

TANIKLARIYLA

URFACA

URFALICA

“Bir ömre sığmayan
sevda”

Mehmet Adil SARAÇ

ŞANLIURFA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Kütüphane Yayınları

ISBN:

978-975-8165-40-7

Yayın Koordinatörü:

Murat MÜJDECI

Dizgi-Tasarım

Ümit UYAR

Ortak Nokta Kitapevi

Şair Şevket Mahallesi, Atatürk Caddesi

No:20 B, 63100 Şanlıurfa, Merkez, 63100 Haliliye/Şanlıurfa

Baskı:

Miran Matbaacılık
Beşyol mah. İnönü cad.
No:36/157

Küçükçekmece / İstanbul

Basım Tarihi / 2018/

Yayın Hakkı

Bu eserden iktibas yapılırken,
dipnot veya bağlaç usulü kaynak gösterilmeden yararlanılamaz.
Kitabın hukuki sorumluluğunun tamamı yazarına aittir.

*Bu çalışmayı Urfa'da yaşamış,
yaşayanve yaşayacak
olanlar adına torunum
Adil SARAÇ'a
ithaf ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	4
TAKDİM	7
ÖNSÖZ.....	9
AÇIKLAMALAR.....	13
URFA	15
URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇE.....	18
URFA'YA YAPILAN TÜRKMEN GÖÇLERİ VE YERLEŞİMLERİ.....	21
URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇENİN SÖZCÜK DAĞARCIĞINDAKİ TÜRKÇE VE YABANCI SÖZCÜKLER.....	24
TEŞEKKÜR.....	26
BİBLİYOGRAFYA	27
URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇENİN DİL BİLGİSİ	29
URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇEDE MEYDANA GELEN SES OLAYLARI	30
BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU	30
KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU.....	32
ÜNLÜ DARALMASI.....	32
ÜNLÜ TÜREMELERİ.....	33
ÜNLÜ DÜŞMELERİ.....	33
ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	34
DÜZLEŞME	39
YUVARLAKLAŞMA.....	40
ÜNSÜZ TÜREMESİ.....	41
ÜNSÜZ DÜŞMELERİ.....	41

İKİZ ÜNSÜZ.....	42
ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ	43
ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	44
ÜNSÜZ YUMUŞAMASI.....	51
BENZEŞME	51
AYKIRILAŞMA.....	51
TONLULAŞMA.....	52
TONSUZLAŞMA	52
HECE DÜŞMELERİ.....	54
HECE TÜREMELERİ.....	55
NAZAL "N"	56
NİSPET "İ" Sİ.....	56
GERİLEYİCİ ÜNSÜZ BENZEŞMESİ.....	57
BİRDEN FAZLA SES OLAYINA UĞRAYAN SÖZCÜKLER.....	58
URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇEDE SÖZCÜKLERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ	59
URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇEDE SÖZCÜK TÜRLERİ.....	73
İSİMLER.....	73
SIFATLAR	75
ZAMİRLER.....	77
ZARFLAR.....	79
EDATLAR.....	83
ÜNLEMLER.....	86
FİİLLER VE FİİL ÇEKİMLERİ.....	87
FİİLLERDE ÇATI.....	97

CÜMLE.....	100
URFA'DA EDEBİYAT.....	104
SÖZLÜK (A - 'E).....	162
SÖZLÜK (F- L).....	386
SÖZLÜK (M- Z).....	637
URFA'DA KULLANILAN ATASÖZLERİ.....	917
URFA'DA KULLANILAN DEYİMLER.....	1069
URFA'DA KULLANILAN DUALAR.....	1270
URFA'DA KULLANILAN BEDDUALAR.....	1276
URFA'DAN MANİ VE HOYRATLAR.....	1293
1927'DE URFA'DAKİ KÖY İSİMLERİ.....	1485
1938'DE URFA'DAKİ KÖY İSİMLERİ.....	1492
SOYADI KANUNUNDAN ÖNCE URFA'DAN TESPİT EDİLEN BAZI AİLE İSİMLERİ.....	1496
URFA'DA İCRA EDİLEN MESLEKLER VE GÖREVLER.....	1505

Tanıqlarıyla Urfaca Urfalica

Ö N S Ö Z

“ Bizimkisi bir aşk hikâyesi “

Gençtik, lise sıralarında okuyorduk. Boyumuzdan ve başımızdan büyük sevdalarımız vardı. Birtakım mahrumiyetler içinde okurken hepimizin kafasında doğduğumuz topraklara, ata baba diyarına daha yararlı hizmetlerde bulunmak, Urfa'yı çok ilerilere taşımak gibi bir ülkümüz vardı. Okuyacak, “adam” olacak ve Urfa'yı, Urfalıyı mutlu edecektik. Hepimizin derdi buydu. Sevdamız Urfa'ydı, Urfalıydı. Girdiğimiz her sınavda kafamızda, gönlümüzde bu sevda vardı.

Gün geldi, bu sevda bir özleme dönüştü. Üniversite tahsili nedeniyle Urfa dışındaydık çünkü. Rüyalarımızın, hayallerimizin, özlemlerimizin başkenti Urfa'dan gelecek bir habere, bir hemşehriye muhtaçtık. İletişim imkânları kısıtlıydı. Mektup bir haftada, havale 15 günde ulaşırdı. Telefonsa ayrı bir derd. Postahanedede saatlerce sırada bekler, sonra da görevlinin “hat kapalı” , “bağlantı kurulamıyor.” ifadelerine muhatap olurduk.

Tatil kültürü mü yoktu o zamanlar, yoksa biz mi özlemin dozunu arttırırdık bilmiyorum, en ufak bir tatilde bile ya Urfa'ya gelirdik ya da en azından Urfa'ya gelmenin yollarını arardık. Bu geliş yolunda gördüğümüz, göreceğimiz 63 plakalı bir araba bile bizi heyecanlandırmaya yetip artardı. Hele Akabe Boğazi... Malum Antep'ten Urfa'ya gelişte Urfa'nın ilk görüldüğü yer. Oraya gelip de Urfa'yı gördüğümüzde kalbimiz duracak gibi olurdu. Sevgiliye kavuşmak kolay mıydı? Bu sevginin harcında dedemin yattığı toprak vardı, ana baba vardı, kardeş vardı, arkadaşlar vardı, mahallelimiz vardı, anılar vardı.

Urfa'ya gelip de soluğumuzu biraz aldıktan, ailemizle özlem giderdikten sonra arkadaşlarımızla bir araya gelip hiçbir siyasi doktrine yüz vermeden Urfa'yı nasıl bulunduğu yerden kaldırırız derdine düşerek toplantılar yapar, aldığımız kararları şehrin yetkililerine iletir ve sonu gelmez bir beklenti içine girerdik. Bunun dozunu da ayarladığımız söylenemez. Yine bir gün gurbetten eve indim. Anamla sarmaş dolaş olduk. Bana bir kahve kaydattı. İçtim. Ayağa kalktım. Nereye gittiğimi sordu. Arkadaşıma, dedim. Boynunu büktü ve şöyle dedi: “O gün ola senin de oğlun mektepten, gurbetten gele sen ona doy-

madan o da sana arkadaşlarıma gidiyorum diye. "dedi. Bu toplantılar sonucu aldığımız kararlar sonuçta gerçekleşmezdi ama isteklerimiz olmayınca da hınc basardı bizi, küsmezdik.

Üniversiteyi bitirdik, büyük bir çoğunluğumuz Urfa'ya döndü. Kimimiz kamu sektöründe, kimimiz özel sektörde görev aldık. Bazılarımız kendi işini kurdu. Hiçbirimiz sevdamızdan vazgeçmedik, Urfa için yandık, Urfa için tutuştuk.

Harran Üniversitesi Kurma Derneği'ni kurduk maddi durumu iyi olmayan Urfalı gençler üniversite okumaktan mahrum kalmasınlar diye, yurdun dört bir tarafından Urfa'ya öğrenci gelsin, onlara Urfa kültürünü tanıtalım diye, Urfa'ya eğitim kanalıyla ekonomik girdiler sağlayalım diye, Urfa kültürünü, tarihini, ekonomisini, tarımını üniversitenin bilimsel çalışma bereketiyle değerlendirelim diye. Harran İhtisas Spor Kulübü'nü kurduk Urfalı gençler spor yaparken spor ahlakını öğrensinler diye. GAP konusunda her türlü girişim ve etkinliğin içinde olduk. Paneller, sempozyumlar düzenledik. Geleceğe yönelik projeler dizayn etmeye çalıştık. Kitaplar yayımladık. Siyaset yapmadık, ikbal kaygısına düşmedik, kimseye el açmadık, cebimizden harcadık; sevgilimize, Urfa'ya layık olmaya çalıştık.

GAP geliyordu, gerçekleşmesi halinde Urfa'da korkunç bir göç patlaması yaşanacak ve Urfa yabancılaşacak, sevgimiz başkalarının olacaktır. Belki Urfa gelişecek, değişecek ama o zaman da uğruna her şeyi göze aldığımız Urfa artık olmayacaktı. Bunun üzerine epey kafa patlattık. Bir kültür ve folklor dergisi çıkararak unutulmaya yüz tutan Urfa kültürünü ayağa kaldıracaktık. Bir üst kültür oluşturacaktık. Gelenler böylece Urfa'yı yabancılaştırmayacak, tam tersine onlar Urfalılaşacaktı. Bu düşüncelerle Harran Kültür ve Folklor Dergisi'ni çıkardık. Gelenler hoş gelecek, safa gelecek ama varlıklarını Urfalı olarak sürdürecekerlerdi. Başlangıçta da bir hayli yol aldık.

Fakat şunu da itiraf etmeliyim kendi adıma: Zaman ve değişim hızlı, biz yavaşttık. Kitle iletişim araçları (gazete, dergi, internet, televizyon, sosyal medya) siyaset, değişen piyasa koşulları bizim önümüze geçti. Geçti de ne oldu. Uğruna yanıp tutuştuğumuz sevgili, hafızasını kaybetti, dilini unuttu; dilini unutmadı, dilini yuttu. İşte elinizdeki bu çalışma sevgiliyi kaybetmenin verdiği panik sonucu doğmuştur. Yaşanan bir trajedinin ürünüdür. Bu hale duyulan bir hınctır, açılan bir isyan bayrağıdır. Böyle biline.

Bu çalışmanın hikâyesi de ilginç ve uzundur. Her zaman şuna inanmışım. Geçmiş binlerce yıl öncesine uzanan Urfa'nın A'dan Z'ye her şeyini kapsayan bir ansiklopedi olmalıdır. Bu ansiklopediyi hazırlamak da bir veya iki kişinin yapabileceği bir iş de değildir. Bunun yapılabilmesi için gereken kalemlerimizin olması, bu kalemlerin her birinin kendi sahasında oldukça donanımlı olmaları ümitlerimi arttırıyordu. İkimizde tarihten, sanat tarihinden, siyasetten, hukuktan, coğrafyadan, dilden, edebiyattan, ekonomiden, din ve dinler tarihinden anlayan arkadaşlarımız vardı. Onlara bu teklifi yaptığımda zamanın

yokluğundan, birlikte çalışmanın zorluğundan, maddi imkânların kısıtlılığın-
dan veya kendisinin böyle bir çalışması olduğundan dem vurdular.

Bu itirazlar üzerine yeni bir yol izlemeye karar verdim. Valilere, belediye başkanlarına, kültür ve turizm müdürlerine, Karacadağ Kalkınma Ajansı'na başvurdum. Onlardan maddi destek istedim. Niyetim şuydu: Yazılacak Urfa Ansiklopedisi'ni halka açacaktım. İsteyen herkes Urfa'yı ilgilendiren her konuda madde veya maddeler hazırlayacak, yazılanlar bir veya birkaç redaksiyonlar tarafından bilgisayar ortamında bilgi bankasına aktarılacak, kurulacak yazı kurulu tarafından beğenilecek maddeler ansiklopediye konacak ve o maddenin altına İslam Ansiklopedisi'nde olduğu gibi onu yazanın adı konacaktı. Böylece emek sahiplerinin de emeği hiç olmayacaktı. Maddi destek sadece redaksiyonların maaşları için ve ansiklopedinin basımı için kullanılacaktı. Olmadı, olmadı, olmadı.

Oysa bu çalışma mutlaka gerekliydi. Çünkü dilini yutan, hafızasını yitiren sevgili göz göre göre ölüyordu. Biraz hatta biraz değil epey haddimi aşarak tek başıma bu işe soyunmak cesaretini gösterdim. Başlangıçta niyetim bir dilci ve edebiyatçı olarak Urfa'da konuşulan Türkçe için bir sözlük hazırlamak ve bu sözlüğe bağlı olarak bu Türkçenin dilbilgisini yazmaktı. Çalışmaya koyuldum fakat bir türlü tatmin olmadım. Bu kültürü yaşadığım için yazmak zorunluluğu hissettim. Dedem, babam; nenem, anam nasıl yaşadı? Ne yedi, ne içti, nerede yattı, nerede kalktı, ne giydi, nerelerde gezdi, nerede eğlendi, nerede ağladı, neler duydu, neler konuştu gibi sorulara cevap aradım ve ortaya birçok eksiklikleriyle bu eser ortaya çıktı. Çalışma sırasında beni memnun ve mutlu edense çalışmamdan haberdar olan herkesin bana yardımcı olmak için gösterdiği fevkalade çaba ve bu çalışmayı yaptığım için duydukları memnuniyetti. İnşallah onları hayal kırıklığına uğratmamışımdır.

BU ÇALIŞMA BİR ANSİKLOPEDİYE BENZESE DE BİR ANSİKLOPEDİ DEĞİLDİR. ÇÜNKÜ İÇİNDE YAŞANMIŞLIKLARIM VARDIR, DUYGULARIM VARDIR. BU ÇALIŞMA BİR SÖZLÜĞE BENZESE DE BİR SÖZLÜK DE DEĞİLDİR. BİR SÖZLÜK İÇİN GEREĞİNDEN FAZLA AYRINTI VARDIR VE BİR SÖZLÜĞÜN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER-DEN UZAKTIR.

BU ÇALIŞMA BİR ROMANDIR; TARİHSEL, GELENEKSEL, BELGESEL BİR ROMANDIR. AŞKLARI, ACILARI, İRFANI, HOŞGÖRÜYÜ VE BUNA BAĞLI SERÜVENLERİ İÇEREN BELGESEL BİR ROMANDIR. KAHRAMANLARI HAYATTAN SEÇİLMİŞTİR. BU ÇALIŞMA BİR ÖYKÜDÜR DE. OLAYLARIN, KAHRAMANLARIN BOY GÖSTERDİĞİ YAŞANMIŞLIKLARI VE BUNLARIN İZLENİMLERİNİ İŞLER. BU ÇALIŞMA BİR SAHNE ESERİDİR, SAHNE ESERİ HAYATIN BİR TAKLİDİ OLDUĞUNA GÖRE TIPATIP YAŞANAN HAYATI SERGİLER. VARSILLIKLARI VE YOKSULLUKLARIYLA BİRLİKTE MUTLU OLMAYI ALIŞKANLIK EDİNER İNSANLARI SAHNELER. KAHRAMANLARI GERÇEKTİR. BU ÇALIŞMA BİR ANILAR YUMAĞIDIR, ŞU KADAR BİN YILLIK İNSANIN ANILARIDIR. GÖZÜMÜZÜN ÖNÜNE GETİRDİĞİMİZDE BİZİ GÜLDÜREN, AĞLATAN AMA MUTLAKA DÜŞÜNDÜREN, DÜŞÜNDÜĞÜ-

MÜZDE DE NELER KAYBETTİĞİMİZİ HATIRLAYARAK DİZİMİZİ DÖVMEMİZE NEDEN OLACAK ANILAR YUMAĞIDIR. BU ÇALIŞMA BİR ŞİİRDİR. DİVAN ŞİİRİNDE SEVGİLİYİ ANLATAN, SEVGİLİYE ÖVGÜLER DİZEN ŞİİRLERE GAZEL DENİR. BU ÇALIŞMA SEVGİLİMİZE, SEVGİLİYE, SEVGİLİ URFA'YA, URFALIYA YAZILMIŞ BİR GAZELDİR.

Elinizdeki bu çalışma temelde bir saha çalışmasıdır. Bu bakımdan Urfa'nın, Urfalının ortak bir eseridir. Kaynak kişilerden aldığımız bilgiler yine sahadaki çeşitli kişilere teyit ettirilmiş, diğer bölgelerde konuşulan Türkçeyle karşılaştırılmış, TDK'nin derleme ve tarama sözlüğüne bakılarak kök bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Eksiğimiz var mıdır? Elbette sayılamayacak kadar çoktur. Yanlışımız var mıdır? Şüphesiz vardır. Peki sizlerin de hoşgörüsü var mıdır? Gönüller dolu su hoşgörünüze güveniyorum. Her türlü eleştiriye açık olduğumu bilmenizi isterim.

Bu çalışmanın karşınıza bir kitap olarak çıkarmanın kıvancını ve gururunu borçlu olduğum Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Nihat ÇİFTÇİ beyefendi başta olmak üzere, Genel Sekreter Sayın Abdülkadir AÇAR Beyefendi'ye, Genel Sekreter Yardımcısı Mehmet Emin ÖZÇINAR, Kültür ve Turizm Daire Başkanı Sayın Suphi ÇİÇEK ve Eğitim ve Kütüphaneler Şube Müdürü Sayın Murat MÜJDECİ beylere teşekkürü bir borç biliyorum.

Saygılarımla.

Mehmet Adil SARAÇ / 31.10.2016 – URFA

AÇIKLAMALAR

Bu çalışmada;

1. Urfa'yı, Urfalıyı daha iyi anlamak için kısa fakat özlü bir Urfa tarihi yazılmıştır.

2. Urfa'da konuşulan Türkçenin oluşumu ve özellikleri hakkında ortaya atılan görüşler gözler önüne serilmiştir.

3. Urfa'da konuşulan Türkçenin Türkçe dilbilgisi bakımından incelenmesi esas alınarak ayrıntılı bir dilbilgisi yazılmıştır.

4. Bir medeniyet beşiği ve kültür kavşağı olan Urfa'da Hristiyanlık döneminden başlayarak ta günümüze kadar gelen edebiyatın hareketli yolculuğu özet bilgilerle de olsa anlatılmaya çalışılmıştır.

5. Urfa'ya özgü sözcüklerin yanı sıra Anadolu'nun birçok yerinde hatta yazı dilinde olan bazı sözcüklerin çok küçük ses değişikliğine uğramakla beraber Urfa'da da kullanıldığını göstermek için Anadolu insanının kullandığı sözcükler ve karşılıkları sunulmuştur.

6. Sözlük kısmında 3.700 civarında maddeye yer verilmiş, bu maddelere halkın duygu ve düşüncelerinin, anılarının ihmal edilmemesini, okurken bir yandan da yaşamasını arzu ederek gerekli açıklamaları yapılmış; bazı yer isimleri dışında her maddenin altına Urfa'da nasıl kullanıldığını göstermek, yanlış kullanımını önlemek için tekerleme, mani, hoyrat, atasözü örnekleri halkın dilinden derlenerek verilmiş; örnek bulamadığımız maddelerde sözcükler cümlede kullanılmıştır.

7. Sözcüklerin doğru okunabilmesini sağlamak amacıyla

- a. "Ayn" sesinin yerine " ' " ('eziz),
- b. Normal "e" sesi dışındaki kapalı "e" sesi yeri-ne "é" (kéf),
- c. "ka" sesinin yerine "k" (kelip),
- d. Hırıltılı "h" yerine "h" (hızan),
- e. Genizden gelen "h" yerine "h" kullanılmıştır (hürt).

Bu bir tür transkripsiyon alfabesi diyeceğimiz özellikler sözlükte ayrı harfler olarak değerlendirilmiştir.

8. Urfa kültürünün olmazsa olmazı olan, halkımızın düşünce ve duygu ku-

maşını, zengin hayal dünyasını yansıtan deyimleri ve atasözlerini toplayarak bu konuda şimdiye kadar yapılmış en zengin koleksiyon oluşturulmuştur. Bunların yanlış kullanılmasını engellemek için de uzun çalışmalar ve istişareler sonucu elde edilen anlamları ve kullanım alanları da ihmal edilmemiştir. Bu çalışmaların sonuna da Urfa'nın en renkli halk kültürü ürünleri olan dualar ve beddualarının yerleştirilmesi uygun bulunmuştur.

9. Yine Urfa kültürünün olmazsa olmazlarından sayılan mani ve hoyratları da ilk harflerinin alfabetik sırasına göre çalışmamıza dahil edilmiştir. 1200'ü aşan sayısıyla da yine bu konuda yapılmış en zengin koleksiyona imza atılmıştır.

10. Bir zamanlar başka adlarla tapuya kayıtlı ve o adlarla anılan ve kültürümüze bir nakış gibi işlenen fakat sonradan çeşitli yanlış müşahedelerle değiştirilen köy isimlerinin asıllarını geçmişle olan bağımızın kopmamasını sağlamak amacıyla Urfa Valiliği tarafından 1927'de çıkarılan Urfa Salnamesi esas olarak çalışmamıza eklenmiştir.

11. Çalışmanın son kısmına aynı düşüncelerle Soyadı Kanunu'ndan önce Urfa'da alan çalışmasıyla tespit edebildiğimiz aile isimleri alfabetik sırayla verilmeye çalışılmıştır.

12. Yine çalışmanın son kısmına Urfa'da son 200 yılda icra edilen her türden mesleği 250 mesleği ve görevi içeren bir liste alfabetik sırayla eklenerek geçmişte el emeği, göz nuru dökerek çalışan insanları hayırla yad etmek borcunu ödemek için çalışmamıza katmak uygun bulunmuştur.

ÖZÜR: Bu çalışmanın yazımı sırasında göz önüne alınan transkripsiyon alfabesine bağlı kalınmakla beraber, kitabın sayfa düzeni yapılırken yer yer bozulmalar gözlenmiş, bu bozulmaların giderilmesi elimizdeki teknik imkanlarla giderilememiştir. Bu aksaklıktan ötürü okuyucudan ve bilim dünyasından özür dilerim.

U R F A

Urfa coğrafyası ve tarihiyle her dönemde ekonomik, kültürel, dinsel açıdan büyük öneme sahip olmuş bir şehirdir. Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarla MÖ 9.500 yılına kadar uzanan bir geçiş noktası, mücadele, muharebe ve toplanma merkezi olmuştur.

Göbekli Tepe’de bulunan, insanlığın avcılık dönemlerinde bir ibadet merkezi olduğu anlaşılan bulgular Urfa’nın 11.500 yıllık bir tarihe sahip olduğunu gösterir. Bazı rivayetlere göre Adem AS’ın ilk buğday tarımı yaptığı topraklardır, Eyyüp AS’ın tutulduğu hastalıkla sabır silahıyla savaştığı yerdir, İbrahim AS’ın “başının dünyaya düştüğü” yani doğduğu, Nemrut’un attığı ateşte yanmayıp ilahi himayeye mazhar olduğu beldedir; Musa AS’ın, Şuayip AS’ın, Elyasa AS’ın çobanlık yaptığı ovalar ve dağlardır. İslam alimlerine göre Urfa İslam coğrafyası içinde Mekke, Medine, Kudüs’ten sonra gelen dördüncü mübarek şehirdir. Bu nedenlerle tarihin her döneminde Urfa’ya hakim olan hükümdarlar kendilerini bölgeye hakim saymışlardır. Asurilerden başlayarak putlara, yıldızlara tapanlar, Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslüman Araplar bölgenin stratejik öneminden dolayı bölgede önce Urfa’ya sahip olmak istemişlerdir. Bunların sonucunda da Urfa tarihte en fazla kavim tarafından istila edilen bir belde olmuştur. Asuriler, Hittitler, Ebla, Orshoene, Roma, Bizans, Müslüman Araplar, Haçlı orduları, Selçuklular, Zengiler, Akkoyunlular bu şehre zaman zaman hakim olmuşlardır.

11. ve 16. yüzyıllar hem bütün Ortadoğu için hem Urfa için oldukça hareketli yıllar olmuştur. Bu cümleden olarak Mervanilerle Bizanslılar arasındaki anlaşmazlıklar ve mücadeleler sonunda Urfa 1037’de Bizanslıların eline geçer. 1050’den sonra Urfa zaman zaman Türklerin alma gayretlerine sahne olur. 1070’te Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Alpaslan Malazgirt Savaşı’ndan 1 yıl önce gelip Urfa’yı 50 gün kuşatma altında tutmuş fakat 50 günün sonunda kuşatmayı kaldırmıştır. 1087’de Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Melikşah komutanlarından Bozan Bey’i Urfa’ya göndermiş ve onu Urfa ve Harran’a vali tayin etmiştir. Bozan Bey 1094’te Emir Tutuş’la yaptığı savaşta ölünce Urfa, Şam ve Halep valisi Alpyaruk’un hakimiyetine girer. Bu karışıklıklardan yararlanan Ermeni Toros Urfa Kalesi’ni alır, Urfa’yı Haçlı komutanı Baudouin’e teslim eder,

1098' de Urfa'da Haçlı Kontluğu kurulmuş, Büyük Selçuklu sultanı Berkiyaruk'un komutanlarından Kürboğa, şehri kuşatmış olsa da almayı başaramamıştır. Haçlılar, bölgenin emniyetini sağlamak için Musul - Halep hattını kesmek için saldırıya geçmişlerse de Artuklu I. Sökmen ve Musul Emiri Çökermiş tarafından bozguna uğratılmıştır.

1104'te önce Çökermiş, 1106'da Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan I. Kılıçarslan tarafından Urfa kuşatılmışmışsa da bu kuşatmalar sonuçsuz kalmıştır. Urfa'nın yeniden Müslümanların eline geçmesi 24 Aralık 1144'te Zengi hükümdarı İmadeddin Zengi ile gerçekleşmiştir.

1182'de Selahaddin Eyyubi'nin eline geçen Urfa, uzun süre Eyyubiler, Musul atabeyleri, Artuklular arasında mücadelelere sahne olur. 1225'te Urfa'yı Anadolu Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat şehri alırsa da şehir, 4 ay sonra yeniden Eyyubilerin eline geçer. Urfa çok kısa bir süre de olsa Harezmîlerin egemenliğinde kalır. 1243 Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilen Anadolu Selçuklular, bölgede egemenliklerini kaybederler.

1251'de Moğollar Urfa ve çevresini yağma ve istila ederler. Şehir 1260'ta Moğol hükümdarı Hülagû'ya teslim olur. 14. yüzyıl başında şehir tam bir harabedir. Bu tarihlerde Urfa'da Türkmen kollarından biri olan Tokar (Düger)ların göçüne ve bölgeye kalabalık topluluklar halinde yerleşmelerine tanık oluruz. 1393'te Timur'un El-cezire Seferi sırasında Urfa Timur'un egemenliğine girer.

Urfa 15. yüzyılın başlarında Düger emiri Dimaşk Hoca'nın hakimiyetindedir. 1404'te Akkoyunlu Karayülük Osman Bey Urfa'yı ele geçirir. Urfa, önce Yağmur Bey'in, sonra Tur Ali Bey'in idaresinde kalır. İlk olarak 1429'da, son olarak 1480'de şehir Memlûkluların eline geçer ve Urfa Akkoyunlularla Memlûkluların üstünlük kurma mücadelesine sahne olur. 1516'da Osmanlılarla Safeviler arasında yapılan Dede Kargın Savaşı, Osmanlıların üstünlüğüyle bitince 1517 başında Urfa, Osmanlı egemenliğine girer, sancak merkezi olur. İdaresi Baltaoğlu Piri Bey'e verilir. Bu tarihten sonra Urfa, Osmanlı Devleti'nde iç ve dış olaylara bağlı olarak çeşitli işgallere uğramıştır. 1578'de Urfa'da eski bir sancak beyi olan Suhrab isyanı ve işgali göze çarpar. Bu isyan ve işgal kısa sürse de güçlükle engellenir ve bastırılır. Yine Celali İsyanlarından olan 1599 senesinde Karayazıcı Abdülhalim isyanında Urfa isyancılar tarafından işgal edilmiş Mehmet Paşa tarafından bu isyan da güçlükle bastırılabilmiştir. Yine Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanında Urfa 1834 ile 1839 seneleri arasında paşanın oğlu İbrahim Paşa'nın idaresinde kalmıştır.

Urfa uzun süre hem Çin'den başlayan ve Avrupa'ya kadar uzanan tarihi İpek Yolu üzerinde yer almış hem de Mısır, Şam, Halep'ten gelen ve kuzeye giden kervanların uğradığı önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Hatta bu stratejik öneminden dolayı Osmanlı Devleti'nin seferberlik emirlerinde bir asker toplama merkezi olma özelliği bile vardır.

Urfa bunlardan başka 1854 Kırım Savaşı, 1876 - 1877 Osmanlı - Rus Sava-

şı, 1915 Ermeni kalkışimleri sırasında Anadolu'nun kuzeydoğusundan gelen binlerce muhacire kucak açmış ve kusursuz bir ev sahipliği yapmıştır.

Urfa'nın bir başka özelliği de bin yıllardan beri çok dinli, çok uluslu, çok dilli bir toplum olarak birlikte yaşama kültürünü barış içinde sürdürmeyi alışkanlık edinmiş bir şehir olmasıdır

Urfa, 1. Dünya Savaşı sonunda imzalanan Sevr Anlaşması gereğince önce İngilizler tarafından, sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmiş, Urfa kendi imkânlarıyla ve kendi milisleriyle 11 Nisan 1920'de bu işgalden kendi kendini kurtarmıştır. 20 Nisan 1924 tarihinde vilayet merkezi olmuş, kendi kendini kurtaran şehir olarak TBMM tarafından geç de olsa 1984 yılında hakkı teslim edilerek önce "Şanlı" unvanı verilmiş ve 2016'da yine TBMM tarafından "İstiklal Madalyası" ile taltif edilmiştir.

Özetle Urfa tarihi, dini, ticari bir merkez olarak birçok kültüre ve inanca bin yıllarca ev sahipliği yaparak zengin bir kültüre ve dile sahip olmuştur.

URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇE

Bugün “Dünya” denen gezegen üzerinde 8 milyara yakın insan yaşıyor. Yapılan tespitlere göre bu 8 milyara yakın insan, sayısı 10.000’in üzerinde olan dilleri kullanıyor. Bu dillerden bazılarını dünyada sadece 800 - 20.000 kişi kullanırken bazılarını da 1 milyarın üzerinde insan kullanıyor. Konuşulan bu 10.000’den fazla dili göz önüne alarak dilbilimciler bu dilleri dil ailelerine ayırmışlar. Indo-Germen gibi, Okyanusya gibi, Sami gibi, Bantu gibi, Slav gibi, Ural- Altay gibi. Tahmin ettiğim kadarıyla aralarında tesadüfler dışında uzaktan yakından hiçbir benzerlik bulunmayan dillerden yapay dil aileleri oluşturmuşlar. Herkesin de farkına varacağı gibi bu ilgisiz ve bağlantısız diller dünyanın coğrafi bölgeleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Oysa böyle bir ayırma ve ayrıştırma işlemini yapmak için dilbilimci olmaya da gerek yoktu. Haritayı önüne alan her insan da bu sınıflandırmayı yapabiliirdi. Ama o zaman da dilbilimciler ekmeklerini nereden kazanırlardı, dilbilimci geçinerek dünyanın dört bir tarafına bedavadan nasıl seyahat edebilirlerdi. Bu konuda kişisel olarak bir saplantımdan yeri gelmişken söz edeyim. Dünyada bu işi yapanlar yani bu işten ekmek yiyenlere karşılık bizim dilbilimcilerimizin bu tasnif ve değerlendirmelere ne katkıları olmuştur ne de itirazları.

Bunu biraz açayım: Türkçe, dünya dil aileleri içinde Ural - Altay dil ailesi içinde yer alıyor. Bu dil ailesi içinde Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Çince, Korece dilleri var.

Yukarıda dediğim gibi sadece coğrafi bölge olarak yapılmış bir sınıflandırma. Çünkü Türkçe ne Koreceye benzer ne Moğolcaya. Öyleyse böyle bir sınıflandırma yerine her dili ayrı olarak değerlendirmek, tarihi dönemlerini gözden geçirmek, kendisine münhasır olan özellikleri ortaya çıkarmak gerekmez mi? Dikkat edilirse olması gerekenden söz ediyorum. Bilim adamlarının gözünde saçmaladığımın farkındayım. Bu işi uzaktan yakından bilen biri olarak, bu işin öğrenimini gören biri olarak bunlar benim düşüncelerim ve bu düşüncelerle bilimsellik gibi bir derdim de yok. Çünkü bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalar Türkçeye hiçbir şey kazandırmadı. Mesela, dilbilimcilere göre her dil kendi içinde lehçe, şive, ağız gibi bölümlere ayrılıyor. Bence bu yoğun(!) bilimsel çalışmalar Türkçenin lehçeleri, şiveleri, ağızlarını bile tam

olarak tespit edebilmiş değildir. Türkçenin bilinen lehçeleri Çuvaşça ve Yakutça olarak biliniyor. Bunların niye lehçe olduğunu, temel ve tali farklarının ne olduğunu bilene aşk olsun. Başvurduğum Türkçe kaynaklarda Türkçe şiveler üzerinde bir mutabakat bile yok. Bugün yazı dilinde kullandığımız Türkçeyle bu şiveler arasındaki temel ve tali farklar konusunda deyim yerindeyse “usturuplu” denecek bir çalışmaya rastlamadım. Oysa Türkçe, yaptığımız hesaplara göre bugün 54 ülkede 265 - 300 milyon civarında insan tarafından kullanılan bir dil. Bu sayı, dünya nüfusunun % 3,3’ü. Bu kadar geniş coğrafyada ve bu kadar sayıda insanın konuştuğu dil için daha ciddi, daha kapsamlı çalışmalar yapılması gerekmez mi? Dünyada ancak 3 - 5 milyon kişinin konuştuğu Felsemenke üzerine yapılan dil çalışmalarının ve kapsamlarını ne ve ne kadar olduğunu öğrenmek pek de zor değil. İnternete girmek bile yeterli.

Türkçenin tahmin edilen veya bilinen 2500 - 3000 yıllık bir tarihi var. Bu dönemler; karanlık dönem, en eski Türkçe, eski Türkçe, orta Türkçe, modern Türkçe gibi tarihi dönemlere ayrılıyor. Coğrafi konum olarak da doğu Türkçesi, batı Türkçesi olarak iki bölgede mütalaa ediliyor. Bugün Türkiye’de yazı dilinde kullandığımız Türkçe, modern Türkçenin Batı bölgesinde kullanılan Türkçe. Konuşma dili ve yerel diyelekler açısından da çeşitli bölgelere ayrılıyor. İstanbul, Rumeli (Trakya) Aydın, Karaman, Kastamonu, Ankara, Harput, Erzurum, Kerkük gibi. Urfa’da konuşulan Türkçe de Harput ağızlarına dahil edilmiş. Halbuki Harput ağzıyla Urfa’da konuşulan Türkçe arasında bazı seslerin genizden çıkmasından başka hiçbir benzerlik yoktur. İşin kolayı budur; Elazığ; kuş uçuşu, harita konusu olarak Urfa’ya yakındır. O halde Urfa’da konuşulan Türkçe de Harput ağzına bağlıdır. Oysa biraz incelense Urfa’nın değişik tarihi olaylar ve coğrafi konum bakımından Harput’a ne kadar uzak olduğu ortaya çıkar. Söz gelimi Urfa’da Arapça etkisiyle kullanılan “ayn”, gırtlaktan gelen “kaf”, baskın olarak telaffuz edilen ve Türkçede olmadığı halde sözcük başında kullanılan “ğayn” sesleri Harput ağzında yoktur. Harput ağzında bulunan seyrekçe kullanılmakla beraber yine de olan “nazal n” Urfa’da kullanılmaz. Yine Harput ağzında yer alan ve Urfa’da “ğayn” olarak telaffuz edilen sesin “gayn” olarak yer aldığını görürüz. Bu örnekler çoğaltılabilir. Kestirmeden gidersek Harput ağzı ile Urfa’da konuşulan Türkçenin hançere yapısı bile farklıdır. Bu farkı anlamının en kestirme yolu Harput müziği ile Urfa müziğini karşılaştırmaktır. Sonuç olarak Hem Harput Türkçesi güzeldir hem Urfa Türkçesi güzeldir. Ama bu iki güzel akraba falan değildir. Urfa’da konuşulan Türkçeyi bir ağza bağlamak gerekiyorsa bu ağız Kerkük ağzı olmalıdır. Tarihi, coğrafi, fonetik bakımdan en doğrusu budur.

Kaldı ki halk arasında yaygın bir kültüre göre Urfa ile Kerkük arasında bir de “dayı - yeğen” ilişkisi vardır. Bu düşüncelere bazı dilbilimciler dudak bükecek, bazı dilbilimciler “Vız gelir, trıs gider” diyecek ama ben bu çalışmada ısrarla “Urfa ağzı” demek yerine “Urfa’da konuşulan Türkçe” diyeceğim.

Tanıklarıyla Urfaca Urfalica

Urfa'da konuşulan dil Türkçe olduğuna bu Türkçenin nasıl meydana geldiğini anlamak için tarihin seyri içinde buraya Türk veya Türkmenlerin ne zaman geldiğini, nasıl ve nereye yerleştiğini bilmemiz gerekir.

URFA'YA YAPILAN TÜRK MENGÖÇLERİ VE YERLEŞİMLERİ

Urfa'ya Türkmenlerin göçleri ve yerleşimleri aşağı yukarı 1200 yılı kapsar. Urfa'yı M 642'de Müslümanlar aldığı anda burada bir miktar Arap, Sabii, Ezidi, Ermeni, Süryani ve Yahudi yaşamaktaydı.

751'de Müslüman Araplarla Çinliler arasında yapılan Talas Savaşı'ndan sonra Türklerin Müslüman olmaya başladığını biliyoruz. Bu tarihlerde Müslüman olan Türklerden bazıları çocuklarını ilim öğretmek amacıyla ya Emevilerin uzun süre başkent olarak kullandıkları Şam'a ya, daha sonra kurulan Abbasilerin başkenti Bağdat'a ya kütüphaneleriyle ünlü İskenderiye'ye ya da o tarihte matematik, tıp, astronomi ve dini ilimler merkezi Harran'a gönderdiklerini biliyoruz. Urfa'ya gelip yerleşen ilk Türklerin bunlar olduğu muhakkaktır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan altı ay önce Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Alparslan'ın Urfa'yı uzun süre muhasara altında tuttuğu sonra muhasarayı kaldırdığı biliniyor. Muhasarayı kaldırdıktan sonra buradaki çevre köylere ordusunda bulunan bazı Türk ve Kürt nüfusun bir kısmını bırakmıştır. Bunu doğrulayan bir bilgi olarak 1087'de Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah komutanlarından Bozan Bey'i akrabaları ve aşiretiyle birlikte Urfa'ya göndererek onu Harran ve Urfa valisi olarak görevlendirmiştir ki Urfa'ya yapılan Türk göçü ve yerleşimlerinin ikincisi budur.

Urfa'ya görevli olarak gönderilen Horasan erenlerinden Şeyh Mes'ud (Maḥ-sut) bu havalinin irşat görevini üstlenmiş, bugün kendi adı verilen mahalledeki makamına M 1183'te bir kuyu kazdırmıştır. Yine M 1210'da Urfa'da vefat eden ve Urfa'daki mezarlığa adını veren Bedi'-üz Zaman, Hemedan'dan gelen bir irşat eridir. Onların bu süreçte buraya gönderilmeleri veya gelmeleri burada bir Türk veya Türkmen nüfusun olduğunu gösterir.

Urfa'ya üçüncü Türk göç dalgası Moğol istilaları nedeniyle olmuştur. Moğollardan kaçan Türk boylarının bir kısmı Urfa'ya yerleşmişlerdir. Bu dönemde Urfa'da Düger (Toğar, Toğar, Döger) Türklerinin egemenliğini görüyoruz. Bu da

bize Urfa'da önemli bir Türk nüfusunun olduğunu gösteriyor. Yine Moğol istilasından kaçan Türkmen boylarından olan Alevilerden bir kısmı Urfa'da Arap bölgesi içinde Kısas köyünde, Kürt bölgesi içinde Akziyaret civarındaki Akpınar köyünde bölgeyi Türkleştirmek için iskân edilmiştir.

15. yüzyılda Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Urfa'yı almış, burayı uzun süre egemenliğinde tutma niyetiyle Hasan Padişah (Paşa) camisini ve birçok hayır eserini yaptırmış, buraya kendi uyruğundan insanları yerleştirmiştir. Osmanlı hükümdarı II. Mehmet (Fatih Sultan) Otlukbeli Savaşı'nda Uzun Hasan'ı yenip Akkoyunlu Devleti'ne son verdiğinde Doğu Anadolu'daki bazı vilayetlere Akkoyunlu devletinde devlet terbiyesini almış ehliyetli idareciler atamış, bu idareciler de bölgede hakimiyeti sağlamak için İran'dan Türk olan akrabalarını buraya getirerek buralarda iskân etmişlerdir. Urfa'ya gelen dördüncü Türk göçü bu döneme rastlar.

Urfa, 1515 – 1516'da I. Selim (Yavuz Sultan) tarafından Osmanlılara katılır. Bu dönemde 1520 - 1570 arasında Türk nüfusu Urfa'da çoğunluğu elde eder. Bu, bölgeye yapılan beşinci Türkmen göçüdür.

Urfa'ya altıncı Türkmen göçü 18. Yüzyılın sonlarına rastlar. Tahminen 1780'li yıllarda Urfa'da veba salgını olur. Halk arasında anlatılanlara göre Urfa'da 17 evin kapısı açık kalır. Bu sayı abartı olsa da hastalığın Urfa nüfusunu epey erittiğinin tahmini zor değildir. Boşalan Urfa'ya bu süreçte özellikle Abaza isyanlarının çıktığı ve Türkmenlerin zor durumda kaldığı Kerkük, Musul, Dergezen gibi Irak'ın bazı kesimlerinden Türkmen nüfus tehcir veya iskân edilmiştir. Hatta halkın anlattığına göre Kerküklülerle Urfalılar arasında bir dayı - yeğen ilişkisi vardır. Ayrıca Irak'tan gelen Türkmenler Karakoyun Deresi'nin batısına yerleştirilmiş ve burada Dergezenli Mahallesi kurulmuştur.

Urfa'ya yedinci ve sekizinci Türkmen göçü 1854 Kırım Savaşı ile 1877 – 1878 Osmanlı - Rus Savaşı sırasında olur. Hem Kafkasya'dan hem de Erzurum, Kars, Karaköse civarından Türkmenler Rus zulmünden kaçarak Urfa'ya gelmişlerdir. Mesela, Şanlıurfa Şairleri I kitabının yazarı Bedri Alpay, kendi ailesinin Kafkasya'dan bu nedenle Urfa'ya göçmüş, Aktay Türkmen aşiretinden olduğunu söyler.

Urfa'ya yapılan ve son dokuzuncu Türkmen göçü I. Dünya Savaşı yıllarında, özellikle 1915 ve 1916'da Doğu'da başlayan Ermeni kalkışmalarından ve Rus işgalinden kaçan Türkmen boylarının Doğu Anadolu'dan gelen göçüdür. Erzurum, Kars, Adilcevaz, Van, Bitlis, Doğubayezit gibi merkezlerden resmi kayıt olmamakla beraber alan çalışması ve aile adları araştırmalarımızda edindiğimiz intibaya göre 8 - 10 bin kişilik bir göç kolu oluşmuştur.

Bu dokuz göç dalgasıyla Urfa'ya gelen Türk veya Türkmenlerden köylere yerleşenler zamanla Kürtleşmiş (Düger, Badıllı, Canbeyli...), şehre yerleşenler ise Türklüklerini sürdürebilmişlerdir.

Bize göre Urfa'da konuşulan Türkçe, bu haliyle bölgeye 14. yüzyılın sonuy-

la 15. yüzyılın sonu arasında hakim olan Türk Akkoyunlu Devleti'nin dilinden başka bir şey değildir. Akkoyunlular Urfa'ya hem hayırlı eserler kazandırmışlar hem burada görevlendirdikleri idarecilerle devlet yönetme yeteneğini kazandırmışlar hem de zengin bir kültür mirası bırakmışlardır. Hatta II. Mehmet (Fatih Sultan) bir başka vesileyle sözünü ettiğim veya edeceğim üzere bunun farkına vararak Otlukbeli Savaşı'nda yendiği Uzun Hasan'ın maiyetinde çalışan yöneticileri Doğu Anadolu'nun birçok yerinde idareci olarak kullanmıştır.

Bütün bu bilgiler Urfa'da konuşulan Türkçenin bu bölgeye zaman zaman göç eden Türkmenlerin dili olduğunu, bu dilin Maverâü'n Nehir'de konuşulan Türkçe olduğunu, gerek Malazgirt Savaşı ve Moğol istilası nedeniyle gelen Türkler tarafından ve gerekse Türk devleti olan Akkoyunlular tarafından Urfa'ya getirildiğini, bu dilin o zamanın şartları altında yıllar süren göç sırasında ve göç yolları üzerinde biraz değiştiğini, Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Türklerle göçebe yaşam tarzı içinde iç içe yaşayan Kürtlerle yapılan kültür alışverişinden, Urfa'ya ulaşan göç kabilelerinin burada yoğun olarak yaşayan Arapların söz dağarcığından ve ses yapısından etkilendiğini, bu bölgenin kadim halklarından olan Süryani, Ermeni, Yahudi halklarının yerel yaşamdan kaynaklanan, yerel motiflerle süslü obje adlandırmalarını Türkmen söz dağarcığına kattığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Urfa'da konuşulan Türkçe'nin dış etkilere açık olduğunu, halkın kulağına, hançeresine uygun olan sözcükleri bazen değiştirmeden, bazen değiştirerek, bazen de kısaltarak çekinmeden kullandığını görüyoruz. Urfa Türkçesinde kesin olarak Türkçe olup bugün Türkçe sözlüklerde yer almayan kelimelerin yanında; Arapça, Farsça, Kürtçe, Süryanice, Ermenice sözcüklerin yanı sıra Batı kökenli sözcükleri de kendi hançeresine uygun hale getirilerek kullanıldıkları na şahit oluyoruz.

Deneme kabilinden de olsa bu konuda yapılacak çalışmalara bir rehberlik olsun diye Urfa'da konuşulan Türkçedeki sözünü ettiğimiz kelimelere birkaç örnek vermekle yetinelim:

URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇENİN SÖZCÜK DAĞARCIĞINDAKİ TÜRKÇE VE YABANCI SÖZCÜKLER

1000 yıla yakın bir zamanda Urfa'da bir arada yaşama kültürü içinde yaşamış çeşitli ırklara ve dinlere mensup insanın birlikte oluşturduğu, temeli Türkçe olan bir dille karşı karşıyayız Urfa'da. Bu toprakların eski sahipleri olan Süryaniler, Ermeniler, İslamiyetin yayıldığı yıllarda Araplar, 11. yüzyıldan itibaren de Türkmenler ve Kürtler kendi sözlüklerinden bazı sözcükleri burada yaşayan halka benimsetebilmişlerdir. Bu benimseme biraz da bölgesel şartlardan ve ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Tarım ve ticaret merkezi olan Urfa'da, bu yolla pratik bir dil oluşmuştur. Urfa'nın özellikle 11 ve 15. yüzyıllar arasında sık sık el değiştirmesinin de bunda inkâr edilmez, edilemez bir payı vardır. O sözcüklerden bir demet sunmakta konuya ışık tutma açısından yarar vardır.

TÜRKÇE : ağardanlıh, ağlağan, aparmah, bağmançı, balah, bécerlemah, bellemah, bézenk, bişe, bölemah, bulağaç, bulanğa, bürük, çaşşaşmah, çembasmah, cıralıh, çimecek, çimmah, 'eyreti (iğreti), gedemeç, geremeç, gezenek, ge-zenge, gezgere, götirge, güvengez, hepenk, kadamah, kafağan, kakırdah, kavalta, kesmik, kırğat, köv, kufa, küllik, taylıh, mışkanmah, nağara, öksema, siyenç, susazlıh, şırlamah, tapı kılmah, tendüris, teppik, tirkeşmah, tokaç, töz, tummah, tutırh, üsteçelik, yaldatmah, yérik, yırlamah, zurna (mutfak apara-tı)...

Bu örnekler Türkçenin Urfa'da ne derece bilindiğini, yaşatıldığını, bugün Türkçeyi konuşanların kullanmaya kullanmaya unuttukları hangi örneklerin Urfa'da yaşamaya devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

ARAPÇA : asbap (esvap), avsin (efsun), babilhava, barğut, bed'e't, behre, bel'e, beşeret (basiret), bét (beyt), betre, bezzaz, bikir, Cabır, cibin, cüz, çelbessuk, debbus, 'egâl, 'etebe, érbe'e, helfe (halife), hemis, hıyar, ihtibar (i'tibar), ihtimat (i'timat), ihtiraz (i'tiraz), isnayın, kefyé, kestel, malhuta (mahluta), mısallak, musafat (müsavat), müceddere, müfteh (miftah), mükebbe, nadım (nadim), ne'ere (na'ra), ne'let (la'net) nevir, nüḥset (nüḥuset), ratıp, recul,

sehen, sep, şakka, şaz, şikâr, şikât (şikâyet), tebe'et, tebs (tems), tehennavi (tahın nebi), telata, tetirbe , tevir (tavır), Tıfındır (Tel Futur) timin (seman), tişdit (teşdid), 'ümman, veske, ziyaret, zülumat (zulmet)...

FARŞÇA: aşna (aşına), badiya (badiye) bar, barabar, barhana, béçara (bi-çare), bedistan, behteniz (maydanoz -midenüvaz), belengez, beli, bes, bet, béterin (bedterin), béyhut (biñod), bezirgen (bazargân), bostana (bostaniye), boy (buy), cab, camhana, cünk (künc), çıra (çire), dezgâh (destgâh), gâh, hana (hane), huva, kefgir, ketremiz (katreamiz), péşenk (piş-ahenk), péşkir, péştimal, pezvent (pazubent), şegirt, şehpender (şah-ı bender), tiği teber, tirintaz (ti-rendaz), tutya, zérzembe (zir-i zenbe)...

ARAPÇA - FARŞÇA: Osmanlıcadan gelen bir alışkanlıkla yarısı Arapça, yarısı Farşça olan sözcükler de vardır: Becis (bedcins), bedde'e, ezahana (eczane), kafafhana, koşhana, masmahana, mevlahana, sallahana...

KÜRTÇE : bébeht, behtireş, bémal, bémırat, berdenbert, cenik, Çarmélik, çelmemmik, çelpesenk, çelpeşik, çillek, çilo, çiloreş, çilorut, denno, 'Enter, har, hırrik, havaré, heftakıl, hıltan, kéci, keçik, kellepuş, kerhut, köfi, kulétan, künde, lapşavut, lot, néçek, pin, soro, téşi...

BATI DİLLERİ : barmil, cenderme, domile, fanulya, firenk, fothıraf, harmanato, haytalya, honker, islim (çorap) , kazata, kerulya, kezuz, kıleverik, kocıh, kozmitif, kutnı, liver, Mençester, panga, pañınot, papél, pırava (prova), pıskılét, piskivit, sakko...

ERMENİCE : ablasım, basalla, basta, bedris, çağ, cırış, çörten, cob, çir, çitara, Edene, endirek, Girro, ğaziç, ğıjjik, haçiya, hampara, hampo, hegden, hereze, hışlek, hışva, him, intile, istike, iskele, kalıç, kırtik, külünçe (klice), livan, marhama, miyene, mingil, palza, panaz,sile, silepçe...

Ayrıca loğ, mertek, pinti, zıbar, tırnik, çirtik, damaz, kıttik, mıh sözcükleri Ermenice olmasa da Ermenicenin günlük konuşma diline girmiş sözcüklerdir.

SÜRYANİCE : hevara.

YİDİŞÇE : masluğa.

MİNNET (*)

Müslüm Cengizhan **AKALIN**, Ahmet **ASLAN**, Yusuf Sabri **DIŞLİ**, Abdulla-
HEKİNCİ, Selahaddin Eyyubi **GÜLER**, Mahmut **KARAKAŞ**, Ahmet Cihat **KÜRK-**
ÇÜOĞLU, Mehmet Fuat **KÜRKÇÜOĞLU**, Süleyman Sabri **KÜRKÇÜOĞLU** ile
sayfa düzenini büyük emeklerle yerine getiren Mehmet Sait **RIZVANOĞLU**.

Beyefendilerden çalışmalarına yaptıkları katkılardan, verdikleri bilgiler-
den, yaptıkları düzeltmelerden ötürü minnet duygularımın kabulünü diliyo-
rum.

TEŞEKKÜR (*)

Şükrü **ALGIN**, Ahmet Fehmi **APAYDIN**, Hüseyin **BAYKUŞ**, Bülent
ÇAVUŞOĞLU, Mehmet Zeki **ÇAVUŞOĞLU**, İsmail **DAĞBAŞI**, Hasan **DEMİRKOL**,
Murat **DEMİRKOL**, Mustafa **DEMİRKOL**, Hasan **DİÇ**, Mehmet Fuat **EBE**, Hasan
HAYIRLI, Abdullah Arif **İNAN**, Halil **KARACA**, Mustafa **KAYAR**, Mehmet Nuri
KÖMÜRCÜOĞLU, Mehmet Nazif **KUTLUOĞLU**, Burak **KÜÇÜK**, Ahmet **MUT-**
LU, Fethi **NİMETOĞLU**, Halil **NİMETOĞLU**, Ali Kudret **SARAÇ**, Müslüm **SUNAY**,
Tahir **ŞENBAHAR**,

Merhum Kemal Edip (**KÜRKÇÜOĞLU**) ve Mehmet Emin **ERGİN**.

Beyefendilere sözlük çalışmalarına katkılarından dolayı,

İbrahim **TELEK** beyefendiye de bilgisayar ortamında transkripsiyon alfa-
besi katkılarından dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

(*) Alfabetik sırayla

BİBLİYOGRAFYA

ACAR, Mustafa : Urfa Söz Hazinesi. Şanlıurfa 2009

AKALIN; Lütfiye : Tandırlıktan Gelen Lezzet. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yay.

2016 Şanlıurfa

AKALIN, Müslüm : Milli Mücadelede Urfa Anılar Belgeler. Şanlıurfa Büyükşehir

Belediyesi Yay. 2016 Şanlıurfa

AKALIN, Müslüm : Urfa'nın Kurtuluşuna Dair Üç Hatırat. ŞURKAV Yayınları. Şanlıurfa 2017

AKBIYIK, Abuzer; KÜRKCÜOĞLU, Sabri : Şanlıurfa Hoyrat ve Manileri. ŞURHOY Yay. 1991 Şanlıurfa

ATILGAN, Halil : Kısaslı Aşıklar. Şanlıurfa 1992.

ERGİN, M. Emin : Urfa'dan Derlenmiş Hoyratlar Maniler. 1972 Urfa

ERGİN, M. Emin : Urfa Folklorunda Düğün. Harran Yay. 1977 Urfa

ERGİN, M. EMİN : Urfa Ağzı Sözlüğü. Harran Yay. 1982 Urfa

ERGİN, M. Emin : A'dan Z'ye Urfa. 2008 Şanlıurfa

GÜLENSOY, Baybars : Türkiye Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü. Motif Yay. 2003 Konya

GÜLER, S. Eyyubi – **MIZRAK** Remzi : Resimli Şanlıurfa Kültürü Sözlüğü. Şanlıurfa Belediye Yay. 2008 Ankara

GÜLER, S. Eyyubi : Urfa Tarihinden Sayfalar. Eyyübiye Belediyesi Yay. 2016 Şanlıurfa

KARAKEÇİLİ, Enver : HurufatDefterlerine Göre 1690 – 1837 Tarihlerinde Ruha Kazası (Vakıf Yapıları, Cemaatler, Meslek Grupları) ŞURKAV Yayınları. Şanlıurfa 2017.

HARRAN Kültür ve Forklor Dergisi Koleksiyonları. 1979 – 1993.

KAYA, S. Ahmet : Cumhuriyet Dönemi Urfa Şairleri. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve TurizmMüdürlüğü Yayınları Şanlıurfa 2006.

KÖZCÜ, Hamdullah : Urfa Mimarisinde Kabaltılar. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yay. Şanlıurfa 2016

KÜRKÇÜOĞLU, A. Cihat ; **KÜRKÇÜOĞLU**, S. Sabri : Şanlıurfa Çarşıları Hanları ve El Sanatları.Şanlıurfa Belediyesi Yay. 2011 Şanlıurfa

KÜRKÇÜOĞLU, S. Sabri : Şanlıurfa Halk Kültüründe Ölçü tartı ve Hesap Kavramları. Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi. Sayı 14 2012 Şanlıurfa

OYMAK, Mehmet : Şanlıurfa'dan Derlenen Atasözleri Deyimler. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları Bila tarih Şanlıurfa

ÖZÇELİK; Sadettin : Urfa Merkez Ağzı. TDK Yay. 1997 Ankara

SARAÇ, Adil : Şanlıurfa Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü. Dal Yay. 1987 Şanlıurfa

SARAÇ, Adil : Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir. ŞURKAV Yayınları. (Şanlıurfa'da Mani ve Hoyrat Geleneği ile Atasözleri Deyimler Bilmeceler s. 338 –343) Şanlıurfa 2002.

SARAÇ, Adil : Bilinen Urfa Şairleri. Şair Nabi Sempozyumu Bildirileri13 – 15 Kasım 2009 s. 488 - 517. Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü. Şanlıurfa 2010.

SARI, Mustafa/ **SÖZER**, Ali TurkishStudies, İnternational Periodical Languages Literatureand History of Turkishor Turkic. Winter2013 Ankara p. 2205 - 2217

Şanlıurfa Kültür ve Turizm Rehberi : Şanlıurfa İli Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Şanlıurfa 2016

Şemseddin Sami : Kamus - ı Türkî 1306 R Dersaadet (İstanbul)

ŞURKAV Şanlıurfa Kültür sanat Tarih ve Turizm Dergisi Koleksiyonları.

Türk Dil Kurumu : Büyük Türkçe Sözlük.

Türk Dil Kurumu : Derleme Sözlüğü.

Türk Dil Kurumu : Tarama Sözlüğü.

TURAN, A. Nezihi : 16. YY'da Ruha (Urfa) Sancağı. ŞURKAV Yay. 2005 Şanlıurfa

URFA İL YILLIĞI : Urfa Valiliği Yayını . Urfa 1938.

URFALI Kemal Edip : Urfa Ağzı. TDK Yay. 1945 ANKARA

ÜNER, Mehmet Emin : Urfa Gümrük Defterleri .Transkripsiyon ve Değerlendirme (H 1148 – 1153 / M 1736 -1741) Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları. 2017 Şanlıurfa.

URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇENİN DİL BİLGİSİ

URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇEDE MEYDANA GELEN SES OLAYLARI

1. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK İNCELİK UYUMU):

Türkçede kullanılan ve büyük ünlü uyumuna uymayan Türkçe sözcükler Urfa'da büyük ünlü uyumuna uygun olarak kullanılır:

Elma > alma, alev > alav, ateş > ateş, anne > ana, kardeş > kardeş Türkçede kullanılan ve dilimize çoğunlukla dışarıdan gelerek büyük ünlü uyumuna uymayan sözcükler Urfa'da çoğunlukla büyük ünlü uyumuna uyularak söylenir:

abani > ağabani, abdest > 'ebdes, ahiret > eḥret, akıḳ > ḥekik, alamet > 'elemet, alem > 'elem, allengir > 'ellengir, amele > 'emele, araḳçin > araḥçin, arifane > ḥerefene, arife > 'erfe, arife > 'erefe, armudiye > armudiya, aşikâre > eşkere, Azezi > 'Ezezi, badem > payam, badiye > badiya, bahane > mahana, bahçe > baḥça, bahir > beḥir, basiret > beşeret, basmahane > masmaḥana, beraber > barabar, bezirgân > bezirgen, bimaristan > maristan, biraz > birez, bostaniye > bostana, büleha > bulaha; camedan > camadan, cenabet > cinibit, cülha > cülḥe; dahil > deḥil, defa > deḥfe, daḳıka > deḳke, derman > dermen; efsun > avsin, emanet > amanat, entari > 'enteri, ezva' > ezveḥ; fahişe > feḥşe, fariğ > ferig, felhan > felḥen, fiyat > fiyet; gafil > ḳafıl, gazez > ḳerez, garip > ḳerip, gayri > ḳeyri, gazete > ḳazata, gaziye > ḳaziya, gazve > ḥezve; hacet > ḥecet, halavet > ḥelevet, Halep > Ḥelep, halife > ḥelfe, Hamidiye > Ḥemidiye, hane > ḥana, hanek > ḥenek, hangi > hanḳı, hani > hanı, harabe > ḥaraba, haspir > ḥespir, hatem > ḥetem, hemail > hamaylı, hempa > hampa, hikâyet > ḥeket, hilaf > ḥılaf, hilat > ḥel'et, hizmetkâr > ḥizmeker, huri > ḥüri; itap > 'etep, kadeh > ḳedeh, ḳadife > ḳedife, kadim > ḳediyim, ḳadir > ḳedir, kaime > ḳeyme, kale > ḳala, kanne > ḳenne, kastel > ḳestel, kaşmer > ḳeşmer, katmer > ḳetmer, kavil > ḳevil, kuşhane > ḳuşḳana; kâtip > kâtip, kâhke > keḥke, kâkül > kekil, kimyon > kemmin, ketum > ketim, külah > külleḥ, lügat > loğat, madem > madam, Mağribi > Meğribi, muhacir > mahacir, mahalle > meḥle, mahmuriye > maḥmuriya, melamet > malamat, Mançester > Mençester, manej > manaj, mani > me'ni, mahfel >

meħfel, mahkeme > meħkeme; mahlep > melħep , misbah > mesbeħ, mezak > mezzeħ, mirimiran > mırmıran, muamele > me'mele, muhabbet > müħübbet, muhallebi > miħellebiye, muhip > müħüp, mukaşşer > miķeşşer, mukayyet > miķeyet, Murtaza > Mırtıza, mutrip > mıtrıp, nadim > nadım, nasip > nesip; paye > paya, peygamber > peyħember, pazubent > pezvent, reyhan > reħen; Sadreddin > Sedreddin, sahaniye > seħeniye, sahip > seħep, sakamet > seķemet, sahlep > selħep, saye > saya, sūrahiye > sūreħye; şakirt > şegirt, şemame > şememe, şoför > şifér; tabiat > tebe'et, taharet > dahrat, tarafeyn > terefén, taze > tezze, temaşa > tamaşa; urubiye > urubiya; zahir > zahar, zahire > zeħre, zaten > zatan, zebellah > zebelleħ vb.

Ancak büyük ünlü uyumuna uyduğu halde Urfa Türkçesinde büyük ünlü uyumuna aykırı hale gelen sözcükler ile büyük ünlü uyumuna uyduğu halde inceltilen ve kalınlaştırılan ve büyük ünlü uyumuna aykırılaştırılan sözcükler de vardır:

ayar > 'eyar, hamam > ħemam, kilaş, kışka, kebab, kübap, limon > léymun, ayvan > eyvan, livan, zivan, mabeyn > mabén, margizet, Mahmudiye > Meħmudiya, mahluk > meħruk, Mersavi > Mersavı, mayhoş > meyħoş, mibar, mübarek > mibarek, tüccar, nişara, meyan > biyan, bumbar > mimbar, ziyaret > ziyarat, teħennavı vb.

Bu örneklere bakarak Urfa Türkçesi için bir kural koymak; bu, budur demek mümkün değildir. Ancak şunu da gözden kaçırmamak gerekir: "a" kalın ünlüsü yerine çoğunlukla "e" ince ünlüsü tercih edilmiştir. Bu durum Urfa Türkçesinin Arap fonetiğinin etkisinde kalmış olmasındandır.

sahan > seħen, kanara > ķenere, kadar > ķeder, mahal > meħel, ovala > öfele, kayır > ķeyir, kayıp > ķeyip, lahza > leħse, sakal > seķkel, kadayıf > ķedeyif, çırpı > ķirpi, kaysı > ķeysi vb.

Urfa Türkçesinde ayrıca şimdiki zaman eki olan "-yor" eki yerine "-y" kullanıldığından büyük ünlü uyumuna bir aykırılık görülmez. (1. çoğul kişi hariç.) : Gidiyem, gidiysen, gidiy; gidiyiħ, gidiysiz, gidiyler. (gidiyiħ dışında)

Büyük ünlü uyumuna aykırı sözcük sayısı da azımsanmayacak kadardır :ķınifir, ķilefet, ziyaret, ħevuç, 'ecır, 'eciyan, 'eyan, 'ekrıba, 'ekıl, eyvan, 'ehram, mesaríf, kebab, kübap, léymun vb.

2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU (DÜZLÜK YUVARLAKLIK UYUMU) :

Urfa Türkçesinde küçük ünlü uyumuna uyan 150 – 200 sözcük vardır :

koğa, kuğa, güvengez, yuğa, güvegi, öle, gümen, köyneke, kuşkana, gözzel, çolağ, zuvağ, orağta, çömçe, dolam, huva, dorğama, torama, kömes, südlegen, koşana, böke, tolağa,örke, kölge, tüken, hopan, töredi, kôrağmağ, dolama vb.

Bunların dışında küçük ünlü uyumuna uymayan 350- 400 sözcük vardır. Küçük ünlü uyumuna aykırılık gösteren sözcüklerden bir kısmı düz bir ünlü ile başladığı halde yuvarlak ünlüyle devam eden sözcüklerdir:

Kavum, savuğ, çizo, çiloreş, serhoş, fanulya, zıknabut, ‘ebut, şırlop, léymun, şakşako, meyremhort, barudı,mağmuriya, haho vb.

Urfa Türkçesinde küçük ünlü uyumuna aykırı durumların ana sebebi Düzleşmedir. İlk hecesinde yuvarlak bir ünlü bulunan sözcükteki diğer yuvarlak ünlüler düzleşir:

koğı, yuğı, üzim, korığ, götirge, görım, suyı, südli, sümik, koyın, buğı, kıuyı, boynız, bürimağ, bürık, bulıt, süri, horım, böyik, küçik,yolçı, yonıcı, müdi, loğçı, külinçe, vb.

3. ÜNLÜ DARALMASI :

Urfa Türkçesinde şimdiki zaman eki olan “-yor” eki kullanılmadığı için bu neden le meydana gelen bir ünlü değişmesi görülmez. Ancak “-yor” eki yerine kullanılan “y” eki “a, e” ünlüleriyle biten eylemlerin sonundaki adı geçen ünlüleri darlaştırır:

İste - y - em > istiyem = istiyorum, kilitte – y – sen > kitliysen = Kilitliyorsun, itekle - yor – lar > itekliyeler = itekliyorlar, topla - yor - sunuz > toplıysız = toplu-yorsunuz, fitle - y - ığ > fitliysiz = fitliyoruz vb.

“-y” kaynaştırma ünsüzü fiiller dışında isim ve diğer sözcüklerin sonundaki bütün “a,e” ünlülerini darlaştırarak “ı,i” ünlülerine dönüştürür. Urfa Türkçesinde yaygın olan “düzleşme olayı nedeniyle “a,e” ünlüleri “u,ü” ünlülerine dönüşmez.

Oda - y - a > odiya , kible-y-i kılbe - y - i >kılbiyi veya kılbiy = kibleyi, ‘ölbe - y - i > ‘ölbiyi veya ‘ölbiy, kufa - y - a >kufıya, alma - y - ı > almı-yı

veya almıy, hoca - y - ı > hocıy vb

“-y-“ kaynaştırma ünsüzü Türkiye Türkçesinde “yemek “ ve “demek” fiillerini darlaştırırken (diyecek, diye, yiyecek, yiyerek vb.) Urfa Türkçesinde “-y” kaynaştırma ünsüzleri bu fiillerden sadece “demek” fiilini darlaştırır:

Siye déyecaḥ sözım kalmadı.

Öliyi yiye yiye artıḥ diriye mi başladiy?

4. ÜNLÜ TÜREMELERİ :

a. Başta Ünlü Türemesi :

raḳı > ‘eraḳı, yirmi > girmi > igirmi, sıtma > ısıtma, leş > üleş.

b. Ortada Ünlü Türemesi :

zevḳlenmek > zavuḳlanmaḥ, ‘ecyan > ‘eciyan, cüret > cüre’et, lüks > lökis, nara > ne’ere, banknot > pangınot, yalnız > yalavuz vb.

c. Sonda Ünlü Türemesi :

güvey > güvegi, karbonat > ḥarmanato, kat kat > ḳatḳatı, maz- maz > mazmazı, tık tık > tıḳtıkı, sık sık > şıḳşıḳı, lık lık > lıḳlıḳı, mor mor > mormori, kôr fehem > kôra fehem, eşarp > şarpa vb.

5. ÜNLÜ DÜŞMELERİ :

Urfa konuşulan Türkçe sonuçta kitabı bir dil ve edebi bir dil değildir. Günlük hayata gerekli olarak oluşturulmuş pratik, kolay söylenen, yöre insanının hançeresine uygun bir dildir. Her konuda olduğu gibi ünlü düşmelerini belirli bir kurala bağlamak hem doğru hem mümkün değildir. Bu yüzden olur olmaz yerlerde ünlü düşmelerine rastlıyoruz :

avukat > abkāt, altı atar > altatar, göyin > göyni, göyil > göyli, buğ
> buğ, sarı-ar-mak > saralmaḥ, taharet > dahrat, halife > ḥelfe, za-
hire > zehre, çıtırık > çıtırıḥ, muamele > me'mele, cereyan > cér-
yan, mahalle > meḥle, çemirmek > çemremaḥ, dakika > dekkē,
ahiret > eḥret, aşikâre > eşkere, 'arife > 'erfe, fahişe > fehşe,
kılavılanmak > kılavlanmaḥ, kuyu > kuy, kızulamak > kızulamaḥ,
kızulayıcı > kızulaç, Mecidiye > Mecdiye, küme > köm vb.

6. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ :

Urfa'da konuşulan Türkçede çok çeşitli ünlü değişimleri gözlenmekte-
dir. Bu değişimler belli kural veya kurallar içinde değildir, söylemek uygun
olursa tamamen keyfidir :

a. e > a değişimleri :

elektrik > alatirik, çengel > çanğal, idare > idara, gırtlak
> ḥırtlek, tayyare > tiyara, sade > sada.

b. ı > a değişimi :

azıcık > azacıḥ, çıyan > çayan, fırtına > fırtana,
yıkamak > yaḥamaḥ.

c. ö > i değişimi :

köfte > kifte.

ç. i > é değişimi :

indir > éndir, çığnem > céynem, diye > déyi, diye > déye, inmek
> énmaḥ, inme > énme, işitmek > éşitmaḥ, ilmihasil >
érmiḥasil, firik > férik, iyi > éyyi, nice > néce, gitmek > gétmaḥ,

zehir > zéhér.

d. ö > é değişimi :

böyle > béle, öyle > éle.

e. e > i değişimi :

böcek > bö'cik, cenabet > cinibit, kefen > kefin, yere gir
> yirregir, yemeni > yimeni, reze > rize.

f. a > é değişimi :

buhari > bıhéri.

g. u > ı değişimi :

buhari > bıhéri, tomurcuk > domırçağ, futa > fıtı, bulut > bulut,
yoğun > yoğın.

h. u > ö değişimi :

bugün > bögin.

ı. ü > i değişimi :

bugün > bögin, büyük > böyik, üvez > ıvez.

i. ü > ö değişimi :

büyük > böyik, küme > köm, kümes > kömes, güzel > gözzel,
tölbent > dölbent.

J. o > u değişimi

boğa > buğa, bohça > buhça, boynuz > buynız, gazoz > kezuz,

lokum > lukkıım, tombul > tumbıl, yoğurt > yuğirt.

k. a > ı değişimi:

Mağribi > mığribi, mazarrat > mızarat, kurabiye > kıuribiye,
akraba > 'ekrıba, oklava > oħlavi.

l. i > a değişimi :

cahil > cahal.

m. a > e değişimi :

jandarma > cenderme, şap > şeb.

n. e > o değişimi :

cevap > coğap.

o. a > ö değişimi :

havf > ħövf.

ö. i > e değişimi :

çim > çem, gidemeç > gedemeç, giremeç > geremeç, ninni >
nenni, iye > eye, tespah > töspeħ, zincir > zincir, nitekim
> netekin.

p. u > o değişimi :

huni > honi, pudra > podra, vapur > papor, sunturlu > zontırlı,
uyanık > oyaħ, usanmak > osanmaħ, uyarmak > oyarmaħ

q. e > ö değişimi :

deyyus > döyyis, devlet > dövlet, tespih > töspeh, yevmiye > yömiye.

r. ö > ô değişimi :

kör > kôr, körelmek > kôrahmağ.

s. i > ı değişimi :

çizmek > cızmağ, çizgi > cızğı, çizik > cızızı.

ş. u > i değişimi :

ufak > ifağ, ufalamak > ifalamağ.

t. u > a değişimi :

tomurcuk > domırçağ, dokunmak > toğanmağ.

u. ü > e değişimi :

döndürmek > döndermağ.

ü. ı > o değişimi :

çıban > çoban.

v. u > ‘e değişimi :

dualar > de’eler.

y. ı > u değişimi:

kızıl kurt > kızzıl kurt, kırlangıç > karlan kuç, tımbılta > tumbılta.

z. ı > é değişimi :
kivırtmak > kıvıértmaḥ.

a'. a > i değişimi :
tayyare > tiyara, sermaye > sermiye, yelpaze > yelpize.

b'. u > e değişimi :

muhkem > peḥkem.

c'. ü > o değişimi :

tünel > tonél.

ç'. ö > 'ü değişimi :

ömür > 'ümir, özür > 'üzir.

d'. ü > é değişimi :

yürümek > yérimaḥ, yürüyüş > yéřiş.

e'. i > 'ü değişimi :

ilim > 'ülüm.

f'. i > é değişimleri :

kin > kén, hiç > héç, hadi > hadé.

g'. e > é değişimleri :

ehram > éhram, ehil > éhil, engin > éngin, etmek > étmaḥ, gece
> géce, erken > érken.

h'. a > 'e değişimleri

ayna > 'eyne, aba > 'eba, abdal > 'ebdal, abdest > 'ebdes, abra > 'ebra, acemi > 'ecemi, acep > 'ecep, acur > 'ecir, acyan > 'eciyan, aciz > 'eciz, adet > 'edet, adu > 'edi, af > 'ef, Akabe > 'Eğaba, aşar > 'eşar, aşık > 'eşik ('aşıq), aşur > 'eşir, avare > 'evara, akide > 'ekit, akrep > 'ekrap, akraba > 'ekrıba, alem > 'elem, alamet > 'elemet, Ali > 'Eli, allengir > 'ellengir, amele > 'emele, angut > 'engut, Ayn-ı Züleyha > 'enzılha, araba > 'erabana, Arap > 'Erap, arasa > 'erasa, arife > 'erefe, arsız > 'ersiz, allengir > 'ellengir, asker > 'esker, ayan > 'eyan, Azezi > 'Ezezi, aynı > 'eyni ...

l'. ı > 'e değişimleri :

Irz > 'erz, ışkın > 'eşkın, ıyal > 'eyal.

İ'. i > 'e değişimi :

İtap > 'etep.

7. DÜZLEŞME :

“o, ö, u, ü” yuvarlak ünsüzleri ezici bir çoğunlukla ilk hece dışındakullanılmaz. Bu ünsüzleri ilk hecede de nadiren de görülse, diğer hecelerde düzleştigi gözlenir.

a. İlk hecede düzleşme :

buhari > bıhéri, bu > bı, bukağı > bıhavi, burası > bırası, duvar > divar, mutrip > mıtrıp, musallak > mısallak, mundar > mırdar, murat > mırat, murat > mıraz, molla > mılla, soğuk > savıh, sofrası > sıfı, şoför > şifér, yürüyüş > yérış, tömbeki > tembeki, tüt > tiv, tüfek > tifenk, mübarek > mibarek, bumar > mimbar, düş > diş.

b. Diğer hecelerde düzleşme :

okumak > oħımaħ, ağı > ağı, karpuz > ħarpız, suyu > suyı, böğür > böğir, burgu > burğı, bulgur > burğıl, boynuz > buynız, büküm > bükim, bürük > bürık, bürümek > bürimaħ, büzüm > büzümik, kuyu > ħuyı, küfür > küfir, curun > curın, cücük > cücik, çöğür > çöğir, tambura > dambıra, dümük > dümik, dürmük > dürmik, dokuz > doħħız, tomurcuk > domırçaħ, kimyon > kemmin, ketum > ketim, sümük > sümik, gocuk > ħocıħ, koruk > ħorıħ, kuruntu > ħurıntı, kurut > ħurıt, kurşun > ħurşın, köfü > köfi, kötü > köti, köylü > kövli, külünçe > külinçe, üzüm > üzim, küllük > küllik, küncü > künci, küsü > küsi, günlük > künnik, lokum > luħħım, lobut > lobıt, loğdur > loğdır, yokuş > loħış, masum > meħsim, sabun > sabın, kantuzu > ħanduzı, koku > ħoħı, hatun > ħatın, kalbur > ħarbıl, hamur > ħamır, domino > domile, doğru > dorğı, döğün > döğın, duru > durı, dünür > düğir, acur > ‘ecır, adu > ‘edi, fanus > fanıs, görüm > görım, götürge > götirge, gönül > göyin, gönül > göyil, kuruş > ħurış, köprü > körpi, çözmek > çézmaħ, pamuk > pambıħ, bisküvi > piskivit, örtük > örtik, öksürük > öskirik, önlük > öglik, örük > örik, otuz > ottız, muştı > muştı, müslüman > müsırman, namus > nammıs, ofunuk > ofınıħ, oğunmak > oğınmaħ, otçu > otçı, osuruk > ossırıħ, oturakçı > otıraħçı, oyun > oyın, saç öpümü > saç öpimi, soluk > solıħ, söğürme > söğirme, sürütme > süritime, tapu > tapı, teberrük > teberik, tahammül > teħmil, uyku > yuħı, sunturlu > zontırılı, soku > zoħħı, yusufu tutan > yusıbitutan, yoğurt > yuğirt, yonucu > yonıçı, yoğun > yoğın, yürüyüş > yériyiş, yürümek > yérimaħ, urup > urıp, uçkur > uħçıır, tuturuk > tutırıħ, tuluk > tulıħ, topuk > toppıħ, yoluk > yolıħ...

8. YUVARLAKLAŞMA :

Yukarıdaki düzleşme örneklerinden sonra Urfa Türkçesinde az da olsa görülen bir ses olayı da düz ünlülerin (a, e, ı, i) yuvarlaklaşmasıdır.

Bittim > buttim, kâmil > kâmul, cevap > coğap, çift > çüt, fanila > fanulya, temmuz > tommız, yalnız > yalavuz, mürit > mürüt, zeytin > zéytun, siva > suvaħ, sidik > südük.

9. ÜNSÜZ TÜREMESİ :

a. Başta Ünsüz Türemesi :

imdi > hindi, aldatmak > yaldatmaḥ, elbet > helbet, is > his, akik > ḥekik, aspir > ḥespir, ayva > ḥevya, eḡe > yéḡe, esir > yésir, ır > yır, ırak > yırah, ırgalamak > yırḡalamah, ırlamak > yırlamah, iri > yiri...

b. Sonda Ünsüz Türemesi :

kalın > ḡalınt, kaygana > ḡayḡanah, kere > kerez, gibi > kimin, gibi > gıbin, bisküvi > piskivit, yaya > yayan, sanki > sankim, sanki > zankim, yoksa > yohsam.

c. Ortada Ünsüz Türemesi :

bari > bayrı, çakşımak > çahşaşmaḥ, defa > deḡfe, def olmak > deḡf olmaḥ, ezva' > ezveh, fedai > fedayı, fırsat > fırsant, fişek > fişenk, tüfek > tıfenk, hemail > hamaylı, havai > havayı, kuşak > ḡurşaḥ, limon > léymun, masum > meḡsim, itimat > iḡtimat, itiraz > iḡtiraz, menegüç > menengiç, öndeki > öḡdaḡki, savai > savayı, takip > teḡḡip, umur > umbır, zefiran > zeḡferan, itibar > iḡtibar.

10. ÜNSÜZ DÜŞMELERİ :

Söyleyiş kolaylığını yakalamak gayretiyle Urfa Türkçesinde sözcüklerin tamamı söylenmez. Telaffuzu zor, çıkarılması hançereyi zorlayan sözcüklerde bazı ünsüzler söylenmez. Bu düşmeler çok çeşitli biçimlerde olduğu için bu düşmeler için bir kural söylemek veya koymak mümkün değildir.

a. Başta ünsüz düşmesi:

havlamak > 'evlamaḥ, yüzlük > üzlik, yiḡit > igit, yitik > itik, yılan > ilan, yılangeç > ilangéç, yüzgeç > üzgeç, yüksek, üskek, yüz > üz, yüzerlik > üzerlik, yüzük > üzik, yüzleme > üzleme

b. Ortada Ünsüz Düşmesi :

boşaltmak > boşatmaḥ, altmış > atmış, bedcins> becis, kehriz >keriz, eczahane > ezaḥana, öyle > éle, hayrat >ḥérat, hizmetkâr >hizmeker, huylanmak >ḥulanmaḥ, inşallah > işallah, kırk kan etmek > kırḳan étmaḥ, kuvvet >ḳuvet, Emencek > Meçek, mazarrat > mizarat, öğle > öle sallakhane > sallaḥana, serpmek > sepmah, sonra > sona, sonra > sora, söylemek>sölemaḥ, tunç > tuç, yaymatkap > yaymaḳap, küheylan >küḥélan, teberrük > teberik, tarafeyn > terefén, yanlış > yanlış, yevmiye > yömiye, yuvarlak> yuvalaḥ, yuvarlamak > yuvalamaḥ, konç >ḳuç, böyle >béle, öyle > éle, mahalle > meḥle, çıkartmak > çıḥatmaḥ, çıkıkçı > çıḥıçı, çift > çüt, değnek > denek, devşirmek > döşirmaḥ...

c. Sonda ünsüz düşmesi :

ancak > anca, buğday > buğda, abdest > ‘ebdes, küheylan > küḥeyla, sandıklık iğne > sandıḥlı inne.

11. İKİZ ÜNSÜZ

İkiz ünsüze Urfa Türkçesinden bol miktarda örnek verebiliriz. Bu ikizleşme iki ayrı biçimde meydana gelir.

a. Sözcüğün aslında olmadığı halde söylenirken ikizleşen ünsüzler :

soku > zoḳḳı, topuk > toppıḥ, taze > tezze, yazık > yazzıḥ, yere gir > yirregir, sıpa > suppa, eşek > éşşek, iyi > éyyi, güzel > gözzel, hile >ḥille, hasır >ḥessir, yedi > yéddi, sekiz > sekkiz, dokuz > doḳḳız, çizik > cızzıḥ, cura > cürre, çapak > çappaḥ, çelik > çellik, çepel > çeppeḥ, çepik > çeppek, sakız> saḳḳız, Eflatun > Elfettun, mezak > mezzeḳ, sakın >saḳḳın, sako > saḳḳo, sabah > sebbeḥ, sakal > seḳḳel, söke > söke, tepelemek > teppelemaḥ, tepelik > teppeliḥ, tepik > teppik, tepir > teppir, şakırtı > şaḳḳıltı, sıcak > sıccaḥ,sele>selle, seki > sekki, otuz > ottız, osuruk > ossırıḥ, namus > nammıs, meçik > meççik, lokum > luḳḳım, lapa > lappa, külah > külleḥ, kızılkurt >ḳuzzılḳurt, kısa >ḳıssa, kaşık >ḳaşşıḥ, hece >ḥücce, haşa >ḥeşşe, hasır >ḥessir

b. Kendisinden önce veya sonra gelen ünsüzle benzeşerek ikizleşen ünsüzler :

yansılamağ > yassılamağ, yatsı > yatsı, anlamak > annamağ, efsunlamak > avsınnamağ, binlik > binnik, cibinlik > cibinnik, dinlemek > dinnemağ, günlük otu > künnik otı, kimyon > kemin, karanlık > karannıh, iğne > inne, iğnedenlik > innedanlıh.

12. ÜNSÜZ GÖÇÜŞMESİ :

Orta heceyi oluşturan ünsüzlerin Urfa Türkçesinde çok sayıda göçüşme olayını meydana getirdiğine tanık oluyoruz. Bu göçüşme ya yan yana olan ünsüzlerin yer değiştirmesiyle ya da birbirinden uzak ünsüzlerin yer değiştirmesiyle oluşur.

a. Yanyana ünsüzlerin göçüşmesi :

şalvar > şerval, selvi > seveli, sofra > sırfa, toprak > torpağ, uğraşmak > urğaşmağ, tiksirmek > tiskinmağ, uçkur > uhcır, yüksek > üskeke, ağrımak > arğımağ, avrat > arvat, belki > beklime, bulgur > burğıl, uğramak > urğamağ, çıplak > çılpah, çömlek > çölmek, doğrama > dorğama, doğru > dorğı, helva > hevla, kalbur > harbıl, yaşmak > yamşağ, tecrübe > tercübe, sahlepe > selhepe, öksürük > öskirik, öğretmek > örgetmağ, kirpi > kirpi, Meryem > Méyrem, mahlep > melhepe, mahrama > marhama, avrat > arvat, kibrit > kirbit, kible > kulbe, yaprak > yarpağ, yalvarmak > yarvalmağ, Eflatun > Elfettun.

b. Uzak olan ünsüzlerin göçüşmesi:

Karyola > kerulya, künc > cünk, eğrice > egirce, lanet > ne'let, Müslüman > Müsirman, mandal > maldan, kavanoz > kenevüz, reçel > leçer, ileri > ireli.

13. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ :

Urfa'da konuşulan Türkçede Arapça ve Farsça unsurlar ağır bastığından ve yöre insanı kolay söyleyişi tercih ettiğinden sözcüklerde yaşanan ünsüz değişimleri çok çeşitlidir. Her türlü ünsüz akla gelebilecek her türlü değişime açık olunca böyle bir sonuç ortaya çıkmıştır. Üstelik bunları bir veya birkaç kurala bağlamak da mümkün değildir.

a. k > h değişimleri :

maslak > maslah, ocak > ocah, sıcak > siccah, harçlık > haşlıh, kabak > kabah, kuyruk > kuyrih, bıçak > pıçaah, taraklık > darahtlıh, gocuk > kocıh, hulk > hulh, kılık > kılıh, kabuk > kabıh, salak > salaah, gıdık > kıdıh, koruk > korih, sıkım > sıhım, sucuk > sucih, koku > koah, vakit > vaahıt, kıldan > hılta, katla > hatra, bukağı > mihavı, karbonat > harmanato, akçe > ahça, akar > ahar, açık > açih, acıkmak > acıhmaah, okumak > oahımaah, kakınç > kaahınç, çıkın > çihın, çıkırık > çihırık...

b. n > y değişimleri :

pınar > piyar, gönül > göyil, sonra > soyra.

c. v > f değişmesi :

vişne > fişne.

d. g > k değişmesi :

gurbet > kulbet.

e. l > h değişmesi :

körelmek > kôrahmaḥ.

f. ğ > y değişmesi :

çiğnem > çéynem.

g. n > l değişmeleri :

domino > domile, nem > lem, naylon > laylon.

a. d > t değişmesi :

kıldan > ḥıltan

ı. l > r değişmeleri :

katla > ḥatra, ülke > örke, ilmihasil, érmiḥasil, mahluk
> meḥruḥ, silkelemek > sirkelemaḥ, ceylan > céyran

b. r > l değişmeleri :

harar > ḥaral, gurbet > ḡulbet, darbuka > delbike, güreşmek >
güleşmaḥ, kararmak > ḡaralmaḥ, merhem > melhem, sararmak
> saralmaḥ, şakırtı > şaḡkıltı.

c. v > b değişmeleri :

avukat > abıḡat, esvap > asbap.

d. s > h değişmeleri :

hırsız > hırhız, susmak > hüsmah.

e. **b > g değişmesi :**

böbrek > bögrek

f. **b > m değişmesi :**

bukağı > mıhavı.

g. **r > t, d değişmeleri :**

kurtarmak > kırtatmaḥ, cankurtaran > cankırtadan.

h. **f > v değişmesi :**

efsun > avsin

ö. **b > v değişmeleri :**

pazubent > pezvent, tahannnebi > teḥannavı.

i. **y > ş değişmesi :**

Ayşe > 'Eşşe.

j. **n > y değişmesi :**

gönül > göyin.

k. **r > h değişmesi :**

kararmak > karaḥmaḥ.

s. **y > v değişmeleri :**

köy > köv, köylü > kövli, tüy > tiv.

ş. v > f değişimleri :

ovalamak > öfelemek, müsavat > musafat.

t . v > p değişimi :

vapur > papor.

u. k > l değişimi :

ökçe > ölçe.

ü. v > m değişimi :

vebal > mabal.

v. t > z değişimi :

murat > miraz.

y. z > d değişimi :

muzır > müdi,

z. ğ > v değişimi :

soğuk > savıh.

a'. f > p değişimi :

tuhfe > tühpe.

b'. v > g değişmesi :

sövmek > sögmaḥ.

c'. ç > ş değişmeleri :

çekül > şaḫul, çorba > şorba.

ç'. s > ş değişmesi :

basiret > beşeret.

d'. nç >ş değişmesi :

rençber > reşper.

e'. d > y değişmesi :

badem > payam.

f'. b > p değişmeleri :

badem > payam, banknot > pangınot, rençber > reşper,
banka > panga.

g'. m > n değişmeleri :

nitekim > netekin, muska > nuska, şimdi > şindi, biçim > biçin,
komşu >konşı.

h'. k > g, ğ değişmeleri :

doksan > doğzan, Akçakale > Ağcaḫala, seksen > segzen.

i'. s > z değişimleri :

seksen > segzen, doksan > doğzan, sanki > zanki, sunturlu > zontırlı.

i'. b > m değişimleri :

karbonat > ħarmanato, bahane > mahana, basmahane > masmaħana, bumar > mimbar.

j'. lk > h değişimi :

kalkmak > kaħmaħ

k'. y > l değişimi :

yokuş > loķış.

l'. n > g değişimleri :

dünür > düğir, önlük > öglik.

m'. b > p değişimi :

pembe > pempe, badem > payam.

n'. g > h değişimleri :

peygamber > peyhember, gazve > ħezve.

o'. y > g değişimleri :

güvey > güvegi, leylek > leglek.

ö'. n > l değişimleri :

fincan > filcan, néçek > leçek, dondurma > doldırma

p'. l > n değişimleri :

gönül > göyin, lahana > mahana, silsile > sinsile.

r'. r > s değişimi :

kertenkele > kestenkele.

s'. m > p değişimi :

muhkem > pehkem

ş'. n > v değişimi:

yalnız > yalavuz

t'. p > f değişimi :

yampiri > yanfırı

u'. t > r değişimi :

yetişmek > yérişmaḥ

ü'. f > b, p değişimleri :

Yusuf > Yusıp, yusufututan > yusıbitutan

v'. m > b değişimleri :

maydanoz > beḥteniz, meyan > biyan

14. ÜNSÜZ YUMUŞAMASI:

“p, ç, t, k” sert ünsüzlerinin ünlülerin etkisiyle “b, c, d, g, ğ” ye dönüşmesi kuralı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Urfa Türkçesinde de geçerlidir:

‘ilacın, icabında, dolabıdır, bulıdın, barsağına, sağlığıımız...

Ancak “k” ünsüzü Urfa’da önce “h” ya dönüşür, “h” ünsüzü de ünlülerin etkisiyle “ğ” ye dönüşür :

kulak >kulağ>kulağının, tandırlık > tandırlıh> tandırlığa...

Sözcük kökünde de yumuşama meydana gelebilir.

lakap > lağap.

15. BENZEŞME :

Urfa Türkçesinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sert ünsüzle biten sözcüklere getirilen yapım ve çekim ekleri, o ekın sert ünsüzle başlayan biçimi varsa o sert ünsüzle başlayan eki alır.

Bişkel, bişkin, ifahçı, sütçi, isotçı, keripçe, kéfçi, indekçi, otçı, bardahtan, otırağçı, tapçı, topçı, yekten, tekten, daştır, kelepçe.

16. AYKIRILAŞMA :

Urfa Türkçesinde “- cı, - ci, - cu, - cü; - çı, - çi, - çu, - çü” yapım eklerinlerinden yuvarlak olan “- cu, - cü, - çu, - çü” ekleri yuvarlak ünlülerin düzleşmesinden dolayı kullanılmaz. Yine Urfa Türkçesinde bu eklerin getirildiği sözcüğün sonünlüsü veya ünsüzü ne olursa olsun “- cı, - ci “ ekleri de kullanılmaz. Yani sözcükler bol bol aykırılaşıma örneği gösterir.

bağmançı, bahçaçı, buhçaçı, cülheçi, çıhıçı, düzençi, eglençe, hışvaçı, inneçi, karaçı, kuzlaçı, kelleçi, leblebiçi, loğçı, nahırçı, narınçı, taklaçı, tozçı, yazıcı, yonıçı, zarınçı, tomırçağ.

Bu durum bazen sözcük köklerini de etkiler :

karınça, karğa, karlankuç.

Ayrıca "hem - daş > hemtaş" ile "kıl - dan > hıltan" örnekleri aykırışma konusunda dikkat çeken diğer örneklerdir. ,

17. TONLULAŞMA

Bilindiği üzere Türkiye Türkçesinde "ç, t, k, p" sert ünsüzlerinin Anadolu ağızlarında bazen "c, d, g,b" yumuşak ünlülerine dönüşmesi olayına "tonlulaşma" denir ve bu olaya Urfa Türkçesinde çok miktarda rastlanır.

parmak > barmah, pazar > bazar, pekmez > bekmez, patlıcan > balcan, pıtrak > bıtır, pişe > bişe, pişmek > bişmah, pişirim > bişirim, çizme > cızma, çizik > cızılı, taş > daş, taban > daban, tat > dat, taharet > dahrat, tambura > dambıra, tanış > danış, taraklık > darahlılı, teyze > dayza, tahra > dehre, tellak > dellek, tavşan > devşan, tezgâh > dezgâh, tırnakçı > dırnağçı, tülbent > dölbent, keçi > géçi, şakirt < şegirt, tuz > duz, kemik > gemik, kemirmek > gemirmah, kendi > gendi, kavat > gevvat, kişi > gişi, kuruş > ğurış, kantuzu > kanduzı, bazar > bazar, seksen > segzen, terk etmek > tergemah.

18. TONSUZLAŞMA

Türkiye Türkçesinde yer alan "b, c, d, g" yumuşak ünsüzlerinin Urfa'da konuşulan Türkçede tonsuzlaşarak "p, ç, t, k" ünsüzleriyle söylenerek tonsuzlaştığı görülür.

a. b > p tonsuzlaşması

asbir > ħespir, misbah > mespeĥ, baca > paca, buhari > pîĥé
ri, berk > perk, beste > péste, bisiklet > pışkılét, baklava >
paĥlava, badem > payam, bıçak > pıçaĥ, bozmak > pozmaĥ,
bozuk > poziĥ, bölmek > pölmaĥ, tosbaĥa > tospaĥa, bakla >
paĥla.

b. c > ç tonsuzlaşması

ceket > çeket.

c. d > t tonsuzlaşması

dükkân > tüken, deprenmek > teprenmaĥ, dökmek > tök
maĥ, dokunmak > toĥanmaĥ, dik > tik, diken > tiken, dut >
tut.

d. g > k tonsuzlaşması

beng > benk, gömlek > köynek, gölge > kölge, gümeç > ke
meç, hangi > hanķı, hamdsiz > ĥemtsiz, gafil > ĥafıl, gardrop >
ĥardolap, gazete > ĥazata, gaziye > ĥaziya, gaz > ĥaz, gazyaĥı
> ĥazyaĥı, gazocaĥı > ĥazocaĥı, garip yiĥit > ĥerbigit, garez >

ķerez, gayri >ķeyri, gazoz >ķezuz, gıdıklamak >ķıdıîhlamaî, go
cuk > ķocıh,- gurbet >ķulbet, gergef > kergef, ımızganmak >
mısķanmaî, gibi > kimi, gibi > kimin, gōķer > kōķer, gūnlūk >
kūnnik (otu)

19. HECE DÜŞMELERİ :

Urfa Türkçesinde en çok rastlanan ses olaylarından biri de hece düşmeleridir. Hem uzun sözcüklerde hem bileşik sözcüklerde halkın konuşma dilinde hece düşmeleri olur. Örneğin, 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında var olan İran konso losluğu, “konsoloshane” sözcüğü çok uzun olduğu ve söyleyenin biraz da dili dönmediği için “ ķoshana” olarak adlandırılmıştır. Hem başta hem ortada hem de sonda hece düşmeleri meydana gelmiştir.

a. Başta hece düşmesi :

bimaristan > maristan, Emencek > Meķek, ımızganmak >
mısķanmaî, meyan balı > yanbalı, Anzılha > Zılîha.

b. Sonda hece düşmesi :

görümce > görim, bostaniye > bostana, zeytinyağı > zét.

b. Orta hece düşmesi

azıcık < aciĥ, aşılama > ašlama, ašina > ašna, patlıcan > bal
can, beyin > bén, bu yıldır > bıldır, bu aralık > bıralıĥ, Allahü
E'lem > elle'em, ellilik > ellik, hayır > ĥér, iftariyelik > iftarya
lıĥ, ısı otu > isot, her tanesi > heresi, kaya yarpızı > kayarpızı,
garip yiğit > kerbigit, kaime > keyme, konsoloshane > košha
na, keyifçi > kéfçi, kilitlemek > kitlemaĥ, mabeyin > mabén,
beyit > bét, meyyit > mét, Mevlid-i Halil > Methêlil, Halil'ür
Rahman > Ĥerraĥman, Ayn-ı Züleyha > 'Enzılĥa, uyanık >
oyaĥ, Sarayönü > Seriögi, şehriye > şe're, ne aralıkta > né
raĥta, piş ahenk > péšenk, sürahiye > süreĥye, tahammül > t
teĥmil, yalın ayak > yanayaĥ, yürüyüş > yériş, zeytinyağı >
zét, kadı beyni > kadıbéni, alinazik > 'ennazik, hikâyet > ĥe
ket, hakikat > ĥekket usturuplu > ustıplı.

20. HECE TÜREMELERİ :

Hece düşmelerinin bol örnekli olmasının yanı sıra Urfa'da konuşulan Türkçede hece türemeleri nadir görülür.

abani > ağabanı, akdanlık > ağardanlıh, üstelik > üsteçelik,
kurşun > kırkurşın.

21. NAZAL “N”

Göktürkçede Orhun Anıtları ile yazı dilimize giren nazal “n” bugün yazı dilimizde olmamakla beraber çeşitli Anadolu ağızlarında yaşamaktadır. Urfa’ da konuşulan Türkçede nazal “n” kullanılmaz ama aşağıdaki örneklerde olduğu gibi varlığını hissettirir.

,
Çenge, dengiz, eng, ög, öng, dongız, çıngı, yünk, yengi, singir

22. NİSPET “î”Sİ .

Arapça ve Farsçada kullanılan; sonuna geldiği sözcüğe aidiyet, nispet, ilgi, benzerlik anlamları katan “î” Urfa’da konuşulan Türkçede de Arapça ve Farsça unsurların da varlığı nedeniyle kullanılır ancak çeşitli ünlü değişimleriyle kendini gösterir.

a. î > é değişimi

Mekkâvé, ħellavé, seglavé, ħemdané, loppané.

b. $\hat{i} > i$ değişimi

‘ennebi, kemmini, mezzeki, Mirdési, lebeni, küllehi, bıhéri,
gülgüli, leylâkı, Mığrıbı.

c. $\hat{I} > ı$ değişimi

fesadı, zéytunı, barudı, Mersavı, léymunı, havayı, Hümısı,
loğloğı, Şamı, şıllıkı, savayı, ħunı, kurşunı.

d. $\hat{I} > y$ değişimi

Qedimiy.

23. GERİLEYİCİ ÜNSÜZ BENZEŞMESİ :

Türkçede “b, p” ünsüzlerinden önce gelen “n” ünsüzlerinin özel isim-
ler dışında “m” ünsüzü olarak okunması ve yazılması kuralına Urfa Türk-
çesinde (konuşma dilinde) bazen uyulur bazen uyulmaz.

çenber, konuşı, dambıra, gümbik, mimbar, pambîh, pampal,
pempe, tembeki, tumbıl, tumbıltı, umbrı.

24. BİRDEN FAZLA SES OLAYINA UĞRAYAN ÖRNEK

LER :

Urfa 'da konuşulan Türkçede bazı sözcükler birden fazla ses olayına uğramıştır. Bu sözcüklerde adını koyduğumuz, koyabildiğimiz ses olayı meydana gelirken, bazı sözcüklerde adını koyamayacağımız ses olayları meydana gelmiştir.

kasten > kesnek, gömlek > köynek, teyze > dayza, masum > mehsim, sanki > seklim, sanki > senklem, sarnıç > serinç, tapıklamak > tapı kılmañ, özmek > öksemañ, Toktemur > Tahtamor, meşhur > menşur, ne yapayım > niynim, mundar > mırdar, bumbar > mimbar, menteşe > mengüşe, peynir > pendir, gardrop > kardolap, arifane > herefene, karanfil > kınifir, kıyafet > kilefet, latilokum < lehetluğkım, çift > çüt, yalaka > yelleñçi, yufka > yuñ, sokak > zuvañ, soku > zoğkı, abkat.

URFA'DA KONUŞULAN TÜRKÇEDE SÖZCÜKLERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Urfa'da konuşulan Türkçede sözcüklerin yapısal özelliği genel hatlarıyla bazı nüanslarla Türkiye Türkçesine uygunluk gösterir. Tespit edebildiğimiz uygunlukları ve nüansları açıklamaya çalışalım.

K Ö K L E R

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Urfa Türkçesinde de 4 tür kök vardır:

1. İSİM KÖKLER :

Bikir, kéci, yéngi, dıbbıh, firk, feriğ, haḥ, palah, dıkka, çem, kılavı, péş, vala, kéşik, peşkir, eyvan, firik, zubın, ḥeyyır, kifte, külinçe, loğ, mığal...

2. FİİL KÖKLER :

çéz-, apar-, fenik-, ahtar-, balḥ-, çemre-, kırtat-, ut-, did-, anna-, pöl-, böle-, kıvért-, çemkir-, kaḥ-, söle-, çéyne-, çığır-, ayna-, biş-...

3. SESTEŞ KÖKLER : (Yazılışları aynı, anlamları farklıdır.)

Üz, daş, béz, poz, yaħa, aħ, ƙap, tut, aç, aħır, aş, ay, az, én,
böğir, çim, devir, em, ƙal, ƙeyip, ƙabar...

3. İKİLİ KÖKLER :(Hem isim hem fiil kök özelliği gösterir, anlamları aynıdır.)

Düz, güleş, çekiş, ƙeri, dad, ‘eciz, döğış...

E K L E R

Ç E K İ M E K L E R İ :

İ S İ M Ç E K İ M E K L E R İ :

1. ÇOĞUL EKLERİ :

İsme çokluk anlamı veren “-ler, -lar” eki Urfa Türkçesinde de kullanılır. Sadece“-n-“ kaynaştırma ünsüzü ile kullanıldığında bu ek “-n” ünsüzüyle başlamış olur.

Onlar > onnar, bunları > binnarı

2. İYELİK EKLERİ :

İsmin sonuna gelerek o ismin kime ait olduğunu bildiren bu ekler Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Ancak Türkiye Türkçesinde 2. Tekil kişi eki

“-n” yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-y” olarak, 2. Çoğul kişi eki “-miz”

eki yerine “-yiz” olarak kullanılır.

Söziye bi inansam.

İşiyiz hekketen zormış.

3. İSİM DURUM EKLERİ :(-i, -e, -de, -den)

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

Suyleve çıkarıdan tenekede getirdiler.

İsmiñ “-i” durumu 2. Tekil kişi iyelik ekiyle kullanıldığında bazen düşer.

Evel biye adiy, soyadiy söle başım.

Evel adiy ‘Eşşe’di, hindi gelin koyallar.

4. TAMLAYAN EKLERİ :

İsim tamlamasında tamlayan sözcüğün sonuna gelen bu ekler Urfa’da konuşulan Türkçede Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Ancak sadece 2. tekil kişide “-n” eki yerine “-y” eki kullanılır.

Seniy göziy başkasını görmiy zatana.

5. EKEYLEMLER :

İsmiñ sonuna gelerek onu yüklem yapan ekler olan ek eylemler aşağıdaki farklılıklar dışında Türkiye Türkçesiyle aynıdır.

a. Türkiye Türkçesinde Geniş zaman 3. tekil kişi ek eylemi olan “-dır” eki genelde gizlenir.

Bı ‘eraba çoş yavaş(tır).

b. Türkiye Türkçesinde Geniş zaman 1. Kişi ekeylemi olan “-ım” eki yerine “-am, -em” ekleri kullanılır.
Biliysen ben suçsızam.

Ben mi cahilem?

c. Türkiye Türkçesinde geniş zaman 2. tekil kişi eki olan “-sın,

-sin, -sun, -sün”ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-san, -sen” ekleri kullanılır.

Sen daha dünki çocı^hsan.

Sen de benim kimin se^hepsizsen.

d. Türkiye Türkçesinde geniş zaman 1. çoğul kişi “-ız, -iz, -uz, -üz” ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-ı^h” eki kullanılır.

Tam sekkiz aydır üziye hesretı^h.

e. Türkiye Türkçesinde geniş zaman 2. çoğul kişi eki olan “-sınız, -si-niz, -sunuz, sünüz” ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-sız, -siz” ekleri kullanılır.

Siz nasıl insansız?

Siz bizden de mer^hemetsizsiz.

FİİL ÇEKİM EKLERİ:

1. ZAMAN EKLERİ :

a. GENİŞ ZAMAN :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

Babası da heppi bını sever.

Çurban olduğım bekmez, olan balı beğenmez.

b. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Yuvarlak ünlü olan “-muş,-müş” ekleri kullanılmaz.

Bı bağlar ona babasından kalmış.

c. BİLİNEN GEÇMİŞ ZAMAN :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Yuvarlak ünlü bulunduran “du,-dü,-tu,-tü” ekleri sözcük sonundaki düzleşme olayından ötürü kullanılmaz.

Beni bı itin yanına bıraktılar.

d. ŞİMDİKİ ZAMAN :

“-yor” eki yerine Urfa Türkçesinde “-y” eki kullanılır.

Onın ne yapacağını éyyi biliyem.

e. GELECEK ZAMAN :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

Sesimi çıkhatmıyacağam.

2. KİŞİ EKLERİ :

a. BİRİNCİ TEKİL KİŞİ EKİ :

Türkiye Türkçesindeki “-ım, -im, -um, -üm” ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-am, -em” ekleri kullanılır.

Biliream, gidecağam...

b. İKİNCİ TEKİL KİŞİ EKİ :

Türkiye Türkçesinde kullanılan “-sın,-sin,-sun,-sun” ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-san, -sen” ekleri kullanılır. kaçıysan, ayniysan, eprimişsen...

a. ÜÇÜNCÜ TEKİL KİŞİ EKİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Urfa’da konuşulan Türkçede de geniş zaman 3. Kişi eki yoktur.

b. BİRİNCİ ÇOĞUL KİŞİ EKİ :

Türkiye Türkçesinde 1. çoğul kişi ekleri olan “-k, -ız, -iz, -uz, -üz” ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-h,-ih” ekleri kullanılır.

Geldih, sormışih, alırh, göreceğih...

c. İKİNCİ ÇOĞUL KİŞİ EKİ :

Türkiye Türkçesinde 2. çoğul kişi eki olarak kullanılan “-sınız,-siniz, sunuz, -sünüz” ekleri yerine Urfa’da konuşulan Türkçede “-sız,-siz,-yız,-yız” ekleri kullanılır. Yuvarlak ünlü bulunduran ekler sözcük sonlarındaki düzleşme nedeniyle kullanılmaz.

Aldıyız, pölmeyiyiz, baharsız, yaldadıyız.

d. ÜÇÜNCÜ ÇOĞUL KİŞİ EKİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

Aparmadılar, fiştiklediler.

3.

4. DİĞER KİP EKLERİ :

a. HİKÂYE KİPİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. İçinde yuvarlak ünlü bulunan ekler kullanılmaz.

olmıştı, bahiydi...

b. RİVAYET KİPİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. İçinde yuvarlak ünlü olan ekler kullanılmaz.

aynadiymış, söleşemiş...

c. ŞART KİPİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

bağallarsa, aynamışsa...

d. GEREKLİLİK KİPİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

bağmalısın, içmelidi...

e. DİLEK ŞART KİPİ :

Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

yatsa, yisem...

f. EMİR KİPİ :

Türkiye Türkçesindeki “ -- , -in, -ınız, -sın, -sınlar” ek formlarından sadece“-ınız” eki kullanılmaz.

korh, bahın, yisin, yatsınlar...

g. İSTEK KİPİ :

Türkiye Türkçesindeki “-a, -e” ekleri aynen kullanılır. “-alım, -elim” ek-leri yerine “-a^h” eki kullanılır.

gidedi, véresen, gida^h, o^hyı^ah...

5. OLUMSUZLUK EKLERİ :

Türkiye Türkçesindeki “-ma, -me” olumsuzluk ekleri aynen kullanılır. Ancak bu ekler sık sık darlaşmaya uğrar.

gétme, bilmiyem, görmiysen...

Y A P I M E K L E R İ **VE** **B U E K L E R L E T Ü R E M İ Ş S Ö Z C Ü K L E R**

1. İSİMDEN TÜREYENLER :

ağardanlıh, alaca, çıralıh, damlaca, indekçi, kafağan, kakırdah, kericik, avlah, avsin, dillehlenmah, 'eşarlamah, fetlemah, gencelmah, gerdançalıh, indeklema, şorlah, tergemah, karalmah, karahmah, cengerlenmah, barutlanmah, aşıh, aşlamah, hemtaş, hoppaca, nezerdanlıh, kuzlaç, kılavlanmah

2. FİİLDEN TÜREYENLER :

ağlağan, çemrek, çihıcı, çiharı, çigrik, egirce, evirgen, evsim, ilinçah, kaħınç, kesmik, tutaç, bulağaç, dögin, döğmeç, germeç, gezenek, gezegen, gezenge, geremeç, gedemeç, gezgere, görïkma, götirge, küsegen, sarsa, çahşaş, sepki, sıyrınçah, örgetlemah, geremeç, gedemeç, çalğın, bulanğa, bişkel, bezenk, batırğan...

YANSIMA VE YANSIMADAN TÜREMİŞ SÖZCÜKLER

Türkiye Türkçesinde kullanılan yansima sözcüklerin hemen hemen hepsi Urfa 'da konuşulan Türkçede de kullanılır. Bu kullarımların yanı sıra Urfa'da kullanılan bazı yansima sözcükler de şunlardır:

cakırdamaḥ, carcar, ahırmaḥ, cırcır, cırlamaḥ, şorba, cıncıḥ, gümgüm, héyılıḥ, haşhaş, hıs pıs,hışhış, hurp, kehildemaḥ, lefir, loğ, loğloğ, loplop, pafıldamaḥ, patpat, silepçe, yıhlamaḥ, çep, çingırlavı, çıtpıt, çinilemaḥ, çingildemaḥ, tumbılta,hargür, çirténe, çirtik, dahdah, hala halahé, ḥapḥap, hoplamaḥ, hepenk, hırtlevik, hış, kıkırlılıḥ, hingir mingir, lıklıkı, loğloğ, loğloğı, pıç, pişo, pıtpıt, şerp şürp, tıktıkı, zon-gıldamaḥ, şakkılta, jirink, 'eç, ferfirlemaḥ, fırfır, fırt, zıkkı, firfirik, gışhop, ḥem éتماḥ, ḥemmi, ḥarḥariyat, ḥımḥım, hırhır,hurdahaş, köḥik, lalik, liglig, lolo, mıç, parpazlamaḥ, sırsır,şıkkıkkı, tifi...

B İ L E Ş İ K S Ö Z C Ü K L E R

B İ L E Ş İ K İ S İ M L E R

a. TAKISIZ İSİM TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULANLAR :

Toprehen, topçanah, kılkedeh, çatalağaç, ketenköynegi...

b. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULANLAR :

yanbalı, Tatburcı, Seriögi, kızıkulağı, kayarpızı, kanduzı, Kalaboyunı, isot,kabaltı, horızkarası, oğlahkarası, hatınbarmağı, Arnavutgöllesi, hebilmelik, dellobir, dalbaşı, bedendibi, ahtarağacı, Aharbaşı, Bedendibi...

c. SIFAT TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULANLAR :

üçpeşli, saltabaş, sadayağ, kôrçihın, Kızılkoyun, kırhdüğme, kerbigit, Karapiyar, Karameydan, Karaşoyun, birahta, aharsu, Ağpiyar, Açışsu, kôrkifte...

d. CÜMLE BİÇİMİNDE KURULANLAR :

kızakırır, hemampuç, kellepuş, göziyassı, gelberi, elboş, badgel, ağziyumır, ağziacı...

e. ÇEKİMLİ İKİ FİİLLE KURULANLAR :

kaptıkaçtı, yandıdöndi, dögerbiçer, güvengez...

f. BİR İSİMLE BİR FİİLİMSİDEN KURULANLAR :

Tuzeken, tülğören, Tayboğan, taygelme, sacabasma, kaşşığabinen, hırpkesen...

B İ L E Ş İ K F İ İ L L E R :

a. KURALLI BİLEŞİK FİİLLER :

İki fiilden meydana gelen ve yazım kurallarına göre bitişik yazılan bileşik fiiller olan “gelebilmek, taşıyabilmek” ile bunların olumsuz biçimi olarak kullanılan “ gelememek, taşıyamamak” gibi örneklerini söyleyebildiğimiz “yeterlik fiilleri” Urfa’da konuşulan Türkçede nadir de olsa kullanılır. Ama Anadolu Türkçesinde karşılaştığımız “tezlik ve isteme” fiillerine yaptığımız alan çalışmaları sırasında sadece bir manide “koyvêrin gidenleri” biçiminde karşımıza çıktı; “sürerlilik ve kalma”, “yaklaşma” fiillerine ise Urfa’da konuşulan Türkçede rastlayamadık.

b. YARDIMCI EYLEMLE YAPILAN BİLEŞİK FİİLLER :

Bu fiiller bir isimle bir yardımcı eylemle yapılır. Urfa Türkçesinde “etmek” ve “olmak” yardımcı fiilleri kullanılırken, “eylemek” ve “kılmak ” yardımcı eylemleri kullanılmaz.

dehlétmaḥ, deḥf étmaḥ, erenk perenk étmaḥ, delc étmaḥ, derk étmaḥ, fırt étmaḥ, hayıl étmaḥ, ḥem étmaḥ, ḥezzétmaḥ, ḥürt étmaḥ, ḥont étmaḥ, ḥulf étmaḥ, iç étmaḥ, kırkan étmaḥ, nezrétmaḥ, pıç étmaḥ, şerp şürp étmaḥ, tél tay étmaḥ, teps étmaḥ, coğap étmaḥ... deḥf olmaḥ, denk olmaḥ, efin tefin olmaḥ, ‘eyan olmaḥ, farş olmaḥ, fit olmaḥ, hadar olmaḥ, ziri ze

ber olmaḥ, hış olmaḥ, karamor olmaḥ, kendi bent olmaḥ, keriyım olmaḥ, kerreh olmaḥ, kiftileḥt olmaḥ, kôra feheme olmaḥ, lal olmaḥ, mikeyet olmaḥ, puç olmaḥ, sûriç olmaḥ, tay olmaḥ, teḥsi neḥs olmaḥ, teps olmaḥ...

c. ÖZEL BİLEŞİK FİİLLER (DEYİMLER)

Urfa Türkçesinde 2000'den fazla deyim vardır. Biz bu fiillere örnek olarak mastar biçiminde ve nispeten özgün olanlarının bazı-
larını almayı tercih ettik:

mabal atmaḥ, péste beklemaḥ, puç tutmaḥ, rik atmaḥ, şıḥlığa düşmaḥ, şörigi aḥmaḥ, tapı kılmaḥ, tenge yatırmaḥ, tırş gelmaḥ, tik atmaḥ, torına düşmaḥ, urıba véрмаḥ, yarıya véрмаḥ, üçebaḥmaḥ, abuzambak oḥımaḥ, başa çıḥmaḥ, başından éndirmaḥ, başını bağlamaḥ, bél véрмаḥ, cenger basmaḥ, cerp çekmaḥ, çem basmaḥ, dalaba gelmaḥ, damıya çıḥmaḥ, deh düşmaḥ, teppik vurmaḥ, solıḥ almaḥ, kesim kesmaḥ, kepir kesmaḥ, kuvet véрмаḥ, kutı kırımaḥ, kırt düşmaḥ, kulıncı kaḥmaḥ, kelibe çekmaḥ, ḥéyılığa düşmaḥ, ḥebil aḥtarmaḥ, ferig gelmaḥ, felḥen kaldırmaḥ, faşa kesmaḥ, yazziğı gelmaḥ, yél girmaḥ, yirre girmaḥ, yolıḥ atmaḥ, zağ véрмаḥ...

İ K İ L E M E L E R

Türkiye Türkçesinde yer alan ikilemelerin büyük bir çoğunluğu Urfa'da konuşulan Türkçede de, günlük yaşamda kullanılır. Yaptığımız alan çalışmalarında da şu ikilemeleri de tespit etmiş bulunuyoruz :

babat babat, bafat bafat, kırrış kırrış, çardahlı çardahlı, köm köm, ebrim ebrim, köstekliköstekli, üle üle, lefir lefir, çütem çütem, dobıra dobır, berden bert, karşıma karşı, yarı be yarı, mürdi mülevves, arı sili, beñri 'umman, delbike dümbelek, eñt şert, eke töke, ħérli neħfili, ħille ħurda, dekken dükken, bél bulħ, kanlı kénli, umı küsi, yandı döndi, ħingir mingir, erenk perenk, 'engış 'üngış, efin tefin, bırın tırın, dert dümik, havas güves, hele mele, ħelli ħeram, ħeri ħeytaz, cümbir ceme'et, şivé şivé...

URFA TÜRKÇESİNDE SÖZCÜK TÜRLERİ

İSİMLER

1. VARLIK ADLARI :

hét, sarrat, sürehye, lenger, fothıraf, qorıh, loğ, heyıyır, péyik, balcan, tezzek, isot, gezenek, gedemeç, hılt, kılt, küzbara, kımıl, mııl, hekke, hırp, kebiye, çekçek, mükebbe, kıt, binnik, kefyé, pezvent, kırık, cefni, hereze, taylıh, mırra, çitara, heyva, ‘ennep, mıtrıp ...

2. KAVRAM ADLARI :

hed, hêrs, ‘ar, nammıs, hér, mırız, merek, nefes, nezer, nanıkôrılıh, lö’öb, lec, rik, bede’e, kéf, avsin, paya, bêzar...

3. FİİL ADLARI :

qadamağ, yerış, kıvêrtmağ, qablama, üzleme, besleme, kırma, çézmağ, çekış, yêriş, aymağ, mısқанmağ, düzme, aqlama...

4. RENK ADLARI :

mavı, pempe, qara, qırqurşını, ‘ennebi, zeytunı, leylâki, kemmi-ni, barudı, narıncı, cengeri...

5. TOPLULUK ADLARI :

‘elem, hağ, qavum, ‘ekrıba, tağım, köm, hecet, ‘esker, millet, ceme’et, melmeket, külfet...

6. ÖLÇÜ ADLARI :

batman, kile, timin, müd, hukka, rıtl, semen, dirhem, miskal, endeze, arşın, kırat, kantar, nügi, kıyye, vuqqıye, şimbil...

7. SAYI ADLARI :

Yéddi, sekkiz, doqqız, igirmi, atmış, segzen, doğzan...

S İ F A T L A R

1. NİTELEME SIFATLARI :

Çıtırır adamlardan uzak duracaḡsan.

Çekcegi çarşafını geyip evden çıktı.

Degirmi bi üzi vardı, éle hetirliyem.

2. BELİRTME SIFATLARI :

Ögdahki adam babamın hec arḡadaşı.

Ahır kelam bı iş bize göre degil.

Yengi cab, yengi naḡır.

3. İŞARET SIFATLARI :

Bı adamı yanıma çıḡır hele.

O adamdan bencesine bize ḡér yoh.

Öteki terefe bi heber gönderin.

*Urfa'da konuşulan Türkçede “şu” işaret sıfatı kullanılmaz.

4. BELGİSİZ SIFATLAR

Bını bıkaç gişiye daha söyle.

Heçbi şeye ihtiyacımız yoh ki.

Néçe gün bı günü beklediḡ.

5. AYI SIFATLARI :

İlk aḥşamdan başıma bi arḡı yapıştı.
Elli sefer söleşem gene aynamazsan.
İki kerez yanıya geldim, sen aldırmadiy.

6. SORU SIFATLARI :

Nanca para var hindi yaniyda?
Ne keder meraklımış, birez soyra aynarıḡ.
Kaç gündir gözimiz yollardadı.

7. ADLAŞMIŞ SIFATLAR :

Deli sevilir, densiz sevilmez.
Gözzelinḡ hüsnî kimin ḡulḡı da gözzel gerek.
Zengine yanaş, yaḡına suvaş.

8. KÜÇÜLTME VE ANDIRMA SIFATLARI :

Türkiye Türkçesinde küçültme sıfat ekleri olan “-ce, -cik”
ekleri Urfa’da-
konuşulan Türkçede de aynen kullanılır.

İfacıḡ bi imkânım olsa neler yapmam ki!
Böyikçe bi oḡlan kıpıma keder geldi.

Ancak andırma sıfatı ekleri olan “-msi, -mtrak” ekleri Urfa’da ko-
nuşu- ulan Türkçede kullanılmaz. Bu eklerin yerine “-a çalmak”
kullanılır.

Sarıya çalan bi torpaḡı var bı kövin.

ZAMİRLER

1. KİŞİ ZAMİRLERİ :

Türkiye Türkçesindeki “ben, sen, o; biz, siz, onlar” zamirleri Urfa’da kullanılan Türkçede de aynen kullanılır. “Kendi” dönüşlülük zamiri ise ses bakımından tonlulaşmaya uğrayarak “gendi” biçiminde telaffuz edilir.

*“ben” ve “sen” kişi zamirleri sadece ismin “-e” durumuna girdiğinde “biye” ve “siye” olarak söylenir. Bu durum “biz” ve “siz” çoğul kişi zamirlerinin tekil hali olarak adlandırılabilir.

* Bütün kişi zamirleri “-le” enstrümental ekini aldığı zaman bu ek, “-den” ya da “-nen” biçimine girer.

Geninden, geninnen; benden, bennen; sizden, siznen...

*“O” kişi zamiri “-lar” ekini aldığı anda “onar, onardan, onarı” biçimine;

“kendi” dönüşlülük zamiri “-ler” ekini aldığı anda “genner, genneri, gennerden” biçimine girer.

2. İŞARET ZAMİRLERİ :

Urfa ‘da konuşulan Türkçede en çok kullanılan işaret zamirleri “bı, o, bınnar, onlar, bıra, bırası, bırağ, bırağta, bıralığ, öbirsi, öteki, beriki, digeri...” zamirleridir.

*Urfa’da konuşulan Türkçede kesinlikle “şu” ve “şunlar” işaret zamirleri kullanılmaz.

*“Bu” ve “o” işaret zamirleri “-lar” çoğul ekini aldığı anda “bınnar” ve “onnar” biçiminde telaffuz edilir.

*“Bu” ve “o” zamirleri Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-ra” yönelme ekini alarak yer anlamı kazanır.

Bırağa daha evel héç gelmemiştim.

Orağta kardaşıma çoğ hekeret étmişler.

3. BELGİSİZ ZAMİRLER :

Urfa'da konuşulan Türkçede en çok kullanılan belgisiz zamirler "biri, bi-

rezi, heppisi, filankes, heppimiz, heresi, herkez, şe, heremiz, be'zisi" zamir-

leridir.

*Kullanımları Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

4. SORU ZAMİRLERİ :

Urfa'da kullanılan Türkçede en çok kullanılan soru zamirleri ve kullanımları şöyle örneklenebilir :

Bı haphabı neçiye aldiy?

Üç tene alsam bından, neçeşere vérirsen?

Gene nére gidiysen?

Bı kızın nesini begendiy anam?

Sölediy de eliye ne geçti?

Oğlıyız neçi sizin?

Bı ayakabıların hankısı benim?

5. İYELİK ZAMİRLERİ :

Ek biçiminde olan bu zamirlerin Urfa'daki kullanımı Türkiye Türkçesin de olduğu gibidir. Ancak 2. tekil kişi iyelik zamiri olan "-n", "-y" olarak; 2. çoğul kişi iyelik zamiri olan "-niz", "yız" olarak söylenir.

Eviy bırıya çoñ uzañ mı?

Babayıza söyleyin, size kalem defter alsın.

6. İLGİ ZAMİRİ :

Urfa'da ilgi zamirinin kullanımı Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir.

bizimki, hahınki, Urfa'nınki, başkasınınki...

ZARFLAR

Urfa'da konuşulan Türkçede Türkiye Türkçesinde kullanılagelen zarflar işlek olarak kullanılır. Bunların değıştirilmiş olanlarını veya farklı olanlarını vermekle yetinelim.

1. NİTELEME – DURUM ZARFLARI :

Zatana bırıya barabar geldih.

Bı géciyi de oyah geçirin.

Üzime pel pel bahma.

Bayrım bı sözleri üzime yekten söyleme.

2. AZLIK ÇOKLUK – MİKTAR ZARFLARI :

Acıh biye birez zaman vérin.

Borçlarımdan birezim kırtıldım.

Bi kırtik ireli gét, ben de yanıya otırım.

Yimekten bi lohma aldım, kapı çalınmağa başladı.

Bi işe yarı bıçh sarıldiy mı, o iş siye her göstertmez.

3. ZAMAN ZARFLARI :

Zaman zarfları bakımından Urfa'da konuşulan Türkçe oldukça zengin bir görünüm arz eder.

Onı da bı işe ahır razı éttîh.
Buğçasını bayah eve getirdiler.
Bayahtan ağliydi, şindi de güliy.
Dayımın kıızı bize bıldır eşkili göndermişti.
Geh bı terefe, geh o terefe bahiy.
Gelinimiz birez degişiktir; gâh küser, gâh barışır.
Hemin bize gelirsey, éyyılığa geçer.
Heze aynıyam anamın söledihlarını.
Ezim ezim kâr étmağa başladıh.
Hindi gelir, héç merek étme.
Şindi siye kaçım yimin mi édim?
Zımzırığı yidiği kimin ötmağa başladı.
Babam geldiği mabénde evden çıhip gétmiş.
Sona sölerem siye duydihlarımı.
Soyna aynarsan amma iş işten geçer.
O gétthtan sora ağzımızın dadı kaçtı.
Evel bı işi bitirah, soyradana kéfe giderih.
Bı laflar yéngiliye piyasıya çıktı.
Biye de dünegin sölediler, ben de yéngi duydım.
Başımızakağmağa ér başladılar.
Sebbehten beri görmiyem, ahşamnan bırıya damlar.
Ahşamsı çıhip eve gétti, bı daha da görmedim.
Yétim hırhızılığa çıhanda ay ahşamdan doğar.
Dérdémez bizi bı işin içinde sayacağlar.
Merek étme ben sebbehnen yola çıharam.

4. TAHMİN ZARFLARI :

Zahar bütün dédiğlarımızı dinnemiş.
Elle'em bı çociğın ayağı uğırlı gelectah.
Beklim bı sehim de bize düşer.
Bı iş anca üç ayda biter.

5. GÖSTERME - İŞARET ZARFLARI :

Çoh istemişti, işte geldiler.
Béle gidersey, daha téz yetişirsen.
Sen éle otır, ben béle otırım.

6. YİNELEME ZARFLARI:

Ben o sözleri gene sölerem.
Bı arvat kedimiy ağlar.

7. YER YÖN ZARFLARI:

Çıharı çıharsay, biye de iki paket tütün al.
Birez ireli gidersey herkez sığar.
Aşşağı heber gönder, çayı demlesinner.
Heyyırlar ağaçtan baş aşşağı sallanmağa başlamış.
Baş yuharı çıh, sen heppimizin böyigisen.

8. SORU ZARFLARI :

Ecebe bu işten ne zaman 'ecizecah?
Bı işten nanca kazandiy?
Ben iki uşahnan néçe bı kehriyi çekecağam?
Söz aynamıyana néce laf aynadırsan?
Bı evi néciye aldıyız?
Ben bı yaştan soyna pariy pulı niynim?
Daha ne keder yaşıyacağıh bı bedlihları?

9. KESİNLİK ZARFLARI :

Bı işten Allahisen vazgéc.
Siye héç inanıllar mı?
Helbette benim de kebehetim var.

İnan ét, onun bı işte bı dehlı yoh.
İstemezseyiz de illehim o kıızı alacaḡ.
Rebbilbét ḡekḡı üçün héç ḡeberim yoh.
Seni çoḡ seviyem imanıma dinime.

EDATLAR

EK EDATLAR :

-ca (kadar) ek edatı :

Kelp néce 'elem onca.

Nanca paray var?

-cene (ölçü) ek edatı :

Yavaşcana yére éndir.

-a – (-den beri) ek edatı :

Biz işimizi çohtana bitirdih

-cesine (gibi) ek edatı :

Érkekcesinekonış.

-den (- la) ek edatı:

Benden bi daha henek étmezsey éyyi olır.

-nan (-la) ek edatı :

Binnan geze geze seniy de huyi pozıldı.

SÖZCÜK BİÇİMİNDEKİ EDATLAR :

bayrı, bayrım (hiç olmazsa) edatları :

Gidiysen orıya bayrı bize de urğa.

gibin, kimin, 'éynim benzetme edatları :

Sizin gibin olacağıma ölireme daha éyyi.

Otırır şadı kimin, emréder kadın kimin.

Bı oğlan 'éynim siye benziy.

beli onaylama edatı :

Beli hevla dediğiye béle olur.

belli (-den beri) edatı :

İki günden belli aha bıram arğiy.

bes (sadece) edatı :

Bes bı işe baışsam acımdan ölireme.

cip (üstelik) edatı :

Cip o keder ağladı ki heppimiz ona inandıh.

-e çin, - e çig (- e kadar) edatları :

Ahşama çig seni bekledim amma gelmediy.

Bırdan köve gidene çin çengesi kapanmadı.

déye (neden sonuç) edatı :

Size kapiy açtım déye bi éşşek sırğası dayahı yidim.

déyi (amaç) edatı :

Ne déyi bıralara keder gelip bizi rehetsez édiysen.

éle (benzetme) edatı :

Bizim oğlan da éle, iki gündir sesi çıhmiy.

hadé (oldu bir kere ve teşvik) edatı :

Hadé kârımızdan vazgécıttı, bayrım zarar étmiyađ.

Hadé oğlım, bından éyyi fırsant mı olır.

Hadé anam hadé, bizim bı laflara kıarnımız toğ.

ha ki (varsayım) edatı :

Ha ki adamlar bizi tanıdı, başımıza ne kül kıorığ.

hanı (anımsatma) edatı :

Hanı bı adamı sen tanımiydi.

haza (beğenme, takdir) edatı :

Herife haza ağzının payını verdiy.

kelli (- den dolayı) edatı :

‘Eskerlığ yapmadığından kelli bi dövlet dayresine giremiy.

seklim, senklem (örnekleme) edatları :

Seklim bı adam seni düşmaniy degil, dostiy.

Senklem biz bıradan gidecağığ, kıssabiy éle yap.

zankim, zanki nehy edatları :

Zankim kıtlığta başımızı yağlamışsan, siye minnetimiz mi var.

Biye zanki bi éyyılıđ mı yaptılar, evimi başıma yığtılar.

yalavuz (sınırlama) edatı :

Onnarın içinde yalavuz seni tanıyam.

yohsam edatı :

Yohsam sen de mi bibiyin kıılıcını çekiyisen?

madam edatı :

Madam biye bınarı aynattiy, ben de kimsiye söylemem.

zatan, zatana edatları :

Zatana mahaniya baħıydı, kaçıp géttiy.

Zatan benim elimden héç bi iş gelmez.

he edatı :

He, bı yazıları bıriya ben yazdım.

yoh edatı :

Yoh, ben siznen bi daha yola çıħmam.

degil edatı :

Maliya, mülkiye degil, Allah’a güven sen.

éyyi (onaylama) edatı :

Éyyi, o zaman ben de geliyem.

sakin edatı :

Sakin bı işe onnarı karıştırmayın.

netekin edatı :

Netekin adamlar bize inandılar da seni bıraħtılar.

taman edatı :

Tamankardaşıtıħ, taman paraları pölişecaħtıħ.

anca edatı :

Oriya anca o se’etlerde gelebillem.

ÜNLEMLER

Aha (işte), ahha (eyvah yakalandık),
ané, dayzé, ağé, de' (kuşlar için), dé ha (yok daha neler),
'Eyv (alay etmek için),
de'é, ço (eşeğin hızlı yürümesini sağlamak için),
saqqın (eşeğin birine çarpmasını engellemek için yapılan uyarı.),
err (beğenme), ge'é (alay etmek için),
ha (ne diyorsun veya buyur ne dedin) ,
ha'(şaşkınlık) he (Onaylama),heee (demek öyle),
haho (imdat) , havar (imdat), hayho (bıkkınlık), he'(alay),
ke (kadınların dilinde bre), viş (kadınların dilinde hayret), ke viş,
hı (anlamadım,tekrar et) hı'(hayır, olmaz) ,
hooş(eşekler için çüş),
kırıış kırıış (eşeği veyasıpayı çağırmak için),
şebbi (çiftleşen tek tırnaklı hayvanları teşvik için) ,
té hé (iş işten geçti), tifi (tükürerek ayıplama),
vaa (demek öyle), véé (hayret), veel (yapma yahu),
zirt (alay etme)...

FİİLLER VE FİİL ÇEKİMLERİ

A. HABER KİPİYLE ÇEKİMLER

1. BASİT ZAMANLI ÇEKİMLER :

a. GENİŞ ZAMAN :

OLUMLU	OLUMSUZ	SORU	OLUMSUZSORU
İsterem	istemem	isterem mi	istemem mi
İstersen	istemezsen	istersen mi	istemezsen mi
İster	istemez	ister mi	istemez mi
İsterih	istemezih	isterih mi	istemezih mi
İstersiz	istemezsiniz	istersiz mi	istemezsiniz mi
İsteller	istemezler	isteller mi	istemezler mi

b. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN :

İstemişem	istememişem	istemişemmi	istememişem mi
İstemişsen	istememişsen	istemişsen mi	istememişsen mi
İstemiş	istememiş	istemiş mi	istememiş mi
İstemişih	istememişih	istemişih mi	istememişih mi
İstemişsiz	istememişsiz	istemişsiz mi	istememişsiz mi
İstemişler	istememişler	istemişler mi	istememişler mi

c. BİLİNEREN GEÇMİŞ ZAMAN :

İstedim	istemedim	istedim mi	istemedim mi
İstediy	istemediy	istediy mi	istemediy mi
İstedi	istemedi	istedi mi	istemedi mi
İstedih	istemedih	istedih mı	istemedih mı
İstediyiz	istemediyiz	istediyiz mi	istemediler mi
İstediler	istemediler	istediler mi	istemediler mi

d. ŞİMDİKİ ZAMAN :

İstiyem	istemiyem	stiyem mi	istemiyem mi
İstiyisen	istemiyisen	istiysen mi	istemisen mi
İstiy	istemiy	istiy mi	istemiy mi
İstiyih	istemiyih	istiyih mı	istemiyih mı
İstiyisiz	istemiyisiz	istiysiz mi	istemiyisiz mi
İstiyler	istemiyler	istiyler mi	istemiyler mi

e. .GELECEK ZAMAN :

İstiyecağam	istemiyecağam	istiyecağam mı	istemiyecağam mı
İstiyecağsan	istemiyecağsan	istiyecağsan mı	istemiyecağsan mı
İstiyecah	istemiyecah	istiyecah mı	istemiyecah mı
İstiyecağıh	istemiyecağıh	istiyecağıh mı	istemiyecağıh mı
İstiyecağsız	istemiyecağsız	istiyecağsız mı	istemiyecağsız mı
İstiyecahlar	istemiyecahlar	istiyecahlar mı	istemiyecahlar mı

2. BİLEŞİK ZAMANLI ÇEKİMLER

a. HİKÂYE BİLEŞİK ZAMANLAR :

a'.GENİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ :

İsterdim	istemezdim	isterdim mi	istemezdim mi
İsterdiy	istemezdiy	ister midiy	istemez midiy
İsterdi	istemezdi	ister midi	istemez midi
İsterdiḥ	istemezdiḥ	ister midih	istemez midih
İsterdiyiz,	istemezdiyiz	ister midiyiz	istemez midiyiz
İsterlerdi	istemezlerdi	ister midiler	istemez midiler

b'. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ :

İstemiştim	istememiştim	istemiş midim	istememiş midim
İstemiştiy	istememiştiy	istemiş midiy	istememiş midiy
İstemişti	istememişti	istemiş midi	istememiş midi
İstemiştiḥ	istememiştiḥ	istemiş midih	istememiş midih
İstemiştiyiz	istememiştiyiz	istemiş midiyiz	istememiş midiyiz
İstemişlerdi	istememişlerdi	istemişler midi	istememişler midi

c'. BİLİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ :

K U L L A N I L M A Z

d'. ŞİMDİKİ ZAMANIN HİKÂYESİ :

İstiydim	istemiydim	istiydim mi	istemiydim mi
İstiydiy	istemidiy	istiydiy mi	istemidiy mi

İstiydi	istemiydi	istiydi mi	istemiydi mi
İstiydiḥ	istemiydiḥ	istiydiḥ mı	istemiydiḥ mı
İstiydiyiz	istemiydiyiz	istiy midiyiz	istemiy midiyiz
İstiylerdi	istemiylerdi	istiydiler mi	istemiyler midi

e'. GELECEK ZAMANIN HİKÂYESİ :

istiyecahtım	istemiyecahtım	istiyecaḥ mıdım	istemiyecaḥ mıdım
istiyecahtiy	istemiyecahtiy	istiyecaḥ mıdıy	istemiyecaḥ mıdıy
istiyecahtı	istemiyecahtı	istiyecaḥ mıdı	istemiyecaḥ mıdı
istiyecahtıḥ	istemiyecahtıḥ	istiyecaḥ mıdıḥ	istemiyecaḥ mıdıḥ
istiyecahtıyız	istemiyecahtıyız	istiyecaḥ mıdıyız	istemiyecaḥ mıdıyız
istiyecaḥlardı	istemiyecaḥlardı	istiyecaḥlarmıdı	istemiyecaḥlar mıdı

b. RİVAYET BİLEŞİK ZAMANLAR :

a'. GENİŞ ZAMANIN RİVAYETİ :

İstermişem	istemezmişem	istermiş miyem	istemezmişmiyem
İstermişsen	istemezmişsen	istermiş misen	istemezmiş misen
İstermiş	istemezmiş	istermiş mi	istemezmiş mi
İstermişḥ	istemezmişḥ	istermişḥ mı	istemezmişḥ mı
İstermişsiz	istemezmişsiz	istermişsiz mi	istememişsiz mi
İstellersmiş	istemezlersmiş	isteller mimiş	istemezler mimiş

b'. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN RİVAYETİ :

K U L L A N I L M A Z

c'. BİLİNEREN GEÇMİŞ ZAMANIN RİVAYETİ :

K U L L A N I L M A Z

d'. ŞİMDİKİ ZAMANIN RİVAYETİ :

istiymişem	istemiyemişem	istiymiş miyem	istemiyemiş miyem
istiymişsen	istemiyemişsen	istiymiş misen	istemiyemiş misen
itsiymiş	istemiyemiş	istiymiş mi	istemiyemiş mi
istiymişih	istemiyemişih	istiymişih mı	istemiyemişih mı
istiymişsiz	istemiyemişsiz	istiymişsiz mi	istemiyemiş misiz
istiylermiş	istemiyelermiş	istiyler mimiş	istemiyeler mimiş

e'. GELECEK ZAMANIN RİVAYETİ :

İstiyecahmışam	istemiyecahmışam	istiyecahmış mıyam	istemiyecahmış mıyam
İstiyecahmışsan	istemiyecahmışsan	istiyecahmış misan	istemiyecahmış misan
İstiyecahmış	istemiyecahmış	istiyecah mimiş	istemiyecah mimiş
İstiyecahmışih	istemiyecahmışih	istemiyecahmışih	istemiyecahmış mıyih
İstiyecahmışsiz	istemiyecahmışsiz	istemiyecahmış misiz	istemiyecahmış misiz
İstiyecahmışlar	istemiyecahmışlar	istiyecahmışlar mı	istemiyecahmışlar mı

ŞART BİLEŞİK ZAMANLAR:

a'. GENİŞ ZAMANIN ŞARTI :

istersem	istememezsem	istersem mi	istememezsem mi
istersey	istememezsey	istersey mi	istememezsey mi
isterse	istememezse	isterse mi	istememezse mi
istersah	istememezsağ	istersah mı	istememezsağ mı
isterseyiz	istememezseyiz	isterseyiz mi	istememezseyiz mi
isterlerse	istememezlerse	isterlerse mi	istememezlerse mi

b'. ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN ŞARTI :

İstemişsem	istememişsem	istemişsem mi	istememişsem mi
İstemişsey	istememişsey	istemişsey mi	istememişsey mi
İstemişse	istememişse	istemişse mi	istememişse mi
İstemişsağ	istememişsağ	istemişsağ mı	istememişsağ mı
İstemişseyiz	istememişseyiz	istemişseyiz mi	istememişseyiz mi
İstemişlerse	istememişlerse	istemişlerse mi	istememişlerse mi

c'. BİLİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN ŞARTI :

istedimse	istemedimse	istedimse mi	istemedimse mi
istediye	istemediye	istediye mi	istemediye mi
istedise	istemedise	istedise mi	istemedise mi
istedisağ	istemedisağ	istedisağ mı	istemediğsa mı
istediseyiz	istemediseyiz	istediseyiz mi	istemediseyiz mi
istedilerse	istemedilerse	istedilerse mi	istemedilerse mi

d'. ŞİMDİKİ ZAMANIN ŞARTI :

istiysem	istemiysem	istiysem mi	istemiysem mi
istiyсен	istemiyсен	istiyсен mi	istemiyсен mi
istiyse	istemiyse	istiyse mi	istemiyse mi
istiysağ	istemiysağ	istiysağ mı	istemiysağ mı
istiyseyiz	istemiyseyiz	istiyseyiz mi	istemiyseyiz mi
istiylerse	istemiylerse	istiylerse mi	istemiylerse mi

e'. GELECEK ZAMANIN ŞARTI :

istiyecağsam	istemiyecağsam	istiyecağsam mı	istemiyecağsam mı
istiyecağsay	istemiyecağsay	istiyecağsay mı	istemiyecağsay mı
istiyecağsa	istemiyecağsa	istiyecağsa mı	istemiyecağsa mı
istiyecağsağ	istemiyecağsağ	istiyecağsağ mı	istemiyecağsağ mı
istiyecağsayız	istemiyecağsayı	istiyecağsayız mı	istemiyecağsayız mı
istiyecağlarsa	istemiyecağlarsa	istiyecağlarsa mı	istemiyecağlarsa mı

B. DİLEK KİPİYLE ÇEKİMLER :

a. GEREKLİLİK KİPİYLE ÇEKİM :

İstemeliyem	istememeliyem	istemeliyem mi	istememeliyem mi
İstemelisen	istememelisen	istemelisen mi	istememelisen mi
İstemeli	istememeli	istemeli mi	istememeli mi
İstemeliyih	istememeliyih	istemeliyih mi	istememeliyih mi
İstemelisiz	istememelisiz	istemelisiz mi	istememelisiz mi
İstemeliler	istememeliler	istemeliler mi	istememeliler mi

GEREKLİLİK KİPİYLE BİLEŞİK ÇEKİM (1) :

İstemelidim	istememelidim	istemelidim mi	istememelidim mi
İstemelidiy	istememelidiy	istemelidiy mi	istememelidiy mi
İstemelidi	istememelidi	istemelidi mi	istememelidi mi
İstemelidih	istememelidih	istemelidih mi	istememelidih mi
İstemelidiyiz	istememelidiyiz	istemelidiyiz mi	istememelidiyiz mi
İstemelidiler	istememelidiler	istemeli diler mi	istememelidiler mi

GEREKİLİK KİPİYLE BİLEŞİK ÇEKİM (2):

İstemelimişem	istememelimişem	istemelimişem mi	istememelimişem mi
İstemelimişsen	istememelimişsen	istemelimişsen mi	istememelimişsen mi
İstemelimiş	istememelimiş	istemelimiş mi	istememelimiş mi
İstemelimişih	istememelimişih	istemelimişih mi	istememelimişih mi
İstemelimişsiz	istememelimişsiz	istemelimişsiz mi	istememelimişsiz mi
İstemelimişler	istememelimişler	istemelimişler mi	istememelimişler mi

b. DİLEK ŞART KİPİYLE ÇEKİM :

İstesem	istemesem	istesem mi	istemesem mi
İstesey	istemesey	istesey mi	istemesey mi
İtесе	istemesе	itесе mi	istemesе mi
İtesaһ	istemesaһ	itesaһ mı	istemesaһ mı
İteseyiz	istemeseyiz	iteseyiz mi	istemeseyiz mi
İteseler	istemeseler	iteseler mi	istemeseler mi

DİLEK ŞART KİPİYLE BİLEŞİK ÇEKİM (1) :

İstesedim	istemesedim	itесе midim	istemesе midim
İstesedy	istemesedy	itесе midiy	istemesе midiy
İstesedi	istemesedi	itесе midi	istemesе midi
İstesediһ	istemesediһ	itесе midih	istemesе midih
İstesedyiz	istemesedyiz	itесе midiyiz	istemesе midiyiz
İstesediler	istemesediler	itесе midiler	istemesеdiler mi

DİLEK ŞART KİPİYLE BİLEŞİK ÇEKİM (2) :

İstesemişem	istemesemişem	istesemişem mi	istemesemişem mi
İstesemişsen	istemesemişsen	istesemişsen mi	istemesemişsen mi
İstesemiş	istemesemiş	istesemiş mi	istemesemiş mi
İstesemişih	istemesemişih	istesemişih mi	istemesemişih mi
İstesemişsiz	istemesemişsiz	istesemişsiz mi	istemesemişsiz mi
İstesemişler	istemesemişler	istesemiş miler	istemesemiş miler

c. İSTEK KİPİYLE ÇEKİM :

İstiyim	istemiyim	istiyim mi	istemiyim mi
İstiyesen	istemiyesen	istiyesen mi	istemiyesen mi
İstiye	istemiye	istiye mi	istemiye mi
İstiyah	istemiyah	istiyah mı	istemiyah mı
İstiyesiz	istemiyesiz	istiyesiz mi	istemiyesiz mi
İstiyeler	istemiyeler	istiyeler mi	istemiyeler mi

İSTEK KİPİYLE BİLEŞİK ÇEKİM (1) :

İstiyemişem	istemiyemişem	istiyemişem mi	istemiyemişem mi
İstiyemişsen	istemiyemişsen	istiyemişsen mi	istemiyemişsen mi
İstiyemiş	istemiyemiş	istiyemiş mi	istemiyemiş mi
İstiyemişih	istemiyemişih	istiyemiş miyh	istemiyemişih mı
İstiyemişsiz	istemiyemişsiz	istiyemiş misiz	istemiyemişsiz mi
İstiyelermiş	istemiyelermiş	istiyelermiş mi	istemiyelermiş mi

İSTEK KİPİYLE BİLEŞİK ÇEKİM (2) :

İstiyedim	istemiyedim	istiyedim mi	istemiyedim mi
İstiyediy	istemiyediy	istiye midiy	istemiye midiy
İstiyedi	istemiyedi	istiye midi	istemiye midi
İstiyedih	istemiyedih	istiyedih mı	istemiye midih
İstiyediyiz	istemiyedyiz	istiye midiyiz	istemiye midiyiz
İstiyediler	istemiyediler	istiyediler mi	istemiye midiler

d. EMİR KİPİYLE ÇEKİM

İste, isteme/ istesin, istemesin/ isteyin, istemeyin/ istesinler, istemesinler.

- “-ınız” emir eki Urfa’da kullanılmaz.

FİİLLERDE ÇATI

Urfa'da konuşulan Türkçede fiillerin çatısı yazı dilinde olduğu gibidir. Bu durumu Urfa'dan derlediğimiz atasözlerinden, beddualardan aldığımız örneklerle ve kuracağımız cümlelerle açıklamaya çalışalım.

A. ÖZNELERİNE GÖRE :

1. ETKEN ÇATI :

Bütün fiiller Türkiye Türkçesinde olduğu gibi çatı eki (fiilden fiil yapma eki) almadan etkindir.

Kısmeti kesilmiş itin kurban bayramında yuhısı gelir.

Kaynıyan kızan kapah tutmaz.

Gişi kıızı beşik öginde belli olur.

2. EDİLGEN ÇATI :

Yapanı belli olmayan fiillerdir, edilgenlik çatı eki alır.

Éyyi mal éyyi fiyete satılır.

İt, kıyırığından; adam, dediğından tutılır.

Ev, ev üstine kırılmaz.

3. İŞTEŞ ÇATI :

Karşılıklı veya birlikte yapılan fiillerdir, işteşlik çatı eki alır.

Adam adamnan kışmaz, it itnen kışır.

Şertler béle olırsa kolay aynaşır.

Madam éle, siz de bi daha görşmeyin.

4. DÖNÜŞLÜ ÇATI :

Fiili yapanla fiilden etkilenen aynı varlıktır. Urfalı da fazla kullanılmaz.

Hesteken hep sebehlere keder kışınıydım.

Oğlan kıızı vérdiğları için sevincinden yerlerde yuvalanıydı.

Emmisini, babasını görene çig toparlandı.

B. NESNELERİNE GÖRE :

1. GEÇİŞİZ FİİLLER :

Nesne kabul etmeyen fiillerdir.

Onı gördim, bardağ elimden kıştı.

Parası rezzil olanın gendi 'eziz olur.

Ulısını dinnemiyen ulıya ulıya öler.

2. GEÇİŞLİ FİİLLER :

Nesne alabilen fiillerdir.

Ne şeytanı gör ne e'üzü besmele oğı.

Cücigi güzin sayallar.

Kelp kırma, kafayı kır.

3. OLDURGAN FİİLLER :

Nesne almadığı için aldığı çatı ekiyle nesne alabilecek duruma getirilen fiillerdir. Bu fiillerde "olmasına neden olmak" anlamı vardır.

Fazla mal baş arğıdır.

Bi hesteliğ adamı en az altı ay yatırır.

Çaladan éndirdiler, paytona bindirdiler.

- “dönmek” geçişsiz fiili geçişli hale getirilirken Türkiye Türkçesindeki “dür “ eki yerine Urfada konuşulan Türkçede “-der” eki kullanılır.

4. ETTİRGEN FİİLLER :

Nesne aldığı halde aldığı ekle yeniden geçişli yapılan fiillerdir. Ekin işlevi fiili geçişli yapmak değil, fiile başkasına yaptıрма anlamını kazandırmaktır.

Adama ‘erefiy göstertip bayramı göstertmediler.

Bı adamlar iti ite kırdırıylar.

Béle işlere kimsiy elletmeyin.

C Ü M L E

Urfa'da konuşulan Türkçede cümlelerin çeşitleri ve yapıları bakımından bir orijinallik yoktur. Ancak bu ifadelerin ne kadar duygu veya düşünce içerdiğini kavramak ve en önemlisi Urfalıyı kavramak, tanımak için Urfa'dan derlediğimiz atasözü ve beddualardan vereceğimiz örneklerle Urfa'da konuşulanların hangi kalıplar içinde kaldığını belirtmekte yarar vardır.

A. YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER :

1. KURALLI CÜMLE :

Yüklemi sonda olan cümlelerdir.

Suyın yavaş ahanından kırhacaḥsan.

Ḳayın arvatları, ḥayın arvatları.

Ḳısmeti kesilmiş itin ḳurban bayramında yuḥısı gelir.

2. DEVRİK CÜMLE :

Yüklemi sonda olmayan cümlelerdir.

‘Eḳrap étmez ‘eḳrıbanın ‘eḳrıbya éttiḡını.

Téz erir baba malı, evlat lazım ḳazanan.

Al Allah ḳulıyı , zaptéyle deliyi.

3. EKSİLTİLİ CÜMLE :

Yüklemi gizli olan cümlelerdir.

Ḳapıt başta, ḳarpana ayaḥta. (gezer)

Seninki sende, benimki bende. (kalsın)

Seniy ḥeḳḳiy vérmişler, ya benimki? (nérede)

4. GİZLİ EK EYLEMLİ CÜMLELER :

Yüklemi sonda olduğu halde ek eylemi gizli olduğu için devrik görünümlü veren cümlelerdir.

Sekkel başa sedeke.(dir)

Kız evi, naz evi.(dir)

Bı adam bize odır bıdır hayın.(mış)

B. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER .

1. OLUMLU CÜMLE :

Ac acdan evlenmiş, çılpah çılpah yavrıları olmuş.Kardaşım ölirse cigerim yanar, gişim ölirse etegim yanar.Ben yél gelen deligi tanıram.

2. OLUMSUZ CÜMLE :

Ne eve urğamış ne tükene. Allah'tan korhandan korhmıyacağsan.
Kôr bazara varmasın, bazar kôrsız kalmasın.

3. SORU CÜMLESİ :

Konşı, evini 'ecebe néçiye satmış?

Ahşam oldı, nérahta mola vérecağı?

Saçımı süpirge éttim, daha nédim?

Başıma neler geldiğini biliysen mi?(*)

(*) "mi" soru eki yüklemde kullanılan bütün kip eklerinden sonra gelir.

4. OLUMSUZ SORU CÜMLESİ :

Bi ev parası da mı kazanamadiy?

Sen utanmağ nedir, bilmezsen mi?

Héc dostigiy yoh mıdı oralıhta?

5. **SÖZDE SORU CÜMLESİ :**

Hanķı it eliyden ekmek alır o zaman.
Bı yağmır, kıyamatta zuvaĝa mı çıĝılır.
Uşahlar ne zaman et üzi gördi.

6. **ÜNLEM CÜMLESİ :**

Ne baliy ne belay. (bıkkınlık)
Ya kırlır kızzıĝ ya kıĝar kıĝdem. (kararlılık)
Güz geledi, bi firenkli kebab yiyediĝ. (özlem)
Şansımın evi yıĝıla. (yakınma)
Pisik p..iy dermen désem, éşer yére gömersen. (serzeniş)
İki sıĝım kıfteyizi yidim, kıara mor ola. (pişmanlık)
Şansımın evi yıĝıla. (yakınma)

7. **ŞART CÜMLESİ :**

Adıyaman'a ĝetti y mi sen de bi gözi y baĝla.
Anası gözde olanın uşāĝı dizde olur.
Kıar yağdı mı köve möve gidemeniĝ.

B. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER :

1. **BASİT CÜMLE :**

Tek yargı veya tek eylem bulundurur.
Daş, daşın sökesidir.
Yétimin şéytanı yéddidir.
Bayķuş densizlerin üzinden vérane bekler.

2. SIRALI CÜMLE :

Yüklemi birden fazladır.

Göziy kim oydu, kavum oydu; onun için derin oydu. (Yüklemi ortak s.c.)

Yattı, yattı, yarmaladı; kaçtı yeri dırmaladı. (Öznesi ortak s.c.)

Dellal ola eşşegi itine, keyme ola oğlını evere. (Öznesi ve yüklemi farklı s.c.)

3. GİRİŞİK CÜMLE :

İçinde hem yüklem hem fiilimsi veya fiilimsiler vardır.

Evini icara véren elini yére véir.

Dala baħan géçinin ağaca çıħan oğlağı olır.

Gizli buğıya gidenin eşkere döli olır.

4. İÇ İÇE CÜMLE :

Öğelerinden biri cümle olan cümlelerdir.

Bedde’enen böyiyen ifleħ olmaz, démişler.

Eskiler; kelp néce, ‘elem onca; boşına démemiş.

5. ARASÖZLÜ CÜMLE :

İki virgül veya parantez içindeki bölüm atılırsa cümle dağılmaz.

Bizim bı işten işteħimiz kaçtı, başta da yoħtı ya, ne biliseyiz onı yapın.

Onnar seni, Allah bilir ya, ħissaba bile almamışlar.

YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER :

1. FİİL CÜMLESİ :

Yüklemi çekimli fiildir.

Atlar nallaniyken itler de ayağını kaldırır.

Bizim it size balta getirdi mi?

İki çılpah bi hemama yakışır.

2. İSİM CÜMLESİ :

Yüklemi çekimli fiil değildir.

Kebehet sende degil, siye göyil vérende.

Bildiğiy kimin degil, o heppisinden kurre.

Bı keder şénik içinde bes suçlı ben miyem?

URFA'DA EDEBİYAT

Tarihi, son bulunan Göbekli Tepe tapınma merkeziyle 11.500 yıl önceye dayanan Urfa'nın zengin ve çeşitli kültürleri barındırdığı ve buna bağlı olarak çeşitli dönemlerde söyleyeni veya yazanı belli olan ve olmayan edebiyat ürünleri ile zengin bir söyleme zenginliğini yaşadığı muhakkaktır. Ancak bu dönemlerin dilleri yaşamıyor ve bu döneme ait herhangi bir edebiyat ürünü içeren bir malzeme veya belge elimizde bulunmuyor. Hristiyanlık sonrasında Şanlıurfa'ya hakim olan Doğu Roma İmparatorluğu ve onu izleyen Bizans İmparatorluğu döneminde Urfa'da bazı şairlerin yaşadığı, bazı metinlerin kaleme alındığı seziliyor. Söylentilere göre, hastalanan Kral Abgar'ın Hazreti İsa AS 'ye yazdığı mektup o dönemde Urfa'da yaşayan bir yazar tarafından kaleme alınmıştır. Yine söylentiye göre o mektup o kadar etkili bir dille yazılmıştır ki üslup Hazreti İsa AS'yi etkilemiş, Kral Abgar'ın tedavisini yapmak üzere Urfa'ya gelemediği için bir mendile yüzünü sürerek mendili Urfa'ya göndermiş ve bu mendille Kral Abgar sağlığına kavuşmuştur. Yine MS 2. ve 3. yüzyıllarda Urfa'da Hristiyanlıkla ilgili dualar ve ilahiler "Rehavî" denen özel bir makamla okunmuş. Bu makam bütün Hristiyanlık coğrafyasına yayılmış ve bu konuda Urfa haklı bir şöhrete ulaşmıştır. Bu ilahilerin de şiir dokusu üzerine kurulduğuna söylersek bu dönemlerde de Urfa'da bir edebiyatın var olduğunu iddia etmek yanlış olmaz. MS 5. yüzyılda Süryani ilahi şairi **Bardaysan, Suruçlu Aziz Yakup, Viranşehirli Aziz Yakup**, MS 6. yüzyılda **Urfalı İshak** ile **Piskopos Hiba** Hristiyan kaynaklarında geçen yazar ve şairlerdir.

Ayrıca Haçlı Seferleri'ne kadar bu toprakların doğu - batı yönündeki İpek Yolu ile Mısır'dan çıkıp Kafkasya'ya kadar uzanan güney - kuzey doğrultusundaki ticaret yolunun üzerinde bir durak yeri olması da çeşitli kültürdeki insanların burada buluşmasını gerektirir. Burada buluşan insanların da kendi kültürlerini sergilemelerini kaçınılmaz bulduğumuzdan Urfa'da zengin kültürlerin buluşmasını da kaçınılmaz buluyoruz. Böyle bir merkezde bir edebiyat birikimiyle edebî bir mahfilin oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Panayır zamanlarında Mekke'de kurulan, yapılan ticaretin yanı sıra bir kültür, şiir mahfili olan "Suk-ı Ukaz" buna örnek gösterilebilir. Ancak elimizde bu düşüncelerimizi destekleyecek bir belge olmaması en büyük üzüntümüz ve eksikimizdir.

Bizans Dönemi'ni takip eden ve 7. ve 11. yüzyılları kapsayan dönemde ise bölgede İslam ve Arap egemenliği vardır. 7. yüzyılda Hazreti Ömer RA döneminde İyad bin Ganem tarafından fethedilen Urfa Haçlı Seferleri'ne kadar bir İslam - Arap dönemi yaşamıştır. Bu bölgede özellikle Harran'da kurulan büyük medrese Urfa'yı bir ilim, sanat, kültür merkezi haline getirmiştir. Böyle büyük ve önemli bir merkezde zengin Arap edebiyatının tanınmaması ve bu zengin eserlere özenen insanların bu eserlere ve şairlere imrenerek benzer eserler meydana getirmemesi düşünülemez. Bu büyük medreseden yetişen ve Arap dünyasında tanınan **Ebu't Tayyib Abdurrahman bin Ahmed'el Harranî, Ebu'l Haris Muhammed bin Abdullah'el Harranî, Muhammed bin Abdullah bin Ahmed'el Müsebbihî el Harranî** gibi şairler bu söylediklerimizin kanıtıdır.

11. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar Urfa gerek Haçlı Seferleri'nde gerek Moğol istilalarında ve gerekse Anadolu birliğinin sağlanması amacıyla yapılan Osmanlı - İran mücadeleleri nedeniyle yıkımlara uğramış önce Zengiler, sonra da Akkoyunlular, Karakoyunlular hakimiyetinde kalmış ve 16. yüzyılın ilk çeyreğinde Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. Osmanlı Devleti Urfa'yı aldığı anda Urfa'da olsun, Urfa köylerinde olsun zengin bir Türkmen nüfusu ve kültürü vardır. Çünkü 11. yüzyıldan başlayarak özellikle Akkoyunlular döneminde Urfa'ya büyük Türkmen göçleri meydana gelmiştir. 1473 Otlukbeli Savaşı'nda Uzun Hasan'ı yenen Fatih, Doğu Anadolu'da Türk hakimiyetini sağlamak için Doğu Anadolu'nun bir çok yerinde Akkoyunlular'ın Türkmen olan bazı idarecilerini yerleştirmiş, bu idareciler de Türkmen olan akrabalarını buralara davet etmiştir. Urfa bu göçlerden de geniş ölçüde nasibini almıştır. Bütün bu etkenler yukarıda söylediğimiz gibi Urfa'ya bir Türkmen birikimi ve kültürü getirmiştir. İşte sözünü edeceğimiz bu edebiyat, bu Türkmen birikimiyle başlamıştır. Bu birikime 7. Yüzyıldan beri var olan Arapların ve Arapçanın da katkısı eklenince Urfa'daki edebiyatın kökleri ortaya çıkar.

Elimizdeki yazılı belgeler Urfa'daki edebiyatı üç başlık altında incelememizi gerektiriyor:

- A. DİVAN EDEBİYATI
- B. CUMHURİYET DÖNEMİ EDEBİYATI
- C. AŞIK EDEBİYATI
- D. ANONİM HALK EDEBİYATI

A. DİVAN EDEBİYATI :

Elimizde var olan metinlere göre Urfa'da divan edebiyatının başlangıcı 17. yüzyıldır. Bu yüzyılda doğum tarihi olarak ilk şair **Muhammed Şânî**'dir. Sözünü ettiğimiz tarih 1631'dir. Bu şairi 1640 doğum tarihiyle ünlü Urfalı şair **Nâbî** izler.

O tarihten başlayarak 20. yüzyıla kadar elimizde şiirleri olan 130 divan şairi yetişmiştir. Divan edebiyatının Urfa'da garip bir tarihi vardır. Çünkü Urfa'nın divan şiiri için hiç de elverişli bir ortam değildir. Divan şiiri bir medrese edebiyatıdır. Urfa bu açıdan bu devirde bölge için önemli bir bilim merkezi değildir. Urfa payitahta çok uzak bir yeredir. Bir il değildir. Bir süre Rakka, uzun bir süre de Halep iline bağlı bir sancaktır. Zaman zaman sancak beyiy beyiyle, zaman zaman mutasarrıflıkla idare edilmiştir. Divan şairi için önemli olan caize olayı Urfa'da ya hiç yoktur ya da çok sınırlıdır. Sanat hayatını teşvik

edecek kişi, çevre ve kaynak yokluğu da bu olumsuz şartları körüklemesine rağmen Urfa'da divan şiirinin neden bu kadar rağbet bulduğu sorusunun cevabı yoktur. Ama bilinen bir şey var ki o da divan şairlerin her devirde Urfa'da rağbet ve hürmet görmüş olmasıdır. Bu 130 şairin hepsinin "haza şair" olduğunu iddia etmemiz mümkün değildir. Ama Urfa'da yeşermiş ve yetişmiş çok önemli şairlerin olduğunu söyleyebiliriz. **Nâbî, Ömer Nüzhet, Admî, Fehim, Hikmet, Şevket, Sakıb, Emin** gibi şairlerin çağdaşlarından pek de geri sayılamayacak, çağdaşlarıyla boy ölçüşecek şairler olduğunu takdir etmek durumundayız.

Bu şairlerin toplandığı merkezler Hasanpaşa Medresesi, İhlasiye Medresesi, Hasan Paşa Medresesi, Sakıbiye Tekkesi, Halil'ür Rahman Medresesi, Rızvaniye Medresesi, Dabbakhane Medresesi, Eyyübî Medresesi gibi merkezlerdir. Bu merkezlerde toplanan şairler diğer medreselerdeki şairlerle rekabet halindedir. Zaman zaman şiir toplantıları yapılmış ve şiirli münazaralar, yarışmalar düzenlenmiştir. Bu toplantılara Antep'ten, Diyarbakır'dan, Birecik'ten, Siverek'ten şairler davet edilmiştir.

Urfalı divan şairlerinin tarikat mensubiyetleri de gözden uzak tutulma malıdır. Duruma bu gözle bakarsak şairlerin nerelerden ve kimlerden esinlenmediğini, coşkularının kaynağını biraz da olsa sezmış oluruz. Urfalı divan şairlerinin şiirlerinden hareket ederek Urfa'da hangi tarikatların boy gösterdiğini şöyle sıralayabiliriz: Kadirîlik, Nakşibendîlik, Rufâîlik, Mevlevîlik, Bektaşîlik, Melâmîlik...

Urfalı divan şairlerinin önemli bir kısmı daha çok gazel tarzına rağbet etmişlerdir. Kaside hemen hemen hiç yoktur. Mesela; tevhid, münacat, naat, methiye kaside olarak yazılması gerekirken hep gazel tarzı kullanılmıştır. Gazel dışında terkib-i bend, terci-i bend, rübai, kıta, müfret, şarkı, muhammes, tahmis, müseddes, tesdis, müsebbba, tesbi tarzında eserler verilmiştir. Urfalı divan şairlerinin bir başka özelliği de divan edebiyatının ünlü şairlerine nazire yazmalarıdır. Urfa'daki divan şiirinde en fazla işlenen konu aşktır. Divan edebiyatında olduğu gibi bu aşk beşerî ve ilahî olmak üzere ikiye ayrılır. 18. yüzyıl şairi Ömer Nüzhet'in

Gönülde mebhas-ı aşkında evvel âh olur peydâ

Beli her nüsha ünvanında Bismillah olur peydâ

Urfa'daki tasavvuf şiirinin önemli ipuçları veren örneklerindendir. Aşk dışında tarikat için öğüt şiirleri, şehrin idarecilerini ve varlıklı kişilerini öven methiyeleri, Muharremiyeleri, Kerbela mersiyeleri, yapılan önemli mimari eserlerin (camiler, medreseler, konaklar, kастeller, varlıklı kişilerin mezar

taşları) kitabelerindeki tarih düşürme beyitleri önemli bir yer tutar. Muharremiyelerden başlayarak saydıklarımız Urfalı divan şairinin biraz da ekmek kapağıdır. Şehrin idarecilerinden ve varlıklı kişilerinden caize almak için yazılmış şiirlerdir.

Özel koleksiyonlarda, halk edebiyatının cönkleri sayılabilecek repertuar defterlerinde, mezar ve diğer yapı kitabelerinde adına rastladığımız Urfa şairleri arasında bir gezinti yaparsak 130 kadar şaire rastlarız. Ancak bu 130 şairin tamamına Urfalı demek doğru değildir. Çünkü özellikle repertuar defterlerinde **Fuzuli, Ruhi, Ziya Paşa** gibi adını gayet iyi bildiğimiz şairlerin şiirleri de olduğu gibi Urfalı olup olmadığını kestiremediğimiz başka şairler de olabilir. Bunların araştırılması ayrı bir çalışma konusudur ve ortaya çıkarılması belgesel eksiklikler yüzünden bir o kadar da zordur. Söz gelimi bilindiği gibi **Muhibbi, Kanuni Sultan Süleyman**'ın mahlasıdır. Ünlü şair **Rasih**'in "üstüne" redifli gazeline nazire yazan Diyarbakırlı bir **Muhibbi** daha vardır. Repertuar defterlerinde şiirleri olan bir **Muhibbi** de Urfa'da vardır. Başlangıçta karşımıza çıkan **Muhibbi**'yi biz Diyarbakırlı olarak algıladık. Ancak sonradan **Bedri ALPAY**'ın şahsım tarafından edite edilen Şanlıurfa Şairleri I kitap çalışmasında **Molla Ahmet oğlu Abdurrahman Muhibbi**'nin bir Urfalı şair olduğunun farkına vardık.

Biz burada Urfa'daki divan şairlerinin sadece adından söz edeceğiz ve hacmi daha fazla kabartmamak için onların şiirlerinden örnekler vererek şiir güçlerinin ve dirençlerinin ne kadar olduğunun tespitine yardımcı olacağız. Urfa'da adı bilinen ilk divan şairi Şani'dir. Mezarı Bey Kapısı'ndaki Spot Pazarı'nın kuzeyindedir ve bir türbe şeklindedir. 1631 ile 1693 yılları arasında yaşayan Şani'nin Ravza-i Rıdvana vermem selsebil-i CenneteKünc-i aşkı cam-ı şevki kûşe-i meyhaneyi biçiminde söylediği "Ben aşk köşesini, istek veren kadehi, meyhane köşesini ne Rıdvan'ın bahçesine ne de Cennet çeşmesine değişirim" beyti hem hayal hem de söyleyiş bakımından güçlüdür.Yine 17. yüzyılın bir diğer şairi, ünü Urfa sınırlarını aşarak tüm Türk - İslam coğrafyasına yayılmış, İstanbul'a gidince "kaldırım taşı kadar şairler" içinde kısa zamanda büyük şöhret yapmış, divan edebiyatının ilk rasyonalist şairi, ilk akıl ve hikmet şairi, ilk özgün mesnevi şairi sıfatlarını kazanan **Nabi**'dir. Onun şu hikmetli beytini örnek vererek bu büyük ustanın hakkını teslim edelim :

Nabiya kailinin zilletine hüccettir

Devlet-i sabıkını fahr ile irad etmek

...

Sözde darb-ı mesel irâdına söz yok amma

Söz odur ki senden kala bir darb-ı mesel

Ne diyor Nabi? Şunu diyor: “ Ey Nabi, kim ki görevdeyken yaptıklarıyla görevden alındıktan sonra övünüyor ve ballandırarak anlatıyorsa bil ki o adam yapacağı bir şey olmadığından rezil hale gelmiştir.” İkinci beyitte ise Nabi,” Ey konuşan kişi; her sözünün içine atasözlerini, beyitlerini, ünlülerin sözle-rini sıkıştırıyorsun. Buna sözümüz yok ama asıl hüner bu değildir. Hüner senden çıkacak bir sözün başkalarına miras kalmasıdır.” der.

Yine aynı yüzyılın bir başka şairi **Zahir**’dir. 1670 ile 1746 yılları arasında yaşamıştır. Elimizde onun daha çok mezarlara yazdığı tarih düşürme şiirleri mevcuttur. Bu kitabeler dışında elimizde onun bir rübaisi vardır :

Müdâm-ı cam-ı kederle mest ü hayrânım aman var mı
Yeter ey saki rû çekme şerâb-ı erguvan var mı
Beni meyhâneye pir-i muğan teklif eder bilmem
Safâya sıdk ile gönlümce anda bir civan var mı

Söyleyiş bakımından oldukça sağlam görünen bu dörtlüğün anlamı şu:

“Keder kadehinden içe içe hayranlık ve baygınlıkla kendimden geçişim-den madem ki kurtuluşum yok, ey saki bizden yüz çevirme, erguvan renkli şaraptan ver. Beni meyhaneye baş saki yapmak isterler ama burada acaba gönlüme göre genç güzeller var mı?” Buram buram tasavvuf kokan hoş bir dörtlük.

17.yüzyılın bilinen diğer şairleri **Beraî ve Reşid**’dir. Bu şairlerin herhangi bir şiirine rastlamadık. Prof. Dr. **Mustafa İSEN**’in Şuara Tezkireleri kitabında adları Urfalı olarak anılmaktadır. Başka şairlerin adlarına belge yokluğu nedeniyle ulaşamıyoruz. Nitekim 18. yüzyıl bize biraz daha yakın olduğundan bu yüzyılda sayıca biraz daha fazla şairin adını verebiliyoruz.

1760 - 1825 yılları arasında yaşayan, aynı zamanda hafız olan, hem aruzla hem heceyle şiir yazabilen şair **Sani**’nin babası olan ve

Kim nigâh eyler çemenzâre varınca nergise
Meyl-i nergis eylemektir çeşm-i şehladan gazez

“ Bizim nergise bakmamızın amacı sevgilinin şehla gözünü hatırlamaktır. Yoksa bahçeye vardığımızda nergisin yüzüne kim bakar.” diyen **Ferdi**,

Zülfün altında ruhun bir berk-i rahşandır senin
Geh sipirde arz eder geh ebrde mestûr olur

“Saçlarının altına gizlenen yanakların parlayan bir şimşektir ki yüzünübazen dünyaya gösterir, bazen de bulutların arkasına gizlenir.” diyen 1738 doğumlu **Fani**; akla gelen, göze batan isimlerdir. 18.Yüzyılda Birecik’te dünyaya gelen Şeyh Halis’in

Git haşre dek Halis o şûhun hevesiyle
Madem ki ham-ı kâkülünü boynuna takdın

“ Ey Halis, madem ki o sevgilinin kâkülünün bir bûklümünü, bir halkasını boynuna taktın; o sevgiliye duyduğun arzuyla kıyamete kadar yolun var.” anlamını taşıyan beyti için divan şiiri uzmanları bir kusur bulamaz.

17.yüzyılın sonunda doğup 1836’da vefat eden ve 19. yüzyılın ünlü şairi olan **Ahmet Lamî**’nin dedesi olan **Kâtib**’in elimizde sadece **Nabî**’nin ünlü “ Sakın terk-i edebden” diye başlayan gazelinin bir tahmisi kalmıştır. Bu tahmis **Kâtib**’in **Nabî** kadar olamasa da ne kadar usta bir şair olduğunun kanıtıdır:

Ferah- bahşâ-yı pâkize cihânın pâk-i hâkidir
Zemini nâfe-i Çin ü Hıtânın müşk-i pâkidir
Kamu minnet o bâb-ı rahmet ‘uşşaka bâkidir
Felekde mâh-ı nev- dâr’üs selamın sine çâkidir
Bunun kandil-i Cevza matla’-ı nûr-ı ziyadır bu

Tahmisin tekniği gereği son iki mısra **Nabî**’ye aittir. Ama bu iki mısraya **Kâ-tib** tarafından ilave edilen üç mısra takdir edileceği üzere yama gibi durmamaktadır.

Tercüme-i hali pek bilinmeyen diğer bir 18. Yüzyıl şairi **Zâkî**’nin elimizde bir gazeli, bir müseddesi, bir murabbâı vardır. İşte ondan şûhâne bir beyit:

Vaslına erişmek muhal görülmeye günden güne
Eşkiya-veş bir sehi hubâne düşdü gönlümüz

“Eşkiya gibi iri yarı, uzun boylu bir güzele gönlümüz düştüğü günden beri ona kavuşma ümidi tükenmektedir.”

Adı **Muhammed Salih**, mahlası **Sânî**. 1783 - 1848 yılları arasında yaşamış. Mezarı Bedi’üz Zaman Mezarlığı’nda. Mezar taşında yazılı olan kitabe ünlü şair **Admî** tarafından yazılmış. Elimizde bir müseddesi, gazel tarzında yazıl-

miş peygamberi öven bir şiiri var. Müseddesinden alıntıladığımız bir bentle yetinelim :

Ölürsem zahm-ı tiğ-ı hûn feşân-ı şehsuvârımla
Ten-i mecrûhumu yun âb-ı çeşm-i eşk-bârımla
Ser-i kûyunda defn eylen kim derd-i aşk-ı yârımla
Diyem emvâta ihya olucak feryâd ü zârımla
Eğer haşr olmaz isem ol kıyamet kadd-i nigârımla
Gezem mahşerde sinem döğerek seng-i mezârımla

“O ata binmiş süvariye benzeyen sevgilinin kanlar saçan kılıcının açtığı yara ile ölürsem yaralı bedenimi akıttığım gözyaşlarımla yıkayın. Mezarımı onun yanı başında kazın, yanıma da sevgilinin aşk derdini yatırın. Feryatlarımla bütün ölümler canlansın. Kıyamette de o sevgiliyle birlikte haşrolmazsam mahşer yerinde mezar taşımlı göğsüme vura vura gezerek onu arayayım.”

Selim, 1785 ile 1857 yılları arasında yaşamış, Urfa’da Halidiye tarikatını kurmuş, bütün Ortadoğu’yu dolaşmış,

Men humâr-ı çeşm-i mestim kaşların mihrâbına
Baş egersem secde- gâhımdan gelir bû-yı şerâb

beyti sufiyane beyitlerinden biri olsa gerektir. Şöyle diyor Selim :”Ben senin mihrabında kaşlarını gördükten sonra sarhoşluk, mahmurluk, ayıklık arasın da öyle bir haldeyim ki secdeye gittiğim anda burnuma şarap kokusu gelir ve senin bu kokunla sarhoş olurum.”

Şöhreti Urfa dışına taşan, selefi **Nabî** gibi İstanbul’a giden, bir çok telif eseri ve mürettep bir divanı bulunan Ömer Nüzhet’i unutmamak gerekir:

Gönülde mebhas-ı aşkında evvel âh olur peyda
Beli her nüsha ünvanında Bismillah olur peyda

“Rabbim ne zaman gönlüme aşkının bahsi gelse ağzımdan bir ah sesi çıkar. Duymaz mısın ki her Bismillah dediğimde sözümü ah ile bitiriyorum.” diyor

ÖmerNüzhet.

18. yüzyılın diğer Urfalı şairleri de şunlardır:

Fâik, Hâlisî, Hasibî, Hattî,Hemdemî, Kâmil, Kudî, Nasib, Nidâî, Şehdî, Şöhretî...

18. Yüzyıla gelince adını bildiğimiz ve sahip olduğumuz şairlerini saya bileceğimiz tam 100 şair var. Oğlunun genç yaşta ölümü üzerine yazdığı

Nideyim kalmadı âh tende mecâlim eseri
Ne yana azm edeyim ben de şaşkırdım seferi
Şeb-i zulmette söner baht-ı siyahım feneri
Bu da bir çilledir ey dil kaderim der çekerim

sözlerini içeren murabbayıyla tanıdığımız 1848 - 1909 yılları arasında yaşayan **Tâkî**,1863'te hayata gözlerini yuman ve

Özün ehl-i hakikat bil gönül verme bu dünyaya

Sebâtı yok vefâsızdır heman dâr-ı cefâdır bu mısralarını yazan **Vecdî**. Ancak **Mahvî** ile birlikte münazara tarzında yazdığı ve sadece birinci mısraları kendinin olan bir gazeline rastladığımız , o gazelde de

Husrevân-ı dehre istiğnâmız olsa yeri var
Bende-i ferman-ber-i Sultân-ı Abdülkaadiriz

diyen **Ziyâî**,

Hülle-i Cennet olsa çekeyim çâk edeyim
Dem-i vuslatta bana hâil ola pirehenim.

“ Kavuşma anında bana engel olur endişesiyle sırtımdaki Cennet elbisesi de olsa onu çekip yırtarım” biçimindeki aşıkane beytin sahibi 19. Yüzyıl şairi Şem’î, 1813 - 1877 yılları arasında yaşayan, aynı zamanda bestekâr olan

Müdâva eylemezsin ger visâlinle tabibim sen
Bulunmaz yâreme tıbhâne-i âlemde bir merhem

“Ey sevgili, benim doktorum sensin. Dünya denen bu hastanede yarımı sen iyileştirmezsen, hiçbir doktor, hiçbir ilaç yarımı iyileştiremez.” diyen **Fâiz**, ölüm tarihi 1870 olarak bilinen sadece adına kendi mezarının kitabesinde rastladığımız,

Ben ki ser-mest-i mey-i şarab-ı vahdetim
Zâhidâ şimden gerü vur başına seccâdeyi

“ Ey sufi; Allah’ın birlik şarabının sarhoşu olmuşum.(Sarhoş olan biri namaza yaklaşamayacağına göre) bundan sonra seccade senin olsun.” gibi gayet rindane bir beyitle sayfalar arasına sıkışmış **Nâtık**, 1800 ile 1871 arasında yaşıyor

Ayıklarda kalır çok şâh-ı hüsn-ârâ divanında
Bu yolda ehl-i diller hâke yeksân olmasın n’olsun

“Birçok güzellik kraliçesi senin yanında ayakta kalıyor. Bizim gibi sana gönül bağlayanların senin huzurunda yerle bir olması şaşılacak bir durum değildir.” diyen **Sabrî**, 1819 - 1873 yılları arasında yaşayan Sâbir’in ise

Turrası çekmiş alem tabûr-ı müjgân der- ‘akab
Yürüyüşde san kıyâmetden nişandır didesi

“Kâkülü bayrağı çekmiş, arkasından kirpik taburları yürüyor. Baktığı her yerde kıyamet kopuyor sanki.” Usta tenasüplere sahne olan beytini takdir etmemek mümkün değildir.

Bu yüzyılda adını sadece kitabelerde gördüğümüz **Râtib** vardır. **Râtib** 1812 - 1866 yılları arasında yaşamıştır. İşte kitabelerinden küçük bir örnek:

Bi-huzûr olduğunu bildi sipihr-i dünün
Göz yumup oldu o dem’azm-i Firdevs-i Cinân

“ Merhum, dünyanın huzur yeri olmadığını anladığı an dünyayı terk ederek Firdevs cennetine gitti.”

Urfa’da Hasanpaşa şiiir ekolünün önemli bir ismi olan **Sâmî**’ye gelince sessiz yaşamış, hayat hikâyesi bakımından silik kalmıştır. Çünkü hayatı hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Bir repertuar defterinde bulunan iki gazeli var sadece elimizde. İşte o iki gazelden örnek bir beyit :

Tahammül yok firaaka sûziş-i hicrâna taakat yok
Beni bu nâr-ı hasret hâsılı sûzan eder şimdi

“Beni bu hasret ateşi yakar durur. Kısacası bu hasretle yanmaya halim bile kalmadı.”

20.yüzyılda yaşadığını tespit ettiğimiz ve bir zamanların ünlü gazelhanı **Vaveyli Mustafa Çavuş**’un repertuar defterinde şiirine rastladığımız gerçekten garip biri olan **Garib**’den söz etmemek olmaz.

Serimde bu hevâ bir şirin-kârdan kalmışdır
Bu zencir-i cünûn boynumda zülf-i yârdan kalmışdır

“Başımda esen bu hoş rüzgâr tatlı edalı bir sevgiliden, boynumdaki bu deli halkası da sevgilinin saçının kıvrımından kalmıştır. Bir de **Hâfız** var, **Hafız**. Mahlası da **Hâfız**, kendisi de hâfız. Cami-i Kebir Mahallesi Kubbe Mescid Sokak’tan. Onu

Hâfız koma elden dutuşup dâmen-i âhı
Ağ eyleye gör ağlayarak çeşm-i siyahı
Gözyaşın ile yak bütün şirk ü günâhı
Yansın o gönül ateşe kim bu hâle yanmaz
Kör olsun o gözler ki bu kaane boyanmaz

diyerek yazdığı mütekerrir muhammes tarzındaki Muharremiyesinden tanıyoruz. O kadar lirik, o kadar sade. 1833 – 1900 yılları arasında yaşayan **Fehim**’e gelince orta derecede bir hiciv şairi. Bir gazelinden bir beyit örnek verelim:

Bâğ-ı istiğnâya gel ey kadd-i mümtazım yine
Serv baş eğsin sanevber havf ü ‘izz eylesin

“Boyu posuyla ey seçkin sevgilim, kimseye minneti olmayanların bağına gel. Hiç kimseyi kaale almayan servi sana baş eğsin,sanevber ağacı senden korkup sana hizmet etsin.” Bu yüzyılda bir **Fehim** daha var. Hakkında net bir bilgi yok. Söylentiler var. Melami olduğunu söyleyenler var, Hristiyan olduğunu söyleyenler var. İslama yakın olduğunu söyleyenler var. Berberlik yaptığını söyleyenler de var. Ama şu da var : Fehim Urfa’nın yetiştirdiği 7 büyük şairden

(**Nabî,Ömer Nüzhet, Admî,Şevket, Hikmet, Fehim, Hilmi**) biridir. Şu mısralara bakar mısınız:

Yanıp bir nâr-ı ruhsâra çerâğın olduğun var mı
Senin pervâne-veş şem'a şebistan olduğun var mı
...

Yâri rü'yâda teshir eylemekse maksadın câna
Fehimâ mülk-i Belkisa Süleyman olduğun var mı

“ Bir sevgilinin yanağının ateşiyle yanıp yakıldığıın, sabahladığıın oldu mu? Ateşe düşüp yanan pervane gibi sevgilinin gecelediği mekânda gecelediğin ve canını verdiğin hiç oldu mu? Ey can sevgiliyi rüyasına girerek büyülemek istiyorsun ama Ey Fehim, sen kendini Süleyman mı anıyorsun ki Belkıs'ın ülkesinde kendini hükümdar görüyorsun.” Adı sanı duyulmamış. Kimsenin hafızasında veya defterinde şiirine pek rastlanmıyor. Ama onu da bir defterde boynu bükük bulduk. Adı Ömer, mahlası da **Ömer**. İyi bir aruz şairi. Dili akıcı ve sade. İşte bir murabbaından alınmış bir dörtlük. Şair olup olmadığına siz karar verin.

Bin bir ismin sahibisin şüphemiz yokdur sana
Gece gündüz ağlayıp niyazımız budur sana
İns ü cin kurt ile kuşlar cümlesi kuldur sana
Bu Ömere dert verip dermâna muhtac eyleme

Bu yüzyılın önemli şairlerinden biri de **Admî**'dir. 1818 - 1900 yılları arasında yaşamış, iyi bir tahsili var. Urfa'da ve Urfa dışında önemli bazı me-muriyetlerde bulunmuş. Emekli olduktan sonra Adana'ya yerleşmiş ve orada vefat etmiş. Şükûfe-nâme adlı bir manzum eseri var. İşte Şükûfenâme'den bir bent :

Bu reng-i letâfet güle gülzâre de kalmaz
Gülzâre güle hem gül-i ruhsâre de kalmaz
Evraak-ı münakkaş bütün ezhâre de kalmaz
Eyyâm-ı safa yâre de ağyâre de kalmaz
Kurbîyyet-i gül bülbüle de hâre de kalmaz
Hengâm-ı tarâb meste de huşyâre de kalmaz

“Bu güzellik ve tazelik rengi ne güle ne gül bahçesine kalır. Gül bahçesine de güle de gül yanaklı sevgiliye de bu dünya kalmaz. Bu süslü yaprakların çiçeklerin malı olduğunu kim söyleyebilir. Bu eğlenceli günler dostlara kalmadığı gibi tanımadıklarımıza da kalmaz. Güle yakınlık, akrabalık ne bülbüle ne dikene fayda eder. Bu eğlenceli demler hem ayıklar için hem sarhoşlar için geçicidir.” Dünyanın geçiciliği ancak bu kadar anlatılır. 19. Yüzyılın ilk çeyreğinde doğan Âlim’e mezar kitabelerinde rastlıyoruz. Ünlü şair **Sakıb**’ın mezar kitabesini yazmak ona nasip olmuş.

Derler ki **Sakıb**’ın ölümü üzerine onu sevenler mezar kitabesi için bir yarışma açmış ve bu yarışmada Âlim birinci olmuştur. İşte o kitabeden bir beyit:

Akar âb-ı dü-çeşmim rûz ü şeb dinmez firakımdan
Şeh-i hubân-ı ‘asrım gûş edib bir günce gelmez mi

“ İki gözümün yaşı onun ayrılığının acısıyla gece gündüz akar. Bu durumumu duyup acaba asrın güzeller şahı bir günlüğüne de olsa bana gelmez mi?” Âtîf, 19. yüzyılın başında Birecik’te doğmuş. Ne zaman öldüğünü bilmiyoruz. Elimizde iki gazeli, bir rübaisi var.

El eman ey gülizârım sine-çâk oldum yeter
Andelib-i mihnetim yandım helâk oldum yeter

Âdem idim sâye-i lutfunda ey âli-cenab
Zir-i pâlarda kalıb da şimdi hâk oldum yeter

“ Aman ey gül yüzlü yarım,göğsü paramparça olan ve çektiği sıkıntıyla yanan bir bülbülüm. Yana yana tükendim. Bir zamanlar ben bir insanoğlu iken kadir kıymet bilmeyen biri yüzünden ayaklar altında kalan bir toprak parçası oldum artık.” diyor Âtîf. Yine Urfa’nın bir aydınlık muhitinde yetişen şairlerinden biri de **Hatâyî**’dir. Doğum tarihi 1823, ölüm tarihi 1895’tir. **Hatâyî** hafızdır. Mezarı Harran Kapı Mezarlığı’ndadır. Ünlü Türk şairi Safevî hükümdarı Şah İsmail’in de bilindiği gibi mahlası **Hatâyî**’dir. Ondan esinlenmiş olsa gerek. Alevi - meşrep bir şair. Elimizde gazelleri dışında okunamamış muharremiyeleri var.

Safâ geldin kudûma galiba hayra beşâretdir
Tehi ‘azm eylemezsın lâ-cerem bu bir işâretdir

“Zikir halkımıza, meclisimize hoş geldin. Gelişin hayra alamettir. Bu bize ilahi bir işaret olsa gerektir. Çünkü sen boşuna gelmezsin.” diyen **Hatâyî**. 25 yaşında dünyaya gözlerini yuman 1851 – 1876 yılları arasında yaşayan **Hâkî** söylendiğine göre veremden 5 - 6 yıl yatmıştır. Gazelinden aldığımız

Ölürsem derd-i hicrinle sen anı besle sultanım
Ser-i kûyunda dil nâmında bir masum yetimim var

“Sultanım, ayrılığının derdiyle ölürsem senden ayrılacağımı sanma. Çünkü senin yanı başından asla ayrılmayacak gönül adında bir yetimim olacak. Onu yaşatmaya çalış.” beytiyle müseddesinden aldığımız

Gülşen-i bezm-i hakikatde gül-i handan iken
Mahrem-i halvet serâ-yı vuslat-ı cânân iken
Saltanat sadrında ben öz başıma sultan iken
Kıldı yüz bin derd ile velhâsılı tev’em beni
Kayd ü bend etdi belâ-yı mihnete muhkem beni

“Hakikat meclisinin bahçesinde gülen bir gül idim. Sevgiliyle aynı havayı soluduğumuz sarayda onunla beraber idim. Kendi başına kendi ülkesinde bir sultan idim. Ama yüz bin dertle yoğrulup dertlerle ikiz hale geldim.

Ömrüm beni sıkıntı belasına sıkı sıkı bağlayıp mahkûm etti.” Mısraları 25 yaşında veremden dünyayı terk eden bir genç ustanın şiir vadisindeki ustalığının bir göstergesidir.

Kıl tahammül olma me’yûs Çerhîyâ Allah kerim
Kalmadı gönlümde ârâm bend-i zindân olmuşam

“Ey Çerhî, bir zindanda tutuklusun. Gönlünde huzur kalmamıştır. Ama ümidini kesme, dayanıklı ol. Çünkü Allah kerem sahibidir.” diyen Çerhî hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Ne bir mezar taşında adı var ne başka bir yerde. Repertuar defterlerinde gördüğümüz bir iki gazeli bazı Urfa şairlerine nazireyi andırdığı için onu 19. Yüzyılda yaşayan bir Urfalı divan şair olarak değerlendiriyoruz.

Urfa’da 19. yüzyılda yaşayan iki şair daha var : Biri **Haydar**, biri **Hayderî**. Bu iki şairin aslında tek şair olma ve iki mahlası birden kullanma ihtimali var ama şiirlerdeki söyleyiş ve konu farkı bu ihtimali ortadan kaldırıyor. **Hayderî**’nin içinde

Tâc-ı evreng-i hilâfetdir Şâh-ı Merdân-ı Veli
Yüzseler vücûdun eser kalmazsa tende deri

mısralarını taşıyan, 9 beyit olduğu halde son mısraı okunamayan gazel tarzında yazılmış, Hz. Ali RA 'ya yazılmış bir methiyesi vardır. Büyük bir ihtimalle **Hayderî**, 19. yüzyılda Urfa'da yaygın olan Bektaşiliğe mensuptur.

Haydar ise

Beni has ümmetinle haşr ü neşr et aman Allah
Hulûs-ı kalb ile tâbî'-i ahkâm-ı Kur'ânım

biçiminde münacatta bulunan başka bir **Haydar**'dır. Gelelim 19. yüzyıl Urfalı divan şairlerinin en ünlülerinden biri olan şair **Hikmet**'e. O; gazelleriyle, rüba-ileriyle, hicivleriyle, özellikle zamana, zamaneye yazdığı hicivlerle, ünlü divan şairlerine yazdığı nazirelerle, onların şiirlerini tahmislerle tek başına bir şiir ekolüdür. Yetişme muhiti ise **Sakıbiye** şiir ekolüdür. Zaman zaman bu ekole önderlik etmiştir. Karşısında ise **Hasan Paşa** şiir ekolü vardır. Bu ekolün başında da yine güçlü bir şair olan üvey kardeşi Şevket vardır. **Hikmet** tamamen akademik tez konusu olacak çapta bir şairdir. 1832'de doğar, 1878'de en olgun çağında vefat eder.

Bir gazelinin bir beytinde

Gerçi ben ülfet deminde herze güftarımsa da
Şiirde yâd-ı lebin şirin-zebân eyler beni

“Ey sevgili, ben senin yanında konuşamam, deyiş yerindeyse adeta zırlarım. Ama şiir yazarken dudaklarını hatırlamak, beni şirin sözler söyleyen değişik bir insan haline getirir.” diyen **Hikmet**, bir rübaisinde

Acep ey dil senin bir lahza handân olduğun var mı
Harim-i vuslat-ı dildâra şâyân olduğun var mı
Peyâm-ı vasl-ı Yusuf dide-i Ya'kuuba mer'idir
Belâ-yı 'aşk ile 'ömründe nâlân olduğun var mı

“Ey gönül acaba senin bir an olsun güldüğün, sevgilinin kavuşma ortamına eriştiğin oldu mu? Yusuf AS'nin kavuşma müjdesi ancak Yakup AS' in gözünü açar. Senin aşk belasıyla hiç inlediğin zaman oldu mu?” diyor

Hikmet. Hâlid, 1823 – 1891 yılları arasında yaşamış, sevilen bir insan, dün-yaya boş veren bir insan. Herkes **Mevlana Halid** diyor ona. Kurra hafızlardan. Kiraat-ı seb’a okuyabiliyor. İyi bir de ilmi var. Şiirlerinde zamanına göre sade bir dil kullanmış.

Âh kim bir dem beni mesrûr kılmaz âh ü vah
Hışmıyla a’dâları makhûr kılmaz âh ü vah
Hüsnünü ağyârdan mestûr kılmaz âh ü vah
Dostlar gözden gönülden kimseler dûr olmasın
Sevdiğinden hâsılı ‘âlemde mehcûr kalsın

“Ah ü vahlar bir an olsun benim mutlu olmama izin vermez. Öfkesiyle düşmanlarımı kahretmez. Güzelliğini yabancılara göstermekten çekinmez.

Dostlar kimse gözden gönülden uzak kalsın, Özetle dünyada kimse sevdiğinden uzak kalsın.” Mütekerrir müseddesinden aldığımız bu bentte

“ah ü vah” sözüyle güzel bir tevriye (çift anlamlılık) örneği verilmiştir. Bu rada “ah ü vah” hem ünlem olarak kullanılmış hem de teşhis sanatıyla (kişileştirme) yoluyla özne olarak kullanılmıştır.

Divan şiirinde en çok kullanılan mahlaslardan biri de **Avnî**’dir. **Sadeddin Nüzhet ERGÜN**’ün Türk Şairleri adlı çalışmasında başta **Fatih Sultan Mehmet** ve **Yenişehirli Avni** olmak üzere tam 14 **Avnî**’den söz edilmektedir. 15. **Avnî**, Urfalı **Avnî**. Onun bir şiirine repertuar defterlerinden birinde rastladık. Şiirinden alınacak örnekler onun Urfalı olup olmadığı hakkında ip uçları verebilir. Ayrıca onun mezarı Dergâh’ta bulunan 19. yüzyıl mutasavvıflarından **Osman-ı Avnî** olması ihtimali de vardır. **Avnî**, **Sa’dî** adlı bir divan şairinin gazelini şöyle tahmis etmiştir:

Dil-i şûride ‘âşıkdır ne görse yârdan kalmaz
Eger ki âşınalar levh edib âzârdan kalmaz
Firaaka mübtelayım hatam efkârdan kalmaz
Nasihat dinlemez uslanmaz âh ü zârdan kalmaz
Nice demdir ki ol zincir-i zülfe bestedir gönlüm

“ Sevgilinin alt üst ettiği gönül sevgiliden ne kadar eziyet görse de ondan vazgeçmez. Dostlar aşığı ne kadar ayıplayıp azarlarsa da aşık aşk davasından vazgeçmez. Ayrılığına alışmıştır ama onu düşünmeden de edemez. Öğüt dinlemez, yola gelmez, ağlayıp inlemekten de vazgeçmez. Gönülüm çoktandır sevgilinin saçının bükümüne bağlanmıştır çünkü.”

Hazreti Hasan RA için yazdığı mütekerrir müseddes ve Urfalı şair **Hilmî**'nin bir gazeline yaptığı tahmisle tanıdığımız **Zihnî** adlı bir şair var Urfâ'da. O da 19. yüzyılda yaşamış. Tahmisinden bir bent alarak onun ne kadar güçlü bir şair olduğunu görmeye çalışalım ve dilinin ne kadar anlaşılır olduğuna da dikkat çekelim:

Keyf-i dünya ben gibi mest-i meyin neresine
Varayım yalvarayım bu güzelin kimsesine

Nideyim bilmenem eyvah varamam gayrisine
Nâil-i maksat olup bir gün olur ki sine
Zer kordon gibi ol virdi ol izâre takarız

Ulûmî de var. Topu topu iki dörtlüğünü bulduk. **Ulûmî** unutulmasın diye bir dörtlüğünü aşağıya taşıyalım:

Şer'-i pâk-i etkiyadan hükmüne ferman-berim
Hem Resûl-i Zü'l- Celâlin ahdine bir kemterim
Sine 'üryan dil perişân her yerde sergerdenim
Bâb-ı afvına gelmişem ben sâil yâ zü'l Keriym
...
Sen Ulûmiye nazar kıl Mustafanın aşkına

“Takva sahiplerinin uyduğu temiz şeriat yolunun başlısıyım. Allah'ın elçi sini verdiği sözün aciz bir kölesiyim. Üstüm başım çıplak, gönlüm perişan, başı bozuk bir insanım. Ey kerem sahibi bir dilenci misali af kapına gelmiş dayanmışım. Rabbim, beni sevgilin Mustafa SA' nın aşkına bağışla.”

Rıf'at mahlaslı şair iyi bir aruz ustası. Şuhane bir tavrı var. Bir şiirin bakıyorsunuz oldukça ağdalı bir dili var. Bir şiirine bakıyorsunuz dil konuşur gibi sade. İki **Rıf'at** mı var gibi bir şüpheye düşmedik değil. İki örnekle yetinelim :

Her ne geysen yakışır kaddine ey nâzik beden
Meclise geldikde amma gül gibi gülpembe gey

...
Ölürsem 'arız-ı kûyun tavaf eylemek de ahdolsun
Ki her sâ'atde bin kere şitâban eylesem azdır

“Ey nazik bedenli sevgili sen ne giysen sana yakışıyor ama bizim olduğumuz yere geldiğinde gül pembesi giysiler giyerek gel... Ölüsem yanaklarının çevresinde dönüp dolaşmak sözüm olsun. Bu tavafın hızı saatte yüz bin kez de olsa bu hız azdır.”

Bektaşî bir şair **Yektâ**. Bu akımın Urfa’da nasıl yeşerdiğini, ne zaman yeşerdiğini bilmiyoruz. Urfa’da bir de tekkeleri var. **Yekta** bunlardan biri. 1859’da vefat etmiş. **Bağdatlı Ruhî**’nin bir muharremiyesini tahmisinden bir örnek verelim :

Bu günde Kerbelâ deştin garik et eşk ile nemden
Kimesne görmemiştir böyle tufan devr-i Âdemden
Cihâna cümleten ‘âdet zamân-ı Fahr-ı ‘Âlemden
Anın çün tutdular yılbaşını mâh-ı muharremden
Cedid oldu bu ayda mâtem-i Şâh-ı Şehidânın

Bu bendi bugünkü Türkçeyle şöyle ifade edebiliriz :” Bugün Kerbela çölünü gözyaşı dökerek sele ver. Öyle bir sel olsun ki Hazreti Âdem SA’dan bu yana kimse böyle bir sel görmemiş olsun. Hazreti Peygamber SA zamanından beri muharremin yılbaşı kabul edilmesi boşuna değildir. Şehitler şahı Hazreti Hüseyin RA’nın bu ayda matemi yenileniyor.

19. yüzyılın bir başka şairi **Zâtî**’dir. Ne zaman doğduğunu ne zaman öldüğünü bilmiyoruz. 16. Yüzyıl Kanuni dönemi şairlerinden **Zâtî** olmadığı kesin ama Urfalı olduğu bile kesin değil. Sessiz sedasız yaşamış ve göçmüş. Ama Urfa meclislerinde çifte olarak okunan “dönderdin” redifli bir murabbai var. Biraz da “döndürmek” fiilinin Urfa’daki söylenişi olan “döndermek” fiilinden cesaret alarak onu Urfalı saymakta bir sakınca görmüyorum. Tarifi imkansız, benzetmeleri güçlü, üstelik dili de ağır değil:

‘Aşkınla bu ‘uşşaaķı şâhâneye dönderdin
Şem’-i ruhuna karşı pervâneye dönderdin

Gör bana neler kıldın gurbet ellere saldın
Hep varlığımı aldın virâneye dönderdin

Ne savm ü salâtım var ne hacc ü zekâtım var
Zâhitler arasında bi-gâneye dönderdin

Her kime sorsam haber sekrânım deyi söyler
Bu Zâtî-i ednâyı meyhâneye dönderdin

Bu yüzyılın bir başka şairi **Nâfî**'dir. Halfeti'de doğmuş, orada ve Birecik'te ilim tahsil etmiştir. Mutasavvıf bir şair. Kıvrak bir ifade taşıyan bir gazelinden yapacağımız bir alıntı onun ne kıratı bir şair olduğu hakkında bir fikir verecektir sanırım.

Geh olur ikbâl ü mes'ûd gehi kem dünya bu ya
Gehi zilletle geçer geh muhterem dünya bu ya

"Zilletiyle, hürmetiyle, iyiliğiyle, kötülüğüyle, bahtıyla, mutluluğuyla dünyayı olduğu gibi kabullenmek gerekir."

Urfa tasavvuf ve fikir hayatına yön vermiş önemli bir şairdir **Sakıb**. Birecik'te doğmuş, Urfa'ya gelmiş, burada evlenerek buraya yerleşmiştir. Varlıklı bir insandır. Halepli Bahçe'deki Sakıb'ın Köşkü ile Akarbaşı'nda Sakıbiye Tekkesi'ni yaptırmıştır. Başta şairler ve dervişler olmak üzere fakir fukaranın hamisi olmuştur. 1873'te bir akrabasını ziyaret için gittiği Birecik'te oğlu **Ahmet Lâmi**'nin evinde vefat etmiştir. Halep Valisi **Muslihiddin Paşa**'nın bir gazeline yaptığı tahmisten bir bent alıyoruz buraya:

Çerh-i nâ-sâzın cihanda sanma bir memnûnu var
Herkesin kendince bir dağ-ı dil-i pür-hûnu var
Turrâ-yı Leylâ-yı dehrin sad hezâr meftûnu var
Kaysı yektâ sanma dünyanın nice Mecnûnu var
Milket-i aşkın kemâl-i vuslat-ı Hâmunu var

"Bu geçici dünyanın yaşayanları arasında ondan memnun olan birini göremezsin. Herkesin kendine göre kan dolu bir yarası vardır. Dünya denen Leyla'nın kâkülüne tutkun yüz binlerce insan var. Kays'ı tek örnek sanma, dünyada çok Mecnun var. Aşk ülkesine Hamun'un kavuşma olgunluğuna ulaşanlar da var. Bunları dikkatinden kaçırma."

Ne zaman doğduğunu bilmiyoruz. Mahlası **Abdî**. Halk arasında bilinen adıyla **Melek Mahmud**. Şiirlerinden anladığımıza göre iyi bir eğitim almış. Bedi'üz Zaman Mezarlığı'ndaki mezarında ölüm tarihi 1901 olarak geçiyor.

Peygamber SA'ya, ehl-i beyte, Kerbela şehitlerine şiirler yazmış. Elimi ze geçmemekle beraber bir mevlidi de varmış. Mütekerrir müseddesinde :

Lâle- renk oldu seherlerde kenâr-ı âsümân
Mâtemin tutdu Hüseyin hûr ü gılman ins ü can
Sertaser doldu semâ vü 'arza feryâd ü figan

Gûş-vâr-ı ‘arz iken gör noldu o sâhib-i zaman
Bir bölük gümrah elinde kaldı Şâh-ı Kerbela
Server-i şâh-ı şehidân oldu ol şâh-ı ûlâ

“Hazreti Hüseyin’in şehit edildiği gün ufuklar kızıla boyandı. Yer, gök, Cennet’teki huri ve gılman mateme büründü. Yer gök feryat ve iniltilere boğuldu. Dünyanın ve çağın sahibi, arşın küpesi iken bak ne hale geldi. Bir bölük kötü insanın elinde kaldı ve o büyük padişah şehitlerin başı oldu.” diyor.

1857’de doğan bir **Abdî** daha var. 1911’de subay olan oğlu bir talim deyken attan düşerek ölünce kalan 30 yıllık ömrünü titreyerek geçiren (tahminen anzaymer) **Abdî**. Hani,

Hüsnün senin ey dilber nâdide kamer mi
Hûri misin ey âfet-i can yoksa beşer mi

matları ile başlayan ve tüm Urfalıların “araban gazel” olarak bildiği gazelin sahibi **Abdî**. **Abdî**’yi daha çok ünlü divan şairlerine yazdığı nazirelerle tanıyoruz. Bu nazirelerin dışında kalan şiirleri peygambere, ehl-i beyte yazdığı övgü ve mersiyelerdir. Bunların hepsi gazel formunda yazılmıştır.

Berkî, 1840 ile 1889 yılları arasında yaşamıştır. Urfa’da ve Urfa dışında memuriyetlerde bulunmuştur. 1889’da ailesiyle beraber gittiği İstanbul’dan deniz yoluyla dönerken gemide vefat etmiş ve mezarı Akdeniz olmuştur.

‘Âleme zulm ü ezâ feyz-i tarikat olmuş
Geceler nûş-ı şerâb zikr ü ‘ibâdet gibidir

“İnsanlara zulmetmek, eziyet etmek sanki bir tarikatte ilerlemek, yükselmek için bir adet haline gelmiş geceleri de içki içmek zikrin, ibadetin yerine geçmiş.” diyen **Berkî**’nin zamaneyi hicvederek kalem oynattığını görüyoruz. İleride sözünü ede-ceğimiz Şevket bu şiire bir nazire yazmıştır.

1910’da vefat eden **Bican** var. Siverek’te doğmuş. Sık sık Urfa’ya gelerek şiir meclislerine katılmış. **Bedri ALPAY, Şanlıurfa Şairleri I** kitabında ondan “ümî şair” diye söz ediyorsa da **Bican**’ın daha sonra gördüğümüz şiirleri aruzla yazılmış olduğundan onun ümî olmadığını anlıyoruz.

Varınca hâlet-i nez’e şeyâtinden hazer etmem
Hafizem ismine yârab dilerem sad hezâr olsun

“mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün” kalıbıyla yazdığı şiir bunun ispatıdır. **Bican** diyor ki: “Ömrümün son demlerine gelince şeytanlardan çekinmem, isterse bu şeytanların sayısı yüz bin olsun.Allah’ım ben senin ismine sığınmışım.” Bu beyitte telmih yoluyla şair bize “e’üzü besmele”yi hatırlatıyor. **Akif** bir diğer 19. Yüzyıl Urfa’lı divan şairidir.Bir gazeli elimize geçti sadece. Oradan da şu beyti seçtik:

Bırakma bâğ-ı hüsnün at beni câh-ı zenehdâna
Ölürsem kabrimi bünyad edeler gül-fam altında

“Tek dileğim var. Ölürsem mezarımı senin gül dudaklarının altına yap-sınlar. Sevgilim beni başka yere bırakma mezarım senin çenenin ortasındaki kuyu olsun, beni oraya at.”

Âsım da bu yüzyılda yaşamış. Bir naziresi var elimizde:

Her nâlede bir nahl-i güle konu safâda
Her nağmede tebdil-i makam eyledi bülbül

“Bülbül her iniltide kendinden geçerek başka bir gül fidanına konu ve her ezgisinde başka bir makam icra etti. Kerbela mersiyeleleri yazan ve Urfa’da Bektaşiliğin ileri gelenlerinden sayılan İsmail’in aruzla ve heceyle yazdığı şiirlerin hesi olması bile bir kısmının elimizde olması gerekirdi. 1859’da doğmuş, 1914’te vefat etmiş.

Bedri ALPAY’a göre İsmail’in ölümüne çok üzülen kardeşi onun şiirlerinin tümünü yakmış. **İydi** de aynı yüzyılın şairlerindendir.

Doğdu ol şâh-ı Nebi dikdi zemine alemi
Diledi secde kılıb Hakk’dan o sa’at ümemi

...

Şems-i hüsnün bu cihana doğalı heybet ile
Kaldırıp zulmet-i küfrü yere çaldı sanemi

“O peygamberlerin şahı ne zaman ki dünyaya geldi, o anda secde ederek ümmetine sahip çıktı. Onun güzellik güneşi bu dünyaya heybet ve azametle doğunca küfür karanlığı sona erdi, putlar yerlere çalındı.”diyerek peygamberimizin doğumunu an-latan ve peygamberimizi öven gazelleri var elimizde. Normalde naat, yani bir kaside türü. Ama gazel formunda yazılmış. Urfa’da genelde böyle.

Es'ad, 19. Yüzyılda yaşayan ve şuh gazeller yazan bir şair.

Beyâz-ı Mushaf-ı ruhsârdan ref' eyleme zülfün
Kıyâmetdir o gün derler olmak kara ak üzre

“Ey sevgili siyah saçlarını yanağının beyaz sayfaları üstünden kaldırma. Çünkü böyle bir beyazlığın böyle bir karalığın altından çıktığını görenler kıyamet bugün kopar diyerek kıyamet koparırlar.” Şair “kıyamet”i hem gerçek hem hem mecaz anlamıyla kullanarak güzel bir kinaye örneği veriyor.

Lüzûmî adına ve bir şiirine repertuar defterlerinden birinde Rastladığımız şairlerden biri. Bu defterde şiirleri olan şairler 19. Yüzyıl şairi olduğu için **Lüzûmî**'yi de 19. yüzyıl şairi sayıyoruz.

Lüzûmî yâre etdin kıssâ-yı aşkın beyan amma
Derûn-ı dilde mizmar âh müşkil bir beyan kaldı

“Ey Lüzûmî, gerçi yare ona duyduğun aşkın hikâyesini anlattın ama gönlü nün derinliklerinde o dertli kavalın söyleyemediği zor bir söz veya istek kaldı.” anlamıyla sevgiliden vuslatı dilemeye ağzı, dili varmayan bir çaresizliği anlatıyor.

Menşûrî, rahmetli gazelhanlardan **Cülha Mahmut Hafız**'ın ağzından bizzat yazdığı bir naziresiyle biliniyor. Dili çağdaşlarına göre sade olan **Menşûrî**'nin örnek kabilinden iki beytini verelim :

Gül açsın böyle nâzın nâzıyla hem işve eyler
İki dertli bir olub yatardı hâlâ bu gece

...

Dedi bülbül senin 'aşkınla olub sergerdân
Bizleri semt-i bâğa sevk eyledi sevdâ bu gece

Fuâd, bu yüzyılın bir diğer nazire şairidir. Elimizdeki nazirenin nazire olduğunu ve bire bir kopya olmadığını ispat etmek için gazelin ilk iki beytini vermek gerekiyor.

Sevdiğim 'uşşaka şöyle bir nigâh etmez misin
Gönlümü hurşid-i zevke cılve-gâh etmez misin

...

Subha dek kanlar döker didem senin çün peri
Şöyle bir kere benim çün sen de âh etmez misin

“Sevdiğim , aşıklarına şöyle bir dönüp bakmaz mısın? Gönlümü böyle zevk güneşinin doğduğu yer yapmaz mısın? Ey peri, gözlerim senin için sabahlara kadar kanlı yaşlar döker. Acaba sen de benim için bir defa olsun ah etmiş misindir?”

Nevres, bir diğer Urfalı şair. İşte onun bir gazelinden bir beyit. Bu gazel yukarıda sözünü ettiğim ünlü gazelhan **Vaveyl Mustafa Çavuş’un** repertuar defterinden.

Gerçi sûretde gedâyız lik şâh-ı ‘alemiz
Hâdim-i hâk-i der-i Geylân-ı Abûlkadiriz

“Gerçi dilenciler gibi görünüyoruz ama gerçekte dünya padişahıyız. Çünkü Abdülkadir Geylani’nin hizmetçisiyiz hatta onun kapısının eşığının top-rağıyız. Bu şiir münazara tarzında tanzim edilmiş olup ikinci mısra şair **Mah-vî**’ye aittir.

Adına mezar kitabelerinde rastladığımız **Latif**, 1820 doğumlu. Ondan da kitabe örneklerinden bir beyit verelim :

Gûş edince ‘alem-i gaybden nidâ-yı irci’i
Küllü nefsün zâika cânın verir her bir ‘ibâd

“Her bir kul bilinmeyen bir dünyadan ‘dön’ nidasını ve ‘Her nefis ölmü mü tadacaktır.’ sesini duyunca canını verir.”

İki tane **Kanî** var Urfa’da. Biri Birecikli **Kanî**, diğeri **Baba Kanî**. **Baba Kanî** 1812 Urfa doğumludur. 1877’de vefat etmiştir.

Kurubdur taak-ı ebrû üzre bir tir-i keman serhoş
Tutubdur râh-ı ‘uşşâak ki bilmez hiç aman serhoş

matlalı “serhoş” redifli gazeli ünlüdür. “Sarhoş, sevgilinin kaşlarının yayına oku koyup yayı gerekli aşıklarının ne yaptıklarının farkında olmayan bir hal-lekimsenin amanına kulak vermez, ricasını dinlemez, bildiğini yapar. Aman dinlemez.”

Birecikli **Kanî**’ye gelince 1845’te doğmuş, iyi bir eğitim almış, çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, bir iftiraya kurban giderek memuriye ten atılmış-

Tanıklarıyla Urfaca Urfalica

tır. Uğradığı haksızlığı ve kendisine haksızlık yapanları peygamberimize şikâyet eden gazeli bilinmektedir.

Kimesnem yok ezildim pençe-i zulm ile şehbâda
İşit âh-ı garibanım dahilek yâ Resulullah

“Halep’te zulmün pençesine düştüm, sahipsiz kaldım. Sesimi sen işit, sana teslim oldum ey Allah’ın Resülü.”

Durak, bu yüzyılın başka bir şairi. Şiirlerinde bazen **Fâik**, bazen **Durak** mahlasını kullanıyor. **Bedri ALPAY**, onun Kut’ül Ammare’de şehit olduğunu söylüyor ama 56 yaşında bir adamın askerlik yapması veya cephede bulunması akla yatkın değildir.

Sen kitab-ı kâinatın zübde-i eczâsısın
Gül yüzün bir sûresi gonca-lebin âyâtıdır

“Sen kâinat kitabını oluşturan formaların bir özetisin. Gül yüzüne gelince o bir suredir, gonca dudağın o surenin ayetlerinden cümlelerinden biridir.” diyen **Durak**, tasavvuf tarihinde yerini alan Hurufiliği hatırlatmaktadır.

Âtîf, 19. yüzyılın başında Birecik’te doğmuştur. Ölüm tarihi bilinmiyor, bilinen iki gazeli var.

Kûşe-i meyhânede itmam verirdim çilemle
Zâir-i puthânenin izniyle içdim şerbeti

“Meyhane köşesinde çilemi tamamlardım, ne çare ki puthane ziyaretçilerinin izniyle, ikramıyla bu şerbeti içtim.”

Azmî 1888 – 1914 yılları arasında yaşamış. 26 yaşında ölmüş veya öldürülmüştür. **Azmî** de bu asrın şairlerindendir. **Bedri ALPAY**’a göre mürettep bir divanı vardır. Ondan da örnek bir beyit vermekle yetinelim:

Vaslına can nakdi verdim yine bâzar uymadı
Etdiğim bicâ imiş Azmî temennâlar benim

“Ona kavuşmanın bedelini canımla ödemeye hazırdım ama anlaşılmadık. Azmi o kadar yalvarıp yakarmalar boşuna gitti.”

İsmet 1827’de doğmuş, 1875’te Halep’te vefat etmiştir. Bu bilgi **Bedri ALPAY**’ın Şanlıurfa Şairleri I kitabından. Aynı kaynağa göre Sakıbiye Tekkesi şiir ekolünden. Naatler, mersiyeleler, rübailer yazmış. Ancak bu kitabı yayımla dıktan sonra elime bir belge geçti. Kim tarafından yazıldığı bilinmeyen bir tez kire taslağı. Biz bu belgeye Urfa’da “neşetkâr” denen değişik bir udu ustalıkça çalan ve yapan **Udcu Halil (TUZCU)**’de ulaştık. Bu belgede İsmet’in 1848 (H 1264)’de Urfa’da doğ-duğunu, tahsilini bitirdikten sonra Halep’e yerleştiğini, 30 yaşında orada vefat et-tiğini, birçok şiiri varsa da bir divan teşkil edecek kadar çok olmadığını kaydetmektedir. Bu çelişkiyi belirttikten sonra onun bir mezar kitabesine yazdığı iki beyti şiirine örnek olarak verelim:

Ecel peymânesin nûş etmeyen var mı bu ‘âlemde
Gerek bâî ü gedâ ger merd ü zenden var ise göster
Köroğlu-zâde Ca’ferden kıyâs et dehrin hâli bu
Salâh ü zühd ile olmuş ilen ‘âlemde nik-ahter

“Bu dünyada ölüm kadehinden içmeyen var mı? Zengin olsun, dilenci olsun; kadın olsun, erkek olsun birini bile gösteremezsin. İşte en tipik örnek Köroğlu Cafer’dir. O olgunluğu ve dindarlığıyla bu âlemin bir yıldızıydı.”

Urfa’ya 19. Yüzyılda gelen üç Elbistanlı şair var.Biri **Lâmî**, biri **Fürûğî**, biri de **Tevfik Lâmi**. **Lâmî**, 1826 Elbistan doğumlu. 1888’de Urfa’da vefat ediyor. Derin bir ilim ve iyi ahlak sahibi. Urfa’da vaizlik yapıyor. Herkes onu **Sarı Vaiz Hoca** olarak biliyor. **Sarı Vaiz Hoca** yani **Lâmî**, bu ilmine ve dindarlığına rağmen ünlü şair **Bakî** gibi hiç dinî şiir yazmamış.

Gehi hattın gehi la’lin yazarken nakşın ey dilber
Sulandı hâmenin ağzı şu denlü kara kan geldi

derken oturaklı bir hüsn-i talil örneği veriyor. “Bazen boyunu bosunu, bazen yanağını, bazen güzelliklerini yazarken kalemimin ağzı sulanıyor ve kalemimden kara kan geliyor.” İfadelerini kullanıyor.

Fürûğî ise 1877’de Elbistan’da doğmuş, 1880’de daha çocukken ailesiyle birlikte Urfa’ya gelmiş. Hemşehrîsi **Lâmî** 1888’de öldüğüne göre muhtemelen onunla karşılaşmış ve muhtemelen ondan ders almıştır. Zira 1888’de **Fürûğî** 11 yaşındadır. Ölüm tarihini tespit edemedik. Bununla beraber 1923’te tamamladığı bir hatim duası vardır. Ölümü haliyle bu yıl ve yıllardan sonra. Yakın tarihlere kadar Urfa’da özel günlerde minarelerde okunan selalarda okunan mütekerrir muhammes münacatı ünlüdür.

Esirem nefs elinde zevkım olmaz tâ'ata yârab
Yüzüm bir hayra dönse döndürür ma'siyete yârab
Varılmaz bu hacâletle huzûr-ı 'izzete yârab
Şefâ'at-kânını gönder bu 'asi ümmete yârab
Bize lâ-teknetudan müjdeler verdin rahmete yârab

“Rabbim nefsimi esir olduğumdan huşuyla ibadet edemiyorum. Nefsim beni iyiden alıkoyup kötülüğe yöneltiyor. Bu rezil nefisle senin huzuruna nasıl ve ne yüzle geleyim. Rabbim, sen bize ‘Rahmetimden ümit kesmeyin.’ diyerek müjde verdin. Bu asi ümmete iyilik kapılarını aç.” Bunları söyleyen ve yerinerek, yüz sürerek yalvaran **Fürûğî**, ömrünü ilme, ibadete adanmış biri.

Tevfik de 1860 Elbistan doğumlu. 17 yaşında Urfa'ya ilim tahsiline gelmiş. **Tevfik** ise medresede okurken hemşehrisi **Lâmî**'den çok istifade etmiş. İlim tahsilinden sonra Urfa'da imamlık, sonra da Halfeti ve Nizip'te çeşitli memuriyetlerde bulunmuş. 1907'de vefat etmiş. Şiirleri daha çok tevhit, münacat, naat gibi dinî şiirler. Bir de mevlidi olduğu söyleniyor. Bütün bu ipuçları bir araya geldiğinde şöyle bir sonuca varıyoruz: Yazdığı münacat bağımsız bir şiir değildir. Yazdığı söylenen Mevlid'in münacat bölümüdür. Bilindiği gibi mevlid mesnevi kafiyesiyle yazılır ve münacat mevlidin geleneksel olarak ilk bölümüdür. Münacatından nispeten sade olan bir bölümü örnek olarak verelim :

Şeş cihet olmaz sana yârab mekân
Nisbet olmaz zâtına vakt ü zaman
Hem nekaayisden münezzeş pâdişah
Olduğun ma'lûmumuz bi-iştibah
Cân ü dilden işbu resme l'tikat
Kütüb olunmuş kalbimizde bi-müdâd

Birkaç satır önce Elbistan'da doğan bir **Lâmî**'den söz ettik. Bir **Lâmî** daha var. Birecikli **Lâmî**. Ünlü şair **Sakıb**'ın oğlu. Asıl adı **Mustafa**. Birecik'te doğmuş. Dedesinin adını almış. **Bedri ALPAY**, onun Birecik'te 1865'te doğduğunu söylüyor. Burada bir yanlışlık olsa gerektir. Çünkü şair **Sakıb**, bu tarihten çok önce Urfa'ya gelmiş, **Köroğlu** ailesine damat olmuş, tek evlilik yapmış, kayınpederinin oğlu olmadığı için onun ziraî ve ticarî işleriyle uğraşmıştır. Yani Birecik'te başka bir evinin, başka bir eşinin olması müm-

kün değildir. Bize göre **Mustafa Lâmi**, Urfa'da doğmuş, tahsil yapmış, Birecik'ten evlenerek oraya yerleşmiş, babasının tarikat halkasını Birecik'te sürdürmüştür. Zaten **Sakıb**, Birecik'e yaptığı bir ziyaret sırasında onun evinde ölmüştür. **Lâmi**'nin de Birecik'te öldüğü kesindir. Şiirlerinin dili oldukça ağırdır. Şiiri adeta bir mülemmayı andırır. Elimizde bir gazeli var zaten.

Sâkiyâ peymâne tut vallâhi zü'l fadl'il 'azim
Mutribâ çal nağmeyi yeğfur leküm yevm'el kıyâm

“Ey saki, bize şarap ver. Ey çalgıcı sen de çal. Büyük fazilet sahibi Rabbim, size kıyamet gününde affedeceğim müjdesi verdi.” Şair **Sıdkî**, asıl adı **Müslüm**. Döneminde yaşayan Urfalıların “**Müs Ağa**”sı. 1850 –1914 yılları arasında yaşamış.

Gülşen-i hüsnün içinde 'andelib-l zâr-veş
Oldu Sıdkî zâr-veş giryân ü nâlânın senin

“Senin güzellik bahçende ağlayan bülbül gibi Sıdkî de senin güzelliğinin karşısında ağlayıp inlemektedir.”

Kürküzade Osman, mahlası **Remzî**. Metni bizde mevcut bir **mevli-di**, basılmış **Vamık u Azra** adlı bir mesnevisi var. 1875'te doğmuş, 1924'te veremden ölmüş. Kendi mezar kitabesini kendisi yazmıştır. **Ziya Paşa**'nın **Terkib-i Bend**'ine yazdığı bir nazire gazelinin bir beytinde şöyle diyor:

Merdi-i sühandan hazer et nâdire-gû ol
Kesretle yanana berk-l şitâ hissi gerekdir

“Ey şair sözlerine dikkat et. Ağzına geleni söylemekten çekin. Seçkin sözler söyle. Çünkü sözün her gün yanan insana kış gelmiş hissini vermelidir, etkili olmalıdır.”

Râşid, 1841'de doğmuş, 1912'de vefat etmiş. İyi bir alim. Arapça ve Farsçayı iyi biliyor. Aşıkane gazelleri dışında değişik konuları içeren şiirleri de vardır. Bir gazelinden bir beyit:

Deryâları döksem de yine eylemez itfâ
Dilde şerer-i hasret-i ahbâb-ı vatandır

“Gönülde memleket ve dostlarımın hasret kıvılcımları varken bu yangını denizler bile söndüremez.” diyerek gurbetliği dile getiriyor. Buradan şairin bir müddet gurbette kaldığını anlıyoruz. Urfalı divan şairleri arasında iki Şükrî var. Birincisi 1881 doğumlu. Genç yaşta I. Dünya savaşı’nda Erzurum cephesinde 1915’te şehit olan Şükrî, şair **Hikmet** ve Şevket’in akrabası. Şiirine örnek olarak şu beyti verelim :

Hitâb-ı ‘izzet-l bezm-i elesti çün edib ikrar
Hitâm-ı ‘ömr-i rihletde yine meşhûdumuz birdir

“Biz verdiğimiz sözden dönmeyiz. Hazreti Adem (sa) yaratıldığında kurulan ruhlar meclisinde (bezm-l elest) mademki söz verdik, aynı sözü son nefesimizde de söyleriz.

İkinci Şükrî, 1851 – 1952 yıllarında yaşamış. 102 yaşında ahirete göçmüştü. **Karahakim Şükrü** olarak biliniyor. Hikmetli şiirleriyle selefi **Nâbî**’yi andırıyor. Bir divanı olduğu söyleniyor. Bütün çabalarımıza rağmen bu divana ulaşamadık. Onun Urfâ’da divan şiirine yatkın herkes tarafından bilinen müte-kerrir müseddesi nasıl bir şair olduğunu gösterir.

En fesâd vaktinde dehrin hedef olduk kahrına
Câm-ı endûh-ı felek sundu boyandık zehrine
Birbirin ta’kib eder yokdur nihâyet cevrine
Köhne dünyânın erişdik biz nihayet vaktine
Vere kuvvet Hazreti Bâri bu hâlet sabrına
Kaldı himmet merhamet iki cihanın fahrine

“Biz dünyanın en kötü vaktinde en büyük kötülüklerine hedef olduk. Sıkıntı kadehini bize felek içirdi ve o kadehle biz zehirlendik. Sıkıntılar birbirini izliyor ve bize hiç fırsat bırakmıyor. Biz yaşlı dünyanın en son zamanına eriştik. Allah kuvvet verirse bu duruma sabredebiliriz. Tek ümit iki dünyanın övüncü olan Hazreti Muhammed-(sa)’ın yardımına ve merhametine kaldı.”

Derviş Fenâyî, 1850’de geldiği bu dünyada sessiz sedasız yaşamış. Ölüm tarihi bile belli değil. Elimizde sadece onun **Nâbî**’nin Urfâ’yı öven ünlü “Bilâd-ı hayr-ı halkillah...” ile başlayan “bu” redifli gazeline yaptığı tesdis (altılama) var. İşte oradan bir bent:

Buna her kimse kim baksa ihânetle hıyânetle
Söyünmez âteş-i şeb rûz yanar nâr-ı harâretle
Muhâfızdır İmam Bakır amânatı siyânetle

Hayât-ı Şeyh-i Harrânî yeter himmet kerâmetle
Bu mevlid-i Halilullâh nazar-gâh-ı Hüdâdır bu
Halile âteşi berden selâm eden Ruhâdır bu

Dönemine göre o kadar sade ki günümüz Türkçesine bile çevirmeye gerek yok. Mahlası **Ganî**, asıl adı **Nüzhet**. 1880’de doğmuş, hukuk tahsili yapmış. En son Gemlik kaymakamı iken vefat etmiş. Vefat tarihi bilinmiyor. Belki kaymakamlık arşivinden ya da İçişleri Bakanlığı’ndan öğrenilebilir bu tarih. **Admî**’nin “kalmaz “adlı müseddesine yazdığı nazire bir gazeldir. O nazireden birkaç mısra:

Bülbül bu tarab-hânede vuslat sana kalmaz
Bu bağ-ı muhabetde şetâret sana kalmaz
...
Yaprak dökülür fasl-ı bahâran geçer elbet
Güllerle te’âtî-i meserret sana kalmaz

Şair İsmet’in amcası oğlu **Fatih**, 1870 doğumlu. Onun da ölüm yılı belli değil. Tahmisleri daha çokmuş. Elimizde bir gazeli var. O da **Ziya Paşa**’ya nazire niteliğinde.

Vatandan bahs eder ancak vatan aşkı nedir bilmez
Atar kokmuş lügatlerden ki fikrince ferâsetden
...
Kafa bir kış kabağından mürekkebdir beyin salça
Kurur söyler hevâiden piresibler garâbetden

Hâlid, 1845 – 1915 yılları arasında yaşamış. Kadiri tarikatına intisap etmiştir. Gazelleri akıcı ve çarpıcıdır.

Sabır yok zühd ü takvâ yok tevekkül yok tahammül yok
Temekkün yok tekevvün yok temenni yok kanâ’at yok

Ne malım var ne mülküm var ne cerrârlıkda fikrim var
Haram-horlukda dahi Hamdülillah kim cesaret yok

Gerek **Fatih** ve gerekse **Halid**'in aşk ve şarap şiiri olan gazelde bu değişik konuları işlemeleri Tanzimat I. dönem şairlerinden etkilenmiş olmalarına rahatlıkla bağlanabilir.

Hıfzî, 1932'de ölmüş, doğum yılı belli değil. Hem hafız hem de hafız hocalığı ile ölünceye kadar Ulu Cami imamlığı yapmış, gözleri ileri de recede bozuk. Bunu şu dörtlükle anlatıyor :

Tıfl iken tir-i kazâya hedef oldu basarım
Sinn-i rüşde ereli türlü nedâmet çekerim
Görmüyor didemiz amma ki biliriz nihânı
Kalbimiz göz gördürür genc-i me'âni biliriz

“Çocukken kader gözlerimi elimden aldı. Olgunluk çağıma geldiğimde zaman zaman pişmanlıklar duydum. Gerçi gözüm iyi görmüyor ama biz gizliyi biliriz. Kalp gözüyle mânâlar hazinesini hissederiz.

Şevket, 1861'de doğmuş, iyi bir tahsil görmüş. Yazdığı mülemmalar-dan anladığımıza göre Arapça ve Farsça biliyor. Gerek Urfalı gerekse diğer ünlü divan şairlerini de iyi biliyor. Bunu da yazdığı nazirelerden, yap tığı tah-mislerden anlıyoruz. Tek başına bir şiir ekolü. Üvey ağabeyi **Hikmet**'in men-sup olduğu Sakıbiye şiir ekolüne tek başına karşı çıkıyor. Zaten kardeşiyle arası hiç iyi değil. Miras mahrumu bırakıldığı için evi terk tmiş, tek başına yaşamış, tek başına Hasanpaşa şiir mahfilini kurmuş.

Yanına aldığı **Samî** ve **Lutfî** gibi şairlerle Sakıbiye şiir mahfiline karşı durmuş. Bana göre ilim ve yenilik bakımından değil ama şiir yeteneği bakımın-dan Nâbî ayarında. Abartmadığını göstermek için bir aşkaane gazelinden, bir de gazel formunda yazdığı hicviyesinden ikişer beyit örnek verelim. Bunlarda hem anlam hem de söyleyiş güzelliği var :

Küşâdı bend-i zülfün kuvve-i bâd-ı sabâdandır
Perişân olduğum her dem hayâl-i dil- rübâdandır

Beni dûr etme şâhım bir zaman gülzâr-ı hüsnünden
Benim aşka giriftâr olduğum kaal ü belâdandır

“Ey sevgili, saçının kıvrımlarının açılması sabah esen rüzgârın marifet-idir. Perişanlığımın nedeni de gönül kapan sevgiliyi (seni) sürekli düşünmem-dir. Ey padişahım, beni güzelliğinin gül bahçesinden bir an olsun ayırma.

Çünkü benim aşka tutkunluğum dün, bugün değil; Hazreti Adem AS yara tldığında kurulan ruhlar, canlar meclisinden kalmazdır.”

Bu zaman terk-i hayâ halka sa’âdet gibidir
Kesb-i ‘ilm ile edeb aynı hamaakat gibidir

Birbirin kadeh kılıb gıybetle âğaz etmek
Meclis-i asride ızhar-ı belâğat gibidir

Mescid ü zâviyede şeyhler zaminca kemâl
Mâl-ı evkaafi yemek kesb-i ticâret gibidir

“Bu zamanda hayasızlık halkın mutluluğudur. İlim ve edebiyatla uğraşmakta ahmaklığın ta kendisidir. Meclislerde, sohbetlerde kadeh tokuşturarak dedikoduya hız vermek de belâğatlı söz söyleme işareti olmuştur. Mescitlerde ve zaviyelerde şeyhlerin yaptıkları ticaret de vakıf mallarını yemekten ibarettir.”

Melamimeşrep olan Şair Şevket’l 1917 senesinde sabah namazına gidenler çoğu zaman vakit geçirdiği Dergâh avlusunun bir köşesinde ölü olarak bulurlar.

Vefik, 1860’ta İstanbul’da doğmuş. 1882’de babasının memur olarak atandığı Halfeti’ye gelmiş. Babası 1886’da emekli olunca ailece Urfa’ya yerleşmişler. **Vefik**’in zaten İstanbul’da iyi bir eğitim aldığı belli. Kendisi Urfa’da çeşitli memuriyetlerde bulunmuş. İyi bir usta. İyi bir hüsn-i hat ustası. Bu konuda Urfa’da çoğu insana meşk vermiş. Ne zaman öldüğü belli değil. Mezarı büyük bir ihtimalle Urfa’da istimlak edilerek yola katılmış mezarlıklarından birinde. Yoksa onun gibi bir yazı ustasının mezarı kolay kolay kaybolmazdı. Ancak 1923’te emekli olduğuna göre ölümü bu tarihten sonra olmalıdır. Urfalı gazelhanların çoğunun repertuarında olan mütekerrir müseddesinden bir bent naklederek onu yad edelim.

Sineye tir-i kazâ çekmededir şerhâ-yı gam
Sallanıb mihr- i ecel karşıda durmuş muhkem
Almadan kâımı yazık kim görünce râh-ı ‘adem
Yetiş imdâda gel artık ey ‘îsi-dem
Ben kusur eylemedim merhem-i dil yâresine

Belki takdir-i Hüdâ böyle imiş çâresi ne

“Vücudumuzda kaza okları gam yaraları açıyor. Ölüm kararı karşımızda sa pasağlam duruyor. Bu dünyadan muradını alamayan insan, yokluk yoluna yürüyor. Ey ölüleri dirilten Hazreti İsa AS imdadımıza gel. Gönlümün yararasını tedavi ederken herhangi bir hata yapmadım. Allah’ın takdiri böyle olduğu için ölüme çare yoktur.”

1832’de doğup 1878’de bulaşıcı bir hastalıktan vefat eden **Mihri**.
Hem iyi bir hafız, hem de iyi bir kâtip.

‘Andelib-ı bâğ-ı hüzn oldunsa Mîhrî sen hele

Minnet etmem bir gül-i dünyâ için her hare ben

“Mîhrî sen hüzün bağının bülbülü olduysan (herkes bilsin ki) ben bir dünya gülü için her dikene minnet etmem.” **Ma’rûfî**, bir başka Bektaşî şairi. 1832 doğumlu. Ölüm yılı belli değil. Bektaşî edebiyatının nazım şekli olan bir nefesi var, heceyle yazılmış. Ama elimizde olan bir gazeli ve bir tahmisi ehl-i sünnet akidesine bağlı.

Serâ-yı sadrımın sultanı envâr-ı Muhammeddir

Dil-i virânemin üstâdı mi’mârı Muhammeddir

...

Meded bu nefis-i emmâre beni gark eyledi nâre

Nice varam o cebbâre dahilem yâ Resulullah

“Sinemin sarayı olan kalbimdir, kalbimin nuru da peygamberim Muhammed SA’dır. Harap gönlümü onaracak mimar da üstat da peygamberim Muhammed SA’dır. Eyvah, bu kötü nefsim beni ateşlere yakıyor. Ya Resulullah kendimi sana teslim ediyorum. Yoksa Cebbar olan Allah’ın huzuruna ben nasıl bu kadar günahla varırım?”

Hayatı hakkında hiçbir şey bilmediğimiz ama hiç de küçümseyeceğimiz bir şairdir Kâmil. Siverekli olduğunu söyleyenler var. Yine iddiaya göre yazdığı şiirler birileri tarafından çalınmış. Sahipsizlik böyle bir şey. Baksanıza şu şarkı formundaki bu şiirin güzelliğine:

Kurulsa bezm-i mey bir hûb saaki şivekâr olsa

Bezense meclisimiz bir de mürğ-i zâr olsa

Ruh-ı dilberde manzûm-ı hâl-i Hindû âşikâr olsa

Bu girdâb-ı belâdan çıkmâğa bir de rûz-gâr olsa

“İçki meclisi kurulsun. Nazı güzel, kendi güzel bir saki de bize hizmet etse. Meclisimizin sofrası süslense, ağlayan bir bülbül (çalgıcı takımı) olsa. Sevgili yüzünü açtığı anda yanına adeta kondurulmuş siyah beni görsen. Ama (her şeyden önce) bu dünya dertlerinden bizi kurtaracak bir rûzgâr esse de bizde de şenlenmek için bir istek doğsa.

Hayrî, elimizde mütekerrir müseddes formunda yazılmış bir muharremiyesi olan bir şair. Urfa’da ud ustası olan **Udcu Halil (Tuğcu)**’ın repertuar defterinde yer alan bir şiirinden tanıdığımız **Hayrî**.

Öpmeğe kıymaz iken Peygamber-i âhir zaman
Şimdi al kan içredir ol nâzenin cism ü can
Başı mızraklarda gitmekde Yezide armağan
Zülfikaar- ı âl-i süvâr-ı Düldül ile el aman
Gel yetiş ey Murtezâ oğlun Hüseyin dâdına
Can tahammül mü eder ma’sumların feryâdına

“Bu suçsuzların feryadına kimse dayanamaz. Ahir zaman peygamberinin öpmeğe kıyamadığı canlar, kızıl kanlara bulanmıştır. Başları mızraklara takılmış ve Yezid’e armağan olarak götürülmektedir. Düldül’ün şanlı binicisi, Zülfikar kılıcının sahibi olan ey Murteza. Oğlun Hüseyin’in yardımına gel. Bu suçsuzların feryadına hiç kimse dayanamaz.”

Kâmî, 1860’da doğmuş, 1932’de ölmüş. Varlıklı bir aileye mensup. 1917’de memuriyetten emekli olmuş. Özbay ailesinden. **Bedri ALPAY**’a göre evi Fransız işgali sırasında Fransızlar tarafından kullanıldığı için mürettep divanı kaybolmuş. Elimizdeki şiirleri daha sonra yazdığı şiirler. İşte bu şiirlerden birinden bir beyit:

Yazıb bu ser-güzeştin bir kitab et ehl-i ‘uşşaka
Okunsun mekteb-i ‘aşk içre var mı sun’-ı tahririn

“Yazma yeteneğin varsa bu macerayı kitap haline getir ki aşk mektebinin talebeleri tarafından bu kitap okunsun.” **Saffet**. Diğer adıyla Şeyh Saffet. Asıl adıyla **Mustafa Kemaleddin**. 1866’da doğmuş, 1950’de vefat etmiş. Ailesi Irak’tan gelme. Kendisi Kadîrî tarikatı şeyhi. Aynı zamanda El Ezher mezunu. 1908’den başlayarak çeşitli dönemlerde milletvekilliği yapmış. Hilafetin kaldırılması için Büyük Millet Meclisi’nde fetva ve takrir verenlerdendir. Elli

Sekiz Meydan'daki mekânı bugün Urfa'da Şeyh Saffet Tekkesi olarak anılıyor.
Gazelleri var :

Vücûd-ı mutlakın feyz-i mukaddes sahne-gâhında
Serâpâ 'âlem ü âdem mücessem bir temessüldür

“Gerçek varlık sahibinin kutsal bereketini taşıyan dünya denen bu sahnede, insanlar ve varlıklar aleminin baştan sona yaratanın somut örnekleridir.”

Rahmî, 1875 – 1930 yılları arasında yaşamış. Tam bir alim. Arapçayı, - Farsçayı, fıkıhı, tefsiri, hadisi, tasavvufu, fesahati, belağati yutmuştur. Çok iyi bir hatip. Hem aruzla hem heceyle şiir yazmıştır.

Ey gül-i bâğ-ı Ruha mahbûb-ı erbâb-ı niyâz
Gamzen adam öldürür kurbanın olam etme nâz
Şive-i reftârına taakat getirmez gönlümüz
Sen hakikat dilberisin gerçi ben 'âşık mecaz

“Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün” vezniyle yazdığı bir kıtayı örnek vermek yeterlidir Rahmî'nin şiiri için. Diyor ki: “Ey Urfa bağının gülü! Sen sana yal varanların sevgilisisin. Naz etme bize. Senin gamzen canımızı yakar. Gönlümüz o nazlı yürüyüşüne dayanamaz. Sen her ne kadar gerçek güzelsen de bense sadece sana mecaz anlamda bir aşığım.”

Daha önce sözünü ettiğimiz **Muhibbî**'yi unutmayalım. **Abdurrahman-Muhibbî** 1854'te doğmuş, 1906'da Hicaz dönüşü Şam'da vefat etmiş. İlim sahibi bir insan. Elimizde sadece iki tahmisi var. Urfa Mutasarrıfı **Celal Paşa**'nın bir gazeli yaptığı tahmisten bir bentle yetinelim:

Girândır bâr-ı minnet ölmeğin yeğdir kabûl etme
Hızır sunsa hayâtı semm-i kaatildir kabûl etme
Hekim-i hâzıkı bilsen de Lokmandır kabûl etme
Görürsün imtihan bir cân için cân ver kabûl etme
Cihânın feyz-i enfâsı Mesih ü Meryeminden geç

“Minnet ağır bir yükür. Ölüm minnetle yaşamaktan iyidir. Kimsenin minnetini kabul etme. Hazreti Hızır bile sana bir hayat sunsa onu da kabul etme. O hayat da öldürücü bir zehirdir. Eli şifa veren en iyi doktoru da Lokman olarak kabul etme. Büyük imtihanda başarılı olmak istiyorsan yaşamak için sana can bile verseler onu da kabul etme. Dünya hayatından da Mesih'ten de Meryem'den de vazgeç.”

Bir başka Birecik doğumlu şair **Nâmık**'tır. Halep'te idadi mezunu olmuş, önce mühendislik tahsili yapmış, bu tahsili yarıda bırakarak o zaman çok moda olan Dar'ül Muallimine girmiş ve buradan mezun olmuştur. Maarif Vekâleti nezdinde öğretmenlik yapmış, çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, **Bedri ALPAY**'ın ifadesiyle 1915'te Kerkük'te tifüsten vefat etmiştir. Yine **Bedri ALPAY**'ın ifadesiyle arkasında dinî, ilmî, edebî, ahlakî 32 eser bırakmıştır. Ancak şunu hemen teslim etmek gerekir ki onun şiirleri aruzla yazılmakla beraber divan şiiri değildir. Yazdığı şiirler biçimiyle, içeriğiyle, diliyle birer Ser-vet-i Fünûn şiiridir.

Fezâda fevk-i serimde cıvıldaayan kuşlar
Uçar giderler uzaklarda âşîyanlara
Peri-i nâr-ı ziyâ çehre-i zemini öper
Saçar 'itrâ-yı nûzhet gülümseyen şu dere

Urfa'da divan şiirinin 19. yüzyıl sonu önemli temsilcilerinden biride **Lut-fî**'dir. İlk ve orta tahsilinden sonra askerlik mesleğini seçmiş, daha sonra sivil memuriyetlerde bulunmuştur. İyi derecede Arapça ve Farsça bilir. Peygamberimize hitaben yazdığı bir müstezâtı vardır ki birçok divan şairini kıskançlıktan çatlatır. O güzel müstezâtın ilk beyti şöyledir.

Ey zübde-i pâkize-i envâr-ı celâlet
Sultân-ı risâlet
Hâk etdi bizi çille-i tarik-i sefâlet
Envâ'-ı hacâlet

“Ey nebiler sultanı, ey celal sahibi Allah'ın nurlarının özeti! Her türlü rezalet ve yoksulluk yo-lunun çilesi bizi toprak gibi (ayaklar altına) serdi.

Usta şair Şevket'in şiirde izlerini sürdüren bir şairdir **Kıratoğlu Emin**. 1884 – 1941 yılları arasında yaşamıştır. Kaside, gazel, murabba, muham mes, tahmis, muamma, tarih, müfred, terkib-i bend yazmıştır. Muharre miyeleri de vardır. 1909 (H 1325) senesi Urfa için “**büyük kar senesi**”dir. **Kıratoğlu Emin** bu olayı “Kar Destanı “ adıyla ve heceyle yazarak hikâye etmiştir. **Bedri ALPAY**'a göre 203 beyitlik bir **Mevlid** ve Peygamberimizin ve fatını anlatan 613 beyitlik **Firakiye** adlı eserlerin sahibidir. Dili bazen ağda lı, bazen sadedir.

Kûy-ı dil-ârâda gel bâd-ı sabâ kıl seferi
Dolanıb Hind ü Yemeni Şam Haleb bahr ü beri
Lutf edib bizlere ver nerdeyse yârin haberi
Âh kim gurbet elinde derd ile devrân ederim
Yine ol şâh-ı cihandan haberim yok haberim

Mısralarını ihtiva eden mütekerrir müseddesi onun şairliğine bir kriter olsa gerektir: “Ey sabah rüzgârı, sevgilinin semtine uğra. Hindistan’ı, Şam’ı, Halep’i, bütün denizleri ve bütün kıtaları dolaş. Sevgili neredeyse bul ve onun haberini bize ulaştır. Çünkü ben gurbet ellerdeyim ve dertli dertli dolaşıyorum. O dünya güzelinden bir türlü haber alamıyorum.”

Daha önce **Kürkçüzade Hilmî** diye bir şairden söz etmiştik. Ama bir **Hilmî** daha var. Urfa’da iyi bir tahsil yapmış ve hafız olmuştur. 23 yaşında iken 1904’te İstanbul’a gitmiş, o yıl girdiği Dar’ül Muallimin’i bitirmiş, önemli devlet görevlerinde bulunmuştur. Bana göre Urfa’nın yedi büyük divan şairinden biridir. **Ziya Paşa**’ya nazire olsun diye yazdığı Terci-i Bend onun neden büyük bir şair olduğunu açıklar sanırım :

Ben gerçi hayâtımda henüz tâze civânım
Ammâ ki sühan gevherine ma’den ü kânım
Her mürde dili zinde eder feyz-i kelâmım
Fahr ile desem çok mu ki ‘İsa-yı zamânım

Her muzlem olan kalbi münevver ederim ben
Erbâb-ı dile meş’ale-yi şu’le- feşânım

Sen sanma bakıb hey’etime sûfi ve molla
Hâşa bana bu ‘âlemde ne inim ne de ânım

Ben şâ’ir-i rengîn sühân-ı tâze beyânım
Ben mail-i dil-dâde-i hurşid-i şânım

“Ben henüz genç bir şairim ama güzel sözün kaynağıyım. Sözlerim ölüleri bile diriltecek cinsten olduğundan ‘Ben zamanın hazreti İsa’sıyım.’ desem haddimi aşmış olur muyum? Her karanlık kalbi aydınlatan sözlerimle halden anlayanın kalbine ışık saçan bir meşaleyim. Ey dindar kişiler benim görünüşüme aldanmayın. Sizin bildiklerinizden değilim. Ben söylenmemiş

renkli sözleri söyleyen bir şairim. Şanlı güneşin ışıklarına yüzümü dönmüş aydınlık şeyler söyleyen bir şairim.”

Fırakî de 19. yüzyıl şairlerinden. Hakkında hiç bilgimiz yok. Kullandığı mazmunlardan ve dilden 19. Yüzyıl Urfalı divan şairlerine yakınlığı hissedildiğinden onu da bu yüzyıla dahil ediyoruz. Dilinde derin bir lirizm var. Mütekerrir müsebbasından bir bent:

Serseri gezsem yeridir ne yârim ne diyârım var
Ne gönlüm gibi derdim var ne de pür gam-güsârım var
Ne yerlerde hevâ-yı zülf-i yâr ile kararım var
Şifâ-yı hâtırım yok gaaib ile inkisârım var
Ne künc-i gamda hâlim yanmağa bir yâr-i ‘ârım var
Ne elde taakatım sabrım ne dilde ihtiyârım var
Garib ellerde kaldım ayrı düşdüm hânümânımdan

“Ne sevdiğim ne, mekânım ne gönlümün kaldıracağı kertede bir derdim ne bütün kederlerimi giderecek bir sevgilim ne de halden anlayacak bir sevgilide kararım var. Bu nedenlerle ne kadar başıboş dolaşsam yeridir. Gönlümü tamir edebilecek bir sevgiliye de henüz rastlamış değilim. Barışıklığım yok. Kederli köşemde sabırla bekleyecek bir tahammül gücüm yok. Yanmaya geçecek bir sevgilim de yok. Özgürce hareket edemiyorum. Gücüm de kalmadı. Evimden ayrı düşerek gurbet ellerde kaldım.”

Bikeszade Şevki Efendi. Şiirlerinde hem Şevkî hem **Hulûsî** mahlasını kullanmış. 1879 Urfa doğumlu. Şiirleri münacat ve naat gibi dinî şiirler. Ama daha önce de sözünü ettiğimiz gibi kaside değil gazel formunda yazılmış. 19. yüzyılın Urfa evliyasından Kadirî Şeyhi **Dede Osman-ı Avnî**’ye yazdığı gazel formunda methiyesinden bir beyit :

Zâhir ü batın yanında bir kuneydil içredir
Ana alemdir demâdem Seyyid-I Osman Dede

“Hem görünen hem görünmeyen senin yanında bir kandilcik düzeyindedir. Seyyid Osman Dede zaman zaman ona işaret hükmündedir.

Urfalı şair **Hilmî**’ye daha önce değindik.Yazdığı terci-i bendi örnek verdik. Urfa’da yine 19. yüzyılda yaşamış bir **Hilmî** daha var. **Hilmî** mahlası. Asıl adı **Bakır**. O zamanlar Urfalının dilindeki adıyla **Gamsız Bakır**. Ne kadar gamsız ve şen olduğu hem adından hem şiirinden belli:

Dûrdan hasret ile rûyına mahzûn bakarız
Âteş-i gamla dilâ lahza be lahza yakarız

Yeter et cevri ni ey mâh bilirsin Billah
Bir seher bağrına Mençester-i âhı çakarız

“Ey sevgili! Uzaktan uzağa yüzüne hasretle üzgün üzgün bakar ve bu ateşle zaman zaman yanıp yakılırız. Ey ay yüzlü güzel! Bize yaptığın eziyete bir son ver. Yeter sabrımızı taşıрма. Vallahi bir seher vakti senin bağrına ah tabancamızı boşaltırız.”

Asıl adı **Durak**. Şiirlerinde **Hâdî** mahlasını kullanıyor.1893'te Urfa'da doğmuş. Varlıklı bir ailenin çocuğu. İlk tahsilini İstanbul'da tamamlamış, Ask-eri Tıbbiye'yi bitirmiş, cepheye gönderilmiş. 1 Temmuz 1916'da 23 Yaşında şehit olmuş. Bu bilgiler yine **Bedri ALPAY**'dan. **Bedri ALPAY**'ın Şanlıurfa Şairleri I kitabında yer alan felsefî içerikli bir gazelinden bir beyit alıyoruz:

Beni kahriyle zebûn etdi sipihrin sitemi
O kadar ki bilemem fark-ı vücûd-ı 'ademi

“Dünya bana kötülükleriyle o kadar eziyet etti ki artık ne varlığın ne yokluğun farkındayım.”

1884 doğumlu **Hâmî** de genç yaşta ölen şairlerden. Hukuk tahsili yapmak için gittiği İstanbul'dan hastalanarak dönmüş ve 1908 (H 1324) yılında vefat etmiş. Sözünü sık sık ettiğimiz **Bedri ALPAY**'ın akrabası. **Hâmî**, halini anlatan bir muhammes de yazmış.Bu muhammese bakarak onun veremden öldüğünü anlıyoruz:

Kendi hâlimde iken derd ü elem den bi-bâk
Gam-ı eyyâma sürûdu edemezken idrâk
Bülbül-i şûride-veş oldu bu gönlüm gam-nâk
Gül-i pejmürde gibi oldu bu sinem dahi çâk
Muktezâ-yı kaderimdir kime bühtan edeyim

“Dertten tasadan korkmadan kendi halimde yaşarken , iyi günü, kötü gü nü birbirinden ayıramayacak bir çağdayken gönlüm deli bir bülbül gibi gamla doldu. Solan bir gül gibi gönlüm parçalandı. Bu konuda kimseyi suçlamaya hakkım yoktur. Kaderim böyle gerektirdi. Ben kaderimi yaşıyorum.”

Urfa'nın önemli divan şairlerinden biri de **Refet**'tir. Siverekdoğumludur.1880'de doğmuş, 1942'de vefat etmiştir. Sık sık Urfa'ya gelmiş ve şiir mahfillerine misafir olmuştur. Bir müddet Urfa'da ikamet ettiği de biliniyor.**Refet** rindane gazelleriyle tanınıyor. Bir de **Mevlid**'i var. Urfa'da en çok okunan mevlidlerdendir. Aruzun mütekerrir vezinlerini kullanması gazelhanlık geleneğinde okuyuşu kolaylaştırdığı için çokça gazeli gazelhanlar tarafından okunmuştur. Bunda dilinin fazla ağır olmamasının da rolü vardır. Çoğu divan şairinin tanzirine uğramış olan Şeyh Galib'in ünlü "**ateş**" redifli gazelini o da tanzir etmiştir. Şeyh **Ga lip**'le değil, aynı gazeli tanzir eden diğer şairlerle karşılaştırma imkânı doğsun diyerek o nazireden bir beyit verelim :

Nesim âteş çıkardı gonca-i çeşm-i ümidimden
Bırakdı gülşen-i âmâlîme berk-i bahar ateş

"Sabah rüzgârı, ümit gözümün goncasından yanmayan ateşi körük misali ateş çıkardı. Baharın yeşil yaprakları bile emellerimin gül bahçesine ateş bıraktı."

Şahab, bir başka Siverekli şair. 1889'da Siverek'te doğmuş. Urfa'da bazı memuriyetlerde bulunmuş. Tedavi için gittiği Diyarbakır'da 1932'de vefat etmiş.

İştiaak-ı hasretinle olmuşuz hayrân ü mest
Destimizde var oku kuvvetli hüccet ey peri

"Özleminle, sana duyduğumuz istekle sana hayranız ve kendimizden Geçmişiz. Elimizde sana ait olan "ok" bunun en güzel delilidir. (Elimizdeki belgeyle bu kesindir, bunu oku.)" Burada güzel bir tevriye örneği var. "oku" sözcüğü hem silah hem mastar olarak kullanılmıştır. **Nûrî**, 1875'te doğmuş, 1946'da vefat etmiş. Uzun süre adliyede çalışmış.

Âyineye bak dikkat ile gör hele kendin
Sakiler içinde acaba var mı menendin
Şâne takarak perçeme geysû-yı kemendin
Olmuş hep esir-i dâm-ı zülf-i mûyuna bendin
Üftâdelerin katline fermân edeceksin
Sen Urfayı başdan başa kan edeceksin

“Kendini görmek için aynaya dikkatle bak. Sakiler içinde benzerinin ol madığını göreceksin.Saçının perçeminin kıvrımına tarak takınca herkes bu görüntüye çarpılmış, esir olmuş. Bu gidişle hayranlarının ölümüne ferman buyurmuş oluyorsun. Sen sonunda Urfa’yı kana bulayacak ve birçok Urfalının kanına gireceksin.”

Hamdî, Birecikli bir şair. 1878 doğumlu. Gözleri aşırı derecede Bozuk olduğundan I.Dünya Savaşı’na götürülmemiş. Birecik’te uzun yıllar müezzinlik yapmış. Ölüm yılı belli değil. Bir gazelinin matla beytiyle şairliğine ışık tutmuş olalım:

Kef-i digerde şevk-i ‘âşıkın rahmânıdır hüsnün
Hulûs-i ehl-i’âşkın gerdiş-i mizânıdır hüsnün

“Ey sevgili! Güzelliğin bir taraftan aşıkların heveslerine merhamet dağıtırken diğer taraftan güzelliğin aşıkların içtenliğine (kıyamet günü) mizana bir dönüş sayılır.” diyerek Allah’ın kulun içtenliği şartıyla kıyamet günü ‘Rahim’ sıfatıyla affedeceğine vurgu yapılıyor. Buram buram tasavvuf. Gazelin girişindeki bu beyit içerik olarak bir münacattır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi münacat bir kaside türü olduğu halde Urfa’daki geleneğe paralel olarak gazel formunda kaleme alınmıştır.

1888’de Birecik’te doğdu. Urfa dahilinde birçok memuriyetlerde bulundu. Bir rivayete göre Bahâî bir aileden geliyor. 1963’te Ankara’da öldü. Asıl adı **Abdülkadir (Diriöz)**, mahlası Lâzib.

Gerçi Lazib sözlerin takdime şâyân değil
Yâdigâr eyler bu nazmı âsitân-ı hikmete

“Gerçi Lâzib, bu şiirin okumaya yazmaya değmez ama hikmet sarayına hediye olarak bu şiiri yazıyorum.”

19. yüzyıl şairlerinin sonuncusu Birecikli şair **Vehmî**’dir. Asıl adı Müslüm. Birecikli Hacı Yusuf’un oğlu. Bir de divanı var. Onu daha çok Sakıp Bey’in torunu Halil Bey’in Urfa’da Dambıracı Hüseyin tarafından öldürülmesi üzerine yazdığı ağıttan ve Halil Bey’in mezar kitabesinden tanıyoruz. Dili nisbeten sade. İşte şiirinden bir beyit:

Giderim işte size kalsın ‘atâ hemdemler
Keyfi, zevkı, meyi, mahbûbu nigârı vatanın

Tespit edebildiğimiz 19. Yüzyıl Urfalı divan şairleri bu kadar. Bildiğimiz kadarıyla Urfa'da bu işin yani şairliğin ve şiir koleksiyonculuğunun meraklısı da çok. Bu meraklılar bencillikten kurtulur da keselerini açarlarsa daha birçok şairin gün yüzüne çıkacağından eminiz. Söz gelimi **Bedri ALPAY**'ın Şanlıurfa Şairleri I kitabını basıma hazırlarken o koleksiyonda 83 şair vardı. Rahmetli **ALPAY**, yıllarca şiir meclislerinde vakit geçirdi, mezarlıklarda mezar taşı okuyarak, nüfus kütüklerini alt üst ederek bu eseri hazırlamış. O kitapta olmayan 30 kadar şair daha tespit ederek rahmetlinin izniyle bu kitaba ekledik. Sonra değerli bilim adamı **Prof. Dr. Mustafa İSEN**, tezkirelerde adı geçen ama çalışmamızda yer almayan 5 şairi çalışmamıza kattı. O günden sonra benim olan özel bir ifadeyle "**repertuar defteri**" dediğim kaynaklarda 13 şaire daha rastladım. Bu çalışmaların süreceğine ve bu sayının artacağına inancım tamdır.

Bu tespitlerden sonra gelelim 20. Yüzyıl Urfalı divan şairlerine:

Rıfkî, 1901'de dünyaya gelmiş. Karaçizmeli ailesine mensuptur.

Özel öğretim görmüş 1953'te vefat etmiştir.

Dilde hicran münbais şâ'irlik isti'dâdına

Hep muhabettir sebep efgan ile feryâdına

Matlalı gazeli 30 - 40 adet civarındaki şiirinden bir örnektir. Dil nispeten sadedir. Bu beyitte "münbais" sözcüğü "engel" anlamındadır.

Edib (Abdullah) 1901'de doğmuş, 1976'da vefat etmiştir. Şair yazdığı şiirlerle yetinmemiş, açtığı kitapçı dükkânıyla Urfa'da kültür hayatını etkilemiş, bazı Urfalı ediplerin kitaplarının basılmasına aracılık etmiştir. Söz gelimi kendimin sonradan düzenleyerek ve gerekli notlar ekleyerek yayıma hazırladığım **Kürkçüzade Osman Remzi**'nin **Vamık u Azra** mesnevisi onun yardımlarıyla İstanbul'da basılmıştır. Hem hikmetimiz hemde aşıkane şiirleri vardır.

Taakatim var mı benim seyretmeğe çeşmânın

‘İzz ü nâz ile bana süzdürme Allah ‘aşkına

"Allah için naz ederek, kendini kıymete bindirerek gözlerini süzme. Çünkü onları seyretmeye benim gücüm yetmez."

Hulûsî (Kılıçarslan) 1907'de doğar, 1978'de vefat eder. Her türde, her konuda şiir yazar. Hem aruzu hem heceyi kullanır. Şiirlerinin tama mını ele geçiremedik. Urfa Kurtuluş Marşı'nın güftesi onundur. Dili sade ve akıcıdır. Kulağa ve akla hoş gelir:

Yazarsan sûret-i hâlim esir-i derd ü sevdâ yaz
Gam-ı eyyâmıla ahvâlim çözülmaz bir mu'ammâ yaz

Gönül azgın beyinsiz baş kem olmaz tırnağından taş
Ne bir rehber ne bir yoldaş gezerdi öyle tenhâ yaz

“mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün” vezniyle yazılmış bir gazel hem de musammat bir gazel.

20.yüzyıldaki şairlere gelince bu şairlerin divan edebiyatı geleneğini sürdürmekten ziyade aruzla şiir yazma heveslerini görüyoruz. **Mahmut Şevket AKKAYA, Mahmut Yaşar UĞUR, Kemal E. KÜRKCÜOĞLU, Refet TANIŞIK, Bedri ALPAY, Rükneddin AKBAŞ...**

Buraya kadar 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar yaşamış Urfalı şairlerin adlarını zikrettik. Şiirlerini sanat süzgecinden geçirmeksizin unutulmalarını engellemekti temel amacımız. Bu Urfalı şairlerin şiirlerine bir resmi geçit yaptırmaıyı becerebildiğimizi sanıyoruz.

B. CUMHURİYET DÖNEMİ EDEBİYATI :

Cumhuriyet döneminde Urfa'daki Türk şiirini üç bölümde inceleyebiliriz :

- Aruz ölçüsüyle divan tarzındaki Urfa şiiri,
- Hece ölçüsüyle oluşturulan Urfa şiiri,
- Birinci ve İkinci Yeni etkisinde ve sonrasındaki Urfa şiiri.

a. Cumhuriyet ilanından sonra aruzla şiir yazan Urfalı şairler bu alışkanlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu dönemde şiir yazan **Abdullah Edip, Abdülkadir Rızvanoğlu, Hulusi Kılıçarslan, Mahmut Şevket Akkaya, Halil Güllüm , Mahmut Yaşar Uğur, Nabi KILIÇOĞLU** gibi şairler divan edebiyatının konularına bağlı kalmaksızın aruz ölçüsüyle şiirler yazdılar. Bu şairler daha çok 19. yüzyılda doğup 20.yüzyılda da hayatını sürdüren **Emin Kıratoğlu**'nun etkisi altındadır. Bu nedenle bu ekole **Emin Kıratoğlu ekolü** dememiz yanlış olmaz.

b. 1940'lı yıllara kadar Urfa'da heceyle yazılan şiirlere nadir olarak rastlanır. Bu şiirler de şiir ustaları arasında küçümsenir. 1946 senesinde Urfa Orta Mektebi Urfa Lisesi'ne çevrilir. Urfa Lisesi'nin ilk edebiyat öğretmeni Türk hece şiirinin önemli kalemlelerinden biri olan **Halide Nusret Zorlutuna**'dır. Urfa'da çok sevilen hocaın etrafında toplanan **Ayhan Abamor, Mehmet**

Hulusi ÖCAL, Mustafa Dişli, Nabi Kılıçoğlu, Zeki Coşkun, Ökkaş Ülgen, Naci İpek, Rüknettin Akbaş gibi gençler Urfa'ya hece şiirini sevdirmeyi başarırlar. Bu ekole de bu nedenle **Halide Nusret Zorlutuna ekolü** demek yanlış olmaz. Bu ekole bağlı olmamakla beraber heceyle başarılı şiirler yazan **Verdi Kankılıç** da bu gruba eklenebilir,

b. 1940 sonrası Birinci yeni Türk şiiri ile 1950 sonrası İkinci Yeni Türk şiiri sonrası Urfa'da şiir hece ve aruz gibi alışkanlıkları sürdürse de artık her konuda ve serbest ölçüde şiir yazan şairler karşımıza çıkar.

Urfa'da doğmasına rağmen eğitimi, yaşamının büyük kısmını başka yerlerde sürdüren şairler vardır. Daha çok rübailerle tanınan Yılmaz **Karako-yunlu**, daha çok öykü ve romanlarıyla tanınan, günlük hayatın sıkıntılarından doğaya sığınan şiirleri olan **Aysel Özakin**, memleket motifleriyle süslü sosyal gerçekçi şiirlerindentanıdığımız **Aydın Hatipoğlu**, ilk edebi zevkini Urfa'da almış olmakla beraber daha sonra Maraş'a giderek son zamanlarda "Yedi Güzel Adam" olarak adlandırılan gruba giren, **Mavera** ve **Edebiyat** dergilerinde şiir yazan, mahalli, ulusal ve global dünyadaki Müslümanların sorunlarını, kavgalarını, Müslümanların içsel problem ve duygularını anlatan **Akif İnan**, İslami çizgide yazdığı şiirlerde eski ve yeni şiir geleneğini şiirinde birleştiren **Ragıp Karıcı**, Anadolu İslamcılığını savunan Hareket Dergisi kadrolarında yer alan **İhsan Sezal**, yazdığı "**Aney**" şiiriyle haklı bir üne kavuşan Anadolu İslamcılığını savunan Nurettin Topçu önderliğinde Erzurum'da **Adımlar**, İstanbul'da **Hareket** dergilerindeki şiirleriyle adını duyuran **Atilla Maraş**, bilim adamı olarak tanınan, epik şiirler yazan **Abdülkadir Karahan**, sosyalist bakış açısıyla her konuda ve özellikle erotik bakış açısıyla tanınan Günel **Altıntaş**, çağ insanının ve çağ toplumun müzminleşmiş problemlerinin nedenini İslamın yokluğunda, çözümünü de İslamın varlığında gören, ece ölçüsüyle ve serbest ölçüde şiirler yazan Zübeyir Yetik, memleket motiflerinden hareketle sosyalist kavgaya şiirleriyle tanınan **Sedat Şanver** bu grupta ilk aklımıza gelenlerdir. Urfa'da doğan ve Urfa'da gelişip serpilen şairlere gelince (alfabetik sırayla); Serbest ölçüde ve her konuda şiir yazmayı alışkanlık edinen **A. Rezzak Elçi**, yazdığı şiirlerden bir arayış şairi olduğunu anladığımız **Abdurrahman Karakaş**, mesleği gereği edindiği divan edebiyatı ve Osmanlı kültürünü, kültürel değişmelerin karışık trafiğini şiirine yansıtan **Ali Fuat Bilkan**, şiir sahasında kendine özgü kalmamakla beraber her konuda, biçim kaygısı taşımayan deneme atılımlarında gördüğümüz **Arif İnan**, sağlam Türkçesiyle ve hece ölçüsüyle doğa, aşk, özlem, tarih, din konularını işleyen şiirler yazan **Bekir Urfalı**, hem heceyle hem serbest ölçüde yazdığı şiirlerde özgürlüğü, buna bağlı olarak özelemleri dile getiren **Celal Oymak**, serbest ölçüyle ve hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerle gelecekte kaynaklanacak geleceğin ince hesaplarını yapan **Cuma Ağaç**, serbest ölçüdeki şiirleriyle duygu, aşk, ayrılık acısı konularını işleyen **Faruk Habiboglu**, günlük hayatın soyut izdüşümlerini ele alan **Fedli Keser**, ironik şiirlerle aşk

şiiirleri yazan **Fuat Rastgeldi**, bir yanıyla mitolojik, bir yanıyla ideolojik kavga şiiirleri yazan **Halil Güçlü**, biraz Necip Fazıl'ı, biraz Sezai Kara koç'u andıran İslami şiiirleriyle **Hanifi Düşmez**, serbest ölçüdeki şiiirleriyle içsel bir kaos dile getiren kavga şiiirleriyle **Hicri İzgören**, her mısraında bir imaj madenine rastladığımız kaos şairi Hüseyin Baykuş, hayat şartlarının insanı yalnızlaştırdığını ve insanın çaresizliğini anlatan mısralarıyla **H. Sami Nacar**, ikinci yeni tarzında yazdığı insan konulu şiiirleriyle **İ. Halil Aycan**, kent insanının dayanılmaz sancılarını soyutlayan şiiirleriyle **İ. Halil Baran**, divan edebiyatının imgelerini, bu edebiyatın ölümsüz aşk hikâyelerini, bu hikâyelerin efsanevi kahramanlarını yer yer Osmanlıca terkiplere başvurarak anlatan İbrahim Tezölmez, şiiirlerinde sevgiyi, huzurun paylaşımıyla çoğalacağını anlatan, özgürlüğü savunan **Kemal Oğuzlu**, hem hece ölçüsüyle hem serbest ölçüde yazdığı şiiirlerle insanı akıl oyunlarına davet eden, söylemekten çok sezdiren, çağrışımlar uyandıran fakat hiçbir zaman duyguyu ihmal etmeyen, İslami çizgiden sapmadan yoluna devam eden **Mehmet Adil Oymak**, modern çağın ve teknolojinin insan üzerindeki baskısını ve insanın buna isyan etmesi gerektiğini duyumsatmaya çalışan **Mehmet Bayırhan**, imaj bakımından oldukça yoğun şiiirlerinde kendine özgü bir söyleyiş arayan, bunda da başarılı olma işaretleri gösteren **Mehmet Emin Ercan**, özlemlerin insanın iç dünyasında oluşturduğu dalgalanmaları anlatırken zaman zaman başarılı olan **Mehmet Emin Mercan**, hece ölçüsü ile ve serbest ölçüyle yazdığı şiiirlerde geçmişte yolculuk yapan, geçmiş özeleyen, gelecegede geçmiş gözlüğüyle bakma alışkanlığı ve ruh hali gösteren **Mehmet Hazar**, insanın nefis muhasebesini, İslam tarihinden sayfaları, toplumsal ve kişisel tutarsızlıkları, insanlığın baş döndürücü macerasını yoğun bir anl tımla sunan çağrışım şairi **Mehmet Kurtoğlu**, duygu ve umut şairi **Meral Dalaman**, yerel motifleri işleyen, kendi iç muhasebesini yapan, hayatın faniliğini vurgulayan, yerleşik yanlıslara isyan bayrağı açan, memleket ve gelenek şiiirlerine, İslamın yüceliğinin şuurunu taşıyan, geniş bir konu yelpazesinde yazan **Misbah Hicri**, bölgesel geri kalmışlığa baş kaldıran **Mustafa Dişli**, kusursuz bir Türkçeyle kendini adeta nostaljiye gömmüş, geçmişte yaşanan mutluluklarla pişmanlıkları iç içe işleyen Müslüm Akalın, Doğu'nun ve Urfa'nın yerleşik değerlerini, sorunlarını kapalı bir anlatımla şiiirine taşıyan Müslüm Yücel, 1950 sonrası başlayan köyden kente göç dalgasıyla şehre yerleşen insanların açmazlarını ve sıkıntılarını anlatan **Necati Siyahkan**, insan, aşk, ölüm konularını duru bir Türkçeyle fakat tam bir divan şairi gözüyle bakarak işleyen, serbest ölçülü şiiirleriyle bilinen **Necdet Karasevda**, çok yoğun olarak ilgilendiği klasik Türk musıkisinin etkisiyle melankolik şiiirler yazan **Nejat Karagöz**, İkinci Yeni havasına uygun soyut, simgesel, mecazcı şiiirleriyle **Osman Erkan**, yazdığı memleket şiiirlerinin yanı sıra yaşanmamış aşkların, nostaljinin sesi olan **Osman Güzelgöz**, lirik bir isyanı yaşayan, şiiirlerinde yerel motifleri kullanan **Sabri Çepik**, aşkı ve iç çelişkilerini zaman zaman yaptığı geçmişe, tarihe yaptığı yolculuklarla anlatmayı yeğleyen **Serhat Sever**, kendi ifadesiyle kavgaşiiirini benimseyen imgeye dayalı bir şiiir biçimini seçen ve

insanı şiirin odağına yerleştirmeye çalışan **Seyyit Ahmet Kaya**, Kur'an'dan ve tasavvufi ilhamla yazdığı şiirlerin yanı sıra eşyanın insan üzerinde uyandırdığı ilham ve çağrışımları anlatan **Sıraç Suman**, duygularını, folklorik öğeleri, nostaljiyi kendine özgü bir anlatımla yansıtan Şükrü Alğın, şiirlerinde hayatı ve kendi hayatını hızlı bir çekimle gözler önüne seren **Veysel Polat** bir çırpıda sayabileceğimiz isimlerdir. Sanat, edebiyat, estetik üzerine yazılarıyla tanınan **Suut Kemal Yetkin**, roman ve deneme yazarı **Mustafa Yazgan** 'la sosyal gerçekçi çizgide öyküler yazan **Bekir Yıldız** , yerel dinamikleri nostalji havasında, yerel söyleyişlere yer vererek sahne eserleri yazan **Mustafa Acar** düz yazı alanında tanınmış isimlerdir.

C. AŞIK EDEBİYATI :

Anadolu'da yüzyıllarca bir gelenek olarak sürdürülen aşık edebiyatı gerçek hatlarıyla ve özellikleriyle Urfa'da görülmemiştir. Yani usta çırak yöntemiyle yaşatılan, okuma yazma bilmeyen şairlerin doğaçlama yoluyla saz eşliğinde söylediği şiirleri söyleyen şairlere araştırmalarımız sırasında rastlayamadık. Urfa'da belirli bir yoğunluğu olan Türkmen nüfusun neden böyle bir geleneğe heves etmediği de ayrı bir merak konusudur. Bu belki de Urfa'nın bağlı olduğu Halep ve Rakka vilayet merkezi ve köylerinin Arap yoğunluğa sahip olmasından ve Araplarda doğaçlama şiir söyleme alışkanlıkları olmamasından kaynaklanmıştır. Yine belki geçmişte bu şiir geleneğine katılmış birkaç şair vardır, ama hem isimleri kaybolmuştur, hem söyledikleri şiirler. Ama büyüklerimizden dinlediğimiz kadarıyla Urfa'daki Köroğlu, Kumlu Hayat, Kerezîye kahvelerinde dışarıdan gelen gezgin aşıkların söyledikleri şiirlere büyük rağbet varmış. Şehre bir gezgin aşık geldiğinde gündüzden çarşıda tellal, o akşam hangi kahvede bir aşığın olduğunu söyler ve akşam o kahve ağzına kadar dolarmış.

Urfa'daki durum buyken Urfa'nın güneydoğusunda, ovada, Arap nüfusun yoğun olduğu bölgede yer alan ve Alevi - Türkmen ağırlıklı bir nüfusa sahip olan Kısas Köyü bu konuda bir ayrıcalık gösterir. Etrafı Arap aşiretleri ve köyleriyle çevrili olduğu halde Orta Asya'dan getirdikleri geleneklerin korunduğu bu köyde bağıyla, bahçesiyle, tarlasıyla, sürüsüyle uğraşan köylünün bağlama ve şiir söylemeye büyük bir heves gösterdiğini ve bu hevesin de çok ileriye giderek aşıklık geleneğini ortaya çıkardığını görüyoruz.

Köçek Ahmet, Kilo Bektaş, Muhammed Çavuş, Yahya Baba (Cülha), Mehmet Eyyüp, Büryani, Celali, Hoca Bakır, Seyyid Halil Çavuş, Seyyid İbrahim Çavuş, Aşık Hüseyin, Cuma Azbay, Dertli Divani, Doksandaon, Halit Aşan, Halimi, Kul Biçare, Aşir Türkmen, Kul Halil, Aşık Miço, Meftuni, Sefayi, Aşir Kayabaşı, Ali Narin, Kul Ahmet, Ahmet Erdem, Kul Bektaş, Devrani, Yarani, Hüseyin Öztürk, İsyani, Fedai, Hurremi, Yaşari, Kul İhsan, Helali, Halili,

İkrari, Ceylani, Sadık Aşan, Ali Asa, Yusuf Tugay... gibi şairler Kısas'ta doğup büyümüş şairlerdir. Hepsinin kendine ait şiirleri, deyişleri vardır. Bu şiirlerin içinde doğaçlama olarak söylenmiş şiirler varsa da bu şiirlerin büyük bir kısmı ya yazılmış şiirlerdir ya da aşık edebiyatında "usta malı" olarak adlandırılan şiirlerdir..

E. ANONİM HALK EDEBİYATI :

Belirli bir yörede, değişik zamanlarda değişik olaylar karşısında halkın bakış açısını, zevkini, izlenimlerini yansıtan toplumdaki biri veya birilerinin söz konusu üzerine kurulmuş edebi ürünlerin meydana getirdiği edebiyat olan anonim halk edebiyatı Urfa'da edebiyatın en canlı tarafıdır. Maniler, hoyratlar, türküler, bilmece, deyimler, atasözleri, dualar (alkışlar), beddualar (kargışlar), çocuk oyun sözleri, tekerlemeler zengin ve çeşitli bir görünümündedir.

Bu zengin ürünler Urfa'nın sosyal paylaşım noktalarında yöre insanının kadın olsun erkek olsun keskin bakışını, zekâsını, hiciv ve eleştiri gücünü, hazır cevaplığını göstermesi bakımından ilginçtir. Erkeklerin dağ yatlarında, sıra gecelerinde, kahvelerde; kadınların gündüz ve gece gezmelerinde, pikniklerinde, boş gecelerinde, imece halinde yapılan şehriye kesme günlerinde, kabul günlerinde üretilir, paylaşılır, gülünür, ağlanır ama mutlaka yaşatılarak nesilden nesile aktarılır. Bu etkinliği meydana getiren insanların geçmiş zamanın şartları içinde okuma yazma bilmeyen insanlar olduğunu da akıldan uzak tutmamak gerekir sanırım. Buna canlı bir örnek verelim:

Bir grup arkadaş her hafta bir evde olmak üzere sıra gezmektedir kışın başından baharın başlamasına kadar. Bu sıralarda çiğ köfte, tatlı veya çiğ köfte meyva ikram edilir. Sıra arkadaşlarından biri hasta olduğunu mazeret göstererek sıraya gelmemiştir. Artık bahar gelmek üzeredir. Bunu çiğ köfte gelmeden önce serilen sofraya atılan çiğ köfte ile yenen yeşilliklerden anlıyoruz. Şöyle ki sofrada hem baharın bir yeşilliği olan "su yarpızı" vardır hem de kışın bir sebzesi olan lahanası (Urfa'da nahana) vardır. Sıradakilerden biri lahanayı göstererek "Nahana mı?" diye sorar.

Bir başkası ona "Yarpız mı, nahana mı?" sorusunu ekler. Üçüncü kişi hiç düşünmeden "Heste heberi geldi, esseh mi mahana mı?" diyerek hem maniyi tamamlar, hem de gelmeyen arkadaşları için not düşmüş olur. Bu tanıtıcı kısa açıklamadan sonra Urfa anonim halk edebiyatının türlerine ve bunların özelliklerini söylemeye çalışalım :

1. MANİLER VE HOYRATLAR :

Urfa anonim halk edebiyatının en zengin türüdür. Mani bilindiği üzere 7’li hece ölçüsüyle, aaba kafiye düzeniyle her konuda kendine özgü bir melodi eşliğinde söylenen ve genelde tek dörtlükten oluşan bir şiir türüdür. Maninin her dörtlüğü 7 heceden oluşur. Maninin ilk mısraı eksik heceden oluşabilir, buna “ayaklı” veya “cinaslı” mani denir. Urfa’da bu son türdeki manilere “hoyrat” denir. Hoyrat geleneği Kerkük’te de vardır. Hoyratları genelde erkekler söyler. Hoyratın Urfa’daki bir diğer adı “tek”tir. Söylenen bir “tek” e aynı konu veya kafiye karşılık verilirse buna da “çifte” adı verilir. (Çiftenin Urfa’da aynı zamanda tasavvuf edebiyatı ilahileri olarak adlandırıldığı unutulmamalıdır.) Maniler , tek dörtlükten oluşmakla beraber 6 mısralık maniler de vardır. Bunlara da Urfa’da da edebiyat sözlüğünde dendiği gibi “artık” veya “ziyadeli mani” denir. Ma niye kadınlar arasında “düzme” de denir. Kadınlar arasında mani söylenmeden önce bazı kadınlar dilek tutar. Bu da “inne tutmak” olarak adlandırılır. Bu manilere Urfa’dan hem ziyadeli hem ayaklı olanlarından iki, çif telerden bir güzel örnek verelim:

Ƙara beni	Gelir geçer
Üzinde Ƙara beni	Dar gündir gelir geçer
Ataş beni yandırır	Bı dünya bi bazardır
Yahtı bi Ƙara beni	Yüz bin can gelir geçer
Géce gündiz yanaram	Ėesret dediğiy ataş
Yatırın Ƙara beni	Adamı delir geçer
Yara sızlar	Yara yéri
Oh degmiş yara sızlar	Sağalmaz yara yéri
Yaralının Ėalından	Él gétti menzil aldı
Ne bilsin yarasızlar	Ben dérem yara yéri
...	
Ağ uha mavı uha	çapıda serdiğ bastığ
uha kenarı yuha	On béş yaşına bastığ
Ne dédim ne Ėulandiy	Her gişiye varmanığ
Vay benim gözim ıha	Biz Ƙur’en’e el bastığ

Dağda buttım ağacı
Çüt gezer iki bacı
Evde kalmış kızların
Ehîrvendir ilacı

Suyı tasta aşladım
Düzmelere başladım
Sesi kapıdan geldi
Titremağa başladım

Delbike çala çala
Çıhtım en ince dala
Bı ne biçin kanundur
Ben sevım éller ala

Éleyem
Éle degil béleyem
Canı yolıh istemiş
Béle kuşa béle yém

Gez bı dağın başını
Topla çağıl daşını
Éle bi öksemişem
Kaynımın kardaşını

Kuyının başındayam
Hereze daşı mıyam
Beni babamdan iste
On altı yaşındayam

Bı dağların ekini
Vérdim elimdaħkini
Herkez çıharı bahar
Görmez içimdaħkini

Bad gele
Horız konmuş bad gele
Ben birda dost arıyam
Korħaram ki yad gele

Dalda yéri
Bülbil ol dalda yéri
Felek bi yéri yıhsa
Bıraħmaz dalda yéri

Gişim hıyar getirdi
Cana kıyar getirdi
Éller éşşege vériy
Gendi mibar getirdi

Al eliye kelemi
Yaz başıya geleni
‘Ecep nére gömeller
Yar yolına öleni

Oyaħ geldim
Yatmadım oyaħ geldim
‘Ümir dér yüz yaşadım
Göyil dér bayaħ geldim

Baħçamızda bi kuyı
Éle serin ki suyu
Beni görmaħ istersey
Edresem Bamyasuyı

Al benden
Yeşil senden al benden
Sinem ‘ettar tükeni
Ne istersey al benden

Başına tahmış panaz
Gerdanı kıardan bayaz
‘Elemi candan étti
İki hebbe cilve naz

Bı yol Direkli yolu
Fıstıklılı sağ solı
Yar yolu beklemaktan
Gözlerim dolı dolı

Sarı ‘ezye zenene
Bağ çardahtan énene
Dört kitap kıeriyim olsun
İkrarından dönene

Suları aşlıyah mı
‘Elemi daşlıyah mı
Yananı Allah görüy
Me’niye başlıyah mı

Bilmem kimedir kıestiy
Beni zülfiye astiy
Siye köle mi olım
Béle mi ferman kestiy

Bı dağlar kömirdendir
Géçen gün ‘ümirdendir
Felegin bi kıuşı var
Dırnağı demirdendir

Bögin ayın ottızı
‘Emerikan süt tozu
Muhtar yağ sahlamış
Ehrette yir toppızı

Bıralılı Kıarapiyar
Ne varsa bırahta var
Kim geldi kimler géçti
Kimsiye olmadı yar

Kıula ben
Kıl olmışam kıula ben
Sen benden el çekersey
Degmem ki bi pula ben

Kıaladan énerem ben
Çığırsay dönerem ben
Derdiyden kirbit oldım
Üfirsey yanaram ben

Kınıfir bayazıyam
Sebbehin ayazıyam
Kıerez éttim feleğe
O siliy ben yazıyam

Kıelemi kıaşıta kıodiy
Gözimi yaşıta kıodiy
Sen seni bi yan étti
Beni ataşıta kıodiy

2. ATASÖZLERİ :

Atasözleri bilindiği gibi yüzyılların kabul süzgecinden geçmiş içinde gizli veya açık mutlaka bir öğüt veren, izlenmesi gereken bir yol gösteren; zaman zaman “Gelin kürsi getirmiş, gendi çıkmış otırmış.” genel geçerliliği bulunan, zaman zaman da “Bağın daşlısı, arvadın yaşlısı.” Örneğinde olduğu gibi özel durumlar için geçerli olan, doğruluğu zamanlar içinden geçerek kanıtlanmış sözlerdir. Bu özellikleri bakımından Urfa atasözleri az sözle çok şey anlatması bakımından; taşıdığı seci ve aliterasyon gibi ses zenginliği bakımından, mecaz, istiare, kinaye, telmih, mecaz-ı mürsel, tecahül-i arif gibi söz sanatları bakımından adeta bir hazine niteliğindedir.

Ağ gün ağardır, kara gün karardır. (Mecaz)

Ağ itin pambıhçıya, kara itin kömirçiye zerarı vardır. (Tezat)

Terezinin rahtı var, her şeyin bi vahtı var. (Tenasüp)

Élin éyyisi, itin dayısı olur mı? (Tecahül-i arif)

Kazan yuvalanır, kapağını bulır; kôr göz çapağını bulır. (Leff ü neşr)

Et giren yére dert girmez. (Mübalağa)

Mecnun’a deli déme, herkez bi çéşit deli. (Telmih)

Dost malını düşman kimin yiyecaḥsan. (Teşbih)

Ac ayı oynamaz. (Açık istiare)

Bu atasözlerinde tespitlerin, öğütlerin tam yerine oturabilmesi ve her seviyeden insana hitap edebilmesi için argo söylemlerden de kaçınılmamıştır. Bu atasözlerinin bir başka özelliği de bazen kurallı bir cümle olarak söylenmeleri, bazen de söz güzelliğini ve secileri sağlamak için devrik cümle olarak söylenmeleridir. Bu özelliklerin toplamını veya bir kısmını aşağıdaki örneklerde bulabiliriz :

Ac olan yir daşı, zannéder keminli kéşkek aşı.

Acı işletme, toḥı tepretme.

Ağ itin pambıhçıya, kara itin kömirçiye zerarı vardır.

Atiy ne yiği? Buldı mı bi kile, bulmadı mı bi pençe.

Azca nériye, çoħçanın yanına.

Bağın daşlısı, arvadın yaşlısı.

Bahtım yérım yér degil, terkini kılmaħ zor degil.

Balçı ağlar, bekmezçi şivan éder, yirre gire şekerçi.

Baliy bekmeziy éyyi olsun, müşteri Bağdat'tan gelir.

Baykuş densiz üzinden vérane bekler.

Çapıdıya çulıya, 'aşıklılı seniy ne ħalıya.

Gişi kıızı béşik öginde belli olır.

Herifim 'Eşşe dése él'elem paşa dér, herifim 'Eşšo dése

Él 'elem şoşo dér.

İlk behtim altın tahtım, son behtim suya ahtım.

Kayın arvatları, ħayın arvatları.

Müşteriden ħırħızın ne zaman gelecağı belli olmaz.

Sevilmiyen gelinin yérişi şerp şürp éder..

Sinek bekmezçi tanır; kısarçının kızını taķakçı alır.

Siz sizi ağırlayın ki él de sizi ağırlasın.

Yérine düşmiyen gelin yérine yérine, bedenine düşmiyen

asbap sürine sürine çürir.

3. DEYİMLER :

Birden fazla sözcüğün kısmen veya tamamen mecaz anlama kayması ile oluşan deyimler içinde herhangi bir öğüt ögesi taşımaz. Master biçiminde, ya tamlama ya söz öbeği biçiminde veya cümle biçiminde kurulmuştur. Mecazlar, teşbih-ler, istiareler, telmihler, mecaz-ı mürseller yardımıyla bir kişiyi, bir mekânı, bir olayı onu görmeyenlerin gözünde canlandırarak zekâ oyunları adeta görsel bir şölen sunarak renkli bir anlatım

sunar; bazen düşündürerek, bazen de hafif gülümseterek anlatımı canlı ve dinlenilir hale getirir. Deyimler de atasözleri gibi yüzyılların süzgecinden geçmiş, halk kitleleri tarafından beğeni toplayarak kabul görmüştür. Deyimler dikkatli bir gözlem sonucu ortaya çıkmıştır. Urfa'da en cahil kişiden, en bilge kişiye kadar rahatlıkla kullanılan bu deyimlerin ne kıymette olduğunu göstermek için birkaç örnek verelim :

Ceftten çılmış, kabığını begenmiy.

Daha çapıtlar sarmamış.

Éşşegimiz kancıh, yükimiz yaş.

Geldi gişi, gétti téşi.

Gelene kapım açılı, gidene yolım açılı.

Gelin, gelin getirin; géçin, géçin otırın; ne yiyin ne götirin.

Géttiği y 'Entep, yidiği bekmez.

Gidim birinin evine, beni göre sevine.

Gördiler mi benem; görmediler mi hırhızam.

Havané, cavané, mehlede suhra savané.

Hele bah, çıharda yağmır yağiy mı?

Her şéde şansımız karadır, karpızda bayaz çıkar.

Heybeli çaliy, torbalı vuriy.

Kırhiy çıktı mı?

Kurica kurbanıy olım, ahça késeme tohanma.

Siye giden höllige yazzılı.

Sizde yiyah, içah; bizde gülah oynıyah.

Tavuğı germeçte kuzliy.

Yattı, yattı, yarmaladı; kahtı yéri dırmaladı.

4. MASALLAR (HEKETLER) :

Uzun kış gecelerinde çocuklara anlatılan, onların hayal dünyasını zenginleştiren, onlara geniş ufuklar açan; doğruluk, cesaret gibi kavramları aşıladığından didaktik de sayılan, yer ve zamanı “bir zamanlar memleketin birinde” diye başlayan, olağanüstü olaylarla süslü olan, mutlaka mutlu sonla biten; iyilere ödül, kötülere ceza veren masallara Urfa’da “heket” denir.

Urfa’da bir zamanlar herkes iyi veya kötü bir masal anlatabilirken bu işin ustaları da vardı. Uzaktan veya yakından akraba olan bir kadın veya aileye mahrem olan erkek akraba gece ziyareti yapmak için eve gelir. Tandir yorganının içine giren çocuklara bir veya birkaç gece süren masallar anlatır, çocukların çoğu daha masal bitmeden uykuya daldı. Ancak birde yetişkinler arasında da masal söyleme adeti vardı. Özellikle bir hafta, on gün süren dağ yatlarında ya yatıya katılan biri tarafından veya yatıya davet edilen bir kişi tarafından masal anlatılırdı. Urfa’da masal anlatan kişiler musannif yani derleyici değildi, bir kısmı okuma yazma da bilmezdi. Daha sonra yapılan araştırmalarda Urfa’da anlatılan bu masalların Arapların “Binbir Gece Masalları”ndan, Hint masallarından, Arap ve İran efsanelerinden, Tutiname adlı eserlerden kaynaklandığı anlaşıyor. Masal anlatıcılara bu masalı nereden öğrendiği sorulduğunda anlatıcının masalı ya büyüklerinden dinlediği ya da “kâğıttan öğrendiği” cevabı alınmıştır. Urfa’da anlatılan masalların Anadolu’nun birçok yerinde anlatıldığı zaten belirgindir. Bu masalların (heketler) masal anlatıcıların yaşadığı önemde yazıya geçirilmemiş olması, anlatıcıların da ortadan kalkması nedeniyle kayıt altına alınamamıştır. Son yıllarda yapılan derleme çalışmalarından alınan sonuçlar da tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Bu konuda açılan yarışmalarda yarışmacıların çoğunun internetten derlediği ve Urfa’da konuşulan Türkçeye devşirilmeye çalışılan örnekler olduğu gözden kaçmamıştır.

5. BEDDUALAR (KARGIŞLAR)

Urfa anonim halk edebiyatının en zengin şubelerinden biri de beddua alardır. Beddua maalesef Urfa’da çok yaygındır. Her kesimden insanın dağarcığında kadın olsun erkek olsun çocuk olsun e zberlemiş olduğu beddualar vardır. Söz gelimi kadınlara beşikte çok ağlayan bebeğine, sözünü dinlemeyen veya yaramazlık eden çocuğuna, kendisini hırpalayan kocasına, kendisine eziyet eden komşusuna, hak-sızlığa uğradığı zaman muhatabına beddua eder. Oysa bedduası tuttuğu takdirde en çok acıyı çekecek olanın kendisi olacağını düşünmeden öfke veya acı ile beddua etmeyi alışkanlık edinmiştir. Erkeklerin de karılarına veya muhataplarına beddua etmesi bir alışkanlıktır. Çocuklar da aynı bedduaları arkadaşları için kullanırlar. Ama dikkatimizi çeken önemli nokta, Urfa’da çocukların büyüklerine asla beddua etmemeleridir. Urfa’daki beddualar

- a. Sağlıkla ilgili beddualar
- b. Ölüm dileğinde bulunan beddualar
- c. Gelinler için söylenen beddualar
- d. Hakkından vazgeçmeme ile ilgili beddualar
- e. Yoksulluğa düşme dileğinde bulunan beddualar
- f. Münferit beddualar, olmak üzere 6 grupta toplanır.

Altıy aha, göziy baħa, dört ayağıy haviya kaħa.

Ekmek atlı, sen yayan olasan.

Etegiye oğlan südigi demiye.

Gidesen, bi zalımın eline düşesen, cigeriye üregiy

hesteħana silepçesini doldıra.

G..iy yérde, göziy kapıda kala

Gün yérine bun yiyesen.

Ĥan eviy véran ola.

Ĥanay ĥart ĥart éde..

İşkatiya devrola.

İtten aç, ilandan çılpah olasan.

Ĥan ağılıyan, ĥara bağılıyan.

Ĥan kusasan, irin aħtarasan.

Kôr pıçaħlara gelesen.

Ĥurtnan kıyamata ĥalasan.

Ĥuzzılĥurt. (Yarana kızıl kurtlar düşe.)

Naliy mıħiy Germiç Dağı'nda kala.

Sıccaħ yatasan, savuħkaħasan.

Tahta kanat kalasan.

Yérişip yétmiyesen, gögerip bitmiyesen.

Yurt yuva bulmıyasan, mırız almıyasan.

6. BİLMECELER

Urfa'da bilmeceler; dili, yapısı, sözcük dizilişleri, seci ve aliterasyonları, cevapları bakımından Anadolu'nun diğer yörelerinden farklılık göstermez. Yalnız sorulan bilmeceler ve alınacak cevaplar bakımından farklı toptoplum ve kişilere yöneltilmesi bakımından bir ayrıcalık gösterebilir. Söz gelimi, uzun kış gecelerinde vakit geçirmek için dedelerin, ninelerin, annelerin, babaların, teyze ve halaların, dayı ve amcaların çocuklara, çocukların yönelttikleri bulmacalar vardır : "Uzandıhça uzanır, heftada bir bézenir. (Çamaşır ipi - germeç)" gibi düşünmeyi geliştiren bilmeceler sorulur. Büyüklerin sıra gecelerinde sordukları bilmeceler ise cevabı temiz masum olan "Kıllı ağzını açtı, kılsız içine kaçtı. (Tuluk ve yağ)" gibi sorusu oldukça müstehcen olan bilmeceler de vardır.

Ağırdır başı, kaħmaz leşi; kaħarsa leşi, bitirir işi. (El terazisi)

Ağzı açıl  elemet, içi kızıl kıyamət; yaş girdi kır  ıhtı,

Muħammed'e selavat. (Fırın)

Al atlas, yeşil atlas, suya ataram batmaz. (Elma)

Allah yapar yapısını, kullar açar kapısını. (Karpuz)

Altı ataş, üstü daş, içinde bin bir baş. (Hamam)

Altı derya, üstü nar, bi incecik yolu var. (Nargile)

Altı mermer, üstü mermer; içinde bi hanım terler. (Dil)

Ayaħları su iç er, üstinden gelen geç er. (Köprü)

Dal üstünde kitli sandık. (Ceviz)

Benim bi k utım var, içinde y eddi t rli otım var. (Kulak)

Beyaz evin içinde k   k yavru. (Civciv)

Bi kızım var, gelenin elini   per. (Kapı tokmağı)

Bi kıru kıafa, kıoydım rafa; gendi datlı, meymun sıfatlı. (Nar)

Bi küçicik kıuyı, içinde suyu, ağzında mercan, üstinde ilan. Fener)

Bişir aş olsun, bişirme kıuş olsun. (Yumurta)

Dağdan gelir lek kimin, kıolları bilek kimin,

egilir su içmağa, bağırır oğlağ

kimin. (Ceylan)

Dam ardında boynı burığ. (Pislik)

Dam ardında bi parça külinçe. (Ay)

Dedemin bi sarığı var, sararam, sararam bitmez. (Kirman)

Dilim dilim nar, dize çıhtı kıar, éndi hünkâr, çıhtı sedefkâr.

(Kömür, Mangal,kül)

Dört ayağı var, üstinde dayağı var. (Masa)

Dört lap, bi lup; egri hıyar, nenni yar. (Deve)

Dumanı tüter, isterse gider, balığ degildir, deryada üzer. (Gemi)

Ebdes salır, namaz kıılmaz; ceme’etten geri kıalmaz. (Cenaze)

Ektim nohıt, çıhtı söğit, yaprağı tud, gendi armut. (Pamuk)

Elde yapılır, ete tağılır. (Küpe)

Etten kıantar, altın darta. (Kulak)

Filcan kimin gözi var, zéhér kimin sözi var. (Baykuş)

Findelefit, bını bilmiyen bi kıara it. (Téşi - kirman)

Gündiz kıalada, géce belada. (Yatak)

Henteşe, menteşe; kıaldırdım vurdım daşa. (Sümük)

İnim inim inler, bin gişi dinler. (Davul)

Kaç kıat içinde, kaç kıtap içinde; ne mılla oğır, ne de kıtap içinde.

(Kader)

Kıara tavuğkıkıklar, kıanatları şakıkılar. (Kapı)

Katkıatdır kıatkıatı, bı Allah’ın hikmeti, yapıcılar yapamaz,

tökmeçiler tökemez. (Lahana)

Kendilde var, mumda yoh; mendilde var, çulda yoh; insana ‘akıl satar,

‘embarlara daş atar. (Dil)

Küçicik mezar, dünyi gezer. (Fanus)

Mes tahtası, mestane tahtası; toppıh tokıştıran, mırız

ıavuştıran. (Tandır kürsüsü)

Öteden gelir şah kimin, otırır padşah kimin, serilir hesir kimin, sürinir
yésir kimin. (Kar)

Sıra sıra durmuşlar, Hek yolına girmişler; vahtı gelmiş, saralmışlar sol-
mışlar.(Buğday)

Sildim, sipirdim, hütüti geldi, otırdı. (Mangal)

Suda yayılır, çıhtı mı bayılır. (Balık)

Uzun, uzada gidiy, öli mezara gidiy, babası üç aylıhken, oğlı bazara gidiy.

(Patlıcan)

Uzun uzun kemişler, bizim eve gelmişler, oynamışlar, sıçramışlar,gétmişler.

(Yağmır)

Yazın géyindir, kışın soyınır. (Ağaç)

Yér altında altın sikke. (Havuç)

Yér altında gelin gidiy. (Karıncı) (Su)

Yér altında gümüş düğme. (Çiğdem)

S Ö Z L Ü K

A

ABKAT : Avukat. (avukat > avıkat > abıkat > abkat)
fonetikparantezinde görüldüğü üzere birden fazla ses olayı meydana gelmiştir.

Siye bi şe söliyim mi, bı abkata gelen de'vaların en kıssası üç sene sürer.

ABLASIM : Bakırcılıkta kullanılan iki ağızlı çekiç olup bir ağzı kare, bir ağzı dikdörtgen biçimindedir. Bakır telleri doğrultmada kullanılır.

Tükene başladığım ilk gün ustam öğime bi avuç tel kodı, elime ablasımı vérdi.

ABUZAMBAK OĞİMAH : Yalan yanlış bahaneler uydurarak,boş sözlerle oyalamak, iknaya çalışmak. Deyimin Arapçadaki “ebu : baba” ve “zambak” kelimelerinden oluştuğu belli-dir. Ancak yaptığımız alan çalışmasında ne böyle bir kişinin olup olmadığını belirleyebildik ne de bu deyimın öyküsüne ilişkin bir bilgi bulabildik. Bir rivayete göre de“Ebu Zambak” Araplar arasında ünlü bir yalan ve palavra kitabıdır.

Bize abuzambak oğımahtan vazgeç, bizim boş söze çöhtana karnımız toh.

ACİÎ : Azıcık, biraz. Sözcük orta hece düşmesine uğrayarak “-zı-” hecesini düşürmüştür.

Acîh bina da bi sîhım kifte verin, oğlan uşağıdır;
soyra düşer müşer.

ACİH : Zahmet olmazsa, Allah rızası için, lütfen gibi anlamlar taşır.

Ben bı yüki kıldıramam valla, acîh ucından tut ki
bınları eşşege yükliyim.

ACİÂMAÎ : Acıkmak .

Bı démah oliy ki sen ac degilsen: acıhan yir daşı,
zannéder kemminli kéşkek aşı.

AÇİH EKMEK : Bir tür lavaş. Bir pide ekmeği için gerekli ve yeterli hamurla yapılır. Hamur, fırında “tapçı” tarafından yuvarlak olarak açılır ve tırnakçı hamurun yüzeyine sıvı hale getirilmiş mayalı hamuru sürer ve eliyle uzunluğuna yayarak açar. “Şatır” bu açılmış hamuru biraz daha esnetip küreğe koyarak çift çift fırına atar ve pişirir. Bu yumuşak ekmek, Urfa sofralarında dürüm için kullanılan bir ekmektir. Bakınız : Tapçı, Şatır.

Bı açih ekmek de olmazsa ne balcanlı kebabın
dadı çıhar nede balcan kavurmasının.

AÇİÂSU : Urfa’nın kuzeybatısında, Direkli yolunun 1 km kadar kuzeyinde Cabır Dağı’nın batı arka tarafında yer alan bir su kaynağıdır ve çay olarak akar. Bahar yağmurlarıyla canlanıp taşan kaynak, nisan ve mayıs aylarında Urfa’da şehir şebeke suyunun olmadığı dönemlerde yaşamsal bir önem taşıyan bu pınarın etrafında üzüm bağları ve fıstıklıklar vardır. Bu ranın suyu açık ve kapalı kanallar (pörenk) vasıtasıyla Karakoyun Deresi’ne kadar getirilir. Bu su bu arada dolaplar vasıtası ile Yeraltı, Eyvanlı,

Tud, Kerizbaşı, Küçük Kerizbaşı değirmenlerini çalıştırır. Karako-yun'daki su kemeri aracılığıyla Su Meydanı'na gelir ve üç kola ayrılarak şehre dağıtılırdı. Açıksu az da olsa mesire yeri olarak tercih edilen bir yerdi.

**Açıksu'da bağı, Esemkulu'nda fıstıklığı varmış kızımızı
istiyeñ oğlanın.**

ADI Kİ : Hani, güya gibi iki değişik anlam taşıyan edat.

Adı ki biye ħarmanda yardım édecaħtiy, yalançı.

...

Bı oğlan adı ki mektep oħiy; ne defteri var ne kelemi.

AĞ : Ak, beyaz.

Kızın adı 'Enzilħa
Ataşı düşmiş ħaħa
Ağ sayay çamır olmuş
Gel bizim evde yaħa

AĞ : Pantolonun iki bacağıñın çatıldığı kısma verilen isim olduğu gi-
bi gömlek yakasının dikildiği kısma da bu ad verilir.

**Şegirt ħefleten pantolıyın ağını yanış çatmış, hindi
ben ne déyim, bı biye 'eyip.**

AĞA : Büyük toprak sahibi. Böyle olmakla beraber ekilip biçilen
arazisi olan herkese Urfa'da "ağa" denir. Ayrıca muhata-
bı ağırlamak için kullanılan bir hitap biçimidir.

Ağa borç éder, azap ħérç éder.

...

Ağalıħ, vérmaħnan olır.

AĞA : Abi, ağabey.

**Şansıma bah, bögin bağa Ayıp ağam gidecahtı babam
kahtı beni bağa gönderdi.**

AĞABANI : Abani denen bir tür az ipek karışımı kumaş. Biraz sert bir dokuma olduğu ve kaygan olmadığı için daha çok sarık yapmada kullanılır, çok eskiden erkekler fes üzeri ne de sararlarmış.

**Vel, vel, vel! Hoca mı oldiy, ağabanı sarık seni y
neyiye.**

AĞANLAR TETİRBESİ : Sarayönü Caddesi'nde Yusuf Paşa Camii ile PTT arasında yer alan, kabalıtyla girilen batıya ilerleyen S harfi çizen virajlı çıkmaz sokak.

**Ağanlar Tetirbesi'nde o zaman Çiçekçi Mıstafa
'Emmi'nin tükeni vardı.**

AĞARDANLIĞ : Kireç taşı tozu, pekmez yapımında pekmeze kıvam vermek için kullanılır.

**Bı kara bekmeze kodığıy ağardanlığı, gün bekmezine
komıyacaḥsan, unıtma ha.**

AĞ BALIĞ : Halil'ür Rahman Gölü'nü besleyen gözelerden biri de gölün güneyinde bulunan Halil'ür Rahman (Döşeme) Camii içindedir. Rivayete göre Hz. İbrahim (AS) Nemrud'un ateşine atılınca buraya düşmüştür. Bu gözede çok nadir zamanlarda bir beyaz balık görüldüğü söylenir. Bu beyaz balığı gören kişinin dileklerinin kabul edileceğine inanılır. Bu yüzden halk, burayı fırsat buldukça ziyaret eder.

**Degirmende unım var
Mevla'dan umudım var
O yar benim olırsa
Ağ balığa mumım var**

AĞ CAMI : (Nimetullah Camii) Elli Sekiz Meydan'da 16. Yüzyılda Urfa sancak beylerinden Nimetullah Bey tarafından yaptırılmıştır. Kitabesinden anlaşıldığına göre bir kilise harabesinin yerine inşa edilmiştir. Buraya neden "Ağ Camı" dendiğini tespit edemedik ama bu adın caminin beyaz kesme taşlardan yapılması nedeniyle verildiğini tahmin ediyoruz. Cami avlusunun kuzeyindeki medrese odaları M. 1695 tarihinde inşa edilmiş olup Abbas Ağa adlı biri tarafından finanse edilmiştir. Caminin minaresi, diğer camilerde olduğu gibi tek şerefeli olup Urfa'nın en uzun minaresi durumundadır. Avluda küçük bir hazire ve sonradan sekisine getirilmiş mahalle halkının kullanım suyunu karşıladığı, suyunu Açıkusu'dan alan bir havuz vardır.

AĞBATI : Akibeti, sonu.

**Bı gelinnen güvegi şükir mirazına kavuştu, ağbatı
bizim gençlerin başına.**

AĞCIL : Ağarmaya yüz tutmuş.

**Dostiy var, düşmaniy var. Géydiği ağcıl da olsa,
hırçık de olsa pâk olsun oğlım.**

AĞCIL : Patlıcan, salatalık, acur gibi sebzelerin acılığı. Bire bir anlamı "acıya yakın"dır. "Ağı : zehir" sözcüğü "-cıl" andırma eki ni alınca "ı" ünlüsü düşmüştür.

**'Ecırlar ağcıldı, heppisini kaçıp tozlığa attım; kabah,
isot dolması yaptıh.**

AĞÉ! : Saygı ve ağırlama anlamı içeren hitap sözü.

**Ağé seni ne sağıy belli oliy ne soliy; ne déyim ne
söliyim siye şindi.**

AĞI : Ağu, zehir.

**Ağı yiyeydim, iki lohma ekmegiyizi yimiyeydim;
ağzımdan, birmımdan getirdiyiz.**

AĞI : Zakkum ağacı. Haşerata karşı bir koruma sağladığına inanıldığı için birçok evde bu ağaca rastlanır. Ağacın pembe açan çiçeklerinden ilaç yapılır.

**Kabın kacağın suyunı ağının dibine tökmişsen, bah-
sayna ağaç kuriy.**

AĞIL : Bağda yaz oturacağı olarak yapılan etrafı yığma taş çevrili avlu. Anadolu'da köylerde küçükbaş hayvanlar için yaz mevsiminde yapılan ağıl anlamında Urfa'da fazla kullanılmaz.

**O yaz bi bağ kiralamıştış, géceleri ağılda ilandan
'ekraptan koyın koyına yattış.**

AĞIZ : Şişe, testi, küp gibi kullanım eşyalarının açma, kapama kısmı.

**Ben geçen hefta dersimi aldım, küpi ağzına keder
doldırdım, bı nağıl susız kalmanış.**

AĞIZ : Yolun başı veya üstü.

**Yolın ağzında durıp gidene gelene bahma, 'eyiptir!
Haş bize nammısını amanat étmiş.**

AĞIZ : Lohusa koyunların doğumdan sonraki ilk sütü. Bu süt olarak kullanılır.

Koyınlar kuzlıyadı da ağız dadından kövde bi ağız yiyeydi.

AĞIZ : Meyva ve sebze de ilk ürün.

Tehannavi üzimin ilk ağız taylığa girdi mi yaz geldi dé-mahtır.

AĞIZ DADI : Huzur.

Allah ağızınızın dadını pozmasın, Allah sizi birbiriye mü-tüh étsin.

AĞLAĞAN : Ağlamayı huy edinen, kolayca ağlayan.

**Ağlağandır
Humar göz ağlağandır
Toplansın ergen kızlar
Bahın kim ağlağandır**

AĞPIYAR : Karaköprü ilçesinin kuzeybatısında bulunan ve bugün ancak çok yaşıllığı geçen bahar aylarında canlanan bir su kaynağıdır. Pınarın etrafında boy gösteren birkaç koyu gölgeli ağaçtan oluşan bu mekân; geçmişte gündüzleri piknik yeri, geceleri musiki alemlerinin mekânı olarak kullanılmıştır. İmara açıldığı için bugün önemini yitirmiştir.

**Sebbehin zottiginde Herran Kapı'dan yola yayan
çih-tih, öle meheli Ağpiyar'a yetiştih.**

AĞZI AÇIH : Hamur ve kıymadan yapılan ara sıcak türü bir yiyecek. 13 - 15 cm çapında açılmış bir yufkanın üzerine

tuz, baharat, sarımsak, maydanoz karışimli yağsız çiğ kıyma yayılır. Kenarları hafifçe, biçimli olarak bükülerek kapatılır. Yağda kızartılarak servis yapılır. Ustalık tarafı eti dökmeden kızartmayı tamamlamaktır.

Ağzı açılı esşeli arvat işidir, sen nérde ağzı açılı yapmağ nérde.

AĞZIAÇIHLARIN TETİRBESİ : “Ağziaçılı” lakaplı bir ailenin oturduğu Çıkmaz sokak olup, Kutbeddin Camii’nden Büyük Yol’a çıkan sokağın ilk sağındaki Temür Sokak’ta yer alır.

Babamın Ağziaçılıların Tetirbesi’nde otıran bir arhadaşı vardı o vahit.

AĞZI YUMIĞ : Hamur ve kıymadan yapılan ara sıcak türü bir yiyecek. 13 - 15 cm çapında açılmış bir yufkanın üzerine bir yemek kaşığı dolusu ceviz, baharat, tuzla kavrulmuş kıyma konur. Yufkanın kenarları toplanarak yufka bohça haline getirilir. En üstten bükülerek kapatılır. Yağda kızartılarak servis yapılır. Ustalık mümkün olduğunca küçük yapılmasıdır.

Sen éle déyisen amma, biye ıalırsa bamya aşının Arhadaşı ağzı yumığtır.

AHA : İşte, al işte, bak işte anlamlarını taşıyan bir ünlem.

Ağlıyıp sızlanmağı birağ, aha siye sermiye, aha siye müşteri, bağah noliy.

AHARBAŞI : Ayn-ı Zeliha ve Halil’ür Rahman göllerinden çıkan sular bir çay halinde açıktan akıp Hasan Paşa (Padişah) Camii’nden geçtikten sonra “Aharbaşı” denen yerde Narıncı Camii’nden itibaren yer altından akmaya başladığı için Urfa’da buraya bu ad verilmiştir.

**Edreseyi bilmiysense aḥşam namazından soyra
beni Aḥarbaşı'nda bekle, beraber gideriḥ oriya.**

AḤARSU : Tek kordan oluḣan inci.

**Kelep inci alamadıyız geline, bayrım fıḳaranın boy-
nına bi aḥarsu taḥaydıyız.**

AḤÇA : Akçe, para.

**Urfa'mızın dört etrafı bahçalar
Yar otırmış pencerede saz çalar
Seniy üçün kazanmışam aḥçalar
...
Aḥça sayış örgedir, ḳaftan yeriş örgedir.**

AHHA! : Beklenmeyen bir durumla karşılaşıldığında çaresizlik
anlamında kullanılan bir ünlem.

**Ahha, yağmır yağıy; gesim téşte ḳaldı, hindi ben ba-
şımane küḻ ḳoyım.**

AḤİR : Son.

**Bı demde
Yaram sızlar bı demde
Mevlam beni 'effeyle
Aḥır nefes son demde**

AḤİRİ : Son, sonunda.

**Sizi de aynadım, dostım bile degilmişsiz, aḥırı biye de
bını éttiyiz ya!**

AḤİRİ KELAM : Son söz, sözün sonu, sözün kısası anlamlarında.

**Ahırı kelam beni bindan soyna yoh sayın, madam bé-
le ben yoham.**

AHIRMAH : Balgamlı olarak tükürmek.

**Heste sebebe keder héç yatmadı, bi yandan kıstı, bi
yandan ahırıp durdı.**

AHIRVAHİT : Son vakit, kıyamet.

**O mıhs..tı herif de sizi de'vet etti ya, ben déyem ahır
vahıt 'elemetidir.**

AHİTMA : Topaç çevirmede kullanılan tekniklerden biri. Urfa'da to-
paç çevirmeye "deleme çalma" derler. Etrafına ip sarı-
lan topaç yerde dönerken ip atlatmayla ele alınır. Elden
yine ip yardımıyla yere doğru sarkıtılıp tekrar ele çekilir
ve bu hareket birkaç defa tekrarlanır.

**Oğlan deleme çalmağı hemin hemin örgendi, amma
daha ahıtma yapamıy.**

AHİTMA : Urfa'da çok revaçta olan bir altın bilezik türü. 8 - 12 kor
ince altın zincirin nakışlı veya oymalı iki altın plakayla
bağlandığı ve özel kilit sistemiyle bileğe takılan enli bile-
zik.

**Kız evinin sesi çıhmadı déye geline nişanda bi
çüt ahıtmıyı çoh gördiler.**

AHİTMA : Atların alınlarında iki gözün arasından başlayıp burunları-
nın hizasına kadar uzanan beyaz leke.

**Bını bi kerez kafaya koy kardaş, éyyi atayağından,
gözzel at ahıtmasından belli olır.**

AHİTMA : Bazı kuşların alınlarından gagalarına kadar uzanan üçgen beyazlık. Bakınız : Kağ.

Be’zi kuşçılar bı bayaz lekiye ahıtma, be’zi kuşçılar da kağ déyiler.

AHŞAM : Akşam.

Ahşamlar oldı gene
Çıralar yandı gene
Ay yüzlim ceyran gözlim
‘Eklıma düşti gene

AHTAR AĞACI : Sac üzerinde yufka ekmek pişirirken ekmeği sac üzerinde çevirmeye yarayan ince, yassı, yaklaşık 1 m boyunda, 7 - 8 cm genişliğinde, 0,5 cm kalınlığında tahta el aracı.

Ne téz böyidiy oğlım, ahtar ağacı keder boyiy var,
türli türli huyiy var.

AHTARMA : Araç veya binek hayvanı değiştirerek yolculuk etmek.

Yol zatana çoñ uzun, yarı yolda yükün yarısını öbir
deviye ahtarabilirsey éyyi olır..

AHTARMAH: Sac üzerinde pişirilen yufka ekmeği “ahtar ağacı”yla çevirmek.

Madam çağırdıy, gelmedi; sen ekmek ahtarmağa
bañ, ben hamırı açaram.

AKŞOYLARIN KABALTISI : Akarbaşı’nda Mevlid-i Halil Sokağı’nda yer alan doğu - batı doğrultusundaki kabaltı. Üstünde Aksoy ailesine ait çardak bu bulunduğu için bu adla anılagelmiştir.

ALACA : Erkek gömleği dikiminde kullanılan çizgili, pamuklu kumaş, basma. Bakınız : Çit, Alaca Han

**Nezif'in hırcında bi top alaca
Seraya getirin kanlı salaca
'Ası'yı gönderin gêtsin 'ilaca**

...

ALACAHAN : Bakınız : Gümrük Hanı.

ALAMAN BAĞI : Eski Zeytinlik Yolu'ndan (Cengiztopel Caddesi) Cav, sak Çayı'na doğru giden yolun 250. metresinde yer alan 6 - 7 dönümlük bir bağ. 19. yüzyılın sonlarında bu bağ, Rışvanlı aşireti reisi Hac Bedir Ağa'nın bağı olarak bilinmekteymiş. Bu bağ içinde zeytin, fıstık, incir, badem ağaçları ve üzüm asmaları (tiyek) bulunurdu. Bu bağa bu adın verilmesinin nedeni, bu bağda 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti ile müttefik Alman gönüllü doktorlarının kurmuş olduğu küçük hastane veya revirin bulunmasıdır. 1950'li yıllarda Bina iki katlıydı. Alt kat yarıya kadar bazalt taşlarla örülmüştü. Alt katın üst yarısı kısmı ile ikinci kat beyaz Urfa taşından yapılmıştı ve bu taşlar badanayla örtülmüştü. 1950'li yıllarda bu binanın girişinde jandarma nöbet tutardı. 1970'li yıllarda herhangi bir şekilde konut alanı olarak ilan edilmiş ve 1990'lı yıllarda binalar yapılarak bu alan bir şekilde şahsi mülkiyete geçirilerek iskân edilmiştir.

**Gençliğimizin yarısı Alaman Bağı'nın yanındaki
'ümrimizi yiyen o bağda geçti.**

ALATIRIK : Elektrik.

**Oğlanı alatirikten uzak tut, duydiy mı bilmiyem,
konşının kızını alatirik çarpmış.**

ALAV : Alev.

**Allah kimsenin hanasına alav düşirmiye, geldi mi
yér yérden geliy.**

ALAVLANMAH : Yanmak, tutuşmak, alevlenmek, şiddetini arttırmak.

**Gel benim fener göynim
Mum kimin yanar göynim
Geh de bi alavlanır
Geh de bi söner göynim**

ALIÇ : Kuruşu da yenen bir tür yabani meyva.

**Bı derenin alıcı
Kımalı barmağ ucu
Yar üstine yar seven
Kabıl olmaz orıcı**

ALINLIH : Daha çok kırsal kesimlerde kadınların alınlarına taktıkları boncuk, altın veya çeşitli metallerden yapılmış aksesuarla süsledikleri geniş bant.

**Kız süsine çoh düşkin, beklim ayağında çarığı yoh
feçet alınlığı var.**

ALIŞMAH : Öğrenmek, ezberlemek.

**Bı dü'eyi alış, sebbehleri evden çıhiyken, géce
yatmazdan evel oħırsan.**

ALIŞMAH : Tutuşmak.

**Ağaçlar yaştı elle'em, bahsayna odınlar bi türlü alış-
madı yimek géc bişecaḥ.**

ALIŞMAḤ : Bir yerin şartlarına uyum göstermek.

**Bı it bize éyyicene alıştı, ipini aç, arthıḥkolay kolay bi
yére gétmez.**

ALKUÇ BALKUÇ : Sekiz on kişilik bir grubun oynayabileceği çocuklara ait bir sokak oyunudur. ocuklar bir araya ge lerek bir halka oluşturur. İçlerinden birini lider kabul eder veya seçerler. iderlik için anlaşma ol mazsa ya yazı tura (elif yıldız) atılır ya da adımla sayışma yapılır. Lider olan çocuk iki avcunun arasına yassı bir taş alarak elini öne uzatır. Halka olan çocuklar da aynı hareketi yapar ve ellerini boş olarak öne uza- tırlar. Lider herkesin önüne sırayla gelerek “alkuç balkuç Helep’e uç” veya “alkuç balkuç heyada uç” der ve taşı kimseye sezdirmeden taşı birinin avcu- na bırakır. Taşı alan çocuk bunu etrafına sezdirmez. Lider yeniden “alkuç balkuç...” deyince yerinden fırlayarak önceden belirlenen hedefe doğru koş- maya başlar. Bütün çocuklar onu kovalar. Çocuk on- lara yakalanmadan hedefe varırsa gelecek oyunun lideri olur. Oyun çocuklar yoruluncaya kadar devam eder.

**Bizim oğlan arḥadaşlarınnan alkuç balkuç oyniyken
düşip kafasını kırmış.**

ALLAHİSEN : “Allah’ını seversen.” sözünün “sevmek” fiilinin atılması- la kısaltılmış biçimidir. Urfa’da her zaman bu kalıpta söylenir.

**Biliyem sen yalan söylemezsen; Allahisen bı işin
dorğısını hele bi aynat bize.**

ALMA : Elma.

**Al alma dört olaydı
Yiyene dert olaydı
Bı almanın sehebi
Sözine mert olaydı**

ALMALI KEBAP : Elmalı kebab. Çok az yağlı erkek kuzu eti zırhta çekilerek kıyma haline getirilir. Yeşil, ekşi, cevizden biraz büyük elmaların çekirdek ve sapları “zurna” denen ve tenekeden yapılan bir aparatla çıkarılır. Kalın ve dört köşe kebab şişine dört elma, üç et veya beş elma dört et saplanarak kömür ateşinde pişirilir. Pişen kebab bir orta tepsiye veya “lenger” denen servis tabaklarına çekilerek servis edilir. Urfa’da eskiden baharda acı,taze biber bulunmadığından ekşi elma sayesinde değişik bir çeşni vermesi, yürek bastırması nedeniyle tercih edilen bir kebab türüdür.

**Bı mevsimde biye iki şiş almalı kebab yidirene valla
köv bağışlaram.**

ALTALAMAḤ: Yenmek, mağlup etmek, etkisinde tutarak zarar vermek.

**Bıḥesteliḥ beni éyyice altaladı, artıḥ kolay kolay
bélimi dorğıldamam.**

ALTATAR : Şarjörü altı mermi alan eski bir tür tabanca. (Altı atar)

**Şindi ne sileḥler çıḥmıṣ, altatarın vaḥtı mı ḵaldı;
gendini orda delik déşik édeller.**

AMANAT : Emanet, vedia, kayra.

**Yarı yolladım yola
Ḥaḵḵ’a amanat ola**

**Güneş vurır karaldır
Azacıḡ bulıt ola**

AMANAT : Peygamberin sakal-ı şerifi.

**Herifiyden mise’de alabildiy mi, Leylayı ḡedirde
amanata gidecaḡ mıyılıḡ?**

ANAÇ : Yavru sahibi, yavru sahibi olmaya müsait, analık duygusu güçlü.

**Yavrılar
Aḡaçta ḡuş yavrılar
Anaçlar uçtı ḡétti
Yérde ḡaldı yavrılar**

ANCA : Ancak, en fazla, zar zor, son anda.

**Bi tayılıḡ üzüm anca 40 kilo gelir
...
Tükeni ḡapattım yaniyza anca yetiştim.**

ANÉ! : Anneye hitap ünlemi.

**Ané, biye iki sıḡım kifte yuḡırsay noliy zankim, üre-
ḡim bayıldı, ḡecenin bı se’edi.**

ANNAMAḤ : Anlamak. Bakınız : AynamaḤ.

**Anna dinne ki kızımızı istiyen oḡlan bizim oḡlanın
‘esker arḡadaşımıḡ.**

ANNATMAḤ : Anlatmak. Bakınız : AynatmaḤ.

Bı ḡéce ne ḡeket annat ne mesele, yuḡım geliy.

APARMAH: Götürmek. Aynı sözcüğün Azerbaycan ve Kerkük Türkçelerinde sıkça kullanıldığını görüyoruz.

**Mendilim para para
Korharam yél apara
Sen orda ben bırada
Selamım kim apara**

‘AR : Namus, utanma duygusu.

Kimden utanacaḥ, niye utanacaḥ? ‘Arı satmış, nam-mısı dellala vérmış.

‘ARABİ CAMISI : Kale Boynu’ndan Harran Kapı’ya giden yolun üzerinde yer alan ve Urfa mimarisinde pek rastlanma-yan Emevi üslubu minaresiyle dikkat çeken bir ca-midir. Caminin daha önce orada bulunan Ali Han Mescidi’nin yerine inşa edildiği hakkında bir bilgi vardır.

ARAHÇIN :Her tür kumaştan dikilebilen bir çeşit namaz başlığı.

**Arahçını torama
Bi oḥ vurdıy yarama
Madam tebip degildiy
Niye baḥtiy yarama**

ARCA : Arıca, temiz. Temiz anlamına gelen “arı” sözcüğüne getirilen “- ca” küçültme ekiyle “temize yakın” anlamını kazandığı halde Urfa’da çok temiz anlamında kullanılmaktadır.

Bekârın köynegi arca olırsa işin içinde bi iş vardır; ya anasından bacısından, ya da...

ARGİMAH : Ağrımak.

**Yaram sızlar arğır başım
Yastığa damlar gözyaşım
Tabıtımı kaldırmayın
Altında yohtır kardaşım**

ARĞITMAḤ : Ağrıtmak, ağrmasına neden olmak. “Ağrımak” fiilinin
oldurgan biçimi.

**Beni meḥkemiye şahat mahat götürip arğımar başı
mı arğıtma, gét yoluı Allahisen.**

ARḤ : Ark, su yolu.

**Urfa yolu bı mıdır
Arḥı dolı su mıdır
Ḥeḳiyketli sevdiğim
Ḥeḳiyketiy bı mıdır**

ARİ SİLİ : Tertemiz anlamında ikileme.

**Hadé artıḥ konşı,evleri arı sili temizledih, aşı astıḥ,
hindi sıra zuvaḥta.**

‘ARLANMAḤ : Utanmak.

‘Arsız neden ‘arlanır, çul da géyer sallanır.

...

Benden ‘arlanan benden gezmesin.

ARMUDIYA : Nazarlıklara dikilen armut biçiminde, oyma işçiliğine
uğramış 8 ayar altın.

**Bı armudıyıya fazla gümen étme; alırken paradır,
satarsay beş ğurış étmez.**

ARPA ÇARPA: Mahalle aralarında delikanlıların oynadığı bir oyun. Mahalle arasında toplanan 5 - 6 delikanlı ellerine geçirdikleri atkı, çuval parçası, bir bez parçasının ucunu düğümleyerek birbirlerine vurmaya başlar. Bir oyuncu, diğer oyuncuları kaçırana kadar oyun sürer. Ancak lafın önünü sonunu düşünmeden konuşanlara :”Arpa çarpa gidiy.”, eline sopayı alıp kalabalıkta sağa sola saldıran kişilere : “ Arpa çarpa yapıstırıy.” derler.

Allahisen sesiy kes, arpa çarpa konuşmağa başlama, gene kelbimizi kıracaḡsan..

ARPIZLAMAH : Saçma sapan konuşmak.

Bah diḡket ét, o herif sözini savını bilmez; birez sıhıştırdiy mı arpızlamağa başlar.

ARVAT : Kadın, zevce. Sözcüğün aslındaki “v” ile “r” ünsüzleri ara-sında göçüşme meydana gelmiştir.

Arvattan herifin torpağı bi yerden alınmazsa idara olmaz.

...

Arvat malı kapı maldanıdır; girer üziye çarpar, çıkar çarpar.

ASBAP : Esvap, elbise.

**Bi ay doğmış hilallı
Yarın yanağı ballı
Üstindeki asbabı
Hem mavılı hem allı**

ASBAP GÉCESİ : Urfa’da evlenme ritüellerinden birinin adı. Ger-

dek gecesinin gündüzünde dost, akraba, komşu ve yoksullarla iç pilav ve zerededen oluşan “süpha yemeği” yemeği” verilir. Şimdilerde bazı düğün sahipleri misafirlere kebab ve tatlı ikram etmeye başlamıştır. Durumu uygun olmayan bazı düğün sahipleri zaten eskiden beri misafirlerine kıymalı ekmek yani lahmacun (lahmacun) ikram ederdi. Damat tıraş edilerek damada damatlık giydirilir. Aynı günün akşamında kadınlar düğünde eğlenirken, damadın arkadaşları “asbap gecesi” adıyla bir eğlence düzenlerler. Bu gecenin masraflarını kirve veya damadın birinci derece akrabalarından biri karşılar. Bu ritüel aslında bekârlığa veda partisidir. Sofralar kurulur, parayla tutulmuş veya damadın arkadaşı olan müzisyenler eşliğinde eğlenilir. Eğlence sonunda damat dualar ve yumruklar eşliğinde gerdege sokulur. Bugün Urfa’da konuk evlerin de sergilenen “sıra gecesi”, aslında sıra gecesi ile asbap gecesinin karışımından oluşan uydurma bir etkinliktir. Bakınız : Sıra Gecesi

**Bı nasıl asbap gécesi, ne çalan belli ne söli yen; utan-
mazsam kaçıp gidecağam.**

ASKIN : Azgın, azmış.

Bı oğlan éyyice yoldan çıhtı; bı, aşkınlığın sonunun uyuzluğ olduğunu bilmiy.

AŞ : Yemek. Urfa da her yemek için “aş” kullanılmaz. Örneğin, bam ya aş, firenk aş, burğıl aş, soğan aş denir de fasulye aş, pirinç aş denmez.

Yat, ah; burıl aı.

...

Bişmiş aş a kaşşih sallama h kolaydır.

AŞLAMA : İçilecek suyun ısınıı değiştirmek, kuyu suyuyla şebeke suyunu (şebeke suyu her evde olmadığı için) karıştırmak, kuyudan çekilen suyun yosun kokusunu almak için suyu kaptan kaba aktarmak. Mastarda “aşılamak” sözünde ünlü aşınması olayını görüyoruz.

**Suyı tasta aşladım
Düzelere başladım
Sesi kapıdan geldi
Titremağa başladım**

AŞLI : Yemek yapmak için gerekli malzeme. Bu malzemeye çarşıdan alınan et, sebze ve yeşillik ile evde bulunan malzemeler de dahildir.

Sen başma benim sesim çıkmıy, iki aydır bı eve bı sepet aşlı girmedı.

AŞNA: Aşına, tanıdık, bildik.

**Çay içinde eşme çoh
Tebip yaram déşme çoh
Ben dédim sen olasan
Biye göre aşna çoh**

ATAŞ : Ateş.

**Ataş kodım manęala
Kuşlar konmış çangala
Sen orda ben bırada
Bende nasıl can kıala
...
Üziy üzime başar, ataşıy beni yaşar.**

ATAŞBEG KABALTISI : Urfa'nın en uzun kabaltısıdır. Kuzey - güney doğrultusundaki bu kabaltı Kurtuluş Mahallesi, Tarakçılar Sokak'tadır.

ATAŞ DEĞİRMENİ : Elektrikle çalışan değirmen.

Ataş değirmeninin unı esmer oliy, sen en éyyisi un-lığı su değirmenine yolla.

ATÇIĞAZ : Atcağız, zavallı at anlamlarına gelmekle beraber Urfa' da lunapark ve bayramlarda kurulan bayram yerlerinde çocukların bindiği atlı karınca anlamında kullanılır.

Bayramda uşahları bi atçığaza bindiremezsem benim babalığım nérde kalır.

ATMIŞ : Altmış.

Ne yapsam boş; yaşım atmış, şansım yatmış.

AT SITILI : Dövme bakırdan yapılan 20 – 25 L kapasiteli bakır kova. Kapaklı olanları da vardır.Daha çok bulgur kaynatılırken, nişasta ve salça çıkarılırken, şıra yapılırken kullanılan bu kova daha sonra yağ ve pekmez saklamak için kullanılır.

Bi at sıtlı bekmez, bi timin künci var evde; sen gel, göziy dar étme!

AVKAT : Avukat. Bakınız : Abkat.

AVLAH : Ayın etrafında oluşan parlaklık, hale, ayevi.

**Ay doğmuş avlah avlah
Dönder üzi biye bah**

**Ben senden üz çevirmem
Sen bi he démağa bah**

AVSIN : Efsun, büyü.

Şıhın yaptığı avsin da para étmedi.

...

Yağlı kırkürşına avsin ne yapsın!

AVSINNAMAḤ : Büyüyü bozmak, zehirli hayvanlara ve onların sokmalarına karşı bağışıklık sağlamak için şerbetleme işi.

Bi herif daha çociḥken avsinnanmıştır, bını nehéc ilan soḥar ne ‘ekrap.

AYAḤÇALIḤ : Dokuma tezgâhlarında ayakla çalışan ve ayakla bastırıldığında mekiği hareketlendiren aygıt.

Ayağımı ayaḥçalığa uzattım ‘eklımca, bi baḥtım ayağımı bi ‘ekrap soḥmıṣ.

AYAḤLI ḤEMAM : Asfalt Cadde’yle Karakoyun Deresi arasındaki alanda 1950’li, 1960’lı yıllarda yazlık Saray Sineması’nın, Şair Nabi İlk Okulu’nun kuzeyinde, Karakoyun Deresi kenarında kurulmuş bir hamamdır. 1930’lu yıllarda yıkılmıştır. Urfa’nın efsane halk kahramanlarından Nazif’in hikâyesinin bir kısmı bu hamamda geçmiş, mahkûm olarak hamama getirilen Nazif, bu hamamdan kaçırılmıştır. Bu hamama bu adın verilmesinin nedeni Karakoyun Deresi üzerine dikilen taş ayaklar üzerine kurulmuş olmasıdır.

AYIHTIRMAH : Ayıltmak, uyarmak, yapılan hile veya oyunu haber vermek.

**Benim o mabénde héç bi şéden heberim yohtı valla,
küçük kardaşım beni ayıhtırdı.**

AYIP : Eyyüp isminin Urfa'daki söylenişi.

**Bı gelen Ayıp mıdır
Şal 'eba géyip midir
Él 'elem yar sever de
Ben sevsem 'eyip midir**

AYMAH: Kendine gelmek, ayrılmak.

**Görmezdim, gösterdiler; duymazdım, duyurdılar;
aymazdım ayıltılar.**

AYMAH : Sözüünü etmek, adını anmak.

**Éyyi adam sözünün üstine gelir, adiy aydıh, sen geldiy,
anca bı keder olır.**

AYNAMAH : Anlamak. Bakınız : Annamah

**Siye yazığı geliy; daha aynamadiy mı ne hela
düştüğüy, sen derdiye yan.**

AYNATMAH : Anlatmak. Bakınız : Annatmah.

**Kim aynattı bınları siye, bınların hepsi düzmece;
inanma anam, inanma!**

AZACIH : Azıcık, biraz.

**Yarı yolladım yola
Hakk'a amanat ola
Güneş vurır karaldır
Azacı bulut ola**

AZAP : Varlıklı kişilerin, ağaların boğaz tokluğuna ev veya köy işlerinde çalıştırdığı kişiler.

Azap dér ki günim bitti, héç démez ki 'ümrim gétti.

AZDIRMAH : Kedi, köpek gibi hayvanları evden, köyden yeni den aynı eve, köye gelemeyecek biçimde uzaklaştırmak. Ayrıca istiare yoluyla istenmeyen bir kişiyi uzaklaştırmak anlamında da kullanılır.

Bi iti kıassap bazarına götür, azdır. Yeter 'evladı; géce bizi yatırmadı.

AZINTI : Azmış, dizginlenemeyen anlamında hakaret anlamlı sözcük.

**Bi kız azıntının teki, ne laftan aynar ne dayahtan;
Allah bını alan herife yardım étsin.**

AZVAY : Sarı sabır otu, son zamanlarda bitki çaylarına eklenen aloe vera bitkisi. Şeker hastalığı, hemoroid, bağırsak hastalıkları, çocukları memeden kesme gibi hastalık veya problemlerde kullanılır.

Sen biye inanmiysan amma bi tutam azvay çéynediymi,bassuriy massuriy kalmaz.

B

BABAT : Sürü sürü, öbek öbek. Bakınız : Bafat.

**Bağdat'tan gelir sepet
İçi doludur kebbat
İstedim ğemden kaçım
Ğem gelir babat babat**

BABİĞİT : Babayığit, cesur. Sözcük yerel söylenişte orta hece düşmesine uğramıştır.

**O babıgit adam, bı keşmerlerin arasında ħeram
olıp gidecaħ bi gün.**

BABİL HAVA : Bol rüzgâr alan, havadar yer.

**Bıra babıl havadır, yaz günü bıra otırdıy mı
kaħmaħ istemezsen bi türli.**

BABİNÉÇ : Öksürük ilacı olarak kullanılan olgunlaşmayan bir tür papatya.

**'Ettardan elli ğıram babınéc al, kaynat, iç; boğazıy
pambıħ kimin olır.**

BADGEL : Bakınız : Badiya.

Badgele

Horiz çıkmış badgele

Ben birda dost arıyam

Korhiyam ki yad gele

BADIYA : Badiye, rüzgârlık. Urfa'da bazı varlıklı ailelerin evlerinin damlarında 1,5–2 myüksekliğinde 40-50 cm genişliğinde, 25 - 30 cm derinliğinde dikme bir taş vardır. Bu taşın batıya bakan tarafı oyuktur. Taşın dikildiği yerin altı deliktir. Delik evin kuzeye bakan eyvanının üstünde dir. Bu deliğe veya kanala "livan" denir. Bu taş Urfa'da yaz geceleri esen batı rüzgârını eyvana aktarak havayı serinletir. Aynı anlama gelen "bad - gel" sözcüğün de "bad : yel" ilişkisi nedeniyle "gelmek" fiiliyle beraber bileşik sözcük oluşturmuştur. Aşağıya alıntıladığımız türkü sözlerinde geçen "Evlerinde var badiya" sözleri adamın sevdiği kızın varlıklı bir aileye mensup olduğunu ve bir konakta oturduğunu işaret etmektedir.

Evlerinde var badiya

Şeker yidirdim dudiya

Eliyden géttim kadiya

...

BADIYA : 90 – 100 cm çapında ekmek sacından üç dört kat daha derin olan, kenarları ve sapı olmayan, ince dövme bakırdan yapılmış bir tür tava veya kazandır. Törenselle yemeklerde helva pişirmek veya et kavurmak için kullanılır. Yufka ekmek pişirilen ocaklara oturtulur ve ince bakırdan yapıldığı için tatlıyı veya kavurmayı çabuk pişirir.

Konşı helva üçün badiyamızı istedi, hevliy bişirmişler bişirmesine de olan bizim badiyaya oldu, valla delinmiş.

BAFAT : Çeşit çeşit, renk renk anlamında ikileme. **Bakınız** : Babat babat.

Bı dert degil bi afat
Bı derdi gel sen kapat
Benden dert mi soriysan
Bende dert var bafat bafat

BAĞDAT KAPISI : Eski Urfa şehrinin güneybatısında, Halil'ür Rahman Gölü'nün kuzeyinde yer alan, Halepli Bahçe'ce'ye yani batıya açılan, Bağdat tarafına yönelme diği halde Sultan 4. Murat Bağdat'a giderken geçtiği için bu adla anılan ve 1960'lı yıllarda bilinçsiz istimlakler sonunda yıkılan ve yola katılan kapı.

BAĞI SAFA : 17 ve 18. yüzyılların kayıtlarına göre bugün Sarayönü Caddesi' nin batısında yer alan Yusufpaşa Camii'nin kuzey tarafından başlayarak Karakoyun Deresi'ne kadar uzanan bölge. Bir zamanlar bağlık, bahçelik olan bu alan daha sonra yer yer kır kahveleri ve gazino tarzı mekânlar tarafından işgal edilmiş, daha sonra da buralara bugün ayakta olan veya olmayan resmi binalar ile birlikte vakıf niteliği taşıyan binalar kondurulmuştur. Tarihi belgelerde bu bölgede bir de mescit olduğundan söz edilmekteyse de yaptığımız alan çalışmalarında bu mescidin nerede olduğunu bilene rastlayamadık.

BAĞMANÇI : Bağban, bağcılıkla uğraşan kişi.

Gül eser
Bülbil öter gül eser
Bağmançı kurban olım
Yar yatağın güle ser

BAHÇA : Bahçe. Bu sözcük Urfa'da normal "bahçe" sözcüğünden farklı bir içeriktedir. Bahçeler Urfa'da patlıcan, kabak, biber, salatalık, domates, marul, maydanoz, nane, hardal gibi mevsimlik sebzelerin yetiştirildiği bostanlardır. Fakat bu bahçelerde ağaç yok denecek kadar azdır. Dut, incir, ceviz, hunnap, nar, dağdağan ağaçları bu bahçelerin değişmez ağaçlarıdır. Değişik kişilere veya vakıflara ait bu bahçeler birbirinden "siyenç" denen çitlerle ayrılır. Çit diplerinin değişmez bitki örtüsü bir tür yabancı ot olan "deli badırğan"lardır. Bahçelerin bazılarında bostan kuyusu vardır. Bu kuyulardan su havyansal güç yoluyla, dolaplarla çıkarılır. Bazı bahçeler Karakoyun'dan gelen suyla, bazı bahçeler Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen suyla sulanır. Bahçelerin çoğu Urfa'da herhangi bir hayır eserinin vakfı iken önce vakıf mütevellileri tarafından kiraya verilmiş, kiralar mütevellilerce gasp edilmiş sonra da tek partili dönemde vakıf satışlarıyla özel mülkiyete dönüşmüş bahçelerin yerinde bugün yellere esmektedir.

Bahçıya kızı girdi

Tivi kırmızı girdi

Seni sevdim seveli

İçime sızı girdi

BAHÇA SİPİRGESİ : Toprak zeminleri temizlemek için kuruyunca sertleşen uzun otlardan yapılan çalı süpürgesi.

**Bı ahırını temizlemek için tam üç tene bahçe sipirgesi
lazım, bi tene yetmez.**

BAHÇAÇI : Bahçe çalışanı, bahçe sahibi.

Bı bahçanın yazına

Tudına kirazına

Cahalken göyül verdim

Bahçaçının kızına

BAHÇAÇI HOYRATI : Bir hoyrat türü olan Beşiri hoyratın tiz ve yüksek sesle söylenen biçimidir. Okuyanlarda belirli bir ses terbiyesi yoktur.

Oğım kardaşiy oğlı ohısa ohısa bahçaçı hoyratı ohır; gezel ohıyacañ degil ya.

BAHÇAÇI YAZI : Şubat ayının soğuk günlerinin sonunda şubatin 20'sinden sonra oluşan 5-6 gün süren ılık hava. Bu havadan faydalanan bahçıvanlar, hazırladıkları tarhlara (maşara) patlıcan, domates, biber, kabak gibi mevsimlik sebzelerin tohumlarını toprağa atarlar. Kasım ayının ilk 10'unda da bahçıvanların bahçeden son kalan ürünleri topladıkları nisbeten ılık geçen bir "bahçaçı yazı"daha vardır. Bakınız : Maşara.

Anamın ohımağı yazmağı yohıtı; biye déyidi ki: "Sen bahçaçı yazında doğdıy."

BAKBAKO : Çıkardığı ses nedeniyle çocuk dilinde kurbağa.

Téz göziy yum, yatmazsay bakbakolar seni hem éder.

BAKBAĞU : Erkek kekliğin ötüş sesi.

Érkegi 'aşka gelip bakbağıu bakbağıu dédiñça dişisi de kuğu kuğu déye ötmağa başladı.

BALA : Yavru, insan yavrusu, evlat.

Sürme meni

Çek göze sürme meni

**Bala beşikte ağlar
Ağzına sür memeni**

BALAH : Pantolon paçası.

**Sen ‘evladığıy keder ‘evla; ben balağıma kéçe bağla-
mışam, kapamazsan beni.**

BALBAL : Yaşlı deve.

**Balbal deve
Girmez eve
Kes başını
Girsin eve (tekerleme)**

BALCAN : Patlıcan.

Et déye segirtti, balcan başı çıktı.

...

**Kabah dolmasını héç sevmem amma balcan dolma-
sına ihtirazım olmaz.**

BALCANLI KEBAP : Orta yağlı erkek kuzu eti zırhta ince ince doğranarak iri çekilmiş kıyma haline getirilir. Tohumusuz, iri ve uzun, tercihen (Sedredin veya Birecik) patlıcanı başı kesilip atılarak 6 - 7 cm Uzunluğunda doğranır. Kalın ve dört köşe kebab şişine bir patlıcan ve patlıcanın büyüklüğüne göre et saplanır. Bir şiş kebab; beş patlıcan, dört etten veya dört patlıcan üç etten oluşur. Harlı olmayan ateşte yavaş yavaş çevrilerek pişirilir. Pişme süresi 15 - 20 dakika kadardır. Et ve patlıcan pişme kıvamına gelince şişten bir tepsiye sırası bozulmadan çekilir. Üzerine biraz su veya nar suyu serpilip üstü kapatılarak bir müddet dinlendirilir. Buna “tenge yatırmak” denir. Patlıcanlar terleyince patlıcanın ya-

nan ve acı olduğu için yenme yen kabukları daha kolay soyulur. Patlıcan, et, istenirse pişmiş domates, kuru soğan, acı biber (olmazsa olmazdır) birlikte dürüm (dürmik) yapılarak yenir. Bakınız : Dürmik.

Eliye sağlıh, balcanlı kebabı éyyi bişirmiştiy amma acı isot yohtı, dadını alamadıh.

BALĖAM ATMAĞ : Gerçekleşmekte olan bir işi veya alışverişı söylediği sözle bozmak veya bozmaya çalışmak.

Herkez şindi yimin içsin en sevdiğinin başına , bı işe balĖam atmıyacağına.

BALĖMAĖ : Parlamak.

Benim bı yéngi kónşımızı gözim tuttu, Allah seni inandırсын üzinden nur balĖiy.

BALMA : İri, kırmızı, kaliteli, kuru üzüm.

Éyyi balma üzim Bésni'den gelir. Dünegin Ėec Veli'nin tükeninde gördim.

BALTAÇI : Omzunda baltasıyla sokak aralarında dolaşarak odun kırarak kişilere hizmet veren gündelikçi işçi. Bu kişiler genellikle güz mevsiminde bu işi yaparken diğer zamanlarda başka işlerde veya mesleklerde çalışırlar.

Valla herif bi baltaçı bulamazsay bı kış işimiz yaş, bı odınları ne sen kırabilirsen ne ben.

BAMYA SUYI : Urfa'nın doğusundan geçen Cavsak Çayı'nın kenarında yer alan fakat Cavsak Çayı'yla ilgisi olmayan bir kaynak suyu. Büyük bir ihtimalle, bu su etrafında

bamya tarlaları olduğu için kaynağa bu ad verilmiştir. Oldukça lezzetli suyu olan bu kaynak, kadınlar tarafından baharda, çarşamba ve cumartesi günleri piknik yeri olarak kullanılırdı. Etrafı 1960'lı yılların sonunda, bilinçsiz olarak küçük sanayi esnafına ve gecekonduya açılmasına göz yumulan Bamya Suyu bir şekilde kapatılmıştır ama suyu halen yer altından şehrin güneyine doğru akmaktadır. Bamya Suyu, günümüzde Urfa'da bir mahallenin adıdır.

**Bahçamızda bi kuyu
Éle datlı ki suyu
Beni görmağ istiysen
Edrésim Bamyasuyu**

BAR : Sirkenin üzerinde oluşan köpük tabakası.

**Eşkiliyi bar bağlamış, bi kaşşıhtan eşkilinin barını al,
yohsam eşkilide isotlar téz yumşar.**

BAR : Urfa mimarisinde döşeme taşı olarak kullanılan "nehit"lerin çatlaklarında oluşan yosun, sonrasındaki çimlenme.

**Ev haraba, nehitler kırılı, nehitlerin hepsi barlanmış;
bı eve éyyi bi bahım lazım.**

BAR : Meyva, ürün, verim.

**Bahça bar vérende gel
Heyva nar vérende gel
Heste düştüm gelmediy
Bayrı can vérende gel
...**

Hér bar göresen.

BARABAR : Beraber.

Bı işe barabar başladı, barabar bitirriş işallah.

BARLAMAḤ : Öfkeyle patlayarak bağırıp çağırmaya başlamak.

**Ne üstimize barlıysan zankim, biz mi yaptı, binnarı,
bizim suçumuz ne?**

BARLANMAḤ : Konuşurken ağzı köpüklenmek.

**Gendini hal aldı, konışa konışa ağzı barlandı, hêrsini
bizden çıhattı.**

BARAN : Bağdaki üzüm kütüklerinin her bir sırası.

**Kırmızı gül baranda
Fıtıl işler yaramda
Gâvur imana geldi
Ben siye yalvaranda**

BAR BAĞLAMAḤ: Köpüklenmek, barlanmak.

**Yağlı pendiri küpe basarsay, üsteçelik bi de bahmaz-
say hemin bar bağlar.**

BARDAḤ : Testi.

**Bı bardağın suyu eskisinden daha serin, parası satana
helal olsun.**

BARDAḤÇI : Testi yapan veya satan kişi.

**Melmekette bardaḥçı mı kalmadı, çarşı bazar bardaḥ
dolı, bi tene daha alıram.**

BARFIL : Tomruklardan soyulan kabuklar.

**Bi ħaşa barfıl getirdim eve, baħım ekmek mi yapıysan,
ges mi yaħıysan?**

BARĞUT : Kene.

**Noħıt bitlenmiş déyisen, bını unıtma : Noħıt, bitin;
barğut, itin nesibi.**

BARĤANA : Kervancının her yolculukta yanında bulundurduğu ib-
rik, tas, yastık, şilte gibi eşyalar.

**Zanki her şé tamam; kervaniy düzildi, barĥanay mı
eksik, gét işiye Allahisen.**

BARMAĤ : Parmak. Uzunluk ve genişlik ölçüsü olarak kullanılır.
Sözcük tonlulaşmaya uğrayarak “p > b” değışimine
uğramıştır.

**Altın üzik barmaħta
Kara benkler yanaħta
Benim bi sevdiğim var
Bı karşiki konaħta**

BARMİL : Bidon, varil. 200 - 220 L kapasiteli etrafı demir çem-
berlerle güçlendirilmiş silindirik kap. Akaryakıt ve ma-
deni yağ ambalajıdır. İyice temizlendikten sonra rutu-
bet almadığı için evlerde zahire saklamak için kullanılır.
Barmile, bazı evlerde bir musluk takılarak barmil; el,
yüz yıkama ve abdest alma amacıyla lavabo niyetine
kullanılır.

**Zérzembedaħki barmile sıçan düşmiş, hindi bı barmili
kim kırılıyacaħ.**

BARTIL : Rüşvet.

**Bı oğlan her gün birez daha béterin oliy, fırına gönder-
sağ şéyine bartıl istiy.**

BARUDI : Barut rengi. Kirli füme rengi.

**Ğara bi çeket, barudı bi yelek géymiş, düneğin çarşıda
it nallıyıp geziydi.**

BARUTÇI HANI : Demirci Pazarı'nda yer alan ve kuzey kapısından gi-
rilen iki katlı bir yapıdır. Bu hanın en karakteristik
özelliliği Urfa'da fazla kullanılmayan kiremitli bir çatı-
ya sahip olmasıdır. Hana bu adın verilmesinin ne
deni barut imal edilmesinden mi yoksa Barutçu ai-
lesine ait olduğundan mıdır sorularının cevabını
bilemiyoruz. Yapının 17 ve 18. yüzyılda inşa edildi-
ği biliniyor.

BASALLA : Soyulmuş küçük kuru soğan (kışka), parça kuzu eti, ısla-
tılmış nohut, el ayası içinde yuvarlanmış köfte, az salça
ve nar pekmeziyle kış mev- siminde yapılan bir sulu ye-
mek çeşidi. Sözcük Ermenicedir.

**Ğayınbabasının evinde yidiğı ilk yimeğin basalla
oldiğini her zaman söylerdi babam.**

BASMA KİFTESİ : Bulgur, soğan, çiğ köftelik et, tuz, pul biber, ba-
harat karışımı iyice yoğurulur.Yoğrulan köfte eşit
büyüklükte kesilerek el ayasında yuvarlanır ve
parmak bastırılarak yuvarlaklığı giderildiğinden
"basma köfte" adıyla anılır. Yine bu yüzden bu
köfteye "iki parmaklı köfte" de denir. Yuvar la-
nan köfteler yağda kızartılır. Su, az salça ve yağ-
dan oluşan karışımın içine atılır, üstüne isteğe
bağlı olarak sarımsaklı yoğurt gezdirilir ve servis

yapılır.

**Geliyken bi kilo yuğirt al, samsahlı yuğirt yapım siye;
basma kiftesine lazım.**

BASTA : Keçecilikte nakış yapımında kullanılan boyalı ham keçe.

**Bi keçeçiye baharsay ustalıhta, basta döşemah
keder zor bi iş yohıtır; ne sıh olacah ne séyrek.**

BASTIH : Pestil. Üzüm suyunun kaynatılarak sıra haline getirilmesi ve şıranın bezler üzerine kollu taslarla dökülüp düzgün lüp düzgün bir tahtayla eşit seviyede yayılarak kurutulması ve bezden parçalamadan sıyırılması, nişasta serpilerek katlanması yöntemleriyle hazırlanır. Her bir bastık , bükümüne Urfa’ da “dürmik” veya “bükim” denir. Sandıklarda korunan ve kışın ya ceviz dürümü yapılarak ya da “bastih kavurması” yapılarak tüketilen tatlı yiyecek veya atıştırılmalık.

**Çapıda serdiħ bastih
On bés yaşına bastih
Her gişiye varmanıħ
Biz Qur’en’e el bastih**

BAŞA ÇIĞMAĞ : Sonu hayırlı olmak.

**Maşallah maşallah
Başa çıħar işallah
Dokkız ayın başında
Bi oğlı olır işallah**

BAŞAĞ : (Başşah) Türkiye Türkçesindeki “tahılların tarladaki tane veren başları”anlamını korumakla beraber Urfa’da ve bazı Anadolu yörelerinde bağbozumu yapıldıktan sonra as-

malarda (tiyek) kalan üzümleri, küçük salkımları toplama işi. Bazı bağ sahiplerine göre “başah” yapmak doğru değildir. Çünkü, kalan üzümler halkın deyişiyle “fukaranın, kurdun, kuşun, arının, böceğin rızkıdır.” Bakınız : Tiyek.

Yarın bazardır, bağa gidaḥ; uşahlar başşah yapıp bire-zim kéf étsinler.

BAŞINDAN ÉNDİRMAḤ : Grip olmak.

Başımdan éndirmişem, üç gün yorğan döşşek yattım, héç kimsenin umbırında degil..

BAŞINI BAĞLAMAḤ : Evlilik veya alışveriş gibi hayırlı bir işin sevindirici bir sonuca ulaşmasına vesile olmak.

Bı alışverişin de başını bağladıḥ; alan razı, satan razı, hanı bının fatiḥası.

BAŞKAḤA : Özellikle.

Bı yaştan soyna başkaḥa etli yimeklerden uzaḥ durmaḡiy lazım.

BAŞLIḤ : Evlenme geleneğinde kız evinin oğlan evinden istediği nakit. Urfa’da şehir içinde artık iyice azalan bu kötü gelenek kırsalda hala devam etmektedir.

Fekırlıḡın gözi kôr olsun; başlıḥ param yohdéye kaç senedir evlenemiyem.

BATIRĖAN : Müsrif, savurgan. Bu anlamlarıyla beraber daha çok gereğinden fazla yemek yapan, eve alınan her türlü eşyanın kıymetini bilmeyerek gereksiz masraflara yol açan ev kadınları için kullanıldığı gibi yanlış ataklar yaparak sermayesini tüketen esnaf için de kullanılır.

Arvadin ne ağlağanı éyyidir ne batırğanı, héç mi orta hallısı yoh bı melmekette.

BATMAN : 7,550 kg lık eski bir ağırlık ölçüsü. Urfa’da ortalama olarak 8 kg olarak kabul edilir.

Sen deli mi oldiy anam, bı keder şénige bi batman et yéter mi héç?

BAYAĞI : Az önce. Bu sözcük Dede Korkut’un Dirse Han Oğlu Boğaç Han destansı hikâyesinde, Boğaç Han, Boğayla savaşıırken “Baya hırlar idi, şimdi mırlar oldu.” cümlesinde geçmektedir.

**Oyağ geldim
Yatmadım oyağ geldim
‘Ümir der yüz yaşadım
Göyil der bayağ geldim**

BAYAĞTAN : Az önce.

**Bayağtan güliydiy bize bağıp bağıp , igitsey hadé
şindi de gül kardaşım oğı.**

BAYAĞKI : Az önceki.

**Hindi kağıp beni kandırmayın. Bayağıki gördüğim ,
şindi gördüğüme benzemiy.**

BAYAĞLIN : (Bayağleyin) Az önce.

**Bayağlin kağıyızı çalan bendim, korımağıyıza héç
hecet yoh bencesine.**

BAYRI : Bari, hiç olmazsa.

Baḥçalarda var barı
Ḳaḥ gét éllerin yarı
Sen biye yar olmazsan
Üzime gülme bayrı

BAYRIM : Bari, hiç olmazsa.

Baḥça bar vérende gel
Ḳeyva nar vérende gel
Ḳeste düştüm gelmediy
Bayrım can vérende gel

BAZAR : Pazar günü.

Bögin sep yarın bazar
Sevdiğim ḳulbet gezer
Egmiş fesi bi yana
Kekili barğım ezer

BAZAR : Belli bir esnafa ayrılmış alışveriş yeri.

Seḫerdir intizardır
Gül ḳoncasin ḳızardır
Ben sevdim éller aldı
Bı ne biçin bazardır

BAZAR CAMISI : (Attar Pazarı Camii - Hoca Ahmet Camii) Attar Pazarı'nın kuzey girişinde bulunan caminin Urfa'nın en eski camilerinden biri olduğu söylene de cami de bulunan altı kitabenin hiçbirini bunu ispatlayacak nitelikte değildir. Gerçi 17. yüzyılda Urfa'ya gelen Evliya Çelebi bu camiden söz etmişse de en eski kitabe M. 1834, en yeni kitabe M. 1957 tarihini taşı-

maktadır.Caminin avlusundan Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen su geçmekteydi. Avlu bitiminde ise caminin doğu duvarının arkasındaki değirmen (Eskici Pazarı Değirmeni) için kurulmuş bir su dolabı vardı.

BAZAR ÉTMAH : Pazarlık yapmak.

Çarşıda bi şe alırken éyyi bazar ét, gene seni yaldatmasınlar oğlım!

BAZDA MAĞARALARI : Harran'dan doğuya gidildiğinde Han'el Ba'rur'a varmadan önce eski ticaret yolu üzerinde sağda yer alan çok eski bir taş ocağı. Tarihi kaynaklarda "El-Bazde" veya "Al – Bazdu" olarak geçmektedir. Taşlar ne Halep'in ünlü beyaz taşına ne de Urfa taşına benzer. İkisinin de özelliklerini taşır. Bu taş ocağının ne zaman işletmeye açıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak yazılan kitabelerde 13. yüzyılda bu ocağı işletenlerin isimleri yazılmıştır. Muhammed bin Bakır, Muhammed el 'Uzzar, Abdurrahman el Hak-kari gibi. Harran'daki konutlar balçıktan yapıldığı halde bu taş ocağından çıkan taşlarla dünyanın ilk üniversitesi olan Harran okulu, rasat kulesi, Harran Ulu Camii, Harran surları ve kalesi yapılmıştır. Han'-el Ba'rur'da kullanılan taşların da bu ocaktan sağlandığı biliniyor. Bunun nedeni balçıktan ev yapan konut sahiplerinin yazın serin, kışın sıcak olmasını göstermelerinden çok Bazda'dan çıkarılan taşların maliyetli olmasıdır, kanaatimi zi de saklı tutmamız gerekmektedir. Ocak, yüzyıllarca taş ocağı olarak kullanıldığından

çeşitli galerilerden oluşan bir mağara haline gelmiştir. İçinde damlacalardan dolan büyük bir sarnıç vardır. Ocaktan bugün taş çıkarılmamaktadır. “Bazda” isminin hangi dilden olduğunu ve ne anlama geldiğini, niçin bu adın verildiğini bilmiyoruz.

**İnanmıyacaḥsan amma yazın en sıccaḥ güninde bile
Bazda Mağarası bus kimin valla.**

BAZI : Merdane. Hamur açmaya yarayan orta kısmı kalın, el çevirmeye yarayan iki ucu ince bir tür oklava.

**Oḥlavı var bazı var
Annımda bı yazı var
Ben sevdım éller aldı
Biye bi kerezi var**

BAZLAMAÇ : Yufka ekmeḡe nazaran daha kalın açılan ve taze olarak tüketilen bir tür sac ekmeḡi, bazlama. Kalın açıldığı için bazı ile açılmış gibi görülerek “bazılama” adı verildiḡi iddiamız vardır.

**Evde anam bögin ekmek yapıy; sıccaḥ bazlamaç, tez-
ze péndir, su yarpızı, ha siye yimek.**

BAZRAḲI : Sümüklü böcek.

**Yimeḡi téştin altına komazsay tebi ki içine bazraḳı dü-
şer,éyyi ki içine ilan aḥmadı.**

BE' : Çocuk dilinde kötü, pis, kaka olan şeyler anlamına geldiḡi gibi yine çocuk dilinde tadı hoş gitmeyen yemek veya yiyecek

anlamına da gelir.

Bizim oğlan bi kerez be' dedi mi, ona bi şe yidirmaḥ ne mümkün.

BÉ' : Şaşkınlık ifade eden ve kadınlar tarafından kullanılan bir ünlem.

Bé! Bi yaşıma daha girdim, kız mı oğlanı kaçırmiş şindi esseḥ mi söliysen?

BÉ' : Kaparo, ön ödeme. Arapçadaki "bey' : satış" sözcüğünden.

Ben dam dellalinnan aynaştım hetta gendine tam 500 pangınot da bé' vérdim.

BÉ'LEŞMAḤ : Kaparo vermek, ön ödeme konusunda anlaşarak ön ödemeyi yapmak.

Gel otır sennen bé'leşaḥ, birez bé' vér, soyna malı başkası gelip alırsa karışmam ha.

BÉBEḤT : Bahtsız, şanssız. "Bé" ön eki Farsçadaki "bi" olumsuzluk ön ekidir.

Bébeḥt anam, Allah reḥmet étsin; neler çekmiş bı zalımların elinden.

BE'BİRLEMAḤ : Anlamsız davranışlarda bulunarak avazı çıktığı kadar bağırarak ağlamak. Sözcüğün yansıma yoluyla oluştuğunu görüyoruz.

Şindi qarşımıza geçip be'birliyp durma, biz neyin ne olduğunu éyyi biliyḥ.

BÉCERLEMAḤ : Becermek, üstesinden gelmek. "Becermek" fiiline

fazladan getirilen “- le” fiilden fiil yapma eki kullanılması ilginçtir, çünkü sözü edilen ek Türkiye Türkçesinde isimden fiil yapma ekidir. Bir başka ihtimal bu isimden fiil yapma ekini alırken “becer-i” türemiş ismindeki “-i” fiilden isim yapma ekini aşındırmış olmasıdır.

Bi gün bi işi bécerlediğiy görir duyarsam aha bı ziyarata mum tikecağam.

BECİS : Kötü insan. Sözcük Farsçadaki “bed : kötü” sözcüğü ile Arapçadaki “cins” sözcüğünden oluşmuştur.

**Bakkal becis adamın biri, balcanı, firengi seçtirmiy;
bahah babasına mı satacah, anasına mı?**

BÉÇARA : Biçare, çaresiz. “Bé” ön eki Farsçadaki “bi” olumsuzluk ön ekidir.

Çaldığım deftir
Üsti sedeftir
Béçara göynim
Senden tereftir

BEDDE’E : Beddua, kargış.

Bizim arvatlar uşahlarına nesihet étmiyler, sebbeh aḥşam bedde’e, sebbeh aḥşam bedde’e.

BEDE’ET : Çirkin ses veya görüntü.

O bede’et sesiyden ḥoyrat söylemezsey de olmiy.

...

Bede’et bi adam; ne suratı surat ne tebe’eti tebe’et.

BEDENDİBİ : Urfa'nın doğu surlarıyla Karakoyun Deresi arasında kalan Beğ Kapısı'ndan Köprübaşı'na kadar olan bölge. Bölgenin tamamı Beg Kapısı surları, yerel söyleyişle bedenle çevrilidir, çok eski zamanlarda şehirde konut sahibi olamayan yoksul aileler tarafından iskan edilirken, sonraları 1. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Doğu Anadolu'dan gelen muhacirler tarafından yapılan evler bu surların yıkık kısımlarına yapılmış, bu iskan nedeniyle surlar büyük zarar görmüştür. Beden dibi geçmişte Kamberiye ile yaptığı sapan harpleriyle tanınmıştır.

İkuleden atar daşı

Bedendibi'ne karşı

Dügürçi gönder biye

Dosta düşmana karşı

BEDİRZAMAN : Bedi'üz zaman. Özel isim değildir. İslami anlamda her yüzyılda ulema ve evliyadan biri "bedi'üz zaman" seçilir. Urfa'da bu sıfatla medfun kişi Hemedan'dan gelme Ahmet adında bir velidir. Ölüm tarihi miladi 1210'dur. Hakkında başka bilgi de yoktur. Halk bu ismi aslı gibi değil de "Bedir" biçiminde telaffuz etmiş. Bu sözcüğün Arapçadaki anlamının da "dolunay" olması bu telaffuzu tutarlı hale getirmiştir. Bedi'üz Zaman'ın medfun bulunduğu "Bedirzaman" mezarlığı Urfa'nın en büyük mezarlığıdır.

BEDİSTAN : Manifaturacılar çarşısı, bezzaz çarşısı. Bez ve kumaş satılan yer.

**Oğlim sen sen ol, bını unitma, bedistan baştan başa;
herkez rıskını yir.**

BEDRİS : Dokumacılıkta kopan ipleri birleştirmek için iplerin bir-

birine bükülmesi yoluyla atılan düğüm. Dokumadaki bedrislerin çokluğu kumaşın kalitesini ve fiyatını düşürür.

Valla bı neçege beş ğuriş bile vérmem ben; beklim elli yerinde bedris var.

BÉFEHEM : Akılsız, düşünemeyecek durumda, olanın bitenin farkında olmayan anlamlarına gelen sıfat. Farsçadaki “bi : olumsuzluk ön eki” Arapçadaki “fehm : akıl, düşünce” sözcüğüyle yapılan sözcüktür.

Bı béfehem oğlanı boşı boşına mektebe gönderiy-siz, dédiğimizi aynamıy, dersi nasıl aynıyacaḥ.

BEG : Bey.

Beg kim, paşa kim; bi dara düş görirsen, aynarsan dünya kaç köşedir.

BEGLERİN KİABALTISI : Yusufpaşa Mahallesi Vatan Sokak'ta doğu - batı doğrultusundaki en, boy, yükseklik ölçüleri birbirine çok yakın ölçülerde inşa edilmiş yapıdır.

BEG KAPISI : MS 6. yüzyılda Bizanslılar tarafından yapılmış, 13. yüzyılda Haçlı komutanı (Joselyne) tarafından yeni burçlar eklenerek restore edilmiş, Urfa'nın güneydoğusunda yer alan kapıdır. Urfa'nın doğuya açılan bu kapısının sorumluluğu Mahmutoğlu ailesine verildiği için bu kapının ilk ve ayakta kalan tek kulesine Urfa'da Mahmutoğlu Kulesi" denir. Bu aile bu kapıda vergi almaya, rüsum kesmeye hatta insan tutuklamaya bile yetkilidir. Bu kapıya neden “beğ” adını aldığıının şimdilik cevabı yoktur.

BEG ŞAKKASI : Urfa'nın doğu tarafındaki yakın tarım alanları vakıf arazileri olup çeşitli vakıflara aittir. Cavsak Çayı'nın geçtiği bu arazilerin doğusunda kalan bölüme bu ad verilmiş.“Şakka” Arapçadaki “şakḳ : bölünme” sözcüğünden kaynaklanmakta ve “parça” anlamına gelmektedir. Bakınız : Herran Şakkası

Beg şakkasının hüdudı ta gider, Sırrın'a dayanır, hep-pisi de vakıftır.

BEHRAMLAR MESCİDİ : Harran Kapı'dan şehre girildiğinde yol üstündeki ilk mescit olup mescidin biri doğuya, biri batıya açılan iki kapısı vardır. Mescit 16. yüzyıl yapılarındandır.

BEHRE : Yetenek, maharet.

Behreye héyranam, kemandan, kanundan géçth; bi delbike bile çalamiysan.

BEHRİ TEVİR OLMAH : Vücut ve yüz görünümüyle, kıyafetiyle çirkin veya komik bir hale düşmek, tanınmaya cak hale gelmek. “tevir” , “tavir” sözcüğünün yerel söylenişi olabilir ama Urfa'da sıkça kullanılan bu ifadenin neden böyle adlandırıldığını çözemedik.

'Emmi oğlu hêrdır işallah, nolmış siye béle iki ay seni görmedih, behri tevir olmuşsan.

BEHRİ 'UMMAN : “Bahr : deniz”, “umman : okyanus” sözcüklerinden oluşan bu ikileme, derin ve geniş bilgi sahibi olanlar için kullanılan bir sıfattır. Daha çok ad

laşmış sıfat olarak kullanılır.

**Bı devirde herkez 'ellameyi cihan, beħri 'umman;
herkez her şéyi biliy.**

BEĤSİMET : Peksimet.

**Beħsimet yimaħtan ağzımız yara oldu ħurbaniy olım, bi
sıħım kifte de mi yoh?**

BEĤTENİZ : Maydanoz.

**Beħteniz bağladılar
Cigerim dağladılar
İstedığım o kıızı
Bi éle bağladılar**

BEbB TİLİ BEĤTİLİ BAŞINA: Ne mutlu ona, darısı ona anlamlarını
içeren iyi dilek sözü.

Beħtili başıya ħardaş, Allah yoliya getire.

...

**Beħtili kıız başına
Esmer ħeday ben alım**

BÉĤTİREŞ : Kara bahtlı, bahtsız, şanssız. Kürtçeden alınan bir
kullanımdır. (Reş : Kara)

**Güneşem
Ben ay degil güneşem
Yél vurdı bulıt geldi
Amma da béħtireşem**

BEKERE : Çıkrık, çıkrık; dokumacı aleti.

İgde de var, bekerede de var, onı egiren kehpede
de var. (Atasözü)

BEKLİM : Belki.

**Ne bilecaḥsan, nérden bilecaḥsan; beklım de bı
de’vaları başımıza o açıydır.**

BEKMEZ : Pekmez. Yerel söylenişte başta ünsüz tonlulaşması meydana gelmiştir. Pekmez genelde Urfa’da beyaz üzüm suyundan yapılır. Üzümün en olgun zamanlarında, olgun ve geçkin üzümlerin ezilmesiyle elde edilir. Ezilen üzümlerin suları potasyum içeren “ağardanlık” türü birtakım katkı maddeleriyle birleştirilip güneşte kıvamlandırılıp katılaştırılırsa bu pekmeze “gün bekmezi, kaynatılarak kıvamlandırılıp katılaştırılırsa bu pekmeze de “kara bekmez” adı verilir. Bakınız : Ağardanlık.

Masa üstinde bekmez

Bı bekmez bize yetmez

Bı mehlenin kızları

Hışırsız gelin gétmez

BEKMEZ ŞERBETİ : Kahvaltıda peynir ve ekmekle birlikte tüketilen Buzlu suyla veya kuyudan çekilen serin suyla Sulandırılmış pekmez. Korkan çocuklara içirilir.

**Bı aḥan kandır dayı, bekmez şerbeti degil; birezim
merḥemetiyiz yoh mı?**

BEL’E : Bir topluluk içinde meydana gelen hırsızlık olayını aydınlatmak için yapılan işlem. O topluluğu oluşturan kişiler bir araya getirilir. Bu işi meslek edinmiş kişi, ateşte bir şişi kızartır ve şişi orada olanların dillerine değdirir. Suçlu olanın dili yanar ve suçu ortaya çıkar. Bu olayın püf noktası bir tür

psikolojik baskıdır. Şiş daha kimsenin diline basılmadan korkudan suçu işleyen suçu itiraf eder, hırsızlık olaylarının failleri çoğunlukla bu yolla ortaya çıkmıştır.

**Siz gendiyize güveniyseyiz bel’iye gidaḥ, aynarıḥ taba-
kıy kimin çaldığını.**

BÉLE: Böyle. Bu şekilde, o şekilde, bunun veya onun gibi anlamlarını içeren zarf ve sıfat görevli niteleme sözcüğü. Urfa’da “öyle” anlamına gelen “éle” ile “böyle” anlamına gelen “béle” kullanıldığı halde “şöyle” sözcüğünün karşılığı yoktur.

Feleğin altın téşti

Genç ‘ümrüm béle géçti

Gel felek ispat éyle

Hanḳı günüm boş geçti

...

**Arḥadaş ne güne? Béle günde adam arḥadaşının ya-
nında olmaz da ne zaman olur?**

BELESİR : Mürver ağacı.

**Bı ağaç baḥçamızın teberikidir, bı belesiri kesen ifleḥ
olmasın démişler.**

BELEŞ : Bedava.

**Ağamız beleşi sever, para vérmaḡa gelemes, ne de
olsa para vérmaḡ, can vérmaḡ!**

BELEŞÇİ : Bedavacı.

**Ben beleşçi degilem, beleşçiye Allah biliy, beleşçinin-
sesi geliy oğlım!**

BELİ : Takdir, beğenme duygusunu içeren bir ünlem. Sözcük Farsçada “evet” anlamına gelirken Urfa’da böyle bir anlamda kullanılması ilginçtir.

**Balcanlı kebab dediğiy béle olır, balcanı sedreddin,
eti kamyon tekeri, beliii!**

BÉL VERMAH : Arka çıkmak, desteklemek.

**Sen ona bél vérmezsey, üz vérmezsey o da bı keder
ireli gidemez.**

BELENGEZ : Şehir apaşı, baldırıçıplak, utanma duygusu olmayan gibi değişik anlamları vardır.

**Bı ceme’ette bi de belengez varmış, heberimiz yoh-
mı; Allah sonımızı her éde.**

BELÉYKİM : Allah’ın izniyle, inşallah. Arapçadaki “bi - ‘aleyküm” sözünden gelmektedir.

**Bı keder hıltı karıştıracağıy héç ‘eklıma gelmezdi,
yirre giresen beléykim.**

BELLE’E : Yosun karışık, pis kokulu çamur.

**Oğlım éle bi şé dédiy ki çamıra degil, belle’iye gir-
diy; söylemağa mecbur mıdıy?**

BELLEMAH : Öğrenmek.

**Bı işi éyyi belle, bı seniy ekmek kapiy; eviye ekmegi
bınnan götirecahsan.**

BELLEMAH : Hasta ziyaretine gitmek.

Anam evde yoh; k n şının arvadı  stelemi , anam onı bellema a g tti.

BELLEMA  : Temas etmek, sıvazlamak, ovalamak.

Hele  inimi bi belle,  oh ar iy dayanamıyam; gece yatırmıy beni emin olasan.

BELLEMA  : Ezberlemek.

Bı d 'eleri  yyi belle, heppisi namaz d 'esidir.

B LLEMA : Topra ı “bel” denen el aletiyle karı tırarak havalandırmak.

Fıstı ların dibini b lledim, sıra tiyeklere geldi, ba da i  bi t rli bitmiy ki.

BELLE TİRMA  : Eliyle yoklamak, elle kontrol etmek.

 a tırmadan c bimi belle tirdim, bi ba tım c zdanım y rinde yoh emin olasan.

BELL  : Beri, “-den beri” edatı.

Tam iki aydan belli bı i nen ur a ıysan daha bitiremediy mi k rda .

B MAL : Sahipsiz,yuvasız.K rt eden gelme bir s zc k. K rt e “mal: ev “ s zc   n n ba ına “bi : olumsuzluk  n eki” getirilmi tir. S zc k ilk haliyle “evsiz” anlamına gelmektedir.

Hem b  arayam hem b malam hem ‘evarayam, var mı benim kimin?

BÉMIRAT : Amacına ulaşamayan, ulaşamadığı için mutsuz olan kişi.
“bé” ön olumsuzluk eki Kürtçedir.

**Kimin kéfi yérinde sankim, kim bémirat degil birda,
kim bı dünyadan mıradını almış.**

BÉMIRAZ : Dünya lezzetini tatmamış, tadamamış genel anlamını taşıdığı halde, Urfa’da “dünya evine girmemiş” anlamında kullanılır. “bé” ön olumsuzluk eki Kürtçedir.

**Çardaşım kulbette can vérdi, bémiraz gétti bı yalan
dünyadan rehmetli .**

BÉN : Beyin. Orta hece düşmesi meydana gelmiştir.

**Sende bén yoh mı oğlım, bı herif seni iki kerezdir kan-
dırıy, hela ‘eklıy başıya gelmedi mi.**

BENDEKE : Develere saman, kesmik, tahıl, meyan yüklemek için kullanılan 150 - 200 kg kapasiteli keçi kılı dokuma büyük çuval.

**Bı bendekekin teki keyip, bulmazsay işimiz yaş;
soyra zehremiz de ortalıhta kalır.**

BENK : Vücutta yer alan noktalar, ben. Sözcükte ya sonda bulunan nazal “n”nin içinde gizlenen “g” ünsüzü tonsuzlaşarak “k” ye dönüşmüştür ya da “ben - ek” formundan “e” aşınması yaşanmıştır.

**Altın üzik barmahta
Kara benkler yanahta
Benim bi sevdiğim var
Bı karşiki konahta**

BENNA : Her türlü marangozluk ve dülgerlik işi yapan esnaf. 17 ve 18. yüzyıla ait Urfa'nın mali kayıtlarında geçen bu esnaflık kolu 19 ve 20. yüzyıllarda yerini marangozluk ve naçarlığa bırakmıştır.

BERDÉL : Özellikle parasızlıktan başlık parası veremeyen gençlerin bulunduğu bir evlenme yöntemi. Evlenecek genç başlık parası vermemek için kendi kız kardeşini kızın erkek kardeşine verir. Bu tür bir takas bölgede çok trajik olaylara neden olmuştur. Kadınlardan biri ölürse diğer kadın baba evine dönmek zorundadır veya karısını veya gelinini bırakmak istemeyen taraf başlık parası ödemek zorundadır. "Ben ödemiyorum veya ödeyemiyorum." deme hakkı yoktur. Erkeklerden biri eşini boşarsa diğer çiftin evliliği de biter veya kızı bırakmak istemeyen taraf başlık parası ödemek zorunda kalır. Aileler dağılır, kavgalar olur, töre cinayetleri işlenir. Doğan çocuklar perişan olur. Bu tür evlenmeler nedeniyle çok küçük yaşta kızlar evlendirilmiş olur. Evlenecek gencin başka kardeşi yoksa genç - kızlar, evlenecek gencin yaşlı babasına verilir. Yüzyıllarca kanayan bu yara, bölgede biraz da köyden kente göç ve ekonomik özgürlüklerin kazanılması sonucu artık kapanmak üzeredir.

Başlık parası yoksa ne yapacak fıkara, aha bı genç mecbur degil mi berdél étmağa?

BERDENBERT : Altı üstüne gelmek, darmadağın olmak. Sözcük Kürtçedir.

Bı de'viya dehlédenlerin heppisi berdenbert olur amma 'ecebe ben görir miyem.

BERREHLEMAH : Bolluk ve mutluluk içinde, keyfine göre hareket et

mek.

**Meydan siye kaldı yégen, hindi sen berrehle bahım ne
aynıyacaḥsan .**

BERSİM : Yoncaya benzeyen bir ot. Bahar sonundan başlayarak
yaz sonuna kadar taze olarak otobur hayvanlara verilir.

**Eve geliyken céyrana birez bersim al; heyvancığaz seb-
beḥe keder acından bağırıp durmasın.**

BES : Sadece, yalnız edatı.

**Heberiy olmadı mı daha ‘emmi, bes bı işe bahıyam,
başka işe ‘eklım basmaz.**

BESTİR : Erik pestili. Bakınız : Bastıh.

Bizim evde ne bestir yaparılı ne yirili.

BEŞERET : Basiret, ileri görüşlülük, keskin zekâ gibi anlamlarda
kullanılır.

**Beşeretim bağlandı babo, nutkım kurıdı, ağzımı aç-
madım; şans işte.**

BÉŞİBİRLİK : Beşi bir yerde.

**Béş béşibirlik, bi Firenk bağı bı işi başa çıḥadır; birez
terlemağıyız lazım.**

BÉŞLİ : Bir tür tüfek.

‘Erap ata binmeyile yorılmaz

Beşli mevzer ile bi genç vurılmaz

Yarım altın ile bi yar sevilmez

...

BET : Kötü. (Sadece surat ve söz sözcükleriyle beraber kullanılır.)

Bet sıfatlı, üzinden kim her görmüş.

...

Bet söz şehbinindir.

BÉT : Ev. Arapçadaki “beyt : ev” sözcüğünden orta hece ünsüzünün düşmesiyle oluşmuştur.

Allah senden razı olsun, Allah seni hece nesip éde,

Allah’ın bétini göresen.

BÉTERİN : İnanılmaz derecede yaman, azılı. Farsçadaki “bed : kötü” “bedter : daha kötü”, “bedterin : en kötü” derecelendirilmesinden geldiği halde bu anlamda kullanılması ilginçtir.

Béterin dertlere düşesen.

...

Bi isot béterin bi acı, al dadına bah.

...

Béterin bi adam, başa çıkamazsan ondan.

BETRE : Göz bebeği, gözdeki fer, gözdeki canlılık.

Betrey söne işallah, dünyiya kôr bahasan; derdiye dermen bulamıyasan.

BÉYHUT : Akli başından gitmiş, yarı baygın hale gelmiş, kendinden geçmiş. Farsçadaki “bi-hod : şuursuz” sözcüğünden.

**Can bı, balcan degil; kim bı eziyete dayanır, eve gel-
dim, béyhut düşip yatmışam.**

BÉYTİ : Evlik, ev için anlamında olup bir kebabçı terimidir. Kebabçı kendi yapıp sattığı kebabın dışında evlerden gelen siparişleri de karşılar. Müşteri, eti kendi getirir. Bu durumda kebabçı eti zırha vurduktan sonra etleri şişe büyük büyük saplayarak ekonomik davranmaz, porsiyon veya gram hesabı yapmaz. Müşteriden parayı etin kilosuna göre alır. Son zamanlarda ayrı bir kebab çeşidi olarak ortaya çıkan “beyti” ile anlattıklarımız arasında bir ilgi yoktur.

**Üç kilo eti kebabçıya götürdim, beyti kebab yaptırdım;
bı devirde baba evladına yapmaz bını.**

BÉZENK : Düşün.

**Kızı bı keribe vérmişler, bézengi de cüm’e gécesimiş;
ağbatı öbir genç eksiklerin başına.**

BE’ZİM : “Bazen” zarfının değişik bir yerel söyleyişidir.

**Be’zim bizim eve gelir, otırp barabar cümbiş çalar,
şarkı söyler, egleşirdi.**

BEZİR : Patlıcan tohumu.

Balcan bezir oldu, biye iftira atanlar rezzil oldu.

BEZİRGEN : Bezirgân, gezici tüccar. Farsçadaki “bazargân” sözcüğünden.

Korhağ bezirgen, ne kâr éder ne zarar. (atasözü)

...

Bezirgen bazar éyle, sonıyı nezer éyle.(atasözü)

BEZZAZ : Manifaturacı, bez satan kişi.

Kızı istemaḥ üçün iki top çit çember aldıḥ **bezzazdan**
dan, çıḥtıḥ sebbeḥin kôrında yola.

BI : “Bu” işaret zamiri, sıfatı. Tekil olarak Urfa’da “bı, o” sıfat ve zamirleri kullanılır. “Şu” işaret zamirleri kullanılmaz.

Davullar gümbir gümbir

Bı ne biçim düğindir

Lorke oyniy baş çekiy

Ḥesretinden öldiğim

BIḤAVI : (Mıḥavı) Bukağı. Tek tırnaklı hayvanların ön ayaklarına vurulan kilitli zincir.

Bı dağlar mavlı kaldı

Ḳuş uçtı yavru kaldı

Anaḥtar ele geçmez

Boynım bıḥavlı kaldı

BILDIR : Geçen yıl.

Elimizi téz tutaḥ, bildir ne firenk ne isot çıḥadabıldıḥ,
bı kıış da rezzil olmıyaḥ.

BIRIN : Burun. Yerel söylenişte ünlü düzleşmesi meydana gelmiştir.

Bırnıma pis koḥılar geliy, gene ne zibil dağıttıyız;
yarın, öbir gün koḥısı çḥar.

BIḤÉRİ : Baca. “Buhar” sözcüğünden türemedir. “Buhari : Buharlı, bu harlık” Bakınız : Pihéri.

**Bi héri
Tohanmadı bi héri
Kapası çalınmıya
Héç tütmiye bıhéri**

BIRA : Burası.

**Bıra bizim evimiz biliysen, sen dü'e ét mısafırsan, hed-
diy bilsey éyyi olır.**

BIRAḤ : Burası. Sözcüğün Türkçede “bu” işaret zamiri ile yer anla-
yer anlamı taşıyan “aralık” sözcüklerinden oluştuğunu ve
orta hece düşmesine uğradığını görüyoruz.

**Ben bırağa az emek vérmedim, inkâr éderseyiz üziyizi
göziyizi tutar valla!**

BIRAḤTA : Burada. “Bu aralıkta” sözünün orta hece düşmesi sonu-
cu ortaya çıkmış hali.

**Bırahta fazla durma, başıya bi şé gelirse karışmam
soyra.**

BIRALIḤ : Burası. Sözcüğün “bu + aralık” sözcüklerinin birleşmesi
ve orta hece düşmesinden sonra meydana geldiği gö-
rülüyor.

**Sizi bilmem amma ben bıriy çoḥ sevdim,deli gétmiş
dügin evine, bıralıḥ bizim evden hoş démiş.**

BIRIN TIRIN : Yüz ekşitmek, olumsuz tepki vermek, alınan karara,
yapılan işe memnun olmamak, kendi payına düşene
itiraz etmek, mırın kırın etmek gibi anlamlar içeren
ikileme.

Bırın tırın étme, **begenmezsey sen gider alırsan bını bulana**ķeder neler çektiķ.

BITİR : Pıtrak. Kösnümüő binek hayvanı. Mecaz anlamda insanlar için de kullanılır.

Bı ħérsiy ne ħérstir aynamadım, Allah soniy ħér éde, **bıtır éőşşekten béter olmışsan.**

BITİRLAőMAĤ : Pıtramak. Kösnüyerek azgın hale gelmek.

Allah'ın zalımı ,başına bulır işallah, ħudırmış valla, bıtırlaşmış gene!

Bİ : “Ben” birinci tekil kişi zamiri. “Biz” birinci çoğul kişinin tekil durumu. Türkçenin çok eski zamanlarında kişi zamirlerinin “bi, si, o; biz, siz, olar” biçiminde olduğı bazı dilbilimcilerce ifade edilmiştir. Bugün Türkçede kullanılan “biz” zamirinin sonundaki “-z”nin çoğul eki olduğı görölüyor. Urfa’da dikkat çeken bir durum ise bu zamirin sadece adın “-e”durumunda kullanılmasıdır : “beni, biye, bende, benden”.

Gelme biye küstim siye

Bi öpicik vermediy

Valla ħulandım siye

...

BİBİ : Hala, babanın kız kardeşi.

‘Eşşe Bibi yarın yardım étmaĤ için bize gelecaĤtı feket gelini doğırmış.

BiÇİN : Biçim.

**Seherdir intizardır
Gül koncasın kızardır
Ben sevim éller ala
Bı ne biçin bazardır**

BİÇİN : Hasat.

**Kimsiy boş boşına arama; ortalıhta héç kimse gözik-
mez biçine girildiğı zaman.**

BİKİR : Su katılmamış, saf. Daha çok süt, sirke ve rakı için kullanılır.

**Bı ayran birez bikir olmuş, hele bi tas savuḡ su getir ka-
taḡ ayrana, herkeze de yétsin.**

BİKİR : Fazla ekilip biçilmemiş verimli toprak.

**Bikir bi tarla kıardaşım, bırağa 'éynim adam ek, adam
çıḡar; alan hér görir.**

BİLENE : Bile bağlacı olmakla beraber “bile” bağlacından daha güç-
lü bir anlam ifade eder.

**Bı heriften hekketen kırılıır, ağılıyıp sızlıyıp beni
bilene inandırdı gendine.**

BİLEZİK DAŞI : Evlerdeki kuyuların ağızına taştan yapılan 75 - 80
cm yüksekliğinde 80 -100 cm çapında yuvarlak ağız-
lık. Yapılış amaçlarından biri de kuyudan su çekenle-
rin veya kuyuya yaklaşan çocukların düşmesini önle-
mektir.

**Bilezik daşına bi kelip sabın komağı unıtma ,millet
elini üzini yaḡasın hérimize..**

BİLLO : Çocuk dilinde penis.

‘Eğilli ol Mamé, zuvahta kimsiye karışma; yohsa billoyi keseller ha!

Bİ LOHMA : Biraz, birazcık. “Lokma” yemekle ilgili bir sözcük olması gerekirken Urfa’da zaman birimi olarak, “kısa bir süreye için” veya “bir lokma yemeye yetecek kadar zaman” anlamlarında kullanılır.

Zehmet olmiysa bi lohma yanıma otır, dinne bah siye ne söliyeceğam.

...

Biye bi lohma zaman vér, o géce eviyeze giren hırhızı size elimnen getirrem.

BİNNİK : Binlik, 2,5 – 3 L’lik büyük şişe.

Yengi çıhattığımız nar bekmezini binniklere koy, Soyra da serin bi yére éndir.

BİRABAR : Beraber. Bakınız : Barabar.

Senden birabar kim gelecah bahım, onnar seni kandıriyar, tek hırpo sensen oğlım.

BİRDENE : Aniden, birdenbire. Sözcükte orta hece olan “bir” hecesi düşürülerek sözcüğe söyleyiş kolaylığı getirilmiştir.

Ahşamlin tam daha yatahları yengi sermiştım ki birdene yağmır yağmağa başladı.

BİRDENE : Umulmayacak derecede ve zamanda, belli bir nedeni yokken.

Bı oğlan héç béle degildi, işinde kârındadı; birdene **ku-
dırdı.Baħaħ nolacaħ?**

BİRDİRBİR : Uzun eşek oyunu. Anadolunun her yerinde oynanan bu oyun Urfa'da bazı değışikliklere oynanır. Yapılan nanır. Yapılan sayışma sonucu biri kambura yatar. Her turda kambur biraz daha yükseltilir. Oyuncular sıra ile bu kamburun üzerinden ellerini vurarak atlarlar. Atlayamayan veya oyun kurallarını çiğneyen oyuncu, ebe olarak kambura yatar. Oyun, oyunculardan birinin mızlanmasına (cılanmasına) kadar sürer. Her turun bir ezberlenmiş sözü vardır. Bakınız : Cılanmaħ.

Birdir bir Allah

İkidir iki tilkininki

Üçtir lümbür luç

Dörttir g.. vurmıyan ebe

Béş sürmeden geç

Altıdır fesler konda

Yéddi yerinden kaħtı

Sekkizim semsek çüt ayaħ

Dokkızım durah

Onım orah

Onbirim yağlı çörek

On ikim fıstıħkıрмаħ

On üçim ceviz kıрмаħ

On dördim postal teki

On beşim cendermeler

On altım balıħlama

On yéddim Rus topı

On sekkizim Alman topı

On dokkızım Fransız topı

Girmim Müsirman topı

BİREZ : Biraz.

Birez param olsa aha bırda otırmam.

...

Birez senden, birez benden.

BİREZİM : Birazcık.

**Sen ne biliysen ki; beni birezim dinne de baħ neler
aynadacağam siye.**

BİRİN BİRİN : Birer birer anlamındaki ikileme.

**Hindi kaħıp kebiħetleriy birin birin saymaħ mı lazım;
‘ekıllı ol, yériyde otur.**

BİŞE : Hamurun 13 - 15 cm çapında merdaneyle açılıp yağda kızartılmasıyla yapılan ara sıcak türü bir yiyecek. Oldukça gevrek-
tirdir. Urfa halk kültüründe önemli bir yeri vardır. Mübarek gün ve gecelerde evinde bir şeyler pişirip konu komşuya , fu-
karaya dağıtmaya maddi gücü olmayan aileler “bişe” yapıp dağıtırlardı. Genelde ağzı açık ve ağzıyumuk yapıldıktan son-
ra kalan hamurla yapılır. Bakınız : Ağzıyumıħ, Ağzıacıħ.

**Biz uşahken feķir bile bişe yapıp dağıdır, ħér éderdi;
melmekette ħér bereket kalmadı.**

BIŞİRİM : Pişirmelik, pişirmeye yeterli.

**Evde iki üç bişirimliħ aş burğılı kalmış, başıyızın çarası-
na baħarsız ondan sora.**

BIŞIRMAħ : Pişirmek.

Bı gelinin Allah ħérini vére, daha ne aş bişirmağı biliy

ne kaşşıḥ döşirmaḡı.

BİŞKEL : Kolay pişen. Nohut, mercimek, pirinç gibi tüketim maddeleri için kullanılır.

Bı mercimek o gün getirdiḡıydan daha bişkel, ‘éynisin-den bi batman alaḡ.

BİŞKİN : İyi pişmiş. Urfa’da daha çok mecaz anlamda “arsız” sözcüğü yerine olumsuz olarak kullanılır.

Amma bişkinmiş ha, bı keder sözi yidi, tıķı çıḡmadı; ne sölesah boş.

BİŞMAḤ : Pişmek.

Aḡşama keder dön dur, işiy yohsa; aḡ bişti, gese kaç, ḡalıy sil, ḡeyat yaḡa.

BİŞRİ : Erkek kekliğe Urfa’da verilen ad olup, dişi kekliğe de “mari” denilmesi nedeniyle sözcüğün Ermenice olduğunu tahmin ediyoruz.

BİTMAḤ : Tükenmek, yeşermek ve aniden ortaya çıkmak gibi farklı anlamları vardır.

Yérişip yétmiyesen, gögerip bitmiyesen. (beddua)

...

Bi baḡtım etrafımda üç dört herif bitti, hepsinin elinde bi pıcaḡ; sen gel ḡorḡma.

BİYAN : Meyan. Sulak yerlerde yetişen bir ot. Kolay tutuştuḡu ve fazla kalori verdiḡi için kırsal alandan toplanıp develerle taşınan eskiden çarşı fırınlarındakmek pişirmek için kullanılan bu ot, fazla bulunmadıḡı için bugün yerini oduna bı-

rakmışır. Kökünden meyan kökü şerbeti yapılır.

**Göziy dar etme Allahisen; iki kucağ biyan getirdiy mi
aş da bişer, hevla da.**

BİYANBALI : Meyan kökü şerbeti. Meyan kökü basit bir işlemle lif haline getirilir. Yıkılarak tozu alınır. Üzerine buz kalıpları konur, buzun eriyerek meyan kökünün tadını, rengini ve kokusunu alıp süzülmesiyle oluşan şerbet özellikle yaz ramazan iftarlarının vazgeçilmez meşrubatıdır.

Yazın cenaze daha mezarlıhtaken bi her şehbi biyan-balı sebil éder.

BOR : Kıraç. Taşlardan ve yabancı otlardan temizlendiği takdirde tarla olmaya elverişli toprak.

Boşı boşına kafayı da yorma, çengeyi de; kıracın müşterisi olmaz, tarlay borsa alıcı bulırsan.

BORANI : Boranı, Doğu Anadolu’da yapılan bir yemektir. Yemeğin Karahan hükümdarı Abdülkerim Satuk Buğra Han’ın sarayında yapıldığı ve “Buğra” ismine izafeten “Buğrani” isminin verildiği rivayet edilir. Ancak Urfa’daki boranı, özellikle Doğu Anadolu’da yapılan ve aynı adı taşıyan yemekten farklıdır. Urfa’da yapılan boranıya benzer olarak tarif edilen boranın 9. yüzyılda Abbasi halifesi Harun Reşit’in oğlu Me’mun’ un düğün yemeğinde olduğunu belirten kaynaklar vardır. Urfa’da Üç çeşit boranı yapılır: Kemeli boranı, bakla boranısı, pancar sapıyla yapılan pancar boranısı. Keme boranısında, keme temizlenerek doğranır. Bakla boranısında kuru bakla tane halinde ıslatılarak kullanılır, pancar boranısında ise pancarın sapı ince ince doğ

ranır ve haşlanır. Et ayrı bir kapta pişirilir. Bulgur, yağsız ve dövülmüş et, kuru soğan, pul biber, baharat, tuz karışımıyla yoğrulan köfte usta bir kadın tarafından şaşılabacak bir hızla eşit parçalarla bölünerek avuç içinde olabildiğince küçük (iri bir nohut büyüklüğünde) olmak şartıyla yuvarlanır. Yuvarlanan köfte yağda kızartılır. Ayrı kaplarda hazırlanan et ve haşlanan sebzeler (keme, bakla veya pancar) birleştirilerek biraz da ıslatılmış nohut eklenerek kıvamını buluncaya kadar kaynatılır. Aslında boraniya salça konmaz ama isteğe göre az salça katılabilir. Yemek tabaklara servis edilir. Üzerine istenen miktarda köfte serpilir. Köfte önceden konursa yemek çamur gibi olur. Tabakların üzerine sarımsaklı yoğurt ilave edilir ve servis yapılır. Yanına mutlaka pirinç pilavı pişirilmelidir. Oldukça zahmetli ve masraflı bir yemek olduğundan yılda en fazla iki üç kez yapılır.

“Parası olan yir boranı, parası olmıyan gezer dolanı dolanı.” déyen boşına söylememiş.

BOSTANA : Ezmeli salata. Pirpirim (semizotu), kuru soğan, biber, domates, maydanoz çok ince olarak doğranır. İçine biraz pul biber ve yeteri kadar tuz ilave edilerek iyice karıştırılır. Bu karışıma nar pekmezi ve su ilave edilir. Mevsimiyse nar tanelenir. Üstüne buz kırılır. Kaşıkla yenir. Sözcüğün “bostaniye :bostanlık, bostan işi” sözcüğünden kısaltılarak kullanıldığı anlaşıyor.

Bostana mı éyyi gider bı şe’reli burğıl aşından , cacılı mı sence?

BOŞATMAH : Boşaltmak.

Suyı téşte boşat, téştin üstine bi sini koy, kimse suya elini batırmasın.

BOŞ GÉCE : Urfa’da evlenme geleneğinde yer alan ritüellerden biridir. Kız alıp kız verme sürecinde nişan, kına gecesi, düğünler dışında damadın yakın kadın akrabalarından biri sadece kadınlara has çalgılı bir eğlence düzenler. Bu eğlencenin amacı iki tarafın yakınlaşmasını sağlamak ve boş gecenin masrafını üstlenen kişi nin damat tarafına yakınlığını ve damadı desteklediğini göstermektir.

Ḳaynım Mıstafrı’ya bi boş géce yapaḥ dédiḥ, ḳonı ḳonşı onı da bırıımızdan getirdi.

BOY : Hoş kokulu yabani bir ot. Külünçe, pasta gibi unlu mamullerde kullanılır. Farsçadaki “buy : koku” sözcüğünden.

Ḥamıra melḥep, boy, mayana ḳomazsay külinçe burcı burcı ḳoḫmaz, külinçe külinçe olmaz.

BOYAḤ : Boya. Sözcüğün etimolojik süreç içinde “boyak > boyah > > boyag > boya” değişimi geçirdiği zaten biliniyor. Urfa’daki söyleyiş bu sürecin kalıntısı olmalıdır.

Bı ne biçin iş, béle ézye mi tikilir? Ossırıḥnan boyah boyamışsan.

BOY DÉMAḤ : Her türlü riski ve zararı göze alarak bir işe girişmek.

Héc niye girdiy bı işe déye sorma, zankim şeytan dürtti, boy dédiḥ girdiḥ; Allah sonımızı ḥér éde.

BOYAḤANA DEĞİRMENİ : Akarbaşı’nda eski adı Pamukçu Pazarı olan ve şu anda kuyumcu dükkânlarının olduğu çarşının alt katı da bir çarşıdır. Halil’ür Rahman’dan gelen suyun iki ya - nında yukarıda olduğu gibi dükkânlar

vardır. Bu dükkanlarda genelde kumaş ve ip-
lik boyayan esnaf ve takakçılar çalışmış. Bu
sıra dükkânların sonunda Halil -'ür Rahman'
dan gelen suyla dört mevsim çalışan değirme-
ne Boyahane Değirmeni adı verilmiş. Bakınız :
Takakçı.

BOYLAMA : Bir tür muska.

**Sünnet olduğu gün oğlanın boynına bi boylama asmış-
lardı, o boylama hela oğlanın boynında.**

BOZ : Siyah beyaz karışımı, parlak kurşuni.

**Nerden bulmuşsa bulmuş bi boz eşşek, binmiş, çarşıda
ona bına hava atiy.**

BÖC : Zehirli böcek.

**Böc çıhacañ ekmek ifağının arasından tebi, şahmaran
çıhacañ degil ya!**

BÖCİ : Böcek.

**Ekmek ifağlarını yere tökmeyin; sağımızı solımızı
karınça, böci darar.**

BÖ'CİK : Her türlü böcek.

**Çiniyde bö'cik yeriş dediñ, héçbi şe aynamadı, pel
pel üzimize bahıtı mısafır.**

BÖGİN : Bugün.

Dağdan kestim degenek
Mendilim benek benek
Dün gece barabardıḥ
Bögin ayırdı felek

BÖGİR : Böğür. Belin iki yan tarafı, böbreklerin olduğu bölge.

O mabénde bögrime bi pıçaḥ sapladılar sankim, ha-
hoyı bastım Allah seni inandırısın.

BÖGİRMAḤ : Canı yandığı için hayvan gibi bağırmak.

Caniy ne keder datlı! Ayağıya bastıḥ noldı zankim,
ne heyvan kimin bögiriysen?

BÖGREK : Böbrek. Böbrek insan “böğr”ünde olduğu için Urfa’da “g”
ünsüzü düşürülmemiştir.

Dünya umbırında mı herifin, nasıl olsa gendi yağ
içinde bögrek yaşıy.

BÖKE : Yiğit, kahraman, cesur anlamlarını taşımakla beraber Ur-
fa’da bir gruba tahakküm eden kişi anlamında kullanılır.

Bı ecnas herife üz vérdiy, verdiy; hindi meḥlenin başı-
na böke kesildi.

BÖLEMAḤ : Bulamak.

Zehmet olmazsa ḥamırı birezim una böle ki ḥamır oḥ-
laviya yapışmasın.

BÖLEMAḤ : Berbat etmek, kirletmek.

Eviyiz şén ola kızım! İki se’et evden géttim, bı ne ḥal;
ortalığı bölemişsiz.

BÖN : Kavrulmuş ve çekilmiş kahve.

**Canım ke ve istedi, h l m yoh  b  irma a, ben de bi
      b n ke ledim.**

B Y K : B y k.

B y k  apının to ma ı da b y k olr.

...

K   k  ah r, b yige bah r.

B Y K BA  A :Urfa'nın g neydo usunda yer alan bah elerin  nl lerinden biri. Vakıf kayıtlarından bah enin Kun duracı Pazarı'ndaki  hlasiye Camii'ni yaptıran kar de ler tarafından bu camiye vakfedildi i anla ılı yor.

Bakınız : Dendennik, 'Ennepli.

**Ne B y k Ba  a kaldı ne de orda  tti ımız k fler, hep-
pisi yalan oldu.**

B Y KYOL : Halil' r Rahman G l 'n  Bedi' z Zaman Mezarlı ı'na ve Samsat Kapı'ya ba layan ve 1920'li yıllarda Vali Fuat Bey tarafından a ılan cadde. Caddenin a ıldığı yer cumhuriyetten  nce Ermeni mahallesi oldu undan ve Ermeniler Kurtulu  Sava ı'ndan sonra Urfa'yı terk ettiklerinden fazla bir istiml k sorunu ya anmamı tır. Bu nedenle bu yol, o yıllara kadar a ılan cad-
delerin en geni i oldu undan halk tarafından b yle adlandırılmıştır. Caddenin bug nk  resmi adı, Vali Fuat Bey Caddesi'dir.

**Bı dillere destan fırın ı Heyder Usta'nın fırını B y k-
yol'da degil mid ?**

BÖYİMAH : Büyümek.

Kınifir aldan olır
Böyirse daldan olır
Ben ayrılığ istemem
Olırsa sende olır

BUĞ : Buhar, buğu.

Etli nohıtlı, şe'reli bi burğıl aşı yaptım, ağziyıza layığ,
buğı üstinde.

BUĞA : Boğa. Erkek sığır.

Gizli buğıya gidenin eşkere döli olır, démağ bı keder
söz sav boşına degilmiş.

BUĞDA : Buğday

Uy rezine rezine
Buğdanın firezine
Hadé bi zılgıt çalağ
Kızların kerezine

BUĞIR : Çift hörgüçlü erkek deve.

Budamı bitirdiğ, bağdan çirpileri getirmağ için bize
bi buğırçı bulsayna konşı.

BUHARA PİLAVI : Havuçla yapılan etli, baharatlı pirinç pilavı. Bakınız
: Mığrılı pilav, Pirçikli pilav.

Bı mevsimde Buhara pilavı mı yinir, eşkilinen yiyesen
ki, kış gele dadı çıha.

BUHÇA : Bohça.

**Yeşil buhça bağıyam
Gümiştēn oħlavıyam
Yarım bi domırçaħ gül
Ben onın yarpağıyam**

BUHÇAÇI : Bohçasına havlu, peştēmal, futa, çarşaf, yatak örtüsü, karyola takımı, her çeşit kumaş, ev tekstil eşyası koyup evlerde kadınlarla alışveriş yapan kadın seyyar satıcı.

**Her buhçaçıyı içeri alamazsan, nolır nolmaz, baħar-
san çarşafın altından bi herif çıħar.**

BULAĞAÇ : Duvar örölürken taşlar arasına konan küçük dolgu taşı.
Bakınız : Şēħfi.

**Daşlar mı éyyi yonılmamıştı, bi eşşek sırgası bulağacı
niye getirdiler?**

BULAHA : Zekâ derecesi düşük, algısı zayıf.

**Bulahadır, bi sözi ona beş kerez söliyacaħsan ki sözün
anca urıbını aynıya.**

BULAMAÇ : Dış yüzeyini toz veya un gibi maddelerle kaplama.

**Beħsimetleri bazınan açmazdan evel birez una bula-
say ĥamır bazıya yapışmaz.**

BULANĖA : İyi gitmekte olan bir işi engelleyen söz veya hareket.

**Bi geldiy, bi bulanĖa attiy ortalığa; ceme’eti dağıttiy,
işiy kâriy mırdarlıħ.**

BULH : Kalçanın bacaklara yakın olan kısmı, baldır. “Bel bulh” ikilemesinde kullanılır. Aşırı yorgunluğu dile getirir.

Bélim bulhım kırıldı yorğınlıhtan, bittim; benden artıh umıdıyızı kesin

BUN : Sıkıntı, eziyet, zehir.

Gün yerine bun yidirdiler biye, hekkımı helal étmiyem hécbirine.

BURĞI : Vida.

Bı burğının yéri bira degil ya da yuvası laçka olmuş, başka bi tene burğı getir.

BURĞIL : Bulgur. Orta hece ünsüzlerinde göçüşme, son hece ünlüsünde düzleşme meydana gelmiştir. Urfa’da bulgur mutfağın en önemli gıdasıdır ve Urfa kültüründe bulgur en önemli zahiredir. Çeşidi 5 - 6 civarında olan pilav, çeşidi 4 - 5 civarında olan dolma, çeşidi 10 - 12 civarında olan köfte, “malhuta” denen çorba, bumbar (mimbar) bulgurla yapılır. Bulgur fabrikalarından önce evlerde yapılan bulgur önemli bir hazırlık gerektirirdi. Büyük bulgur kazanlarında çırpı ateşinde kaynayan sulara dökülen buğday yumuşamaya yüz tutuncaya kadar kaynatılır. Kollu taslarla kazandan alınan kaynamış bulgur damlara serilir. Komşulara hediye olarak bulgur hediği gönderilir. Damlarda kurutulan bulgur madara gönderilir veya evlerde soku (zokkı) denen büyük taş havanlarda tahta tokmaklarda dövülür ve kabuklarından arındırılır. Bazı evlerde “carcar”, bazı evlerde “mengene” adı verilen bulgur çekme makinaleri çağırılır. Bulgur çekilen evde o gün büyük bir olasılıkla “firenk aş” ve taze çekilmiş bulgurdan pilav yapılır.

Makineden geçen buğdaylar çeşitli eleklerden (kalbur, sarat, tepir) çeşitli büyüklüklerde kırılır. Köftelik, pilavlık, dolmalık, kırık, yarma gibi bulgur çeşitleri vardır. Kepeğinden arındırılan bulgur, rutubet almaması için tenekelere, barmillere, tahtadan yapılmış içi galvanizli saca kaplanmış tahta ambarlara, topraktan yapılmış peteklere doldurularak saklanır.

Yat ah burğıl aş, yat ah‘eyni söz, ‘eyni eketler; ‘ecizdi valla.

BURI : Kanlı ishal.

Sen bı afanan bı ış günü béle ılpagezersey burı da olırsan, verem de.

BUTTIM : Yabani fıstık ağacı. Fıstıktan farkı daha küçük ve daha sert kabuklu olmasıdır. Fıstık aşısı yapılmaya müsaittir. Aşılanan bittimler fıstık vermeye başlar.

**Bı dağın ardı buttim
Egil perçemiy örtim
Eliy elime geçse
On beş gün orı tutım**

BUYNIZ : Boynuz.

Ceyran can ekiy, ölmezden kes ceyranı; buynızını ardağın apısına asarı.

BÜDİK MEYDANI : Bıakı Meydanı ve Kadioğlu Mahallesi’nden gelen yolların kesiştiğı küçük meydan. Meydan bir kabaltıyla (Mevlayıların Kabaltısı) batıda “Böyük Yol”a yani Vali Fuat Bey Caddesi’ne açılır.Cumhu-

riyet öncesi bu mıntıkada Ermeniler oturmuş. Meydanda büyük bir dut ağacı, meydanın tamamını gölgeler. Bu ağacın dibinde mahalle halkının su ihtiyacını gidermek amacıyla yapılmış küçük bir çeşme vardır “Büçük” veya “Bidik” sözcüklerinin anlamlarını bulamadığımız ve bilemediğimiz için bu meydana neden bu adın verildiğini bulamadık. Zayıf bir ihtimal de olsa bu isim bu meydana bakan evlerde oturan ailelerden birinin lakabı olabilir. Ayrıca bu meydanın bulunduğu mahalle önceki yüzyıllarda Ermeniler tarafından iskân edildiğinden sözcüğün Ermenice olma olasılığı da vardır.

BÜKİM : Tek parçadan oluşan bastık destesi. Bakınız : Bastık.

İki bükim bastılı kimin evini yıkmış ki uşahlarımdan esirgemişsen.

BÜRİK : Yüz örtüsü. Türkçedeki “bürmek” masterından. Çarşafı kadınlar, siyah çarşaflarının bir ucuyla sadece gözleri açık kalma koşuluyla yüzlerini örterler. Mantolu kadınlar da çarşaflık kumaştan yapılmış 80 - 100 cm eninde, 120 - 150 cm boyunda bu siyah örtüyü kullanırlar.

Çızı mektepten alıp bürige kodılar, bi de gelin édeller, kısmeti çıharsa tebi.

BÜRİKLENMAH : (Bürige girmah) Manto veya çarşaf giydikten sonra yüzü gözler dışında siyah bir örtüyle, eliyle tutarak kapamak.

**Ahşam olsa büriklensem savuşsam
Kırhdügmeye ilik olsam kavuşsam
Marhamaydan selam versey konuşsam**

...

BÜRİMAH : Kaplamak, etkisi altına almak.

Cabır Dağı dağ arası
Yıhılsın Urfa Kalesi
Bi yanımı dert büridi
Bi yanım hençer yarası

BÜŞÜRİK : Bakınız : Pişirik.

BÜZMİK : İshal ilacı olarak kullanılan bir yabani bitki.

‘Emel olmuşsan, çeşmiy yol étti; bi tutam büzmik kefle, éyyileşirsen.

C

CAB : Kenar, köşe.

İşte cab, işte naḥır; merək **étme, bi gün layığıy bulır-
san.**

...

Beni karıştırmayın bı işe, ben cabdayam.

CABDA KALMAḤ : “Gülle” oyununda gülleyi hem vuramayacak, hem vurulamayacak bir yere fırlatmak. Günlük hayatta ise mecaz anlamda olaya müdahil olmak, tarafsız olduğunu belirtmek gibi bir anlamı vardır.

**Bı kerez de cabda қaliyam déyemezsен ya, yoh éle bi
melmeket.**

CABİR : Üzüm bağları ve fıstıklıklarıyla bilinen Urfa’nın ve Devteşti’nin batısında yer alan dağlık alan.

**Cabır dağdan ses geliyor
Mevzer sesi hoş geliyor
Bölik bölik giden ‘esker
Geri dönmiş boş geliyor**

CAĞ : Demir parmaklık.

**Gezenegin çağı sağlam degil, fazla yaslama sen seni;
düşersey karışmam.**

CAHAL : Cahil, genç, enini boyunu düşünmeyen, akli bir karış yukarıda.

**Kurban kusurına bahma , o daha cahal! Sen héç cahal
olmadiy mı sankim?**

CAHALLIH : Gençlik.

**Bi sen söyle bi de ben
Şeker ezdim dilde ben
Géçti cahallih çağım
Gencelemem daha ben**

CAKIRDAMAḤ : Etin pişmemesinden kaynaklanan çiğnenememesi, yu tulamaması durumu.

**Bı ne biçin et, iki se’ettir bişiriyem, hela cakırdiy, ah-
şam misafıra ne çıhadacağam.**

CAMADAN : Camedan, parlak kumaştan yapılan, önu çapraz olarak kapanan baharve sonbaharda giyilen yelek Hem kol suz hem yarım kollu olanları vardır.

**Düğine mi gidiysen, hetir almağa mı; nedir bı süs,
nedir bı elvan, nedir bı camadan?**

CAMḤANA : Urfa mimarisinde evlerdeki oturma odalarının bir veya iki duvarında yerden 70 - 80 cm yüksekte, 150 – 160 cm genişlikte, 2 - 2,5 m yükseklikte, 80 – 90 cm derinlikte yapılan oyuk. Bu oyuğun tabanı ahşaptır

ve altında “hepenk” denen bir veya iki çekmece bu lunur. Gece serilen yer yatakları gündüz toplanarak, “camhana”ya konur. Önüne bir perde çekilir. Sözcüğün Farsçadaki “camehane : elbise yeri” sözcüğünden gelmiş olması gerekir. Bakınız : Hepenk.

Sen gel, bı géce bizde yat; camhanada iki kat yatah var, biri biye, biri siye.

CAMSİRE : Saten karışımı sert kumaş. Kadınlar bu kumaştan düğün için gömlek diktirir. Ayrıca yorgan yüzü olarak kullanılır. Beyaz, mavi, yeşil, acı sarı, pembe, kırmızı gibi renkleri vardır. Bakınız : Sire

Yorğanın üzini amman kaynar suda yahama; camsire-dir, ‘ümri kıssa olur.

CANKURTADAN : Önü ve yanları açık yazlık lastik ayakkabı.

Bi cankurtadannan bi yazı çıhadırdıh, çütem çütem ayakabımız yohı şindiki kimin.

CARCAR : Bulgur çekme makinesi.

Eve carcar geliy, démah ki yarın firenk aşından burğıl aşı bişecah evde.

CARIT : Fırından, sobadan, mangaldan ateş almak için kullanılan kürek.

Eve geç geldiğ mı savuhtan puç olan elimize babam carıttan vurırdı.

CAVAN : Sarımsak ezmek için kullanılan tahta tokmaklı, çeşitli ölçülerde yapılan tahta havan.

Havané, cavané, mehlede suhra savané. (Tekerleme)

...

Kafayı aha bı cavanda ezmañ lazım.

CAVSAH : İki vadinin birleştiği yer. Urfa'nın kuzeybatısında yer alan böyle bir bölgeden, aynı zamanda Cavsak adlı bir köyden Cavsak Çayı çıkar ve bu çay şehrin doğusundan geçerek güneyde KarakoyunDeresi'yle birleşir. Yağmurun bol olduğu bahar aylarında bu dere üzerine kurulmuş sel değirmenleri çalışmış. Cavsak Çayı'nın çıktığı ve Cavsak Köyü'nün bu bulunduğu alan , şu anda askeri bir alan içinde kalmıştır.

Kar yağdığı sene Cavsah Çayı üç ay ahar, arvatlar etrafında yünk yahallardı.

CAZI KİRİSİ : Cadı karısı, cin taifesinden. Çocukları korkutmak için kullanılan bu söz aynı zamanda korkunç planlar hazırlayan kadınlar için kötüleme veya elinden iş gelen, yerinde söz söyleyen kadınları için kullanıldığı gibi, genç kızlar için iltifat anlamında da kullanılır.

Cazı kerisi şimdi ne 'indiyat péşindedir kimbilir.

...

Cazı kerisi, biz ihtiyar oldıñ, sen de böyidiy, demañ gelin gidiysen.

CEBBE : Gümüşten yapılmış uzun kordon.

Fekırlığın gözi kôr olsun, gül kimin geline ancañ bi cebbe tañmışlar.

CEBELYE : Erkeklerin günlük hayatta çarşıda pazarda giydikleri bir tür entari. Saten karışımı beyaz bir kumaş üzerine mavi çizgilidir. Önü açık olan bu entari veya zıbın ayaklara kadar uzanır ve beline meşin kalın bir kemer takılarak giyi-

lir. İş yaparken, çalışırken çabuk kirleneceği için cebelye giyilmez. Bakınız : Kirlik.

Géymiş cebelye zubını, taħmış palıskıyı béline; işi güci yoh damda kuş uçıriy.

CE'CE' : Gürültü, şamata yapmayı huy edinmiş anlamında bir sıfat.

Allah'iyzi severseyiz, eliyizi, ayağınızı öpim; o ce'ce' herifi bi daha sıramıza getirmeyin

CECİM : İnce örgülü, bol renkli, nakışlı cinsleri de olan perdelik kim. Bazı türleri de 10 - 12 cm eninde dokunmuş değişik desenlerdeki kumaşların birbirine dikilmesi yöntemiyle yapılmıştır.

Takıya cecim çekmişler, yére bi çul atmışlar; ev birezim eve benzemiş .

CEFNI : 80 – 100 cm çapında, oval ve yuvarlak biçimleri bulunan, lengerden büyük, siniden küçük, kenarları nakışlı yayvan servis tabağıdır. Özellikle kalabalık sofralarda pilav üstü kuzu kavurması doldurularak sofraya indirilir ve yemek tabaklara alınmadan bu büyük tabaktan yenir,

Bazar günü de'vetim var, mısafırım çoh; konşılardan cefni toplayın biye.

CEFT : Palamut kabuğu. Kurutulmuş nar kabuğuyla beraber deri debbağlama işleminin deri temizleme aşamasında kullanılır.

Ögiydaħki yimegi yi, istersey de yime; yimezey, ceften nar kabığı yi.

CELEP : Hayvan alım satımı yapan kişi.

**Allah adama h rli evlat v re; babaları  ldi,  eftası g  -
mezden 700 tene koyın celebe d  ti.**

CELEP : Alı veri te veya i inde usta.

**Beni o herifnen kar ı kar ıya getirmeyin; celep bi
adamdır, ur a amam onnan.**

CEMEL : Duvar.

**B  cemel iki kon ıyı birbirine d  iren b yik bi de'va  a-
lına geldi, 'e iret de'vası oldu.**

CEM LE : Pekmezle yapılan bir t r kahvaltılık. Pekmez kaynatılır, ol-
duk a ufak par alara ayrılmı  bayat ekmekler pekmezle
kaynatılarak macun haline getirilir. Kaynayan karı ımın
 zerine da lanmı  sade ya  d k lerek servis yapılır.

**Apartmana da ındı , sosyete oldu ; ne saca basma  al-
dı ne cemile.**

CENDERME : Jandarma.

**A ı g zleri 'eskerde cenderme yazıylarmı , biz b  aya -
ları  o  g rd  .**

CENE  : Ucu topuz olan, sert bir a a tan yapılan, uzun saplı bir g r-
ze benzeyen de nek.  zellikle kırsal kesimde erkekler ta-
rafından bir t r kavga silahı olarak kullanılır. Bazılarının to-
puz kısmı  ivi ve raptiyelerle s slenmi tir.

**Elinde bi cene  vardı,  afası ha b le, hem de  ivili;  r-
keksey yana .**

CENGER :Bakırın oksitlenmesi sonucu bakır kaplarda oluşan bozulma. Sözcük Farsçadaki “ jengâr : pas” sözcüğünün yerel söyleyişidir.

Ha biz bı kabın yéşiline cengerlenmiş déyiyıh, siz bına ne déyisiz melmeketiyizde.

CENGER BASMAH : Bağırıp çağırarak.

Cenger basıp g..iy yırtma; ne désey, ne yapsay heksızsan, biz bilmiyih mı?

CENGERİ : Bakır oksit rengi. Sözcük Farsçadaki “jengâri” sözcüğünden kaynaklanmaktadır.

**‘Enterisi cengeri
Cenk éttim aldım seni
Cenk éttiğima degdi
Yar deger dünya malı**

CENGERLENMAH : Bakırda oksitlenme.

Bı kuşkana gene cengerlenmiş, bında yimek mimek bişiremem ben, canı kalayçı istiy.

CENGERLİ CAMI : Kazancı Pazarı’ndan Kendirci Mahallesi giden yolun üzerinde, Hızanoğlu Camii’nin doğusunda yer alan Çakeri Camii’nin Urfalılar arasındaki adıdır. “Çaker : köle, asker” anlamındadır. Cami nin çeşitli yerlerinde yer alan kitabeler olsa da inşa tarihi belli değildir. İlk tamir kitabesi 16. yüzyıla aittir.

Bi cüm’e de namazı sennen Cengerli Camı’da kılah Allah rızası için.

CENİK : Şakak, alnın yan tarafları.Sözcük Kürtçedir.

O kezadan biye cenigimdeki aha bı yara hetire kaldı.

CERME : Ceza, günah, zarar, bedel, cereme anlamlarında.

Bı keder sene birabar ortaılıh étti, pariy gendi götür-di; cermesi bize kaldı.

CERME ÇEKMAH : Bedel ödemek, ceza çekmek.

Benim bı yaştı, bı se’etten soyna kimsenin cermesini çekeca ne hulım ne sevdam var.

CERP : Küfür, sövme.

Sen ağziy pozma,cerbe merbe gerek yoh, görirsen Allah seni həkkiyi hək éder.

CERP ÇEKMAH : Tehdit içerikli olarak, olması veya olmaması gereken bir olayı hatırlatarak çok ağır hakaretlerde bulunmak, küfretmek.

Cerbi çektim, üzine tükirdim, herifin üzi bile kızarmadı, söyle başka ne yapadım?

CERVANTLAMAH : Amaçsızca, gidilmesi veya gidilmemesi gereken her yere girip çıkarak başıboş dolaşmak. Sözcüğün Arapçadaki “cevelan : dolaşma” sözcüğünün yerel söyleyişi olduğunu tahmin ediyoruz.

İşsiz kârsız adam; ne yapaca başka? Ahşama keder ora seni, bıra benim cervantliy.

CÉRYAN : Elektrik akımı.

**Çıra bı géce éle cansız yaniy; Elle'em céryan gidecah,
evde kızyağı var Allah vére.**

CÉYRAN : Ceylan, ahu, gazal.

**Urfa dağlarında gezer bi céyan
Yavrisını keyip etmiş ağıyor yaman
Yavrımın derdine bulmadım derman**

**Gezme céyan bı dağlarda seni avlallar
Anaydan babaydan ayrı kıoyallar**

**CEZAYIR : Urfa'da oynanan bir tür halk oyunu. Davul ve zurna-
nın ağır ve dokunaklı müziğı eşliğinde topluca oynan-
nan bir erkek oyunudur. Bu müzik ve oyunun 1911
Trablusgarp Savaşı'na katılan Urfalı askerlerin uğur-
lama töreninde doğmuş bir oyun olduğu söylenir.**

**Dügin evinde Cezayır çalmağ hankı 'eyarsızın 'eklına
geldi, ben de bilmiyem.**

CIBILDIZ : Kimi kimsesi, utanması olmayan zararlı kişi.

**Cııldızdan urğastiy mı sen de olırsan cııldız; sen siye
sehep ol yéter.**

**CIBIL 'INNIK : Çok yemek yiyen , yemeğe besmelesiz başlayan in-
sanlar için kullanılır. Rivayete göre , Nuh (AS) zama-
nında yaşamıştır. Asıl adı Cib-el Nıyk'tır. Ağaçları ye-
rinden sökecek kadar güçlüdür. Fakat çok yemek
yediğı halde doymamaktadır. Nuh (AS) gemi ya-
parken kendisine yardım ederse ona karnını doyur-
ma sözü verir. Bir türlü doymayan Cib-el Nıyk bu tek-**

lifi kabul eder. Nuh (AS) iş bitince yemeği hazırlar ve besmele çekerek başlamasını teklif eder. O, bu teklifi kabul etmez. Nuh (AS) besmelenin harflerini birer birer ona söyletince Cib-el Nıyk çabucak doyar.

Ne besmeley var ne elhemedillahi, doymazsan tebi, Cı-bıl'ınnık mı oldiy?

CIFIT : Kötü niyetli, söz ve hareketleriyle ortamı bulandıran kişi.

Cıftın ögde gideni, babası da éledi, 'emmisi de; ne onı dinne ne ona uy.

CIFIT MEHLESİ : Eskiden Urfa'da Yahudilerin oturduğu mahalleye verilen ad.

İdara ét, evleri cıft mehlesine yahın, helbet gendine de cıftlıh bulaşmıştır.

CIFIT MEHLESİ : Kötü niyetli, her şeyi şüpheyile karşılayan kişilerin kalbi ve niyeti için bu benzetme yapılmıştır.

Allah ona éle bi hıuy vérmış ki me'ezallah; içi cıft mehlesi, har désey hıyar aynar, işine éle gelir.

CIĞA : Güvercinlerin kafalarının ön kısmında , gagalarının üs-
yer alan bir tutam kalkık tüylere verilen addır.

CILK : Bozuk. Daha çok yumurta ve domates için kullanılır. Mecaz anlamda güven vermeyen kişi.

Firenklerin heppisi cılķ olmış, binnardan aş maş olmaz; toza at binnarı.

CILLANMAḤ :Oyunda sonuçtan ümidini keserek mızıkçılık etmek.

Baḥ gene cıllanmaḥ yoh, oyun oynıyacaḥsaḥ gel, adam kimin oynıyaḥ.

CIRCIR : Fermuar.

Şansımın éyyiliğına baḥ, tam düğinde oyına қаhtım, as-bıbımın cırcırı patladı.

CIRIS : Edepsiz, terbiyesiz. Sözcük Arapça kökenlidir.

Кızı ‘elem istedi, vérmediler; kızcığaz gétti cırıs birine düştı, çek çekebilirsey.

CIRISLANMAḤ : Edepsizlik etmek, terbiyesini bozmak

Evel ḥorızlanmağa, cırıslanmağa қаhtı, bél véren çıḥ-madı da çekip gétti.

CIRLAMAḤ : Güçsüzlüğünden dolayı sızlanmak, yakınmak.

Cırlıyıp durma, biz seni y ‘eyari y da kıratı yda éyyi bili-yıḥ; zornan mı ḥeklı çıḥacaḥsan.

CIRRIK ATMAḤ : Sonuçtan ümidini keserek veya yaptığı işten bıkararak gelişigüzel hareket etmek.

Aḥır gendi de bizim kimin cırrık attı,bıraḥtı gétti, yapacaḥ bi še yoḥtı ki.

CIRTATAN : Eşek hıyarı, Ebu Cehil karpuzu, yabani acur. Çok pis bir kokusu vardır. Sarılık hastalığında, sinüzit açmada,uçuklarda, kulak sancılarında kullanılır.

**‘Ettar ‘ettar cırtatan gezdiḥ, bi ḥebbe bulamadıḥ; lazım
Oldı ya bulunmaz, ḳeḥet oldı.**

CIZMA :Çizme.

**Mavı cızma géymış ḳucı dizinde
Yarın sıрма saçı yarı bélinde
Ben dérem ki ‘elem ḳelem elinde
...**

CIZZIḤ : Çizgi.

**Ha bı duvara cızziḡı atıyam, bı iş olırsa ben de eşşek ki-
min zırlaram bı çarşıda.**

CİBRE : Üzüm sıkımı sonunda üzümün çöp posası. Bakınız : Tilf, Teh.

**Bı cibriyi dama atın, güneşte ḳurısın, ḳışın tutırıḥ mutı-
rıḥ lazım olır, yandırırıḥ.**

CİBİN : Sivrisinek. Sözcük Arapça kökenlidir.

**İlanı, ‘eḳrabı geç; cibin, bö’cik, ḳarınça, yuḥı gözime
ḥeram sebeḥe çig.**

CİBİNNİK : Cibinlik, sineklik. Yeni gelinleri veya bebekleri uçan ha-
şerelerden korumak için tül den yapılan büzgülü koru-
nak örtüsü.

**Havas güves dama taḥtı ḳurdı, çıḡı çekti, bı de cibinnik
çekti üstine.**

CİḤSİNMAḤ : Coşmak, gemi aزیa almak, dizginlenemeyecek hale
gelmek.

**Benim aynadıḡım ḳederinnen sen ciḥsinmişsen, bı
gün Başıya bulırsan.**

CİNCAVAT : Ufak tefek ama zeki, ele avuca sığmayan kişi.

Bı cıncavat nérden çıhtı, kimin döli bı? Mevlam bahsayna neler yaratmış.

CİNCİH : Berrak, saydam eşya. Ayrıca temiz ortamlar için benzetme elemanıdır.

Heyadı yahadım, her teref cıncıh kimin oldı.

...

Cıncığa boncığa para vermahtan ‘ecizmediy mi hela?

CİNCİH : Camdan yapılmış her türlü süs ve kullanım eşyası.

Cébinden bi avuç cıncıh boncıh çıhattı, uşahlar birdene deli oldılar.

CİNCİHLİ DEĞİRMEN : Kazancı Pazarı’ndan doğuya gidildiğinde "Cıncıhlı Hemam" ile Hızanoğlu Camii arasında yer alan ve Halil’ür Rahman’dan gelen su ile çalışan değirmendir. Hızanoğlu Camii'nin vakıfıdır. Şu anda mevcut değildir.

CİNCİHLİ HEMAM : “Kalaboyunı Mehlesi” nin doğu eteğinde, Kazancı Pazarı’ndan Hızanoğlu Camii’ne giden yolun üzerinde yer alan bu hamamın aydınlanılması kubbedeki camlardan sağlandığı için hamama bu ad verilmiştir. Daha çok kadınların rağbet ettiği; gelin hamamlarının, duru hamamlarının, güvegi hamamlarının yapıldığı bu hamam 17. Yüzyıl yapılarındandır. İçinde bir keçe hamamı da vardır. Bu hamam gürültülü ortamlar için benzetme elemanı olmuştur: “Hüsin artıh, biriy Cıncıhlı Hemam’a çevirdiyz.” Bakınız : Durı Hemamı, Güvegi Hemamı, Kéçe Hemamı.

Cincihlı Hemam
Qubbesi tamam
Bi gelin aldı
Babası imam (Tekerleme)

CİNDAR : Cin çağırın, onların marifetiyle büyü yapan, büyü bozan, fala bakan kişi.

Falçı falçı, cindar cindar dolandı, kızına koca melme-
kette bi gişi bulamadı.

CİN DARISI : Patlamış mısır yapmaya elverişli mısır türü. Patladığı için bu adın verildiği yüksek bir ihtimaldir.

Ahşam eve geliyken uşahlara birezim cin darısı al, kışın
patpat éder, yırır.

CİNDİLİ : Kuruntulu, vesveseli.

Ondan kaçıp otırırsay sen de onun kimin cindili olırsan,
ondan soyra da şır şır, ziyaret ziyaret gezeren.

CİNİBİT : Gözü pek, yılmayan, korkmayan. Arapça “cenabet” sözcüğünün yerel söyleyiş biçimidir.

O hıllési babadan bı cinibit evlat nasıl çıktı’cebe, biri
bını biye aynatsın.

CİN KUYISI : Urfa Kalesi’nin doğu eteğinin alt tarafında, Hz. İbrahim AS makamının arkasında yer alan bir kuyu. Bu kuyunun özelliği herhangi bir evin içinde değil de sokakta yer almasıdır. Şebeke suyunun olmadığı zamanlarda mahallenin su ihtiyacını karşılayan bu kuyuya bu adın niçin verildiği bilinmemektedir. Bu kuyu günümüzde kapalı tutulmakta ve içinde su olup olma

dıĒıda bilinmemektedir.

CİNKÜFİR OLMAH : Öfkelenip aĒzına geleni söyleyecek hale gelmek.

Müdür beg beni bi türlü sevmiy, beni nérde görse biye **cinküfir oliy.**

CİP : Üstelik, bu da yetmezmiş gibi anlamında kullanılan bir bağlaç.

Yarvaldı, yahardı, aĒladı, zırladı; cip elimizi bile öpti. Biz de gendine inandıĒ.

CİRCİS PEYĒEMBER CAMISI : Kamberiye Mahallesi’de, il müftülüĒü yanında, eski Urfa surları dışında, Cercis Peygamber adına yapılmış bir Süryani kilisesiyken 19. yüzyılda Abdülmecid döneminde 1849’da Çerkez Hüseyin AĒa tarafından restore edilmiş, cumhuriyet döneminde uzun süre kapalı tutulduktan sonra 1965’te camiye çevrilen bir yapıdır. İnşa tarihi belli değildir.

CİRİŞ : BuĒday kaynatılmadan ıslatılır ve güneşte kurutulur. Sokuyla veya madarda dövölerek kabukları alınır, elenir. Daha sonra “carcar” veya “mengene” denen bulgur çekme makinesinde çekilir. Çok ince olan ve yoĒrulduĒunda kolay yumuşayan, irmiĒi andıran bir bulgur elde edilir. Bununla “Yahudı kiftesi - cirişli kifte”, “kübap” yapılır.

Ciriş aldım, bı Ēepta içinde Yahudı kiftesi yapah, canım Çoh istiy, öksemişem.

CİVELEK : Şahna yardımcısı. Köylerde harman zamanlarında harma

nı korumak için köyden güvenilen biri ücretle “şahna” olarak tutulurdu. Şahnaların aynı köyden kendisine hizmet ve yardım edecek bir adam tutması adettendi. Civeleklerin dürüst, çalışkan, yoksul olması şartı vardı. Ayrıca köyde yaşayıp geçim kaynağı bulunmayanlara, çifti çubuğu olmayanlara da bu ad verilmiştir. Bakınız : Şahna

Evelde kövlerde civelekmiş, şehere geldi, hemballığa başladı.

COĞAP : Cevap.

Siye her biçin hekereti edeller, caniy sıhıallar; aman ha coğap moğap vermiyesen.

COĞAP ÉTMAH : Ret cevabı vermek, hayır demek.

Daha şindiden hêrslenme, ortada ne var; kimse siye coğap étmedi ki daha.

COLÉ : Köpek yavrusu. Bakınız : Cop.

Bı oğlan böyirse it ağası olacah, bahsayna tahmış arhasına gene coléleri.

COMART : Cömert, kerem ve bağış sahibi, eli açık.

Mıkrıznan comardın malı bir gider, mıkrızınki bi adım ögde gider.

COP : Köpek yavrusuna verilen ad. Sözcük Ermenicedir. Bakınız : Colé.

Allah'ıya heyran! Bı cop böyise at mı olacah ? Yoh, it yavrusıdır, it olacah.

CULAP SUYI : Urfa'nın kuzeydoğusundan doğan, güneye doğru akan ve kapalı bir havza oluşturan bir akarsu. Şimdilerde oldukça cılız olup yazları kurumaktadır.

Culab'ın kenarında ottız kile bor bi tarlay varsa ağa da sen, paşa da sen.

CULBAN : Burçak. Urfa'da da ziraati yapılan bir yem bitkisi.

Melmekette heyvan kalmadı; bı tarlalarda artıh culban da ekilmiy, küşne de.

CULLIĞ : Hindi. Bakınız : Misir Tavuğı.

Cullığı kesti, temizledi, doldırdı feket gendine yimah kısmet olmadı.

CURIN : Kayadan veya mermerden oyulmuş su tutmak için kullanılan küçük havuz. Büyük bir çoğunluğu dikdörtgen biçimindedir. Her ebatta yapılabilir. Temizliği mümkün olsun diye kısa kenarın alt ortasına burunlu bir delik açılmıştır. Evlerde en büyük "curın"a çamaşır yıkarken kullanılacak küller biriktirilir. Aynı zamanda kuyudan çekilen sular evin temiz bir "curın"ında biritirilir. Bakınız : Küllik.

Boş boş otracağıya kaḥ, kuydan su çek, curını doldır, yarın ges yaḥıyacağam.

CURIN : Hamamda yıkanmak için kayadan veya mermerden oyulmuş su haznesi, kurna.

'Éyni kabdan yimek yidiḥ, 'eyni curında yaḥandıḥ, gün ol-

dı yan yana yattı; hayın çıktı.

CÜBBELİ : Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

CÜCİK : Cıvcıv.

Cücigi güzin sayallar.

...

Bi cücik sence horiz mıdır, tavuğ mıdır?

CÜK : Fıstık kabuğu ile oynanan bir oyun. Avuca 40 – 50 adet yam fıstık kabuğu alınır. Yere serpilir. Serpen oyuncu kapalı düşen kabukları alır. Aynı şeyi ikinci oyuncu yapar. Oyun kabuklar bitinceye kadar devam eder. En çok fıstık kabuğu toplayan oyuncu oyunu kazanmış olur.

Evelki sene iki deñfe cük oynadı; ondan; bi uttım, bi utızdım.

CÜLHE : Pamuklu dokuma.

Kırğ sene, dile kolay, cülhe dezgâhında otırdım; zanki Elime ne geçti.

CÜLHEÇİ : Pamuklu dokuma tezgâhı nda çalışan kişi. Dokumacı.

Cülheçi dediğiy adamın iki top çapıt tohıdı mı karnı ya doyar ya doymaz.

CÜM : Üç taş oyunu.

Hepsini uttım déye kimse benden cüm oynamıy, beni gördiler mi kaçıyorlar..

CÜNK : Köşe. Farsçadaki “künc : köşe” sözcüğü yöresel söyleyişte “k” ve “c” ünsüzleri uzak ara göçüşmeye uğramıştır.

**Sen seni o fıkaranın yérine o, bi g n sen de yaşlanıp
c ngiye ekilecasan valla.**

C RE'ET : C ret, cesaret.

**Başını alıp ulbete giderdi amma bi t rli g tmaa c re-
'et  demedi.**

C RRE : Cura. Minik balama. Balamanın en ince sesi ıkaran
t r .

**C rre alma zordır, c rre alan bi usta bencesine her
sazı almaı b cerler.**

C RRE : En  st perdeden, en ince sesle mani veya hoyrat okuyan
ses, tenor.

** yyi bi c rre sesi vardı, ikinci ata,  çinci ata ıhardı
oyrat oıyken.**

C Z : Mukabele. Ramazan aylarında camilerde Kur'an-ı Kerim'in
her g n bir c z olmak  zere okunması.

**Remezanda ikindi c zinden ıanlar ya şerbet ya datlı
uyrıına girer.**

ÇAĞALA : Yeşil erik, sarı ve kırmızı eriğın olmamış hali.

Sarı erik çağala
Bah ki yaram sağala
Hanķı kitapta yazıy
Ben sevim éller ala

ÇAĞALA : Taze, yeşil kabuklu badem.

Çağala, mağala; herkez evine dağıla.

...

Ortıya bi sehen çağala, bi avuç duz kodi.

ÇAĞIL : Çakıl, kum. Türkiye Türkçesinde genelde kullanılan bu sözcük, ek almadığı halde ünsüz değişmesine (yumuşamasına) uğramıştır.

Bı derenin başını
Topla çağıl daşını
Éle bi öksemişem
Kaynımın kardaşını

ÇAĞŞAŞMAĞ: Masa veya sandalyenin ayaklarından birinin zamanla aşınarak, eğilerek diğerlerine göre kısalması durumunda masa ve sandalyede oluşan oynama. Çakşımak.

Masa çahşışmış, siye zehmet biye eziyet; aha bı ayağının altına bi daş koy.

ÇAĞŞAŞMAĞ : Mecazi anlamda korkudan veya şaşkınlıktan dünyası kararmak, eli ayağı birbirine dolaşmak.

Sen de ‘elem bi adamsan; başkasını görüy kırnaşıysan, bizi görüy çahşışıysan.

ÇAĞ : Küçük çatal ağaç olup taş atmak için kullanılan çatal yapımında kullanılır.

Geçen gün bağda gezyken bi çak buldım, éyyi bi çatal yapacağam.

ÇAĞILDAH : Bir yerde biriken kir veya pisliğin katmanlar haline gelmesi.

Zaman ahır vahıt oldu yégen, artığ tumanı çakıldahlılardan emir mi alacağığ?

ÇALAĞAN : Karga.

‘Elem mi şansı, bizim mi kara beğtimiz bilmiyem; éle balaban yağanda bize çalağın yağar.

ÇALĞIN : Yarı deli, ağzı burnu eğrilmiş.

**Bı çalğın herif bi şé déyi amma ben aynamiyam,
dinne bah ne déyi.**

ÇALPARA : Bir tür ritm saz. Anadolu'da müzik yapılırken kullanılan kaşık yerine kullanılır. Hazne kısmı yayvan olan 10 - 12 cm uzunluğunda üç tahta kaşık birbirinden ayrık duracak şekilde rendelenerek saplarından bir şekilde bağlanarak yapılır. Bir elle tutulan bu kaşıklar diğer elin avuç içine veya dize vurularak ritm tutulur. Oldukça tok ve kulağa hoş gelen bir sesi vardır.

**Her şémiz tamamdı, bi çalparamız eksikti, onı da
sen çal bahah.**

ÇANGAL : Çengel.

**Ataş kodım manğala
Kuşlar konmuş çangala
Sen orda ben bırada
Bende nasıl can kıla**

ÇAPIT : Bez, Urfa'da her türlü pamuklu dokuma.

**Çapıda serdiñ bastıñ
On beş yaşına bastıñ
Her gişiye varmanıñ
Biz Kıur'en'e el bastıñ**

ÇAPIT : Mecazen dayanıksız kişi.

**Bı herifi éyyi tanıram, çapıdın biridir, iki gün
çalışır, üç gün heste yatar.**

...

**Bına bi şé sölemeyin, çapıt kimin hemin yumşar,
o vaht da melmeket duyar.**

ÇAPPAH : Göz kenarına biriken bir salgı.

**Allah'ıya héyran, sen bize hekeret édecağıya gét
göziyin çappağını temizle.**

ÇAPPAH : Demir doğramada oluşan pürüzler veya göze hoş gelme-
meyen kaynak fazlalığı.

**Amma da temiz iş çıhatmışsan, bı çappahtardan
belli; adam evel çıhattığı işe bi bahar.**

ÇARDAH : Urfa evlerinde avludan 10 – 12 ayak taş merdivenle çı-
kılan yüksek tavanlı oda. Genelde çift olarak inşa edi-
len çardakların ortasında “eyvan” denilen ve yaz oturma
mekânı olarak kullanılan bir alan vardır. Ataerkil aile-
lerde çardak, gelinin oturduğu mekândır. Bazı çardak-
lar evin misafir odası olarak kullanılır. Çardak veya
çardakların altındaysa ya “kab” denen oda ya da adı-
na “zér-zembe” denen bodrum yer alır. Altında bod-
rum olan çardaklara daha az merdiven basamağıyla çı-
kılır. Urfa mimarisinde kablarn dış yüzü genelde sade,
çardağın pencereleri ve duvar alınlıkları taş oymacılığı
örnekleriyle süslüdür.

İnce yimeni

İncitme beni

Çıhtım çardağa

Éndirtme beni (tekerleme)

...

Gelin çardahtan éner

Zilli haphaba biner

Benim cazı kaynanam

Géce delikten dinner

ÇARDAHLI ÇARDAHLI : Kahkahayla gülmeyi anlatan ikileme.

**Beni kınıyan kınamdan yahsın anam bacım, ne
çardahlı çardahlı güliysen?**

ÇARDAHLI KEHVE : Eskiçi pazarında yer alan ve daha çok kuş ve güvercin meraklılarının devam ettiği kiraathane.

**Oğlım yéter artıh bı taklaçı, yapışan mühübbeti;
bırıy Çardahlı Kehve mi zannétti?**

ÇARMÉLİK : Bozova ile Suruç arasında yer alan kervansaray. Suriye topraklarından gelip Anadolu içlerine doğru giden güney - kuzey yolu üzerinde işlek bir yerde kurulan bu kervansaray uzun yıllar harap durumda kaldıktan sonra Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edildi. Kervansaray'ın 10 ile 12. yüzyıllar arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Bu tarihler Urfa'nın elden ele geçtiği kritik, aynı zamanda kaotik bir dönemine rastlamaktadır. Adı Kürtçeden “çar : dört” ve “melik : kral, padişah” sözcüklerinden gelmektedir. Ancak kervansaraya neden bu adın verildiğini bilmiyoruz.

ÇARPANA : Ayakkabı eskisi.

**Çapıt başta, çarpana ayahta; o mehle seni, bı
mehle benim; gez bahah.**

ÇARPIN : (Çarpım) Yufka ekmek veya bastığın (pestil) katlanmış hali.

Çarpın çarpın bastıh yaptıh bı sene, ortalıhta bi hebbe kalmadı.

ÇATAH : İki vadinin, iki suyun veya iki yolun birleştiği yer. Şimdi Bozova'nın baraj yapımıyla su altında kalan "Çatah" köyü adını bu özelliğinden almıştır. Bugün bu bölgede Bozova'nın 5 km doğusunda Atatürk Barajı kenarında Büyükşehir Belediyesi'nin su sporları merkezi ve dinlenme tesisleri vardır.

Daha dünegin İki kövin çatağında karşıma karşı durıp konıştıh.

ÇATALAĞAÇ : Pantolonun giymeye başlandığı ilk dönemlerde pantolon giyenlere ya pılan benzetme.

Dünya değişti dünya! Şerval, zubın géyenler gétte; çatal ağaçlar geldi.

ÇATAL ON BÉŞ : Gülle oyununda gülle baş parmak ve orta parmak arasına sıkıştırılarak tek hedefe doğru atılır. Ya diki-len pula (péste) ya rakibin güllesine ya da küçük çukura ('üllik) nişan alınır. Atılan gülle iki hedefe birden isabet ederse kural ihlali sayılır ve atış anlaşmaya göre ya iptal edilir ya da yeniden yaptırılır. Buna "çatal onbéş" denir. Argoda ise "gaf yapmak", "çam devirmek" anlamlarında kullanılır. "Çatal onbéş " dendi mi gaf yapan adamdan mutlaka özür beklenir. Bakınız : Gülle, Péste, 'Üllik.

Oğlım, sen birdene hilleçi olmuşsan, bus kimin bi atış yaptım, ona da çatal on béş déyisen. Bi daha senden gülle oynamam.

ÇAVMAH : Ekinde boy atmak.

**Ben hindi kövden geliyem, ekinler épey çavmış,
ha béle iki keriş.**

ÇAVMAH : Telaş ve aceleyle didinmek, uğraşmak, ısrarla emek vermek.

**Siye noliy ke kızım, ne bı keder çaviysan? Onnara
bişmişse siye savumış.**

ÇAYAN : Çıyan.

**Bırda mı yatacağh? Bıralıh çayan, ‘ekrap yuvası;
inaniy olsun ben bırda yatamam.**

ÇEÇ : Çocuk dilinde el.

**Gel kız gel yanıma, çeçiy vér, senden miné miné
hevuz oynıyah bögin de.**

ÇEÇAN KIZI : Ritmi yüksek bir halk oyunudur. Kadın veya erkeklerin oynayabildiği bir oyundur. Daha çok ekip başının zengin figürlerini ve ustalığını sergilemesine fırsat tanır.

ÇEKÇEGİ : Kareli kumaş. Urfa’da sıra olarak yenen çekçek de kare olarak kesildiği için kumaşa bu ad yakıştırılmıştır.

**Sen şehere gidersey biye de ‘éyni yérden çekçegi
bi köyneklh al.**

ÇEKÇEGİ ÇARŞAF : Kadınların sokağa çıkarken kullandıkları başlarını ve bedenlerini örten, boyutları kare veya kareye yakın, dikişsiz, kareli, özel doku-

ma pamuklu bez.

**Evde otıramaz zatana bizim gelin, çekmiş çekçeği
çarşafı, anası gile gétmiş.**

ÇEKÇEK : Üzüm suyunun katkı maddeleriyle kaynatılarak elde edilen şıra tepsiye dökülerek güneşte kurutulur. Bıçakla kare şeklinde kesilerek yapışmaması için nişastaya bulanır. Bez torbalara konur. Kış gecelerinin en makbul yiyeceklerindendir.

**Paklavıyı, kedeyifi ne yapacağam, çekçek bastı ne
yime yétmiy ki; héç olmazsa minnetsiz.**

ÇEKÇİNDİR : Dayanıklı, atletik, kaslı bir vücuda sahip kişi.

**Oğlan 'éyni çekçindir, kara et kimin yére yapıştı,
héç umbırı degil, seklim gendi düşmemiş, fırladı
gétti.**

ÇEKEM : Yabani bir otun kökü. Kara sakıza karıştırılarak kemik kırık ve çatlakları için yakı yapımında kullanılır.

**Çolıhçı sakkızını, çekemi éttardan aldı, demirçide
dögdirdi, çıhıçıya gétti.**

ÇEKİŞ : Kavga, dövüş.

**Seni éyyi aynadım, seniy meramiy çekiş çıhatma
amma ben siye uymıyacağam.**

ÇEKİŞMAH : Kavga etmek, dövüşmek, ağız dalaşı yapmak, münakaşa etmek.

**Sırf bı de’va için senden çekişmedim mi herif, görüy-
sen değil mi, ne zaman vazgéçecahsan?**

ÇELBESSUK : Amaçsızca sokaklarda dolaşan kişi, sokak iti. Arapça-
daki “kelp : köpek” ve “suk : sokak” sözcüklerinin bir-
leşmesiyle oluşmuştur.

**Éyyi bilirsən, çarşı iti süri beklemez, bı da ‘eyni,
aynıyacağiy çelbessuk.**

ÇELLİK : Çelik.

**Bi yél esmiş delikten
Ferman gelmiş mélikten
Fermanından ne çıhar
Yar üregi çellikten**

ÇELLİK : Ağaç aşılama da kullanılan aşı kalemi.

**İki çellik Hec narı buldım, dünegin arha bahçıya
tiktim, bahım tutacağ mı?**

ÇELLİK ÇUBUĞ : Çelik çomak oyunu. “Çellik” iki ucu sivriltilmiş 2 - 3
cm kalınlığında 15 - 20 cm uzunluğunda bir tahta-
dır. “Çubuğ” ise 55 - 60 cm uzunluğunda, bir ucu
çentikli bir sopadır. Çubukla, çelik alttan hafifçe
bir darbeye havaya atılır ve ikinci bir darbeye
çelik iyice uzaklaştırılır. Rakip çelliği havada tutarsa
oyun sırası rakibe geçer. Tutamazsa çeliğin düştü
ğü yerden yere yatırılan çubuğa çelikle bir atış
yapılır. Çelik çubuğa değerse oynama sırası rakibe
geçer. Vuramazsa çeliğin düştüğü yerden atıldığı

yere adımla sayışma yapılır. Adım sayısı ilk atışı ya pan takıma puan olarak yazılır. Kazanan taraf oyuna devam eder ya da kaybederek oyun sırasını rakiplerine kaptırır. Oyun başta yapılan ve pazarlıkta anlaşılan sayıya ulaşıncaya biter.

Sebbeḥ sebbeḥ zuvaḥta ḫellik ḫubḫ oynıyan uṣaḫların sesinnen oyandım.

ÇELMEMMİK : Kırk memeli. Kimseyi kırmak istemeyen, her gördüğü insana hoş görünmeye çalışan kişi. Sözü'n aslı Kürtçedeki "ḫel : kırk" ve "memmik : meme" sözcüklerinden gelmiştir.

Ha bı herife de ḫelmemmik demezsaḫ, kime ḫelmemmik déyecaḫ.

ÇELPESENK : Çapraşık, başı, sonu, amacı belli olmayan iş. Bakınız : Çelpeşik.

Bı alacaḫ verecaḫ de'vayıza benim 'eḫlım yatmadı, işin içinden çıhamadım; ḫelpesenk bi iş.

ÇELPEŞİK : Çapraşık, başı, sonu, amacı belli olmayan iş. Bakınız : Çelpesenk.

Bı ḫelpeşik işten aynıyan müsirman evladı beri gelsin de melmeket igit görsin.

ÇEM : Ot, çimen.

Bı yimek mi ḫem ḫobiy, yohsam benim mi aḫzımın dadı yérinde degil.

ÇEM BASMAH : Duyulup yayılmaması için bir konuyu kapatmak.

**Çem bas, çem bas; amman kimse duymasın, ha ha
béle sermiye lazım.**

ÇEMKIRMAH : Küçük çocukların hiç susmadan ağlaması.

**Oğlanın bi sancısı var bencesine, sebbehten beri
çemkiriy bahsayna.**

ÇEMREK : Hamarat, iş yapmaktan üşenmeyen, yorulmayan kadın.
İş yapılırken elbisenin kolu çemrendiği için “çemremek”
sözcüğünden türemiştir.

**Hecce Bacı'm çemrekti, evde her işe kaçan, her işi
yapan, eng soyra yatan da gendidi.**

ÇEMREMAH : Pantolonun paçasını, gömleğin kolunu yukarı
doğru bükerek sıvamak.

**Eliy ayağıy çemreme hemin, daha kimsenin heberi
yoh; dur, bahah noliy.**

ÇEMRENMAH : Mecazi anlamda bir işe teşebbüs etmek.

**Bi iştir, ékırbalarımın işidir, dédi; çemrendi gir-
dih, Allah sonımızı hér éde.**

ÇENBER : Baş örtüsü anlamındadır. Ancak yalnız başına kullanıl-
maz. Basma kumaş anlamına gelen “çit” sözcüğüyle
ikileme oluşturur.

Çarşı bazar çit çenber ala ala bi hal oldiy, çit çenber

karın doyırmaz kızım

ÇENET : Kapı veya pencere pervazı.

**Tağanın iki çenedini de açkızım, ev çoh sıccah; nér-
dese nefes alamıyacağam.**

ÇENGE : Çene. Anadolu ağızlarında nazal “n” Urfa’da iki ünsüz
“ng”nin doğmasına neden olmuştur.

**Ne yapım anam, benim de dilim durmiy, dirliğim
olmiy, benimki de çenge hesteliği.**

ÇEP : Çocuk dilinde alkışlamak, çepik çalmak.

Çep ét oğlım çep ét, babayın kéfi yérine gelsin.

ÇEPÉREŞ OLMAH : Eli ayağına dolaşmak.

**Yazlı üstine ziyada düşme, sen onın üstine düştü-
ça çepéreş oliy fıkara.**

ÇEPPEL : Elinden iş gelmeyen, yaptığı iş eline yakışmayan.

**Çeppelsen kızım çeppelsen, iş eliye yakışmiy, babay
evinde alıştırmamışlar siye.**

ÇEPPİK : Alkış, el çırpma.

**Heber bize ikindi meheli geldi; çepbigi çaldı, zılgıdı
bastı, bi kéf ki sorma gétsin.**

ÇEPPİK : Eli tez.

**Çeppik bi kızdır o kız, siye on dekkkede sırfa kırır;
sen de diliy dişlersen.**

ÇEPPİŞ : Çebiş, küçük keçi, oğlak.

**Siz siz olun, yazın bı sıccah günlerinde çeppiş eti
yimeyin; benden söylemağı.**

ÇÉŞME : WC, tuvalet, ayakyolu. Bakınız : 'Ebdeshana.

**O vahıt ben daha 10 yaşında ya varam ya yoğam,
anam kuydan su çek dédi mi ben çeşmiye kaçır,
saħlanırdım.**

ÇÉŞMEÇİ : Kanalizasyon şebekesinin olmadığı dönemlerde evlerde bulunan foseptik çukurları boşaltma ve temizleme işini yapan işçilerdir.

**Baħ oğlım göziy aç, biye baħ; kızımı bi çéşmeçiye
vérrem amma gene de siye vérmem.**

ÇETELE VÉRMAĖ : Fırsat tanımak.

**Bi iki dekke çetele vérsey ben de derdimi aynada-
cağam amma nérde sende o tebe'et.**

ÇETENE : Üzüm asmalarında çiçek döneminden sonra oluşan kuruğun mercimek büyüklüğündeki ilk hali.

**Bağdan geliyem, çetenelere baħarsay bı sene üzüm
çoh; güle güle yimaħ nesip olur işallah.**

ÇETO : Kafası arkaya doğru yumurta biçiminde olan kişilere denir.

Meḥlede Mıstaḥa désey tanımazlar, illehim Çeto déyecaḥsan ki tanısınlar.

ÇEVİRLEK : Ev idare etmenin, temizlik yapmanın kolay olduğu küçük ve kullanışlı evler.

Evim çevirlek olsa işim téz biter, ben de kéf éderem; kaçmaḥtan kuvalamaḡa vaḥıt bulamıyam.

ÇÉYNEM : Çiğnem, bir çiğnemelik.

Bi çéynem kenger saḡkızı attı aḡzıma, çéyne ki yumşıya; çengem egildi sankim.

ÇÉZMAḤ : Çözmek.

**Zülfiy çézen delidir
Çézip ören delidir
Sen kimin vefasıza
Göyl veren delidir**

ÇİĞ : Yazın sıcaḡın etkisiyle damda yatan aileler, dama doğrudan ya tak serilebildiḡi gibi yılan ve akrep gibi zararlıların tehlikelerinden korunmak için dama kurdukları tahtların etrafını başka damlardan görünmesin diye “çıḡ”la çevirirler. “Çıḡ” bir paravan, bir perde görevi üstlenir. Urfa’da “kirbit” denen içi delik beyaz ince kamışların birbirine bitıştırilmesiyle örülür. Tahtın bir veya iki tarafını kuşatacak uzunlukta ve 1 - 1,5 m yükseklikte yapılır. Bakınız : Taht, Kirbit.

**Bı dere derin dere
Kölgesi serin dere
Taht kurdım çıḡı çektim**

Beklerem ki yar gele

ÇİĞİRMAH : Çağırma, davet etmek.

**Süphîye arha konşıyı da çığırdıyız mı? Üz üze bahı-
yılı, soyra 'eyip olır.**

ÇİĞİRMAH : Bağırma, feryat etmek.

Yarım yarım

Doldır vér yarım yarım

Çıhım dağın başına

Çığırram yarım yarım

ÇİHARI : Dışarı. “Çıkmak” fiilinden “-arı, -eri” zarf yapan ekle türetilmiştir.

Bı dağların ekini

Vérdim elimdekini

Herkez çıharı bahar

Bilmez içimdekini

ÇİHATMAH : Uydurma.

**Senden de bi şé aynamadım; nérden çıhadiysan bı
keder yalanı aynamıyam.**

ÇİHATMAH: Soymak, soyunmak.

Çıhtım köşe başına

Pulis çıhtı karşıma

Çıhat dedi çarşafiy

Ne kül koyım başıma (1930'lu yıllara ait)

ÇİĞATMAĞ : Tanımak, hatırlamak.

**Valla kardaş kusırırma bağma; édiyem, édiyem seni
bi türli çığadamıyam.**

ÇİĞATMAĞ : Hazır hale getirmek, hazırlamak.

**Téştlerin heppisini su doldırdım; yarın eve firenk
gelecağ; firenk suyu çığadacağam.**

ÇİĞİÇİ : Sınıkçı, çıkıkçı . Kırık, çıkık, çatlak ve incimleri tedavi eden halk hekimi.

**Sen en éyyisi bi çığıçıya gét, bağ yohsam barmağıy
egri kalır, karışmam.**

ÇİĞİN : Çıkı, küçük bohça.

**Bilmezsen, nenem kirli çığındır, birez ağla, birez
yarval, çığının dügimini açar.**

ÇİĞMAĞ : Taşınmak.

**OĞlım sen deli misen, biz o evden çığalı seneler
oldı; sebbeğiy Ėér olsun.**

ÇİĞMAĞ : Terk etmek.

**Benim dünyadan Ėeberim yoh, Ėesteyem kaç
gündir evden çığarı çığmadım.**

ÇİHMAH : Yükselmek, ilerlemek.

**Bizim oğlan Tebareke cüzine çıhmış, hetim éderse
gennine pıskılét alacağam.**

ÇİHMAH : Bir tarafa çekilmek.

**Hele birezim arhıya çih, gidene gelene yol vér, yolu
kapatmışsan, heberiy yoh.**

ÇİHMAH : Fiyatını arttırmak.

**Bı evi bı fiyete alamazsan, hele birez daha yuharı
çih; ev sehebini razı édah.**

ÇİHRIH : Kuyudan su çekerken kuyuya düşen kovaları çıkarmak için kullanılan uçları çengelli olan zincirlerden oluşan düzenek.

**Kokıyı gene kuyıya düşürmüşsiz, hemin gidin çığırın
bi çihrihçi gelsin.**

ÇİHSITMAH : Pusulasını şaşırarak coşmak, gemi azıya almak.

**Bı oğlan son günlerde éyyice çihısttı; şıha mı götür-
sah'ecebe, ziyarata mı?**

ÇILPAH : Çıplak.

İki çılpah bi hemama yakışır.

...

Ac acdan evlenmiş, çılpah çılpah yavrıları olmuş.

ÇILPANMAH : Çırılçıplak soyunmak.

Kusura bahmayın kardaş, onun bının hetri için çılpah panacah halımız yoh.

ÇINDIR : Çiğ köfte için taş üstünde tokmakla dövülen etin bir bıçak yardımıyla alınan si nirleri.

Bi et çoh çındırlı, bi pıçahtan çındırı almazsay kifte bırnımızdan gelir valla.

ÇINDIRPIR : Sürate dayanan çocuklara ait sekiz on kişilik bir sokak oyunudur. Önce bir ebe seçilir, ebe sokağın tam orta yerinde durur. Yarışacak iki çocuk genelde yalınayak sokağın iki başında beklemeye başlar. Ebe “çındır” sözünü birkaç kez tekrarlasa da “pır” demez. “Pır” dediği anda iki çocuk ebenin yanında buluşmak üzere ters yönle koşmaya başlar, belirlenen güzergâhta koşan çocuklardan hangisi ebeye çabuk ulaşırsa oyunu kazanır. Kaybeden oyuncu elenir. Oyun şampiyon belli oluncaya kadar devam eder.

Hela heyret éderem, ayahları çarpıh bi oğlan vardı mehlemizde; nasıl kaçardı bilmiyem, çındırpırda heppi birinci olırdı.

ÇINĞI : Kıvılcım, şerare.

Mangalın yanında otırma, üstiye çingı mingi sıçrar; soyra démedi déme.

ÇİNGİRDAN : Çingirak, çok küçük çan.

**Kapıya bi çingirdan assaydı girenden çıhandan
heberimiz olırdı héç olmazsa.**

ÇİNGİRLAVI : Sığırların, binek hayvanlarının, özellikle eşeklerin boy-
nuna bağlanan küçük çingirak.

**Boynıya bi çingirlavı assay daha éyyidi, héç ol-
mazsa bütün mehle duyardı.**

ÇIRA : Urfa'da elektrik ampulü için kullanıldığı gibi küçük meşale
için de kullanılır. Farsçadaki "çire : küçük meşale" sözcüğün-
cüğünden gelmektedir. Anadolu'da ateş yakmak için kullanı-
lan ince çam çubuğu olan "çıra"ya Urfa'da "tutırır" denir.

**Ahşamlar oldı gene
Çıralar yandı gene
Ay yüzlim céyran gözlim
Fikrime düştü gene**

ÇIRA KÜRSİSİ : Üzerine idare lambası konan tabure veya uzun ayak-
lı kürsü.

**Bah, yalan söylersey bı çıra kürsisini kafayda kır-
ram ona göre dorğı konuş.**

ÇIRALI : Evliya ve ulema türbelerine türbedarlık eden kişilere di-
leklerinin gerçekleşmesi halinde ziyaretçiler tarafından gö-
nüllü olarak verilen harçlık.

Şindiden söyleyem, bı işim olırsa Allah'a ve'dim, yéd

di ziyarata çıralıh ehtim olsun.

ÇIRIH : Yapağıdan yün ipliği yapmak için dönme dolap biçiminde olup dikey olarak bir mil üzerinde dönerek çalışan makara.

Çırığın başındayam
Heyadın daşındayam
Beni babamdan iste
Varacağ yaşımdayam

ÇIRNAH : Yırtıcı hayvanların keskin tırnağı.

Veşşi misen oğlım, bahiysan güciy biye yetmiy, sada çırnağ atıysan.

ÇIRNAHLAMAĞ : Uzun tırnaklarıyla karşısındakinin yüzünü veya derisini çizmek.

Bahtı ki karşındakine güci yétmiyecagh, üzini gözini çırnağladı herifin.

ÇİTPİT : Çıtçıt, bir tür kopça.

Gene çıtıptılı 'ezyeyi géymişsen, Allahisen gezmağa mı gidiysen, düğine mi?

ÇİTRİH : Belalı, etrafına zarar veren, baştan kolay savılamayan kişi.

Çıtırğın biri, élin itini, köpegini terbiye étmağ biye mi kaldı; bırağ ne yapıysa yapsın?

ÇİTRİH : Çamur sıçrıntısı, zifos.

**Her şeyi örgendim, aha bı yérımağı örgenemedim,
yarı bélime çig çıtırıh.**

ÇİZĞİ : Çizgi.

**Neler çektim neler; ha bı divardaki on bés çizğı, on
bés sene démağ, dile kolay.**

ÇİÇİ : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü. Her renkte olabilen ve göğsünün iki yanında "gül" denen benekler olan ve her ilin piyasasında "Urfalı" veya "Urfa kuşu" diye anılan kafasının ön kısmında "cığal" denen tüyler bulunan süslü ve alımlı bir kuştur.

**Sünnet oldığı gün babası genine bi çüt çiçi getirmiş,
'eskere gétte geldi; hela aynadır.**

ÇİFTE : At veya eşek tepmesi.

**Bi çuvaldız batırdım, bi çifte yidim éşşekten, dünya
başıma yıhıldı seklim.**

ÇİFTE : Bir çeşit av tüfeği.

**Bağa çıhiyam déyen adam yanına bi it bi de ya bi
çifte alacağ ya bi kırma.**

ÇİFTE : Urfalı müzisyenler tarafından söylenen ilahiler. Bir çifte örneği :

**Ben bi Ya'kup idim gendi halında
Mevla'mın kelamı vardı dilimde
Kıybéttim Yusuf'ı Ken'an élinde**

Ağlar Ya'kub ağlar Yusuf'ım déye

Gétti de gelmediḡ yavрім déye

...

Bir bezirgân geldi üç aylıḡ yoldan

Çıhattı Yusuf'ı serinçten kuydan

Kerem-kânı kıldı Mısır'a sultan

Ağlar Ya'kub ağlar Yusuf'ım déye

Gétti de gelmedi vah yavрім déye

ÇİFTE : Urfa'da erkekler tarafından söylenen mani ve hoyratlara da "tek" denir. Tek okuyan kişiye bir başkası aynı sözlerle başlayan bir hoyrat veya maniyle karşılık verirse buna da "çifte" denir. Bir çifte örneği:

Yara benden

Oḡ senden yara benden

Yolçı yoliya kurban

Selam ét yara benden

...

Yara yéri

Sağalmaz yara yéri

Él gétti menzil aldı

Ben dérem yara yéri

ÇİFTEHAN : Urfa'da Koyun Pazarı'nda yer alan zamanında iki ufak hanın birleştirilmesiyle yapılan han. 20. yüzyılın başlarında yapılmıştır.

**Çiftehan'ın öğinde babamın yünkçi tükeni vardı,
rehmetliden soyra satıldı tüken.**

ÇİG : Çiğ tanesi.

Bahardır, hava sıccah déye çıharda yatma, çiğ mig yağar, heste olırsan.

ÇİG : Pişmemiş.

Bı tepsi kebabını nasıl yiyah? Fırınçı bını koltığa atmamış çigli, bişikli.

ÇİGİT : Ham kalmış nar.

Bı narlar çigit, kopatmağa kaħma; dadı zuḳḳım ki-min olır, yiyemezsen zatana.

ÇİGRİK : Yıkana yıkana rengi solmuş giysi.

Ayağında bi çarpana, üstinde çigrık bi 'enterı; o zuvah seni, bı zuvah benim geziy.

ÇİGRİMAH : Yıkana yıkana rengi solmak.

Hatın bahıyam artıḥ çarşafiy çigrimiş, yarın gét sen siye yéngi bi çarşaf al.

ÇİGRİMAH : Yanlış veya az pişirme sonucu, sebze de ette veya pirinçte bozulma.

Senden aşçı maşçı olmaz, bamıyiy çigritmişsen, et bişmemiş, şindi nasıl yiyah bını.

ÇİGRİMAH : Birinden soğuyarak uzaklaşmak.

**O de'vadan soyna hepsinden çigridim, bi daha da
yanlarına gétmedim.**

ÇİK : Aşık kemiğiyle oynanan kumarda aşık kemiğinin çukur tarafının gelmesi.

**Bögin héç şansım yoh, 'aşık gene çik geldi; şindilîh bı
keder yeter.**

ÇİKİFTE : Çiğ köfte. Et taşında tokmakla dövülerek macun haline - getirilen kara et, ince köftelik bulgur, soğan, salça, tuz, simsiyah pul biber (kuru isot), baharat karışımıyla 15 -20 dakika susuz yoğrulan, bulgur yumuşayınca su ve yeşillik katılan, Urfa'yla özdeşleşen, yoğurma tekniği kişiden kişiye değişen; kimilerince uvertür, kimilerince ana yemek kabul edilen yiyecek.

**Çikifte damah aştı
Ayran péşine düştü
Téz yağır gelin bacé
İlle canım çi kifte**

**Çi kifteyi yağırın
Kimdir seni doğırın
Bol ayran tezze soğan
İlle canım çikifte**

ÇİLLEK : Nefsine hakim olamayan. Sözcük Kürtçeden alınmadır.

Amma çilleksen ha, her gördüğüy alacah mısan, yé-

rik mi yériysen oğlım.

ÇİLO : Saçları sarı, teni kırmızı, çil olanlar için kullanılır.

Bı çilo bı oynı bize ikidir édiy, bına bi icat düşinsah éyyi olacağ bencesine.

ÇİLOREŞ : Ağustos başlarında piyasaya çıkan ufak salkımlı, üzerinde çok küçük siyah noktalar olan sarı bir üzüm cinsidir. Taneleri iriye yakındır. Çok tatlı olmadığı için kolay yenen ve ezmeyen bir üzüm olduğu için kurutulmaz, tazeyken tüketilir.Sözcük Kürtçedeki “çilo : sarı” ve “reş : siyah” sözcüklerinden oluşmuştur.

Yéngi bi bağ aldım, iki yüz tiyek çiloreşim, elli tiyek kabarcığım var.

ÇİLORUT : Ağustos başlarında piyasaya çıkan ufak salkımlı, ufak taneli sarı bir üzüm cinsidir. Çok tatlı olmadığı için kolay yenen ve ezmeyen bir üzüm olduğu için kurutulmaz, taze olarak tüketilir. Pekmezi yapılır.Sözcük Kürtçedeki “çilo : sarı” ve “rut : bitkin, ufalmış” sözcüklerinden oluşmuştur.

Heyret édiyem; çilorutlar kıuyrılı doğdı amma daha datlanmamış.

ÇİMDİNÇALA : Urfa - Viranşehir yolunun 60. Km’si civarında yoldan 10 km kadar içeride, içinde bir su kuyusu bulunan, mağaralar üzerine kurulmuş, etrafında derin bir hendeği olan Eyyübiler tarafından yaptırıldığı, Memluklar döneminde restore edildiği tahmin edilen bir yapıdır. İçinde bir seyyit (Mes’ud Ali bin İbr rahim)’ in mezarı vardır.

ÇİMECEK : Banyo bulunmayan evlerde yıkanmaya, boy abdesti almaya ayrılmış ufak oda ya da bölme. Urfa'da eskiden bu amaçla yoksul insanlar tarafından kullanılmak üzere çeşitli yerlerde hayır sahipleri tarafından yapılan çimecekler vardı. Bunların en bilineni ve en sona kalanları "Hasan Paşa Çimeceği" , " Hızanoğlu Çimeceği" ve "Kasarçı Pıyarı Çimeceği"dir.

Uğırsız herif, sen gét evel bi çimecege gir, beklim şansımız döner.

ÇİMMAH : Yıkanmak.

Hava zatan çoḥ sıccaḥ; gel senden Herraḥman'a gidaḥ, éyyi bi çimaḥ.

ÇİN : Omuz.

Beş timin buğdiy çinine aldı, biye misen démedi degirmene götirdi.

ÇİN : "-e kadar" edatı.

Bırdan tükene çin altın düzsey benim temehim kalmadı, artıḥ istemiyem.

ÇİNİLEMAH : Çınlamak.

**Rafta altın siniler
El degmeden iniler
Kulbette yarı olan
Sağ kulağı çiniler**

ÇİNİ LEVENDİ : Ravent otu. Çin-i ravend. Allerjik kaşıntı tedavisinde kullanılır.

Çini levendi, polat şekeri, duzsız leblebi al 'ettardan, kaşıntıya bire birdir.

ÇİR : Erik kurusu. Hoşafra, tas kebabında, soğan aşında kullanılır.

Ben evde çir var biliydim, kalmamış. Çarşıya géttiymi birez çir al eve.

ÇİRİŞ : Kitre. Ayakkabıcıların, ayakkabı tamircilerinin, saraçların kullandığı bir tür yapıştırıcı. Toz halinde olan bu madde, içine az su katılarak çamur haline getirildikten sonra kullanılır. Bıkınlık verecek derecede yılan insanlar için de benzetme yoluyla kullanılır.

Eskiçi çiriş tabağına elini bahmadan uzattı, tabahta çiriş miriş kalmamıştı.

...

Yeter çiriş kimin yapıştı, bırakmıyan, düş artı yahamdan.

ÇİRPİ : Çırpı. Bağ kütüklerinin budanması sonucu evlerde yakacak olarak kullanılmak üzere muhafaza edilen çirpi; evlerde yemek pişirmek, patlıcan közlemek, su ısıtmak, sıra çıkarmak ve ekmek yapmak için kullanılır. Yavaş yandığı için çirpide pişen yemek lezzetli olur

Bağı budadı, çirpileri eve getirdi, işimiz mi bitti; bı işler öldü mı biter.

ÇİRPİSİ SÉYREK : Mecazen ödle, korkak.

**Bizim oğlan çirpisi séyrek bi oğlan, hôt désey, dér
ki bomba patladı.**

ÇİRTÉNE : Hevesle başlayan fakat çabuk bıkan kişi. Bakınız : Şirté-
ne.

**Béle çirténeliğ édersey héç bi ustanın yanında
kalamazsan, iş sehebi de olamazsan.**

ÇİRTİK : Baş ve orta parmakları şakırdatmak.

**Göbek at, çirtik çal, gün seni y günü y nasılsa; Allah
keriym bi gün de biz güleriğ.**

ÇİRTİK : Ufak üzüm salkımı.

**Gendinden bi salhım üzüm istedim, bi çirtik üzüm
vérdi; ağza dad, karna şivan.**

ÇİRTİK DAŞI : İki parmak arasına sıkıştırılarak atılan ufak taş.

**Şindiye çig benden bi çirtik daşı yidiy mi, benim
siye ne zararım oldısa söle?**

ÇİRTİKLEMAH : Oynarken baş ve işaret parmaklarıyla parmak şaklat-
mak anlamına geldiği gibi, aşırı sevinmek, coşkuya
kapılmak anlamına da gelir.

**Eve bı fiyeti vérdiğiy duydu mı valla 'emmim oğlı
çirtikler, kéf éder.**

ÇİRTİKLİ : Çentikleri olan, kenarları girintili, çıkıntılı.

**O zuvahta ikinci evin kapaşı tenkedir, o kapının
maldanı da naşıdır.**

ÇİRTİKLİ ĞURİŞ : Çok eskiden kullanılan, kenarları girintili, çıkıntılı
en düşük değerdeki para.

**Bı keder ucız olma, bi çirtikli ğurışa tav oliysan;
acığ ağır olsayna oğlım.**

ÇİRTİKLİ SEHEN : Kenarları girintili, çıkıntılı oyulmuş sahan.

**Gözi göyni tohtı; çirtikli sehone unı doldırır, kapı-
ya gelen her fehire véirdi.**

ÇİTARA : Erkeklerin çarşıda, pazarda, gezintide giydikleri, beyaz ze-
min üzerine kalın çizgili, çizgileri mavi veya siyah, ipek
taklidi, saten karışımı olan bir entari kumaşı türüdür.
“Cebelye” adlı entari kumaşından daha kıymetli bu entari
çocuklara bayramlık olarak diktirilirdi. Sözcük Ermenice-
dir.

**Uşahları bayramda kandırmağkolaydı, bi çitara
zubın, bi ‘ennebi postal.**

ÇİTELEMAĞ : Çitlemek.

**Gesi külnen yağıysan amma, gesi éyyi çitelemey-
sey, gestalten kül koğısı gétmez.**

ÇİVİDİ : Çivit mavisi.

**Çividi mavı bi çarşaf çıhattı buhçasından, “Bı
benim céhézimden.” dédi.**

ÇİZO : Ufak tefek yapılı insan.

**Bı çizoyın çevirdiğı dolaba bah, kimin ‘eklına gelir,
kim ondan bıını umar.**

ÇO : Eşęi yürütmek veya hızlandırmak için kullanılan bir ünlem,
deh!

**Bı keder adama ço, hoş demahtan bende derman
kalmadı, yéter artıh.**

ÇOBAN : Çıban.

**Koltığının altında iki ay evel bi çoban çıhmış, kolını
héç oynadamiy.**

ÇOHTANA : Çoktan beri.

**Cendermeler çohtana oralığa varmışır, géçmiş ola
size, géçmiş ola heppiyize.**

ÇOLİHÇİ SAKKIZI : Kemik kırık ve çatlaklarını tedavi etmeye yara-
yan yakı yapımında kullanılan sepetçi otundan
çıkarılan sakız.

**Çolihçi sakkıızı olmaz, kolıy kırılmış, evel yımırta ya-
hısı lazım siye.**

ÇOR : Nezle.

Gene çor olmışsan, sen seni mihafaza ét savuhtan.

....

Gözzelden yar eksilmez, çirkinden çor eksilmez.

ÇÖGEN : Baston görevi yapan kalın sopa.

**Kôrın çögeni kimin, neriye çarpacağı belli degil;
şansa kalmış artıh.**

ÇÖGİR : Çöğür, bağlama.

**Mahaniya bahiy,defi koltığında, çögiri elinde, né-
re rasgelirse, kim çığırsa.**

ÇÖLMEK : Çömlek, güveç. Yemekleri fırında pişirmek için kullanılan derin, karnı geniş toprak kap.

**Odada arhadaşlarnan isot çölmegi yapacağı bı
hefta, kimsiye söz vérme.**

ÇÖLMEK : Büyük güveçte yapılan ve çarşı fırınında pişirilen bir yemek. Firenk çölmegi, isot çölmegi, et çölmegi, türlü çölmegi, çömlekte meyhaneye pilavı gibi türleri vardır. En yaygın olan firenk çölmegi olup nüanslar dışında şöyle tarif edilebilir. Etler, ince kıyılmış kuru soğan, diş diş sarımsakla kavrulur. Daha sonra içine az kuyruk yağı, az çöz yağı ve ilikli kemik parçaları ve pöç eklenir. Bu malzeme çömleğin dibine yerleştirilir. Üzerine çömlek doluncaya kadar domates doğranır, isot çömleği yapılıyorsa çok az domates, çömlek doluncaya kadar taze kırmızı biber doğranır. Fırına gönderilir. Fırında ateşten uzak bir yerde (koltukta) dört beş saat zaman zaman karıştırılarak suyunu çekinceye kadar pişirilir, Eve gelen çömlek bir tepsiye boşaltılarak veya tabaklara konarak servis edilir. Yanında bulgur veya pirinç pilavı veri-

lebilir.

**Kırmızı isot çımadı ki daha, ağız dadından bi isot
çölmegi yiyah dayımın oğlu.**

ÇÖMÇE : Kepçe.

**Çömçe gelin nar ister
Allah'tan reħmet ister
Koc koyın kurban ister
Balıhlara yém ister
Göbekli harman ister
Vér Allah'ım vér
Bi yağmırnan bi sél**

ÇÖRTEN : Yağmur oluğu. Sözcük Ermenicedir.

**Çörtene kuş üleşi düşmiş, çatmazsay yağmır yağdı
mı evi su basar.**

ÇÖZ : İç yağı, perde yağı. Lıklıkı köftede, bumbarda, kıymalı ekmekte kullanılır. Bakınız : Kıymalı ekmek, Lıklıkı kifte.

**Çöz yağsız lıklıkı kifte mi olur herif, lıklıkı kifte istiy-
sen, amma eve çöz getirmiyen.**

ÇUÇ ÉTMAH : Çocuk dilinde oturmak anlamında, olumsuz anlamda kullanılırsa yetişkin dilinde bir yerde sabit duramamak; sebatsız, çabuk bıkmak anlamlarında.

**Oğlim aha bira çuç ét, ben bı fırına bi urğıyım,
gelim.**

...

Kim bı herifin bı yérde çuç éttiğini sölerse valla inanmam.

ÇUHİRHAN : Attar Pazarın'ndan Pamukçu Pazarına giden çarşının sol tarafında, Gümrük Hanı'nın doğusunda yer alır. Çarşı seviyesinden biraz aşağıda olduğu ve birkaç basamak merdivenle inildiği için bu adla anılmıştır. Han 1823'te Hacı Kâmil Efendi tarafından yaptırılmıştır ve iki katlıdır. Bir zamanlar hanın ortasında bir şadırvan vardı ve şadırvandan akan su Halil'ür Rahman Gölü'nden gelmekteydi. Han avlusunun betonlanması sırasında bu şadırvan nedense ortadan kaldırıldı. Bu han Urfa Kurtuluş Savaşı'nda hem cephane deposu olarak kullanılmış hem de 12'lerin gizli toplanma merkezlerinden biri olmuştur. Şimdi hanın alt katı manifaturacılar tarafından, ikinci katı terziler tarafından kullanılmaktadır. Bakınız : Heçkâmul Hanı.

İnaniy mısan, o dingir dingir éden, kimsiy begenmiyen herif; gün geldi Çuhır Han'ın kapısında tütün satar hala geldi kardaşım oğlu.

ÇUL : Her tür kilim eskisi.

Ne kaldı ki evde, kalan çul çapıt; gelen hırhız çulı çapıdı mı aparacak?

ÇÜT : Çift.

**Karadır kaşiy ördek
Yeşildir başiy ördek
Çüt gétti tek geliysen
Hanı yoldaşiy ördek**

ÇÜT : Çift, iki, ikili.

**Bı gelen üç atlıdır
Üçi de çüt adlıdır
Ben yarımı tanıram
Öğdaḫki kır atlıdır**

ÇÜTÇİ : Bağları karasabanla sürerek zararlı otlardan kurtaran gündelikçi tarım işçisi.

Çütün egriliğı, çütçinin ‘ecemiliğinden değil, ökizin kartlığındandır.

ÇÜTEM ÇÜTEM : Çift çift anlamında ikileme.

**Anam bı arvadın nesine üregiy yaniy, kollarında çütem
çütem bilezzigi var.**

ÇÜT KÜBBE: Urfa Kalesi hendeğinin doğusunda Urfa panoramasına Hakim tepede yer alan ve altlarındaki mezarlarda ki min yattığı bilinmeyen ikiz kubbe. Bu kubbelerin yanı başında küçük bir mezarlık oluşturulmuştur. Altında kayadan oyma mağaraların bulunduğu görülmektedir. Ayrıca burada, mezarlığın doğusunda son zamanlarda Belediye tarafından yapılan park, kafe - restoran olarak hizmet vermektedir. Burası, Urfa'nın en önemli seyir tepesidir.

**Çıḫsay aha bı Çüt Kübbiye, bı baḫsay Urfa'ya, neler
görirsen neler.**

ÇÜTLEMAḤ : Çiftlemek. (Ayakkabı)

**Ben uşahken mısafırın ayakabısını çütlemah benim
işimdi eve mısafır gelende.**

D

DABAN : Taban.

Dabanı torpaḥ, tavanı mertek, damı torpaḥ; kaç para éder ki bı ev.

DABBAḤANA : Eskici Pazarı'nın doğusunda yer alan ve Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen suyun geçtiği yerde debbağ esnafının sanat icra ettiği işliklerin yer aldığı mekân-
dır.

**Babamdan o sebbeḥ silliği yir yimez gözimi Dab-
baḥana'da dayımın tükeninde açtım.**

DABBAḤANA CAMISI : Dabbakhane Çarşısı'nın doğusunda yer alır. Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen suyun-
Dabbakhane gözünün üzerinde kurulmuş-
tur. Batı kapısındaki kitabe, caminin 16.
yüzyılda, 1568'de yapıldığını gösterir ancak
camiyi kimin yaptırdığı kesin olarak bilinme-
mektedir. Aynı tarihlerde yapılan Gümrük
Hanı nedeniyle Behram Paşa tarafından
yaptırıldığı tahmin ediliyor. Avludaki kitabe-
lerden caminin birçok kere onarım gördüğü

anlaşıyor.

**Ꞑumlu Һeyat ꞑeҺvesinin öginden géciydim ki Dab-
baҺana camısında ikindi ezanı oҺınmağa başladı.**

DABBAZ : Kurdeşen hastalığı. Bir tür alerji. Deride kaşıntı sonrası
döküntü oluşturur.

**SebbeҺe ꞑeder gözimi kırpmadan ꞑaşındım dur-
dım, seklim dabbaz olmışam.**

DAD : Tat. Sözcük başta ve sonda ünsüz tonlulaşması göstermiştir.

**Benden arҺadaş ꞑalmaq istiysen bı Һenekleri ar-
tҺ bırar,dadını ꞑaçırdıy.**

DADANMAH : Tebelleş olmak, bir yere gitmeyi veya kişiye uğrama-
Yı alışkanlık haline getirmek.

**Dadandiy datlı zahmıya, biz seni aynıyıҺ amma
sen bizi ne zannédiysen.**

...

**Son zamanlarda sanda banda adamlar bizim
ꞑehviye dadandı, Ben déyem ki ꞑehviye bi zaman
ara vérah.**

DADMAH : Tatmak, yaşamak. Sözcük başında (t > d) tonlulaş-
ması meydana gelmiştir.

**Ben ben olalı béle bi şé dadmamıştım, ister inan
ister inanma; dadına doyamadım.**

...

**Daha géçen sene ꞑardaşıy ꞑulbette öldi, sen béle
şéleri dadmış adamsan.**

DAĞ : Yara.

**Dağ adamı
Yandırır dağ adamı
Meclise ayı girsin
Girmesin dağ adamı**

DAĞ : Piknik. Kadınlar için baharda çarşamba ve cumartesi öğleden sonra, erkekler için hafta sonları gidilen mesire alanları.

**Ağé bı sene bize bi şéler oldu, üstimizde pis nefes
mi var bilmiyem, bı sene héç dağa gétmedih.**

DAĞDAĞAN : Çitlembik. Koyu sarı renkte ufacık taneleri olan bir tür yabani yemiş.

**Her bağda bi dağdağan ağacı vardı , bının hikmeti
nedi, bilmiyem.**

DAĞLAMAĞ : Yarayı tedavi etmek için yaraya kızgın şiş basmak.

**Yarası bi türlü éyyileşmedi, dohtor dağlıyım dé-
miş, anası razı gelmemiş.**

...

**Behteniz bağladılar
Yaramı dağladılar
İstedığım o kızın
Başını bağladılar**

DAĞLAMAĞ : Yemek yapmak için yağı ısıtmak.

Yımırtalı kifte yaptıh, yağı bi dağladıh, koğısından

belli ki halıs yağ bı yağ.

DAĞ YATISI : Bir kış boyu sırayla kendi aralarında “sıra gecesi “ yapan sıra arkadaşları, işledikleri suçlar için ve sıraya gelmedikleri için aldıkları ceza paralarını biriktirerek baharda dağ yatısına giderler. Bir veya iki gece dağda, piknikte kalarak gönüllerince eğlenirler. Bu süre bazen bir ayı da bulabilir. Eşeklerle dağa yiyecek, içecek, yatak yorgan taşındığı olur.Çeşitli oyunlar oynanır, çalgılı eğlenceler düzenlenir. Bu yatılarda çerez, sıra, peynirli helva, yaprak sarması, çiğ köfte, kıyma veya kuşbaşı kebab yenir. Çocukları toplumsal yaşama alıştırmak için dağ yatısına götürmek dağ yatısının başka bir özelliğidir. Dağ yatısı için şehrin güneyinde ve güney batısında yer alan “Savuh Mağara, Ağaçlı Mağara, Zehter’in Karlığı, Dip Karlıh, Sinek Yaylası, Béş Mağara, Kanlı Mağara, Merkefe, Eñber, Dedé’yinSerinci, Mélig’in Eyvanı, Damlaca Mağarası, Şakşak Mağarası, Delikli Mağara” gibi yerler veya kişisel mülkiyet altındaki bağlar tercih edilir.

Dağ yatısına gider, bi hafta kalırdıh, niye mi, géçim kolaydı, ekmek derdi yohtı.

DAHDAH : Çocuk dilinde at.

**Tıfl-ı nazım gel kucıma götürim hoppa seni
Ben feda eylemişem uğrına can ü teni
Biye mıç ver bir de’é var onu siye alayım
Dahdaha bindireyim gezdireyim her çemeni**

DAHRAT : Taharet.

Daha dahrat almağı, fatiha okımağı bilmez, kaħmış

bize ve-‘ez vériy.

DALBAŞI : Urfa’da taze biber hasadı bittikten sonra yağmurlar başlar. Yağmurdan sonra biber tarlasında kalan biberler toplanır. Yağmuru ve soğuğu yiyen bu biberler çok acı, ince kabuklu ve gevrek olduğundan ve “dalbaşı isot” Urfalılar tarafından büyük bir rağbet görür.

Dalbaşı isot bittise ot yiyecah halımız yoh, bi daha isot getirmeyin bı eve.

DALABA GELMAH : Hayvanlarda çiftleşme isteği, Kösnümek.

Bizim eşşek dalaba gelmiş, çektirmah lazım; Hec Hemud’a götür, çektir.

DALAMAH : İstila etmek. Bakınız : Daramah.

Dikket édin,yére ekmek ifağı tökmeyin, hem günahdır hem de evi karınca dalar.

DALAP : Hayvanlardaki çiftleşme isteği.

Atın dalap zamanı geliy, éyyi, asil bi aygır lazım; nérde bulıram ‘ecebe.

DALAZ : Alçaktan esen ve büyük toz bulutu yapan yaz rüzgârı, küçük hortum.

Bizim bağda haymanın öginde otıriydıh, bi dalaz çıhtı ki göz gözi görmez oldu.

DALDA : Tehlikelerden salim olan yer, dulda.

**Dalda yéri
Bülbil ol dalda yéri
Felek bi yéri yıhsa
Bırahmaz dalda yéri**

DALDALANMAH : Tehlikeden uzak bir yere sığınmak.

**Daldalanım
Dalım yoh daldalanım
Ben felege nétmişem
Komadı sevdalanım**

DALTABAN : Korkak, zoru görünce kaçan.

**Kimsiye güvenemiysen artıh, dünya daltabanlar-
nan kaltabanlara kaldı.**

DAM : Ev, oda. Urfa'da "dam", "satılık dam" örneğiyle evin tamamı için kullanıldığı gibi, "zehre damı, ahır damı" örnekleriyle "oda" anlamıyla da kullanılır. "Ev" anlamındaki "dam"; avlulu, kablı, çardaklı, eyvanlı eski Urfa evleri için geçerlidir. Dam ayrıca önceleri toprak, sonra betonarme olarak yapılan çardakların üst kısmı anlamında kullanılır ve bu damlar bazı evlerde yaz yatacağı olarak kullanılır. 1950'den sonra Urfa'da yapılmaya başlanan apartmanlardaki evler için "dayre" sözcüğü kullanılır.

**Yengi bi dam alacah kardaşım, parası var; feket pis
nefesten korhiy.**

DAMAZ : Aşı, zerk olunan madde, damız, döl.

Biye cins bi damaz bulırsayız ben de size hünerimi

bögin gösterrem.

DAMAZLIH : Damızlık anlamına karşılık Urfa'da peynir mayası için kullanılır.

**Bi süde koyacağıy damazlıhoş degil, bah, göre-
cahsan pendiri 'ör olacah.**

DAMBIRA: Tambura, saz, bağlama. "Tambur, tambure, dambure"
sözcüğünden.

Dambıram rebap oldu

Cigerim kebab oldu

İstedim vermediler

Bi zalım sebep oldu

DAM DELLALI : Seyyar emlak komisyoncusu. Şehirde bu mesleği yürütenler herkes tarafından bilinen güvenilir, sır saklayan, satışta münazaaya yer vermeyen kişilerdir. Satış kapısı aralanmadan satıcıyı alıcıyla karşı karşıya getirmez. Ev veya bir dükkân almak isteyenler dam dellalına haber gönderirler. Dellal da alıcıya gelerek "falan mehlide iki kab, iki çardah, bi eyvan, yaz yatacağı, heyadında bi hevuz, bi kuyı, zêrzembesi var, zehre damı var..." diyerek alıcıya evi tarif eder ve evin veya dükkânın fiyatını söyler, alışveriş, bu şekilde başlar. Taraflar anlaşınca tapu muamelesini de dam dellalı yapar. Bu görev karşılığında ufak çapta bir komisyon alır.

**Bi dam dellalı da neticede ekmegine ağliy, hekkını
yimah olur mı héç?**

DAMAT SÜLÉMAN PAŞA CAMISI : Karakoyun Deresi'nin kuzeyinde, Büyük Şehir Belediyesi arkasında da sırtını Millet Hanı'na dayamış olan ve 1689 senesinde ölen Gürcü asıllı Rakka Beylerbeyi Damat Süleyman Paşa tarafından yaptırılan bir camidir. Sonradan yapılan onarımlar camiye tamamen değiştirmiş ve cami tamamen bir beton yığını haline getirilmiştir. Üç şerefeli minaresinin de ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Caminin 17. yüzyılda meskûn olmayan bir mevkiinde, Karakoyun Dersi'nin kuzeyinde yapılması da dikkat çekicidir.

DAMIYA ÇIĞMAĞ : İşi bitik hale gelmek, iflas etmek.

Dosta eğbaba güvene güvene damıya çığtığ; biye ders oldu amma ne çığar.

DAMLACA : Urfa'nın güneyindeki sırtlarda yer alan mağaralarda, eski taş ocaklarında mağaranın üstündeki tepelerde oluşan çatlaklardan sızan sular mağaranın tavanından tabanındaki taştan oyulan kaplara damlar. Bu tür mağaralara "damlaca" denir.

O günler de yalan oldu, küçük damlacada éttiĖımız kéfi bi ben bilirem bi de Allah.

DAMLACIĖ TEPEŚİ : Urfa iç kalesinin inşa edildiĖi tepedir. Bu adın verilme nedeni, kalenin kuzey yamacında yer

alan birçok damlaca mağarası olmasındır.

DANAĞVAN HEMAMI : Mevlevihane Camii'nin ve eski kasap pazarının kuzey tarafında, Kunduracı Pazarı kavşağında, yer altında yapılmış bir hamamdır. Urfa folklorunda ve yaşamında önemli olan bu hamam daha çok çarşı esnafı tarafından kullanılmıştır. 1940'lı yıllarda yıkılmış ve yerine eski sebze halinin kuzey kesiminde kuzeye ve güneye bakan iki yönlü dükkânlar yapılmıştır.

Soyradan örgendim, dedemin de babamında güvegi hemamını Danağvan Hemamı'nda yapmışlar.

DANIŞ : Bildik, tanıdık.

Allah gendinden razı olsun, kassap bizim danışımızdır, evimize kötü et girmez.

DARABA : Dükkân kepengi. Basit bir manivela ile kaldırılıp indirilen oluklu kalın tenekeden (galvanizli sac) yapılan, yaylı bir manivelası olan bir tür sütre.

Tam kırk sene 'arımızdan, nammışımızdan daraba dibi bekledi, tükençiliği etti.

DARAH : Tarak.

Aha bı darah inanmazsan amma anamın cehézin-den, müdebbir arvat béle olur.

DARAH : Şarjör.

**Oğlım ‘eskerden gelirse bi darah boşaltmazsam
ben de o oğlanın babası degilem.**

DARAH : Yapağıyı yün haline getirmek için kullanılan keçeci el aleti.

**Hele fazla konuşma bı yünlere bi darah vur, şehe-
bi iki aydır kéçe beklıy bizden.**

DARAH : Urfa mimarisinde damların ve gezeneklerin etrafına kimse
aşağı düşmesin diye 15 - 20 cm eninde 75 - 80 cm yüksekli
ğinde yapılan tarak dişi motifinde taş korkuluk.

**İpek serdim darağa
Kuşlar konmuş çanğala
Ben dédim yahın olsun
Felek attı irağa.**

DARAHLIH : Koyun pirzolasından yapılan sulu et yemeği.

**Sini darahlığı yimiyeli bi hefta oliy, biliy misen biye
beş sene kimin geliy.**

DARAMAH : Taramak.

**Düz olsun
Dara zülfiy düz olsun
Doğzan dokkız yaram var
Bi de sen vur yüz olsun**

DARAMAH : Topluca öldürmek amacıyla ateş açmak.

Birine kızmışsan déye çolığı çocığı daramah mı

lazım, Allah'tan k or , zalımlı  b .

DARAMA  : İstila etmek. Bakınız : Dalamah.

** oci ın sa ı ba ını ya anmıya ya anmıya bit dara-
mı .**

. . .

Evi karınca daramı .

. . .

 eyyırları toplamadı ız, ku  daramı .

DARAZLANMA  : İyi dokunmamı  kuma ta sa aklanarak s k lmek.

**B  kuma nan 'enteri menteri olmaz; ba sayna  indi-
den darazlanmı .**

DARI : Mısır.

**Tarlada darılara kara ku lar dadanmı , bi   m e ge-
lin mi yap  bilmiyem.**

DARIN : Son anda, zor imk nlarla.

**Beladan gendimi zor kurtattım, gendimi eve darın
attım, yo sam beni de vuraca lardı.**

DA  : Ta 

**Babamın  ndirdi i da ı me lede kimse kaldıramaz
dı, kimin  eddine.**

DA  EKME İ : Hamur, ek i hamurla mayalandırılıp  orba haline
getirilir. Kızgın sacın  st ne kep eyle azar azar d -

külür, sacın üstünde 6 - 7 cm çapında yuvarlak oluşturan hamur pişirilir ve bir lengerin (yayvan servis tabağı) içine yerleştirilerek üzerine pekmez veya şeker şerbeti dökülerek servis edilir.

Uşahlar daş ekmegi yimiylar, çünkim bekmez sevmiylar; bi alıssalar, gérisi gelir.

DAŞLAMAH : Taşlamak, hicvetmek, manevi işkence uygulamak, alay etmek.

**Daşlar beni
Her gelen daşlar beni
Géceleri yatamam
‘Eşkiy ataşlar beni**

DATLI : Tatlı. Bütün hamurlu tatlılara verilen genel ad.

Çohtandır datlı yimiyı; bi datlı yap da yiyah, han-kısı olırsa ferğ étmez.

DAYAH : Dayanak, payanda.

**Merdivanım kırh ayah
Kırhına vurdım dayah
Yariy geliy déseler
Kaçaram ben yanayah**

DAYSAN ÇAYI : Karakoyun Deresi. Şehrin batısından önce doğuya, sonra da güneydoğuya akan bu dere Urfa’da bir süre hüküm süren Bar-Daisan adlı hükümdar, zaman zaman taşan ve su baskınlarına yol açan ve Urfa’yı baskın sel sularını bertaraf etmek için büyük bir insan gücüyle dere yatağını genişletmeye çalıştığı, dereyi

ıslah etmeye çalıştığı için dere bu adı almıştır. Ancak bu derenin ıslahını MS 6. yüzyılda Bizans imparatoru Jüstinyen başarmıştır.

DAYZA : Teyze. Etimolojik olarak “dayı- dayıza” yakınlaştırması ile dayı ve teyzenin aynı kökten geldiği bu söyleyiş biçimiyle daha kolay tahmin edilebilir. “-za, -ze” ekleri çok eski zamanlarda bir dişil eki olabilir.

**Ben sennen nişanlandığım sene dayzam oğlu Me-
hemet, ‘eskerden yéngi gelmişti.**

DAYZÉ! : Teyzeye veya kendinden yaşça büyük kadınlara hitap biçimi.

**Dayzé bı oğlıya bi terbiye vér, bah bize sögiy; se-
niy hetriy olmazsa ben biliyem ona yapacağımı.**

DAZ : Saçsız, dazlak.

**Böyükler hoş démişler : Kaz, kaznan; daz daznan:
kel tavuḥ kel ḥoriznan.**

DEBBE : Hastalık nedeniyle karında meydana gelen şişkinlik.

**Düneḡin gendini bellemaḡa gétтім; herif gidici,
ḡarnı debbe kimin olmış.**

DEBBE : İki kulplu, büyük güğüm.

**İkinci meḡelli suları serinḡten debbelere doldırdıḡ,
éşşeklere yükledıḡ, yola çıḡtıḡ.**

DEBBUS : Topuz. Türkçedeki “topuz” sözcüğüne yaklaştırılarak bu

anlam verilse de kullanım olarak Hindistan gibi ülkelerde görülen, bazı tarikatlarda transa ulaşan kişilerin kendi vücutlarının belirli yerlerine şiş batırma işlemlerinde kullanılan bir çeşit şiş.

Elinde bi debbus da vardı, çalınan defnen dönmağa başladı,gendinde degildi.

DEBBUS VURMAH : Tarikat mensubunun veya kendinin vücuduna şiş batırma işlemi.

Be'zi devrişler, debbus vuranlara bahıp genlerden géçip heyliğa düştiler.

DEBELENMAH : Yerlerde yuvarlanmak. Mastar, iğretileme (istiare) yoluyla kökenin kül yığınları arasında yuvarlanan eşek olduğunu akla getirmektedir.

Bi kerez sancısı tuttı mı arvadın , oğınmağından vazgéçti, yérlerde debeleniydi.

DEBELENMAH : Mecazen yaşamaya çalışmak, kendi yağında kavrulmak.

Ne artan bi şé var ne eksilen, gendi halımızda debelenip gidiyih işte.

DÉ DÉ : Yavaş yavaş, giderek, zamanla anlamlarına gelen ikileme.

İlk zamanlarda onı kēlbime alıydım, dé dé aynaşmağa başladıh, hindi aramız éyyi valla.

DEDE OSMAN TÜRBEŞİ : Hz. İbrahim AS'ın makamının doğusunda yer alan ve sürekli yerli, yabancı; kadın er-

kek ziyaretçisi olan türbedir. Babası Sofi Eyyüp, Hama'dan görevli olarak Urfa'ya gönderilmiş Rufai tarikatına bağlı Sofi Eyyüp'tür. Ölümünden sonra Dede Osman-ı Avni Efendi Rufai dergâhının başına geçmiş, Dergâh'taki zikir halkasını yıllarca idare etmiştir. Daha sonra Erbil'den Urfa'ya gelen Kadiri şeyhi Abdülkadir Kâmil Efendi'ye intisap etmiştir. Bugün halk arasında "Dedé'yin Serinci" olarak bilinen yerde de Osman-ı Avni'nin inziva ma kamıdır. El yazısıyla Muhammediye ve Delail - i Hayrat gibi bazı önemli dini eserleri istinsah etmiş, sohbelerini içeren Umdet 'ül İslam adlı bir eser yazmıştır. Halk arasında kerametleri anlatılan Dede Osman - ı Avni evlenmemiştir. Vefatı miladi 1884'tür.

DEDO! : Bir tür hitap ünlemidir. Kullanım yaşı bağlı değildir. Karşı-sındakini önemsemek, büyütmek amacını taşır.

Dedo; bı işin altından kaçsay kaçsay ne kaçarsan, herkez bına inaniy artıh.

DÉDİ JİRİNK : (Dédi zırink) Güçlü ve sesli bir biçimde atılan tokatı tarif eder. "Jırink" veya "zırink" sözcüklerinin anlamı olmayan yansıma sözcükler olduğu bellidir. Ama "dédi" sözcüğünün hangi amaçla kullanıldığını çözemedik.

Bi tene yapıştırdım bağırıp sögen oğlana dédi jirink, oğlan Allah vekil lal oldı.

DE'! : Kuşları ürküterek uçmaya teşvik için kullanılan ünlem.

**Bi ‘eşknan bi “de’ “ dedimi damlarda kuş kalmaz
heppisi havalanırdı.**

DE’É : Çocuk dilinde kuş.

**Tıfl-ı nazım gel kucıma götürim hoppa seni
Ben feda eylemişem uğrına can ü teni
Biye mıç ver bir de’é var onı siye alayım
Dahdaha bindireyim gezdireyim her çemeni**

DE’ELER : Dualar, Allahaismarladık.

**Şindilî de’eler, kimbilir daha sora ne zaman görüş-
mağ nesip olur.**

DEFÉ: Dokumacılıkta dokuma tezgâhının sol elle çekilen kolu.

**Deféyin burğısı düşmüş, diğketli çekesen, yérinden
çığarsa işimiz kırılır.**

DEFÉ’ETLERCE : Defalarca, sayılamayacak kadar çok. “Defa” sözcü-
ğünün sonunda Arapça çoğul eki olduğu halde söz-
cüğe bir de Türkçe çoğul eki eklenmesi ilginçtir.

**Ben genlere defe’etlerce söylemesine söyledim de
beni bı devirde kim dinler ki.**

DEGENEK : Değnek, sopa.

**Bı sözleri gendine söylediğiy bilse seni degenek-
nen kuvalar vallahil ‘eziym.**

DEGENEK OYINI : Urfa’da bayramlarda, düğünlerde özel müziği eş-

liğinde oynanan bir tür kılıç kalkan oyunu. Oyuncular çeşitli ezberlenmiş ritmik hareketlerle değnekle birbirine saldırır, değnek hem kılıç hem kalkan görevi yapar. Oyun 8 - 10 dakika sürer. Bu arada davul ve zurnanın ritmi oyunu seyredenlerin heyecandan adeta nefeslerini keser. Oyunun sonunda araya giren bir başka oyuncu değneğini ortaya atarak kavgacıları barıştırır. Oyun seyredenlerin alkış ve zılgıtlarıyla son bulur.

Bi degenek oyunu oynardı babam , arvatlar dam lada zılgıt çala çala ölirdi.

DEĞİRMİ : Yuvarlak.

Degirmi sekşelli bi herif dünegin seni soriydi, seni Gümrik Hanı'nda kehvede bekliy.

DEĞİRMİ : Eni, boyu bir; kare.

Heyatları degirmi

Bı gelen yar degil mi

Sakıplardan üç gözzel

Biri Eşref degil mi

...

Bi degirmi néçek alacah param bile yoh.

...

Marhamay al degirmi

Dalını saydım girmi

Mehlde üç gözzel var

Biri benim degil mi

DEĞİŞİK ÉTMAH : Özellikle parasızlıktan başlık parası veremeyen

gençlerin bulduğu bir evlenme yöntemi. Evlenecek genç başlık parası veremediği için kendi kız kardeşini kızın kardeşine verir. Bu tür bir takas bölgede çok trajik olaya neden olmuştur. Kadınlardan biri ölürse diğer kadın baba evine dönmek zorundadır. Erkeklerden biri eşini boşarsa diğer çiftin evliliği de biter. Hanımını veya gelinini bırakmak istemeyen taraf başlık parası ödemek zorundadır. Bu durumda başlık parası ödemek zorunda kalan tarafın : “Ben ödemiyorum veya ödeyemiyorum.” deme hakkı yoktur. Kavgalar olur, cinayetler işlenir. Bu tür evlenmeler nedeniyle çok küçük yaşta kızlar evlendirilmiş olur. Evlenen gencin kız kardeşi küçük yaştaiken, karşı taraftan değişik edilen kız evde kalmış yaşlı bir kız çirkin bir kız veya sakat bir kız olabilir. Evlenecek gencin erkek kardeşi yoksa genç kızlar, evlenecek gencin yaşlı babasına verilir. Bazen intiharlar olur, töre cinayetleri işlenir. Yüzyıllarca kanayan bu yara bölgede artık sona ermek üzeredir. Bakınız : Berdél.

Kızı, kardeşi evlensin déye değişik éttiler, genç eksigin evini başına yıhtılar.

DEH DÜŞMAH : Farkına varmak.

Sen ondan konuşuyken deh düşmedim, géce yartarken'eklim başıma geldi.

DEHF ETMAH : Def etmek, uzaklaştırmak, gidermek, izale etmek.

Sedeke; keziy, beliy dehféder; vér artıh sedekeyi, kurtıl bı belalardan.

DEḤF OLMAḤ : Def olmak.

**Sizin ne keder dost, ne keder düşman olduğınızı
aynadım, deḤfolın şimdi yanımdan.**

DEḤFE : Defa, kere.

**Bıralığa daha evel iki deḤfe geldim amma ne hik-
metse size raslamadım.**

DEḤLÉTMAḤ : Bir işe müdahale ederek işin çözülmesinde çaba gös-
termek.

**Rezzil olmaḤ istemiyseyiz şehsi işleriye kimsenin
deḤlétmağına müse'de étmeyin.**

DEḤİL OLMAḤ : Aczi ve çaresizliği nedeniyle güçlü birine sığınmak.

**Allah yardım étsin; başka çarası kalmamıştı ki gétti
kan düşmanına, can düşmanına deḤil oldu.**

DEḤLOLMAḤ : İsteyerek veya istemiyerek kendini bir olayın içinde
bulmak.

**Ben bı işiye deḤlolmaḤ istemezdim, ya benim
şanssızlığım ya sizin şansiyız.**

DEHLEMAḤ : Başından savmak, uzaklaştırmak. Master, anlam olarak
uzaklaştırılan kişinin iğretileme (istiare) yoluyla eşeğe
benzetildiğini gösteriyor.

BaḤtḤ, bize duzlıya otıracah bı alış vériş, adamı

dehledi, gétti.

DEHRE : Tahra. Ağacın gövdesinde çıkan ve büyümesini engelleyen dalları kesmek veya ağacı budamak için kullanılan yay şeklinde sapsız balta.

Bencesine bizim dehremiz keybat; konşidan dehre iste, bağa gidip budam yapah.

DEKKE : Dakika.

Bés dekke kaldı, topçı fitili aldı. (Ramazan tekerlemesi)

...

Değkesi değkesini tutmaz bı hocanın; ne gülmağına inan ne kızmağına.

DEKKE DÜKKE : Günümüz Türkçesinde de kullanılan “Eden bulur.” veya “Bugün bana yarın sana.” anlamlarını taşıyan ikileme. Arapçadaki “men dağka duğan” ibaresinden.

Dekken dükken, héç ev yıhanın evi ayahta kalır mı?

DELBİKE : Darbuka. Bakınız :Dümbek, Dümbelek.

**Delbike çala çala
Çıhtım bi ince dala
Korharam düşim ölim
Yarımı éller ala**

DELBİKE DÜMBELEK : Müzik eşliğinde kabile halinde yürümeyi sıfatlandıran ikileme.

**O keder kéften soyna delbike dümbelek güvegi
asbabı getirmağa gétti.**

DELC ÉTMAH : Derc etmek, düşünmek, muhakeme etmek.

**Onlar mı heklı, dayım mı heklı delc édemiyem bi
türli; bi terefi cigerim.**

DELEME : Topaç. Topaç Urfa'da çocuk oyuncağı olmaktan çok bir delikanlı hüneridir. İyi deleme ceviz ve gürgenden yapılır. Delemeye ilgili terim çoktur. Atıldığı zaman düzgün dönmeyen ve zıplayan delemeye "tırtıramenco", delemeler savaşına "hurp", iple atlatıp ele çekmeye "pas", elden iple dönerken sarkıtıp çekmeye "ahıtma", delemeyi atıp yere değil avuca çekmeye "atıp çekme" adı verilir.

**Eviyzde var deleme
Kaşiy benzer keleme
Ben seni gizli sevdim
Sen duyırdiy 'eleme**

DELI BADIRĞAN : Bahçelerde çit (siyenç) diplerinde yetişen, çabuk büyüyen ve yayılan yabancı bir bitki. Kaynatılarak içildiğinde ağrı kesicidir.

**Bi adamlar melmeketi iki günde deli badırğan
kimin sardılar, sen derdiye yan.**

DELİCE : Çaylak.

**Delice misen yavrım, hepsi ögiyde, yavaş yavaş yi,
şindi boğılırsan ha!**

DELİLAN HANI : Bakınız : Millet Hanı.

DELLEK : Hamamda çalışan ve kese ve masaj yapan erkek görevli,
tellak.

**Dellege bahşışını vermediy mi inan ét dellek seni
melmekette bayrağ éder.**

DELLO BİR : Beş taş oyunu. Küp şeklindeki her kenarı 1 cm olan taşlarla oynanır.Beş aşamalı bir oyundur. Hata yapmadan beş aşamalı oyunu bitiren beş taşı havaya savurur. Elinin tersine kaç taşı düşürüp tutarsa o kadar puan alır. Bu puanlar oyunun başında pazarlık edilen sayıya ulaşırsa bu sayıya ulaşan ilk kişi veya grup oyunu kazanır.

**Geçen bazar günü bağdan dellobir daşı topladım,
bize gel, dellobir oynıyağ.**

DEMİR : Tarlayı sürme işi. Tarlanın ekimden evvel kaç kez sürüldüğünü, yabani otlardan arındırılıp toprağın havalandırıldığını anlatan bir terim.

**Bi tarliya bi demir daha atsaydığ, buğdamız bı
keder zivanlı çıhmazdı.**

DEMİRKAPI DEĞİRMENİ : Bey Kapısı ile Kuyubaşı arasında uzanan caddenin doğusunda yoğun olarak bulunan bahçelerin içinde yer alan bir değirmendir. Değirmenin demir kapısı olduğu

için bu adla anılmıştır. “Horhor”dan gelen suyla çalışmış. Şu anda mevcut değildir.

DÉMİYSEN : “Meğer” edatı.

Bı herif sağda solda avuç açıp dileniydi, démiysen herifin bağı, fıstıklığı varmış.

DEMLEGİ : Egzama.

Böyük oğlan demlegi olmuş, acıhıhociya gönder üzerine bi arpa ohisin.

DENDENNİK : Şu anda yerinde Gap Arena Stadyumu olan ünlü,büyük bahçe. Yaptığımız araştırmada bu bahçenin Kunduracı Pazarı’ndaki İhlasiye Camii’ni yaptıran Molla Musa’nın (Şair Abdi’nin dedesi) oğulları olan kardeşler tarafından bu camiye vakfedildiği anlaşıyor.Tek parti döneminde vakıf mallarının satışı sırasında bireysel mülkiyete geçmiştir. Bakınız : Böyük Bahça, ‘Ennepli.

DENEK : Değnek, sopa. Bakınız : Degenek.

Her oğlının eline bi denek verdi, üstime saldı, heçkımı gendine helal étmem.

DENK : Sersem.

Kınifir her renk olur
‘Eşka düşen denk olur
Umaram başıya gele
Göresen ne renk olur

DENK : Ambalajlanmış ve iple sarılmış ev eşyası.

**Bı eve gelin getirdiğinde iki denk eşya getirdi,
maşallah aldı, yéridi.**

DENK OLMAH: Akli başından gitmek, şoka girmek, sersemlemek.

**Kınifir her renk olır
'Eşka düşen denk olır
Umaram başıya gelir
Göresen ne renk olır**

DENGİZ : Deniz. Anadolu ağızlarının bazılarında nazal “n”deki gizli olan “g” ünsüzünün Urfa’da açıktan söylendiğini görüyoruz.

**Çirkin şansı anam, herifi gendine yéngi bi dam almış,
'éynim dengiz kimin.**

DENNO : Deli. Kürtçedeki “dine : deli” sözcüğünden. Bakınız : Dino

**Dennoya bah, bı se’ette hahın evine gidilir mi,
hahın kapısı çalınır mı?**

DENNO’YIN BAĞÇASI : Mecmu’el Bahr (Mecmelbehir) ile İbrahim AS’ nin makamı arasında yer alan, bugün Dergâh Camii’nin hücrelerinin bulunduğu yerdeki yarı meczup olup yırtık pırtık elbiseler giyen bir kişiye ait bahçe. Bu yüzden bu bahçeye “delinin bahçesi” anlamına gelen bu ad verilmiştir.

DÉRDÉMEZ : Aradan fazla zaman geçmeden, sonrasında, akabinde.

**Dérdemez adamlardan bi hêrli heber geldi; bira
gelin barışah déye.**

DEREK : Tahtadan yapılmış raf.

**Bi tandırılığa bi derek yaptırsay éyyi olur, kabımız
kacağımız yerlerde, heppisini pisik yalîy.**

DERGEZENLİ : Dergezen, Şemseddin Samî'nin Kamus'ül Alam adlı coğrafya ansiklopedisine göre Bağdat'ın 5,5 fersah kuzey doğusunda (27,5 km) bir bölgenin ismidir. Burada Sünni Türkmen nüfus yoğunluğu varken 18.Yüzyılın sonlarında Bağdat'ta çıkan bir Şii isyanında (tahminen 1785) zarar görmesinler diye o sıralarda veba salgını nedeniyle boşalan Urfa'ya tehcir edilmişlerdir. Veba salgınından yeni çıkan Urfa'da bu hastalıktan korunmaları için tedbir amacıyla Karakoyun Deresi'nin kuzey kısmında Şehbenderiye Camii ile eski Askeri Kışla (Millet Hanı) arasında (Bugünkü Atatürk Mahallesi'nin bir kısmı) yerleşmiş ve Dergezenli Mahallesi'ni kurmuşlardır.

DERK ÉTMAH : Anlamak, idrâk etmek, bilincine varmak.

**Aha bını derk étmiysiz, o adamlar dostımız degildi,
bından soyra da dostımız olamazlar.**

DERMEN : İlaç, derman.

**Gidersey bize urğa
Kebabı köze dorğa
Benden başka seversey**

Dermensiz derde urğa

DERMEN : Hamam otu.

**Hemama gétmiyen dermenin kôhısını bilmez;
göresen ki bilesen.**

DERT DÜMİK : Asıl maksat anlamında ikileme.

**Arvadın derdi dümigi babasının evine gétmah,
zankim küsmah üçün mahana ariy.**

DÉŞTİ : Sulama yapılmadan yetiştirilen sebze. Sulama yapılmış
Sebzeye göre verim daha azdır ama lezzet daha iyidir.
Farsçadaki “deşt : çöl” sözcüğünden.

**Bi déşti bamya almışam. Ahşama bi de burğıl aşı,
bi baş soğan, ha bi de küp suyu...**

DEVELİH : Tarla sahibi veya kervan sahibi insanların konaklarında
yer alan deve ahırları. Develer bu konaklara ya büyük
ana kapı açılarak ya da ana kapı dışında develiğe giren
başka bir yan kapıdan girer.

**Develigımızda üç curın, yeddi yémlik vardı; bi gün
boş kaldığını görmedim.**

DEVİR : Birilerine borcu olan kişilerin borçlarını ödemek için vere-
siye aldıkları bir malı aldıkları fiyattan daha ucuza peşin
satma işi.

**Dedem her zaman bize ne devir yapın ne de devir
malı alın, aman ha heramdır, démişti.**

DEVİRKİ : Ertesi, sonrası.

**Bını seħebiyizin ħetrine sayıyam, devirki seferde
bının ħeyifini heppiyizden alıram ha!**

DEVİRSİ : Ertesi, bir sonrası.

**Devirsi sene ortada ne ƙan ƙaldı ne kén; zor bela
arıya girdiħ, barıştlar.**

DEVŞAN : Tavşan.

**Bizim evimize şindiye ƙeder devşan eti girdiğini
héc ħetirlemiyem.**

DEVŞİNMAĞ : Çocuklar için kullanılan yerinde duramamak, hiper aktif olmak.

**Ƙızım, bı oğlan aħşama ƙeder devşiniy, et mi tu-
tar; ‘eyni çındır kimin ze’if.**

DEV TÉŞTİ : Urfa’nın kuzeybatısında Açıksu yolunun solunda 23 m çapında, 7 m derinliğinde yapılmış taştan örme su Bi- zans dönemi yapısı olduğu tahmin edilmektedir. 1980 li yıllara kadar mevsimine göre 1 - 1,5 m su bulunur ve bu suda yüzölürdü. Yapının isim benzerliğı nedeniyle coğrafyadaki “dev kazanı” ile ilgisi yoktur. Yakın tarih- lere kadar orası Devteşti Mahallesi adıyla meskûn mahaldi ve Devteşti kurumuştı ve çöplüktü. 2017 yılın da belediye tarafından temizlenmiş ve olası su gözleri açılmıştır. Etrafı da park olarak planlanmıştır.

**Aman yandım Devtéşti
Ayaz bulutı geçti**

**Aman Yarabbi kış günü
Başımıza gelen ne işti**

DÉYE : “için” neden sonuç edatı.

**Sizi seviyem déye biye güvenmiyler; iki yaprağ
olmağyızı istemiylér.**

DÉYİ : “İçin” amaç edatı.

**Sizi görüm déyi bı keder yoldan geldim; démah ki
boşı boşına gelmişem.**

DEZGÂH : Tezgâh. Farsçadaki “dest :el” ve “gâh : yer, mahal” sözcüklerinden oluşmuştur.

**Tükeni dezgâhı kurdıh, para pul şehabi oldıh, sıra
evlenmağımıza mı geldi?**

DİBİH : Yapışkan, yapış yapış.

**Peki hevla yidiy, eliy dıbhı olmadı mı; eliy gét bi
yağa soyna oyına otır.**

DIKKA : Küçük leke.

**Nerden geldi bilmiyem. Ne keder yahadım, gét-
medi bı dıkkalar köynegimden.**

DIKNA : Nokta, benek.

**Sen de bi k f  t, kırmızı dıknalı, leyl ki bi ‘ezyeli 
alacağam bayramda siye.**

DIRIĞ  TMA  : Sakınmak. Fars adaki “diriyđ : sakınma” s zc ğ n-
den kaynaklanır. Urfa’da olumsuz anlamda kullanı-
lır.

**Biz yapacağımızı yapt , s liyecaağımızı s led ;
sen g t, eliyden geleni dırığ  tme.**

DIRNA    : Tırnak ı.  arşı fırınlarında tap ı tarafından a ılmış ha-
mur tırnaklı pide, a ık ekmek, kıymalı ekmek (lah-
macun), p ndirli ekmek haline getirerek fırına atıl-
maya hazır hale getiren g revli.

**Mehmut Usta’nın yanında tam on bir sene dır-
na cılı   ttim, beni  yyi tanır.**

D BEK : Kahve veya baharat d vmek i in kullanılan, eli ve kendisi
demir d kme veya eli ve kendisi granit ta tan olan b -
y k havan.

**Boyniy  assap pı aağına,  afay dibeklere gele;  le-
sen senden  urtılı  yavrım!**

D BEK   : Evlere  creti kar ılığında  ağrılarak hahve, baharat, pul
biber (kur  isot) d vme i ini yapan g ndelik i kadın veya
erkek i  i.

**Bi dibek i buld  , i i begenmedi; bi dibek i buld  ,
verdiğimiz pariy begenmedi.**

D B NE Y TMA  : Bir olayın, bir dedikodunun k kenini merak ede-

rek sorup soruşturarak öğrenmek ve merakını gidermek için küçümsenmeyecek bir gayret göstermek anlamında bir deyim olup özelliğiyle tanınan kişiler toplum tarafından hoş karşılanmaz.

Eliyden ilallah éttih, bının da mı dibine yétecah-san, bı tebe’etiy terge artih.

DİDMAH : Topak haline gelmiş pamuğu didikleyerek açmak. Meca-zen; merakını gidermek için bir olayın en küçük ayrıntılarına kadar inmek.

Elindahki pambıhları hêrsinden didmiy, sanki parçaliydı.

...

Fazla didip karıştırıp p..ını çıhatma, pice babası sorılmaz.

DİGDİĞİŞ : Aslında horoz dövüşü için kullanılan bir kışkırtma ünlemi dir. Aynı zamanda büyük kavga anlamına geldiği gibi kavg edenleri kışkırtmak için de kullanılan tahrik ünlemi dir.

Allah’tan kôrê, kıldan utan; de’viy sulê édecağıya “digdigiş” déye bağıriysan.

DİLBAZ : Çok konuşan, ikna yeteneği fazla.

Ne dilbaz bi arvat, néder éder, görirsiz eninde sonunda herifini kandırır.

DİLLEHLENMAH : Birinin konuşmasını taklit etmek, yansılamak.

**Onı bını ağziy egip bügip dillehlenip durma, baḥ
soyna ağziy egilecaḥ.**

DİLLEŞMAḤ : Tartışmak, münakaşa etmek.

**Uşaḥken bi gün onnan dilleşmiştiḥ; odır bıdır beni
héç sevmez ‘Eli Efendi.**

DİLLİḤ GEMİĞİ : Şakağın alt kısmında ve kulağın üst kısmında
yer alan saçın kalemlerinin üzerine geldiği ke-
mik çıkıntısı.

**Biz ifaḥken babam bizi berbere götürir, “Kelemleri
dillihlarını geçmesin.” dēye de tembehlerdi**

DİNGÉ : Davul zurna eşliğinde kadınların oynadığı bir halk oyunu.
Yakınlarda bir yerdeki düğünde çalan davul zurna ritmine
Dayanamayarak düğün evine koşan ve keyfince oynayıp
Rahatlayan bir kadının figürlerini yansıtan bir Kürt halk
oyunudur.

DİNNEMAḤ : Dinlemek.

İnne, ben söyiyim, sen dinne.

...

Dinne baḥ, bı herif gene ne zırvaliy.

DİNO : Deli. Kürtçedeki “dine : deli” sözcüğünden.

**Bı dinoya bı keder kıymat veriysen, bi gün baḥar-
san bize de suvaşır.**

DİREKLİ : Urfa’nın batısında Ḥapḥap Dağı vadisinde yer alan bir su

kaynağıdır. Bağ ve fıstıklıklarıyla tanınmıştır. 1970'li yıllarda şehir şebeke suyuna bağlandığı için zamanla kurumaya yüz tutmuş ve kurumuştur. Buradaki bağlar, incirlikler, fıstıklıklar da hem bakımsızlıktan hem de genişleyen Urfa'da yapılan gecekonduarda yaşayan insanların acımasız kıyımına ve arsa spekülâtörlerinin hışmına uğrayarak kurumuştur. Bugün aynı yerde Direkli Mahallesi kurulmuştur.

**Bı yol direkli yolu
Fıstıklı sağı solı
Yar yolu beklemahtan
Gözlerim dolı dolı**

DİREKLİ : Çizgili deseni olan bir yaşmak türü.

Biye o zaman da bi direkli yamşağı çok görmüştüyüz, héç unıdır mıyam?

DİŞ : Rüya, düş.

**Urfa'nın meşur narı
Kıyımında gördim yarı
Oyandım ki diş imiş
Ağladım zarı zarı**

DİŞLEMAH : Isırmak.

**Kınifir işle yolla
Ucın gümüşle yolla
İçine üç alma ko
Birini dişle yolla**

DİVAR : Duvar.

**Yi, yidir, didar gör; yime, yidirme, divar gör. Yiye-
cahsan, yidirecahsan.**

DİZDON : Paçaları lastikli, dize kadar uzanan kadın iç çamaşırı.

**Ayağına yél giriymiş déye diz don geydiğini söyle-
miş bacısına.**

DOBALAḤ : Daha çok rutubetli yerlerde görülen yenebilir cinsten
bir tür mantar. Eskiden Urfa'da kemeye (domalan) de
"dobalaḥ" derlermiş. Bugün Viranşehir, Ceylanpınar ci-
varında keme, halen "dobalaḥ" adıyla biliniyor.

**Çüt girmemiş tarlalarda, çoh yağmır yağdığı se-
neler çoh dobalaḥ oliymiş.**

DOBIRA DOBİR : Dobra dobra, açık açık, lafi uzatmadan.

**O gün gelsin; işime geldi mi heppiyizden dobra
dobır da konuşabillem.**

DOBRA : İki buçuk altın lira değerinde, üzerinde Osmanlı tuğrası
bulunan altın, yarım beşi bir yerde.

**Beşibirlik alacaḥtım, pariy denkleştiremedim,
siye anca bi dobra alabildim.**

DOĞDI ḤEMAMI : Gelin ilk doğumunu yaptıktan sonra 40. günün er
Tesinde hamama götürülür. Ailenin maddi duru-
mu yerindeyse hamam kapatılır. Gelinin bohçası-
nı taşıyan ve hamamda bohçasını açan hamam
görevlileri (keymeler, natırlar) kaynanadan bah-
şiş alır. Bebek zılgıtlar ve dualar eşliğinde hamam
görevlileri tarafından özenle yıkanır. Hamama

çağrılan misafirlere çeşitli yiyecekler ikram edilir. Ancak bu yiyecekler arasında zorunlu olan ikram nohut ve dövme buğdayın kaynatılmasıyla yapılan hedik ile tuzsuz leblebi ve şekerin dövülmesiyle elde edilen karışımdır.

**Dayzam oğlının doğdı hemamında anam düşip
ayağını kırmış, şans işte!**

DOĞZAN : Doksan.

Düz olsun
Dara zülfiy düz olsun
Doğzan dokkız yaram var
Bi de sen vur yüz olsun

DOĞKIZ : Dokuz

Düz olsun
Dara zülfiy düz olsun
Doğzan dokkız yaram var
Bi de sen vur yüz olsun

DOĞKIZKOR : Dokuz kor zincirden oluşan, boyunda oldukça fazla yer tutan gerdanlık veya “sim” denen bir askı ipine bağlanarak göğse takılan, dokuz Mahmudiye altından oluşan ziynet eşyası.

**O vahıtlar dokkızkor taħan arvatları düginlerde
barmaħnan gösterillerdi.**

DOLAM: Tur, 360 derecelik döngü.

Ziyaratın etrafında yeddi dolam dönecaħsan.

...

Ƙapiy kaç dolam kitlediy.

DOLAM : Sefer, gidiş geliş.

**Ƙurbaniy olım baboş; iki dolam su getirsey gese
de yéter,ekmege de.**

DOLAM : Sarma sayısı.

**Ƙuyımıza sekkiz dolam kendirden éniydı; yanı
kuyın derinliğı 10 - 12 metredi.**

DOLAMA : Dolak. Uzun yola çıkarken ayak bileğinden diz kapağı-
na kadar uzanan bölgeye yapılan sargı.

**Ayağıma kéçeden dolama yaptırdım, hindi beni
ƙap ƙapabiliysen baħım.**

DOLAMA : Enfeksiyon kapması sonucu el parmak uçlarında morar-
ma şeklinde beliren, çok acı veren ve ateş yapan bir tür
çıban.

**Barmağımda benim de dolama çıħmıştı, neler
çektim bilmezsen o zaman.**

DOLAMAÇ : Kıvrım, dolambaç, viraj.

**Dolamaçlı yollara girmişsen sen ferķinde olma-
dan oğıl, Allah soniy ħér éde.**

DOLANMAĞ : Peşinden giderek askıntılık etmek.

**Bı kızın arħasında biri dolaniy amma dolananın kim
oldığını bilmiyem.**

DOLANMAH : Etrafında dolaşmak, gezmek.

**Yeter artıħ ħevuzın etrafında dolandiy, bizim de başı-
mız döndi.**

DOLANMAH : Çalışmak, uğraşmak.

**Aħřama ħin dolandım durdım, evin içinde bı evin işi
bitmiy ki bacım.**

DOLAP : Kuyulardan iple ve kovayla su çekerken ipin etrafına sarıl-
dığı, “ħereze” denen iki taş ayağın üzerine oturtulmuş,
iki ucundaki mil yardımıyla dönen büyük makara.

**Dolabın başı mıyam
ħereze daşı mıyam
Beni babamdan istet
On altı yaşındayam**

DOLAP : Haremlık, selamlık olan konaklarda pişirilen yemeklerin
kaç göç nedeniyle selamlık tarafına aktarılması için kulla-
nılan düzenek. Düzenek tahtadan yapılmış, tek kapılı,
bir silindirdir. Duvarda kendisi için yapılmış bir gediğe yer
leştirilir. Haremlikten verilen yemek, dolap çevrilerek se-
lamlık kısmına aktarılır. Bu düzenek aynı zamanda yemek
lerin sıcak sıcak servis edilmesini sağlar.

**Dolaba ħodım datlı
Yiyen yapandan datlı
ħurban olsun bı canım
Nışannım baldan datlı**

DOLAŞIH : Sorun, mesele, anlaşmazlık.

**Kızım benden ne dolaşığiy var, üç gündir ayağımın
altında dolanıp duriysan.**

DOLDIRMA : Dondurma.

**Uşahlar ikindi vahtı Būdik Méydanı'nda Doldırmaçı
Ossé 'Emmi'nin başına toplandı.**

DOLMALI KİFTE : İçli köfte gibi yapılır. İçli köfteden farkı yusuvarlak ve küçük olması, kıymanın bol soğan ve cevizle kavurulması, yapıldıktan sonra mutlaka kaynar suda haşlanmasıdır. Arzu edilirse haşlandıktan sonra yağda yeniden kızartılabilir. Fakat kızartmanın hazmı zor olduğu için fazla kızartma tercih edilmez.

**Ahşam evde biliy misen dolmalı kiftenden eşkili var,
gel hadé ev yahınlığına.**

DOMBALMAH : Domalmak, kalçasını geriye doğru uzatıp öne doğru eğilmek.

**Bını bi kere éyyi örgen, birdirbir oynıyan dombal-
mağı göze alacağ.**

DOMIRÇAĞ : Tomurcuk. Sözcüğün başında (t > d) tonsuzlaşması ortasında (u > ı) düzleşmesi, son hecede ise (u > a) ünlü değişmesi meydana gelmiştir.

**Yeşil buğça bağıyam
Gümiştən oğlaviyam**

**Yarım bi domırçağ gül
Ben onın yarpağıyam**

DOMİLE : Domino.

**Bi el domile oynıyah, soyna bi aznif yaparış; ağzı-
yızın payını vérrem evel Allah.**

DONGİZ : Domuz.

**Adam dédiğiy arvadını kıskanacah, yalavuz dongız
dişisini kıskanmazmış.**

DONGİZ : Mecazen duyarsız.

**Konşımızın böyük oğlı dongız kimindir, ha bı Urfa
yansa umbırı olmaz.**

DORĞAMA : Patlıcan, domates,soğan, taze biber, et ve koruk ek-
şiyle yapılan salçalı, sulu yemek türü. Bazı evlerde
yemeğe kuru nane de ilave edilir. Bulgur pilavıyla ye-
nir.

**Dorğama yaptım, burğıl aşı bişirdim, soğana ke-
der kestim, kimse gelip yimedi.**

DORĞAMAÇ : Yoğurt, kuru nane ve ufalanmış yufka ekmekten
oluşan bir aperitif yemek çeşidi. Özellikle dişi ol-
mayan yaşlıların rağbet ettiği bir çeşittir.

**Sebbehten beri ağzıma bi lohma girmedi; acım-
dan gözüm karahtı, bi dorğamaca bile razıyam.**

DORĞAMAÇ : Doğramak. “r” ve “ğ” ünsüzleri arasında göçüşme
-331-

meydana gelmiştir.

**Gidersey bize urğa
Kebabı köze doğra
Benden başka seversey
Dermensiz derde urğa**

DORĞAMÇI : Cumhuriyet öncesi, hazır sigaranın olmadığı, tütün içilen dönemlerde Adıyaman, Bitlis ve Malatya tarafından getirilen yaprak tütünleri ücret karşılığında doğrama işini yapan usta veya ustalar. Bu ustalar genellikle Bey Kapısı'nı mekân tutmuşlar.

**Dedesı Beg Kapısı'nda dorğamçımış, şindi başını
kaldırıp torinını bı görse.**

DORĞI : Doğru. Yerel söyleyişte "ğ" ve "r" ünsüzleri arasında göçüşme, sözcük sonunda düzleşme meydana gelmiştir.

Dorğı divar yıhılmaz, egri kaçır kurtılmaz.

...

Dorğı adamın bı zamanda işi ne?

DOSTİK : Yakın arkadaş, samimi dost anlamında olup o dostların gerçek dost olmadığını belirtmek ve alay etmek amacıyla kullanılır.

**O dostikleriy bı gün gelecağ, seni de satacağ; o
zaman dünyanın kaç köşe olduğunu aynarsan.**

DÖGEN : Döven. Harmanda sapları ezip taneleri çıkarmak için kullanılan, bir öküz veya beygir tarafından çekilen, altına çakmak taşı döşenmiş tahta blok.

Dögen çeken ökizin ağzı bağlanmaz.

...

Dögende dönmahtan başım döndi.

DÖĞİN : Dövme. Vücudun bir yerini iğneyle nakışlayıp kanatarak üzerine barut basma yöntemiyle yapılan süsleme. Bir zamanlar kırsal kesimde çokça revaçta ve kalıcı olan, yapılması esnasında büyük acılar veren bu gelenek şimdilerde tamamen terk edilmiştir.

Dögin dögdüm dizime

Yuhi girmez gözime

Diz dize otriyken

Hesret kaldım üzine

DÖGMEÇ : Yufka ekmek ufağı, az salça, domates, kırmızı taze biber, semizotu, maydanoz, peynirle yoğrulan köfte benzeri yemek. İsteyenler bu yemeğe dağlanmış yağ ilave edebilirler. Köfteden farkı bulgur yerine yufka ekmek ufağı kullanılmasıdır. Lezzetli olan bu yemeğin bir amacı da evde kalan artıkların değerlendirilerek israf edilmemesidir. Ayrıca bir de şekerli “dögmeç” vardır ki evde ekmek yapıldığı gün sıcak bazlama, şeker ve sade yağla yoğrularak yapılır.

Madam yarın anam ekmek yapıy, biz de şekerli döğmece vurrih.

DÖL : Üreyen canlı, evlat anlamlarına gelen bu sözcük, Urfa’da hoş olmayan sözler sarf eden veya hoş olmayan hareketler yapan insanlar için hakaret anlamında kullanılır. Bu yolla adamın hem kendisine hem ana babasına hakaret edilmiş olur.

Amma dölmişsen ha, seni y bı yaptıhlariy, nérde duyılmış, hankı kitap yazmış?

DÖLBENT : Tülbent. İnce ve seyrek, beyaz dokuma. Şehirde kadınlar ev içinde baş örtüsü ve namaz bezi olarak kullanır. Bebeklerde ise yüz örtüsü olarak kullanılır. Ölüünün ağzı tülbentle bağlanır.Eski tülbentler atılmaz; süt, yağ, pekmez, sirke gibi maddelerin süzümünde değerlendirilir. Ayrıca küplere basılan peynirlerin bozulmaması için peynirin üzerine serilir. Tülbent, peynirdeki fazla yağ emerek peynirin bozulmasını önler. Tülbentin emdiği yağla evlerde külünçe yapılır.

Ƙapı alıniydı, dölbendini örtti, iki ucını çenesinin altından bağladı.

. . .

Çarşıdan acıh biye bi degirmi dölbent al geliyken.

DÖNDERMAĞ : Döndürmek, çevirmek. “Dönmek” fiili oldurgan yapılırken Türkiye Türkçesindeki “-dür” eki yerine “-der” ekinin kullanıldığını görüyoruz.

Hele üzi bı terefe dönder, mibarek sıfatıy göräĖ, iki hebbe müğübbet édaĖ.

DÖŞ : Göğüs.

Daşı döşime yidiğim kimin nefesim kesildi, evel bi sendeledim, yére yığılıp aldım.

DÖŞEME : Halı, kilim, çul, keçe türünden sergi eşyası.

Evde döşeme déye bi çul bile yoh; ‘éynim sıçan düşse afası ırılır.

DÖŞEME : Herhangi bir konuya giriş yapmak için yapılan ön konuşma.

Döşeme çekme, sen derdiy söyle; yapabileceğimizi bi şe varsa yaparız.

DÖŞEME : Urfa mimarisinde avluya döşenen taşlar. Bu taşlar duvar örülürken kullanılan ve mimaride Urfa taşı olarak bilinen “musafat” değildir. Musafat yumuşak olduğundan çabuk aşınır. Döşeme “nehit” denen sert ve damarlı taşla yapılır ve mermer kadar dayanıklıdır. Bakınız : Musafat, Nehit.

Her şe hoş da bı eve yengi döşeme yaptırmay, iki tene de yan halı almay lazım; dünyanın mesarısı.

DÖŞEME : Kadınların hamama giderken bohçalarına koydukları hamam takımı. Bohçada hamam havlusu, peştemal, hamamdan sonra giyilecek çamaşır ve kıyafetler, kese, lif, sabun, şire veya çerez benzeri malzeme ve yiyecekler vardır. Bir de gelin hamamı döşemesi vardır ki o da hamam tahtının üzerine bir hamam halısından, üzerine yerleştirilen pamuk veya yünle doldurulmuş bir minderden, minder de üzerine serilen el işi nakışla işlenmiş beyaz bir örtüden ibarettir. Döşemenin hamama getirilmesi ve hamamdan çıkarılması görevini natırlar üstlenir ve karşılığında bahşış alır.

Natır geldi, hatnımın döşemesini hemama götirdi, elli guriş da bahşış aldı.

DÖŞEME CAMISI : Halil’ür Rahman Camii. 1200’lü yıllarda Zengilerin Urfa’yı Haçlılardan aldıktan sonra kiliseden camiye çevirdikleri Halil’ür Rahman Gölü’nün güney tarafında yer alan caminin halk arasın-

da bilinen ismi. Buraya bu adın verilmesinin nedeni cami su üstüne yapıldığından temel tabanına dut ağacının kalın gövdeli tomruklarının döşenmiş olmasıdır. Burası aynı zamanda Nemrut tarafından ateşe atılan İbrahim AS'nin düştüğü yer olarak bilinir. Yapı, MS 504'te Rahip Urbisyus tarafından Meryem adına yaptırılan bir kilisedir. 9. yüzyılda Halife Me'mun tarafından camiye çevrilmiş ama Haçlı Seferleri sırasında yeniden kiliseye dönüştürülmüştür. Selahaddin Eyyübi Urfa'yı aldıktan sonra yapı, onun yeğeni Melik Eşref Muzafferüddin Musa tarafından onarılarak yeniden camiye çevrilmiştir. O günden beri cami işlevini sürdüren cami, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1810 yılında ve 1990'lı yıllarda olmak üzere üç onarım görmüştür.

İkinci namazını döşemede kılak, **sona da Mecmelbehir'de bi çay içeri.**

DÖŞİRMAH : Toplamak, devşirmek.

**Bı dağın ardı yeşil
Dibinde keşve bişir
Beni siye vérmezler
'Ekliyi başıya döşir**

DÖVLET : Mecaz anlamda zenginlik, servet, şans.

Yavrim bını unıtma, yeri geldi mi 'ekil da bi dövlettir.

DÖYYÜS : Deyyus.

**Dama çıkmış el éder
Gözleri gel gel éder
Teres döyyüsin kıızı
Herkesten henek éder**

DURI HEMAMI : Urfa evlenme geleneği ritüellerinden biri. Düğün-
den bir veya iki gün önce, çoğunlukla kına gecesi
olacağı gün gelinin yakın akrabalarından biri mas-
rafları üzerine alarak gelini hamama götürür. Bu
hamam her zaman “Cıncılı Hemam” olmuştur.
Gelin zılgıtlar, maniler, tekerlemeler eşliğinde yı-
kanır, temizlenir. Bu merasimde damadın akrabası
olan az sayıda kadın da yer alır. Hamamda çalışan
kadınlara iki kalıp sabun verilir, sabunlardan biriy-
le gelinin başı yıkanır. Hamamın görevlilerine bah-
şiş verilir. Su haznesine şeker atılır. Bu merasi-
min amacı “Kızımızı size temiz ve sağlam olarak
teslim ediyoruz.” demektir.

**Biliy misen anam küçük kardaşımı dayzamin durı
hemamından soyra doğırmış.**

DUVAH : Duvak. Sözcük evlenme törenlerinin ritüellerinden birine
ad olmuştur. Evliliğin ikinci günü gelin gelinliğini giyer, du-
vağını takar. Dost ve akrabalar gelini görmeye gelir. Evin
ekonomik durumuna göre ikramlar yapılır. Reşit olmayan
bir erkek çocuk elindeki çomakla gelinin duvağını kaçıırır.
Duvağı ya damada ya da oğlan anasına götürerek bahşiş
alır.

**Dünegin dayzam kızının duvağına gétmiştım;
bahtım bizim baş düşmanımız da orda otıriy.**

DUVALTUN : Atlar için dikilen eğerlerin kolan, kaltak, kemer gibi ak sesuarlarını yapan meslek erbabı. 17 ve 18. yüzyıllara ait Urfa mali kaynaklarında geçen bu meslek 19 ve 20. yüzyıllarda kaybolmuş ve bu gibi işleri saraçlar yapar olmuştur.

DUZ: Tuz. Sözcük yerel söyleyişte fonetik olarak (t > d) tonlulaşmasına uğramıştır.

Éttiğiy eziyeti biye gâvur étmez; dağ kimin durasan, duz kimin eriyesen.

DÜĞİR : Kalın ve kaba dokunmuş yaşmak.

Nuñı nebiden mi kaldıy? Bı paranan anca bi düğir alırsan çarşıdan.

DÜĞİR : Dünür, gelin ve damadın anne ve babalarının konumu.

Ƙeder bı, kimin 'eƙlına gelirdi? Hindi senden ben birbirimize düğir mi olacağı.

DÜĞİRÇİ : Görücü.

**Ƙuleden atar daşı
Bedendibi'ne ƙarşı
Düğirçi gönder biye
Dosta düşmana ƙarşı**

DÜMBEK : Darbuka. Bakınız : Delbike, dümbelek.

**Biliy misen, ‘emmim oğlının asbap gecesinde düm
bek çalan benim kardaşımdı.**

DÜMBELEK : Darbuka. Bakınız : Delbike, dümbek.

**Bi dümbelek çalardı, ben barmağını tehkip éde-
mezdim, millet dilini dişlerdi.**

DÜMİK : Amaç, maksat. “Dert” sözcüğüyle birlikte ikileme oluştu-
rur. Tek başına kullanılmaz.

**Benim derdim dümigim o kıznan evlenmahtı, kim-
siy bına razı édemedim.**

DÜNEGİN : Dün.

**Dünegin biye yarvalıdıy, bögin noldı siye, dün gece
yéngi bi diş mi gördiy?**

DÜRMİK : Dürüm.

**Et alacah paramız yohtı, göynimiz zengindi; balcan,
firenk kavurmasına dürmigi çekti.**

DÜŞ KONAĞ OLMAĞ : Beklemekten usanmak ve bir yerde uzun sü-
re misafir kalarak ev sahibini bezdirmek,
bıktırmak gibi birbiriyle ilgisiz iki anlamı var-
dır.

**Ne bişmez bi yimekmiş bı, nérde kaldı, beklemağ-
tan düşkonağ oldı.**

...

Kardaşım o eve düşkonağ olmuş, kolay kolay çıh-

maz ordan; siccaḥ **ahır, sallama yém.**

DÜZENÇİ : Düzenbaz, hilekâr.

Bı keder yaş yaşadım, seni kimin bi düzençi, seni kimin bi düzenbaz görmedim.

DÜZETMAḤ : Düzeltmek, yoluna koymak. Burada yerel söyleyişte fonetik olarak mastar oldurganlık eki olan “-t” ekini almadan isimden fiil eki olan “-el” ekindeki “l” ünsüzü , ünsüz düşmesine uğramıştır.

Bi işi düzetmağa kaḥıp işin içine s..ana ne dérler sizde ‘ecebe.

DÜZMAḤ : Dizmek.

Ac gözli olmamaḥ lazım, biz hindi bı yaştan soyna rafa seḥen mi düzecaḡıḥ?

DÜZMAḤ : Irzına geçmek.

Bınlar düpedüz sapıḥ kardaşım, zavallı keriye hem düzmiş hem öldirmişler.

DÜZME : Yalan dolan, martaval, bahane.

Bi etek düzme düzdi, inanan kim?

...

Keşke esseḥ olsa, hepsi düzme anam!

DÜZME : Urfalı kadınlar birer söz ustasıdır. Kendilerine yöneltilen

bir söze mutlaka cevap verirler. Bu cevaplar bazen mani biçimindedir. Kadınların dizdikleri bu manilere “düzme” denir.

**Canımız sıhıldı gene,Hele Faté, bögin de bi düzme
düz de birez gülah.**

. . .

**Suyı tasta aşladım
Düzmelere başladım
Sesi kapıdan geldi
Titremağa başladım**

E

EBEMİN DÉDİĞİ :Benden önce konuşan kişinin sözlerini onaylıyorum, onun düşüncelerine katılıyorum; anlamında bir deyim. Oyunun gerektirdiği sözleri söyleyemeyen, o sözlere dili dönmeyenler tarafından da kullanılır.

Ben senden de bi şé aynamadım; ne sorsam “ebemin dédiği” déyip çıhiysan.

EBRİM EBRİM : Kıvrım kıvrım, bukle bukle anlamındaki ikileme.

**Ğız zülfıy ebrım ebrım
Ğalmadı benim sabrım
Ğül memey arasında
Ğazılsın benim kebrım**

EBU DELEP : Cömert. Arapçada “ebu : baba, babası” anlamındadır. “Deleb”in Arapçadaki karşılığını bulamadık. Bir özel isim olabilir yargısına vardık. Anlaşılan, zamanında bu bölgede yaşayan ve cömertliğiyle tanınan bir Arap’a izafeten cömert insanlara bu yakıştırma yapılmaktadır.

Ağé, seni ne Ebudelep oldığı biliyır, açtığı sırfıy kim açabilir bı devirde.

ECNAS : Kalitesi düşük, toplumun değer yargılarına ters düşen kişi. Oysa sözcük Arapçadaki “ecnas : cinsler” anlamıyla bilinmektedir.

Onı da éyyi tanıram ben, ecnasın biridir, ne gülir gülesen ne ağlar ağlıyan, bildiğinden da geri kalmaz.

EDENE : Urfa’nın kuzeydoğusunda bulunan bir köy adı. Köyün özelliği yine Urfa’nın doğusundan doğup güneye doğru akan Culap Suyu’nun bu köyde bir gölet oluşturmasıdır. Şimdilerde kuruyan bu gölet uzun süre Urfalılarca mesire yeri olarak kullanılmıştır.

Bazar günü arhadaşlarnan Edeni’ye çimmağa, sen de bizden geliysense seni de herefeniye katah.

EDĞEM : Kötü niyetli. Sözcük Arapça kökenli olup mübalağa sigasında kullanılmıştır. Bu kalıp sözcüğe Arapçada “en” anlamı katmaktadır.

Bı edğem heriflerin sözine bahsay bı işten bı degil elli dehfе zarar éderih.

EDREHMEN : “Abdurrahman” adının Urfa’daki söylenişi.

‘Emmim oğlı Edrehmen’in hece géttiği sene, ben daha yéngi evlenmiştim.

E’E : Çocuklar için kaka.

Bı oğlan uşağından düğünde ne işiy var seni; oğlanın e'esi gelse ne yapacañsan bahım?

EFİN TEFİN ÉTMAH : Darmadağın etmek, altını üstüne getirmek.

Melmeketi efin tefin éttim, bi dirhem çöz bulamadım, canımız lıklıkı istedi déye pişman mı oldıñ.

EFİN TEFİN OLMAH : Darmadağın olmak, altı üstüne gelmek.

Nedir bı hal, iki dekke konşıya géttim; ev efin tefin olmış, düşmanım yapmaz bını biye.

EGİRCE : Elbise askısı. Askılıklar, bükük olduğı için bu yakıştırma yapılmıştır. (Eğrice) Bakınız :Egrice

Pantolı ortalığa atma, döşirecaññhalım yoh, kapının ardındaññki egirceye as.

EGİRMAH : Kirman (téşi) yardımıyla temizlenmiş yünden yün ipliğı elde etmek.

Yünk egiren arvat, valla elindaññki téşiyi atıp birde-ne bağırmağa başladı.

EĞLENÇE : Eğlence.

Eğlençiye gétmiyiñ yavrım, altı üsti şe're kesecağıñ konşıda, bı süs niye?

EĞLENÇE : Leblebi, çekirdek, fındık, fıstık, menegiç, yerfıstığı, ken-dir tohumu gibi çerez lerden oluşan karışım. Bakınız : Ka

riştırma.

**Kara mor ola bi gün egleñce getirdiy eve amma
bırnımızdan getirdiy.**

EGLEŞMAH : Oyalanmak

**Sen bıralıhta birez egleş, benim o tükende birez
işim var; ben hindi geliyem.**

EGRİCE : Elbise askısı. Askılıklar bükük olduğu için bu yakıştırma yapılmıştır. (Eğrice) Bakınız : Egrice.

**Bahıyam her şé ortalıhta bı evde, duvara bi egri-
ce çahsam héç de kötü olmıyacağ.**

EHBER : Urfa'nın güneyinde yer alan dağların ve mağaraların ara
sında düzlük oluşturan, piknik ve dağ yatlarına elverişli
alan. Buranın adının Kral Abgar'dan geldiğini ve Kral Ab-
gar'ın bir zamanlar kaya mezarının burada olduğunu
öne sürenler vardır.

**Hetirlemisen mi té o zaman, Ehber'e géttiğimiz gün
ben siye yolda söylemiştim.**

EEHHH : Beni çok da ilgilendirmiyor, bana ne, umurumda bile değil
gibi anlamlar taşıyan bir ünlem.

**Eehhh, bı se'etten soyna o adamların keytine mi
düşecağam, geçmiş ola; o eskidendi!**

EHİRVEN : Halil'ür Rahman ve Ayn-ı Züleyha göllerinden çıkan su
çay olarak Hasan Paşa (Padişah), Camii, Narıncı Camii, Pa
mukçu Pazarı, Gümrük Hanı, Pazar Camii, Debbağhane,
Kelleci Çayı yolunu kapalı kanal halinde geçerek Arap

Meydanı'ndan sonra açıktan akmaya başlar. Şimdiki Alpaslan İlk Öğretim Okulu'nun yerinde Kurbağa Oteli ve Pohlıca'ya ulaşır. Su her türlü atıkla kirlenmiştir. Bu suyun bir kolu bahçelere hem gübre hem su niyetine akıtılır. Bir kolu da Harran Kapı Surları'nın bugün ayakta kalan surlarının dibindeki "Ehirven"e gelir. Burada "Hegden" denen bir havuz vardır. Bu havuzda debbağlar deri temizliği yapar. Buranın halk için bir de etnografik, folklorik değeri vardır. Urfa'da kaderi açılmayan kızlar, üzerinde uğursuzluk olduğuna inanılan ve inanankişiler, işi ters giden esnaf muratları gerçekleşsin, işleri yoluna girsin diye bu raya getirilir ve bu pis sudan atlatılır. Böylece her türlü pislği üzerinden atlattığına inanılır. Hatta bu pis su bir şişeye doldurularak murat sahibinin evinde birkaç yere serpilir.

Dağda darı harmanı

İçinde degirmeni

Evde kalmış kızların

Ehırvendir dermeni

EHKEM : Komik, espirtüel, olaylara iyimser yaklaşip bunlardan espiri türeten.

Çoh ehkem bi adamdır bı herif, bi konıştır; dinne ondan soyna, bah élde neler var.

EHKEM : Değişik, nevi şahsına münhasır, kendine özgü söz söyleyen, kendine özgü davranışları olan.

Ne ehkem bi adamsan, kırh sene kalsam béle yapacağiy 'eklıma gelmezdi valla.

EHLES : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen makbul bir kuş türü-

dür. Bu adın Arapçadaki “halis : saf” sözcüğünün mübalağası olduğunu “en saf” anlamına geldiğini biliyoruz.

EHRET : Ahiret

**Bögin ayın ottızı
‘Emeriķan sût tozı
Muhtar yağı sahlamış
Ehrette yir toppızı**

EHREZ : Ahraz, sağır. Sözcük Arapça kökenlidir.

**Sen déyisen ki duyma, konuşma yanı ehrez ol;
Başka bi emriy olur mı baboş.**

EHT : Verilmiş söz, adak.

**Kırmızı gül legende
Dalı yére degende
İki kurban ehtim var
Yar yanıma gelende**

EHT ŞERT : Verilen söz anlamında ikileme. Arapçada “ahd : yemin”, “şart : koşul” anlamındadır.

**Kızı istiyken eht şert, yemin billah; nikeh kıyıldı,
seklim söliyen gétti.**

EHŞER MEHŞER : Aşırı kalabalığı anlatan mahşer yerianlamında ikileme.

**Mibarek bayram yéri degil, ehşer mehşer méy-
danı; milletin bini bi ayahta.**

EKE TÖKE : Titreyerek ve beceriksizce taşımak, getirmek.

**Eke töke iki bardağ çay getirdi, eline iş yakışmıy;
ne sölese y nafile.**

EKİZ : İkiz.

İkisi ekiz, sekkiz çocuk **doğırdı** hatın.

...

**Ekizim 'eskere gétti, bi daha da eve dönmedi, oralar-
larda kaldı.**

EKKE : Yaşı uygun olmadığı halde, yaşından büyük insanların konuşması gerekenleri bilgiçlik taslayarak söylemeyi ifade eden ikileme zarfı.

**Oğlim birda ekke ekke konuşmağ kolay, iş ki işin içi-
ne sen giresen; o zaman da béle konuş bahım.**

EKKE TÖKKE : Enine boyuna gelişmiş; eli ayağı,kafası olağandan büyük kişiler için kullanılan bir sıfat.

**Onlar zatana soycağ ekke tökke adamlar; onlardan
bı devirde kim urğışacağ.**

EKMEK AŞI : Domates, taze biber, soğan ince ince doğranır. Bunlar suda kaynatılırken içine tuz, az domates salçası, yağ ek lenir ve karışım kaynatılır. Sahanlara yufka ekmeğin kı rıntıları konur. Ekmeklerin üzerine tirit benzeri bu su, sıcak olarak dökölüp servis edilir. Bu yemek evdeki tüm artık malzemenin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Bu yemeğin bir adı da Kürtçe "lapşavut" tur. Bu da " dudak yakan, sıcak" anlamındadır.

**Biz telebeken ekmek aşına az mı kaşşış salladıh,
fekir halından aynarıh.**

ELBOŞ : Çocuk ve delikanlı çağında oynanan oyunlarda özellikle
“gülle” oyununda ilk oyuncu bu sıfatla anılır.

**Ben elboşam, Hüsén de kırrét olsun; bahım bizi
bögin kim utabiliy güllede.**

ELENMAH : Amaçsızca, aylak aylak dolaşmak.

**Ahşama keder elenip elenip geziysen, ne buliy-
san bı zuvahtlarda zankim?**

ELCEK : Sap, kulp, bir cismi kaldırmak için o cisme yapılan eklenti.

**O sandığın elcegi sağlam degil, elceginden tuttiy
mı sandıh ayağıya mayağıya düşer.**

ELCEK : Dokumacılıkta dokuma tezgâhının sağ elle çekilen kolu.

**Dezgâhın başına geçti mi fırır kimin çalışır, bi
elinde defé, bi elinde elcek.**

ELEZBER : Klasik Türk müziğinde bir makam olan “arazbar” makamının yerel söylenişidir. Urfa ve Harput’ta fasıl heyetlerinde “Beşiri hoyrat” olarak okunur.

**Rehmetli Tenkeçi Mehmut ‘Emmi o géce sırada
bi elezber ohıdı, dinnemağıy lazımdı.**

ELFAS PARÇALAMAĞ : Süslü sözler söylemek, edebiyat yapmak. Zaten “elfaz” Arapçada “sözler” anlamındadır.

Başka bi işe yaradığı yoh zatana , anca konışa, anca elfas parçalıya.

ELFETTUN : Yunanlı filozof Eflatun'un yerel söylenişidir. Hem açık göz, işini bilen, sağlıklı düşünen, usta anlamlarında kullanılır hem de "gülle" oyununda güllesiyle attığı her hedefi yani "peste"yi, her "gülle" yi vuran oyuncular için kullanılır. Bakınız : Gülle, Péste.

Bı adam elfettun olduğunu bı kerez daha göstertti; helal olsun.

...

Her attığıy vuriysan, elfettun mı oldiy oğlım?

ELİF YILDIZ : Yazı tura. Kura çekiminde yere düşen paranın tutar yazılan tarafına "elif", tuğra ve resim olan tarafına "yıldız" denir.

Bı iş üstiyeze keridi; bı işe ya siz göyilli girin ya da ben arayızda elif yıldız ataram.

ELLE'EM : Allah en doğrusunu bilir ya, galiba. Arapça" Allahü e'lem : Allah en iyi bilendir."sözünden kaynaklanır.

Elle'em bınlar kızımızı istemağa sep günü gelecağ-lar, biye 'eyan oldı zanki.

ELLEMAH : El temasında bulunmak, dokunmak, herhangi bir iş için girişimde bulunmak.

Kimse bı buhçıya ellemesin, biliysiz amanattır.

...

Siz kablara héç ellemeyin, ben yaharam ahşama.

ELLEŞMAH : İlişmek, tebelleş olmak.

**Benim hetirim için olsun o yetime elleşmeyin, se-
hepsizdir, sakıktır.**

ELLEŞTİRMAH : Eliyle yoklamak.

**Çuvalın sağını solını elleştirdi feket içinde ne oldığı-
nı aynıyamadı anam.**

ELLİ SEKKİZ MÉYDANI :Urfa'nın tam ortasında Urfa'nın çok dinli
mozaik toplum anlayışına örneklik eden
bir yeridir. Burada Nimetullah Camii (Ağ
Cami), camide bir hazire, büyük bir su
havuzu; bir kilise, rahibeler evi, Şeyh Saf-
fet Tekkesi, Sıbyan Mektebi ile bir ha-
mam vardır. Bu meydana verilen ad, bu
hamamda yaşanan bir olaydan kaynak-
lanmaktadır.

**Allah'ın her günü mektebe gétmah için Ellisekkiz
Meydanı'ndan géçtiğim için o mehliy éyyi heppi-
yizden éyyi tanırım.**

ELLİK : Ellilik. Yarım lira.

**Bahallıh anam bahallıh, bi ellikten çarşıya gétti he-
rif; eli nérdesse boş geldi eve.**

EM : Çare, ilaç.

Sevdiğim bahtı geçti

**İçimi yahtı geçti
Tebip emim eyleme
Yaramın vahtı geçti**

...

Sen hankı gün bi yarıya em olmuşsan ki?

EMLEK : Meme emme çağını geçmemiş yavru veya çocuk.

**Gülmemeyden
Bézaram gülmemeyden
Emlek kızı olaydım
Emeydim gül memeyden**

ENDİREK : Bakır kapların kalaylanması için kullanılan ve kalaylanan kabı ateşte tutmaya yarayan ucu eğri şiş.

**Başında bi keşverengi külleḥ, elinde endireknen
kaçā kaçā yanımıza geldi.**

ENG : En derecelendirme zarfı. Bazı Anadolu ağızlarında yer alan nazal “n” deki gizli olan “g” burada açığa çıkmıştır.

**İgit adamdı, korhmadı; evim, ‘eyalım var démedi,
milletin eng ögine géçti**

ENİK : Asıl anlamı kedi, köpek yavrusu olan sözcük Urfa’da çocuklar için kullanılır. konuşmalarda delişmen ve zararlı bir çocuk için “it enigi” benzetmesi yapılır. Hatta ana ve babalar, kendi çocuklarından söz ederken “bizim enikler” der.

**Enikler, evin ögine toz tenkesini devirmiş; sinek-
ten, köhıdan durılmıy evde.**

ENİKLİ KAPI : Bazı evlerin kapıları iki kanatlıdır. Bu kanatlardan biri ana kapıdır ve kapı için planlanmış alanın tamamını kapsar. Bu kapı, eve yüklü bir hayvan girdiğinde veya büyük parça bir eşya geldiğinde açılır. Ana kapının alt ortasında veya alt kenarında “enik” denen ve insanlar girip çıktığında kullanılan küçük bir kapı vardır. Böyle kapılara Urfa’da “enikli kapı” denmiştir.

O camıyı geçtiy mi sağdaki tetirbedeki ilk enikli kapıyı çalarsan.

EPRİMAH : Kumaşta kullanıla kullanıla incelererek çürümek, insan tenninde, özellikle apış arasında sıcak ve sürtünme etkisi ile kanlı bir kızarıklık, pişik meydana gelmek.

Bi ‘ezye eskimemiş anam, eprimiş, eprimiş.

...

Epriyesen, çüriyesen, lap lap tökilesen. (Beddua)

ERENK PERENK ÉTMAH : Ortalığı dağıtmak.

**Adı kulağına degmiş delinin, hindi kaħar meħliy
erenk perenk éder.**

ERENK PERENK OLMAH : Bozguna uğramak, dağılmak.

**Dedeleri genlere bi seħepti, dedeleri öldi, seħepsiz
kaldılar, heppisi erenk perenk oldu.**

ERGEN : Ergenlik çağına gelmiş, evliliğe hazır.

**Ergen kız oldu, artıħ fıtıya girmah zamanı geldi, bi
de nammıslı bi kısmet çıħsa!**

ERGENLİĞ : Yüzde ergenlik çağında çıkan sivilceler.

**Üzinde ergenliğ olan oğlan var ya, o götürecak
tepsiyi oğlan evine.**

ERİNMAĞ : Üşenmek.

**Erinmedi, 'ecizmedi reğmetliğ, yeddi sene o
kıuydan bize su daşıdı.**

ERK : Kuvvet, güç, nüfuz.

**Zaman kötü zaman; bı zamanda adamın gendi
öz kıardaşına erki geçmiy.**

ERR! : Hayret ifade eden bir ünlem.

**Err! Valla siye helal olsun,démaĖ sen héç rostar
yimediy babaydan!**

ESEMĖULI : Urfa'nın kuzeyinde, eski Bozova yolu üzerinde bağları
ve fıstıklıklarıyla ünlü bir yöre. Özellikle Urfa esnafının
bu yörede küçük veya büyük bir baği veya fıstıklığı
vardır.

**Bı keten köynegi fıstığ bize her sene Esemkıulı'ndan
'eyni fıstığlığtan gelir.**

ESKİ KERİZ : Urfa'nın kuzeybatısında oldukça zengin bir su kayna
ğı. Devteşti'nden kuzeye giden eski Bozova yolu üze-
rindedir. Etrafı bağlar ve fıstıklıklarla çevrilidir. Şehir
şebeke suyuna bağlandığında uzun yıllar bu kaynak Ur

fa'yı beslemiştir. Suyunun tadı oldukça kalitelidir.

**O zamanlar Eski Keriz'de adam kesseler üç gün
soyra duyılırdı.**

ESSEH : En doğru, doğru. Sözcük Arapçadaki "essah : en sahih" sözcüğünden.

**Nahana mı
Yarpız mı nahana mı
Heste heberi geldi
Esseh mi mahana mı**

ESTE KÖSTE : Bahane uydurma anlamını içeren ikileme.

**Este köste étmahnan bı kerez kırtılamazsan, so-
nında yahalandiy işte.**

ESTER : Katır.

**Estere bindim oldım süvarı
Yüzbaşı vurılmış mevzer yaralı
Bi anam vardı başı belalı
...**

ESVET : İlaç olarak kullanılan, siyaha çalan yeşil renkli yabani ot. Arapçada bu sözcük "siyah" veya "en siyah" anlamındadır. Oldukça acı olan bu ot şeker hastalığı, yüksek tansiyon ve korku için kullanılır.

**Heste olmahtan çoh, gendine acı ot esvet içiriller
déye korhardı.**

EŞKERE : Aşikâr, açık açık.

**Töspehim al mercandan
Keheve doldır filcandan
Seversey eşkere sev
Ben geçmişem bı candan**

EŞKİMİŞ : Geçmişle ilgili henüz kapanmamış bir hesaplama, kin gütmeye neden olacak geçmişte yaşanan bir olay.

**Sen hindi bı oğlandan ne istiyisen, bi eşkimişiy
varsa eger eşkere söyle bize.**

ET DAŞI : Çiğ köfte yapmak için kullanılacak yağsız etin tahta bir tokmakla dövüldüğü siyah taş. Bu taş granit cinsindendir. Gözeneksizdir. Bir tarafı iyice perdahlanır. Diğer tarafı yere konduğundan oynamayacak şekilde traşlanır. Bu taş aynı zamanda zeytin kırmak ve peynirin suyunu almak için de ağırlık olarak kullanılır.

Konşıdan her şe istendiğini duydım, et daşı istendiğini héç duymamıştım.

EVİRGEN : Becerikli, eli işe yatkın.

**Elime evirgen bi helpe geçse bi kırtık rehetlerem,
gözüm arhada kalmaz.**

EVSİM : Avcının tuzağında kullandığı yem, avın tuzağa düşmesine neden olan şey.

**Allah benim kederimi kimsiye yazmıya; silehim var,
fişengim yoh; avım var evsimim yoh.**

EV SMAH : Köfte veya pilav yaparken bir tepsi yardımıyla bulguru havalandırarak kepeğinden ayırmak.

**Kara et hezır; soğanı, behtenizi dorğadım, sen de
zehmet olmiysa burğılı evs.**

EYE : Sahip, iye.

**Evladiyın hêrini görmiyesen, eyesiz kalasan, kapıyı
çalan olmiya işallah.**

EYVAN : Ayvan. Urfa mimarisinde iki çardak arasında yer alan oturma mekânı. Eyvanın ön duvarı yoktur. Arka tarafında bir büyük, iki küçük “camhana” iki tarafında aralarında bulunduğu iki çardağın iki veya üç penceresi vardır. Bu pencereler nedense sürekli olarak kapalı tutulur. Poyraza karşı olan eyvanlara “yaz eyvanı”, kibleye karşı olanlara “kış eyvanı” denir. Urfa’da rüzgâr genelde poyrazdan estiği için yaz eyvanı poyraza açıktır, serin olur. Ayrıca yaz eyvanında evin damıyla bağlantılı bir yol bulunur. Bu yola “livan” denir. Livan, damdaki “badgel” veya “badiya” denen dikili bir taşla damdan esen rüzgârı eyvana verir. Kış eyvanı ise poyraz almadığı ve öğle güneşi aldığı için sıcaktır. Ev halkı yağışsız olan ve ayaz olmayan kış gündüzlerini burada geçirir. Eyvan ve çardakların önünden geçen ve avluya bakan kısmı demir parmaklıkla çevrilen yola “gezenek” denir. Eyvana gezenekten bir basamak merdivenle çıkılır.

**Eyvana serdim kéce
Néçe bı ‘ümrüm geçe**

‘Ecep o gün olur mı

Eliy elime geçe

EYVANLI DEĞİRMEN : Şehrin kuzey batısında yer alan bu değirmen “Keşiş’in Ağılı “ denen yerin karşı batısındadır. “Açıksu”dan gelen suyla çalışan bu değirmen Bağlarbaşı semtinde yer alan “Yeraltı Değirmeni”nden sonra gelen ikinci değirmendir. Bu değirmenin bir eyvanı ve eyvanında küçük bir havuzu varmış. Buraya bu nedenle bu ad verilmiştir. Bir zamanlar meskûn olmayan ve gözlerden uzak olan bu yerde içkili, müzikli alemler yapılmış. Şu anda mevcut değildir. Bakınız :Keşişin Ağılı, Yéraltı Degirmeni.

EYYÜBİYE : (Eyyubiye)2014 yılında Şanlıurfa’nın ilçe olmuş semtlerinden biri. Buraya bu adın verilmesinin nedeni Eyyüb AS’nin makamının burada olmasıdır. Eyyüb AS’nin çile çektiği, hastalığına sabırla direndiği mağara ile yıkana rak şifa bulunduğu söylenen mağara buradadır. Tarihi belgelerde Roma döneminde bu kuyudan çıkan suyla burada hamamlar yapıldığı, derdine şifa arayan insanların bu suda yıkandığı söylenir. Yine tarihi belgelere göre İmadeddin Zengi Urfa’yı aldığı anda romatizmal hastalıkları olduğunu söyleyince Süryani Papaz Basil Barshumana ona bu suyun varlığından söz etmiş, İmadeddin Zengi bu suda yıkanmıştır. Bu tedavinin iyi veya kötü bir sonuç verdiğini de bilmiyoruz.

EYYÜP NEBİ : Urfa’nın Viranşehir ilçesine bağlı bir köydür. Bu köyde Eyyüb AS’nin, Elyasa’ AS’ın, Eyyüb AS’ın hanımı Rahime Hatun’un mezarları ile Eyyüb AS’nin yıkanarak şifa bulunduğu söylenen ve yöre halkı tarafından “süt kuyusu” denen bir kuyu vardır. Valilik ve ŞURKAV tara-

findan restore edilerek ve çevre düzenlemesi yapılarak ziyarete açılmıştır.

EZAḤANA : Eczahane.

**Bı dert ottan mottan gétmez, éyyi olmaḥ istiysen
ezahana ‘ilacı lazım siye.**

EZİM : Şimdi, yeni yeni.

**Ben ne bilim kıardaşım, başıma gelenleri ezim
ezim aynamağa başladım.**

EZNİK : Ezik, ezilmiş. Meyva ve sebzelerin ezilmiş, bozulmaya yüz tutmuş hali. “-ik” fiilden isim yapma eki yerine “-nik” fiilden isim yapma ekinin ölü bir ek olarak kullanılması dikkat çekiyor.

**Bı eznik firenkleri bi terefe ayır, onlardan firenk
suyı çıḥadırıḥ.**

EZVEḤ : Zahmet, sıkıntı, zorluk. Arapçadaki “ezva’ : eziyet” sözcüğünden.

**İşiyiz güciyiz herkeze zehmet, dosta düşmana ez-
veh; millet ‘ecizdi eliyizden.**

EZVEḤLİ : Zorlu, zahmetli.

**Ne kıeder ezveḥli bi adamsan, Allah seniḡ arvadıya
yardım éde ki derdiy çekiy.**

É

É : Evet anladım, tamam anlamlarında bir ünlem.

É ben seni éyyi aynıyam da hindi ben gidip **baba-
ma ne déyim, onı nasıl kandırım.**

ÉÉÉÉ : İlgimi çekti, anlatmaya devam et anlamında bir ünlem.

Démaḥ 'emmiy kıızı babası evine geri gelmiş ha,
éééé geninnen **konıştiy mı, ne déyi?**

É É : Duydum, geliyorum anlamında bir ünlem olup genelde
kapı çalındığında içerideki kişi tarafından söylenir.

**Ğardaşım é é déyyem, amma duyan kim; ğapiy
nérdese ğıracaḡlardı valla.**

ÉHİL : Olgun, yetişkin.

**Seniy kimin éhil bi adama bı laflar yağışmiy, ağziy
dér, topla birez.**

ÉHRAM : Yün ipliğinden tezgâhta kabaca dokunmuş boyasız, do-
ğal yün renginde, kadınların sokakta giydikleri 2 m enin-

de, 2 m boyunda, kenarları saçaklı, dikişsiz örtünme kumaşı. “ ‘Eriş, mekik, yollı, payam, tut, kepenek, sandıklı kepenek, sandıklı gibi çeşitleri vardır.

Éhramı başıya ört, çıh zuvağa, bah başıya neler geliy; élin ağzı adama neler démez.

ÉLE : Evet, öyle, aynen.

Her lafıya he démağa, testiğ étmağa, éle demağa mecbur mıyam?

ÉLE : Öyle. Bu şekilde, o şekilde, bunun veya onun gibi anlamlarını içeren zarf veya sıfat görevli sözcük. Urfa’da “öyle” anlamına gelen “éle” ile “böyle” anlamına gelen “béle” kullanıldığı halde “şöyle” sözcüğünün karşılığı yoktur.

Éle söylersey belki siye inanıp yanımıza gelir.

...

Éle adam da varsın bize arhadaş démesin.

ÉL’ELEM OTI : Bir tür yabancı ot. Çok küçük bir ağaç biçimindedir. Küçük yaprakları vardır. Çok kısa bir süre için küçük, belli belirsiz beyaz çiçekler açar. Küçük fasulye kapçıkları biçiminde ürün verir. Bu ürün tazeyken kırılarak içinden çıkarılan su, vücuda sürülerek romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır.

Seniy derdiyin ‘ilacı élélem otıdır bacım, dağa Géttiğiya kıpat eve getir; hırp déye keser argı-lariy.

ÉNGİN : Alçak, yüksekliği fazla olmayan.

**Bıldır bi tandır kürsisi yapmıştiy bize, birez éngin
olmıştı valla.**

ÉNGİN : Alçak gönüllü, kibirsiz.

**Bırniy kıldırdiy mı adama ne'ere çekeller, aman
aman éngin olasan.**

ÉNMAH : İnmek.

**Éndim kıyın dibine
Bahtım suyn rengine
Analar kız béslemiş
Vermiyor sevdigine**

ÉNME : Felç, inme.

**Bı kıder üstime gelmeyin, bahtın biye énme énerse
mabalım boynınıza.**

ÉRBE'E : Çarşamba. Haftanın dördüncü günü.Sözcük Arapçadaki
“rabia : dört” sözcüğünden geliyor.

**Ögimizdeki érbe'e günü dağa Bamya Suyı'na mı,
Karakoyın'a mı gidağ?**

ÉRGÜNNİZ : Günün mümkün olan erken saatinde, akşam olmadan
güneş batmadan, vakit varken gibi anlamlar taşıyan
bir ikilemeyken zamanla kalıplaşmıştır.

**İşimizi érgünnizken bitirağ, evimize gidağ; daha
ağşama yimek yapacağam uşahlara.**

ÉRMİHASIL : “Seni gidi seni” anlamına gelen sevgi dolu hitap söz-
cüğü. Sözcük Arapça her türlü ilmi elde etmiş, çok

bilmiş anıamlarına gelen "ilim" ve "hasıl" sözcükleri-
nin birleşmesiyle oluşarak yerel söyleyişte ses değı-
şimlerine uğramıştır.

**Gel bahah érmihasil; nérden gelisen béle, gene
ne derdiy var, kimi ariysan?**

ÉřİTMAH : Duymak.

**Urfa'nın yaş üzimi
Yaş doldırır gözimi
Éřittim yar geliymiş
Açtım bağılı gözimi**

ÉřME: Pınar.

**Çay içinde éřme çoh
Tebip yaram deşme çoh
Ben dédim sen olasan
Biye göre aşna çoh**

ÉřřEK : Evdeki giysilerin, halı ve kilimlerin üzerine atıldığı dört
ayaklı, tahtadan bir tür askılık.

**Siye zehmet olacah amma bı pantolı éřřegin üsti-
ne, sakkomın yanına at.**

ÉřřEK : Eşek. Urfa'da tek "ř" ile kullanılmaz.

**Katırın arhası sıra gétme, babası éřřektir. (atasö-
zü)**

...

Éřřek olan bı oyunu béle oynar mı?

ÉŞŞEK MÉYDANI : Urfa'nın batısında şimdiki müzenin karşısında (veya eski otogarın yanındaki belediye soğuk hava deposunun yerinde) yer alan meydan. Zamanında meskûn olmayan bir alana neden meydan dendiği, burada neden eeklerin toplandığı veya neden eşek alınıp satıldığı sorusu kafaları karıştırmıştır. Ancak yaptığımız alan araştırmalarında bu meydanın eşek meydanı olmadığı, bir toplanma yeri, bir uğurlama yeri olduğu bilgisine ulaştık. Osmanlı döneminde seferberlik ilan edildiğinde savaşa giden eli silah tutan delikanlılar buradan uğurlanır, Halep'e sevk edilirmiş. Ayrılık acısı, bir daha kavuşamama korkusuyla dökülen yaşlar bu meydana bu ismin verilmesine neden olmuştur. Farsçadaki "éşk : gözyaşı" bu meydana adını vermiştir. "Eşk Meydanı" zamanla unutulmuş, Urfa'nın kolay söyleme fonetiğine uymadığı ve hançeresine yabancı geldiği uyamadığı için burası zaman içinde "Éşşek Méydanı" olarak anılır olmuştur.

ÉYYİ : İyi.

Hasa damlar
Gülsuyu **h**asa damlar
Éyyiler **k**odı **g**étti
Kalmadı **h**as adamlar

ÉYYİ : Evet, tamam, doğru anlamlarını içeren onama edatı,

Éyyi, ben de artıh bından soyna başka türlü **konış-ram onnarnan.**

‘E

‘EBA : Aba. Yünden yapılan kaba bir dokuma olup genelde kızıl kah-ve rengindedir. Yarım ve geniş kolludur. Omuzdan ayaklara kadar uzanan abanın önü açıktır. Kol ağzına ve iki ön tarafına baştan aşağı sırmalı kumaş geçirilir. Hem sıcaktan hem soğuktan koruduğu için her mevsim giyilebilir. “Haçıya, meşleḫ, Sa’duni, siyah, şal, kırmızı” gibi türleri vardır.

**Bı gelen Ayıp mıdır
Şal ‘eba géyip midir
Él ‘elem yar sever de
Ben sevsem ‘eyip midir**

‘EBDAL : Hak aşığı, derviş.

**Bi dalda beş gülim var
Naçaram müşkilim var
Yar beni ‘ebdal étti
Elimde keşkülüm var**

‘EBDES : Abdest, vudu.

Anayın, babayın ḫérine biye kuydan bi koka su çek,

ıbrığa doldır, ‘ebdes alacağam.

‘EBDEŞHANA : WC, tuvalet. Bakınız : Çeşme.

Vırrık mı olmışsan, ‘ebdeshaniy yol étti.

‘EBDİLVEHİT TEKKESİ : Su Meydanı’ndan gelen ve Ulu Cami’nin arkasından geçerek Aslanlı Han’a inen ve bir zamanlar 12 Eylül Caddesi, şimdiki adı Demokrasi Caddesi olan yolun Ulu Cami’den sonraki kısmı Kubbe Mescit Sokağı idi. Bu sokağa bu adın verilmesinin nedeni, bu sokağın en alt kısmında bir mescidin olmasıydı. Abdülvahit Efendi bir Girit göçmeniymiş. Urfa’ya 19. yüzyılın sonunda gelerek yerleşmiş ve bu mescitte öğrencilere ders vermiş. Geceleri burada zikir halkaları oluşturulmuş. Bu zikir halkasının Nakşi bir zikir halkası olduğu biliniyor. Bu nedenle mescidin adı Abdülvahit Tekkesi olmuş. 19-50’li senelerin sonu ile 1960’lı senelerin başında Hacı Kâmil Yusuf Ziya (Yetkin) tarafından restore edilmiş ve tekke Abdülvahit Tekkesi Camii adıyla anılır olmuş. 20-00’li yıllarda yol genişletme çalışmaları sırasında cami kü çölünce caminin yanındaki evi camiye katarak camiye restore eden İmam Aslan kendi adını vermiştir.

Dayımın bi tükeni de ‘Ebdilvehit Tekkesi’nin karşısındaki ara zuvahtadı.

‘EBÉTARAN : Güzel kokulu, biberiyeye benzeyen, mevsimlik bir

saksı bitkisi.

**Söle biz de bilah bayrı; sende ‘ebétaran mı var,
neyiye havas édağ oğlım?**

‘EBRA : Dara, boş kabın ağırlığı.

**Üzimi hampiya verdiğiñ vahıt taylığın ‘ebrasını
almağđ unıtma, kimse kimsiy yaldatmasın.**

‘EBRAŞ : Deride renk hormonlarının eksikliğinden kaynaklanan beyaz lekeler.

**Biye éle geliy ki seni asıl yoldan çıhadan ‘Ebraş
Mıstafa’nın kardaşıdır.**

‘EBRAVÍ : Bir tür lorke oyunu. Hareketlidir. Hem bayanların hem erkeklerin oynadığı bir oyundur.

‘EBRET BEŞERET : İnanılmayacak kadar çirkin anlamına gelen ikileme. İkilemeyi oluşturan sözcüklerden “ ‘ebret “, “ibret” sözcüğünün yerel söylenişidir. Diğer sözcük “beşeret” ise Urfa’da “basiret” sözcüğünün yerel söylenişidir. Aralarında bir anlam ilişkisi olmayan iki sözcüğün bir ikilemede bir araya gelmesi oldukça ilginçtir.

**O ne ‘ebret beşeret arvatlardı, dayzam onnarı
nasıl toplamıştı başına, bilmiyem.**

‘EBUT : Kimi kimsesi olmayan, tek başına yaşayan kişi.

Daha evel de size söyledim; bı adam ‘ebut, ne evi

var ne de kimsesi.

‘ECEMİ : Acemi.

**Ben bırağa yengi geldim, ben heppiyizden ‘ece-
miyem, zankim bını bilmiysiz.**

‘ECEP : Acaba.

**Al eliye kelemi
Yaz başıya geleni
‘Ecep nére gömeller
Yar yolına öleni**

‘ECİR : Taze tüketilen, taze ve kurutulmuş haliyle dolma yapılan, salatalığa benzeyen kendisi yeşil ve tüylü, haziran ayında hasat edilen üzerinde boyuna çizgiler bulunan bostan sebzesi.

**Bı sene ‘ecır kurıtmah elimize geçmedi bacım,
kışın kapıyı çalarsam kusura bahmayın.**

‘ECİYAN : Aile terbiyesi görmemiş, etrafa zarar veren çocuk olup gelde çoğul olarak kullanılır.

**Bı ‘eciyanlardan kim başa çıkıracak, mehlede çalın-
madık kapı bırakmadılar.**

‘ECİZMAH : Bıkmak, usanmak.

Deli düğinden, çocuk oyundan ‘ecizmez.

...

Hah babayın oğlu değil, bi gün senden ‘eciziller.

‘ECİZ OLMAH : Bir şey yapamaz duruma gelmek, bıkmak.

**O gün mehlide herkez birbirine girdi, ayıramadıh,
valla billa ‘eciz oldıh.**

. . .

**Allah’ın her günü her işe ben; her derde ben, ‘eciz
oldım valla eliyizden.**

‘EÇ : Çocuk dilinde dayak.

Bizim oğlımız çoh ‘ası konşı, ‘eç meç dinnemiy.

‘EÇ ETMAH : Dövmek.

Bah, suyu yére tökersey seni ‘eç ederem ha.

‘EDET : Gelenek.

**Urfa Urfa öveller
Gözzelleri sevdeler
Bizde ‘edet béledir
Hem çalar hem söleller**

‘EDET : Sayı.

**Bı keder ‘edet koyunımız oldıgını ben de sizden ör-
gendim, size helal olsun, ben bilmiyem, siz biliysiz.**

‘EDİ : Rakip, düşman.

**Sizi dost biliydim, hepiyiz ‘edi oldıyız biye; artıh
dostım kim, düşmanım kim bilmiyem.**

‘EF : Af.

**Beni kimse gençken ‘ef étmedi ki ben de sizi ‘ef
édim, biye ‘effi örgetmediler.**

‘EFARA : Hububat kümesinin yerde kalan taş, toprak, yabani ot karışımı kalıntısı.

**Yérdeki ‘efariy erinmedi, süpirdi, bi ħarbilin içine
kõdı, elemağa başladı.**

‘EGAL : Özellikle Arap erkeklerin başlarına örttükleri puşının duruşunun bozulmaması, yüze düşmemesi için veya rüzgârdan uçmaması için kullandıkları siyah bant. Bu bant, takan kişinin kafa ölçüsüne göre siyah veya koyu kahverengi ibrişimle sertçe ve yuvarlak örülmüş bir bandajdır.

**Urfa’mız kaç minara
Bülbil køndi çinara
Elim mehkûm ben kurban
Başı ‘egâllı yara**

‘EKÂBA BOĞAZI : Urfa - Suruç çıkışında, eskiden oldukça sarp ve virajlı bir yoldan çıkılan; karayolu üzerinde Urfa’ya hakim bir tepede kayadan oyulmuş dar geçit. Bu geçit daha çok Urfalılar arasında “namus takası” denen küçük bir oyuğuyla ve Urfa’nın Kurtuluş Savaşı’nda Fransızlarla yaptığı kurtuluş mücadelesiyle ünlüdür. Sözcük Arapçada “dar geçit” anla mindadır. Bakınız : Nammis Takası

**‘Eķaba Boğazını géçtiħ mı kurban oldığım Urfa,
gözimde tütmağa başlar.**

‘EKÂZA : Baston. Halk arasında “ek aza – ek organ” olarak niteleyen

ler varsa da sözcük başındaki ünlü “e” değil “ ‘e “ dir ve Arapçadaki “ayn” harfiyle telaffuz edilir.

**İmam ‘Emmi gene ‘ekâzasını karannıhta divarla-
ra vura vura gidiydi.**

‘EĞİT : Macun şeker.

**Bı, çarşıda satılan ‘ekıt değil yavrım, göziy aç, bah;
bildiğimiz küncili ‘ekıt.**

‘EKİS : Aksi, ters, inadına, başına buyruk kişi.

**Bı dağlar ulı dağlar
Etrafı sulı dağlar
Yarım hulanmış gidiy
Kıomayın ‘ekis dağlar**

‘EĞRAP : Akrep.

**Kıran süpire seni! ‘Eğrap mı sohtı sankim , ne bağı-
riysan? Altı üsti bi bö’cik.**

‘EĞRIBA : Akraba

‘Eğrap étmez ‘ekrıbanın ‘ekrıbiya éttiğini.

. . .

**Ben seni yériyde olsam bütün ‘ekrıbalarımı toplar
derdimi, de’vamı onnara aynadırdım.**

‘EKRUT : Ele avuca sığmaz, dizginlenemez, önünde durulamaz,
cevval gibi anlamlar taşır.

**Anam seniyo oğliydan heberiy yoh, mehliy bi ipe
bağlamış ‘ekrut.**

‘ELEM : Bir olayın dışında olan herkes, el alem.

**Eviyzde var deleme
Kaşiy benzer keleme
Ben seni gizli sevdim
Sen duyırdiy ‘eleme**

‘ELEMET : İnanılmaz, akıl havsala almaz, tarifsiz.

**Siye nasıl aynadım bacım, ‘elemet bi şédi, ödim
koptı, nutkım kurıdı.**

‘ELEMET : Delil, işaret, alamet.

**Babamın béle konuşmağı hère ‘elemet degil, bi-
rezden kıyammat kopar.**

‘ELEMET : Olağanüstü, acayip.

**O günü héç hetirletme biye ‘elemet bi gündi, ana-
mız ağladı valla dayzé.**

...

**‘Elemet bi adamdı, tek ayah üstine kırh tene ya-
lan söledi, hepimizi kandırdı.**

‘ELİ SAİP KÖPRİSİ : Karakoyun Deresi üstünde Bedi’üz Zaman Me-
zarlığı’nın şehitler mezarlığı bölümünün ara-
sından eski devlet hastanesine çıkan köprüdür.
Urfa kurtuluşunda milis komutanı Yüzbaşı Ali
Saip Bey Fransızlarla Urfa’yı terk etme koşulla-

rını bu köprü üzerinde müzakere ettiği için köprüye bu ad verilmiştir. 1922’de köprü yeniden elden geçirilmiş, restore edilerek köprüye güney girişinde bir kapı ilave edilmiştir.

Hestahanadan aşşığı énip ‘Eli Saip Köprisi’ni geçtiymi solda iki tene degirmen vardı.

‘ELİZERLİ : Bakışları keskin, nazarı çabuk değen kişilere yakıştırılmış bir isimdir. Bu isim eski Suruç ilçesine bağlı, bugün Suriye sınırları içinde kalan Ayn’el Arap’ın 30 km doğusundaki “ ‘Elizéran” köyünden gelmektedir. Bu köyün kadını veya erkeği bir ata nazar ettiği zaman atı çatlatırmış. Geçen yüzyılın başında köyden geçip Suriye’ye geçen bir adamın çok güzel gözlerini bu köyün nazarı yüzünden kaybettiği yörede hala söylenir.

‘ELLEF : Hububat komisyoncusu.

‘Elleften bi timin arpa aldıh, éşşek yisin déye; éşşek öldi, arpa tavuhlara nesip oldi.

‘ELLEK : İçten pazarlıklı, her türlü hileyi yapmaya elverişli.

Bize ‘elleklıh étme, bı hıuyı terk ét, ne varsa kırsa-ğiyda çıhat bahah.

‘ELLENGİR : Dolaşık, komplike, karışık, anlaşılması zor, allengir.

Bi yaşıma daha girdim; bıncı yaş yaşadım, béle ‘ellengirli bi iş görmedim daha.

‘EMEL : Bağırsak bozukluğu.

**Ben dünegin yidiğimiz etten bi şé aynamadım,
'emel oldım, sancım da var.**

'EMELİYE : Amele, inşaat işçisi.

**Yarımşar yömiye iki 'emeliye tutsay bı heyadı
adama çeviriller, acıh paraya kıy.**

'EMMİ : Amca.

**Evleri sekilidir
Toprehen ekilidir
Eger babası yohsa
'Emmisi vekilidir.**

'EMMO! : Amcaya hitap şekli olmakla beraber gençlerin kendilerinden 20 - 25 yaş büyüklere de bir hitap şeklidir.

**Emriy olır 'emmo, senden para pul istiyen kim ,
bize dü'e ét yéter.**

'ENGİŞ 'ÜNGÜŞ : Kargacık, burgacık.

**'Esger oğlından gelen mektibi héç biri ohıyamadı,
mektip 'engiş 'üngüş yazılmıştı.**

'ENGUT : Angut, kızıl kahverengi renkte bir kuş olup doğadan tuzaklarla avlanıp kanatları kırılarak evlerde beslenir. Çocuğu doğup da yaşamayan evlerde var olduğuna inanılan uğursuzluğu (tebe'e) gidersin diye de angut beslenir. Evlerde onlar için yapılmış, duvara asılı ahşap kafesler veya "kuş takaları" vardır. Eve bereket ve uğur getirdiğine ina-

nılır. Ayrıca olaylara tepkisiz kalan ve olayları seyretmekle yetinen kişilere angut benzetmesi yapılır.

Havas éttim, bi çüt 'engut bésliyim dedim, o da gétti pisiklere yém oldu.

'ENKİR MÜNKİR : Münker ve Nekir adlı sorgu melekleri.

Yarın, bi gün 'Enkir Münkir mezarda boyniya binnerse aynarsan helalı, heramı.

'ENNAZİK : (Alinazik) Bir tür dolma. Yeşil, tüylü, boyuna çizgili, salatalığa benzeyen acur oyulur, iplere saplanarak gölgede kurutulur. Kışın suda kaynatılarak yumuşatılır. Az yağda kavrulmuş pirinç ve baharatla tatlandırılmış kavrulmuş kıyma etle doldurulur ve pişmeye bırakılır. Acur ve içi iyice piştikten sonra tabaklara alınır. Üzerine bolca sarımsaklı yoğurt gezdirilerek servis edilir. Patlıcan salatası olarak bilinen ve közlenmiş patlıcanla yapılan alinazik Urfa mutfağında yoktur.

Urfa'da şimdi kaç evde 'ennazik bişiy 'ecebe, çoğı ev bişirmiye bişirmiye unıttı?

'ENNEP : Hunnap. Kızıl kahverengi, hurmadan biraz küçük, tatlı; taze veya kurutulmuşu yenen bir yemiş.

İnan ét, dedem öldühtan soyna bahçamızdaki iki 'ennep ağacı da kurıdı.

'ENNEBİ : Hunnap rengi, oldukça kızıla çalan kahverengi. Bu renkte daha çok deri imal edilir ve bu deri ayakkabı, postal, yemeni yapımında kullanılır.

**Mençester şerval, kırh düğme yélek, ‘ennebi postal;
dêrsen ki iki géçili ağadır.**

‘ENKEBUT : Bir tür iri ve zehirli böcek türü olup Urfa’da daha çok
sinsi ve tehlikeli insanlar için kullanılır.

**Bı ‘enkebuttan uzak durın, diğketli olun, néder
éder sizi bi gün sohmağa kağar.**

‘ENNEPLİ : Urfa’nın güneydoğusunda, içinde dört hunnap ağacı
bulunan ünlü bahçelerden biri. Vakıf kayıtlarından bu
bahçenin Kunderacı Pazarı’ndaki İhlasiye Camii’ni yap-
tıran kardeşlerin bu bahçeyi bu camiye vakfettikleri an-
laşıyor. Bakınız : Dendennik, Böyük Bahça.

‘ENTER : Urfa yöresel iklim terminolojisine girmiş hayali kişi. Riva-
yete bakılırsa ‘Enter güzel bir mart günü devesiyle kö-
yünden çıkmış, başka bir köye gidiyormuş. Hava aniden
bozmuş ve o kadar soğumuş ki Ênter devesini kesip de-
venin karnına girip donmaktan kurtulmuş. Urfa’da mar-
tın ilk on gününde meydana gelen ve 2 veya 3 gün süren
soğuklara “ ‘Enter Savuğı” denir. Bu rivayet Urfa’da yaşa-
yan hem Kürt hem Türkmen kültüründe vardır.

**Valla ben puc oldım, donıyam,elle’em ki ‘Enter
gene devenin karnına girdi.**

‘ENTERİ : Entari.

**‘Enterisi cengeri
Cenk éttim aldım yarı
Cenk éttiğıma degdi
Yar deger dünya malı**

‘ENTİF : Bir tür dikenli yabani ot. İlaç veya boya yapımında kullanılan kirli yeşil renkte bir ot olup çiçeği yoktur. Tarihi kaynaklarda Urfa’nın kuzeybatısındaki Külaflı Tepesi ve eteklerinde ve Karaköprü’de yetiştiği söylenmektedir.

Bi sene bağa bahtiy bahtiy, bahmadiysa üzim, incir yerine ‘entif, südlegen toplarsan.

‘ENZİLHA : Ayn-ı Züleyha. Bu ismin yerel dilde söylenişi. Halk rivayetine göre Nemrut’un kızı. Hz. İbrahim’in ateşe atılmasından sonra kendini kaleden aşağı atan Züleyha’nın düştüğü yerde oluşan göl. “Ayn” Arapçada “göz, kaynak, memba” anlamlarına geliyor. Bugünkü dilde karşılığı “Züleyha Pınarı”dır. Ne zaman inşa edildiği bilinmeyen iki havuz şeklindedir. Havuzlardan biri dikdörtgen şeklindedir ve batıda yer alır. İkinci havuz ise daha büyük olup birinci havuzun hemen doğusundadır. buradan akan sular burada oluşan bir adanın etrafını çeviren kanal görünümündedir. Bu kanal aracılığıyla bu göl, Halil-ür Rahman Gölü’ne bağlanır. Cumhuriyetin ilk yıllarında içkili gazino olan bu alan, bugün çay bahçesi olarak kullanılıyor.

Uy désinler désinler

O dilleri yésinler

‘Enzilha bahçasında

Helepli bahçasında

Nesime’ m oynar désinler

‘ERABANA : Araba. Sonda açıklanamayan bir hece türemesi Meydana gelmiştir.

**Bı at, bı halnan bı ‘erabaniy nasıl çekecaḥ, bah
sayna béçara Allah’ından ölmüş.**

‘ERAKI : Rakı.

**Herama ḥille katma, ‘erakıya su kıoma; içen
kıfiy erken bulsın, içtiğına değsin.**

‘ERAPBAZAR : Fiyatını ve kalitesini fazla incelemeyen yapılan alış-
veriş.

**Dayım sıḥıntılıdır, ‘erapbazar alışverişe gele-
mez, gelse de altı ay ḥeste yatar.**

‘ERASA : Buğday pazarı. Terminoloji değışikliğıne uğrayıp buğday
pazarı olarak adlandırılmasına rağmen halk arasında
“ ‘erasa” sözcüğü hala kullanılmaktadır. “ ‘Erasa “ esnafına
da hala “ ‘ellef” denir. Kadim Yunancadaki “arasta” sözcü-
ğünden.

**Sebbeḥten gözini öfeler öfelemez ilk nefesini
Eski ‘Erasa Hemamı’nda aldı.**

‘ERFE : Arap aşiretlerinde aşiret mensuplarının dertlerini dinleyen,
onların sorunlarına çözümler bulan bilge kişi. Sözcük Arap-
çadaki “ ‘erife : bilmek” mastarından türemiştir.

**Sen benden oyniy mısan, benim dedelerim bı
tereflerde kaç yüz sene ‘erfelıḥ étmiş.**

‘ERİŞ : Asma. Urfa’da bağlarda olan asmalara “tiyek” denir. “ ‘Eriş”,
evlerde yemeklerde ekşi olarak kullanılan koruk için ve sıcak
yaz günlerinde gölgesinden yararlanmak için dikilen üzüm
asmalarıdır. Uzayan dalların sarılarak gölgelik yapması için

kurulan tahta iskeleye de “ ‘erzele” denir.

**Evlerinde var bi ‘eriş
‘Éşkın verir keriş keriş
Gel birez de benden koniş
...**

‘ERSİZ : Utanma duygusu olmayan, arsız.

**Bi ay doğdı kenarsız
Bı deli göyil ‘ersiz
Ben düştım ah ü zara
Siz düşmeyin yanarsız**

‘ÉRZ : Irz, namus.

**Bı melmeketin. ‘érzi nammısı senden mi soriliy,
‘érimizin nammısımızın bekçisi sen misen?**

‘ERZELE : Evlerde asmanın tırmanması ve gölgelik yapması için yapılan tahtadan çatma iskele.

**Bahçalarda ‘erzele
Benzim döndi gezele
Ne yaman bi dert imiş
Tutıldım bi gözzele**

‘ÉRZİ KIRIĞ : Irzı kırık, namussuz. Urfa’da hem hakaret için hem de çocuklar için kullanılan ve sevgiden kaynaklanan bir hitap sözüdür.

**Ben o ‘érzi kırığtan al vér étmem, yohsam bi
ye de leke gelir.**

...

Gel bahım ‘érzi kırırh ‘emmiyin kucağına, siye şeker vérim.

‘ESKER : Asker.

Bı ne biçim asbap, ‘éyni gâvur ‘eskerine benzemişsen.

‘ESKER : 50’lik kâğıt para.

Cébim herhal cép degil; inan ét; bı cép, cép olalı daha bi ‘esker üzi görmedi.

‘EŞARLAMAḤ : Yemek ocaktan indirilip tabaklara konmadan yemeğin tadına bakmak bahanesiyle kazandan yemek aşırarak, açlığını az da olsa bastırmak.

Mısafırlar gelmeden karnını bi kırtik ‘eşarlarken, anası kaşşığın sapından eline vurdı.

‘EŞARLAMAḤ : Yağ konacak küpe yağ bozulmasın diye küpün iç tarafını pekmezle sıvamak.

Kızım bını éyyi örgeñ, ‘eşarlamadıgiy küpe yağ komıyacaḥsan; her şeyin bi usılı var.

‘EŞİK : Aşık.

‘Eşik ‘elemi kôr sanır, dört yanını divar sanır.

...

‘Eşika Bağdat yırah mı?

‘EŞİR : Aşır, Aşir. Mevritlerde, sünnetlerde, düğünlerde, taziye evlerinde, toplu yemeklerde hafızlar veya herhangi biri tarafından okunan Kur’an-ı Kerim. Aynı sureden birbirini izleyen ve adından ötürü 10 ayetten oluşması gereken bu kıraatte bazen hatta çoğunlukla bu kurala uyulmamaktadır.

‘Kur’ene hürmet edin; Allah’ın kelamı ‘eşir ohıniyen dünya kelamı konuşmayın.

‘EŞİR AŞI : Aşure tatlısı. Pekmez, nohut, börülce (lolaz), incir, kuru üzüm, kuru fasulye, susam (küncü), erik kurusu, ceviz, kabuğu alınmış buğday dövmesi katılarak yapılan ve tüm İslam coğrafyasında Kerbela Olayı’na ithaf edilen ama Muharrem ayı dışında da yapılan bu tatlıya Urfa’da “ ‘Eşir aşı”deniyor. İçine konan 10 maddeden dolayı sözcük bize Arapçadaki “‘eşir-‘eşra : on” sözcüğünü anımsatıyor.

‘Eşir aşı bizim evde yalavuz muherremde değil, dört mevsim bişer.

‘ÉŞKİN : Işkın, şivga, meyva filizi.

Evlerinde var bi ‘eriş

‘Éşkın verir keriş keriş

Gel birez de benden konuş

...

‘EŞŞE : Ayşe isminin Urfa’daki söylenişi.

Üregimi şişirdiy ‘Eşşe, üregiy şişe.

‘ETEBE : Oda eşiği. “Gedemeç” ve “geremeç” ten farkı, eşiğin kare şeklinde olması ve kapının açılıp kapanmasına müsait ölçülerde olmasıdır. Sözcüğün 10. Ve 11. yüzyıllar doğu Türkçesinde de kullanılması dikkat çekicidir. Bakınız : Gedemeç, Geremeç.

Aynamadım; bahtım ki ‘etebede, üç çüt kondıra vardı amma odada iki gişi otırdı.

‘ETEP ÉTMAH : Alay etmek. Arapçadaki “’itab :ayıplama” sözcüğünden.

Siz benden ‘etep edin, hahın oğlu işini nası yéridiy şindi siz ona bahın.

‘ETELE ‘ÜTELE : Ayak takımı, değeri olmayan kişiler.

İlk oğlının sünnetidir, Allahisen sünnete ‘etele ‘ütele adamları çağırma.

‘ETTUNÉYİN KABALTISI : Göller Mahallesi’nde kuzey - güney doğrultusundaki yapı.

‘EVARA : Avare, başıboş, işsiz anlamlarına geldiği gibi zamanın boşa gitmesine neden olarak iş yapan kişileri oyalamak anlamına da gelir.

Ben ne yaptığımı biliyem mi, arvat öleli iki dinden ‘evara yaşıyam işte.

‘EVARA ÉTMAH : İşinden alıkoymak.

Beni ‘evara étme yavрім, evde çolıh çocıh benden

ekmek bekliy.

‘EVLAMAḤ : Havlamak.

İtler sebebe keder ‘evliyp durdı, elle’em dün gece bağa hırhız girdi.

‘EVLAMAḤ : Mecazen dinleyenin işine gelmeyen şeyler söylemek.

Ahşama keder ‘evladı durdı, kulaḥ asmadım, ne yapaydım, tay mı olaydım.

‘EYAL : İyal, zevce.

Bi adam herkeze kötü olur da evladına, ‘eyalına kötü olur mı yégen?

‘EYAN OLMAḤ : İçine doğmak.

Siz ne dérseyiz déyin, bı adamın bize bi ḥayınlıḥ edecağı biye ‘eyan olmıştı.

‘EYNE : Ayna.

Eminem otırmış ‘eyne dizinde

Destanlar oḥınır ela gözinde

...

‘EYNELİ : Kuşçulukta çok kıymetli bir kuştur. Bu kuş siyah olup kanatları beyazdır. Alnında da bir ahıtma (kağ) adı verilen bir leke vardır. Bakınız : Ahıtma, kağ.

Kırh yaşadıḥ, altımıza işediḥ; bi ‘eyneli kuş seḥebi

olamadıh, ben ona yanıyam.

‘EYNESİ AÇIĞ: Herhangi bir yabancının veya komşuların göz tacizi-
ne müsait olmayan, görüş alanı geniş olan, manzara-
lı ev.

**Evimiz Kalaboyını’ndadı, ‘eynesi açığtı, on doğkız
sene o evde otırdıh.**

‘ÉYNİM : Aynen.

**Mektibi açtım, oğıyacağam, oğıyamıyam ; yazısı
‘eynim ilan, ‘eğrap.**

‘EYRETİ : İĞreti, geçici, ödünç. Sözcük her ne kadar fonetik ola-
rak “iğreti” sözcüğünü andırıyorsa da sözcüğün Arap-
çadaki “ariyet” veya “iare” gibi sözcüklerle de anlam
ilişkisini gözden uzak tutmamak gerekir. Urfa’da genel
de evlilik adetlerinde kullanılan bir sözcüktür. Damat ta-
rafı gelin tarafının istediği ziynet eşyasını karşılayamadı
Ėında ya gelin tarafıyla anlaşmalı olarak (Bu bazen ge-
lin tarafının işine de gelir. Çünkü en azından gösterme-
lik de olsa kızları başkalarının nezdinde ucuza gitmemiş
olur.) ya da gelin tarafından gizli olarak kendi akra-
balarından birinden bir veya iki ziynet eşyasını geçici
olarak alır. Ziynet eşyası alınan yakın akraba ile belli
bir süre için anlaşılır. Gelin gelip takı sahibinden alı-
nan süre geçtikten sonra ziynet eşyası sahibine ek-
siksiz ve sağlam olarak iade edilir. Urfa’da bu sözcük
bir de giyenin üzerine yakışmayan elbise ve aksesuar-
lar için kullanılır.

**Heppisi kabılıımızdır kesimiyizin, feket almas ger-
danlıh alacah Ėükmimiz yoh, onı da dayımın kı-**

zından ‘eyreti alırır.

...

Bı çeket siye héç yakışmamış, ‘éynim ‘eyreti kimin duriy.

‘ÉYV! : Başarısızlık durumunda kullanılan bir alay ünlemi.

‘Éyv! Bekâra arvat boşamañkolay oğlım, evlendiymi seni de görriñ.

‘EZEZİ : Şıra yapmaya uygun oldukça tatlı bir sonbahar üzüm cinsi.

‘Ezezi üzimin şiresi hele hele bastığı bi başka olır.

‘EZYE : Elbise, kadın elbisesi. Erkeklerin giydiğine “ ‘ezye” değil “ ‘enterı” veya “zubın” denir.

Arvadına bi kışlıñ‘ezyeliñ alacañ altı üsti, girip çıñmadığı tüken kalmadı.

F

FAHAT : “Fuat” adının Urfa’daki söylenişi.

Dayzam oğlu Fahat, biye seni ‘eyariy aynattı, seni éyyi tanıyam.

FAK : Fare veya yılan tuzağı.

Zérmembiye üç dehfedir fak kırıyam, o sıçanı bi türli yahalıyamadım.

FANIS : Fanus, fener. İlk anlamı idare lambasının camı olan fanus, ispirotoyla yanan lüks lambalarının Urfa’ya gelmesiyle bu aydınlatma aracına verilen ad.

Téz fanısı yandır, evde kimse yoh; kaçtılar maçtılar démesinler.

FANULYA : Fanila.

Fanulyasını çıkattım, yırttım,kolına, ilanını sohtığı yere bağladım.

FARAŞLIH : Ağır hastaların şifa bulması veya ruhunu kolay teslim etmesini arzu etmek, borcu olan birinin borcunu ödemesini, doğum yapan kadının doğumunu kolay yapmasını dilemek için minarede sela okutulur. Sela okuma işini caminin ferraşı (temizlikçi, süpürgeci) yaptığı için okunan selaya bu ad verilir.”

Faraşlıh veriliy. Yarabbi dertlilere deva, hestelere şifa, borçlılara helas véresen.

FARŞ OLMAH : Sırları ortaya çıkmak. Farsçadaki “faş “ sözcüğünden.

Bı ‘ezmibarek günde beni ‘eleme farş étti, Allah seni de farş éde.

FARŞI MALAMAT OLMAH : Sırrı ortaya çıkararak herkese rezil olmak.

Sebbeh ola her ola
Herler selamat ola
Her kim sizi sevmezse
Farşı malamat ola

FARTAFİŞ : Uydurma iş, beş paralık adam anlamlarında kullanılır.

Kusura bahma, ben béle fartafiş işe para saymam.

...

O fartafiş herifin sözine uyarsay daha çoooh rezzil olırsan.

FAŞA KESMAH: Akamete, başarısızlığa uğramak.

Hankı işe elini attısa o iş faşa kesti. Şansı mı yoh, heta mı yapıy, işi mi bilmiy ? O belli degil.

FEDAYI : Fedai.

Ben kimsenin fedayısı degilem. Herkez gendi gendinin fedayısı olsun.

FE'EL : İnşaat işçisi, kazma kürek işçisi.

Siye kalsa bı işler kolay, oğlım bı iş iki üç fe'elden olacaḡ bı iş degil.

FEHİRLENMAḤ : Övünmek. Sözcük Arapçadaki "fahr : övünç" sözcüğünden türetilmiştir.

Adam dédiḡiy dünyasından fehirlenmez, ehretine fehirlenecaḡ şeler gönderir.

FEḤŞE : Fahişe.

Kimsenin nammısına sözim yoh, gendi feḥşe degil onun tebe'eti feḥşe.

FEK : Kuşçulukta güvercinlerin kanatlarının en uzun tüylerine verilen addır.

Bı kuşların kanatlarındaki fekleri yoldiy mı kuşlar kéfi kimin uçamaz.

FEKETİM Kİ : Fakat anlamındaki bağlaç. Ancak "fakat" bağlacıyla birlikte birinci tekil kişi eki olan "-im" ekiyle "ki" bağlacının beraber kullanılmasının nedenini izah etmek imkânsızdır.

Karnım çoḡ ac feketim ki canım héç bı sé istemiy

bögin.

FELHEN : Kırmızı, verimli toprak. Buğday yetiştirmeye uygun toprak. Bu toprak ayrıca elenerek sokak aralarında “küp felhen” veya “kül felhen” diye satılır. Bu toprağı alanlar toprağı, suyu serin tutsun ve sızdırmasın diye çamur haline getirerek çamuru su küplerinin içine sıvarlardı.

Bi felhenin gün gelecağ, ķeriři bi altın édecağ; démedi, démeyin, kıymatını bilin.

FELHEN KALDIRMAH : Toprağı hububat ekimine hazırlamak için sürmek.

O ķeder borca batmıştı ki , felhen kaldırmağ üçün amanat iki ökiz getirdi.

FENİKMAH : Açlıktan içi geçmek, bayılacak hale gelmek.

Yimegi sırfıya téz getirin, sizi bilmiyem amma ben fenikmağā başladım.

FERFİRLEMAH : Suçlu olduğı ortaya çıkınca şaşırmak, ne yapacağını bilememek.

Kebehetlerini üzine birin birin söledim, baştıyız mı, ferfirlemağā başladı.

FERİĞ GELMAH : Hakkından vazgeçmek.

Ben bı adamın babalığ heķķından feriğ gelsem bına ne Allah ne ķul razı olur.

FÉRİK : Genç, civan.

**Bı férıklar bi gün evlenecaḥ, dünyanın kaç yeddi
bucaḥ oldığını aynıyacaḥ.**

FÉRİK : Cıvcivle tavuk arası olan piliçlik dönemi.

**Bı bayaz férigi benden isteme, ne istiyisen iste
vérrem, bını almaḡı sen unit.**

FÉRİK : Henüz demini almamış çay.

**Yaptığıy çay biye ağır geliy, demlediği zaman
çayı, férikken doldır benimkini.**

FERMANA : Kırsal bölgelerde kadınların elbise üstüne giydikleri
çuha veya abadan yapılan kolsuz kısa yelek.

**Kıra çadırın kıızı
Fermanası kırmızı
Geh géyer geh allanır
Hep kırar belimizi**

FÉRUZ BEĞ HÉRATI : Eski Urfa - Gaziantep yolunun 15. kilometresin
de sağda yer alan, Şebeke Dağları'nın eteğın
de Elhac Firuz Beğ tarafından yolcuların ve bi
nek hayvanlarının su ihtiyacını karşılamak için
yaptırılan su hayratı. Su kaynağının bulunduğu
hayratın üstü kapalıdır. Hayrattan akan sula-
rın doldurduğu, kayadan oyulmuş, gölden ziya
de havuza benzeyen yerin kuzeyinde yağmur
sularının ve kar sularının havuza akarak inme
sini sağlayan küçük kaya yarıkları olan, mer-
divenle inilen bir gölet vardır.

FESADİ HANI : Eski Urfa sebze halinin veya Mevlevihane'nin kuzey-doğusundaki sokağa girişte Şaban Hamamı'nın karşısındaki köşede yer alan handır. 18. yüzyıl yapısı olan han iki katlıdır. Diğer hanlarda olduğu gibi birinci kat ahırlar işgal eder, ikinci katta yatakhaneler vardır. Bu hana "Fesadı" denmesinin nedeni ise maliklerinin lakaplarından gelmektedir. Bu han, bir süre "Fesadı Helil'in Hanı" olarak anılmıştır. Hanı yaptıranınsa kim olduğu belli değildir.

Fésadı Helil'in hanının karşısında Demirçi Miherrem'in tükeni yoh mıdı?

FEŞELLEH : Feşella, feşellah, gülün açılmış en iri hali. Urfa'da benzetilen eleman olarak olumsuz anlamda kullanılır.

Ustambul siye yaramış kızım, bahiyam maşallah feşelleh kimin açılmışsan.

FETİR : Mayasız olduğu için fazla açılmayan kalın ekmek. Biraz geç hamur olduğu için daha çok "tirit" dediğimiz et suyunda kullanılır.

Tiridin ekmeği fetir değildi, ekmek hamır olmıştı; tiridin dadını alamadıh.

FETİR : Ham üzüm.

Üzimler daha fetir; ne korıh ne üzüm, uşahlara yidirmeyin. Heste meste olıllar.

FETLEMAH : Kışkırtmak, fitlemek.

**Gene birileri beni siye fetlemiş, 'ekliy başıya döşir;
ne onnara uy ne şeytana.**

FESRENGİ : Kırmızıya çalan bordo renk.

**Gennere de söledim; bı odiya bencesine ancağ fes-
rengi bi İsparta halı yakışır.**

FIHT : (Fıht) Bir büyük aşiretin kendi içinde ayrılan kolları. Söz-
cük Arapçadır.

**'Eşiretimiz 'eynidir, feketim ki fıhtımız 'éyni degil, ne
onnarın sözi bize geçer, ne bizim onnara.**

FIKARA : Fakirler, fukara, yoksullar, dilenci.

**Fekir fıkaranın rıskını béle kesiysen, héç Allah'tan
korımiy mısan evladım?**

...

**Kapıya gelen fıkarıya, çarşıdaki hembala, 'emeliye
keder herkes gendinden razıdı.**

FIKARA : Mecazen uslu, her söylenene inanan, her işi istendiği gibi
yapan, uyumlu.

**Bı dünya açığöz dünyası, birahta fıkarıya ekmek
yoh; birezim yırtı olmağ lazım.**

FINDIĞI KIRIŞAN : Ayak mantarlarına iyi gelen beyaz toz. Kimyasal
bir maddedir. Pudra ve krem yapımında ve tüy
dökmede de kullanılır.

Barmahlarıya findığı kirişandan asit borigi sür,

barmahlarıybi daha kaçınmaz.

FIR : Öfke ateşi.

**Her gün elini, ayağını öpiyem, yarvaliyam, bi türlü
fırı énmiy; ne yapım bilmiyem.**

FIRFIR : Bir uzun çöp, fiyonk haline getirilmiş kâğıt ve iğneden oluş-
muş, rüzgârda dönen oyuncak, rüzgâr gülü.

**Bekô, bayramda uşâhlara fıfır satar, 'ekit satar,
onı mektep hâşlığı éderdi.**

FIRFIRLI CAMI : Büyük Yol(Vali Fuat Bey Caddesi)'ninTılındır Tepesi
eteklerinde yer alan bu cami halk arasında Fırfırlı
Kilise olarak bilinir. Hristiyanlar arasında bilinen adı
On İki Havari Kilisesi'dir. Bu adı almasının nedeni
caminin tepesinde kilise döneminden kalan rüzgâr
gülüdür. Yapı ince taş işçiliğine sahip olup cumhuri
yet döneminde uzun süre boş bırakılmış ve 1956'da
camiye çevrilmiştir.

FIRLANMAÛ : Dönmek. Baş dönmesi için kullanılır.

**Valla gene başım fırlanmağa başladı; téz biye
méyremhort kaynadıp getirin.**

FIRLANMAÛ : Dolaşarak eğlenmek, vakit geçirmek.

**'Emmi oğlı vahıt bulıp işiye baıamadım, bi
yarım se'et fırlan gel, işiy ħezır olır.**

FIRSANT : Fırsat

**Fırsantını bulırsay benim de müşkilimi ona bi
çıtlat anay, atay Ĥérine.**

FIRT : Iska.

**Nışan alıp bi daha bi daha şüşıye ataş étti, gene
fırt, gene fırt; fitil oldu .**

FIRT ÉTMAĤ : Iska geçmek.

**Sen nérde, gülle oynamaĤ nérde; göziyin ögindeki
péstiy fırt édiysen babo.**

FIRTANA : Fırtına.

**Bi fırtana, bi dalaz; göz, gözi görmiy. Kimse yérin-
den kaçamadı valla.**

FIS : İçi boş ceviz veya fıstık.

**Cevizi yiyen miyen yoh, kimsenin mabalını alma;
yarısına yahını fıs çıĤtı.**

FISTIĞAL 'EBİT : Yer fıstığı. Burada "abid : kul, köle" anlamındadır.

Yer fıstığının anavatanı olarak Sudan gösterilmek-
tedir. Anadolu ve Suriye topraklarında yerfıstığı-
nın ilk tarımını Sudanlılar yapmış, onlara ten renk
lerin den dolayı "köle" yakıştırmaları yapılarak yer
fıstığında böyle bir adlandırmaya gidilmiştir.

**Be'zi ĥevlalara künci yérine fıstığal 'ebit
koyıarmış, ĥevliya da ĥille karıştı.**

FISTIĞ TÖKMAĤ : Çalgı eşliğinde oyun oynarken kollarını ve

omuzlarını ince hareketlerle titreterek oynamak.

**Düginlerde onun töktüğü fıstığı benem déyen arvat
tökemez Allah seni inandırırın.**

FIŞKI : Büyükbaş hayvan dışkısı.

**Ahırdaki fişkıları temizle, külligin içine koy, helbet
bi gün bi külzibilçi gelir.**

FIŞKILANMAH : Mecazen fişkıyla açlığını gidermesini dilemek.

**Sesiy étme, otır bı sırfada ne varsa fişkılan, yarın
bını da bulamazsan.**

FIŞKİMAH : Büyükbaş hayvan dışkısı gibi kokmak anlamında olup
bozulan sebze veya meyva için kullanılır.

**Bı firenklerin heppisi fişkımış, at bınları toz
tenkesine zehmet olmazsa.**

FITA : Hamam havlusu, futa.

**Hemamda dellegin bahşışını vér ki fitay, peştimaliy,
haphabiy temiz olsun.**

FITA : Kadınların dışarı çıkarken kullandığı başı ve omzu örten bez.

**Mehlede fitasını başına örten herkes son nefesini
ceneze evinde aldı.**

FİTİYA GİRMAH : Kız çocuklarının genç kızlık dönemine girdiklerinde
örtünme ve eve çekilme dönemine girme,

mahrem olmayanlara görünmeme durumu.

**Gelinliḡ çağına geldi arth, fıtya girsin, helbet
bının da bi kısmeti çıḡar.**

FİZİL : Fesat kişi.

**Hem arvat fızıl hem herif, işleri gücleri ortalıḡı
karıştırmah, bi gün birine çatallar.**

FİCİR : Turfanda ve küçük turp.

**Bı mevsimde teze isotnan kifte yaparsay, ficir
turp almaḡı unıtmıyacaḡsan usta.**

FİLANKES : Adı lazım deḡil, herhangi biri.

**Hindi filankes kapıma gelip kanlı kimin yarvalsa
benim üçün ne ferḡ éder ki.**

FİLCAN : Fincan.

**Töspeḡim al mercandan
Ḳehve doldır f ilcandan
Seversey eşkere sev
Ben geḡmišem bı candan**

FİLİM FIRTANA : Akla gelebilecek her türlü oyun, her türlü hile ve
blöf anlamına gelen ikileme.

**Neye uğradıḡımı şaşırdım kardeşim, bi film bi fır-
tana, işi fısoḡmıya getirdiler.**

FİLLÉZ : Müflis, parasız. “İflas” sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Şansımız éyyimiş ki téz ayıldıı; herif fillézin
birimiş, nérdese bizi de yaldadacaıtı.**

FİRDOLAYI : Dört bir taraf.

**Kövin dört bi terefine firdolayı adam tiktı,
cenderme gelene keder.**

FİRENGİ : Sürgülü kilit.

**Ahşam olır firengiler vurılır
Ögimize kardiyanlar kurılır
Anam biye gide gele yorılır
...**

FİRENGİLEMAH : Kapıyı sürgülü kilitle kapatmak.

**Eve hırhız girmiş,yatmazdan evel kapıyı firengile-
mağı unıdırsay béle olır.**

FİRENK : Domates. Domatesin Frengistan’dan geldiği iddia edilerek
bu ismin verildiği tahmin ediliyor.

**Bi firenknen éyyi firenk tavası olır, yarın
unıtmazsam üç kilo alım.**

FİRENK BAĞI : Altın ziynet eşyası. Plaka haline getirilmiş altınla ya-
pılır.Beşi bir yerdelerin dizildiği zincire bağlanan fi-
yonk biçiminde tasarımlanmış süs eşyası. 50 gr ile

200 gr arasında yapılır. Üzeri nakışlıdır. Son zamanlarda taşlı olarak yapılmaya başlanmıştır.

Bés bési birlik, bi firenk bağı, ahtma bilezik, bi de kelep eski inci kesmişler kızlarına.

FİRENK KÖYNEĞİ : Düz renk, yakalı, manşetli, kravat takmaya elverişli gömlek, Frengistan kökenli bir giysi olduğu için böyle bir adlandırmaya gidildiği anlaşılan bu sözcük, Türkçenin bütün ağzlarında kullanılmak tadır.

Bi kat tiktirdim keşverengi, ona uyan bi firenk köynegine göz gezdiriyem.

FİRENKLİ KEBAP : Domatesli kebab. Çok az yağlı erkek kuzu eti makinede kıyma yapmak yerine bir ağzı oval geniş bıçakla bir et bıçağından oluşan zırhta çekilir. Kallın ve dört köşe kebab şişine büyüklüğüne göre yarım veya çeyrek olarak bölünen bir domates ve domates büyüklüğünde et saplanarak kömür ateşinde çevrilerek pişirilir. Pişme süresi 10-12 dakikadır. Tüm ustalık, domatesin yanmamasında etin ateşe dökülmemesinde ve etin içinin iyi ve gevrek pişmesinde, dürümde bulgur gibi dağılmasındadır.

Güz gele, firenkler birez eşkiyeydi, ağız dadından bi firenkli kebab yiyeydi.

FİRENKLİ KİYMA : Çiğ köftenin etsiz olarak yoğrulması, köfteye limon, koruk suyu veya nar pekmezinden birinin ilavesi, bol suyla cıvıtılmasıyla yapılır. Bu kıymanın bir adı da “kel kıyma”dır. Kuru yufka ekmekle yenir. Yazın yapıldığında içine koruk taneleri atılır.

lır.

**Hespe tökesen, géce se’et bilmem kaçta caniy
firenkli kıyma mı istedi?**

FİRENK SUYI : Domates salçası. Urfa Türkçesinde “salça” sözcüğü yoktur. Bu yüzden daha basit bir mantıkla kolay bir söyleyiş olan “firenk suyu” ifadesi tercih edilmiştir. Biber salçasına da tatlı bir besin olan reçel yakıştırılarak ironik bir benzetme yapılarak “ isot reçeli” denmiştir.

**Firenk suyu kimin her şeye karışmazsay olmaz
sankim, acıh bı işe de karışma.**

FİREZ : Ekinlerin biçilmesinden sonra ekin sapları ve artıklarıyla bırakılmış tarla.

**Uy rezine rezine
Buğdanın firezine
Hadé bi zılğıt çalah
Kızların kerezine**

FİFİRİK : Vantilatör. Sözcüğün yansıma yoluyla oluştuğu anlaşıyor.

**Bı ne keder sıccah, sıhlam su oldıh, tere battıh kı-
zım, bı firfirigi aç ta birez nefes alah.**

FİRİK : Buğday tarlada başak verip daha tam olgunlaşmadan başaklar toplanır ve yakılır. Samanından ayrılan yanık buğdaylar “carcar” denen makinelerde veya el değirmeninde bulgur gibi çekilerek pilavlık olarak saklanır.

**Bı firik birez fazla yanmış, acısı adamın hırtlegine
otriy, siye çarşıdan başka firik alım.**

FİRİK AŞI : Firikle yapılan pilav. Firik aşısı genelde etli olarak yapılır.
Koyun veya tavuk eti tercih edilebilir.

**Firik aşısı, üstinde tavuğu, tezze soğan, bikir ayran
daha ne olsun baco.**

FİRK : Bel fıtığı.

**Halımı sorma benim, belim firk olmuş, altı aydır
keçenin üstinde yatıyam.**

FİRKETE : Çengelli iğne. Bakınız : Sandıklı inne.

**Gider ayah, 'elele 'ecele bi firketiye bi şeb, bi göz
boncığı, bi nezerliş sapladı.**

FİSKE : Çifte, at veya eşek tepmesi.

**Katırın fiskesine gelesicce, bı seniye ettiğiy biye
düşmanım bile étmedi.**

FİSKE ATMAH : Çiftelemek

**Çocığ dediğiyi fazla methétmiyecahsan; şımarır,
şımardı da mı fiske atmağa başlar.**

FİŞENK : Fişek.

**Yataram yorğan döşşek
Rahtımda yoh bi fişenk**

**Kervan o eski kervan
Péşenk o eski péşenk**

FİŞNE : Vişne.

**Yarasını iki dolam sardılar, üstine fişne çürigi bi
kazah géydirdiler.**

FİT : Arabozucu laf, fitne.

**Bını unıtmayın; bi fit bi evi darmadağın éder,
üsteçelik kırh eve de suvaşır.**

FİTİLLİ : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

FİTLE : Fitol. Keçecilikte nakış yapımında kullanılan ham keçeden yapılmış renkli zikzaklı desen malzemesi.

**Seni evelce de tembehledim, fitle bitmiş; biye
niye heber étmiyen?**

FİTLEMAH : Ara bozmak, kışkırtmak, ortamı karıştırmak.

**Biri elle'em fitlemiştir sizi oğlım, kim dédi éle gü-
men édin déye.**

FİT OLMAH : Razi olmak, anlaşılmak.

**Onlarnan bazarlıh éttim, ben elli kâğıda fit oldım,
şindi siye noliy.**

FİYET : Fiyat, paha, eder.

**Kôra , malın éyyisini nérden aynisan demişler;
fiyetinden démiş.**

FOTHIRAF : Fotoğraf.

**Dam üstinde fothıraf
Gelin kızlar otıraḥ
Otırmaḥtan ne çıḥar
Gelin olaḥ kurtılaḥ**

FUZIL DUMAN : Bir olay sonrasında meydana gelen ve herkesin
öfke içinde olduğu karışık durum.

**Bı oğlan bı kıızı alıp kaçarsa görirsiz kızın anası bi
fuzıl duman kopadır meḥlede.**

G

GÂH : Kâh, bazen.

**Gâh bizde kalırsan, gâh kıziy gilde; başka kapiy mı
var anacığazım?**

GÂH : Pencerenin alt tarafındaki taştan çıkıntı, pencere denizliği.

**Kilidi takanın gâhına komışam dédiy, feket bi türlü
bulamıyam.**

GEBRE : Ata kaşağı sürüldükten sonra deriyi ve atın tüylerini temiz-
lemek için kullanılan oldukça sert ve kalın bez.

**Kaşavuyı vurdı siye zankim , şindi de gebrey mi
eksik kaldı oğlım.**

GECE KABARI : Bir tür septik çıban.

**Herifim gece kabarı çıhatmış, bi kızdırma, bi kızdır-
ma; ataşı héç énmıy.**

GÉÇİ : Keçi.

Géçinin uyuzı suyu piyarın başından içer. (atasözü)

...

Bınca senedir çalışıyır; géçinin kıyırığı kimin, ne uzandıır ne kıssaldıır.

GEDEMEÇ : Eşik. “Gitmek” fiilinden türemiştir. Kab veya çardağın girişinde esas zeminden 15 - 20 cm aşağıda kalan bölüm. Gedemecin büyüklüğü ya kapının açılıp kapanma sına yetecek bir alandır (‘etebe) ya da kabin, çardağın eni kadar olup 1 m genişliğindedir. Bir avluda birden fazla evin oturduğu zamanlarda banyo olarak da kullanılan bu bölümde odada oturanların terlik veya ayak kabıları bulunur. Bakınız : Geremeç.

Gene gedemeçte oturma uğırsız! Evin betini bereketini kaçıracaırsan.

GE’ÉÉ : Başarısız kişiler veya çok böbürleneler için söylenen alay ünlemi.

Ge’ée! Béle bi yalanı ancaır sen sölersen feket kimse siye inanmaz ki.

GEH : Bazen, zaman zaman.

**Kıara çadırın kıızı
Fermanası kırmızı
Geh géyer geh allanır
Hep kırar belimizi**

GELBERİ : Fırınlarda ocaktan ateş çekmeye yarayan ucu çengelli ağaç.

**İşiye gelmedi mi şegirtleri gelberiden kuvaliysan,
tebi ki şegirt bulamazsan.**

GELİN BACO!: Dayının, amcanın, abinin hanımına erkeklerin hitap biçimi.

**Gelin baco, kardaşımın hetri üçün bögin dolmalı
kifte yap, bi de konşidan bi tas eşkili iste bize.**

GELİN DAĞI : Urfa'da evlenme geleneği içinde yer alan bir ritüel. Gelinin nişanlılık dönemi bahar aylarına rastlarsa damat tarafı kız evini ve akrabalarını pikniğe çağırır. Sadece kız ve oğlan evinin yakın kadın akrabalarından oluşan ve 25 – 30 kişilik bir topluluk “dağ” adıyla pikniğe gider. Amaç yakınlaşmayı sağlamak, daha iyi tanışmak, oğlan anasının gelinini akrabalarına göstermektir. Geline bir takı hediye edilir. Leğenlerle tempo tutularak türküler söylenir, oyunlar oynanır. Misafirlere çiğköfte, yaprak sarması, marul (has)cacığı, peynirli helva ikram edilir.

**Bıldır bı vahıtlar konşımızın kızının gelin dağına
gétmiştı, zaman fırır kimin géciy.**

GELİN HEMAMI : Gelin gelmesinin üzerinden 15 gün geçince akrabalar ve dostlar ve gelin hamamına davet edilir. Ailenin maddi durumu yerindeyse hamam kapatılır. Hamama bir taht kurulur. Taht renkli ve kıymetli kumaşlarla, zeytin dallarıyla süslenir. Gelin bohçasında gelen hamam halısı tahta serilir. Üzerine pamuk veya yün ile doldurulmuş

sire bir minder yerleştirilir. Minderin üstüne nakışlı beyaz bir örtü konur. Buna “döşeme” denir. Mumlar yakılır. Gelin bohçası ve gelin ayrı saatlerde zılgıtlar eşliğinde hamama gelir. Kaynana hamam çalışanlarına bahşiş verir. Yıkanmaya giren gelinin ziynet (hışır) kutusunun başında bekler. Misafirlere çeşitli yiyecekler ikram edilir. Gelin hamam görevlileri tarafından zılgıtlar eşliğinde yıkanır. Leğenle tempo tutan misafirler söylenen şarkılar eşliğinde hem yıkanır hem de oynarlar. Gelinin teri soğutulup yeni giysileri de kirve tarafından giydirilerek ziynet eşyaları takılınca tören sona erer.

Duydınız mı siz de, gelin hemamında iki kaynana saç saça, baş başa çekişmiş.

GEMİ : Fırat kenarında yaşayan ve Fırat üzerinde taşımacılık yaparak geçinen kişilerin figürlerini yansıtan bir Kürt halk oyunudur. Kadın ve erkek oyuncular sala yük yükleme, saldan yük boşaltma, taşımada meydana gelen kazaları figürlerle anlatılmaya çalışır. Davul zurna eşliğinde oynanır.

GEMİK : Kemik. “k > g” biçiminde bir tonlulaşmaya uğramıştır.

**O hoo sen de it yatağında gemik mi ariysan,
çoḥ ne var bırda?**

GEMİRMAḤ : Kemirmek.

**Etleri yidiḥ, sıra gemikleri gemirmağa geldi, ba-
ḥaḥ kimin dişi daha keskin?**

GENCELMAḤ : Gençleşmek.

**Bi sen söyle bi de ben
Şeker ezdim dilde ben
Géçti cahallıh çağım
Gencelemem daha ben**

GENDİ : “Kendi” dönüşlülük zamiri.

**Biz gendine elli dehfе söledıh; bi kafası, iki kulağı
var amma bizi dinniye kim?**

GENE : Yine.

**Ay ahşamlar ahşamlar
Gene oldı ahşamlar
Evli evine gider
Bekâr nerde ahşamlar**

GERDANÇALIĞI : Gerdanlık. Anadolu’nun bazı yerlerinde de “gerdançalık” olarak söylenmektedir.“-ça” ekinin “-e göre” anlamını veren ek edat olma ihtimali kuvvetlidir.

**Éltisini çatlatmağ için gerdançalığını tahtı, yeni
‘ezyesini géydi, gezmaga gétti..**

GEREMEÇ : Eşik. “Girmek” fiilinden türetilmiştir. Kab veya çardak girişinde esas zeminden 15 - 20 cm aşağıda kalan bölüm. Geremecin büyüklüğü ya kapının açılıp kapanmasına yetecek bir alandır (‘etebe) ya da kabın, çardakın eni kadar olup 1 m genişliğindedir. Bir avluda birden fazla evin oturduğu zamanlarda banyo olarak da kullanılan bu bölümde odada oturanların terlik veya ayakkabıları, kışın da sobada yakılacak

az miktarda odun, kömür, nişara, çıra (tuturuk),
bir kova su bulunur. Bakınız : Gedemeç

**Sürehyi tandırlığa götürme, geremeçte kalsın, gece
su içen olur baharsan.**

GERGİCİ : 17 ve 18. yüzyıllara ait Urfa ili mali defterlerinde adı geçen bir Meslek erbabı olup dokumacıların tezgâhlarında daki ipleri gererek dokuma tezgâhını çalışır hale getiren ustalara verilen addır. Dokumacılık teknolojiye yenilince bu meslek de tarihe karışmıştır.

GERMEÇ : Islanmış veya yıkanmış giysilerin kurutulduğu çamaşır ipi. “Germek” fiilinden türemiştir.

Tavuğı germeçte kuzladı. (deyim)

...

**Seni de tēştte yahıyıp germece asmağ lazım, anca
éle yahanıp pâklanasan.**

GERMEÇ AĞACI : Germece asılan çamaşırların yere değmemesi için kullanılan ucu çatallı ve fazla kalın olmayan ağaç.

**Konşı hela germeç ağacımızı getirmedi, illehim
istemah mı lazım yanı.**

GERMİÇ : (Germüş – Germuş) Şehir merkezinin 12 km kuzeydoğusunda yer alan uzun müddet tarım ve hayvancılıkla uğraşan Ermenilerin oturduğu bağlık, bahçelik alanlarının yanı sıra sırtını tepelere dayamış hem bir köy hem de bir yazlıktır. Baharın yağmurlu geçtiği yıllarda buradaki dere uzun süre akarmış. Köyde Aziz Yakup Kilisesi vardır. İki katlı kilise halk arasında Germiç Kilisesi olarak bilinir. Ermenilerin gitmesinden sonra köy, Birinci Dünya Savaşı’n da Suriye ve Irak cephelerinde büyük yararlılık

lar gösteren Iraklı Uceymi Paşa'ya Mustafa Kemal Paşa tarafından hediye edilmiştir.

GERNEŞMAH : Kollarını iki yana açarak gerinmek.

**Allahisen ötiye gét, üstimize gerneşme uğırsız,
Zatana zarımız yatmış.**

GES : Çamaşır. Sözcüğün çıkış noktasının “géysi “ olduğu bellidir. Ancak Urfa'da “ges” tek başına fazla kullanılmaz. Her zaman “yıkamak” eylemiyle kullanılır.

**Arvatcağaz genç yaşta dul kaldı; gese, ekmege
gétti, uşahlarını ohıttı.**

GES YAHAMAH : Çamaşır yıkamak.

**Evimiz külfet anam, aha bögin üç téşt ges yaha-
dım, buhça açmağa daha sıra gelmedi.**

GÉTMAH : Gitmek.

**Ahşamın arasını gör
Aç bağrımın yarasını gör
Beni siye yar étmezler
Gét başıyın çarasını gör**

GETTAP : Bedavacı, masa oyunlarında yancı. Hangi dilden geldiğini alan çalışmalarımızda ve yazılı kaynaklarda bulamadık.

**Kim utızırta utızsın, beni 'elekedet étmez, zatana
ben gettabam nasılsa.**

GEVENDE : Düğünlerde, toplantılarda davul zurna çalarak parsa, bahşiş toplayan kişiler. Sözcüğün Farsçadaki “guyende :

söyleyen” sözcüğünden kaynaklanmış olması muhtemeldir.

**Ne merak édiysen, tutarsan iki gevende; hem
düginiy şenelir hem millet kırdını töker.**

GEVVAT : Kavat, muhabbet tellalı. Urfa’da hoşlanılmayan sıradan kişiler için de kullanılır. Kötü bir alışkanlık olarak da çocuklara iltifat olarak kullananlar vardır.

Bizi iki sözden gene kıandırdı gevvat.

...

Gevvada bah, kerrat cetvelini bi gécede belledi.

GEVEN : Çöven otu. İşlenmeyen tarlalarda kendiliğinden yetişen, kirli yeşil renkte, kendine özgü çiçekleri olan bitki. İlaç sanayiinde kullanıldığı gibi susam helvası yapımında da helvayı beyazlatmak için kullanılır.

**Bı derenin geveni
Geven sarmış bedeni
Paşadan emir gelmiş
Seven alsın seveni**

GEVREMAH : Kıtır hale gelmek.

**Behşimetler éyyi gevremiş; yapanın, bişirenin,
eline sağlıh; kızanananın késesine bereket.**

GEVREMAH : Mecaz anlamda yok olacak hale gelmek, son kerteye ulaşmak.

**Bı keder zülüm bütün melmeketin imanını
gevretti, bilmiyler ki her şeyin bi heddi var.**

GEZEĞEN : Çok gezen. “Gezmek” fiiline getirilen “-gen” eki burada sıfat yapan ek olarak kullanılmıştır. Bakınız : Gezenti.

**Sebbehten anası gilde, öleden sona gezmahta,
derdi zuvah; gezegen bı gezegen.**

GEZENEK : Geleneksel ev mimarisinde avludan yüksekte olan çardaklar ve eyvan önünde yer alan, birkaç ayak merdivenle çıkılan avluya olan tarafı demir parmaklıkla veya tarak biçiminde oyulmuş taş korkulukla çevrili olan, yaklaşık 1 m genişliğinde yürüyüş alanı. “Gezmek” fiiline getirilen “- enek” eki bu sözcüğe Türkçede nadir görülen “yer” anlamı katmıştır.

**Sancıdan yatamadı o géce, gezenekte beklim elli
dehfe gétti, geldi; sebbehi sebbeh étti.**

GEZENGE : Havada uçuşan çiçek tozu, bitki tozlaşması sırasında oluşan polen. “Gezmek” fiilinden türetilen bu sözcüğün özgün bir türetme olduğunu tahmin ediyoruz. Hem “-enge” ekinin fiilden isim türetme eki olarak kullanılması hem de çiçek tozlarının havada gezmesi mantığıyla türetilerek anlam yansıtan bir isim olarak kullanılması dikkatimizi çekiyor. Bu sözcüğü Türkçe sözlüklerde bulamadığımız Urfa’da konuşulan Türkçenin özgün bir sözcüğü olarak görüyoruz.

**Oğlanı çıharda gezdirme, bı mevsimde havada çok
gezenge var,soyra kabbar mabar töker.**

GEZENGEVİ : Çiçeklerin ve diğer bitkilerin tozlaşma mevsiminde ağaç yapraklarının dibinde biriken ve sakıza benzeyen, tatlımsı bir maddedir. Halk arasında bu sakızın cinsel

eforu arttırdığına inanılır ve “ kuvvet macunu” olarak bilinir. “Gezenge” sayesinde bitkilerde üreme olduğu için bu sözcüğe Arapçadan alınan nispet ünlüsü eklenerek anlam yansıtan bir sözcük oluşturulmuştur. Ayrıca Anadolu’nun bazı yörelerinde bu sözcüğün “kuvvet macunu” veya “kudret helvası” anlamıyla “gezengi” biçiminde telaffuz edildiğini biliyoruz.

Te’ziye yapacağam ben arth, ne gezengevi kâr édiy ne me’cun biye.

GEZENTİ : Bakınız : Gezenen.

GEZGERE : İnsan gücüyle inşaat malzemesi , hafriyat taşımak için tahtadan kare şeklinde yapılan dört kenarında dört sapı olan yayvan taşıma aparatı. Bakınız : Götirge.

Bınları daşımaḥ üçün bi gezgere yéter, laylon ‘erabiya héç gerek yoh.

GEZİ : İpek ve pamuk karışımı kendinden desenli kumaş.

Céhéz sandığından ne camsireler, ne geziler, ne dantéller, ne nakışlar çıktı.

GİDİŞMAḤ : Cinsel anlamda azmak, karşısındakini baştan çıkarmaya çalışmak.

Dişi it gidişmezse erkek it péşinden gétmez.

GİLGİL : Bir tür mısır. Kırmızıya çalan bir rengi vardır. Unundan ekmek veya “tophana” yapılır. Geç bayatlar. Bakınız : Tophana.

İki timin gilgilimiz kaldı ‘enbarda, dur baḥaḥ nola-

cah soyra, ne yiyip ne içecağı.

GİRANİ : Davul zurna eşliğinde oynanan bir tür halk oyunu. Ağır hareketlerle oynanır, daha çok ayak figürlerine yer verilir. Anadolu’nun birçok yerinde oynanan “ağırlama”nın Urfa’daki biçimidir.

GİRMİ : Yirmi.

Marhamay al degirmi

Dalını saydım girmi

Meħlede üç gözzel var

Biri benim degil mi

GİRBO : Zalim, acımasız. “Girro” biçiminde de telaffuz edilir. Urfa’da 1915 Ermeni ayaklanmasında baş rolü oynayanlardan Garbis adlı Ermeni’nin halk arasındaki telaffuzu. Kadioğlu Mahallesi’ndeki çatışmalarda Serkis (Sakô) adlı arkadaşıyla çok sayıda Müslüman katlettiği söylenen kişi.

Sen de onun kimin ‘Eli kıran baş kesen mi oldiy?

Başımıza Girbo (Girro) mı kesildiy?

GİRRO : Bakınız: Girbo.

GİŞHOP : Tos, boynuz darbesi.

**Oğlağa gishop vurmağı alıştırmışsan, yanına artıh
yanaşamıyıh inan ét.**

GİŞİ : Koca, eş, zevc.

Aşiy tanı, işiy tanı, gişiy tanı.

• • •

**Gişim ölse etegim yanar, kardaşım ölse cigerim
yanar.(atasözü)**

...

**Çapıda serdiḡ bastıḡ
On beş yaşına bastıḡ
Her gişiye varmanıḡ
Biz Kur'en'e el bastıḡ**

Gişi KIZI : Her türlü sıkıntıya katlanan kadın veya kız.

Gişi kızı beşik arḡasında belli olur.

...

Gelinim gişi kıızıdır, dar günimde canıma yétişir.

GİZZİK : Arının veya akrebin iğnesi.

**Üregiy bus kimin oldu mı, gizzigiy batırdiy bize;
zéhérlediy bizi de.**

GÖBEKLİ TEPE : 20. Yüzyılın son yıllarında Alman Arkeoloğ Schmidt tarafından keşfedilmiş arkeolojik bölge. Urfa'nın kuzeydoğusundaki Germüş Dağları'nın doğu uzantısı olan Göbekli Tepe köyünde bulunmuştur. Bu arkeolojik kazılar sonucunda dünya tarihi değişmiştir. Yapılan kazılar sonucu insanoğlunun MÖ 9500 yılında kurduğu avcılık döneminden yerleşik bir düzene geçerek tarım yapmaya başladığı dönemde kurduğu üzerinde hayvan figürlerinin bulunduğu T biçimindeki taşların yer aldığı bu höyük dünyanın ilk tapınağı olarak kabul ediliyor. Bölgede zaman zaman bir araya gelen insanların toplu olarak ibadet ettikleri anlaşılan bu tapınakta arkeoloji çalışmaları ve çevre düzenlemeleri sürmektedir.

GÖBELEK : Bir tür zehirsiz mantar.

**Çarşıda, bazarda biri çılıp göbelek satsa ‘ecebe
kaç tene müşterisi olur, merak édiyem.**

GÖGERMAH : Filizlenmek, yeşermek.

**Rehen ektim göresen
Su vérdim gögeresen
Mektip benim dilimden
Durmıyasan gelesen**

GÖK : Ham, olgunlaşmamış.

**Arpa biçtim gök iken
İçimde çohtır tiken
Ben seni gizli sevdim
Sen kız ben oğlan iken**

GÖK : Yeşil, yeşermiş.

**Havada bulıt benem
Dolanıram gétmenem
Göksiyde gök ot bitse
Ben seni unıtmanam**

GÖKİS : Göğüs, sine.

**Ayağında kondıra
Yar gelir dura dura**

**Genç ‘ümrımı çürittim
Göksime vura vura**

GÖN : Kösele.

Gön yuħa yerinden delinir.(atasözü)

...

Ɔafayın göni Ɔalınsa ben ne yapım siye?

GÖRİKMAĞ : Gözükmek, görünmek, anlaşılmak gibi anlamlar taşır.

**Éle görikiy ki bı adamlar bize ‘erefiy gösterip
bayramı göstertmiyecahlar.**

...

Gelinlıh Ɔız oldiy, artıħ nemeħreme filan görıkme.

GÖRİM : Görümce. Kocanın Ɔız kardeşi veya Ɔız kardeşleri.

“-ce” eki yöresel söyleyişte hiç kullanılmaz.

**Görimim görmese, Ɔaynanam söylemese, herifim
de onlara uymasa, evimiz ne Ɔeder hoş.**

GÖRSTETMAĞ : Göstermek. Zor söylenen sözcüklerin kolay okun-
Ması için ünlülerin ve ünsüzlerin söylenmemesi
için aşırı özen gösteren Urfa Türkçesinde bu sözcü-
ğün zor söylenir hale getirilmesi ilginçtir.

**Ɔızı istemağına isteriħ amma bı adamlar o Ɔızı bize
Ɔolay Ɔolay görstetmezler.**

GÖTİRGE : İnşaat malzemesi ve hafriyat taşımak için kullanılan dört
saplı, her köşesi. 1 m veya 1.20 m olan, tahtadan yapılmış yayvan el aleti. Bakınız : Gezgere.

**Kımı götirgiye boşattılar, amma götirgiy kaldıra-
cah halları kalmamıştı.**

GÖYİL : Gönül. Adın “-de” ve “-den” durumlarında kullanılır : Gö-
yilde, göyilden.

**Bı dere derin dere
Suları serin dere
Hem kul hem kurban olun
Göyilden sevenlere**

GÖYİN : Gönül. Adın “-i” ve “-e” durumlarında kullanılır: Göyni,
Gönye, göynim.

**Urfalıyam ezelden
Göynim geçmez gözzelden
Göynimin gözi çıhsın
Sevmiyeydim ezelden**

GÖZEMAĞ : Çorabın delinen topuğunu veya burnunu çorabın içine
tahtadan bir yumurta koyarak onarmak.

**Heyret bi şé! Bı çorabı daha dünegin gözedim, bi
günde nasıl bırınnı deldiy?**

GÖZİ YASSI : Duyarsız, özellikle namus konusunda fazla toleranslı.

**Gözi yassıya bağ, sesimizi étmıyğ siye, bize iki
gündür yaptığlariy hanğı kitaba, hanğı vicdana
sığar.**

GÖZZEL : Güzel.

Kağ gidelim

Cıgariy yah gidelim
Gözzele doym olmaz
Üzine bah gidelim

GÖZZELİH : Şark çıbanı. Şark çıbanı yüzün çeşitli yerlerinde hasar oluşturduğundan bu çıbanın izini taşıyanların moralini düzeltmek için bu çıbana böyle bir yakıştırma tercih edilmiştir.

Gözzelliği tam ha birda, bırnının sağında; amma tam belli étmey, yanı kız fena degil.

GÜLEŞMAH : Güreşmek.

Gel sennen güleşah, kim kimin belini yere getirir, kuluncu yere gelen sinama parasını vérsin.

GÜLGÜLİ : Pembe renkli, yusuvarlak taneli ve kokulu üzüm türü.

İki tiyek gülgülü var, yüz tene temehlisi var, kimin nesibise o yir gülgülüyi.

GÜLLE : Çocukların ve delikanlıların oynadığı bir sokak oyunu. 3 - 6 kişiyle oynanır. Gülle, taşın yontularak 1,5 cm çapında gülle haline getirilmesiyle yapılır ve her oyuncunun bir güllesi vardır. Yere “üllik” denen küçük bir çukur kazılır. Çukura giden yöne doğru belirli aralıklarla, aynı hizada her oyuncu bir düğme diker. Bu düğmelere “peste” denir. Oyuna ilk başlayan oyuncuya “elboş”, ikinci oyuncuya “yazıcı”, üçüncü oyuncuya “kırrét” adı verilir. Oyuncu güllesini işaret ve orta parmaklarının arasından yerde sürükleyerek fırlatır. Buna “sürütme”denir. Sürüklemeyen yerden havalandırarak yapılan vuruşa “tik atma” denir. Oyuncunun hedefi pesteleri vurmak ve çukura ulaşmaktır. Gülle

gölleyi vurursa vurulan gülleinin sahibi vuran gülleinin sahibine iki düğme verir. Oyun oyuncularından birinin düğmesinin bitmesiyle sona erer. Bakınız : ‘Üllik, Peste,

Éyyi gülle oyniy oğlan, feket mehlenin delikanlıları onı hep vuriy.

GÜMAN : Ümit

Fırat kenarının ince dumanı

Ben yarımından kestim artı gümanı

...

GÜMBİK : Yumruk sıkılarak omuza elle vurulan darbe.

Ben o heriften korhiyam, çinime bi gümbik vurdı, iki se’et nefesim çımadı.

GÜMEN : Ümit, beklenti.

Dağda duman yeri var

Kaşta keman yeri var

Kız göksiy dügmeleme

Orda gümen yeri var

GÜMGÜM : Acı kahve (mırra) kaynatılan ibrik burunlu, bakırdan ya pılan kapaklı büyük cezve takımı. Bu takım cezvenin en büyüğü 60 cm yüksekliğindedir. Ondan sonra gelenler 5’ er cm kısalarak 20 cm’ye kadar iner. En büyükte başlayan kahve kaynatma işi 6 - 7 kez tekrarlar en küçük güğümde sona erer. Her kaynamada gümgüme kahve ilave edilir.

Keşve gümgümde kaynar

Keklik kefeste oynar

Benim sevgili yarım Toylarda mendil sallar

GÜMRİK HANI : 16. yüzyıl eseri bir Osmanlı hanı. 1563'te Halhallı Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Paşa bu tarihlerde Urfa sancak beyidir. Gümrük Hanı Rızvaniye vakfına ait bir handır. Yani hanın geliri Rızvaniye Camii'ne aittir. Ancak burada bir soru işareti vardır. Gümrük Hanı 1563'te, Rızvaniye Cami ve Medresesi 1718'de yapılmıştır. Olmayan bir cami ve medresenin vakfının yapılması akla yatkın değildir. Bize göre cami ve medrese yapıldıktan sonra Gümrük Hanı ya satın alma yoluyla ya da hibe yoluyla Rızvaniye vakfına dahil edilmiştir. Hanın mimarisinde Urfa'da pek kullanılmayan siyah ve beyaz taşlar kullanılmıştır. Handa gümrük işlemleri yapıldığı için hana bu ad verilmiştir. Hanın bir başka adı "Alacahan" dır. Hanın bu adı almasının iki ihtimali olabilir. Birinci ihtimal, hanın tek renk taştan yapılması, Urfa'da sıkça görülmeyen siyah ve beyaz taşlardan yapılması, diğer bir ihtimal ise bu handa "alaca" denen bir tür pamuklu kumaşın satılması olabilir. Nitekim "alaca" denen kumaşın adı da yüzyıla yakın bir zamandan beri Urfa'da söylenen "Nazif'in Türküsü"nde geçmektedir. Han, mimari olarak iki katlı bir han olup ortasından Ayn-ı Zeliha ve Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen su akar. Bu suyla beraber handaki yüksek çınar ağaçları hana bir serin hava getirdiğinden yaz günlerinde burası halkın önemli merkezlerinden biri olmuştur. Hanın şu anda birinci katı kahvehanelerin ve ciğercilerin, ikinci katı terzilerin istilası altındadır. Bakınız : Alaca, Alacahan.

Usta damaçı mı ariysan, gét Gümrük Hanı'na

istemediğiy keder bulırsan..

GÜVE : Güya, sözde.

**Güve ben kaynımın kızının ayağına vurmışam,
kaynım atını nallamış, péşime düşmiş.**

GÜVEĞİ : Damat, güvey.

Çağırın Meleg'i

Géydirin yélegi

Mibarek olsun ağa kivre

Yéngi de güvegi

GÜVEĞİ HEMAMI : Gerdek gecesinin hemen sabahında damat, arkadaşları ve kirvesi tarafından hamama götürülür. Hamamda damada kahvaltı yaptırılır. Kirve hamam çalışanlarına bahşişler verir. Damat yıkanır, teri soğutulur, giydirilir ve evine götürülür.

**Adam kulbette evlenirse ne dostı olur ne de onu
güvegi hemamına götüreceği biri bulınır.**

GÜVENGEZ : Yelpaze biçiminde dalları, üzerinde şemsiyeyi andıran çok küçük serpme beyaz çiçekleri olan kır çiçeği.

Güvengez

Dağda açar güvengez

Güvenme mala mülke

Allah'ıya güven gez

GÜZGÜ : Ayna. Aynaya bu adın verilmesinin nedeni gözle ilgili olduğu için olabilir. Ancak buradaki “-gü” ekinin de isimden isim yapma eki değil, fiilden fiil yapma eki olduğu unutulmamalıdır.

**Oğlı öldiğı günden belli anası bi gün güzginin karşı-
na geçmedi, saçına bi gün darah vurmadi.**

Ğ

ĞAZIÇ : Bakırcılıkta yapılan kapların ağızlarını doğru kesmek için, ağız çizmeye yarayan bir tür demir pergel.

Bı ğaziç, bı miyene, bı mingil, hasılı bu tüken biye dedemden kaldı.

ĞERBİ : Batıdan esen rüzgâr. Bu rüzgâr yağmur yağmadığı zamanlar da ekinleri besler, sıcak yaz akşamlarında gündüzün sıcaklığın da bunalan insanların ferahlık ve serinlik verir.

**Dün gece ğerbi de héç esmedi, az kılsın çatlıya-
cahtım; sebebe keder yatamadım.**

ĞENO : Sevimsiz kişi.

Hele bı ğenoyın dediğlarına bah, gendi gennini ne zannédiy ‘ecep.

ĞEZZALÉ : Kırsal kesimde yaşayan Kürtlerin oynadığı bir halk oyunudur. Kadınlar tarafından oynanır. “Ğezzalé” ceylan anlamında olduğundan gayet zarif figürlerle süslüdür. Süt sağmaya giden kızın uzaktan duyduğu düğün sesinin ritmine kendi kendini kaptırmasını canlandırır. Davul zur-

na eşliğinde oynanır.

ĞEZVE PİLAVI : Dikine kesilmiş ve kavrulmuş patlıcanla kuşbaşı et birlikte pişirilir. Pişirilen karışım servis tabağının kenarlarına yerleştirilir. Servis tabağının ortasına da iç pilav (baharatlı, fıstıklı) konarak ve üzerine kıyılmış maydanoz eklenerek servis edilir. Amaç, aynı tabakta hem pilavı hem de et yemeğini sunmaktır. Her evde yapılmayan özel bir yemektir.

Bibisigilde yidiğı ğezve pilavı, anasının yaptığı ğezve pilavından daha lezzetlidi.

ĞIJİK : Dolaşık ve taranmamış saç.

Saçım artıĥ ğijjik olmuş kızım , kaç gündir saçıma daraĥ degmedi benim.

ĞURIŞ : Kuruş.

Béş ğurışlıĥ kırırĥ leblebinen, dağdağannan cébimiz dolardı biz uşahken.

H

HA! : Efendim, buyurun, söyleyin, anlamadım tekrar edin anlamlarını içeren bir ünlem.

Ha! Ne déyisen aynamadım valla, zehmet olmiysa siye, bi daha söyle.

HA' : Hayret ve ummama anlamlarını içeren bir ünlem.

Ha'! Bekô bizi de'vet mi édiy, esseh mi déyisen? Yimin étmezsey vallah inanmam.

HAÇİYA : Deve yünüyle dokunan sade, nakışsız, desensiz abir abaturü.

Babama o vahıt çok yarvaldım amma biye bi haçıya bile almadı.

HADAR OLMAH : Sahip çıkmak, korumak.

Kulbet elde Urfalılar birbirine birezim hadar olsa béle rezzillıklar olmaz.

HADÉ : Hadi.

Hadé anam bacım hadé, hadé başka kapıya; bizde

size vérecaḥ kız yoh.

HAHO : İmdat.

**Hahoyı bastı, göksini yırttı; evim yandı, cigerimin
başı yandı déye ağlamağa başladı.**

HA Kİ : Tut ki, varsayalım ki, oldu ki.

Ha ki herifime sölediler bögin bıra geldiğimi,
başıma ne kül kıoram.

HALAHALAHÉ : Düğünde kadınlar zılgıt çalarken erkeklerin hep bir
ağızdan yaptıkları tezahürat. “Allah Allah héy” sözü
nün çabuk ve art arda söylenmesiyle oluşmuştur.
Ayrıca nadir de olsa alay etmek için de söylenir.

Kim ağa, Osman ağa, halahalahé.

...

Oğlım bah yarın haḥ bize halahalahé çeker ha.

HALLAHOP : Büyük meydan kavgası.

**Kızın kıardaşı bınları duysa var ya, bencesine böyük
bi hallahop kıopar.**

HAMAYLI : İçinde çeşitli duaların yer aldığı büyük muska. (Hemail-i
Şerif)

**Nezif’in evi hemama yahın
Sağına solına hamaylı tahın
Géydirin kıuşadın boyına bahın**

...

HAMPA : Sebze ve meyva komisyoncusu.

**Bizim hampanın kardaşı reħmetliħ olmiş, iki ħatra
üzimi kónřısına éndirdim.**

HAMPO : Çabuk dolduruşa gelen, avanak, düşünmeden hareket eden.

**Biye mi éle geliy, Esseħ mi hamposan sen, yohsam
tipiy mi éle gösteriy.**

HANI : Hani, nerede?

**Hanı mendilim hanı
Durmaz cigerim kanı
Éllerin yarı gelmiş
Benim sevdiğim hanı**

HARUN BEĞİN LOKIşI : şimdiki adı Koyun Pazarı olan Çiftehan'dan başlayarak Kuyubaşı'na kadar uzanan yolun Çarhoğlu Kardeşler Camii (eski adı Meşarkiye Camii)'nin güneyinde yer alan güney girişi Dabbakhane, kuzey girişi Meşarkiye Mahallesi'nde olan yokuş. Bu yokuşa adını veren kişi bir Yahudi olan Harun Beğin'dir. Bu mahalle bir yahudi mahallesi olmakla beraber Urfalı Yahudilerin İsrail'e göç etmelerinden sonra buraya yerleşen köklü ve yerli aileler nedeniyle burası Urfalı'nın önemli adreslerinden biri olmuştur.

HANKI : Hangi.

Sarı erik çağala
Bah ki yaram sağala
Hankı kitapta yazıy
Ben sevim éller ala

HAŞİMİYE MEYDANI : (Aşşığı Çarşı) Doğusunda Kasap Pazarı, Bakallar ve Koyun Pazarı, güneyinde Attar Pazarı, Tenekeçiler Çarşısı, batısında İsoçu Pazarı, kuzeyinde Kunduracı Pazarı, güney doğusunda Kokacı Pazarı, güneybatısında Gümrük Hanı olan ticaret merkezidir. Şehrin kuruluşunda oluşturulduğu sanılan bu meydanın neden bu adla anıldığına gelince; bu çarşının orijinal adı Aşşığı Çarşı'dır. Bu meydana kuzeybatısında iki katlı ve pasajı andıran ve Hacı Kâmil ailesinden Haşim Efendi'ye ait bir yapı vardı. Yapının inşa tarihi 1880'li yıllara rastlar. Alt katta çeşitli esnafa ait işyerleri, üst katta ise Çarşı Karakolu ve birçok tüccara ait ofisler vardı. Bu çarşının adı Haşimiye Çarşısı'ydı. 1957'de bu çarşı, yol açma nedeniyle istimlak edilerek yıkılınca meydanın adı Haşimiye Meydanı olarak anılmaya başlandı.

HAVANTA : Boş, gereksiz, yararsız, bir işe yaramayan anlamlarındaki sıfat görevli sözcük.

Ben seni kırık senedir tanıyam, Allah var; havanta
adamların heppisini sen tanırsan.

HAVAR : İmdat, el aman.

**Ekinimi kavurdiy
Gökyüzine savurdiy
Düşman degil gâvurdiy
Havar kımıl lo kımıl**

HAVARÉ : (Havari) Evlenme adetlerinde damat tarafının gelini baba evinden alırken söyledikleri acıklı türküler. Amaç, evinden ayrılan gelini, kızından ayrılan anayı ağlatmaktır. Söz cüğün aslının Kürtçe olduğunu ve geleneğin Kürtlerden geldiğini tahmin edi yoruz.

**Oğlan evi o keder havaré söledi amma kız anasının
gözinden bi damla yaş ahmadı.**

HAVAS : Heves, istek.

**Yirre giresen sen de, siye havas éden de; neyiye
havas éttim o zaman, ben de silmiyem.**

HAVASLANMAH : Heveslenmek.

**Şansım kôr benim şansım; kéşke havaslanmıya-
dım, havasım karnımda kaldı.**

HAVAS GÜVES : Büyük bir hevesle anlamındaki ikileme. İkilemedeki “güves” sözcüğünün Urfa’da bir anlamı yoktur. İkilemenin biri anlamlı biri anlamsız iki sözcükten oluştuğu görülüyor.

Havas güves bı işe giriysen amma korhiyam

soyradana pişman olasan.

HAVAYI : Havai, hercai.

Bizim oğlan havayıdır, her yerde bi şeyini unıdır.

HAVUL ÉTMAH : Becermek, başarmak.

**Mislim bı işi havul étti, sen de davul édersen;
hadé baım.**

. . .

**Her işi havul éttim, sıra bı işe mi geldi, kafa
bulmayın benden Allah'iysiz.**

HAVUR : Cinsel kızgınlık, cinsel ateşlilik. Bu anlamının yanı sıra iste-ri nöbeti geçirenler için de kullanılır.

**Gene bı herifin havurı kaımış, gelen gidene
sataşiy, siz siz olun ona uymayın.**

HAYHO : Bıkınlık ifade eden bir ünlem.

**Hayho! Bı keder de olmaz, bi adamın üzerine bı
keder gelinmez ki.**

HAYIL ÉTMAH : Engel olmak, izin vermemek. Arapçadaki "hail : engel" sözcüğünden.

**Hérsiy hayıl ét oğlım, birez velahevlevela çek,
biliysen kudıran başına bulır.**

HAYTALYA : Su muhallebisi denen " paluze" nin bir çeşididir. Paluze den (palza) farkı su yerine süt kullanılmasıdır. Süt ve nişasta dibi tutmadan karıştırılıp kaynatılarak tepsiye

dökülür. Soğuk ortamda biraz bekletilince karışım donmaya yüz tutar. Bir bıçakla küçük küpler halinde dilimlenerek kâselere alınır. Üzerine bol şekerle kaynatılmış ve sonra soğutulmuş süt dökülür. Mevsim eğer sıcaksa tabakların üzerine buz kırılır veya karlamaç dökülür ve servis edilir.

Bi topçanañ haytalya olsa da yisem, içim yaniy içim; bilmiyem noliy biye.

HAZA : İşte anlamını içeren beğenme edatı.

Haza mi'ellim, bi ders aynadiy, adamın kafasını açiy, içine koyiy sankim.

HE : Evet.

He, ben siye yarvaldım, sen de benden barabar oriya keder geldiy, sağolasan.

HÉ : Anlamadım , bir daha söyle anlamında bir ünlem.

Hé, bı işi benden sona kim yapacañtı, sıriya dünegin kimi yazmışlardı?

HE' : Ne demek elbette haklısın, anlamında alay ünlemi.

He', zatana sen her zaman dorğiy sölersen, senden dorğısı var mı bı mektepte?

HÉÇ : Hiç

**Urfa böyük alınmaz
Dibi mermer delinmez**

Urfa'nın gözzelleri
Héc bi yérde bulunmaz

HEDİK : Nohut ve kaynatılıp dövülerek kabuğu alınmış buğdayın (dövme) kaynatılmasıyla yapılan bir yiyecek. Gelin dağında, Gelin hamamında, çocuklar ilk diş çıkardıklarında, son zamanlarda kabullerde, kadın gezmelerinde de yapılmaktadır.

Fatma Dayzé, anam selam étti, yarın öleden soy-na seni küçük bacımın dişhedigine bekliy.

HEEE : İşin aslını şimdi anladım, anlamında bir ünlem.

Heee, tevekkelli degil, demaḥ onun üçün biralara iki üç gündir gelip gidiymiş.

HÉL : Kakula. Kahvenin katkı maddesidir. Hoş kokulu bir madde olup kakula ağaçlarının meyvalarının çekirdeğidir. Nefes açıcı olarak kullanılır. Kahveye tat vermek için katılır.

Ḳeḥvenin héli az olmuş, birez daha hél koyıp bını bi daha ḳaynadın acıḥ.

HELBET : Elbette.

Nasıl ḳarışmiyam, helbet ḳarışıram siye; arḥada-şiy dostiy degil miyem?

...

Kâzogilde bi ḳuş var
Ḳanadında gümiş var
Kâzo gétti gelmedi

Helbet bında bi iş var

HELBET : Olası, muhtemel, elbet, elbette anlamlarının yanı sıra “Gün ola harman ola.” deyimini de karşılar. Sözcüğün başında ünsüz türemesi “h” meydana gelmiştir.

Helbet o karkı bizim de avcımıza bi gün ...ar, şans bize de güler.

HELE MELE : Şöyle böyle, idare eder.

**Ayağında kondıra
Yar gelir dura dura dura
Eski yar hele mele
Can kurban yengi yara**

HELMELEŞMAH : Yemekte pişmeye yüz tutmak, kıvamına gelmek.

**Et éyyice helmeleşti, hemin hemin bişti, yimegi
şindi maltızdan éndirrem.**

HEMİN : Vakit geçirmeden, hemen, şu anda. Sözcük Farsça’dan gelmedir.

**Dayzayız can veriy, hemin gidin, hociy çağırın,
başında bi Yasin ohsın.**

HEMTAŞ : Akran.

**Sen onun hemtaşı degilsen, güciy yetiyse gét
hemtaşlariynan urğaş.**

HENGEME : Hengâme, karışıklık anlamında olmakla beraber erkek kekliklerin dişi kekliklerle sevişmek için bağırarak yaptıkları kavga anlamına da gelir.

Usta avcı bilir ki keklik yaḥalamağın en kolay vaḥtı hengeme vaḥtıdır.

HEREMİZ : Her birimiz.

Gelinin céhézinden çıḥa çıḥa heremize birer asbaplıḥ çıḥtı o vaḥıt.

HERESİ : Her biri, her bir tanesi. Bileşik sözcük olarak düşündüğümüz bu sözcüğün “her” ve “tanesi” sözcüklerinin birleşimi sırasında orta hece düşmesi sonucu oluştuğunu tahmin ediyoruz.

Aynamıyacaḥ kimin degil zatana, heresi bi terefinden tutsa işimiz daha téz biter.

HERZE : Saçma sapan söz. Sözcük Farsçadan gelmedir.

İşiyize gelmiy degil mi, zatana benim her sözüm size ḳalsa herze zatan.

HERZELEMAḤ : Saçmalamak, saçma sapan sözler sarf etmek.

Ḳusırına baḥmayın, babası da béledi, herzelemaḥ onın baba meslegidir.

HEZE : Şimdi.

Sebbeḥten beri beni bekliymişsiz babo, benim heze ḥeberim oldı.

Hİ'! : Hayır, olmaz anlamında bir ünlem.

**Hİ' dédi mi bitti, çoh 'inattır; degil keḥve, melme-
ket ayağa kaḥsa boṣ.**

HİM : Dip, temel. Sözcük Ermenicedir.

**Bı keder merékli olma sen de; her işin, herkezin
himi dimi sorılmaz, kim bilir ne çıḥar altından.**

HİM KÖNŞİ : Birbirlerine duvar duvara komşu olan kişiler.

**Viş bacım! Benim ḥeberim yoḥtı. Sizin geliniyiz
bizim him könşimizin yegenimiş.**

HİNDİ : Şimdi, az önce, az sonra gibi anlamlar taşır."indi, imdi" sözcüklerinden başta ünsüz türemesi yoluyla oluştuğu tahminimizdir.

**Babam yoğirt getirdi
Pisik bırınnı batırdı
Pisik bırıniy kesile
Minaradan asıla
Minara pıçaḥ pıçaḥ
İçinde demir ocaḥ
Demir ocağın kilidi
Kapiya gelen kim idi
'Emmim oğlı Musacıḥ
Koli budı kıssacıḥ
Hindi gelir görirsen
Güle güle ölirsen (tekerleme)**

HİNDİYE TEKKESİ : Urfa'nın güneydoğusunda yer alan Hızanoğlu

Camii'nin doğusunda camiye 70 - 80 m mesafede Hint Müslümanlarının 19. yüzyılda Urfa'ya geldiklerinde kurdukları tekke'dir. Burayı kuranların hangi tarikata mensup olduğu bilinmiyor. Hangi nedenle Urfa'ya geldiklerini de tespit edemedik. Urfa'daki vakfiyelerinden bazılarında bu tekkeye para yardımı yapılması şartı da konmuştur. Tekkenin bir büyük odasının mescit olarak kullanıldığı tesbit edilmiştir. Halen ev olarak kullanılmaktadır.

Şindi ben Hindiye Tekkesi désem çoğı Urfalı, bı da nérden çıhtı déyecahtır.

HİS : İs.

Hisli bi demlikte iki bardağ çay kaynattı, çay demağa bin şahat lazım Allah seni inandırсын.

HONİ : Huni, şişeye sıvı akıtmak için kullanılan konik mutfak eşyası.

Bağ sen böyük sözi dinne, al bı honiyi; yohsam zéti şüşe yérine yére tökersen.

HOPPA : Çocuk dilinde gezme, evin dışına gitme.

**Tıfl-ı nazım gel kucıma götürim hoppa seni
Ben feda eylemişem uğruna can ü teni
Biye mıç ver bir de'é var onı siye alayım
Dahdaha bindireyim gezdireyim her çemeni**

HOPPACA : Kavga, gürültü.

Başıya bela mı geziysen oğlım, sesiy kes; bı söz duyılırsa melmeket hoppacıya kağar.

HOPPALA : Yaylı sistemle çalışan bir tür beşik. Bebekler emekleme çağına gelince bir yayla tavana asılan bir tuluma oturtulur ve yay aracılığıyla aşağı yukarı inip çıkan tulum, bebeği eğlendirir.

**Oğlanı ben olmazdan bı hoppalıya bindirmağa
kahmıyasan , düşer bi yeri kırılır.**

HOŞ! : Çüş. Eşegi durdurmak için eşeğe hitap ünlemi.

**Ben şimdi bı adama ne désem boş, bıtır éşşek hoş
moş dinnemez ki.**

HÜSMAH : Susmak.

**Hüsin, kimsiye bi şé söylemeyin, kimse duymasın.
Melmekete bayrah olmıyah.**

HEB : Hap, tablet, draje.

**Aha bı hebi at, başıyın maşıyın arğısı kalmaz,
hırpkesendir inan ét.**

HEBBAZ : Ekmekçi. Sözcük Arapçada da aynı anlamda kullanılıyor.
Bu mesleğin ekmek yapana mı satana mı ait olduğunu
bilmiyoruz. Ancak 17 ve 18. yüzyıllara ait Urfa mali def
terlerinde adlarına rastladığımız bu kişilerden vergi
alındığını görüyoruz.

HEBBE : Habbe, tane anlamına gelmekle beraber “iki hebbe” deyi-
minde de “ biraz” anlamında kullanılır. Sözcük, Arapçadan
alınmıştır.

**Bınnarın hebbesini on ğurışa satsam valla degil
günnigim, aylığım çıhar.**

...

**Biye de iki hebbe fırsant vërseyiz ben de size
meramımı aynadıram.**

HEBBE HEBBE : Tane tane anlamında bir ikileme olup daha çok ko-
nuşmalarda ayrıntı verme anlamında kullanılsa da

üşenmeden anlamını da taşır.

**Hele bı meseliy baştana hebbe hebbe aynat ki biz
de bi tedbir medbir düşünah.**

...

**Aha bı ellerimden bınları yérlerden hebbe hebbe
toplamışam amma éyyılığa geçmez, o da ayrı
mesele.**

HEBBELEMAH : Tanelemek.

**Üzimi seçerken taylığın altından çekersey üzimle-
heppisi hebbelenir.**

HEB YAPMAH : Parmağıyla burnunu kurcalamak anlamında güzel
adlandırma yoluyla yapılan yakıştırma.

**Utanmiysan mı, héç mi ceme’ette otırmadiy;
ceme’et içinde heb yapıysan.**

HEBİL AHTARMAH : Hayal kurmak. Arapçadaki “hebl : ip” anlamın
dan hareket ederek ip atıp avlanmak düşüncesi
biçiminde ifade edilebilecek bir yakıştırma
yapılmıştır.

**Şindi hebil ahtarmañ vahtı degil, bi şé yapah;
yohsam evimiz barhımız elden gidecañ.**

HEBİL MÉLİK : Sözcük olarak “padişah ilacı” anlamında bir tamlama
dır. Mide ve bağırsak temizleyici olarak kullanılan bir
aktar ilacıdır. Bağırsak bozukluğuna yol açtığından
obur insanlara şaka yapmak için de kullanılır. Ancak
çocuklar tarafından sevilerek tüketilen; pul biber, na
ne, toz halindeki limon tuzu ile yapılan karışıma da

aynı ad verilmiştir.

**Kıymalıya ħebil mélik koydıĥ, siz yimeyin, yarım
se’et soyra ‘ebdesĥaniy yol éder.**

ĤEC ‘EBBAS’IN SERİNCİ : Şehrin güneybatısındaki dağlık alanda yer alan ve yamaçlardan akan yağmur sularını tutmak için oyulan sarnıçlardan biridir. Hacı Abbas bu sarnıcı kazan mı, yoksa bir süre buraya sahip çıkan biri mi veya burayı kullanan biri mi olduğunu tespit edemedik. Bahar aylarında bu sarnıç uzun yıllar erkekler tarafından mesire yeri olarak dağ yatılarında kullanılmıştır.

ĤEC LÜTFULLAH CAMISI : İnşa tarihi belli olmayan fakat kitabesinden anlaşıldığına göre M 1720’de t amir edilen bu cami veya mescit Harran Kapı’nın karşısında yer alır. Caminin Harran Kapı’ya gelen ve kapıdan çıkan yolcuların ve kapı görevlilerinin ibadeti için ve sur dışındaki Harran Kapı Mezarlığı’na yakın olduğundan cenaze namazlarının kılınması için yapıldığı sanılıyor.

ĤEC YADİGÂR CAMISI : Yıldız Meydanı’ndan Bey Kapısı’na inen yolun ikinci kavşağında yer alan bu cami veya mescit, Urfa’nın en eski ibadethaneleridir. Kitabelerinden M 1155 yılında yapıldığı M 1514’te ve M 1871’de tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Cami mahalle arasında yapıldığından minareye çıkanların etraftaki evleri görmemesi için minaresi eyvanlı, sütunlu, oval ve bodur olarak (yaklaşık 3 m) yaptı

rılmıştır.

HECET : Hacet; çekiç, kerpeten pense, tornavida gibi el aletleri.

**Ben bını te'mir éderem amma yanımda hecetim
yoh, yarın gellem.**

HECET : Dilek, şikâyet, murat, hacat.

**Vali Beg'e bi hecetim vardı feket beni yanına göti-
recah birini bulamadım.**

HEÇHECİK : Bir tür beyzbol oyunudur. Bir sopa ve bezden yapılmış bir topla oynanır. Oyun alanı, geniş bir sokak veya bir mesire alanıdır. Yere birbirinden uzak iki daire ve dairelerden birine yakın bir yere bir çizgi çizilir. Dört beş kişilik ekipten biri topu, diğeri sopayı alır. Topu alan ekip çizgiye yerleşir. Sopayı alan ekip birinci dairenin içine girer. Fırlatılan top sopayla karşılanır. Topu havada kapan çizgideki ekipten bir çocuk süratle ikinci dairenin etrafında dolaşarak kendi dairesine geri dönme-ye çalışırken dairenin içindeki ekip, o çocuğu yakalamaya çalışır. Çocuk yakalanmazsa topu atan ekip, yakalanırsa sopayı tutan ekip kazanır. 1 - 0 öne geçer. Oyun başta anlaşılan skora ulaşan ekibin kazanmasıyla sona erer.

**Yarın intihamı mı giriysen, heçhecek oynamğa mı
gidiysen; héç belli degil.**

HEC 'EBO KABALTISI : Kalaboyını'na çıkarken Sultan Hamamı'nın batısında yer alan doğu - batı doğrultusunda ki yapı. Bu kabaltıdan gece geçenler çeşitli halisünasyonlarla karşılaştıklarını söylediklerik için halk buraya "Cindanların Kabaltısı" da demiştir.

HEC 'ELİ AĞA HANI : Harran Kapı'da şimdi Gazi Lisesi'nin bulunduğu yerde olan han. Güneyinde şimdi yer alan Yavuz Selim İlk Öğretim Okulu'nun yerinde askeri bir birlik 1950'li yılların sonuna kadar konuşlandırılmıştı. Han, Harran Kapı surlarının dışında olduğu için gece şehrin kapanan kapıları nedeniyle dışarıdan gelenlerin bir konaklama merkeziymiş. Bütün araştırmalarımıza rağmen ne zaman yapıldığını, ne zaman yıkıldığını, mimarisinin nasıl olduğunu, sahibi olan Hacı Ali Ağa'nın kim olduğunu tespit edemedik. Enkaz yığı olan han, 1970'li yılların başında istimlak edilerek yerine Gazi Orta Okulu yaptırılmış, daha sonra Gazi Lisesi bu binada açılmıştır.

HECİ HEFİZ TETİRBESİ : Sarayönü'ndeki PTT merkez binasının güneyinde, bir zamanlar Urfa Halk Evi'nin, Güzel Sanatlar Galerisi'nin, şimdilerde ise Koruma Kurulu'nun bulunduğu çıkmaz sokak.

Heci Hefiz Tetirbesi'nin ağzında Mehoş'ın oğlacar Helil Usta'nın marangoz tükeni vardı.

HEC KAFFARLARIN KABALTISI : Cami-i Kebir Mahallesi'nde kuzey - güney doğrultusunda L olarak planlanmış yapı.

HECİ MİHMAN MESCİDİ : 19. yüzyıl yapılarından . Mevlevihane ve eski hal pazarının kuzey girişinin karşısında yer alan ilk sokaktır. Bu sokak Elli Sekiz Meydan'a giden sokaktır. Urfa'ya divan kâatibi olarak atanan Kıbrıslı Hacı Mihman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bu nedenle Urfa'da daha çok "Kıbrıslı-

nın Tekkesi” veya “Kıbrıs Tekkesi” olarak bilinir. Bu mescid zaman zaman tekke ve itikâfhane olarak kullanılmıştır.

HEÇKESİMLEMAH : (Hacıkasımlamak) Masrafı yiyenlerce karşılanan (herfene) ve toplu yemeklerde alışverişi yapıp yemeği hazırlayanın kendi hakkı kabul ettiği bir miktar parayı arkadaşlarına söylemeden hesaba ekleme durumu. Bellidir ki bu işi alışkanlık haline getiren Hacı Kasım adında birinden yakıştırılmış bir mastardır.

**Kardaşım çoh éyyi yimek yapar amma kéfçidir;
illehim birezim Heçkesimleme yapar.**

HEÇKÂMUL : Urfa'daki yerli ailelerden biri. Hacı Kâmil. Aile, adını Hacı Yusuf Kâmil adlı kişiden veya aynı adı taşıyan dedesinden almıştır. Bu ailenin çok büyük bir çoğunluğu bugün “Yetkin” veya “Hacıkâmiloğlu” soyadlarını taşımaktadır.

Tirro da bı tirro, Heçkâmullardan kız almış. Beş kâğıt payton parası vermiş.

HECKÂMUL HANI : Bakınız : Çuhırhan

HEÇKÂMUL KÖPRİSİ : Urfa'da Köprübaşı'nda yer alan köprü. Daha önce burada salaş bir köprü varmış. 1930'lu Vali Ethem Bey zamanında köprü üstünün mülkiyeti karşılığında buraya yüksek taş kemerler üzerine oturtulmuş ve 12.000 altın maliyetle Hacı Yusuf Kâmil tarafından Kara koyun Deresi üzerine yaptırılmış bir köprüdür. Hacı Kâmil Köprüsü'nün azametini gö-

rebilmek için köprüye Bedendibi'nden veya Kamberiye Mahallesi tarafından yani doğudan bakmak gerekir.

Bı Heç Kâmul Köprisi yapılyken millet : “Yusıp Kâmil parasını QaraQoyın’a tökiy, deli olmuş.” démiş.

HEÇKERMÖ TÜRBEŞİ : Anlatılanlara göre Bağdat'tan gelmiş. Asıl adı Abdülkerim olan bu zat melamidir. Şimdi ziyaretgâh olarak kullanılan mezarı Harran Kapı Mezarlığı'nda Seyyid Ali ibni Maksut türbesinin yanındadır.

Rehmetli Heç Kermo Hüsén her karşılaştığı gişiye “Mehe” dermiş.

HEÇKİLÉP OCAĞI : Kazancı Pazarı'ndan Harran Kapı'ya çıkan yolu üzerinde yer alan bu türbede yatan kişi hakkında Anadolu'nun birçok yerinde anlatılan Hacc'a sıcak yaprak sarması ve sıcak helva götürme menkıbesi anlatılır. Hangi tarikata bağlı olduğu konusunda sağlam bir tespit yoktur. Cuma geceleri ve cuma günleri genelde kadınlar olmak üzere çok sayıda ziyaretçisi olur. Dilek tutulur. Dileği gerçekleştirenler orada peynirli helva dağıtır. Türbede yatan zatın doğum ve ölüm tarihleri belli olmadığı gibi türbenin yapılış tarihi de belli değildir.

Eger yalan söliysense aha bı Heçkilép ocağı seni Çarpa çalındıra mı?

HEÇ SİRKE : Keskin, su katılmamış sirke. Bu anlamıyla sözcük sadece Urfa'dan derlediğimiz bir atasözünde geçmektedir.

tedir.

Hed sirke küpine zarar. (atasözü)

HEDEMLİ HEŞEMLİ : Hiçbir ayrıntı, hiçbir süs, hiçbir aksesuar atlanmadan, beş başı mamur anlamında ikileme.

**Ben éle hedemli heşemli aynadamıyam kardaş,
muhtarın oğlu bi aynatsın gülmahtan altıya işersen.**

HEFFAŞ : Gece kuşu, yarasa. Farsçadaki “huffaş : yarasa” sözcüğünden.

**Aradığıy şe aha ögiyde duriy, gündiz gözinden
görmiysen; heffaş mı oldiy?**

HEFT ‘EKİL : Durmadan fikir değiştiren, belli bir kararda kalmayan kişiler için kullanılır. Farsçadaki “heft : yedi” sözcüğü ile kurulmuş bir sıfat tamlamasıdır.

**Sen de çoh geçmez bı heft ‘ekıldan, nesibiy
alırsan; kimden barabar yéridiğıy aynarsan.**

HEGDEN : Debbağhanede deriyi temizlemek için kullanılan kireç havuzu.

**Ne mel’enet bi adamsan, seni anca bı hegdende
temizlemağ lazım.**

HEKET : Masal. Arapçadaki “hikâyet” sözcüğünün yerel söyleyişidir. Urfa’da köklü bir masal geleneği vardır. Uzun kış gecelerinde tandırda oturan ev halkının en makbul eğlencesidir. Bu

sözlü metinler ne yüzde yüz masaldır ne de yüzde yüz halk hikâyesidir. Bu metinler çoğunlukla bir iki saat içinde anlatılır ve dinleyenlerin uykusunun gelmesiyle sona erer. Ancak bu sözlü metinlerin geceler boyu sürececek uzunlukta olanları da vardır. Bu metinlere döşeme denen bir tekerlemeyle başlar, mutlu bir sona bağlanır. Değişen teknoloji, eğlence biçimleri, yaşam koşulları, özellikle televizyon “heket söyleme” geleneğini bitirmiş, zamanında herhangi bir derleme çalışması da yapılmadığı için bugün elimizde metin de yoktur, “heket” söyleyen de kalmamıştır. Son yıllarda bu alanda yapılan derleme çalışması yarışmalarından da tatmin edici olumlu sonuç alınamamıştır.

Heket heket laqlakoz
Biri sıçan biri boz
Bindim bozın üstine
Géttim Helep yolına
Helep yolu daşlıdır
Yolda bi géçi gördim
Vurdım kıçını kırdım
Géçi gétti hekime
Hekim dédi fesime
Fesimin püskiline (tekerleme)

HEKİK : Akik taşı.

Hekik daşlı üzük taħanlar sedef hesteliğine
yaħalanmıymış, duydiy mı?

HEKİMDEDE : Urfa’da Karakoyun Deresi’nin güneyinde yer alan mahalle, cami ve türbe. Mahalle,adını bu camiden, cami de adını bu türbeden almıştır. İslam dünyasının önemli isimlerinden biri olan Hekim Ubeydullah Bin Cerrah’ın muhtelif yerlerde adına ithafen ya-

pılmış türbeleri vardır. Bu türbelerden biri de Urfa' dadır. Yavuz Sultan Selim'in Urfa'yı almasından sonra bu türbe imar edilmiş ve Ubeydullah Bin Cerrah' ın adına bu cami yaptırılmıştır. Camide yer alan iki kitabeden ilki bu döneme aittir. Camide ayrıca 1634, 1708, 1776, 1803 tarihli tamir kitabeleri vardır. Urfa folklorunda Hekim Dede'nin önemli bir yeri vardır. Hastalar Cuma geceleri buraya getirilir, akıl hastaları burada bir gece yatırılır, kısmet açmak için kızların çarşafları burada minareden atılır, yine kızların kısmetini açmak için cuma namazından ilk çıkan kişiye bir kilit açtırılır.

**Sen beni dinne, üç cüm'e Hekim Dediye gét,
şifasını görürsen Allah'ın izniyle.**

HEKKE : Çapa.

**Eliy kırılmış mı? Al bı hekkiy, firenklerin dibindeki
otları temizle Allah rızası için.**

HEKKELEMAH : Çapalamak.

**Maşariy çamır étmişsen, maşariya ne girebillem
ne de hekkeliyebillem.**

HEKKET : Hakikat, gerçek.

**Heppet mi déyisen sen, ben inanmıyam amma
seniy işiy de héç belli olmaz.**

HEKKETEN : Hakikaten, gerçekten.

İnkâr édenin üzine gözine dursın, heppeten bı işe

çoh emek vérdih.

HEL : Yıldız, savat.

Çayı illehim héli, ince bélli bardahta içecağ beg efendi; aşşığı kurtatmaz.

HELEP İPİ : Mitil yorgana yüz dikmek için kullanılan pamuk ipliği.

Yatacağam kapı örtilmiy, kapının dili içinde kalmış; valla inanmıyacağsan amma helep ipini dört kat édip kapıy bağladım, yattım.

HELEP SİPİRGESİ : Süpürge bitkisinden yapılan, toprak dışındaki zemini süpürmekte kullanılan, sık sarılarak sapıyla gövdesi arasına dikiş atılan normal süpürge. Bu adın verilmesinin nedeni Osmanlı zamanında Halep'ten getirilerek satılmasıdır.

Herif kaç gündür siye söyleyem bi Helep sipirgesi almadıy, bögin barmağıya bi ip bağla unıtmıyasan.

HELEPLİ BAĞÇA : Urfa'nın batısında, Halil'ür Rahman Platosu'nun kuzey batısında yer alan düzlük fakat çukur bir alan. Son yıllarda yapılan kazılarda bulunan mozaikler buranın çok eski bir yerleşim yeri olduğunu, ve burada evlerinin tabanına mozaik yaptırarak kadar varlıklı ve saygın olan insanların oturduğunu gösteriyor. Bu evler büyük bir ihtimalle ya saraydır ya da köşktür. Alan çukur olduğundan sık sık su baskınlarına maruz kalmış ve boşaltılmıştır. Bu bahçede bağlar, fıstıklıklar ve meyva bahçeleri vardı. Yaklaşık 120 dönüm olan alanın bazı yerlerinde hububat tarımı yapılırdı. Bu bahçeye Halep kökenli birinin bir süre sahip olması nedeniyle Ur

falılar arasında “Haleplinin Bahçesi” anlamına gelen “Halepli Bahçe” adı verilmiştir. Birecikli mu tasavvıf şair Sakıp Efendi 19. yüzyılın ikinci yarısında buraya bir köşk yaptırmış ve “Sakıp’ın Köşkü” şehrin en seçkin yapılarından biri olmuştur. Buranın çardağına Sakıp Efendi ahşap üzerine yazılan bir kitabe de koyarak köşkün yapımına tarih düşürmüştür. Bu şiir biçimindeki kitabenin son mısraı köşkün yapım tarihini verir.Sakıp Efendi’den sonra, özellikle Sakıp Efendi’nin torunu Halil Bey zamanında bu bahçe sazende ve hanendelerin boy gösterdiği bir eğlence merkezi olmuştur. Köşk Köşk, harap ve bakıma muhtaç bir haldeyken Halepli Bahçe 1985 yılında Urfa Belediyesi tarafından istimlak edilmiştir. 1990’lı yıllarda bir ara “Dinler Bahçesi” adlı İslam, Hristiyan, Musevi mabetlerini bir araya getirme olarak özetlenebilecek bir projeye muhatap olan Halepli Bahçe’de yapılan kazılarda çok önemli mozaiklerin bulunması üzerine projeden vazgeçilmiştir. Bugün; Halepli Bahçe’de Türkiye’nin sayılı müzelerinden birinin yanı sıra , bir açık hava müzesi, bir mozaik müzesi, park ve dinlenme alanları bulunmaktadır.

Uy désinler désinler

O dilleri yésinler

Helepli Bahçası’nda

Nesime’ın oynar désinler

HELLAVÉ : Siyah çizgili pamuklu kaba ve ucuz kumaş. Kutnu. Bu kumaş; gömlek, erkek entarisi (kirlık), pijama yapmak için kullanılır.

Bi zaman gençler arasında hellavé köynek modası

vardı, altta şerval, üstte hellavé köynek.

ĤÉLLİ BARDAH : Yaldızlı bardak.

**Ĥélli bardah her yérde bulunmiy, ‘ettar bazarında
bi tükende var yalavuz.**

ĤELLİ ĤERAM : Haram olduğu şüphesiz, adam akıllı haram, her ba
kımdan haram, “boşa gitmek” anlamlarına gelen iki-
leme.

Béle yimek mi olır, mesraf helli heram olmış.

...

**Bi adamnan otırlıp kähmah heram degil, ‘éynim
helli heram.**

ĤEMAMPUÇ : Çocukların oyun oynarken çamurdan yaptıkları kub-
bemsî evler.

**Küçikken anamnan Karakoyun kenarına dağa
giderdi, ben hemampuç yapardım.**

ĤEMBAL : Hamal.

Çadıra dolı düştü
Ağladım gözim şişti
Ben bi dohtor kızıldım
Göynim hembala düştü

ĤEMDANÉ : Hareketleri seri olan ve hızlı koşan bir Arap atı cinsi.
Hamdani.

**Bi hemdané atı vardı, o at üçün deli olırdı; o atın
sıfatından herkeznen çekişirdi.**

ĤEM ÉTMAĤ : Ham yapmak, yemek. (Çocuklar için kullanılır.)

Téz yat, hindi Ĥünto gelir, seni Ĥem éder.

ĤEMİDİYE : Sultan 2. Abdülhamit döneminde basılan altın lira. Bu liralarda 22 ayar olup 7,2 gr ağırlığındadır.

Biri bi gün ona Ĥeddini bildirir, gendi gendini ne zannediy, Ĥemidiye altını mı?

ĤEMMİ : Çocuklar için yemek.

Mama Ĥemmi, yuĤı nenni.

...

Sen bını Ĥemmi ét, hoppiya gidaĤ.

ĤEMTSİZ : İlerisini, gerisini düşünmeden, iradesizce yemek veya bir işi yapmak.

Ĥemtsiz kardaşım bı oĤlımız Ĥemtsiz; yimaĤı, yatmaĤı, yérimaĤı, baĤırmaĤı...

ĤENEK : Şaka.

Dama çıĤmış el éder

Gözleri gel gel éder

Teres döyyüsün kıızı

Herkesten Ĥenek éder

ĤENİN : Yumuşak huylu.

‘Eskerden evel Ĥenin bi oĤlandı, ‘eskere Ĥétti, geldi; mibarek barut olmış.

HEPPÉ : Kılıbık.

Seni de keybettih, sen de heppé olmışsan; avrادی süleleye mibarek olsun.

HEREFENE : Anadolu'nun birçok yerinde "herfene", "hefrene" olarak bilinir. Dağ yatılarında, sıra gecelerinde ve diğer toplu yemeklerde masraflar yemek yiyenler arasında bölünür, herkes payına düşen parayı verir. Sözcüğün "arifane : arifçesine" sözcüğünden gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Halk arasında yaygın bir söyleyiş de "Alman usulü"dür.

Fazla ağlama, istersey bı de'vetiy herefene édah; mesarılı pölişah.

HERAÇ : Satış için arttırmaya çıkarma. (Haraç mezat ikilemesi)

**Bı handan
Kervan işler bı handan
Aç zülfi heraç éyle
Kurtat beni bı dardan**

HERRAÇ : Haraç, gaspedilen para veya mal.

**Bı yaşta yol kesip herrač alacah halımız yoh,
mecbur beklিয়েcağıh.**

HERRAḤMAN : Hali'ür Rahman. Yerel söyleyişte orta hece düşmesine uğramıştır. Nemrut, Hz. İbrahim AS'ı ateşe attığı zaman alevlerin su, odunların balık olduğu rivayet edilen, Hz.İbrahim AS' ın düştüğü kutsal sayılan göl. Bu göl, birkaç küçük gözden beslenmekle beraber

esasen Urfa'nın kuzeybatısındaki Cabır dağı'nın arka batısında yer alan Kurt Köyü denen yerden gelen su ile beslenmektedir.

Fazla 'ecele de étme, beni ikindi meheli Herrahman başında bekle geliyem.

HERRAN KAPI: Urfa'nın güneye açılan kapısıdır. Ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Üzerindeki kitabe 1185 - 1190 tarihlerine yani Eyyubiler devrine isabet etmektedir. Ancak bu kapıyı Eyyubilerin mi yaptığını yoksa restore mi ettiğini bilemiyoruz. Kapının içindeki küçük dükkânların nöbetçi kulübeleri veya kontrol noktaları olduğu söylenmektedir. Kapının girişte sağ tarafında bulunan bir mağara yıllarca “ Mağara Kehevesi” adıyla kahvehane olarak işletilmiştir. Bu kahvehanenin de gelen ve giden yolcuların bir bekleme yeri olarak kullandığı tahmin edilmektedir. Bu kapının sorumluluğu uzun yıllar Köroğlu ailesine verilmiştir. Bu aile, bu kapıda vergi almaya, rüsum kesmeye hatta insan tutuklamaya yetkilidir.

Bı kapı böyük kapı

Elimde kazma sapı

Soran herkeze söle

Mehlemiz Herran Kapi

HERRAN ŞAKKASI : Urfa'nın doğu tarafında şehir merkezine yakın tarım alanları vakıf arazileri olup çeşitli vakıflara aittir. Cavsak Çayı'nın geçtiği bu arazilerin güneyinde kalan bölüme vakfiyelerde bu ad verilmiştir. “Şakka” Arapçadaki “şakk : bölünme” sözcüğünden kaynaklanmaktadır ve “parça” anlamına gelmektedir.

**O vahit Hërran şakķasında bi bahķa icar étmıştış,
bi hërini görmediş.**

HëRRİMİY OLMAH : Uykusunu alamamak. Sözcüğün Arapçadaki
“haram” sözcüğünden geldiğini tahmin ediyoruz.

**Oğlını ‘eskerde içeri atmışlar, arvatcığaz kaç
gécedir hërrimiy olmuş; sebbehi sebbeh édiy.**

HÉRS : Hırs, öfke, kızgınlık.

Hërs kimin işine yaramış ki seni de işiye yarasın,
‘eķilli ol sen, gérisini Allah’a hevala ét.

HÉRSLENMAH : Öfkelenmek.

**Kimse hërslenmesin, ben gider onı bıralıķa
getirrem, yolda da ağızının payını vérrem.**

HëSANPAŞA CAMISI : (Hasan Padişah Camii) 15. Yüzyılda kısa bir süre için hakim olan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından Halil’ür Rahman Gölü’nden gelen su kanalının güney tarafında yaptırılmış camidir. Uzun Hasan, daha önce kendi kumandanlarından biri olan Toktemür (Tahtamor) tarafından yaptırılan Tahtamor Mescidi’nin yerini beğenerek camiye buraya inşa ettirmeye karar vermiştir. Mimarisinde minaresinin ilginçliğı göze çarpar. Asıl adı Hasan Padişah Camii olduğı halde rejim tarafından “padişah” sözcüğünün unutturulması için “paş” sözcüğü tercih edilmiştir. Hasan Padişah Camii ayrıca medresesi ile ünlüdür ve birçok alim yetiştirmiştir. Hasan Pa

şa Camii’nde yetişen şairler yeni bir şiir ekolü oluşturmuş, yine ayrı bir şiir ekolü oluşturan karşısındaki Sakıbiye Tekkesi ‘y le kaliteli bir rekabet yaşamıştır. Hasan Padişah Camii ayrıca çimecekleriyle ünlüdür. Bakınız : Çimecek.

Methélii’de dilenir, Hesanpaşa’da sedeke vérir, bı adamdan bi sé aynamadım.

HESİDE : Bir tür tatlı. Pekmez, un ve yağla yapılır. Yağda kavrulan una pekmez ilave edilir. Bu karışım pilav gibi oluncaya kadar ateşte bırakılır. Soğuduktan sonra yenir.

Şıllık varken, hırtlevik varken, heside nérden çıhtı densiz; bayrım hırtlevik désey.

HESİT : Hasut, kıskanç. Sözcük Arapçadır.

Hesit hencer, kôr pencer. (tekerleme)

...

Hesitliğiy mı tuttı gene Heco, yirre giresen.

HESİTLEMAH : Haset etmek, kıskanmak. “Haset” sözcüğüne “-le” isimden fiil yapma eki getirilerek “Türkçedeki “haset etmek” bileşik fiilinin türemiş fiil haline getirilmesi Anadolu ağızlarında fazla rastlanmaması açısından dikkat çekicidir.

Onı bını hesitlemağı bırakıp da sen ekmegiyn péşine düşsey daha éyyi olmaz mı?

HESSİR : Hasır. Sözcük yerel söyleyişte ikiz ünsüz olayına uğramıştır.

**Bi eve gidip orda se’etlerce otırp kaħmaħ
bilmiyenlere “ħessir çüriden” dérler.**

ĤESPE TÖKMAĤ : Kurdeşen olmak.

**Ĥespe tökesen, bı işte de mi barmağiy var; bi gün
o barmağiy kopadılar.**

ĤESPELİ BURĞIL AŞI : Bütün siyah mercimekli bulgur pilavı. Bakınız
: Müceddere.

**İcat éttiñ sen de kardaşım, elli senedir yidiğım
mecmekli burğıl aşını ĥespeli burğıl aşı éttiñ.**

ĤESPİR : Asbir otu, bir nevi safran. Kırmızı çiçekli bir bitki. Kaynatılınca rengi sarıya döner. Bu yüzden zerde, iç pilav gibi yemeklerde sarı bir reklendiricidir. Kendine özgü bir tadı yoktur.

**Her şé fiyatından mi, ĥespir o keder bahalı, ne
dadı var ne duzı.**

ĤEŞŞE : Haşa. Kaba bir söz söylenmeden, hoş olmayan bir benzetme yapılmadan önce söylenir. “Sözüm meclisten dışarı.” gibi bir anlamı da vardır.

**Ĥeşşe sizden, ĥeşşe ceme’etten ‘eynim ökiz ki-
min böğirmağa başladı.**

...

**Ĥeşşe ĥeşşe seħebini kapmıyan iti makbul
saymazlar.**

ĤEŞŞE : Bir şeyin dışında tutmak veya tutulmak için kullanılır.

**Konşımdan heşşe, memlekette nammissız
çoğalmış.**

...

Benden heşşe, siz giderseyiz daha éyyi olur.

HEŞŞEŞ : Apaş, maganda, başıbozuk, baldırıçıplak, serseri.

**Sen senden heberiy yoh; heşşeşlennen geze
geze sen de olmışsan bi heşşeş.**

HÉŞTİR : Bir deve sürüsünün en iri devesi. İri yarı kişiler için “gibi :
kimin” benzetme edatıyla birlikte kullanılır.

**Valla ne déyim, dorğısı korhtım; héştir kimin bi
herif, beni bi eline alsa un ifah éder.**

HEVALA : Görüş alanı, havalı. Ev alırken veya kiralarken herhangi
bir yerin, evin görüş alanı içinde olmamasına dikkat edi-
lir. Böyle olmayan bu evlerin müşteri avantajı vardır. Hat
ta ev “hevalası yoh.” denerek ballandırılır.

**Allah iki kéfi bi arada vermiy; Ev hoş, hevalası
yoh amma konşılardan aram hoş degil.**

HEVARA : Kireç taşı. Yumuşak olduğundan yapı taşı olarak kullanıl-
maz. Ancak “musafat” dediğimiz yapı taşlarının (Urfa ta-
-şı) arasına destek(şehfi daşı), üzüm şirasına şırayı ağd
alamak için katkı maddesi olarak konur, kalaycılıkta ba
kır kaplarda ki oksitlenmeleri temizler. Bu nedenle de
kalaycılıkta kullanılır. Sözcük Süryanicedir. Süryanicede
“hevara”, “hevero : beyaz” anlamındadır.

Bi haşa hevara bı kablara yétmez, kalayçı bile bı

ğabların üzine bahmaz.

HEVLA : Tahin helvası veya peynirle yapılan un helvası.

**Péndirli helva yapah bı ahşam,sarı yağımız var,
tezze péndir de almışam.**

HEVRUZ : Lazımlık. Çocukların ihtiyaç gidermesinde kullanılır.

**Herif bah oğlan artıh ele geliy, hevruza da otır-
mağa başladı maşallah.**

HEVUT : Hamut. Devenin tahtadan yapılan üstlüğü. Hem devenin
üstünde oturmayı hem de yük bağlamayı kolaylaştırır.

**Devıy hevudından yımah bıdır işte, gör, örgen,
Allah hekkımızı hek éde.**

HEVUTTAN YİMAH : Çalışmadan, para kazanmadan miras olarak ka
lan mal ve servetiyle ya da daha önce kazandık
larıyla geçinmek.

**Alış vériş nérde? İş yoh, kâr yoh; altı aydır
hevuttan yiyih, ayna işte.**

HEYAT : Hayat, yaşam, dirim.

**Bah sen bı heyat adama neler örgediy neler; yaşa
yaşa, gör tamaşa.**

HEYAT : Avlu.

**Heyatları degirmi
Bı gelen yar degil mi**

Sakıplardan üç gözzel

Biri Eşref değil mi

HEYATİ HERRANİ : Urfa'nın Harran ilçesinde medfun ünlü velilerden biri. Şöhreti sınırları aşan, tasarrufu olduğu söylenen bir kişidir. Kays denen bir kişinin oğludur. Adı, Hayat'tır. Selahaddin Eyyubi, Nureddin Mahmud Zengi ve diğer padişah ve komutanların ziyaret ettiği ve hayır duasını aldığı söylenir. M 1185'te ölmüş, 1195'te türbesi yapılmıştır. Bölgeden, yurt içi ve yurt dışından türbeye yoğun bir ziyaretçi akını vardır. Urfa şehir merkezinde ayrıca bugün bu adı taşıyan bir mahalle kurulmuştur.

HEYİF : İntikam duygusu.

**Zatana ben ona éle bi heyif sahlamışam ki, helbet
bi gün elielime düşer, Allah kerim.**

HEYLIĞA DÜŞMAH : Transa geçerek kendinde olmadan bağır
mak.

**Bi hefızın sesi bi Allah vergisi, bi kesiyye ohıdı mı
kırh gişi heyliğa düşer.**

HEYVA : Ayva.

**Giderem ben de ben de
Bi arzum kaldı sende
Heyva kimin sarardım
Din iman yoh mı sende**

HEYAT : Terzi. Sözcük Arapçada da aynı anlamda kullanılıyor. 17 ve 18. yüzyıllara ait Urfa'nın mali kayıtlarında bu meslek erbabından vergi alındığı kaydı vardır. Bu adın hangi zamanlarda değişerek "terzi" ye döndüğü hakkında herhangi bir bilgimiz yoktur.

HEYİR : İncir.

**Daha dünegin bi taylı heyir aldım, ordı besliyiy
ya, bi hebbe kalmamış.**

HEZİRAN : Koyun, keçi, sığır, deve gibi kesim hayvanlarının bağırsaklarından örülerek kurutulması yoluyla yapılan kamçı. Esnek ve etkili olduğu için binek hayvaları için kullanılır.

**Attan éndi, sağına solına bahtı, elindeki hezirani
cızmasına vurmağa başladı.**

HEZ KÖŞESİ : İdeal ve memnuniyet veren durum.

**Atın, saçın, satın, savın; benim hez köşem, biye
giren çıkan nedir.**

HEZZÉTMAH : Hazzetmek, hoşlanmak.

**Yalandan hezzétmem déyenlerin yalan söyledikla-
rını çok görmişem.**

HINGİR MİNGİR : Fingirdek, oynak, her şeye gülüp duran anlamında ikileme.

**Hingir mingir bi kız; hère güliyi, şere güliyi. Deli mi,
'ekilli mı belli degil.**

HİBRİYE : Daha çok kırsal kesimde kullanılan, kadınların beyaz neçek üzerine bandana halinde sardıkları renkli şifonun adıdır.

Kardaşım herif meraklı; bi kutı açtı, içinde ne yoh ki : alınlıh, teppeli, renk renk hibriyeler, reşme...

HİCAP : İçine muska konan, üçgen, tenekeden yapılan, ip geçi-geçirilmesi için sapı olan bir mahfaza.

Herif, sebbehten aha bı muskiya bi hicap yaptır, hemama gidecağam, oğlanın boynına tahım.

HİCRAN : İrin, cerahat.

Yarası hicrandan morı bıra, kapkara olmuştı; elle'em ayağını kesecağlar.

HİLLE : Hile, dalavere. Yerel söyleyişte sözcük ünsüz ikizleşmesine uğramıştır.

Hille yapan çilleden can vérir.

...

Yirre gire hillesiz oyun!

HİLEBAZ : Hileci, dalavereci. Arapça "hile" sözcüğüyle Farsça "baz : oynayan" anlamındaki son ekten oluşmuştur.

Hillebazlıh étme, hillebaz kim; herkez seni de taniy, beni de taniy.

HİLE HURDA : Hile anlamında bir ikileme. "Hurda " sözcüğü Arapçadaki "hud'a : hile"sözcüğünden.

**Héc hille hırdadan alınan para adama helal olır
mı, bi gün bi yérinden çıhar.**

HİLLEKÂR : Hileci, dalavereci.

**Her kim biye hillekârlıh éderse emegim üzine
gözine dursın, rehet döşşegi görmesin.**

HİLLİK : Postu beyaz, kafası kahverengi, kuyruğu ufak ve sivri, eti
oldukça makbul ve lezzetli bir yaşını aşmış erkek kuzu.

**Heberiy olsun, kurban bayramında kesmah üçün
mezattan bi çüt hillik alacağam**

HUF : Çocuk dilinde çorba.

**Tıfl-ı nazım gel kucıma götürim hoppa seni
Ben feda eylemişem uğruna can ü teni
Biye mıç ver bir de'é var onı siye alayım
Dahdaha bindireyim gezdireyim her çemeni
İşte huf, işte pepe, işte sıccah leblebi**

HUKKA : Hokka, yazı takımında mürekkep kabı.

**Béle yaz
Béle bahar béle yaz
Bi hukka al bi kelem
Kâtıp sen gel béle yaz**

HUKKA : Okka. 1282 gr ağırlığında eski bir ağırlık ölçüsü.

**O vahıtlar bi hukka et üç mecdiyye çıhtı, kıyamət
'elemeti dédiler.**

ḤUḲḲA MÉYDANI : Urfa'nın güney girişinde yer alan Harran Kapı'-dan girişten kuzeye doğru yokuş aşağı gidildiğinde 60 -70 m ilerideki ilk meydan. Meydanda Behramlar Mescidi vardır. Bu meydana bu isim verilmesinin nedeni küçük olduğundan mıdır, şehre giren ürünlerin tartıldığı yer olduğu için midir bilemiyoruz. Bakınız : Ḥukka.

Gidin köviyizde çekişin kardaşım, iki 'eşiret ḤuḲḲa Meydanı'nda birbirine girmiş.

ḤUMISI : Menşeinin Humus olduğu tahmin edilen, ağustos sonlarında piyasaya çıkan bir tür üzüm.

Tehannavi ér çıhtıḡı üçün para édiy, ḥumısı çıhtı mı
üzim ayaḡa düşiy.

ḤÜCCE : Hece.

Altı ay ḥociya gönderdiḡ; gétti, geldi, bi ḥücce bile
örganemedi bizinki.

ḤÜCCELEMAḤ : Hece hece okumak. Genelde Kur'an elifbasını okuyanların okumaya geçmeden önce Arapça sözcükleri, ayetleri hecelere ayırarak okuması durumu için kullanılır.

Gelen mektibi eline verdiler, ḥücceliye ḥücceliye
oḡımaḡa başladı.

ḤÜLLİK : Höllük. Eskiden maddi imkânsızlık nedeniyle bebeklerin altına bağlanan bezin bulunmaması veya maddi koşullar nedeniyle alınamaması nedeniyle altlarına serilen, kirle-nince de değiştirilen elenmiş ince toprak. Doḡu Anado-

lu'ya ait " Eledim eledim höllük eledim" türküsünde yer almıştır. Urfa'da yaptığımız derlemelerde bu sözcüğe bir deyimde rastladık.

Siye giden höllige yazzıh. (deyim)

ĤÜLLİYET : Bir kişinin sahip olduğu altın lira ve altın süs eşyasının tamamı. Sözcük Arapçadaki "hilye : süs eşyası" sözcüğünden gelmektedir.

Sölemedi déme , düginlerde hölliyetiye mikeyet ol, hırhızlar téz koıı alır.

ĤÜMBİL : Uyumayan çocukları korkutmak için anne ve diğeri ev hal kı tarafından söylenen korkunç hayali varlık, umacı.

Téz göziy yum, yat; bah, yatmazsay hindi hömbil gelir heppimizi yir.

ĤÜNTÖ : Çocukları korkutmak için uydurulmuş hayali bir yaratık, umacı.

Hadé oğlım, pepeyi téz yi, soyra hünto gelir, ekmegi de yir, seni de yir.

ĤÜRİ : Huri.

Meles köynek bendedir

Bi uci bedendedir

Cennetten hürri çıhsa

Gene göynim sendedir

ĤÜRT ETMAĤ : Sözünden caymak, alışveriş kurallarını çiğnemek, işi veya oyunu işine gelmediğı için terk etmek.

**Bi daha hürt édersey, kimse senden ne oyun oynar
ne alışvériş éder.**

HÜSÉNİYE ÇARŞISI : Kazancı Pazarı ile Attar Pazarı arasında yer alan, Kuzey - güney istikametinde, 80 m uzunluğunda birbirine paralel iki çarşıdan oluşur. Kuzey ve güney istikameti, bu çarşının yaz günlerinde serin olmasını sağlar. Çarşı 1887'-de Hartavizade Hüseyin Efendi tarafından inşa ettirilmiş, çarşı önce oturakçı ve sipahi esnafının sonra yemenicilerin ve bakırcıların, sonra da spot ev eşyası satan esnafın istifade desine sunulmuştur. Son zamanlarda çarşı boş çarşı boşaltılarak bakırcı ve kuyumcu esnafının kullanımına açılmıştır.

**Bi paqqırçı dostım vardı Hüséniye Çarşısı'nda, çoh
da ustadı ; fıkaranın iki yahası bi arıya gelmedi bi
türli.**

HAH : Yabancı, el alem.

**Urfa'ya paşa geldi
Hah da tamaşa geldi
Bi elim yar koyunda
Bi elim boşa geldi**

HAL : Ben, benek. Sözcük Farsça kökenlidir.

**Bülbilin göksi al olur
Gerdanda çifte hal olur
Bülbil on bir ay lal olur
...**

HALHAL : Daha çok kırsal kesimde kullanılan ayak bileziği.

**Her şeyiy tamamdır bi ayağıyda halhal eksik, bi
de bırınyı hızma; 'ek/ıy başıya döşir.**

HALTA : Köpek yuları, boyunluğu.

Haltaşını boynından çıhadıp zuvağa salmışlar, ki-

mi kapacağı belli olmaz o itin.

HALTAÇI : Deri ve zincirle köpek yuları, boyunluğu, toku yapan esnaf.

Ne kalthacı kaldı melmekette ne haltacı; kaç senedir haphapçının da sesini duymiyam.

HAMIRLI : Bütün yeşil mercimekle yapılan bir tür etli çorbadır. Bütün mercimek kaynatılırken hamur biraz kalın bir yufka olarak açılır, yufka erişte gibi ince ince doğranır. Doğranan yufka çorbaya katılarak haşlanır. Az salça, istenirse biraz bulgur katılır. Üstüne sadeyağ ve bu yağda kavrulmuş soğan dökülür. Varlıklı evlerde bu çorbaya çorba hazır olduktan sonra başka bir tencerede pişirilmiş kuşbaşı et ilave edilir. Üzerine servis edilirken yağda kızartılmış kuru nane gezdirilir. Bakınız : Kaşşığabinen

Ne vahıttır yimemiştım, öksemiştiım hamırlıyı, eliyize üregiyize sağlıı.

HAMPARA : Taş kesimi sırasında ortaya çıkan ve fire mesabesinde olan yontulmamış taş. Halk arasında kaba saba insanlar için benzetme yoluyla söylendiği gibi, düşünmeksiz söylenmiş sözler için de kullanılır.

Evimizin arıa terefinde bi yığın hampara var, size bi eşşek yüki gönderebillem.

...

Ondan adam madam olmaz, hamparanın tekidir.

...

Ortalığa bi hampara attı, néresini düzedesen.

HANEL BE'RUR : 12. Yüzyılda beylikler döneminde Harran'ın doğu-

sunda Şuayp Şehri'ne giden yolun 25. Km' sinde İmad bin İsa tarafından yaptırılmış bir handır. Yapı, tek kat üzerine Harran'daki Bazda Mağara ları'ndan getirilen beyaz, kaliteli, kesme taşla yapılmış ve çok geniş bir alana yayılmış olan handa yazlık ve kışlık yolcu odaları, ahırlar, mescit, hamam ve muhafız odaları bulunmaktadır. Avlu, dikdörtgene yakın kare biçimindedir. "Be'rur" Arapçada "keçi pisliği" anlamındadır. Bu hana "Keçi Pisliği" adının verilmesinin nedeni bu han hakkında anlatılan olayda gizlidir: İmad bin İsa'nın oğlu Hacı Hüsameddin Ali, M 1219'da bu hanı yaptıınca etrafta hanı yaptıran kişinin parasının bittiği söylentisi yayılır. Bunun üzerine İmad bin İsa'nın oğlu Hüsameddin Ali, hanı satın aldığı üzümlerle doldurur ve şöyle der: "Ben bu hanı hem yaptırdım hem de üzümlerle doldurdum, bakalım benden sonra gelenler bu hanı keçi pisliğiyle doldurabilecekler mi?" Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan ve doğudan batıya, batıdan doğuya giden kervan yolu üzerinde bulunan bu önemli han, Moğol istilasında harap edilmiştir. Hanın kapı kısmı restore edilmiştir. Diğer kısımları ayakta ama harap durumdadır.

**Ḥarran'dan yayan iki bıçık üç se'et şerke dorğı
yéridiy mi Ḥanel Be'rur'a gelirsen.**

ḤAPAN : Aç.

**Ḥapan kimin péndire, ekmege saldırdıḥ, birezim
gözimiz açıldı.**

ḤAPAN KALMAḤ : Açlık yüzünden ekmeğe, yemeğe saldıracak halle gelmek.

**Kıtlıḥtan mı çıḥmıḥsan, ḥapan mı kalmıḥsan,
yavaḥ! Boğılacaḥsan yavaḥ.**

ḤAPHAP : Takunya, nalın anlamına gelen yansıma sözcük.

**Gelin çardahtan éner
Zilli haphaba biner
Benim cazı kaynanam
Géce delikten dinner**

HAPHAP DAĞI : Urfa'nın batısında şimdi Küçük Sanayi Sitesi sınırları içinde kalmış, doğu tarafı Direkli'ye bakan dağ. Doğü etekleri bağlık ve fıstıklıktır.Bakınız : Direkli

Haphap Dağı'ndan ben çirpi getirdim, sen daha bi degirmene gidemediy hırpo.

HARABA KİŞLA : Sarayönü'nden Sumeydanı'na çıkan Beyaz Sokak'ta yer alan Zeybel Ziyareti'nin arkasında yer alan meydan ve birkaç ayak merdivenle çıkılan ve şu anda ev olarak kullanılan mekânlar, 17. yüzyılın sonu ile 18. Yüzyılın başlarında kışla olarak kullanılmıştır.

**Çocıkken haraba kışlanın heyadında mektep
çibişında çellik çubıh oynardıh.**

HARAL : Harar.Pamuk, saman, sap, zahirelik ürün taşımak ve saklamak için kullanılan büyük çuval.

**Kusura bahma kardaş, bı keder yalan bi harala
sığmaz, yédegini getirah.**

HARBİL : Kalbur.

**Benim harbılım, sarratım mı var? Sözimi sölerem,
kelbimi silerem.**

HARBILA BASTI : Bir tür hamurlu tatlı. Hamur yoğrulur, içine ekşi hamur, kabartma tozu veya karbonat katılır. Yu murta ve sirke suyu ile dağlanmış yağ ilave edilerek hamur sertleştirilir. Oluşan hamur avuç içinde topak haline getirilip hurma şekline ve bü yüklüğüne getirildikten sonra kalbura değdirilerek süslenir. Yağda kızartılır. Üzerine ısıtılmış pekmez şerbeti veya şeker şerbeti dökülür. Yenmesi için hamurun pekmezi veya şekeri içmesi için biraz bekletildikten sonra servis edilir. Bakınız : Kalbur Hurması

Bi ħarbıla bastı yapmış, daş kimin; vallahil ‘eziym itin ögine kısay it yimez.

HARĦARİYAT : Kaynağı belli olmayan maddi bir gelirle veya miras yoluyla gelen parayla, malla zenginlik içinde yüzmek, düşünmeden para harcama durumu.

Bı ħarĦariyat merək édiyem ne keder sürecaĦ, bına dengiz olsa dayanmaz kıardaşım.

HARĦUT : Hurda, döküntü.

O zamanlar Urfa’da taksi yohmış, kıız evi taksi déye tuttırana çin Adana’dan gelin üçün ħarĦut bit taksi getirmişler.

HARIN : Yemi ölçüsünden çok yiyerek azgınlaşan hayvan.

Çoh yim yidirme géçilere, géçiler ħarın olacaĦ; bizi de périşan édecaĦsan.

HARMANATO : Karbonat.

**Çoh yimek yidiğım zaman me'dem eşkiy, hemin
ħarmanato kefliyem.**

ĤARTÉL : Yüksek duvardaki taş dizilerinin bel veren yerlerine yapı-
lan veya temeldeki bağlama beton takviyesi.

**Divarın iki yerine ĥartél attıħ mı, bı evi toriniy da
görir, torınıyın torını da.**

ĤARTLAP : Bir meşe türü.

**Sende héç mi kafa yoh, yandırmaħ üçün iki ton
çam alacağıya bı ton ĥartlap al.**

ĤAS : Marul.

**Ĥasa damlar
Gül suyu ĥasa damlar
Éyyiler kodi gétti
Kılmadı ĥas adamlar**

ĤASSA : Pamuklu kumaş, patiska. Ancak bu sözcük Urfa'da insan
karakteri, yaratılışındaki iyi özellikler için de mecaz an-
lamda kullanılır.

**Ĥassası temiz olan adamın yaptığı ortada,
ya bı de öbir herifin yaptığına baħ.**

...

**Sebbeħten beri anca iki metre ĥassa satmışam,
démaħ rıskım bı keder.**

ĤAŞĤAŞ KEBAP : Erkek orta yağlı kuzu etinin zırhta ince olmamak
şartıyla çekilerek yapılan sade kebab. Piştiğı
zaman oldukça gevrek olduğı için çıkardığı ses

abartılarak yansıma yoluyla “haş haş” adı verilmiştir. Haşhaş bitkisiyle ilgisi yoktur. Özelliği şişten çekildikten sonra bulgur pilavı gibi dağılmasıdır.

Haşhaş kebabın ‘elasını yaparam feket kafam yérinde olacah, déyisen; kafay da bi türli yérinde olmiy.

HAŞHAŞ KEHKE : Peksimetin simit halinde yapılmış şekli. Oldukça gevrek olduğu için yendiğinde çıkardığı ses abartılarak yansıma yoluyla “haş haş” adı verilmiştir. Haşhaş bitkisiyle ilgisi yoktur.

Öretmenimizin masasında her sebbeh bi haşhaş kehe, bi çay olırdı.

HAŞIL : Dokumadan tezgâhından yeni çıkan kumaşın üstündeki parlak tabaka olup Urfa’da yıkanmamış beze “haşılı bez” denir. Kumaş yıkanınca bu tabaka ortadan kaybolur. Beze bu özelliği “takakçı” denen meslek erbabı verir.“Haşıl” söz cüğünün anlamını bulamadık. Malatya tarafında var olan ve “ çizgili kumaş” anlamına gelen “haşatlı” bezin Urfa’daki “haşılı bez” arasında bir anlam ve işlev ilişkisi yoktur. Bakınız : Takakçı.

Çihçı benden kolımı sarmah üçün çolıhçı sakkızi, çekem, bi de haşılı izar istedi.

HAŞLAMAH : Harcamak.

Bi oğlan da yaşasın déye dohtor dohtor dolaştıh, az para haşlamadıh.

HAŞLIH : Harçlık.

**Haşlığını cebine kodım, artıh bi hefta ne ortalıhta
görikir ne sesi çıhar.**

HATIN : Hatun, bayan, zevce.

**Hatının derdi çekilir, halayığın derdi çekilmez.
(atasözü)**

...

Hatın étti her ola, halayıh étti kôr ola. (deyim)

HATINBARMAĞI : İnce uzun taneli, büyük salkımlı bir üzüm türüdür. Taze olarak tüketilir.

Hatınbarmağı üzim her bağda olan bi üzim degildi; ya iki bağda gördim ya üç bağda.

HATRA : Kez, defa, sefer. Bu sözcük Dede Korkut metinlerinde vardır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han adlı destansı hikâyede Boğaç Han, boğayla savaşırken "...bu katla elini boğanın boynuna koydu..." cümlesindeki "katla" ile etimolojik bir bağlantısı vardır.

**'Emelelih béle kolaysa ben de yaparam; iki hatra
su getirdi, ahşama keder yattı.**

HAVLANMAH : Tüylenecek.

**Ben bı çeketi bi daha géymem,bahsayna her
Terefi havlanmış, tivlenmiş.**

HAVLANMAH : Kumaşta ateş etkisiyle kızarılaşmak.

**Adı ki üti yapmışsan, köynegim havlanmış, nasıl
géyecağam şimdi bını?**

HAZMA : Bağda, tarlada hasat mevsiminde kurulan, yığma taş-
tan harçsız olarak yapılan, hasattan sonra çoban barı
nağı olan, üstüne çadır vazifesi gören bir büyük bez
parçası gerilen geçici konut.

**Bı ev, ev olmahtan çılmış hayma olmuş, ben bını
alıp para mı sayaram.**

HAZIN : Hazine. Uhdedeki maddi ve manevi güç anlamlarını içerir
ve sadece Allah için kullanılır. Başkaları için kullanmak şirk
olduğundan kullanılmaz.

**Béteriy hazniyda kıala yarabbi, sen bizi béle
şélernen intaħam étmiyesen.**

HAZIN ÉTMAH : Tedbir amacıyla veya spekülatif bir amaçla depo-
lamak, yığmak, yığdırmak.

**Herif ‘ekıllı; yağı, péndiri, burğılı, pirinci hazın
étmiş, artıh kış onın umbirında mı!**

HAZNA : Su deposu. Arapça “hazine” sözcüğünden gelmiş olabilir.

**Kardaş kaħ gidah, bıra hemamın hazna ögi degil,
ceviz kölgesi degil; hindi bizi süriller.**

HAZUNA : Urfa’da şu anda Şehitlik mevkiinde Sağlık Meslek Yüksek
Okulu ile Sağlık Müdürlüğü arasındaki alanda yer alan
bir su kaynağı.Yaptığımız araştırmada edindiğimiz bilgi-
ye göre burası yeşil bir alandır, burada su kaynağı vardır

veya bir başka yerde kaynayan su burada yeryüzüne çıkmaktadır. Bir başka rivayet de buraya su Açık-su'dan gelmekte ve su yolu üstünde kurulan su dolaplarıyla su, buraya aktarılmaktadır. Erkekler , burada içkili, çalgılı alem yapmaktadır. Bu yüzden buraya "Hazuna" denmesinin başka nedeni "gazino" sözcüğünün yerel söylenişi midir yoksa "depo" anlamına gelen "hazne" sözcüğünün yerel bir söylenişi midir, bunu bilemiyoruz. Urfa'da şebeke suyunun olmadığı dönemlerde buradan çıkan su, kanallarla eski hastanenin önünden geçirilerek Karakoyun Deresi'ne kadar getirilir, bir su terazisi (kemer) (Justinyen su kemeri) ile Samsat Kapı'ya, sonra da Su Meydanı'na ulaştırılmış. Su, bu geliş yolu üzerinde Eyvanlı, Dut, Kerizbaşı, Küçük Kerizbaşı değirmenlerini çevirmiş. Su Meydanı'na gelen su, burada taksim edilir; bir kol YusufPaşa Camii avlusundaki havuza, oradan da Vezir Hamamı'na; bir kol Ulu Cami'deki havuza, oradan da Ellisekiz Meydan'daki Nimetullah Camii (Ağ Cami) ne, bir kol da Ulu Cami arkasındaki Kubbe Mescit Sokağı'nı (Şimdiki Demokrasi Caddesi) takip ederek Akarbaşı'daki Narıncı Camii karşısındaki Sakıbiye Tekkesi'ndeki havuza akıtılmış. Bu suyun kolları üzerinde bulunan sokaklarda bazı hayırseverler tarafından yaptırılan kastellerden o sokak sakinleri yararlanmış. Karakoyun üzerindeki su kemerini Justinyen yaptırdığına göre bu su dağıtım şebekesinin 1500 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.

HECCE : "Hatice" bayan adının Urfa'daki söylenişi.

'Emmim kızı Hecce'nin bi oğlu olursa adını 'Eli Saip koyacahmış, ve'di varmış.

HEFLETEN : Gafleten, kendinde olmadan, farkına varmadan.

**Ağzımızdan  efleten bi s z  ıhtı, ne yapım, ben
beni minaradan mı atım.**

 EL'ET : Hilat, hediye. Urfa evlenme geleneğinde kız evinin oğlan evine g nderdiği kesim kâğıdında bir de "hil'-at" bahsi vardır. Kız tarafı gelin i in istenen takıya, giyim kuşama ilave olarak kızın kardeşine, amcasına, dayısına bir veya birer hediye ya da bir miktar para istenir.

**Kızın dayısına da bi daban a  el'et istemişler,
oğlan evi  el'eti verma a yanaşmıy.**

 ELFE : Kalfa. S zc k Arap a'da " alefe" veya "halife" mastarından gelmektedir. Bu mastar "ardıl, sonra gelen, evlat, h k m sahibinin yerine gelecek kişi" anlamındadır. Urfa'da K   k el mahareti gerektiren demirci, kalaycı, k şker, k rk  , ke eci, eskici gibi d k k n ve işliklerde  ıraqlara iş   reten, g z kulak olan tecr beli eleman anlamına geldiği gibi, Kur'an-ı Kerim kurslarında  ğrencilere okuma  ğreten,  ğrenciyi hoca karşısına ge meye hazırlayan deneyimli  ğrenci anlamına da gelir. Ayrıca okulda g rev alan hizmetlilere de bu ad verilmiştir.

**A  , sen beni tanımadıy mı? Ben Salih  oca'da
 hiyken sen benim  elfemdiy.**

 EMİS : Perşembe g n . 5. G n. Arap adaki "hems : beş" s zc ğ nden.

** emis, bizim evde ges g nidir, ne mısafır gelir ne
mısafırlı a giderem.**

HENDEK : Hendek. Urfa’da hendek olarak bilinen yer Urfa iç kalesinin doğu, batı ve güneyini kaplayan hendektir. Bu hendeğin savunma amacıyla su doldurulduğu ifade edilirse de bu, pek inandırıcı değildir. Hendeğin iki tarafı açık olduğundan bu hendeği suyla doldurmak mümkün değildir. Türkçedeki söyleyiş ten farkı ilk ünsüzün Arap alfabesindeki “h” ile söylenmesidir.

Veeel, noldı, nétti, kıtlıhta başımı mı yağladiy, benim üçün kaladan hendege mi atladiy?

HEPENK : Urfa evlerinde kab ve çardaklarda yer alan ve yatak Yorgan koymaya yarayan “camhana” ların altında yer alan tek veya çift çekmece. Bakınız : Camhana.

Paraynan dabançayı hepence kodım, evden çıhiyken unıtmıyasan.

HÉR : Hayır, iyilik, ihsan, kayra, bağış. Arapçadan alınan “hayr” sözcüğünden yerel söylenişte orta hece düşmesi meydana gelmiştir.

Ya Fetteh ya rezzek

Ya ‘Elim ya Kerim

Ya Allah

Yarabbi

Hérleri fethédesen

Şerleri dehfédesen

Gelmiş gelecah kezadan

Hıfsı emin éyliyesen

HÉRAT : Hayrat, yapılan hayır işleri.

**Saçıp savurıyıḥ, alıp satıyıḥ, yiyip içiyıḥ; birez de
ḥér ḥérat étməḥ lazım gelmez mi?**

HÉRAT : Özellikle bağ aralarında, suyu olmayan bölgelerde hayır sahipleri tarafından yapılan sarnıçlar veya pınar başlarına suyun zayi olmaması için yapılan basit yapılar.

**Bizim bağımız o arḥadaki ḥératın tam yanındadı,
babam bibisi oğlına sattı.**

HERDEL : Çiğköfte ile beraber yenen ekşimsi tadı olan bir ot türü.

**Bi bağ ḥerdelin kıymatı yoḥ amma bi sıra gécesinin
nammısını kırtadır.**

HEREZE : Urfa'da şebeke suyunun olmadığı dönemlerde veya evlerde kuyulardan alınan suyla temizlik yapılır, yemek pişirilir; kuyu suyu, içme suyu olarak kullanılır. Her kuyuda bir bilezik taşı ve iki "hereze" vardır. Hereze, kuyunun iki yanına konan iki dikme taştır ve insan boyuna uygun olarak 1,50 ile 1,70 m yüksekliğindedir. Kuyudan su çekmeye yarayan tahta dolap bu iki taş üzerine oturtulur. Üst kısmın da dolabın karşılıklı millerinin oturduğu birer mil yuvası vardır.

Kuyın başı ḥereze

Bı iş gelmez ḥereze

Bize ḥerezi olan

Urğasın bin maraza

HÉRLİ NEḤFİLİ : Hayırlısı, sonu iyi gelir inşallah anlamında bir

ikileme.“Hérli”,“hayırlı” sözcüğünün “nehfili”
ise Arapçadaki “nafi : yararlı” sözcüğünün ye
rel söylenişidir.

**Hérli nehfili bı iş de biteydi, biz de hérlisinden
yatağımıza rehet gireydi.**

HERRUŞ : Çelimsiz.

**Herruşın birini kapıya tikmişiz, birda siz nasıl
rehet rehet otırıysız.**

HESİM : Hasım, düşman.

**Bı adamlardan dost olsay bi bela, bı damlara
hesim olsay bin bela; gene de sen bilersen.**

HEŞER : (Keşer) Kırık veya kırılmış, soyulmuş nohut. Sözcük
Arapçadaki “mukaşşer : soyulmuş” sözcüğünün ye-
rel söylenişidir. “Heşer” eski Urfa evlerinde kıyma ile
beraber kavru olarak “tatlı bamya” yemeğinin üstüne
serilir; ciğer ve üzümle birlikte önce kavrulup sonra
kaynatılarak bir düğün ve ramazan bayramı yemeği
olan üzlemeli pilava üzleme yapılır.

**Heşerin suyunı süz, biye getir, et bişti, zatan bam-
ya da hezir; bahım yimağ kime nesip olacağ.**

HÊŞK : Çadırın kapı perdesi. Sözcük Arapçadır.

**Bı dünyada her şé başımıza geldi; bahsayna çadırı
tiken usta, çadırın heşkini unitmiş.**

HÉT : Kendir bitkisinden yapılan ham iplik.

Çulı tikecağam, hėti tükende unıttım; Gét Mislim
‘Emmi’ye selam ét, acı bize birez hét vérsin.

HETEM : Yüzük.

Altın üzük hetem yar
Éndir koliy yatam yar
Saçlar gerdana düşmiş
Bilmem nérden saram yar

HETEP : Odun. Sözcük Arapçadır. Ancak Arapçada “h” ile telaffuz edilen sözcük yerelde “h” ile telaffuz edilmektedir.

Hérsiz hetep ağacı, kime ne fayday olmuş, kimin
yaralı barmağına işemişsen böğine çig.

HÉTİ KESİLMAH : Korkmak.

Tam Herraḥman’da çimiyken babam çıktı, geldi;
hétim kesildi valla.

HETİR : Hatır, gönül hoşluğu.

Kınifir kurıtmadım
Yar seni unıtmadım
Hetiriyi çoḥ saydım
Üstiye yar tutmadım

HETİR ALMAH : Erkeklerin ölenin yakınlarını işyerlerinde ziyaret ederek teselli etme geleneği olup bu gelenek kadınların ölü çıkan evi, ölümün 4. ve 40. günleri arasında ziyaretıyla gerçekleştirilir.

Konşının ‘emmisi avradı dünyasını değışmiş, **anam
konşıya hetir almağa gétti.**

HÉYRAT : Su olmayan yerlerde hayır için yapılan çeşme veya sarnıç. Bakınız : Hérat.

**Oralıhta o vahıtlar yalavuz bi héyrat vardı, o da 300
metre iredde.**

HEZVE : Gazve. Kırsal kesimde özellikle Araplarda bir gelenek. Bu gelenek aşiret gençlerinin toplanarak başka bir aşı şiretin oturduğu köye gece baskını biçiminde gerçekleşir. Onlar için bir savaş oyunu olan “hezve” bir yeri yağmalamaktan, o yerde yaşayanlara eziyet etmekten ibarettir. Arap aşiretleri arasında üstünlük yarışı olan bu kötü gelenek son kırk yıldır ortadan kalkmıştır.

**Bı gece gene hezviye çıhacahlardı, bi fırtana patladı
Allah’tan, vazgéçtiler.**

HEZVEL : Kömür ufağı, kömür çuvallarının dibine biriken kömür tozu. Kolay yandığı ve küllendiği zaman soğumadığı için kadayıfçılar tarafından kullanılır.

**Sen bına kömir mi déyisen, bınlr hezvel; kebab mı
bişer bı hezvelde, yaldatmışlar seni.**

HİLAF : Hilaf, yalan, gerçeğe aykırı. Sözcük Arapçadır.

**Bı ‘eziz mibarek gécede hilafım varsa Allah aha bı
iki gözimi kôr éde.**

ḤİLLÉSİ : Sünepe, zavallı.

**Ben bi şe merak édiyem: Sen ḥillési, oğliy ḥillési,
'ecebe babay nasıldı?**

ḤİMÉSİ : Ciddi görünen fakat bıyık altından gülmeyi seven kişiler için kullanılır.

Ḥımési adamın biridir, ancak düşene güle; sen sen
ol onu, güldirme.

ḤİLF : Ağaçtan kesilmiş ince çubuk.

**Bı suçiy babaya sölesem, seni nar ḥılfından
sebbeḥe keder dayağa çeker.**

ḤİLT: Ayak parmakları arasında kaşınmayla başlayan, kanayan ve yara haline gelen bir tür ekzama.

**Gene ḥilt olmuş ayahlarım, göriysen terliknen
geziyem; bildiğiy bi 'ilaç var mı?**

ḤİLTAN : Bir çeşit yabancı ot. Toplanarak kurutulur ve sapları kürdan olarak kullanılır. Sözcük Kürtçedir. Ancak saplar ince olduğu için sözcük bizde "kıl" ve "kıldan" sözcüklerini de hatırlatmaktadır.

**Ḥepengi karıştırdı, ḥiltanı ordan almışlardı, sögiḥ
saymağa başladı.**

ḤİMBİL : Beceriksiz.

Ya sabır ya Allah! Benim de ḥımbıllığıı tuttu

bögin, elimi neye atsam ters geliy.

HİMHİM : Konuşurken burnundan konuştuğu için ne dediği anlaşılmayan kişiler için kullanılır.

Orta mektepte hımhım bi helfemiz vardı, onı konıştırır, gülerdi.

HİMLİH : Rehavet, rahatlık.

Kim hımlığa düştü mi zarar éder, uyanıh olmağ lazım, gözi açıh olmağ lazım.

HİMSİMAH : Sulu yemeğin ekşiyerek bozulması.

Bının dadına da mı bahmadiy, bı bamya hımsımış, yimeyin, bını pisik bile yimez.

HİNZİR : Domuz.

Bı hınzir heriften bi dekke evel kurtılmağa bah, bı adamdan siye sada kötülih gelir.

HİRA : Zakkum ağacı. Çiçekleri pembe ve yaprakları seyrek olan, zehir ihtiva eden, yapraklarından ve çiçeğinden ilaç yapılan bodurağaç.

Bı ağaç hıra ağacıdır; Hıradan kaç çeşit 'ilaç yapıldığını, kaç derde deva olduğunu biliy misen?

HİRA : Kısa boylu ve bedeni gelişmemiş insanlar için kullanılan bir yakıştırma.

Onın hıra olduğına bahmayın;kafasında kırh tilki

dolaşır, sizi suya götürir, susuz getirir.

HIRÇİK : Yırtık pırtık.

**‘Eşşe gilin düğinine bı hırçıklar den mi gidecahsan,
rezzil édecahsan bizi.**

HIRDALAŞMAH : Didişmek, kapışmak.

**Hırdalaşmayın, yéter artıh, kardaşsız taman,
‘eleme gülinç olmıyah.**

HIRHANA : Saymaya değmeyecek kadar gereksiz kalabalık aile.

**Ben aha bı ellerimin emeginden, aha bı annımın
terinden bi hırhana bésledim.**

HIRHEŞEK : Sayılmaya değermeyen, alınmaya değmeyen önemsiz şeyler.

**O buhçanın içindehırheşek doldırmıştım, uşahlar
ben evde yohken heppisini ortalığa tökip saç-
mışlar.**

HIRHIR : Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan tah-
tadan yapılan üç tekerlekli oyuncak veya araç.

**Oğlan yérimağa başlar bi kaç güne, Nacar
Mehe met’ten bi hırhır al bına.**

HIRHIZ : Hırsız.

Éle düşünmeyin kardaşım, hırhızın da işini bileni var, bilmiyeni var.

HIRIF : Bunak, moruk, yaşlandığı için ne dediğini bilmeyen ve her dediğini birkaç kez tekrarlayan .

Nenem bı sene éyyice hırıf olmış, artıh ne dediğini bilmiy; eve gelen kimsiy tanımiy.

HIRIFLAMAH : Moruklamak,bunamak.

Dünyanın türli türli hālı var; bi adam hırıfladı mı Allah sıtar étsin, ‘eleme maskara olur.

HIRNIF : Tarım yapılamayan kıraç yerlerde yetişen bir bitki. Küçük bir kuş yumurtası biçimindedir. Kabuğu alınıp yendiğinde kekremsi bir tadı vardır.Kurutularak saklanır. Karın ağrısını ve bağırsaktaki pekliliği giderir. Bu bitkinin diğer bir adı da “pisik daşşağı”dır.

Ha şindi bi lohma hırnıf olsadı ne sanciy kalırdı ne de ağlıyıp sızlanmağiy.

HIRPKESEN : Etkisini hemen gösteren ilaç. İlacın etkisini övmek için kullanılır.

Başıy mı arğiy, karniy mı arğiy; siye bi ot vérim kefle, bire bir hırpkesen.

HIRPO : Kolayca kandırılmaya müsait kişi.

Siz benim kılefetime bağıp beni hırpo mı zan-

nétiyiz? Kimin hırpo olduğunu yarın size gösterrem.

HİRPOLAMAḨ : Kolayca kandırarak istediğini elde etmek.

Seni gene mi hırpoladılar, peki bı kaçınıcı? **AcıḨ**
‘ekliy başıya döşir.

HİRRİK : Bakımsızlıktan veya hastalıktan gelişmemiş, zayıf kalmış at, eşek, sığır veya koyun gibi evcil hayvanlar.

Bı hırrık **qoyından** kurban mı olur, **qorḨıyam bına bi**
etek para saydii.

HİRT : Kaypak, güven vermeyen.

HırtlıḨ étme; dün ne déyidiy, bögin ne déyisen,
acıḨ söziy söziyi tutsın.

HİRTLEK : Gırtlak.

Boşı boşına hırtlegime yapışma, benden zırnık alamazsan.

...

Allah niye hırtlegi kırḨ **boğım yaratmış; ottız dokkız**
düşin, bi söyle, déye.

HİRTLEVİK : Sarığı burma. Bir çeşit hamur tatlısı. Baklava yufkası belli aralıklarla kesilir. İçine ceviz, az miktarda toz şeker ve tarçın karışımı konarak, yufka dü-rüm gibi bükülerek, dibi çok az yağlanmış tepsiye tepsinin dairesel biçimine uygun olarak dizilir. Dai resel olarak dizilen yufkalar buruşuk bir hal alır. Tepsi dolduktan sonra hamurun üzerine dağlan-

miş sade yağ gezdirilir. Fırına verilir. Fırından çıkan tepsinin üzerine sıcak şeker şerbeti dökülür. Çok hafif bir hamur tatlısıdır. Çok gevrek olduğu için yansıma yoluyla bu adla adlandırılmıştır

**Ya hırtlevik yaparam sıramda, ya daş ekmegi;
ihıtırız olan var mı? Şindiden söyleyin.**

HİS PİS : Fiskos anlamında bir ikileme.

**Bi ağacın arhasına géçip hıs pıs éttiler, soyra biri
kaçı kaçı çıharı çıhtı.**

HİŞHİŞ : Çocuk oyuncağı, çingirak.

**Ağzıya bi emzik, eliye bi hışhış vérah bayrım; bı
yaptıgıy çocıh bilene yapmaz.**

HİŞİR : Çiğköfte yoğurulduktan sonra köfteye katılan her türlü yeşillik.

**Kiftenin hışırı hezır mı, kifte éyyice tuttı bence,
hamır olmasın; suyu alım mı artıh?**

HİŞİR : Bilezik, yüzük, küpe, gerdanlık, beşibiryerde gibi altından yapılmış süs eşyası.

**Masa üstinde bekmez
Bı bekmez bize yetmez
Bı mehlenin kızları
Hışırsız gelin gétmez**

HİŞLEK : Tenekecilikte tenekeye bombe vermek için kullanılan

silindirik, ortası boşluk olan bir tür örs.

**Tükende bi hışlek olsadı işiyi yapardım, sen bını
tenkeçi Mıstafı'ya götür.**

HİŞ OLMAH : Çok yorulmak, bitkin hale gelmek.

**Ahşama keder o kapı seni, bı kapı benim; 'eynim
hış oldım, ac acına mı yatım?**

HİŞ OLMAH : Hayal kırıklığına uğramak, ümitleri suya düşmek,
çok üzümlere yıkılmak.

**Bı herif ne keder datlımış; herifiy evlenmiş,
dediğları kimin arvat hış oldu.**

HİŞVA : Kadınların kullandıkları ipek ve pamuk ipliği karışımı
la dokunan dikdörtgen baş örtüsü.

**Başına bi hışva örtti, o keder yakıştı ki déyersen
melmeketin sultanıdır.**

HİŞVAÇI : Hışva dokuması yapan. (Bakınız: Hışva)

**Hela müşterisi var amma artı çarşıda hışva
bulamıyı, dérsen ki bütün hışvaçılar öldi.**

HİTAP : Hamur 20 cm çapında açılır. İçine ince kıyılmış soğan,
domates, kırmızı biber, ufalanmış taze peynir karışımından yapılan iç konur. Yufka yarım daire biçiminde
kapatılarak saç üzerinde pişirilir. Anadolu'nun bazı yörelerinde bu yemeğe konan et veya kavurma Urfa'da kullanılmaz.

**Bizim melmeketimizde hıtaba kavurma et
komazlar, onun yérine tezze péndir qorlar.**

HİTTİ : Acur, hıttacur. İnce uzun, derin yivli, açık yeşil renkte bir salatalık türü. Garnitür olarak ya da cacığa doğranarak yenir. Turşusu yapılır. Biraz eğri olduğu için Urfa’da eğri duran veya eğri yürüyen insanlar için de kullanılır.

**İki kilo hıttı almışsan hanı birimize, benim çoh
sevdığımı biliysen, bi kilo yalavuz biye yétmez.**

...

Yükim hıttı, işim bitti. (deyim)

...

**Allahiysiz o egri hıttıdan beşétmeyin, daha dorğı
yérimağını bilmiy.**

HİTTİLİĞİNA : Dikey, amudi.

**‘Erap Méydanı’ndan gün doğışına hıttılığına kırış
elli metre gétti mi sağdıkki iki çenetli kapı bizim
evimizdir.**

HIZAN : Tarım işçisi, ırgat.

**Sölerem ozan kimin
Kelp kaynar kazan kimin
Eliy elime geçse
İşlerem hızan kimin**

HIZANOĞLI CAMISI : Pınarbaşı Mahallesi’nde, Karapiyar civarındadır. Kazancı Mahallesi’nden (yeni

adı Gümüşkuşak) Kendirci Mahallesi'ne giden yolun üzerindedir. Caminin kim tarafından ve ne zaman yapıldığı ve niçin bu adla anıldığı bilinmiyor. "Hızan" Urfa'da "amele, tarım işçisi" anlamındadır. Camide bulunan ve dönemin ünlü Urfalı şairlerince yazılan kitabelerde caminin ve minarenin çeşitli kereler onarıldığı yazılıdır.

HIZANOĞLI KABALTISI : Kendirci Mahallesi ile Arap Meydanı arasında yer alan Hızanoğlu Camii'nin Batı duvarına dayalı yapıdır.

HIZMA : Daha çok kırsal kesimde kullanılan, altın veya gümüşten yapılan, kadınların burun kanatlarını delerek, burun kanatlarına taktıkları süs eşyası.

Bileğine bilezzik, boynına gerdançalı, kulağına küpe, bırnına hızma yakışır kızımın.

HIZMALI KÖPRİ : Batıdan gelindiğinde Karakoyun Deresi üzerinde kurulmuş ilk köprüdür. 15. yüzyıl yapısidir. 15. Yüzyılda Akkoyunlular ile Karakoyunlular arasında el değiştiren Urfa'da Karakoyunluların şehre hakim olduğu dönemde Karakoyunlu hükümdarının hanımı ya da kızı Sakine veya Safiye Sultan adına yaptırılmıştır. Hızmalı Köprü adını almasının nedeni bir rivayete göre köprüyü yaptıranın hızmasının köprünün bedenine gömülmesinden, diğer rivayete göre köprüyü yaptıranın ileri bir zamanda köprünün yıkılması durumunda yeniden yaptırılması için şahsi zi

net eşyalarını köprünün bedenine gömmesinden kaynaklanıyor. Köprü 1843'te yeniden restore edilmiştir. Son restorasyon ise 1980'li yılların sonunda Şanlıurfa Belediyesi tarafından yaptırılmıştır.

**Benim bı dedihlarım bir bir çıhmazsa ben beni
Hızmalı Köpri'den aşşagı ataram.**

HİZMEKER : Hizmetçi, hizmet yapan. Osmanlıcadaki Arapça, Farsça karışımı sözcüklerden biri. Arapça "hizmet : emek" sözcüğü ile Farsça "kâr : yapan" son ekinin birleşmesiyle oluşan bu sözcük Anadolu ve Azeri Türkçesinin ağızlarında kullanılmaktadır.

Ağa siz

Hizmeker biz ağa siz

Ölirse kullar ölsin

Kul kalmasın ağasız

HONKÉR : Bir iskambil oyunu. 51 veya sıfır adlarıyla da oynanır. Bu adın "konken" sözcüğünün yerel söylenişi olduğunu sanıyoruz.

**Gel sennen bazar günü kehvede bi el bi honkér
oynıyah, iki çayi içim bayrı.**

HONT ÉTMAH : Tenezzül etmek; ricacı, niyazcı duruma düşmek. Türk Dil Kurumu'nun Tarama Sözlüğü'nde de geçen bu bileşik fiil Anadolu'nun bazı yörelerinde de kullanılmaktadır. Bileşik fiilin fonetik özelliğinin Türkçe'ye uymadığı orta-

dadır ama hangi dilden dilimize girdiğini
tespit edemedik.

**Canı istese zatana yapardı, dorğısı ben de hont
édip yarvalmadım gennine.**

HOPAN : Viran, yıkılmış.

**Hopan oldu bı bağlar
Bı gözlerim kan ağlar
Ben derdimi sölesem
Kül olur karşı dağlar**

HORHOR : Arap Meydanı'nın ortasında bulunan ziyaretin doğusuna doğru 50 m kadar gidildiğinde tam karşıda tek pervazlı bir tahta kapısı olan bir ev vardı. Bu evin arka kapısı Karakoyun Deresi'nin Bey Kapısı kesimindeki bir bahçeye açılır ve bu bahçede Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen ve Kelleçi Çayı'na ulaşan pis su, buradan bir yer altı kanalıyla bu bahçeye ulaşır, bu bahçeden geçen su, bir su kemeriyle (terazi) Karakoyun Deresi'nden aşırılarak yolun karşı tarafında kalan bahçelere hem su hem gübre niyetine ulaştırılır, bahçeler bu suyla sulanırdı. Bu su kemerine halk "Horhor" adını vermiştir. Bakınız : Kelleçi Çayı, Beg Kapısı, Arap Meydanı.

HORIM : Buğday başağı demeti.

**Harman mı kaldırdım zankim; yağmır yağmadı,
elimize bi horım bile buğda geçmedi.**

HORIZ TETİRBESİ : Sarayönü'nden Hekim Dede'ye giden Güllü Sokak'ın sonundaki sapakta Hekim Dede'

ye gitmek yerine sola döndüğünde Atpazarı Sokak'ta yer alan çıkmaz sokak.

Borcımız çohtı, baba evini ipotege vérdıh; iki bıçılıh sene Hıroz Tetirbesi'nde otırdıh.

HÖYRAT : Geleneksel olarak Urfa'da sadece erkeklerin okuduğu bir tür uzun hava. Belirli makamlarda okunan hoyratın kesik, Beşiri, 'Ecem, 'Irak, İsfahan, mesnevi, divan, elezber (arazbar) gibi türleri vardır.

**Uy niye yandım hele niye
Ben de vurğınam siye
Géceler gel yanıma
Hoyrat sölerem siye**

HÖVF : Korku. Arapçadaki "havf : korku" sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Bı hoca o géce ceñennem 'ezabını éle bi aynattı
ki ki ceme'eti hövf bastı.**

HÖVFLENMAH : Korkuya kapılmak.

**Uşahkenden belli ne vahıt bı karannıh zuvahtan
gécsem hövfleniyem.**

HULANMAH : Kızmak, öfkelenmek. Sözcük "huylanmak" mastarında orta hece ünsüzünün düşmesiyle oluşmuştur.

Gelme biye küstim siye

**Bi öpicik vermediy
Valla hulandım siye**

...

HULF ÉTMAH : Sözünden dönmek. Arapçadaki “hılf : caymak” sözcüğünden.

**Érkekliğima p.. sürtmem, ben olım sözimden
hulf édim, niye kıyamam mı koptı?**

HULH : Neşe, moral, bir işi yapabilme isteği, bir iş için gösterilmesi gereken sabır. Sözcük, Arapça “hulk : ahlak” kökenli olduğu halde Urfa’da asıl anlamıyla kullanılmaz. Bu sözcük halk arasında o kadar etkilidir ki, “Hulhım yoh.” diyen birine itiraz edilmez, ısrar edilmez, karışılmaz.

**Kaşları payım olsun
Hulhı mülayım olsun
İrahlığı keyirmem
İhvanım kavum olsun**

HUNI : Kanlı. Farsça “hun : kan” sözcüğünden.

**Bı gözler hunı gözler
Ay doğmuş günü gözler
Ben o yarı gözlerem
Bilmem yar kimi gözler**

HURÇ : Sırtta taşınan veya binek hayvanlarının sırtına vurulan keçi kılından örülen veya deriden yapılan küçük heybe.

**Nezif'in hırcında bi top alaca
Seraya getirdiler kanlı salaca
'Asi'yi gönderin gétsin 'ilaca**

...

HURDAHAY : Paramparça anlamında yansıma bir sözcüktür.

**Şansımın evi yıhıla,yol pozıhmış; ne keder çanağ,
bardağ varsa hırdahaş olmış.**

HURP : Topağ çevirirken yani deleme çalarken bir topacın ye-
re yatırılarak diğer topağların bu topaca vuruş yapma
ları biçiminde bir çocuk veya delikanlı oyunu. Yerdeki
topağ kırılırsa topacın sahibi alaya alınır. Bu nedenle kı-
rılması zor ceviz veya gürgen deleme tercih edilir. To-
pağ kırılırken çıkan sestten yansıma yoluyla alınmıştır.

**Oğlan bi bahtı ki, delemesi iki hırp yiyene keder
ortadan ikiye pölindi.**

HUVA : Bir alışverişte müşterinin satıcıdan aldığı fazlalık, hedi-
ye anlamlarına geldiği gibi aldığı şeyin parasını ödeme-
ye yanaşmamaya, o şeyi gasp etmeye “ huva yimah”
nir. Farsçadaki “hâhiden, hâh : yemek, yiyen” sözcü-
cüğünden fonetik” değişikliğe uğratılarak alınmıştır.

Ossé 'emmi, bının huvası yoh mı?

...

**Aç göziy biye bağ, bende siye huva verecağ göz
var mı?**

İHBAL : İkbal, baht açıklığı, şans gibi anlamlar taşıyan sözcük hem iyi hem kötü anlamlarda kullanılır. Daha çok deyim içinde kullanılır. Bu söyleyiş biçimiyle hem büyük ünlü uyumuna uydurulmuş ve ilk hecede ünsüz yumuşaması gerçekleştirilmiştir.

Allah adamın ihbalını éyyi éde, gérisi zatan boş.

...

**Benim ihbalım kôr; bahsayna ben ne déyiyem,
başıma neler geliy.**

İLGİT : Yavaş.

**Suyın ılığt ahanından, adamın yére bahanından
kôr hacahsan bacım.**

ISITMA : Sıtma.

Ne titriysen oğlım, ısıtma mı tuttı seni?

İŞİH TAKASI : Kablar ve çardaklarda odanın avluya bakan duvarının üst orta tarafında yer alan küçük pencere. Geceleri odanın pencereleri içeriden tahta perdeyle kapatılır. Oda, bu yüzden güneş doğsa da karanlıktır. Bu küçük pencere güneşin doğduğunu haber verir

**Çardağın ışıık tağasının camı kırılıı, bi yusıı tutan
oriya yuva yapmış.**

i

İÇ ETEK : Kadınların ev içinde elbisenin altına giydikleri etek. Bu etek beli lastikli olarak belden aşağı giyildiği gibi, kolsuz olarak alttan elbise gibi de giyilebilir. Yeni elbise almanın ekonomik zorlukları yanında manifatura ve konfeksiyon olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle kadınlar, ev işi yaparken asıl elbisenin eteğini belindeki kuşağa takar ve elbise yeri ne iç eteğin kirlenmesini, yıpranmasını tercih ederlerdi. Nitekim iç etek bir mevsim içinde yıkana yıkana rengini atar, yeni bir mevsimde giyilemeyecek bir paçavra halini alırdı. Ev dışına çıktıklarında da elbise yerine iç eteği değiştirmeyi yeterli görürlerdi. İç etekte kumaş olarak yazın basma (çit), kışın da pazen kullanılırdı.

**Zaman değişti, her şey değişti: şimdi iç etek de yok,
iç etek tiken de, iç etek géyen de.**

İÇ ÉTMAH : Bir malın veya paranın üstüne oturmak.

**Hem kövden gelen hem bağdan gelen pariy iç
étmiş, kimsenin sesi çıhmiy.**

İDARA : Küçük gaz lambası.

Hele téz idarayı getirin, haphap tekini vérin; bîrda bi ‘ekrap var bencesine.

İÇLİ KİFTE : İçli köfte. Bulgur, et taşında dövülmüş ve sinirleri alınmış yağsız et (kara et), pul biber,baharat, tuz, kuru soğandan oluşan köfte yoğrulur. Pişirilirken dağılmasın diye içine ıslatılmış ekmek, un veya irmik katılır. Diğer yanda kıyma et; baharat ve fıstık veya ceviz karıştırılarak kavrulur, soğutulur. Köfte eşit parçalara ayrılarak elde ya yuvarlak ya da konik olarak oyulur. Köfte ne kadar ince oyulursa o kadar makbuldür. Oyulan köftenin içine hazırlanan iç doldurulur ve köftenin açık tarafı kalınlığı bozmadan kapatılır. İç, bittikten sonra köfte kalmışsa kalan köfteyle aya köftesi yapılır. Köfteler hazırlanınca ya haşlanır ya da yağda kavrulur. Daha çok kavrulmuş olanı tercih edilir. İçli köfteyi önce haşlayıp sonra kavuran evler de vardır.Ara sıcak olarak servis edilir.Bakınız : Aya kiftesi.

Bı devirde de içli kifteden üzim hoşafı içen zevk sehebî kaldı mı ‘ecebe?

İFAH : Ufak, küçük.

**Mektip yazdım karadan
Dağlar çıhmaz aradan
Ben ifah yarım ifah
Kavuştıra yaradan**

İFAHÇI : Ufak hesaplar yapan, kendini ucuza satan kişi.

Bı keder lö’öp yapmağına gerek yok, herkez onun ne ifahçı olduğunu biliy.

İFALAMAḤ : Ufalamak.

**Ekmek ifaladım; soğan, beḥteniz dorğadım,
déyem ki uşahlara hoş bi döğmeç yapım.**

İFTARYALIḤ : İftariyelik. İftar için tedarik edilen yiyecekler, İftarda yenmeye özgü yiyecekler. Ayrıca bir zamanlar simitçiler iftara yakın zamanda özel biçimlerde simit çıkarır, bazen “iftaryalıḥ” bazen de “çantalar, dabançalar, kazlar, ördekler” diyerek oruç tutan çocuklara simit satarlardı.

**Oğlım, bögin ‘ümrinin ilk orıcını tuttu, gendine
birez iftaryalıḥ alım.**

İĞİRMİ : Yirmi.

**Bi mecrediye devri bitti, artıḥ çarşıda geçmiy; bi
mecidiye oldu igirmi kurış.**

İĞİT : Yiğit, delikanlı, mert.

Ğemde gül
Bülbilde gül ğemde gül
Nadanlar her gün güler
İgit isen ğemde gül

İḤRAÇ TETİRBESİ : Su Meydanı’ndan Karameydan’a inen yokuşun orta yerinde ve doğusunda yer alan ve doğuya doğru ilerleyen çıkmaz sokak.

**Küçük kardaşıma süt almaḥ üçün ben de İḥraç
Tetirbesi’ne az gétmedim.**

İHTİBAR : Saygınlık, itibar.” Arapça “itibar” sözcüğündeki “ayn” sesinin yerel söylenişte “h” sesine dönüştüğünü görüyoruz.

Benden gezmah ’erıya mı tohaniy, benden gezersey ihtibariy mi azaliy oğlım?

İHTİMAT : İtimat, güven. Arapça “itimat” sözcüğündeki “ayn” sesinin yerel söylenişte “h” sesine dönüştüğünü görüyoruz.

Anaya, babaya da ihtimat etmiysen, sen ne biçin adamsan, aynamadım gétti.

İHTİRAZ : İtiraz, karşı çıkma. Arapça “itiraz” sözcüğündeki “ayn” sesinin yerel söylenişte “h” sesine dönüştüğünü görüyoruz.

O vahıt kimse biye ihtiraz étmedi; böğin noldı size, kim dürtikledi sizi?

İKİ AYAH : Davul zurna eşliğinde kadın veya erkeklerin oynadığı bir tür halk oyunudur. Oyun üst üste iki ayak hareketinin öne doğru yapılması biçiminde oynanır.

İKRAR : Verilen söz.

**Sarı ’ezye zenene
Bah çardahtan énene
Dört kitap keriyim olsun
İkrarından dönene**

İLAN : Yılan.

Buda beni

**Al maḳas buda beni
Zülüfiy ilan olmış
Ḳorḥaram yuda beni**

İLANGEÇ : Yengeç.

**Hindi ben siye bı suda ilangéç var désem
Allahisen sen ḳorḥmaz mısan?**

İLİNÇAḤ : Salıncak.

**Biz uṣaḥ degilıḥ, gene ilınçaḥta sallama bizi, ne
déyisen üzimize söle.**

İLLEHİM : İlla ki, özellikle.

**Oğlan illehim bı kıız olsun déye bi kere tuttırdı,
aman duman dinnemiy.**

İLLEM : İlla ki, özellikle. Bakınız : İllehim.

İMAM BAKIR : Urfa'nın ilçesi Harran'ın doğusunda türbesi bulunan kişi hakkında bilgimiz yoktur. M 740'lı yıllarda Emeviler'in yıkılış döneminde Harran'a sürgün edilen ve bu burada hapsedilen bir devlet adamı veya önemli bir imamdır. Ölüm tarihi belli olmayan, asıl adının Muhammed veya Bakır olduğu söylenen bu kişiye yöre halkı "İmam Bakır" adını vermiştir. Urfa'da erkek çocuğu olmayan aileler burayı ziyaret eder, buraya adak adar, erkek çocukları olunca da çocuğa "Bakır" adını verirler. Bu nedenle Urfa'da İmam ve Bakır ismi çoktur.

İMANSIZ PÉNDİR : Yağı tamamen alınmış peynir.

İmansız pëndiri siye dayamışlar, çarşıda senden başka hırpo yoh mıdı?

İNAN ÉT : “İnan ki, mutlaka inanman gerekiyor, yemin ederim.” anlamlarını içerir. Çoğu Urfa’lı söze böyle başlar.

İnan ét, inan ét; tam üç gündür o herifi teħķip ediyem, bi görsem ben bilirem ne yapacağımı.

İNCAZ : Mürdüm eriği kuru su. Mürdüm eriği Urfa’da yoktur. Tazey ken tüketilmez. Sonbahar sonunda kuru su dışarıdan getirilir ve bakkallarda satılır. Bazı aileler bunu zahire olarak alırlar.

Eskiden bı çarşıda her tükende incaz vardı, şindi kimse yimiy déye getirmiyler.

İNCAZ TAVASI : Mürdüm eriği kuru su, minik kuru soğan (kiska), kuş başı etle kısık ateşte pişirilen bir tür tas kebabı. Önce et ince kıyılmış soğanla kavrulur. Üstüne sade yağ ilave edilir. Et piştikten sonra incaz ve kiska soğan tencereye atılır ve yumuşayınca kadar pişirilir. Tadı hafif ekşi olan bu etli yemeğin Urfa’da tiryakileri vardı.

Bi incaz tavası elimize geçse eti şerreħ şerreħ, yanına bi piring pilavı!

İNDEK : Haber. Urfa’da gündelik yaşamda tek başına kullanılmaz. “-çi” yapım ekiyle birlikte “indekçi” olarak kullanılır. Bakınız : İndeķçi

İNDEKÇİ : Haberci. Bu işi bazen memleketi tanıyan evin hizmetçisi

olan kadın veya hamamlarda çalışan ve adına “keyme” veya “natır” denen kadınlar yapar. Ücret karşılığında kadınları düğünlere ve mevlitlere çağırma işini yapan canlı davetiyelerdir. Çaldığı her kapıya: “Hatnım selam étti. Sep günü, ahşam se’et yedide...” diye başlayan mesajı ulaştırır. Bakınız: Keyme

Ne merak édiysen zankim; parıya kıy, bi indekçi tut, ‘eyni melmeketi başıya yığar.

İNDEKLEMAH : Haber salmak, haberci göndermek. Bu adet seyrek olarak duyulan adetlerdendir. Bazı aileler gelinlik kızları olduğunu gözlerine kestirdikleri oğlan analarına bir şekilde duyurmaya çalışırlardı.

Kızıyız üçün az mı indeklediyiz bizi; sen bahma, biz oralı olmadıh.

İNGİLDEMAH : İnlemek. Sözcüğün aslında var olan nazal “n” yerel söylenişte açığa çıkmış ve sözcük fazladan yansıma sözcüklere getirilen “-Ide” ekiyle türetilmiştir.

Éden bulır, ingildiyeñ öliñ.

...

Oğlan sebbehe keder ingildiyeñ durdı.

İNNE : İğne.

İnne, ben söyleyim sen dinne; désem **bencesine aynıyan aynıyacağını aynar.**

İNNE TUTMAH : Kadınlar arasında mani söylenirken şansına mani okunmasını içinden geçirmek veya açıktan istemek, niyet tutmak.

**Hadé ‘Eşşe Allahisen nazlanma, bi inne tutttım,
bahım şansıma ne söliyecahsan.**

İNNEÇİ : Seyyar iğneci, evden eve dolaşarak hastalara iğne yapar.

**Hérdir işallah, eviyize iki gündir inneçi girip çıhiy,
hesteyiz mi var?**

İNNEDANLIĞ : Üstüne her türlü iğnenin kaybolmaması, yere düşüp
de birinin ayağına saplanmaması için saplandığı kü-
çük yastık.

**İnniyi innedanlığa sapla, yohsam ayağıyza
mayağıyza batar, iş çıhatmayın başıma.**

İNTİHAM : İmtihan, sınav, deneme. Yerel fonetikte “n” ve “m”
ünsüzlerinin uzak ara bir göçüşme içinde olduğunu
görüyoruz.

**Rebbim bizi coğabını veremiyacağımız suallardan
intiham étmesin.**

İNTİLE : Mide fesadı, mideye büyük acı veren sancı.

**Sırfada ne varsa yimağ zorında degilsen, mevsim
kış, intile olırsay karışmam.**

İPLEMAĞ : Önemsemek, ciddiye almak, kurallarına uymak anla-
mında olmakla beraber Urfa’da daha çok olumsuz an-
lamı kullanılır ve önemsememek, ciddiye almamak an-
lamlarını taşır.

İnanmıyacahsan amma bira mektep degil ahır

zanki , kimse müdiri iplemiy.

İPTA : İptida, ilk önce, öncelikle. Yerel söyleyişte orta hecenin düş-
tüğü görülüyor.

**Sen ipta siye düşeni yapsay soyra etrafiya herf
atmağa başlasay daha éyyi olur.**

...

İpta te'am soyra kelim.

İRAH : Uzak, ırak.

**Kala altı mağara
Kuşlar konmuş çangala
Ben dedim yakın olağ
Felek attı irağa**

İRELİ : İleri anlamındaki bu sözcük, bazen de "önceden" anlamında
kullanılır. Yerel söylenişte "l" ve "r" ünsüzlerinin uzak ara gö-
çüşme olayını görüyoruz.

Birez ireli gidersey biz de bi yér bulırığ.

...

**Kala boynı kırığ ayah
Kırığına vurdım dayah
İreli béle degildiy
Hindi göyilden irah**

İRELİ : Gelecek zaman. Yerel fonetikte "l" ve "r" ünsüzlerinin uzak
ara göçüşme olayını görüyoruz.

**Benim bı dedihlarımın ne démah oldığını irelde
daha éyyi aynarsan anca amma iş işten geçmiş**

olır.

İSİLİH : İsilik. Güneş veya sıcak etkisiyle deride meydana gelen dö-küntülü kızarıklık. Sözcük, Türkçedeki”ısı” sözcüğünden tü-retilmiştir.

**Böginlerde havalar çoh sıccah, her terefim
eprimiş, her terefim ısılıh tökmiş.**

İSİRİH : Bakınız : İsilih.

İSİRİH : Isılık.

**Oğlan zuvağa çıhar çıhmaz bi ısırih çaldı, mehlenin
bütün uşahları méydana tökildi.**

İSİRİH : Isırık.

**Hakim beg, aha bı adam benim kolımı dişledi,
kolımda ısırih izi aha bah hela duriy.**

İSKEFE : Dericilikte deriyi parlatmak için iki kişi tarafından kullanı-lan silindirik cam alet. Deri tavana asılır ve iki kişi “iskefe” yi deriye sürerek deriyi parlatmaya çalışır.

**İskefenin bi ucından sen tut, bi ucından helfey
tutsın; temiz bi iş çıhadın bı sefer.**

İSKELE : Yüklük. Bahar gelince kışın evde kullanılan halı, kilim, yün döşek, yorgan gibi yazın kullanılmayan sergi eşyaları için iskele kurulur. İki adet “Éşşek” denen çatal bacaklı iki ayak üzerine tahtalar yerleştirilir. Güve zararlısından ko-rumak için sergi eşyaları ilaçlanarak alta halı ve kilimler, üste yataklar olmak üzere yerleştirilip iskele çarşafarla örtülür. Bakınız : Éşşek.

Duydım, iki çinim yanıma düştü, uşahlar evde ebe sahlamba oyniyken iskeliyi yıhmışlar.

İSLİM ÇORAP : Siyah renkli ince fitilli bir tür kadın çorabı. Diz üstünde olan, kendi lastiği olmadığı için lastik veya iple bağlanan bu çorabın ismi İngilizce “slim : ince” sözcüğünün yerel söylenişte başta ünlü türemesiyle bu şekilde telaf fuz edildiği görülmektedir.

Ayağındaki islim çorabının üzerinde beklım yeddi sekkiz yamalıh vardı fıkaranın.

İSNAYIN : Pazartesi. Haftanın ikinci günü. Arapça “ isneyn : iki” sözcüğünden.

İsnayın günü kesim kâğıdı gelecah, bahah ne kesecağlar kızlarına.

İSOT : Biber. Türkçe bileşik “ısıotu” sözcüğünden. Urfa’da her çeşit taze bibere bu ad verilir. Pul bibere ise “kurı isot” denir. Kuru isot imalatı evlerde yapılır. Yapımı zahmetli ve uzun işlemler gerektirir.Eve çuvalarla gelen biberler yıkanır, sapından, tohumlarından arındırılarak kesilir. Güneşe kurumaya bırakılır. Biberin rengi koyulaşmaya başlayınca torbalara alınarak güneş ışığından korumak için torbalara tek kat halinde konur. Bu, biberin erken kurumasını önlemek içindir. Erken kuruyan biber karar-maz.Bu arada biberi kurutan kadının dikkatsizliği biberin küflenmesine neden olur. Biberi erken kuruyan ve açık renk kalan kadınlar, diğer kadınlar tarafından alaya alınır. Torbalara konan biberler, gün ışığı çekilince açılır. Ertesi gün yeniden torbalara konur. Bu işlem biber

am kuruyuncaya kadar günlerce devam eder ve biber siyaha yakın bir renge dönüşür. Kuruyan biberleri kadınlar biber toz haline gelip genizlerine kaçmasını diye ağızlarını, burunlarını bağlayarak zokkı (soku) veya dibeklerde döverek eler. İçine çok az tuz ve zeytinyağı koyarak hazır hale getirir, rutubet kapmayacak teneke veya kavanozlara yerleştirirler.

Datlı isot yiyecağıma gider ot yirem daha éyyi.

...

Anam isot çıhattığı gün elinin yanmağından sebbehe keder ağlardı.

İSOT LEÇERİ : Biber salçası. Urfa'da "salça" sözcüğü yoktur. Domates salçasına da "firenk suyu" denir. "Leçer" yani "reçel" sözcüğünde bir tatlılık anlamı olduğu halde bu durum, Urfalının acı kırmızı biberle olan tatlı ilişkisini ironik bir yaklaşımla ortaya çıkarmaktadır.

Şindi sırası degil; yimek mimek düşünme, kır iki yımırta isot leçerine.

İSOTÇI BAZARI : Gümrük Hanı'nın dış kuzey duvarına dizilmiş ve Gümrük Hanı mülhakatı içinde bulunan dükkânların oluşturduğu çarşı. Bu dükkânların vakıf olduğu muhakkak. Bu çarşıda bugün perakende kuru gıda satan dükkânlar yer almaktadır.

Kan de'vası zatana İsoţçı Bazarı'nda başladı, kara torpahta bitti.

İSTİKE : Ayakkabı yapımında, ayakkabının tabanına kösele monte edildikten sonra köseleyi sağlamlaştırmak amacıyla köseleyle sürülen ve sert ağaçtan yapılan ayakkabıcı malzemesi.

**Bi de ayakabı ustası olacağam déyisen, daha eliye
istike yaşıymiy.**

İŞALLAH : İnşallah.

**Kiše tavuğım kiše
Başıya bitler düşe
Fransız kuyu kazmış
İşallah gendi düşe**

İŞKİL : Şüphe

**Eminem otırmış 'eyne dizinde
Destanlar ohınır ela gözinde
İşkilim eridi bayaz üzinde
...**

İT AŞI : Mecazen yağsız, salçasız, tatsız, Urfalının damak zevkine uy
mayan her tür yemek.

**Valla benim bı keriylere çok yazdığı geliy, o it
aşını nasıl yiyiler.**

İT KARI : Mevsimin ilk karı. Urfa'da fazla kar yağmaz. Bu kar genel-
de toz, kepek biçiminde yağar. Çocukların bu karı yemele-
riyle hasta olmamaları için anne babalar bu ilk kara bu
adı vermiştir.

**Merek étme; bırıya fazla kar düşmez, it karı, mit
karı dérken kış biter.**

İTİK : Yitik

İbrahim Etem
Köynegi keten
İtigimi bulırsam
Üç Kılhüvallah bi Elhem

İTİRMAH : Yitirmek, kaybetmek.

Kınifirin tohumı
İtirmişem yuhımı
Aç yorganın ucını
Alım şehir yuhımı

İT MERDİVANI : Halil'ür Rahman Gölü'nün batısındaki Kalkan Dağı'nın batısında yer alan ve şimdilerde televizyon vericilerinin bulunduğu tepeye çıkan, gide gele kendiliğinden basamaklaşmış, kolay inilip çıkılamayan sarp yol.

İTYEN MEZARLIĞI : Milattan sonra 3 ve 4. Yüzyıla ait Roma dönemi mezarlığıdır. Ayn-ı Züleyha Gölü'nün batısındadır. Önce "Denno'yın Bahçası", sonraları "Hel-lé'yın Bahçası" diye anılan yerle Halil'ür Rahman (Döşeme) Camii arasında kalan kısımda yer almıştır. 19. yüzyıl başlarında bu mezarlık Yakubiye sırtlarına nakledilmiştir. Şimdilerde mezarlığın yeri yoldur. Bu ismi almasının nedeni ise mezarlığın Hristiyan azizlerinden St. Etienne adına yapılan bir mezarlık olmasıdır. "İtyen" bu ismin yerel söylenişidir. Bazı kişiler tarafından ifade edilen cenazelerin itler tarafından yendiği iddiası tamamen bir uydurmadır.

İVEZ : Üvez. Urfa'da sivrisinek anlamında kullanılır.

**Dün gece çoğ ıvez vardı, héç yél esmedi; sebebe
keder yatırmadılar beni.**

İVLEME : Dokunan kilimleri birbirine keçi kılıyla dikme işi.

**Bı tohınan çulları yarın ahşama keder sen eliyen
ivlersey işimiz bi an evel biter.**

İZAR : Patiska.

**Bı keder malı yığdı, ne aynadiy; seni servetiy bés
metre izar, bi avuç torpağ.**

İZCİ : Adam öldürme ve hırsızlık gibi olaylarda suçluyu bulmak için görevlendirilen ve kendisine koruma verilen özel dedektif. İzçiler kendilerine has yöntemlerle iz sürer. İp uçlarını; hırsızın, hatta atının ayak izlerini sürerek, karşılaştığı insanları gözlerinden okuyarak, çapraz sorgu yaparak çalışmasını sürdürür.Ulaştığı noktadan ayrılmazsa bu noktada yaşayanlar, olayı bilenler suçlunun o noktaya yakın bir yerde olduğunu anlarlar. Bu durum suçlu olmasalar bile o beldenin adı kötüye çıkacağı için orada oturanları rahatsız eder. Gerçekten suçlu iseler izciye baskı yapmaya kalkarlar ama izci yanında ki korumalara güvenerek pes etmez ve suçluyu bulur. İzci ekmeğini kazanabilmek ve geçimini sürekli bu yoldan sağlayabilmek için başarılı olmak zorundadır ve büyük bir çoğunlukla başarılı olmuştur. Bugün Urfa'da cumhuriyetin ila nından sonra polis ve jandarma gibi kolluk kuvvetlerinin yetki ve sorumluluk alanları nedeniylebu mesleği yapan kalma mıştır.

**Dedesi bi zamanlar kövlerde izciliğ yaparmış, bi
meseleden şehere yerleşmişler.**

‘İGÂL : Kırsal kesimde Arapların kışın soğuktan, yazın kızgın güneş ışıklarından korunmak için taktıkları “kefye” denen baş örtü sünün üzerine taktıkları siyah ibrişimden sardırdıkları sert, yuvarlak, ucu kısa püsküllü bant. Bazı Arap aşiretleri siyah igâl yerine, üç yerinden sırmayla sarılmış, yine deve yünün den yapılmış, deve tüyü rengindeki igâlları tercih ederler. Bakınız : Kefye.

**Şehere gelir gelmez Kezzaz Bazarı’na gétti,
kafasına göre bi kefye aldı, bi ‘igâl yaptırdı.**

‘İLLİK : Can, ruh.

**Çohkonışiysan ha, hindi siye bi tene vurdım mı
valla ‘illigiy çıhadıram.**

‘İNCİKLEMAH : Mıncıklamak, ezilmesine neden olmak.

**Firenk seçiyken firenkleri ‘incikleme, soyra ben
kalan ezni firenkleri kime sataram?**

‘İNDİYAT : Kötü amel, sinsî iş, kirli plan.

Biye éle geliy ki gene başımıza bi ‘indiyat

çevirecahlar, Allah sonımızı her éde.

‘İSA KUYISI : Ulu Cami’nin içinde yer alan ve İsa AS’nin Kudüs’ten gönderdiği mendilin düştüğü rivayet edilen kuyu. Kral Abgar amansız bir derde yakalanır. Ölüyü diriltten, her derdi gideren bir peygamberin Kudüs’te olduğunu öğrenir. Abgar Hz. İsa AS’ye kendi derdini anlatan ve etkili bir dille yazıldığını tahmin ettiğimiz bir mektubu sadık adamlarından biriyle Kudüs’e gönderir. Mektubu okuyan Hz. İsa AS mazereti nedeniyle Urfa’ya glemeyeceğini beyan eder. Ama gerek elçinin ısrarı gerekse etkili bir dille yazılan mektup nedeniyle elini, yüzünü yıkar. Bir mendille yüzünü siler. Mendile Hz. İsa AS’nin resmi çıkar ve bu mendili Abgar’a götürmesini söyler. Mendil Abgar’a getiririlir. Abgar mendil sayesinde sıhhatine kavuşur. Asırlarca Urfa’da gizli bir yerde, bir rivayete göre kale surlarının birinde korunan mendil, yapılan bir anlaşma gereği İstanbul’a son sonra da Vatikan’a götürülür. Ama halk arasında yayılan rivayete göre mendil Ulu Cami’nin içindeki bir kuyudadır.

Ulu Cami’da ‘İsa Kuyısı’nın yanında namaz kılacağı; beni unıdıp bi yere getmiyesen.

‘İVESİ : Arap ırkına mensup bir koyun türü olup eti oldukça yağlıdır.

Herran Ovası’nda her kövde en az 1.000 – 1.500 ‘ivesi koyunu vardı.

ĞAB : Eski Urfa mimarisinde evin avlusuyla aynı düzeyde olan odalar. Bu odalara bazı evlerde “gedemeç”, bazı evlerde “geremeç” denen bir eşikle girilir. Taban “şeb”denilen çimento ağırlıklı, çok ince kumdan yapılan bir harçla sistre edilmiştir. Tavan yüksek ve kemerlidir. Tavan, kışın sıcak, yazın serin tutması için “kendir sıvası”yla sıvanmıştır. Duvarlar, sıvasız olup “musafat” denilen beyaz renkli Urfa taşından yapılmıştır. Bir veya iki duvarda “camhana” denen bir yüklük vardır. Duvarın birinin el ulaşamayacak yerinde küçük oyuk veya oyuklar vardır, bunlara “kôr taka” denir ve içine bazı öteberi konur. Odanın avluya bakan tarafında pencereleri vardır. Bu pencereleri içeriden kapatan tahta perdeler göze çarpar. Bazı kablarda bir iç oda bulunur. Buna “maskan” denir. Bu maskanlar zahire odası görevini ve soyunup giyinme işlevini yerine getirir. Bakınız : Geremeç, Gedemeç, Camhana, Maskan, Kendir Suvağı, Kôr Taka.

**Bi ğab, iki çardah , eyvan, zérzembe, yaz yatacağı;
daha ne olsun.**

ĞABALA : Götürü. Bir işi yevmiyeyle değil, iş bitimiyle pazarlık etmek.

**Verirsen işi kabalıya, kafay kulağıy rehet, kim
urğaşacah ‘emeleden.**

KAHALTI : Eski Urfa sokaklarında sokak üstüne yapılmış çardakların altında yer alan üstü kapalı geçit. Çardak altında yer aldığı halde neden “kabaltı” adı verildiği bilinmiyor. Evden eve geçiş olmaması için çardağın karşı komşu tarafı bir duvarla örülmüştür. Şimdiki şehir mimarlığı gözüyle birer kaçak yapı görünümünde olan çardakların altındaki bu “kabaltı” ların sıcak yaz günlerinde güneşin altında o sokaktan geçen insanlara gölgelik oluşturmak gibi bir yararı vardır. Kefyelilerin Kabaltısı, Hec ‘Ebo Kabaltısı Urfa’daki kabaltılara birer örnektir. Bakınız: Kab, Çardak.

**Kefyelilerin kabaltısını geçtiy mi sağdan ikinci kapı
dayımgilin evidir.**

KAHAR : Çıban, cerahat tutmuş yara.

Kabar kabar kabarasan, kabar tökesen.

...

**Herif sekteyi kelp geçirdi; arvadın merekinden
eli, ayağı,çini, üzi kabar tökti bi gecede.**

KAHARCIH : Yuvarlak taneli, sapsarı renkli oldukça tatlı bir üzüm türü.

**Bi kilo kabarcıh parasına iki kilo çiloreş aldım;
kilfetim ağır ne yapacahsan!**

KAHILMA : Tek ve büyük desenli yaşmak.

**Düğinde biri,kabilma yamşağını bizde unitmiş,
sehebini bilen var mı ‘ecebe?**

KAĞIRĞALI SEHEN : Gövdesinde kaburga gibi yiv ve çıkıntılar olan
ağız kısmı nakışlı, çukur sahan. Kapaklı olanları
da vardır.

**Bi kabırğalı sehen dolmalı kiftiy, bi tas ekşiliyi
otırıp tek başına yidi, kahtı.**

KAÇMAH : Bir yerden gizlice ayrılmak anlamına gelen bu sözcük Ur
fa'da "koşmak" anlamında kullanılır. "Koşmak" ise bili-
nen anlamıyla kullanılmaz.

**Eve kaçça kaçça gét, yéngeyden bazlamaçnan birez
firenk suyu al, tükene getir.**

. . .

Birez daha hızlı kaçsadiy onı geçerdiy.

KAÇMAH : Kadının dini ölçüler dahilinde nikâh düşen erkeklerle
görüšmemesi, onlara görünmemesi; onların karşısına
tesettürle çıkması.

**Bizim arvatlar nemeħremden kaçar déye biz
'eylece görışmenih kimsenen.**

KADAMAH : İki parçayı, özellikle kumaş parçasını birbirine dikerek
iliştirmek.

**Aha bı astarı bu kumaşa kadadiy mı, tükeni de
sipirdiy mi işiy tamam, sırf olabilirsen.**

KADANMAH : Mecaz anlamda takılıp kalmak.

Üstimizde bencesine bi uğırsızlıh var; bi yére

ķeder geldih, oralıhta ķadandih ķaldih.

ĶADANMAH : Ķakılmak.

**Bizim bağlar budandı
Güle bülbil dadandı
Eski yaram üstine
Yengi mihlar ķadandı**

ĶADIBNİ : Yoğurda biraz pekmez karıştırılarak hazırlanan bir tür pratik kahvaltılık.

**Evde bi ř yohtı, gcenin bi yarısı, herifin
mısafırlarına ķadibni ķıhattım.**

ĶADIOęLI CAMISI : Su meydanında bulunan ve bulunduğu mahal-
leye adını veren cami, 1694'te Kadioğlu Hse-
yin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami avlusuna kuzeyden girilir. Caminin ilk yapılışında bulunmayan minare 1844'te Urfa'da kaymakamlık yapan Bahri Paşa tarafından yaptırılmıştır. Minare tek şerefeli olup temelden yükselmediği, hemen giriş kapısının üstüne inşa edildiği için halk arasında "dipsiz minare" olarak anılır. Caminin n tarafında 1725 tarihinde Emencekzade eşmesi yaptırılmıştır. şehir şebeke suyunun olmadığı dönemlerde şehrin kuzeyinden kemer ve kapalı arklarla getirilen sular Kadioğlu Camii'nde taksim edilerek Urfa'ya dağıtılmış. Bakınız : Su Mydanı, Hazuna

ĶAFAFĦANA : Ayakkabıcılar, yemeniciler arşısı. Saraç Pazarı Meydanı'nda Hüseyniye arşıları'nın kuzey karşısında iten dört tarafı , dıştan güneyi ve doğusu dkkn olan bu çarşıda bir sebil ve büyük bir ınar ağacı vardır. Bu

ağaç bütün çarşığı gölgeler. Çarşıda şu anda terziler çalışmaktadır.

Daha Kafafhaniy tanımiysan, sen nasıl Urfalısan.

KAFAĞAN : Koşmaktan veya yürümekten dalağı şişmiş veya dalağı çabuk şiştiği için koşamayan kişi.

Hızlı yérimeyin kızlar, beni bekleyin, hindi sıfatıyızdan kafağan olacağam valla.

KAĞILLÉYİN : Ansızın, hiç beklenmeyen anda. Arapçadaki “gafil” sözcüğü “kağıl” olarak telaffuz edilmiş, Türkçede “sa-bahleyin, akşamleyin” sözcüklerinde yer alan ve zaman eki olan “-leyin” eki ile “gafil olunduğu zaman” anlamında ilginç bir sözcük oluşturulmuştur.

Adama kağılleyin datlı yiye misen déye sorılır mı; yoh, moh dérih, günaha girrih.

KAĞ : Elma, armut, ayva gibi meyvaların kabuğunun kurutulmuşu.

Birez alma kağı koy bi seşene, çayımıza atah; ağzımızın dadı yérine gelsin.

KAĞ : Bazı kuşların alınlarından gagalarına kadar inen üçgen beyazlık. Bakınız : Ahıtma.

Valla ‘emmi oğlı, kızma amma benim bı kuşımın kağı seniye matariydañki kuşların heppisine bedel.

KAĞINÇ : Kakinç, yaptığı iyilikle karşısındakini minnet altında tutmak.

**İnsan kardaşına baş kaḫıncı éder mi héç; o 'éyni
benim kimin seni de kardaşıdır.**

KAḪMAḪ : Kalkmak.

**Arpalar dize keder
Kaḫ gidaḫ bize keder
Mevlam gözzel yaratmış
Toppiḫtan göze keder
...
Kaḫ gidelim
Feneri yaḫ gidelim
Gözzele doym olmaz
Üzine baḫ gidelim**

KAḪMAḪ : Teşebbüs etmek, girişimde bulunmak.

**Ha şindi durıp durduğım yerde kaḫıp hetriyiz
üçün yalan söyliyim?**

KAḪIRCIMAḪ : Ceviz ve sade yağda soğuk etkisiyle veya mevsim
dönümüyle meydana gelen acıma.

**Ḫedeyife düneḡin ḫodığımız ceviz kaḫırcımıştı,
bencesine bildirin meḫsulıdı.**

KAḪIRDAḪ : Kuyruk yağının eritilmesi sonucu erimeyen ve hafif ya
nık kalan kuyruk parçalarıdır. Varlıklı olmayan aileler
de sulu yemeklerde et niyetine kullanılır.

**Ekmek aşı yapıyken içine bıkaç parça kaḫırdah
attiy mı ekmek aşı éle hoş oliy ki.**

ḪAL : Söz. Sözcük Arapçadır.

Allah hem alımızı yyi de hem alımızı yyi de.

...

Birezim diket din; alımız birbirini tutsın ki yalanımız ortıya ıhmasın.

ALA : Kale, Urfa Kalesi. Kalede arkeolojik kazı yapılmadıı iin kale hakkındaki bilgiler rivayetlere dayanır. Yer olarak kuze-ye ynelik yalın kayaların zerine kurulmuştur. Kalenin Urfa'ya bakan kuzey surları zerinde Hz. İbrahim AS' nin Nemrut tarafından ateşe atıldıı sylenen bir ift stun (mancınık) bulunur. gney ve dou ynleri derin bir hendekle evrilmiştir. Damlacık Tepesi'nin zirvesindeki sarp kale tarih boyunca alınması zor kalelerden biri olmuştur. Kale mazgallarının ykseklıı dikkat ekicidir. Bugn merdivenlerle ıkılan kaleye eskiden sarp bir keiyolundan veya Ayn-ı Zleyha Gl'ne inen ve bugn de aık olan bir tnel merdivenden yararlanılır. Bu tnel merdiven sayesinde kalenin su ihtiyaı aaıdaki Halil'r Rahman ve Ayn-ı Zleyha gllerinden karılanırmı.

ala altı maara

ular onmı aala

Sen orda ben bırada

Bende nasıl can ala

ALABOYNI : Douda Harran Kapısı, batıda Ayn-ı Zleyha gl arasında kalan ve kalenin kuzey eteklerinde yer alan Urfa'nın en eski, en itibarlı mahallesi. Bu itibarlı mahal- lenin bu sırtta yapılması hem eskilerin kendilerine iti- bar kazandıracak bir yerde yani ykseklerde oturduk- larını hem de tarıma uygun arazileri iskn etmedikle- rini gsterir.

Ƙala boynı kırh ayah
Ƙırhına vurdım dayah
Evel béle degildiy
Hindi göyilden irah
...

O vahıt evleri Ƙalaboyını'ndadı, o mehlede zuvah
başlarında az hoyrat ohımadım.

ƘALAH : Urfa mimarisinde duvar örme işinde “musafat” denen ve Arapçadaki “müsavat: eşitlik” sözünden gelen eşit bo-yutta, yumuşak, kolay işlenebilen beyaz taşlar kullanılır. (Urfa taşı) Duvar örülürken kalan küçük boşluklara aynı taşlardan kesilmiş yüksekliği aynı genişliği az, ufak parçalar yerleştirilir. Bu parçalara “Ƙalah” adı verilir.

Duvarın son Ƙorı 15'lıh iki Ƙalah da gelirse tamam
olır; zatana ahşam da oldu.

ƘALAS : Keçi derisinden yapılan, kırsalda çalışan insanların su ihtiyaçlarını gidermek için yanlarında taşıdıkları suyu serin tutan, ağzı tahta tıkaçlı su kabı. Bir kalas 3 veya 3,5 L su alır. Bu su kaplarını yapan esnafa “kileçi” adı verilmiştir.

Bögin işimiz birez uzın sürecah, bağa da urğarış,
éşşege iki üç Ƙalas su daha yükle.

ƘALDIRIM : Halepli Bahçe'nin kuzeyine yapılmış bir su bendi. Tarihçilere göre Urfa 4, 5, 6. yüzyıllarda ya çekirge sürüle ri, ya kuraklıktan dolayı açlıkla boğuşurken bazı sene-lerde de seller yüzünden büyük can ve mal kayıplarına uğruyor. Aşırı yağmurlarla dağlardan inen sular, Direk-li'deki su yataklarına dolup biraz çukurda olan ve son-radan bulunan mozaiklerle saray, konak gibi yapıların bulunduğu anlaşılan Halepli Bahçe ve diğ er mahalle-

lelerde can kayıplarına neden oluyor. MS 525 yılında Bizans kralı II. Jüstinyen Halepli Bahçe'nin kuzey tarafına halkın "kaldırım" dediği su bendini yaptırıyor ve Karakoyun Deresi'ni kazdırarak su baskınlarının önüne geçiyor. Yol yapımı sırasında sözü edilen yer tahrifata uğramıştır.

Geçen gün oralarda épéy dolaştım feket Kaldırım'ı bulamadım; nolmış bilmiyem.

ĞALIÇ : Ot biçmede kullanılan küçük orak.

Kımıl oyununda orağın yerine **son zamanlarda ğalıç kullanmağları yanniş degil mi?**

ĞALIÇ POTIN : Galoş potin, kaluç potin, tabanı tahta olan bir çeşit bot veya ayakkabı.

Yavrım da sana ğalıç potın alayım
Éndim derelerine bilmem nérelerine
Keytan bıyığlarımı sürem memelerine
...

ĞALINT : Kalın. Sondaki ünsüz türemesi açıklanamayacak bir özgülüktür.

Babıgit bi adamdı; eline ğalint bi zoppa aldı,
hırhızları kuvalamağa başladı.

ĞALTABAN : Namussuz.

Göriy misen kardaş; bı yalan dünya sonunda ğala
ğala daltabanlardan ğaltabanlara ğaldı.

KAAMKA : Kıymık, irili ufaklı ağaç artıkları. Soba veya mangal ateşini tutuşturmak için kullanılır.

Hava çoh savuh, gét; kamka, nişara, odın, kömir ne bulırsay getir, yandırır.

KANCIH : Gerçek anlamda hayvanların dişilerine kullanılan bu sıfat mecaz anlamda sözüne, dostluğuna güvenilmeyen kişiler için kullanılır.

Hindi bı kancih adamın bize neler ettiğine bahmayın, bı herif ne ölimnen öleceğ, ben onı merak édiyem.

KANDUZI : Kıralsda aşiretler arasında yağma. Bir aşiret mensubu başka bir aşirete mensup bir kişiden borç alır, borcunu ödemezse alacaklı, borçlunun veya bir yakınının malını yağma eder. Borç ödendiğinde mallar iade edilir veya talan edilen malın uğradığı zarar ve ziyan hesaptan düşölür. Alacak tahsilinden çok bir güç gösterisi olan bu olay çok büyük olaylara, aşiretler arası savaşılara dönüş tğü için son 50 - 60 yılda terk edilmiştir.

‘Eyni ‘eşiretten bi adama kanduzı yapmağ nérde görilmiş, ceremesini çekersen.

KANLI KÉNLİ OLMAG : Kininin karşılığını kan dökerek alacak hale gelmek.

O meseleden sora iki arhadaşnan kanlı kénli oldıh, görsah bi kaşşıh suda boğacağlı birbirimizi.

KANLI MAĞARA : Urfa’nın Akabe Boğazı’nı çıktıktan sonraki mağaraların en derini. Mağara aslında bir taş ocağıdır. Zengin bir ocak olduğı için çok derinlere kadar

gidilmiştir. Bugün bile o yörede mucır şantiyeleri mevcuttur. Bu mağaraya biraz da mistik bir hava katmak için hikâye ve hikâyeler uydurulmuştur. Bu konuda anlatılan bir hikâye şöyledir: Bir kişi yiğitliğini, cesaretini ispat etmek için gece karanlığında mağaranın dibine kazık çakmak üzere iddialaşır. Çünkü kazık çakarak oraya gittiğini kanıtlayacaktır. Dediğini yapar, kazığı mağaranın dibine çakar. Kalkmak için davranır. Ancak kazığı çakarken entarisinin eteğini de toprağa çakmıştır. Bu yüzden kalkamaz. Korkudan ağzından, burnundan kan patlar. Kana bulanen ellerini mağaranın arka duvarına vura vura can verir.

**Kanlı mağarıya üç arhadaş gétth, ben içine
girmağa cüre’et édemedim.**

KAPI TAÇA KIRMAH : Bir övün yemeği, karın doyurmayı, eğlenmeyi bedavaya getirmek için fırsat kollamak, o fırsatı yakalamak anlamında kullanıldığı gibi bilinmeyen bir yerden bir avanta yakalamak anlamında da kullanılan deyim.

**Ortalıhta iki gündir görünmiy, gene bi kapı taça
kırmıştır kardaşım.**

KAPSACAĞI : Bulaşık teli.

**Ne keder pintisen, yalavuz bı ayağıyın bı kirini
çıhatmağa bi kabsacağı lazım.**

KAPTIKAÇTI : Yük taşımak için kullanılan ve Urfa piyasasına 1950’li yıllarda girmiş küçük kamyonet, pikap.

**Bi aptıatı getirdiler, yngi gelin herifinden
hebersiz evi ykledi, gtti.**

ARA 'ELİ : Harran Ovası'ndan Tektek Dağları'na giderken Tektek Dağları eteklerine yakın bir blgede yer alan bir ky adı. Sulama amalı yapılan sondaj alışmalarında zengin termal bir su kaynağına rastlanmış, buralar termal tesislerle ve apart otelle donatılmıştır. Bu zengin sıcak suyla yapılan seracılık sayesinde lkenin en kaliteli sebzeleri yetiştirilmektedir. Bu kaliteli sebzeler ya batı illerimizin pazarlarına gnderilmekte ya da ihra edilmektedir.

**Firenkli kebab yapacasayız illehim Kara'Eli firengi
almağıyız lazım, firenk dediğıy kebabta birez eşki-
ye almalı.**

ARA LET : Veba salgını. Bu tamlamanın Urfa tarihinde trajik bir nemi vardır. İlk ağlarda da defalarca Urfa'yı yoklayan veba salgını 18. yzyılın son eyreğinde muhtemelen 1785'te Urfa'yı bir daha vurmuştur. Her ne kadar halk arasında bu salgın hastalık yznden Urfa'da 17 evin kapısının aık kaldığı ve diğerk evlerin tamamının telef olduğı sylense de bu rakam abartılıdır. Ancak bu salgında Urfa'nın yarıya yakınının bu salgında ldğı tahmin edilmektedir.

ARAI : ingene. şehirde dolaşan rivayet, bunların Pakistan'ın Karai kentinden geldikleri iin bu adla anıldığını syler. 1950'li yıllara kadar gcebe halde yaşayarak şehir dışına kurdukları adırlarda kalan karaılar şehrin muhtelif yerlerinden ev satın alarak yerleşik hayata gemişlerdir. Karaılar genelde kalaycılık, elekilik, yzklk, falcılık, dişilik mesleklerini icra etmişlerse de bugn bu meslekleri yapanların sayısı ok azdır.

Karaçılar
Otırmış fal açılar
Dédiyiz yariy geliy
Hanı ya yalançılar

KAARA ET : Yağı tamamen alınmış et. Çiğ köftede temel malzemedir. Bu et, et taşında tahta tokmakla en az 30 - 40 dakika dövülerek çok az tuzla macun haline getirilir, bıçakla sinirleri alınarak çiğ köfteye konmaya hazır hale getirilir.

Şikâr mı zankim parasınnan et alıyıh ; kassap efendiden bi kilo kara et istedim, sıfatı değışti.

KAARA HEVUÇ : Çörek otu.

Külinçenin üzerine bi kırtık karahevuç sep,
üregimizi bastırır héç olmazsa.

KAARACA : Tohumluk sayılacak büyüklükte olan “kiska” soğandan biraz daha iri olan soğan.

Bi adam soğan fiyatına karaca satarsa Allah o adamı héç ifleğ éder mi?

KAARAĞMAĞ : Fenalık geçirerek her şeyi siyah görmek, dünya gözü ne kararmak.

Üregim sıhşıy, gözim karaıy kızı gördim mi;
dayımın oğlu,sevmah bımış démah.

KAARAĞOYIN DERESİ : Bizans döneminde yapılmış bir açık su kanalıdır. Urfa sık sık aralıklarla su baskınlarına uğ

radığından ve bu su baskınları çok sayıda can ve mal kaybına neden olduğundan kaçınıcı olduğunu bilmediğimiz Bizans Kralı Jüstinyen tarafından batıdan önce doğuya, sonra güneye kıvrılan bir su veya sel kanalı inşa ettirilmiş, böylece Urfa su baskınlarından kurtarılmıştır. Özellikle bahar yağmurlarında Direkli'deki pınarlardan ve dağlardan gelen seller bu kanal aracılığıyla Harran Ovası'nın başladığı düzlüklere akıtılmıştır. Köyden kente göçün hızlandığı dönemlerde gecekondulaşan Urfa'da gecekonduların kanalizasyonları bu dereye akıtılmıştır. Sonra bu dere ıslah edilmiş, 1990'lı yıllarda şehrin içinden geçen kısmın Köprübaşı kesiminin üstü kapatılarak Ahmet Bahçıvan İş Merkezi yapılmış, Köprübaşı'nda n Bey Kapısı'na kadar olan kısım da Karakoyun Parkı olarak düzenlenmiştir. Bu derenin Karakoyun adını almasının nedeni de Karakoyunluların bu kanalı 15. yüzyılda genişletmesidir.

Karakoyun coşar, döner bir sele

Anzelha safası geçince ele

Gamı kasveti de verince yele

Sonra da cana can katar bu Urfa (Halide Nusret ZORLUTUNA)

 ARA OYIN DE İRMENİ : Karakoyun Deresi'nin Samsat Kapı mevkisinde, bir zaman askeri kışla olarak kullanılan Millet Hanı'nın güneyinde yine bir zamanlar "Asker Hamamı"nın batısında yer alan de ir mendir. Karakoyun'dan gelen suyla  alışan bu de irmen ya mur sularının bol oldu u, suların sel gibi

aktığı bahar aylarında çalıştırıldı.

ĞARALI : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

ĞARALMAĞI : Kararmak

**Yarı yolladım yola
Ğakk'a amanat ola
Ğüneş vurır ğaraldır
Azacığ bulut ola**

ĞARAMÉYDAN : Yıldız Meydanı ile Sarayönü arasında yer alan küçük meydan. Şehrin canlı mekânlarından biridir.Bu meydana 18. yüzyılda halk arasında Karameydan Camii olarak bilinen Hüseyin Paşa Camii yaptırılmıştır. Meydana bu adın verilmesinin nedeniyse halkın anlattığı bir hikâyeye dayanır. Buna göre meydana yer alan hamamda kadınlar yıkanırken hamamın çökmesi ve bu felaketin 17 kadının ölümüne neden olmuştur. Yaptığımız alan çalışması sırasında bu olayın yaşandığı tarihi ve yüzyılı bulmamız mümkün olmadı.

**Karaméydan'a niye méydan déyiler bilmiyem,
oralıhta zamanında da dorğı dürist bi méydan
yoğtı ki.**

ĞARA MÉYDAN CAMISI : (Hüsén Paşa Camısı) Karameydan'da çöken hamam harabesi üzerine 1728'de Urfa veya Rakka Valisi Darendeli Hüseyin Paşa tarafından yol ortasına yaptırılmış, hem sağı hem solu çarşıyla çevrilmiş, kare şeklinde bir camidir. Caminin doğu tarafında yolun karşısında 1950'li yıllara kadar var olan abdest alma yeri 1958 yol genişletme çalışmaları sırasında yıktırılmıştır.Ca

minin birkaç kez onarım gördüğü bellidir

 ARA MOR OLMA  :Nasip olmamak, nasip olsa da hayrı olmamak.

** ki sım kifteyizden me'de sırfayızdan ne yidimse
 ara mor ola biye.**

 ARAMUSA CAMISI : Bey Kapısı'ndan girildiğinde sağ sur dibinde yer alan camidir. Cami, 16. y zyıl ortalarında Kara Musa adında biri tarafından yaptırılmıştır. Kara Musa'nın kim olduğunu bilmiyoruz. Avlusuna yerleştirilmiş fiskiyeli bir havuz aynı zamanda şadırvan işlevini görmüş. Ancak cami bir çok defa onarılmış ve onarımların birinde bu şadırvan kaldırılmış. Caminin yanibaşında bulunan "Kereziye Kehvesi" ve bu camide uzun süre görev yapan çok iyi ve hassas bir Müslüman olan bu yüzden dini küçümseyenlere, dini kendi çıkarlarına alet edenlere savaş açan Salih Dayı adındaki imam nedeni ile bu caminin folklorumuzda önemli bir yeri vardır.

 ARANNI  : Karanlık.

**Her  arannı  g ceden soyra helbet bi g neş
doğar, Allah bize de bi  apı a ar.**

 ARANNI   API : Ulu Cami'nin minaresi dibindeki kuzey kapısından Karameydan'a açılan iki tetirbeli ( ıkmaz sokakdar sokak. Bu sokağa adın sokakta aydınlanma olmadığı dönemde verildiğini sanıyoruz.

 arannı  apı'da Ulu Cami'nin minarasının dibinde

otriylardı, soyra nére géttiler bilmiyem.

 ARAP İYAR : Kendirci Mahallesi’nde bulunan ve Hızanoğlu Camii’ nin doğusundaki  akeri (halk arasında Cengerli) Camii civarında yer alan bir su kaynağı. Ancak bu kaynak bu g n kuruduğundan burası hakkında bilgi edinmek i in yaptığımız alan  alışmasında  eşitli ve  elişen bilgilerle karşılaştık. Bir iddia, Karapınar’ın adı  zerinde kendinin bir pınar olduğu noktasındadır. En g  l  iddia budur. Bu suyun bir kaynak olduğu , 1950’li yılların başına kadar Harran Kapı’da konuşlanan askeri birliğin temiz su ihtiyacını buradan karşıladığı biliniyor. Bir başka iddia Halil’ r Rahman ve Ayn-ı Zeliha G llerinden  ıkan suyun Hasan Paşa (Padişah), Narıncı Camii, Pamuk u Pazarı, G mr k Hanı, Pazar Camii, Dabbakhane, Kelleci  ayı kolundan ayrı bir kol  zerinden gelen bir sudur. Bir başka iddia bu suyun sadece Ayn-ı Z leyha G l ’nden gelen su olduğudur. Ancak bu iddia yersizdir.   nk  bu su Dabbakhane ve Kelleci  ayı’ndan ge erken kirleniyordu. Oysa “Karapiyar”ın suyu temizdir. B yle olmasaydı, Harrankapı’da konuşlanan askeri birlik 1950’li yıllara kadar i me suyu ihtiyacını buradan karşılamazdı. Son iddia ise ilk ikisinden daha da ilgin tir. Halk arasında yaygın bir inan  vardır. Urfa Kalesi’ndeki mancınık denen iki s tundan biri altının kapısıdır. Bu s tun yıkılırsa Urfa altına boğulacaktır. Diğ r s tun ise suyun kapısıdır. Bu s tun yıkılırsa Urfa suya boğulacaktır. Ama hangi s tun altının, hangi s tun suyundur; işte bu bilinmemektedir. Bu son iddia aya g re Karapınar, kaledeki suyun d nyaya a ılan bir g z d r.

Bırası  arapiyar

Ne varsa bırahta var

Kim geldi kimler g  ti

Kimsiye olmadı yar

ĞARDOLAP : Gardrop.

Ğızın c    zinde iki bu   a, iki   at yata  , bi de   ardolapnan   erulya vardı.

ĞARIN  A : Karınca

Narın   alar

Al g  ymi   narın   alar

Bi yanım   urtlar yidi

Bi yanım   arın  alar

ĞARI  TIRMA : Leblebi,   ekirdek, fındık, fıstık, yer fıstı  ı, meneg   , kendir tohumu gibi   erezlerin karı  ımından olu  ur. Bakınız: Eglen  e.

Geliyken birez   arı  tırma getir bize,   orlahtır, g  ce be'zim '  regimiz bayiliy.

ĞAR  A : Karga

'Ettarnan gezenin bırnı misten,   ar  anan gezenin bırnı pisten   urtılmaz.

ĞAR  A SABINI : Erken jeolojik zamanda olu  mu   ve olduk  a yumu  amı   kalker. Biblo yapımında kullanılır.

Mektepte telebeken Bedirzaman'ın ar  asından gider,   ar  a sabını getirirdi  .

ĞARLAN  U   : Kırlangı  .

**Karlanı ucam uçaram
Dar zuvahtan geçerem
Beni siye vérseler
Oymağımdan geçerem**

ĖARLIĖ : Urfa’ya kar çok nadir yağar. Karın bol olduğu yıllar, bazı esnaf karı sarnıçlara, mağaralara bir kat kar, bir kat saman olarak basardı. Buz fabrikalarının, buzhanelerin olmadığı dönemlerde sıcak yaz günlerinde kar çarşıda satılırdı. Karı alanlar, büyük bir hevesle karı eve götürür suya atar, evin hanımı tülbentle buzun samanını süzer, böylece iki bardak soğuk su içilebilirdi. “Zehter’in Karlığı” hala Urfalının dilinde dolaşmaktadır. Yazın serin olan mekânlar için benzetme elemanı olarak kullanılır. Urfa’da adını tespit edebildiğimiz unutulmayan karlıklar Zehter’in Karlığı, Dip Karlıı, Savuı Mağara Karlığı, Sinek Yaylası Karlığı, Develı Karlığı, Kel Bedo’yın Karlığı...

Biye téz bi yorėan getirin; elim ayağım titremağa başladı, zanki karlııtayam.

ĖARPIZ MÉYDANI : Beg Kapısı ile Ellisekiz Meydan arasında yer alan küçük meydan. Burada karpuz satıldığı için bu adın verildiğini söyleyenler varsa da bu meydan da “Karpuz” lakaplı bir aile oturduğu için bu adla anıldığını söyleyenler de vardır.

**Yéngi evini sevmemiş, eski meılesine daşınmış,
yanı Ėarpız Méydanı’na.**

ĖARŞIMA ĖARŞI : Karşı karşıya anlamında ikileme.

Tılfindır ıestehana karşıma karşı

Zalım Fransız'ın bomba atışı

Urfa çetelerinin süngi tahışı

...

ĞARTANĞOZ : Yaşlı ve huysuz kadın.

**Ben de bi gün bının sıfatından çatlıyacağam valla,
bı kıartanğozın derdi héç çekilmiy.**

ĞASA ĞASA VAĞASA : Bir tür çocuk oyunu. Çocuklar bir araya gelir.
İçlerinden bir ebe seçerler. Ebe topluluktan
seçtiğı bir çocuğa döner,

Ğasa kıasa vağasa

Ğuyriğı var vağasa

Ayağı var vağasa

Ğözleri var vağasa

Nikkili var vağasa

diyerek bir hayvanı tarif eder. Çocuk tarif edilen hayvanı bilirse bu sefer kendisi aynı sözlerle başka birine bir hayvanı tarif etme hakkını kazanır. Bilemezse kendisine bir ceza verilir. Bu ceza genelde bir hayvan gibi ses çıkarma cezasıdır.

ĞASAR : Kitre de denen beyazlatıcı madde.

**Bı parçalar adam 'eğıllı çigrimiş, bınlara kıasar
veyahus kireç kıaymağı lazım.**

ĞASARÇI : Dokuma tezgâhından çıkan bez veya kumaşı kitleyle beyazlatan kişi.

Sinek, bekmesçisini tanır; kasarçının kızını takakçı alır. (Atasözü)

KAŞARÇI PİYARI : Bey Kapısı'nda, Kara Musa Camii'nin kuzey bitişiğinde yer alan Bey Kapısı Hamamı'nın Karakoyun Deresi'ne bakan kısmındadır. Her ne kadar pınar olarak anılıyorsa da suyunu hamamın içinde olan bir kuyudan alır. Suyun aktığı yerde dört ayrı kabin vardır. Bu kabinlerde kasarçılar bu suyla cülhalarından gelen ham kumaşları kasarlayarak beyazlatır. Beyazlanan kumaşı kurutup takakçıya gönderir. Bu suyun bir başka özelliği de sabah namazı öncesinden günün doğuşuna kadar çiğmecek olarak kullanılmasıdır. Hamama gidecek parası olmayanlar buraya gelip burada boy abdesti alırlardı. Pınar işlevini 1940'lı yılların başına kadar sürdürmüş, Bey Kapısı Hamamı kapanınca suyu olmadığından çalışmamış ve unutulmuştur. Bakınız : Cülha, Kasarçı, Takakçı.

KAŞARLAMA : Çamaşırları kitreyle beyazlatmak.

Bı çigrikleri kasarlasadım elimde kalmazdı çöhtan müşteri bulmıştım.

KAŞLAMA : Kaş, göz işaretleriyle karşısındakini baştan çıkarıp perişan etmek.

**Kaşlariy kaşlar beni
'Eşkiy ataşlar beni
Ben bırda kerip miyem
Her gelen daşlar beni**

KAŞŞIĞABİTEN : Bütün mercimekle yapılan bir tür etli çorbadır. Bütün mercimek kaynatılırken hamur yufka ola-

rak açılır ve erişte gibi ince ince doğranır, doğranan yufka, çorbanın içine atılarak haşlanır. Karışma çok az salça eklenir. Çorba kaynamaya başladığında istenirse içine başka bir kaptan pıdırılmış kuşbaşı et eklenir. Servis edilirken üstüne tereyağı dökölür. Bakınız: Hamırlı

Bögin Urfa’da kaçşığa bineni sorsay coğap alamazsan, arvatlar işini bilir; zehmetli yimek ya.

KAŞŞIH : Kaşık. Yerel söylenişte ünsüz ikizleşmesi meydana gelmiştir.

Bi üskire şorbiya az mı kaçşıh salladıh zamanında, bi de şindikilere bah.

KAATIR DAĞI : Urfa’nın kuzeyinde bugün Yenişehir, Mehmet Akif Caddesi, Emniyet Caddesi’ni içine alan taşlık ve engebeli alan.

KAATKATI : Çok katlı, üst üste gelmiş veya getirilmiş.

Katkatıdır katkatı

Bı Allah’ın hikmeti

Yapıcılar yapamaz

Tökmeçiler tökemez. (Urfalı bilmece)

KAV : Çakmağın olmadığı dönemlerde ateş veya sigara yakmak için kullanılan çakmaktaşı ve “polat” denen demir parçasının birbirine vurması sonucu kolayca tutuşan bez, ağaç kabuğu veya fitil.

Kudéme’den başlamış çahmah daşına polatnan vurmağa, kav Begkapısı’nda yanmış. “Mibarek barut kimin tuttu.” démiş.

KAVALTAH : (Kabaltah) Orta tarafı hafif şişkin, tümsek.

Heyadın nehitleri éyyi döşenmemiş; nehitler iki ayda şişti; heyat oldu kavaltaḥ. Yaharken canım çıḥiy.

KAVALAH : Taze dış kabuğundan soyulmuş fındık, fıstık.

Kavlaḥ fıstıḥ varken leblebi, çegirdek yimaḥ Ḥeci ‘Emmi’ye yakışmaz.

KAVLAMAḤ : Fındık, fıstık gibi çerezleri taze dış kabuğundan ayırmak, soymak.

Fıstığı iki gün iki gécede kavlattıḥ, sıra duzlıyıp kavurmağa geldi; baḥaḥ o kaç gün sürer.

KAVUM : Akraba. Arapça “kavim : ulus” sözcüğünden.

**Kaşları payım olsun
Ḥulḥı mülayım olsun
İraḥlığı keyirmem
İḥvanım kavmım olsun**

KAVURĞA : Kırık leblebi, susam, kendir tohumu, menegüç, karpuz çekirdeği birlikte kavrulur ve uzun kış gecelerinde çerez olarak yenir. Hafif yanık kokusuyla ağızda hoş bir çeşni bırakır.

Her géce kavurğa, her géce kavurğa: karnımızda kavurğa ağacı çıḥacaḥ.

KAYARPIZI : Kaya otu, “kaya yarpızı”ndan orta hece düşmesi sonucu oluşmuştur. Sancı gidermek için kullanılır.

**Bi cezve kayarpızı kaynat, suynı iç; bi se'ette
sanciy manciy kalmaz.**

KAĞANAĞ : Kaygana, kayganak. Yumurta, akıyla beraber bir kapta
çırıldıldıktan sonra kızgın yağda pişirilir. Tek başına ye-
nebildiği gibi yumurtalı köftede ve yoğurtlu yumur-
tayla beraber de yenir. Tavadayken içine koruk suyu
dökülerek ekşili yumurta yapılır.

**Kayğanağa duz komağı unitma, yoğurtlu yımirtanın
dadı olmaz yohsam.**

KAYMAĞ : Ateş yakmak, kömürü kor haline getirmek.

**Ataş kaydım mangala
Kuşlar konmuş çangala
Sen orda ben bırada
Nasıl bende can kala**

KAYNAR KAZANI : Yemek kazanından büyük, bulgur kazanından kü-
çüktür. Çamaşır kaynatmak için kullanılır.

**Bı nasıl iş aynamadım; bi kaynar kazanı 'eşir aş
bişirdi, bi yanımız gördi, bi yanımız görmedi.**

KAYRAĞ : "Nehit" de denen iyi perdahlanmış döşeme taşı. Bakınız :
Nehit.

**Evin yeri çoh éyyi! Bı heyat bi de kayrağ olsa
paradan bı ev alınmaz.**

KAZ DEGİRMENİ : Bey Kapısı ile Kuyubaşı arasında uzanan cadde-
nin doğusunda yoğun olarak bulunan bahçelerin

içinde yer alan bir değirmendir. Karakoyun Deresi'nden gelen su ile çalışır. Yağmurun bol olduğu ve derenin bir sel halinde aktığı bahar aylarında çalışmıştır. Bu değirmene verilen ad çalıştıran kişinin lakabından gelmekteymiş. Değirmen şu anda mevcut değildir.

KAZATA : Gazete.

Duymıyan mı kaldı, kazatalar yazdı, melmeket ayağa kahtı, sen hela neyin péşindesen.

KAZHANA : Gazhane. Motorlu araçların fazla olmadığı dönemlerde Urfa'da akaryakıt dağıtımı yapan merkez. Önceleri Karakoyun Deresi'nin kuzey yakasında, Kamberiye Mahallesi'nde, bir zamanlar Şerif Özden, şimdilerdeyse Eyyüp Koç adı verilen ilk öğretim okulunun yerindeyken, daha sonra bir zamanlar Hal Pazarı, sonra Şıra Pazarı olarak kullanılan Urfa Defterdarlığı'nın doğu köşesinde yer alan alana taşınmış, 1960'lı yılların başında belediye tarafından yıktırılarak yerine Hal Pazarı kurulmuştur. 1985'te burası, karşısına yeni hal pazarı açılınca şıra pazarı olarak tanzim edilmiştir. Şu anda yarı sı otobüs toplama merkezi, yarısı yeşil alan olarak kullanılmaktadır.

KAZIYA : Kadınların taktığı tepeliklere dikilen 1,5 gr ağırlığında ayağı 20 olan bir altın süs eşyasıdır.

Beş tene kazıyıya, iki maşallah, bi Mehmediyya kız mı vérilir, gét anam gét.

KAZLAMAH : Alışverişte kandırarak pahaliya satmak.

Sen siye gel oğlım; herkezi kazlıysan onı aynaram,

hindi de sıra biye mi geldi?

KAZOCAĞI : Gaz ocağı. Mecazi anlamda ise Türkçedeki “eski kaz ocağı” benzetmesi “eski kulağı kesiklerden” anlamında kullanılır.

Yéngi bi kazocağı al eve, bahsayna bı, artıh yan-miy, kabı kacağı his édiy.

KAZYAĞI : Gaz yağı.

Bi şüşe kazyağı bize bi hefta yéter, yarım şüşe idariya, yarım şüşe ocağa.

KEBİHET : (Kebbhet) Kabahat.

Kıñifiri derende
İnsaf seniy néreyde
Kebehbet sende degil
Siye göyil vérende.

...

Gétme gözzel her **kebehbet bendedir**

KEBİYE : Kış kavunu. Urfa’da yetismeyen ve satılmayan, 20 - 25 kg arasında ağırlığı olan bu kavun Diyarbakır’dan getirilir veya hediye gelirdi.

Bizim eve evelki sene Diyarbakır’dañki bi arhadasımdan bi kebiye hediye geldi, tam girmi kilo.

KEEDA : Kaza. Kötülük, bela.

Çay içinde adalar
Saķi doldır badeler
Şirin canıma gelsin

Siye gelen kedalar

ƘEDDİ ƘEDER : Yeteri kadar, kâfi miktarda, ölçüsüne uygun gibi anlamlar taşır.

Yimegi ocağa Ƙodiy, etini soğannan Ƙavur; unıtma Ƙeddi Ƙeder de su Ƙoy.

. . .

Adam dediğiy Ƙeddini bilmeli, Ƙeddi Ƙeder Ƙonışmalı; yohsam bi barmah bal olur ‘elemın ağzına.

ƘEDEH : Bardak.

Seher sebbehtir yarım

Ğemzey Ƙedehtir yarım

Bülbiller fiğan eyler

Oyan sebbehtir yarım

ƘEDEYİF : Peynirli kadayıf. Yayvan bir tepsinin dibine sade yağ ve pekmez karışımı sürölür. Üstüne kadayıf teli fazla kalın olmamak şartıyla özenle döşenir. Araya inek peyniri ufa lanarak yerleştirilir, istenirse bu tabakaya biraz kaymak eklenir. Üstüne bir kat daha tel bastırılarak döşenir. Hez-vel (kömür ufağı) ateşinde sırayla iki yanı pişirilir. Pişen kadayıf dilimlenerek üstüne şeker şerbeti dökülür, sıcak sıcak servis edilir. Kalite; yağın lezzetinde, peynirin sün- mesinde, pişme kıvamında aranır. Kadayıf teli ile yapılan bu türün dışında, telin ufalanmasıyla ve peynir yerine cevizle yapılan bir de “kıрма kadayıf” vardır.

Her şé hoştı da sırfada, hele hele o ballı Ƙedeyife doyamadıh gétte.

ƘEDİFE : Kadife.

**O vahıt bi top mor kedife sini sürdi dayım oğlu,
torınının düğüninde.**

ƘEDİYM : Arapçadaki sözlük anlamı “kadim : eski” olmakla beraber,
Urfa’da “sürekli, devamlı” anlamında kullanılır.

**Bı devirde her yapmağ da kolay degil; Allah
heriyizi kabıl éde, kediyım éde işallah.**

ƘEDİYMİY : Her zaman, mutaden, eskiden olduğu gibi, alışık olunduğu üzere gibi anlamlar taşır.

**Ƙediyimiy dayah, kediyimiy hekeret; gâvur
müsirmana yapmaz bını.**

ƘEFLE : Kafil, grup.

**Her’ e giden ilk kefle yarın döniymiş, hecileri
karşılamağa gidağ mı?**

ƘEFRE : “Gafure” bayan adının Urfa’daki söylenişi.

**Uşahlar heyatta top oyniyken Ƙefre Dayzé’yin su
küpinî kırmışlar, kıyamat kazzığından koptı.**

ƘEHET : Yokluk. Sözcük Arapça “kaht : yokluk” sözcüğünden kaynaklanmaktadır.

**Ƙaç gündir arıyam, bulamıyam; zankim
memlekette bi suvağçı kehedî var.**

ƘEHET OLMAH: Ortadan kalkarak veya ortada görünmeyerek rastlanmaz hale gelmek.

**Bı evde zatana aradığiy bulamazsan, bi parça
pambıh kehet oldı.**

KELBİNE ALMAH : Hoşuna gitmemek, haz almamak, birine gıcık olmak anlamlarına gelen işlek bir deyimdir.

Benim huyımdır, birini kelbime aldım mı o adama
'ümir boyı kaynamam.

KELEP : Kalıp.

**Bah sen bı işe! Bi kelip sabın kimin ne işine yarar,
gelen hırhız onı mı götürmüş.**

KELEBE ÇEKMAH : Hizaya getirmek, haddini bildirmek.

**Ne demah istiysen yanı; beni de mi yohsam kelibe
çekmağa çalışıysan hırpo?**

KEMiŞ : Kamış.

**Ben bi sarı kemişem
Divara dayanmışam
Éller yarım déyende
Ben zarıncı kalmışam**

KEMiŞLİ DEĞİRMEN : Bey Kapısı ile Kuyubaşı arasında uzanan cad-
denin doğusunda yoğun olarak bulunan bah-
çelerin içindeki bir değirmendir. Halil'ür Rah-
man'dan gelen ve "Horhor"dan geçen suyla
yılın her ayında çalışmış. Gelen suyun oluş-
turduğu küçük bataklıkta çıkan kamışlardan
ötürü bu adı almaktaymış. Değirmen Dergâh
vakfıdır.

ꞐENDİ BEND OLMAᖅ : Korkudan veya hastalıktan zayıflayarak sararıp solmak.

Nolmış siye béle? Ꞑendi bend olmuşsan, hédirdi heste degilsen işallah kardaş.

ꞐENERE : Kasapların et astığı çengeller.

Bı sıccahta keneriye et asamıyıᖅ, hem sinek geliyetete hem de et téz kōhiy.

ꞐENERE : Nargile başlığında yer alan ve külün etrafa saçılmasını önleyen küçük sahan.

Oğlım bı kül tabağı degil, kenerere; görgisiz, keneriye héç cığara pöçigi basılır mı?

ꞐENEVÜZ : Kavanoz. Aralarında birden fazla ses olduğu halde “v” ve “n” ünsüzleri arasında bir göçüşme yaşanmıştır.

İki kenevüz getir, siye birez nişe, birez lémun duzı vérim; baharsan lazım mazım éder.

ꞐENNE : Cam kırığı.

Biye bınları reva görenlerin yéři kenne kırığı ola, ‘ümir boyı rehet üzi görmiyeler.

ꞐENNE : İdare lambası camı.

Zehmet olmiysa acıᖅ eliye bi çapıt al, idaranın kennesini sil, kapkara olmuş.

ꞐERBİĞİT : Kimsesiz yabancı. “Garip yiğit” tamlamasının yerel söy-

lenişi.

**Ėerbigidin Ėalından ancağ benim kimin Ėulbet
Ėulbet gezen adam aynar.**

ĖEREMET : İş sırasında meydana gelen ve doğal karşılanan, tazmini
gerekmeyen kayıp, zarar ziyan. İş anlaşmasında “kere-
met” olup olmayacağı baştan konuşulur.

**İki Ėedehin, bi ĖařřıĖın sۆzi mi olur; ‘eyip valla,
Ėeremet sayın; istiyseyizse parasını vérah.**

ĖEREZ : Garez anlamında kullanıldığı gibi “-e rağmen” , “- e nispet”
edatları yerine, nispet olsun diye de kullanılır.

Uy rezine rezine

Buğdanın firezine

Hadé bi zılĖıt Ėalah

Ėızların Ėerezine

...

Biye Ėerez gidip onı oyına Ėaldırdı.

...

Kereziy maraz ola, maraziy seni boyıya işallah.

ĖEREZİYE ĖEHVESİ : Urfa’da Beg Kapısı surları dibinde yer alan Ėok
Eski bir kahvehane. “Gareziye” adının veril-
mesinin nedeni müşterileridir. Müşteriler bir-
birleriyle yarışırcasına yoldan geğenlere, cins
hayvanlara bakarak onlara nazar ederek zarar
verirlermiş. Kahvenin müşterilerinin nazarları-
nın Ėok kuvvetli olduğu, kahvenin önünden
geÇen bir ata yan gözle baktıklarında atın fazla
zaman geÇmeden Ėatladıđı halk arasında anlat
ılır. Bu nedenle şehrin doğusundan Ėıkan insan
lar atlarına zarar gelmesin diye Bey Kapısı yeri
ne güneydeki Harran Kapı’dan Ėıkmayı tercih e-

derlermiş. Gazete, radyo, televizyon gibi ileti-
şim araçlarının olmadığı dönemlerde bu kahve
de memleketin bütün haberleri döner, yorum-
lar yapılır, dedikoduların dozu arttırılmış. Ayırı-
ca bu kahvede en olmaz şakalar yapılır, herkesin
tanıdığı birine kurulacak şaka tuzakları planla-
nırmış.

**Maşallah bögin çoh da uğırlısan, yohsam Kerezi-
ye Khevesi'nden mi geliysen?**

KERİ : Yaşlı kadın.

Keri kızın derdi var, içersinde kurdı var.

...

Halının tozu bitmez, kerinin sözi bitmez.

KERİCİK : Fazla suda kalmaktan el ve ayaklarda meydana gelen
buruşma.

**Kap kaçah yahamahtan, ges yahamahtan bahsay-
na elim avcım kerıcik olmuş.**

KERİMAH : Kadında yaşlanmak.

**Bı arvat kerimiş, ne dédiğını ya bilmiy ya unıdiy
ya da bizi hissaba almiy.**

KERİMAH : Üstünde kalmak, niteliği iyi olmayan bir şeyi sahiplen-
mek zorunda kalmak.

**Mezzatta o eski haliya éle bi para söledi ki hali
üstine keridi, herkez gendine güliydi.**

KERİ KEYTAZ : Sevimsiz ve huysuz ihtiyar kadın anlamında ikileme.

Ƙeri ƙeytaƙ, oğlının yuvasını dağídacaħ; yaşından başından da utanmiy zalım.

ƘERİYM OLMAĞ : Yaptığı iyiliğın veya kötölüğün karşılığın bulmak.

**Allah senden razı olsun, Ėekğim siye Ėelal olsun,
éttiğiy yoliya gelsin, canıya ƙeriyım olsun.**

...

**O ƙeder emegim var sende, emegim Ėeram ola,
ƙeriyım ola.**

...

**Sarı ‘ezye zenene
Baħ çardaħtan énene
Dört kitap ƙeriyım olsun
İkrarından dönene**

ƘERİP : Yabancı. “Garip” sözcüğünün Urfa söyleyişı.

Ƙeribe kız vermeyin, melmeketi ikidir.

...

Sen ona baħma; o, ƙerip yelleħçisidir.

...

**Göger bostanım göger
Su gelir bendi döger
Niye ben ƙerip miyem
Hergelen beni döger**

ƘERİPÇE : İstanbul Türkçesi.

**Ke kız, eyyi ki melmekete geldiħ; Urfa’nın gözine
ƙurban, ƙeripçe ƙonıřa ƙonıřa bélimiz firk oldu.**

ƘESİL : Başağa binmemiş arpa tarlası. Bu sözcük Urfa’da sadece

benzetme amacıyla bir deyim içinde geçmektedir.

**Eve geldim ki ev darmadağın, hele o eyvanın hali
nedi? İt yatmış kesile dönmiş.**

KERREH OLMAH : Bolluğa kavuşmak.

**Bırağa daşındı daşınalı bi damla suya hesrettih,
bori çektiler eve, suya kerreh oldih.**

KERULYA : Karyola.

**Kerulyanın demiri
O yar benim degil mi
O yar benim olmazsa
Öldirem gendimi**

KESNEK : Kasten, bilerek, bile bile.

**Ben onun gelmiyecağını zatan biliydim, ordah-
kilere kesnek éle söyledim.**

KESTEL : Kastel.Sokak aralarında evlerin duvarlarına gömülü olarak yapılmış su çeşmeleri. Tüm Anadolu ve Rumeli şehir ve kasabalarında asırlarca sürdürülmüş bu hayır mimari eserleri Urfa'da da şebeke suyu olmayan zamanlarda evler su ihtiyaçlarını ya kuyulardan ya da bu su kastellerinden karşılamıştır. Bu kasteller Urfa'nın kuzeyinde yer alan "hazuna" denen yerden çıkan suyun Karakoyun Deresi'ni bir su terazisiyle aştıktan sonra Su Meydanı'na gelir ve buradan şehre üç koldan dağıtılır. İşte bu kasteller bu dağıtım yolları üzerinde hayır sahipleri tarafından yaptırılmıştır. Bakınız : Hazuna.

Sebbehten kestele gel

**Zülüfiy destele gel
Eger anay komazsa
Sen seni hestele gel**

KEŞMER : Maskara, kişiliksiz.

**Keşmere bah, hem boyından böyük söz söliy hem
arhasına bahmadan kaçiy.**

KEŞMER DAĞLARI : Urfa - Akçakale yolunun sağında yer alan sıradağlar. Bir rivayete göre Yavuz Sultan Selim Urfa'yı aldıktan sonra güneye doğru ilerlerken, bir rivayete göre de 4. Murat Bağdat Seferi'nde Urfa'dan geçerken bu dağlarda koyun otlatan çoban padişaha süt veya ayran verir. Memnun olan padişah: "Dile benden ne dilersen." deyince, Çoban : "Bu dağları bana ver." der. Padişah da : "Hadi oradan kaçmer!" diye bu isteği reddeder. Dağların adı "Keşmer Dağları" olarak kalır. Ancak halk arasında Akabe bölgesindeki küçüksanayi sitesinin kuzeyinde yer alan dağlık alana da bu adın verildiği dikkatten kaçırılmamalıdır.

KETMER : Katmer. Kat kat olduğu için bu adı almıştır. Anadolu'nun birçok yerinde boş börek olarak yapılan ve kahvaltılık olan katmer, Urfa'da tatlıdır. Büyük fırınlarda pişirilen ve büyük baklava dilimi olarak kesilen üzerine şerbet dökülen peynirli ve kaymaklı tepsi katmeri, kare bohça biçiminde sacda pişirilen sac katmeri, yine kare bohça biçiminde yapılıp yağda kızartılan tava katmeri çeşitleri vardır. Hepsinin iç malzemesi peynir ve kaymaktır. İç malzemeye fıstık ilave edildiği de olur. Hepsine piştikten sonra kestirilmiş şeker şerbet ilave edilir. Sıcakken servis yapılır.

**Her ketmerin bi dadı var amma bı miħellebiyeli
ketmer ayrı bi ketmer.**

KETREMİZ : İçine salça, pul biber, turşu, peynir gibi zahire konan bü
Yük kavanoz. Farsçadaki “katre : damla” ile “amiz : do-
lu, yüklü” sözcüklerinin yerel söylenişidir.

**Firenk suyunın ketremizi çatlamış,ketremiz kırılırsa
o firenk suyu kenneden yinmez.**

KEVİL : Söz, ant, yemin.

**Bı kevinin içinde sen varsay; bı kevil, kevil
sayılmaz, caniy sıhılır, hürt édersen.**

KEVİLLEŞMAH : Karşılıklı olarak söz vermek.

**Başkasından evlenmiyecağımıza ben ‘eskere
gétmeden senden kevilleşmediħ mı?**

KEYİPMAH : Elden kayıp düşmek.

**Çölmegi fırından getiriyken çölmek elinden
keyypmiş, kırılmış; çolıħ çocıħ ne yiyecaħ şindi.**

KEYİRMAH : Korumak, gözetmek, arka çıkmak, tarafını tutmak.

**Kaynanam beni keyirdi, çekti budımı
ayırdı.(deyim)**

...

**Kınifirim bad oldu
Çoħ sevdiğim yad oldu**

Yadlığım keyirmeden Düşman déye şad oldı

KEYME : Kadın hamamlarında görevli işçi kadınlar. Natıra. Yaşamlarını daha çok bahşiş olarak aldıkları paralarla sürdüren kişiler olduğu için “kaime : para” anlamıyla eş olarak böyle bir adlandırmaya gidilmiş olsa gerek. Bir başka ihtimal de Türkçede “kayın peder, kayın birader” sözcüklerinde kullanılan Arapçadaki “kaim : yerine geçen” sözcüğünün dişil biçimi olmasıdır. Bu kadınlar, ilaç hazırlama, keseleme, hasta ve yaşlı kadınları yıkama işlerini yaparlar. Hamamın olmadığı saatlerde evler arasında ücret karşılığında haber getirip götürme işlerini, düğün dernek, sünnet, ziyafet ve mevlit gibi toplantılara misafir çağırma işlerini yaparlar. Bakınız: indekçi.

Düşin bi kere; dellal ola éşşegi itine, keyme ola oğlını evere. (deyim)

KEYRİ : Başka, gayri.

Senden keyri kimsiye erkim geçmez ki oğlım, bı yaştan soyna gidim kime ağız egim!

KEYSİ : Kayısı. Urfa’da bu adla anılan bir de aile vardır.

Bi sepet keysi geldi; bı mısafıra, bı konşıya dérken bi hebbe dadmadım bile.

KEYTAN : Şalvarın uçkur bağı.

Keytanıma iki düğim attım, korhanlar düşünsin, dédi; kağıp üzerlerine gétti.

KEYTAN : Şalvar giyildiği için bele takılamayan tabancanın ceket altında koltuk altına bağlandığı ip veya zincir.

**Liverimin keytanı
Sen geldiy ağam hanı
Seni seven çoh olur
Candan seveniy hanı**

KEZAZ : İpek, ibrişim işi yapan esnaf. Urfa'da bu adla anılan bir de aile vardır.

**Kezaz Bazarı'nı soranlara sen de déyersen ki,
Gümrük Hanı'nın kulbesindedir.**

KEZEVE : Küçük çuval, sırğa.

**Kezevenin ağzını açtı, içinden neler çıhatmadı ki;
ceviz mi déyisen, incir mi déyisen.**

KEZUZ : Gazoz.

**Mehlede çocuklar kezuz kapahlarını toplar,
onlardan zuvahta oyun oynarlardı.**

KİBRAH : Gayri meşru ilişkilerde kadınla erkek arasında arabuluculuk eden kişi, kavat

**Bah hele bı felegin cilvesine; dünya kıvrahlardan
kıbrahlara kaldı.**

KİBRIS TEKKESİ : (Kıbrıslı Tekkesi) Bakınız : Hacı Mihman Mescidi.

ƘICIƘ : Gıcık, hoş olmayan, göze, kulağa, gönle hoş gelmeyen.

Orda otırmış, ƘıcıƘƘıcıƘ gülüp durma sen de; kelbi-me almiyim gene seni.

ƘIDDE : Küçük parça.

Ƙekkımı siye Ƙelal étmiyim, bi Ƙidde ekmegiy yimişsem sen de biye Ƙelal étme.

ƘIDIƘLAMAƘ : Parmaklarıyla dokunarak güldürmeye çalışmak, gıdıklamak.

Ters adamın biridir; sen de yarın göreceħsan, dürtsey güler, Ƙidiħlasay ağlar.

ƘIDIƘLAMAƘ : Az ölçüde etkilemek.

Bı isot acı degil, odır ki Ƙidiħliy; di gét Allahiy seversen, sen acı dadmamışsan.

ƘIFIL : Zararlılardan korumak için ev ve bağ asmalarının dallarına sürülen bir macun.

Lebin de étħ, çütüni de sürdiħ, Ƙıfılı da vurdıħ; bı bağ bi türli ifleħ oolmiyy.

ƘIĞ : Keçi pisliği. Yakacak olarak kullanılır.

Kime ne fayday olmış zanki, geçi Ƙığı kiminsen; ne Ƙoħiysan ne bulaşıysan.

ƘIƘIRLIƘ : Rengi kızıl kahve olan bir kuş.

**Bi kı kırılığ tuttı, kefese kodı; sebbeh kahtı ki
yoh, babam ezat étmiş.**

KIKIRLIĞ ALACASI : Yüzdeki çiller.

**Üzi gözi kırılığ alacası içindedi, ne yalan söliyim,
fazla begenmedim gelinlerini.**

KILAPTAN : Altın veya gümüş rengi sırmayla karışık ipek iplik.

**Rehmetliğ babayız Heleb'e géttiğında biye on çile
kılaptan getirmişti.**

KILAVI : Demir talaşı.

**Bı kılavıları atma bi tenkiye koy, soyra ataşta
eridirğ, bi işe yarar.**

KILAVUZ : Türkiye Türkçesindeki diğer anlamlarını da korumakla beraber Urfa'da yeni büyümeye başlamış, tam gelişimini sağlayamamış; lezzetli ve taze olduğı için tercih edilen küçük salatalık, acur ve hıttı. Benzetme amacıyla yeni yetmeler için de kullanılır.Bakınız : Acur, Hıttı.

**Bı dağın buttımıyam
Bı kızın meftunıyam
Hağa lohma étmeyin
Kılavuz hıttı mıyam**

KILBAŞ : Başı açık kadın.

**Her yére kılbaş gidiysen, hadé oldı déyah; hocıya
nasıl kılbaş gidiysen, utanmiysan mı?**

ĞİLEFET : Boy bos.

**Hele bi ğilefetiye baĥ, bi de bı yaptıĥıy işe baĥ,
hanĥısı birbirine uyi zanki.**

ĞİLEVERİK : "Kavalaruf" sözcüğünün Urfa'daki söylenişidir. Pantolo
nun paçalarını içine kıvıran dikiş.

**Terzi Ayıp Ustı'ya ilk ğettiĥim ğün ustam biye
ĥileverik yapmaĥını örgetti.**

ĞİLĞEDEĥ : Topaĥ çevirmede yere atılan topacın dengesini bularak
yerde kusursuz bir şekilde dönmesi durumu. Aynı söz-
cük ğünlük yaşamda kusursuz yapılan işler veya giyim
kuŝamı kusursuz kişiler için kullanılır.

**Nacar bazarından dünegin ceviz bi deleme aldım,
nasıl oĥıniy, ĥılkedeh...**

...

**Bi ğeyinmiŝ, bi ğeyinmiŝ; démaĥ ki herife boşı
boşına ĥılkedeh démemiŝler.**

ĞİLLAVLANMAĥ : Temizlenip süslenmek, makyaj yapmak.

**Niye bı ĥeder ĥıllavlaniysan? Düĥine ğetmiyiĥ, altı
üsti yan ĥonŝıya gidiyiĥ.**

ĞİLT : Uç, taraf. Sadece ayak ve baş için kullanılır. Başım kıltı, ayaĥı-
nın kıltı gibi.

**Yatiyken başım ĥıltına bi süreĥye su ĥomaĥı
unıtma, be'zen ĥaĥıp içiyem.**

ĞİLT : Kıtık zamanlarında özellikle yoksul ailelerin arpa ve buĥday

unlarını karıştırarak hazırladıkları, fersiz olduğundan oklava-
da fazla açılmayan sac ekmeği.

**Oğlım ben seniy kimin hanım evladı degilem;
benim 'ümrim kırğat yimañnan, kılt yimañnan geç-
ti.**

ƘİMİL : Hububatın tarladayken en önemli zararlısı. Ekinlerin başak-
larının içine girerek tanelerini yer ve yerinde boş başak bı-
rakır. Kımılın ekine verdiği zararı anlatan “kımıl” adlı bir
halk oyunu da vardır.

**Ekinimi kavurdiy
Gökyüzine savurdiy
Düşman degil gâvurdiy
Havar kımıl lo kımıl.**

ƘİNCİFİR : Oynak kadın anlamına geldiği gibi durmadan yön ve söz
değiştiren erkekler için de kullanılır.

**Ƙıncıfırlıñ étme, bı se'etten sona seni terbiye
édecañ halım yoñ benim.**

ƘİNDİRĞA : Isırgan otuna benzer. Kırılarda yetişen dikenli, yapışkan
zehirli ot.

**Bağı o sene süremediñ, bağa bi géttiñ ki; südle-
genler, kındırğalar, ısırganlar, veñveñler...**

ƘİNİFİR : Karanfil.

**Ƙınifir ezenim yoñ
Taslara süzenim yoñ
Yıñılsın babam evi**

İçinde gezenim yoh

...

Ğınıfirem sahsıda

Dalım sallanır **suda**

İşallah kavuşır

Yarın géce yassıda

ĞINNAP : Kendir bitkisinden bükülerek elde edilmiş ve balmumuyla güçlendirilmiş sağlam iplik olup daha çok ayakkabı imalatında kullanılır.

Ayakabılar artı makinelerde tikildiği için şindiki ustalar ğınnabın adını bile bilmez.

ĞIRAN : Veba, kolera gibi toplu ölümlere yol açan bulaşıcı hastalık.

Heppiyizi sancısız, 'ilaçsız dert tuta, ğıran süpire heppiyizi, eliyizden ben de kırtılım.

ĞIRAT : 5, 750 kg ağırlığındaki tahıl ölçeği, şinik. 23 kg gelen timinin dörtte biri.

Şahnıya benim sehmimden 6 timin, yarıçılarn sehminden iki kırat buğda vérin.

ĞIRBA : Tarlada veya meskûn olmayan yerlerde çalışan kişilerin su ihtiyacını karşılamak için kullandıkları keçi veya koyun derisinden yapılan , ağzı tahta bir takoz veya tıpayla kapatılan, suyu serin tutan su kabı.

O keder susızmışam ki 'éynim iki kırbaya su içsem susuzluğım gétmez.

ĞIRBIZ : Kırmızı toz boya ve kireç karışımıyla yapılan bir çeşit boya

**Sende bi ҺesteliҺ var oğlım, sen bı gidişten
éşşegiy bile kırbıza boyarsan.**

ҚІРÉ : Eskiden ilk okullarda giyilen önlük veya forma. Boz renkli kumaştan dokunan bu kumaş adını “gri” sözcüğünün yerel söylenişinden almıştır. Siyah önlüklere (yerelde buna da şa kaf dedenirdi) göre daha ucuzdu.

**Herif oğlından yanıma geldi, oğlanın üstinde kıré
bi mektep oğligi vardı, oğligin yahası da yoҺtı.**

ҚІРĖAT : Sığır taşılığı. Kasaplar tarafından atılan veya çok düşük fiyata ta satılan bu taşlık, geçim darlığı çeken aileler tarafından bı-çakla çizilip iki tarafı sacda pişirilerek yenir.

**Ben seniy kimin degilem, yağ içinde bögrek
yaşamadım, ben kırğattan böyidim.**

ҚІРĖ : Kırk.

**Nooldı siye, iki günde ne değiştii, padişah mı
oldiy, kırĖ gün kırĖ gece düğın mi yapacaҺsan?**

ҚІРĖDÜGME : Şalvarlık kumaştan yapılan, yarım veya uzun kollu sa-ten kumaştan, göbekten boğaza kadar kumaş baskı-sı küçük düğmelerle iliklenen yelek.

**AҺşam olsa бүriklensem savuşsam
ҚırĖdügmeye ilik olsam қавушsam
Marhamaydan selam versey қонишsam**

...

ҚІРҚАН ÉTMAҺ : Kırk kan etmek. Söзleriyle ve yaptıklarıyla fitne-yeneden olup insanları kanlı bıçaklı olacak kadar

birbirine düşman etmek. Özellikle evde konuşulanları, evin sırlarını dışarıya taşıyan hizmetçiler için kullanılır.

Nédim anam, kırkan éden halayih var evimde, ne sölesem hañın avcında.

ĞIRMA : Fişek koyulurken ikiye bükülebilen bir tür tüfek.

On béş yaşına yéngi girdi; hem kırması var oğlımın hem çiftesi, Allah gendini sıtar éde.

ĞIRMA : Kadayıf telleri yoğurularak ufalanır ve kırma kadayıf yapılır. İç malzeme olarak peynir kullanılabilir ama makbul kırma kadayıf, cevizli olur.

Ğırma kedeyife bah, içi ceviz dolı, üstine bi de kaymah kosalardı nolırdı zankim.

ĞIRMIT : Bir tür yassı, pişmiş tuğla. İnce olduğundan örülürken kavislendirme imkânı verir. Sıcaklığı çok uzun süre muhafaza eder.Daha çok hamam ve cami kubbelerinde, fırın yapımında kullanılır.

Ğırmıt bulmah kolay mı, kimbilir nérde vardır? Ara ki piyasada bulasan.

ĞIRMIZI ĞEVLA : Üzüm posasından yapılan tahin helva.

Bayaz Ğevla bahalıdı, alamazdıñ, ucuzı kırmızı Ğevla, sar yarım dırnañlıya.

ĞIRNAŞMAH : Bir işi yapanları oyalayarak işin yapılmasına engel olmak.

**Ƙırnaşıp duriysan sebbehten belli, beni ‘evara
édiysen, Allahisen çekil başımdan.**

ƘIRNAV : Kösnüme duygusu.

**Mart geldi, aynıyam, seni de Ƙırnav zamaniy.
Babaya söle, seni eversin.**

ƘIRNAVA GELMAH : Kösnüme, şehvetlenmek. Kediler için kullanı-
lan bu deyim, aynı durumdaki insanlar için de
kullanılır.

**Damlar pisik dolı, sebbehe Ƙeder miyav miyav,
heppisi Ƙırnava gelmiş.**

ƘIRNAZ : Cimri, nekes. Türkiye Türkçesinde “cin fikirli” anlamında-
ki “kurnaz” Urfa’da kullanılmaz.

**Ben Ƙırnaz, o benden Ƙırnaz; iki cambaz bi ipte
baħaħ nasıl oynıyacaħ?**

ƘIRPIM : Koyunların tüylerini kesme işi.

**Ƙuzı Ƙırpımında borcımı vérrem dédi, yağ péndir
zamanı geldi, ortalıħta yoh.**

ƘIRRÉT : Gülle oyununda oyuna son başlayan oyuncu. Bakınız :
Gülle.

**Ustalar sonda oynar, ben gene Ƙırrétem; oynıysız
oynayın, oynamiysız oynamayın.**

ƘIRRIŞ ƘIRRIŞ! : Eşeği çağırırken söylenen ikileme ünlemi.

**Bi supmam vardı, kırrış kırrış dédim mi çaça çaça
yanıma gelirdi.**

ƘIRTİK : Kertik, ufak parça, çok az.

**Ƙaşlariy Ƙaralıptır
Gül benzi sararıptır
Bi Ƙirtik ‘eklím vardı
Onı da yar alıptır**

ƘISSA : Kısa

**Leblebi Ƙodım tasa
El vurdım basa basa
Her yérini begendiḥ
Yalavuz boyı Ƙıssa**

ƘITLIYAMUT : Ucu ucuna, zar zor koşullarda. Sözcüğün “kıt” Türkçe sözcüğüyle Arapçadaki “mevt : ölüm” sözcüklerin den meydana geldiğini ve “yoklukla ölüm arasında” anlamını taşıdığını tahmin ediyoruz.

**Böğine keder iki yaham bi arıya gelmedi, kıtlıya-
mut geçindim amma uşahlarımı da ohıttım,
adam éttim.**

ƘIVÉRTMAḤ : Gitmesine izin vermek, elinden çıkarmak.

Uşağın elinden éyyi tut, Ƙivértmiyesen.

...

Oğlan ‘eskere gidiydi, anası Ƙivértmedi.

ƘIYMALI : (Kıymalı ekmek) Urfa’da lahmacuna ad aktarması yoluy-

la verilen ad. Bol yağlı kıyma etle yapılır. Yumuşak olmasını sağlamak için biraz çöz yağı katılır. Soğan, az salça, tuz, özel Urfa pul biberi (kuru isot) çok az baharatla iç hazırlanır, bazen bu karışıma ceviz içi eklendiği de olur. Et iyi pişsin diye iki üç kaşık yoğurt da karıştırırlar da vardır. Hazırlanan tepsi fırına gönderilir. İç; bazen ince açılmış yarım pide ekmek hamuruna, bazen üçte bir pide ekmek hamuruna yerleştirilip fırına ateşten uzak bir yere (koltuğa)atılır ve yavaş yavaş pişmesi sağlanır. Pişirilerek eve getirilen kıymalıların içine yazın közlenmiş patlıcan, ayrıca isteyen közlenmiş acı kırmızı biber, kışın maydanoz veya nane konarak sıcak sıcak yenir.

İki kıymalı, bi ayran kimin evini yıkmış ki? Bi çocuğı doyıramadıyız, 'eferim size!

KIZ HEMAMI : Şimdiki Eskici Pazarı ile Ucuzluk Pazarı arasında kalan bölgede, Şaban Hamamı' nın içinde yer alan özel bölüme verilen addır. Bu adın niçin verildiğini tam bilmiyoruz. Ancak kaç göçlü dönemlerde kızlar yüzleri örtülü olarak sokağa çıktıkları için yetişkin erkek çocuğı olan anaların oğullarına kız bakmak için gittikleri bir mekân olduğunu tahmin ediyoruz.

KIZDIRMAH : Ateşi yükselmek.

Ben de aynamadım; nedir başıma bı gelen? Bi kızdırıyam, bi titrediyem.

KIZDIRMAH : Isıtmak.

Bah siye söliyem;yimegi kızdırmadan öğime éndirdiy mi kıyamat kopar ha!

ĞIZILĞOYIN : Urfa dış kalesinin batı surlarının alt yamaçlarında yer alan bir mahalle ismi. Gecekondulardan oluşan ve bu yamaçta bulunan 100'den fazla mağaranın önünde kurulan bu mahalle 2011'de Belediye tarafından istim lâk edilerek yıktırılmış ve mağaralar açığa çıkarılmıştır. Kızılkoynlular'ın Kürt olduğunu, şıh Bizin aşireti-ne mensup olduğunu söyleyen kaynaklar bu aşiretin büyük kısmının 20. yüzyıl başında Ankara taraflarına tehcir edildiğini söylüyor. Bazı kaynaklar ise gerek şıh Bizinlerin gerekse Kızılkoynluların Kürtleşen Türkmenler olduğunu ifade ediyor ve Kızılkoynlular ile Ak koynlular arasında bir ilişki kuruyor. Bakınız : Lekler.

Eski 'Entep yolından Urfi'ya girdiy mi karşıya evel mezerlilh, soyra da Ğızılkoyn Mehlesi ilişirdi.

ĞİT : Güvercin

Eliyizden nasıl édim, nasıl söliyim, ğit pisigi yidi désem inanmıyacaşsız.

ĞİT : Mecazen çok uyanık kişi.

Sen havadaki ğitlerden vazgéç, evdeki ğitlennen urğaş urğaşabiliysen.

ĞOCIĞ : Gocuk.

Hava daha savumadı bile, yéngi ğociğını géymiş onnan bize hava atiy.

ĞOÇAH : Mert, yiğit, erkek, kahraman.

Ur faydadır

**Düşmaniy ur faydadır
Kocah igit ararsay
Membe'i Urfa'ydadır**

KOÇO : Namussuz, kötü bir işte elebaşı.

**Anam, dünya eski dünya degil, kocoların sözine ne
zamandan belli ihtibar édiysiz.**

KODUŞ : (Kodış) Kendirci Mahallesi Hamam Sokak'ta yer alan Yahudi ibadethanesine Urfa'da verilen isim. Bu ibadethanelere verilen bu ismin yerel olup olmadığını veya hangi dilden geldiğini tespit edemedik. Kendirci Mahallesi'nde 20. yüzyılın başlarına, hatta 1950 yılına kadar Yahudiler oturduğu için bu mahalle dışında başka Yahudi ibadethanesinin olup olmadığını bilmiyoruz..

KOHI : Koku.

**Bırnıma şindiden pis kohlilar geliy, siz size hadar
olın, bı işlere girmeyin.**

KOKA : Sığır derisinden, daha sonraları kamyon lastiğinden yapılan, kuyudan su çekmeye yarayan el dikişli kova.

**Kınifir koka ile
Yar sevdim sefa ile
Beni yardan ayıran
Can versin cefa ile**

KOKAÇI : Koka diken ve satan kişi.

**Héç kokaçının iki yahasının bi ariya geldiğini
gördiyiz mi, duydıyız mı?**

KOĞAÇI BAZARI : Urfa’da Eskici Pazarı’nın kuzeyinde yer alan “ko-kacı” esnafının bulunduğu çarşı.

**Koğacı Bazarı’ndan sağa döndiy mi Bazar
Camısı’nın arhasında bi su degirmeni vardı.**

KOLÇI : Bundan yarım yüzyıl önceye kadar var olan ve devlet tarafından görevlendirilerek piyasada dolaşan kaçak tütün, sigara kâğıdı ve diğer kaçak malların yerini ve sahibini ihbar eden kişiler.

**Bı oğlanın babası kolçımış, kaçahçılar bını géçen
sene ayağından vurmışlar dağda.**

KOLTIH : Koltuk. Bu anlamının yanı sıra çarşı fırınında ateşten uzak yer anlamında da kullanılır. Buraya atılan tepsi veya çömlek yavaş piştiği için lezzetli olur, yanmaz.

**Tepsi kebabını koltığa atmamışsan usta; tepsi,
balcanlar çigli bişikli.**

KOMAH : Bırakmak, izin vermek, fırsat tanımak.

**Ko désinler désinler
O dilleri yésinler
Helepli Bahçası’nda
Nesime’m oynar désinler**

KONCA : Gonca.

**Seherdir intizardır
Gül koncasın kızardır
Ben sevim éller ala
Bı ne biçin bazardır**

ĞONDIRA : Kundura.

**Ayağında ğondıra
Yar gelir dura dura
Eski yar hele mele
Can ğurban yéngi yara**

ĞONŞI : Komşu.

**Ğınıfirem tüterem
Her sahsıda biterem
Bi yandan ğapı ğonşiy
Bi yandan sevgiliyem**

ĞORDON : Altın zincir, kadın ziynet eşyası. Boyu 1m ile 2,5 m arasında, ağırlığı 100 ile 180 gr arasında değişir. Sadece zincir değildir. Normal altın halkaların üstüne baklamsı bir şekil vermek amacıyla “tırs” veya “kordon pulu” denen kapakçıklar monte edilir ve bu parçalar birleştirilerek kordon yapılır. Boyna takıldıktan sonra istenirse kordona açılmış gül şeklinde bir “kordon gülü” iliştilir. Kadınların çok rağbet ettiği bir takıdır.

**Kesimde ne kesmemişler ki; kordon mı déyisen,
kelep inci mi déyisen, beş beşbirlik mi déyisen.**

ĞORIH : Koruk, olmamış üzüm.

**Bı bağ bizim oladı
Ğorih üzüm oladı
Ortahlıh malı nédim
Hepsi bizim oladı**

ĞORİHMAH : Korkmak. Söyleyiş kolaylığı dolayısıyla ortada ünlü türemesi meydana gelmiştir. Çekimli fiil olarak kullanıldığında bu türeme meydana gelir. Fiilimsi veya türemiş isim olarak kullanıldığında bu ünlü türemesi görülmez.

Pisik ‘erişten üstimize bi atladı, arvat deli oldu zankim; valla ben de ğorımadım degil

ĞOŞANA : Konsoloshane. Yabancı bir sözcük olduğundan söylemekte zorlanan halk böyle bir kısaltmayı uygun bulmuş ve benimsemiştir. Sözcük 19. yüzyıla aittir. O zaman İran’la olan ticari ilişkileri düzenleyen konsolos, şehbender veya ticari ateşe görevi yapan Nino Bekir Efendi, Ulu Cami’nin güneyindeki sokakta oturmakta ve bu evi hem ev hem konsolosluk olarak kullanmaktaymış.

ĞOTIR : Uyuz. Bu sözcük Urfa’da fazla işlek bir sözcük olmayıp sadece bir atasözünde yaşamaktadır.

Géçinin kotırı suyu piyarın başından içer.

ĞOYIN BAZARI : Urfa’da Çiftahan’dan başlayarak Çarhoğlu Camii’ne (Meşarkiye Camii) kadar uzanan çarşı. Bu cadde açılmadan, “Meşerkiye Mehlesi” iken 1930’lu yıllara kadar Arap Meydanı’na kadar olan mekân hayvan pazarıymış. Burada yapılan büyük ve küçükbaş hayvan alışverişinin yanı sıra orada var olan birkaç dükkânda yün ve yağ ticareti yapılmış.

Ğoyın Bazarı’ndan géçip Ehirven’e gidinceye çig beklim elli gişiye selam vérirdi rehmetli.

ĞOZ : Ceviz, avantaj puanı.

**Geçen oyundan sende iki kozım kalmıştı ne téz
unıttıy babo héýran.**

...

**Söle söle bi söz, yuvala yuvala bi koz; hep eski
heket.**

KOZMİTİF: Eskiden bıyıkları parlak göstermek için bıyıklara sürülen bir çeşit parlatıcı krem. Sözcüğün Fransızca “kozmetik” sözcüğünün yerel söylenişinden kaynaklandığını tahmin ediyoruz.

**Kassap Nuri’yin oğlının pala bi bıyığı vardı,
zuvağa bıyığına kozmitif sürmeden çılmazdı.**

KOZA KIRIĞI : Heryaştta kadının veya erkeğin oynayabileceği bir sokak veya piknik oyunu. Ortaya 8 - 10 cm yüksekliğinde 4 - 5 cm genişliğinde “koza” adı verilen bir taş dikilir. Oyuncular birer takım oluşturarak (bireysel de oynanabilir.) ellerindeki yassı, oval taşları çizilen bir mesafeden kozaya fırlatarak kozayı kendi yerinden uzaklaştırmaya çalışırlar. Gülle oyununda olduğu gibi ilk vuruşu yapan oyuncu elboş, ikinci vuruşu yapan yazıcı, son vuruşu yapan oyuncu kıréttir.Vurulan kozanın kendi yerinden ne kadar uzaklaştığı ayakla hesap edilir. Yapılan sayımla başta uzlaşılan sayıya gelindiğinde oyun sona erer. Söz gelimi, başta yapılan anlaşma “ yirmi elli” dir. Bir elli şöyle sayılır : Çatı, patı, kırk altı, kırk yedi, kırk sekiz, kırk dokuz, elli; bir elli. Ortaya konan ödül, yemek veya yiyeceği kaybeden takım karşılar.

**Bizi o gün ne çellik çubıhta yénebildiler ne de koza
kırıhta; çatlattıh onnarı..**

ꞐUC : Çocuk dilinde kucak.

**Tıfı-ı nazım gel Ꞑucıma götürim hoppa seni
Ben feda eylemişem uğruna can ü teni
Biye mıç ver bir de'é var onı siye alayım
Dahdaha bindireyim gezdireyim her çemeni**

ꞐUC : Çizme koncu. Çizmenin ayak bileğinden dize kadar olan bölümü.

Mavı cızma géymiş, Ꞑucı dizinde

...

ꞐUDIRIH : Kudurgan, hiper aktif.

**Bı Ꞑudırığın 'eklına uydım, bayrama géttim,
başıma artıh ne geldiğini sormayın.**

ꞐUFA : Küçük sepet veya küçük meyva sepeti. Urfa'da bağı olanlar, üzüm, incir, fıstık mevsiminde bağı olmayan dost ve akrabalarına bu sepetle üzüm, incir, fıstık hediye gönderir. Kufa ancak 3 - 4 kg meyva alır. Kufayı alan ev, gönderilenleri boşaltır. Kufaya bağda bulunmayan sebze ve et gibi şeyler koyarak, kufayı iade eder.

**Yusıp 'Emmi bize bağdan sağolsın gene bi Ꞑufa
göndermiş, Ꞑapiy téz aç.**

ꞐUKA : Küçük nakış ipliği yumağı.

**Bi sarı, bi leylâkı iki Ꞑuka keneviçe ipi al; işim
yohken bi yastıhbaşı işliyim.**

ĞULAH : Türkiye Türkçesindeki anlamını korumakla beraber Urfa’da kullanılan bir yemek terimidir. Çorbaya atılmak üzere hamur açılarak yapılan ve yağda kızartılarak hazırlanan erişte, üçgen erişte, boş mantı ve mantı.

Bı şorbanın ğulağı birez ziyada olsadı ben bı şorbiya doymazdım inan ét.

ĞULAH TETİRBESİ :Sarayönü’nde PTT binasının tam karşısında Akay İş Merkezi’yle Oruç İş Merkezi arasında kalan ve şimdilerde otopark olarak kullanılı çıkamaz sokak.

Ben çocukken komşımızın oğlını Ğulah Tetirbesi’nde pıçahlıyıp öldirdiler.

ĞULBE : Kible.

Ahımı alma , şimdi üzimi kulbiye dönip siye éle bi bedde’e éderem ki!

ĞULBET : Gurbet.

Bögin sep yarın bazar
Sevdiğim ğulbet gezer
Egmiş fesi bi yana
Kekili bargım ezer

ĞULINÇ : Omuz. Bakınız : Çin.

Ğulincıma géce yarısı bi arğı yapıştı, beni sebbehe keder yatırmadı.

ĞULINCI ĞAHMAH : Eğilerek iş yaptığı için omzu tutulmak.

**Hérse de yéter, şerse de yéter, uluncım ahtı, ar-
tıtı nefes alamıyam.**

ULÉTAN : Ev olmakla beraber evden ok sıgınılacak bir delik anla-
mında olup Kúrtedeki “kullé : delik” sözcüğünden gel-
mektedir.

**Ha sen bına ev déyisen siye bi sözim yoh, amma
biye bıra bi ulétan.**

ULULE : Karışıklık, kaos, provakasyon gibi anlamlarında kullanı-
lır.

**Oğlim bı iş oynalıh degil, bi ulule ıhtı mı
aacaı sıan deligi bulamazsan.**

UMUMA : Büyük kertenkele.

**Tarlada umuma mı bizi uvalar, biz mi umu-
miy uvalardıh; ‘eqlımız basmazdı.**

UMLI HEYAT KEHVESİ : Kúrkü Pazarı’ndan gelip sağı tarafa Eskici
Pazarı’na dönerken yolun solunda kalan
şadırvanlı kıraathanedir. Gündüzleri esna-
fın devam ettiğı kıraathane bizden önceki
lerin anlattığına göre geceleri ilim ve irfan
sahiplerinin devam ettiğı bir mekânmış.
Burada memleket meseleleri konuşulur,
Bilmeyenler bilenleri dinler, hikâyeler an-
latılır, memlekete gelen gezici aşıklar bu-
rada sazlarının ezgileri eşliğinde dinleyen-
leri şiire doyururlarmış.

UNCÉ : Sözüne veya dostluğına güvenilmeyen, kancık.

Hele bı kuncéyin biye yaptıhlarına bah, neyine güveniy, yahında örgenirih.

ĞUNT : Sağlam.

İki lengerimizden biri tam çekiş işi ğunt bi lenger-di,dağa götirdiler, bi daha da görmedim o lengeri.

ĞURADA : Kumaş artığı.

Belli bi işi yohtı, be'zen terzilerden ğurada toplardı amma onları ne yapardı bilmiyem.

ĞURADA BUĞÇASI : Parça bohçısı. Kumaş artıklarıyla dikilmiş bohça olup içine yine kumaş artıkları koyulur.

Ne zaman bizim evde bi tikiş, nakış, yama işi olsa nenem hemin ğurada buğçasını éndirirdi.

ĞURBAĞA OTÉLİ : Ayn-ı Züleyha ve Halil'ür Rahman göllerinden çıkan su, kapalı bir kanalla Hasan Paşa (Padişah) Camii, Narıncı Camii, Pamukçu Pazarı, Gümrük Hanı, Debbaghane ve Kelleci Çayı'nı geçtikten sonra bahçelerin başladığı Arap Meydanı'ndaki Alpaslan İlk Öğretim Okulu'nun bulunduğu yerde açığa çıkar. 150 – 200 m açıktan akar. Suyun batı tarafında eskilerin ifadesiyle kahvehaneler yer almış. Bu suda yaşayan kurbağalar gece boyu susmadığı için bu açıktan akan suya bu ad verilmiş.

**Yarı géce eve geliyken serhoşmış, Kıurbağa
Otelí'nde düşip sızmış.**

KURDALAMA : Kurcalamak.

**Fazla kıurdalama, bının da p..ını çıhatma, gel bı
sevdadan vazgéç.**

KURIBİYE : Kurabiye.

**Para yoh, cébimiz boş; kıuribiye yiyenlerin té
ağzının içine bahardı.**

KURINTI : Kuruntu, ham hayal.

**Urfa'nın yolu burma
Boşa kıurıntı kıurma
Gözleriy ev yıhandır
Diliy bal söziy hurma**

KURIT : Yoğurdun kışın bulunmadığı veya çok pahalı olduğu zaman-
larda yapılan bir kış hazırlığıdır. Yağsız ayran güneşte kuru-
tudur, topak biçiminde veya yoğurdun kurutulduğu tepsi-
den bıçakla kesilerek alındığı biçimde saklanır ve kışın çor-
ba veya yemek malzemesi olarak kullanılır.

**Baharda, yuğırdın hem éyyi hem ucız zamanın-
da anam kıurit yapardı kışa.**

KURK : Kuluçka.

**Kırka mı yattiy mibarek, bahıyam kaç gün oldu
evden çıhmisan, hér ola.**

ĞURĞURŞIN : Kurşun.

**İki ħurħurşın seniy de ħeħħiydan gelir amma sen
gét Allah’iydan bul.**

ĞURĞURŞINI : Kurşuni.

**Bı kerez ben de ħurħurşını bi asbap tiktirecağam
terziye, siye ħerez olsun déye.**

ĞURRE : Kabadayı, kendinden razı, kimseye minnet etmeyen.

**Sen ottız senedir tanıdığım Mıstafa’san, biye de
mi ħurreliħ édiysen.**

ĞURRİK : Kabadayı olmadığı halde kendini öyle göstermeye çalışan
kişi.

**Gördiy mi iki ħurrik birbirini bulmuş, baħ noliy,
hindi sen olacaħları séyrét.**

ĞURŞAĦ : Bel bağı, kuşak.

**Evlerinin ögi de ané ħara üzim asması
Béline ħurşah bağlamış o da ‘Ecem basması
Bıralarda yar sevenler Anadolu yosması
...**

ĞURŞAĦ : Mermerin damarı.

**O zaman dayım çoh ağlamıyım déye biye ħurşahlı
bi gülle hediye étti.**

 : Oyunda puan, oyundan kalan alacak.

**Zatan dneginden de sende iki rdım almıştı,
biliysen ben alacağımı unıtmam.**

 şMA : Rahatı kamak, iine ukde olmak.

**rt mı dşti siye, otır otırdığıy yerde, her şede bi
ér var.**

...

**O gn onşı genlere iki defe gelene eder iine
bi rttır dşti.**

MA : Kurtarmak.

**Bı andan
Kervan işler bı andan
A zlfiy era éyle
rtat beni bı dardan**

MA : Bitirmek.

**Sen gendi ekıyı otan rtattıy yavırım,
birezim insaf seebi ol artı.**

MA : Bitmek, tkenmek.

**Selede bi ekmegim var, yisem rtılır; yimessem
a alırım, sle baım ne yapım.**

MA : Doğum yapmak.

**Allah’a o şkir, bizim gelin rtıldı; oğlıma eber
édin, téz eve gelsin, bi oğlı oldu.**

 KURTILMA  : Bir tehlikeyi savuşturmak, bir belayı atlatmak, rahata kavuşmak.

**Bi beladan bi  kurtılım, y ddi ziyarata mum
tikeca am,     n oric tutaca am.**

 KURTILMA  :  zg rl   ne kavuşmak, esaretini bitirmek.

**Fıkara Urfa, Fransız'ın iş alından kurtıldı amma
sizin diliyzden  kurtılamadı.**

 UŐ KANA : S t, yumurta,  orba, mama kaynatmak i in kullanılan K    k tencere, kuşhane. Ancak kuş pişirecek b y  k-
l kte oldu undan bu ad verilmiştir. Dik, yuvarlak ve karpuz gibi t rleri vardır.

** uşkaniya mirriy doldırdı, k lin  zerine koydı,
mısafırın mırrası  ezirdi.**

 UŐ TAKASI : Urfa ev mimarisinde duvarlara insan boyunun yetişe-
meyece i seviyede yapılan ve bazıları nakışlı taş iş ili-
 iyle yapılmış kuşların barınmasına yarayan kovuklar.

**Eski defterleri  uş takasına sa lıyaca ı ş ytanın
bile 'ekline gelmez.**

KUT BAYRAMI : 1916 yılında Kut' l Ammare Savaşı'nda Osmanlı or-
Dusunun İngilizleri bozguna u ratması sonucu ilan
edilen ulusal bayram. Yurdun her tarafında Nisan
ayının sonuna rastlayan bu bayram son defa 1928'
de kutlanmış, daha sonra da bir h k met tebli iyle

iptal edilmiştir. Alan çalışmalarımız sırasında Urfalı yaşlıların bu bayrama ilişkin anılarını dinledik.

ĞUTBEDDİN CAMISI : Ulu Cami'nin batı arkasında, Kutbeddin Sokak'ta (Bu sokak daha sonra 1981'de güneyde olan Kubbe Mescit Sokak'la istimlakler sonucu birleştirilerek açılan caddeye önce 12 Eylül Caddesi, 2013'te Demokrasi Caddesi adı verilmiştir.) Şehit Nusret Okulu'nun doğu çaprazında yer alır. Caminin ne zaman yapıldığı bilinmiyor. Arapların Urfa'yı fethettikler H 1. yüzyılda yaptırıldığı ve uzun süre harap olarak kaldığı söylenir. Bu harabeye ilk kez el atan kişi Ömer adlı biri olmuştur. Bunun da tarihi belli değildir. Bu kişinin Rızvaniye Cami i'ni yaptıran Ahmet Rızvan Paşa'nın büyük oğlu Ömer Paşa olduğunu kabul edersek caminin ayağa kaldırılış tarihi 18. yüzyılın ikinci yarısı olarak ortaya çıkmış olur. Bu tarih de kapıdaki kitabeye bakılırsa 1779 -1780'dir. Cami çeşitli kereler onarım görmüş, 1981'deki istimlakte batı tarafının bir kısmı yola katılmıştır. Camide uzun bir süre Rızaiye Medresesi hizmet vermiştir.

ĞUTÉZ : Kuyruğu kesilmiş köpek veya kuş.

Bı kütéz kuşa bı keder para saymışsan, Allah siye 'ekıl fiki vére, parayı yerde mi buldüy.

ĞUTI ĞURİMAH : Aşırı korkudan vücutta meydana gelen ani değişiklik sonucu konuşamaz hale gelmek. Tarama çalışmalarımızda "kut" sözcüğünün "yaşama gücü" gibi bir anlamını bulduk. Bu yüzden deyimden, korku anında yaşama gücünün tükenmesi gibi bir

anlam çıkarılabilir.TDK ise “kutu kurumak” deyi-
minin “ödü patlamak, korkmak” anlamına gelen
ve Urfa yöresinde kullanılan bir deyim olduğunu
ifade ediyor.

**Anası oğlım mehsimdir déyidi, pulis, cenderme
kapiya dayanana keder anasının kutı kurıdı.**

ĞUTNI : Bir tür pamuklu kaba çizgili dokuma. Batı dillerinden gelen
“cotton : pamuklu” sözcüğünden bir şekilde türetildiğini
ve ses değişikliklerine uğradığını sanıyoruz. Bakınız : Hella-
vé.

**Ğutnı bi köynek tiktirmiş, bize çalım satıy; zankı
ipek köynek tiktirmiş.**

ĞUTTİK : Boyu kısa. Sözcük Ermenicedir.

**Sen beni yarın ikindi namazında ğuttik minaralı
camıda bekle, ğeste bellemağā gideriğ.**

ĞUVET : Kuvvet.

**Benim ğahacağ ğuvetim olsa seni y kimin
bémıratın su mı isterem.**

ĞUVET VÉRMAĞ : Çitçiye harmanı kaldıracağı zaman ödemek üze-
re borç vermek. Bu parayı buğday komisyoncu-
su, buğdayın kendisine getirilmesi koşuluyla ver-
diği gibi, herhangi biri tarafından hasılatın bir kıs-
mı üzerinde anlaşarak verilebilir. Bu işe biraz
da faiz karıştığından son zamanlarda bu işlem ol-
dukça azalmıştır.

**Sen biye kuvet vérim dédiy, kuvet vérmediy,
kanımı içtiy; sıfatıydan hér göräh démiştih..**

ĞUY : Kuyu. Yerel söylenişte son hece ünlüsünde düşme meydana gelmiştir.

**Éndim kıuyın dibine
Bahtım suyn rengine
Analar kız beslemiş
Vermiyor sevdigine**

ĞUYMAH : Lohusa kadınların sütünün erken gelmesi için yapılan ve içine un, sadeyağ konan bir tür bulamaç.

**Bi kuşkana kıuymah yaptım, gelin ağzına bi kaçşış
bile komadı, me'desi bulaniymiş.**

ĞUYRAH : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

ĞUZER :Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

ĞUZIĞULAĞI : Sulak yerlerde kendiliğinden yetişen, kuzukulağı na benzeyen, koyu yeşil ekşimsi bir ot. Çiğ köfte sofrasında bahardaki en makbul yeşillik.

**Ne günlere kaldıhkardaş, sıra gécesinde iki dal
kıuzıkulağı üçün çekiş çıktı.**

ĞUZLAÇI : Doğurmak üzere olan hayvan. (Kuzulayıcı > kuzlayıcı > kuzlacı > kuzlaç) fonetik parantezinde olduğu gibi birden fazla ses olayı meydana gelmiştir. Mecaz anlamda hamile kadın için de kullanılır.

Vicdaniy, merhemetiy kıuriya, kıuzlaçı heyvana bı

ķeder yük vurılır mı?

ķUZLAMAH : Doğurmak, kuzulamak. Orta hece ünlüsünün düşmesiyle meydana gelmiştir. (kuzulamak > kuzlamak)

ķoyınlar ķuzlıyanda

Yaralar sızlıyanda

Ben seni nerde bulım

Göynim arzuliyanda

ķUZZILķURT : Kızıl ve kurt sözcüklerinden meydana gelmiş bileşik sözcük. “Yarana kızıl kurtçuklar üşüşsün.” anlamında kullanılan tek sözcüklük beddua.

ķuzzılķurt! Siye daha ne édim? Saçımı süpirge
éttim siye, emegim üziy göziy tuta.

K

KÂĞIT : Muska.

Kara beni
Ak gerdan **k**ara beni
Hocalar kâğıt étsin
Yazsınlar siye beni

KÂTİP : Kâtip.

Yaz béle
Bahar béle yaz béle
Kâtıp eliy kırılsın
Ben mi dédim yaz béle

KE : Sadece kadınlar tarafından kullanılan ve Türkçede erkekler tarafından kullanılan “bre” karşılığı olan hitap ünlemi.

Ke kız, benim bı Allah’ın éşşeginden daha çoooh
çেকেচাğım var, Allah **biye merhemet éde**.

KEBBAT : Turunçgilllerden Bergamut benzeri, oldukça büyük, kabuğu oldukça pütürlü, portakaldan çok büyük ve oval , mey

vası acı bir ağaç türüdür. Evlerde yetiştirilir. Meyvası koparıldıktan sonra içi boşaltılır kabuğu dilimlenir. Suda bı rakılarak 10 - 15 gün tatlandırılır. Bol şekere yatırılır, sonra kaynatılarak tatlandırılır reçel yapılır.

**Çiçek aldım kebbattan
Yar üregi polattan
Ben yara çoh yarvaldım
Yar géçmedi 'inattan**

KEBER : Taş duvarların “kehil” veya sıva aralarında yeşeren, duvarın nemini emerek beslenen ve kısa zamanda yayılan yabani bir ot. Çiçekleri ve meyvaları hekimlikte ve müstahzarat yapımında kullanılır. Bakınız : Kehil.

**Madam bı divarlarda keber çıhmağa başladı, ben
bı evde yéddi sekiz aydan ziyada otırmam.**

KÉCİ : Kreme çalan ipek kumaş, sadakor.

**Gelinliği géydirdiler, üstine keci bı çarşaf, baba
evinden yallah gişi evine.**

KÉÇE : Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bilinen, kullanılan kırsalda ve şehirde kullanıma uygun bir tür ev sergi eşyası. Atılarak kabbartılmış koyun yününden yapılan, kışın sıcak, yazın serin tutan, eni bir metre, boyu çeşitli uzunluklarda olabilen, yapıldıktan sonra büyük zahmetlerle keçe hamamlarında terle pişirilip sertleştirilerek üretilen, sert yaygı. “Çoban, kış, sedir, at, ev, yatak gibi türleri vardır. Bakınız : Kéçe Hemamı.

**Eyvana serdim keçe
Mısafır gel bı géce**

‘Ecep o gün olur mı

Eliy elime géçe

KÉÇE HEMAMI : Eskiden yapılmış hamamlarda, sıcak su haznesine en yakın hücrelerden biri kapı takılarak veya giriş kısmına çullar asılarak oda haline getirilir, içinde iki taraflı 80 cm yüksekliğinde seki vardır. Sauna kadar sıcak olan bu odalarda keçeciler, dükkânlarında yaptıkları keçeleri dürüm halinde bağlayarak buraya getirir, keçeyi terleterek çevire çevire, göğüslerine vura vura sertleştirirler. Buna “keçe pişirme” denir. Zor koşullarda bu işi yapan keçecilerin sağlıkları genç yaşta bozulmaya başlar. Bugün keçe hamamları yoktur ve keçe pişirme işini presler yapmaktadır.

KÉÇEL : Yer yer kelleşmiş saç.

Kurban olım bı başa

Bı baş gétmiş tıraşa

Berber dérse kéçeldir

P..ı berbere leçerdir

KÉÇEŞMAH : Uyuşmak, karıncalanmak.

**Sebbehten belli otırmahtan ayağım kéçeşti, kaç
birezim dolanağ.**

KEÇİK : Saçı arkadan bağlama şekli. Sözcük Kürtçedir.

**Eve geldi, evel başını açtı, soyra da keçigini,
başladı ağzına geleni söylemağa..**

KÉF : Keyif.

**Sevda serbeser oldu
Dilimde ezber oldu
Bi zalımın ham sözi
Kéfime keder oldu**

KEF : Kaynayan yemek kazanının veya kahvenin üzerinde oluşan köpük tabakası. Sözcük Farsçadır.

**Keşvenin kefi geldi, ağanın kéfi geldi; küçük oğlan
'eskerden geleli neşesi yérinde.**

KEF : Tenekecilikte kullanılan ve tenekeye biçim veren ucu kıvrık demir çubuktur.

**Bı kefi bı melmekette benden éyyi çeviren biri
varsa aha bı elleri keserem.**

KÉFÇİ : Tiryaki.

**Allah bı dünyada kimsiy kéfçi etmiye, bı
kéfçiliğin dohtori da yoh üsteçelik.**

KÉFÇİ : Biriyle oynaşmaya, şakalaşmaya alışkın.

**Seni de kéfçi étmişler oğlım , bından soyra seni
bı çarşıda ifleḥ éder miyem?**

KEFİN : Kefen.

**Atımı bağladım bi dal tikene
'Ümrimi tükettiy 'ümriy tükene
Benden selam édin kefin tikene**

...

KEFKİR : Kevgir. Yemeğin köpüğünü almaya yarayan bir tür delikli, yayvan kepçe. Sözcük Farsça olup “kef : köpük” ve “gir : tutan” sözcüklerinden oluşmuştur. Bakınız : Melles.

Anası çoh kızmıştı, elinde kefkir kızını bağıra bağıra kuvalamağa başladı.

KEFLEMAH : Yutmak. Ancak hap kullanımında veya kahve gibi toz halinde olan yutmalar için kullanılır.

Kefle bı hebi, yarım se’et soyra héç bi şe kalmaz, ne arğı ne marğı.

KEFYE : Kırsal kesimde Arap erkeklerinin kışın soğuktan, yazın kızgın güneş ışıklarından korunmak için başlarına örttükleri ve üzerine “igâl” denilen bir nevi bandananın altına örttükleri baş örtüsü. Kürtlerin taktıkları “néçek” sözcüğünün Arapça karşılığı olan bu sözcük, bazı Araplar tarafından “çefye” olarak telaffuz edilmektedir. “Kefye”nin “néçek”ten farkı süslü ve püsküllü olmasıdır. Bakınız : İgâl, Néçek, Léçek.

Çininde éba, başında kefye, igâl, bi de sekkel bıraħmış; tanımadım valla.

KEFYELİLERİN KABALTISI : Hekimdede Madenli Sokak’ta yer alan doğu - batı doğrultusundaki yapı.

KEHİL : Duvarı oluşturan taşları birbirine bağlamak için yanmış kireç, kül karışımıyla (Horasan harcıyla) taşların arasını doldurmak, derzlemek.

Suvaħçı kehil yapmah üçün söz vérdi amma

mibarek adam üç aydır ortada yoh.

KEHİLDEMAH : Çok yorulduğu için sık nefes alıp vermek.

**Kehildemağı biraḥ, derdiy aynat biye, seni kim
kuvaliy, kimden kaçıysan?**

KEHKE : Her tür simit. Küncili kehke, şekerli kehke, haşhaş kehke
Türleri vardır. Ramazanlarda ek olarak çanta, tabanca, ör-
dek şeklinde yapılmış kehkeler satılırdı

**Her ipin üzerinde tam on tene keḥke düzmiş,
beklim on kor keḥkeden yanımızdan geçti.**

KEHKELENMAH : Yılanın kendini korumaya almak için dairesel ola-
Rak çemberlemesi, rulo haline gelmesi. Sözcük
aynı zamanda ortamda bulunmaması gereken, is
tenmeyen bir kişinin oturmasını tanımlamak için
de kullanılır.

**Su küpinin arḥa terefinde kermeli bi ilan
keḥkelenmişti.**

. . .

**Gelmiş, kapının yanına keḥkelenmiş, üzimize
baḥıp pis pis güliydı.**

KEHKELENMAH : Mecazen bir yerde çöreklenmek.

**Elle'em bınlar bı işte bi ḳoḥı aldılar ki gelip biriya
boşına keḥkelenmediler.**

KEKÉ : Delikanlı, dost, kardeş gibi anlamlar taşıyan hitap sözcüğü.
Sözcüğün hangi dilden geldiği kesin olarak bilinmiyor. En
güçlü iddia sözcüğün Kürtçe olduğudur ama aynı sözcüğün
Siverek'te "kako", Birecik'te "aké" olarak olarak söylenmesi

bu iddiayı zayıflatmaktadır.

**Keké, bını bilesen ki bı se’etten soyna bi adamın
kapisını çalmaḡ bize yaqışmaz.**

KEKEZ : Kekeme.

**Beni aradiy mı Kekez Meh̄mud’ın tükeninde
bulırsan, başka yérde arama.**

KEKİL : Kâkül, perçem.

**Ay doğar aşmaḡ ister
Top kekil yamşaḡ ister
Bı benim deli göynim
Yara kavuşmaḡ ister**

KEKMAḤ : Gagalamak, gagalayarak yemek.

**Gözi kôr olasıcca tavuḡ, maşarada beḡteniz
bıraḡmamış; heppisini kekmiş.**

KELEP : İnci ve benzeri takıların ipe saplanmasıyla meydana getirilen birçok korun rulo halinde bir araya getirilmesiyle oluşur.

**Bı nazlı kızımın kelep inci boynına, altın hızma
bırnına, küpeler kulaḡına.**

KELEP : İplik çilesi.

**Üç gündir bi kelep Helep ipi bile satamadım
tükende, işler kesat gidiy.**

KELETE : Küçük harman yığını. Köylerde çalıştırılan işçilere emekleri karşılığında toprak sahibi tarafından bir miktar toprağın ürününün tamamı verilir. Buna “şikelte” denir. Şikelteyi alan işçinin küçük harmanı “kelete”dir.

Sene épey kurı géçti; buğdiy biçti, yığdı harman yérine, oldu ancañ kelete.

KELLE : Altın lira, cumhuriyet altını. Üzerinde kafa kabartması oldu ğu için okuma yazma bilmeyen halk arasında kolay tanınan diye bu adla anılmıştır.

Alırsan bi kelle, gidersen düğınlerine, taħarsan; bı minnetten de kurtılırsan.

KEL KİYMA : Bulgur, salça, pul biber, kuru soğan, baharat, tuzla yoğrulan köfte kıvamına ulaşınca içine suda eritilmiş limon tuzu veya koruk suyuyla beraber iyice sulandırılır.Üzerine ince kıyılmış maydanoz serpilir. Mevsimiyse kıymanın üzerine koruk taneleri atılır. Kuru yufka ekmek kaşık gibi kullanılarak yenir. Bakınız : Frenk li kıyma.

Madam acsan, kaç bize gidah; baciy bize bi kel kıyma helbet yapar.

KELLEÇİ ÇAYI : Ayn-ı Zeliha ve Halil’ür Rahman göllerinden çıkan sular, bir müddet açıktan aktıktan sonra Hasan Paşa (Padişah) Camii ve Narıncı Camii’nden sonra yer altından Pamukçu Pazarı yoluyla Gümrük Hanı’na, Pazar Camii’ne, Debbağhane’ye gelir. Dericiler bu su da bir zamanlar deri temizlerdi. Buradan geçen su Kelleci Çayı’na gelir. Bu adın verilmesinin nedeni

de kellecilerin bu ağızda kelle temizlemeleriydi.

Kelleçi Çayı'na giderken kuş matarlarının, kuşçı tükenlerinin köhisından birnımızın direği kırılırdı.

KELLEPUŞ : Gözü açıkta bırakıp kafanın diğer kısımlarını korumaya alan miğfer veya baş örtüsü. “Kelle : kafa” ve “puş : örtü” sözcüklerinden oluşmuştur. Eskiden Urfa’da 1960’lı yılların ortalarına kadar “sapan harbi” denen kötü bir gelenek vardı. Bu olay birbiriyle arası olmayan mahal-lelerin gençleri arasında yapılırdı. Sapanla rakibe taş at ma savaşına girenler kafalarını “kellepuş” yaparak yani bir atkı sararak bu oyuna katılırdı.

Hérdir işallah, kafayı kellepuş yapmışsan, sapan herbine mi gidiysen?

KELLİ : “ –den dolayı” edatı.

Kar yağdığından kelli birağ köve gétmağ, evin ögine çıhamadı bi heftadır.

KEMANÇI : Eskiden marangozların kullandığı bir delme aleti olan “yaymakap”ı yapan kişi. Bakınız : Yaymakap.

Bırıya kaç tene kemançı gelmişse aha bı divarı delectağ bi yaymakap yapamamış.

KEME : Bir anlamı tarla sıçanı olsa da Urfa’da bu adla bilinmez. Ur’fa’da bu anlamdaki “keme” yerine “kôr sıçan” tamlaması kullanılır. Urfa’da keme, Anadolu’da “domalan” denen patates gibi yer altında yetişen etsi, çöpür bir patatesi andıran lezzetli bir bitki ve bu bitkinin sebzesi. Sade yağda kav-

rularak sade veya yumurtalı yendiği gibi, Urfa'da kemeli kebab, keme kebabı, kemeli boranı, kemeli tas kebabı, kemeli pilav gibi yemekler yapılır. Makineli tarım nedeniyle verim bazı yerlerde azalmış veya tükenmiştir. Bu yüzden piyasada az bulunan ve etten de pahalı satılan bir sebze haline gelmiştir. Bakınız : Dobalaḥ.

Tıraḥtor bı köve girdi, kemenin köki kesildi, ḥesret ḵaldıḥ kemeli boranıya.

KEMEÇ : Ebegümece. Bakınız : Kömeç.

Kemeci éyyi yaḥa, suynı süz, bi tavada ḵavur, içine ya üç yımırta ḵır, ya bi loḥma ḵıyma et koy, ḵapat ḵapağı, bıraḥ bışsin.

KEM 'EYAR : Ayarsız, mayası kötü anlamı büyükler için geçerlidir. Çocuklara sevgi gösterisinde bulunmak, iltifat etmek için de kullanılır.

Gel baḥım kem 'eyar 'emmiyin ḵucına, biye bi mıç vér; siye oynçaḥ alım.

KEMMİN : Kimyon.

Toḥsan déye yimege mahana bulma; ac olan yir daşı, zannéder kemminli keşkek aşı.

KEMMİNİ : Kimyon rengi, hardal sarısı.

Bizim eve kemmini renk gelmez. 'Ezyeliḥ aliyken kemmini alma aman ha! Diḵḵet ét.

KENDİR SUVAĞI : Horasan harcı. Evlerin zemin katlarında bulunan ve adına "kab" denen odaların kışın sıcak, yazın

serin olması için tavanlarına yapılan sıva. Sıvanın karışımında yanmış kireç, kül ve ham kendir vardır.

Lemden kabın tavanı duzlanmış, bağdan éndih mı kendir suvağı yapah.

KENDİR TOHIMI : Çedene. Bu tohumlar saplarından ayrılarak elenir, yıkanır, kurutulur. Tuzla kavrularak eğlencelik olarak yenir. Ayrıca bağırsak hastalıklarına iyi geldiği söylenir.

Mektebe gidiyken anamız cébimize bi avuç kendir tohumu kodi mı, ağa da bizdi, paşa da.

KENDİRÇİ : Birecik'ten ve onun yukarısındaki Fırat kıyılarından ve o zamanlar sulak bir yer olan getirdikleri kendir bitkisiyle kendir ören meslek erbabı. 17 ve 18. Yüzyıllardaki Urfa' ya ait mali kaynaklarda bu meslek erbabından vergi alındığına ilişkin kayıtlar vardır. Kendirci Mahallesi, adını bu mesleği icra edenlerden almıştır. Kendirciler, zanaatlarını bu mahallenin kuzeyinden akan ve Halil'ür Rahman'dan gelen derenin su kenarında yaparlarmış.

Bı su motorları çıhtı çıhalı kendirçilih öldi kardaş, şindi kimse kuydan su çekmiy.

KENGER : Baharda sulak yerlerde yetişen yenebilir bir ot. Yemeği yapılır. İnce ve beyaz sapları çok ince kıyılarak haşhaş kebabın etine karıştırılır. Zaten gevrek olan haşhaş kebabı daha da gevrek olur.

**Kengerin tarlası yoh kızım, Allah ne keder véirse o
keder yirih bı bahar.**

KENGER SAKKIZI : Zamanında koparılmayan kengerler kartlaşırsa
bir süt salgılar. Bu süt toplanarak çiğneme sakızı
yapılır. Sert olup uzun süre ağızda çiğnendikten
sonra yumuşayan bu şekersiz sakız, satılırken sı-
cakta yumuşamasın diye su içinde satılır.

**Ağziya bi çéynem kenger sakkızi at, çéyne ki
yumşıya, adamın çengesi egilir.**

KEPENEK : Kelebek.

**Çirpisi séyrekter kardaşımın, odiya 'éynim bi
kepenek girse ödi kopar.**

KEPENEK : Kadınların sokağa çıkarken vücutlarının tamamını ve baş
larını örtmek için kullandıkları yün dokuma kumaş olan
ehramın bir türü.

**Céhézinden bi kepenek éhram çıhattı, gelini elini
öperken ona hediye édecahmış.**

KEPEZ : Güvercinlerin başlarının üzerinde görülen tüy demeti.

**Matara yéngi gelen kepezli kuşa kuşlarım zanki
Allah'tan ters ters bahtı.**

KEPİR : Fazla işlenmemiş verimi yüksek tarla.

**Bı tarla kepir tarla, kaç senedir ekilip biçilmiy; ne
eksey bire elli alırsan.**

KEPİR KESMAH : Yolu veya sözü uzatmadan kestirmeden gitmek.

**Bahtım yétişemiyecağam, Sélimgilin tarlasından
kepir kestim de yétişebildim.**

. . .

**Kepir kesim, sözi uzadıp başıyızı arğıtmıyım
dédim, becerliyemedim bi türlü.**

KEPKEPE : Ünlüler, adı kulağına değenler, memleketin ileri gelenleri.

**‘Eklıya bı melmekette ne keder kepkepe geliyse
dün géce hepsi bırdı bi aradı.**

KERÇ : Alay.

**Herkezin bi şeyinnen kerç édiysen; bı ehlakiy
bata, kerç étmağı ne keder seviysen.**

KERÇLENMAH : Alay etmek.

**Sen benden kerçlen oğlım; ben seni kimin
olamam amma sen benim kimin olırsan.**

KEREVİT : Sedir, divan, kanepeler.

**Uşahlar artı böyidi, eve iki kerevit daha lazım;
ne zaman alacağsan bahım.**

KEREYAĞI : Taze olarak tüketilmemesi durumunda çabucak ekşiyen
kahvaltılık süt kaymağı, tere yağı.

**Bahıyam kövden ne zamandır kere yağı, sarı yağ,
péndir, yuğirt getirmiyler; seniy ortağıy dorğı bi
adam degil.**

KEREZ : Kez, defa, kere. Sonda türeyen “z” ünsüzünün Urfa’da baş-
ka bir örneği yoktur.

Bi kerez düştıh dilyize, gülın bahah.

...

**Elli kerez mi söliym? Bı evde anamın, babamın
sözi her zaman üsttedir.**

KERGEF : Gergef, tahta kasnaktan nakış bezini germek için kullanı-
lan çember

Teliste hurma mısan

Kergefte sıрма mısan

Ben bırda ah çekerken

Sen orda duymiy mısan

KERHUT : Hurda.

**Kerhut bi cip almış, nérden almışsa artıh, çarşıda
hava atiy bize iki gündir; dérsen tiyara almış.**

KERİZ : Dar vadide yer alan su kaynakları, kerhiz. Urfa’da “Eski Ke-
riz” denen kaynaktan yıllar boyu şebeke suyu temin edil-
miştir. Bu yüzden Urfalılar şehre bağlanan ilk şebeke suyu-
na “keriz suyu” derler. Bu su, kireci çok az olan oldukça lez-
zetli bir sudur.

**Yéngi küpi küpi keriz suyından doldırdım; iç, bah,
bus kimin, biye dü’e édersen.**

KERİZ : Tüm Türkçe argo sözlüklerinde olduğu gibi “enayi” anlamın dadır.

Beni ne zannettiyiz, karşınızda keriz mi var, gidin bi keriz bulın; onı kandırın.

KERİZBAŞI DEGİRMENİ : Eski Kehriz’den gelen suyla çalışan büyük bir değirmendir. Şimdi “Kurtuluş Müzesi” olan Mahmut Nedim Konağı’nın batısındaki yamaçta yer alıyormuş. Şu anda mevcut değildir.

KERİZLEMAH : Enayi yerine koyarak kandırmak.

Bahın, kimse bi adamı fıkaradır déye kerizlemağa kaḫmasın, gūnahtır.

KERKERE : Kıdemli azılı, aman vermeyen, yaman.

Keḫviye girdim, baḫtım; melmekette ne keder kerkere varsa ordadı.

KERME : Kavun kabuğunun pürüzü, yılanın derisindeki pullanma. Bu sözcük, “kermeli kavun” , “kermeli ilan” tamlamalarında ve saçlarda oluşan kepek katmanlarında kullanılır.

Zérzembeden bi baḡ çirpi aldım, bi baḫtım bi kermeli ilan nasıl keḫkelenmiş, yatıy.

KERVAN AŞI : Kırık mercimek katkılı bulgur pilavı.

O gün evde kervan aşı bişirdiḫ, kardaşım bostana

yapmamışih déye bize küsti.

KESEK : Topak haline gelmiş kırmızı toprak.

**Ne biçin konuşıysan aynıyanın behtili başına, her
dağdan bi kesek.**

KESİM : Rekolte, hasılat.

**Bı sene buğda, arpa çoğ şükir éyyi kesim yaptı
amma mecmekte hêr yoh.**

KESİM : Şart, koşul, evlilikte kız evinin istekleri.

**Bı keder kesim keserseyiz tebi ki kıziyız evde ka-
lır, kim kaħabilir o keder kesimin altından.**

KESİM KÂĞIDI : Evlenme adetlerinin kız isteme bölümünde kız evinin Oğlan evine gönderdiği isteklerini içeren mektup. Mektubu götüren kişi genelde mağdur biridir. Oğlan evinden bahşış alır. Varlıklı bir aileye gönderilen bir kesim kâğıdında 5 bêsibirlik, 1 frenk bağı, 1 çift ahıtma bilezik, 12 korlu eski kelep inci, ayrı ev, 6 kat elbise, dayısına, kardeşine hilat gibi istekler yer alır. Bakınız : Hel'et

Ağdı

Kes artıh bı ağdı

İste beni babamdan

Gelsin kesim kâğıdı

KESİM KESMAH : Evlenme geleneğinde kız tarafının oğlan tarafından istediği takı ve şartları tespit etmek. Kesim keserken anlayışlı davranılır, damat adayının im-

kânlarına göre kesim kesilir. Bazen de kızı vermek ve kırmadan hayır demek için damadın yapamayacağı şeyler tespit edilir.

Bı öksüz oğlana bı kesim kesilir mi? Bayrı vérmiyih déyin, biz de vazgéçah.

KESME : Üzüm suyu kaynatılarak şıra haline getirilir. İçine ıslatılmış dövme ilave edilir. Kollu tasla tepsilere dökülür. Bu karışım güneşte kurutulduktan sonra küp biçiminde kesilerek, yapışmasın diye nişastaya belenerek bez torbada muhafaza edilir. Kış gecelerinin vazgeçilmez yiyeceğidir.

Bi téşt kesme yaptıh, evde yiyen yoh, bi kış kapiya gelen fekırlere vérdim.

KESMELER : Urfa'nın güneyinde yer alan dağlarda inşaat duvarların da kullanılan "musafat" denen taşların çıkarılması için yapılan taş kesimleri sonucunda oluşan mağaralar. Bu mağaraların bazılarının üst taraflarındaki çatlaklardan sızan yağmur suları mağaraların içine damlar. Bu mağaralar serin ve rutubetli olduğundan erkekler sıcak yaz gecelerinde dağ yatısına veya hafta sonlarında pikniğe giderdi. Böyle mağaralara "damlaca" denir. Artık buralar gecekondulaşarak meskûn mahal haline gelmiştir.

O sene héç yağmır yağmadı, Ayıp Peyhember'de döndiğ üzimiz kulbede kesmelere, yağmır dü'esi éttiğ.

KESMİK : Buğday saplarının saman olmaya elverişli olmayan sert düğüm kısımları. Yem olarak kullanılamadığı için özellik le ekmek yapımında yakacak olarak kullanılır.

**Ekmek yaparken kesmik yandırılırdı, kesmigin
kõhısı mehlîye yayılır, kõiıyî alan herkez o evde
ekmek yapıldığını bilirdi.**

KESTENKELE : Kertenkele.

**Bah Allah'ın işine! Kırbağa dilini uzadıp
kestenkeliy bi lohma édip yidi.**

KÉŞİK : Oyunda veya işte sıra, nöbet.

**Göriysen mi bı yaşımızda bı dağ başında kéşik
tutmağ da varmış kederimizde.**

KÉŞİR : Sır, gizli oyun.

**Elinin altında kéşiri vardır her zaman, héç onın
ipinden kuya énilir mi?**

KÉŞİR SEHEBİ : Sır saklayan veya gizli bir oyun planlayan kişi.

**Seni gidi kéşir sehebi seni, aynat şindi meramiy
biye, ben seni bilmiyem mi?**

KÉŞİŞİN AĞILI : Şimdi Şehitlik Çamlığı olan yer. Bir zamanlar hayvan
ağıllarının bulunduğu bu yerin sorumlusu veya işlet-
mecisi Ermeni olduğu için bu adla anılmıştır. Kaçak ya-
pılan kazılarda bulunan mozaikler ilgililerin ilgisizliği ve
duyarsızlığı nedeniyle talan edilmiş ve yurt dışına ka-
çırılmıştır.1942 yılında belediye başkanı Ömer Alaybey
bey zamanında burası doldurularak bir tepe haline ge-

tirilmiş ve il dışından getirilen çamlar buraya dikilerek dikkate değer bir çam korusu oluşturulmuş, içine Şehitler Abidesi yapılmıştır. 1950’li, 1960’lı yıllarda Topçu Meydanı’nda yapılan temsili kurtuluş törenlerinde bu çamlık Fransız karargâhı olarak kullanılırdı. Belediye mülkiyetinde olan bu alan bugün yarı çay bahçesi, yarı park olarak kullanılmaktadır.

KEŞKEK : Dövme buğday, kaynatılarak yumuşatılmış kuzu eti, sade yağ ile Anadolu’nun birçok yöresinde yapılan düğün, ziya fet ve bayram yemeği. Malzeme aynı olmakla beraber pişirme tekniğinde bazı nüanslar bulunmaktadır.

**Ac olan yir daşı, zannéder kemminli kéşkek aşı;
sen ac mac degilsen.**

KEŞKÜL : Eskiden dünya hevesinden vazgeçmiş insanların yani dervişlerin boyunlarına bir iple taktıkları tahtadan veya kabaktan yapılmış kapaklı yemek kapları. Dervişler kendilerine verilen her yemeği veya yiyeceği bu kabın içine döker, kazancı şüpheli insanların verdiklerini kabul etmezlerdi. Birbirine karışan bu yemekler tadı bozulsan bile nefisinden vazgeçmiş dervişler bu karışımı ölmeyecek kadar yerlerdi. (keşköl-i fukara)

**Bi dalda beş gülim var
Naçaram müşkilim var
Yar beni ‘ebdal étti
Elimde keşkölüm var**

KÉŞPİR : Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

KETENKÖYNEĞİ : Kabuğu beyaz benekli fıstık veya ince kabuklu incir. Oldukça lezzetli olduğu için her zaman ter-

cih nedenidir. Bu tür incir ve fıstık kurutulmaya fazla gelmediğinden taze olarak tüketilir.

Bi çuval fıstıḥ topladım inanmıyacaḥsan amma heppisi ketenköynegi.

KETİM : Kimliği olmayan, nüfusa yazılmayan kişi. Sözcük, Arapça-daki “ketum : saklı” sözcüğünden geliyor.

Eskiden bi kövde otıranların yarısı ketimdi, cenderme köve girdi mi hepsi saḥlanır, cenderme kövde érkek bulamazdı.

KEV : Kırmızı renkte deve yününden dokunan ön tarafı nakışlı, kolu ve arkası nakışsız bir aba türü.

Keşkem benim de birez param olsadı şehere gidenlere bi kev ismarlardım.

KİĞ : Keçi pisliği.

Herif: “ Ben bı ḥanı üzimden doldırdım, benden soyra gelenler géçi kığından doldırsınlar da görüm.” démiş.

KİḤ : Çipil çipil bakan, kapakları tam açık olmayan göz.

Dellallıḥ éden herifin şaş oldığı dorğı degil, kılı gözli bi herifti bencesine.

KİFFİK : Kir, pas.

Eteğini, yaḥasını it yalasa doyar, üstü başı kiffik;

me'dem bulandı inan ét.

KİFT : Yorgun, bitkin.

**O tüken seniy, bı tüken benim; 'ilaciy yaptırdım
amma ben kift oldım.**

KİFTE : Köfte. Köfte dendiği zaman Urfa'da akla asla et köfte gelmez. Çünkü Urfa'da köfte, mutlaka bulgurla yoğrulan yemek, ara sıcak veya garnitürdür. Çiğ köfte, yumurtalı köfte, yağlı kifte, basma köftesi, ılıkık köfte, dolmalı köfte, Yahudi köftesi, mercimekli köfte, firenkli kifte...

**Bizim sıra gécemizde herkes gendi sırasında gendi
kiftesini yuğırırdı.**

KİFT OLMAH : Takati tükenmek, yorgun düşmek.

**Yérimahtan kift oldım, bı daldada bi lohma otrah,
bi kırtik nefesimiz çıhsın.**

KİFTİ LEHT OLMAH : Yorgunluktan taş gibi hareketsiz hale gelmek anlamında ikilemeyle oluşan bu mastarda da "leht" Arapçada "taş" anlamındadır.

**Arhayızdan kaçça kaçça kifti leht oldıh, aha bı adımı
atacah halım kalmadı.**

KİLAŞ : Açık, tokalı yazlık ayakkabı.

**Yéddi bıçh kâğıda o vahıt bi kilaş aldım, Allah vekil
onnan iki yaz geçirdim.**

KİLDANLIĞ : Kadınların hamama giderken hamam bohçalarına koydukları bir el büyüklüğündeki madeni kutu. Bu kutuya kadınlar sabun, kese, kil, lif, tarak, cımbız, hamam otu gibi ihtiyaçlarını koyarlardı. Bu kutu ya anahtarlıydı ya mandallıydı. Varlıklı aileler bu kıldanlığı gümüşten, bir az daha az varlıklı aileler, yapıldıktan sonra kalayla-nan bakırdan, bunlara gücü yetmeyen aileler ise galvanizli tenekeden yaptırırlardı.

Eski avratların hemam kéfine héç déyecah yohmış; buhçalarında kıldanlığ, sırmalı péştimal, iki sıhım kifte, iki kaçşığ hedik, kifte legeninden delbike; vur patlasın, çal oynasın.

KİLE : Buğday için 184 kilo gelen ölçü birimi. 8 timin (23 x 8) ağırlığındadır. Nohut, mercimek, arpa gibi diğer mahsullerde bu ağırlık değişebilir. Mahsul alım satımında kullanılan bu ölçek tarlanın alan hesabında da kullanılır. Söz gelimi 250 kile tarla dendiği zaman 250 kile tohum ekilebilen bir alan bir tarla olduğu anlaşılmalıdır. Bu miktar bugünkü ölçüyle 3.000 dönümdür.

Allah’a çoğ şükir, daha nolsın; kıraç tarlıya bı sene elli kile buğda ekтім, bire yéddi geldi.

KİLEÇİ : Deriden yağ tuluğu, su kırbası, su kalası diken esnaf.

Bı vahıtta ne kokaçı kaldı ne kileçi; olsalar valla acılarından öliller.

KİLİT : Kilit. Kilit bilindiği üzere kapının veya kapağın açma veya kapama mekanizmasıdır. Ama Urfa’da hep kilidi açan anahtar anlamında kullanılır.

Bı kapının kilidi nérde

İnek içti

İnek nérde

Dağa kaçtı

Dağ nérde

Yandı kül oldu (tekerleme)

KİLİT DAŞI : Kapı kemerlerinin veya cami kubbelerinin üst orta kısımlarında yer alan taş. Kemerleri ve kubbeleri ayakta tuttuğu için bu adla anılmaktadır.

Kapılarının kilit daşına eski herflernen maşallah yazmışlar, kapıyı da kariya boyamışlardı. Babaları Hec'den geliymiş.

KİMİN : “Gibi” benzetme edatı.

Dağdan gelir lek kimin

İolları bilek kimin

Egilir su içmağa

Bağırır oğlağ kimin (Urfa bilmececi)

KİMİN : Anda anlamındaki zarf.

Densiz densiz sağa sola laf atıydı, zımrırığı yidiği kimin ağlamağa başladı.

KİPRİ : Kirpi. Orta hece ünsüzlerinde yerel söylenişte göçüşme meydana gelmiştir.

İardaşıım küçükken beni kandırdı mı bilmiyem; kipri kızdı mı oını atar, dérdi.

KİRBİT : Kibrit. Orta hece ünsüzlerinde yerel söylenişte ünsüzler arasında göçüşme meydana gelmiştir.

**Kaladan énerem ben
Çağırsay dönerem ben
Derdiyden kirbit oldım
Üfirsey yanaram ben**

KİRBİT : Yaz geceleri damda tahtlarda yatan ların etraf damlardan görünmemesi için paravana görevi yapan “çığ”ların yapıldığı, kirli beyaz renkte, içi oyuk çöpler. Ramazanda atılan iftar ve sahur toplarının barutları da bu çöplere bağlanırdı. Çocuklar uçurtma yaparken bu çöplerle uçurtmanın iskeletini yaparlardı. Bakınız : Çığ

**Havalar éyyice sıccah olmıştı, dama tahtı kurdı,
çığı zérzembeden çıhattı amma uşahlar çığın
bütün kirbitlerini kırmıştı.**

KİRİF : Kirve. Sözcük Arap kökenli Urfalının “kirve” sözcüğünü söyleyiş biçimidir.

**Bı ev benim degil, seniyydir kirif, rehet otır, kéfi-
ye bah; ben iki gün soyna bırıya urğaram.**

KİRLİK : Gündelik yaşamda, ev, bahçe ve bağ işlerinde giyilen elbise.

**Kirligi mavı bezden
Ataşı kömir gözden
Éller ne dérse désin
Ayağıy kesme bizden**

KİRT : Bedava almaya çalışılan nesne veya yiyecek.

Göziy aç biye bah, Bizim al vérimizde kirt olmaz,

ğıramına keder helaldır.

KİŞKA : Kıska, küçük kuru soğan. Bu soğan yemeklere soyulup bütün olarak konur, soğanlı kebab yapılır.

**Çarşayı alt üst éttim, bi dirhem kışka bulamadım;
'ecebe kónşımızda var mıdır?**

KİSP : Tutulan iş, meslek. Arapçadaki "kesb : elinde bulundurmak" sözcüğünden kaynaklanmaktadır. Urfa'da "kâr" sözcüğü ile ikileme olarak kullanılır.

**Ayrıldım Yusıb'ımdan
Kârımdan kisibimden
Elimi neye vursam
O çıhar nesibimden**

KİTLEMAH : Kilitlemek.

**Dağa gidiysen, gidiysen, sözimiz yoh; kapiy niye
kitlemiysen, bilmiy misen eve hırhız mırhız girer.**

KÔR : Kör, görme özürlü.

Kôr bazara varmasın, bazar kôrsız kılmasın.

...

**Kırmızı kırdéle
Kôr olasan Emine
Éndim derelerine
Bilmem nérelerine**

KÔRAHMAH : Basireti bağlanmak.

**Bı bazarlıh, bı al vér oldığında sankim kôrahtım,
ihtiraz bile édemedim.**

KÔRAHTIRMAH : Basiretini bağlamak, başarısızlığına neden olmak.

**Yapamazsan yapamazsan déye déye oğları
kôrahtırdıy, hindi ne bekliysen fıkaradan.**

KÔRA FEHEM OLMAH : Basireti bağlanmak, fehmi körelmek.

**Gidenleri
Komayın gidenleri
Kôra fehemi olmuşlar
Görmiler gidenleri**

KÔR ÇIHIN : Kör çıkı. Parası yokmuş gibi davranan fakat her zaman tedarik bir parası bulunan ve bunu herkesten gizleyen kişı.

**Param yoh démađına inanmayın, kôr çıhındır,
amma birez sirkelemağ lazım.**

KÔR DUMAN : Sis.

**Yazın günü, aylardan tommız ; ortalığı bi kôr
duman kabladı, göz gözi görmiy.**

KÔRKİFTE : Bulgur, cırış, ince doğranmış soğan, tuz, baharat karışımı etsiz olarak yoğrulur. Yoğrulan köfte elde yatay dik-dörtgen prizma gibi şekillendirilerek 1,5 - 2 cm köşeli, 0,5 cm yüksekliğinde köfteler elde edilir. Köfteler tuzlu Suda uzun süre haşlanır. Haşlanan köfteler tabağa alı-

nır. Tabak; maydanoz, domates, biber, yoğurt gibi yan ürünlerle süslenir ve servis edilir.

Bına bı melmekette niye kôr kifte déyiler; yidiñ, karnımız, bırnımız doydı, gözimiz açıldı.

KÔR OCAH : Çocuk sahibi olamayan evli çift için kullanılır. Buradaki “ocak” sözcüğü “ev” anlamında kullanılmıştır.

Bencesine bı da bi intiham, bı da bi ‘ibret; Allah kimsiy kôr ocah étmesin.

KÔR SIÇAN : Köstebek.

Şeherden geliyken biye sıçan ‘ilacı getir, tarliy kôr sıçanlar efin tefin étmiş.

KÔR TAÇA : Urfa mimarisinde evlerin kap ve çardaklarında bulunan nişlerin (camhana) üst sağ veya solunda yer alan küçük girintiler. Ön tarafı açık bırakıldığı gibi camekânla kaplananlar da vardır.

Géçen sene uşahların eli yétmesin déye kitaplarımı kôr taçıya kômıştım.

KÔROĞLI KEHVESİ : Sarraç Pazarı ve Hüseyniye Çarşıları’ndan doğuya doğru giden ve Şaban Hamamı’na geçit niteliği taşıyan ince yolun sol tarafında yer alan ve hem doğuya hem batıya cephesi olan ünlü ve işlek kıraathanelerdendir. Kahve hem önemli sayıdaki çarşı esnafının çay ihtiyacını karşılamış hem de memlekette her kesimden insanın randevulaştığı bir mekân olarak kullanılmıştır. Kahvenin bir başka özelliği de metal üçgen ayaklı, arkalıklı, ahşap, açılır kapanır san

dalyelerini düğünlere, büyük ziyafetlere kiraya vermesidir. Düğün yapan, ziyafet veren herkes, bu kahveden sandalye kiralardı. Kahveye bu adın verilmesinin nedeni bu kahveyi Köroğlu ailesinden birinin uzun süre işletmiş olmasıdır.

Arhadaşımı birda boş boş bekleme, onı ikindi namazından soyra Kôroğlu Çehvesi'nde bulırsan.

KÔRTAPA : Kör tıpa.

O sene tam bés gün ayaz oldu, sular, muslıhlar dondı, kôr tapalar çatladı.

KÖÇER : Göçer. Yaşamını hayvan besleme üzerine kurmuş belli bir yeri olmayan göçebe topluluklar.

Kövin arhasındaki derenin üst terefine bı sene de köçerler çadır kurmuşlar.

KÖFİ : Kırsal kesimde kadınların taktıkları bir tür başlık. Kadınların Köy içinde ve çarşı pazarda baş açık gezmelerini önlemek için takılır. Köfüyle gezen bir kadının başı rüzgâr gibi nedenlerle açılmaz. Kısa kenarlı fesin etrafına ilk zamanlarda taze asma yapraklarıyla, sonraki zamanlarda kartonla bir kasnak yapılır, bu kasnağın etrafı çeşitli baş örtüsü çeşitleriyle sarılır. Böylece oluşan kasnağın üzerine genç kızlarda kırmızı, evli kadınlarda beyaz baş örtüsü atılır. Yine baş örtüsünün üzerine o örtüyü tutacak şifon, tülbent, vala cinsi kumaşlar bağlanır. Boyu kısa kadınlar uzun görünmek için dar fes kullanır ve bu fes başa oturmadiğı için yüksekte durur ve kadının boyu uzun görünür. Sözcük Kürtçedir.

**Müdirin babası şervallı, anası köfilidi, müdir
bından utanmağı bırağ, fehirlenirdi.**

KÖLGE : Gölge. Sözcüğün ilk ünsüzünde (g > k) tonsuzlaşması meydana gelmiştir.

**Bı dağın ardı meşe
Gün aç a kö lge düş e
Beni y a r d a n é d e n i n
E v i n e ş i v a n düş e**

KÖHİK : Öksürük. Sözcük Kürtçeden alınmıştır.

**Anam çirpileri ataşa attı, bi duman, bi duman;
göz gözi görmiydi, heppimizi köhik tutmışdı.**

KÖM : Küme.

**Bahçıya kamyonın getirdiğı kumu köm é t t i l e r a m -
ma i k i a y d ır b i h e r e k e t y o h .**

KÖM KÖM : Küme küme.

**Harman yerinde köm köm buğda, köm köm arpa,
köm köm mecmek yığılmıştı.**

KÖMÇEK : Soy sop, tezahür. Daha çok “kök” sözcüğüyle birlikte ikileme içinde kullanılır.

**Bahçalar çiçeklendi
Meyvalar kömçeklendi
Ağla gözüm kan ağla
Ayrılığ gerçeklendi**

...

**Hele bi sorın sorıştırın, oğlanın köki kömçeği ne?
Kız vérmaḥ éle kolay bi şe mi?**

KÖMEÇ : Ebegümece. Bakınız : Kemeç.

**Kemeç de yinecaḥ bi yimek mi sankim, ne keder
bişirirsey bişir, kemeç hep çem koḥar,**

KÖMES : Kümes.

**Her ḥoriz gendi kömesinin ḥorızıdır, sen de
ḥorızlıḡiy gendi kömesiye saḥla.**

KÖPİME : Dokunan kilim parçalarını keçi kılıyla birbirine dikme iş-
leminde kullanılan bir tür çuvaldız.

**Ne ustası ḡardaşım, ustalıḡ mı ḡaldı; eline bi ma-
ḡas, bi köpime alan gendini usta zannédiy.**

KÖSTEK : Hayvanlara vurulan ayak baḡı.

**Géce yatmazdan evel éşşegin ayaḡına köstek
vurmaḡı unıtma, ḡaçar maḡar soyra.**

KÖSTEK KIRMAḤ : Yürüme çaḡına gelmiş çocukların ayakta durma
korkusunu yenerek yürümeye başlamasını sağ-
lamak, binme çaḡına gelmiş tayların erken ve
hızlı koşmalarını sağlamak niyetiyle tapılan bir
tür büyü. Çocuḡun iki ayak baş parmaḡına iki
ince ip baḡlanır ve tam ileri atılacağı sırada bu
ipler arkadan hızlıca koparılır.

Bacım bı uşāḡın zamanında köstegini kırmamışsız

déye dorğı yériyemiy.

KÖSTEKLEMAH : Hayvanın ön ayaklarını ip veya ince, küçük bir zincirle (bukağı) bağlamak.

Beni dinniyp köstekleseydiy heyvanı, heyvan ne kaçardı ne de kurda kuşa yim olırdı.

KÖSTEKLEMAH : Mecaz anlamda işin yapılmasına engel olmak, ket vurmak.

Ben dédim arhadaşımsan beni desteklersen, sen kağıysan beni köstekliysen.

KÖSTEKLİ : Dar ve küçük adım atan at.

Bı köstekli atı siye satanlar herhalda çoh ağladı ki bı ata kağıp para saydıy.

KÖSTEKLİ KÖSTEKLİ : Ağır ve çalımli bir yürüyüş biçimini ifade eden ikileme.

Ayağında cıkır cıkır éden bi ayakabı vardı, köstekli köstekli yériydi zuvahta.

KÖŞEK : Bir yaşını doldurmamış deve yavrusu.

Bı kıtlıhta develeri doyırmahtan köşeklere bi türlü sıra gelmiy, hele sen sırayı bekle.

KÖŞKER : Ayakkabı veya ayakkabı tamiri yapan esnaf.

Şindi Urfa'da köşede bucahta usta bi köşker kaldı mı, kalmadı mı onu da bilmiyem.

KÖTEK : Dayak. Bakınız : Rostar.

**Ne désem yoh dédi, ne désem yoh dédi;
bencesine canı kötek yimaḥ istiydi.**

KÖTİLER : Urfa Kalesi'nin kuzeye bakan sırtında kurulan mahalleye "Kalaboyunı Mehlesi", güney sırtında kurulan mahalleye "Kötiler Mehlesi" denegelmiştir. Buraya "Kötiler" denme Sinin nedeninin kötü insanların oturmasından kaynaklandığını sanmıyoruz. Ama bir zamanlar bu mahallede oturanlar bu mahalleye bu adın verilmesinden hiç de şikâyetçi değildi. Bu mahallede oturduklarını söyleyerek şehirde yıldırma siyaseti izlerlerdi. Bir iddiaya göre bu mahallenin adı "Kötüler" değil, bir kavim, aşiret veya aile adı olan "Kûtiler" dir. Mahalle bunlar tarafından kurulmuştur. Başka bir iddiaya göre "kûti", "kale" demektir. Yani bu mahalle aslında "Kale Mahallesi"dir.

**Şindi biz kaḥıp o heriflernen nasıl urğaşaçağıḥ,
hepsi Kötilerin şénigi.**

KÖV : Köy.

**Kövin develeri çekilir dağa
Anası ḥatındır babası ağa
Kövin devesi çoḥ bilmem kim sağa**

**Zalım babay beni kövde bıraḥtı
Derdim çoḥ dermansız yerde bıraḥtı**

...

KÖVLİ : Köylü.

Evli evine, kövli kövine; evi olmıyan Bedendibi'ne.

...

Kövli şehirliye, şehirli kövliye mühtaç.

KÖYNEK : Gömlek. Her ne kadar sözcük başında (g > k) tonsuzlaş-
laşması meydana gelmişse de sözcüğün hangi fonetik
olaylar sonucu bu biçime girdiği sorusunun cevaplarını
verebilecek durumda değiliz.

Eyvanda yatan oğlan
Köynegi keten oğlan
Nişanlıy éller almış
Hebersiz yatan oğlan

KÖZ : Keklik avcıları arasında kekliklerin saklandıkları kaya oyukla-
rına verilen ad.

Bı Germiç Dağı’nda, bı Tektek Dağı’nda ne keder
köz varsa heppisini elimden kıymış kimin bilirem.

KÜBAP : Bulgur, ciriş ve irmik karışımıyla köfte etsiz olarak yoğru-
lur. Ceviz büyüklüğünde köfteden koparılan parçalar elde
oyulur, içine kıyma et, ince kıyılmış soğan, az salça, ince
kıyılmış domatesin kavrulmasıyla oluşan iç konur ve köf-
teler üçgen olarak kapatılır. Köfteler tuzlu kaynar suya
atılarak haşlanır ve sıcak sıcak servis edilir.

Kebabından, kübabından, sulı yimeginden,
pilavından éyyi bi de’vetti; keseyize bereket.

KÜBİ LEBENİ : Dövme buğday, nohut ve yoğurttan yapılan ve bir
tür ayrıran çorbasıdır. Lebeni ocakta kaynama aşama-
sına geldiğinde içine haşlanması amacıyla normal-
den biraz küçük boyda yapılmış “lıklı kifte” atılarak
yapılır. Bakınız : Lebeni, Lıklık kifte.

**Bı kübi lebeniyi kim düşünmiş, kim icat étmışse
degil babasına, tam yéddi ceddine rehmet.**

KÜÇİK KERİZBAŞI DEGİRMENİ : Şu anda “ Urfa Kurtuluş Müzesi” gör-
revini yapan Mahmut Nedim Kona-
ğı’nın batı yamacında yer alan “Ke-
rizbaşı Degirmeni”nden çıkan suyla
çalışan ve Karakoyun Deresi’ne var
madan kurulan küçük bir değirmen
dir. Bu değirmen Ak Cami Nimetul
lah Camii) vakfıdır. Şu anda mevcut
değildir.

KÜCİ : Dokumacılıkta dokuma tezgâhında sekiz tahta çubu-
ğun bağlı bulunduğu ip.

**Bı küci éyyice nezzelmiş, artıh mi’adını doldırdı;
bah siye déyem bi gün bı kopacağ.**

KÜFLET : Külfet, yük, geçindirmekle yükümlü olunan fert sayısı. Da
ha çok kalabalık aileler için kullanılır. Yerel söylenişte “f”
ve “l” ünsüzleri arasında ünlü göçüşmesi meydana gel-
miştir.

**Benim küfletim onınkinden az, tebi ki mesra-
fım az, param çoğ olacağ.**

KÜHEYLA : Gözüne sürme çekilmiş gibi bir görüntü veren, güzel-
liğiyile nam salan bir tür Arap atı. Bu atlar çok hızlı
koşamadığı için yarışa sokulmaz. Binek atıdır.

**Küheyla gözzel bi attır feket béslemem éle atı,
hızlı kaçmaz, adamı verem éder.**

KÜLEK : Yoğurt, peynir gibi maddeleri taşımak için kullanılan etrafı tahta kasnak, dibi yine tahta olan ağzı açık büyük kap. Kapak yerine üstüne bez bağlanır. Küleğin küçüğüne “ölbe” denir. Bakınız : ‘Ölbe.

Bi külek yuğırtdı, tökildi; iş işten geçti; hindi ne yaparış onı söyleyin biye.

KÜLEK : Süt ölçeği. Evlerde satılan süt bu ölçekle satılırdı. Bir külek süt yaklaşık 0,85 L’dir.

Rehmetli sütçi Reşit ‘Emmi Allah’ın her günü bize iki külek süt getirirdi.

KÜLİNÇE : Hamur; boy, mayana, mahlep gibi baharatlarla yoğrulur. İsteğe bağlı olarak az tuz veya az şeker ilave edilir. Hamura mayalı (ekşi) hamur konur. Hamur bekletilerek hamurun ekşimesi sağlanır. Hamurlar bazıyla (merdaneye) 1 cm kalınlığında açılır. Çeşitli şekillerde kesilir, üzerlerine nakış denilen desenle oyulmuş tahtalarla nakışı vurulur. Yumurta sarısı sürülerek fırına gönderilir. Üstüne az miktarda çörek otu (kara hevuç)serpilir. Kolay kolay bayatlamadığı için sık sık tercih edilir. Ayrıca oğlu askere,tahsile, gurbete giden analar oğullarının çantasına en azından külünçe koyar. Kıtık ve karne senelerinin unutulmaz besinidir.Sözcüğün aslının Ermenice olduğu ve aslının “klice” olduğu, Ermenicede “paskalya çöreği” anlamına geldiği iddiası vardır.

Oğlı ‘eskere gidecahtı Emine Dayzé bi téşt hamır yuğırdı, külünçe yaptı.

KÜLLEHİ : Hem tombul hem uzun bir üzüm türü.

**Bağlardan küllehi üzim héç çarşıya gelmez,
kıymatlıdır; küllehi üzim, kufa üzimidir.**

KÜLLİK : Eskiden evlerde bulaşık ve çamaşır yıkamak için kül kullanılırdı. Yemek yapımı sırasında yakılan ateşin külü, mangaldaki ateşin külü bu yüzden küllüklere konurdu. Küllük, taştan oyma 1 - 1,5 m uzunluğunda, 60 - 80 cm genişliğinde, 40 - 60 cm derinliğinde küçük dikdörtgen bir havuzdur, havuzdan farklı olarak altına taş yerleştirilerek yerden yükseğe kaldırılmış olmasıdır. Çamaşır ve bulaşık yıkanan kadınlar burada biriken külleri kullanırdı.

**Yarın sebbeh ilk işiyiz külligi boşadıp yahamaḥ,
kuydan su çekip külligi doldırmaḥ.**

KÜMMİK : Bakırcılıkta leğen ve sini kenarlarına kuşak çekmede kullanılan bir örs türü.

**Kümmigi ögine her koyana pakırçı dërsey, bizim
işimiz Allah’a kalır.**

KÜNCİ : Susam.

Üşidim üşidim
Yola künci daşidim
Künciy elimden aldılar
Beni yola saldılar
Yolda bi alma buldım
Almayı tata vérdim
Tat biye darı vérdi
Darıyı kuşa vérdim
Kuş biye kanat vérdi
Kanatlandım uçmağa

Hec kapisını açmağa (tekerleme)

KÜNCİLİ ÉKİT : Soğuk kış gecelerinde yapılır. Pekmezle susam birlikte kaynatılır, ayazda donması için ince bir tabaka halinde tepsiye dökülerek soğukta gevrek hale getirilir. İstenirse üstüne donmadan önce ceviz veya fıstık içi konur. Hem çok lezzetlidir hem de verdiği ısı enerjisi yüksektir.

Allah bahın neler yaratmış; hele bı deliye bahın, küncili 'ekit sevmiymiş.

KÜNNİK : Günlük otu. Yakı yapımında, bademcik şişmesinde ayrıca zihin uyarıcı olarak kullanılır.

'Ettardan birez melhep, birez künnik al; bi gün gelir, birine lazım éder.

KÜPPÉNAS : Bir çocuk oyunu. Bir grup çocuk bir araya gelir. Çocuklardan biri öne çıkarak sırtını gruba döner. Gruptan biri çıkar. İki eliyle çocuğun gözünü kapatır. Yi ne gruptan biri:"Küppé mi, nas mı?" diye sorar. Çocuk kimin gözünü kapattığını bilirse ebe olmaktan kurtulur. Bilemezse ebeliği devam eder.

Kardaşım sen, küppénas oynarken bile cıllanıy-san, yaho nasıl bi adamsan?

KÜRELEMAH : Fırlatmak.

Yola koyılan daşları sağa sola küreliyip yolu zar zor açtış ki gelin 'erabası bırıya gire.

KÜRRİK : Sıpa. Sözcüğün aslı Kürtçedir.

Érkek eşşek arhasında kürrik gezdirmez, kürriği dişi eşşek gezdirir oğlım.

KÜSEGEN : Kolay küsen, küsmeyi alışkanlık haline getiren.

Ne küsegen adamı severem ne henek edip henek kaldıramıyan adamı severem.

KÜSİ : Küsmek.

Yalan yértene bi küsi çıhattı, 'eklinca millet barışmağ için gendine yarvalacağ.

KÜŞNE : Tarımı yapılan mercimekten büyük, yamrı yumru bir şekli olan yem bitkisi.

Dün aħşam Meħemet 'Emmi'nin küşne tarlasında bi yavru tilki yaħladığ.

KÜTOĞLI HEVUZU : Urfa'nın doğusunda, şu andaki valilik binasının batı ön tarafında, Akçakale yolundaki eski itfaiye kavşağındaki etrafı moloz taşlarla örölü bir havuz. Bamya Suyu'ndan gelen suyla doldurulduğu söylenen bu havuzun son zamanlarını hatırlayanlar havuzda su olmadığını ifade ettiler. Havuzu kimin yaptırdığını, havuza niye bu adın verildiğini, Kütoğlu'nun kim olduğunu, ne amaçla kullanıldığını araştırmalarımızda tespit edemedik. Tek Tespitimiz bu mahallin Rızvaniye vakıf arazisi içinde olduğu doğrultusundadır.

Kütoğlı hevuzı eski koşu meydanının yolu üzerinden, oraları arħadaşlarım éyyi bilir.

KÜZBARA : Kişniş, cin elması. Baş dönmesini önlemek için kullanılır.

**Başım fırlanıy, acıı biye birez küzbara vérin
anayızın babayızın hérine!**

L

LAĞAP : Lakap; takma, yakıştırma isim.

**Bı mehlenin şénigi mekirdir, çoğ geçmez bı ada-
ma da bi lağap bulıllar.**

LAL : Dilsiz. Konuşma yeteneği olmayan.

**Bülbilin göksi al olır
Gerdanda çifte hal olır
Bülbil on bir ay lal olır
...**

LAL ÉTMAH : Şaşkınlığın veya aşırı duyulan bir ağrının etkisiyle ko-
nuşamaz hale getirmek, kendinden geçirmek.

**Bı sancı kızcığazı lal étti, bı çara yoh mı, dohtora
götirah.
...
Gendine o eski meseliy aynattım, lal éttim.**

LAL OLMAH : Şaşkınlıktan veya aşırı duyulan bir ağrıdan dolayı ko-
nuşamaz hale gelmek, kendinden geçmek.

**Bağırıp çağırıdîy bayahtan, beni gördîy niye lal
oldîy, hindi de konuşsayna.**

LALİK : Dilsiz.

**Lalik degilî, biz de yêri geldi mi bi şeler söylerî,
tebi çetele verirsey.**

LAPPA : Lapa.

**Çar lappa lappa yağîy, keşkem bekmezimiz olsadı
çarlamaç yapardıî.**

LAPPAN : Ağız dolusu.

**Béle üzsiz görmedim ‘ümrimde, üzine bi lappan
tükirdim, héç oralı olmadı döyyis.**

LAPŞAVUT : Dudak yakan. Sözcük Kürtçedir.Bakınız : Ekmek aşî.

**Babay evinde mi kırh çeşit yimek görmiştiy? Bi
lapşavut yap, yiyah, şükrédaî.**

LAYLON : Nylon sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Babam sınıfı geçtiğim üçün biye laylon bi cızma
almıştı, forsimdan geçilmiydi.**

LAYLON : Mecaz anlamda sahte.

**Şindiki arvatlar laylon anam; ekmek mi yapar, çapıt
mı yahar, sen şindikilere kéften beşét.**

LAYLON 'ERABA : Naylon araba. Tek atla çekilen ve yük taşımada kullanılan ahşap veya lastik tekerlekli araba. Ağır yük taşıyan ve çift atla çekilenleri de vardı.

**Geline bah, geline; bi laylon 'eraba céhéz getirdi
altı üsti amma dili bi keriş.**

LÉ : Kadınlar arası konuşmalarda geçen "ya" anlamındaki bir ünlem. Bakınız : Lo.

**Hindi ben başıma ne kül koyım lé, babayız eve ne
aşlıh gönderdi ne et; ahşam da benden yemek is-
ter.**

LEBENİ : Yoğurt, dövme ve nohutla yapılan ayran çorbası.

**Ha bı dar günde bi tas lebeni bi altın déseler,
gözüm yumılı vérrem.**

LEBİN : Ağaç diplerini belle alt üst ederek toprağın havalanmasını sağlamak.

**İki bin tiyek bağın lebini bi heftada biter mi héç,
bencesine biznen dalğa géçiyen?**

LEBİNÇİ : Ağaç diplerini belle alt üst ederek toprağı havalandıran gündelikçi tarım işçisi.

**Şansımın evi yıhıla, bula bula bi lebinçi buldım;
zeğel mi zeğel, sada çenesi çalışiy.**

LEBLEBİÇİ : Leblebi yapan veya satan anlamında olmakla beraber, mecazen oyuna dahil olmakla beraber kâra veya zarara

ortak olmayan oyuncular.

Allahiysiz beni bı meseliye karıştırmayın, ben bı işin başından belli leblebiçi degil midim?

LEC : El çabukluğuyla, mantık oyunlarıyla, laf kalabalığıyla kandırmaya çalışmak, oyuna getirmek. Sözcük Arapça olup “oyun” anlamındadır.

Lec étme bize, ağziy da yorma, biz lafın nériye géttiğini senden éyyi biliyih.

LÉÇEK : Tülbentlik kumaşın dört tarafı kenar dikişi yapılarak kullanılan beyaz baş örtüsü. Şehirde kadınlar tarafından, kırsalda hem kadınlar hem erkekler tarafından kullanılır. Son zamanlarda kırsalda kullanılanların renkli, özellikle mor, olduğu görülmektedir. Bakınız : Néçek.

Sen siye diğket ét, boynıya bi léçek sar, zatan öksiriysen, bi de siye bahmıyah.

LEÇER : Reçel. Baş ve son ünsüzlerin yer değiştirmesi yerel söylenişten kaynaklanmaktadır. Urfa’da “reçel” sözcüğü de kullanılır.

**Kurban olım bı başa
Bı baş gétmiş tıraşa
Berber derse keçeldir
P..ı berbere leçerdir**

LEFİR LEFİR : Büyük bir iştah ve istekle anlamında kullanılan ikileme.

Adam lefir lefir seni geziy, démedi déme; gözine

gözikmezsey éyyi olur.

LEGLEK : Leylek.

**‘Ehmet Paşa leglegi
Géymiş keten köynegi
Keten köynek dizinde
Gözi vezir kızında**

LEHET LUKKIM : Latilokum.

**Hele bıra bahın, valla delimiz bi tene olsa lehet
luqqımdan beslerih.**

LEHSE : An, herhangi bir zaman, lahza.

**Kıñifirin buharı
Evleri baş yuharı
Bi lehse evine gëttim
Démedi çıh yuharı**

LEKLER: Urfa dış kalesinin batı surlarının alt yamaçlarında yer alan bir mahalle ismi. Gecekondulardan oluşan ve bu yamaçta bulunan 100’den fazla mağaranın önünde kurulan bu mahalle 2011’de Belediye tarafından istimlâk edilerek yıktırılmış ve mağaralar açığa çıkarılmıştır. Leklerin Kürt olduğu, Şıh Bizin aşiretine mensup olduğunu söyleyen kaynaklar bu aşiretin büyük kısmının 20. yüzyıl başında Ankara taraflarına tehcir edildiğini söylüyor. Bazı kaynaklar ise gerek Şıh Bizinlerin gerekse Leklerin Kürtleşen Türkler olduğunu ifade ediyor. Bakınız : Kızılkoyın.

**Biz telebeken iş dersimiz vardı, Lekler Mehlesi’ne
gider, oyma yapmağ için karkı sabını toplardıh.**

LEM : Nem.

Bı tahta lem olmuş, sizin umbırınızda değil, görürsüz yahında şişip kavaltah olur.

LEMLİ : Nemli.

Valla bı lemlı havada evden çıkarı bı adım atmam, ayağıma yél girmiş.

LENGER : Yayvan, 35 - 60 cm çaplarında olabilen, bakır servis tabağı olup sofraya pilav, söğürme, içli köfte ve ağzıaçık, her tür kebab cinsinden yiyeceği koymak için kullanılır. Bakınız : Cefni

Bı kazan kebabından bı lenger burğıl aşını tek başıya yimağı düşünmiysen işallah.

LENGERİ : Lenger biçiminde olan. Fötr şapkanın giyilmeye başlandığı dönemde bu şapkaya verilen ad.

Bende onun bı fothırafı var, lengeri bı şapka géymiş, bı kırevet tahmış.

LENGÔ : Aptal, geri zekâlı.

Bı oğlan lengôyn biri; fırına göndersey ac gelir, hemama göndersey kirinden gelir.

LEPPİK : Yorgan ve minderdeki pamuk veya yünün bir tarafa doluşarak sertleşmesi.

**Döşşegiy leppik olmuş, köynegiyin yağı bi keriş;
arvadiyın eli kırıla, gözi avcuma düşe.**

LEPPİK : Bağbozumu mevsiminde bağlarda sıra kazanları kurulur. Üzüm suları ezilerek kaynatılır. Bu üzüm suyundan bastık, çekçek, kesme, sucuk yapılır. Çocukların göz hakkını ödemek amacıyla çırpılar birbirine bağlanarak simit veya fener haline getirilir. Her çocuk bu çırpıları kazana batırarak bir tarafa asar ve güneşte kurutur. Her çocuğun her kazan da hakkı vardır. Yani beş kazan kaynatılırsa çocuklar beş leppik yapma hakkına sahiptir. Kurutulan leppikler kışa saklanır. Kışın her çocuk bu leppiği yemekten zevk alır. Evdeki kardeş kavgaları da bu yüzden çıkar. Çünkü bazı kardeşler, kardeşinin leppiğini çalar ve onu yer. Bu kavgalar genelde leppiği yenen çocuğun diğer sıra çeşitleriyle ödüllendirilmesiyle sona erer.

**Bı sene yasımız vardı, şire çıhadamadı, uşahlar
leppikten mehrim kaldı.**

LÉYLÂKI : Leylak rengi, açık mor.

**O leylâkı perde asılan köşedağı eve yengi gelin
getirmişler, duyduy mı?**

LÉYLİ : Salıncak.

**Biz ifahken babamnan bayramda léylisine oyun
oynardı amma babam bizi hep utardı.**

LÉYLİÇİ EVİ : Bayramda kadınların bayram yerine giderek salıncağa binmelerine izin verilmediğinden bazı evlerde salıncak kurulur, kadınlar bu evlerde para karşılığı salıncağa binerlerdi. Kadınlar arasında salıncağı daha yüksek-

ğe çıkarma rekabeti yaşanırdı. Bir başka gelenekte ise nişanlı kızlar, damat tarafının kadınları tarafından bu evlere götürülür ve zılgıtlar eşliğinde salıncağa bindirilirdi.

Gelin léyliye biner binmez léyliçi evinde bi kıyamattır kıptı; zılgıt çalan çalana.

LÉYMUN : Limon

Korhısından rengi léymun kimin olmıştı, anası hemin şekerli bi su yapıp içirdi.

LÉYMUNI : Limon rengi. Urfa'da ayrıca huzuru bozuk insanların de-ğişen ve sararan yüz renkleri içi veya iyi olmayan bir du- rum için mecazen kullanılır.

Léymunı bi keten köynek tiktirmiş, zankim çocıhtır.

...

Yanına gétтім, bahtım ki lémunıdır, héç bi şé söylemeden geri geldim.

...

Allahisen ortalığı karıştırma , zatana aramız lémunı.

LIĞÉ LIĞÉ : Yerde yavaş yavaş yuvarlanmak anlamında ikileme.

Güllıye hefif bi tohandı, gülle gétti lığé lığé 'üllıge girdi; şans işte.

LIĞLANMAH: Yerde yavaş yavaş yuvarlanmak.

Derece elimden düştü kırıldı, cıveler yerde lığlan-

mağa başladı.

LIĞKA : Eskiden divit kalemle yazı yazanların mürekkebi kurutmak için kullandıkları ipek veya başka bir emici kumaş, hokkaya konan lif.

**Yazı yazdı bitirdi, elindeki lıkkıy kâğıda bastırdı,
işi bitmişti artıh, üzi güliydi.**

LIKLİKİ KİFTE : Bulgur, pul biber, ıslatılmış ekmek, dövülmüş yağsız et(kara et), kuru soğan, baharat, tuz karışımıyla yoğrulmuş köfte kıvamına geldikten sonra eşit parçalara ayrılır, yuvarlanır, yuvarlak olmak koşuluyla oyulur. İçine önceden hazırlanmış, yuvarlanmış, terbiyeleterek soğutulmuş iç yağı (perde yağı, çöz yağı) konarak üstü kapatılır. Kaynar suya atılır. Bu kaynar su da hem köfte haşlanmış olur hem de iç yağı erir. İçindeki iç yağı eriyerek lıkır lıkır hale geldiğinden köfteye bu ad verilmiştir.Ocak başında yenir. Yiyenler önceden ısıtarak köfteden bir kapak açar, yağın ağzına boşaltır, sonra da köfteyi yer. Sıcak olduğu için bütün olarak ağza sığsa da ağzı yakacağından çe kinilerek böyle bir yeme biçimi tercih edilir.

**Eviy şén ola arvat, bi süzek lıklıkı kifte héç bı keder
külfete yéter mi, evde herp mi çıhsın istiysen?**

LİFE : Keçecilikte üzerine yün ve benzeri malzeme serilen beze verilen ad.

**Yére serdim lifiy, aldım elime sepkiyi başladım
sebbehin kôrında Bismillah'tan işe.**

LİGLİG : Fayton. Fayton Urfa'ya ilk geldiğinde Urfalı "fayton" sözcü-

ğünü bilmediğinden, dili dönmediğinden veya yadırgadığından faytonun gidişi sırasında çıkardığı sesle yansıma kuralından kaynaklanan bir önseziyle bu araca bu adı yakıştırmıştır.

Kaladan éndirdiler

Liglige bindirdiler

‘Eşşe Dayzé aç kapiy

Geliniy getirdiler

LİGLİĞİN BAĞI : Bugün Cengiz Topel Caddesi’nin kuzeybatısındaki yamaçta yer alan, daha eski zamanlarda mesire yeri olarak kullanılan İpek Yol’un yapımı sırasında istimlâk edilerek yola katılan, içinde kâgır bir evin bulunduğu, Liglig Mehemet adlı birine ait ünlü bir bağ ve fıstıklık.

Babamgil her hefta iki tene payton tutıp Liglig’in bağına kéfe gidellerdi.

LİVAN : Urfa’da büyük konaklarda yaz eyvanının dip üst tarafında bulunan hava deliği veya kanalı. Yaz akşamlarında batıdan esen rüzgâr, damdaki badgelin deliğinden livan vasıta sılla eyvana gelerek temiz ve serin hava akımı oluşturur. Sözcük Ermenicedir. Bakınız : Eyvan, badiya, badgel.

Ben olsam bı eyvana livan yapacağıma, eyvanın ortasına ifahbi hevuz yapardım.

LİVER : Rövelver marka tabancanın yerel söylenişi.

Liverimin keytanı

Sen geldiy ağam hanı

Seni seven çoğ olur

Candan seveniy hanı

LO : Erkekler arası konuşmalarda geçen “ya” anlamındaki bir ünlem.

**Artıh yéter lo, herkez benim üzerime geliy;
benden ferig gelin artıh.**

LOBIT : Kalın ve kısa sopa.

**Ha béle bi kolu vardı, ‘éyni lobit kimin; bizi bi tutsa
Valla billa suyımızı çıhadırdı.**

LOĞ : Toprak damlarda yağmur yağdığında akıntı olmaması, kar yağdığında damın çökmemesi için toprak az nemliken 25 cm çapında 65 – 70 cm uzunluğunda silindirik, alt ve üst tabanında “loğdır ağacı”nın geçmesi için yuvası olan toprağı bastıran silindirik siyah (bazalt) taş.

**Herifim dam loğliyken, damdan heyada düştü,
ayağını kırdı,üç aydır yatıy.**

LOĞAT : Lügat, sözlük.

Ne déye

Üziy astiy ne déye

Hanķı loğatta yazıy

Fekir sevemez déye

LOĞÇI : Para karşılığında dam loğlayan kişi. Bu kişiler, ilk yağmurlardan sonra ellerinde çatal biçiminde, tahtadan yapılmış “loğdır ağacı”yla sokak aralarında “Yoh mı dam loğladan?” veya “dam loğladan, dam loğladan!”biçiminde bağırarak

dolaşırlardı.

**Başka bi yolu var mı? Ya bı damı sen loğlıyacaḥsan
ya da bi loğcı bulacaḥsan.**

LOĞDIR AĞACI : Tahtadan çata l biçiminde olan ve loğa takılarak
loğun hareket etmesini sağlayan aygıt.

**Elimde loğdır ağacı zuvaḥ zuvaḥ gezmaḥtan
'ecizdim am ma ne yapacaḥsan ekmek parası.**

LOḤKÉŞ : Loğ çeken, loğcu, dam loğlayan. Sözcük “loğ” sözcüğüyle
Farsçadaki son ek olan “kéş : çeken” birleşimidir. Bakı-
nız : Loğcı.

**Hadé gidaḥ çiftiye
Palza yuvalaḥ kiftiye
On iki kız söz vérmış
Loḥkeş oğlı müftiye.**

LOĞLAMAḤ : Yağmurdan hemen sonra toprak damın toprağını loğ
la bastırarak damın akmasını önlemek.

**Dam loğladım, budam yaptım, su getirdim amma
siye bi türlü yaranamadım.**

LOĞLANMAḤ : Kendi kendini yuvarlamak.

Niye mi loğlanıyam yérlerde, tebi ki kéfimden.

...

**Oğlan bi tereften bağıra bağıra ağliy, bi tereften
yérlerde loğlanıydı.**

LOĞLOĞ : İplik makarası.

**Biz uşahken dört tene loğloğ, yarım metre tel
buldıh mı ‘eraba yapardıh, oynçağ mı vardı o
vahıt.**

LOKİŞ : Yokuş.

Énişte, boynıya binim lokışta.

...

**Lokışın başına geldih, birahtan sora lokış aşşağıdır,
fazla yorılmanih.**

LOKLOK : Atın zıplayarak yürümesi.

**Daha ne olsun kardaş, at lokışı çıhip düze geldi,
loklok yérimağa başladı.**

LOKLOKİ : Atın sıçrayarak yürüme şekli veya bu yürüyüş şekliyle ilgili.

Bı atın en çoh da lokloki yapmağını seviyem.

LOLAZ : Börülce. Urfa’da önemli ölçüde tüketilir. Seyyar satıcı fırında saatlerce pişip kıvamına gelen lolazı yarım açık ekmek içine bir çay bardağı kadar boşaltır. Üzerine kına biberi, soğan,maydanoz, çok ince kıyılmış turp koyarak üzerine limon sıkar. Dürüm yaparak müşterisine sunar. Hem lezzetli hem ucuz olduğu için çokça tüketeni vardır. Lolaz ayrıca boranı adlı yemeğe ve aşureye konur.

**Anam evde bize lolaz kaynadırdı yimezdih, illehim
çarşının lolazı olacağ.**

LOLO : Oyun , numara.

Bı loloyı gét başkasına yap, göziy aç, bize bah; biz-de bınları yudacağ göz var mı?

LOPPOP : Bol etli yemek, hesapta olmadığı halde herhangi bir masrafa girmeden bulunulan ziyafet, bedava yemek gibi değişik anlamları olan argo sözcük.

Sen bırahta loplopa vuriysan, fekir acından ölse umbıriyda degil.

LOPPANÉ : İri et parçası veya iri meyva. İkileme olarak kullanılır.

Loppané loppané heyırları gördim, dayanamadım; bi bahtım ağaçtayam.

LOPPO : Şişman, kilolu.

Loppo'yın derdi yimahtır, içmahtır, yangelip yatmahtır; karnı doysın kéfi yérine gelir.

LOR : Yağsız, yağı alınmış peynir. Bakınız : İmansız Péndir.

Bı péndir lor herif; ben bıını ne küpe basaram ne péndirli hevliya koram.

LORİK : Sütün çürütülmesi yoluyla yapılan bir tür krema olup baklava, kadayıf, katmer gibi tatlılarda ara malzeme olarak kullanılır. Sözcük Kürtçedir.

Evel lorigi yap, soyrahamırı yuğırırsan, 'ecele

étme; daha çoḥ vahıt var.

LOT : Depolama olanaklarının bulunmadığı köylerde harman zamanı tohumluk için ayrılan hububatın depolandığı çukur. Hububatı alacak kapasitede bir çukur kazılır. Altına bir kat saman serilir. İçine tohumluk hububat ambarlanır. Üzerine saman yayıldıktan sonra çukurun üstü toprakla kaplanır. Urfa'da afetler dışında harman zamanı ile ekim zamanı arasında yağmur yağmadığı için tohumluk hububat zarar görmez. Sözcük Kürtçedir. Arap muhitindeki adı "cafir"dır.

Harmanı kaldırdığımız kimin tohımı bi terefe ayırır, lot yapardıḥ, 'embarımız yoḥtı ki.

LOT : Etin kuyruk kısmı. Tek başına kullanılmaz. İkilime olarak kullanılır.

Etli lotlı bi yimek oladı, şindi karnımız doyardı; bizinki yat kaḥ burğıl aşı.

LÖBET : Nöbet.

Siz size hadar olın acıḥ, bı se'tten soyna başıyızda löbet mi tutacağam.

LÖ'BİR : Güllle oynarken vurulan güllleler ve pestelerden sonra oyunun bitmesi için gülllenin girmesi gereken küçük çukur. Bakınız : 'Üllik.

Bı iş böyik bi iş, ciddi bi iş, heyat meselesi, diḫket édin; lö'bir oynamıyırḥ.

LÖK : Erkek deve. Hareketsiz veya ağır hareket eden iri yarı insan-

lar için benzetme elemanı olarak kullanılır.

**Dev leşi kimin adam nefes nefese kapımızın önine
lök kimin çökti, kaldı.**

LÖKİS : Lux lambası.

**“Güvegi asbabı gidiy, lökis öge.” dëye bi ses geldi
mi géce se’et kaç oliysa olsun uşahlar kapıya çıkar-
dı şeker almah için.**

LÖKYE : Sardunya, bir tür saksı çiçeği.

**Sahsılarda neler yohtı ki: lökyeler, cam gözzelleri,
melekhanımlar, kınifirler...**

LÖ’ÖP : Oyun, hile. Sözcük Arapçadaki “lu’b : Oyun” sözcüğünden.

**Bize gene bi lö’öp yapmağa kaħma, valla hep-
pimiz kaħar seni vurriħ.**

LÜHME LÜHME : Konumuna uymayacak düzeyde üst perdeden ko-
nuşmak, bir amir gibi sözler etmek anlamındaki
ikileme.

**Bı enik zankim böyimiş de küçilmiş, bahsayna
nasıl da lühme lühme konışiy.**

LÜLLİK : Taştan yapılan ve akmaması için bez veya tahta bir tıkaçla
kapatılan musluk.

**Ben béle curın héç görmedim; bı curının lülligini
kapatmah için bi top çapıt lazım.**

LÜLLİK : Fıskiyeden su akmasını sağlayan en üstteki delikli taş.

**Bı lülligin deligi ifah olduğından kelli hevuzın suyu
fazla yuharı atmiy.**

M

MABAL : Vebal.

**Al eyvana yataḥ serdim yumışaḥ
'Emmim oḡlı ḳoynıma girdi bi uşaḥ
Öpmesi yoḥ sevmesi yoḥ ḳonışaḥ**

**Ana beni bi çociğa verdiler
Verdiler de mabalıma girdiler**

MABAL ATMAḤ : Vebal atmak, manevi yükümlölük altına sokmak.

**Sürme göze
Yaḳışır sürme göze
Sürmeye mabal attım
Aman ha sürme göze**

MABÉN : Ara. Arapça “mabéyn” sözcüğünden. Urfa’da mecazen ilişki, yakınlık anlamında da kullanılır.

**Otıracaḥ bı ḳeder yér var, sen geliysen mabénimi-
ze giriysen.**

...

Şeytan kulağına kurkurşın, böginlerde mabénimiz éyyi.

MABÉN : Esna, sıra anlamlı zaman zarfı.

**Mısafır kapıdan çıktığı mabénde bi füzül dumandır
kıptı, korbımdan iki dizim kırıldı.**

MADAM : Madem, mademki.

Sürinen

Koyın kuzı sürinen

Madam çoban degilsen

Ne geziysen sürinen

MADAR : Kaynatılıp kurutulmuş buğdayı bulgur olarak çekmeden önce dikey bir değirmen taşıyla; taşa bağlanmış, gözleri bağlı bir beygirin aynı eksen etrafında dönerek buğdayı kabuğundan ayırma işini yapan tesis. Sonbaharda su-sam yağı çıkaran bu tesis kışın da bir zamanlar Urfa'da bol olan zeytinin yağını çıkarmak için "meşsere" olarak kullanılırdı.

**Madar bégiri kimin ahşama keder dönüp durıyam,
ortada bi şe yoh.**

MADIRĞA : Yonucu aleti. Taşları yonmak için kullanılan bir tarafı keskin ve düz, öbür tarafı taraklı olan çekiç veya keser. Bakınız : Yonacah.

**Ahşama keder madırğa sallamahtan nefes almağa
bile vahıt bulamıyam valla.**

MADRAP : İş ortamı, ekmek kapısı, ekmek teknesi, gelir getiren uğ-

raş anlamlarını içerir. Sözcük siga olarak mekân ismi olarak kullanılır.

**Seniy sesiy çıhmaz tebi, işiy madrabiy yérinde
nasıl olsam; olan bize olır.**

MAHACIR : Muhacir, göçmen.

**Bı mahacırların hepsinin elinden her iş geliy, gel
de bınları hesitleme.**

MAHANA : Bahane.

**Nahana mı
Yarpız mı nahana mı
Heste heberi geldi
Esseḥ mi mahana mı**

MAHANAÇI : Bahane uydurmayı huy edinen kişi.

**Bı mahanaçı herif bögin baḥım gene ne mahana
lar uydıracaḥ bize.**

MAḤMURIYA : Sabaha kadar süren içki alemlerinin sonunda bir rivayete göre yapılan kahvaltı, bir rivayete göre ayılmak için yenen sarımsaklı yoğurt.

**Her sé tamamdı, eksigimiz bi maḥmuriyadı, o da
geldi, bütün mesarır boşa gétti, zornan kafamızı
bulmıştıḥ.**

MAḤSUS : Kasten, özellikle.

**Sen onların sözine kulah asma, ben o sözleri
mahsus söledim; gördiy mi nasıl hulandılar.**

MALAMAT : Melamet, rezillik.

**Babam anamı eskiden çok kızdırırdı, anam da
babama “Maliydan malamat olasan.” derdi.**

MALDAN : Mandal, kapı mandalı. Bu sözcükte “n” ve “l” ünsüzleri
arasında uzak ara göçüşme gözlenmektedir.

**Arvat malı kapı maldandır; bi çıhiyken üziye
çarpar, bi de giriyken.**

MALHUTA : Mercimek çorbası pişirilir, içine dövülmüş sarımsak, ko
ruk suyu katılarak çorba süzülür. İçine ezilmiş sarım-
sak katan evler de vardır. Koruk suyuyla ve süzülme ne
deniyle soğuyan çorba bir taşırım daha kaynatılır. Üze-
rine sade yağda bayıltılmış kuru nane gezdirilir. Arapça
“mahlut : karışık, karıştırılmış” sözcüğü yerel söyleniş-
te “h” ve “l” ünsüzleri göçüşme olayı meydana getir-
miştir.

**Yazın günü, bı siccahtada malhuta mı içecağıh,
vallah dabbaz olırıh.**

MALLUTA : Daha çok Arap kadınlarının giydiği mantoya benzeyen
bir tür ince üstlük.

**Düğinde bahtım Berho’yın arvadı kara bi malluta
géymiş, ortalıhta dolaniy.**

MALTIZ : İçinde çırpı, odun, tezek yakılan, kalın sacdan yapılma, al-
tında ateş yakma yeri ile ızgarası olan yemek yapmaya

yarayan seyyar ocak. Yemeği çok lezzetli olan maltızda ya küçük kesilmiş odun ya da asma çırpısı kullanılır.

**Maltıza birez de yaş çirpi koy, kazan kebabı yavaş
bişsin ki; dadını vérsin,lezzetli olsun.**

MAMITA : Anadolu'da köylüler tarafından "Tüylü Mahmut" veya "Kısacık Mahmut" olarak bilinen kurak yerlerde yetişen kokulu acı bir bitki. 12 – 20 cm kadar uzayabilen, bahar da morumsu çiçekler açan, koyu yeşil ve tüylü yaprakları yaz sonunda griye dönüşen bu ot kaynatılarak herhangi bir tatlandırıcıyla içilen bu bitki, korku, aşırı sancı veren hastalıklar ve prostat tedavisi için kullanılır. Ayrıca bağırsak iltihaplarında yüzyıllarca antibiyotik niyetine kullanılmıştır.

**Bı dertten kurtılmağ istiysense bi tutam mamıta
kaynat, dölbentten süz, bekmeznen iç; dert geldi
mi gelecağ mı?**

MANAJ : Manej. At eğitim alanı. Samsat Köprüsü'nü (Millet Köprüsü) geçip Urfa'ya girince hemen yolun sağında, Karakoyun Deresi'nin şehre bakan tarafında yer alır. Alan çalışmamızda edindiğimiz rivayete göre onun hemen arkasında Karakoyun Deresi'ne bakan tarafında da "Manğırlı Bahça" vardır. Millet Hanı'nda ikamet eden süvari birliğinin atları bu alanda eğitilmiş. Alan 1950'li yılların başında terk edilmiş, herhangi bir imar düzenlemesine tabi tutulmayarak askeri alan olarak korunmuş, 1970'li yılların başında buraya Astsubay Ordu Evi yapılmıştır. Şu anda belediye tarafından yeşil alan ilan edilerek Karakoyun Projesi'ne dahil edilmişse de yeşil alan yerine Urfalıların deyimiyle "taş ahır"na döndürülmüştür.. Bakınız : Manğırlı Bahça.

**Gâvur seyyahlardan bi tenesi bı manajın bi de
fothırafını çekmiş o zamanlar.**

MANĞIR : Maddi değeri fazla olmayan bakır para.

**Oğlım adama güleller, iki manğırlıh 'ekliy var, iki
kése altına hükmetmağa çalışıysan.**

MANĞIRLI BAĞÇA : Bbu bahçenin neresi olduğu hakkında yaptığımız alan çalışmasında iki farklı rivayetle karşılaştık. Bize göre zayıf rivayet, bu bahçenin Urfa'nın kuzeybatısından gelen Cavsak Deresi'yle beslenen ünlü bir bahçe olduğudur. Bu bahçenin yerinin neresi olduğuna ilişkin sorduğumuz sorular cevapsız kaldı. Güçlü rivayet ise bu bahçe Karakoyun Deresi'nde Jüstinyen Su Kemerı ile Samsat (Millet) Köprüsü arasında, Karakoyun'a güneyden bakan bir bahçedir. Urfa kurtuluş mücadelesinde Fransızların ikamet ettiği Mahmut Nedim Konağı'na yapılan çete saldırılarında stratejik bir nokta olarak görev yapmıştır. Bu bilgi Urfa kurtuluşuna katılmış milislerin hatıralarından alınmıştır. Mahmut Nedim Konağı'na saldıran milisler Fransızların yoğun ateşi karşısında bu bahçeye sığınmışlardır. Adında geçen "Mangır" ise terim olarak madeni paraya benzeyen bir tür nargile atesidir. Yani burası, Karakoyun Deresi manzarasına sahip olan ve nargile içilen bir gazinodur.

**Anası dağa gidiyem déyip Karakoyın'a, babası nargile içim déye Manğırlı Bağcı'ya giden adamdan
ne hér gelir.**

MARDAFİLLİK : Herhangi bir şey. Lazım olduğunda ismi akla gelmeyen eşya.

O mardafilligi getir, kış geldi, eve bi soba kuraḥ;

çolıh çocıh savuhtan ölecah.

MARGİZÉT : İpekli, jakarlı erkek atkısı.

**Helep'te babama bu kurkurşını margizéti hediye
étmişler, o da biye hediye étti.**

MARHAMA : Büyük mendil.

**Kaladan éndim atlı
Marhamam dolı datlı
Müfti fetva çıhatmış
Heram helaldan datlı**

MARISTAN : Akıl hastanesi. Farsçadaki “bimaristan : hastahane”
sözcüğünün yerel söyleyişte ilk hecesi düşürülmüştür.

**Seniy soniy éyyi görmiyem, ya mezerlıh ya
maristan, 'ekliy başıya döşir.**

MARİ : Dişi keklik. Sözcüğün Ermenice olduğunu tahmin ediyoruz.

MASAT : Bıçak keskinlemek için kullanılan çelik ve pürüzlü çubuk.

**Ha ki kızmış siye; masatnan kafaya vurmış, éyyi ki
seni pıçaħnan dorğamamış.**

MASKAN : Urfa mimarisinde kablarn ve çardakların içinde bulunan
iç oda. Bu iç odalar, dışarıdan bazen normal bir dolap gi
bi görülür, kapağı açıldığında oda olduğu fark edilir. Bu
iç odalara evde işe yaramayan eşyalar konduğu gibi; her
çeşit şıra (çekçek, bastıh, sucuk...) pekmez, fıstık, ceviz,
kuru üzüm, eğlencelik çerez, kışlık zahire de konur.

**İfahken bi gün su küpini kırdım, korımdan géttim,
maskana sahlandım. Anam beni iki se’et aradı.**

MASLAH : Hayvanların kesim ve soyum yeri. Kesim yeri, mezbaha, maslak. Maslak sözcüğü Arapçadaki “saleke : soymak” üçlü mastarının mekân anlamını veren türevidir.Yerel söyleniş son ünsüz yumuşatılmıştır. Bakınız : Sallahana.

**Sen bı adamlara dehlétmezsey kan maslah kimin
aħar vallah da billah da bı melmekette..**

MASLUKA : Bakınız : Yahudi Kiftesi.

MASMAHANA : Basmane, basmahane. Urfa’da Ulu Cami’nin arkasında, Kutbeddin Camii’nin karşısındadır. 1900’lü yılların başında yapılan bu iki katlı taş bina; sırasıyla boyahane ve kumaş baskı merkezi, işlik, halı dokuma atölyesi, 2. Dünya Savaşı sırasında ise askeri depo olarak kullanılmıştır. 1915 Ermeni kalkışımı sırasında Ermeniler buraya barikat kurmuş ve çok Müslüman burada şehit düşmüştür. Nitekim bu barikat ortadan kaldırıldıktan sonra Ermeni isyanı sona ermiştir. Savaş bitince boşaltılmış ve yerine Şehit Nusret İlkokulu açılmıştır. 1990’lı yıllarda zaten yapılırken de bir işlik olarak planlanan alt katı valilik marifetiyle bir süre halı dokuma kursu ve atölyesi olarak ça lışmıştır.

**Bı Masmahana’nın öğinden kimler geldi, kimler
géçti; dili olsa da söylese.**

MASTAR : Sıvacıların yapılan sıvayı siva daha ıslakken sıvanın seviye farkını sıfırlamak için kullandıkları uzun ve düz kalas.

**İnsafıyız olsun, elimde bi mastar mı var; heppi-yi-
zi bi keleme, bi hiziya getirim.**

MAŞARA : Tarh. Bostanlarda ayrı ayrı sebzelerin ekimi için hazırlanmış parseller.

**Maşarayda ne'ne var
Sözleriyde me'na var
Ne dédim de hulandiy
Derdiy ne gene ne var**

MAŞATLIH : Yahudi mezarlığı. Alan çalışmamız sırasında yaşlılardan böyle bir yerin varlığından haberdar olduk ama yerini sağlıklı olarak tespit etmemiz mümkün olmadı. O kadar ki bir kişinin söylediği başka biri tarafından tezip edildi.

**Bı mehlede, bı evin yerinde bi maşatlıh varmış
zamanında amma ben hetirlemiyem.**

MATAR : Büyük kuş kafesi. Aynı kafeste yaşayan kuş sürüsü.

**İki çuval yim, bı matara degil urıp matara bile
yétmez.**

...

**Bı taklaçı bizim degil, Hüsén'in matarından gel-
miş.**

MAYA : Dişi deve, yavrulamış deve.

**Devedir, deve olmağına da bı hécin degil, maya;
bı keder yüki kaldıramaz.**

MAYANA : Rezene. Kendine özgü acımsı kokusu olan bitki. Tohumları pasta, çörek ve külünçeye konur. Sancılı hastalıklar da kullanılır. Bakınız : Külünçe.

**Dağlar başı mayana
Kül oldım yana yana
Néçe bi ben yalvarım
Allah'tan olmıyana**

MAZI DEĞİRMENİ : Halil'ür Rahman'dan gelen suyun Dabbağhane'yi geçtikten sonra uğradığı bir değirmendir. Buraya bu ad, derinin temizlenmesi için burada kullanılan bir çeşit kozalak olan maziyla derinin temizlenmesi nedeniyle verilmiştir. Bu değirmen yaz kış çalışmıştır. Değirmen bugün mevcut değildir.

MAZMAZI : Azılı.

**Onı ben değil, kimse adam edemez; siz bilmezsiniz,
mazmazı bi hayının, gâvurun tekidir o.**

MECDİYE : Sultan 2. Abdülmecid döneminde bastırılmış, rumi 1277 Tarihini taşıyan, 20 kuruş değerinde madeni bir para. Cumhuriyete kadar tedavülde kalmıştır.

**O vahıtları sen hetirlemezsene lera, kurış zamanı
değil, mecdiye zamanı.**

MECMEL BEHİR : Bugünkü Dergâh Camii'nin ön tarafında Ayn-ı Züleyha gölünden çıkan suyun oluşturduğu bir gölcük, bu gölcüğe akan çay ve asırlık ağaçların oluşturduğu küçük koru. Burada eskiden gündüzleri

çay servisi yapılır, özellikle 1930’lu yıllar ve sonrasında geceleri içki içilir, eğlenilirmiş. 1960’lı yılların sonunda o bölgeye yapılan bir havuz nedeniyle ortadan kaldırılmıştır. Sözcüğün Arapça açılımı “Mecmu’el Bahr : Denizin toplanması, birleşmesi” dir. İki sözcük birleşirken söyleyiş kolaylığına kaçılmış ve orta hece de düşme meydana gelmiştir.

Onnarın o vahıt Mecmelbehir’de ettiği kéfi beklim bi padşah étmemiştir.

MECREFE : Uzun saplı çapa. Sebze yetiştirilen bahçelerde sebze tarhlarına su yolu açmak için kullanılır.

Zeğellihtan bi şé çıhmaz, al eliye mecrefiy, bi arh aç, bayım birez işe yara.

MEÇÇİK : Davul tokmağı. Sözcük Kürtçedir.

Nağaraçı Hello, zurnaçıya ters ters bahtı, meççiginden zurnaçının kafasına vurdı.

MEÇEK HANI : Urfa’da hanlar bölgesinde yer alan önemli hanlardan, ticari merkezlerden biridir. Geçmişte daha çok sarrafların yer aldığı bir hanmış. Urfa’da cami, çeşme, hamam gibi hayırlı eserlerin yapımına vesile olan “Emencekzade” lakaplı biri olduğu için “Emencek” sözcüğü, yerel söyleyişte “Meçek” olarak telaffuz edilmiştir. Urfa kurtuluş mücadelesinde tabur kargâhı olarak kullanılmıştır. Han kareye yakın bir avlunun etrafındaki dükkânlardan oluşan birinci katın üstünde tüccarların ofis olarak kullandığı odalar vardır. Kayıtlarda hanın adına ilk kez M 1716 tarihli Hacı Ali Efendi’nin kızı Aynızeliha vakfiyesinde rastlan

miştir. Han halen işlevini sürdürmektedir.

**Allah'ın her günü Meçek Hanı'ndasan, bi lö'öbiy
var amma ben bilmiyem.**

MEÇMEÇE : İlaç kaşığı.

**Bi meçmeçe sıfatlı arvadı bi yérden tanıyam
amma nérden; hetirleliyem.**

ME'DE : Mide.

**Me'dem alsa bi şeler yiyecağam amma yimege
bahıtım mı me'dem bulaniy.**

ME'DE : Mâdâ. "-den başka" anlamındaki edat.

**Aynıyana sivrisinek saz; ben siye bından me'de
bi şé söylemem artıh.**

ME'É : Çocuk dilinde kuzu.

**Oğlıma yarın çarşıdan bi me'é alacağam, oğlım
onı bersimnen besliyecah.**

ME'ENİÇ : Çeyiz konan nakışlı bez çuval.

**Tikiş nakış faslı bitti, me'enicin bile nakışı tamam-
dı; güvegiy yahalıyıp 'eskere götirdiler.**

MEĞRİBİ TEKKESİ : Mevlid-i Halil makamının güneyinde, Çift Kub-
be'nin doğu eteğinde, Cin Kuyusu civarında yer
alır. Mağrip (Fas) Müslümanlarının 19. yüzyılda

Hac yolculuğu nedeniyle Urfa'ya gelmeleri ve burayı beğenerek Hac dönüşü buraya yerleşmeleri sonucu kurulan ve kullanılan bu tekke tek parti rejiminde vakıf satışları sırasında satılmıştır ve bugün ev olarak kullanılmaktadır. Bu ev de mescid olarak kullanıldığı anlaşılan büyük bir oda mevcuttur. Tekkenin hangi tarikata bağlı olduğu bilinmemekle beraber Fas'ta en yaygın tarikatın Şazelilik olduğu bilindiğinden buranın bir Şazeli tekkesi olduğunu tahmin ediyoruz. Zaten bu tarikat, 17. yüzyıldan beri Urfa'ya hakimdir ve Faslıların bu nedenle Urfa'yı cazip bulmaları doğaldır. Yaptığımız bütün araştırmalara rağmen Urfa'ya gelip yerleşen Faslıların soyundan gelen kimselerle ilgili herhangi bir iz bulmamız mümkün olmadı.

MEHTEL : Olduğu sırada, esnasında anlamlarında kullanılan zaman zarfı. Vakit adlarıyla birlikte kullanılan bu zarf, sabah ve akşam vakitleri için kullanılmaz.

İkinci meheli namaza gidiyken Ossé ağılıya ağılıya yanıma geldi.

MEHELLEBİYE : Muhallebi.

Ona tohanmayın, henege gelemes, hindi ağlar, mehallebiye çocığıdır.

MEHFEL : Karakoyun Deresi'nin üzerinde kurulan ve Dergezenli Mahallesi'ni Samsat Kapı'ya bağlayan Millet Köprüsü'Nün kuzey yamacında cumhuriyetin ilk yıllarında inşa edilmiş, güzel peyzajıyla dikkat çeken, bir bahçeden ve iki katlı bir binadan oluşan askeri gazino. 1970'li yıllarda

burası boşaltılmış ve gazino eski Urfalıların çok iyi bildiği “Şoför Pınarı’na taşınmıştır. Şu anda Karakoyun Deresi ıslah çalışmalarına bağlı olarak yıkılıp park haline getirilmiştir. “Mahfel” Arapçada “oturma yeri” anlamındadır.

**Uşahtım éyyi hetirliyem; boz bi suppası vardı,
Allah’ın her günü o suppanan bağa gidiyken
Meħfel’in öginden geçerci.**

MEĞMUDIYA : Sultan 2. Mahmut zamanında bastırılan düşük gramajlı (4 gr), yüksek ayarlı (23 ayar) bir altın liradır.

**Kıñıfirem ez beni
Altın tasa süz beni
Meħmudiya altınam
Al gerdana düz beni**

MEĞKEME ÖĞİ : Bugünkü Yıldız Meydanı’nda, Ulu Cami’nin doğusunda yer alan Selahaddin-i Eyyubi Medresesi bir süre mahkeme olarak kullanıldığı için Yıldız Meydanı’na eskiden halkın verdiği isim. Zaten burası Yıldız Meydanı ismini , meydan ortasında yer alan Yıldız Hamamı’nın 1950’li yılların sonlarında yol yapım çalışmalarıyla istimlak edilip yıkılması nedeniyle almıştır.

**Biz onı tanıdığımızda o, Meħkeme Ögi’nde şeker,
sakķız, öteberi satardı.**

MEĞLE : Mahalle.

**Bı gelen ‘Eli midir
Sallanan ķolı mıdır
Meħlemizi yol étmiş**

Bı oğlan deli midir

MEHİRUK : Yaratık, hoş olmayan insan, cin fikirli. Arapçadaki “mah-luk : yaratık” sözcüğünden.

**Adamiy da amma bi mehrukmış ha, bınlar
şeytanın bile ‘eklına gelmez.**

MEHŞİM : Masum, suçsuz,zavallı çocuk.

**Babaları kulbete kaçtı, hindi bı meşimlere kim
bahacaḥ, bınları kim bésliyecaḥ?**

ME’İK : Çocuk dilinde kuzu.

**Dedeygilin bahçasına gidah, orda bahçada iki
me’ik var, onnardan oynarsan.**

ME’İKLEMAḤ : Emeklemek, sürünerek ilerlemek. İstiare yoluyla ko-yun, kuzu benzetmesi yapılmıştır.

**Uşaḥken bağa üzim çalmağa giderken bağda
görikmemaḥ üçün me’iklerdiḥ.**

MEKET : Divan, kanepa, sedir. Arapçadaki “mik’at : oturak” sözcü-ğünden.

**Ha béle mekete géç, ben siye köppikli bi keḥve
bişirim, barabar içeriḥ.**

MEKET : Sarraçlıkta kullanılan ve hunnap ağacından yapılan çiçekli baskı. Bu baskı, derinin üzerine yerleştirilip çekiçe vurula-

rak kullanılır.

**He mibarek hırhız, tamam tükeni soydüy; o çaldığıy
meket ne işiye yaryacah?**

MEKİR : Kötü adam, sürekli kötülük düşünen, planlar kuran anlam
larına geldiği gibi, uğraşılması zor, şakacı adam anlamın-
da da kullanılır. Arapçadaki mekr : tuzak” sözcüğünden.

**Bı mekirden bi gün kurtılırsam valla bi horız
kesecağam.**

...

**Mekir bi adamsan, senden urğaşan, ya delidir ya
da ‘eklini pëndir ekmeknen yimiştir.**

MEKKÂVÉ : Büyük boy, sapsız acı kahve (mırra) fincanı. Sözcük
Arapçadaki “Mekki, Mekkevi : Mekkeli” sözcüğünün
yerel söylenişidir. Bakınız : Mırra.

**Dolaptaḥki mekkâvé filcandan iki yudım mırra vér
de gendimize gelaḥ.**

MELEMET : Bakırcılara tamir için gönderilen eski kap kacağın bakır-
cılıktaki adıdır.

**Melemet içinde kaldıḥ, bınların sıfatından yéngi bi
parça yapamaz oldıḥ.**

MELEMEZ : Mıymıntı, mızımız, sünepe.

**Ḳardaşım bı melemezin tekidir, hanḳı işin ḥekḳın
dan geldi hindiye ḳeder, biye sölesene.**

MELES KÖYNEK : Eskiden evli çiftler için dikilen kol kısmı olmayan

sadece baş kısmı ve etek kısmı açık olan , kadın ve erkeğin aynı anda birlikte giydiği geniş cima gömleği.

Meles köynek bendedir

Bi ucu bedendedir

Cennetten hürri çıhsa

Gene göynim sendedir

...

Yavrum da sana meles köynek alayım

Éndim derelerine, bilmem nérelerine

Keytan bıyıklarını sürem memelerine

MELEVİ : Pike olarak kullanılan kalınca yatak çarşafı.

Yorğana morğana lüzım yoh, hava zatan fazla

savuh degil, üstime bi melevi örtsem yéter.

MELHEFE : Yüz geçirilen veya kaplanan yorganın alt tarafına dikilen beyaz patiska.

Çarşıdan babası hérine bés metre izar alan olsa

biye, bı yorğana melhefe éderem.

MELHEM : Merhem.

Kaşların karasına

Mil çekmiş arasına

Gel seni melhem édim

Göynimin yarasına

MELHEMİYE : Eskiden bazı meraklı insanların iklim notlarını tuttukları bir defterleri vardı. Bu deftere bakarak yazın, kışın

şın, güzün, baharın ne zaman geleceğini, kuyruğun ne zaman doğacağını, fırtınaların (Hecleglek, kocağeri, karlankuç gibi) ne zaman eseceğini, zemherinin, hemberinin zamanını, ekimin, ilk hasadın ne zaman olacağını, ilk yağmurun ne zaman düşeceğini, karpuz kavun, incir üzümün ne zaman çıkacağını bu deftere bakıp söylerlerdi. Bu deftere “melhemiye” denirdi. Yaptığımız alan çalışmalarda bu defterlere niçin bu adın verildiğini açıklayan bir kişiye rastlayamadık. Ancak yapılan sohbetlerde : “Onun melhemiyesi şaşmazdı.” veya “Babam melhemiyesine baktı, bu sene yaz çok sıcak olacak.” gibi ifadelerle şahit olunmuştur.

**Ondan bı keder sene yaşadım, arhadaşlıh éttim;
melhemiyesinin bi gün şaşırdığını görmedim.**

MELHEP : Mahlep. Hoş kokulu yabani ot. Şeker hastalığının tedavisinde, bebeklerin gazını almada kullanılır ve külünçe, çörek hamuruna katılır.

**Bi kaçışıkaynamış suda melhep ez, uşağa vér; iki
dekkede sancısını alır.**

MELİĞİN EYVANI : Eskiden erkeklerin pazar geceleri ve günleri piknik yaptıkları, baharda dağ yatısına gittikleri Urfa Kalesi’nin güney tarafında yer alan, bir seki ve Mağaradan oluşan mesire yeri. Meskûn mahal içinde kaldığı ve gecekondulu mahallesi olduğu için şu anda mevcut değildir.

**Bı dağlarda bi zamanlar Melig’in eyvanında
oñınan hoyrata Merkefe’den karşılığ gelirdi.**

MELLES : Kevgir, süzgeç görevi gören kepçe.

**Boş otıracığıya, yatacığıya eliye bi melles al,
kazanı karıştır, bayrı bi işe yara.**

ME'MELE : Muamele, davranış, işlem.

**Bi Yahudi bile bi me'meliy hek étmemiştir, insaf
ét artıh.**

...

**Me'meliy çevirdih, de'viy bi abkata vérdih, daha
ne yapah.**

ME'MELİYE VÉRMAH : Bir çobana veya sürü sahibine para veya ko-
Yun vererek verdiği sermaye oranında kâr
veya zarara ortak olmak. Yapılan anlaşmay-
la artan ve eksilen hayvan sayısı; et, süt,
yoğurt, peynir, yağ, yün paylaşımı şahitler
huzurunda yazılı veya sözlü olarak karara
bağlanır.

**İgirmi koyın vérdih me'meliye; el elde baş başta,
hülasa bi kısmet iki olmiy.**

MENÇESTER : Şalvarlık sert kumaş. Manchester'de dokunduğu ve-
ya Manchester'de dokunduğu gibi dokunduğu için
bu ad verilmiştir.

**Mençester şervalı géydim, üstine kutnı köynek,
kırh düğme yélek, geldim şehere.**

MENÇESTER : Bir tür tabanca, tabanca markası.

**Mençesteri çekti o géce, vuriydi herifi, herif
gendine dehil oldı ki kurtıldı.**

MENENGİÇ : Menegüç. Yağlı ve siyah küçük renkte taneleri olan bir tür çerez. Çerezlere karıştırıldığı gibi yağından da menegüç kahvesi yapılır. Yağından ve esansından ilaç elde edilir. Bu ağaçlar aşılanarak fıstık ağacına dönüştürüldüğü için Urfa'da eskiden çok sayıda olan menegüç ağacı şu anda yoktur.

Kéf kolaydı o vahıt, kırılı leblebi, karpız kavun çerdegi, kendir tohumı, menengiç; o da on gurişli.

MENGÜŞE : Menteşe. Sözcüğün fonetik olarak nasıl bu hale geldiği izah edilmekten uzaktır.

Kapının mengüşeleri yağsız kalmış, açarken kapadırken kapımız zankim ağıly.

ME'Nİ : Mani. Konusunu yaşamdan alan, her mısraı yedi heceden ve tamamı çoğunlukla dört mısradan oluşan, her makam da okunabilen şiir. Urfa'da geleneksel olarak doğaçlamayla daha çok kadınlar tarafından söylenir hatta atışmaları yapılır. Erkekler arasında ise musiki fasılları içinde yer alır. Fasılın en tiz perdesine gelindiğinde sazlardan birine "hele tut" komutu verilir. Saz, biraz gezinti yaptıktan sonra sesi hem gür hem tiz olan birisi bir mani veya hoyrat söyler. Sonunu "zalım eliyden", "bémal eliyden" veya "hayın eliyden" diye rek bağlar ve fasıl kaldığı yerden devam eder. Bakınız : Düzme.

Suları aşlıyah mı

Milleti daşlıyah mı

Yananı Allah göriy

Me'niye başlıyah mı

MENŞUR : Meşhur, ünlü.

**Her gün bi yalan uydırıysan; nesi menşur, nesi
değil daha aynamadıh bı melmeketin.**

ME'REGE : Binek hayvanlarına vurulan, palandan küçük bir tür büyük eğer.

**Me'rege vurdım ata
Kağ gidağ payitahta
Bı genç 'ümrim çüridi
Mehpusta yata yata**

MERKEFE : Halil'ür Rahman Gölü'nün güneybatısında, bugünkü Yakubiye Mahallesi'nin üst kısmındaki tepeler arasında yer alan 150 metrekarelik bir düzlüktür. Eskiden baharda dağ yatısı alemlerinin gözde mekânıydı. Burada dağ yatısına gelen topluluklar sıra almak için büyük mücadele verirdi. Burada yapılan dağ yatıları günlerce, haftalarca sürdüğünden yatıdan önce buraya yataklar, yorganlar, halılar, kilimler, yiyecekler 15 - 20 eşekle taşınırdı. Urfa'nın en önemli musikişinasları sanatlarını burada icra eder; şarkılar, türküler, maniler, hoyratlar, gazeller birbirini izlerdi. Bugün buralar gecekondulaşmıştır. "Merkefe" sözcüğü Arapça olup anlamı "çıkma, seki"dir.

**Merkefe'den gelen gezel ve hoyratlar Herraḥman'
da sebbeh ezanı ohınana keder devam éderdi.**

MERSAVI : Urfa'da ve kuzeybatı çevre köylerinde yaşayan bir Kürt aşireti. Rivayet, bu aşiretin aslının Arap ve Abbasi olduğu, Bağdat'ta yaşayan Mirsav adlı beyin Urfa'ya tehcir

edildiği ve bu aşiretin bu beyin soyundan geldiği doğrultusundadır. Bakınız : Mirdési.

Adam Mersavı oldığını söliy amma héç bi Mersavı onı kabıl étmiy.

MERTEK : Direk.

Bi herif geldi yanıma, sen dé dam diregi, ben déyim çadır mertegi; o keder uzun.

MESARIF : Masraflar, giderler. Bu sözcük her ne kadar yerel olmasa da Urfa'da tekil olarak "masraf" sözcüğü kullanılmaz.-

Héç bi şeye yanmiysan, bı keder mesarifa yanmiysan, emegiye de mi yanmiysan?

MESELE : Mesel, menkıbe, fıkra.

Seniy meseley bitmez 'emmi oğlu, hele bı géce de bi tene aynat bize.

MESES : Çift süren veya harman döven öküzü gütmek için kullanılan ucu çivili uzun değnek.

Heyvana yazzıh, mesesi fazla dürtme; sabırlı ol, merhemetli ol oğlım.

MESPEH : Bir tür çarşı hamamı. Sözcük, Arapçada "sabahlama yeri" anlamındadır.

Süléman'ı son dehfé Aharbaşı'ndaki mespehte gördim, o gün zatan rengini begunmemiştim.

MEŞERKİYE : Bugün Çiftahan ile Çarhoğlu Camii arasındaki Arap Meydanı'na, doğuya giden yolun üzerindeki Koyun Pazarı'nın iki tarafında yer alan mahallenin eski adı. Bu mahallenin doğusunda yer alan ve Çarhoğlu Camii'nin karşı kısmına gelen "Harun Begin Lokışı" en az bu mahalle kadar ünlüdür. Bu mahallede olan ve aynı adı taşıyan cami, 1955 yılında restore edilince ismi değiştirilmiş ve camiye restorasyonu yapan ailenin adı olan Çarhoğlu Camii adı verilmiştir.

Meşerkiye Mehlesi dediy mi dur, 'eklîma hemin Harun Begin lokışı gelir.

MÉT : Meyyit, mevt, ölüm.

**Bı géce
Néce géce bı gece
Beni yardan édenin
Méti қаһа bı gece**

MÉTİ ҚАҺМАҢ : Ölmek. Bu deyim özellikle beddualarda çok kullanılır.

Eger beni yalan yértene қандırıysansa dünyadan mıraz almiyasan, métiy қаһа.

METHELİL : Mevlid-i Halil tamlamasının (terkibinin) yerel söylenişidir. Birçok ses aşınmasından sonra "mevlid" sözcüğü, Urfa'da "met" şeklinde ses bulmuştur. Halk tarafından Hz. İbrahim AS'nin doğduğu mağara olarak kabul edilen bu damlaca mağarasında tepeden damlayan suyun Hz. İbrahim AS'yi ceylanın emzirmesini sembolize ettiğini söyleyenler vardır. Bu mağara, bugün yerli ve yabancı turistlerin önem verdikleri bir ziyaret yeridir.

**Dorğı mı söliysen, eger yalan söliysense Methelil
seni çarpa, çalındıra mı?**

MEVLAḤANA. : Mevlevihane, Mevlevi ayini yapılan tekke. Urfa'da Haşimiye Meydanı'ndan Koyun Pazarı'na giderken eski Kasap Pazarı'nın doğusunda yer alan yapı. 18. yüzyıl yapılarındandır. Cumhuriyete kadar burada Mevlevi ayinleri yapılmış. Bunu biraz da Urfa'da Mevlevi şairlerin varlığından anlıyoruz. Burası tekke ve zaviyelerin kapatılması kararından sonra, 2. Dünya Savaşı yıllarında, askeri depo olarak kullanılmış, sonra da yün tüccarlarının deposu olmuştur. 1950'li yıllarda burada yün ticareti yapılırdı. 1990'lı yıllarda burası ŞURKAV tarafından restore edilmiştir. Şu anda Mevlevihane Camii olarak hizmet vermektedir.

**Bı mevlaḥananın yünk 'embarı olmağının her
Müsirmana ağır gelmağı لازم.**

MEVLAḤANA : Mevlevihane, Mevlevi ayini yapılan tekke. Kasap Pazarı ile Mevlevihane'nin kuzey tarafındaki dükkânlar yıllarca sebze hali olarak kullanıldığı için, Urfa' da "Mevlaḥana" derken uzun yıllar hep sebze hali kast edilmiştir. Halk arasında "Mevlaḥana" adıyla anılan sebze hali başlangıçta sırtını Kasap Pazarı'na dayayan tek sıra dükkândan oluşmuştu. Sonradan batıya iki taraflı dükkân yapılarak iç tarafı sebze hali, Kunduracı Pazarı tarafına da kunduracı esnafı yerleştirilmiş. 1940'lı yılların sonunda da kuzey tarafta ve yer altında olan Danakvan Hamamı yıkılarak buraya da çift taraflı dükkân yapılarak iç taraftaki dükkânlar sebze haline tahsis edilmiştir. Bakınız : Danakvan Hamamı.

Mevlahaniya gelen yuğurdın, péndirin, yağın heddi var, hesabı yoh.

MEVLAYILARIN KABALTISI : Būdük Meydanı’ndan Büyük yola çıkan yol üzerindeki doğu batı doğrultusun-
daki son kabaltı. Bu kabaltıya bazı ki-
şiler “Vanés’in Kabaltısı “ dese de yaptı-
ğımız çok yönlü alan çalışmasında bu
ismin bazı kişiler tarafından uyduruldu-
duğu ortak kanaatine vardık.

**Menşur otçı Vanés ‘Emmi’nin evi Mevlayıların
kabaltısında degil midi?**

MEVRENDİ :Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

MEYHOŞ : Ekşimsi, mayhoş.

**Mey hoştır
Meze datlı mey hoştır
İçersey dostiynan iç
Yadın üzi meyhoştır**

MÉYRAT : (Mérat) Uğursuz kişi veya eşya.

**Bı méyratı bı şekil başımızdan savmağımız lazım
amma bı nasıl olacağ bilmiyem.**

MÉYREMHORT : Kırac yerlerde yetişen koyu yeşil, kuruyunca es-
merleşen, küçük çiçekler açan şifalı bir bitki. “Mer
yem”, şifa mucizesiyle tanınan Hz. İsa AS’nin anne
sidir. “Hort” Farsçada can anlamına gelir. Akıl yü-
rütmeyle “Meryem’e can veren”, “Meryem’in ca-

nı”, “Meryem’in ilacı” gibi anlamlar yüklenebilir. Aşırı ve sık gelen sancıları gidermek ve korku için kullanılan acı bir ottur. Kaynatılarak içildiği gibi, avuçta ufalanarak bir bardak suyla da yutulabilir.

**Sıfatiy gülsin acıh kızım, méyremhort mı içmiş-
sen, sıfatiydan düşen bin parça?**

MEZZEK : Alay.

**Bı keder neşe, bı keder kéf, herkesnen mezze;
neyin muştısını aldiy béle?**

MEZZEKİ : Damla sakızı. Arapçadaki “mezak : lezzet” sözcüğünden.

**Bizim evde ‘edetti, anam miħellebiye yaptı mı
içine mezze ki sakız atardı.**

MEZZEKLENMAH : Alaya almak, dalga geçmek.

**Bı toy çocuklarnan urğaşmah, bınlarnan mezze-
lenmah yaşıya başıya yakışiy mı Allah’iysen.**

MIÇ : Çocuk dilinde öpücük.

**Bi miç vér biye, siye elli ğurış vérim; ben seni
‘emmiyem taman.**

MIÇ ÉTMAH : Çocuk dilinde öpmek.

**Bı uşahlardan oyun da olmiy; beni miç ét dedim,
kahtı beni dişledi.**

MIĞAL : Ağaçtaki meyva sürgünleri, meyva.

**Sularda yéşil daşlar
Mıǵal vérmiş ağaclar
O seniy ağa babay
Ne vérir ne baǵışlar**

MIĞAL ALMAH : Asıl anlamı, yetiştirdiği ağacın meyvasını hasat etmektir. Mecaz olarak da Verdiği emeğin, harcadığı paranın, gösterdiği sabrın iyi sonuçlarını almak, se semeresini görmek.

**Démah bı işin mıǵalını almah üçün tam girmi
sekkiz sene beklemaǵım lazımmış.**

MIĞRIBI PİLAV : Havuçla yapılan etli, baharatlı pirinç pilavı. “Miğ-
rıp : Mağrip : Batı : Fas” usulü pilav. Bakınız : Buha-
ra Pilavı, Pirçikli Pilav.

**Bı Mıǵrıbı pilavı yapanın eline saǵlıǵ, yiyenin
me’desine şifa, kazananın késesine bereket.**

MIH : Çivi.

**Ne dédisse kafama mıh kimin çaǵıldı, elli sene
géçmiş unitmamışam hela.**

MIHÉ : (Mehé) Urfa’da “Mehmet” adının kısaltılmış biçimidir.

**Bizim Mıhé gene konşının oǵlınnan har gür ét-
miş, elle’em suç bizim Mıhé’de.**

MIHMAR : Ahşap kasnaktan yapılmış, tabanı da ahşapla kaplanmış,
kapaksız büyük yoǵurt kovası olup içine süt saǵımı da
yapılır.

**Eve bi mihmar hıyar, bi çuval ‘ecır göndermiş,
“Uşahlar doyınca yisin.” demiş.**

MIHŞ..TI : Cimri, nekes, para harcamayı sevmeyen.

**Mihş..tının öğde gelenidir, kimse ondan bi şe
aynamamıştır, kimse ondan bi şe tehsil edemez.**

MIKLIL : Küskü. Topraktan büyük taşları çıkarmak için kullanılan bir ucu yassılatılmış kalın demir çubuk.

**Ne çahmış otırmışsan, seni yeriye kaldırma
üçün mıklil lazım şindi.**

MIKLIL : Kıymalı yumurta. Bu aperitif yemek Urfa’da soğan, salça, koruk suyu gibi çeşitli katkı maddeleriyle çeşitli şekillerde yapılır.

**Békârken en çok sevdiğim, en çok yaptığım yemek
mıkladı, evleneli ağzıma komamışam.**

MIKLAMA : (Çılbr) Yumurta tavasında bir parmak derinliğinde kaynayan tuzlu suya yumurta kırılarak yapılan bir tür yumurta haşlama. Daha çok kırsal kesimde yapılan bir kahvaltılıktır.

**Géttiğimiz o kövde sebehten yidiğimiz o
mıklamanın dadını hela unıtmamışam.**

MIKRIZ : Cimri

**Bı keder yaş yaşadım, binca melmeket gezdim,
senden mıkrız birine ras gelmedim.**

MILLA : Molla.

**Esseh mi déyisen, yaldatma beni; ben kôr gözden
yaş, milla evinden aş ummam.**

MILLA ‘ELİ TETİRBESİ : Halil’ür Rahman Gölü’nün kuzey yamacında
yer alan çıkmaz sokak. 1960’lı yıllarda yapı-
lan bilinçsiz istimlaklerde Bağdat Kapısı’yla
beraber yerle bir edilmiştir.

Milla ‘Eli tetirbesi
Çavrulmuş aya kiftesi (Ramazan tekerlemesi)
...

MIRAT : Murat, dert, istek, amaç, niyet gibi anlamlar taşır.

Bı dağın adı nedir
Yar yohtır dadı nedir
Yar benden üz çevirmiş
Bilmem mıradı nedir

MIRAZ : Murat, dünya lezzeti.

Alma yanı
Çızarmış alma yanı
Nasıl kebre koyallar
Mırazın almayanı

MIRDAR : Mundar.

**Bi mırdar eniksen ki işiy güci mırdarlıh, pâk bi işiy
var mı seni?**

MIRMIRAN : Mir-i miran, beylerbeyi.

**Zulmiye Camısı'nı yaptıranın Mırmıran Ehemet
Rızvan Paşa olduğunu biliyî.**

MIRRA : Arap geleneğinden gelen ac ı kahve. Kahve “gümgüm” denen büyük, kapaklı, cezveden çok ibriğe benzeyen kaplarda (Bu kaplara “gümgüm” adı verilmiştir, çeşitli boylarda olup toplam 8 adettir.) defalarca kaynatılarak süzöldükten sonra, yörede “hél” denen kakula ilave edilerek elde edilen ve sapsız fincanlarla birkaç damla olmak üzere iki kez ikram edilir.

**Mırra var, mırra var; sen içmişken ustanın
mırrasından içecaḥsan.**

MIRTIĞA : Bir tür aperitif veya kolay hazırlanan bir yemek. Un, yağ-
da iyice kavrulup pembeleştikten sonra üzerine çırpılmış
yumurta ve tuz ilave edilerek pişirilir. Bu yemek her ne
kadar basit görünse de evine günlerce et ve sebze girme
yen ev kadınının evin imkânlarını zorlayarak çocuklarını
doymak için bulduğu bir yoldur ve bunu yemeğin çeşi-
dinden ve malzemesinden ayrı tutmak gerekir.

**Ögimize bés deḳkede bi kuşkanada héç olmazsa bi
mırtığa ḳordı béçara anam.**

MIRTIZA : Murtaza isminin Urfa'daki yerel söyleyişi.

**Siz de duyduyız mı, ḳardaşım Mırtıza'nın ustası
'emeliyet olmaḥtan ḳorḫıymış.**

MISALLAĞ : Soyunmuş, çıplak. Sözcük Arapçadır.

**‘Eslerde hemama géttim, içeri girdim, bi de ne
görüm; herkez mısallağ.**

MISAP : Acı kahve (mırra) dağıtmak için kullanılan konik biçimde bakırdan veya tunçtan yapılan, ince uzun burunlu, yuvarlak kalın saplı, kapaklı cezve. Nakışlı veya oymalı olanları da bu lunur.Bazı çeşitlerinde kahve sıcak kalsın diye alt tarafına kömür koyulan bir hazne de vardır.

**Kehveçi dédiğiy ne; bi eliye mısabı, bi eliye iki
mekkâve filcanı alıp filcanları şaklatmağa başla-
diy mı olırsan keheveçi.**

MISIRLI :Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

MISKANMAH : Oturduğu yerde uyumak, uzandığı yerde içi geçmek, ıızganmak. (Bakınız: Tapı kılmağ)

**Otırdığım yerde içim geçmiş, mısқанmışam,
dedihlariy éşitmedim, kusıra bahma.**

MISTAFA AĞA HANI : Köprübaşı mevkiinde Büyükşehir Belediyesi arkasında yer alan Millet Hanı ile komşu olan han. 19. yüzyıl yapılarındandır. Tek katlıdır. Yapıtının kim olduğu belli değildir. Maliki olan Yemen Askeri Mustafa (Saraç) adına izafeten bu ad verilmiştir. Bir zaman müstecirinin adıyla “Ahmet Naci’nin Garajı” veya “Türkmen Garajı”adıyla anılmıştır. Hanın doğu tarafının damı oldukça geniş olduğundan

burası bir süre yazlık “Türkmen Sineması”
adıyla görev yapmıştır. Han orijinalliği ticari
kaygılarla bozulmuş olsa da bugün ayaktadır.

MIŞKILLÉZ : Alet, edavat. Lazım olduğunda adı unutulmuş bir parça
veya alet anlamındadır. Toplumda söylenmesinden
utanılan veya başkalarının anlamasından çekinilen
şeyler için de kullanılır.

**Destere o mışkillézin yanındadı, gelirken getirma-
ğı unıttım.**

...

**Bı mesele éyiptir söylemağı mışkilléz meselesinden
evel gelir, ona soyra baharsan.**

MITRIP : Çingeneler için de kullanılan bu sözcük çalgıcı anlamında
olmakla beraber Urfa’da cimri olanlar veya o anda cimri
davranan için de kullanılır. Arapçada sözcük, “mutrib :
çalgıcı” anlamındadır.

**Mıtrıp mısın oğlım, béle bi şeyi biye nasıl
sölersen.**

...

**Biz bize tıngırdadiyih işte, bı se’etten soyra mıtrıp
mı olacağı Allahisen.**

MITRIP ÜZİMİ : Bir kuru üzüm cinsidir. Küçük kahverengi taneleri
vardır. Kara üzüm, balma üzüm, kuş üzümü, İzmir üzü
mü Urfa’da tüketilen, bilinen diğer kuru üzüm türleri-
dir.

**Mıtrıp üzimini avcında öfeler öfeler, bıyığı
parıldasın déye bıyıklarına sürterdi.**

MIZARAT : Mazarrat, zararlı gibi anlamlar içermekle beraber halk arasında bu anlamıyla kullanılmaz. Her türlü muzipliği beceren, komiklik yapan kişiler için de kullanılır.

**Şindi mizaratlığı bıraħın, bı de’va nasıl tepsolacaħ,
kim teps édecaħ bını düşünin.**

MİBAR : Turfanda sebze veya meyva, sebze ve meyvaların ilk ağzı.

**Gişim hıyar getirdi
Cana kıyar getirdi
Éller éşşege veriy
Gendi mibar getirdi**

MİBAREK : Mübarek.

**Çağırın Heħko’yi
Géydirin saħkoyı
Mibarek olsun ağa küvre
Yéngi de güvegi**

MİHEYYER : Muhayyer. Arapça olan sözcüğün asıl anlamı “serbest” tir. Ancak Urfa’da bir eşya veya gıda satın alınırken”be ğenilmemesi durumunda iadesi mümkün, garantili” anlamında kullanılagelmiştir.

**Malım miheyyer deyisen amma gene de siye bi
türli güvenemiyem, dédi; cinim tepeme çıħtı.**

MİKEŞŞER : Kabukları alınmış, bölünmüş; bakla, nohut ve badem taneleri. Sözcük Arapçada “ soyulmuş” anlamındadır.

**Bi yaşıma daha girdim inan ét, boranıya koyılan
pakla héç miķeşşer olır mı?**

MİKEYET OLMAH : Mukayyet olmak, dikkatli davranmak.

**Ben gelene keder bı uşahlar evel Allah’a, soyna
siye amanat, uşahlara miķeyet ol.**

MİL : Kum, küçük çakıl. Türkiye Türkçesinde de aynı anlamda kullanılan fakat Urfa’da kullanımı yaygın olmayan sözcüğe yaptığımız alan çalışmasında derlediğimiz bir manide rastladık.

**Piyar başı millidir
Gözzel seven dillidir
Gözzel seven igitler
Yéřişinden bellidir**

MİLDEN : Sürmedenlik oku, mili. “Milden” hem sürmedenlik kapağıdır hem de göze sürme çekmede kullanılır.

**Sürmedanlığın evel mildeni ķeyboldı, şindi de
sürmedanlıķ ortada yoh.**

MİLLET HANI : Köprübaşı’nı Samsat Kapı’ya bağlayan yolun sağında yer alır. Ne zaman yapıldığı bilinmemekle beraber Yavuz Sultan Selim veya Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapıldığı tahmin ediliyor. İlk adı “Delilan : Deliller” Hanı’dır. Aslında yol üstündeki han Delilan Hanı’dır. Damat Süleyman Paşa Camii’ne bitişik olan kısım Bican Ahmet Ağa Hanı’dır. Dergezenli Mahallesi tarafındaki bölüm ise Millet Hanı’dır. Yani, bugünkü Millet Hanı aslında üç handan oluşmuştur. Urfa’ya kuzeyden gelen kervanların konakladığı bir handır. Üzerinden alınan ve bugün müzede sergile-

nen kitabe 1850’li yıllara aittir ve kitabe mutasavvıf, şair Sakıp Efendi tarafından yazılmıştır. Bu kitabeden anlaşılan hanın 1833 senesinde Meho Bey adlı biri tarafından restorasyon değil yeniden yapıldığıdır. Bu tarihten sonra hanın adı Millet Hanı olmuştur. Sonraları askeri amaçlarla kullanılmıştır. Son Osmanlı döneminde doğu bölgesinden gelen redif taburlarının toplam merkezi, 1915 tehciri sırasında doğudan gelen Ermenilerin toplama merkezi olmuş, cumhuriyetten sonra süvari taburu kışlası olarak kullanılmıştır. Yıkılmaya yüz tutması üzerine 1970’li yıllarda silahlı kuvvetler tarafından terk edilmiştir. Adı geçen handa bugün turistik bir proje yürütülmektedir.

MİLLET KÖPRİSİ : Dergezenli Mahallesi’nden kuzeyden Urfa’ya girerken Karakoyun Deresi üzerinde yapılan eski adıyla Samsat Köprüsü. Bu köprü 12 ve 13. yüzyıllarda inşa edilmiş kemerli bir yapıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında köprü hem güçlendirilmiş hem de bugünkü görünümüne getirilerek köprüye “Millet Köprüsü” adı verilmiştir. Köprünün doğu tarafına bitişik olan hamam, Millet Hanı’nın Askeri Kışla olarak kullanıldığı dönemde asker hamamı olarak kullanılmıştır. Köprüyle hamam arasındaki bölgede var olan “Karakoyun Değirmeni” şu anda yıkılmıştır.

MİMBAR : Bumbar. Kuzunun ince bağırsağından yapılan bir yemek. İnce bağırsak temiz olduğuna inanılıncaya kadar çeşitli işlemlerden geçirilerek temizlenir. Bulgur, yağlı kıyma veya parça et, ince kıyılmış kuyruk yağı, ince kıyılmış kuru soğan, pul biber, salça, sumak ekşisiyle yapılmış karışım elle bağırsağa doldurulur. Üzerine göz kararı su eklenerek pişirilir. Et ve kuyruk yağı lezzetini bu az salçalı suya verir ve yemeğin suyu güzel bir kıvam kazanır. Zah-

fazla olan bu yemek Urfa'nın meşhur ve makbul bir yemeğidir.

**Başka melmeketlerde mimbara pirinç doldırırlar,
zankim mimbar değil, pilav yiyisen.**

MİNGİL : Bakırcılıkta cezve, çaydanlık, sürahi karnı yapmaya yarayan, başı top olan ve yere çakılarak kullanılan bir tür örs.

**Mingili yere çahtım, miyeni elime aldım; ben
benden geçmişem, gözimi evde açtım.**

MİRDÉSİ : Daha çok kırsal kesime yayılmış bir Kürt aşireti. Asıllarının Arap ve Abbasi olduğu ve Abbasi beylerinden Mirdas'ın soyundan geldiği, kardeşi Mirsav'la beraber Bağdat'tan Urfa'ya tehcir edildiği Mirsav'ın Urfa'ya, Mirdas'ın Hısn-ı Mansur'a (Adıyaman) oturmaya memur edildiği söylenir. Bakınız : Mersavı

**Bıralı şehir anam, heppimiz Urfalıyım, artım
Mirdési kövde kaldı.**

MİRMİRİK : Çok ince ve düşük ayarlı altından yapılan gerdanlık.

Arvat herifine: "Beni bi mirmirikten mi kandıracağsan?"déylene keder kıyamam kopmuş evde.

MİSİR ŞEKERİ : Toz şeker. Bu şekere bu adın neden verildiğinin cevabını, alan çalışmamızda bulamadık. Sulak Nil vadi-sinde yetiştirilen şeker kamışı ve bu kamıştan elde edilen şekerin bu şekere ad olduğunu veya bir süre Mısır'dan getirildiği için bu adın verildiğini tahmin ediyoruz.

**Oğlanın mamasına iki kaşşıhtan ziyada misir
şekeri koma, soyra ‘emel olur ha.**

MİSİR TAVUĞI : Hindi, Mısır tavuğu. Bakınız: Cullık

**Bı Misir tavuğına bah, zankim kesilecağını
aynamış; kara kara düşüniy.**

MİSKİNLER CAMISI : (Mescidi) Harran Kapısı surları dışında Eyyübi-
ye ilçesinde Harran Kapı Kabristanlığı’nın batı-
sında yer alır. 1865’te Muhammed Nabi adlı bi-
ri tarafından evden bozma bir mescit olarak
inşa edilen yapının orijinal tarafı mimberin
balkon şeklinde olması ve bu balkonun da
mihrabın üstünde olmasıdır. Bunun nedeni
caminin alan darlığı olabilir.

MİTİL : Yüz veya kılıf geçirilmemiş yorgan.

**Dama çıkmış kar atiy
Kızlara çalım satiy
Çalımına s..tığım
Mitol yorğanda yatiy**

MİYENE : Kalaycılıkta kalaylanan kapların eğrilerini düzeltmek için
kullanılan sapı uzun, tek taraflı çekiç. Sözcük Ermenice-
dir.

**Vér herifin eline bi miyene, herifin ustalığını gör,
bah neyi düzediy, neyi düzedemiy.**

MORMORI : Azılı, keskin.

**Benim kardaşım mormorı bi gâvurdır, ne
merhemeti vardır ne vicdanı.**

MUHAMMES : Acı kahve (mırra) hazırlanırken içinde kahve kavrulmaya yarayan 25 - 30 cm çapında, kalın sacdan ve bakırdan yapılan büyük ve yayvan bir kepçeyi andıran tava.

**Keheveçiyem déyip geziysen amma ne mısabı
tanırsan ne muhammesi, gét Allah'ıysen işiye.**

MUHAVI : Bukağı. At, eşek, katır gibi binek hayvanlarının bir yere kaçmaması için ön ayaklarına takılan, bir tarafında özel bir kilidi olan kısa zincir. Bakınız : Bihavı.

**Kekligem avla beni
Gümişe kabla beni
Gecesi yar koynında
Gündiz muhavla beni**

MUSAFAT : Ulusal mimaride de adı bilinen Urfa taşı. Taş ocaklarından kesilerek tek yüzü tıraşlanan bu beyaz taş, duvar inşaatlarında kullanılır. Bu taşla yapılan duvarlarda taşın tıraşlanan yüzeyleri dışa gelmek şartı ile iki kat olarak örülür. Araya dolgu malzemesi konarak bir tür izolasyon yapılır, duvarın sıcaklığı ve soğluğu geçirmemesi istenir. Yumuşak olduğundan işlenmesi ve nakışlanması kolaydır. Bu nedenle Urfa konak mimarisinde duvarlar, kapılar, pencere üstleri bol nakışlıdır. Yapılan laboratuvar çalışmalarında bu taşın karbondioksit emdiği tespit edilmiştir. Urfa taşı bu yüzden çabuk kararır. "Musafat" Arapçadaki "müsavat : eşitlik" sözcüğünün yerel söyle

nişidir.

**İki kor daha musafat çekti mi bira, divar tamam,
evin hevalası kalmaz.**

MUŞTI : Müjde.

**Size bi muştı verecağam hindi, bahın düşip bayılıp
mayılırsayız karışmam.**

MUŞTILIH : Verilen müjdeli habere karşılık alınan veya verilen para,
hediye.

**Siye böyük oğliydan hér bi heber getirdim,
muştılığımı vér, siye söliyim.**

MÜCEDDERE : Bütün mercimek ve bulgurdan yapılan pilav.

**Aha şindi bı mücedderenin yanında hoş bi eşkili
olacahtı ki neşemiz yérine geledi.**

MÜD : (Ruha müdü) 205,25 kg lık bir tahıl ağırlık ölçüsü. 16 ve 17.
yüzyıl Urfa mali kaynaklarında geçen bu ölçünün ne zaman
terk edildiğini tespit edemedik.

**Kile mi daha eskidir Urfa'da yoğsam müd mi? Biye
kalsa ben müdi héç hetirlemiyem.**

MÜDEBBİR : Tutumlu, savurgan olmayan kişi. Özellikle varlığının
kıymetini bilen, lazım olmayan eşyayı atmayıp sakla-
yan, eşyalarının kıymetini bilen, elindeki kıt malzeme-
ile güzel yemek yapan, elinden her iş gelen ev kadın-
ları için kullanılır. Arapçadaki "müdevvir : idareci, ida-
reli" sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Ke kızım sen de müdebbir oladiy, malıya seḥep
çıḥadiy, héç béle olur mıdı?**

MÜDİ : Zararlı. Arapçadaki “muzır” sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Seniy yalavuz bize degil, yéddi meḥliye zerariy
var, amma müdimişsen ha!**

MÜFTEḤ: Taş yonuculuğunda taşları kesmek veya kakma yapmak için kullanılan, en fazla yonulan taş uzunluğunda olan Bir cetvel. Sözcük Arapçadaki “miftah ; anahtar” sözcüğünden gelmiştir.

**Bını kafaya éyyi koy, sen müfteḥi dorḡı tutarsay
daşı da egri kesmezsen.**

MÜGE’ET : Meclis, oturma; çay, kahve içip sohbet eden cemaat. Sözcük, Arapçadaki “müḡe’ed : oturma yeri” sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Aḡalıḥ vérmahnın olur oḡlım, sırfay açıl olacah,
müḡe’eti olacah; kurı aḡalıḥ olur mı héç?**

MÜḤTESİPLERİN KİBALTISI : Kendirci Mahallesi, Kemaliye Sokak’ta yer alan kuzey - güney doğrultusunda ki yapı.

MÜḤÜBBET : Muhabbet, dostluk, sevgi, yarenlik, hoş sohbet.

**Şüşede rakımız var
Ne gözzel saḡımız var
Dédıḥ müḥübbet olsun
Yohsa ne ḥekḡımız var**

MÜHÜP : Muhip, dost, kanka.

**Ossé’nen Mehemet mühübbi sadıktır. Mabénle-
rine girmeyin, pişman olırsız.**

MÜKEBBE : Buz dolabının olmadığı dönemlerde artan yemek bozul
masın, kedi yemesin diye yemeği içine koyup tavana as
mak için kullanılan büyük sepet.

**Yimegi mükebbeden hangi hıyar éndirdi, bahın
yimegin heppisini pisik yimiş.**

MÜRDİ MÜLEVVES : Alabildiğine berbat. Bu ikilemede Farsçadaki
“mürd : ölü” ve Arapçadaki “mülevves : pis”
sözcükleri bir araya getirilmiştir.

**Bı uğırsız adam bı çarşıda tüken açalı bı çarşığı
mürdi mülevves étti.**

MÜRÜT : Mürit. Yerel fonetikte son hecede yuvarlaklaşma ile kü-
çük ünlü uyumuna uygunluk meydana gelmiştir.

Kötü mürüt şıhının başına iş açar.

...

Saçlı şıha mürüt olmuş. (deyim)

MÜSEVVET : Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin tü-
rü. Bu adın Arapçadaki “sevad : karaya yakın esmer”
sözcüğünden geldiğini tahmin ediyoruz.

MÜSİRMAN : Müslüman.

Müsirman değil misen, insan değil misen oğlım?

Bah yimin édiyem, gene inanmiysan.

N

NACAḤ : Küçük, keskin, sapı kısa balta.

**Eliy işte, göziy oynaşta; diğket ét, nacağı eliye
vurırsan soyna .**

NADİM : Nadim, pişman.

**Béle söyleme, yarın dédiğıydan utanmağ var, na-
dım olmağ var; élin üzine bağamazsan yarın.**

NAĞARA : Düğün davulu. “Nekkâre” sözcüğüne yaklaştırılabilir. Ay-
rıca Uygurlarda vurmali bir çalgı olan “nahar” sözcüğü
de unutulmamalıdır.

**Oğlim ‘eskerden sağ sélim dönsin, kapının öğinde
yéddi nağara çaldırmazsam ne olım.**

NAHANA : Lahana.

**Nahana mı
Yarpız mı nahana mı**

**Heste heberi geldi
Esseḥ mi mahana mı**

NAḤİR : Köyün çeşitli kişilere ait bütün koyun, keçi ve sığırlarının otlağa çıkarıldığı sürü.

Ben çekerem ahıra, gendi gider naḥıra. (deyim)

NAḤİRÇİ : Köyün çeşitli kişilere ait bütün koyun, keçi ve sığırlarını tek sürü halinde otlağa belirli bir ücret karşılığında sabah götürüp akşam getiren kişi. Gündüz çobanı.

**Bı naḥırçıdan bi türli emin olamıyam, bencesine
bı, bi gün bi ḥalt édecaḥ.**

NAḲİL : Defa, kez, sefer.

**Bı naḳıl ben gidim onnarın yanına, baḥım biye ne
déyecahlar, ne mahana bulacahlar.**

NAḲİŞ TAḤTASI : Bir anlamı evlerde külünçe yapılırken, külünçe daha hamur halindeyken hamurun üzerine nakış vurmak için kullanılan, ceviz veya gürgen gibi sert ağaçtan yapılan üzeri nakışlı tahtadır. Diğer anlamı ise üzerinde ölü yıkanan teneşir tahtasıdır.

**Dün evde yoḥtım, gözleri kôr olmiya uşahlar nakış
taḥtasını kıya atmışlar.**

...

**Elleri kırılasiccılar, nakış tahtasına gelesicceler,
oḡlımı gene vurmuşlar.**

NAḲİŞLI :Urfada kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

NAKİŞLİ KABALTI : Kurtuluş Mahallesi'nde, içinde iki evin giriş kapısı bulunan üstünde bulunan çardağın pencere-
lerindeki taş oymalardan ötürü bu adı alan do-
ğu - batı doğrultusunda yapılmış geçit.

NAMMIS : Namus. Sözcükte yerel söylenişte ünsüz ikizleşmesi, son
hecede düzleşme meydana gelmiştir.

**Her şeye bilmiyem, bilmiyem déyisen; peki
nammısıya yimin éder misen bilmediğiya?**

NAMMIS TAKASI : Urfa'nın Antep çıkışında Akabe Boğazı denen
yerde büyük bir kayaya ait küçük bir oyuktur.
Bu oyuk doğal mıdır yoksa kaya birileri tarafın-
dan mı oyulmuştur. Bu soruların cevabını bilen
yok.Eskiden askere giden gençler askerde küfür
yedikleri zaman infial gösterip askerliklerini ya-
kacak bir ceza almasınlar diye, gurbete ekmek
parası için giden kişiler bazı nedenlere aşırı tep-
ki verip hayatlarını yakmasınlar diye "Ben namu-
sumu namus takasına bıraktım. Askerden veya
gurbetten dönünce oradan yeniden alacağım,
memlekete namuslu döneceğim, askerde veya
gurbette namusuma yönelik laflardan etkilen-
mem." anlamına gelen bir davranış içine girer-
lermiş. Son karayolu bağlantılarında burası mev-
cut yolun aşağı yukarı 50 m sağında kalmıştır.

**'Eskere gidiyken nammıs takasına nammısıy bı-
rah, 'eskere éle gét, yohsam 'eskerliği bitmez.**

NANCA : Ne kadar, azlık çokluğu sorgulayan soru zarfı.

**Niye gidiysen, nanca kalacaḡsan oralıḡta , biye
söle ki ben de soranlara éle söliyim.**

NANIḤA : Çocuk emziren kadınların sütlerinin artması için kullanı-
lan bir tür yabancı acı ot.

**Bı uḡaḡ ac anam, onun üçürü huysız; südiy yétmiy
bence, birez naniḡa kefle.**

NARDAN : Nar mevsiminde suyu çeşitli biçimlerde alınan narların
posaları toprak haline getirildikten sonra topraklar güneş-
te kurutulur. Evlerde hazırlanan bu topraklar, manavlar-
da da satılır. Kışın bu topraklar, az varlıklı aileler tarafın-
dan ekşi gerektiren yemeklere kona rak tüketilir.

**Bakḡal ‘Eḡmet ‘Emmi çoḡ ḡérslendi, iki toppaḡ
nardanı ḡegirdinin kafasına küreledi.**

NARINÇI CAMISI : Akarbaşı’nda, Haşimiye Meydanı’ndan gelirken
yolun solunda, Sakıbiye Tekkesi’nin karşısında,
Halil’ür Rahman Gölü’nden gelen suyun üzerin-
de yer alan bir camidir. Cami, Urfa’nın Yavuz Sul-
tan Selim tarafından alınmasından önce de var-
dır. “Narincelü Camii”olarak anılmaktadır. Vakıf
idaresinin 1523’te 744 altın, 1540’ta 2.777 altın
geliri vardır. 18. yüzyılda restore edilmiştir. Ca-
mi H 1255 (1838 -1839)’te Rakka Valisi Ahmet Pa-
şa tarafından yeniden restore edilmiş, küçük bir
cami olması nedeniyle son cemaat yeri camiye-
eklenmiştir. Caminin bu son restorasyonunda ki
kitabesi mutasavvıf şair Sakıp Efendi tarafından
H 1291 (1875 - 1876)’de yazılmıştır. Tek parti dö-
neminde vakıf satışları sırasında satılmış ve uzun
süre ağaç ambarı olarak kullanılmıştır. 1970’li yıl-

larda hayırseverler tarafından restore edilerek ibadete yeniden açılmıştır. Caminin bir vakfiyesi olduğu söylene de bu vakfiye kayıptır. Ancak caminin önündeki dükkânların caminin vakfı olduğu söylenmektedir.

Melmekette bula bula sataşacak adam Narinçî'nin imamını mı buldiy sen de.

NATIR : Sözlük anlamıyla “natır” hamamda çalışan erkek görevli, tellak anlamına gelir. “Natıra” ise kadınlar hamamında çalışan ve müşterileri yıkayan kadın görevlilerdir. Ancak Urfa’da “natır” kadındır. Natır, hamamda müşteri yıkama işini yapmaz. Evlerden gelen haber üzerine evlere giderek müşterilerin hamam bohçalarını alır, hamam çıkışında bohçaları eve götürür. Bunun karşılığında bir ücret veya bahşış alır. Eve gelen natıra iki bohça teslim edilir. Bir bohçada müşterilerin temiz giysileri, diğer bohçada hamam takımları bulunur. Natır, bu bohçaları birbirine düğümleyerek sırtına iki gözlü bir heybe gibi asar, onların üstüne hamam halısını atarak bohçaları hamama götürür.

Bi natırdır, bah nasıl oğlını ohıdiy; bizim eşşek mektebe gidiyem déyi, zuvahlarda geziy.

NEBİ EFENDİ ZİYARATI : Urfa’da Bedi’üz Zaman Mezarlığı’nın batısında. Asıl adı Nebih’tir. Horasan’dan tebliğ için gelen erlerdendir. Nakşibendi tarikatına bağlıdır. Bu tarikatın Halidiye kolu çıkmadan önce en güçlü kolu olan İmam Rabbani kolundandır. Müceddid olduğunu söyleyenler vardır. Vefatı 18. yüzyılın sonuna rastlamaktadır.

**Ne zaman babamın, dedemin mezarına gétsem
Nebi Efendi'ye de bi Fatiha vérrem.**

NÉCE : Nasıl soru zarfı.

**Bı géce ne gécedir
Baş yastıhtan yücedir
Yastıh kurbaniy olım
Yar yatışı nécedir**

NÉÇE : Ne zamana kadar anlamında soru zarfı.

**Eyvana serdim kéçe
Néçe bı 'ümrüm geçe
'Ecep o gün olur mı
Eliy elime geçe**

NÉÇEK : Kadınların günlük hayatta başlarına örttükleri çok ince pamuklu dokuma baş örtüsü. Ancak kırsal kesimde Kürt kadınları ve erkekleri "néçek" kullanmaktadır. Kadınlar bu örtüyü örtünmek için, erkekler de sıcağın ve soğuktan korunmak için örterler. Daha önceleri hem şehirde hem köyde beyaz olarak kullanılan "néçek", son 20 - 25 yıldır kırsal kesimden gelen kadın ve erkeklerde mor olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yaşlı kadınların siyah "néçek" taktıkları gözlemlenmiştir. Sözcük Kürtçedir.

**Kara néçek saçağı
Çektim paliy pıçağı
Bi sebbeh gel bi ahşam
Bi de öle sıccağı**

NÉÇİYE : Ne kadara, kaç, fiyatı ne anlamlarına gelen sözcük "nice-ye" sözcüğünün yerel söylenişidir. Ölçü zarfı olarak kulla-

nılır.

**Nékiye dédim, herif pel pel üzime bahtı, ben de
herifin sıfatına bahtım, Ustambul'da olduğımı
unıtmışam.**

NE'ERE : Sevinç gösterisi olarak nara, haykırış.

**Bı işi de beceremezsey unıtma bı sözimi, arhaydan
ne'ere çeppek çalallar.**

NEFSE : Lohusa.

**Aman ha bacım, nefse genç gelini yalavuz
bırakmayın, soyra al mal basar gelini.**

NEHİLİ : Yararlı, hayırlı. Arapçadaki "nâfi : yararlı" sözcüğünün yerel söylenişidir. "Hayırlı" sözcüğüyle birlikte ikileme olarak kullanılır.

**Hérli nehilisinden bı işi de üzimize gözimize bulaş-
tırmadan başa çıhadaydı, başka bi derdim yoh.**

NEHİT : Urfa mimarisinde "heyat" denen avlunun döşemesidir. Duvar inşaatında kullanılan "musafat" denen yumuşak, işlenmesi kolay beyaz Urfa taşına karşılık, geç aşınsın diye sert ve damarlı taşlar "nehit" olarak kullanılır. Sözcüğün hangi dilden geldiği bilinmemekle beraber, Arapçadaki "lahit : taş" sözcüğünden geldiğini tahmin ediyoruz.

**Hava savu, démedi déme soyra,nehide yanayah
basma, heste olırsan.**

NEKS : Böğür boşluğu. Vücutta böbreklerin yer aldığı boşluk.

**Neksime bi teppik vurmışlar, bayılmışam,
arhadaşlar beni hestehaniya götürmüşler.**

NE'LET : Lanet sözcüğünün yerel fonetiği. Yan yana olmadığı halde
"l" ve "n" ünsüzlerinde uzaklara birgöçüşmesöz konusu
dur.

**Éle bi iş yapah ki millet yarın bize rehmet ohısın,
ne'let ohımasın arhamızdan.**

NEMRUT TAHTI : Urfa Kalesi'nin arkasındaki dağlarda yer alan, ulaşımı zor, uzaktan bakıldığında taht gibi görüldüğü için Urfalının böyle bir adlandırmaya başvurduğu bu yer aslında Deyr-i Yakup Kilisesi'dir. Yapı M 2 veya 3. yüzyıla aittir.Şimdi Akçakale çevre yolu içinde kaldığı için ulaşım oldukça kolaydır. Bura da bir su kuyusu, mezar odaları vardır. Bu mezar odalardan birinde Kral Abgar'ın gömülü olduğu iddia edilmiştir. Orada bir anıt mezar da vardır.Bu anıt mezar Kral Abgar'ın kızı Amaşşemes'indir. Bu ad "Güneşin Kızı" anlamındadır.

**Urfa'nın Nemrut Taht
Yağmır yağdı sél ahtı
Urfa'nın gözzelleri
Beni derde birahtı**

NE'NE : Nane.

**Maşarayda ne'ne var
Sözleriye me'na var
Ne dédim de hulandiy
Derdiy ne gene ne var**

NENNİ : Ninni

**Alla beni
Al géydir alla beni
Siney beşik ben bala
Nenni çal salla beni**

NÉRAHTA : Nerede. “Ne” soru zamirinin sonuna cümleye yer anlamı kazandıran “aralık” sözcüğü eklenerek birleşik bir sözcük yapılmış, “ne - aralık” sözcüğünde“ önce “k > h” değişimi olmuş, sonra da orta hece düşmesi yaşanmıştır.

**Oğlanı kömir almağa göndermiştim, nérahta kaldı
ben de bilmiyem.**

NESİP : Kismet, şans.

**Bizim de nesibimiz bı delinin kahrını çekmaḥ; ne
yapaḥ, ya sabır, ya Allah.**

NEŞET BEG TETİRBESİ : Karameydan’la Yıldız Meydanı arasında sağda yer alan T biçimindeki çıkmaz sokak. Bu çıkmaz sokakta evlerin yanı sıra büyük bir “katırhana” vardı. Bugün bu çıkmaz sokakta bir otopark vardır.

**Benim hetirlediğim kederinnen Neşet Beg
Tetirbesi’nde Simsargilin çardahlı bi evi vardı.**

NEŞETKÂR : Urfa musiki fasıllarında kullanılan telli çalgı.

Reḥmetlîḥ ‘ödçi Helil ‘Emmi çoh sen’etkârmış, hem

neşetkâr yapar hem de çalarmış.

NETEKİN : Nitekim, doğal olarak.

**Netekin dediğimiz oldu, oğlandan baba üz göz
oldılar, aralarından perde kahtı.**

NEVALİ ÇORİ : Hilvan ilçesine bağlı Kantara Köyü (Mahallesi)'nde iki dere yatağı arasında kurulmuş, bugün Atatürk Barajı suları altında kalmış, MÖ 8000, MÖ 2800 yılları arasında sürekli iskân edilmiş bir yerdir. İnsanların göçebeliği bırakıp ufak çapta tarım yaptığı, hayvan ehlileştirmeye başladığı dönemler burada rahatça gözlemlenebilir. Burada yapılan kazılarda ok uçlarına, kazıcı ve yontucu aletlere, insan figürlerine, alçı taşından yapılmış insan başlarına, zahire ambarlarına rastlanmıştır. Buradaki kazılar 1983 ile 1991 yılları arasında sürdürülmüştür. Buradan toplanan arkeolojik malzemenin tamamı 2015 yılında açılan T. C. Kültür Bakanlığı Urfa Müzesi'nde sergilenmektedir.

NEVİR : Yüz rengi, yüzdeki canlılık ve sıcaklık.

**Kırh senelîh düşmanıyı seniy de karşıya getirselər
seniy de nevriy döner.**

NEZRÉTMAH : Adamak. Sözcük Arapçadır.(Nezr : adak)

**Bı arvat bı iki yétime gendi gendini nezrétmîş,
béle arvada can kıurban, helal olsun.**

NEZZELMAH : Kumaşın yıpranmasından ötürü kumaşa meydana gelen incelme.

Bı çekétin dirsekleri nezzelmiş, yéngisini al, bını bi fekıre vér artıh.

NIRH : Narh koymak, fiyat belirlemek.

Bı keder başlıh mı vérilir bi kıza, yohsam belediye bına da mı nırh koydı.

NIRH KOYMAH : Mecazi anlamda bir işe, bir alışverişe, bir tartışma ya veya anlaşmazlığa son noktayı koymak.

Bı işin olacağı yoh, herkes bildiğini söliy; bına anca mehkemedede kadı bi nırh kıya.

NIKKİL : Kuşlarda ve kümes hayvanlarında gaga. Mecazen bir şeyi bedava ele geçirmek.

Horız bi nikkil vurdı, bütün tavuğlar sağa sola kaçtı.

...

Bı adamın nikkil vurmadiğı gün yuhısı gelmez, alışmış bi kere.

İNOLARIN KABALTISI : Ulu Cami'nin güneyinde yer alan sokakta içinde iki evin giriş bulunan kuzey - güney doğrultusundaki yapı. Bu kabaltında İran şehbenderi Nino Bekir'in evi olduğundan yapıya bu ad verilmiştir. Bakınız : Koshana.

NIŞARA : Hızarlarda biriken tahta tozu. Ekmek yapmak veya ısınmak için yakacak olarak kullanılır.

Hava géçen ay éle savuhtı ki üç haşa nişara on gün

dayanmadı.

NİŞE : Nişasta.

Çoh öksiriysen bi nişe bulamacı yap, içine bi kaşşih yağ koyıp iç.

NIYNİM : “Ne yapayım?” anlamındaki tek sözcüklük soru cümlesi.

**Kınifir esti niynim
Kohısın kesti niynim
Üzi dost kelbi düşman
Ben béle dostı niynim**

NOT : Para, lira. “Banknot” sözcüğünün kısaltılmış biçimidir.

Bı postala girmi not istiyen amma ben bına on not bile vérmem.

NÖKER : Asker. Urfa’da asker sözcüğüyle birlikte ikileme olarak kullanılır.

Bizim şindiye keder kimin nökeri, kimin ‘eskeri olduğımızı duydiy; diniye, imanıya?

NUSKA : Muska. Üzüm şirasından yapılan bastık yenecek hale getirildikten sonra belli ölçülerde kesilir. İçine ceviz içi, toz şeker, çok az tarçın konarak muska halinde bükülür ve kış gecelerinde diğer şıra çeşitleriyle birlikte yenir.

Bı nuskiy icat édenin babasına rehmet, tebi yapanın da eline sağlıh.

NÜĞİ : 641 gr ağırlığında yarım okka gelen bir ağırlık ölçüsü.

**Onnarın bı ħam sözleri aha bı benim nefes borıma
nügi daşı kimin otırdı.**

NÜĞSET : Nühuset, sima çirkinliğı.

**Bı nüğset arvat, seniy de bi gün eviy başıya yığar;
soyradana démedi, déme.**

O

OCAĞOĞLI KABALTISI : Pınarbaşı Mahallesi'nde Hızanoğlu Camii'nin kuzey tarafında yer alan kuzey - güney doğrultusundaki yapı.

OCAĞOĞLI TETİRBESİ : Karameydan'ı Ulu Cami'ye bağlayan Karanlık Kapı'ya girildiğinde karşımıza çıkan ve batıya doğru ilerleyen sokağın kuzeyindeki çıkmaz sokak. Halen bu çıkmaz sokakta bir konuk evi hizmet vermektedir.

Ben evleniyken düğünim Ocağoglu Tetirbesi'ne girdiğiyda soldan ikinci evde yapıldı.

OCAH : Aile.

Ev yıhanın ocağına ataş düşer yavрім, şeytana uyıp éle bi heta yapmıyasan.

OCAH : Soyu din büyüklerinden birine uzanan ve kutsallık atfedilen aile.

O ev ocahtır, o eve hor baһan hor olur; daş atan daş olur, bını 'ekliyızdan çıhatmayın.

OCAḤ : Hastalar için havasının, suyunun, duasının iyi geldiğine inanılan ev.

Bı ocaḥta çoh ḥeste şıfa bulmuş anam bacım, éle durıp ağziy bırniy egip bükme.

ODIR BIDİR : O zamandan beri, o olaydan sonra.

Ben dersimi aldım,odır bıdır kimsiye kefil olmam; ağzımdan böyük yimin çıktı.

ODIR Kİ : Hem birazcık, azıcık anlamlarında sıfat veya zarf olarak kullanılır hem de “ancak “ anlamında edat olarak kullanılır.

Ekmegin ucından odır ki kopattım, daha ağzıma atacaktım; kıyamat kazzığından koptı.

...

Yérimden dorğıldım, odır ki iki adım attım; elim ayağım titremağa başladı.

OFİNİḤ : Alingan.

Aman ha ona toḥanmağa, ḥenek étmağa kaḥma, ofınıḥtır; çekiş çıḥadır.

OFİNMAḤ : Gücenmek.

Lafımı yanlış aynıyıp üstime gelmeyin; ben lafımı ortaya söliyem, kimse ofınmasın.

OĞİNMAḤ : Sessizce kıvranmak.

**Tuttı mı beni bi sancı, başladım oğınmağa; kimse
dönip biye bahmadı bile.**

OĞINMAH : Topacın (deleme) merkezkaç kuvveti etkisiyle yerin-
den kımıldamada sessizce dönmesi.

**O vahıt cevizden bi delemem vardı, éle bi
oğınıydı ki herkes beni hesitliydi.**

OĞLAH KĖRASI : Kekremsi bir tadı olan siyah üzüm.

**Oğıl, Ėorız kĖarası duriyken oğlah kĖarası mı yinir,
ben eğmak mıyam Allahiysen?**

OH : Ok.

**Yara sızlar
Oh degmiş yara sızlar
Yaralının Ėalından
Ne bilsin yarasızlar**

OHİMAH : Okumak.

**Yazı bilmem
Ohıram yazı bilmem
Bı yazım béle géçt
Gelecek yazı bilmem**

OHİMAH : Dili çözülmek, itiraf etmek, anlatmak.

**Sıfatına iki zımcırır Ėiyene keder ne varsa, ne
biliyse ohımağa başladı.**

OHLAVI : Oklava. Sözcük ek almadığı halde sonda ünlü daralması meydana gelmiştir.

**Yeşil buhça bağıyam
Gümiştēn ohlavıyam**

**Yarım bi domırçağ gül
Ben onın yarpağıyam**

OHLI KİPRİ : Oklu kirpi.

**Ben ifahken inan ét, ohlı kipriden kōrhtıgım keder
ilandan kōrhmazdım.**

ONA SEBEP : O yüzden, o nedenle; bu yüzden, bu nedenle, nedeniyle.

**Zamanında zatana ona ağzının payını vérmiştim,
ona sebep beni héç sevmez.**

ORTA HALI: Odanın orta kısmına serilen dikdörtgen biçiminde büyük halı.

**Halıları bı sene ‘ilaçlamadan kaldırdı; sıçanlar
Orta halının bi kenarını yimiş, bitirmişler.**

ORTANCIL : Ortanca.

**Ortancıl oğlı yarın ‘eskere gidiy déye herif kara
kara düşiniy iki gündir.**

OSANMAH: Usanmak.

**Yazı yazdım karadan
Osandım bı yaradan
İsterem siye gelim
Dağlar çıhmaz aradan**

OSSIRIH : Osurma, yellenme.

**Gelene gidene kulağ asma! Eski şıhların lafıdır: Bi
tükirikten gelen, bi ossırıhtan geri gider.**

OSSIRMAH : Osurmak, yellenmek.

**Astar koğar, bez koğar; ossırana téz koğar.
(atasözü)**

OT : İlaç.

**Me'dey mi arğiy, ot; bögregiy mi sanciy, ot; içimiz,
dışımız ot oldu ot.**

OTÇI : İlaç yapan kişi, kocakarı ilacı yapan kişi, halk hekimi.

**Vanés Böyük Yol'da otırırdı, bi zamanlar Urfa'nın
enusta otçısıdı, Urfa'nın doğtorıdı.**

OTIRAHCİ : Halı, kilim, keçe satan esnaf.

**Ta Otırahcı Bazarı'nda babasının tükenine keder
géttim gene bulamadım gendini.**

OTIRAHCİ BAZARI : Rızvaniye Vakfı'na bağlı olup oturakçı esnafının
çalıştığı Muhacir Çarşısı'nın arkasıyla Gümrük
Hanı'nın arasındaki çarşı.

**Otrahçı Bazarı'nda hem alışveriş yaparım hem de
üç beş dostımıza selam veririm.**

OTTIZ : Otuz.

**Bögin ayın ottızı
'Amerikan süt tozu
Muhtar yağı sahlamış
Ehrette yir toppızı**

OYAH : Uyanık, dikkatli.

**Oyah geldim
Yatmadım oyah geldim
'Ümir der yüz yaşadım
Göyil dér bayah geldim**

...

**Hahın oğlu cin kimin, acıh sen de birezim oyah
olsay noliy zankim.**

OYANMAH : Uyanmak, kendine gelmek.

**Seherde oyanasan
Benim kimin yanasan
Yaralı bülbil kimin
Daldan dala konasan**

...

**Kapı çalındı, içeri Ehmé girene çiğ işte ben o
mabénde oyandım, işin ferğine vardım.**

OYARMAH : Uyarmak, ikaz etmek.

**Ne déyim ben siye; seni günü gününden oyardım,
feket gene de beni dinnemediy.**

Ö

ÖFELEMAH : Ovalamak, masaj yapmak.

**O keder yol yéridim, ayahlarım şişmiş: bi her
sehebi olsa da ayahlarımı öfelese.**

ÖG : Ön, ön taraf. Sözcüğün Anadolu ağızlarında var olan nazal “n”
sinde gizli olan “g” ünsüzü açığa çıkarılmış ve yerel söylenişte
asıl olan “n” ünsüzü düşürülmüştür.

**Kaşları karalıdır
Gözleri belalıdır
Géçme kapım öginden
Üregim yaralıdır**

ÖGDAHİ : Öndeki.

**Bı gelen üç atlıdır
Üçi de çüt adlıdır
Ben yarımı tanıram
Ögdaḥki kır atlıdır**

ÖGE : Öz olmayan, üvey.

**Dayzam vicdanlı bi arvattı, öge uşahlarını öz uşah-
larından ayırmazdı hetta ögeleri daha çok keyi-**

rirdi.

ÖĞİNDE DURMAH : Evlenmek istediği kız kendine verilmeyince kıza çıkan başka taliplere engel olmak. Bu durum daha çok amca, dayı, teyze, hala kızları için geçerli olmakla beraber akraba olmayan kızlar için de geçerlidir ve kaba kuvvete dayalı açık bir tehdittir. Kız gizlice başkasına verilse ve bazı masraflar yapılsa, nişanı yapılsa kızın önünde duran genç her türlü masrafı tazmin eder. Bu kötü gelenek, Urfa'da birçok cinayete veya mutsuz evliliklere neden olmuştur.

Bı kızın öginde durmağ, kısmetini bağlamağ da noliy, yarın seniy de evladiy olur helbet oğlim!

ÖGLİK : Önlük.

Hele ögligiy géy, birezim hamır yağır, bınları soyram konışırır senden.

ÖGLİK KUŞI : İbibik kuşu. Anlatılanlara göre üvey annesinin zulmü ve kendisine su vermemesi nedeniyle kuşa dönüşmüş bir çocukmuş aslında.

Her kuşın ayrı bi sesi, ayrı bi ötmağı var : Öglik te hoş öter, keklik te; hele hele sakka kuşı.

ÖKSEMAH: Özlemek. Bu sözcüğün hangi etimolojik aşamalardan geçerek bu hale geldiğini çözemedik. “özlemek” fiilinin sadece ilk ve son harflerinin korunarak ünsüzlerinin bu şekilde bir değişime uğraması ne etimolojik olarak ne fonetik olarak açıklanabilir. Büyük bir ihtimalle bu fiil bugün Türkçede kullanılmayan başka bir fiildir, kanaa-

tindeyiz.

**Bı dağın sırdaşını
Topla çağıl daşını
Éle bi öksemişem
Kıynımın kardaşını**

ÖLÇE : Ökçe.

**Sen heşşeş misen yégen, ayakabıyın ölçesine
basma, gören ne démez.**

ÖLE : Öğle.

**Kıara néçek saçağı
Çektim pali pıçağı
Bi sebbeğ gel bi ahşam
Bi de öle sıccağı**

ÖNG : Ön, ön taraf. Bazı Anadolu ağızlarında nazal olan “n” ünsüzünde gizlenen “g” ünsüzü yerel söylenişte çekim eki aldığına açığa çıkmaktadır. Bu tür bir söyleniş, her sözcüğün kolay söyleniş biçimine önem veren yerel söylenişe ters bir durum olup söylenmesi zor olan bu sözcük bundan yarım asır önce yaşamış tüm Urfalıların duydukları bir seslendirmedir.

Sen sen ol, en öngde yérime.

...

**Démişler en ‘ekıllıyız kim; demiş, öngde giden
zencirli.(deyim)**

ÖRGETLEMAH : Önceden tembih ederek nasıl davranması gerektiği ni söylemek. Orta hecede ünsüz göçüşmesi meydana-

gelmiştir.

**Uşahları babam evde yoḥ déye örgetlemiş,
bizden kaçacağını zannédiy.**

ÖRGETMAḤ : Öğretmek. Orta hecede ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

**Çay içinde beden yar
‘Eklım aldiy neden yar
Evel béle degildiy
Seni bi örgeden var**

ÖRİK : Örük, saç örgüsü. Son hecede ünsüz düzleşmesi meydana gelmiştir.

**Bı dağı delemedim
Yol bulıp geledim
Örigim él elinde
Bıraḥıp geledim**

ÖRKE : Yöre, civar. “Ülke” sözcüğünün yerel söylenişi olduğunu zannediyoruz.

**‘Ecayıp bi ḥal; bı örkede bı ‘edetler yéngi yéngi
péydahlanmağa başladı.**

ÖRTİ : Yorgan, döşek ve yastıktan oluşan yatak takımı anlamına geldiği gibi , gelinin çeyizi anlamında da kullanılır. Sözcük sonunda ünlü düzleşmesi meydana gelmiştir.

**Bögin örti geliy, kınşılara ḥeber edin, gelsinler
üzleri gözleri céhéz görsin; çatlasınlar.**

ÖRTİK : Örtülü.

Aloğlı'yam naçaram
Örtik kapiy açaram
Nérde bi gözzel görsem
Postalı çütler kaçaram

ÖSKİRİK : Öksürük. Yerel fonetikte hem “s” ve “k” ünsüzleri arasında bir göçüşme son hecede ünlü düzleşmesi meydana gelmiştir.

Günniz canıma savuh mı vurdı nedir, géce yarısı
bi öskirik tuttu beni, yat ki yatasan.

‘Ö

‘ÖB : Tasarlanmış, gizli tutulan bir plan.

Bizim ‘öbe möbe ‘eklümüz basmaz, ne keder ‘öb varsa sende vardır.

‘ÖB SEHİBİ : Plan tasarlamaya, oyun yapmaya elverişli kişi.

O ne ‘öb sehibidir, siz bilmezsiniz; ‘ellem éder, kellemler éder, sizi suçlu çıkarır.

‘ÖCCE : Kabak kullanılmadan yapılan mücver. Yumurta, un, maydanoz, karbonat veya kabartma tozu, baharat, pul biber, yeşil soğan, tuz karışımıyla elde edilen hamur bulamacı kaşık kaşık kızgın yağa atılarak kızartılır ve sıcak olarak servis edilir. Tadı et köftesini andırır.

Anam bi ‘öcce yapmıştı, acımdan mı bilmiyem; inan ét, o dadı fitil ette bulamazsan.

‘ÖCİK : Bahane.

Siz ona bahmayın, hindi sesi çıkmıy amma iki güne kalmaz bize bi ‘öcik çıkarır.

‘ÖD : Ut, Arap müziği kaynaklı çalgı.

**‘Öd, keman, cümbüş, delbike tamam; hadé bi fasıl
geçaḥ, neşemizi bulah.**

‘ÖLBE : Yoğurt konan, tahta kasnaktan yapılmış 10 - 12 L kapasiteli yuvarlak kap.

**Rehenler ‘ölbelerde
‘Ölbeler kölgelerde
Benim göynim sendedir
Seninki nérelerde**

‘ÖÖ : Öcü, çocukları caydırmak için kullanılan korkutma sözü.

**Nenni yavrim nenni
‘Ö’o yimesin seni
Nenni yavrim nenni
Dertler yimesin seni (ninni)**

‘ÖR : Tütünün dibinde kalan ve kül haline gelen kısmı.

**Bı tütiniyden cıgara sarılmaz, sarsam da içilmez,
boğaziy yandırır, baḥsayna ‘ör olmuş.**

‘ÖTRE : İtır, saksıda yetişen hoş kokulu bir süs bitkisi.

**Evimizde ‘ötire
Mevla’m beni yétire
Éle bi kaynanam var
Ölim gele götire**

P

PAC : Baç.” Yol geçme hakkı” adıyla alınan para. Urfa’da “yol pacı” adıyla alınan bu paranın genelde gelin konvoylarının çocuklar ve gençler tarafından durdurularak alınması adettendir. Mecaz anlamda yarışmada avans almak veya vermek.

Ben gelin melin dinnemem; yol pacımı vérmezseyiz, nammısıma birdan géçemezsiz.

...

Birdan ağaca keder kaçah, siye girmi adım yol pacı vérrem, dé hadé.

PACA : Baca. Bakınız : Bihéri, Pihéri.

Tandırılığiyzın isi dumanı bı pacadan bizim eve geliy, héç mi konşı hekkı yoh?

PAFILDAMAḤ : Kedilerin öfkelenmesine istiareyle öfkeyle solumak, sinirleri yatışmamak.

İki gündir pafıldıyııp duriy, ağzımı açsam biliyem biye de çırnaḤ atacaḤ.

PAKÇIR : Bakır. Yerel söylenişte hem baş ünsüzde tonsuzlaşma hem de orta hecede ikizleşme meydana gelmiştir.

**Bı şehenler iki senedir kalaycı üzi görmedi,
heppisinin pakçırı çıhmış.**

PAKLA : Bakla. Yerel söylenişte ilk ünsüzde tonsuzlaşma meydana gelmiştir.

**Pakla aş ne zaman samsahlı yuğurtsız yinmiş,
geliyken acıh yuğirt getir.**

PAKLANĞUÇ : Kare, baklava dilimi.

**O keneviçede üç paklanğuç birbirinin içine
girmişti, ben de 'eynisini yapacağam.**

PAKLAVA : Baklava, bir tür hamur tatlısı. Fıstığın bilinmediği (Fıstık yazılı metinlerde, resmi kayıtlarda 17. yüzyıldan itibaren “kilitli fıstık” adıyla, daha sonra da “Şam fıstığı” ismiyle geçer. Cumhuriyetin ilk yıllarında Şam, hudutlarımız dışında kaldığı için Atatürk’ün Çankaya sofralarının müdavimlerinden birinin teklifiyle Antep fıstığı olarak adlandırılır ve kabul görür. Her ne kadar Antep’te de fıstık yetiştiriliyor olsa da Antep’in fıstıkla ilişkisi bu kadardır ve Urfa’daki fıstık üretimi Antep’ten fazladır.) Çok eski devirlerden gelen baklavanın önceki dolgu malzemesi taze bakla olduğundan tatlıya bu adın verildiği ve sözcüğün orijininin “ baklaviye “ olduğu rivayeti vardır. Bugün, çok ince açılmış baklava yufkasıyla, iç fıstık ve sade yağdan elde edilen, üzerine şeker şerbeti dökülerek yenen bu tatlı, oldukça makbul bir tatlı, makbul bir hediyedir.

**Ne ‘ecep bı sefer paqlava kimin konıştiy, démaḥ
béle de konışabiliysen.**

PALAḤ : Ayı yavrusu.

**Ayıdan çıḥsa çıḥsa palah çıḥar, meymun yavrusı
çıḥacaḥ degil ya ayıdan.**

...

**Bi baḥtım karşımda ayı palağı kimin bi oğlan;
üregim ağzıma geldi.**

PALAN : Semer. Sözcük Farsçadır.

**Sülo’yn yalanı, eşşegin palanı. Ona da inanırsay
ékılıydan şüphe éderem.**

PALAS : Kıl dokuma yer sergisi.

**Etrafı éyyi bi yaḥa, yére palası ser, üstine yataḥla-
rı aç; yatmaḥ zamanıdır.**

PALAZ : Kuş yavrusu anlamının dışında yavru kuşların yeni çıkan
tüyleri anlamına da gelir..

**Bı kuş daha palazken ben bı kuşa yéddi bıçıḥ léra
vérdim, o fiyete siye satar mıyam héç.**

PALIT : Pelit, meşe odunu.

**Kime ne fayday var bilmiyem; ne meyva veriysen
ne kölge, palıt ağacısan palıt.**

...

Allah’ın vérgisine kerar olır mı, ‘ekıl sır érer mi

oğıl? Velitten palıt, palıttan velit.

PALZA : Su muhallebisi, bici bici, paluze. Su ve nişasta pelteleşinceye kadar kaynatılır. Bir tepsiye dökülerek soğutulur. Soğuyan bu sıvı katlaşır. Bıçakla kare kare kesilerek kâselere doldurulur. Üzerine kaynatılmış şekerli su dökülür, kırılmış buz veya kar konur, istenirse şekerleme boyası ilave edilir ve servis yapılır. Sözcük Farsçadaki “palude” sözcüğünden gelmektedir. Anlamı “süzülmüş, saflaştırılmış”tır.

**Beni görene keder éle bi singirlendi ki bayılıp
kaldı, ‘eyni palza kimin titriydi.**

PAMBIH : Pamuk.

**Lafa geldi mi ağzıyı bi torba pambih kapatmiy,
lafnan olmiy bi işler yavricığazım.**

PAMPAL : Beyaz ve yumuşak tüylü.

**Karkâ yavrılarını seviyken ne keder pampal
yavrılarım var déyimiş.**

PAMPAL PİŞO : Özellikle buğday hasat zamanları görülen havada uçuşan hindiba otunun tüylü çiçekleri.

**Evlere, tükenlere pampal pişo girdi mi bil ki
Urfa’da harman zamanıdır.**

PANAZ : Altın benzeri veya rengi bir madenle yapılan ve üzerinde gaziye (kaziya) veya çeyrek altın benzeri pullar bulunan, başa takılan süs eşyası. Bakınız : Kaziya

**Başına tahmış panaz
Gerdanı kıardan bayaz
‘Elemi candan étti
İki hebbe cilve naz**

PANGA : Banka.

**Bı panganın öginde beni bekle, ben içeri bi girip
siye para çekim.**

PANGINOT : Banknot., kâğıt para.

**‘Ümrimde çeket mi géymişem, aha bı sakıya
tam yétmiş panginot saydım.**

PAPÉL : Lira, kâğıt para.

**Bı devirde cébinde helalından mor binlı papél
daşıyan kaç érkek var ki?**

PAPI : Çocuk dilinde ayakkabı, patik.

**Bı oğlanın papılarını géydir, elinden tut, yanıma
getir; gendini gezmağa götürim.**

PAPOR : Vapur .

**Evinin bıdır yolu
Mendilim yimiş dolı
Mektepli bi yar sevdim
Meskenim Paporyolu**

PAPORYOLI : Urfa’da 1930’lu yıllarda açılan iki gidiş, iki geliş dört

şeritli ilk cadde.Bu cadde bugün Bedi'üz- Zaman Mezarlığı'ndan başlayıp Sarayönü'nde sona eren Asfalt Cadde'dir. Bu yola "papor" denmesinin nedeni, bu yolun açılmasında çalışan işçilerin gündelik olarak 1 lira yani 1 papel almasıdır. "Papel" zamanla yerel söylenişte "papor"a dönüşmüştür.

Héç unıtmam, bından elli sene evel Paporyolı'nda dört sinama vardı.

PARÇA : Sinemalarda filmnden önce gösterilen fragman veya fragmanlar.

Sinamiya kırh elli metre kıldı, kapıdaıki simsar parça gösteriy déye bağıırdı.

PARÇA GÖRSTETMAH : Mecaz anlamda yapacağı bir kötülüğün, alaacağı bir intikamın ipuçlarını vermek, çıkacak olayları hissettirerek üstü kapalı olarak tehdit etmek.

Bah kıardaş göziy aç, bı adama bah; bencesine düşmanlarına parça görstedi.

PARÇA TİKE : Parça parça, paramparça anlamında ikileme. Daha çok beddua içinde kullanılır. Bakınız : Tike.

Bını biye reva görenler parça tike olalar, kıurda kıuşa yim olalar işallah.

PARPAZLAMAH : Can çekişircesine çırpınmak.

Teppik tam oğlanın kıarnına geldi, yére yığıldı, başladı parpazlamağa.

PASMANDA : Satılma ümidi taşımayan, satıcısının boğazına kalmış ticaret eşyası, salkada.

**Çarşıda bazarda ne keder pasmanda mal varsa
yalavuz benim herifim alır.**

PAŞA BAĞI : Şehrin doğusunda bulunan ve adına “Beg Şakkası” denilen, Bamyı Suyu’ndan gelen suyun yanı sıra Cıvı Deresi’nin suyuyla sulanan ve sebze tarımı yapılan, bostanlarıyla ünlü bir yerdir. İki derenin arasında yer alan bu verimli bölge arsa rantıecileri ve belediyele-yelerin yanlış imara ve ticaret alanına izin vermesi, bu vakıf arazilerini çalıştıran vakıf mütevellî heyetleri-nin para kazanma hırsı nedeniyle bugün Paşa Bağı’nın sadece adı kalmıştır. Paşa Bağı Rızvaniye vakfına ait-tir.

**Dedem dërdi ki o sene Paşabağı’nda bostan
kiralıyanlar çekirgelerin hışmına uğramış.**

PAŞA BAĞI DEĞİRMENİ : Şehrin doğusunda, Beg Şakkası mevkiin-Deki Paşabağı’nda kurulan bir değirmen-dir. Cıvı Deresi sularının bir sel halinde aktığı bahar aylarında çalışmış. Değirmen Rızvaniye vakfına aittir ve bugün mevcut değildir.

PATA : Oyunda, yarışta yenilememeye, berabere kalma durumu.

**Bikaç dehfede o heriften dama oynadı hı amma o da
benim keder usta, heppi pata; bi ben utiyam, bi o.**

PATA : Mantardan yuvarlak olarak yapılmış, çukur olan tarafının

Tanıklarıyla Urfaca Urfalica

İçine patlayıcı damlatılmış malzeme. Mantar tabancasına Urfa'da "pata dabançası" denir. Pata Urfa'da ya mantar tabancasına konarak ya da yuvarlak olarak kıvrılmış bakır tel arasına konarak çocuklar tarafından özellikle bayramlarda patlatılır.

**Oğlim sen o pata dabançasından gét arvadiy
korhit; bende korhacağ göz var mı?**

PATATYA : Patates.

**Bi güz, bi kış patatya soğan yiye yiye karnımızda
patatya ağacı çıhacağ rebbilbét hekkı üçün.**

PATPAT : Patlamış mısır. Bakınız : Cin Darısı.

**Hele bağ yaho! O evden bı eve daşınıyken patpat
elegini tandırlığın divarında asılı unitmişam.**

PAYA : Paye. Urfa'da bu sözcük övünç anlamında kullanılır.

Qaya, aha bı da siye bi paya!

...

**Herifi dört senedir kulbet geziy, bı birda paya
satiy.**

PAYALANMAĞ : Övünmek.

**Viş anam, ne günnere kaldı! Güvegisinnen
payalanmağa utanmiy mı?**

PAYAM : Badem

**Bi dalda iki payam
Géttiği gün sayam
Hanrı yoldan geliysen
Ora çüt bülbil koyam**

PAYDAŞ : Denk, eşit, aynı yaş, boy, kilo konumunda aynı; muhatap.

**Paydaşım mısın, ne vuriysen, hindi paydaşın
getirrem siye görürsen.**

PEHKEM : Muhkem, sağlam, dayanıklı.

**Bı kapı demir kapı
Binası pehkem kapı
Beni yardım ayıran
Dilene kapı kapı**

PEHLE : Rekabette pusu kurmak ve biriyle aşık atmaya kalkışmak anlamlarındadır. Sözcük Farsçada mezar yapılırken ölünün sağına soluna konan taşlar anlamındadır. Urfa'da bu anlamı nasıl kazandığını bilemiyoruz.

**Çolıh çocıhnan pehle kuracağıya otır işiye kârıya
bahsay öler misen zanki.**

PEHLE KURMAH : Boy ölçüşmek, alt etmek için pusu kurmak.

**Zuvahta kimsenen pehle kurmiyasan, hañnan
urğışacañ halımız yoh.**

PEL PEL : Bomboş, bön bön anlamında ikileme olup bakmak fiiliyle birlikte kullanılır.

**Buḥça k̄olında döner ḥemamdan
Üzime pel pel baḥar aynamaz ḥaldan
Yanaḡı aldan dudaḡı baldan
Gel kurtat beni yarım düştüḡim ḥaldan**

PEMPE: Pembe

**Piyarın başında ben gördim onı
Siyahtır şarvalı pempedir donı
Gözzel sevenlerin bı mıdır sonı
...**

PENCER : Pancar.

**Bı mevsimde paḡla boranısı yiyilir, pencer boranısı
bi dahaki kışa ḡalsın.**

PÉNDİR : Peynir.

**Uy kızlar kızlar kızlar
Otırmış pendir duzlar
Bı tavuḡ sizden éyyi
Her gün yımırta ḡuzlar**

PENK : Anadolu'nun bir çok yerinde oynanan peçiç oyununda oyun cunun attıḡı boncukla (Urfa'daki adı it boncığı) 12 (5 açık bir kapalı) veya 25 (beş kapalı bir açık) atması durumunda kendisine verilecek bir sayılık avantaj veya bonus. Oyuncu, bu durumda 12 yerine 13, 25 yerine 26 kare ilerler.

Peçiç mi oynıyḡ ki penk déyisen oḡlım, seninki

biye göre düpedüz huva, huva.

PEPE : Çocuk dilinde ekmek.

**Daha sen ekmege pepe déyisen, şindi kaħmıř
neyin de'vasını görıysen.**

PERÇEMLİ :Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

PERÇİM : Perçin.

**Demirçiye götür bını, iki yérden perçim attı mı taħt
sapsağlam olır.**

PERİKMAH : Ürmek, korkmak.

**Niye yalan söliyim ki en evel ben periktim, ödim
patladı, ter bastı beni.**

PERİKTİRMAH : Ürkütmek, korkutmak.

**Boşına urğaşıysan, beni periktirecaħ igit daha
anasının karnına bile émedi.**

PERİZ : Perhiz, rejim, diyet.

**Dayım elli yaşından belli 'eraķıya, şaraba
perizlidir, éle yérlere gelmez siznen.**

PERK : Berk, sağlam.

**Yére perk basarsay ben de ciddi olduğiy aynaram,
gidip o kıızı siye isterem.**

PERKİTMAḤ : Berkitmek, sağlamlaştırmak.

**Sen hela yériy perkitmah üçün ‘eleme yelleḥçılıḥ
ediysen, élin açığözleri nérelere vardı.**

PERVANTLAMAḤ : Keçe imalatında keçe yapımı bittikten sonra ke-
çe kenarlarını temizleyerek, fazlalıklarını alarak
düzeltme, tıraşlama işi.

**Kécey bitti, yalavuz daha pervantlamadım, yarın
hezır olır; gel, al.**

PÉSTE : Gülle oyununda, oyuncuların yere diktikleri ve gülleyle vur-
maya çalıştıkları düğme(pul)ler. Sözcük Farsçadaki “ besten
: bağlamak” mastarının edilgen çatısı olan “beste : bağla-
lanan” sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Péstede bir, güllede iki. Pésteyi vurırsam bi pul,
seniy gülleyi vurırsam iki pul alıram.**

PÉSTE BEKLEMAḤ : Mecazen fırsat kollamak.

**Élin oğlı cin kimin, hepsi péste bekliy, ucıza
satasan ki damı eliyden alalar.**

PÉŞENK : Önde giden, lider, kervan başı. Farsçadaki “ piş : ön” ve
“ahenk : hareket etmek” sözcüklerinden.

**Kül o kervanın başına péşengi éşşek olırsa, déyen
böyüklerimiz zankim bizi görmişler.**

PÉŞKİR : Havlu. Farsçadaki “piş : ön” ve “gir : tutmak” sözcüklerin-

den.

**Bı péşkir bahın kirinden kırılıy, bı evde bi arvat yoh
mı bını yahıya.**

PÉŞTİMAL : Peştemal. Hamamda çıplak kalmamak için kullanılan örtünme aracı olan peştemal, bazı yoksul ailelerin genç kızları tarafından sokağa çıkarken örtünmek için de kullanılırdı.

**Péştimal uçtı baştan
Kiprik var uzun kaştan
O seni y kara göziy
'Eklımı aldı baştan**

PÉTEK : Eskiden evlerin zahire odalarında bulgur, buğday, mercimek, nohut gibi zahirelik ürünleri saklamak için kullanılan; çamur ve saman karışımından yapılan , 80 - 100 cm çapında, 1,50 - 2 m yüksekliğinde silindirik depo. Her ürün için ayrı bir petek kullanılırdı.

**Burğıl aliyken petegi kırmıyasan, diğket ét, bütün
kış rezzil olırıh.**

PÉYHEMBER : Peygamber.

**Karayam biber kimin
Koçaram 'ember kimin
Allah sabırlar vérsin
Ayıp péyhember kimin**

PÉYİK : Don paçası veya şalvarda bol bırakılan ve sallanan orta kısım.

**Yérirken şerval hoş dursın déye şervalın peyigine
daş koyallardı.**

PEZVENT : Pazubent, pazı bağı. Gelişmiş pazıya sahip kişilerin kollarına taktıkları boncuk işlemeli veya deriden yapılmış tokalı bandaj. Sözcük Farsça olup “bazu : pazı, pazu” ve “bend : bağ” sözcüklerinden oluşmuştur.

**Hevek'in yollarında
Çimeydim göllerinde
Bi çüt pezvent olaydım
O yarın kollarında**

PIÇ ÉTMAH : Çocuk dilinde öpmek. Bakınız : Mıç étmah.

**Bi çocıh pıç étmahtan, mıç étmahtan aynamaz;
para vér yéter.**

PIÇAḤ : Bıçak.

**Ḳara néçek saçağı
Çektim paliy pıçağı
Bi sebbeḡ gel bi aḡşam
Bi de öle sıccağı**

PIÇAḤÇI MÉYDANI : İmam Sekkaki Camii'nin kuzeyinde yer alan, Büyüyük Yolu İsoṡcu Pazarı ve Haşimiye'ye bağlayan ve birçok sokağı açılan küçük meydan olup adını “sekkak : bıçakçı” ilişkisinden almaktadır. Bu rada tarihin hiçbir döneminde ne bıçak yapılmış ne bıçak satılmıştır. Bu ad; meydana, camiye adını veren İmam Sekkaki'den gelmektedir ve bu zat Urfa'ya dışarıdan gelen irşad erlerinin dendir.

PIHÉRİ : Buhari, buharlık, baca. “Buhar” sözcüğü ses değişimleriyle yerel söylenişte “pıhér” olarak değişmiştir. Sondaki “i” ünlüsü, nispet “i”sidir. Bakınız : Bıhéri.

**Niye babo, bizim pıhérimizin dumanı egri mi çıhiy,
bizim ne suçımız var?**

PIRAVA : Prova.

**Benim terzim de bi ‘elem, pıravıya on beş gün
soyra çağırdı, ne şans degil mi?**

PIRTI : Sözü edilecek kadar önemi olmayan eşyalar. Sadece “pılı” sözcüğüyle birlikte her yörede kullanıldığı gibi Urfa’da da sıkça kullanılan bir ikilemedir.

**Madam bütün kebihet bende; yarın, öbörgün pılımı
pırtımı toplar, giderem.**

PİSKİLÉT : Bisiklet.

**Şindiki uşahlar çoğ şanslı, bizim degil pıskılétimiz,
bizim çevirmağa bi çemberimiz bile yohtı.**

PITPIT AŞI : Bir tür şekerli veya tuzlu makarna. Şehriye kesildikten sonra, kavrulmadan önce haşlanır, içine şeker veya tuz konarak üzerine çok az dağlanmış yağ ilave edilir.

**Ha işte o gün ilk dehfıe pıtpıt yidim, dadını héç
sevmedim, bi daha da yimedim.**

PITPIT ŞORBASI : Salçalı bulgur çorbası.

**Biz etten, tiritten böyimedih; pıtpıta, kemece,
ekmek aşınağaşşıh salladıh.**

PİÇ : Yetişmiş ağacın diplerinde ve gövdelerinde sonradan yeşeren ve ağacın hem büyümesini hem fazla ürün verimini engellleyen dallar.

**Bi işe yaramadiy bögin, bayrım al bı dehriy eliye,
ağacların piclerini temizle.**

PİÇ : Vitamin eksikliğinden tırnakların dip etlerinde meydana gelen soyulma.

**Uşahlar kaç aydır et yimiyle, bahsayna
dırağlarının dibi piç piç olmuş.**

PİN : Tavuk kümesi. Sözcük Kürtçedir.

**Bi pine bi tilki yéter oğlım, yanımda fazla gezip
ortalığı bulandırma.**

PİNTİ : Pasaklı. Urfa'da bu anlamda kullanılan sözcük, Türkçedeki "cimri" anlamıyla hiç kullanılmaz.

**Ne keder gezsem bı melmekette senden pintisini
bulamazdım; biye piyanğodan mı çıktıy.**

PİRÇİKLİ : Havuç. Sarı ve mor renkte olur. Urfa'da yetişir. Turuncu renkte olan havuç eskiden Urfa'da bilinmezdi.

**Benim de anam, babam, 'ekrıbam var, yérden çıhmış
pirçikli miyem zanki.**

PİRÇİKLİ PİLAV : Havuçla yapılan etli, baharatlı pirinç pilavı. Bakınız

: Miğribi pilav, Buhara pilavı.

**Éle bi pirçikli pilav öksemişem ki zankim kırh
senedir yimemişem.**

PIRPIRİM : Semizotu.

**Bahçalarda pirpirim
Dalları dilim dilim
Biz Osman'ı everdi
Yusıb'a Allah kerim**

PİSİK : Kedi.

**Babam yuğirt getirdi
Pisik bırnını batırdı
Pisik bırnıy kesile
Minaradan asıla
Minara pıçağ pıçağ
İçinde demir ocağ
Demir ocağın kilidi
Kapiya gelen kim idi
'Emmim oğlı Musacı
Kolı budı kıssacı
Hindi gelir görirsen
Güle güle ölirsen**

PİSKİVİT : Bisküvi.

**Al bı ekmegin bi lohma dadına bah, 'éynim piski-
vit kimin bi ekmek.**

PİSKİVİT ÇOCIĞI : Evde büyümüş, hayatı ve sokağı tanımayan terbi

yeli çocuk.

**Sen piskivit çociğisan oğlım, sen gét böyigiy
gönder; onun ağzının payını vérim.**

PIŞİRİK : Un çorbası. Un hafif kavrulur, üstüne su ve tuz ilave edilir.
Dağlanmış yağ ile soslandırılarak servis edilir. Bakınız : Bü-
şirik.

**Anam pişirik yapar, biz kaşşığı sallardıh; şindiki
uşahlar yimek begenmiy.**

PIYAR : Pınar, eşme, su kaynağı.

**Piyar başı millidir
Gözzel seven dillidir
Gözzel seven igitler
Yéřişinden bellidir**

POHLICA : Halil'ür Rahman ve Ayn-ı Zeliha göllerinden çıkan su bir
çay halinde şehrin doğusuna doğru yer altından akar.
Hasan Paşa (Padişah) Camii, Narıncı Camii, Pamukçu Pa-
zarı, Gümrük Hanı, Pazar Camii, Eskici Pazarı, Debbağ-
hane, Kelleci Çayı doğrultusunda akan su, Arap Mey-
danı'ndan sonra açığa çıkar. Artık çok kirlenmiş olan su,
bahçelere hem su hem de gübre niyetine verilir. Bugün
Alparslan İlk Öğretim Okulu'nun yerinde akan bu kirli
suya bu ad verilmiştir. Bu suyun batı yakasında iki kah-
vehane olduğu ve kahvehane sahiplerinden birinin di-
ğerini bıçaklayarak öldürdüğü halk arasında söylenege-
lir.

**Onın diline düşecağıya Pohlica'nın suyına düşedy,
daha kolay pâklanırdıy.**

POLAT : Çelik. Sözcük Farsçadır.

Çiçek aldım kebbattan
Yar üregi polattan
Ben yara çoh yarvaldım
Vazgécmedi 'inattan

POLAT ŞEKERİ : Kaya şekeri. Halk hekimliğinde kullanımı yaygındır.
Egzama, her tür kaşıntı ve öksürük için kullanılır.

Duzsız leblebi, polat şekeri, çini levendi aldiy mı
siye éyyi bi 'ilaç yaparam.

POTRA : (Potıra)Pudra.

Ne allıh bırahtı tükende, ne podra; cébindahtı
pariy bitirdi, tükençi kéf étti.

. . .

Oy potıra potıra
'Emmim kıızı otıra
Otırmahtan ne çıhiy
Gelin ola kırtıla

POZMAH : Bozmak.

Seherin ilk ezanı
Çığır mektip yazanı
Hanası harap olur
Yarnan ariy pozanı

PÖÇ : Kuyruk sokumu kemiği.

**Attan düşmiş, pöçi egilmiş, dellek dorğıltsın dé-
ye hemama götirdiler.**

PÖÇİK : Sigara izmariti.

**Zuvaḥlardan pöçik toplıyıp içtiğimiz günler oldı,
bi gün béle étmedih.**

PÖLMAḤ : Bölmek.

**Tarlıy ikiye pöldiler, her biri bi kardaşa amma
‘emmisi oğlu geldi, işi karıştırdı.**

PÖLMAḤ : Paylaştırmak

**Bi yaz kazandığımız pariy aramızda pöldih,
elimizde kalan para ikimizin de işine yaramadı.**

PÖLMAḤ : Parçalamak.

**Daha sırfiya yimek gelmedi, ekmegi pölip pölip
yisen, ḥapan mı kaldiy?**

PÖRENK : Fırınlanmış tuğladan yapılmış kapalı su arkı görevi yapan
60 - 70 cm boyunda, 25 - 30 cm çapında boru.

**Zuvağımıza pörenk döşediler, tabıqlardan kurtıl-
dih héç olmazsa.**

PUÇ : Boş.

**İki senedir kımıl giriy ekine, başşaḥların hepsi puç
olıy; emege mi yanasan, giden parıya mı?**

PUÇ OLMAH : Soğuktan hareketsiz hale gelmek, donayazmak.

**Hava éle savuh ki iki hatra odın getirdim, valla
elim ayağım puç oldu.**

PUÇ TUTMAH : Yok saymak, hesaba katmamak.

**Beni bı sefer puç tutın; işim var, kârım var, eve
érken gidecağam.**

PUL : Düğme.

**Seriögi'nde karşılaştım; sakşosının iki pulı düşmüş,
sakşosu kirinden kırılıy.**

PULLAMAĞ : Düğmelemek.

**Gét işiye Allah lillah 'éşkına siye de ögimi
pullıyacağsam ölirem daha éyyi.**

PUR: Taş kabuğú. Biyolojik ve kimyasal etkenlerle çürüyen taşların
dış yüzeyinde meydana gelen sert kabuklanma.

**Bıralar heppi kıya, heppi pur;bırağá temel kıaz-
mağ éle kıolay degil.**

PUŞ : Hasattan sonra kalan uzun buğday sapları. Bu saplarla yastık
yapılır, sepet veya sele örölür, yaz oturacağı olan "hayma"la-
rın üstüne atılır, bazen de köylerde minder olarak kullanılır.

**Bı yastıhlara şindi sap yastıh déyiler, eskiden bı-
lara puş yastıh déllerdi.**

PUŞI : Kırsal kesimdeki erkeklerin evden çıkınca yaz kış başlarına örttükleri beyaz örtü. Son zamanlarda beyaz rengin yerini mor renk almıştır. Kadınlar ev dışına çıktıkları zaman kullanırlar. Erkeklerin kullanım nedeni ise kışın soğuktan, yazın sıcaktan korunmaktır.

Puşının üstüne bi de 'egâl yerleştirdiy mi tamam; sende delikanlısı yok.

PÜRÜZE : Firuze taşı. Yeşil, mavi ve turkuvaz renkleri vardır.

Barmağındaki pürüze üzüğü kayınbabası gendine Hec'den geliyken getirmiş.

R

RAHT : Fişeklik. Bele kemer olarak takıldığı gibi koltuk altından geçirilerek omza da asılır.

**Urfalıyam tahtım yoh
Tifengim var rahtım yoh
Yar göksine gül düzmiş
Bi gül keder behtim yoh**

RAHVAN : Atın bir yürüyüş şekli olmakla beraber Urfa'da hızlı yürüyebilen binek hayvanı anlamında kullanılır.

Bağa çıhacağam; éyyi bi éşşek arıyam, arıyam bi rahvan éşşek bulamıyam.

RASGELDİLERİN KABALTISI : Cami - i Kebir Mahallesi Rastgeldi Sokak'taki kuzey - güney doğrultusunda çıkmaz sokağın (tetirbe) ağzındaki yapı.

RATIP : Ratip, rutubetli.

Mırad'ın kenarı ratıp oliy déye vahtında oralıhta éyyi tütün olırmış.

RAVAḤ : (Ravak)Revak. Ön ve yan tarafları açık kemerli yapı. Evlerde her revak ayrı odalara açılır. Camilerde ise revak altları son cemaat yeri olarak kullanılır.

Yaz geldi mi heppi ravaḥın altında yatardı rehmetli dedem serin oliy déye.

RAY : Oy, rey, düşünce, kanaat gibi anlamları vardır.

İşler benim rayımda gétmiy ki, beni ḥissaba almiysız,hindi ben ne désem boş zatana.

REBBİLBÉT ḤEKḲİ : Urfa'da "Allah'ın evi : Kâbe" adına yapılan bir tür yemin.

Bı işin bittḡını bıraḥta biye söylemesseyiz Rebbil-bét ḥekkı için bıraḥtan kaḥmam.

REBBU'É : İşe yaramaz, sözüne güvenilmez, beş para etmez kişi.

Onın nesine havas édisen, nasıl onın sözine uyisan,rebbu'énin biri.

RE'BİL : Kaparo.

O zamanın parası valla gendine tam tamına segzen bés léra re'bil verdim.

RE'BİLLEŞMAḤ : Kaparolaşmak, ön ödeme yapmak.

Herifnen daha re'billeşmemişsen bile, bı nasıl alışveriş ben aynamadım.

RECUŁ : Usta, her zorluęun altından kalkabilme yeteneęi olan kiři.

**Benden sen bir miyih? Ben seni y keder recul
olamam, seni y hali y başka kardaşım.**

REHEN : Fesleğen çiçeği.

**Rehen ektim divara
Kimsem yohtır suvara
Evelden turp kimindiy
şindi döndiy hıyara**

REHEN : Rehin, tutu.

**Rehen biraħacaħ bi şeyiy de yoħ, siye nasıl
güvenaha, ne deye para véraħ?**

REJİ : (Reci) Ellisekiz Meydanı'ndaki tütün deposu, tütün doğrama atölyesi. Bir zamanlar İnhisar Vekâleti'ne (Tekel Bakanlığı) bağlı bir işlik iken 1939'da bu işlik, Malatya'ya kaydırılmış ve bina, uzun süre boş kalmıştır. Zaman zaman depo olarak, tekel tarafından üzüm ambarı olarak kullanılmıştır. Binanın aslı bir Süryani kilisesidir. MS 6. yüzyılda yapılan bir kilisenin kalıntıları üzerinde 1861' de inşa edilmiş ve cumhuriyete kadar işlevini sürdürmüştür. Süryani azizlerinden Mar Petrus ve Mar Pavlos adına yaptırılmıştır. Süryaniler Urfa'dan ayrılınca, yapı uzun süre bakımsız kalarak harabe haline gelmiştir. Bina harabe halde iken 1990'lı yıllarda restore edilmiş ve Vali Kemaleddin Gazezoęlu Kùltür ve Gençlik Merkezi adıyla çok işlevli bir kùltür merkezi haline dönüştürölmüştür.

REşADIYA : Sultan Mehmet Reşat zamanında basılan altın lira. Aya-rı 21 olan bu altın 7,2 gr ağırlığındadır.

Bi reşadiya keder kıymatımız yoh mı yaniyda? Bını senden ummazdım valla.

REŞBER : Rençber, işçi, gündelikçi.

Ben reşber bi adamam, benim altına, gümüşe kafam çalışmaz, sen biye ekmekten beşet.

REŞME : Hasat zamanında harman görevlisinin taşıdığı tahta oymalı işaret damgası.Hububat biçimden sonra bir küme hali-ne getirildikten sonra “şahna” denen görevli reşme ile kümenin belirli yerlerine işaretler koyar. Reşmenin nereye vurulduğunu ancak şahna bilir. Şahna görevine gün batımı başlar, görevini gün ağarınca bırakır. Gün doğunca harman harmanı harman sahibine teslim eder. Amaç, hububatın çalınmasını engellemektir.

Eski harmanlar yoh, ekin hemin ‘erasaya éniy, ne şahna kaldı ne reşme.

REŞME : Kadınların kırsal kesimlerde başlarındaki köfünün kenarına taktıkları gümüşten yapılmış süs eşyası, avadanlık. Bakınız : Köfü.

Kızın düğünde reşmesi keyboldı amma anası duyar déye hêti kesiliy.

REVİŞ : Parlaklık anlamına gelmekle beraber Urfa’da beniz rengi, davranış biçimi anlamında kullanılır.

Biye kızını vermağ istiydi, nişanlı olduğımı éşidene keder revîşi degiştî.

RIHT : Basamak yüksekliği.

**Bı merdivanın rıhtı kimin olsun bizim merdivanın
rıhtı; kolay énilip çıhılsın.**

RİTİL : 6 okkalık bir ağırlık ölçüsü. 7, 686 (1,281 . 6) kg olup yaklaşık
bir batmana eşittir.

**Bı taylıhta bencesine 5 rıtlı üzüm ya var ya yoh,
istersey şertine de girrem.**

RİK : Kin, düşmanlık.

**‘Öc başka, belasını satmağ başka, rik başka;
kariştirma birbirine héçbirini.**

RİK ATMAĞ : Düşmanca takıntı beslemek.

**Ne yapacağımı bilmiyem, şaşırıp kaldım; fırınçının
şegirdi bizim enige rikini atmış.**

RİZE : Reze, menteşe.

**Kapının rizesi yağsız kalmış, gece biriyiz çıharı
çıhtıyız mı yuhım kaçıy kıcirtıdan.**

ROSTAR : Dayak.

**Böginlerde havurı başına vurmıştı; rostarı yidi de
sesi kesildi ‘érzi kırığın.**

RUT : Parasız, müflis.

**Evelden ruttı, birezim para tuttı; keri, kız, ‘erakı,
kumar; gene rut, gene rut.**

Tanıqlarıyla Urfaca Urfalica

S

SABBARE : Yıldızlı, çiçekli, parlak kadın kumaşı. Bu kumaşın adına 19. yüzyıla ait şer'i sicil kayıtlarında rastladık. Sözcüğün fonetik yapısından Arapça olduğu anlaşıyor. Fakat bu ad Hintçe, kumaş da Hint kumaşı olabilir. Sicil kayıtlarında "100 ğurış kıymetinde" ibaresi geçerken aynı kayıтта bir bakır leğenin fiyatı 20 ğurıştır. Bu bakımdan kumaşın değerli olduğu anlaşıyor. Ancak, bu adlandırmanın yerel olup olmadığına karar veremedik.

SACABASMA : Evlerde ekmek yapıldığı gün ekmek pişirme işleminin-
minden sonra sac yağlanır. Halka biçiminde kesilmiş
patlıcanlar sacın üstünde pişirilir. İstenirse domates
ve biber de pişirilebilir. Hafif yanık kokan bir lezzeti
vardır. Bazlama (bazlamaç)yla dürüm yapılarak ye-
nir. Lezzetiyle çok sevilen bir aperitiftir.

**Öğimizdahki bazar günü anam ekmek yapıy, bize
saca basma yimağa gel.**

SAÇLI ŞİH : Evin hanımı. Hanımına fazlaca düşkün olan, onun sö-
zünden çıkmayan erkeklerle rin hanımlarına verilen sıfat.

Kardaşım aynadı ki saçlı şıha mürit olmuş,

ortalıhta ne gendi var ne adı.

SAÇ ÖPİMİ : Urfa’da evlenme adetleri içindeki ritüellerden biridir. Kız istendikten, istek kabul gördükten, kesim kâğıdında anlaşma sağlandıktan sonra damat adayının annesi, nenesi, kız kardeşleri, teyzeleri, halaları, komşuları, yakın akrabaları kız evini hediyeleriyle ziyaret eder, kızın annesi misafirlerine bir yemek verir. Bazen de çiğ köfte, hedik ikram eder. İkramlar kızın ailesinin imkânlarına göredir. Amaç ailelerin birbirini tanınmasıdır. Bakınız : Kesim Kâğıdı, Sekkel Öpimi.

Bi saç öpimi yapah dédiḥ, ağzımızdan bırıımızdan getirdiler, kara mor ola.

SADA : Hep, her halde, her zaman, sadece.

Çoḥtandır baḥıyam sen sada ortalığı karıştııysan, başka bi bildiḡiy, yaptıḡiy yoh zatana.

SADA : Sade, sadece.

Bı adam sada neşe, ne désey herifin coḡabı ḥezır gülmaḥtan öldiḥ.

SADAYAĞ : Sade yağ. Sadece koyun sütünden yapılır. Lezzetini çevredeki otların özelliḡinden alır. Özellikle ovada yetişen sarı çiçekler yağa güzel bir rayiha verir. Bu nedenle bazı Urfalılar, bu yağa “ ’Erap yaḡı” der. Süt, iyice kaynatılır, yaḡ alındıktan sonra, yaḡ bir müddet bekletilerek yaḡın köpüḡü alınır. Yaḡ daha sonra kaynatma işleminden geçirilerek içindeki ayran çıkarılır. Geride sadece saf yağ kaldıḡı için “sade yağ” adı verilmiştir. Yaḡ, en soḡuk havalarda bile donmaz.

**Bı sadayağı péndirli hevla üçün aldım, dağa géttiñ
mı bi hevla yaparılı.**

SADILCAN : Zatülcenp. Akciğerlerin su toplaması.

**Sadılcan oldiy ölecahtiy, hela cığara mı içiysen,
bencesine sen ölimiy geziysen.**

SAFI : Saf, arı, katışksız, sadece.

Safı koyın yuğurdı, bi barmah al, dadına bah.

...

**Safı çekiş, safı bela, başka bildiğiyız bi şe yoh mı
babam!**

SAFI : Her zaman.

**Bı adamın işi güci safı ortalığı karıştırmah, milleti
birbirine düşirmah.**

SAĞALMAH : Yaranın iyileşmesi.

Sarı erik çağala

Bah ki yaram sağala

Hanķı kitapta yaziy

Ben sevim éller ala

...

Ķınifirim karalı

Deli göynim yaralı

Sağalmağa başladı

Sen yaramı saralı

SAĞALMAH : Kuşun havada alçalma durumu.

**Mığırp vahtı, de' de' sesleri kesildi, kuşlar
damlara, matarlara sağalmağa başladı.**

SAĞALMAH : Yaranın derinleşmesi durumu.

**Bi kız gördim yağ aliy
Bahçiy satiy bağ aliy
Her o kızı görende
Yaralarım sağaliy**

SAĞALMAH : Tedavi edilmeme durumu.

**Yara yéri
Sağalmaz yara yéri
Él gétti menzil aldı
Ben dérem yara yéri**

SAHLIM : Salkım. Orta hecede hem ünsüz değişimi hem "l > h" gö-
çüşmesi olmuştur.

**Baba oğlana bi bağ bağışlamış, oğlı bi sahlım
üzimini çoh görmüş babasına.**

SAKAT : Köpek pisliği. Dericilikte deriyi dezenfekte ederek temizle-
mede kullanılır. "Sakatçı" adıyla Urfa'da bilinen bir meslek
vardır. Bu kişiler çevre köylere giderek oradan sakat getirip
debbağlara satarlardı.

SAKİBİYE TEKKESİ : Akarbaşı'ndaki Narıncı Camii'nin karşısında yer
alan Kadiri tekkesi. Bugün yerinde bir sıra dük-
kân ve üst iki katı otel olan bu mekân, 19. Yüz-
yılın ikinci yarısında Birecikli şair ve mutasavvıf

Sakıp Efendi tarafından yaptırılmıştır. İçinde geniş bir avlu, mahalle halkının kullandığı bir kuyu, mermer bir havuz, bir hazire (üç dört mezardan oluşan), kablaklar, çardaklar, mescit, tekke, istirahat odaları, çilehane vardır. Sakıp Efendi buraya kendi cebinden masraf ederek Su Su Meydanı'ndan su çekirtmiştir. Burası kendi döneminde "dar'ül fünun" düzeyinde dini ve ilmi merkez ve medrese olmanın yanı sıra şairlere kucak açan edebi bir mahfildir, buradan birçok şair yetişmiştir. Zaten Sakıp Efendi de iyi bir şairdir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Urfa'ya gelen ve varlıklı bir ailenin kızıyla evlenen Sakıp Efendi, geçim derdi çekmeden yaşamını sürdürmüş, bir ara Halep'e giderek ünlü bir Kadiri şeyhinden vekâlet alarak Urfa'ya dönmüş, bu tekkeyi inşa ettirmiştir. Halepli Bahçe'de bulunan köşk de onun yaptırdığı diğer bir eserdir. 1930'lu yıllarda tekke ve zaviyelerin kapatılması kararıyla satışa çıkarılan bu tekke yıkılarak yerine dükkânlar ve hızar atölyeleri kurulmuş, 1958'de yapılan istimlakler sırasında biraz küçültülmüş, 1991'de ŞURKAV çarşısı inşaatları sırasında ve sonrasında bugünkü konaklama tesisi haline almıştır.

Sakıbiye Tekkesi'nde yetişen şa'irler, Hesan Paşa' da yetişen şa'irlere senelerce méydan oğımışlar.

SAKİPLARIN KİBALTISI : Bıçakçı (İmam Sekkâki) Mahallesi'nde kuzey - güney doğrultusundaki yapı.

SAKIRĞA : Kene.

**Bı mevsimde bıralarda sakırğa çoğ olır, siz size
hadar olın; zatana bulamaç yirken dişimiz kırılıy.**

SAKKAVI : Böbreklerde üşüme sonucu meydana gelen idrar ifrazatının çoğalması. Tek tırnaklı hayvanlarda meydana gelen bu hastalık istiare yoluyla insan için de kullanılır.

**İki hebbe kömire kıyın artıh, manğal birezim
harlansın; bizi savuhtan sakka mı édecahsız.**

SAKŞIN! : Eskiden sokaklardan eşekle geçen birinin insanlara çarpmamak düşüncesiyle kullandığı yayaları uyarma, sakındırma ünlemi.

**Degirmen uzak, éşşegim adam'ekıllı deli, uşahlar
ac, sakşın, degmesin!**

SAKKA : Saka, su taşıyıcı.

**Bağ zamanı geldi mi kaçıntı tutiy beni, bi tereften
hemballıh, bi tereften sakkalıh.**

SAKŞIZ : Sakız.

**Allah'iy sevim; karaçı kıızı sakşız céyniy amma sen
éyyice dadını getiriysen.**

SAKKO : Ceket.

**Çağırın Hekkö'yi
Géydirin sakko'yı
Mibarek olsun ağa kirve
Yéngi de güvegi**

SALACA : Ölü yıkanan tahta kerevet, nakış tahtası.

**Nezif'in hırcında bi top alaca
Seraya getirdiler kanlı salaca
'Asi'yi gönderin gêtsin 'ilaca
...**

SALLAḤANA : Mezbaha. Urfa'nın Akçakale çıkışında Kuyubaş ı den-
nen yerde yer alan belediye kesimhanesi. 1960'lı yıl-
larda yıkılmış, 1968'de buraya Et ve Balık Kurumu bi-
nası yapılmıştır.1990'lı yıllarda özelleştirilmiştir. Arap
çadaki "sallak : soyma" sözcüğünün ssonuna Farsça
"hane" sözcüğü eklenerek yapılmıştır. Sözcüğün açılı-
mı "sallak-hane" dir. Yani, soyma veya deri yüzme
yeridir.

**Onnarın heppisi var gün dostı oğlım; varyıdır,
'elem seni yariydir; yoğiydır, sallaḥana yériydir.**

SALMA : Her işi özensizce yapmayı alışkanlık haline getiren kişi.

**Amma salma bi adamsan ha, Allah seḥebiye
yardım éde, neyi nasıl yapacağıy bile bilmiysen.**

SALMAḤ : Bir yere bir haber veya kişiyi göndermek.

**Bı dala
Ḳonma bülbil bı dala
Oğlanı ete saldıḥ
Ḳorḥiyam ki bud ala
...
Evlerinin ögi kıya
Sular aḥar ḥarıl ḥarıl**

**Heber salın o yara
Ölmemişem heşteyem**

SALTABAŞ : Ekibi olmayan, tek başına çalışan rençber, meslek sahibi.

**Biz bı se’etten, bı keder tantanadan soyra
saltabaş bi adamnan çalışamanıh.**

SAMSAH : Sarımsak. Urfa yemeklerinin ve zahiresinin önemli kelimelerinden biridir. Tazeyken yemeği yapılır. Kurusu ise birçok yemeğin katkı maddesidir. “Çölmek” denen güvece bol miktarda katılır. Salatalık, marul (has), hıttacur (hıttı), semizotu (pirpirim) cacığı yapılır. Tiritli yemeklerin ve dolmaların çoğunda sos olarak kullanılır. Sarımsaklı yoğurt sofralardan eksik olmaz. Sarımsaklı yoğurda kaygana yumurta katılarak “yoğurtlu yumurta” yapılır. “Söğürme” denen közlenmiş patlıcan ezmesinde kullanılır. Her tür turşuya tatlandırıcı olarak atılır. Ezilmiş sarımsak, bir tülbent parçasıyla dil altına üç gün aç karnına konursa korkudan doğan renk sararması, terleme, sık sık ürperme, tikslenme gibi durumları ortadan kaldırdığı için ilaç olarak kullanılır. Sözcükte orta hece düşmesi meydana gelmiştir.

**Sen seni seviysense samsağın kilosı elli kâğıt da
olsa eviye bi batman alacahsan.**

SAMSAT KAPI : Şanlıurfa’nın kuzeybatısında Bedi’üz Zaman Mezarlığı önünde yer alan ve yönü Samsat’a gittiği için bu adı taşıyan kapı. Kapının aslı bugünkü Demokrasi Caddesi’nin hemen kuzey girişidir. Bu meydana Bizans döneminde “Saatler Kapısı” denmiş. Zengiler döneminde de bu adla anılmış. Ünlü saat ve saat kulesi yapımcısı İbni Saati Urfa’ya gelerek bu ra-

ya saat kulesi ve saat yapmıştır. Kapının solundaki han Urfa'ya girip çıkanların konaklama yeridir hem de bir kontrol merkezidir. Bu kapıdan yıllarca “Şih-ağa” ailesi sorumlu tutulmuştur. Bu aile vergi almayla, rüsum kesmeye hatta insan tutuklamaya yetkilidir. Kapının kuzeyinde yer alan Karakoyun üzerindeki köprü bugün “Millet Köprüsü” olarak anılmaktaysa da Bizans dönemine aittir ve asıl adı “Samsat Köprüsü”dür. Bazı çevrelerce ad aktarması yoluyla “Samsat kapı” derken ad aktarması yoluyla kapının yanındaki Bedi'üz Zaman Mezarlığı kast edilir.

Seniy bı gidişle edresey belli; caniy Samsatkapı'da yatmaḥ istiy elle'em ki.

SANDA BANDA : Gelişigüzel, sıradan, alelade, sözünü etmeye değmeyecek kişi ve işler için kullanılır.

Ne yalan söliyim siye, adamlar éle sanda banda adamlar degil, valla korḥtım.

...

Kardaş sen beni éyyi tanırsan; ben éle sanda banda işlerde yoğam.

SANDIḤLI : Kadınların sokağa çıkarken örtündükleri yün dokuma kumaş olan éhramın bir türü.

Çarşıdan getire getire bi sandıḤlı éhram getirmiş zavallı anasına, ana da olsa feķir olırsa üzi savuḥ oliy.

SANDIḤLI : Altın lira olup 6,5 gr ağırlığında düşük gramajlı bir liradır. Buna karşılık yüksek ayarlı olup 23 ayardır.

Rehmetli anasının buhçasından çıha çıha iki sandıhlı, bi Mehmediya çıhtı.

SANDIHLI İNNE : Çengelli iğne. Bohçalara takıldığı ve bohçalar da sandığa konduğu için “sandıhlılığ iğne” tamlaması oluşmuş, son ünsüz yumuşayarak (sandıhlılığ > sandıhlı > sandıhlı > sandıhlı) düşmüştür.

Bı gece vahtı, bı karannıhta ben siye sandıhlı inne nérden bulım, tüken mi açtırım siye.

SAP YASTIĞI : Otururken sırt dayamak için yapılan, içi sazla doldurulan, kumaş astarlı, halı veya kilimle kaplanmış 80 - 100 cm uzunluğunda, 45 - 50 cm genişliğinde, 10 – 12 cm kalınlığında köşeli yastık

Cullıknan şıllığı yidiy, sap yastığa dayandiy; kéf seniye kéfiy, kéfiy ağada yoh.

SAPAN HİRBİ : 1960’lı yılların sonuna kadar sürdürülen ve mahalleler arasında geniş boyutta tedirginliklere ve azılı rekabete yol açan ve haftanın tatil günlerinde yapılan ve savaş aleti olarak taş fırlatan sapanlar kullanılan tehlikeli bir oyun veya yarışma. Hafta tatilinde 13-25 yaş arasındaki gençler yanlarına sapanlarını da alarak karşı mahalleyle randevulaşılan yere gider. Herkes kafasına “kellepuş” denen bir şeyler sarar. Sapan savaşına önce çocuklar başlar, biraz daha büyük yaşta olanlar savaşın gidişatına göre savaşa katılırlar. Bu savaş, taraflardan birinin meydanı terk etmesiyle sona erer. Ayağı, kafası, kolu kırılan; gözü kör olanlar olur. Bu kötü durum veya gelenek 1960’lı yılların sonunda şehrin yetkilileri tarafından yasaklanmış ve cinayete kadar uzanan bu adet ortadan kaldırılmıştır. Bu savaşlar genelde

karşı karşıya yaşayan ve arala rında dere veya vadi bulunan mahallelerde yaşanmıştır. Arada büyük rekabetlerin, düşmanlıkların yaşandığı en şiddetli savaşlar Eyyübiye – Kalaboynu, Bedendibi – Kamberkiye, Dergezenli – Tıfındır mahalleleri arasında yaşanmıştır.

**Bizim oğlanın o vahıt sapan herbinde kolu kırıldı,
bahtıramadıh dohtora, çıhiçıya; kolu çolah kaldı.**

SAPKANA : Mutat hilafına, alışık olunmayan, şu ana kadar olmamış gerçekleşmemiş. Sözcük, bu haliyle aklımıza “sabıka” sözcüğünü getiriyor.

**Sapkana sen biralara gelmezdiy heci, hêrdır
ışallah, bi emriy mi var, bi şê mi oldı?**

SAPLAMA : Bir tür sebzelı çöp kebabı. Kuşbaşı et, küçük ve küp şeklinde dilinmiş patlıcan, küçük ve soyulmuş kuru soğan çöpe saplanır. Çöple birlikte yağda kızartılır. Başka bir tencerede hazırlanan yağlı ve salçalı suda birlikte haşlanarak her tabağa eşit sayıda bölünerek çöpüyle beraber servis edilir. Her evde yapılmayan özel bir yemek ve lezzettir.

**Saplama kebab déyisen, saplama déyisen amma
bı mibaregin üzini daha bize görstetmediy babam.**

SARALMAH : Sararmak.

**Kaşlarım karalıptır
Gül benzim saralıptır
Bi kırtik ‘eklím vardı
Onı da yar alıptır**

SARIKIZ : Muşmula.

**Ağaçlarda sarı kız
Gel göynimin yarı kız
Ben seni çok seviyem
İster hulan ister kız**

SARI MAĞARA : Urfa - Gaziantep yolunun 13. kilometresinde bulunan eski bir taş ocağıdır. Mağaranın adı çıkarılan taşlardan sonra ortaya çıkan renginden gelmektedir. Baharda mesire ve dağ yataşı yeri olarak tercih edilen yer Urfa savunması bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü 11 Nisan 1920’de yenilgiye uğratılan Fransız kuvvetleri 1920 Mayıs’ında Urfa’ya tekrar girmeyi denemiş ancak bunu haber alan Urfa milisleri (çeteleri) Sarı Mağara’da mevzi-lenerek Fransızları püskürtmüştür.

SARRAT : Hayvan bağırsağından örülerek bir kasnağa geçirilen iri gözlü kalbur.

**Harmanı döğdih, savurdih; sıra geldi halbıra,
sarrata, dayan dayanabiliysen.**

SARSAH : Ayakta duramayan, sürekli sallanan, sarsılan.

**Çarşıda sarsah sarsah yériyen, sekkelli bi herif
gördiy mi; bil ki o dayım ‘Eli’dir.**

SATIBAZAR : Alışveriş.

**Allah heppiyeze satıbazar vére, sizi mihennete
mühtaç étmiye, çolih çociğıyızın rıskını geniş éde!**

SAV : Söz. İkileme olarak kullanılır.

**Bi yığın söz sav; ettiğimiz éyyılığın bedeli bı mıdı,
Allahisen kardaşım oğlı.**

SAVAT : Gümüş eşya üzerine yapılan siyah nakış.

**Bı filcan zarflarının savatı tökilmiş, mısafıra keḥve
vérmağā utanıyam valla.**

SAVATLI : Gümüş kaplamalı eşya.

**Bi lambamız vardı, nenemden kalma; nakışlı bi
kennesi, savatlı bi ḥaznası vardı.**

SAVAYI : İpekli kendinden geometrik desenli ipekli kadın kumaşı.

**Bayramda gelinin evine bi kurban, bi çüt bilezzik,
bi top savayı gönderdiḥ.**

SAVUH : Soğuk. Sözcük önce bazı Anadolu yörelerinde olduğu gibi önce “ğ > v” ünsüz değişimine uğramış, sözcük ek almadığı halde sonda “k>ḥ” olarak yumuşamış, sonra da ilk ünsüz değişimi yaşamıştır.

**Bı sene kış mülayım géçti, savuḥ olmadı;
baḥaḥ‘ecebe yazımız nasıl olacaḥ?**

SAVUḤLAMAH : Yağın soğuk nedeniyle tadının bozulması. Bakınız :
Kakırcımaḥ.

Démaḥ ki sen şindiye keder kedeyif yimemişsen;

**bının néresi kedeyif, kedeyife nesi benziy, bi kere
yağı adam 'ekıllı savuqlamış.**

SAYA : Kadınların sokağa çıkarken giydikleri kıymetli kumaşlardan
dikilmiş; yakası, kol ağzı ve etekleri işlemeli, dize kadar uza-
nan kadın ceketi.

**Kızın adı 'Enzilha
Ataşı düşmiş hahha
Ağ sayay çamır olmuş
Gel bizim evde yahha**

SEBBEH : Sabah.

**Seher sebbehtir yarım
Ėemzey kedehtir yarım
Bülbiller fiğan eyler
Oyan sebbehtir yarım**

SEBZEVAT : Yemek yapmak için alınan her tür sebze.

**Gidim arħa bostandan birez sebzevat toplıyım,
ahşama mısafırımız var.**

SEDEKE : Sadaka.

**Seğkel başa sedekedir, seğkele hürmeten baş her
zaman, her yerde sıtar olır.**

...

Sedeke keziy, beliy dehféder.

SEDİR : Kerevet, divan.

**Bınnar ne zaman éyyılıhtan aynamış; bınnarın
'edeti béledir,sekkéle s.. , sedire géç.**

SEDREDDİN : Kebap ve közleme yapmaya elverişli, tohumuz, etli, uzun patlıcan. Bu patlıcanı Urfa'da "Çini" ailesinden " 'Eli Çiné Sedreddin" yetiştirdiği için patlıcana bu ad verilmiştir.

**Sedreddin balcanının Allah canını mı aldı; ne
çarşıda var ne bahçalarda.**

SE'ETÇİ HÜSÉN'İN KABALTISI : Cami -i Kebir Mahallesi, Kubbe Mes cit Sokağı'nda yer alan doğu - batı doğrultusunda virajlı çıkmaz sokağın ağzındaki yapı.

SEGLAVÉ : Sinirli ve asi bir tür Arap atı.

**Bı seglavénin ne zaman ne yapacağı belli olmaz,
ahırı kelam deli deli.**

SEGZEN : Seksen.

**Aradan tam segzen sene geçmiş, herifler hela bize
heyif sahiylarmış.**

SEHEN: Sahan.

**Sehen aştan sıccah mı, siye noliy; birağ gendi çaba
çabıya düşsin.**

SEHENİYE : Sıra gecesine devam eden arkadaşlar arasında kararlaştırılan bir günün akşamında her sıra arkadaşı, o akşam evinde pişen yemeğin bir sahanını getirir, bu yolla çok

çeşitli bir sofraya oluşur. Herkes her yemekten tadar, bazen de sofranın en iyi ve en kötü yemeği seçilir. Zaman zaman kırılganlıklar olduğundan zamanla en iyi ve en kötü yemek seçiminden vazgeçilmiştir

**Bıldır bi şeheniye yaptır, mibarek şeheniye değil,
padşah sırfasıdır.**

SEHİP : Sahip.

**Kardaşları evel Allah'a, soyra siye amanat,
hepsine şehep çır Allah için.**

SEHER : Sahur vakti.

**Bı gece beni şehere kaldırmadılar, hem susuzmı-
şam hem de başım fırlanıyor.**

...

**Şeherde oyanasan
Benim kimin yanasan
Yaralı bülbil kimin
Daldan dala konasan**

SEHERİYE : Sıra arkadaşlarının oruç ayında kararlaştırdıkları bir sahurda evlerinden getirdikleri yemek veya yiyeceklerle verdikleri ziyafet. Yemek veya yiyeceklerin tok tutmasına, tuzlu, salçalı ve baharatlı olmamasına ve susatmamasına dikkat edilir. Bu gibi yemekler herkesin herkesi ağırlamasını gerektirdiği için oldukça eğlenceli olur.

**Leylayı kedir gecesi bi şeheriye yapar, sevabına
birabar bi şehirli yırır.**

SEHERLİH : Sahurluk, oruç tutanların sahurda yediği yemek.

Bahiyam, kaç gündür şehirlihsiz oruç tutiysan, sen siye yazzılı ediyisen.

SEHİL : Yumuşaklık. Kavgaya, gürültüye meydan vermeme durumu.

Bı belalar de’va darabanan degil, sehil olmañnan, sabırnan deñf olır.

SEHİM : Hisse, pay.

Bı tarlanın iki sehimi seni, bi sehimi kardaşımın, bi sehimi de benim.

SEHTEÇOR : Koruk suyuna kuru nane, sarımsak, ince doğranmış salatalık ilave edilerek hazırlanan bir tür salata, garni-tür. Daha çok kuru yemeklerle beraber servis edilir.

Etli, noñtılı, şe’reli burğıl aşı yapıysan, yanına bi sehteçor yapmiysan.

SEKEMET : Arıza, kaza, kavga, maraza, anlaşmazlık. Arapçadaki “se-kame : arıza” sözcüğünden.

Siz size hadar olın, birbiriyize diğket edin, bayrı bı géce bi sekemet çıñmasın.

SEKÇEL : Sakal.

Onnarda merhemet vicdan arama kardaşım , onnar adamı sekçelinden asallar.

SEKÇEL ÖPİMİ : Urfa’da evlenme adetleri içindeki ritüellerden biri-

dir. Kız istendikten, istek kabul gördükten, kesim kâğıdında anlaşma yapıldıktan sonra damat adayının babası, amcası, dayısı, yakın akrabaları kız evini hediyeleriyle ziyaret eder, kızın babası misafirlerine bir yemek verir. Bu yemek yerine çiğ köfte, tatlı ve meyva da ikram edilebilir. İkramlar kız evinin maddi durumuna göre değişir. Amaç, ailelerin birbirini tanımasıdır. Bakınız : Kesim Kâğıdı, Saç Öpimi

Kızın kardaşı birda yoh déye kız evi sekkel öpimi yapmadı, kardaşı gelirse sekkel öpimi yapacaklar.

SEKKİ : Yazın oturmak amacıyla avlu düzeyinden 35 - 40 cm yüksekte toprak veya hafriyatla doldurulmuş, üstü taş kaplama veya beton olan, oturmadan önce su dökülerek serin bir hale getirilen, üzerine halı, çul gibi sergiler serilen, 8 - 10 metre karelik alan. Yüksekliği nedeniyle evlerdeki sürüngenlerden etkilenmediğinden buraya oturmak tercih nedenidir. Daha çok ikindi serinliğinde ve akşamın ilk saatlerinde oturulur, yemek yenir.

Evleri sekkilidir
Toprehen ekilidir
Eger babası yohsa
Dayısı vekilidir

SEKKİZ : Sekiz.

Tam sekkiz seferdir gidip geliyem; utan, 'arlan,
vér artıh bı borciy.

SEKLİM : Sanki, mesela, farz et ki.

Seklim bı adam bıralı, bıralı olsadı, bınları gendine yapabilir midiy?

SELENK SELENK : Sallana sallana, ağır ağır anlamında bir ikileme olup bir yürüyüş biçimini anlatmada kullanılır.

Tebi sen ağzı bi keriş açıh selenk selenk yérirken
hahın oğlu işini bitirip evine gétti.

SELHEP : Sahlep. Hoş kokulu bitki. Rayihası nedeniyle muhallebi, Dondurma ve pastalarda kullanılır. Sütle kaynatılarak kışın boğazı ısıtmak için içilir.

Bı nasıl dondırma usta, bı dondırmiya selhеп
degil, zankim selhebin kоhısını kоmıışsan.

SELLE : Sele. Aylık olarak yapılan yufka ekmekleri muhafaza için kullanılan, buğday sapından örülen yayvan sepet. Ancak derin olanları da vardır. Bunlar kediden veya sürüngelemlerden zarar görmesi muhtemel yemek ve diğer yiyeceklerin üstüne kapatılır.

Ekmekler selle selle

Herkezden yidim sille

Derdiyden heste oldım

Bi gün gel beni belle

...

Sellede bi ekmek; yisem kurtılır, yimesem aç
kallam. (deyim)

SELLUM SELAMAT : İki kişinin bir kişiyi ellerinden ve ayaklarından tutarak sağa sola sallayarak fırlatması.

**‘Emmin oğlını sellum selemat suya attılar Kırılı-
lı’da, üsteçelik asbabını sahladılar.**

SEMEN : 10 okkalık ağırlık ölçüsü. (12,810 kg = 1,281 x 10)

**10 semen kırılı üzimin 10 kırılı étmediği bi
zamanda yaşıyan adamlardanmış dedem.**

SEMSEK : Un ve kavrulmuş kıyma et veya peynirle yapılan ara sıcak
Türü yiyecek. Hamur 12 - 15 cm çapında açılır. İçine bir
Yemek kaşığı soğan, tuz, baharatla kavrulmuş kıyma ve-
ya ufalanmış peynir ve doğranmış maydanoz karışımı
konur. Yufkanın yarısı bu malzemenin üstüne kapatılarak
kenarları parmakla bükülür veya bir küçük ve ince tabak
kenarıyla bastırılır.Yağda kızartılarak sıcak sıcak servis
edilir.

**Hem semsek yapacañsan misafirlerime hem ağzı
yumış, o yanı bı yanı étme.**

SENEM MAĞARASI : Soğmatar (Sumatar) köyünün kuzeyinde Mı-
ğar köyünde yer alır. Burada bulunan ve oriji-
nalinin üç katlı olduğu sanılan yapının bir anıt-
sal mezar veya Hristiyan - Süryani sarayı veya
manastırı olduğu izlenimi kuvvetlidir. Kemer-
lerden birinde M 435 tarihi vardır. Bu yapının
kuzeyinde kayadan oyma kiliseler yapılmıştır.
Buralarda Bizans mimarisinin ve süslemecili-
ğinin inceliklerine, kayalara bol miktarda oyul-
muş haç motiflerine rastlanır. Burada ayrıca
kaya mezarlar da yapılmıştır.

SENKLEM : Sanki, farz et ki. Bakınız : Seklim.

**Senklem seni y oğliy béle bi hãlt kãrıştırdı, o zaman
sesiy étmezdiy.**

SEP : Cumartesi. Arapça “seb’a : yedi” sözcüğünden. Yedinci gün anlamındadır.

Bögin sep yarın bazar
Sevdiğim kılbet gezer
Egmiş fesi bi yana
Kekili bargım ezer

SEPELEMAH : Çiselemek.

**Yağmır sepelemağa başladı, bilmiyem, bağa
gétmahtan vaz mı géçah.**

SEPKİ : Nar ağacından veya ılgın ağacından yapılan, 5 veya 6 parmaklı, el şeklinde olan, keçecilikte kullanılan, atılarak karta-
bartılmış yünleri bez üzerine eşit şekilde yaymaya yarayan
tarak biçimindeki alet.

**Téév! Bı hãldan mı kéçeçi olacaħsan? Eliye sepki
bile yakışmıy daha.**

SEPMAH : Serpmek.

**Ekmek ifahlarını bi yére atma dama sep, kuşlar
gelir, yir; sevaptır.**

SERÇE HEMAMI : Urfa’nın Samsat Kapı mevkiinde yer alan ve yıkan
ma yeri beş eyvanlı olan, kapısı doğuya açılan ha-
mamdır. Ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bi-
linmiyor. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi’nde geçen
Samsat Kapı Hamamı’nın bu hamam olması gere-

kiyor.Urfa'ya Samsat Kapı'dan giren yolcuların şehre girmeden önce yıkanıp temizlendiği tahmin ediliyor. Suyunu Açıksu'dan gelen Jüstinyen Kemeri'nden geçip Su Meydanı'na ulaşan akarsudan alan ve bugün de faaliyette olan bu hamama "serçe" hamamı denmesinin nedeni bu hamamın uzun yıllar " Serçe" lakaplı bir ail tarafından işletilmiş olmasıdır.

SERİNÇ : Sarnıç. Kırsalın kurak yerlerinde, yamaçlara yakın yerlerde su tutmak amacıyla yapılan; yağmur ve kar suyuyla doldurulan veya dolan ve fazla derin olmayan, su almak için içine de inilebilen kuyu.

**Bı dağlar meze dağlar
Yar gele geze dağlar
Serinçler dolı bade
Çiçekler meze dağlar**

SERMİL : Dokumacılıkta dokunan kumaşın sarıldığı ağaç makara.

**Sermili yérine taḥ, géç dezgâhın başına, işiye
güciye baḥ, 'elemin sözine bahma.**

SERMİYE : Sermaye, ana para

**Bı mehendisın sermiyesi yalandır, onın ipinnen
kuya énip te ondan ev mev almayın.**

SERİÖĞİ : Sarayönü. Şimdiki Asfalt Cadde'nin girişiyle Karakoyun Deresi arasında kalan kısımda bir saray olduğu söylenir. Bu sarayın yeri bazı sözlü kaynaklarda bir zamanlar Akçakale Garajı olarak da çalışan ve bugün yerinde Kapaklı Pasajı' dır. Bu saray ne sarayıdır, kimin sarayıdır, bilinmi-

yor. Mülki amirin konağı mıdır, devlet işlerinin görüldüğü hükümet konağı mıdır? Mevcut bilgilerimizle bu soruların cevaplarını veremiyoruz. Ancak şu gerçek göz ardı edilemez: Urfa’da bir saray vardır ki bu caddeye bu ad verilmiştir. Hatta “Zencirli Kapı” da bu sarayın kapılarından biridir. İşte, bu bina nedeniyle Asfalt Cadde’nin girişiyile Yusuf Paşa Camii arasında kalan kesime ve caddeye bu ad verilmiştir.

Seriögi’nden geçerken ‘eklına anasının istediğı öteberi bi türlü gelmedi.

SEVLİ : Selvi, servi. Orta hecede ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

Bi kôr kırkırşına gelesen, mezariyda tik otırasan, başiyda sevli kölgesi olmya.

SICCAH : Sıcak.

Bi siccah havada çıharıda dolaşmayın, nolır nolmaz; başıyza güneş geçer.

SICCAH : Hamam. Eskiden kadınlar hamama giderken “hamam” lafını edep dışı buldukları için “siccah” sözünü kullanırlardı.

Anam siccağa gétti, kardaşıma bahtım déye bögin mektebe gidemedim.

SIFAT : Yüz, çehre, surat.

Sıfatıya bah hele, sıfatıydan anay, babay mı her görmüş, ben görüm?

SİFATINDAN : O nedenle, onun yüzünden.

**O asbap gécesinde bütün de'va daraba İbo'yın
sifatından çıktı, seniy heberiy yoh.**

SİHİM : Bir elin içinde sıkılacak miktarda köfte veya dövmeç. Bakı-
nız : Dögmeç.

**Üregimiz bayıliy, hindi bize bi her şehabi iki sıhım
kifte yuğırırsa öler mi?**

SİHLAMSU : Sırılısıklam.

**Hava o keder sıccahtı ki iki sahlım korıh kopadım
dédım, terden sıhlam su oldım.**

SİHMA : Erkeklerin veya erkek çocuklarının kışın gömleğin altına
na giydikleri kolsuz, bazıları içinde dolgu malzemesi taşı-
yan, çıtçıtly veya düğmeli, kapitone iç yelek.

**Sıhmamı dar isterem
Kolını dar isterem
Kız oğlan kız yar isterem
...**

SİHİH : Bükük, moralman çökük, üzgün anlamlarında. İkileme ola-
rak kullanılır.

**Bi sé yapmağımız lazım, béle sınıh sınıh otırmağ-
tan elimize bi sé géçmez.**

SİNİHLAŞMAH : Moral açıdan çökerek boynunu büküp susmak.

**Bı oğlana bi şeler oldu, bahıyam son günlerde
éyyice sınıhlaştı; hele bi sor, nesi var.**

SIRFA : Sofra.

**Bı sırfada ne nukzan biliy misiz, nukzanı bilene
hisseme düşen datliy verrem.**

SIRĞA : Eşeğe yük yüklemek için semerin üstüne konan, heybeden
büyük, yükün bağlanması için bir ucuna zincir, bir ucuna
halka dikilen, bir tarafı açık, pamuk ipinden veya keçi kılın-
dan dokunmuş bir tür çuval.

**Eskiden 'edetti, baharda oğlan terefi kız evine bi
sırğa has gönderirdi.**

SIRIF : Paydos.

**Hocamız öle ezanına yarım se'et kala sırf dédi mi
bayram éderdi.**

SIRIF OLMAH : Paydos edilmek. Hocadan veya işten işi bitince gön-
derilmek, azat.

**Ha bı eti eve yéngeye götür, sora da sırf ol,
dorğı eve.**

SIRIH : Sırık.

**Bi sırığa bi çapıt bağladı, dama, kuş uçırma
üçün kuş matarına çıktı.**

SIRIH İNNESİ : Dikiş iğnesinden büyük, çuvaldızdan küçük yorgan sı-
rımada kullanılan bir tür iğne.

**Allah neler yaratmış; bi sırıh innesi keder boyı
var, bécerlediğı işlere bah.**

SIRIḤ İPİ : Çift katlı pamuk ipliğı. Yorganın içindeki yün ve pamuğun toplanmaması için yorgan sırmak için kullanılır.

**Adı ki yorğān sıriyacahtım, bi kelep sırıh ipi bi
parça ekmek oldu, keyip.**

SIRIM : Ayakkabı dikmek için kullanılan balmumu ile sertleştirilmiş ince fakat sağlam iplik.

**Ḳonışmamağım üçün anca ağzımı sırimnan
tikesiz, yohsam her şeyi sölerem.**

SIRIMAH: Sırmak. Pamuk ve yün yorgan içlerinin bir tarafa kayması, toplanmaması, kolay katlanıp kaldırılabilmesi için yorgan iğnesi ve sırima ipiyle enine,boyuna eşit aralıklarla, bazen belli bir motif gözetilerek (kapitone olarak) mitile dikişlemek. Bakınız: Sırıh ipliğı, sırıh innesi.

**Benim héç bi şeyden heberim yoh kıurban ané, ben
evde yorğān sıriydım valla.**

SIRSIR : Ağustos böceğı.

**Gét başımdan, Allahisen sırsır kimin kıulağımin
dibinde ötip, ‘esabımı pozma.**

SITARA : Ev olmadığı halde zorunluluktan ev olarak kullanılan mekân. Arapçadaki “setr : örtme” sözcüğünden.

Bizinkisi ev degil arħadaş, sıtara; mecbur bınca

kilfetnen sıtar olmışıñ içine.

SITARA : Davranışları hoş karşılanan, toplumda iyi özellikleriyle bilinen, şanslı kişiler için kullanılır. Sözcüğün bu anlamıyla Arapçadaki “setr : örtme” sözcüğünden değil de yine Arapçadaki “sitare : yıldız” sözcüğünden geldiği ve “yıldızı parlamış” anlamını çağrıştırdığı bellidir.

**Nédim kardaşım, herifin sıtarası yaramış; nétse,
ne yapsa zét kimin üste çıñıy.**

SITIL : Kova. Tutya sıtlı, at sıtlı, süt sıtlı gibi çeşitleri vardır.

**Hava sıccañtı adam’ekıllı; heyvan susızmıştı, tam
iki sıtlı su içti, gene doymadı.**

SIYRIH : Kemikte kalan ve bıçakla kazınan et.

**Ne yapım; elime bi lohma sıyrıñ geçti, ondan
uşağlara dolma, sarma yaptım.**

SIYRIH : Utanmaz, terbiyesiz, ar damarı çatlamış, bağırıp çağırarak suçluluğunu örtmeye çalışan. Bakınız : Sıyrıntı.

**Sıyrıñlıñ édip ortalığı velveliye vérme, ben kim
kebiñetli kim degil biliyem.**

SIYRINÇAĞ : Kaygan.

**Heyadı bayañtan yañadım, diñketli yéri, sıyrınçağ-
tır, düşersen; démedi déme.**

SIYRINTI : Utanmaz, terbiyesiz, ar damarı çatlamış, bağırıp çağırarak suçluluğunu örtmeye çalışan. Bakınız : Sıyrıñ.

**‘Ar damarı çatlamış onın oğlım; onda utanmaḥ,
‘erlanmaḥ yoh, sıyrıntının teki.**

SIYRINTI : Yapmayı istediği halde yapamayan fakat yapmış gibi
söyleyen kişinin yalanı.

**Yégenimin héç bi dediğına inanma, yalan söliy,
sıyrıntı yığiy, paya atiy ‘eklinca.**

SIZAḤ : Rüzgâr alan boğaz veya vadi.

**Bizim ev sizinkinden daha serin, bı sızaḥtan éyyi
yéł gelir her zaman üçün.**

Sİ : “Sen” ikinci kişi zamiri. “Siz” ikinci çoğul kişi zamirinin tekil durumu. Türkçenin çok eski zamanlarında kişi zamirlerinin “bi, si, o; biz, siz, olar” biçiminde olduğu bazı dilbilimciler tarafından ifade edilmiştir. Urfa’da dikkat çeken bir durum ise bu zaminin sadece ismin“-e” durumunda kullanılmış olmasıdır: “beni, biye, bende, benden”.

**Aḥşamın arasını gör
Aç barğımın yarasını gör
Beni siye yar étmezler
Gét başıyın çarasını gör**

SİĞİL: Siğil. Organizmanın bozulması sonucu daha çok ellerde meydana gelen et kabarcıkları, et benler.

**Eskiden elinde, barmağında sigil çıkanlara pisige su
tökmiş, pisigi yaş étmiş dérlerdi.**

SİGİLLİ SEHEN : Kenarları küçük boncuk desenli sahan.

**Sen tas duriyken, şorba legeni duriyken; şorbanın
sigilli sehone koyıldığını nérde gördiy, nérden duy-
diy.**

SİLE : Dericilikte deri temizlemek için içi “sakat” denen köpek pisliği
ve su ile doldurulmuş havuzdur. Deri, bu su içine atılarak bu
suda 25 gün bekletilir ve yıkandıktan sonra işlenmeye başla-
nır.

**Ne zaman dabbahanadan géçsem silenin
kõhısından bırınnımın diregi kırılırdı.**

SİLE : Ağzına kadar dolu.

**Yağmır yağacağı bellidi, gene de kaynar kazanını
ges üçün sile su doldırdım, altına ataşı vérdim.**

SİLELEMAH : Ağzına kadar doldurmak.

**İnciler kilelendi
Timinler silelendi
Sen benden ayrılalı
Benzime kül elendi**

SİLEPÇE : Musluk suyunun olmadığı dönemlerde yemekten sonra
aile reisinin veya misafirlerin ellerini yıkamak için önleri-
ne tutulan ibrikten akan suyun biriktiği atk su kabı. Bir av
luda birden fazla ailenin yaşadığı ortamlarda silepçe gece
leri def-i hacet için lazımlık yerine de kullanılırdı. Doğal
olarak bu iş için kullanılan silepçeler farklıydı. Silepçe ayrı
ca ağır hastaların gaseyan ihtiyaçları için de kullanılırdı.
“Kan kusana altın silepçe tutmak” deyi mi de buradan geli

yor. Sözcüğün Ermenice olduğu iddiası vardır.

**Gidesen, bi zalımın eline düşesen; cigeriy, üregiy
hesteḥana silepçesini doldıra.**

SİLLE : Tokat.

**Benim üstime fazla gelme, hindi siye iki sille
çekerem, göziy nérde açarsan ben bilmem.**

SİMSİME : Damarlı ve iyi düzeltilmiş ve parlatılmış mermer.

**Bütün heyadı simsime mermer étmişsen amma
birez sıyrınçaḥ olmaz mı?**

SİMOTI : Yüzü gülmeyen, asık suratlı.

**Simotının biridir, ne gülir gülesen ne ağlar
ağlıyasan. Nasıl arḥadaşlıḥ édiysen onnan?**

SİMSİRİK : Sümük.

**Al bı marhamiy cébiye koy, bırnıy ahtı mı biliyem
simsirigiy koliydan silirsen.**

SİMSİRMAH : Sümkürmek.

**Bı işin ‘eyibi yoh, sen ‘ebdes mebdes aliyken
simsirmiysen mi kardaşım oğlı?**

SİNDAN : Sinilik, sinidanlık. Bakırcılıkta sini yapımında kullanılan
çapı büyük örs.

**Bı keder sene paķırçılığ yaparam, hevesnen sinda-
nı öğime alıp bi sini yapmadım.**

SİNGER : Sünger. Bu ürün Urfa'da hamamda lif olarak, yer ve bula-
yer ve bulaşık temizlemek, kapı ve pencere boşluklarını
kapatarak oda izolasyonu yapmak, yastık ve minder yap-
mak, ayakkabı boyamak için kullanılır.

**Ölenin odasına bahtım; bi singer döşşekten, bi
çuldan me'de bi şé göremedim.**

SİNEK YAYLASI : Urfa'dan eski Gaziantep yoluna çıkıldığında Akabe
Boğazı'nı geçtikten sonra yolun sol içerilerinde yer
alan Kanlı Mağara ile Beş Mağara'nın arkasında
bulunan alandır. Buraya bu adın verilmesinin nede
ni baharda yağın yağmurların derin kaya oyukla-
rında uzun süre kalmasından yazın sinek yuvası ha
line gelmesidir. Özellikle baharda erkeklerin mesi-
re yeri olarak kullandıkları alan, dağ yatılarının da
mekânı olmuştur. Daha çok dindar kişilerin burayı
tercih etmelerinin nedeni gözlerden uzak bu yerde
de zikir ve ibadet etme istekleridir.

**Konşıda bi keri var, ne Karakoyın ne de Zeytunlîğ;
bırahsay mibarek Sinek Yaylası'na gidecağ.**

SİNGİR : Sinir.

**Hem bı işe sebep oliy hem yalan söliy, Éle hîrs-
lendim ki singirim teppeme çıhtı.**

SİNGİRLENMAH : Sinirlenmek.

**Hemen singirlenip barutlanma; ayna dinne, soyra
konış, tebi beni dinnersey.**

SİNİ SÜRMAH : Düğünde damat tarafına katkıda bulunmak amacıyla bir evlenme masrafını üstlenmek, yeni evlilere gerekli olan bir ev eşyasını onlara hediye etmek veya düğün masraflarını veya masrafın bir kısmını karşılamak.

**Dayzam oğlı o vahıt benim düğünimde biye bi
orta halısı sini sürmişti.**

SİNSİLE : Silsile, nesil, kuşak.

**Déyiyem 'eyip olmasın, yohsam ben onun yetmiş
iki sinsilesine oğıram.**

SİPSİ : Tatsız, tuzsuz.

**Bı yimek niye bilmiyem biye sipsi geldi,
yimiyeçağam, kaldırın sırfadan.**

SİRE : Saten karışık parlak sert kumaş. Beyaz, pembe, mavi, mor, acı sarı, kırmızı renklerde olur. Bayanlar tarafından düğünlerde giyilen gömleklerin dikildiği sire, daha çok ve genellikle yorgan yüzü olarak kullanılır. Bakınız : Camsire.

**Bı herif deli olmuş, sire köynek tiktirmiş hem de
pembe; ne déye géyecah çarşıda, bazarda?**

SİRKELEMAH : Silkelemek.

Ayağa kahtım, üstimi başımı sirkeledim,

ayakabımın teki ortada yohtı.

SİR SİTAR : Gizlice, kimseye duyurmadan, göstermeden anlamındaki ikileme. “Sir” sözcüğünün “sır” sözcüğünden; “sitar” sözcüğünün Arapçadaki “ gizleme, saklama, örtme ” anlamındaki “sitar” sözcüğünden kaynaklandığını biliyoruz.

**Gidin biye o kıızı sir sitar isteyin, milletin ağzına
bi barmah bal olmıyım.**

SİVEREKLİ MESÇİDİ : Mescide bu adın verilmesinin nedeni Bey Kapısı civarında bulunan Siverekli Mahallesi’nde yapılmasındandır. Bu mescit şu anda mevcut değildir. Bu caminin olması gereken yerin bitişiğinde 1882’de yapılan bir çeşmenin yanında bir cami olduğunu, tek parti döneminde vakıf mallarının satılması nedeniyle özel mülkiyete geçirilerek konut olarak kullanıldığını öğrendik. Son yıllarda bu evin bir kısmının yeniden camiye çevrildiğini ve camiye Hazreti Abbas Camii dendiğini biliyoruz.

SİYENÇ : Ağaç dallarından veya çırpıdan yapılan bahçe çit.

**Daha iki sene evel bahçıya siyenç çektim; ortada
siyenç miyenç kalmamış.**

...

**Güveginin kıymatı yanımda fazladır, güvegi
dediğiy nammısın siyencidir.**

SOĞMATAR : (Sumatar) Urfa’nın doğusunda bulunan Tektek Dağları içinde yer alan bir yerleşim birimi. Harran’a yaklaşık 60 km mesafededir. Roma dönemine (MS 2. ve 3. yüzyıl) ait bir tapınak yerleşimidir. Hristiyanlığın

yayıldığı dönemde hala Pagan dinine bağlı insanların yaşadığı bir yerdir. Burada Musa AS'nin çobanlık yaptığı ve 15 - 20 metre kutrunda kayayı asasıyla vurarak açtığı rivayet edilen bol suyu bulunan bir kuyu vardır. Kuyunun bölge halkı arasındaki adı "Musa Kuyusu"dur. Soğmatar'da ayrıca yedi gezegen adına yapılmış "Yedi Gezegen Tapınağı" vardır. Bol miktarda bulunan kaya mezarlarda yine bol miktarda kabartma bulunmaktadır. Bu kaya mezarlarının en önemlisi Ay tanrısı Sin'e tapınılan "Tognon Mağarası"dır. Burayı Fransız Arkeolog Tognon bulmuştur. Burası Arapların eline geçince Araplar buraya " Sukı Matar : Yağmur Çarşısı" adını takmışlardır. "Soğmatar" adı, bu adlandırmadan kaynaklanmaktadır. Ancak yüzyıllar süren bir duyarsızlık sonucu kaya mezar ve kabartmalar tahrip edilmiş, buradan alınan taşlar burayı iskân edinen köylüler tarafından çevrede yapılan evlerin ya temellerinde ya duvarlarında ya da kapı alınlıklarında kullanılmıştır.

SOLİḤ : Soluk, nefes, bir an olsun.

Solih gül
Solih bahça solih gül
Sekkiz yıl kehriy çektim
Démediy bi solih gül

SOLİḤ ALMAḤ : Soluklanmak, nefeslenmek, yorgunluk gidermek için durmak veya oturmak -

Dédim bi kırtik solih alım yanıyıda, onı da
bırnımdan getirmeyin Allahiysiz.

SOLİḤDAŞI : Urfa mimarisinde kapının önüne iki taraflı kare prizma

şeklinde, üstü düz karşılıklı iki taş konur. Bu taşlar aslın da binek taşıdır. Bu taşların nispeten alçak olanlarına yoldan geçen yaşlı ve hastalar dinlenmek, soluklanmak için oturduğundan bu taşlar bu adla da anılmıştır.

**Bı keder mesarır édip ev yaptırıysan, kapisına
sewabına bi solıḥ daşı koymiysan.**

SONA : Sonra. Bakınız : Soyna, Soyra, Sora.

**Evel bı meseliy ḥellédah, sona gider, reḥet reḥet
'efiyetten yimegiyzi yirih.**

SORA : Sonra. Bakınız: Soyra, Soyna, Sona.

**Bı se'etten sora beni arama; ne sen beni tanı ne
ben seni tanıyım.**

SORO : Yüzüne kırmızı renk hakim olan kişi. Sözcük Kürtçedeki “sor : kırmızı” sözcüğünden.

**Bını éyyi bilin herkezin lafı batar, Soro'nın lafı
héç batmaz biye.**

SOSEḤ : Sözcüğün hangi dilden olduğunu ve ne anlama geldiğini bil miyoruz. Oyun, bir Arap oyunu olduğu halde oyuna konan ad Arapça fonetiğine uygun değildir. Daha çok Akçakale ilçesinde davul zurna eşliğinde oynanan bir halk oyunudur. Ayak figürü bol, sert ritimli bir oyundur. Erkekler tarafından oynanır.

SOYCAḤ : Soyca, soy bakımından anlamında olup sonda ünsüz türemesi gibi görünen ses olayı aslında Türkçedeki sondaki “k” ünsüzünün yumuşaması sonrası ortaya çıktığı görül-

mektedir. Yani sözcüğün Türkçedeki aslı “soycak”tır.

**Ben beni bildim bileli bı adamlardan melmeket bi
her görmedi, bı adamlar soycah mırdar oğlım.**

SOYHA : Sözcüğün asıl anlamı ölen kişinin saat, yüzük, tabanca, ayna, tarak, makas, giyim ve süs eşyası gibi şahsi mallarıdır. Ancak Urfa argosunda son zamanlarda nedense erkek tenasül organı anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

**Bı igirmi beş kâğıttan başka param varsa soyham
kala.**

...

**Rehmetlinin soyhalarını fekir fıkarıya dağıttı,
yalavuz evde bi kürki kaldı.**

SOYNA : Sonra anlamında zaman zarfı. Bakınız : Soyra, Sora, Sona.

**Hérsiy birez hay ét kardaşım,soynadan nadım
olırsan, éyyisi mi éyyi düşün.**

SOYRA : Sonra anlamında zaman zarfı. Bakınız : Soyna, Sora, Sona.

İptida te’am, soyra kelam.

...

Çekiştıhtan tam iki sene soyra ondan barıştı.

SOYRADANA : Sonrasında, daha sonra, neticede.

**Nasıl olsa soyradana pişman olacaḥsan; gel beni
dinne, bı işten vazgeç.**

SOYRAHKİ : Sonraki.

**Bı zuvahta degil, soyraḥki zuvahta otırıyam ben,
bencesine yanıḥ kapiy çalmıḥsan.**

SÖGİLME : Patlıcanlar közlenir, soyulur. Yoğrularak macun haline getirilir. İçine cavanda dövülmüş sarımsak karıştırılır. Üzerine dağlanmış sade yağ dökülerek lengerde servis yapılır. İsteyenler, bu sade yağla beraber kavrulmuş kıymayı yemeğin üzerine serer. (Kıymalı sögilme). Etimolojik açıklaması zor olsa da sözcüğün “söğüş” sözcüğüyle aynı kökten gelmesi gerekir. Bakınız : Sögirme, Cavan, Lenger

**Sögilmeḥ üç kilo balcan al, fırına vér; ağız
dadından bi sögilme yiyah.**

SÖGİRME: Patlıcanlar közlenir, soyulur. Yoğrularak macun haline getirilir. İçine cavanda dövülmüş sarımsak karıştırılır. Üzerine dağlanmış sade yağ dökülerek lengerde servis yapılır. İsteyenler bu sade yağla beraber kavrulmuş kıymayı yemeğin üzerine serer (Kıymalı sögilme). Etimolojik açıklaması zor olsa da sözcüğün “söğüş” sözcüğüyle aynı kökten gelmesi gerekir. Bakınız : Sögirme, Cavan, Lenger.

**Baciy aḥşama kıymalı sögirme yapıy, yağı bol,
yanında korıḥ bostanası, buyır gel bize.**

SÖKKE : Hal çaresi, başa çıkacak çare, amaca ulaşmak için kullanılan araç, uygun formül gibi anlamlar içeren bu sözcüğe sadece Urfa’dan derlediğimiz bir atasözünde rastladık.

**Daş daşın sökkesidir. (Taşı ancak başka bir taş
söker)**

SÖGMAH : Sövmek, küfretmek, hakaret anlamında sözler söylemek.

**Uşahları sögmaḥnan, dögmaḥnan yola getiremez-
sen; otır birez uşahlara nesihet ét.**

SÖLEMAH : Söylemek.

**Çoh söyleme üzsiz édersen, aç koyma hırhız
édersen.**

...

**Sahsıda biter reḥen
İçimde çohtır tiken
Hindi 'eşk faslındaylı
Bi sen söyle bi de ben**

SÖ'ÖLCAN : Solucan.

**Bi uşağın karnında sö'ölcan var, bahsayna hem
ze'if hem rengi benzi sapsarı.**

SUBAT KİRİSİ : Çocukları korkutmak için uydurulmuş saçı başı da-
ğınık, çirkin, kısa boy lu, kambur, kör hayali yaratık.

**Pis söz söyleme; ağziy pis olır, bah dişiye soyradana
subat kirisı girer ha!**

SUBUH : Eskiden sabahları uyku mahmurluğunda içilen şarap.
Arapçadaki "sabuḥ :sabah içilen içki" sözcüğünün yerel
söylenişidir.

**Sürehyeyi küpe daldırdı, yarım sürehye subuhı bi
nefeste bitirdi, evden çıktı.**

SUHRA : Angarya iş.

**Nédim kardaşım, üzim yumşah, yoh déyemiyem;
suhra yapmahtan gendi işimize bahamaz oldıh.**

SU MÉYDANI : Kadioğlu Mahallesi'ndeki meydan ismi. Samsat Meydanı'ndan Haşimiye Meydanı'na inen şimdiki adıyla Demokrasi Caddesi'yle Karameydan'dan gelen yolun kesişme noktasındadır. Bu meydana bu adın verilmesinin nedeni şehirde şebeke suyunun olmadığı dönemlerden gelmektedir. Şimdiki Şehitlik semtindeki Sağlık Meslek Lisesi'nin bulunduğu yerde "Hazuna" denen bir su vardır. Bu suyun bir kaynak suyu olduğunu söyleyenler varsa da bu suyun Açıksu denen yerden geldiği ve su dolaplarıyla buraya çıkarıldığını söylemek daha doğrudur. Çünkü su, buraya varmadan bir dolap yardımıyla "Yer altı Değirmeni" olarak adlandırılan bir değirmeni çevirdiğini biliyoruz. Bu su "Hazuna" dan kapalı kanallarla Karakoyun Deresine kadar getirilir. Karakoyun Deresi üzerindeki su terazisinden geçer, Samsat Meydanı'ndaki bir su değirmeninden, Serçe Hamamı'ndan geçerek Su Meydanı'na gelir. Bu su bir kanalla Yusuf Paşa Camii ve Vezir Hamamı'na oradan da Elli Sekiz Meydan'daki Nimetullah (Ağ) Camii'ne aktarılır. Bu camiye aktarılan suyun Ulu Cami kanalından geldiğini söyleyenler de var. Aynı su, diğer bir kanalla Ulu Cami'ye iner. Üçüncü ve son kanal ise Akarbaşı'ndaki Sakıbiye Tekkesi'ne ulaşır. Kapalı kanallarda "pörenk" denen borulardan akan bu su, sokak aralarında hayır için yapılan kastellerle halkın istifadesine sunulur. Bakınız : Hazuna, Pörenk.

SULTAN BEG MESCİDİ : Akarbaşı'ndan Çift (Çüt) kubbeye çıkan yol
Üzerindeki camidir. 1587 yılında Emir Sul-

tan Ahmet Bey tarafından yaptırıldığı girişteki kitabede yazmaktadır. Bu zatın mezarı da mescit içinde yer almaktadır. Aynı zatın yine aynı tarihlerde Sultan Hamamı'nı yaptırdığı da söylenir.

SULTAN HEMAMI : Kazancı Pazarı civarında Şişli Sokak'ta bulunan ve kapısı kuzeye açılan hamamdır. Ne zaman yapıldığı kitabesi olmadığından bilinmiyor. Osmanlı sultanı 4. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında bu hamamda yıkandığı, bu yüzden bu adın verildiği rivayet edilir. Bir başka rivayet de bu hamamın Sultan Bey Mescidi'ni yaptıran Emir Sultan Bey tarafından 1580'li yıllarda yaptırıldığı bu yüzden hamama bu adın verildiği şeklindedir.

SULTANLIĞ DEĞİRMENİ : Halil'ür Rahman'dan gelen suyun Dabbağ hane'den sonra ayrılan bir kolu üzerine kuruluymuş. Değirmene niçin bu adın verildiğini bilmiyoruz. Urfalı'nın yaz kış çalışan değirmenlerinden biriymiş. Değirmenin duvarlarından biri şehrin surlarına aitmiş. Değirmen bugün mevcut değildir.

SUPARA : Kur'an-ı Kerim Elifbası.

Suparasını késesine koydı, késiy boynına astı, anasının arhasına düştü.

SUPPA : Sıpa.

Elle'em bögin Mevlahani'ya gétmiyecağam, bi-

bizim eşşek bi suppa doğırdı.

SUPPA : Dericilikte derilerin kuruması için kullanılan dört ayaklı askı.

**Suppada kurımıyan deri kalmadı, ben déyem ki
artıh biz de sırf olaḥ.**

SUSALIḤ : Yanma sonucunda deride küçük kabarcıklar halinde sulanma.

**Altı üsti iki balcan kavurdım, elim beklim elli yér-
den susalıḥ tökti, şükrédin ben beni yandırmadım.**

SUSAZLIḤ : Su içme veya suya kanmama hastalığı. Sözcüğün “su” köküne getirilen “-saz” ekinin nasıl bir işlev gördüğünü ve sözcüğe semantik olarak ne anlam verdiğini çözemedik. Sondaki “-lık” eki adı geçen ekin “su” kökünden isim türetme eki olduğunu gösteriyor. Ama aynı “-saz” ekinin “susazmak” mastarında isimden fiil türetme eki olarak görüyoruz

**Zankim susazlıḥ olmış bı oḡlan, bi küp suyu vérsem
içecaḥ, doymıyacaḥ.**

SUSAZMAḤ :Susamak, su içmeye ihtiyacı olmak. “Susazlıḥ”sözcüğünde olduğu gibi isimden fiil türetme eki olan “-saz” ekinin burada da isimden fiil türetme eki olduğunu görüyoruz. Bakınız : Susazlıḥ, Suzızmaḥ

**Bı işin ‘eyibi yoḥ kardaşım, sen ḥestesen; susazdiy
mı bizden tebi ki su istiyecaḥsan.**

SUSIZMAḤ : Susamak. Bakınız : Susazmaḥ.

**Susızdım, dilim damağım kurıdı; Hesan, Hüsén
'eşkına bi tas su vérin.**

SU TEREZİSİ : (Jüstinyen Kemerı) Samsat Kapı'da, Millet Köprüsü'nün 80 - 100 m batısında yer alan Bizans dönemi eseri. Kemer her katında Karakoyun Deresi'nin sularının yükselmesi durumunda sulara yol vermek için her katında iki pencere olan iki katlı yüksek bir taş yapıdır. Üst kısmında ise suyun geçebileceği hacimde bir açık kanal vardır. Bu kanalın görevi Urfa'nın eskiden su ihtiyacını karşılayan "Hazuna"dan gelen suyun Karakoyun vadisine inerken seviyesi düşen suyun seviyesini yükselterek Karakoyun engelini aşmasını ve suyu suyun dağıtım yeri olan Su Meydanı'na ulaştırmaktır. Bakınız : Hazuna.

SU TÖKE : İdrara çıkmak.

**İki se'ettir seni bekledim gelmediy, birez evel su
tökiye gét tim pişman mı oldım.**

SUVAH : Sıva.

**Çardağın duvarlarını seklim yahamışsan, lemlenmiş;
üç aya kalmaz suvahlar da tökilir.**

SUVAHÇI : Sıvacı.

**Sen de biye suvahçıyam déye géçiniysen, hele bı
yaptığıy suvağa bah.**

SUVARMAH : Hem hayvanlara su içirmek hem de çiçekleri sulamak anlamlarında kullanılır.

**Kuydan su çekip heyvanları suvar, ondan soyna da
sırf ol; işiy bitti.**

SUVAŞMAḤ : Birine yanaşarak ona rahatsızlık verecek derecede on
dan ayrılmamak, sivaşmak.

**İşim kârım var oğlım, suvaşma biye; ben ekmek
parası péşindeyem, seni umbıriy mı?**

SUVAŞMAḤ : Birilerine rahatsızlık vermek, tebelleş olmak, belaya
bulaştırmaya çalışmak..

**Mehé ben seni éyyi tanıram, elli sefer déyem ki
yolda kimsiye suvaşma.**

SUVAŞMAḤ : Boya ve yağ gibi maddelerle giysi veya tenin kir-
lenmesi, lekelenmesi.

**Bı boyah etegime nérden suvaştı ‘ecebe; bı ‘ezyiy
daha ilk dehfe géyyem.**

SUVAŞMAḤ: Yapışırçasına yayılmak.

**Ne yisen dédim, dürmige bi şé sardı; vérdi; çéyne,
çéyne, yudamadım, ağzıma suvaştı mibarek.**

SÜDİK : Sidik.

**Bı yaştan soyra onlarnan südik yarıştıracah ne
hulım var ne de halım.**

SÜDLEGEN : İyi veya hiç sürülmemiş tarlalarda, kıraç yerlerde bulu-

nan kirli yeşil yaprakları olan,mor ve sarı çiçekler açan, sert yapraklı, yaprakları kırıldığında yapış yapış bir süt akıtan yabani ve zehirli ot.

Bı tarlanın çütü éyyi sürilmemiş, bahsayna tarliy kındırğalar, südlegenler basmış .

SÜDLİ : Sütlaç.

Eyyi südli yapmaḥ istiysey evel ya camıs südi bulacaḥsan ya géçi südi.

SÜLEBENT : Atların eğerlerini bağlamaya yarayan, deriden veya yumuşak bezden yapılan, enli, tokalı, atın karnının altından geçirilerek bağlanan üç parçalı kolan.

Atıyın éyyi kaçmaḡını istiysense atın sülebendini çoh peḥkem bağlamıyacaḥsan.

SÜLÉMAN PİYARI : (Süleyman PINARI) : Dev Teşti'nin güney batısında, Dev Teşti'ne 50 - 60 metre mesafede yer alan ve zamanla kurulan Süleymaniye Mahallesi'ne adını veren pınar ve bu pınarın bulunduğu yer. Bağlar ve fıstıklıklarla çevrili bu yer adını pınarın çıktığı bağın Süleyman adlı sahibinden alıyor. Baharda suyunun artmasıyla küçük bir dere oluşturur. Baharda özellikle kadınların tercih ettiği seçkin bir mesire yeridir. Bu pınar bugün kurumuştur. Yerelde bu pınarların kuruma nedeni olarak Atatürk Barajı tünelleri yapılırken buraları besleyen yer altı su damarlarının betonlanması gösteriliyor.

**Degil Devtéştine, degil Açıhsu'ya, Süléman Piyarı'
na gétsey seni gelir bulıram.**

SÜMİK : Sümük. Burun salgısı. Son hecede ünlü düzleşmesi meydana gelmiştir.

**Bı sümikli gendi gendini hindi bi şé zannédiy, élide
ne igitler oldığını bilmiy.**

SÜMİK : Kemik. Azeri Türkçesinde de aynı anlamda kullanılmaktadır. (Sümüklü et)

Bı oğlanın südi, sümigi mırdar.

...

**Ğulbetten geliyken arvadına bi sümik darağ
getirmiş.**

...

**Dedihlariya bağarsağ bı adamın sümiginin içinde
iligi mırdar 'emmi oğlu..**

SÜMİYE : Farz edelim ki, farzı muhal, mesela.

**Sümiyeden konuşıyam, bı adam bi gün bizim kapı-
mızı çalsa başımıza gelmiyen iş kalmaz. Mehle bize
düşman olır.**

SÜPHE : Düğün yemeği. Urfa folklorunda gerdek gecesinin gündüzünde bir evin hayatında (avlu) damat tıraş edilir, kız evinden gelen büyük bir sini içindeki çamaşır ve elbiseler müzik veya dua eşliğinde kirve tarafından damada giydirilir. Damat zeytin dallarıyla, balon ve kordelalarla süslenmiş tahta oturunca yemek töreni başlar. Bu arada yakın

akrabalara, kız evine sinilerde yemek gönderilir. Bu törende davul zurna eşliğinde yerel halk oyunları ve özellikle 4' lü denen bir oyun oynanır, kadınlar damlarda sıralanarak bu oyunlara zılgıtlarla eşlik ederler. Yemeğe sadece erkekler davetlidir. Misafirlere ikram edilen yemek değişmez; bu yemek bir kural olarak üzlemeli veya etli iç pilav ile zerdedir. Pilav yemek niyetine, zerde tatlı niyetine yenir. Son 20 - 25 yıldır bu törenlerde ailelerin maddi gücüne göre ya kebab, baklava ya da kıymalı ekmek (lahmacun), baklava da verilmektedir. Bakınız: Üzlemeli pilav, Zerde.

**Bögin oğlının sünnet tiridini yidiḡ, o gün ola
süþhesini de yiyah işallah.**

SÜREHİYE : Sürahi.

**Yarın mısafiriḡ gelecaḡ, çarşıdan iki süreḡye al,
meḡçup olmıyah bayrı.**

SÜRİÇ OLMAḡ : Koşarak yarışmak.

**Seniy oğliḡnan benim oğlim süriç olsunlar, kimin
oğlı geri kalırsa o bi de'vet borçlanır.**

SÜRİTME : Gülle oyununda gülleyi orta parmakla işaret parmağı arasında sıkıştırarak pesteye veya başka bir gülleye doğru yerde sürükleyerek göndermek. Gülle oyununda bu, makbul bir atış sayılmaz. Makbul olan atışa "tik atmaḡ" denir.Bakınız : Gülle, péste.

**Oğlim gülliḡ béle süritme kôr nenem de atar,
érkeksey tik at da görim .**

SÜT YANGINI : Ana sütü emmemiş, cılız kalmış, gelişmemiş, benzi

sararmış kişi.

**Ben déyem ki bı mehsim sût yangını, ne et tutiy
ne can; üfirsey uçacaḡ.**

SÜZEK : Süzgeç.

**Bahçadan gelen erikleri süzegeḡoy, ḡoş bi yaḡa,
getir yiyah canımız saḡken.**

SÜZME : Saf, katışksız, suyu alınmış. Bu anlamıyla tüm Türkiye Türkçesinde yoḡurt için kullanılan bu sözcük, Urfa'da her yönüyle kötülük timsali olan kişiler için de mecaz olarak kullanılmaktadır.

**Onın bi “Allah bir” dediḡına inanıram; her sözi
yalandır, tam süzme bi nammissız.**

Ş

ŞABAŞ : Sevinç. Sözcük Kürtçedir. Aşirete mensup kişiler sünnet ve evlilik için yaptıkları düğünlere çağırdıkları misafirlerine hallerince bir ziyafet verirler. Yemekten sonra oyunlar oynanırken o evin hizmetlilerinden biri tepsi gezdirerek misafirlerden para toplar. Toplarken “ şabaş, şabaş” diye bağırır. Azdan çoktan düğüne katılan herkes şabaş yani para vermek zorundadır. Amaç düğün sahibinin masraflarına katkıda bulunmaktır. Bazı yerlerde bu, o kadar aşırıya kaçır ki düğüne çağrılıp da gelmeyen kişiye borç olarak yazılır. Kürt aşiretlerden çıkan bu gelenek daha sonra Arap aşiretlerine de geçmiştir. Şabaş, düğün sahibi varlıklı olsun, yoksul olsun fark etmez. İyi niyetle başlatılan fakat zorbalığa dönüştürülerek kötü işletilen bu gelenek kente göç sonucunda, kente gelen ailelerin aşiret bağlarının zayıflamasıyla yavaş yavaş unutulmaya yüz tutmuştur.

**Düğün bı evin sehebine bencesine yük olmaz,
şabaşını toplar, mesarıfını çıhadır.**

ŞADI : Taklit yeteneği olan maymun.

**Bı kız béle işte; otırır şadı kimin, emréder kadın
kimin. Başka ne işe yarıyacak ki!**

ŞAFRA :Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

ŞAHAT : Şahit, tanık.

Aha heppiyiz duyn, şahat olın; töbe bi daha dilim o herifin diline degmiyecah.

ŞAHNA : Köylerde harman zamanı harmanı hırsızdan ve talandan korumak için para veya hububat karşılığı tutulan harman bekçisi. Bu tutulan bekçi, ya kimsenin kıramayacağı nannamuslu bir kişi ya güçlü kuvvetli biri ya da saygın biri olur. Şahna, harman yerine dökülen hububatı yanındaki civelekle beraber düzgün bir küme haline getirir, elindeki “reşme “ denen damgayla kümenin sadece kendisinin bileceği yerlerine işaret koyar. Gece harman yerinde bekler. Gün ağarınca damgaları kontrol eder ve kümeyi sahine eksiksiz olarak teslim eder. Makineli tarımdan sonra ürün tarlada satıldığı için şahnalık işi de unutulmaya başlamıştır. Bakınız : Civelek, Reşme

Bı kövde kimsiye güvenmedi, gétti başka bi kövden şahna getirdi ağa; bı kövimize hekeret degil de nedir?

ŞAHNALIH : Şahnaya (harman bekçisine) ödenen para veya verilen hububat.

Üç dört timin buğdiy şahnalığa çoh görmeyin, herifin bı keder emegi var.

ŞAKAF : Kuzu veya koyun kürklerinin temizlenip dikilmesiyle yapılan ve kışın palto niyetine giyilen kürklerin dış yüzüne terziler (şakafçı) tarafından dikilen siyah ve yumuşak kumaş yüz. Aynı kumaştan ilk okul çocuklarına okul forması veya

önlüğü diktirilirdi.

**Elime geçse bi gün çarşıya énip bı yeni kürkime
bi şakaf tiktirrem.**

ŞAKKILTI : Hem aniden oluşan bir gürültü anlamında olup şenlik
anlarında kullanılan bir ikileme hem de madeni gürültü
anlamında kullanılır.

**Bi hehhalı bi şakkıltı, herkezin kéfi yerinde
aynaşılın bı melmekette.**

...

**Géce damda yatiyken bi şakkıltı kıptı; konşı bastı
hahoyı; démiysen tahtları yıhılmış.**

ŞAKLOZ'IN DAMI : Samsat Kapı'dan Büyük Yol'a (Vali Fuat Caddesi)
çıkarken kuzey cephesi Bedi'üz Zaman Mezarlığı'
na bakan sol baştaki ev. Halk arasında Şakloz di-
ye bilinen bir Ermeninin evidir. Kurtuluş Savaşı'
nda bu ev Urfalı milislerin kontrolünde, Fransız
karargâhı olarak kullanılan Mahmut NedimKona-
ğı'na cephesi olduğu için çok stratejik bir nokta
olmuş ve mücadelenin kazanılmasında önemli
rol oynamıştır.

ŞAKŞAKO : Gelincik. Çocuklar bu çiçeğin çanak yapraklarını koparıp
baş ve işaret parmaklarını halka yapıp yaprağı "şak" di-
ye patlattıkları için bu adla söylenmiştir.

**Bahar geldi mi bı tarla şakşako tarlası olur,
görmağiy lazım, bahmağa doyamazsan.**

ŞAKŞAKALILLO : Gelincik, gelincik rengi.

**Üzerinde şakşakalillo bi 'ezye vardı, forsu 'éynim
bin beş yüzdü gelin hanımın.**

ŞAĞUL : Çekül. Ucuna ip bağlanan üçgen prizma bir demir olup duvar örümünde yukarıdan aşağıya sarkıtılarak duvarın doğru örölüp örülmediğini gösterir.

**Elimde bi şakul olsa şindi, divarın egri mi dorğı mı
oldığına baharam.**

ŞAM ÉŞŞEGİ : Beyaz eşek. 1960'lı yıllara kadar Urfa'nın varlıklı kişileri çarşıda, pazarda, kırsalda bu eşekle dolaşırlardı. Şam eşeği o zamanlar lüks bir taksi hükmündeydi.

**Melmeketin ileri gelen begleri, ağaları bi vahıtlar
şam éşşegine binip gezerdi.**

...

**Oğlım, memlekete adam lazım adam, şam éşşegi
degil; oñı adam ol.**

ŞAMI :Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü. Şam orijinli bir kuş olma ihtimaliyle bu ad verilmiştir.

ŞAMITUT : Siyah dut.

**İki canlısan, şamı tud yime, karniydahkine soyra
lekke mekke atar.**

ŞAPLAMA : Küme halindeki sığır dışkısı.

**Valla éle bi söz sölediy ki şaplama kimin, hindi
bını kim temizliyeceğ.**

ŞAPŞAH ATMAH : Kandırmak için bir şeyler vaad etmek.

**Bağa gide déye o keder şapşah attım, üzini gözini
öptim, ben beni boşına yordım.**

ŞARABI :Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

ŞARMITA : Ahlaksız kadın. Sözcük Arapçadır.

**Şarmıtıya bah, sölediği söze bah; insan deditiy
heddini, terbiyesini bilir.**

ŞARPA : Eşarp. Başta ünsüz düşmesine, sonda ünlü türemesine il-
ginç bir örnektir.

**Üstine kehverengi bi manto géymiş, başına
pempe bi şarpa örtmişti nişannım.**

ŞARVAL : (Şerval) Şalvar. Orta hece ünsüzlerinde göçüşme meydana gelmiştir.

**Ƙara şervallı , Ƙaskétli, bi pala bıyılı herif
sebbehten beri seni sorıp duriy.**

ŞAŞBÉŞ : Şaşı bakan göz.

**Altı üsti bi şaşbés torını var 'emmimin, ondan
yére göge sığmiy.**

ŞAŞO : Şaşı bakan gözlüleri aşağılamak için kullanılır.

**Bı keder adamın Ƙehrini çektim, hindi de bı şaşo-
yın mı Ƙehrini çekecağam; aşşağı Ƙapıya.**

ŞATIR : Fırında ekmek pişiren görevli.

**Şatıra bi kaç ğurış bahşış vér, tepsiyi kıoltığa atsin,
yimek yavaş yavaş bışsin.**

ŞAVAK : “Şevket” isminin daha çok Araplar arasındaki yerel söyle-
nişi.

**Bı Şavak var ya yeddi timin buğdiy çininde bizim
eve getirdi, biye misen démedi.**

ŞAYESTE : Tercih edilen anlamındaysa da Urfa’da kadının kadına
söylediĝi “ahlaksız kadın” anlamında hakaret olarak
kullanılır.

**Biz béle şayeste kerileri çohtan defterden kitaptan
sıldıĝ, géçmiş ola artıĝ.**

ŞAZ : Kimseye benzemeyen, kendine has özellikleri olan. Arapça
“şezze”masterından gelir. Bir gruptan ayrılarak kendi başına
bir yol tutturana anlamındadır.

**Şaz mı ariysan? Ha siye Cemo, neyi kime benziy
ki? Onı da béle Allah yaratmış.**

ŞEB : Şap.

**Acıĝ çakétiyin cébine şebden iki hebbe kırı keheve
koy, yohsam göz deger siye.**

ŞEBBİ! : Atları çiftleştirirken atlara söylenen kışkırtma ünlemi.

**Heç Hemut, şebbi şebbi déye baĝırdıĝça atlar daha
da dalaba gelirdi.**

ŞEBEKE DAĞLARI : Urfa'yı Gaziantep'e bağlayan eski karayolunun 12. kilometresinde yer alan alçak tepeler, yaşlı sıradağlar.

ŞEBEKE BOĞAZI : Urfa'da birçok hayırlı esere imzasını atan Firuz (Féruz) Beğ Çeşmesi'nin etrafını çevreleyen tepelerin arasındaki dar vadiye verilen ad. Bura ya bu adın niçin verildiğini bilemiyoruz. Burada ki tepelerin bir şebeke, bir ağ gibi oluşundan mı, örgüt anlamına gelen "şebeke" adından mı, çok eskiden meydana gelmiş bir olaydan mı sorularının cevabı bizde yoktur. An-ak Şebeke'nin Urfa kurtuluşunda inkâr edilemez önemli bir yeri vardır: 11 Nisan 1920'de Urfa'dan çıkmak zorunda bırakılan Fransızlar bir daha dönmesinler diye Şebeke'de bir gece önceden tertibat alan Urfa Çeteleri Fransız birliklerini burada imha etmiştir. Nitekim bu tahminler doğru çıkmış, 1920 Mayıs'ında Fransızlar Urfa'ya tekrar girmeyi denemişlerse de Şebeke Dağı'nda, Firuz Bey Çeşmesi veya hayratı civarında mevzilenen Urfa çeteleri Fransızları püskürterek onların Urfa'ya yenden girmelerine engel olmuşlardır.

**Şebeke Dağı'ndan atladım geldim
Cephanam tükildi topladım geldim
Üç beş Fransız'ı hekladım geldim**

**Di yeri yeri yeri kumandanlar yeri
Çetelerin gidiyor dönmiyor geri**

ŞEBELEK : Şebek denen maymun türü. Yerelde benzetme elemanı olarak kullanılır.

**Utanmaḡ yoh, sıhılmaḡ yoh; édecaḡını édiy, soyra
da karşıma geçip şebelek kimin güliy.**

ŞEGİRT : Şakirt, çırak. Sözcüğün aslı Farsçadır.

**Éyyi bi usta meslekten evel şegirdine bi terbiye
véir; yol, iz'an örgedir.**

ŞEHBENDERİYE CAMISI : 1909'da İran şehbenderi Nino Bekir Efendi tarafından yaptırılmış ve yine kendisi tarafından yaptırılan Topçu Hanı'nın geliri bu camiye vakfedilmiştir. İran konsoloslarına "şehbender - şahbender" deniyor. Bekir Efendi İran'ın adeta Urfa'da ticari ataşesidir. Urfa'dan İran'a giden, İran'dan Urfa'ya gelen malların gümrük işlemlerini ücreti karşılığında yapmaktadır. Caminin adı da buradan gelmektedir. Caminin minaresi, Urfa cami mimarisinde fazla rastlanmayan örneklerdendir. Caminin kuzeydoğu duvarının üzerinde 2 - 3 metre yükseliğinde duvarsız, taş sütunlar üzerine oturmuş bir minaredir.

**Şehbenderiye Camisi'nin minarası Urfa'daki
minaraların héç birine benzemez.**

ŞEHFİ : Duvar örerken seviyeyi sıfırlamak için büyük taşların altına veya yanına konan ve harç içine gömülen küçük destek taları.

**Ustayam déye geçiniysen, ha bı iki daşın altına iki
şehfi kıosadiy, bı divar béle egri olmazdı.**

ŞEKKÂL : Ayakkabı, eski ayakkabı. Hem Bitlis hem Diyarbakır Türkçesinde aynı anlamda kullanılan bu sözcük Urfa'da hem Türkçede hem Kürtçede hem de Arapçada kullanılmaktadır.

Şekkâlinı ayağına geçirdi, töspehini cébine kodı, evden çıktı; gidiş, o gidiş.

ŞELENGO : Urfa il topraklarının doğusunda yetişen şekil olarak acura, tat olarak salatalığa benzeyen ve taze tüketilen bir sebze. Sözcük Kürtçedir.

Bencesine bı Urfa'da yaşıyıp da şelengonın dadını bilmiyen çoh Urfalı vardır.

ŞELLE : Hacmiyle bir deve yükü oluşturacak miktarda çırpı (çirpi) hububat, saman, kesmik, meyan (biyan).

İki şelle kesmik daha geldi mi başımızdan daşar, bize yéter, bı kışkı kolay çıhadırır.

ŞELLEK : Yük. TDK bu sözcük için Urfa'da bu sözcüğün anlamının "küme, yığın" anlamında kullanıldığını söylemektedir. Oysa bu adlandırmada bir yanlışlık vardır. Urfa yerelinde omza alınmaya müsait eşya veya çocuk için kullanılan bu sözcükten ayrıca "şelleklemaḥ" fiili türetilmiştir. Bir kümenin veya yığının sırtta alınması ise akıl dışıdır. Kısacası TDK derleme çalışması sırasında yanılmıştır.

Şellegiy inci micevher olsa kabılım degilsen, seni boşına yorma.

ŞELLEKLEMAḤ : Omuzuna yüklemek.

İki oğlını şelleklemiş, kaħmış bizim eve gelmiş;
nutķım tutıldı, ne d yım.

 ELTE : Harman yerine getirilen hububat demeti.

 elteler tamam oldu mı  stine bi kaç tene b yik
daş koy, fırtana mırtana ıħar.

 EMEME : Şemame, k   k ve hoş kokulu olan ve yenmeyen kavun.

G lin Dayz  eninde sonunda şememe kimin
g vegiy buldı, g zi d nyı g rmiy.

  NELMAĞ : Neşelenmek. Burada “-el” isimden fiil yapma eki kul-
lanılması ilginçtir.

Anamızın birez  yyi olduğını duyana Çin, bayram
 ttiħ, evimiz şeneldi.

  NELTMAĞ: şenlendirmek, neşelendirmek. Burada “-t” fiilden fiil
yapma eki T rkede olduğu gibi oldurganlık ekidir ve
s zc ğe “olmasına (şenelmesine) neden olmak” an-
lamı katmıştır.

Geldiyiz, evimizi şenelttiyiz; Allah da sizi şenelde,
dar g n g stermiye size!

  N K : Fert, bir topluluğu oluşturan kişilerin her biri, kalabalık top-
luluk gibi hem tekil anlamda hem çoğul anlamda kullanılır.

Ona kimse toħanmasın Ėetrim   n, babası bi
vahıt meħle şenigimizdi.

...

**Şénik toplandı artı, herkez geldi, hociya söyleyin,
mevlüde başlasın.**

...

**Allahisen bağırıp çağırıp başımıza şénik
toplamiya gene.**

ŞENNÉ : Akli başında olmayan, sersem, olan bitenden bihaber, kendi havasında yaşayan; sözden, kaş göz hareketlerinden anlamayan.

**Bı şennéden mi orta oldiy, seni y soniy da éyyi
degil, yazzığım geliy siye.**

ŞE'RE : Şehriye. Urfa'da şehriye kesmek, içinde çeşitli ritüeller taşıyan bir törendir. Bütün yakın akrabalar ve mahalleli şehriye kesilecek evde toplanarak bir imece örneği verirler. Hamur yoğrulur. Her kadının önüne bir topak hamur verilir. Kadınlar bu hamuru ufak parçalara ayırarak baş ve işaret parmakmakları arasında ovalayarak çok ince bir çubuk haline getirip bir tepsiyeye atar. Bu iş yapılırken, düzmeler düzülür, maniler okunur. Bu mecliste herkes konuşur ama kimse kimseyi dinlemez. Herkes kendi derdini söyler. Şehriye kesme işi bittikten birkaç gün sonra eve bir yerlerden tedarik edilen seyyar, altında çırpı yakılabilen, üstünde bir mil etrafında dönen silindirik, yatay bir kazanı olan fırın getirilir. Şehriye bu kazanın içine atılıp kavrularak rutubetsiz bir yerde zahir olarak muhafaza edilir.

**Konşıda yarın şe're kesiliy, beklim oralıhta bizim
hérsiz Heco'yı görrem.**

ŞE'REÇİ : Tel şehriye kesilip kurutulduktan sonra seyyar fırınıyla eve

çağrılan ve tel şehriyeyi kavuran kişi.

**Şe'reçi hestemiş, gendinin yérine oğlını
göndermiş amma ağzı, kulağı oyniy.**

ŞERKİYAN : Ezidi, Yezidi. Urfa'nın Viranşehir ilçesi sınırları içinde varlıklarını, geleneklerini sürdürmektedirler.

**Aslına baharsay bı 'eşiretlerin be'zileri bından
üç bés yüz sene evel Şerkiyan'mış.**

ŞERP ŞÜRP ETMAH : Kulağa ve göze hoş gelmemek, sevilmemek.

**Sevilmiyen gelinin yérişi şerp şürp éder. (Atasö-
zü)**

ŞERREH : Etin üzerindeki yağ.

**Yimegin eti biye göre çoh yağlı; şerreheri sen
tabağıya al, ben şerreher yimiyem biliysen.**

ŞERRİ! : Meydan okuma ünlemi.

**Şerri! Aha bı elimin üstine el koyan varsa
ortıya çıhsın da görüm.**

ŞERTİNE GİRMAH : İddialaşmak, iddiaya girmek. İddiada şartların , yerine getirilmesi gözetildiğinden böyle bir adlandırmaya gidilmiştir.

**Ben kimseden şertine girmedim, neme lazım;
zatan bulamaç yirken dişim kırılıy.**

ŞERTİ PİÇAĞ : Karpuz satışında kesmece.

**Madam karpızdan aynamiysan kardaşım, paray
kazancıy heram mı; şerti pıçağ al o vahıt.**

ŞERTLİ : Kafasına koyduğunu yapan, bildiğinden şaşmayan.

**Anası, babası bile bı şertliye söz aynadamiy,
élin itini ben mi terbiye édecağam.**

ŞÉŞPEREK : Hazırlanışı zor ve zahmetli olduğu için iyiden iyiye unuttulan, unutturulan ünlü bir Urfa yemeğidir.”Şeşperek / Bi kaşşığa béş gerek/ Bi nügi etin aşıdır/ on iki arvadın işidir” ve ”Kırh arvadın işidir, bi gécenin aşıdır.” sözleri bu zahmet ve zorluğu dile getirir. Önce köftelik bulgur, et taşında tokmakla macun haline getirilmiş yağsız et, kuru soğan, baharat, pul biber karışımı olan köfte yoğrulur. Bu köfte avuç içinde nohuttan biraz bü yük yuvarlanır. Yuvarlanan köfteler kavrulur. Ayrı bir kapta akşamdan nohut ve kurut (kurutulmuş yoğurt) ıslatılır. Islanan nohut kaynatılarak bir tarafa bırakılır. Islanan kurut süzgeçten geçirilir. Bir kapta kulak meme si yumuşaklığında hamur yoğrularak üç topak yapılır. Birinci topak kalın bir yufka halinde açılarak erişte gibi kesilir. İkinci topak hamur aynı şekilde ama daha ince açılarak kare şeklinde kesilir ve ikiye bükülerek katlanırırken üçgen muska şekline getirilir. Yapışmaması için arasına un serpilir. Üçüncü topak daha ince açılır;içine ince kıyılmış soğan, karabiber, kavrulmuş kıymadan oluşan karışım konup bohça şeklinde bükülür.Ya ni bir tür mantı yapılır. Üç topağın tamamından elde edilen ve “kulak” denen hamurlar sadeyağla kızartılır. Daha sonra kemikli kuzu eti kavrulur, kemiklerinden ayrılır.Kulaklar tencereye ilave edilir. Un kokusu kayboluncaya kadar pişirmeye devam edilir. İnceltelen

kurutla nohuttan oluşan bir çorba yapılır. Yemek tabaklarına yuvarlanmış ve kavrulmuş köfte ile kavrulmuş hamur kulaklar ve et konur. Bunların üzerine kuruttan yapılmış nohutlu yoğurt çorbası ilave edilir. Üzerine de sade yağda kızartılmış kuru nane sosu gezdirilerek servis edilir.

Bı arvatlar işlerini biliyler, şêşperek zor dêye yapmıya yapmıya bize şêşperegi unıttırdılar.

ŞETTEHLİ : Arsızca, gamsız, şen şakrak, atılgan.

Ƙızı begenmişiz feket size söliyim; anası da, dayzası da çoh şettehlidir.

ŞEVL : Şule, ışıık.

Ƙana var

Ƙana var meyhana var

Şevliy barabar götür

Orda zulmethana var

ŞİH BEKİR ZİYARATI : Yıldız Meydanı'ndan Ulu Cami'ye girişte sağda bulunan ziyaret. Burada yatan kiş i hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Mezar, 17. yüzyılın sonuna aittir. Halkın ziyaret olarak kabul ettiği ve zaman zaman mum bile diktığı bu yer, kitabesine bakılırsa aslında bir sebildir. Bu sebilden Cuma namazları çıkışında su, ramazanda teravihten sonra bir hayır sahibi tarafından karlı gül şerbeti dağıtılmış. Bu yapı uzun süre kapalı kalmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda halk buraya Cuma geceleri mum diker, eskimiş ve kullanılamaz hale gelen cüz ve Mushaf'larını penceredeki demir parmaklık-

tan içeriye atardı.

**Küp içinde unum var
Allah'tan umudım var
O yar benim olırsa
Şiħbekir'e mumım var**

ŞİH MAHSUT ZİYARATI : Asıl adı Mes'ud'tur. Horasan erlerindendir. Türbesi Urfa'nın güneyinde yer alan tepelerdedir. Nakşibendi tarikatının Yeseviye-kolundan olup ünlü mutasavvıf Hemedani'nin talebesidir. Urfa'ya 12. yüzyılda tebliğ için gelmiş, şu anda türbesinin bulunduğu yerdeki sarnıcı 1183'te kendisi kazdırmıştır. Bugün özellikle kadınların itibar ettiği ziyaretlerden biridir.

**Kala kapısı kaya
Günleri saya saya
Çıhım ben Şiħ Maḥsud'a
Yarvalım ben Mevla'ya**

ŞİH MİSLİM ZİYARATI : Suruç ilçesindeki bir veli türbesidir. Urfa'da erkek çocuğu olmayan aileler bu türbeyi ziyaret eder ve erkek çocukları olması için adak adarlar. Bu nedenle Urfa'da ciddi sayıda Müslüm adını taşıyan kişi vardır ve söylenenlere göre bunların önemli bir kısmı bu nedenle bu adı almıştır. Hangi tarikata mensup olduğunu tespit edemediğimiz bu veli kişinin adı asıl adı Mesleme bin Neame'dir. Ölümü M 1168'dir. Türbenin inşa tarihi ise M 1344'tür.

ŞİHLİĞA DÜŞMAH : Yapılan zikirle, dualarla trans haline gelip titre-
rek bağlamak.

**Zikrin orta yerinde be'zi devrişler, şıhlığa düştiler,
ortalıh karıştı.**

ŞİH ŞELLÉ : Urfa'da kuşçular arasında adı geçen makbul bir kuş tü-
türüdür.

**Bı matarda bi tek bi şıhşellé eksik, bi çüt bulsam
fiyetine bahmam alıram.**

ŞIKŞIKI : Para giriş çıkışı bol ve sık olan.

**Héc merek étmeyin; bı şıkşıkı béle devam étmez,
bi gün degirmenin suyu kesilir.**

ŞIKŞIKI DEZGÂH : Kolay ve çok kârlı olup gelip geçici olan ve kârı
kısa zamanda uçup giden işler için kullanılır.

**Bı şıkşıkı bi dezgâhtır, fazla sürmez; yarın bah
neler olır neler kardaş.**

ŞILLIK: Baklavaya benzeyen bir tür tatlı. Bu tatlıya niçin bu adın ve-
rildiğini bilemiyoruz. Aynı tatlı ufak tefek değişikliklerle Kürt
ler tarafından da yapılır ve adına "şilliki" denir. Bu ad ora-
dan mı alınmıştır yoksa biraz fazla sulu olduğu için mi bu ad
verilmiştir. Bu konuda bir şey söylemek zor. Bir başka ihti-
mal şerbeti çok olduğu için bu adın yansıma yoluyla veril-
diğiidir. Her ne olursa olsun makbul bir tatlıdır ve hafif bir
tatlı olduğu için insanın yedikçe yiyesi gelir. Hamur, suyla
iyice seyreltilip içine az yoğurt, az tuz konur, yumurta sarısı
ilave edilir. Hamur cıvık bir halde küçük bir kepçeyle sacın
üstüne dökülür. Bu yolla pişirilen yufkalar, dibi yağlanmış
bir tepsiye dört beş kat serilir, arasına ceviz içi konduktan

sonra üzerine yeniden dört beş kat yufka serilir, üstüne ufalanmış ceviz içi serpilir. Baklava dilimi kesilerek üzerine sıcak şeker şerbeti dökülerek tepsisiyle beraber servis edilir. Şeker şerbeti yerine pekmezi tercih edenler de vardır.

Bı yaşıma geldi, evde bi cullıktan şıllık yaptı, duymıyan kalmadı.

ŞILLIKI ÇARŞAF : Eskiden gelinlerin baba evinden çıkarken giydikleri kapuşonlu, beyaz, kendinden çiçek desenli, ipek karışımı, boyu ayaklara kadar uzanan, önü açık bir çeşit ferace.

**Şıllıkı çarşaf géyer
Kühélan ata biner
Güveginin evine
Hem ağlar hemi gider**

ŞIMRA : Akıtma altın bileziklerde bulunan, iki plakayı birbirine bağlayan normalden daha kalın, daha tok zincirler.

Bı ahıtmanın zencirlerinin be'zileri şımra degil, bah göriy misen? Hem kalındı var hem incesi.

ŞIRLAMA : Heveslenmek, çok istekli davranmak, sulanmak gibi anlamlar taşır.

Ucız bi adamsan, şindiye keder nelere şırlamadiy ki, alıştı artı bı huyıya.

ŞİRFINTI : Hafif meşrep kadın, kahpe.

Hele bacım bı şırfıntının yaptığına bah, kırk seneli bi yuvıy yıhtı, çıhtı.

ŞIRLAĞAN : Susam yağı. Bakınız : Şirik.

ŞIRLAMAḤ : Nazlanmadan kabullenmek, hevesli olduğunu hemen belli etmek, sulanmak gibi anlamlar taşır.

**Ula Hello! Bı şırlama ḥuyiy olmasa bı dünyada
tekiy yoh amma nédim, ne déyim bilmiyem**

ŞIRLOP : Bedava, parasız. Bakınız : Huva.

**Éle şırlop yoh, çalışacaḥsan, kazanacaḥsan,
yidirecaḥsan, yiyecaḥsan.**

ŞİRTÉNE : En küçük bir fırsat bulsa bile her işe burnunu sokan, başarısızlıklarından ders almayan, uslanmayan, başkalarına maskara olan kişi. Bakınız : Çirténe.

**Ne keder şirténesen; ne 'eyip biliysen ne utan-
maḥ, acıḥ bına da bırnıy soḥma.**

ŞİFÉR : Şoför.

**Bı yaşta biye şiférlih éttirmeyin, gider bi yére
çarparam; nolır, nalmaz.**

ŞİFÉR PİYARI : Urfa'nın kuzey çıkışında Diyarbakır yolu ile Cavesak Deresi'nin arasındaki sırtta, bugünkü Ordu Evi'nin olduğu yerdeki bir su kaynağıdır. Üç beş zeytin ağacının gölgesindeki bu pınar sıcak yaz günlerinde daha çok yola çıkanların ve yoldan gelenlerin, fazla ulaşım aracı olmadığı için Diyarbakır'a ve Mardin'e gidenlerin kamyon beklemeleri için serin bir mekân, geceleri de içki alemlerinin yapıldığı bir mekân olmuştur.

larında geçen bu ağırlık ölçüsünün ne zaman terk edildiği bilinmiyor.

**Bı haşa bi şimbil arpiy birez zor alır, kéşkem
geliyken bi bendeke getirediḥ.**

ŞİNDİ : Şimdi. Bakınız : Hindi.

Şindiden söliyim siye, ben o herifin oğlına degil
kızımı, itimi vérmem.

ŞİPPİK : Akıntılı ve çapaklı göz.

**Begene begene o şippik gözli kıızı mı begendiy
anam, oğlıya yazzıḥ oğlıya.**

ŞİRE : Üzümün ezilip suyunun potasyum içerikli bazı madde veya
Maddelerinin kaynatılması ve kıvamlandırılması ile oluşan
bulamaçtan“bastıḥ, çekçek, kesme, fıstıklı veya cevizli su-
cuk, muska” gibi tatlı kış yiyeceklerinin tümü.

**Valla bacım istiysen de kusura bah, bı sene babam
ḥestedi, şire mire yapamadıḥ.**

ŞİRİK : Susamdan çıkarılan yağ, şırlağan. Mecazi anlamda emeksiz
tatlı kazanç.

**Bı her zaman béle olmaz, ekmek bı keder ucız
degil, sen bahma; dayma daş dönip şirik aḥmaz.**

ŞİRİK : Kandil yağı. Susam yağının tortusudur.

Nérdese gécenin yarısı olacah; yéter artıḥ yatın,

ķendilde şirik ķalmadı.

şİRKET : Hristiyan dñyasının önemli kiliselerinden biridir. Ermenice adı Surp Asvatzabzin'dir. Katedral olduğunu söyleyenler de vardır. Vali Fuat Bey (Büyük Yol) Caddesi'nde Halil'ür Rahman'dan Bedi'üz Zaman Mezarlığına giden yokuşun başındadır. Urfalılar buraya "Böyük Kilise" demiştir. Buraya "şirket " denmesinin sebebi ,1940'larda Urfa elektrikte ulusal şebekeye baēlı olmadığı için bu kiliseye büyük jeneratörler konması ve Urfa'ya elektrik buradan verilmesidir. Bu amaçla bir tür belediye iktisadi teşekkölü (BİT) olan bir şirket kurulmuştur. Urfa'ya elektrik başlangıķta münavebeli olmak üzere gün aşırı verilmiş, 1950'li yılların başında yeni jeneratör ilavesiyle her gün gece saat 24.00'a kadar elektrik vermeye başlanmıştır. "şirket" adı elektrik şirketini kasıttır.Urfa elektrikte ulusal şebekeye bağlanınca bina boşaltılmış, belediye hurdalıēı, ambar olarak kullanılmıştır. Uzun yıllar büyük jeneratörlerin çalışması nedeniyle binaya sakat raporu verilmiştir. 1990 'lı yıllarda valiliēin ve belediyenin ortak çalışmasıyla bina güçlendirilmiş, restore edilmiş ve Selahaddin Eyyubi Camii olarak ibadete açılmıştır.

Ben o vahıt şirket'in karşısndaki mektepte telebedim, evimiz de Böyük Yol'dadı.

şİRTİ ÇAYI : (Çayırı) Urfa'nın doğusunda, Cavsak Çayı'nın yataēının uzandığı yataēın doğu yamacında yer alan bir pınarın bulunduğu şimdiki valilik binasının az güneyinde yer alan bir yer adıdır. Özellikle bayanların baharda çarşamba ve cumartesi günleri tercih ettikleri bir mesire alanıdır. Buraya niçin bu adın verildiēini ve bu adın ne anlama geldiēini bilmiyoruz. Ancak "şirti" sözcüēü bizde "keyif, eğlence, arsızlık " anlamlarını çağırıştırıyor. Bakınız : řirténe.

**Bı kış bite, bahar geledi; Şirti Çayı'nda iki sıhım kif-
te yiyedi, bi tas ayran içedi, ondan soyna öledi**

ŞİRTİK : Davula tempo için vurulan ince çubuk.

**Bı mıtrıbın ne nağarasından ne meççiginden ne
şirtiginden bi şé aynadım.**

ŞİTİL : Fide, küçük fidan.

**Şefteli şitil éttim
Yarama fitil éttim
...**

ŞİVAN : Ölüm acısıyla saçını başını yolarak, üstünü başını yırtarak
yüksek sesle ağlamak.

**Bı dağın ardı méşe
Gün aça kölge düşe
Beni yardan édenin
Evine şivan düşe**

ŞİVANÇI : Ağıtçı. Kadınların taziye evi (ölü evi) varlıklı bir aileye ait-
se kadınları ağlatmak için parayla ağıtçı kadınlar tutulur.
Bu kadın üstünü başını yırtarak, yüzünü bağrını tırmala-
yarak, maniler dizerek, ölenin özelliklerini sayarak
kendi ölüsüymüş gibi ağlar ve kadınları galeyana getire-
rek onların daha çok ağlamalarına neden olur. Şivançı,
eski Türkçe metinlerde geçen“sığıtçı” sözcüğünün karşı-
lığı olmalıdır.

**Bahın uşahlar! Ölirem, kalıram, size vesiyetim
olsın; evime şivançı mivançı soñmayın.**

ŞORBA : Çorba. Anadolu ‘nun birçok yerinde aynı şekilde telaffuz edilen bu sözcüğün yansıma yoluyla adlandırıldığını sanıyoruz. Urfa’da çeşitli soslarla tatlandırılan mercimek çorbaları, “malhuta” denen ekşili çorba, un çorbası(püşürük), pirinç çorbası, ayran çorbası (lebeni) en fazla yapılan çorba çeşitleridir. Bakınız : Malhuta, Lebeni, Püşürük.

**Sen de arvadam déye geçiniysen, söle bahım kaç
céşit şorba yapmaḥ biliysen?**

ŞOR : Tuzlu.

Şirinnen şor, keçelnen kôr. (deyim)

...

Duzsızın çarası var,şorın çarası yoh; getir o duzi.

ŞORLAḤ : Tuzlu.

**Dadına da mı bahmadiy, hem soğan aşı hem bur-
ğıl aşı şorlaḥ olmuş.**

ŞORLAḤ MESELE : Karı, kız konulu sohbet.

**Heppiyiz kéfçisiz oğlım; bahıyam şorlaḥ mesele-
ler açıldı, herkezin yuhısı kaçtı.**

ŞOM : Uğursuz.

Şom şom konuşma Allahisen, ağziy héré aç.

...

**Bı gidişle herkez dünyasını değışecaḥ, dünya şom
ağızlılara kalacaḥ.**

ŞÖRİK : Salya.

**Nolır nolmaz; yanıya bi mendil al, baharsan yol-
da şörigiy mörigiy ahar dedé.**

ŞÖRİĞİ AHMAH : Ağzı sulanmak, salyası akmak, nefsi çekmek.

**Herif bı işin kéfcisi; bize bi ketmer te'rifi yaptı,
hepimizin ağzının şörigi ahtı.**

ŞU'EYİP ŞEHİRİ : Urfa'nın doğusunda bulunan Tektek Dağları içinde, Harran'ın yaklaşık 40 km doğusunda veya yürüyüşle bir günlük mesafede eski ticaret yolları üzerinde kurulmuş bir yerleşim birimidir. Roma döneminde takriben MS 2, 3, 4, 5. yüzyıldan itibaren iskân olunmaya başlandığı söyleniyor. Tarihi İpek Yolu üzerinde olduğundan bir konaklama yeri olduğunu söyleyenlerin yanında, buranın Harran Ovası'nda yaşayan toprak sahiplerinin yazlığı olduğunu söyleyenler de vardır. Burada her eve ait birer kuyu kazdırılmıştır. Bugün harabe halindedir, taş taş üstünde kalmamıştır ve meskûn değildir. Yer altında uzun bir süre insanların yaşadığı veya zahire ambarı olarak kullanıldığı anlaşılan mağara evler vardır. Şuayb AS'nin burada hayvancılık yaptığı söylenegelmiştir. Bu nedenle buraya bu ad verilmiştir. Bu adın Arapçadaki "şe'b : yaşlı" sözcüğünden geldiğini ve buranın "Yaşlı Şehir" anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu şehrin neden böyle harabe haline geldiği konusunda çeşitli rivayetler vardır: Tarihi belgeler burada MS 4, 5, 7 ve 10. yüzyıllarda deprem olduğunu söylüyor. Burada bulunan büyük bir mağaranın takriben H 5. Yüzyılda cami olarak kullanıl-

diğı, buraya mihrap yapıldığı, duvarların renkli nakışlarla süslendiğı gözleniyor. Bir başka rivayet, ticaret yolu üzerinde bulunan bu önemli yerleşim çeşitli istilalar sonucu yıkıma uğramıştır. En akla yakın rivayet ise kervan yollarının Haçlı Seferleri nedeniyle yön değıştirmesi sonucu gözden düşmüş ve geçim darlığına düşen halkın buradan göçmüş olmasıdır. Elimizdeki diğeri bir bilgi de Moğolların buralara gelerek bu şehri ve Harran'ı yakıp yıktığı doğrultusundadır. Buradaki taşlar bölgede yaşayan köylüler tarafından yeni yaptıkları evlerinin temelinde, duvarında, kapı alınlığında kullanılmak üzere talan edilmiş ve buna her dönemde göz yumulmuştur

ŞUM : Neşeli, şakacı, espritüel, hodbin. Olaylara, felaketlere hep mizahi yönden bakan.

**Hecce Dayzé şum bi avrattı, nenemin 'ekrıbasıdı,
bize geldiğı gün bayram éderdi.**

...

**Sıra gécesinde şum şum konışır, milleti gülmah
tan öldirirdi.**

ŞUMBILO ŞİRKETİ : Girdisi, çıktısı; gireni çıkanı belli olmayan iş yerleri için, ne iş yaptığı belli olmayan insanların oluşturdukları topluluklar için, uydurma ortaklıklar için, bazı insanların birileriyle yaptığı ortaklıkla alay etmek için kullanılan bir deyim.

**Biz haħa güliyiħ amma bizim işe de şumbılo şirketi
dérlerse kimsiye kızmıyaħ.**

ŞÜŞE : Şişe. Yerel söylenişte ilk hecede ünsüz yuvarlaklaşması na-

dir görülen bir ses olayıdır.

**Şüşede rakımız var
Ne gözzel sakımız var
Dedih mühübbet olsun
Yohsa ne hekkımız var**

T

TABIĞ : Sokak ortasında açıktan akan kanalizasyon için açılmış olan su yolu.

**Düneğin ahşam eve giriyken üzigim tabıka düşti,
nédecağımı şaşırdım.**

TAĞAR : Ayakkabıcıların içinde deri ıslattıkları teneke.

**Bı adamın ehlakı Allah seni inandırısın aha bı
tağardahki sudan daha pis, siz bilmiysiz.**

TAHT : Yazın sıcağın etkisiyle damlarda yatan aileler, evlerin damlarına tahtadan kare biçiminde yüksek, kenarları korkuluklu bir karyola kurarlar. Sürüngenlerden korunmak için ayaklar oldukça yüksektir. Tahtın zemini de tahta kaplamadır. Etrafında 0,5 m civarında korkuluk vardır. Komşu damlarda yatanlara görünmemek için etrafına perde vazifesi gören çığ çekilir. Çığ çekmek için korkuluğun babalarına birer çıta ça kılır. Bakınız : Çığ, Kirbit.

**Bı dere derin dere
Kölgesi serin dere
Taht kırdım çığı çektim**

Beklerem ki yar gele

TAHTAMOR : Toktemur. 15. Yüzyılda Urfa'yı bir süreliğine ele geçiren Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın komutanlarından biri. Toktemur, Uzun Hasan adına Urfa'da Hasan Paşa (Padişah) Camii yapılmadan önce tek kubbeden oluşan ve Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen akar suyun kıyısında kendi adına bir mescid yaptırmış, mescidi gören ve mescidin yerini beğenen Uzun Hasan da buraya kendi adını taşıyan Hasan Paşa (Padişah) Camii'ni yaptırmıştır. Son yıllara kadar bu mescidin bulunduğu mahallenin adına da Tahtamor Mahallesi deniyordu. Bakınız : Hasan Paşa (Padişah) Camii.

Tahtamor Mehlesi'nin yerinde yeller esiy, çarşı olmış, incik boncık çarşısı.

TAKA : Pencere.

İdariy takıya koy, gece ayağımız değer meger; devrilir, ev yanar ha.

TAKAKÇI : Dokuma tezgâhından çıkan kumaşlar kasarcıya gönderilir. Kasarcı kitreyle bu kumaşları beyazlatarak takakçıya gönderir. Takakçı yumuşak kumaşa "haşıl" denen ve bugün içeriğini bilmediğimiz bir su serper ve bir tezgâha gererek tokmakla kumaşa vurup kumaşı sertleştirir kumaşın her tarafını aynı kaliteye getirir. Mekik atlamaları ve gözenekleri kapatır. Toplara sararak satışa hazır hale getirir ve bezzaza gönderir. Bakınız : Kasarçı, Haşıl.

Sinek bekmesçisini tanır; kasarçının kızını takakçı alır. (Atasözü)

TAĞARLAH : Dokumacılıkta dokuma tezgâhının ayakla çalışan manivelayı mekiğe bağlayan, keresteden yapılan parçalar.

**Tağarlahların sesinden başıma arğı yapıştı böğün,
hele bi camiya gidim gelim**

TAĞKILHENEK : Hoş sohbet, şakacı.

**Dayzam oğlu tağkılhenek bi mibarekti, bize geldiği
gece yuğımız gelmezdi.**

TAĞLAÇI : Verdiği sözden cayan; bugün başka, yarın başka konuşan kişi.

**Ona inanıp minanmıyasan, tağlaçı kuşın biridir;
ha dédim, ha démedim.**

TAĞLAÇI : Takla atarak uçan evcil bir kuş türü.

**Kuş matarında iki tağlaçım var, ellerinden gelse
yérde takla atacağlar.**

TAMAN : “Hani” anımsatma edatı.

**Hérdir işallah,taman sen dostımızdiy, noldı siye,
kim seni zéhérledi?**

TAMAŞA : Temaşa, seyir.

**Size kéf lazım, temaşa lazım; benim derdim biye
yeter.**

...

Urfa’ya paşa geldi

**Hah da tamaşa geldi
Bi elim yar koyunda
Bi elim boşa geldi.**

TANDIR : Kışın ısınmak için tahtadan yapılan dört ayaklı iskelenin (tandır kürsüsü) içine “tarif” denen toprak mangala (metalden yapılanları da vardır) ateşi azalmış, küllenmiş kömür ateşi konan ve üzerine kıtık (küçük bez parçaları) la doldurulmuş büyük bir yorgan (çapıt yorgan) örtülen ısınma aracı. Tandır yorganı çift kişilik bir yorgandan da büyüktür. Ev halkının tamam ı tandırın dört bir tarafına ayaklarını yorganın içine koyarak oturur. Tandırda ateşin devrilmemesi için aşırı itina gösterilir. Tandırın ılık sıcaklığı uyku getirir, tandırda uyumak çok çekicidir ama tandırda kimsenin uyumasına yangın tehlikesi nedeniyle izin verilmez. Urfa’da tandır sohbetleri ile tandırda anlatılan kıssa ve hikâyeler (heket)le geçen zaman unutulmaz anılar olur. Bakınız : Tarif.

**Kış geldi mi ne hoş, kurrih tandırı, girrih içine;
gelsin şire, gétsin kavurğa.**

TANDIRLIH : İçinde her boydan kazanın kaynatılmasına, yufka ekme yapılmasına müsait ocaklar bulunan mutfak.

**Ne démah istiysen şindi; yaz geldi; damda yatmı-
mıyım, tandırlıhta mı yatım.**

TAPA : Tıpa, tkaç.

**Kız kısmısı fazla konışmaz, seni hüstirmah üçün
ağziya bi torba pambıh mı tepah?**

TAPÇI : Fırınlarda yoğrulmuş hamuru tırnaklı pide, kıymalı ekmek (lahmacun), açık ekmek yapmak için kıvamına getirerek merdaneyle açan görevli.

**Hüsén ustanın yanında bés sene tapçılığ yaptım,
gidin beni bi de ona sorın.**

TAPI : Tapu senedi.

**Keşvede bı köşenin tapısını mı çıhattı, sen de
otırırsan, başkası da oturır.**

...

**Ay doğar kapı kimin
Gün doğar tapı kimin
Ne karşımda duriysan
Kazmanın sapı kimin**

TAPI KILMAH : TDK Tarama Sözlüğü'nde sözcüğe itaat etmek, saygı göstermek, hizmet etmek gibi anlamlar yüklenmiştir. Oysa, Urfa'da sözcük, tapıklamak, ımızganmak, oturduğu yerde uyuklamak anlamında kullanılmaktadır. "Tapıklamak" türemiş fiili, Urfa'da görüldüğü üzere "kılmak" yardımcı fiiliyle bileşik bir fiil oluşturmuştur. Bakınız : Mıskanmah.

**Bi gürikti, bi şamata; bi de bahtım ki sen otırdığı
yérde tapı kıliysan.**

TAPIŞLAMAH : Elinin içiyle birinin sırtına hafif hafif vurarak uymasını veya acılarının dinmesini sağlamak anlamının yanı sıra teşvik etmek anlamını da içerir.

**Oğlanı tapışlıya tapışlıya yatırdı, o mabénde kapı
çalındı.**

...

**Eskiden seni tapışlıyanlar, “Ağasan, paşasan.”
déyenler hindi nérde yégen?**

TAPLAMA : Genelde evlerde ekmek yapıldığı gün pişirilen bir tür ekmektir. Mercimek unu, ince doğranmış soğan, tuz, pul biber hamur gibi yoğrulur. Bu hamur elle inceltile- rek yuvarlak bir pide büyüklüğüne ve kalınlığına geti- rilir. Sacın üzerinde iki tarafı pişirilerek sıcak sıcak ye- nir.

**Mecmegi ele feket kepegini atma; ekmekçi geldiği
gün taplama yaparlı.**

TARIF : Kışın ısınmak için kurulan tandır içine konan ve içinde man- gal kömürü yakılan yuvarlak, küçük toprak mangal.

**Ayağıyıza şehep çıhın, éle fazla uzatmayın, tarıfı
marıfı devirirsiz soyna.**

TARTARA : Yönetim boşluğu, disiplin yokluğu, sorumluların Sorum- luluğunu yerine getirememesi hali, kaos.

**Tartara mıdı, hahın kızına göz koyacağsan; hah da
siye ses étmeyecağ.**

...

**Vay fekir fıkaranın, şehepsizin halına,ortalığ tarta-
rıya kesmiş; daşları bağlamışlar, itleri açmışlar.**

TATARHAMİ : TDK Tarama Sözlüğü’nde şiddetli karın ağrısı olarak anlamlandırılan sözcük, Urfa’da tam olgunlaşmamış meyvaları (üzüm, incir, erik gibi) yemekten kaynak- lanan mide sancısı, hazımsızlık anlamında kullanı- ılır..

**Bınlar ne korıh, ne üzim; nefsimize sehep olaḥ,
yirsah tatarḥamı olırıh.**

TATBURCI : Urfalı'nın kuzeybatısındaki bir köy adı. Bu köyün susuz şartlarda (dêşti) yetiştirilen uzun ve oval karpuzları ünlüdür. Bu karpuz cinsi fazla kızarmaz ama çok tatlıdır. Son yıllarda yetiştirilmemektedir. "Burç" adı da Cumhuriyetten önce Urfalıların ramazan hilalini yani ramazanın veya ramazan bayramının gelip gelmediği alimler, hocalar tarafından köyden izlendiği için verilmiştir. Başka bir deyişle burası bir rasat yeridir.

**Adını, namını çoh duydım, karpızını çoh yidim
amma daha Tatburcı'nı görmaḥ biye nesip olmadı.**

TATOLARIN TETİRBESİ : Karameydanda, Karameydan Camii'nin doğusunda yer alan önce doğuya, sonra kuzeye kıvrılan çıkmaz sokak. Şimdi bu çıkmazda bulunan evler yıkılmış ve buraya bir banka şubesi ile bir iş merkezi yapılmıştır.

TAY : Akran, denk.

**Ben ne senden tay olıram ne ortaḥlariydan; ben
adamımı tanıyam.**

TAY : Maddi veya manevi anlamda yük. Bir ambalaj biçimi olan ve üzüm taşımada kullanılan "taylıḥ" bu kökten gelmektedir.

**Adamın çoliḡı çociḡı, anası babası gendine tay olırmı;
cigerimdir onnar benim.**

TAYBOĞAN : Harran Kapı'nın doğu surlarının yanı başında yer alan

değirmene Halil'ür Rahman'dan gelen suyun değirmene ulaşmadan oluşturduğu düşen bir tayı boğacak derinlikteki su çukuru. Bu çukuru belli ki değirmene su aktaran su dolabından, yüksekte akan su oluşturmuştur. Böyle bir adın verilmesinin nedeni de burada bir zamanlar bir tayın boğulma hikâyesidir.

O gece kafası hoştı, ayahta duramıyordu, nêrdese Tayboğan'a düşecekti.

TAYGELME : Çocuklu dul bir kadın evlendiği erkeğe birinci kocasından olan çocuğu götürdüğünde o çocuğa verilen ad.

Bi kardaşımın öz oğlu değil, öge oğlıdır, gelin bacım onı taygelme getirdi.

TAY OLMAH : Rakip olmak.

**Sen kimin oğlısan, onlar kimin oğlu yavrim?
Onlardan tay olmıyasan ha!**

TAYLIH : 20 -25 cm yüksekliğinde, 1 m çapında sazdan örölmüş, 35 - 40 kg kapasiteli taze üzüm sepeti, selesi. Üzümler bir eşeğin sırğasının karşılıklı iki gözüne iki taylık yerleştirilip zincirle bağlanmasıyla bir yerden bir yere taşınır.
Bakınız : Sırğa.

Biye éle geliy ki bi taylıh üzimden bı keder sirke çılmaz, bı işte bi iş var.

TEBE'E : Çocukları olmayan veya doğup yaşamayan ailelerin üzerlerinde var olduğunu sandıkları uğursuzluk. Bu aileler uğur olsun diye evlerinde "angut" denen kuşu beslerler. İnanişâ göre eve gelen "tebe'e" çocuk yerine o kuşu öl-

dürür ve evin çocuğu yaşar.

**O evde tebe'e var, uşahları yaşamiy, bi 'engut
bésliyer, Allah yardım étsin.**

TEBE'ET : Huy, yaratılış, natura, tabiat.

**Ben hindi ne déyim siye yavrım, ne désem boşı-
na, ne yapsam nafiye, tebe'etiy p..!**

TEBERİK : Hatıra, hediye. Arapça "teberrük" sözcüğünden.

**Bahçada yeşil erik
Cigerim başı delik
Yarımı terk édersem
Siye kalır teberik**

TEBİ : Tabi, tabii, doğal olarak, normal koşullar altında.

**Para pariy çeker tebi, sen gendi paraya kıymıysan,
soyra da niye béle oldu déyisen.**

TE'EDE : Eziyet.

**Size te'ede olacağ amma bı işin altından kaçma-
ğım üçün sizin yardımınız şert.**

TÉ HÉ! : (Té hu) İş işten geçti, heyhat anlamında bir ünlem.

**Té hé bı işte benden zararlı çıkanı var mı; sen
bahma benim sesim çılmıy.**

TEĞLİT : Sahte.

**Avcıma bi çarpın paŋınot kodı, ben de şaşıldım;
démiysen paraların heppisi teğlitmiş.**

TEĞLİT : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

TEĞLİT ÉTMAH : Birinin konuşmalarını yansılamak, benzer davranışları göstermek, benzer özellikte imalat (imitasyon) yapmak.

**Mıstafa tam öğretmenin teğlidine başladı, öğretmen
sınıfa kafilléyin girdi.**

...

**O mağazanın mallarının teğlitlerini sata sata
herifin oğlu mağaza sehebi oldu.**

TEH : Üzüm posası. Bu posadan pekmez ve eskiden kırmızı helva yapılırdı. Şeker katkılı beyaz helvadan ucuz olduğundan özellikle dükkânlarda çalışan çıraklar, okula giden öğrenciler bu helvayı tercih ederlerdi. Bakınız : Kırmızı helva.

**Üzimin tehini atmayın, onun da mühtacı vardır,onı
da mühtacına verrih.**

TEH BEKMEZİ : Üzüm posasının üzerine su dökülür. Bir müddet bekletildikten sonra yeniden sıkılarak elde edilen su, kaynatılarak pekmez yapılır.

**Bı teh bekmezi bence, bahsayna şirin bile degil; ne
dadı var ne duzı, idara édiyih işte.**

TEHENNAVİ : Urfa'da temmuz ayında hasat edilen ilk üzüm türü.
Sözcük Arapçada "tahn : üzüm" ve "nebi : peygamber"sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Peygamber üzümü.

**Allah’a çoḥ şükir, Tommız geldi de, gözimiz te-
hennavi üzimi gördi.**

TEḤḤİP : Takip, izleme. Arapçadaki “ta’kip” sözcüğündeki “ayn” harfinin yerine “ḥ” harfinin kullanılması yerel söylenişin ilginç bir özelliğidir.

**Ben bı işi teḥḥip éden adamın evel adamlığın-
dan şüpe éderem valla, billa.**

TEḤMİL : Tahammül, dayanma gücü. Arapçadan gelen sözcük yerel söylenişte orta hece düşmesine, son hecede ise ünsüz düzleşmesine uğramıştır.

**Ben seni hindi aynadım, benim üzimin gülma-
ğına seni göziy teḥmil étmey.**

TEḤSİ NEḤS OLMAḤ : Hastalık veya korku nedeniyle görüntüsü bozulmak, zayıflayarak tanınmaz hale gelmek anlamındaki ikileme. Arapçada “tehs : değişim, değişme”, “nehs : çirkin” anlamındadır.

**Dün çarşıda gördim, valla tanıyamadım, teḥsi
neḥs olmuş; ḥeste mi ‘ecebe?**

TEḤTİBENT : Bazı evlerde ve camilerde asma kat, tavan arası odası. Kemer, bent altındaki mekân. Arapçadaki “taḥt, teḥt : alt” ve “bent : kemer” sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Evlerde kullanılmayan eşyaların konduğu yerdir. Bir bakıma tavan arası görevini üstlenir. Aynı mekân camilerde ise daha çok kadınların teravih namazlarını kıldığı ve Anadolu’nun çeşitli yerle-

rinde “mahfil” adı verilen mekândır.

**Ne vahit tehtibentte namaz kılsam başım fırlanîy,
üşekten korhiyam.**

TEK : Hoyrat, uzun hava. Türk halk edebiyatında her mısraı yedi he-
heceden oluşan, nazım birimi dörtlük olan çeşitli makamlar-
da okunabilen metinler. “Tek” ler bağımsız olup isteyen iste-
diği maniyi söyleyebilir. Oysa bir bakıma mani münazarası sa-
yılabilir aynı konu veya kafiyedeki maniler “tek” değil,
“çifte” dir. Bakınız : Çifte.

**Huş bi türki söylediler, arhası sıra cürre sesli bi
delikanlı bi tek ohıdı; çarpıldım zankim.**

TEK AYAĞ : Davul zurna eşliğinde kadın veya erkekler tarafından
oylanan halk oyunudur. Oyunun özelliği tek ayağın bir
ayak öne atılarak oynanmasıdır.

TEKKE : Erkek keçi, teke.

**Üç tene tekkenin péşine düşmiş, üç aydır kövden
şehere geldiği yoh.**

TEKMEÇÜT : Tek mi, çift mi oyunu.

**Bı tekmeçütü bi daha oynamıyacağam, biye
gelmiy; ne zaman oynasam utızıyam.**

TÉL İDRİS : Harran’ın hemen güneyinde yer alan bu höyükte 2006
yılında yapılan kazılarda çıkan bulgular Harran yöresin-
de MÖ 7000 yılında yerleşik bir hayat olduğu ortaya
çıkış, Harran tarihini MÖ 3000 yılına dayayan tarihçi-
lerin görüşleri çökmüştür.

TELATA : Salı. Haftanın üçüncü günü. Arapçadaki “selase : üç” sözcüğünden.

**Temiz bi iş istiysense ‘ecele étme, evel Allah bını
teleta günü siye teslim éderem.**

...

İsnayın islik

Telata taltik

Érbe’e örtik

Hemis han

Cüm’e can

Sep düşman

Bazar kan (tekerleme)

TELEFAT : Kayıplar. Arapçadaki “telef : kayıp” sözcüğünün çoğulu.

**Arhadaşlar, siz telefata bahmayın, kazandığınızı
parıya bahın; giden getmiştir.**

TÉL TAY ETMAH : Üstesinden gelmek, gerekli düzenlemeleri yapmak, bir işi başarmak, işi yoluna koymak..

**Héç belli olmaz, işleri tél tay éttim mi ben de
yanınıza gellem baharsız.**

TELESMAH : Kalbi heyecanla atarak kendinden geçmek.

Kınifir kutıdadır

Yar şirin yuhıdadır

Telesme deli göynim

Mıraz veren Hüda’dır

TELİS : Çuval.

**Teliste hurma mısan
Kergefte sırma mısan
Ben birda ah çekerken
Sen orda duymiy mısan**

TELTİF : Postal ve yemeni yapımında taban köselesini sayaya dikmeye yarayan eğri uçlu, sivri, çelik iğne.

**Postalı tikerken diğket et, teltif eliye batar,
başımıza iş açarsan soyra.**

TELTİK : Hesaba gelmeyen, çapraşık, ondalıklı.

**Allah Allah, nérde teltik bi veziyet görsem içinde
sen varsan, heyret yaho!**

TEMBEH : Tembih, uyarma, ikaz.

**İtin kuyrığı nétsey kelibe girmiy,söz dinlemiy ki;
ne tembeh kâr édiy ne nesihet.**

TEMBEHLEMAH : Tembih etmek, uyarmak, ikaz etmek.

**Herkezi tembehledim, aman ha aman, kimse
kimsiye héç bi şe söylemiyeca.**

TEMBEKİ : Tömbeki, nargile tütünü.

**O keder kéfcidi ki, ağamın tembekisi Halep'ten
gelirdi, tütini ta Bitlis'ten.**

TEMEH : Aç gözlü, tamahkâr.

**Seher sebbehtir yarım
Göziy kedehtir yarım
Egil bi yol öpeyim
İnsan temehtir yarım**

TENE : Tane.

Üzimin éyyisi tene, arvadın éyyisi nene. (Atasözü)

...

**İşi teşkeliye getirme; tene tene konuşsay
konıştığından heppimiz bi şe aynarır.**

TENELEMAH : Üzüm, nar gibi meyvaları tane haline getirmek.

**Hele iki nar tenele, ahşama bostana yapacağam
söğirmenin yanına.**

TENDİRİS : Anadolu'nun çeşitli yörelerinde "temiz, titiz, düzenli, özenli, derli toplu" gibi anlamlarda kullanılan sözcük Urfa'da hep "temkinli" anlamında kullanılagelmiştir.

**Tendiris olun, balıh kimin atlamayın; 'eleme bı kéfi
éttirmeyin, güldirmeyin bize 'elemi.**

TENGE YATIRMAH : Pilavı piştikten sonra dinlendirerek pirincin ve ya bulgurun açılmasını ve tane tane olmasını sağlamak.

**Pilavı bişer bişmez sırfıya getirme, lappa olur,
bi béş dekke tenge yatır, 'ecele étme.**

TEPPELEMAH : Üzüm, nar gibi meyvaların suyunu çıkarmak için ayakla ezmek.

Bı keder üzimi teppeliyecah bi babıgıt, bi her şehbi var mı arayızda?

TEPPELİK : Kırsal kesimde kadınların başlarına taktıkları altın ve benzeri ziynet eşyası takılı kısa başlık.

Béçara geline bi çüt bilezzigi bırah, bi teppeligi bile çoh görmışler, yetim ya!

TEPPİR : Buğday ve bulgur elemeye yarıyan, hayvan bağırsağından yapılan iple örülen, yayvan ve aşağı yukarı bir metre çapında olan, iri gözlü kalbur.

Senede iki ay teppir yapar, sayır zamanda keheve-de domile oynar; başka işi kârı yohtır.

TEPPİRÇİ : Özellikle bulgur çekmek için evlere giden ve “tepir” denen kalburla bulgur eleyen kişi. Bakınız : Teppir.

Ne carcar kaldı ne teppirçi; heppisi bir bir tarih oldı; herkez hezir burğıl aliy.

TEPPELEME : Ağzına kadar dolu.

Külinçenin hamırına bi şehen tepeleme duz kodım, külinçe gene duzsız; ben bi şé aynamadım.

TEPPİK : Tekme. Eski Türkçedeki “tepük” sözcüğünde yerel söylenişte hem ikizleşme hem de son hecede ünlü düzleşmesi olmuştur.

**Bi teppik vurdı karnına uşağın hemtsiz , uşağ
yérde oğınmağa başladı.**

TEPPİKLEMAH : Tekme vurmak.

**Deli deli yatiysan, yuhiyda kimden çekişiyen
bilmiyem, yorğanı teppikliysen.**

TEPPİK VURMAH : Şansını küstürerek fırsatı kaçırmak.

**Béle ham ham konıştiy mı eliye ne géçer zankim;
kısmetiye teppik vurırsan.**

TEPPİK VURMAH : Mecazen bir alışverişte malın veya eşyanın olan
Veya olmayan kusurlarını söyleyerek alışverişe
engel olmak, malın veya eşyanın değerini düşür
mek.

**Evi satacağam, bah siye söliyem; malıma teppik
vurırsay valla göziy oyaram.**

TEPRENMAH : Kıpırdamak.

**Sen yériyden teprenme; édeller, tutallar suç seni
üstiye kalır kızcığazım.**

TEPRENMAH : Bir anısı, acısı aklına gelince gocunmak, rahatsız
olmak.

**Dama koydım legenim
Göksimde var tikenim
Éle bi söz sölediy
Derdim teprendi benim**

TEPRETMAḤ : Kimıldatmak, yerinden oynatmak.

**Ayahta yatiysan, dolabın kapağını yérinden
tepretmişsen, bah ‘eyarı kaçmış.**

...

Acı işletme, tohı tepretme.

TEPS ÉTMAḤ : Bir olayın veya sözün açacağı sıkıntıları sezerek gizlemek, kamufle etmek, üstünü örtmek. Sözcüğün hangi dilde olduğu bilinmemekle beraber Arapçada “toprağa gömmek” anlamını taşıyan “tems” sözcüğü vardır. Yaptığımız çalışmada en akla yatkın açıklamanın bu olduğuna inanıyoruz.

**Benden siye vesiyet: Kimsenin ‘eyibini üzine
vurma, varsa da teps ét.**

TEPS OLMAḤ : Olayın veya sözün biri tarafından kapatılması. Arapçadaki “toprağa gömmek” anlamındaki “tems” sözcüğünden geldiğini tahmin ediyoruz..

**Neyse ki bı de’va da böyimedden teps oldı, yohsam
inan ét kan çıhardı.**

TERCÜBE : Tecrübe, deneme. Orta hecede “r” ve “c” ünsüzleri arasında bir göçüşme gözlenmektedir.

**Tam üç kerez tercübe éttiḥ, aynadıḥ ki bı adam
bizi bi gün kandıracaḥ.**

TEREFÉN : Kruvaze. Cekette, ceketin iki tarafının üst üste gelecek biçimde, dört veya altı düğmeli olan, iki veya üç düğmenin ikişer defa iliklendiği ceket modeli. Arapçadaki “tarafeyn : iki taraf” sözcüğünden.

**Terefén çeketim vardı, çizzihlı; bi kerez géymah
nesip oldu, çaldılar trénde.**

TERGÉ : Davul zurna eşliğinde kadın veya erkekler tarafından oynanan bir halk oyunu. Göçebe Türkmenlere ait bir oyun olan bu oyun birlik ve dayanışmayı temsil eder.

TERGEMAH : Terk etmek, bırakmak, bırakıp gitmek. Yöresel söylenişte “-e” isimden fiil yapma eki Türkiye Türkçesinde “etmek” yardımcı fiiliyle karşılanıyor.

**Eskiden géttiği yol, yol degildi; ‘erakıyı, kumarı
tergedi, sofı oldu, terikete de girmiş.**

...

**Bı keder laf biye sölsedi ben melmeketi
tergerdim.**

TERİKLEMAH : Bağımlısı olduğu bir yeri, bir şeyi bırakmak.

**Bı cığariy da bi terikliyebilsem bı memlekette
benden ağası da yoh, benden paşası da yoh.**

TERLİK : Genelde bele kuşak gibi bağlanan büyük, koyu renkli mendil. Esnaf ve işçiler akşam eve giderken çarşıdan aldıkları sebze ve meyvaları kimsenin görüp de nefsi kalmasın diye veya aldıkları yiyeceklerin ayıplarını veya azlığını kimse görmesin diye bu mendile koyarlardı.

**Eng sonunda terligin dügimini açtı, içinden bi
hıyar çıhattı, oğlına vérdi.**

TEŞEKKÜR : Urfa’da evlenme geleneği ritüellerinden biri. Oğlan tarafı kızı ister. Kız tarafı da buna rıza gösterir, kesim kâğıdında ve prensiplerde anlaşmaya varılır. Oğlan tara-

fının kadınları kız evini teşekkür anlamında ziyarete gidince bunun adı “saç öpümü” olur. Oğlan tarafının erkekleri çeşitli hediyelerle bu ziyareti yaparsa bunun da adı “sakal öpümü” olur. Ama oğlan tarafı bu ziyareti kadın erkek ayrı oturmak şartıyla ailece yaparsa bunun adı da “teşekkür” olur. Bu ritüelde “Kızınızı bize uygun bulduğunuz için teşekkür ederiz.” anlamı vardır. Bu ziyarette kız tarafı, misafirlere ekonomik şartlarına uygun çiğköfte, meyva ve tatlı ikramında bulunur. Teşekkür damat götürülmez. Bakınız : Saç öpimi, Sekkel Öpimi, Kesim kâğıdı.

İsneyin günü **genlere teşekkür gidecağı**, kızın **dayısının arvadı ölmüş**.

TÉŞİ : Kirman. Atlarak seyreltilmiş ve temizlenmiş yünden yün ipliği elde etmek için kullanılan, ince uzun 25 - 30 cm uzunluğunda ince bir tahta çubuk, bu çubuğun başına bağlı topaca benzer bir baş, bu başın üst ortasına geçirilmiş küçük tel bir çengelden ibaret bir el aleti. Çubuk kısmına atılmış yün sarılır. Yünün bir ucu baş kısımdaki çengelden geçirilir. Baş kısım dize vurularak hızla döndürülür ve ipin ucundan tutularak yukarı kaldırılır, yün ipliği elde edilerek yumak haline getirilir. Bu ip kazak, çorap, eldiven, fanila örgüsünde kullanılır veya çarşıya satmaya gönderilir. “Téşi kadınlar ve kızlar arasında hamaratlık, beceriklilik anlamını ifade eder.

Eli téside, ‘ekli gişide.(deyim)

...

Geldi gişi, gétte téşi. (deyim)

TÉŞİ : Davul zurna eşliğinde kadınlar tarafından oynanan bir halk oyunudur. Oyunda kadınlar süt sağma, hamur yoğurma, ip eğirme figürlerini yapar. Bir Kürt oyunudur.

TEŞKELE : Taşkala, oyun.

**Gene teşkele yapmağa kaçma bize, biz seniy
niyetiyin éyyi olmadığını éyyi biliyır.**

TÉŞT : 30 - 40 L kapasiteli kenarları yüksek büyük leğen. Çamaşır yı
karken, sıra yaparken, un elerken, nişasta veya salça çıkarır-
ken kullanıldığı gibi et veya yemekleri kediden korumak için
de kullanılır. Evlerde artan yemekler bu amaçla teştin altına
konur.

**Ayaza kodım téşti
Ayaz bulutı géçti
Zalım hecinin kıızı
Bélimi kırdı géçti**

TEŞRİ'AM OLMAH : Yaptığı işten, söylediği sözden dolayı herkesin
diline düşmek, dedikodu konusu olmak. Keli-
me, Arapçadaki “teşhir-i ‘am” terkibinden geli-
yor. Bu terkipte “teşhir : gösterme, gösteriş,
gösteri”, “ ‘am : amme, toplum, genel” anlam-
larına gelir.

**Oğlım, hüs sesiy çıhatma; ben biliyem niyetiy éyyi
degil; bizi teşri’am édecahsan.**

TETİRBE : Çıkmaz sokak.

**Evleri tetirbeli
Derdiyden oldım deli
Sağ geldim mehleyize
Nasıl gidim yaralı**

TÉV! : Vay be, daha neler anlamında bir ünlem.

Tév! Vay béçaralar seni de adamdan saymış, siye dertlerini söylemişler.

TEZZE : Taze

Çi kifteyi yoğıran
Kimdir seni doğıran
Bol ayran tezze soğan
İlle canım çi kifte

TEZZEK : Çeşitli hayvanların dışkılarının samanla yoğrularak kalıplar halinde kurutulmasıyla elde edilen yakacak türü. Yerel söylenişte ünsüz ikizleşmesi meydana gelmiştir.

İki bendeke tezzek aldış, kırış gün **bile dayanmadı;**
nasıl édağ **ben de bilmiyem.**

TIKTIKI : Cimri, nekes, zor para harcayan.

O tıktıkı herif seni de'vet étti ha, elle'em siye bi işi
düşmiştir; yohsam kimse ondan şindiye çir bi şe
tehsil édememiştir.

TILFINDIR : Urfa'nın batısında yer alan tepe. Bu tepenin batı tarafında Urfa dış kalesinin surları vardır. Tepenin kuzey yamacında Bedi'üz Zaman Mezarlığı, güney yamacında Ermeni Mahallesi, doğu yamacında Fırfırlı Kilise ve Büyük Yol (Sonradan Vali Fuat Bey Caddesi), batı yamacında 2011 yılında istimlak edilerek kaldırılan Kızılkoyun Mahallesi (bir adı da Lekler) vardır. Eskiden bu tepeden ramazanda iftar ve sahur topları atılırmış. Bu nedenle bu tepenin adı Arapçadan gelen "Tel : Tepe"

ve “fıtr : oruç” sözcüklerinden geliyor. Rivayete göre Hazreti Ömer zamanında Urfa’yı alan İyad bin Ganem Urfa’yı aldığıında bu tepeye otağını kurdurmıştır. Bu tepe Urfa’nın 1920’deki Kurtuluş Savaşı’nda Karakoyun Deresi’nin kuzey yakasında bulunan Fransız kuvvetleri ne karşı stratejik bir öneme sahip olduğundan Urfa kuruluşunda önemli roller üstlenmiştir. Bu tepe 1958 yılında valilik tarafından ağaçlandırılmıştır. Çarşamba ve cumartesi öğleden sonraları kadınlar bu ağaçlar altında piknik yaparlardı. O zamanın Urfa valisi Kadri Eroğan halk arasında “Babo” olarak tanındığından bu tepenin adı kadınlar arasında “Babo’yın Dağı” olarak tanınmıştı.

**Tılındır hestehana karşıma karşı
Zalım Fransız’ın bomba atış
Urfa çetelerinin süngi tahışı**

**Di yéri yéri yéri kumandanlar yéri
Çetelerin gidiyor dönmiyor geri**

TINTINÉ : Makbul özellikleri olmayan, kendisine güvenilmeyen kişi, oynak, kaypak.

**O tintinéyin lafına inandiy, kahtiy bizden küstiy;
vicdaniy, merhemetiy kurıya.**

TIRÉFE : Somurtkan, asık yüzlü.

**Bı sene de sıramıza o tıréfe herif geliyse ben
gelmiyem; ne güliy gülesen, ne ağliy ağlıyan.**

TIRNİK : Burnunun alt kanatları şark çibanı nedeniyle yara olan kişi.

**Gözi kôr degil, şaş degil; bîrnî birezim tîrnikse
nolmış yanî; o keder kıusır herkezde bulınır.**

TIRRO : İşe yaramaz, bir değer taşımaz gibi özellikleriyle tanınan kişi.

**O herifler bi gün seni de tırro éderler, it eliyden
ekmek almaz; gör, bah.**

TIRS : Kuyumculukta altın kordon yapılırken alttaki küçük altın hal-kanın üzerine kaynakla monte edilen kapak, kordon pulu.

**Dikketli bah damkısına, seni yaldatmasınlar;
kordonın bi tırsında altının ‘eyarı yazılıdır.**

TIRŞ GELMAH : Ters gelmek, hoş gitmemek, sıkıntı vermek.

**Herkez konıştı, bi şé démediy; yalavuz benim
sözüm mi siye tırş geldi şindi.**

TIRTIR : Tırtıl.

**Tiyekleri tırtır daramış, çarşıdan bi pompa, iki
şüşe ‘ilaç al; acıh bi işe yara.**

TIRTIRRE : Kendi kendinden razı, otoriter görünmeye çalışan erkekler için kullanılan bir yakıştırma.

**Kafayızı, diliyizi yormayın ne o herif, cazı kerisi ar-
vadından vazgéçer ne de o cazı kerisi arvat, tırtır-
re herifinden.**

TİFENK : Tüfek

**Tifenk aldım çıhtım keklik avına
Ta Urfa'dan geldim Botan Çayı'na
'Eşiretler bi igidi metheder**

...

TİFİ! : Tükürme ünlemi.

**Tifi sıfatıya, bı se'etten soyna kimin evinin kapı-
sını çalıp burğıl istiyecağıh.**

TİĞİ TEBER : Kavgacı, kavgaya her an hazır, sinirli, silah kuşanmış gi
bi anlamlar taşır. Farsçadaki “tiğ : mızrak” ve “teber
:kalkan” sözcükleriyle oluşturulmuş birikilemedir.

**Onı benden keyri kimse tanıyamaz, kardaşım tiği
teber şahı merdan bi mehlukattır.**

TİK : Dik, sertçe.Yerel söylenişte (d > t) tonsuzlaşması meydana gel
miştir.

**Kırmızı gül taħarsan
Biye tik tik baħarsan
Bı kaş bı göz sendeken
Daha çoħ can yaħarsan**

TİK : Urfa'da davul zurna eşliğinde erkekler tarafından oynanan bir
Tür halk oyunu. Oynayanların vücutları dimdiktir. Kesinlikle
omuz ve bel figürleri yoktur. Sadece ayak hareketleriyle oyna
nan ağır ritimli bir oyundur.

TİK ATMAH : Gülle oyununda gülleyi işaret parmağıyla orta par-
mak arasında sıkıştırarak yerde sürükleyerek değil
havadan pesteyi veya başka bir gülleyi vurmak. Baki-

nız : Gülle, Péste, Süritme.

**Tik atmağa gelince mehlede benden éyyi tik atan
bi gülleçi bulamazsan.**

TİKE : Parça, et parçası.

**Bı keder zulım gâvura yapılmaz; bi zalımın eline
düşesen, parça tike olasan.**

TİKE KEBABI : Kuşbaşı kebab.

**Damda tike kebabı bişiriyler, démiyler ki konşıda
oğlan uşağı var, nefis var.**

TİKEN : Diken. Sözcük başında (d > t) tonsuzlaşması meydana gelmiştir.

**Arpa biçtim gök iken
İçimde çohtır tiken
Ben seni gizli sevdim
Sen kız ben oğlan iken**

TİKMAH : Dikmek. Sözcük başında (d > t) tonsuzlaşması meydana gelmiştir.

**Atımı bağladım bi dal tikene
‘Ümrime tükettiy ‘ümriy tükene
Benden selam édin kefin tikene**

...

TİLF : Üzüm veya domates posası. Bakınız : Cibre.

Firenkler zatana hımsımıştı, bı tilfi eşşegin ögine

ķosay éşşek yimez.

TİMİN : Buğdayda 23 kg, nohutta 20 kg, arpada 25 kg gelen tahta kasnaktan yapılmış ölçü kabı, aracı.184 kg gelen “kile”nin sekizde biridir. Zaten sözcük Arapçadaki “seman : sekiz” sözcüğünden gelmektedir.

İnciler kilelendi

Timinler silelendi

Sen benden ayrılalı

Benzime kül elendi

TİRİNTAZ : Temiz ve zarif giyimli,yakışıklı; bu yüzden kendini beğenmiş, burnu havada, kurumlu. Farsçada “tir : ok” ve “endaz : atan” sözcüklerinden oluşan bu tamlamanın neden bu anlamda kullanıldığını yaptığımız alan çalışmalarımızda çözemedik. Ancak, oku hedefine atmayı başaran okçunun gururu, ruh hali kast edilmiş olabilir.

Bı ķeder yaş adım, onun ķeder géyimine merekli, temizliķ hestesi, onun kimin tiritaz birini görmedim, éşitmedim.

TİRİT : Et suyu. Sünnet törenlerinde yapılan bu yemek, hayır sahipleri tarafından fukaranın karnının doyurulması için de yapılır. Et iyice haşlanır ve lif lif edilir. Ayrıca bir kazanda kuyruk yağı ezilerek et suyu hazırlanır. Tabakların altına küçük kareler şeklinde kesilmiş mayalı ekmek (fetir) konur. Üzerine lif etler serilir. Üzerine sarımsak sosu ve et suyu dökülür. Tabanın en üstüne de sarımsaklı yoğurt konarak servis edilir. Sarımsaklı yoğurt yerine tiritin üzerine limon da sıkılabilir.

İki seħen tirit yimişem, ne sölisen söyle,umbırım degil, dalğamı heć pozamazsan.

TİRİTLİ KİFTE : Bulgur, et taşında dövülmüş yağsız et, kuru soğan, pul biber, tuz, bahara t karışımı köfte yoğrulur. Parçalara ayrılarak avuç içinde yuvarlanır ve haşlanır. Haşlanan köfteler başka bir kazanda yapılan bol etli haşlama suyunun içine atılarak servis edilir. Kâse- lere alınan bu yemeğin üzerine sarımsaklı yoğurt ilave edilerek servis edilir.

Tiritli kifte istiymiş canı herifimin, eti birezden gönderir, bize gel, kifte yuvalıyah.

TİRKEŞMAH : Musallat olmak, sataşmak. Sözcük bu anlamıyla Or- du'da da kullanılmaktadır.

Tamamı tamamına iki ay tirkeşti biye, ben benem ki ondan bin bela kurtıldım.

TİSKİNMAH : Tiksirmek, iğrenmek. Orta hecede ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

Ben uşahlığımdan belli héç et sevmem, yimekte o şerrehleri gördim, tiskindim.

TİSKİNMAH : Mecaz anlamda birinden iğrenmek. Orta hecede ün- süz göçüşmesi meydana gelmiştir.

Ben daha ilk günden o adamdan tiskinmişim, o zaman işime gelmedi söylemah.

TİSKİNMAH : Korkmak. Orta hecede ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

Oğlan daha yeddi yaşındamış, başı kıltında ilanı

görmüş, tiskinmiş, dili tutılmış.

TİŞDİT : Teşdit, güçlendirme, şeddelendirme. Kur'an tecvidinde bir sessiz harfi ikizleme işlemi.

“Vav” herfinin üzerinde, baḥ bi tişdit var; ayeti yanıḥ oḥıma; çarpılırsan.

TİV : Tüy.

**Baḥçıya kuzı girdi
Tivi kırmızı girdi
Seni sevdim seveli
İçime sızı girdi.**

TİVMAḤ : Kaçmak, firar etmek.

Hindi birdan tiv, ayah altında dolaşma; seni bulıllarsa başıya gelmiyen kalmaz.

TİYARA : Uçak. Arapçadaki “tayyare, tayyar : uçan “ sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Dam üstinde tiyara
Ḥeber edin o yara
Kimseler göz komadan
Gele beni apara**

TİYEK : Bağlardaki üzüm asması kütüğü.

**Üzim kara
Tiyek yeşil üzüm kara**

Çıhsam Hek̇k̇ divanına

Elim boş üzim kıra

TOH : Tok, aç olmayan.

**Sen onun arvatlığını görmemişsen, éle bi yimek
yapar,toha yimek begendirir.**

TOH : Çoban köpeklerinin boyunlarına takılan iğneli demir hal
ka, tok.

**Ters adamdır ters, belli olmaz onun işi; bahmışsan
ite gem vurmuş, ata toh.**

TOHANMAH : Dokunmak, temas etmek.

**Doḣtor yariy bi açtı bahtı amma ne düşindi
bilmiyem yarıya héç tohanmadı.**

TOHANMAH : Hazımsızlık yaparak hastalığa neden olmak.

**Bencesine yidiğı yimek me'desine tohandı, iki
gündir evden çıhamiy.**

TOHANMAH : Zarar vermek.

**Suçı ben üstime alıyam, Allahisen bı oğlana
tohanıp moħanmıyasan.**

TOHANMAH : Şaka yapmak.

**O gece héç neşesi yohtı, bi iki tohandım, bahtım
oralı bile olmadı.**

TOHANMAH : Harcamak.

**Siye şindiden söliyim, pangadaḥki parıya
toḥanmıyasan , baḥ o para amanattır.**

TOHMA : Koyun ve sığırların fazla arpa yemeleri halinde midelerinde oluşan dayanılmaz ağrıdır. Bu ağrı bazı hayvanları çatlatarak öldürür. Bu yüzden tohma olan hayvanın eti munda olmasın diye hayvan hemen boğazlanır.

**Ḥeyvanlara fazla arpa marpa vérme, toḥma olıllar;
sen zarar édersen.**

TOKAÇ : Çamaşır tokmağı. Daha çok kavak ağacından yapılır.

**Etegi bélinde, tokacı elinde, gişi kıızı; béle arvadı
nérede bulacaḥsan sen bı devirde.**

TOLAÇA : Urfa’da erkeklerin sıra gecelerinde oynadığı bir oyundur. Önce bir atkı veya havlunun ucuna bir düğüm atılır. Buna “tolaka” denir. Daha sonra sıra başkanı küçük kâğıtlara hırsız, bekçi, polis, padişah, paşa, tolakacı gibi adlar yazıp kâğıtları katlayarak ortaya atar. Herkes bir kâğıt çeker. Önce polis kâğıdını çeken kendini açığa vurur. Herkesin gözünün içine bakarak hırsız kâğıdını çeken kişiyi tahmin eder. Tahmin doğru çıkarsa bekçi hırsız tutar. Padişah söz gelimi “üç yağlı, üç yağsız” diyerek cezayı verir. Yağlı, şiddetli; yağsız, yavaş anlamındadır. Tolakacı hırsızın eline veya sırtına tolakayla vurur. Eğer polisin tahmini yanlış çıkarsa bu kez tolakayı polis yer. Oyuncular oyundan bıkmıncaya veya oyuncuların biri mızıkçılık yapıncaya kadar oyun devam eder.

**Tolaçada şansım yérimiy, bı sene de tolağa oynar-
sayız ben Sırayızda yoğam; bildir dayah yiye yiye
öldim.**

TOLAZ : Avare ve parasız.

**Esen dalazdır
Aşı lolazdır
Bı ‘emmim oğlu
Valla tolazdır (tekerleme)**

TOLI : Bir yağış biçimi olan dolu.

**Dünegin yağan tolı, ne ağaçta yaprah, meyva
bırahtı ne tiyekte üzim.**

TOMMIZ : Temmuz.

**Ögimizdeki tommızda oğlu kulbetten geliymiş, kéfi
ondan yérinde kardaşımın.**

TONÉL : Tünel.

**Anam ben sordığımda éle dédi; Berecig’e tonél
yapıldığı sene ben doğmuşam.**

TOPALAH : Mide ekşimesi ve yanmasına iyi gelen, dövülerek un ha-
line getirildikten sonra ağza atılıp, suyla yutulan kü-
çük bir patatese benzeyen yumrumsu bir bitki.

**Sebbehe keder me’demin sancısından yatamadım,
birez topalah vér de kefliyim.**

TOPÇANAḤ : Kâse.

**Süphede fesüphanallah üç topçanaḥ zerde içti,
biye misen démedi.**

TOPÇI ḤANI : 19. yüzyılda İran'ın ticari ateşeliğini veya konsolosluğu yapan Nino Bekir Efendi tarafından yaptırılmış ve geliri daha sonra 1909 yılında yaptırdığı hemen karşısındaki Şehbenderiye Camii'ne vakfedilmiştir. Yani han daha önce, cami daha sonra yaptırılmıştır. Bu handa top döküldüğü için bu hana bu ismin verildiği iddiası pek inandırıcı değildir. Bu handa bir müddet topçu birliği kaldığı için bu ismin verildiği daha inandırıcıdır. Bu hanın doğusunda bulunan eski hükümet konağının yerinde (bugünkü Rabia Meydanı) süvari birliğinin de ahırlarının olması bu iddiayı daha da güçlendirmektedir. Hanın kuzeybatısında Urfa taşından yapılmış bir de konak vardır. Hanın doğusunda bulunan dükkânlar da sonradan yapılmış kaçak ve satış yapılarıdır.

**Biz uşahken bayramlar Topçı Ḥanı'nın arhasında
yapılır, Urfa çeteleri Şehitliḥ Çamlığı'ndaki Fransız
kerargâhına saldırıllardı.**

TOPḤANA: Mayalı hamurla yapılan, fırında tava içinde pişirilen ve geç bayatlayan yuvarlak , büyük, esmer somun ekmeği.

**Bi tava topḥana bize bi hefta da gider, on gün de;
sen o işe karışma.**

TOPPIḤ : Topuk. Yerel söylenişte hem ünsüz ikizleşmesi hem de ünsüzde düzleşme meydana gelmiştir.

**Arpalar dize keder
Kağ gidağ bize keder
Mevlam gözzel yaratmış
Toppıhtan göze keder**

TOPPIH DAŞI : Topuktaki ölü derileri kazımak için kullanılan delikli bazalt taşı.

**‘Éynim toppıh daşı kiminsen, ‘ümrimi yidiy, ümri
yiyeler yavrımm!**

TOPREHEN : Reyhan bitkisinin saksıda küre biçiminde, yuvarlak olarak gelişen türü.

**Evleri sekilidir
Toprehen ekilidir
Eger babası yohsa
Dayısı vekilidir**

TOR : Geniş gözlü saplı balık ağı.

**Bazar günü Mirad’a gétmiştiğ, bi kayığa bindiğ,
tornan bi yığın balığ tuttığ.**

TORAH : Çökelek. Ayranın güneşte biraz kurutulması sonucu elde edilen bulgur gibi gö rüntü veren; çörek, börek, katmer gibi yiyeceklerde kullanılan bir tür lor peyniridir.

**Öbirsi gün mısafırlarım gelecağ, biye birez eşki
hamır, birezim de torağ lazım.**

TORAMA : Nakışlı.

**Arahçınıy torama
Bi oh vurdıy yarama
Madam tebip degildi
Niye bahtiy yarama**

TORINA DÜŞMAH : Birinin tuzağına düşmek.

**Bah hele benim gözimin içine, bende toriya
düşecağ göz var mı sencesine.**

TORLAH : Ele avuca sığmaz, delişmen.

**Gençsiz, 'ekliyız basmiy; gençliğ çağı torlağ çağı,
ihtiyarlığ hortlağ çağı.**

TORPAH : Toprak. Orta hecede "p" ve "r" ünsüzleri arasında gö-
çüşme olayı gözlenmektedir.

**Herifnen arvadın torpağı bi yérden alınmazsa
idara olmaz, démiş böyüklerimiz.**

TOSPAĞA : Kaplumbağa.

**Seni de aynamadıh; söze geldi mi at kimin kişniy-
sen amma işe de geldi mi tospağa kimin yériy-
sen.**

TOTABA : Kadın hizmetçi.

**Totabadır, motabadır dédiğ, hissaba almadıh;
başımıza çıhtı, derdi artıh héç çekilmiy.**

TOY : D    n, Ő len.

**K   ve g  mg  mde   aynar
Keklik   efeste oynar
Benim sevgili yarım
Toylarda mendil sallar**

TOY TOKLI : Toy denen 12 - 15 kg a  ırlı  a ula  abilen av ku  u.

**Urfa Salnamesi'nda Urfa'da sulah olan y  rlerde
  oh toy toklı oldu  ı yazıy.**

TOZ : Katı atık.

**Bı ekmekleri s  t  inin inegine g  tir,toz tenkesine
atma; Allah sona elimizden alır.**

TOZ  I :       , tenzifat i   isi.

**Ben o ananın, o babanın kıızıyam ki derdiy   eki-
yem, yohsam seni derdiy toz  ının kıızı   ekmez.**

TOZLI   :     l  k.

**Bı ne bı  ın a  lı  , zankim   ar  ıdan, bazardan
almamı  san; tozlı  tan toplamı  san.**

TOZLI   : Yolculu   a   ıkılırken veya tarlada, in  aatda   alı  ırken giyi-
len ve dize kadar   ıkabilen bir t  r   orap, dolak.

Ya  mır ya  aca  ı bellidi, tozlı   g  yseydi bala  ıy bı

ķeder çamır olmazdı.

TÖKİNTİ : Döküntü. Kullanılmayacak durumdaki eşya, giysi, sebze veya meyva. Sözcük başında (d > t) tonsuzlaşması, ikinci ve üçüncü hecelerde ünlüzleşmesi meydana gelmiştir.

ĶorĶıyam bı tōkintilere para saydiy, paray ħeram herħalda seni.

TÖKMAĦ : Dökmek. Sözcük başında (d > t) tonsuzlaşması meydana gelmiştir.

Pilava tōkilen yağ zay olmaz. (atasözü)

...

Ne sōliysen sōle, tōk etegiyde neķeder daş varsa, baħaħ derdiy nemiş.

TÖSPEĦ : Tesbih.

**Töspeħim al mercandan
Ķeħve doldır filcandan
Seversey eşkere sev
Ben geçmişem bı candan**

TÖZ : Arka anlamında olup sadece kulak için kullanılır.

Gendi gendini bi şé zannédiydi, Ķulağının tōzine silliy yidi ki Ķuzı kimin oldı.

TUC : Tunç.

**Altın iken tuc oldım
Séçilmez piriñ oldım**

**Felek mıraziy oldu
'Eleme gülinç oldım**

TUD DEĞİRMENİ : Açıksu'dan gelen suyla çalışan bu değirmen şimdi Dedeman Otelinin batısında, Bir zamanlar Harran Üniversitesi Araştırma Hastanesi'nin olduğu yerde kurulmuş. Değirmene bu adın verilmesinin nedeni etrafında bulunan dut ağaçları yüzündenmiş.

TUHT : Terazinin her iki kefesi ucunda bulunan ve eşitliği sağlayan burunlar, ibre. Bu sözcük yörede sadece bir atasözünde kullanılır.

Terezinin tuhtı var, her şeyin bi vahtı var.

TULİH : Deriden yapılan ve içine yağ konan torba.

Yağı tuluhtan, eti batmandan alsam gene de seni göziye ben héçem.

TUMAN : Kilot.

Sen evel gét, tumaniydağı çakıldağı temizle, soyra gel biznen konış yavrım.

TUMAN : Angut ve diğer bazı kuş türlerinin ayak bileklerindeki tüy demeti.

Halhallı nese, bı tumanlı bı keder para étmez, valla seni yaldatmışlar.

TUMBİL : Tombul, şişmanca.

**Oğlan oğlan gel oğlan
Yanağı tumbıl oğlan
Gerdaniy gümiş kimin
Kaşlariy mildir oğlan**

TUMBILTI : Müzikli eğlence.

**O keri ne keridir, hela onı tanımamışsız; nérde
tumbiltı, orda bulıntı.**

TUMMAH : Suya dalmak.

**Suya bi tumdı mı iki dekke görıkmezdi, heppimiz
onı boğıldı zan éderdi.**

TUD : Dut.

**Bahçıya bar düşende
Tud ile nar düşende
Geceler yuhım gelmez
‘Eklıma yar düşende**

TUTAÇ : Tencere tutarken el yakmaması için kullanılan, iki küçük ka
re şeklinde dikilmiş bezle, bezleri birbirine bağlayan bir
uzun bez sapı olan aparat.

**Kazan kaynadı, daşiy; uşahlar tutacı nériye ko-
muş, hindi başıma ne kül koyım.**

TUTIRIŞ : Ateş yakarken odunu veya kömürü tutuşturmak için kul-
lanılan ince dal, mukavva, kâğıt türü atık malzeme.

**Bı kırımış otları, çirpileri toplar, kebabın kömirine
tutırır éderir.**

TUTMA : Bebeklerde meme emme sonrası meydana gelen gaz sıkışmasının oluşturduğu sancı.

**Bı oğlanın gene tutması tuttı, artıh bizi sebbehe
keder yatırmaz**

TUTYA SITIL : Bir çeşit galvanizli sacdan yapılan ve kesik koni şeklinde olan kova.

**Bizim deli de béle bi deli işte, koka duriyken kuya
tutya sıtlı salliy mibarek.**

TUV : Ne yazık ki iş işten geçti, senanlamında bir ünlem.

**Tuv, sen hela yatiysan; sevdiğiy kıızı tutmuş
'emmisi oğlına vérmişler.**

TUZZİK BENDİK : Dere kenarlarında yetişen ve ekşimsi tadı olan yabani ot. Çiğ köftenin bahardaki en uyumlu garnitürüdür.

**Bah, bahar da bitti; tuzzik pendigi anca bi dahaki
bahara görirsen artıh.**

TÜHPE ÇİÇEGİ : Tuhfe çiçeği, armağan çiçek. Kendini bir şey sanan, kendine ayrıcalık tanınmasını isteyen, bekleyen kişiler için kullanılır.

**He sen tühpe çiçegisen, her dédiğiy olacah; peki
bırda biz neçiyih oğlım?**

TÜKEN : Dükkân. Orta hecedeki ikiz ünsüzlerden biri düşürülmüş, sözcük başında ise (d > t) tosuzlaşması meydana gelmiştir.

Sözcük ayrıca büyük ünlü uyumuna uygun hale getirilmiştir.

Bı oğlanın başında bi iş var amma, nedir bilmiyem; ne tükene gidiy ne hocıya.

TÜLBEKİ : Mayhoş tadı olan bir nar türü.

Yérik mi yériysen oğlım, tülbeki nar nérden çıktı, ben siye nérden bulım.

TÜLGÖREN : Taze olarak tüketilmesi gereken bir üzüm türü.

**Tülgören asmasıyam
Sümer'in basmasıyam
Ané dohtor getirme
Gözzeller hestesiye**

TÜLÜNGİ : Ahlakı ve yaşantısı bozuk kadın. Urfa'da hem hakaret hem de küçük kız çocuklarına sevgi ifade etmek için kullanılır.

Aman diğket édin, aman mikeyet olın; bı tülengi bi mehlenin adını çıhadır.

TÜZEKKEN CAMISI : Urfa'da Yıldız Meydanı ile Bey Kapısı'nı bağlayan sokakta yer alan caminin ismidir. Mahalle arasında kurulduğu için etraf evleri görmesin diye minaresi kısa tutulmuştur. Bu caminin ismi başka bir söyleyişle "Tuzeken"dir. Camiye bu isim verilmesinin nedeni de bir söylenceye dayandırılmaktadır. Söylenceye göre çiftçi sabah karanlığında ekin ekmek için ambardaki iki çuvaldan birini alarak tarlaya gider ve çuval

dağını tarlaya ekerek eve döner. Fakat yanlış çuvalı yani buğday yerine tuz çuvalını tarlaya götürüp ektiğinin farkına varır. Yapacak bir şey yoktur. Allah’a tevekkül ederek boynunu bükerek neticeye razı olur. Allah, onun bu tevekkülünü karşılıksız bırakmaz. Çiftçi, o yıl olağanüstü bereketle bir harman kaldırır. Harmandan kazandığı parayla “Tüzeken Camii”ni yaptırır. Kur’an kursu olarak düzenlenen imam odasının kapısındaki kitabe miladi 1858 tarihlidir. Bir başka kitabe ise minaresinde olup miladi 1754 tarihlidir ve bu kitabe de caminin tamirine aittir. Bu kitabeler caminin bu tarihlerden en az 100 yıl önce yani 17. yüzyılda yapıldığını gösterir.

İkinci namazında Tüzeken Camisi’na gel, biye sordığı bı suvalı hocıya sorah.

U

UḤÇIR : Uçkur.

**Senden bınları ben ne déye konuşıyam ki, seni
'eklıy uḥçıriyda.**

ULU CAMI : (Cami-i Kebir) Şehrin ortasında, Yıldız Meydanı (Meḥkeme Ögi) 'nın batısında yer alan, geniş avlusu, büyük bir haziresi olan cami. Cami Hristiyanlık dönemine ait Kızıl Kilise'nin kalıntıları üzerine kurulmuştur. Ne zaman inşa edildiği bilinmemekle beraber Zengiler döneminde inşa edildiği düşüncesi ağır basmaktadır. 1684, 1779 - 1780, 1870, 1958 - 1959, 2010 - 2011 olmak üzere 5 onarım görmüştür. Cami yapımında pembe ve kızıl mermerler de kullanıldığı için bir dönem Kızıl Mescit olarak da anılmıştır. Son cemaat yeri 12 eyvandan oluşan cami doğu batı doğrultusunda ince uzun inşa edilmiş olup içinde Kral Abgar'a Hz. İsa AS'den gelen mendilin bulunduğu inanılan bir kuyu vardır. Cami bahçesinin kuzey batısında içinde 100 civarında mezarın bulunduğu büyük bir haziresi vardır. Minaresi sekiz köşeli olup kilisenin eski çan kulesidir. 1940'lı yıllarda minareye inşa edilen bir dört tarafına dört saat takılan minare, saat kulesi haline getiril-

miştir. Minare, eski ramazanlarda iftar ve sahur topla-
rının da atıldığı yer olmuştur. Caminin üç giriş kapısı
vardır. Kapı girişleri Senem Mağarası'ndaki anıtsal
yapıyı andırır. Birinci kapı batıdadır ve Kubbemescit
Sokağı (Demokrasi Caddesi)'na açılır. İkinci kapı ku-
zeydedir ve Karanlık Kapı'ya açılır. Üçüncü kapı as-
lında ana kapı olup doğudadır ve Yıldız Meydanı'na
açılır.

UMBIR : Umur etme, önemseme.

**Biye kalsa ben héç umbır étmem; itten de ölen
kâr, kırttan da ölen kâr.**

UMBIRINDA OLMAMAḤ : Önemsememek, oralı olmamak.

**O keder söz éşitti, o keder fırça yidi amma
umbırında olmadı herifin.**

UMI KÜSİ : Bir neden yokken, hiç yoktan küsme veya umduğunu
elde edemeyerek küsme durumu.

**Düğinde bilezzik taḥacaḥ ya, taḥmamah üçün
durıp duriyken bi umı küsi çıhattı.**

UNLIḤ : Değirmende öğüterek ekmek yapmak için yaz mevsiminde
alınan ve evin zahire ambarındaki peteklerde saklanan
buğday. Bu peteklerden alınan buğday pamuk ipiyle örül-
müş çuvallara konur, çağırılan un hamalı (unlukçu) tarafın-
dan değirmene götürölüp öğütüldükten sonra evlere geti-
rilirdi. Bu un, ev kadınları tarafından elenir, bu unla ya ev
kadınları ya da tutulan ekmekçi kadınlar sac ekmeği ya-
pardı. Yapılan ekmek soğutulur ve kuru olarak selegelere di-
zilir ve bir ay boyunca sulanarak yumuşatılır ve tüketilirdi.

Unluk en önemli zahireydi. Zengin olsun yoksul olsun her ev bu unluğu gözden temin ederdi. Maddi gücü zayıf aileler bu unluğa bazen arpa da karıştırırlardı. Bu unla yapılan ekmek  öğün tüketilirdi. arşı fırınından eve ekmek almak için ya evde bir hasta olmalıydı, ya evde ekmek yapanın bulunmaması ya da unluk buğdayın tükenmiş olması gerekirdi. Bu yüzden fırından ekmek almak ayıptı. Eskiden arşı fırınından ekmek bazı evlere unlukları kalmamıştır düşüncesiyle komşuları tarafından unluk gönderilirdi.

**Seniy heberiy var mı bilmiyem , iki ekmekliğ
unluğımız kalmış herif.**

UNLIHI : (Unnıhı)Eşeğiyle değirmene buğday götürüp, değirmende unu öğüterek eve getiren kişi.

**Unlıhı Emin ‘Emmi unluğı degirmene gtirmağa
gelmiş, küpten bi tas savuğ su istiy.**

URĖ : n, yüz yüze.

**Heğkımda o keder atıp tuttiy, dmediğiy lafı
bırağmadiy, hanķı zden uręıma geliysen?**

URĖ : (Uręına) “İçin” edatı.

**Ben telebeleri uręına her şeyi göze alan bi hocada
Kur’en’i hetim ttim.**

URĖINA DşMAĞ : nnde yürümek, yol göstermek, rehberlik etmek.

Gendini pıağlamışlardı, uręına düştim;

hestehaniya, karakola götirdim.

URĞAMAḤ : Geçerken uğramak. Orta hecede (ğ > r) ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

**Gidersey bize urğa
Kebabı köze dorğa
Benden başka seversey
Dermensiz derde urğa**

URĞAŞMAḤ : Uğraşmak, ilgilenmek, takılmak, alay etmek.

**Sen benden urğaşmağı biraḥ, baḥ ḥaḥ seni
ḥekkiyda neler söyliy, onlardan urğaş.**

...

**Héç ḥulḥım yoh, Allahisen bı aḥşam benden
urğaşma.**

URIBA VÉRMAḤ : Gelirin dörtte birini işletmeciye vermek üzere anlaşıp sağlamak. Mal sahibi bağını, bahçesini, tarlasını, büyük ve küçük baş hayvanını kullanan, kiralayan kişiye toplam hasılatın yarısını verirse buna “yariya vermek” denir. Ancak, iş çok verimli, hasılat veya harman bereketliyse, kârlı ise işletmeci veya kiracı gelirin dörtte birine razı olur.

**Kövin ögindaḥki bikir tarliy bı sene ben ekmedim,
dayımın oğlına uriba vérdim.**

URIBIYA : Çeyrek altın, urupluk, urubiye.

**Ḳutiy açtı, Ḳutıdan yarım altınlar, maşallahlar,
urıbiyalar, eski paralar çıhattı.**

URIP : Çeyrek.

**O tükende urıp bi sehimim var, sen istiyen o
sehmi siye hemin sataram.**

URKİYA : Rukiye kadın adının Urfa'daki söylenişi.

**Kız adiy Urkiya'dır, déye bi me'ni söliyim
dédim, ne fayda ki sonını getiremedim.**

URVA : Ekmek yapımında hamurun merdaneye yapışmaması için
kullanılan un.

**Hamır yuğrılıy, hemin hemin hezir, bıra bi tas
urva tök, bi de bazı vér biye.**

URVALANMAH : Pişirilmiş unlu mamullerde bayatlama sonucu
meydana gelen unlanmak.

**Yuha ekmek bayatladı mı urvalanır, sulamağa
da gelmez, ifalanır.**

USTIFIL OLMAH : Anlaşmaya varmak.

**Beni bı seferlih işiyize karıştırmayın, siz
arayızda birbiriyizden ustıfıl olun.**

UŞAH : Ana babaların dilinde kız olsun erkek olsun çocuk, evlat. Ar
go olarak bu sözcüğün karşılığı da "enik" tir.

**Aha ben gidiyem, babam da yoh; artıh ev siye,
heyat uşahlara kalsın.**

...

**Bizim eniklere kalsa mehlede genlerden başka
kimsiye bi yudım su vermezler.**

UTMAH : Oyunda ütmek, kazanmak.

**Oynadiy uttiy beni
Tuttiy kırıtti ben
Seni zalımın oğlu
Gétti unıtti ben**

UTIZMAH : Oyunda ütölmek, kaybetmek.

**Ne utmağa geliysen ne utızmağa geliysen, sennen
alışveriş olmaz kardaşım.**

UYIZ PİYARI : Uyuz Pınarı. Devteşti'ne gelip de kuzeye dönöldüğün-
de 400 – 500 metre mesafede bulunan küçük pınar.
Suyun çıktığı yer bir kaya yarığıdır. Kayalar beyaz le-
keli olduğı için uzaktan görölür. Bu beyazlık suyun
ihtiva ettiğı kireçten kaynaklanmaktadır. Bu beyaz le-
keler aynı zamanda bu pınara “Uyuz Pınarı” denme-
sine neden olmuştur. Pınar sadece yağmurların çok
olduğı bahar mevsiminde akar ve özellikle pazar
günleri erkekler tarafından piknik yeri olarak kullanı-
lırdı. Şimdilerde burası meskûn mahal olduğı için pı-
nar yoktur. Alan çalışmamız sırasında Karaköprü'de
de bir “Uyuz Pıyarı” olduğı, yerinin GAP Bölge İdaresi
binasının yeri olduğı ve cilt hastalığı olan hastaların
bu suyla yıkandığı bilgisine de ulaştık.

**Ne Mecmelbehir kaldı ne Akpiyar ne Merķefe ne
de Uyuz Pıyarı; étmediğı kéf kalmadı.**

‘U

‘UD : Namus duygusu, utanma duygusu.

**Bı adamların yaptıkları valla ‘udımıza tohaniy
amma béliimizi büken var.**

‘UDA BOĞILMAH : Gönüllü olarak değil, işi utandığı insanlar yüzünden kabul etmek.

**Ben bı oyına gelir midim, ‘uda boğıldım, mecbur
kabil éttim.**

Ü

ÜÇ AYAĞ : Tahtadan yapılmış seyyar merdiven. Tahta merdivenin karşısına dengeyi sağlayacak üçüncü ayak eklenmiş ve bu denge parçası merdivene yukarıdan bir menteşe, ortadan bir çengelle (çangal) bağlanmıştır.

**Evde bi üç ayağ olsadı pisigi çıhar ‘erişin
teppesinden kırtadırdı.**

ÜÇ AYAĞ : Davul zurna eşliğinde kadın veya erkekler tarafından oynanan bir halk oyunu. Oyunun bu adı almasının nedeni ayağın üst üste öne doğru üç adım atılmasıdır.

ÜÇ KÖR : Daha çok kırsal kesimde kullanılan, gümüşten yapılan kadın süs eşyasıdır. Alna, köfünün ön kısmının altına takılır. Sağında ve solunda üç kör gümüş zincir vardır. Orta plakanın ortasında mavi iri bir boncuk bulunur.

**Kardaşım herif meraklı; bi kutı açtı, içinde ne yoh
ki : alınlı, teppeli, üçkör, reşme...**

ÜÇ BAĞMAĞ : “Gerçekleşmesine gerçekleşecek, biraz zaman lazım.” anlamında kullanılan deyim.

**Bağtım ben faliya seniy; bı iş de üçe bağiy, oldı
mı muştılığımı isterem.**

ÜÇPEŞLİ : Üç etekli. Arka iki yandan yırtmacı olduğu için üç parçalı eteği olan, nakışlanmış, uzun kollu bir kadın giysisi. Eski-den şehirde de giyilirken şimdi sadece kırsal kesimde gi-yilmektedir.

**Arvat, siye üç peşli asbap alalı gene fıyağaydan
héç geçilmiy bahıyam.**

ÜÇÜRİ : Nedeniyle anlamını taşıyan neden sonuç edatı.

**O gün mektebe gidemedim; bının üçürİ bi yığın
dayağ yidim babamdan.**

ÜLE ÜLE : Yavaş yavaş, sessiz sessiz anlamında ikileme.

**Su gelir üle üle
Yar gelir güle güle
Elinde ipek mendil
Terini sile sile**

ÜLEŞ : Leş. Sözcük başında ünlü türemesi gözlenmektedir.

**Adamda Allah korbısı olmalı, biye bını reva
görenlerin üleşi karda kuşa yim ola.**

ÜNLEMAH : Bağırarak çağırmak, davet etmek.

**Gene bi keşir çeviriy,hindi bırdadı, nére gétti, téz
ünleyin yanımıza gelsin.**

ÜNNEMAH : Bakınız : Ünlemek.

ÜREK : Yürek. Urfa’da konuşulan Türkçede başta ünsüz düşmesi-
nin tipik örneklerindendir.

**Çağırın anam gelsin
Derdime yanan gelsin
Üzden yananı nédim
Ürekten yanan gelsin**

ÜSKEK : Yüksek. Hem başta ünsüz kaybına uğramıştır hem de orta
hecde göçüşme meydana gelmiştir.

**Kurbanam her gelene
Zülfinden ter gelene
Mezarım üskek olsun
Yar gele kölgelene**

ÜSKİRE : Su, ayran, çorba, pekmez, yağ gibi sıvı maddelerin koyul-
duğu 1,5 - 2 L kapasiteli büyük tas. Bu tas, aynı zamanda
bulgur,pirinç, susam, mercimek, un gibi maddeler için bir
ölçü aleti olarak da kullanılır. Bakır dövme olarak yapılır.
Altlıklı olanlarına “ayaahlı üskire” denir.Ancak son zaman-
larda alüminyum olanları da kullanılmaktadır.

**Bi üskire bekmezi kafasına tikti vicdansız, valla
ben olsam düşer bayılırdım.**

ÜSTEÇELİK : Üstelik. Sözcükteki “-çe” eklemesinin “olarak” anla-
mı katan “-ce” ek edatı olduğu tahminimizdir.

**Babam ölene keder malımızın üstüne otırdı,
üsteçelik bizi icrıya vérmış hayın.**

ÜTİZLEMAH: Gizlice izlemek,takip etmek, tarassut altında tutmak,
zamanını kollamak.

**Tam iki aydır onı ütizliyem, ben bi şé aynamadım;
aynıyan béle gelsin.**

ÜTMAH : Yemek yapılacak kellenin ateşte tüylerini yakarak temiz-
lemek. Bu işi genelde demirciler, kalaycılar yapar.

**Demirçi Mislim Ustı'ya götür bı kelli, selamımı
söle, babası hérine ütsin.**

ÜZ : Yüz. Başta ünsüz düşmesine uğramıştır.

**Üz üzden utanır dérler bacım amma o şayestede
üz yoh ki utansın.**

ÜZBAR OLMAH : Yüzleşmek.

**Bende 'ellekli yoh oğlım, ben istediğiy her
adamnan üzbar olmağa heziram.**

ÜZ BE ÜZ : Yüz yüze, yüz be yüz ikilemesi.

**Ondan bi üz be üz bi konuşah, hele bahah ne déyi,
derdi nemiş, aynıyah.**

ÜZERLİK : Yüzerlik otu. Yeşil olarak toplanıp iplere dizilerek evlerde
dekoratif eşya olarak kullanılır. Tohumları, nazara karşı
nazara uğrayan kişinin başında çevrilerek tütsü olarak
ateşe atılır. Mevlid okunan veya hatim duası yapılan ev
lerde tütsü kabında yakılarak ortama uhrevi bir hava ve
rilmeye çalışılır. Yine tohumları kavrularak toz haline ge-
tirilir ve hemoroid (basur) tedavisi için kullanılır.

Üzerlik
Başında yéşil terlik
Üzerliksen havasan
Her bi derde devasan
Mihammediy seversey
Çediy beliy savasan
O yanı kiş bı yanı kiş
Kim oğlıma nezer étmışse
Gözine kızgın bi şiş

ÜZGEÇ : Yüzgeç, yüzme. Yerel söyleyişte başta ünsüz düşmesine uğramıştır.

Bı şabbutların üzgeçlerini kestiy mi ben içini
temizlerem.

...

Ben bi tek it üzgeci bilirem.

ÜZGEÇLEMAH : Yüzmek.

Beni iki kolımdan tutıp suya attılar, işin kötü terefi
ben üzgeçlemağ bilmiyem.

ÜZİK : Yüzük. Yerel söyleyişte başta ünsüz düşmesine, son hecede ünlü düzleşmesine uğramıştır.

Altın üzik hetem yar
Éndir koliy yatam yar
Saçlar gerdana düşmiş
Bilmem nerden saram yar

ÜZLEME : Bağcılıkta piyasaya verilen üzüm sepetlerinin (taylık) üst kısmına yerleştirmek için ayrılan iri, olgun salkımlardan

oluşan üzümler.

**Bakka! üzim satıyken taylıhtaki üzlemeleri
çalışırđı, onları hetirli müşterilere ayırırdı.**

ÜZLEME : Kuzu veya koyun postları temizlenip birbirine dikildikten sonra kışın palto niyetine giyilen kürklerde elde edilir. Bu kürkün giyilebilmesi için siyah kumaş-tan dış yüzüne terzi ler tarafından “şakaf” denen bir yüz dikilir. Bu dikme işleminin adı da “üzleme”dir.

**Kış geldi, yövmiye dört beş kürke üzleme yapıyam,
gene de yetiştiremiyim.**

ÜZLEME : Ramazan bayramlarının birinci günlerinde ve düğün yemeklerinde (süphe) yapılan kuru üzüm, kırık ve kabuğu alınmış nohut (heşer, miķeşşer), az baharat, pekmez, ufak doğranmış ve kavrulmuş ciğerle yapılan ve pilavın üstüne serilen bir tür garnitür veya sos.

**Üzleme sebbehten beri hezır amma pilav bi türlü
bişmaḥ bilmiy, dibine dögme mi düşmiş.**

ÜZLEMELİ PİLAV : Üzerine üzleme serilmiş piring pilavı. Bakınız: Üzleme.

**Ne yiyeceğam déye merék étme, süphe yimegidir;
üzlemeli pilavnan zerde.**

ÜZLİK : Yüzlük. Eski bir para birimi. Bakınız : Ellik (ellilik)

**Konşımdır; éyyi tanıram; cibilliyetsizin biridir, bi
üzlik vérsey péşiyden it kimin kaçar.**

‘ÜLLİK : Çocukların ve delikanlıların oynadıkları gülle oyunundaki küçük çukur. Bakınız : Gülle.

Gülle ‘üllige girdi mi oyun bitmiy ki, seni güllede utmadan bı raħan kim?

‘ÜLÜM : İlim, her türlü hile gibi iki farklı anlamda kullanılır

**Adamın ‘ülümüne bi şé déyen var mı, yalavuz
birezim dilençi tebe’etli.**

...

**Sen ne déyisen üzime söyle, ben ‘ülüm bilmem,
‘ülüme de gelemem.**

‘ÜLÜM SEHEBİ : Kötü niyetli, çok bilmiş.

**Sen ‘ülüm sehebisen, her köşede bi keşiriy var;
ben senden nasıl urğışım.**

‘ÜMİR : Ömür, yaşam.

Bı dağlar demirdendir

**Geçen gün ‘ümirdendir
Felegin bi kuşı var
Dırnağı demirdendir**

‘ÜVÉS : Urfa’da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.
Sözcüğün aslının “Üveysi” olduğunu tahmin ediyoruz.

‘ÜZİR : Suç, özür.

**Bı işte bi ‘üzrim, bi dehlim varsa vérecağıyız her
ceziya razıyam, boynım kıldan incedir.**

VAA! : “Demek öyle!” anlamında bir ünlem.

**Vaa! Démaḥ éle oldı; kırḥ seneliḥ ‘ibadeti bi bar-
dah şaraba degiştıy, dostlariy iki deḳkede sattıy.**

VAHAB’IN KĖHVESİ : 1960’lı yıllara kadar Sarayönü’nde Yusuf Paşa Camii’nin kuzeyinde, Sarayönü Caddesi’yle Beyaz Sokak’ın kesiştiği yerde bulunan kâgır Tek katlı yapı.Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 19. yüzyılın son çeyreğinde yapıldığı söyleniyor. Yapılış amacının “develik” olduğunu biliyoruz. “Kıyafet Kanunu” dolayısıyla Urfa’da esen yeni moda rüzgârıyla yapı, 1930’da bir giyim kuşam mağazasına çevrilmiş, ithal giysiler ve kumaşlar satılmaya başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla ağırlaşan ithalat ve gümrük koşulları nedeniyle mağaza krize girerek kapanmış, Vahap adında biri tarafından kıraathaneye çevrilmiş, Urfa’ya gelen memurların, Urfalı memurların ve memleket eşrafının uğrak yeri olmuştur. Kahvenin o dönem Urfa’da yaşayan insanlara ait bir yığın anısı vardır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaş ve yurt haber-

leri, bu kahvedeki radyodan dinlenildiği için bu kahveye bir dönem “Radyolu keşve” denmiştir. 1965-1966 yıllarında yıktırılarak yerine “Yetkin Pasaj” yaptırılmıştır.

**Biz ifahken böyüklerimiz Vahab’ın Keşvesi’nde
otriy déye keşvenin öginden geçemezdi.**

VAHIT : Vakit.

**Seher oldu vaht oldu
Sinem yara taht oldu
Ötme bülbilim ötme
Yar gelecağ vaht oldu**

VAHIT : Hal,mecal.

**O günü geldi, beni de götürmağ istedi amma valla
benim vahtım yohtı, gidemedim.**

VAKIF TETİRBESİ : Karameydan’dan Hekim Dede’ye inerken yolun solundaki ilk çıkmaz sokak. Bu çıkmazda olan evlerin hepsi vakıftır. Tek parti döneminde vakıfların satışları sonrası şahsi mülkiyete dönüşmüş tür. Vakıflar Müdürlüğü’nde bu konuda bir kayıt olmadığı için bu evlerin hangi vakfa ait olduğunu bulmak mümkün olmamıştır.

**Vakıf Tetirbesi’nde bi sütçimiz vardı, her aşıam
ondan iki külek süt almağ benim işimdi.**

VAKVAK ÉTMAH : Aşırı susamak, susadığı halde su bulamamak.

**Kerbela’da mıyıl oğlim, bi damla su yoh, heppimiz
vağvağ éderil birezden.**

VALA : Kırmızı renkli krep baş örtüsü.

**Başına örtmiş valalar
Cigerim başı paralar
Korharam seni alalar
...**

VARIYET : Gelir, parasal varlık, zenginlik.

**Kim déyi ki comartlıl variyet işidir, adamın göyni
zengin olacağ yégenim.**

VARMAH : Evlenmek.

**Kaynımın kıızı gidene yoh dédi, gelene yoh dédi,
bula bula o herifi buldı, ona vardı.**

VEÉ : Demek öyle anlamında bir ünlem.

**Véé! Karpızı siz yidiz, siz sizi kırtattıyız, kabığı bi-
ye kaldı, suçlı oldım. Bı, Allah’tan reva mıdır?**

VEEL! : Alay etmek için kullanılan bir ünlem.

**Veel! Demah tek başıya o keder adamın elinden
kardaşiy sen çekip aldiy.**

VEHVEH : Kirlarda sarı renkte açan, çok güzel görüntülü ama çok
pis kokulu bir tür yabani zambak.

**Ben ne biliyem vehveh'tir, bahtımhoş sarı bi çiçek;
kohlamaz oladım, kohladım, bırınm düştü.**

VELESPİT : Bisiklet. Bakınız : Piskilét.

**Mehlemizde bi hakim otırırdı, oğlının bi velespiti
vardı, heppimiz o oğlandan kıcıh alırdıh.**

VELİ BEG HEMAMI :Dabbakhane Camii'nin güneyindeki sokakta yer alan ve kapısı güneye açılan bir hamamdır. Hamamın külhanı aynı sokak içindedir. Hamamın Kitabesi yoktur. Ancak, vakıf kayıtlarında 1693'te Mahmut oğlu Veli Bey tarafından yaptırıldığı ve oğlu Malkoç Bey'i mütevellî tayin ettiği yazılıdır.

VEREÇE : Dericilikte deri temizlendikten sonra derideki pürüzleri gidermek için işlem yapılırken deri bir tahta çubuğa sarılarak duvara yaslanır. Bu tahta çubuğa "vereçe" denir.

**O oğlah derisini vereçiye koyarken mikeyet ol,
deriy yırtıp mırtmıyasan; şehbi ne'nelidir.**

VÉRİN YÉRİDİR : Bir muhtaç kişi için mendil açan veya tepsi dolaştırarak para toplayan kişilerin para toplarken yardım yapanlara "Merak etmeyin,yapacağınız yardıma çok muhtaç bir kişiye gidiyor." anlamına gelen yardıma teşvik sözü.

**Allah rızası için vérin, hem yétim hem öksiz;
sersiz, şehpsiz; vérin yéridir.**

VESKE : Kıralda aşiret mensuplarından biri başka bir aşirete mensup birinden borç alır, borcunu ödemezse alacaklı olan

kişi boçlunun veya akrabasının malını rehin olarak alır. Borç ödendiğinde alacaklı, rehin aldığı malı tam ve hasarsız olarak ödemek zorundadır.

Bi, zamanında çoğ zengin bi ağamış; veske yapıp malının üstine otırmışlar; hindi ekmege mühtaç.

VESVES : Vesveseli, müvesvis kişi.

Allah’iysiz o vesves heriften beni biriyiz kırtadın bi an evel, ‘éynim öldirmiş beni.

VESVES TETİRBESİ : Sarayönü’nde bulunan Vezir Hamamı’nın doğu tarafındaki sokağın içinde yer alan bir çıkmaz sokak.

Tam Vesves Tetirbesi’nin öğinden geçiydim ki arhamdan bi öskirik sesi duydım.

VEŞEK : (Veşenk) Tütün torbasının dibinde kalan tütün karışımı toz. Çok sert olup boğazı yaktığı için sözcüğün “fişek, fişenk” sözcüğünün yerel söylenişi olduğu tahminimizdir.

Gün oldı, cığarasız, tütinsiz kaldıh, veşek sarıp içti. Gün oldı, parıya para démedih.

VEZİR HEMAMI : Sarayönü Caddesi’de bulunan hem doğuya hem kuzeye kapısı olan bir hamamdır. 1703 senesin de Arapkirli Yusuf Paşa tarafından karşı tarafın da bulunan Yusuf Paşa Camii’ne vakıf olsun diye yaptırıldığı iddiası vardır. Ancak Yusuf Paşa Camii’nin minberinde yer alan H 1122 M 1710 tarihlerinhamamın camiden önce yapıldığını göstermesi bakımından ilginçtir. Üç yüzyıl hamam

işlevini yerine getiren bu yapı son yıllarda
restore edilerek konuk evi haline getirilmiştir.

VIĞIR VIĞIR : Aşırı kalabalığı ifade eden ikileme.

**Kime sorsay param yoh déyi amma bahıyam çarşı
viğır viğır kayniy.**

VIRRIK : İshal, bağırsak bozukluğu.

**Bağa gétth, beleş déye üzimi, inciri, fıstığı teptiy,
sen virriş olma ben mi olım.**

VIŞŞ : Özellikle kadınlar tarafından kullanılan bir şaşırma ünlemidir.
Erkekler tarafından kullanıldığında kadınları taklit amaçlanır.

**Vişş vişş Hériye
Sarılaydım béliye
Gel bizim bırdan savuş
Tağılayım kıliya**

VİTVİT : Birini üzme için çevredeki arkadaşları tarafından oynanan bir tür oyun. Bir kişinin herhangi bir eşyası alınır. O kişi eşyasını geri almak için çırpınırken, diğerleri o eşyayı bir başkasına atarak eşyanın elden ele geçmesine ve mal sahibinin üzülmesine, öfkelenmesine, sövmesine neden olur.

**Seniy de küllehiy vitvit étseler, seniy de caniy
sıhılmaz mı, çocıh mıyih biz?**

VUĞKİYE : 67 dirhem olan bir ağırlık ölçüsü. (214,8 gr.)

Bı vuğkiyeden ne alıllardı, ne satallardı ben de bil-

**miyem. Zatan bi kilonın urıbı kedermiş aşşağı
yuğarı.**

VURMAH : Mecazen çok lezzetli bir yemekten doyunca yemek.

**Birezim sabırlı ol, birezim bekle; etli lotlı yimekler
orda bizi bekliy, vurırsan, doyarsan.**

Y

YABA : Biçilen başakları veya otları toplamaya yarayan çatal ağaç.

**Getirin yabayı
Géydirin 'ebayı
Mibarek olsun ağa kivre
Yéngi de güvegi**

YAĞABER : Apaş, külhanbeyi.

**Bah hindi bı adamların sonına, yağaberlihnan kim
nériye varmış, kim paşa, padşah olmuş.**

YAĞLI : Bir tür kaymaklı ve fıstıklı katmer. Aslen Halep mutfağına ait olan, ninelerimizin yaptığı ve benim de tattığım yağlı, şu anda brunch veren pastane, kafe ve lokantalarda “Antep katmeri” olarak servis edilmektedir.

**Bı yağlıyı bi bizim evde yîrsen, bi de bizim evde;
başka yérde yoĥ bélesi.**

YAĞLIĤ : Anadolu’nun bazı yörelerinde ipekli ve nakışlı mendil anlamına gelen bu sözcük Urfa’da bu anlamda kullanılmaz. Urfa’da “yağlık” sürpriz durumlar için yedekte taşınan çok iş-

levli büyük mendil anlamındadır.

**Gözzel yağlıgiy hanı
Durmaz barmağım kanı
Benim sevdiğim sensen
Senedi sevdiğiy hanı**

YAĞSIZ KELLE : Kendinden ikram veya hediye olarak bir şey umulmayan cimri kişiler için kullanılan bir deyim.

**Oğlım o adam siye zırnık koğlatmaz; o ne yağsız
kelledir sen bilmezsen.**

YAHALMAH : Yakarmak, niyaz etmek.

**Ben bı zalım adama üç aydır yarvalıyam,
yahalıyam amma étmedi.**

YAHAMAHA : Yıkamak.

**Kızın adı 'Enzilha
Ataşı düşmiş hağa
Ağ sayay çamır olmuş
Gel bizim evde yağa**

YAHİ : Çekem ve çolukçu sakızıyla yapılan ve demirci örsünde dövölerek yumuşatılıp hazırlanan, kullanılmamış (haşılı) beze yaılan, kırık çıkıkçılar (sınıkçı) tarafından uygulanan, kemik çatlak ve kırıklarında ve romatizma tedavisinde kullanılan karışım, yakı. Urfa'da yapılan bu "kara sakız" yakısının yanı sıra bir de kırıklara acil müdahale anlamında yumurta akına sabun rendelenerek yapılan bir de "yumurta yakısı" da vardır. Bakınız : Çolukçu Sakkızı, Çekem.

Bélimde yahı iki ay haho çağırdım, kimse biye nasılsan démedi; ben can degil miyem.

YAHUDI KİFTESİ : Tiritli köftenin ince bulgur yerine cirişle yapılan bir salçalı köfte türüdür. Ciriş; tuz, baharat, pul biberle köfte gibi yoğrulur. Köfteler biraz yassı olarak oyulur, içine yağsız kıyma, ince kıyılmış soğan, istenirse taze kırmızı biber kıyılarak hazırlanan kıymalı ekmek (lahmacun) içine benzeyen harç koyularak kapatılır. Haşlanır. Bir tencereye çok az yağ konarak bir kaşık salça ve su ilave edilir. Bu su kaynayınca içine köfteler atılır. Bir süre kaynayan yemek servis yapılır. Bakınız : Masluka, Ciriş.

Yarın géce size ağız dadınnan bi yahudı kiftesinnen bi küncili 'ekıt yidirecağam.

YALAN YÉRTENE : Durup dururken, gereği yokken, hiç yoktan anlamında biri anlamlı biri anlamsız iki sözcükten meydana gelen ikileme.

Mahaniya bahıydı; yalan yértene bi çekiş çıhattı, aldı başını kulbete gétti.

YALAVUZ : Yalnız. Sözcüğün bu söylenişi eski Türkçedeki “yalanuz”, “yalabuz” ve “yalanuz” söyleyişlerini hatırlatıyor.

**Leblebi kodım tasa
El vurdım basa basa
Her yérini begendiğ
Yalavuz boyı kıssa**

YALAVUZ : Yalnız, sadece edatı.

Ben yalavuz bı işten aynaram dediğiyda yüzde yüz heklısız, dérem zatan.

YALDATMAḤ : Aldatmak. Eski Türkçedeki “al : hile” sözcüğünde başta ünsüz türemesi yoluyla oluşan sözcük.

**Yaldadiy
Dünya bizi yaldadiy
Altına zéhér kıomış
Üsti vérir bal dadiy**

YALLATMAḤ : Bakınız . Aldatmak.

YALLI : Yaman, istiare yoluyla köpek benzetmesi. Köpeğin önüne konan yiyecek yal olduğu için birine hakaret olsun diye söylenen söz.

Bahın size söliyem, bı yallı bi gün bizi de kaçacah;zatana şehbini kapmıyan iti maķbul say mazlar.

YAMALAMAḤ : Yamamak. Türkçede hem isim kök hem fiil kök olarak kullanılan “yama” sözcüğüne Urfa’da “- la” isimden fiil yapma eki getirilerek kullanılmaktadır.

Anamın bizim çoraplarımızı, pantollarımızı yamalamaḥtan canı çıkmıştı.

YAMAMAḤ : Mecaz anlamda birine bir başka birini veya yapılan işi yakıştırmak, kakalamak.

Allah rızası, péyhember hetri üçün olsun o kıızı da

biye yamamayın.

YAMANMAH : Birinin yanına çıkar sağlamak veya korunmak ve o kişiyle beraber olduğu görüntüsünü vermek için yavaşmak.

Gene işini bilir o adam, çoh kıttir, hindi de Ehmet Ağı'ya yamanmış.

YAMMARLANMAH : Kirlerin birikerek yağlı bir katman haline gelmesi durumu. Urfa'da bu anlamda kullanılan "yamar" isminin ve mastarının Türkçe sözlüklerde anlamını bulamadık. Bu nedenle sözcüğün yöresel mi olduğunu veya yabancı bir sözcükten mi türetildiğini tespit etmemiz mümkün olmadı.

Yahası yammarlanmış, üsti başı üleş kohlıydı, göresen itten rezzil olmuş.

YAMŞAH : Yaşmak. Pamuklu, krem renkte bir dokuma olup üzerinde makine işi sarı iplikle işlenmiş nakışlar olan ve ev içinde kullanılan baş örtüsü. "Hışvalı, Ehmediye, kuru hefız, şakkalı, direkli, dümbüllü, sarı ağabağı" gibi türleri vardır. Sözcüğün orta hecesinde göçüşme, sonunda yu muşama meydana gelmiştir.

**Ay doğar aşmah ister
Top kekil yamşah ister
Bı benim deli göynim
Yara kavuşmah ister**

YANAYAH : Yalınayak.

**Merdivanım kırh ayah
Kırhına vurdım dayah
Yariy geliy déseler
Kaçaram ben yanayah**

YANBALI : Meyan kökü şerbeti. “Meyan” veya Urfa’da söylenişiyile “biyan” sözcüğünde ilk hecenin düşmesi sonucu meydana gelmiştir.Meyan kökünün tokmaklarla ezilerek saçaklanması ve üzerine dökülen suyun damlaması veya süzülmesiyle elde edilen, soğuk içilen, çay renginde olan içecek. Buzun Urfa’ya 1940’ larda girmesiyle su yerine buz kalıpları kullanılmaktadır. “Yanbalı” artık Urfa’da bir sektör haline gelmiştir, bu içeceği satanlara Urfa’da “şerbetçi” denmektedir. Böbreklere iyi geldiği söylenen “yanbalı” daha çok yaz aylarında ve yaz ramazanlarında tüketilir.

**Ben bı halımdan, bı yaşımdan yanbalı kuyriğına
giremem, kim aliysa alsın.**

YANĞIN : Bir şeye tutkunluk derecesinde bağlı, bir şeyi yaşama amacı sayan.

**Bizim oğlan top yangınıdır, bi top olmuş, bi gendi;
top dédiy mi gözi héç bi sé görmez.**

YAN HALI : Orta halının evin zemininde dolduramadığı yerlere serilen 1 - 1,2 m genişliğinde halı.

**Çardağın yan halısını bildir dağ yatısında kezara
yandırdıh, yéngisini güzin alıram.**

YANDI DÖNDİ : Işık yansımasıyla renk değiştiren kumaş.

**Herifim biye bi 'ezyeliḥ almış, yandı döndi; nérden
bahsay başka renk.**

YANDI DÖNDİ : Mecaz anlamda durmadan taraf değıştiren, sözü-
nün eri olmayan, güvenilmeyen kişi.

**Bı yandı döndiye kim gümen éttise yarı yolda
kaldı, herḥalda seniy de caniy kaşınıy.**

YANDIRMAḤ : Yakmak.

Bı kış odın yoh, anca tezzek yandırāḥ.

...

**Hava çoh savuḥ, sobıya iki odın atıp yandırana çoh
dü'e éderem.**

YANDIRMAḤ : Işığı açmak, elektrik düğmesine basarak ampülü
yakmak.

**Eve géttiy mi çiriy yandır ki eve yetiştiğiy aynıyım,
beni merekte bırāḥma.**

YANFIRI : Yanpiri, eğri.

**Göziy kôr mı, bi de ḥelfe olacaḥsan; kerevitin
taḥtasını yanfırı kesmişsen.**

YANFIRI : Mecaz anlamda karaktersiz.

**O yanfırı görirsiz o oğlanın da şanına girecaḥ, o
oğlan da yoldan çıḥacaḥ.**

YANIş : Yanlış.

**Bi yanış, iki yanış; heppi seniş sıfatışdan ‘eleme
farşı malamat oldış.**

YANIşMAH : (Yanışmah) Yanış yapmak, hata etmek, şaşırmak.
“Yanılmak” sözcüğü “-ıř” fiilden isim yapma ekini alarak Türkiye Türkçesinde isim veya sıfat olduğu halde Urfa’da konuşulan Türkçede hem isim hem fiil olarak kullanılması bize göre yöresel bir orijinalliktir.

**Bi yanış yaptış déye bı keder niye kıziysan ki,
adam Kur’en’de de yanışış, ne var yanı.**

YANTIRI : Yanış, ahlaksız, emin olunamayan, ne zaman ne yapacağı belli olmayan kişi.

**O yanışı, o eve o fesadı soştı soşalı kimsede
şüzur müzur şalmadı.**

YAPIşAN : Evcil bir kuş türü. Uçurulduğunda başka bir kuş sürüsünden aldığı bir kuşla kafesine döner.

**Benim yapışanış düneğın seniş matarışdan bi
şalşallışı matarışa getirdi.**

YAPIşIğI : Bitişiği.

**Evimiz fırının yapışiğında déye ges yaşışıp şe-
yada asamışam; heppi his oliş.**

YAPMA : Saman ve büyükbaş hayvan dışkısı karışımının elde toprak haline getirilerek üretilen bir tür tezek.

**Yapmaları kaynar kazanının altına düzdi, çahtı
kirbiti; yarım se'et soyna su kaynamağa başladı.**

YARI BA YARI : Yarı yarıya.

**Qalanın ardında ekeller darı
Ekeller biçeller yarı ba yarı
Yar bize göndermiş heyvadan narı
...**

YARI BIÇIĞ : Yarım yamalak anlamındaki ikileme.

**Aradan bı keder sene géçti, herifin üzini bile yarı
bıçığı hetirliyem anca.**

YARIÇI : Bir tarlayı mevsimlik olarak sahibinden hasılatın veya kârın yarısını almak üzere işletmek kiralayan kişiler.

**Hele bahın biye, hanğı yarıçı bı adamın tarlasını
aldısa her görmedi, herifin gözi içinde.**

YARIYA VERMAĞ : Bir tarlanın sahibi tarafından hasılatın yarısına başkasına kiraya verilme işlemi.

**Köve gidip gelectağ, kövi kaldırıp éndirecağğhalım
kalmamış, çahtım kövi yarıya vérdim.**

YARMA : Pilav ve dolmada kullanılan iri çekilmiş bulgur.

**Bibim kıızı bize yarmadan bi mimbar yapmıştı,
dadına doyamadığ inan ét.**

YARPAĞ : Yaprak. Orta hecede ünsüz göçüşmesi, sözcük sonunda

ünsüz yumuşaması meydana gelmiştir.

Yeşil buğça bağıyam
Gümiştēn oğlaviyam
Yarım bi domırçağ gül
Ben onın yarpağıyam

YARPIZ : Genel anlamda ot. (su yarpızı, kayayarpızı) Dere kenarı gibi sulak yerlerde yetişen ekşimsi bir ot olup çiğ köfteyle veya taze peynir dürümünde, yarpız cacığında yenen bir ot, yabani nane. (Su yarpızı)

Çay içinde yarpızlar
Vurıldım yaram sızlar
Bézenmiş toya gider
Alma yanahlı kızlar

YARVALMAH : Yalvarmak. Yerel söylenişte ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

Çiçek aldım kebbattan
Yar üregi polattan
Ben yara çoğ yarvaldım
Yar géçmedi 'inattan

YASSI : Yatsı vakti.

Kınifirim sahsıda
Dalı sallanır suda
İşallah kavuşırır
Yarın gece yassıda

YASSILAMAH : Birinin konuşmasını taklit etmek, yansılamak.

**Ağzımı yassılılıyıp durma, hindi siye iki tene
çekerem; göziy nérde açacağıy ben de bilmem.**

YATMAH : Sekteye uğramak.

**Sen hela yatiysan; O iş yattı çohtana, sen bi kutı
kirbit al; derdiye yan.**

YATMAH : Yatağa uzanmak anlamındaki bu eylem Urfa'da
"uyumak" anlamında kullanılır.

**Aynamadım gétti , ta se'et on bire keder yattım;
hela yuhım geliy.**

YAVAŞA : Atlar nallanırken atların ağzına konan tahta parçası. Urfa'da daha çok istiare yoluyla benzetme yapmak için kullanılır.

**Caniy arğiy biliyem amma fazla bağırıp çığırma,
ağziya yavaşa mı komah lazım?**

YAVAŞLİYİN : Yavaşça, yavaş bir şekilde, yavaş olarak. Bu sözcüğe getirilen "- leyin" eki Türkiye Türkçesinde "sabahleyin" ve "akşamleyin" sözcüklerinde "vakit" ve "esnasında" anlamı kazanırken Urfa'da konuşulan Türkçede "olarak" anlamını kazanmıştır.

**Bahtım veziyet kötüye gidiy, ne yapım, yavaşliyn
kahıp eve géttim.**

YAVŞAH : Bit yavrusu. Daha çok hakaret ve sövme gibi durumlarda kullanılır.

**Yavşğa bah, ben seni anayı babayı da tanıyam;
sen seni biye satmağa kaçma.**

YAVUḤMAḤ : Yaklaşmaya, sevimli görünmeye, kandırmaya çalışmak.

**Bize ettiḥlarını unıttıḥ zankim, hindi de kaçmış
bize yavuşmağa çalışiy.**

YAYAN : Yaya.

**Pempe kınifir aldım
Yarıma heber saldım
Él gétte nére vardı
Ben birda yayan kaldım
...
Kaladan éndim yayan
Marhamam dolı payam
Allah mirazım vérsin
Yaparam her gün bayram**

YAYILMAḤ : Otlamak.

**Naḥır aḥşama keder o teppe seni, bı teppe benim démiy, yayıliy; köve té ikindi meḥelinden
soyra geliy.**

YAYILMAḤ : Amaçsızca dolaşmak. İstiare yoluyla “koyun, kuzu” benzetmesi amacıyla kullanılır.

**İş kâr yoh, sebbeḥten aḥşama keder o zuvaḥ seni,
bı zuvaḥ benim, yayılıyam.**

YAYILMA : Sere serpe oturmak, yan gelip yatmak.

**Kéçenin üstine yan geldi, yayıldı; zankim çalınan
koyın kuzı gendinin degil.**

YAYLAḤ : Yayla, yazlık, yaz geçirilen yer. Urfa'da Cumhuriyetin ilanından sonra ilçe olarak ilan edilen, daha sonraki yıllarda ilçe merkezi Bozova'ya kaydırılan, 1980'li yıllarda belde olarak ilan edilen, belediye olan, 2015 yılın mahalli seçimlerinde belediyeliği iptal edilen bir yer adı da vardır.

**Yaylah, zatana Mirad'a çoḥ yahın; kara yére bi
géce de orda kalırırḥ.**

YAYLIM : Otlak.

**Bı kuzılar ahır malı degil, samandan béslenmemiş;
yaylım malı yaylım!**

YAYMAḶAP : İp yardımıyla çalışan ilkel matkap.

**Bı ağaç oymalarını aha bı elimnen, aha bı yayma-
kapnan yaptım ben.**

YAZI : Kuşçulukta güvercinlerin kanatlarının ucundaki beyaz bölgeye verilen addır.

**Kuşların kanatlarındahki yazı var ya; kuşu beş on
ğuriş fazla parıya sattırır.**

YAZIÇI : Gülle oyununda oyuna ikinci başlayan oyuncu. Bakınız : Gülle.

**Her gün ben yazıcı olıyam, elboş olmazsam bi
daha sizden gülle oynamam.**

YAZZIĞI GELMAH : Acımak.

**Siye yazzığım geliy, yohsam éyyi biliysen ki
sıhsam suyi çıhadıram bırda.**

YAZ YATACAĞI : Yazın Urfa, sıcaklar nedeniyle geceleri açık havada yatar. Bazı evlerde avluda, bazı evlerde damlarda yatılır. Avlu yeterince rüzgâr almaz. Damda yatmak ise hem gece uykudan uyananların damdan düşme tehlikesi hem de taht, çığ gibi ayrıntılar hem de çoğu damın toprak olması nedenleriyle fazla tercih edilmez. Yaz yatacağı, etraf evlerden görünmeyen avludan oldukça yüksek, evin damından biraz alçak 20 - 25 metre karelik mekânlardır. Yaz yatacağı olan evler satım ve kiralama olaylarında daha revaçtadır.

**Heyatta yata yata üregim şişti bacım, herif yaz
yatacağı olan bi ev alsa biye, 'ehdim olsun horız
keserem.**

YAZZIĞI : Yazık.

**Siye verdiğim emege yazziğ, emzirdiğim süt bır-
niydan gele yavrım, hêr bar görmiyesen.**

YÉDDİ : Yedi

**Bı dağın karı benem
Gün vursa erimenem
Yeddi yıl yérde yatsam**

‘Eşikam çürümenem

...

**Bizim tavuğımız bi yımırta doğriy sesimizi yéddi
meñle duyı, ħahın atı bi küñélan doğriy, sesleri
çihmiy.**

YÉDDİ YAD : El alem, cümle alem, yedi gömlek yabancı.

**Bı kıızı yandıriram, kül éderem,yéddi yada ver-
rem, siye yar étmem; bıñı bilesen!**

YÉGE : Eğe.

**Bahıyam bi yége, bi kelpetin, bi çekiçten sen seni
usta étti; gét Allahisen.**

YÉGELEMAĤ : Eğelemek.

**Bı tahtiy evel birez yégele, çappaĥlarını al, bi şeye
benzet, soyra yérine çaharsan.**

YEKLİ YAĤALI GÉYDİRMAĤ :Bazı ipuçlarını kullanarak biri hakkında
iftiradabulunmak anlamında bir deyim.
Buradaki “yek” sözcüğü “elbise kolu”
anlamındaki “yen” sözcüğünün nazal
“n” (ng) sinin yerel söylenişte son ün-
süzün tonsuzlaşmasıyla (yeng > yenk >
yek) oluşmuştur.Deyimin genel anla-
mı elbise gibi koluyla, yakasıyla, beş
başıyla iftirayı yakıştırmaktır.

**Vicdanıyız, merĥemetiyiz ħurıya, adamı seĥepsiz
buldıyız ya, artıĥ yekli yaĥalı géydirirsiz.**

YEKTEN : Durup dururken, hiç gereği yokken, beklenmeyen bir anda gibi girdiği her cümlede değişik anlamlar kazanır. Farsça olan “yek : bir” sözcüğüne Türkçedeki “birden” sözcüğündeki zaman zarfı yapan “- den” eki getirilerek oluşturulmuştur.

**Üzime bahtı, bahtı; sora yekten; utanmadan
sılılmadan sen yalan söliysen dédi.**

YÉL GİRMAH : Romatizmal hastalığa tutulmak. Soğuk etkisiyle kaslarda sertlik meydana gelmek.

Bah bı Allah’ın işine; seniy kıliya yél girmiş, benim ayağıma; aha siye bi topal, biçolah.

YELLEHÇİ : Yalaka, dalkavuk.

Bi ben söylemiyim ki, yellehçi oldığıy, bütün çarşı bazar biliy dayzam oğlu.

YÉLPİZE : Yelpeze. Bakınız : Yérpize.

Babası kızına Ustambul’dan geliyken üzeri resimli kıra bi yélpize getirmiş.

YÉNGİ : Yeni. Bazı Anadolu ağızlarında nazal olan “n” ünsüzündeki gizli ünsüz olan “g” Urfa’daki yerel söylenişte açığa çıkmıştır.

**Ayağında kondıra
Yar gelir dura dura
Eski yar hele mele
Can kurban yéngi yara.**

YÉNGİDÜNYA : Yeşil erik, papaz eriği.

Anam déyidi ki: “Sen yéngi dünya çarşıya yéngi geldiği mabénde doğdiy.”

YÉNGİ KAPI : Beğ Kapısı’ndan Bedendibi’ni izleyerek gelindiğinde Köprübaşı’nda (Hacı Kâmil Köprüsü) bulunan Urfa dış kale kapısı. Diğer kapılardan sonra açıldığı için bu adı aldığını sanıyoruz. Bir söylentiye göre Hacı Yusuf Kâmil, köprüyü yaptırırken bu kapı yıkılmıştır. Bir başka söylentiye göre de burada bir otel inşaatı sırasında kaldırılmıştır.

**Benim Yéngi Kapı dediğim yerde şimdi Dört Yol
Kehvesi vardı, sen daha dünki uşahsan.**

YÉNGİLİYE : Henüz yeni, son zamanlarda.

**Kaşlariy kaşlar beni
‘Eşkiy ataşlar beni
Yengiliye yar sevdim
Her gören daşlar beni**

YÉRALTI DEĞİRMENİ : Bugünkü Bağlarbaşı semtinin batıya bakan yamacında kuruluymuş. Açıksu’dan gelen su ile çalışmış. Bir söylentiye göre “Maksim” adlı bir Ermeni tarafından çalıştırılıyormuş. Bu semte Urfa’da bir zamanlar “Muhsimor” denmesinin nedeninin bu addan kaynaklandığı söyleniyor. Değirmenin bu adı almasının nedeni de değirmenin yamacın epey alt kısmında olmasındanmış. Su, değirmene su do-

lapları ile aktarılıyormuş. Değirmen bugün mevcut değildir.

YÉRİK YÉRİMAH : Aşermek. Hamile kadının canının aklına gelen şeyleri yeme isteği.

Gelin hanım aynaşılın yérık yériy, ben ona şindi nérden karpız bulım kış günü, **karda** kıyamatta.

YÉRİMAH : Yürümek.

Dalda yéri
Bülbil ol dalda yéri
Felek bi yéri yıhsa
Bırılmaz dalda yéri

YÉRİNMAH : Dertlenmek, sızlanmak, halinden şikâyet etmek.

Yérine düşmiyen gelin, yérine yérine; bedenine düşmiyen asbap sürine sürine eskir (çürir).

YÉRİŞ : Yürüyüş, yürüyüş biçimi.

Piyar başı millidir
Gözzel seven dillidir
Gözzel seven igitler
Yérişinden bellidir

YÉRİŞMAH : Yetişmek, ulaşmak.

Dağdan kestim keleste
Kuş besledim kefeste
Dédiler yariy heste

Yéřiřtim son nefeste

YÉRPİZE : Bakınız : Yélpize.

YÉSİR : Esir. “Esir” sözcüğünün başında ünsüz türemesi meydana gelmiştir.

kızımızı o eve gelin déye verdiḥ, kızcıḡaz yésir oldu; Allah’tan reva mı?

YÉŞİLLENMAḤ : İflah olmak, feraha kavuşmak.

Bıraḡmiysız iki ḡebbe yéşillenah, yéşerah; kırıtı-yız beni kırıtıyız, kırıyasız.

YÉŞİLLENMAḤ : Gönül eğlemek.

Hanḡı kitapta ḡonşı kızına yéşillenmah yaziy; söyle de o kitabı biz de obıyah.

YÉŞİLLİḤ : Çayır, çimen.

‘Eyiptir söylemesi, adamın bı yeşillıḡı gördi mi kıızı olup otlıyası geliy bı çayırda.

YÉŞİLLİḤ : Köfteyle yenen her çeşit maydanoz, nane, hardal, su yarpızı, tuzik bendik, kuzukulaḡı cinsinden otlar.

İfleḡimiz kesildi, kiftenin yeşillıḡı geldi sırıya amma kifte bi türlü gelmah bilmiy.

YİḤİḤHAN : Şimdi yerinde Harran Oteli ve Halk Bankası olan bir zamanlar “Cesur Garajı” diye anılan bir kısmı iki katlı olan

taş yapı.

YIRMAH : Deriyi eliyle ikiye ayırmak.

**Bı deriyi éle bı yırımışsan ki valla bı deriden ne
yimeni olır ne başka bı şé, héç bı işe yaramaz.**

YIRMAH : Küpenin girdiği kulak deliğinin aşağı doğru büyümesi.

**Bı küpiy almışsan, hêrli olsun amma kızım bı küpe
siye ağır gelir, kulağıy yırır; démedi, déme ha!**

YIRTIH : Mecaz anlamda utanmaz, hayasız.

**O yırtığı üstimize açtırmayın, kimsenin derdini,
sözini kaldıracağ halımız yoh.**

YIHLAMAĞ : İhlamak, deveyi çökertmek.

**Geçen bazar kövde deviy yıhlıyım dérken éşşek-
ten éyyi bı fiske yimiş.**

YIHLI: 10'dan fazla attan oluşan at sürüsü.

**Beklim iki üç yıhlı sehebi bı adamdır amma o
nedense en ziyada Helluma'yı seviy.**

YILĞAR : Ilgar. Atın dört nala koşma şekli. "Ilgar" sözcüğünün ba-
şında bir ünsüz türemesi meydana gelmiştir.

**Kolay degil tebi, yılğar ata binmağ üçün birez
cüre'et, çohda ustalığ ister.**

YIR : Türkü.

**Sen bına yır mı déyisen, türki mi déyisen ben
bilmem, sevmedim gétti.**

YIRAĞ : Irak.

**Allah, biralardan yırağ éde, herif üç ayda eridi;
hindi can çekiymiş.**

YIRĞALAMAḤ : Irgalamak, yerinden oynatmak, silkelemek. Başta
ünsüz türemesi meydana gelmiştir.

**‘Eraba beni fazla mı yırğaladı ne; başım fırlanîy,
me’dem bulanîy.**

YIRIḤ : Derinin kendiliğinden ayrılan yırtık yeri.

**Ḳulağının yırığın tiktirsah yarası iki ayda
éyyileşmez, şindiden size söliyim.**

YIRLAMAḤ : Türkü söylemek.

**Ḳonşıda te’ziye var, bı géce biralıḥta yırlamaḥ,
çalğı çalmaḥ yassaḥ ḳardaşım.**

YİMENİ : Postal, yemeni; topuksuz, altı düz bir tür ayakkabı. Ye-
men işi.

**Ayağına géymiş ḳara yimeni
Sallanma sevdiğim öldirdiy beni
Dünya düşman olsa severem seni**

• • •

YİRİ : İri. Yöresel söylenişte başta ünsüz türemesi meydana gelmiştir.

**Éyyi söğirme yapmaḥ istersey balcanın en yiril-
lerini, toḥımsızlarını seçmağa baḥ sen.**

YİRRE GİR! : Yere gir, öl, Allah canını alsın anlamında bir beddua.

**Yirre giresen yirre, kıala kıala onın bının eskisine
mi kıaldiy; küller başıya.**

YİTİK : Kayıp eşya. Bakınız : İtik.

**İbrahim Etem
Köynegi keten
Yitigimi bulırsam
Üç kıulhüvallah
Bi elḥem**

YİTİRMAḤ : Kaybetmek. Bakınız : İtirmaḥ.

**Bı kıarannıḥ gécede yolını yitiren yolçıya sen yol
gösteresen yarabbi!**

YOĞIN : Yoğun, kalın. Son hecede ünlü düzleşmesi meydana gelmiştir.

**İş başa düştü, biye yoğın bi ip vérin, ipi bélime
dolıyıp kıuya énip kıokıyı ben kııḥadacağam.**

YOḤSAM : Yoksa.

**Ben yarın sebbehten uşahlardan ora gidiyem,
yohsam sen gelmiysen mi?**

YOLIH : Kandırmak için verilen şey, bir tür vaat, ön ödeme veya teşvik primi. İşin sonunda vereceği ödülü hissettirmek. Türkçe sözlüklerde bu sözcüğe ve bu sözcükle yapılmış “yoluk atmak” deyimine rastlayamadık. Sözcüğün “yol” sözcüğünden türetildiği bellidir. Ancak “yol” isim kök müdür, fiil kök müdür; bunu tespit edemedik. Çünkü sözcük bu anlamıyla isim kökse “yol”u göstererek iştahlandırmak; fiil kökse “tu-zağa düşürüp yoluntuya getirmek” gibi anlamları hatıra getirmektedir.

**Ben kaçın kur’esiyem, héç yolığa gelir miyem; açın
göziyizi biye bahın!**

YOLIH ATMAH : Kandırmak için bir şeyler vermek.

**Ayıl ol ayıl! Evel yolıl atar, kandırırlar; bi bah-
mışsan torlarına düşmüşsen.**

YOLLI : Cinsel istimara müsait kadın veya erkek.

**Bı kızın adını yollıya çıhadanın Allah nefesini kese,
günah degil mi?**

YONACAH : Taş yonmaya yarayan bir ucu keskin, ağır keser.

**Piyasada usta kalmadı ‘emmi oğlı, eline bi yona-
cah alan gendi gendini yonıçı zannédiy.**

YONIÇI : Taş yonma işi yapan kişi.

**Daha evel iki yonıcı geldi amma aynaşamadı bi
türli, söle bahım sen ne déyisen?**

YONMAH : Taş veya tahtanın bir veya birkaç cephesini düz hale getirmek için tıraşlamak. Taş ocaklarından alınan beyaz Urfa taşı eşeklerle dağdan getirilir. Sert olanlar döşeme taşı (nehit, kayra), yumuşak olanlar (musafat) olmak üzere hepsi, eşit ebatlarda kesilerek dış tarafa gelecek olanlar düz olarak yonulur. Taşların diğer tarafları çöpür olarak bırakılır. Amaç bu çöpürlüğün koyulan harçla kaynaşmasıdır. Yonma işi evlerin eskiyen duvarlarını yenilemek için de yapılır.

**Bı nasıl ustalı; yona yona yonaca daş kalmadı,
yonmahtan kehiller tökiliy artı, divar eridi.**

YOZ : Bir yılını doldurmuş kesimlik hayvan.

**Elimizde yoz kalmadı sattı, elimizde kalanların
heppisi bı senenin kızısı.**

YÖMİYE : Günlük, Arapçadaki “yevmiye” sözcüğünün yerel söylenişidir.

**Helal olsun valla bı herife, üç guriş yömiyeden
hem uşahlarını ohıdiy hem evi çeviriy.**

YUCA : Yüce.

**Hesankalası bı yuca kala
Etrafı ané bağ-ı Kerbela
Yüzbaşı gétte gelmedi hela**

Ağlama ané beklim gelirem,

Ruz-ı meḥşerde seni görirem

YUĞIRT : Yoğurt.

**Samsağı soy, cavanda dög, yuğırdımız var, burğıl
aşının yanına bi ḥas cacığı yapah.**

YUḤA : Yufka, ince.

**İki tene yuḥa ekmek sula, bi sırfiya sar; ölede
şegirtten tükene gönder.**

YUḤA : Yufka. İnce ve seyrek dokunmuş kumaş.

**Al çuḥa mavi çuḥa
Çuhanın yéri yuḥa
Dün géce nérededi
Az kaldı canım çuḥa.**

YUḤA : Yufka. Soğuk hava için elverişli olmayan ince giyim.

**Ben siye yuḥa géyinme démedim mi; bah ḥeste
oldiy işte, çek şindi cezasını.**

YUḤARI : Yukarı.

**Kuşlara septim darı
Dişimde gördim yarı
Kapisına gelmişken
Démedi çuḥ yuḥarı**

YUḤI : Uyku. (uyukı > uyukı > uyuhı > yuhı) fonetik parantezin-
de

görüldüğü üzere birçok ses olayı meydana gelmiştir.

**Dün gece uymamışam
Yuħıma doymamışam
Kiprik seni keserem
Yar gelmiş duymamışam**

YUMAḤ : Yıkamak.

**Bı dağın dadı benden
Gétmez ‘eşk odı benden
Gördi yaram sağalmaz
Tebip el yudı benden**

YURAL : (Yulvar) Yular. Binek hayvanlarının burnunun üzerine bağla-
nan deri veya ince bir zincirin çene altındaki kısmına bağla-
narak hayvanın sağa, sola gitmesini veya durmasını sağla-
yan bir ayardır. Yerel söylenişte uzak ara ünsüzler arasın-
da bir ünsüz göçüşmesi meydana gelmiştir.

**Éşşek dediği yuralından, adam dediği kulağın-
dan tutılır; fazla meraklı olma, her şeyi duyma.**

YUSIP PAŞA CAMISI : Sarayönü mevkiinde bulunan bu cami 18. yüz
yıl eseridir. Taş minberin sağ yanına hakke-
len tarih H 1122, M 1710'dur. Rakka Valisi
Yusuf Paşa tarafından yaptırılmıştır. Camiye
Sarayönü'nde bulunan Vezir Hamamı ve dük-
kânlar ile Bamya Suyu'nda bulunan bir iki bah-
çe vakfedilmiştir. Ancak tek parti döneminde
bu vakıfların çoğu satılarak özel mülkiyete ge-
çirilmiştir. Camide onarımların olduğunu ka-
nıtlayan çeşitli tarihlere ait kitabeler vardır.
Cami avlusunun doğusunda merdivenle çıkı-

lan imam odası veya müştemilat cumhuriyetin ilk yıllarında Sarayönü Polis Karakolu olarak kullanılmıştır. Cami avlusunun batı yarısı eskiden bir havuzmuş. Bu havuzda Su Meydanı'ndaki Kadioğlu Camii'nden gelen su tutulur, burada hem abdest alınır hem mahalleli su ihtiyacını buradan karşılar hem de Vezir Hamamı'na buradan su gidermiş. Şehre şebeke suyu verildikten sonra bu havuz dolduru larak kapatılmış ve burası seki haline gelmiş, yaz akşamlarında namaz, yaz ramazanlarında bu sekide teravih namazları kılınmıştır. Daha sonra bu seki de kaldırılmış ve avlu genişletilmiştir. Caminin batı duvarına bitişik, içinde 10 - 12 mezar bulunan hazire halen mevcuttur fakat definlere kapalıdır. Caminin kuzey ve doğudan olmak üzere iki kapısı vardır. Ayrıca caminin doğu girişi üzerinde bulunan çardak 1930'lu, 1940'lı, 1950'li yıllarda Sarayönü Polis Karakolu olarak kullanılmıştır. Vezir Hamamı, caminin vakfı olduğu halde bu camiden önce yapılmıştır. Bakınız : Vezir Hamamı.

YUSIBITUTAN : Yusufçuk kuşu.

**Sağdağıki çardağın taşasının gâhına bildir bi
yusibitutan yuva yapmıştı.**

YUVALAĞ KİFTE : Köftelik bulgur, et taşında tokmakla dövülerek yu muşatılmış yağsız et (kara et), kuru soğan, pul biber, tuz, baharattan oluşan köfteyi iki avuç ayası arasında gezdirerek misket büyüklüğünde yuvarlak haline getirdikten sonra ya haşlayarak ya da yağda kızartarak yapılan bir tür atıştırmalık yiyecek. Atıştırmalık dışında, yuvarlanan köfteler

haşlandıktan sonra tiritli köfteye konur. Bu köfte nin Urfa'da yapılan su kabağı yemeğiyle de birlik-te yenmesi bir alışkanlıktır.

Bi yuvalah kifte olaydı, 'Erap yağında kavurup üstine léymun sıhadım.

YUVALAMAḤ : İki avuç ayasının içinde gezdirerek yuvarlak hale getirmek.

Babasının 'emmisine yazdığı kâğıdı avcında yuvaladı, yuvaladı; yére fırlattı.

YUVALAMAḤ : Bir cismi yan yatırarak yerde yuvarlayarak gitmesi gereken yere doğru götürmek.

Ḳazanı yuvalıya yuvalıya zehre damından çıhattı, iki kapının mabénine koydı.

YÜNK : Yün. Sözcüğün sonundaki nazal "n" tonsuzlaşarak yerel söylenişte bu şekilde telaffuz edilmektedir.

Bı kış günü yünk döşşek, yünk yorğandan daha hoş bi şé var mı 'ecebe?

YÜZBAR OLMAḤ : Bir işin, yayılan bir dedikodunun aslını, kaynağını öğrenmek için tarafların bir araya gelmesi, yüzleşmek. Bakınız : Üzbar OlmaḤ.

Sen bı herifi bi hekkın taniysansa beni bélelerin-nen yüzbar étmezsen.

Z

ZAĞ : Güç, kuvvet, moral.

**Arhamdan onın kimin biri biye zağ véren olsa,
rebbilbét hekkı üçün beni kimse tutamaz.**

ZAĞ VERMAH : Teşvik etmek, güçlendirmek, iştahlandırmak.

**Bı delikanlıya birez zağ verdiy mi onın yapmıya-
cağı iş olmaz hemin hemin.**

ZAHAR : Herhalde. “Zahir : görünen” sözcüğünün yerel söylenişi ile sözcük yerelde “görünen o ki...” anlamıyla kullanılmaktadır.

**Zahar o da gendinin ‘ekrıbası, yohsam niye se-
hep çıhsın o cııldıza?**

ZAHMA : Lokma.

**Dadını daddiy bi kere, dadandiy datlı zahımya,
daha bıraħır mısın?**

ZAĞIT : Ucuna çuvaldız geçirilmiş tahta parçası olup eşekleri hızlandırmak için eşeklerin kalçasına batırılır.

**Éşşegin de dilinden aynamah lazım; zaķıtı dürt-
tiy mi bah nasıl kaçır bı eşşek.**

ZAĞITLAMAĞ : İstiare yoluyla eşeēe benzetme yapılarak bir işin çabuk yapılması için çalışan veya çalışanları fiziki müdahaleyle tehdit etmek, onların canını acıtmak.

**Bı adamları arada sırada zaķıtlamazsay olmaz,
ahşama ķeder yatallar, iş bitmez.**

ZANKİ : Sanki. “Sanmak” fiili yerine Arapçadan gelen ve aynı anlam da olan “zan” sözcüğünden hareket edilmiş sonuna Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “ki” bağlacı kalıp olarak bağlanmıştır.

**Size bişmişse, biye savumış; siz reħetsiz, biye
noliy, biye giren çıkan yoh ki.**

ZANKİM : Sanki. Sözcükle kaynaşan “ki” bağlacının eski metinlerde “kim” olarak kullanıldığı unutulmamalı. Bakınız : Zanki.

**Heber ķulaēıma degdi, o mabénde zankim ķafama
yıldırım düştü.**

ZANZALAĞ : Servi kozası. Urfa’da sadece katı yakıt olarak kullanılır.

**Ėurı dalları, ķozaları, zanzalağları ekmek sacının
altına atıp ķirbidi ķaĖtı.**

ZANZALAĞ AēACI : Hiçbir işe yaramayan insanlar için kullanılan bir deyim.

**Bı zanzalağ aēacından Ėér bekliyen ananın,
babanın küller başına; ölmüşler aēlıyanları yoh.**

ZARINÇI : Bir köşeye çekilip kendi haline ağlayan, somnambül.

**Ben bi sarı kemişem
Divara dayanmışam
Éller yarım déyende
Ben zarınçı kalmışam**

ZARINMAḤ : Sızlanarak, sitem ve şikâyet ederek ağlamak.

**Ağlamağiydan da ‘ecizdim, zarınmağiydan da,
yéter kaḥ artıḥbi işe yara.**

ZATAN : Zaten. Bakınız : Zatana

**İfleḥ olasan mı, olmıyasan mı; zatan şindiye ke-
der hanḫı sözimi dinnediy ki?**

ZATANA : Zaten. Bakınız : Zatan

**Ben bı bégiri zatana satacaḥtım, eger alıcısay siye
de satabillem.**

ZAVUḲLANMAḤ : Alay ederek eğlenmek. Arapça olan “zevk” sözcü
ğünün iki ünsüz arasında ünlü türetilerek oluşan
yerel söylenişinden türetilmiş bir mastardır.

**Baḥ démedi déme, ‘elemnen zavuḫlaniysan; bi
gün gelir ‘elem de senden zavuḫlanır.**

ZAYA GÉTMAḤ : Heder olmak, boşa gitmek.

Suya düştü gülümüz

**Ötmiyor bülbilimiz
Bi kırı sevdaüzinden
Zaya gétti 'ümrimiz**

ZEBELLEĞ : Zebella, zebellah, iri yarı.

**Gelin olup ta o zebelleğ kimin herifi kıoynıma Ėişı
déye mi alacağam.**

ZÉBEL ZİYARATI : Sarayönü'nden Su Meydanı'na çıkan Beyaz Sokak' ta yer alan bu ziyarette kimin yattığı kitabesinin epey tahrip olması yüzünden tam olarak bilinmemekteyse de buranın arkasının eski bir kışla (Haraba Kışla) olması nedeniyle ya rütbeli bir askerin veya askere imamlık yapan bir kişinin mezarı olduğu anlaşılmaktadır. Halkın önemli gecelerde mum yakıp adak adadığı bir yerdir. Bakınız : Haraba Kışla.

**Şindi ben siye ne déyim, evimizi nasıl te'rif édim?
Ne Haraba Kışlı' yı tanırsan ne Zébel Ziyaratını.**

ZEBİYE : Kurbanlık hayvan.

**Bı kıoçı düneğin mezattan kıurban bayramında
zebiye olsun déye aldım.**

ZEĞEL : Tembel.

**Bı herife iş miş vermağa kıağma; zeğel herifin biri,
başıını kıaşıyacağ Ėalı yoğ daha.**

ZEĞERDİN : Kuyumculukta altın telleri yuvarlayarak zincir halkası haline getirmeye yarayan, dantel tığı gibi ucu kıvrık

çelik iğne.

**Zeğerdinimiz keybolmuş, kuyımçı Osman
'Emmi'den gét bi zeğerdin iste.**

ZÉHÉR : Zehir.

**Yaldadiy
Dünya bizi yaldadiy
Altına zéhér kıomış
Üsti veriy bal dadiy**

ZEĞFERAN : Safran çiçeği, zefiran. Bu sözcük Urfa'da sadece bir atasözünde kullanılagelmiştir.

**Elli seferdir söliyem, sen aynamağ istemiysen;
éşşek zehferandan ne aynar.**

ZEĞRE : Zahir. Evlerde satın alma veya üretme yoluyla elde edilen her türlü kışkırtıyaç maddesi ve gıda. Evlerde yapılan domates ve biber salçası, pul biber; dolmalık patlıcan, domates, biber, bamya kurusu, kuru soğan, sarımsak; oyulmuş dolmalık patlıcan, kabak, acur, biberler; tazeyken alınıp doğranarak güneşte kurutulan patlıcan, biber, domates, nişasta (nişe), köftelik ve pilavlık bulgur, ev ekmeği yapmak için gerekli, öğütölmek için alınan buğday (unlığ), mercimek, nohut, kuru fasulye, bakla, kavurma et, et sucuğu, toz şeker, kesme şeker, kurut, firik, dövme, susam (künci), pekmez; sıra türünden bastık, karabiber, tarçın, kimyon, mahlep, boy, mayana, zahter, meyremhort, esvet, çekçek, kesme, sucuk, leppik; et sucuğu, nar pekmezi, nardan, koruk ekşisi, turşu, bir turşu çeşidi olan eşkili ve her türlü yakacak, çamaşır için soda, bir evin zahiresidir.

**Onın bının suhrasını yapmahtan bı sene nêrdesê
gendi zehre çihadamıyacahtım.**

ZEHRE DAMI : Zahirê odası. Bu mekân, Urfa evlerinde bazen “zêr-
zembe” denen bodrumlar, bazen kap ve çardakların
içinde yer alan “maskan” denen iç odalar olmuştur.
Buraların rutubetli olmaması birinci şarttır. Bu oda-
ya evin kışlık zahiresi konur. Bakınız : Zêrzembe,
Maskan

**Anam, bacım; hışırın, hülliyetin zehre damına,
burğıl péteğine koyıldığını kim görmış, kim duy-
muş, kim söylemiş?**

ZEHTERİN KARLIĞI : Urfa’nın güney batı tarafında yer alan kar de-
polama işlevini yürüten mağara. Buz imalatha
hanelerinin henüz olmadığı dönemlerde karın
çok yağdığı senelerde karlar, karlığa samanla
izole edilerek basılır, yazın halkın soğuk su ih-
tiyacını gidermek için bu karlar çarşıda satı-
lırdı. “Zahterin Karlığı” Urfa’da serin bir yeri
anlatırken benzetme unsuru olarak kullanılır.
Bakınız : Karlıh.

**Aha bı heyat éle bı serin ki kıardaş, ‘éynim
Zehter’in Karlığı kimin.**

ZEHTERLERİN KABALTISI : Cami-i Kebir Mahallesi’nde doğu - batı
doğrultusunda, içinde sadece bir evin
kapısı olan kabaltı.

ZE’İF : Zayıf.

**Bı kitabı biye o zaman ze'if, çalımsız bı oğlan
getirdi, biye sattı.**

ZE'İFLEMAH : Zayıflamak.

**Bı nasıl bi dertmiş, arvat beklım kırık kilo ze'ifledi;
bencesine gidici.**

ZEMHERİ SİNEĞİ : Ağzının içinde geveler gibi alçak sesle ve sürekli konuştuğu için ne söylediği anlaşılmayan kişiler için yapılan benzetmedir, deyim olarak kullanılır.

**Zemheri sinegi kimin ahşama keder vız vız édiip
gezme bı evin içinde, beni çatladacaħsan.**

ZENCİRLİ KAPI : Sarayönü'de şimdiki Kapaklı Pasajı'nın güneyinde yer alan sokağın kapısı. Kapının üzerinde iki taraflı kalın zincirler asılıydı. Develerin bu sokağa girmesini engellemek için yapıldığını söyleyenler var. Kapaklı Pasajı yapılmadan önce burası Akçakale Garajı'ydı ve garaj aynı zamanda yolcuların da konakladığı iki üç katlı bir handı. Çocukluğumuzda duyduğumuz söylentilere göre burası daha önce bir saraymış ve bu yüzden ön caddeye "Sarayönü" denmiş. Bu kapı da sarayın kapılarından biriymiş. Saraya develerin girmesini engellemek için kapıya zincir geçirilmesi ihtimali akla yakın geliyor.

**Zencirli Kapı'daħki esnaf keħvesine gét; bize bi
suvahçı, bı boyahçı bul.**

ZENGİ : Üzengi. Başta ünlü düşmesi meydana gelmiştir.

**Ayağıy atın zengisine sağlam komazsay bı at se-
ni yolda üstinden atar.**

ZENK : Meyvaların ve özellikle üzümün bir bitki hastalığı veya sıcak
nedeniyle dalında olgunlaşmadan kuruması durumu.

**Üzimden bı sene héç hér bekleme, sıccahtan
heppisi zenk olmuş.**

ZENENE : Sırma, ipek karışımıyla dokunan çok kıymetli bir kadın
kumaşı.

**Sarı ‘ezye zenene
Bah çardahtan énene
Dört kitap keriyim olsun
İkrarından dönene**

ZERE : Boşuna değilmiş, anlamı buymuş, meğer gibi anlamlar taşı-
yan bir edat.

**Ben baştan aynıyamadım, zere adamıyın niyeti
başkamuş.**

...

**Zere sen sesiy çıhatmadığıyda aynamış amma
belli étmemiş.**

...

Zere hemamda kıza tik tik bahiydi.

ZERZAVAT : Yeşillik. Marul, maydanoz, nane, hardal, kuzukulağı, ta-
ze soğan ve sarımsak gibi yiyeceklere verilen genel ad.
Bakınız : Zerzavat.

**Bı baqqal yalavuz zerzavat satmañnan nasıl
géçiniy, aynamadım gétti.**

ZÉRZEMBE : Bodrum. Geleneksel Urfa mimarisinde merdivenle çıkılan odalar olan çardakların altında bulunan ve iki üç basamakla inilen mekânlardır. Bir evde bir veya iki tane bulunur. Buralara kışlık zahire ve yakacaklar konur. Kışın sıcak, yazın serin olduğundan zahire kolay kolay bozulmaz. Yazın evde zahire ve yakacak kalmaz. Bu mekânlar serin olduğu için ev halkı gündüzleri burada oturur. Farsçadaki “zir-i zenbe : yerin altı” tamlamasından gelmektedir.

Yéddi sene mehkûm gezdi, tam iki sene dayımgilin zérzembesinde yattı.

ZÉT : Zeytin yağı. Urfa’da “zeytin” sözcüğü “zéytun “ olarak söylenir. “Zeytinyağı” sözcüğündeki “yağ” sözcüğünün hiç söylenmemesi, “zeytin” sözcüğünün kısaltılmış fonetik olarak açıklanamayacak kadar oldukça ilginçtir.

**O arvat cin kimin anam, ne éder éder; gene zét
kimin üste çıkar.**

ZEZİR : Sığırcık kuşu.

**Kış geldi, bize gene zevzirler dad vérmez, ağacı
budıyah amma korıyam ağaç kurıya.**

ZEZİRLİ BAĞÇA : Birinci iddiaya göre Arap Meydanı’nın ortasındaki yatrın güneyindedir. Bu bilgi 1950’li yıllarda bu mahallede fırıncılık yapan bir şahsa aittir. Bugünkü Alpaslan İlk Öğretim Okulu’nun batısına düşer. “Ehırvan”e kadar uzanan, Urfa’nın yüzöl-

çümü bakımından en büyük bahçelerinden biridir. İkinci bir iddiaya göre de Bey Kapısı'ndan Kısas Beldesi'ne giden yolun üzerindeki son bahçedir. Üçüncü ve en doğru iddia ise "Ehirven" in doğusundan kuyu başına kadar uzanan bahçedir. Bu bahçenin yerine 1968'de Et ve Balık Kurumu yapılmıştır. Bahçe bir vakıftır ama hangi vakfa ait olduğunu bilmiyoruz. Son olarak Ekrem Kirişçi adlı biri tarafından ekilip biçilmiştir. Bu rivayetin doğruluğu Ekrem Kirişçi'nin oğulları tarafından teyit edilmiştir, Bu bahçeye niçin bu adın verildiğini yaptığımız alan çalışmalarında tespit edemedik.

Ne bağırıysan oğlım, karşıya sağır mı var, sen seni Zevzirli Bahça'da mı zannétti?

ZÉYTUN : Zeytin.

Zéytunı kırdım, datlanmağa bırahtım, girmi gündir; hela datlanmadı, hela acı.

ZÉYTUNI : Siyaha çalan yeşil.

Zéytunı bi kondıra almıştı, heppimiz geninden dalğa géçti, héç géyemedi.

ZÉYTUNLIH : Zeytinlik. Bugün Bahçelievler Mahallesi'nin batısında, Cengiz Topel Caddesi'nin doğu kenarında yer alan bir zeytinlik alanı olup özellikle kadınların bahar mevsiminde Çarşamba veya cumartesi günleri öğleden sonra gittikleri bir mesire alanıydı. Ayrıca lisede бүтүнleme sınavına hazırlanan öğrencilerin yaz mevsiminde çalışma mokaasıydı. Etrafı bir çitle veya duvar-

la çevrili olmayan bu alanda 100 - 120 adet asırlık zeytin ağacı vardı. 1960'lı yılların sonunda imar alanına girince burada önce devlete ait bir kesimde Kız meslek lisesi yapıldı, sonra tapu sahiplerince parsel lenerek çok katlı evler yapılmaya başlandı. Bahçelievler semti böyle kuruldu.

Yazın sıccah günlerinde ikmala kalan lise telebeleri ikindi meheli ders çalışmah üçün Zéytunlıh'ta bulışırđı.

ZIĞZİĞ : Koyun etinin kuyruk yağı kuşbaşı büyüklüğünde doğranır, kavrulur. İçine pul biber, çok az salça konur ve üstüne yumurta kırılarak yenir. Bir başka servis şekli de kuyruk kavrulur, üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenir. Yoksulluk nedeniyle evine et girmeyen ailelerin tercih ettiğı, hazırlanması kolay bir yemektir.

Hahın oğlı evine kebab kedeyif gönderiyken bizim hêrsiz oğlımız bizi zıgzığa te'lim éttiriy.

ZIĞKI : İçi boş bir metal veya tahta boru, bir harbi çubuk ve ıslatılmış ve tablet haline getirilmiş ipten oluşan bir oyuncaktır. Islatılmış ve yuvarlak bir bilye haline getirilmiş ip, harbi çu, bukle boruya sıkıştırılıp çubuğun yardımı ve baskısıyla tuhaf bir ses çıkararak borudan fırlar. Ayrıca bu sözcük sıkışan boru, civata ve somun için benzetme amacıyla da kullanılır.

Konşımızın oğlının bi zıkkısı vardı o vahıt, bütün mehliye kıcıh vérirdi ondan.

...

Bi civata zıkkı kimin olmuş, bi türlü açılmıy; birez **kazyagı töksah** rehet açılır.

ZIĞNABUT : Belirli bir anlamı yoktur. “Zehir” sözcüğüyle birlikte ikileme olarak kullanılır.

**Çocığın mamasını, yimeğini yiyecağıya otırtıp
zéhér zığnabut yiyedi.**

ZILĞIT : Elin ağza götürülerek ağız boşluğunda dilin rastgele oynatılmasıyla çıkarılan “lü lü lü” sesi. İyi zılgıt tiz ve uzun olarak çalınandır. Genelde sevinç gösterisi olan bu hareketin şok etkisiyle felaket anlarında da çalındığı da olur. Papara, azarlama anlamında Anadolu ağızlarında kullanılan “zılgıt” Urfa’da kullanılmaz.

Dünya umbırında degildi, zılğıtı patlattı.

...

**Uy rezine rezine
Buğdanın firezine
Hadé bi zılğıt çalah
Kızların kerezine**

ZILLIHLAMAĞ : Baştan savma iş yapmak.

**Kitabı ciltçi Mıstafı’ya vérdim amma bı sefer
zıllıhlamış, se’ifeler şindiden kopmağa başladı.**

ZIMZIRIĞ : Yumruk.

**Ustam çengeme éle bi zımzırığ vurdı ki, iki gündir
çengem arğiy.**

ZIRĞ : Parça olarak temin edilmiş eti iri çekilmiş kıyma haline getirip kebab yapmak için çelikten yapılmış; 30 - 35 cm uzunluğunda, 12 - 15 cm genişliğindeki ağzı yuvarlağa

yakın oval, saplı keskin bıçak.

**Niyazi Usta valla bı sözleriy duymasın, nammısına
seni zırhnan kuvalar.**

ZIRHLI : Urfa'da kuşçular tarafından beslenen bir güvercin türü.

ZIRRIKI : Deli.

**Bı oğlan valla zırrıki, bélelerinin ne öginde yérinir
ne arhasında yérinir.**

ZİBİL : Ahır süprüntüsü. Eskiden Urfa'da çoğu evde bir ahır vardı. Bu ahırlarda koyun, keçi, at, eşek, inek, kümes hayvanları beslenirdi. Temizlenen ahırların bu süprüntüleri sokaklarda bir eşekle seyyar gezen ve "kül zibilçi" denen kişiler tarafından toplanarak Urfa'nın güneydoğusunu kuşatan bahçelere götürülür ve gübre olarak kullanılırdı

**Heppiyiz ahıra girip bögin temizleyin, érbe'e günü
meħliye külzibilçi gelir.**

ZİBİLLİH : Ahır süprüntülerinin toplandığı yer. Bu süprüntüler biriktirilerek gübre olarak ya bahçecilere satılır veya ba, ğışlanır ya da evin sahibi bu gübreyi bahçesinde kullanırdı.

**Siye ħerli bi ħeberim var; altı ay evel ħeybettiğim
üzigimi zibillıħta buldım dünegin.**

ZİÇ : Tavuk pisliğı. Sözcük Kürtçedir.

**Tavuh gider, ziçi de barabar gider; her ħereketiye
dikket édersey éyyi olır.**

ZİFİR :Kaptaki veya eldeki yağ bulaşığı.

**Kusırıma bahmayın, elim zifir; kâğıdı meketin
üstine koyın, ben sona baharam.**

ZİFİR: Yağlı yemek.

**Emzikli arvatlar zifir yidiler mi o yimek uşağa
tohanır, uşağı sancı tutar.**

ZİFİR : Ağzı bozuk anlamına geldiği gibi belalı kişi anlamına da gelir..

**‘Eskerden evel béle degildiy sen, ‘eskerde seni
ağziy çoh zifir olmış.**

...

**Heppimiz onı éyyi tanırır; zifirin biridir valla,
aman ha ona bulaşmıyasan.**

ZİLKARA : Kapkara

**Çarşaf géymiş zilcara
Üregim para para
Beş senedir seviyem
Korhıyam él apara**

ZİLLENMAH : Çimlenmek. Kuru soğanda çürüme başlangıcı olarak ortadan başlayan yeşillenme.

**Sepettahki soğanların heppisi zillenmiş, çarşıdan
eve soğan al birez.**

ZİLLİK : Kuru soğanın çimlenmeye başladığı yer olan orta kıs-
kısı, cücük.

**Kıymalıya soğan dorğiyken soğanın zilligini dorğa
ma; kıymalının dadı poziliy, artarsa téz sasiy.**

ZİMİN : Kör.

**Zimin olmıyasan, ögiydeki éşşek keder daşı gör-
mezsey neyi görirsen.**

ZİNGİL : Lokmaya benzer bir tür hamur tatlısı. Un yoğurt kıvamında
yoğrulur, içine biraz karbonat atılır. Göz göz bölümleri olan
zingil tavasında çok az yağ kızartılır. Hamur bu gözlere ka-
şıkla dökülerek kızartılır. Kızaran zingiller hazırlanmış ve so-
ğutulmuş şeker şerbeti içinde o şekeri emsin diye on daki
ka bekletilir ve servis edilir.

**Bi zingil bile yapmadiy bize, getir bi avuç toz
şeker kefliyah bayım.**

ZİNGİLLİ ZİYARAT : Elbisesi paramparça olan kişi. Uyumsuz giyinen
kişiler için de kullanılır.

**Bizim eve de bi geldi, tam zingilli ziyaret, üsti başı
køhiy, permepərişan.**

ZİRİ ZEBER OLMAH : Darmadağın hale gelerek ölmek, ölüp yerin
altına girmek anlamında bir deyim.

**Kimin ahı kime kalmış; o fıkaranın kanına giren-
lerin heppisi ziri zeber oldılar.**

ZİRT! : Bir kişinin başarısızlığı veya yüksekte atması durumunda

söylenen alay ünlemi.

Zirt, tırro da bı tırro! Atma oğlım o keder, bı seni yiyecağıy bi halt degil.

ZİVAN : Hububat tarlalarında yetişen ve minik bir kirpiyi andıran dikenleri olan, tarlada dolaşanların etek ve paçalarına yapışan buğdayla birlikte biçilen yabancı ot.

Tarla iki demir sürilmemiş déye tarliy zivan basmış, buğdada hér yoh.

ZİYARAT : Ulema veya evliya türbeleri, yatır.

Hindi bilmezsen kıymatıy, hele bi heste düş; dohtor dohtor, ziyaret ziyaret gezersen.

ZOĞNAH : Kapıların iç kısmına yerleştirilen ve 2 - 3 cm çapında tah-tadan yapılan, kapı duvarında yuvası olan bir çeşit sürgü sistemi.

Hocanın barmahları 'eyni zoğnah kimindi, kulağımızı bi tuttı mı bizi oğındırırdı.

ZOĞKİ : Kaynamış buğdayı kabuğundan ayırmak amacıyla tahta tokmakla dövmek için kullanılan ve taştan yapılan büyük havan, soku.

Seniy kebehetiy çoh böyük biye karşı, kafayı zoğkıda ezsem üregim savumaz.

ZONTIRLI : Zorlu, güçlü, sunturlu.

Bi zamanlar melmeketin en zontırlı ağasıdı, kodiğı

daşı kimse kaldıramazdı.

ZONĞILDAMAḤ : Zonklamak. Orta hece düşmesi meydana gelmiştir.

**Barmağım kapı arasında kaldı, kan otırdı
barmağıma, nasıl da zongıldiy, biliy misen.**

ZOPPO : Davranışları ve sözleri ölçsüz olduğundan hiçbir olumsuz hareketi, hiçbir sözü sürpriz olmayan kişi. Sözcük bize bu söylenişiyle “zübük” sözcüğünü hatırlatıyor.

**Aha bı zoppo da gendini adam yérine koyı ya işte
ona yanıyam ben.**

ZOTTİK : Çok erken vakit. “Sabah” sözcüğüyle beraber tamlama olarak kullanılır.

**Allah’ın her günü sebbeḥin zottiginde kaçıp işe
gétmaḥ, éle kolay bi şe degil.**

ZUBIN : Erkeklerin gündelik yaşamlarında giydikleri entari. Ce belye, çitara, kirlık gibi çeşitleri vardır.

**Bi zubın tiktirdi dedem biye o vahıt, kıymadım
gémağa, fırsant bulıp géyemeden küçildi.**

ZULMİYE CAMISI : (Rızvaniye Camısı) Halil’ür Rahman Gölü’nün kuzey kısmında yer alan ve Lale Devri’nde Mir-i Miran (Mırmıran) Ahmet Rızvan Paşa tarafından yaptırılan, bir adı da “Rızvaniye Camii” olan cami. Caminin geniş bir avlusu, avlu etrafında yer alan ve medrese görevi üstlenen çok sayı da hücresi vardır. Caminin vakfiyesi çok ünlü-

dür. Medresesinde okuyan öğrencilerin beslenmelerinden, barınmalarına, harçlıklarına, soğuk geçen kışlarda vahşi hayvanlara verilecek yiyeceğin, evlenecek kişilere yapılacak çeyiz yardımının bile düşünüldüğü bir vakfiyedir. Vakfiye, vakıf duasıyla başlar, vakıf bedduasıyla biter. Bedduada vakıf senedine uymayan kişilere beddua edilir. Vakfın Urfa çarşılarında sayılamayacak kadar çok dükkânı, bir hanı ve şehrin doğusunu kapsayan “ Beg Şakkası”nda binlerce dönüm arazisi vardır. Camiye “Zulmiye” denmesinin nedeni caminin erken bitirilmesi için işçiye baskı yapılmasıdır.

Urfa’da hayat Zulmiye Camisi’nde ohlanan sebbeh ezanından başlar esnaf için.

ZURNA : Hem üflemeli çalgı hem de elma oyacağı. Elmalar henüz küçük ve ekşiyken Urfa’da yapılan elma kebabının elmalarının çekirdeklerini çıkarmak için kullanılan, biçim olarak zurnaya benzeyen tenekeden yapılmış küçük aparat.

Melmekette tenkeçi de kalmamış, canım alma kebabı istiy, bi zurna yaptıramadım.

ZUVAH : Sokak. Sözcük birden fazla ses olayına uğramıştır. İlk ünsüzdeki “s > z” değişimi ile son ünsüzdeki “k > ħ” değişimi açıklanabilecek ses olaylarına uğrarken orta hecedeki “k > v” değişiminin açıklanması imkânsızdır.

**Daracılı zuvahta yara kavuştum
Yar aşşığı ben yuharı savuştım
Yara bi gül vérdim yardan barıştım**

...

ZÜLUMAT : Koyu karanlık, zulmet.

**Bı zülumatta bıriya hırhız da gelir, 'éşkıya da gelir;
adamı kesseler kimsenin rühi duymaz.**

URFA'DA KULLANILAN ATASÖZLERİ (*)

(*) Bu bölümde sadece Urfa'ya özgü atasözleri değil Urfa'da sıkça kullanılan atasözlerine de yer verilmiştir.

A

AC ACDAN EVLENMİŞ, ÇILPAH ÇILPAH YAVRULARI OLMİŞ

Maddi durumu iyi olmayan çiftler evlendiklerinde hem çocuk larını zor şartlar altında büyütürler hem de çocuklar mahrumi yetler içinde büyür.

AC AMAN BİLMEZ :

Aç olan insana yok veya bekle demek anlamsızdır. Aç kişiye çaresiz-liğimizi, yokluğu da anlatamayız. Onun tek bildiği şey aç olduğu ve karnına doyurmaktan başka bir yol olmadığıdır.

AC AMAN BİLMEZ, UŞAĞ ZAMAN.

Ne aç insan ne de çocuk yok demeye ve bekletmeye gelemes.

AC AYI OYNAMAZ:

Aç insanı çalıştıramayız, çalıştırsak da ondan randıman alamayız.

AC OLAN YİR DAŞI, ZANNÉDER KEMMİNLİ KÉŞKEK AŞI.

Aç olan kişi önüne ne konsa yer, yemek kötü de olsa onu lezzetli olarak algılar.

AC İT FIRINI YIHAR.

Aç insan karnını doyurmak için her yola başvurur.

AC NE YİMEZ, TOĞ NE DÉMEZ.

Aç insan önüne ne konsa yer, tok ise en lezzetli yemekte bile kusur arar.

AC TAVUĞ DİŞİNDE 'ERASA GEZER.

İnsan neden yoksunsa veya neyin özlemini çekiyorsa hep onu hayal

eder, bilinçaltında besler, rüyasında görür.

ACI İŞLETME, TOĞI TEPRETME.

Bir insan bir işi yapmaya niyetli değilse onun açlığı veya tokluğu ba hane etmesi doğaldır, boşuna zorlama, onu tedirgin etme. Ona iş buyurmaktansa o işi ya kendin yap ya başı yumuşak birine yaptır.

ACI KAVUNI SEM ÇALMAZ :

Bir olaydan yeteri kadar zarar gören kişi aynı olayın tekrarlanması halinde göreceği başka bir zarar yoktur. Ona gelecek zarar zaten gelmiştir.

ACIN ALTINA ATLAS DÖŞŞEK SERMİŞLER GENE YATAMAMIŞ.

Aç insanın şartlar ne olursa olsun uyuması olanaksızdır. Onun beklediği tek şey karnını doyurabilecek bir şeyler yiyebilmektir.

ACIN AMANI YOHTIR, ÇOCUĞIN ZAMANI YOHTIR.

Ne aç insan ne de çocuksa yok demekten ve bekletilmekten hoşlanmaz.

ACIN HALINDAN AC AYRAR.

Bir aç insanın çektiği sıkıntıyı, açlığı yaşamış biri anlar.

ACIN KARNI DOYAR, GÖZİ DOYMAZ.

Aç insan aç gözlü olur ve çok şey ister ama ne kadar istese de ancak midesinin alabildiği kadar yemek yiyebilir.

ACIN ÜSTİNE DOĞKIZ YORĞAN ÖRTMİŞLER GENE YATAMAMIŞ.

Aç insanın şartları ne olursa olsun uyuması olanaksızdır. O, uykuya, konfora, rahata değil; yemeğe muhtaçtır.

AÇIĞI SIRFA BUYRIN İSTEMEZ.

Sofra açılmışsa orada bulunanları sofraya çağırmak gerekmez, herkesin o sofrada hakkı vardır; alınganlık yapmak yerersizdir.

AÇTIRMA KUTUYI, SÖLETME KÖTÜYÜ.

Kötü karakterli, kötü niyetli kişilerin senin veya başkasının hakkını konuşmasına fırsat verme. Onların bu şekilde konuşmalarına ne den olacak konulara girmemeye çalış, girme.

ADAM ADAMA YÜK OLMAZ, MEHKEME KADIYA MÜLK OLMAZ.

Bir insanın işini görmek , işini gördüğümüz adamı yük olarak görmemizi gerektirmez. Unutmayalım ki rütbelere ve mevkiler geçicidir. İnsanlara yardımcı olalım ki yarın oradan ayrıldığımızda o insanlara bakacak yüzümüz olsun.

ADAM ADAMDIR, OLMAZSA DA PULİ; ÉŞŞEK ÉŞŞEKTİR OLMAZSA DA ÇULİ.

Çulsuz eşeğe nasıl yine eşek diyorsak parasız insan da insandır. Pa-

ra insanı adam yapmaz, değıştirmez.

ADAM DÉDİĞİY ÜÇ ‘EYAR; İDARA, MÜDARA, DÜBARA.

İnsanlar kendi yağında kavrulanlar, birilerine yalvararak geçinenler ve hileyle kazananlar olmak üzere üçe ayrılır.

ADAM OLACAK ÇOCUK P..INDAN BELLİ OLIR.

Bir çocuk yemek yiyorsa ve sindirim sisteminde bir arıza yoksa o çocuk büyür ve gelişir.

ADAM VAR, ADAMIN ŞÉYTANI; ADAM VAR, ADAMIN REHMANI.

Kötü arkadaş insanı yoldan çıkarır, iyi arkadaş arkadaşının rehberi, koruyucusu olur.

ADAMA GÖRE İŞ OLMAZ, İŞE GÖRE ADAM OLIR.

Piyasadaki insan sayısı kadar iş olmadığına göre iş için seçtiğimiz - kişi işi bilen biri olmalıdır.

ADAMI ĞEM YIHAR .

İnsan üzüle üzüle yıpranır ve yıkılır.

ADAMI ĞEM YIHAR, DİVARI LEM :

Duvar su ala ala çöker. İnsan da üzüle üzüle yıkılır.

ADAMIN ÇEKTIĞİ DİLİ BELASIDIR.

İnsanın en büyük düşmanı dilidir. Yerinde ve zamanında söylemediğimiz her söz başımıza hesapta olmayan belalar açar.

ADAMIN SÖLEMEZİNDEN, SUYIN AĞMAZINDAN KÖRH .

Uzun süre akmayan su birden patlayabilir, uzun süre düşünerek susan bir kişinin konuşmasından da kork; her an taşı gedğine koyabilir.

ADİY ÇIHACAĞINA CANİY ÇİHSİN.

İnsan kötü şöhret olmamak için çalışmalıdır. Adı kötüye çıkan adam ne yaparsa yapsın adını temizleyemez.

ADYAMAN'A GİDERSEY SEN DE Bİ GÖZİY BAĞLA.

İnsan her ne koşulda olursa olsun bulunduğu ortama uymalıdır. (Burada Adıyaman'da 1940'lı, 1950'li yıllara kadar trahom yüzünden gözleri görmeyen insanların çokluğu işaret edilmektedir.)

AĞ G.., KARA G.. GÉÇİTTE BELLİ OLIR.

İnsanların yetenekleri ve kaliteleri iş başında belli olur.

AĞ GÜN AĞARDIR, KARA GÜN KARALDIR.

Mutlu insan kolay kolay çökmez; mutsuz ve sıkıntılı insan çabuk çöker.

AĞA BORÇ ÉDER, AZAP HERÇ ÉDER.

Ağa parası olmasa bile ağalığına leke getirmemek için borç para bulmak zorundadır ama o parayı harcayan erkek hizmetçi bunun farkında değildir.

AĞACIN KURDI İÇİNDENDİR.

Bir insana veya aileye ancak yakınları zarar verebilir.

AĞAÇ NE KEDER UZANSA BAŞI GÖGE YÉTİŞMEZ.

Bir insan konum olarak ne kadar yükselirse yükselsin, buna mağrur olmamalıdır; unutmayalım ki yükseğin de yükseği vardır.

AĞALIĞ VÉRMAHNAN OLIR.

Gerçek ağa, durumu elvermese de cömert olmak ve sofrasını, odasını her zaman açık tutmak zorundadır.

AĞA KARDAŞIM OLACAĞINA KÜLHANÇI GİŞİM OLSIN.

Kadın, gerçek mutluluğu baba evinde değil de koca evinde, bağımsızlığında arar.

AĞAÇ DALINDAN, BUDAĞINDAN GÜRLER.

Akrabaların çokluğu insana maddi, manevi güç ve destek verir.

AĞACA BAHAN GÉÇİNİN DAMA ÇİHAN OĞLAĞI OLIR.

Genetik özellikler anadan, babadan çocuğa artarak geçer.

AĞACA DAYANMA KURIR, İNSANA DAYANMA ÖLİR.

Allah'a dayan, dünya ve nimetleri geçicidir.

AĞACI KURT YİR, ADAMI DERT YİR.

Bir kurtçuk ağacın gövdesini içten içe nasıl yerse insanı da dertler yıpratır.

AĞAÇ DALINNAN, YAPRAĞINNAN GÜRLER.

Akrabaların çokluğu insana maddi, manevi güç ve destek verir.

AĞASI ÇOH OLANIN G..İ YÉR GÖRMEZ.

Bir kişi çok kişiye hizmet ediyorsa o kişi dinlenmeye zaman bulamaz.

AĞASI İĞİT OLANIN ETBE'İ SERHOŞ GEZER.

Ağası nüfuzlu olan hizmetçi ağasına güvenerek her türlü taşkınlığı yapar.

AĞASI İĞİT OLANIN ETBE'İ MAHMUR GEZER.

Ağası nüfuzlu olan hizmetçi ağasına güvenerek her türlü taşkınlığı yapar.

AĞIRLIH ALTIN KALA, HEFİFLİH BAŞA BELA.

İnsan ağırbaşlı olmalıdır, hafif meşrep olanlar mutlaka başlarına birtakım belalar açarlar.

AĞIR OL BAŞTA GEZ, HEFİF OL KUÇAHTA GEZ.

Ağırbaşlı kişiler toplumda baş tacı edilir, hafif meşrep olanlar bir fahişe hükmündedir.

AĞIR OL BATMAN DÖGESEN, HEFİF DAŞTAN G.. SİLELLER.

Ağırbaşlı olmak gerekir, hafifmeşrep kişiler herkes tarafından dedikoduya maruz bırakılarak kirletilir.

AĞIZ BİR, KULAH İKİ; İKİ DİNNE Bİ SÖLE.

Çok dinle, az konuş.

AĞIZ YİDİĞİNİ, ARHA GÉYDİĞİNİ ARAR.

İnsan alışkanlıklarıyla yaşar.

AĞIZ YİR, YÜZ UTANIR.

Ekmeğini yediğin kişiye borçlu sayılırsın, günün birinde onunla karşı karşıya kalmak olasılığı yüzünden herkesin yemeğini yeme.

AĞ İTİN PAMBIHÇIYA, KARA İTİN KÖMİRÇİYE ZERARI VARDIR.

Yanlış yapan insan sadece kendi adının kötüye çıkmasına değil ailesinin adının da kötüye çıkmasına neden olur.

AĞLAMİYANA MEME YOH.

İnsanın ancak istediği, uğruna uğraş verdiği şey eline geçer.

AĞLARSA ANAM AĞLAR, KEYRİSİ YALAN AĞLAR.

Senin için ağladığını sandığın insanlara aldanma, senin için yüreği yanarak gerçekten ağlayan anandır.

AĞLIYAN UŞAHTAN MEME İSTENMEZ.

Bir ihtiyacını karşılamak için birinden istediğin bir şeyin o kişiye lazım olup olmadığına bakarsan reddedilmezsin.

AĞLIYANIN MALI GÜLENE HER ÉTMEZ:

Bir insanın malını gasp ederek onu ağlatırsan o maldan hayır görmezsin.

AĞZİY BÖYİK BÜZDİ, GÖZİ BÖYİK SÜZDİY, YA BALCAN BİRNİY NE

YAPACAĞSAN.

İnsanın her ayıbını gizleyebilmesi mümkün olmayabilir.

AĞZİY KAN OLSA TÜKİRME.

Birilerinin senin sırrını öğrenip en olmaz zamanda bu sırrını baş kalarıyla paylaşmasını istemiyorsan hangi şartlar altında olursa olsun sırrını kimseyle paylaşmaya kalkma.

AĞACAĞ KAN DAMARDA DURMAZ .

Bazı şeylerin önüne geçilmez veya geçmek doğru olmaz.

AĞAR SU KİR TUTMAZ.

Su kaynağının kıt olduğu yerlerde akan suyun kirine rağmen kullanma zorunluluğu olduğunu anlatan teselli sözüdür.

AĞÇA SAYIŞ ÖRGEDİR, KAFTAN YERİŞ ÖRGEDİR.

Paran varsa para saymayı da öğrenirsin, süslü bir elbisen varsa onu da tadını çıkara çıkara giyersin.

‘AKILLI DÜŞMAN ‘AKILSIZ DOSTTAN ÉYYİDİR.

Akıllı düşmanın varsa tedbirli dolaşırsın, akılsız dostun sana vereceği zarara hazır olmadığın için gafil avlanırsın.

‘AĞILLI TEDBİR GEZDİRENE KEDER DELİ OĞLINI EVERİR.

Tedbirli olmak iyidir ama girişimlerimizde gecikmelere neden olabilir.

‘AĞILLININ SAĞKIZI Bİ ÇÉYNEM, DELİNİN SAĞKIZI Bİ LAPPAN :

Akıllı insan, düşünür ve az konuşur; aklını kullanmayan insan ise çok konuşur.

ALICI KÜŞİN ‘ÜMRİ AZ OLIR.

Kavgacı insanların ömrü kısa olur.

ALICI KÜŞİN ‘ÜMRİ KİTTİR.

Kavgacı insanların ömrü kısa olur.

ALICI UMİCİDİR.

Alıcı bir malı ucuza almak ister.

ALİŞMİŞ KUDIRMIŞTAN BÉTERDİR.

Kuduran, azan insanların bir ş ekilde etrafımızdan uzaklaştırmak mümkündür ; kötü alışkanlı olanları etrafımızdan uzaklaştırmak daha zordur.

‘ALİMNEN DAŞ DAŞI, CAHİLNEN YİME AŞI :

İnsan aynı ortamda bulunmak zorunda olduğu insanlar seçemez fakat ne konuştuğunu, ne yaptığını bilen insanlarla eziyet çekmeyi; ne konuştuğunu ve ne yaptığını bilmeyen insanlarla bir niyeti paylaşmaya tercih etmelidir.

ALLAH BİRDİR İKİ OLMAZ, 'EBA GÉYDİM KÜRK OLMAZ.

Ne yaparsanız yapın, gerçekleri allayıp pullayarak değiştiremezsiniz.

ALLAH DAĞINA GÖRE KARINI VÉRİR.

Allah, adildir; kötü niyetlinin yoluna kötülük, iyi niyetlinin yoluna iyilik getirir. Herkese hak ettiğini verdiği gibi herkese taşıyabildiği kadar yük ve sorumluluk yükler.

ALLAH DELDİĞİ BOĞAZI AÇ KOMAZ.

Allah Rezzak (rızkı bolca veren) tır. Kimse acından ölmez.

ALLAH DORĞIDAN BİRABARDIR.

Allah iyi niyetlileri sever ve her zaman onların yanındadır, onları korur ve kollar.

ALLAH DORĞIDAN YANADIR.

Allah iyi niyetlileri sever ve her zaman onların yanındadır, onları korur ve kollar.

ALLAH HEKİİYİ HEK ÉDE, HEKİİYİ PÂK ÉDE.

Allah, adildir. Haklının hakkını tertemiz bir biçimde iade eder. Sen, sana yapılanın iş intikamını almaya kalkışma, Allah, seni temize çıkarır

ALLAH HIRHIZINI TANIR.

Kendini ne kadar gizlerse gizlesin, ne kadar yemin ederse etsin, gerçek suçluyu Allah zaten bilir.

ALLAH İKİ KULAH VERMİŞ, Bİ AĞIZ; İKİ DİNNE Bİ SÖLE.

Az konuş, çokça dinle.

ALLAH İT OĞLI İTİNİ TANIR.

Allah, gerçek suçluyu bilir.

ALLAH KERİM, KERİMİN KUYISI DERİN.

Allah, cömerttir, cömertliğinin de üst sınırı yoktur.

ALLAH KULININ GÖTİREBİLECAĞI KEDER VERİR :

Allah, kimseye taşıyamayacağı sorumluluğu yüklemeyiz.

ALLAH VÉRMIŞ İKİ KULAĞ; BİRİNDEN TUT, BİRİNDEN BIRAĞ.

Az konuş, çokça dinle. İşine geleni yap.

ALLAH'IN GÜLDİREMEDİĞİNİ KİMSE GÜLDİREMEZ.

Bir kişinin kaderinde mutluluk yoksa o insanı kimse mutlu edemez.

ALLAH'TAN KORHMİYANDAN KORH.

Yarını ve Allah'ın azabını düşünmeyen, Allah'tan korkmayandan her türlü kötülük gelebileceğinden ondan korkulmalıdır.

ALLAH VAR, ĞEM YOĞ.

Allah adildir, rızıkı boldur, darda kalana, kendisinden isteyene yakla şana yardım edeceğine şüphe olmadığına sıkıntılarımız, ihtiyaçlarımız için gam çekmemiz doğru olmaz.

ALLAH'IN VÉRGİSİNE KÉRAR OLMAZ.

Allahın kime ne kadar cömertlik göstereceğı belli olmaz.

ALMA ALI, SATMA KIRI, İLLE DORI İLLE DORI.

At alanlara yapılan bir uyarıdır.

ALMA EKSİĞİN AHINI, GÖGDEN ÉNDİRİR ŞAHINI.

Kadının ahını alma, onun intikamını Allah çok elim bir biçimde alır.

ALMANIN KURDI İÇİNDEDİR.

Bir aileye gelebilecek en etkin zararı o aileden biri verebilir. Dışarıdan gelen tehlikelere karşı tedbirli olan aileler en yakınlarından bir tehlike gelmesini beklemezler.

ALTIN YÉRE DÜŞMAĞNAN PUL OLMAZ.

Değerli kişiler hangi durumda olurlarsa olsunlar, değerlerinden bir şey kaybetmezler.

ALTININ KÉDRİNİ SARRAF BİLİR.

Değerli insanın kıymetini insanlıktan nasibini almış insanlar bilir; bir eşyanın değerini de o eşyayla ilgilenen veya o eşyaya ihtiyaç duyan insanlar anlar.

ALTINİY POZ, KAFAYI POZMA.

Huzurunu bozan şeylerin üstesinden gelebilecek çare paraysa o parayı harcamaktan çekinme.

ANA ANALIĞ OLIRSA BABA DA BABALIĞ OLIR.

İnsan öz anasını kaybettiğinde onun yerini kimse tutamaz. Üvey ana yüzünden baba da babalığını tam anlamıyla yapamaz.

ANA BEHTİ KIZADIR :

Bahtı açık ananın bahtı açık kızı olur. Bu bir genetik şanstır. Kız alırken anasının yaşadığı hayata bakın.

ANA, DÉYEMEDİĞİ SÖZİ UŞAĞINA SÖLEDİR.

Ataerkil ve kalabalık ailelerde kadın yanlış anlaşılır, eziyet görür kaygısıyla çocuğun dokunulmazlığından yararlanarak isteklerini veya meramını çocuğuna söyletmeyi tercih eder.

ANA KARNI BOSTANDIR.

Ana doğurgandır.

ANALIĞ, KARA TUMANA YAMALIĞ .

Üvey anne, üvey çocuklarına kötü muamelede bulundukça çocukların gözünde değerini yitirdikçe yitirir.

ANAMIN İLKİ OLACAĞIMA DAĞDAKİ TİLKİ OLADIM.

Ailenin ilk çocuğu ebeveynin deneyimsizliği nedeniyle deney tahtası olur, büyük çocuk olduğu için ailenin zor ve ağır işleri, angaryaları ona yaptırılır, küçük kardeşlerini korumak durumundadır, bu görevlerini yapmadığı zaman da haksız suçlamalara ve eziyetlere hedef olur.

ANANIN BEHTİ KIZINA.

Kız çocuğunun kaderi anasının kaderine benzer, kız çocuğunun kaderi anasının yaptığı doğrulara ve yanlışlara bağlıdır gibi iki değişik konuda kullanılır.

ANASI GÖZDE OLANIN UŞAĞI DİZDE OLIR.

Çocuğa verilen kıymet, annesine duyulan sevgiden kaynaklanır.

ANASI OLMİYANIN BABASI EVİ YOHTIR.

Evlenip yuvadan ayrılan evin çocukları anaları ölünce baba evinin yolunu üvey annenin kötü muameleleri yüzünden unuturlar.

ANASINA BAĞ KIZINI AL, KENARINA BAĞ BÉZİNİ AL.

Bir kızın huy ve davranışlarını öğrenmek istiyorsan anasının huy ve davranışlarına bak, seçimini öyle yap. Çünkü analar kızlarını sürekli kendi disiplinde tutar. (El dokuması kumaşlarda kalite kenarın-kenarından anlaşılır. İyi bir tezgâhta dokunmayan veya acemi biri tarafından dokunan kumaşların kenarları seyrek dokunur ve bu kumaşlar ucuz fiyata satılır.)

ANASINA BAĞ KIZINI AL, TÉLİNE BAĞ SAZINI AL.

Bir kızın huy ve davranışlarını öğrenmek istiyorsan anasının huy ve davranışlarına bak, seçimini öyle yap. Çünkü analar kızlarını sürekli kendi disiplinde tutar.

ANAY HER ZAMAN OĞLAN DOĞIRMAZ.

Şansın her zaman yaver gitmez.

‘AR ÉDEN, KÂR ÉTMEZ.

Utanan, mesleğinin şartlarını yerine getirmeyen kişiler o meslekten ekmek paralarını çıkaramazlar.

ARĞİMIYAN BAŞA SEN DÉ KARA DAŞ.

İnsanlarla ilişkilerinde problemle karşılaşmayan, huzuru bozulmayan insan yoktur.

ARĞİMIYAN BAŞA ÇAPIT SARILMAZ.

Olmayan derdin çaresi aranmaz. Bir dert varsa o derde çare aranır.

ARĞİMIYAN BAŞI AT, GÉTSİN.

İnsanlarla ilişkilerinde problemle karşılaşmayan, huzuru bozulmayan insan yoktur.

ARHADAŞİY KİMSE SEN DE OSAN.

Kişi ancak kendine yakışan, uyan, kendisiyle aynı davranış özelliği gösteren kişilerle arkadaşlık eder.

ARHALI İT, KURDI BOĞAR.

Kendini koruyanların varlığını hisseden veya akrabalarına güvenen kişi cesaret elbisesini giymiş demektir. Ondandır her türlü kötülük beklenir.

‘ARLI ‘ARINDAN KÖRÜY, ‘ARSIZ DÉYİ BENDEN KÖRÜY.

Şerefine değer veren kişi, şerefsiz bir insanla mücadeleye girdiğinde şerefinden çok şey kaybedeceğini bildiğinden böyle bir mücadelede girmez ama şerefsiz olan insansa o kişinin korktuğunu zanneder.

ARMUDIN ÉYYİSİNİ AYILAR YİR.

Bir nimetin en iyisi o nimetten anlamayan ve o nimetin kıymetini bilmeyen kişilerin kısmeti olur.

ARPA EKEN BUĞDA BİÇEMEZ.

Herkes ne yaptıysa onun karşılığını görür.

ARPA SAMANINDAN, KÖMİR DUMANINDAN BELLİ OLIR.

Samanlı arpa para etmez, kötü kömür kolay yanmaz. İnsan eserin-
den, bıraktığı izden belli olur.

'ARSIZ ERİMEZ, ÇAYIR ÇÜRİMEZ.

Vurdumduymaz kişiler olaylardan etkilenmez. Hiçbir şey onları
üzmez. Stres denen şeyi bilmediklerinden de bünye olarak çökün-
tüye uğramazlar.

'ARSIZ GÜCLİ OLDI MI HEKİMLİ SUÇLU OLIR.

Haksız olduğu halde haksızlığını kabul etmeyen kişi yaptığı çığır-
kanlıklarla haklı insanı toplum nazarında suçlu haline getirir.

ARVADA GELEN BİYE GELSİN, BEN ÖLECAĞIMA ARVAT ÖLSİN.

Kadın hastalandığında yemek, temizlik, dinlenme ihtiyaçları aksar;
evin huzuru kaçar. Buna katlanamayan erkek, hanımı yerine kendi-
sinin hastalanmasını ister. Erkeğin canı tatlıdır, gelen ölümün kendi
sini değil hanımını almasını diler. Bu durum her iki halde de erke-
ğin çıkarıcılığını gösterir.

ARVADI BOŞIYAN TOPPIĞINA BAHMAZ.

Bir kişi hanımını nedenli, nedensiz; haklı veya haksız yere boşama-
ya karar vermişse küçük ayrıntılarla uğraşmaz, onun kendisine
olan yararlarını, iyiliğini, güzelliğini düşünmez anlamına geldiği gibi
boşamaya karar verdiğinde arkasına dönüp bakmaz, pişman olaca-
ğını düşünmez gibi bir anlamı da vardır.

ARVADI DUZ DÉYENİN ÜREGİ CIZ DÉR.

Kadın, erkeğiyle her ihtiyacını karşılarsın diye evlenir. Maddi duru-
mu zayıf olan kişi de bu yükü kaldıramaz.

ARVADI ER ZAPTÉTMEZ, 'AR ZAPTÉDER.

Kadının namusu erkek baskısıyla, korumasıyla, esirgemesiyle sağ-
lanmaz. Kadın kendi namusunu korur, korumakla yükümlüdür.

ARVADIN ÉYYİSİ NENE, ÜZİMİN ÉYYİSİ TENE.

Her başarı tecrübeden geçer, tecrübe ise yorucu ve uzun sürenin
sonunda kazanılan tatlı bir meyvadır..

ARVADIN YIHMADIĞI EV BİN SENE YIĞILMAZ.

Bir yuvayı yaparsa kadın yapar, çünkü sağlam yapar; yıkarsa kadın
yıkarak, çünkü kötü yıkar.

ARVAT MALI BAŞTA TOHMAHTIR.

Kadının babasından kalan serveti yemeğe razı olan kişinin başı her zaman minnet tokmağı altındadır.

ARVAT MALI KAPI MالدANIDIR, Bİ GİRİYKEN ÜZİYE ÇARPAR Bİ DE ÇİHİYKEN.

Kadının kendi kazandığı, baba evinden getirdiği, miras olarak hak ettiği parayla geçinmek, kadın parası yemek kadının sık sık minnet etmesine neden olur. Bunu yapanlar bu minnet yüküne razı olmalıdır.

ARVAT VAR, AŞ ÉDER; ARVAT VAR, HERİFİN GÖYNİNİ HOŞ ÉDER,

Bazı kadınlar eşlerini güzel yemeklerle, bazı kadınlar da diliyle ve kadınlığıyla memnun eder.

ARVAT VAR, ARPA UNINDAN AŞ ÉDER, ARVAT VAR HERİFİN GÖYNİNİ HOŞ ÉDER.

Bazı kadınlar eşlerini güzel yemeklerle, bazı kadınlar da diliyle ve kadınlığıyla memnun eder.

ARVATNAN HERİFİN TORPAĞI Bİ YÉRDEN ALINMAZSA İDARA OLMAZ.

Evlilikte mutluluk şansa bağlıdır ama kadın ve erkek huy bakımından birbirine benzemiyorsa, taviz ve hoşgörü karşılıklı değilse onların mutluluğu asla mümkün olamaz.

ARVAT VAR EV YİHAR, ARVAT VAR EV YAPAR.

İyi niyetli kadın yuva kurtarır, kötü niyetli kadın yuva yıkar.

ASAN GİDER, KAZZİHLİYAN GELİR.

Devlet idaresinde gelen gideni aratır anlamındaki halk inanışıdır.

ASİL ASMAZ, BAL KOHMAZ.

Bal nasıl zamana meydan okuyarak kokmuyorsa asil insan da kolay kolay bozulmaz.

ASİL AZMAZ, BAL KOHMAZ; KOHARSA YAĞ KOHAR, ÇÜNKİ ASLI AYRANDIR.

Gerek soydan gelen gerek davranıştan doğan asalet sahibi insanlar kolay kolay bozulmazlar. Ancak asil olmasına rağmen bozuk davranışlar gösteren kişilerin geçmişlerinde karanlık noktalar vardır.

ASİL AT YİMİNİ ARTTIRIR.

Tutumluluk anadan babadan, aileden, aile terbiyesinden geçen bir alışkanlıktır.

ASKIN İTİN SONI UYUZLIHTIR.

Azgın davranışlar gösteren kişilerin sonu kötü olur.

ASLAN KOCALINCA TİLKİLERE MASKARA OLIR.

Güçlü kişiler yaşlandığında gücünü ve etkisini kaybeder, daha önce hükmettiği kişilerin hükmüne girerler.

ASLANI PİSİGE BOĞDIRMAZLAR.

Herkes kendine yakışan bir ölüm şekliyle cezalandırılmalıdır. Başka türlü bu cezayı verenin şanına yakışmaz.

ASLANIN DİŞİSİ ERKEĞİ YOĞ.

Yiğitlik bir kişilik ürünüdür. Kadın erkek fark etmez. Kadın da erkek de yiğitlik gösterebilir.

ASLI PIÇAĞ, GENDİ HENÇER; İT NE YİRSE ONI S..AR.

Bir insan nasıl olursa olsun, nasıl görünürse görünsün ailesinden aldığı eğitim doğrultusunda hareket eder ve yediği lokmanın sahibinin çıkarları doğrultusunda yakışıksız davranışlar sergiler.

ASLINI İNKÂR ÉDEN HİRAMZADADIR.

Geçmişini inkâr eden kişi haram, hatta haram oğlu haramdır, makbul sayılmaz.

ASLINI İTİREN HİRAMZADADIR.

Geçmişini bazı nedenlerle kendi açısından haklı da olsa silmeye çalışan kişi haram, hatta haram oğlu haramdır; makbul sayılmaz.

ASTAR KOĞAR, BÉZ KOĞAR; OSSIRANA TÉZ KOĞAR.

Bir ayıbı yapan kişi ayıbı meydana çıkmasını diye o ayıbın kendisi tarafından yapıldığını değil de ilk defa kendisi tarafından duyulduğunu düşündürmek ister.

‘AŞIK ETRAFINI KÔR ZANNÉDER, DÖRT YANINI DİVAR ZANNÉDER.

Aşkın gözü kördür, söz gereğince aşık olan kişi yaptıklarının kimse tarafından görülmediğini, duyulmadığını zanneder.

‘AŞIK GEZEĞEN OLIR, DERTLİ SÖLEGEN OLIR.

Aşık olan kişi dile düşme korkusuyla derdini kimseye söyleyemez; bu nedenle ortalıkta dolanır durur. Derdi olan kişiler ise bir çare

olur umuduyla derdini herkese söyler.

‘AŞIK SAZINDAN UTANMAZ.

İnsan yaptığı meslekten ve kullandığı araç gereçten utanmamalıdır.

‘AŞIKA BAĞDAT İRAH MI?

Zorunlu bir ihtiyaç varsa o ihtiyacı giderecek etmenlerin uzaklığına yakınlığına bakılmaz.

‘AŞK AĞLADIR, DERT SÖLEDİR.

Aşık olan kişi çaresizlik içinde ağlamayı, dertli insan da konuşup boşalmayı ve kendisine acındırmayı çıkar yol olarak görür.

AŞIY TANI, İŞİY TANI, GİŞİY TANI.

Evli bir kadına yapılan üç tavsiyedir : Kazanını kimin kaydattığını bil, görevlerini yap, eşini sev ve mutlu ol.

AT ALİYKEN YAZIN, DEVE ALİYKEN GÜZİN, KIZ ALİYKEN GEZİN HA GEZİN .

At, yazın sıcakta fazla koşmadığı için ata binilmez, ucuzdur; deve, güzün taşıma işleri bittiği için deveyi beslemek sahibine masraflı olur, fiyatı ucuzdur. Bu zamanlarda at ve deve alınır. Ama, kız almak aceleyle gelmez, çok aramak gerekir.

AT AT OLIR AMMA SEHEBİ MALAMAT OLIR.

İnsan yetiştirmek kolay değildir. Bunun için ana ve babaların sıkıntısı göze almaları gerekir.

AT AT OLIR AMMA SEHEBİ MAT OLIR.

İnsan yetiştirmek kolay değildir. Bunun için ana ve babaların sıkıntısı göze almaları gerekir.

AT BÉSLENİYKEN, KIZ İSTENİYKEN.

At beslenme, kız istenme zamanında değerini bulur.

AT BİNİCİSİNE GÖRE KİŞNER.

Bir binek hayvanı sürücüsünün yetenekleri doğrultusunda iş görür; bir iş onu yapanın ustalığı doğrultusunda değer kazanır. Hem o iş hem de o işi yapan kişi itibar görür.

AT DÖRDİNDE, KIZ ON DÖRDİNDE:

Ergenlik yaşına gelen kız evlendirilmeli, at aşılanmalı.

AT GELMEZDEN AHIR YAPILMAZ.

Şartlar oluşmadan yapılan yatırımlar genelde yanlış yatırımlardır; şartlar oluşmadığında verilen emek veya harcanan para boşa gider.

ATA EGER GEREK, EGERE ER GEREK.

Ata eğersiz binilmez ama eğere oturan insanın da atı idare edecek yetenekte biri olması gerekir.

ATAŞNAN BARUT YAN YANA DURMAZ.

Kadın ve erkeğin bir yerde yalnız bırakılmaları doğru değildir. Aralarında bir şey olmasa bile dedikodu nedeni olabilir.

ATIN ÉYYİSİ ARHADA KALMAZ.

Ne para kazanırken, ne savaşa giderken, ne iyilik ederken arkada kalan kişi makbul değildir.

ATIN ÖLİMİ İTE BAYRAM.

At öldüğünde onun etini köpekler yer. Büyüklerin ölümüyle kendilerine miras kalan çocukları bayram eder anlamlarının yanı sıra toplumdaki zararlı kişiler meydan endilerine kaldı diye sevinirler gibi bir anlamı da vardır.

ATILAN OH, GÉRİ DÖNMEZ.

Verilen karardan dönülmez. Bu yüzden son kararı vermeden iyice düşünmek gerekir.

ATİY NE YİYİ; BULDI MI Bİ KİLE, BULMADI MI Bİ PENÇE.

İnsan rızıkıyla yetinmeli, ne kadar bulursa o kadarıyla yetinmelidir.

ATLAR NALLANİYKEN İTLER DE AYAĞINI KALDIRIR.

Toplum içinde yaşamak, toplumda sırtmamak, toplumu huzursuz etmemek, toplumda mutlu olmak için birinci şart haddini bilmektir.

ATLI SIĞAR, İTLİ SIĞMAZ.

Bir yere yatıya gidildiğinde erkek, hanımıyla birlikte kabul görebilir ama bir de çocuklar varsa hepsinin birden kabul görmesi zordur.

ATTA KARIN, İĞİTTE BİRİN.

Atın karnı büyükse makbul değildir, kişinin burnunun büyük olması da fiziksel bir kusurdur. Bu söz burnu büyük biri tarafından söylenmiş veya burnu büyük diye üzülen birini teselli etmek için söylen-söylenmiştir.

ATTA KUYRIH, İGİTTE BİYİH.

Erkeğin bıyık bırakması gerektiğini salıklayan söz.

‘AVLAMAĞINI BİLMİYEN İT, SÜRİSİNE KURT GETİRİR.

Düşünülmeden söylenen söz, hem söyleyenini hem de söyleyeninin yakınlarını zor duruma düşürür.

AY DÉDİĞİY DOLANIR, YIL DÉDİĞİY FIRLANIR BEKLE Kİ HEFTA GÉÇE.

Daha kısa bir süre olsa da taşıdığı önem bakımından insanı beklen tiye sokan bir hafta bir aydan, bir yıldan daha uzun bir süre gibi görünür.

AYAĞIY SİCCAH TUT Kİ BAŞIY SERİN OLSUN.

Ayağına çabuk olan insan yorulmayı göze alır ve huzur bulur.

AYDA GELEN DOĞAN KİMİN, HER GÜN GELEN SOĞAN KİMİN.

Bir yere her gün gidersen zamanla daha soğuk karşılanırsın, seyrek gidersen yeni gelmiş gibi karşılanırsın.

AYNAMIYAN AYNİYANIN ÉŞŞEGİDİR.

Anlamayan, yol iz bilmeyen kişiyi anlayan bir kişi istediği gibi kullanır, istediği yöne götürür.

AYNIYAN, AYNAMIYANIN ÉŞŞEGİDİR.

Anlamayan, yol iz bilmeyen, elinden bir iş gelmeyen kişinin işini de anlayan kişiye yüklerler.

AYRANIM EŞKİDİR, DÉYEN OLMAZ.

Kimse yaptığı işin kusurunu görmez, görmek istemez.

AZ ÉŞ, UZ ÉŞ, BOYİCA ÉŞ; OLIR Kİ SEN DÜŞERSEN.

Başkalarına tuzak kurarken bile insafı davran; kazacağın çukur derin olmasın, olur ki o çukura sen düşersin.

AZ GEREK Kİ UZ OLA.

Az olan şeyler seçkindir, seçkin olmalıdır.

AZ KALA, ÇOH KALA, ‘AKİBET GELİR BAŞA.

Her insan er geç bilinen sona, ölüme gidecektir.

AZ VÉREN CANINDAN, ÇOH VÉREN MALINDAN.

Çok veren kişi doğal olarak malı, serveti olduğu için çok verir. Asıl cömertlik yoksulun ekmeğini candan gönülden bölüşmesidir. Vereceğim şey azdır diye utanıp yardım etmekten vazgeçme.

AZ YAŞA, ÇOH YAŞA, GÖR TAMAŞA.

Az yaşasan da çok yaşasan da birçok şeye tanık olur, birtakım tecrübeler kazanma şansını yakalarsın.

AZA KENE'ET ÉTMİYEN ÇOĞI BULAMAZ.

Aza razı olmayan, azların birer birer oluşturacağı çoğu bulamaz.

AZACIH AŞIM, KAYĞISIZ BAŞIM.

Yediğin az olsun ama ne minnetli olsun ne haram olsun, başına dert olmasın.

AZAP DER Kİ GÜNİM BİTTİ, HÉÇ DÉMEZ Kİ 'ÜMRİM GÉTTİ.

Günler çok zor geçse de her geçen gün ömürden geçen bir gündür.

AZCA NÉRIYE, ÇOHCANIN YANINA.

Büyük sermaye her zaman küçük sermayeyi yutar veya küçük olan topluluk büyük olan topluluğa katılmak zorundadır. Yoksa başkalarına kolay lokma olur gibi iki farklı anlamı vardır.

AZDAN AZ OLIR, ÇOHTAN ÇOH OLIR .

Az sermayeyle yapılan işlerin kazancı da genelde az olur.

B

BABA DÖŞŞEGİ ATAŞTIR.

Bir kimse evde kendini babasının yerine koyarsa ateşle oynamış olur, gibi bir anlamının yanı sıra evde baba varken onun yerine oturulması ayıptır anlamı da vardır.

BABA ÉDER, OĞLININ YOLINA GELİR.

Babanın yaptığı yanlış, unutulmadığı sürece toplum içinde oğlunun yaşamını olumsuz yönde etkiler; ayrıca baba yaptığı yanlışın vebalini oğluna miras bırakır anlamının yanı sıra evladımıza yapılmasını, evladımızın başına gelmesini istemediğimiz bir kötülüğü kimseye yapmaya kalkışmamalıyız gibi bir anlamı da vardır.

BABA MALI TÉZ KURTILIR, EVLAT LAZIM KAZANA.

Hazır para kolay biter; bu yüzden baba maliyla övünülmez, iyi evlat kendi emeğiyle kazanan kişidir.

BABA MİRASI MUM KİMİN SÖNER.

Miras hazır para olduğu için ona güvenerek çalışıp kazanamayanların mirası çabuk tükenir.

BABA OĞLANA BAĞ BAĞIŞLAMIŞ, OĞLAN Bİ ÇİRTİK ÜZİMİ ESİRGEMİŞ.

Baba oğluna karşı cömert davransa da oğlu aynı cömertliği göstermez.

BABASINA HÉRİ OLMİYANIN KİMSİYE HÉRİ OLMAZ.

Bir insanın en çok anasına babasına yararlı olmalıdır. Bu nedenle babasına bile hayrı olmayan insandan bir yarar beklemek yanlıştır.

BABASINI BEGENMİYEN EVLATTAN, HERİFİNDEN SOYRA KAĞAN ARVATTAN, GEM TUTMIYAN ATTAN HÉR GELMEZ.

Evlatlık görevini yapmayan evladın, kadınlık görevini yapmayan

kadının, dizginlenemeyen atın hayrı olmaz.

BABAYA DAYANMA, ARVADIYA GÜVENME.

İnsana duyulan sonsuz güven kişiyi hayal kırıklığına uğratar; çünkü baba da olsa, eş de olsa sonuçta insandır ve insanlar kendi işlerine geldiği gibi konuşurlar, işlerine geldiğigibi davranırlar.

BABAYI ÖLDİREN ATLI MIDI, YAYAN MIDI; BABAM ÖLDİHTAN SOYNA.

Bazı işler olup bittikten sonra kimin tarafından, nasıl ve nerede yapıldığı önemli değildir. Önemli olan bu olaya meydan verilmemesi, bu olayın olmamasıdır..

BACI BACIYI SEVSE HERİFİNİ ALMAZ.

Kız kardeşler birbirini çok sever ama kısmetleri çıktığında bu kısmeti de tepmezler, birbirlerini terk ederler.

BAĞIN DAŞLISI, ARVADIN YAŞLISI (MAKŞBULDİR).

Bağın taşlısı verimsiz, hanımın yaşlısı güçsüzdür fakat insan uzun süre gurbette kalmak durumundaysa bağın taşlısını, hanımın yaşlısını tercih etmelidir. Çünkü bağın taşlısına, hanımın yaşlısına kimse göz dikmez.

BAĞİY ŞEHERE, EVİY YOLA YAĞIN OLSIN.

Can, mal, ırz emniyeti ve yaşama kolaylığı bakımından yapılacak, oturulacak evin yeri önemlidir.

BAHALIDAN UCIZI YOHTIR.

Ucuz mal dayanıksızdır; onarımı, yenilenmesi nedeniyle bize pahalıya mal olur. Fiyatına bakmadan sağlam olanı tercih edilmelidir.

BAHALININ VARDIR HİKMETİ, UCIZIN VARDIR İLLETİ:

Bir malın kalitesi, sağlamlığı önemlidir. Ucuzluk tercih nedeni olma malıdır.

BAĞ BAĞA, ÜZİM OLSIN; YİMAĞA ÜZİY OLSIN.

Bir olanaktan gönül rahatlığıyla yararlanmak istiyorsan o olanağı hazırlayanlardan biri de sen olmalısın.

BAĞMAHTAN USTA OLINSADI PİŞİKLER KASSAP OLIRDI.

Teorik bilgi ve gözlem bir işin öğrenilerek yapılmasını ve o işte ustalaşma sonucunu doğurmaz. Mutlaka teorik bilgi ve gözlem pratiği indirgenmelidir.

BAHTIM YARIM, YAR DEĞİL; TERKİNİ KILMAH 'AR DEĞİL.

Seni sevmeyenlerin yanında kalmak zorunda değilsin. Orayı terk etmekten çekinme.

BAHTIM YÉRİM YÉR DEĞİL, TERKİNİ KILMAH ZOR DEĞİL.

Bulunduğun ortamdan memnun değilsen orayı terk etmekten çekinme.

BAHTİY Kİ AŞ, HEMİN YANAŞ; BAHTİY Kİ İŞ, HEMİN SİVİŞ.

Bir nimet, bir ikram olan bir yer varsa zaman geçirmeksizin oraya koş; bir zahmet, bir emek gereken yer varsa oradan zaman geçirmeden uzaklaş.

BAL KOHARSA ASİL AZAR :

Asil kişilerin azma, yoldan çıkma ihtimali, balın kokma ihtimali kaddardır. Yani bal kokmayacağına göre asil de azmayacaktır.

BAL KOHMAZ, ASİL AZMAZ.

Temiz bir soydan gelen veya davranışlarıyla, sözleriyle asalet kazanan kişiler kolay kolay bozulmazlar.

BAL OLAN YÉRDE, SİNEK DE ÇOH OLIR.

Nimet olan yerde insanın çok olacağını ve bunun yadırganmaması gerektiğini hiç unutma.

BAL TUTAN BARMAĞINI YALAR.

Bir işin zahmetine katlananlar o işin nimetlerinden de yararlanır.

BALÇI AĞLAR, BEKMESÇİ ŞİVAN ÉDER, YİRRE GİRSİN ŞEKERÇİ.

Bir yerde zenginler ağlıyor, orta halliler sıkıntı çığlıkları atıyorsa yoksul insanların yapacakları bir şey kalmamıştır.

BALİY, BEKMEZİY ÉYYİ OLSIN; SİNEGİY BAĞDAT'TAN GELİR.

Sen gerçekten iyi hizmet ver, malın iyisini satmaya çalış; böyle olursa müşteri diye bir korkun olmaz.

BAMYA AŞI, İLAN BAŞI.

Emzikli kadınlar bamya yememelidir. Çünkü onların yediği bamya çocukta gaz yapar.

BARMAĞİY BAĞLA ÇİH ZUVAĞA, HERKEZ Bİ ŞÉ SÖLER :

Olay bir, yorum çoktur; kalabalıklar bildiği ve bilmediği konularda yorum yapma hastasıdır.

BARUDI BEGLİH OLIRSA ATMAĞI KOLAY OLIR.

Parasına güvenerek atıp tutan insanlar vardır. Ayrıca parası çok olan kişi parayı kolay ve fazla harcar gibi bir anlamı da vardır.

BAŞ BELLİSİZ MÉYDAN ISSIZ.

Büyük olaylardan sonra ortamı garip bir sessizlik kaplar.

BAŞ OL DA SOĞAN BAŞI OL.

Birilerinin peşinde gitmek yerine birilerine baş olmaya, birilerini peşinden sürüklemeye çalış.

BAŞ YASTIĞINI ARAR.

İnsan alışkanlıklarıyla yaşar ve bu tür bir yaşamdan zevk alırlar.

BAŞ YASTIĞINI ARAR, ARHA GÉYDİĞİNİ.

İnsan alışkanlıklarıyla yaşar ve bu tür bir yaşamdan zevk alır.

BAŞINA GELEN USTA.

Başına gelmeyen bilmez.

BAŞİY ÜSTİNE OLMASIN, AYAĞIYIN ALTINA OLSIN; TÉZ OLSIN.

Önemli olan tatlı vaatler değil, işin çabuk yapılmasıdır.

BAŞKASININ ZIMZIRIĞINI YİMİYEN GENDİ ZIMZIRIĞINI KUVETLİ BİLİR.

İnsan kendi gözünde dünyanın en kuvvetli kişisidir ama insan, gücünün ölçüsünü tecrübe sayesinde, başkalarıyla girdiği mücadelede veya kavgada öğrenir.

BAYAZ KÖYİNİN KARA KUZISI DA OLIR.

Hayatta olmayacak hiçbir şey yoktur, sakın hayret etme gibi bir anlamının yanı sıra; çocuk huy ve davranış bakımından ana babasına benzemeyebilir gibi bir anlamı da vardır.

BAYKUŞ DENSİZ ÜZİNDEN VÉRANE BEKLER.

Densizler o kadar kıymetsiz insanlardır ki makbul olmayan baykuş bile onlardan kaçır, densizlerin uğramadığı harabelerde yaşamayı tercih eder.

BAYKUŞIN KİSMETİ AYAĞINA GELİR.

İnsanlar rızıklarıyla birlikte yaratıldığından rızık için fazla çaba göstermek ve hırs taşımak doğru değildir.

BAYRAM GÜNİ AŞA NE, KEL BAŞA TIRAŞA NE.

Saçı olmayana tıraş ne kadar gereksizse bayramda da herkesin evinde yemek piştiğinden, bayramda yemeğe davet kolaydır, üste

lik övünülecek bir şey değildir. Önemli olan bayram dışı zamanlar-
zamanlarda yapılan yemek davetleridir.

BAYRAMA YÉTİŞMİYEN KİNİY G..E YAĞALLAR.

Bir iş, bir yardım, bir iyilik zamanında yapılırsa değerlidir.

BEG ÖLİR BEG KİMİN, 'EBDAL ÖLİR 'EBDAL KİMİN.

Herkes nasıl yaşarsa öyle ölür anlamının yanı sıra herkesin cenaze
töreni de yaşadığı hayata göre yapılır.

BEG ÖLİR BEG KİMİN, ETBE' ÖLİR ETBE' KİMİN.

Herkes nasıl yaşarsa öyle ölür anlamının yanı sıra herkesin cenaze
töreni de yaşadığı hayata göre yapılır.

BEHTİ AÇILAN KIZIN ÜZİ AY, EVİ SERAY GÖRİKİR.

Kısmeti açılan kızın her şeyi göze güzel görünür, satılacak malın
kusuru da alıcı tarafından görülmez.

BÉKÂRIN DİLİNNEN KIZ ALINMAZ.

Bekâr kişi eş seçiminde acele davranır ve tatlı dile, güler yüze
çabuk aldanır. Bu nedenle onların övdüğü kızları değil, doğru
olanı çok araştırarak bulmak gerektir.

BÉKÂRIN GÖZİNNEN KIZ ALINMAZ.

Bekâr kişi eş seçiminde acele davranır ve tatlı dile, güler yüze ça-
buk aldanır. Bu nedenle onların gözüyle beğenilen kızları değil,
doğru olanı çok araştırarak bulmak gerektir.

BÉKÂRIN YAĞASINI BİT YİR, PARASINI İT.

Bekâr insanın çamaşırını yıkayacak biri olmadığından çamaşırla-
rı hep kirlidir. Arkadaşları da onun parasına göz diken, parasını çar-
çur eden düşük karakterli kişilerdir.

BEKMEZİ KÜPTEN, KIZI KÖKTEN AL.

Küpte kalan pekmez kolay kolay bozulmayacağı gibi soylu ve eğiti-
me önem veren aile kızları da kolay kolay bozulmaz.

BÉL SUYINDAN GELEN, SÉL SUYINDAN GİDER.

Nereden, nasıl geldiği bilinmeyen nimet ve fırsatlar, elden çabuk
kaçar; bu fırsatların nereye, nasıl gittiği bilinmez.

BELA NÉRDEN GELİR, ÖLİMİN KÔRINDAN.

Kötülüğün nereden geleceği belli olmaz.

BELAYI ÇAĞIRMAH KOLAY, GÖNDERMAH ZORDIR.

Bir kötülüğü kendimizden uzaklaştırmak, uzun bir uğraş gerektirir ve zordur. Bu nedenle belayı kendimizden uzak tutmalı, söz ve davranışlarımıza dikkat etmeli, kimseyi kızdırmamalıyız.

BÉLE KÜŞİN BÉLE KUYRIĞI OLIR.

İnsanlar kendi karakterlerinde evlat yetiştirirler veya kötü bir insandan ancak kötülük beklenir gibi iki farklı anlamı vardır.

BELEŞ ATIN DİŞİNE BAĞILMAZ.

Bir mala bedavadan sahip olmuşsan onda kusur arayıp bulman yanlış ve boştur.

BELEŞ KATRAN YAĞDAN BALDAN DATLIDIR.

Parayla alacağın iyi ve yararlı şeyleri değil de bedava olduğu için yararsız, hatta zararlı şeyleri tercih eden insanlar vardır.

BÉLİNİ EGENE DAŞ KOYAN ÇOH OLIR.

İnsanlara yardım adına fedakâr davrandığın sürece senin bu özelliğini istismar eden kişiler elbette olacaktır.

BÉŞ BARMAĞIN BÉŞİ BİR Mİ?

Beş parmağın beşi boy ve şekil bakımından aynı olmayacağı gibi toplumda, hatta ailede insanların aynı olmamasına şaşırma.

BÉŞ BARMAĞIN HANÇISINI KESSEY ARGİMAZ.

Bütün evlatlarımız bizim için değerlidir, hangisinin canı yansa bizim de canımız yanar.

BEŞERDİR, ŞAŞARDIR.

İnsan dediğin varlık şaşırp yanlış yapmaya, yanlış söylemeye, yolumdan sapmaya elverişlidir.

BÉTERİN DERT DE GİDER, AMMA İZİ KALIR.

Dertler, hastalıklar sabırla yapılan bir tedaviyle giderilir ama hem o hastalığın izi hem de hastalık süresince sana yapılan muamelenin izi kalır; hastalıklarımız, gerçek dostlarımızı tanımamıza yardımcı olur.

BEZİRGİN BAZAR EYLE, SONIYI NEZER EYLE.

Tüccar ne kadar çok kazanırsa kazansın, kazancıyla övünmemeli, rızasının bir sınırı olduğunu bilerek sonunu düşünmelidir.

BİRİNSİZA HİZMA, KULAHSIZA KÜPE VÉREN ALLAH.

Allah'ın işine ve vergisine akıl ermez. Bazı insanlara o insana yara-

mayacak şeyler vermiş gibi görünse de insanoğlunda o sırrı kavrayacak kapasite yoktur.

BIYIĞI UZIN OLAN BORAZANÇIBAŞI OLIR.

Kendine güvenen kişi bir işin başına geçer.

Bİ BABA DOKKIZ EVLADA BAĞAR, DOKKIZ EVLAT Bİ BABIYA BAĞMAZ.

Bir baba dokuz evladını da hangi şartlar altında olursa olsun besler ama dokuz evladın her biri babaya karşı olan görevi diğerkardeşlerinden beklediğı için dokuz evlat bir babaya bakamaz.

Bİ BAŞ SOĞAN Bİ KAZANI KOĞIDIR.

Bir topluluktan kötü kokular çıkmasına neden olan bir kişi bile o toplumun adının kötü çıkmasına neden olur.

Bİ BUYRININ İKİ ÉYVALLAHI VARDIR.

Her çağrılan yere gidilmez.

Bİ DANA Bİ NAĞIRI P..LAR.

Bir çocuk bir ailenin adını kirletebilir, onları iyi eğitelim.

Bİ DİRHEM ET BİN ‘EYİP ÖRTER.

Şişmanlığıyla alay edilen bir kişi tarafından söylenmiş bir teselli sözüdür. Zayıf ve hastalıklı insanları yemeğeteşvik için de söylenir.

Bİ DİRHEM ET Bİ KANTAR ‘EYİP ÖRTER.

Şişmanlığıyla alay edilen bir kişi tarafından söylenmiş bir teselli sözüdür. Zayıf ve hastalıklı insanları yemeğeteşvik için de söylenir.

Bİ DÜŞİŞ, İKİ ÖRGENİŞ.

İnsan dediğın bir kez düşer, ikinci kez düşene insan demezler.

Bİ EVDE CAHAL VAR, GÜL AÇILMIŞ BAĞAR VAR; Bİ EVDE KERİ VAR, HÉRİ GÉTMİŞ ŞERİ VAR.

Bir evde gençler varsa o ev neşelidir. Bir evde gençler yok, yaşlı kişiler varsa o ev ölü evi gibidir.

Bİ FÉSAT Bİ ORDİYİ POZAR.

Kazanmak birlikten, beraberlikten geçer. Başarının düşmanı fitnedir. fitne, savaşmak için hazırlanmış, güçlü, korkusuz, sarsılmaz sandığınız bir orduyu bozguna uğratır.

Bİ GÜLNEN BAĞAR GELMEZ.

Yaptığı bir iyilikle bir kişinin adı iyiye çıkmaz; iyiliksever bir insan da

yaptığı iyilikle içinde yaşadığı toplumun adını iyiye çıkaramaz. Bir iyi örnek, diğer kötü örnekleri göz ardı etmemizi gerektirmez.

Bİ HETİR, İKİ HETİR, ÜÇİNCİDE VUR YATIR.

Hiçbir insan aynı hatayı sık sık yapma lüksüne sahip değildir. Başlar da yapılan hatalar birilerinin hatırı için hoş görülse de sonra tekrar lanan hata birilerinin sabrının taşmasına yol açar.

Bİ KERARDA KALAN ALLAH.

İnsan yaşamı düşüş ve yükselişlerle doludur. Düşüşte fazla Üzülmeli, yükselişlerde de fazla sevinmemeliyiz.

Bİ KORHAH Bİ ORDİYİ POZAR.

Toplum ne kadar güçlü olursa olsun, toplumda bir korkağın bilerek veya bilmeyerek oluşturacağı panik o toplumun bozguna uğramasına neden olur.

Bİ SÜRİ DEVENİN BAŞINI Bİ ÉŞŞEK ÇEKER.

Dünyada gözümüzün alıştığı, kanıksadığımız, düşündüğümüzde aklımıza ters gelen, oldukça tuhaf olgu ve olaylarla karşılaşırız.

Bİ SÜRİYE Bİ KURT YÉTER.

Sürü kaç hayvandan oluşursa oluşsun çobansız ve köpeksiz olduğunda onları telef etmeye bir kurt yeter. Bozguncu kişiler, başsız olan ve caydırıcı gücü olmayan toplumları kolayca bozguna uğratırlar.

Bİ ŞEHFİ Bİ DİVARI KURTADIR.

Yapı taşlarının arasına koyduğumuz küçücük, biçimsiz destek taşları nasıl bir duvarı ayakta tutuyorsa önemsiz bir ayrıntı da bir yapıyı, bir işi, bir toplumu ayakta tutar; onları küçümsememeliyiz.

Bİ TEKDİR, BİN TEDBİRİ POZAR.

Ne kadar tedbir alırsan al, Allah'ın takdiri neyse o, olur. Alınan hiçbir tedbirin yararı olmaz.

Bİ YİMEM DÉYENDEN KORHACAHSAN, Bİ DE SÖLEMEN DÉYENDEN.

Yiyenden ve söyleyenden korkma, yeme ve söyleme özelliklerini gizlemeye çalışanlardan kork. Onlar, herkesten fazla yer, herkesten fazla konuşurlar.

BİLEN BİLİR :

Bir toplumda herkes her şeyi bilmek zorunda değildir. Gerektiği zaman bir konuyu uzmanına danışmak gerekir.

BİN DOST AZ, Bİ DÜŞMAN ÇOH

Dostun ne kadar çok olursa olsun, düşmanın hiç olmasın. Düşma-
seni her şeyiyle esir alır. Çünkü ondan korunmak, onun yapaca-
ğı düşmanlıklara tedbir almak yüzünden hayatın alt üst olur.

Düşman sahibi olmamaya bak.

BİNİCİNİN SAĞI SOLI OLMAZ.

Herkesin kendine göre bir stili vardır.

BİREDEN YATAN İTTEN KAĞAR.

Kötü huylar insandan insana geçen, bulaşıcı hastalık hükmünde-
dir.

BİRİ BİLMİYEN BİNİ DE BİLMEZ.

Bire sahip olmayan bine sahip olamaz, bireye saygı göstermeyenin
topluma da saygısı yoktur, eline geçen biri hor gören, birin kıyme-
tini bilmeyen kişi, bine sahip olamaz, bir olan Allah'ı bilmeyen ya-
ratılan hiçbir şeyi bilmez gibi birkaç anlamı vardır.

BİRİ YİR, BİRİ BAĞAR, KİYAMAT O GÜN KOPAR.

Toplumsal dayanışmanın temelinde biraz da paylaşım yatar gibi
bir anlamının yanı sıra pay etme görevini üstlenenlerin adil dav-
ranması gerekir gibi bir anlamı da vardır

BİŞMİŞ AŞA SAVUH SU KATILMAZ.

Bitmiş veya bitmeye yüz tutmuş bir işe sözle veya fiille müdahale-
de bulunarak o işi bozmak insana yakışmaz.

BİZİM SINANMIŞ AYRANIMIZ ÉLİN YUĞIRDINDAN ÉYYİDİR.

Birilerine minnet edip onlardan büyük şeyler beklemektense
kendi imkânlarımızla yaşamımızı sürdürmek prensibimiz olmalı-
dır.

BOĞAZ KIRH BOĞIM; OTTIZ DOKKIZ DÜŞİN, Bİ SÖLE.

Konuşmadan önce söyleyeceklerini ve söyleyeceklerinin dinleyen-
ler üzerindeki etkilerini düşün de öyle konuş.

BOĞILIRSAY BÖYİK GÖLDE BOĞIL.

Öyle yerlerde, öyle insanlar adına, öyle şeyler için mücadele et ki
herkes seni takdir etsin. Ufak tefek çıkarlar için yaşamını tehlikeye

atma, uğruna canını feda ettiğin şeyler canını feda etmeye değsin.

BOL BOL YİYEN, PEL PEL BAĞAR.

Elindekileri har vurup harman savuran kişinin sonunda yapacağı şey, etrafına anlamsızca bakmasıdır.

BORCA İÇEN İKİ KERE SERĖOŞ OLIR.

Başkasının parasıyla gönöl eğlendiren kişi hem eğlenirken sarhoş olur hem de o parayı borç aldığı kişiye öderken sarhoş olur.

BORCIN ÉYYİSİ VÉRMAĖ, DERDİN ÉYYİSİ ÖLMAĖ.

Borçlardan kurtulmak istiyorsan borcunu bir an önce ödemenin yolunu bulacaksın; dertsiz insan, dertsiz dünya istiyorsan; dertsiz olayım, dertsiz yaşayayım diyorsan öleceksin. Çünkü yaşayanlar arasında dertsiz olanını bulamazsın.

BORÇ İGİDİN KALASIDIR.

Yiğit insan çalışarak borcunu öder ve bu yüzden borçtan korkmaz.

BORÇ İGİDİN KEMÇİSİDİR.

Yiğit insan çalışarak borcunu öder ve bu yüzden borçtan korkmaz.

BORÇ KALIR, DERT ALIR.

Ödenmeyen borç yerinde durur ama hastalık yerinde durmaz, ilerledikçe ilerler ve bir gün ölüme neden olur.

BORÇ YİYEN KÉSESİNDEN YİR.

Borcu er geç ödemek zorunda olduğun için o parayı başkasının parası gibi değil kendi paran gibi dikkatli harcamalısın.

BORÇLI ÖLMEZ, BENZİ SARALIR.

Borçlunun alacaklı karşısında boynu her zaman büküktür.

BOŞ DURANI ALLAH SEVMEZ.

Yaratılan biri olarak kul katında da Allah katında da kul olarak, çalışmak ve üretmek en önde gelen görevimizdir.

BOŞ OTIRACAĞIYA BELEŞ ÇALIŞ.

İşin olmadığı zaman boş oturma, hiçbir çıkar talep etmeden insanların yardımına koş.

BOŞ SÖZ KARIN DOYIRMAZ.

Karnı boş olan, aç olan kişinin karnını konuşarak dolduramazsın ve ya insanlar senin konuştuklarına değil yaptıklarına önem verir.

BOYNINI EGENE KILIÇ KAĞMAZ.

Bir insan ne denli suçlu olursa olsun pişman olup, tevbe edip af diliyorsa onu o suçundan ötürü bağışlamak gerekir.

BÖĞİN BAYRAM, Bİ KAŞŞIH AYRAN, SİYE DE YÉTER, BİYE DE YÉTER.

İnsanlar her günün değerini vererek yaşamalı, aza kanaat etmeli ve hoşgörülü olmalıdır.

BÖĞİNİN TAVUĞI YARININ KAZINDAN ÉYYİDİR.

Hayal kurduğumuz, beklentide kaldığımız şeyler çoğunlukla eli mize geçmez ve bizi mutsuz eder. Bu nedenle elimizde bulunan mütevazı imkânları kullanarak yaşamalı, bunlarla mutlu olmaya çalışmalıyız.

BÖYİĞİY YOĞSA BÖYİK DAŞA BAŞİY VUR.

Yapacağın bir işte önce büyüklerine danış.

BÖYİK BAŞ BULAMAZSAY BÖYİK DAŞA DANIŞ.

Yapacağın bir işte önce büyüklerine danış.

BÖYİK KAPININ BÖYİK TOĞMAĞI OLIR.

İnsanlar ihtiyaçlarının karşılanmasını, problemlerin çözülmesini büyük kişilerden bekler ve başları sıkıştığında onların kapılarını çalarlar.

BÖYİK KAPININ MALDANI BÖYİK OLIR.

Toplumda bir çok insan başı dara düştüğünde büyük olarak gördükleri insanların kapılarını çalmayı tercih eder.

BÖYİK LUĞMA Yİ, BÖYİK SÖZ SÖLEME.

Büyük lokma ye, o lokma boğazında kalsın ve öl ama sakın büyük konuşma. Çünkü bir gün o sözleri yutmak zorunda kalır, ölmekten be ter olursun.

BUDAMSIZ BAĞ ÜZİM VÉRMEZ.

Bir işin meyvasını almak o işe emek vermekle mümkün olur.

BUĞDA EKMEĞİ HERKEZİN KARNINDA DURMAZ.

Harama alışan mide, helali yadırgar.

BUĞDA EKMEĞİY YOĞSA BUĞDA DİLİY OLSIN.

İnsanları ikramınla doyurma imkânın yoksa bari onlara tatlı dille muamele et.

BULDİY Mİ ÇAT PAT, BULMADIY Mİ AC YAT.

Bulduğunda bulduğunla yetin, bulamadığında minnet yükünün al-

tına girme.

BULIRSAY ÇAT PAT, BULAMAZSAY AC YAT.

Bulduğunda bulduğunla yetin, bulamadığında minnet yükünün altına girme.

BULINTI ATIN DIŞİNE BAĞILMAZ.

Bir mala para saymamışsan o malda kusur araman boş ve yanıltıcı.

BULIT GİDERSE ŞAM'A, ÖKİZİ GÖNDER DAMA.

Bulut tarladan uzaklaşır, yağmur yağmaz ve kuraklık olursa öküzü boşuna yormamak, tarlayı öylece bırakmak gerekir. Bir işe girmeye karar verdiğimizde imkânlar elvermiyorsa boşuna masraf yapmış ve emek vermiş oluruz.

BUYNIZ KULAĞI GEÇER.

Çocuklar yetenek bakımından babalarını, çıraklar maharet bakımından ustalarını, öğrenciler başarı bakımından öğretmenlerini geçebilir.

BÜLBİLİN ÇEKTIĞI DİLİNİN BELASIDIR.

İnsanın başına ne kötülük gelirse konuştuklarından gelir.

BÜLBİLİN ÇEKTIĞI DİLİNİN MEKİRİDİR.

İnsanın başına ne kötülük gelirse konuştuklarından gelir.

C

CAMININ İÇİ DURİYKEN ÇIHARISI HERAMDİR.

Ailemizin, yakınlarımızın ihtiyaçları varken onların dışındakilere yardım etmek doğru değildir.

CAN CANANDAN 'EZİZDİR.

Sevdiklerimizi ne kadar seversek sevelim kendimizi daha fazla severiz.

CAN CÜMLEDEN 'EZİZDİR.

Canımız herkesin canından daha kıymetlidir.

CAN ÇIĞMAZSA HUY ÇIĞMAZ.

Huy, hem genetik hem de uzun bir yaşam sonucu elde edilen alışkanlık olduğundan değişmez.

CAN SAĞLIĞI, DÜNYA VARLIĞI.

Ne kadar zengin, ne kadar nüfuzlu olursan ol; sağlığın yerinde olur sa bunların lezzetini alabilir, keyfini sürebilirsin.

CANA GELEN MALA GELSİN.

Edindiğimiz servet ve mal canımızı koruyamıyorsa o mal gereksiz bir duruma düşer.

CANI YANAN ÉŞŞEK ATI GÉÇER.

Canı yanan kişi kapasitesine bakmadan can havliyle umulmayan bir gayrete gelir.

CEHTDEN ÇARIH YIRTILMAZ.

İnsan mutlaka gittiği yolda azimle ilerlemeli, ufak tefek bahanelerle amaçlarından vazgeçmemelidir.

CENEBETE DAHRAT, DELİYE NESİHET KÂR ÉTMEZ.

Olumsuzluklara bulunan çareler o olumsuzlukları giderecek çapta olmalıdır.

CEVİZİN BİNİ Bİ PULA, PUL OLMAZSA NE YAPIM.

Önemli olan piyasanın ucuzluğu, pahalılığı değil, cebimizdeki paranın miktarıdır.

CİNS HÖRİZ DAHA YIMIRTADAKEN ÖTER.

Bazı kişilerin ileride ne kadar büyük adam olacakları çocukluklarında belli olur.

COMARDIN ELİ TUTILMAZ.

Cömert insanın ikramında sınır yoktur, anlamındaki bu söz ikramda bulunacak insanı dolduruşa getirmek için kullanılır.

COMARTTAN MIKİZİN MALI BİR GİDER, MIKİZİNKİ Bİ ADIM ÖGDE GİDER.

Cimri kişi, ne kadar cimri olursa olsun bazı masraflara kaçınılmaz olarak katlanmak zorunda kalır. Bu yüzden gideri, cömert insanın giderini aşar.

CÜCİGİ GÜZİN SAYALLAR.

Bir işin kârını, zararı başlangıçta veya iş sürerken anlaşılmaz; kayıp ve kazanç ancak iş bitince hesaplayabiliriz.

CÜCİGİN SONINI GÜZİN SAYALLAR.

Bir işin kârını, zararı başlangıçta veya iş sürerken anlaşılmaz; kayıp ve kazanç ancak iş bitince hesaplayabiliriz.

Ç

ÇAĞRILDIĞIY YERE ERİNME, ÇAĞRILMADIĞIY YERE GÖRİNME.

Kimseyle problem yaşamak istemiyorsan istendiğin yerlerde bulunmayı, istenmediğin yerde bulunmamayı öğren.

ÇAĞKALSIZ KÖV OLMAZ.

Her topluluk içinde bir kötü niyetli ve zarar veren bir kişi bulunması doğaldır, anlamının yanı sıra bazı toplumlarda bu cinsten kişilerin bulunması diğer toplumlara karşı caydırıcı bir güçtür gibi bir anlamı da vardır.

ÇALIDA GÜL BİTMEZ, CAHİLE SÖZ YÉTMEZ.

Cahil insanlardan anlayış beklemek, bunun için onlarla konuşmak boşunadır.

ÇALMA ÉLİN KAPISINI ÇİRTİKNEN, ÇALILLAR KAPIYI MERTEKNEN.

İnsanlara önemli veya önemsiz ölçüde kötülük yapmaya kalkışma; karşılığı çok ağır olabilir.

ÇAPIT YANAR, İS KOHAR, OSSIRANA TÉZ KOHAR.

Bir yanlış ilk söyleyen kişi, yanlış kendi yaptığı için şüphelerden kurtulmak adına söylemiş olabilir; bu durumlarda söyleyen kişiye itibar etmemek gerekir.

ÇARŞI İTİ AV YAPMAZ.

Serbestliğe, kendini düşünmeye alışmış kişiler alışkanlıklarını değişik tırp disiplin altına girmez, onlardan bir görev veya iyi bir sonuç beklemek yanlıştır.

ÇARŞI İTİ EV BEKLEMEZ.

Gezip dolaşmaya alışan kişiyi bir yerde sabitleyip ona bazı şeyleri emanet etmek, güvenmek yanlıştır.

ÇARŞI İTİ SÜRİ BEKLEMEZ.

Gezip dolaşmaya alışan kişiyi bir yerde sabitleyip ona bazı şeyleri emanet etmek, güvenmek yanlıştır.

ÇEKEN BİLİR :

Bir sıkıntının, bir hastalığın yaşattığı zorlukları ancak o sıkıntıyı, o derdi daha önce yaşayanlar bilir.

ÇERÇİ 'ÖLBESİNDEKİNİ SATAR.

Konu ne olursa olsun, karşındaki insanı konuşturmaya kalkarsan; o insan konuşmasında konuyla ilgisi olmasa bile kendi birikimlerini yansıtır, bildiğini okur.

ÇIRA BİBİNE İŞİH VÉRMEZ.

Etrafına yararlı olan kişiler, sıra kendilerine veya ailelerine geldiğinde aynı yararlılığı gösteremez.

ÇİNİNE VURMIŞLAR, DÉMİŞ AH BÉLİM.

Toplumda en çok eziyet edilenler , zulüm gören kişiler sahibi, koru yanı, arka çıkanı olmayan kişilerdir.

ÇİRKEFE DAŞ ATMA, ÜSTİYE SIÇRAR.

Kötü insanlarla muhatap olma, onlarla sonu olmayan mücadelelere girme; ondan çok sen zarar görürsün.

ÇOBANIN GÖYNİ İSTESE TEKKEDEN YAĞ ÇİHADIR.

Gönüllü yapılan işlerde ummadığımız, hesaba katmadığımız yararlı sonuçlara ulaşırız.

ÇOCIĞIN YİDİĞİ HELAL, GÉYDİĞİ HERAM.

Çocuğun yediği şeyler onun beslenmesini ve gelişmesini sağlayacağı için ondan yiyeceği şeyleri esirgememek gerekir. Çocuk hem giydiği şeylerin temizliğine dikkat edemeyeceğinden giysiler çabuk kirlenir hem de büyüdüğü için giysiler çabuk küçülür. Bu yüzden çocuğa alınan giysiye fazla yatırım yapmak yanlıştır.

ÇOCIĞIN GÉYDİĞİNA, İHTİYARIN YİDİĞİNA YAZZIH .

Çocuğun yediği şeyler onun beslenmesini ve gelişmesini sağlayacağı için ondan yiyeceği şeyleri esirgememek gerekir. Çocuğun giysilerine gelince Çocuk hem giydiği şeylerin temizliğine dikkat edemeyeceğinden giysiler çabuk kirlenir hem de büyüdüğü için giysiler

çabuk küçülür. Bu yüzden giysiye fazla yatırım yapmak yanlıştır. Yaşlılara gelince ne yerlerse yesinler, yediklerinin onlara karınlarını doyurmaktan başka bir işe yaramadığı ortadadır.

ÇOCUĞU KUNDAĞA, GELİN DUYAĞA GEREK.

Her yaştan, her durumun, her konumun kendine özgü özellikleri vardır. Her yaşa, her kişiye gereken farklı giysiler vardır.Çünkü çocuktan başkası kundağa, gelinden başkası duvağa girmez.

ÇOCUĞU DEDİĞİY OYNAR, EŞŞEK DEDİĞİY ZIRLAR.

Her canlının kendine has özellikleri, ona yakışan alışkanlıkları vardır. Çocuğun oynamasından, eşeğin anırmasından doğal bir şey yoktur. Şikâyetçi olmamak gerekir.

ÇOĞU ZERAR, AZI KERAR.

Ailedeki çocuk sayısı fazla olduğunda onlara gösterilecek ihtimam azalır. Bir toplulukta karar verme durumundaki kişilerin çokluğu da yanlış verilecek karara neden olur. Yapılan masraflarda da israfa yer vermemek bu açıdan önemlidir.

ÇOH AĞIZ BİR OLDI MI Bİ AĞIZ HÉÇ OLIR.

Söylediğin söz ne kadar doğru olursa olsun kötü niyetli olan, ağız birliği eden kişiler senin söylediklerini boşa çıkarırlar/ çıkarabilirler.

ÇOH AZIN BAŞINI YİR.

Büyük sermaye küçük sermayeyi yutar gibi bir anlamının yanı sıra arkası kuvvetli biri kimsesiz birini kolayca alt eder gibi ikinci bir anlamı da vardır.

ÇOH NAZ 'AŞIKLISINI OSANDIRIR.

Ne kadar seversek sevelim, uzun ve şiddetli naz, kara sevda çekeni bile bıktırır, herkesi sevgisinden, sevdiklerinden uzaklaştırır.

ÇOH SÖZ YALANSIZ, ÇOH MAL HERAMSIZ OLMAZ.

Çok konuşan kişilerin sözleri genelde yalanlar barındırır; bu yüzden böyle kişilerin sözlerine itibar etme, sen de az ve öz konuş. İnsan yaşamı da el emeği, alın teriyle çok mal edinecek kadar uzun değildir. Bu açıdan da bir insanın fazla mal edinmesi onun harama yöneldiğinin göstergesidir.

ÇOH SÖLEME 'ARSIZ ÉDERSEN, AC KOMA HIRHIZ ÉDERSEN.

Çocuğu eğitirken fazla konuşmak, onu sık sık azarlamak çocuğun kişiliksiz biri olmasına neden olur. Çocuğu ceza olsun diye aç bırakmak da onun hırsız olmasına neden olur. Eğitimde ölçülü olmak tek şarttır.

ÇOH VÉREN MALDAN, AZ VÉREN CANDAN.

İyilik yapmak veya bağışta bulunmak zenginliğe, yoksulluğa bağlı değildir. Zenginin vergisi zaten zenginliğindendir. Önemli olan cömertlik bir yoksulun bir ekmeğini cömertlik adına candan bölüşmesidir. Cömertliğin ölçüsü yoktur.

ÇOH VÉREN MALDAN OLIR, ÇOH YİYEN CANDAN OLIR.

Çok harcayan, çok dağıtan kişi malını ve servetini kısa zamanda tüketir. Çok yemek yiyen kişi de fazla yaşamaz.

ÇÖLMEKTE YİMEK BİŞE BİŞE, İNSANOĞLI DÜŞE DÜŞE.

Başarısızlıklarıyla tecrübe kazanan, başarısızlıklarından ders çıkaran kişiler başarılı olur. Çünkü yavaş yavaş, yana yana pişen yemek lezzetli olur.

ÇÖMÇEDEN AT SUVARILMAZ.

Bir işi yapmak ve o işi başarılı yapmak için seçilen alet ve araç önemlidir.

ÇÜRİK İPNEN KUYA ÉNİLMEZ.

Gerekli tedbirleri almadan, alınan tedbirleri gözden geçirmeden bir işe girişmek tehlikelidir.

ÇÜTÇİNİN KARNINI AÇMIŞLAR KIRH TENE GELECEK SENE ÇİHMİŞ.

Topraktan geçinen insanlar, durumları ne olursa olsun hep gelecek umuduyla yaşarlar.

ÇÜTİN EGRİLİĞİ ÖKİZİN KARTLIĞINDANDIR.

Başarılı bir iş çıkarmak isteyen kişi doğru kişilerle, doğru araçlarla çalışmalıdır.

D

DABBAH SEVDİĞİ DERİYİ YERDEN YERE ÇARPAR.

Deneyimli insanlar, çalıştığı elemanlar içinde kabiliyetli kişinin yeti-
şebilmesi için onu çok çalıştırır, çok yorar; aynı durum ana baba -
çocuk, öğretmen - öğrenci ilişkileri için de geçerlidir.

DADANANDAN KUDIRAN BİRDİR.

Bir nimetin tadına varıp onu terk edemeyenler kudurmuş gibi aynı
nimetten yararlanmayı sürdürmek isterler.

DADANANDAN KUDIRANA ÇARA YOHTIR.

Bir nimetin tadına varıp onu terk edemeyenler kudurmuş gibi aynı
nimetten yararlanmayı sürdürmek isterler.

DAĞ DAĞA KAVUŞMAZ, İNSAN İNSANA KAVUŞUR.

Dünya ne kadar büyük olursa olsun yeniden karşılaşması mümkün
görünmeyen kişilerin karşılaşması olasılığı noktasında o kadar kü-
çüktür, geleceğin neler getireceği bilinemez.

DAĞ DAŞSIZ OLMAZ, KIZ KARDAŞSIZ.

Erkek kardeşi olmayan kız, korumasız kalır.

DAĞDAHKİ GELİR, BAĞDAHKİNİ KUVALAR.

Dışarıdan gelen kişiler bazen yerlilere baskın çıkarak onları yerle-
rinden etmek, oraya yerleşmek haksızlığını sergiler.

DALDAN DÜŞEN HALDAN AYNAR.

Bir insanın çektiği sıkıntıyı ve acıyı ancak o sıkıntıyı, o acıyı daha
önce çekenler bilir.

DAM YIHILDI MI SIÇAN DA ALTINDA KALIR.

Bir felaket meydana geldiğinde o felakete neden olanlar da zarar

görür.

DAMAḤ DİŞTEN ÖGDE OLIR.

Her işin, her olayın, her kişinin bir önceliği vardır. Bu duruma saygı göstermek gerekir.

DAR GÜNİN ‘ÜMRİ KİSSADIR.

Koşullar ve ortam müsait değil diye üzülme, felaket günleri çabuk geçer ve kısa zamanda unutulur.

DAR YÉRDE YİMEK YİYECAĞIYA, GÉNİŞ YÉRDE DAYAḤ Yİ.

Bir iş yapılırken ortam ve mekân önemlidir. Dar yerde ve zamanda yapılacak ikram bile makbule geçmez. Geniş yerlerde dayak yemekte kaçma şansı bulunduğundan, dar yerdeki ikrama tercih edilir.

DARI UNUNDAN PAKLAVA OLMAZ, İNCİR DALINDAN OHLAVI OLMAZ.

Bir işin başarıyla ve yorulmadan yapılması ve işten randıman alınması için uygun malzeme seçimi önemlidir.

DAŞ ALTINDA OLMASIN, DAĞ ARDINDA OLSIN.

Sevdiğimiz insanların ölüm acılarına katlanmak yerine uzakta olmalarına razı olmalıyız.

DAŞ DAŞIN SÖKKESİDİR.

Bir engeli aynı cinsten bir tedbirle ortadan kaldırabiliriz gibi bir anlamının yanı sıra bir belayı ancak bir belayla savmak gerekir gibi bir anlamı da vardır.

DAŞ DÜŞTİĞİ YÉRDE AĞIRDIR.

İnsan, kendini kanıtladığı, değer kazandığı toplum için bir değerdir. Başka bir toplum veya ortamda aynı değeri bulamaz.

DAŞ YÉRİNDE AĞIRDIR.

İnsan, kendini kanıtladığı, değer kazandığı toplum için bir değerdir. Başka bir toplum veya ortamda aynı değeri bulamaz.

DAŞA TOḤİM EKİLMEZ.

Sonuç alınamayacak, fayda sağlanamayacak işler peşinde koşmak boş bir çabadır.

DATLI DATLI YİMAĞIN ACI ACI KUSMAĞI OLIR.

Yediğin yemeğin, harcadığın paranın kaynağının ne olduğunu ve

ileride neye mal olacağını düşün.

DATLI, İMANIN MIHİDİR.

Tatlı insana metabolizmadaki değişiklik nedeniyle yaşama neşesi verir, imanı kuvvetlendirir, anlamında obur ve tatlı sevenler tarafından uydurulmuş ve aynı özellikte kişiler tarafından söylenegelmiş bir söz.

DATLI SÖZ İLANI BİLENE DELİĞİNDEN ÇIĞADIR.

İnsan yaratılış gereği iyilikten alır. Dünyada güzel sözlere kanmayan kişiye rastlayamazsınız.

DATSIZ AŞA DUZ NÉTSİN, 'EĞİLSİZ BAŞA SÖZ NÉTSİN.

Bazı şeylerin çaresi yoktur; tatsız aşın tek eksiği tuz değildir, akılsız başın tek eksiği nasihat değildir. Çünkü nasihatı anlayıp uygulayacak mekanizma yoksa insanda, nasihat de boştur.

DAYZA ANA YARISIDIR.

Teyze, ananın olmadığı yerlerde ve zamanlarda , özellikle annenin ölmesi durumunda vekili sayılır. Annenin görevlerini yapar, yeğeninin sırlarını paylaşır ve o sırları saklar.

DEĞİRMEN İKİ DAŞTAN, MÜHÜBBET İKİ BAŞTAN.

Tek taşla un öğütmek mümkün olmadığı gibi, sevgi de tek taraflı olmaz.

DELİ AĞLAMAZ, DİVANA GÜLMEZ.

Dünya delinin umurunda değildir, her şeye güler geçer; divane için ise dünya zindandır. Dünyanın zenginlikleri, mutlulukları, güzellikleri onlara vız gelir, dünya, divane için bir eziyettir, hiçbir şey onları mutlu etmez.

DELİ 'ERLANMAZ, SEHEBİ 'ERLANIR.

Deli, yaptığı şeyden utanç duymaz, sahibini utandırır, anlamında olup bazen akılsız ve sorumsuz davranan insanlara bir aile baskısı olarak söylenen bir sözdür.

DELİ DELİYİ GÖRENDE DEGENEGİNİ SAHLAR.

Delinin ne zaman ne yapacağı belli olmaz. Hırçın ve düşünmeden hareket eden kişiler aynı özelliği taşıyan kişilerden çekindikleri için onların yanında sözü edilen özelliklerini gizlemeye çalışırlar.

DELİ DELİYİ SEVER, İMAM ÖLİYİ.

Deli; deliyle konuşmaktan, şakalaşmaktan hoşlanır, akıllıyla uğraşmayı sevmez. İmam ise ölüyü gasil, cenaze namazı, talkın, iskat, kırk mevlidinden dolayı alacağı paralardan dolayı sever.

DELİ DELİYİ SEVMEZ, İMAM ÖLİYİ.

Deli, deliyi hangi durumda kendisine zarar vereceğini bilmediğinden sevmez. İmam ise ölüyü kendisine iş çıkaracağından, ölümünün ardından ondan gelecek menfaatler ortadan kalkacağı için sevmez. Bir önceki sözün tam tersi bir anlam taşıyan bu sözlerden ikisi de adamına, zeminine ve zamanına değişen ve gerçeği yansıtan sözlerdir. Bu sözün ilk söylendiği zamanlar imamların maaşsız çalıştığı, yapılan yardımlarla geçindiği zamanlara rastlamaktadır.

DELİ DÜĞİNDEN, ÇOCUĞU OYINDAN 'ECİZMEZ.

Deli; çalgı sesi, insan gürültüsü arasında yapacağı her hareket düğün sahibi tarafından hoş görüleceği veya görmezlikten gelineceği için keyfince oynar ve bundan bıkmaz. Hiçbir çocuğun da oyundan bıktığı görülmemiştir. Bu söz dünyayı bir eğlence olarak gören ve yaşamı gırgıra alan kişiler için söylenmiştir.

DELİ DÜĞÜN EVİNE GÉTMİŞ, BIRA BİZİM EVDEN HOŞ DÉMİŞ.

Düğün evinde deli, keyfince eğlenme imkânı bulduğu için düğünden ayrılmak; sıkıldığı ortama, evine dönmek istemez.

DELİ GÉÇİNİN DELİ OĞLAĞI OLIR.

İnsanların huy ve davranışları kısmen genetikdir, kısmen aileden aldığı eğitimden kaynaklanır.

DELİ OLA DERMEN YİYE.

Öfkeli bir insanın damarına basar, onu en kızdığı yerden, en hassas olduğu konulardan avlamaya kalkarsanız onun daha öfkeli bir hale gelmesine neden olursunuz. Normalde sinirli olan bir adamın öfke lenmesi ne kendisinin ne başkasının yararına olur.

DELİ SADA ÜSTİNİ BAŞINI MI PARÇALAR.

Deliliğin tek işareti giysilerini parçalamak değildir. Deliliğin işareti sayılamayacak kadar çoktur. Bu söz olur olmaz her şeye kızan, kurru gürültüye giden, bağı-rıp çağırان insanların da bir tür deli olduğunu anlatmak için kullanılır.

DELİ GÉÇİNİN ‘EĞİLLİ OĞLAĞI OLMAZ.

İnsanlar huy ve davranışları kısmen genetikdir, kısmen aileden aldığı eğitimden kaynaklanır.

DELİ SEVİLİR, DENSİZ SEVİLMEZ.

Delinin hareketleri, sözleri hoş gidebilir ama sözünü bilmeyen insanların sözleri asla hoş karşılanmaz.

DELİDİR, MALIDIR.

Yanında taşıdığı şeyleri emniyete almak için sürekli gözünün önünde tutmak, bulunduğu yerden ayrılırken unutma tehlikesiyle karşılaşmamak gibi alışkanlıkları olan kişilerin varlığına tanık olmuşuzdur. Deli, nasıl birtakım saplantılar taşıyorsa bu durum bu gibi insanlar için de bir saplantı haline gelmiştir.

DELİDİR MALIDIR, NE YAPSA YÉRİDİR.

Bazı kişiler kendi imkânlarını kendilerine özgü bir biçimde kullandıkları onları yadırgamamalıyız.

DELİKLİ BONCIĞ YÉRDE KALMAZ.

Yetenekleri ve özellikleri olan insanlar nasıl olsa bir gün değerlendirilir.

DELİKLİ DEMİR YÉRDE KALMAZ.

Yetenekleri ve özellikleri olan insanların nasıl olsa bir gün kıymetleri anlaşılır, değerlendirilir.

DELİNEN GÉTME YOLA, BAŞIYA GETİRİR BELA.

Delinin nerede ne yapacağı, nesöyleyeceği belli olmadığı için ona yolda refakat eden kişiye zararı olur. Bu söz yola çıkmak istemediği birini yanında götürmek hevesinde olmayan kişiler tarafından kullanılır.

DELİNİN DEGİRMENİNİ YÉL ÇEVİRİR.

Şartlar olumsuz olsa da tevekkül sahibi veya şanslı olan kişilerin işleri şans eseri bir şekilde görülür.

DELİNİN MALI GÖZİNİN ÖGİNDE GEREK.

Delinin eşyası kendi gözünde çok değerli olduğu için onları gözünün önünden ayırmaz. Bu söz, tedbiri seven, bulunduğu yerden ayrılırken eşyasını unutma tehlikesini yaşamak istemeyen kişiler tarafından kullanılır.

DELİNİN NAR YİMAĞI DA DELİ, KAR YİMAĞI DA.

Deliler yaptıkları her işi delice yaparlar. Deli, ateş de yer(bir anlamı da nar) kar da yer. Her iki durum da deliye uygundur. Bu söz nasıl seveceğini, nasıl kızacağını bilmeyen kişiler için kullanılır.

DELİNİN SAKKIZI BATMANDAN.

Delinin ne derdi biter ne sözü. Her zaman bazı sözleri tekrarlayıp durur. Bir sözü evirip çevirip tekrarlayan kişiler için kullanılır.

DELİNİN TAPI KILMAĞI DA DELİ, SAYIHLAMAĞI DA DELİ.

Delinin davranışları da delicedir.

DELLAL OLA ÉŞŞEGI İTİNE, KEYME OLA OĞLINI EVERE.

Tellal, başkasının kaybolan eşeğinin bulunması için saatlerce bağıra bağıra geziyorsa kendi eşeği kaybolduğunda acaba ne yapar. Natıra (keyme) başkasının düğününe adam toplamak için akşama kadar kapı kapı gezerse kendi oğlunun düğününde acaba ne yapar. Bu söz bir işi meslek edinen kişinin o işi kendisi için daha da gönülden yapacağını anlatır.

DEMİR TAVINDA DÖĞİLİR.

Her şeyin yapılabileceği uygun bir zaman vardır.

DEMİR TAVINDAN, ADAM SAVINDAN.

Demirin halis olduğu, kalitesi ateşte yumuşadığı ve dövülmeye hazır olduğu zaman anlaşılır. İnsanın da değeri konuştuğunda ortaya çıkar.

DEMİR TAVINA GELİR, KÖMİR BİTER; İNSAN TAVINA GELİR 'ÜMİR BİTER.

Bu dünyada olaylar, insanın istediği gibi meydana gelmez. Bir iş tam kıvamına geldiğinde bir olumsuzluk meydana gelir ve iş aksar, hatta yarıda kalır. İnsan da dünya ateşinde acılarla olgunlaşıp tecrübe sahibi olduğunda bir gün hem de beklenmedik bir zamanda ölür verir.

DEMİRDEN KORHAN TRÉNE BİNMEZ.

Bir işin taşıdığı tehlikelerden korkan kişiler o işe girmez, girşemeli.

DÉMİŞ KIZIM SİYE TAHT MI VÉRİM BEHT Mİ VÉRİM, DÉMİŞ BABO BEHT VÉR, TAHT GENDİ GENDİNE GELİR.

Bahtsız olan kişi altında taht da olsa kaybeder; bahtı açık olan kişi de bu dünyada padişahlar gibi yaşar.

DENGİZ İT YALAMAHNAN MIRDAR OLMAZ.

Erdemli insanların arkasından konuşulanlar, yapılan hakaretler erdemli kişiye leke olmaz.

DENSİZ DEVE, GİRMEZ EVE.

Evin yolunu bilmeyen, eve uğramayan kişiler densiz deve hükmündedir.

DENSİZ SIFATINDAN BAYKUŞ VÉRANE BEKLER.

Densiz olan, konuştuğunun farkında olmayan kişileri kimse sevmeyiz, o kişiler giderek yalnızlaşır.

DERDİ ÇEKENE SOR.

Bir derdin verdiği sıkıntıyı, acıyı ancak o derdi daha önce yaşayan bilir.

DERDİY VARSA SÖLEN, BORCIY YOHSA EVLEN.

Derdin varsa söyle, paylaş, derdin azalır; borcun yoksa evlen, masraflar artar, borçlu olmanın acısını tadarsın.

DERTLİ BAŞA YUHI, YUHSIZ BAŞA YASTIĞ NE LAZIM :

Dertli kişi uyuyamaz, uyuyamayan kişiye de yastığın gereği yoktur.

DERTLİSEY AĞLA, 'AŞIKSAY SÖLE.

Derdi olan ağlar, aşık olan konuşur.

DERTSİZ BAŞ, MEZERDE GEREK.

İnsan yaşadıkça dert çekmeğe mahkûmdur. Çünkü her türlü sıkıntı insanlar içindir ve bu sıkıntılar ilahi bir sınavdır.

DERVİŞİN FİKRİ NESE ZİKRİ ODİR.

İnsanların niyetleri konuşmalarının altında gizlidir.

DÉSİNLER YİDİ ÖLDİ, ACINDAN ÖLDİ DÉMESİNLER.

Ölürsek de karnı tokken öldü, desinler. Bu söz karnı doyan ama gözü doymayan kişiler, yediği yemek hastalığından dolayı kendine dokunduğu halde yemekten vazgeçmeyen kişiler tarafından kullanılır.

DESTURSIZ BAĞA GİREN ZOPPA YİMAĞI GÖZE ALIR.

İzinsiz girdiğin yerde dayak yemeyi, gereken cezayı görmeyi göze al. Bu söz, söz almadan konuşanlar için de kullanılır.

DEVE ÇÖMÇEDEN SUVARILMAZ.

Bir işi yapmak, bir ihtiyacı karşılamak için uygun araç veya alet kullanmak gerekir.

DEVE DEVENİN YÉRİNE ÇÖKMEZ Mİ :

Bir ortamı terk eden kaba saba bir adamın yerini başka kaba saba bir adamın almasına şaşırmamalı.

DEVENİN DERİSİ ÉŞŞEGE YÜK OLIR.

Ticaret kervanlarında çölde can çekişen deveyi keser ve devenin etini yerler. Yüzdükleri deve derisini de kervanın önünde giden e-şeğe yüklerler. Toplumlarda da bir nimetten faydalanan kişilerle o nimetin zorluğuna katlanan kişiler farklıdır.

DEVESİ OLAN KAPISINI BÖYİK AÇAR.

Yaşadığın mekân ve o mekânın koşulları yaptığın işe uygun olmalıdır.

DEVİYE ÉNİŞİ Mİ SEVİYSEN, LOKİŞİ Mİ DÉMİŞLER, DÜZ YOLA NOLDI DÉMİŞ :

Deve için yokuş da zordur, iniş de zordur. Düz yolda yürümeye razıdır. Bazı insanlar da kolaylaştıran değil, zorlaştırandır. Kendilerine bir çözüm yolu sorulduğunda mutlaka zor ve dolambaçlı yolları tavsiye ederler.

DE'VETSİZ GELEN DÖŞŞEKSİZ OTIRIR.

Bir yere çağrılmamışsan gitme. Mekân sahibinin senin geleceğinden habersiz olması hem seni rahatsız eder hem onu utandırır.

DEVİY ALMAH KOLAY, SATMAH ZORDUR.

Devenin zahmeti, bakımı, masrafı nedeniyle deveye müşteri olduğumuzda deveyi elden çıkarmaya can attığından kolayca alabiliriz. Ama deveyi satmak için kolay kolay müşteri bulamazsınız.

DEVİYE TİKEN LAZIMSA BOYNINI UZATSIN.

Bir şeye ihtiyacı olan kişi, o şeyi elde etmek için mücadele etmelidir.

DİBİS, BEKMEZ; FERK ÉTMEZ.

Ne fark eder, ikisi de bir anlamındadır. Aynı kapıya çıkar. (Arapçada "dibis" pekmez anlamındadır)

DİL DÉDİĞİY MALAMAT ÇÖMÇESİDİR.

Bir insanı ancak konuştuğu sözler rezil eder. Çünkü sahip olunama-

yan dil, en büyük düşmandır.

DİL REHET, BAŞ SELAMAT.

Söyleyeceğin sözler, başını ağrıtabilir. Ya dikkatli konuş ya sus.

DİLDEN DÜĞİMLENEN, DİŞTEN AÇILMAZ.

İnsanlar senin dilinden emin olsun. Sözlerinle kırdığın insanın gönlünü ne yaparsan yap yeniden yapamazsın.

DİLENÇİ Bİ TENE OLSA ADAM ONI ŞEKERNEN BÉSLER.

Ne kadar sadaka verirsen ver, ortalıkta dolaşan dilencileri bitiremezsin.

DİLENÇİ KÜSER, NESİBİNİ KESER.

İnsan rica edeceği, bir şeyler isteyeceği yere, kişiye küserse kendi kendine zarar verir.

DİLENÇİNİN NAMI ALÇAĞ, GELİRATI ÜSKEKTİR.

Dilenci, dilenmekten utanmadığı için kovulduğu yere, istenmediği yere yeniden gitmekten çekinmediği için adı kötüye çıksa da utanmadığı için geliri yüksektir.

DİLENÇİYE HİYAR VÉRMİŞLER; Bİ NİYE EGİRİ, DÉMİŞ.

Bazı dilenciler kendilerine umdukları para yerine az para, artık yemek, kullanılmış giyim eşyası gibi şeyler verildiğinde bunları beğenmez ve bunlarda kusur bulmaya çalışırlar.

DİLİM, DİLİM; ÇİNİME GÉYDİRDİ KİLİM :

İnsan konuştuklarının esiridir. Düşünmeden konuşursak bu konuşmadan olumsuz yönde etkilenenlerin hışmına uğrayarak çok kötü durumlara düşer.

DİLİN GEMİĞİ YOHTIR.

Dil her şeyi söyler ama sorumluluğu yoktur. Onun cezasını sen çekersin. Diline sahip ol.

DİLİY YORMA, ELİY YOR.

Dilini yorarak bir işin yapılmasını başkasından istemek yerine, o işi sen yap ki minnet altına girmeyesin.

DİN AYRI, KÉN AYRI.

İnancınla intikam duygularını birbirine karıştırma. Hiçbir zaman vicdanı elden bırakma.

DİNSİZİN HEKËKİNDAN İMANSIZ GELİR.

Acımasız bir insanın hakkından daha acımasız biri gelir. Bu söz Ziya Paşa'nın " Zalim bir zulme giriftar olur ahir" mısrasıyla anlamdaştır.

DİREK DİBİNDEN ÇÜRİR.

İnsan dış etkilere değil aile içi gelen zararlar nedeniyle dert sahibi olur, yaşlanır.

DİŞ GÖRMAH YUHİDAN SOYRA.

Her şeyin bir sırası vardır, bu sırayı değiştireceğini sanma.

DİŞİ İT KUYRIĞINI SALLAMAZSA ERKEK İT PÉŞİNDEN GÉTMEZ.

Kadın erkek ilişkilerinde kadın teşvik edicidir. Teşvik edilmeyen kişi harekete geçmez.

DİŞSİZE CEVİZ, KULAHSIZA KÜPE VÉREN ALLAH :

Allah'ın rızık olarak kime neyi nasıl vereceğini kul kestiremez.

DİVARA DAYANMA YİHİLİR, ADAMA DAYANMA ÖLİR.

Dünyaya güvenme, sadece Allah'a güven; dünyada yıkılmayacak duvar, ölmeyecek adam yoktur.

DOĞDI KUYRIH, KALMADI KÖRIH.

Kuyruk doğunca korukların hepsi üzüm olur. Kuyruk, küçük bir takım yıldızdır. Temmuz sonunda doğar. Urfa'da yaz başından beri sıcak geçen geceler sona erer ve geceler de serinler

DORĞI ADAMIN ARDINDAN EGRİ GÉTME.

Toplum tarafından doğruluğu onanmış insanların arkasından bazı insanların çıkarları için, birilerine şirin görünmek için kötü şeyler söyleme, ona yönelik entrikalar yapma.

DORĞI DİVAR YİHİLMAZ.

Doğruluk ve doğrular hangi toplumda olursa olsun her zaman takdir bulur ve zaman geçince de daha fazla kıymete biner.

DORĞI DİVAR YİHİLMAZ, EGRİ KAÇAR KURTILMAZ.

Doğru insanlar hangi şartlar altında olursa olsun ayakta kalmayı başarırlar. Öl-seler bile adları dimdik ayaktaadır. Doğru olmayan insanlarsa gerçekler anlaşı-lınca er geç yıkılmaya mahkûmdur.

DORĞI KÖNİŞ, DORĞI CAN VÉR.

Sana zarar verse de, canına da mal olsa doğruyu söylemekten çekinme, yiğitçe ölmeyi becer.

DORĞİLİH MİNARADA KALMIŞ, ONIN DA TEPPEŞİ EGRİ.

Bazı zamanlarda kuru kuruya doğru olmanın, doğru söylemenin bir anlamı olmayacağından doğruluk işe yaramaz, sadece eğri insanların, senin söyle-diklerinden incinecek, zarar görecektir. Şimşeklerini üzerine çeker, istenmeyen durumlara meydan verirsin.

DOST MALINI DÜŞMAN KİMİN YİMELİ.

Dostun malı, dosta helaldir, minnetsizdir. İstedikçe kadar yiyebilirsin. Dostluk biraz da dostun ikramını reddetmemektir.

DOST MALINI DÜŞMAN KİMİN YİMEMELİ.

İnsan dostunun ikramını saçıp savmamalı, her ne kadar ikram görse de dostunu incitmemeye dikkat etmelidir.

DOST ÜZİNDEN, DÜŞMAN GÖZİNDEN BELLİ OLIR :

Dostlar başarılarımızla güler, başarısızlıklarımızla üzülürler. Onların yüzüne bakınca hem dost olduklarını hem de sevinip üzüldüklerini anlarız. Düşmanlarımız ise başarılarımıza hoş gözle bakmadıkları gibi, başarısızlıklarımızla onların gözlerinin içi güler.

DOSTLIĞI DAĞCA, HİSSAP KILCA.

En yakın dostun da olsa hesabını kuruşu kuruşuna ona verebilmelisin. Bu söz "Dostluk başka, alışveriş başka." atasözünün teyididir.

DÜĞÜN AĞARDIR, KARA GÜN KARARDIR.

Neşeli ve iyi niyetli insan kolay kolay yaşlanmaz. Dertli ve karamsar insansa çabuk yaşlanır gibi bir anlamının yanı sıra insanı genç tutan veya yaşlandıran en önemli etmen yaşanan ortamdır, ortamda bulunan kişilerin, ortamı oluşturan koşullarının da önemi vardır gibi ikinci bir anlamı da vardır.

DÜĞÜN ÉLDEN, HARMAN YÉLDEN.

Kalabalık toplanmazsa; oynayan, çalan bulunmazsa düğün olmaz; rüzgâr esmeyince de harman savrulmaz. Her işin oluşması için uygun şartların oluşması gerekir.

DÜĞÜN İKİ GİŞİYE, NOLMIŞ DELİ KÖNŞİYE.

Düğün yuva kuran iki kişinin sevinçli zamanlarıdır. Ama nedense düğünde dost, akraba ve komşular daha fazla oynar. Başkası evlenirken havaya giren, heyecan duyan ilgisiz kişiler için kullanılır.

DÜĞİNE GİDEN OYNAR, ÖLİYE GİDEN AĞLAR.

Bir ortama giren kişi o ortamın şartlarına motive olmalıdır.

DÜNYA Bİ HAN; GELEN GİDER, KONAN GÖÇER.

Dünya birkaç gün kalınır sonra da bırakıp gidilecek bir yerdir.

DÜNYA MALI DÜNYADA KALIR.

İnsan mezarına bir şeyler götüremediği için para ve mal edinme hirsına, kavgasına, merakına kapılmamalıdır.

DÜNYA ÖLİMLİ, GÜN AĞSAMLİ.

Her şeyi bir sonu vardır. Gün biter, akşam gelir; yaşam biter, ölüm gelir.

DÜNYA SULTAN SÜLEMAN'A KALMAMIŞ.

Dünya geçicidir, Bu yüzden insanlarla iyi geçinmek, para ve mal edinmede hırslı olmamak gerekir.

DÜŞENİN DOSTI OLMAZ.

Acınacak duruma gelen insanın dostu kolay kolay kalmaz.

DÜŞENİN DOSTI OLMAZ, CEHT ÉYLE DÜŞMAMAĞA.

Acınacak duruma düşenlerin acıyanı olmaz, bu yüzden böyle bir duruma düşmemeye çalış.

DÜŞMEZ KAĞMAZ Bİ ALLAH.

Halden hale girmeyen, düzey değiştirmeyen, kötü gün görmeyen, kahr çekmeyen insan yoktur. Bu duruma düşenlerin yerinmeleri hem yararsız hem yersizdir.

E

ECEL GELMİŞSE BAŞ ARGISI MAHANADIR.

İnsanoğlunun faniliği tartışılmaz, ölüm muhakkaktır; ama bu ger-
çek görmezden gelinerek her ölüm için bir bahane bulunur.

ECELİ GELEN İT, CAMI DİVARINA İ.ER.

Toplumun kutsal değerlerine saldıran kişi ölümü göze alır.

EDEBİ EDEPSİZDEN ÖRGEN.

Edepsizin yaptıklarının tersi edeptir.

EGİLEN BAŞ KESİLMEZ.

Kişi yaptığı işten dolayı içtenlikle pişmanlık duyuyor ve verilen her
cezaya razı olduğunu söylüyorsa o kişiye biraz merhametli davra-
nılmalıdır.

EGRİ BAHAN EGRİ GÖRİR.

Her şeyde bir kusur arayan kişinin kusuru kendisidir, insan bir ha-
ta görse bile hataya biraz toleranslı bakmalıdır.

EHL-İ KÉFE KÉF VÉRİR KEHVENİN KAYNAMAĞI

ÉŞŞEGİ YOLDAN ÇİHADIR SUPPANIN OYNAMAĞI.

İnsanoğlunun hoşlandığı, zevk aldığı, ilgilendiği, zayıf olduğu şey-
ler insandan insana değişir.

EHMAK ÉŞŞEK, KURDIN AYAĞINA ZIRLIYA ZIRLIYA GİDER.

Bazı kişiler yeteri kadar düşünmediği, bazı şeyleri hesaba katma-
dığı için başkalarının kurduğu tuzaklara güle oynaya düşerler.

EHMAK ODUR DÜNYA ÜÇÜN GEM ÇEKER.

Dünya geçici olduğundan kazanma ve sahiplenme hırsı güden kişi
aslında ahmadır.

EĞMAKIN PARASI BİTER, HAĞIN MALI BİTMEZ.

AlıŖveriŖe ne kadar para ayırırsan ayır, hiÇbir zaman bu bütĖe yeterli olmaz. Hem eksikler hem de piyasaya arz edilen mal bitmez bittikĖe yeniden üretilir.

EĖMAKLARIN ELİNDEN DELİLER ŖEHİRİ TERK ÉTMİŖ :

DüşünceŖsiz olan veya düşünmeden hareket eden insanlar hem kendilerini hem Ėevrelerini zor durumda bıraktıklarından deliler bi le onlardan uzak durmaya ĖalıŖırlar.

EKMEĞİ EKMEKĖİYE VÉR.

Bir işi yaptıırıyorsan o işin ustasına yaptır.

EKMEĞİ EKMEKĖİYE VÉR, Bİ EKMEK DE ZİYADA VÉR.

Bir iş yaptırıcaksan maliyeti yüksek de olsa o işi o işin ustasına yaptır.

EKMEĞİ YALAVUZ YİYEN SİRFASINI GENDİ KALDIRIR.

Yemeğini kimseyle paylaŖmaya yanaŖmayan kiŖiler o yemeğin hazırlanması ve sofrada kalan artık ve bulaŖıkların toplanması gibi zahmetlere tek başına katlanmak zorunda kalır.

EKMEĞİN BÖYİĞİ HAMIRIN ĖOĖINDAN OLIR.

Büyük projeler için büyük sermaye gerekir.

EL BENDEN, SEBEP ALLAH'TAN :

Masaj yaparken söylenen bu sözde “Her ne kadar sana bu tedaviyi uyguluyorsam da asıl Ŗifa veren Allah’tır.” anlamını iÇerir.

EL ELDEN ÜSTİNDİR, ‘ERŖİ ‘ELAYA KEDER.

İnsan yeteneği sınırsızdır ve yetenekler aşılarak bir gelişme sağlanabilir.

EL ELİ YAĞAR, EL DE DÖNER ÜZ YAĞAR.

Toplumda dayanışma ve yardımlaşma bir işin başarılmasında Ėok önemlidir.

ÉL ÉLİN NESİNE, NE'RE ZİLGİTTAN GİDER YASINA.

Bir acı o acıyı Ėekenleri ve o acıyı Ėekenlerin yakın ve gerĖek dostlarını ilgilendirir. Başkaları için o acının derin bir anlamı olamaz.

EL ĖEYA, MİNEL İMAN.

Terbiye imanın, iman terbiyenin ölçüsüdür. İmanı olmayanın utanması olmaz.

EL ÖPMAHNAN AĞIZ AŞINMAZ.

İşin düştüğü zaman işini bitirecek kişilere yalvarmak, senden bir şeyler götürmez, anlamındaki bu söz; günü kurtarmayı kişiliksizlik saymayan ayrık bir düşüncenin dile getirilmesidir.

EL VEKİL KEL ASİL, VELEV KÂNE KÔR VASİL.

Vekil, kim olursa olsun vekâlet veren kişinin yetki ve sorumluluklarına sahiptir.

EL VÉRİR, ÜZ UTANIR :

Senden beklenenin daha azını verirsen utanman gerekir gibi bir anlamının yanı sıra elinden ekmek yediğino insana kötülük edersen nankörlük etmiş olursun, insan biraz utanmalı gibi bir anlamı da vardır.

ELDEKİ TAVUH, ÉLDEKİ KAZDAN ÉYYİDİR.

Başkasının elindeki nimetler seninkilerden daha fazla olsa bile minnet etmemek adına kendi kısıtlı imkânlarını kullanman her zaman iyidir.

ELİ DAR OLANIN DİLİ KISSA OLIR.

Bir toplumda parası olan sahip olduğu imkânlarla güvenerek çok konuşur ama parası olmayanlar belirli bir konuda kendine düşecek payı ödemekten yoksun olduğundan korkusundan konuşmaz.

ELİNNEN ÉDEN BAŞINNAN ÇEKER.

Bir kişi yaptığı hatanın bedelini ödemeye hazır olmalıdır

ELİNNEN ÉDEN BOYNINNAN ÇEKER.

Bir kişi yaptığı hatanın bedelini ödemeye hazır olmalıdır.

EMEK OLMAZDAN YİMEK OLMAZ.

Yediğimiz, içtiğimiz şeylerin bedeli alın terimizle ödenmişse bizim için helaldir.

EMİR DEMİRİ KESER.

Bir kurumun ayakta kalması hiyerarşiye bağlıdır. Kurumun kalıcı olması ve o kurumdan yararlanan insanların geçimlerini sürdürebilmeleri için verilen emir beğenilse de beğenilmese de yerine getirilmelidir.

EN NEVMÜ HEYRÜN MİNEL LAKLAÇ :

Uyku boş laflarla dolu bir sohbetten daha hayırlıdır. Bu söz, sabah ezanında okunan “namaz uykudan hayırlıdır” ifadesinden ” Evet, namaz uykudan hayırlıdır ama uyku da boş laftan hayırlıdır” çıkarımı yapılarak uydurulmuştur.

ER NÉRDE, ARVAT ORDA.

Kadının yeri erkeğinin yanındır.

ERBAP OL, PİLAV Yİ.

İşi ustaca bir sonuca ulaştıran insan, ustalığının meyvalarını toplar.

ERGE NE ARVAT DÖĞMAH, YOHSILA SIRFA AÇMAH KOLAYDIR.

Bir işin teorisini kurmak kolay, uygulamasını yapmak zordur.

ESKİSİ OLMİYANIN YÉNGİSİ OLMAZ.

Yeni giysileri var diye eski giysilerini kullanmayanlar bilsinler ki sürekli kullanılan yeni giysiler de bir gün eskir.

ESNE, ESNEYİ GETİRİR; ESNE DE HÜSNE'Yİ.

Esnemek bulaşıcı bir hastalık gibidir. Bir toplulukta biri esnemeye başlarsa diğer kişiler de esnemeye başlar. Dolaylı bir çıkarım da şudur : Uykusu gelen kişi de hanımının koynunda soluğu alır. (Hüsne : Hüsniye veya Hüsna)

ET GİREN YÉRE DERT GİRMEZ.

Bir insan iyi besleniyorsa, her yemeği hazmedebiliyorsa o insan has talanmaz. Bu söz nefesine hakim olamayan ve eti çok seven kişilerce söylenmiş ve günümüze kadar getirilmiştir

ET KOHARSA DUZ GETİR, DUZ KOHARSA NE GETİR .

Her olumsuzluğun bir çaresi vardır gibi görünse de çaresi bulunamayacak olumsuzluklar da vardır.

ET KOHARSA DUZ LAZIM, DUZ KOHARSA NE LAZIM.

Her olumsuzluğun bir çaresi vardır gibi görünse de çaresi bulunamayacak olumsuzluklar da vardır.

EV SEHİBİ MISAFIRIN KUZISIDIR.

Ev sahibi misafirperverlik adına misafirine kuzu gibi davranmak, onu memnun etmek zorundadır.

EV SUVAĞINDAN, GELİN DUVAĞINDAN BİLİNİR .

Ev sıvalı, gelin duvaklı olmalıdır. Hem mekân hem insan adına uygun özellikler taşınmalıdır.

EV YAPANDAN EVLENENE ALLAH YARDIM ÉDER.

Ev inşa etmek, evlenmek elbette hayırlı işlerdir. Hayırlı işlerde de Allah o işleri yapanlara yardım eder.

EV YİHANIN EVİ OLMAZ.

Bir yuvayı yıkan insanın da bir gün gelir yuvası yıkılır.

EVCIĞAZIM, EVCIĞAZIM; SAHLAR BENİM SİRCİĞAZIM.

Evlerimiz istediğimiz gibi giyindiğimiz, istediğimiz gibi hareket ettir-
diğimiz ve rahatlığımızı sağladığımız mekânlardır. Kıymetimiz ne ka-
dar çok bilinse de çok iyi ağırlansak da misafir olduğumuz yerlerde
o kadar rahat edemeyiz.

EVDAKİ HİSSAP ÇARŞIDA BAŞ BULMAZ.

Projelerimiz, istediğimiz şekilde sonuçlanmayabilir.

EVE LAZIM OLAN CAMIYA BİLE HERAM .

Bir kişiye, bir aileye hayati derecede gerekli olan bir şeyin başka bir
yere, başka bir kişiye verilmesi; bunun da başka biri tarafından is-
tenmesi yanlıştır.

EVEL CAN, SOYRA CANAN.

Canımız sevgililerimiz, dostlarımız da olsa her insandan daha önce
gelir.

EVİ EV ÉDEN ARVAT, YURDI ŞÉN ÉDEN DÖVLET.

Bir evi yaşanabilir bir ortam haline getiren o evin hanımıdır. Bir va-
tanı huzur içinde idare edecek olan da devlettir.

EVİNİ İCARA VÉREN ELİNİ YÉRE VÉRİR.

Kiracıyla uğraşmak zordur. İranın zamanında alınamaması veya hiç
alınamaması, kiracının kalabalık bir aile olması ve evi hor kullana-
narak yıpratması, uygunsuz kişileri misafir etmesi gibi sorunlar mal
sahibinin başını ağrıtır.

EVİY YİH, ÜZİY AĞART .

Bütün imkânlarını kullan, gerekirse doğacak zararlara da katlan ki
insanların yüzüne bakabilesin gibi bir anlamının yanı sıra misafire
ikramda gerekirse imkânlarını zorla ama misafire mahcup olma.

EVELDEN 'ARDI, ŞİNDİ KÂR OLDI.

Her bir zamanın kendine özgü değer yargıları vardır ve bu yargılar
durmadan değişir, durur.Eski zamanda yapılması ayıp şeyler şimdi-

lerde insanların çekinmeden yaptığı meslekler haline gelir.

EVEL TE'AM, SOYRA KELAM.

Önce yemeğini ye, sonra konuş. Sofrada aşırı olmamak koşuluyla konuşmanın bir sakıncası olmamakla beraber, bu söz ataerkil, kalabalık aileler için daha bir geçerlidir. Sofrada aynı kaptan yemek yendiği için yemeğin bitmesi konuşanların aç kalması söz konusudur

EVLADI OLMİYANIN MERHEMETİ OLMAZ.

İnsan, acımanın ne olduğunu ana veya baba olunca anlar.

EVLAT ATAŞI ÇETİN Bİ İNTİHAMDIR.

Evladı ölen kişinin yüreğine dayanılmaz bir ateş düşer, bu Allah'ın insanı çektiği zor bir sınavdır. Bu sınavı bu bilinç ve sabırla geçiren kişi kurtuluşa erer.

EVLAT 'EDİDİR (EVLADÜKÜM 'EDÜVÜKÜM).

Çocukların yokluğu ayrı bir dert, varlığı ayrı bir derttir. Bu iki ayrı dert insanı ömür boyu kemiren dertlerdir.

EVLAT 'EZİZ, TERBİYE DAHA 'EZİZ.

Evlad önemlidir ama hayırlı evlat daha önemli olduğu için ona terbiye vermek daha önemlidir.

EVLENENDEN EV YAPANA ALLAH YARDIM ÉDER.

İyi niyetle hayırlı bir işe girersen Allah, her konuda sana yardımcı olur.

EV YİHANIN EVİNİ YİHALLAR.

Başkasına haksızlık edenler, başkasının hakkını gasp edenler, birilerinin mutluluğunu veya evliliğini yıkanlar sonunda aynı akıbete uğrar.

EVİY ÉNİŞ OLACAĞ, HULHİY GÉNİŞ OLACAĞ.

İnsanın iş yapabilme erki, sabrı, neşesi yerinde olmalı, evinin yolu da zor çıkılabilir olmamalı ki hiçbir zorluk yaşamadan insan hayat-tan zevk alabilsin.

'E

'EBA DA BİR ÇUHA DA BİR GÉYENE :

Koşullar ne olursa olsun alçak gönüllülük esastır. Her insan ekonomik durumuna göre giyinir. Aba ucuz bir kumaştır. Çuha pahalı bir kumaştır. Ama sonuçta ikisi de giysidir.

'EBALIYI GENDİ BEGENMİY, ÇUHALI GENDİNİ BEGENMİY.

Yoksulu kendi beğenmediği, zenginin de onu beğenmediği kişiler kendine denk olanı aramadığı için evlenemez.

'EBDAL DÜĞİNDEN, UŞAH OYINDAN 'ECİZMEZ.

Aynı konu üzerinde, aynı şakalar içinde kalan ve bunlardan zevk alan kişiler için söylenmiştir.

'EBDALIN 'EKLİ; YA S..ARKEN YA KAÇARKEN BAŞINA GELİR.

Tam düşünmeden bir işe girişen kişilerin akılları ancak çok sıkıştıklarında başlarına gelir.

'EBDESSİZ ADAMA NAMAZ DAYANMAZ.

Bir işin zahmetine katlanmayanlar, gereken şartları yerine getirmek durumunda olmayanlar için o işi yapmak kolaydır ama o kişiler sonuca katlanmak zorundadır.

'ECEMİ KATIR YÜKİNİ KAPI ÖĞİNDE ÉNDİRİR:

Acemi insanlarla iş yapmaya, onlara iş yaptırmaya kalkma, onların ne zaman, ne yapacakları hiç belli olmaz; olur ki onların boz dukları işi sen düzeltmek zorunda kalırsın.

'EKİL ADAMA EN BÖYÜK SERMİYEDİR.

Sermayeyi akıl idare eder. En büyük sermayeleri, en büyük kuruluşları eriten şey, akılsızlıktır.

'EKİL Bİ PULA ONI DA ALAN YOĞ :

Herkes kendi aklından razıdır, kimse kimsenin aklını beğenmez.

‘EKILLAR MEZZADA ÇIHMIŞ, HERKEZ ‘EKLİNİ ALMIŞ.

İnsan öyle bir yaratıktır ki aklından asla şüpheye düşmez.

‘EKILLAR MEZZADA ÇIHMIŞ, HERKEZ ‘EKLİNİ ALMIŞ; KİMSE ŞAN SİNİ İSTEMEMİŞ.

İnsan en kötü duruma düşse bile kendi aklından şüpheye düşmez ve haklılığını savunur. Her durumda şanssızlığından yakınıır.

‘EĞİLLİ DÜŞÜNENE KEDER DELİ OĞLİNİ EVERİR.

Hayırlı bir girişimde iyi niyetle başlamak, ince eleyp sık dokumamak gerekir; bazı fırsatlar bu nedenle kaçabilir.

‘EĞİLLİ KATAR KATAR YİR, ‘EĞİLSİZ SATAR SATAR YİR.

Akıllı insan tutumlu olur, malına mal katar; sonunu düşünmeyen insan elindekileri satarak yaşamaya çalışır ve sonunda malsız kala bilir.

‘EĞİLLİ SAHLAR SAHLAR YİR, ‘EĞİLSİZ SATAR SATAR YİR.

Akıllı insan tüketeceği şeyin ,zamanlamasını iyi yapar; tüketimini, harcamasını ; dara düştüğünde yapar. Sonunu düşünmeyen insan zamansız tüketeceğinden hem parasını hem malını tüketir.

‘EĞRAP ÉTMEZ, ‘EĞRIBANIN ‘EĞRABIYA ÉTTİĞİNİ.

Bir insana yıkım derecesindeki en büyük zararı yine kendi akrabaları verir.

‘ELEMÉ SEÇER VÉRİLLER, BİZ S..AR VÉRİLLER.

Şansının kötülüğünden yakınan insanlar, ilişki kurmak zorunda kaldıkları çevrelerinin ve amirlerinin kalitesizliğinden yakınıır.

‘ELEMÉ SERMİYE LAZIM.

Bazı insanlar herhangi bir işleri veya bilgi birikimleri olmadığı için başkalarını dedikodu ederek zaman geçirmeyi alışkanlık edinmiştir. Bilerek veya bilmeyerek bir yanlış yapıp onların diline düşmeyelim.

‘EMMİ BABA YARISIDIR.

Babası olmayan veya herhangi bir ortamda babası bulunmayan kişilerin amcaları yeğenlerinden sorumlu tutulur. Yeğenin yeri gel diğinde derdini gidermek, sıkıntısını çekmek, borcunu ödemek am caya düşer.

‘EMMİ KIZI KİRİRSE ‘EMMİ OĞLININ BOYNINADIR (BOYNINA KALIR).

Akraba ile evliliği teşvik eden bu söz, herhangi bir nedenle baba evinde kalmış, yuva kuramamış kızların amcası oğlu tarafından alınması gerektiğini anlatır.

‘EMMİM, DAYIM; HEPSİNDEN ALDIM PAYIM.

Birinci derecede olsa bile akrabalarımın gereken zararı gördüm; insan, başı dara düştüğünde akrabalarına bile güvenme melidir.

‘EREFİ GÜNİ YALAN SÖLİYENİN BAYRAMDA ÜZİ KARA OLIR.

Yalan er geç ortaya çıkar. Bir gerçeği sonsuza kadar gizlemenin imkânı olamaz.

‘EŞKİYANIN DÜŞKİNİ, BAYAZ GÉYER KİŞ GÜNİ.

Yaşadığı güzel günlerden sonra kötü günler yaşamaya başlayan kişiler giyimleriyle bile çevreye gülünç olurlar.

‘ETTAR BAZARI BAŞTAN BAŞA, HERKEZ RİŞKİNİ YİR.

Rızık Allah’ın vergisidir. Allah, insana rızık vermek için müşteriyi vasıta kılar.

‘EYİPSİZ DOST ARIYANIN DOSTI OLMAZ.

Hatasız kul yoktur, hatasız, kusursuz bir arkadaş ararsan dostsuz kalma tehlikesiyle yüzleşirsin. Unutma ki senin de kusurlarını, hatalarını ve ayıplarını görecektir kişilerle karşılaşacaksın. Dost dostun hatasını hoş görmelidir.

‘EYRETİ ATA BİNEN TÉZ ÉNER.

Kullandığın araç, oturduğun yer, kullandığın sermaye emanetse o emanetin senden ne zaman alınacağı hiç belli olmaz. Onları kendi malınmış gibi kullanma gafletinde bulunma.

É

ÉDEN BULIR, İNGİLDİYEN ÖLİR.

Zalimler zulümlerinin karşılığını bulur ve acınacak duruma düşerek kötü bir sonla karşı karşıya kalır.

ÉDEN BULIR, İNGİLDİYİP ÖLİR.

Zalimler zulümlerinin karşılığını bulur ve acınacak duruma düşerek kötü bir sonla karşı karşıya kalır.

ÉL AĞZINDAN ŞORBA İÇİLMEZ.

Birileri istiyor diye bir girişimde bulunmak, bir işe kalkışmak doğru değildir, karın doyurmaz.

ÉL ATINA BİNEN TÉZ ÉNER.

Kullandığın araç, oturduğun yer, kullandığın sermaye emanetse o emanetin senden ne zaman alınacağı hiç belli olmaz. Onları kendi malınmış gibi kullanma gafletinde bulunma.

ÉL ELİNNEN İLAN TUT, ONI DA YALAN TUT.

Gereken titizliği göstermeyeceği için başkasının eliyle tapılan işe güvenme.

ÉL ÉLİN NESİNE, ZİLGİTTAN GİDER YASINA :

Bir acıyı ancak o acıyı çeken ve o acıya tanık olan, o acıdan etkilenen kişiler duyar. Bu acı bunların dışında kalanları pek de ilgilendirmez. Görüntüyü kurtarmak, üzgün görünerek sana şirin görünmek için yanında yer alırlar. Kimse başkasının ateşine yanmaya yanaşmaz.

ÉL NE YİDİ DÉMEZ, NE GÉYDİ DÉR.

Yediğin şey nasıl olsa karnındadır, görünmez. Bu nedenle kimse yediklerin hakkında konuşamaz ama giydiklerin herkesin gözü önündedir. Giyim kuşamına önem ver.

ÉLDE BULINIR, BEGDE BULINMAZ.

Herkesin bir eksiği vardır. Bu eksiğin de kimde olduğunu kimse bilemez. Ummadığımız kişiler ummadığımız şeylere sahip olabilirler.

ÉLDEKİ YARA DİVAR DELİĞİ :

Başkalarının acıları bizim için duvardaki oyuk gibi yok hükmündedir. Acıyı ancak çeken bilir.

ÉLE SERMİYE LAZIM :

Birileri sürekli olarak dedikodu edecek kişi ve konu arayarak, onları dedikodu yaparak eğleniyor, birbirimizle uğraşarak onlara dedikodu konusu olmayalım.

ÉLDEN GELEN ÖĞİN OLMAZ, O DA VAHTINDA BULINMAZ.

Başkalarına güvenerek yaşanmaz. Onların yapacakları yardım, yetersiz ve zamansız olabilir. Minnetsiz yaşamak için alman gereken tedbirleri almayı ihmal etme.

ÉL YUMRIĞINI YİMİYEN GENDİ YUMRIĞINI DEĞİRMEN DAŞI ZANNÉDER.

Her insan kendini çevresinin en güçlüsü, en akıllısı sayar. İnsan kendi aklının gerçek kapasitesini, yumruğunun gücünü başkalarıyla girdiği olumlu veya olumsuz ilişkiler sonunda anlar.

ÉLİN ATINA BİNEN TÉZ ÉNER.

Başkalarının yardımına güvenerek yola çıkan, bir işe girişen kişi yarı yolda kalır.

ÉLİN DAŞI UZAĞA GİDER.

Elin dedikodusu bitmez üstelik bu dedikodular hesap edilemeyecek kadar yayılır ve hesap edilemeyecek kadar uzun süre etkisini gösterir.

ÉLİN ÉYYİSİ OLMAZ, İTİN DAYISI OLMAZ.

Ne kadar dost görünürse görünsün yabancılar insanın gerçek anlamda iyiliğini istemez. Bizim için üzülen, bizimle sevenler ancak akrabalarımızdır

ÉLİN VEFASI OLMAZ, ZÉHÉRİN ŞİFASI OLMAZ.

Yabancılarda sadakat, fedakârlık, dostluk gibi duygular aramak, zehirde şifa aramak kadar saçmadır.

ÉLİN ZIMZIRIĞINI YİMİYEN, GENDİ ZIMZIRIĞINI KUVETLİ BİLİR.

Her insan kendini çevresinin en güçlüsü, en akıllısı sayar. İnsan ak-
lının gerçek kapasitesini, yumruğunun gücünü başkalarıyla girdi-
ği olumlu veya olumsuz ilişkiler sonunda anlar.

ÉR KAHAN YOL ALIR, ÉR EVLENEN DÖL ALIR.

Yola erken çıkan insan menziline erken varır, erken evlenen kişi ça-
buk çoluk çocuk sahibi olarak güçlü bir aileye sahip olur.

ÉRKEĞİ ARVAT, ARVADI ALTIN, ALTINI ATAŞ ERİDİR.

Erkeğin kadına, kadının altına, altının ateşe zaafı vardır. Bu zaafılar
onlara her zaman pahalya mal olur.

ÉRKEK ÉŞŞEK ARHASINDA SUPPA GEZDİRMEZ.

Erkekler çoluk çocuklarıyla birlikte dolaşmazlar. Erkeklerin hanımla
rını, kızlarını dolaştırması onları başkalarına göstermesi gibi algıla-
nır biçiminde kuru bir erkeklik ifade eden bir sözdür. Zamanımızda
erkekler bu sözü hanımlarına işlerine geldiği zaman, arkadaşlarına
da böbürlenmek için kullanır.

ÉRKEK SEL, ARVAT GÖL.

Evin erkeği gezer, dolaşır; bir sel gibi etrafa ve kendine zarar verir
ama hanımı ve evi onun son durağıdır. Bu sözün bir anlamı da ka-
dının ve erkeğin cinsel işlevlerini akla getirir.

ÉŞŞEGE CİLVE YAP DÉMİŞLER, KAHMIŞ FİSKE ATMIŞ.

Bazı kişiler nazlanayım, cilve yapayım, biraz eğleneyim derken bu-
nun ölçüsünü bir türlü ayarlayamaz ve kırıcı olur.

ÉŞŞEGE KUYRIĞI YÜK DEGİL.

Kişi yapmak zorunda olduğu görevler nedeniyle yakınmamalı ve
kimseye minnet etmemelidir. İnsan yapmak zorunda olduğu iş ne-
deniyle sızlanmamalıdır.

ÉŞŞEGİ ÇAMIRA DÜŞENİN SEHEBİNDEN HİRLİSİ YOHTIR.

Kötü duruma düşen, başına bir felaket gelen kişinin problemini an-
cak ona sahip çıkanlar çözebilir.

ÉŞŞEGİ METHÉTME, GENDİNİ AT SANIR.

Değersiz insanlara değerinden fazla değer verirsen o kişiye özgü-
ven kazandırır ve o kişi kendini bir şeyler saymaya başlayarak saç-
ma sapan işler yapıp haddini aşar ve seni pişman eder.

ÉŞŞEGİ SÜREN OSSIRIĞINA DAYANIR.

Bir işi yapmaya kalkışan kişi, o işin zorluklarına katlanabilmeli; bir hata yaptığında yaptığıнын cezasını çekmeyi, işi yaparken zarar verdiği kişiden gelecek kötülöklere göğüs germeyi göze alabilmelidir anlamının yanı sıra birine şaka yapan kişi şaka yapılan kişinin verebileceğı her türlü tepkiyi göze alabilmelidir gibi bir anlamı da vardır.

ÉŞŞEGİY PEHKEM BAĞLA, KÖNŞİY HIRHIZ ÇİHATMA.

Bir olay olmadan önce o olayın olmaması için her türlü tedbiri al ki sonradan suçlu arama gayretini göstermene gerek kalmasin. Bu sa yede hem boşuna yorulmamış olursun hem de dostlarından, komşularından şüphelenmek gibi onların vebalini alacak, onları kırarak durumlara düşmezsin.

ÉŞŞEK ÇALIŞIR AT ÜÇÜN.

Toplumda bir işin zahmetine katlananlarla o işin nimetinden yararlanan kişiler aynı değildir. Bu söz aynı zamanda kadının ve erkeğın ailevi fonksiyonlarını özetler.

ÉŞŞEK ZEHFERANDAN NE AYNAR.

Bazı kişiler ellerinde bulunan değerin kıymetini anlamaz ve o nime-ti değerlendiremez.

ÉŞŞEKTEN AT OLMAZ, CİGERİNDEN AŞ OLMAZ.

Ne yaparsan yap kapasitesi olmayan kişilere ne asalet yükleyebilirsin ne de onu yüceltebilirsin; çünkü onların eşek olmak ve eşek kalmak gibi bir özellikleri vardır.

ÉTME BULIRSAN, İNGİLDEME ÖLİRSEN.

Yapacağın kötölükler er geç sana döner ve sen bunun bedelini çok ağır ödemek zorunda kalırsın.

ÉYYİ ADAMA KANLI OL, KÖTİ ADAMA BORÇLI OLMA.

Kendini bilmeyen, insanî değerlerden nasibini almamış insanlara borçlu olmaktan uzak dur, kendi kendini taşıyabilen kişilerle kanlı bıçaklı düşman olmayı tercih et.

ÉYYİ MAL, KÖTİ GÜN ÜÇÜNDÜR.

Edindiğın mal mülk helal parayla kazanılmışsa o mal en dar gününde senin yardımına koşar. Kötü günümüzde imdadımıza yetişmeyen paranın veya malın meşru olmama tehlikesi vardır.

ÉYYİ NAM ALTIN KEMERDEN EVLADIR.

Servet hem erimeye, bölünmeye mahkûmdur hem de birileri tarafından çalınmaya hazırdır, bu yüzden; geçicidir. Toplumda iyi izler bırakarak şöhrete ulaşılanların adları yaşayacağından iyi bir isim olmak, servet sahibi olmaya tercih edilir.

ÉYYİ OLACAĞI HESTENİN DOĞTOR AYAĞINA GELİR.

Allah bir derdin şifasını dilerse onun şifasını hastanın ayağına gönderir gibi bir anlamının yanı sıra bir ortamda çözümü tartışılan bir meselenin çözümünü Allah dilerse o problemi çözecek kişi o ortamda bitiverir gibi bir anlamı daha vardır.

ÉYYİLİĞİ ÉT, DENGİZE AT; YA HALIK BİLİR YA BALIK.

İyilik kime yapılırsa yapılsın kaybolmaz. İnsan nezdinde kaybolursa bile Allah huzurunda karşılığını fazlasıyla bulur.

ÉYYİLİĞİ ÉTME, EVİYE YÉTME.

İyilik ettiğin kişiden kısa zamanda bir kötülük gelme olasılığı vardır. Çünkü iyilik ettiğin kişi minnet borcunu ödemek yerine sana bir kötülük yaparak seni küstürür ve aklınca minnet borcunu ödemekten kurtulur. Bazı insanlara yapılan iyilik onları yoldan çıkarır anlamı da vardır.

ÉYYİLİĞİ ÉYYİLİĞİ HER GİŞİNİN KÂRI, KÖTİLİĞİ ÉYYİLİĞİ ER GİŞİNİN KÂRI.

Sana yapılan iyiliğe iyilikle karşılık vermek herkesin yapabileceği, yapılan kötülüğe iyilikle karşılık vermek ve kötülük yapanı utandırmak olgun insanların yapabileceği bir iştir.

ÉYYİLİĞİ ÉTME, EVİYE YÉTME.

Bazı insanlar kendilerine yapılan iyiliğe kötülükle karşılık verir. Kendilerine yapılan iyiliğin karşılığını vermekten acizdirler. Bu nedenle iyilik yapan insana bir kötülük yapar ve onun küsmesini sağlar ve bu yolla iyiliğin karşılığını vermek zorunluluğundan kurtulur.

ÉYYİLİĞİ İKİ BAŞTANDIR.

Bir toplumda iki kişi arasındaki iyilik karşılıklı değilse, iyilik havada kalır ve iyiliğin değeri olmaz.

ÉYYİLİĞİTAN ÉYYİSİ YOHTIR .

İnsanlara iyilikten başka bir şey yapmayı düşünme. İyi insan olma-

nın olmazsa olmazı budur.

ÉYYİ MAL YÉRDE ҚALACAĞINA KÖTİ ҚARIN YIRTILSIN.

Çok yemek yiyen insanların oburluklarına mazeret olarak uydur-
dukları bir sözdür.

F

FALA İNANMA FALDAN DA KALMA.

Fala inanmak geleceği söyletmek anlamında olduğundan ve gelecekte sadece Allah'ın haberdar olacağından yanlış ve haramdır. Bu yüzden fala inanma ama fal insanda var olan umutları yaşatmak için bir teselli olacağından inanmamak şartıyla fala bakılabilir.

FEKİR ATA BİNSE SELAM ALMAZ.

Bir insan toplumda kazandığı konumla tanınır. Hangi koşullar altında olursa olsun bu konumlanmayı değiştiremez, anlamının yanı sıra yoksul insan son-radan görme kabul edildiğinden havaya çabuk girer ve kibirlenmeye başlar anlamını da içermektedir.

FEKİR GEYSE NERDEN BULDİY, ZENGİN GEYSE HERLİ OLSIN :

Varlıklı insanların güzel ve yeni giysileri hep iyi dileklerle karşılandığı halde yoksulun giydikleri acabalar biçiminde tepki bulur.

FEKİR OYNAMAGA KAHANDA NAĞARA PATLAR.

Yoksulun şansı yaver gitmediğinden yüzü gülmez, aklına eğlenmek gelmez ama böyle bir istek duyduğunda da en olumlu ortamlarda bile şartlar tersine döner.

FEKİR HIRIZLIĞA ÇIHANDA AY AŞAMDAN DOĞAR.

Şansı yaver gitmeyen insanların şans yüzüne gülmez. En olmaz zamanlarda en olmaz şanssızlıklarla karşılaşır.

FEKİRİN BAŞI KILTINDA KALACAĞIYA ZENGİNİN AYAĞI KILTINDA ÖL.

Kötü koşullar altında hiçbir ümidi olmadan yaşamaktansa iyi koşullarda ölmek yeğdir.

FEKİRİN HESTESİNİ, ZENGİNİN KEHPESİNİ SORMAZLAR.

Yoksul insanlara ilgi azdır ama yoksul hastaya ilgi hiç yoktur. Yoksul hasta sorulduğunda soran kişinin başına iş ve masraf açılacağı endişesiyle genelde kimse kendine göre böyle bir hataya düşmez. Ayrıca yoksulun yüzü genelde soğuk olduğundan hasta bir yoksulun yüzü daha soğuk olur. Zengin kişilerden de ahlaksız bir yakınını sor-mak da zengini kızdırmak, küstürmek olasılığı yüzünden yanlıştır. Çünkü sonuçta onun bir ayıbını yüzüne vurmuş olursun. Yine genelde zengine yaklaşarak ondan çeşitli çıkarlar elde etme ihtimali nedeniyle kimse bir zengini kızdırmak ve kendinden uzaklaştırmak istemediğinden zenginin ayıplarını yüzüne vurmayı bu gibi kişiler göze alamaz.

FEKİRLİH 'EYİP DEĞİL, TEMBELLİH 'EYİP.

İnsanlar toplumsal konumları yüzünden değil, tembellikleri yüzünden ayıplanır.

FIKARANIN DÜŞKİNİ BAYAZ GÉYER KİŞ GÜNİ .

Mevsim koşullarına uygun olmayan kıyafetlerle dolaşan kişiler toplumda alay konusu olurlar.

G

GÂVUR EKMEĞİ YİYEN GÂVUR KİLİNCİ ÇEKER.

Bugün birinden para alan, yardım gören kişi yarın o kişiden emir almaya başlar. Aldığı emirle de yaptıkları, içinde doğup büyüdüğü toplumun değer yargılarına ters düşer, toplum düşmanı bir insan oluverir.

GÂVURIN KÖRHİSİ 'ELİDENDİR.

Kişi ne kadar zalim ve korkusuz olursa olsun onun da çekindiği, korktuğu biri vardır.

GÉÇ OLSIN DA GÜÇ OLMASIN .

Bir işin bitirilmesinde acele davranılmamalı ve sabırlı olunmalıdır. Acele işte hata yapma olasılığının yanı sıra ileride ortaya çıkacak sıkıntılar kişiye daha pahalıya mal olur.

GÉÇİ GEBERSE DE KUYRIĞINI ÉNDİRMEZ.

Bazı kişiler vardır ki ne kadar baskı altında olurlarsa olsunlar inatçılıklarından asla taviz vermezler, bildiklerini okurlar.

GÉÇİ GİDİŞİRSE ÇOBANIN EKMEĞİNE GÖZ TİKER.

Bir kişi azınca zarar vereceği kişinin konumuna bakmaz, kendini idare eden kişilere bile çatmaya, onların yiyip içtiğine göz diker, onlara zarar vermeye başlar. Böyle yapınca da hata yaptığını anlar ve bunu canıyla öder

GÉÇİ GİDİŞİRSE GİDER TEKKİYE SÜRTİŞİR :

Macera arayan veya rahatı kendine batan kişi belanın kendisine gelmesini beklemeyi, belanın üzerine gider ama gidip gideceğine pişman olur. Gereken dersi alır. Bu atasözü cinsellikle de açıklanabilir.

GÉÇİDİ DELİYE YUHLADILLAR.

Bir tehlike anında akıllıveya kurnaz kişiler öne atılmaz, tehlikeyi göze almaz, geride dururlar. Tehlikeli işleri genelde deli cesareti gösteren kişilere yüklerler.

GÉÇİNİN KOTIRI SUYI PİYARIN BAŞINDAN İÇER.

Haddini bilmeyen kişiler kendilerini çok önemli insanların yerine koyar ve en iyi nimetin en temiz, en taze tarafından kendileri için olduğunu varsayarak toplumsal hiyerarşiyi hiçe sayarlar.

GÉÇİNİN UYIZI SUYI PİYARIN BAŞINDAN İÇER.

Haddini bilmeyen kişiler kendilerini çok önemli insanların yerine koyar ve en iyi nimetin en temiz, en taze tarafından kendileri için olduğunu varsayarak toplumsal hiyerarşiyi hiçe sayarlar.

GELDİ HERRAN, GELMEDİ VÉRAN.

Urfa'da tarıma elverişli en geniş alanlar Harran'dadır. Diğer yerlerdeki tarım alanları küçüktür.Yılın kurak geçmesi halinde Harran'da ekin olmaması halinde, piyasaya hakim olan zengin toprak sahipleri harcama yapamaz, fakir fukara ekmek bulamaz, memleket acından ölür.

GELEN GÖÇER, EKEN BİÇER.

Bu dünya geçicidir, her insan ölür. Önemli olan bu dünya tarlasına insanlığa yararlı bir şeyler ekebilmektir.

GELİN ATTA, NESİBİ HEKTA.

Bir kişinin kaderinde nelerin olduğunu kimse bilemez.

GELİN BİLDİĞİNİ İŞLER, KAYNANA DİLİNİ DİŞLER.

Kaynana ne derse desin, gelin eninde sonunda yapacağını yapar ve kaynana susmak zorunda kalır. Bu yüzden kaynanaların fazla müdahaleci olmaması gerekir.

GELİN KÜRSİ GETİRMİŞ; GENDİ ÇİHMİŞ, OTIRMIŞ.

Gelinin getirdiği çeyiz, gelin geldiği eve değil, kendinedir. Onlarla kendine mutlu olacağı bir ortam kurur.

GENÇLİĞİYDA DAŞ DAŞI, İHTİYARKEN Yİ AŞI.

Gençken, iş yapabilme erkin varken çalış ki gençliğinde kazandığın paralar seni yaşlılığında geçindirebilsin.

GENÇLİĞİ UÇAR Bİ KUŞTIR, GÉTTİ Mİ ELE GÉÇMEZ.

Gençlik çok kısa sürer ve biz onu bir gün elimizden kaçıriveririz.

GENÇLİH UÇAR Bİ KUŞTIR, İHTİYARLIH Bİ NAÇAR İŞTİR.

Gençlik çok kısa sürer ve elden çabuk gider, yaşlılık ise çaresizlik çağıdır.

GENDİ DÜŞEN AĞLAMAZ.

Bir insan kendi hatasıyla acınacak duruma düşmüşse o insanın yakınmaya, ağlayıp sızlanmaya hakkı yoktur.

GENDİ DÜŞEN AĞLAMAZ, AĞLARSA İKİ GÖZİ KÖR OLIR.

Bir insan kendi hatasıyla acınacak duruma düşmüşse o insanın ya kınmaya, ağlayıp sızlanmaya hakkı yoktur.

GENDİ DÜŞEN AĞLAMAZ, CEHD ÉYLE DÜŞMAMAĞA.

Bir insan kendi hatasıyla acınacak duruma düşmüşse o insanın ya kınmaya, ağlayıp sızlanmaya hakkı yoktur. Onun için acınacak duruma düşmemize neden olacak hatalardan kaçınalım, düşünerek adım atalım.

GENDİ GENDİNE KÖNİŞAN DELİ(DİR).

İnsan kendi kendiyile konuşmaya başlamışsa ya yalnızlıktan ya da sıkıntıların çokluğundandır. Bu da düpedüz delilik emareleridir.

GENDİ GÖZİNDƏHKİ MERTEĞİ GÖRMEZ, ELİN GÖZİNDƏHKİ ÇÖPİ GÖRİR.

Kendisindeki büyük kusurları görmeyerek ya da görmezlikten gelerek başkasının küçük kusurlarını diline dolayan kişiler nasıl bir gülünç duruma düşüklerinin farkında olmazlar.

GESTEN ÇİHAN TOKACI, HEMAMDAN ÇİHAN CURINI YUDAR.

Çamaşır yıkayan kadın çok acıkır, hamamdan çıkan kadın ise susar.

GEZEN KURT AÇ KALMAZ.

Rızık ayağa gelmez, insanoğlu rızkının peşinde koşmalıdır.

GEZEN TAVUĞ AYAĞINDA P.. GETİRİR.

Çok gezen kadın, kötü niyetli insanların hedefindedir. Gezen kadın ya bir kötü niyetin kurbanı olur ya da gezen kadın hakkında bol bol dedikodu üretilir.

GEZMAHNAN ADAM OLINSADI, İTLER ADAM OLIRDI.

Oturup bir işin bir ucundan tutmak gerekir. Boş gezerek hiçbir şey elde edilemez.

GİŞİM 'EŞŞE DÉSE, 'ELEM PAŞA DÉR.

Biz, birbirimizin kıymetini bilip, ağırlarsak, birbirimize saygı göstersek başkaları da bize kıymet verir.

GİŞİ KIZI BEŞİK ÖĞİNDE BELLİ OLIR.

Özellikle ataerkil ailelerde o aileye gelen gelin çocuk sahibi olup, çocuğa bakabilen bir kadın olduktan sonra geline gelin muamelesi yapılır.

GİŞİM İT OLSIN, GETİRDİĞİ ET OLSIN.

Kocam kim olursa olsun, önceliğim koca evinde karnımın doymasıdır.

GİŞİM ÖLSE ETEĞİM YANAR, KARDAŞIM ÖLSE CİGERİM YANAR.

Yaşamayı önemli olma konusunda, kardeş mi koca mı seçiminde kadın kardeş tercihi kullanılmıştır. Bir mantığa göre koca öldüğünde etek yanar ama etek yenisiyle değiştirilir, kardeş öldüğünde ise yanan ciğerin yenilenmesi, onarılması söz konusu değildir.

GİZLİ BUĞIYA GİDENİN EŞKERE DÖLİ OLIR.

İşi ne kadar gizli yaparsan yap mutlaka bir gün açığa çıkar.

GÖĞ GÜRLEMEZSE KUL ALLAH ALLAH DÉMEZ.

Allah, kulun aklına ancak darda kaldığı zaman gelir.

GÖN YUHA YERDEN DELİNİR.

Her eşyanın bir zayıf tarafı, her insanın bir zaafı, her toplumun zayıf bir halkası vardır gibi anlamlarının yanı sıra bir ekonomik krizden önce yoksullar olumsuz etkilenir gibi bir anlamı da vardır.

G.. KİSİMETTEN ÇİHTİ Mİ UHÇIR ARHADAN KOPAR.

Şanssızlık baş gösterince aksilikler arka arkaya gelir.

GÖYİL KİMİ SEVERSE GÖZZEL ODUR.

Güzellik görecelidir. Biri için çirkin olan, bir başkası için güzeldir.

GÖYİLSİZ AVA GİDEN İT NE AVLAR.

Bir iş gönülden yapılmazsa o işin başarıma şansı yoktur.

GÖYİLSİZ YİNER AŞ, YA KARIN ARGİDİR YA BAŞ.

Gönülsüz gittiğimiz yemekler, içimize sinmeyen nimetler, minnetli ikramlar ya sağlığınıza ya da geleceğimize zarar verir.

GÖYİNİ NAMAZDA OLANIN KULAĞI EZANDA OLUR.

Bir işi yapmaya niyetli olan kişi, o işle ilgili ayrıntıları ve o işi yapacağı zamanı iyi gözetmelidir.

GÖZ GÖRDİĞİNDAN KORHAR.

Ne kadar anlatırsan anlat tehlikeyi görmeyen, riski yaşamayan kişiye tehlikenin boyutlarını anlatamazsın.

GÖZ GÖRMEDİ Mİ KARIN DOYDIM DÉMEZ.

Bir insanın karnını doyurmadan önce gözünü doyurmaliyiz.

GÖZE YASSAH YOHTIR.

Göze görme diyemediğimizden görülmesinden çekindiğimiz şeyleri kimsenin görmediği yerde ve zamanda yapmalıyız.

GÖZİY KİM OYDI, KAVUM OYDI; ONIN ÜÇÜN DERİN OYDI.

İnsana zararın en büyüğünü kendi akrabaları verir.

GÖZZEL YATAHTA, ÇİRKİN KAPIDA BEKLER :

Güzelliğinden emin olanların kocalarını ağırlamaya ihtiyaçları yoktur ama çirkinler kocalarının gözüne girebilmek için onları kapıda karşılamak ve ağırlamak gibi bir görevleri vardır.

GÖZZELDEN DAŞ DAŞI, ÇİRKİNDEN YİME AŞI.

Yapılan işin zevki o işi beraber yaptığımız insanlarla çıkar. Hoşlanmadığımız insanlarla nimetlenmek yerine, hoşlandığımız insanlar la cefa çekmek tercih edilir.

GÖZZELDEN YAR EKSİLMEZ, ÇİRKİNDEN ÇOR EKSİLMEZ.

Güzelin seveni ve isteyen çoktur, çirkin ise istenmediği için kısıncalıktan yataklara düşer.

GÖZZELİN HÜSNİ KİMİN HULHİ DA GÖZZEL GEREK.

Güzel, hem görüntü hem huy bakımından güzel olmalıdır.

GÖZZELİN YUHİDAN KAHIŞI, ÇİRKİNİN HEMAMDAN ÇIHIŞI.

Güzeller uykudan kalkarken, çirkinler de ancak hamamdan çıkar-ken biraz güzel göründüklerinden nazlı olur ve nazlanırlar.

GÜL DÉDİĞİY TÉZ SOLAR; Bİ GÜLNEN 'ÜMİR GÉÇMEZ.

Çok evlilik taraftarı olan kişiler tarafından söylenmiş bir sözdür. Bu kişilere göre kadın, doğumlar, çocuk bakımı ve ev işleri gibi nedenlerle çabuk çöker. Kadını bir kumayla yenilemek gerekir.

GÜMEN ÉTME VARLIĞA, DÜŞERSEN DARLIĞA.

Varlık ve varıllık güvenilecek şeyler değildir; servetin bir gün, bir nedenle, bir şekilde erir ve sen yoksullaşırsın.

GÜMEN OLMAZ KASSABA, HEMAMÇIYA BERBERE .

Kasap, berber ve hamamcı müşterisi çok olan ve her kesimden müşteriyle çalışan kişilerdir. Onlara sakın sırrını söyleme, onların dedikodularına muhatap olma, onlarla iyi geçinmenin yolunu bul.

GÜN VAR, AYI BÉSLER; AY VAR, GÜNİ BÉSLEMEZ.

Bazen bir günlük kazanç bir ailenin bir aylık masrafını karşılar, bazen de bir aylık kazanç bir ailenin bir günlük geçimini sağlayamaz. Rızkın ne kadar ve ne zaman geleceği belli olmaz.

GÜN VAR AYI BÉSLER, AY VAR GÜNİ BÉSLER.

Ticarette paranın ne zaman, ne kadar kazanılacağı belli olmaz. Bazen bir günlük kazançla bir aylık geçim parası çıkar, bazen de bir aylık kazançla bir günlük geçim ihtiyacı karşılanır.

GÜNDİZ ÇIRA YANDIRAN GÉCE KARANNİHTA KALIR.

Elindeki imkânları gerekmediği zamanlarda harcayanlar, harcama zamanı geldiğinde o imkândan mahrum kalırlar.

GÜNDİZİN ŞERİ, GECENİN HÉRİNDEN ÉYYİDİR.

Dar zamanda aceleyle ve iyi niyetle yapılan iş, geniş zamanda yanlış yapılan işe tercih edilir.

Ğ

ĞAFILA KELAM NAFİLE KELAM.

Bir kişi kendisinden ve yaşadığı toplumdan uzaksa ona laf anlatmaya kalkışmak gereksizdir.

ĞEMMAZ OLMAZSA TİLKİ ÇARŞIDA GEZER.

Toplumun huzurunu bozan ispiyoncular olmasa herkes kardeşçe yaşar, anlamını taşıdığı gibi tam karşıt olarak gerçekleri söyleyenler olmasa kötü niyetli kişiler açığa çıkarılamaz anlamını da ıçerir.

HAHA KÉF LAZIM :

Birileri sürekli olarak dedikodu edecek kişi ve konu arayarak eğleniyor, birbirimizle uğraşarak onlara dedikodu konusu olmayalım.

HAHIN P..I BİLE ŞİRİNDİR.

Kendi başarılarımız, kendi işlerimiz içimizdeki biri veya birileri tarafından sürekli küçümsenir ve hor görülür. İşte o kişiler başkalarının yaptıklarına daha bir hoşgörüyle bakarlar.

HALININ TOZI BİTMEZ, KERİNİN SÖZİ BİTMEZ.

Bazı insanlar yaşlandığında iş üretmek, yapıcı olmak yerine sürekli konuşmaya tercih eder.

HAN EVİNDE HALAYIH OLACAĞIYA GİŞİ EVİNDE HATIN OL :

Baba evinde her işe koşturup hizmetçilik yapacağına, evlen ve evinin hanımı ol. Orada iş yapsanda kendi işindir hiç olmazsa.

HANIM KIRDI KEZA, HALAYIH KIRDI CEZA .

Toplumun yanlış değer yargılarını anlatan bu söz, suçu işleyenin konumuna göre ceza verilir anlamını taşır. Evin hanımının işlediği bir suç hoş görülür ama aynı suçu işleyen hizmetçi aynı hoşgörüyle karşılanmaz.

HARABA HANA YOLÇI URĞAMAZ.

Bir mekânın rağbet görmesi, uğrak yeri olması için o mekânın bakımlı olması gerekir.

HATIN ÉTTİ HÉR OLA, HALAYIH ÉTTİ KÔR OLA.

Toplumdan topluma değişmekle beraber bazı toplumlarda bir kabahate gösterilen tepki kabahati işleyen kişiye göre değişir. Kabahati kişinin konumu onun suçlu görülmemesine hatta hoş görül-

mesine neden olabilir.

HATIN GEREK Kİ BEG DOĞIRA.

Soyunun sağlıklı olarak sürmesini isteyen kişi evliliğini mutlaka görmüş, geçirmiş bir ailenin kızıyla yapmalıdır.

HATIN GETİR, BEG DOĞIRSIN .

Oğlunu evlendireceksen kızı temiz meziyetleri olan ve bunlarla tanınan bir aileden al, çünkü alacağın kızın huy ve yüz güzelliği kadar ondan doğacak çocukların dayıları da önemlidir. Çocuk, dayılarından utanmamalı ve onları örnek alarak büyümeli, saygın biri olmalıdır.

HATININ DİRDİ ÇEKİLİR, HALAYIĞIN DİRDİ ÇEKİLMEZ.

Bir yerde amir durumda olan birinin bir işi bitirme konusunda yaptığı aksilikler, sonunda bu işi bitirecek kişi olması bakımından hoşgörüyle karşılanabilir. Fakat o amire bağlı olan ve yetkisi olmayan kişilerin gösterdiği aksiliklere tahammül edilemez.

HAYIN HÖVLİDİR.

Kötü niyetli kişi bu niyeti yüzünden herkesi kötü görür ve herkesten korkar.

HAYIN MA İFLEH.

Kötü niyetli kişinin yaşamı boyunca mutlu olduğu görülmemiştir. Bir insanın yaptığı yanına kalmaz.

HEFİF DAŞTAN G.. SİLELLER.

Toplumda saygı görmek istiyorsan ağzına gelen her sözü söyleme, istediğin her davranışı gösterme, ağırbaşlı ol, başkalarının seninle oynamalarına, seni istismar etmelerine izin verme.

HÉR DÜŞİN KÖNŞİYA, HÉR GELSİN BAŞİYA.

Başkaları hakkında iyi düşünen insanın armağanı iyi şeylerdir.

HÉR ÉTTİY, BAŞA ÇİHAT .

Hayırlı bir işe başlamışsan onu yarım bırakma, tamamla. İnsanlardan senden bir beklenti içine girmişse bu beklentiyi karşılıksız bırakma.

HÉR İSTE KÖNŞİYA, HÉR GELSİN BAŞİYA.

Başkaları hakkında iyi düşünen insanın armağanı iyi şeylerdir.

HÉR İŞ UZARSA ŞER OLIR, ŞER İŞ UZARSA HÉR OLIR :

İyi niyetle başlanan hayırlı bir girişim zaman geçtikçe bıkkınlık verir ve beklenmedik kötülöklere ve kötü sözlere muhatap olur. Hayırlı işlerde acele etmek gerekir. Kötü niyetle başlanan girişimler ise uzadıkça hem etkisini kaybeder hem de ona karşı alınması gereken tedbirler için zaman da kalır.

HÉRLİ EVLAT MALI NÉTSİN, HÉRSİZ EVLAT MALI NÉTSİN.

Hayırlı evlat çalışarak kazanır ve babadan kalan mala ihtiyaç duymaz. Hayırsız evlat babadan kalma malı kısa zamanda tüketeyeğinden onun için de baba malının bir anlamı yoktur.

HÉRLİSİ KIZ EVLADI .

Evlattır ama kız evlat daha hayırlıdır. Ana baba yaşlandığında onlara yardım edecek, yanacak olan kız evlattır. Erkek evlat ekmek parası peşindedir, bu-nun için gurbete gidebilir, erkek evladın hanımı kayınbabasına veya kaynanası-na bakmayacağı için kız evlat daha hayırlıdır.

HESTE OL BENİM ÜÇÜN, BEN ÖLİM SENİY ÜÇÜN.

Benim için küçük bir iyilik yap ki ben de sana günü geldiğinde daha büyük bir iyilik yapma hevesi duyabileyim.

HİRHİZ DA DÉR ALLAH ALLAH, EV SEHEBİ DE .

Hırsız yakalanmamak, ev sahibi soyulmamak ister; herkesin farklı bir beklentisi, herkesin farklı bir korkusu vardır.

HİRHIZA KAPI TAÇA NE.

Kapını kilitleyerek, mallarını iyi korumiaya çalışarak hırsıza engel olamazsın. Nasıl olsa hırsız çalmanın bir yolunu bulur.

HIRTLEK DEDIĞİY KIRH BOĞIM, OTTIZ DOKKIZ DÜŞİN, Bİ SÖLE.

Çok düşün, az konuş. Çok düşünmenin sana bir zararı olmaz ama çok konuşman sana zarar verebilir.

HIZLI KAÇAN ATIN P.I SÉYREK DÜŞER.

Acele yapılan bir işten gereken verim alınamaz.

HOCANIN BOĞAZINDA Yİ YAZILI :

Hocalar boğazına düşkündür sözü hocaların maaş almadığı mahalle halkının yardımlarıyla yarı aç, yarı tok yaşadıkları bir döneme aittir

HOCANIN DÉDİĞİNİ YAP, GÉTTİĞİ YOLDAN GÉTME.

İnsan odur ki düşündüğünü söyler, düşündüğünü yaşar. Düşündü-

ğünü söylemeyen ve yaşamayan kişilere hoca da olsa itibar etme. olsa itibar etme. Ancak hem Allah hem toplum nazarında itibar kazanmak için söylediği doğru sözleri benimse.

HOCANIN YANINDA DİLİY, ŞİHİN YANINDA KĖLBİY TUT

İlim sahiplerinin yanında diline sahip ol, mahcup olma; gönöl erbabının yanında kalbini selim ve sakın tut, küçük duruma düşme.

HOCIYA OĞLIY KÖTİ KÂR ÉDIY DÉMİŞLER, BENİMKİ KURİ YA DE MİŞ.

Herkes yaptığı işten sorumludur. Yapılan işin kötü olması kişinin kendisine zarar verir.

HORIZİ ÇOĞ OLANIN SEBBEĞİ GEÇ OLIR.

Bir işin yapılmasını herkes birbirinden bekliyorsa yapılması gereken işin bitmesi gecikir.

HUY CANIN ALTINDADIR.

Huy, genetik olduğu kadar uzun yıllar süren bir aile eğitimi sonucu oluşan bir alışkanlıktır. Bu alışkanlık kolay kolay bırakılamaz. Hatta yaşam boyu devam eder.

HUY CANIN ALTINDADIR, CAN ÇİHMAZSA HUY ÇİHMAZ.

Huy, genetik olduğu kadar uzun yıllar süren bir aile eğitimi sonucu oluşan bir alışkanlıktır. Bu alışkanlık kolay kolay bırakılamaz. Hatta yaşam boyu devam eder.

HUYLI HUYINI TERGESE YA 'AR OLIR YA 'İBRET.

Kötü bir huyu terk etmek olanaksızdır. Kötü huylu kişi bu huya alıştığından huyu terk etmek ona utanç vesilesi olur, gülünç duruma düşeceğini sanır

HUYLI HUYINI TERİKLEMEZ.

Kötü bir huyu terk etmek olanaksızdır.

HAL HALIN YOLDAŞIDIR.

Herkesin ne kadar değişik olsa da bir hayatı vardır ama sonuçta hayat, bir mücadeledir, herkes mutlu ve huzurlu yaşamak, karnını doyurmak savaşındadır. Sonuçta herkesin derdi aynıdır. İnsanlar birbirlerine karşı anlayışlı olmalıdır.

HECİ HECİYİ BULIR MEKKE'DE, GEVVAT GEVVADI BULIR
'ENTEKYE'DE.

Uzun süre aynı ortamda bulunan kişiler zaman içinde birbirlerinden etkilenir, birbirlerine benzemeye başlarlar gibi bir anlamının yanı sıra aynı meşrepte olan kişilerin birbirlerini bulabileceği ortamlar her yerde vardır gibi bir anlamı da vardır.

HED SİRKE KÜPİNE ZERAR :

Sirke ne kadar keskin olsa kendi küpüne zarar verir. Öfkelerine yenen insanlar da kendilerine ve yakın çevrelerine zarar verirler.

HEF, HEF; 'EBA DA GÉTTİ, NEYE HEF.

Ortada kavga nedeni kalmamışsa kavga etmenin bir anlamı olmaz.

HEKHEBİBALLAH.

Doğrular ve doğru insanlar Allah'ın sevgilisidir.

HEKŞİN SİLLESİNİN SEDASI YOĞ, VURIRSA DEVASI YOĞ .

Gücüne, konumuna, servetine güvenme; ezdiğin insanların beddua-ları bir tutarsa Allah sana öyle bir tokat vurur ki neye uğradığını şaşırır, bir daha da doğrulamazsın.

HEKTAN GELEN HEKTİR, BINI BİLMİYEN EĞMAKTIR.

Allah'tan gelen hayır da olsa şer de olsa isyan etmeden bunu kabul etmek zorundayız. Bunu bilmeyip inkâr etmek ahmaklıktır.

HELALZADA BARIŞTIRIR, HERAMZADA KARIŞTIRIR.

Temiz kişilikli insan kavgadan yana olamaz. Kavgadan yana olanlar temiz kişilikli olamaz.

HELEP BIRDA DEGİL, ARŞIN BIRDA.

Geçmişte yaptığı bir şeyi abartarak anlatan, yapmadığı bir şeyi yapmış gibi anlatan kişilerin anlattıklarını ispatlamaları gerekir.

HELEP MALNAN, ENTEP HERAMNAN, URFA YALANNAN BATAR.

Her varlık hayra işaret değildir. Bir şeyin çokluğu o yörenin batmasına da neden olur. Halep'te mal, Antep'te haram, Urfa'da yalan çoktur.

HEMAMÇI OSSIRIR, KÜLHANÇI BASTIRIR.

Aynı işten ekmek yiyen kişiler işlerinin zarar görmemesi için birbirini destekler.

HEMAMDA ŞARKI SÖLEMAH, KÜLBETTE YALAN SÖLEMAH KOLAYDIR.

Her işin kolay yapıldığı bir ortam vardır. Ses hamamın kubbesinde yankı kazanarak güzelleşir. Gurbette söylenen yalanın da aksini ispat ve iddia etmek de mümkün olmadığından gurbette söylenen yalan açığa çıkmaz.

HERAM GELİR, HELALI DA GÖTİRİR.

Kazancının helal olmasına dikkat et. Haram helal yoldan elde ettiklerini de bitirir.

HERAM MAL GİRDİĞİ DELİKTEN ÇIĞAR.

Haram malın insana bir faydası olmaz.

HERAMIN BİNASI OLMAZ.

Haramdan kazanılan para ve mal kalıcı değildir.

HEREFENE EV YIHMAZ .

Toplu halde yenen yemeklerde yemek için yapılan masraf yiyenler tarafından paylaşılarak ödenirse yemek masrafı kimse için yıkım olmaz.

HERS GELDİ Mİ İMAN TAĞADAN KAÇAR.

Dinde hırsın yeri yoktur. Hırslı bir insan hırslı olduğunu fark ettiği

an kendini bir kez olsun gözden geçirmelidir.

HERSİY HAY ET :

Hırsına yenilme, öfkene hakim ol, zararlı sen çıkarsın.

HERSTEN KAĞAN ZİYANDAN OTIRIR.

Bir işe hırsla giren kişi bir şeyler kazanmış gibi görünse de sonuçta zarar eder. Hırsın yerini akıl ve vicdan almalıdır.

HESSİRİYE OTIRAN DÜŞMANİY OLSA ÇİRTİGİY VURMA.

Misafir kim olursa olsun, bulunduğu mekânda dokunulmazlığı vardır.

HEYADIN OTI ACIDIR.

Başarılarımız yakınlarımızın gözünde fazla önemsenmez.

HEYVANLARDAN KOYIN, İNSANLARDAN KAYIN .

Koyun etiyle, sütüyle, derisiyle, sakatatıyla, uysallığıyla insana yararlıdır ve insana sevimli gelir. Kayın birader de her konuda enişte ye yardım etmeye kalkınca o da enişte için insanların en yararlısı olur.

HEZİRA DAĞ DAŞ DAYANMAZ.

Hazır para zamana direnemez, çabuk biter.

HİLLE HİLLİY BULDIRIR.

Hile yapan kişi mutlaka bunun karşılığını kötü biçimde alır.

HİLLEDEN KAZANAN MİHNETDEN CAN VÉRİR.

Başkalarını kandırarak kazanan kişi büyük sıkıntılar çekerek can verir.

HUKKA HER YERDE KIRH DİRHEM.

İki kere iki dört eder gibi bazı gerçekler hiçbir yerde değişmez; okka kırk dirhemdir, kırk dirhem de bir okkadır.

H

HAYDAN GELEN HUYA GİDER.

Nerden geldiği bilinmeyen nimetlerin gittiği yer de bilinmez, bedavadan kazanılan paranın bereketi olmaz, menşei belli olmayan gelirin ömrü az olur, haram para cepte durmaz çabuk erir gibi anlamı vardır.

HER ARVADIN ADI BİR KARANNIĞI GECEDE DADI BİR.

Kadınlar fizik ve davranış bakımından ne kadar farklı olurlarsa olsunlar yatakta onlardan yararlanma biçimi aynıdır.

HER 'EVLIYANA DAŞ ATILMAZ.

Sana kötülük etmeye kalkan, sana kötü sözler sarf eden her kişiye muhatap olmaya kalkışma.

HER 'EVLIYANA DAŞ ATARSAY ETRAFIYDA DAŞ KALMAZ.

Sana kötülük etmeye kalkan, sana kötü sözler sarf eden her kişiye muhatap olmaya kalkışma.

HER GÂVURIN Bİ 'ELİ'Sİ VARDIR.

Her zalimin, her acımasız insanın koktuğu, çekindiği biri vardır.

HER GÖRDÜĞÜY SEKKELLİYİ BABAY ZANNÉTME.

Dış görünüş seni aldatmasın. İnsanlar yüzden başka , içten başka olabilir. Herkes baban gibi senin iyiliğini düşünmez.

HER İŞİN BAŞI ALLAH.

Dünya geçicidir. Sevinç, keder, iyilik, kötülük, kâr, zarar, evlat, akra ba sonuçta yerini bir boşluğa bırakır. Kalıcı olan Allah'tır; onun rızasını kazan anlamının yanı sıra her işe Allah adıyla yani besmeleyle başlamak gerekir gibi bir anlamı da vardır.

HER KÖVİN Bİ DELİSİ VARDIR.

Her muhitte sözden, öğütten anlamayan, bildiğini söyleyip yapan, yaptığından utanmayan bir kişi bulunur.

HER OT GENDİ KÖKİNDE BİTER.

Herkes doğduğu ve birlikte yaşadığı aileden sorumludur ve o ailenin özelliklerini taşır. Bir insanın ne olduğunu anlamak istiyorsan onun köküne bak.

HER SEKİŞELİN Bİ DARAĞI VARDIR.

Bir kişiye yaptığın muamele veya söylediğin söz, hedefine ulaşsa bile aynı muamele ve sözü başkası için kullanma. Çünkü, insanlar bir örnek değildir.

HER ŞE İNCELIHTAN, ADAM KISMI KABALIHTAN KIRILIR.

İnce ve nazik olan nesneler çabuk kırılır. İnsan nesne değildir ve ka-
ba söz ve davranışlar insanı kırar.

HER ŞEYİN YÉNGİSİ, DOSTIN ESKİSİ.

Yeni eşya, yeni giysi, taze yiyecek makbuldür ama dost eski ve sı-
nanmış olmalıdır

HER TÜKEN KİRASINNAN .

Her işin bir bedeli vardır. İyi şeylere sahip olmak istiyorsan masrafı
na katlanmalısın.

HER YORILANA Bİ HAN YAPILMAZ.

Herkese dilediği imkânları sağlamaya kalkarsan bunu başara
mazsın. Her insan içinde yaşadığı toplumun şartlarına uymalıdır.

HERİF ARVADI SAĞ İSTER, ARVAT HERİFİ VAR İSTER.

Koca, eşini sağlıklı ister; eş hastalandığında ev işleri ihmal edildi-
ğinden evin huzuru kaçır. Bu yüzden sık sık hastalanan veya has-
talandığını söyleyen kadın kocasını bezdirir. Kadınlar ise eşlerinin
varlıklı olmasını, istediği her şeyin eve çabucak girmesini ister. Hep
“yok” diyen erkek, eşini bezdirir.

HERİF ÖKİZ DİRDİNDE, ARVAT SAĞKIZ DİRDİNDE.

Bazı kadınlar, kocaları büyük sıkıntılarla boğuşurken çok küçük is-
tekler yüzünden kocalarının huzurunu kaçıır.

HERİFİM ‘EŞŞE DÉSE, ‘ELEM PAŞA DÉR;

HERİFİM ‘EŞŞO DÉSE, ‘ELEM ŞOŞO DÉR.

Kocam beni ağırlarsa el de beni ağırlar. Kocam beni aşağılarsa el

de beni aşağılar.

HERKEZ ÇANAĞINDAĞKİNİ SATAR.

Bir kimse konu ne olursa olsun konuştuğı zaman kendi kişiliğini, kültürünü, yaşam anlayışını konuşur.

HERKEZ GENDİ 'ÖLBESİNDAAĞKİNİ SATAR.

Bir kimse konu ne olursa olsun konuştuğı zaman kendi kişiliğini, kültürünü, yaşam anlayışını konuşur.

HERKEZ GENDİ YAYDIĞI DONGIZI BİLİR.

Herkes kendi beslediğı evladının kişiliğini, neyi yapıp neyi yapmayacağını bilir.

HÉY DENSİZ, SEN OLIRSAY BENSİZ, BEN DE OLIRAM SENSİZ.

Say beni, sayayım seni; benden vazgeçersen ben de senden vazgeçerim gibi anlamları vardır.

HİM HİM ÜSTİNE, HERKEZ Bİ DİN ÜSTİNE.

Bir temel üstüne başka bir temel gelmediğı gibi bir inancın üstüne başka bir inanç kurmak da zor veya imkânsızdır. İnançlara saygılı olmak gerekir.

i

‘İBADET TE GİZLİ KEBİHET TE.

İbadet Allah’la kul arasındadır. İbadetin reklamı yapılmaz. Ayıp ve-
ya suç da herkesin içinde işlenmez.

İ...NİN YİMİNİ HARABİY GÖRENE KEDER.

Bazı insanlar zaaflarını bir noktaya kadar kontrol altında tutabilir-
ler.

İFLEH OLMİYAN GEVVADIN BAŞINDA Bİ İŞ VARDIR.

Yaptığı her işte zarar eden adamın başında ya bir uğursuzluk ya ni-
yet kötülüğü ya da tembellik vardır.

İGDE DE VAR, BEKEREDE DE VAR, ONI EGİREN KEHPEDE DE VAR.

İğ ve bekere dokumacılık terimleridir. Yapılan hatalı bir işte hata
bir veya iki taraflı değil, çok taraflıdır. Bu söz, olaya karışan herke-
sin suçlu olduğunu, kimsenin süttten çıkmış ak kaşık olmadığını
anlatır.

İĞİT, İĞİT DÉYE CANDAN ÉDELLER;

ZENGİN, ZENGİN DÉYE MALDAN ÉDELLER.

Bazı kişiler birilerinin zaaflarını ve var bildiği parasını elde etmek
için onları kullanmayı iyibilir. Sonuçta birileri canından da olsa, pa-
rasından da olsa bu sonuçta kullanan kişiler için bir kayıp söz konu-
su değildir. Bütün kayıp kendini yiğit ve zengin gösterenlere ina-
nan kişilere aittir.

İĞİT, İĞİT DÉYE CANDAN ÉDELLER;

COMART, COMART DÉYE MALDAN ÉDELLER.

Bazı kişiler, birilerinin zaaflarını ve var bildiği parasını elde etmek
için onları kullanmayı iyi bilir. Sonuçta birileri canından da olsa,

parasından da olsa bu sonuçta kullanan kişiler için bir kayıp söz konusu değildir. Bütün kayıp kendini yiğit ve cömert gösterenlere inanan kişilere aittir.

İGİDİ ÖLDİR, HEKİKİNİ YİME.

Mert bir insanın yiğitliğini, sözünde durmasını, bir işe harcadığı emek ve zamanı görmezlikten, duymazlıktan gelmek, o mert insana yapacağın en büyük kötülüktür. Bunu yapacağına o mert insanı öldür; daha iyi.

İGİT DÜŞTİĞİ YERDEN KAĞAR.

Mert insanlar yenilgiyi kabullenemez. Bu yüzden kötü duruma düşse bile hatalarından ve zaaflarından ders alarak düştüğü yerden bir şekilde kalkmayı ve yolunda yürümeyi başarır.

İKİ AĞACI ÇATILAR, HER KIZI ARVAT DÉYE SATILAR :

İyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir ev kadını olmak kolay değildir.

İKİ ÇILPAĞ Bİ HEMAMA YAKIŞIR :

Hem kadın hem erkek yoksulsa, onlar bir eve değil bir hamama daha fazla yakışır. Çünkü o evde geçim olmayacağı için o ev dağılmaya mahkûmdur.

İKİ DELİYE Bİ 'EKİLLİ USIL KÖR :

Her iki kişi arasında kavga doğaldır. Bu kavga akıllı bir kişi tarafından adil ölçülerde çözümlenmelidir.

İKİ GÖYİL BİR OLDI MI ZİBİLLİH SÉYRAN OLIR.

Sevginin olduğu yerde mekânsal koşullar pek de önemli değildir.

İKİ GÖYİL BİR OLDI MI ZİBİLLİH SERAY OLIR.

Sevginin olduğu yerde mekânsal koşullar pek de önemli değildir.

İKİ KELLE Bİ KAZANDA KAYNAMAZ.

Bir ortamda iki başlılık varsa o ortamdan sağlıklı bir karar çıkmaz, o ortamda sağlıklı bir iş yapılmaz.

İKİ KÖV HARABA OLMAHTANSA Bİ KÖV YİHİLSİN.

Eldeki kapital iki işin yapılmasına, bitirilmesine yetmiyorsa bir işin bitirilmesi için kapitali o işe yatırmak daha doğrudur.

İKİ TİMAR, Bİ YİME BEDELDİR.

Tımar hayvan için çok faydalıdır. İki kez tımar edilen hayvan bir öğün yem yemiş gibidir.

İKRAM DAĞCA HİSSAP KILCA .

İkram Allah içindir. Misafirine istediğin kadar ikram et. Ama aynı insanla hesaplaştığında kimsenin en ufak bir hakkı kimseye geçmesin.

İLAN SOHMIŞ YATMIŞ, AC YATMAMIŞ.

Açlık, uyumanın önündeki en büyük engeldir.

İLANIN BAŞINI İFAHKEN EZECAHSAN.

Bir kötülük büyümeden, etrafa sirayet etmeden önlenmelidir.

İLANIN BÖYİĞİ, KÜÇİĞİ OLMAZ.

Tehlikeyi büyük ve küçük diye ayırmak doğru değildir.

İLANIN SEVMEDİĞİ OT BIRNININ DİBİNDE BİTER.

Sevmediğimiz insanlar bizi huzursuz etmek için etrafımızda dönüp dururlar gibi bir anlamının yanı sıra insan neyle, kimle karşılaşmak istemezse o insanla daha çok karşılaşır gibi bir anlamı da vardır.

İLK BEHTİM ALTIN TAHTIM, SON BEHTİM SUYA AHTIM.

Zaman zaman kötü durumlara düştüğümüzde bu durumdan yakınır durur, diğer taraftan eski günlerimizi özlemle hatırlar ve iç çekeriz.

İMAM OSSIRIRSA CEME'ET ALTINA S..AR.

Bir suç, bir yanlış işleminde büyük sakıncalar bulunan kişiler işlerse sorumsuz kişiler fazlasıyla işlediğinde fazla ayıplanmama lıdır.

İNAT DA Bİ MIRAZDIR.

İnat bir işe yaramaz ama inat da yeri geldi mi söz gelimi bir kötülüğü engelledi mi o da bir murattır.

İNNİY SEN SİYE BATIR, ÇUVALDIZI BAŞKASINA.

Başkasına yaptığın yanlışın acısının derecesini öğrenmek istiyorsan o yanlış sana yapıldığını farz edeceksin.

İNSANOĞLI CULLIKTIR, YUDAR MI YUDAR.

Her insanın gaflette olduğu zamanlar vardır ve bu anlar insanın zayıf anlarıdır. En olmayacak hataları yapar, en basit tuzaklara düşer.

İPTİDA TA'AM, SOYRA KELAM.

Sofrada fazla konuşulmaz, önce yemeğini ye anlamındaki bu öğüt; aşırı olmamak koşuluyla dini bir sakınca taşımadığı halde kalabalık ailelerde aynı kapta yemek yendiğinden yemeğin çabucak biteceğini konuşanın aç kalacağını anlatan tehdit içerikli bir sözdür.

İSLAMIN ŞERTİ BEŞ, HEDDİNİ BİLMAH ALTI.

Müslüman mutlaka haddini bilmelidir.

İSLAMIN ŞERTİ BEŞ, İNSAF; ÉDER ALTI.

Müslüman mutlaka insafalı olmalıdır.

İSLAMIN DÖRT ŞERTİ VAR : NAMAZ, ORİÇ, TÖSPEH, ÇARŞAF.

Dinsel görevlerini yerine getirdikten sonra çok gezdiği için evde oturmayan, sürekli eş dost ziyaretine giden kadınlarla eğlenmek için söylenmiştir.

İSMARLAMA HEÇ KABİL OLMAZ :

Bazı ihtiyaçlarınızı, görevlerinizi istemekle, sağa sola başvurmakla, rüyasını görmekle yerine getiremezsiniz. O işi bizzat sizin uğraşarak yapmanız gerekir.

İŞİNE HOR BAHAN BOYNINA TORBA TAĞAR.

İşini sevmeyen kişi işinde başarılı olamaz ve dilenecek duruma gelir.

İT DE YAZA ÇIĞAR AMA ONI YİDİĞİ AYZA SOR.

İnsan sonunda hayallerine kavuşur ama çektiği çileler anlatmakla bitmez.

İT DENGİZ YALAMAĞTAN DENGİZ MIRDAR OLMAZ.

Dedikodu yersizse de yerindeyse de dedikodu yapılan kişiyi lekelemez.

İT İTİ KAPARSA YOLÇIYA YARAR .

Bir iş yaparken iş yapanlara, bir yola giderken yola çıkanlara engel ve tehlike oluşturan kişiler birbirine düşerse kârlı çıkan, iş yapan veya yola çıkanlardır.

İT İTİN KUYRIĞINA BASMAZ.

Kötü insan, zararı dokunur ihtimaliyle başka kötü insanla muhatap olmak istemez; kötüler, güçlerinin yettiği zavallı insanlarla uğraşırlar.

İT KUYRIHSIZ, İNSAN BUYRIHSIZ OLMAZ :

Dünyada emir almayan insan yoktur.

İT ÜRİR, KERVAN YÉRİR; YÉL KAYADAN NE APARIR.

İş yapan kişilere engel olmaya çalışan, söyledikleri sözlerle işi tavsatmaya çalışanlar, azimli insanların azmi karşısında bir şey yapamazlar ve işin bitmesine engel olamazlar. Üstelik azimli insanlara sürülmeye çalışılan lekeler de bu kişi-lere bir zarar veremez.

İT YATAĞINDA GEMİK ARANMAZ.

Bir şeyin olması mutlak olan yerde “Acaba var mıdır?” diye sorulması yanlıştır. İt yatağında kemikten bol ne vardır?

İTE PALAN VURMAZLAR.

Kişiyi verilecek iş, yüklenecek yük o kişinin kapasitesine uygun olmalıdır.

İTİ AN, DEGENEGİY HEZİR ÉT.

Bazen bir neden olsun olmasın adını ettiğimiz kişiler, aniden ortaya çıkabilir.

İTİ KIRPSAY İT TAZI OLMAZ.

Fiziksel değişimler veya değişiklikler insanın kişisel özelliklerini değiştirmeye yeterli değildir.

İTİ OLMİYAN KÖV KURDA TESLİM.

Caydırıcı gücü, savunması olmayan insanlar ve yerler kötü niyetli kişilere teslim olmaya mahkûmdur.

İTİ ÖLDİRENE SÜRİDİRLER.

Bir işi yapanın bir görevi de yaptığı işi sonuna kadar sürdürmelidir. Kimse kimsenin yükünü kaldırmakla yükümlü değildir.

İTİ VURMA, KORHIT.

Bazı insanları korkutmak, dövmekten daha etkilidir. Çünkü dövmek nihai bir çare gibi değerlendirilen bir eylemdir.

İTİ VURMAZLAR, SEHEBİNİN HETRİ ÜÇÜN.

Hata yapan, terbiyesizlik eden, suç işleyen birine ceza verilmesi gerekirken onun saygın yakınlarının hatırı gözetilerek o kişi affedilir. Yeter ki o kişi kötü alışkanlıklarından, verdikleri zarardan vazgeçebilsin.

İTİN DAYISI OLMAZ.

Soyu, sopu belli olmayan insanlardan uzak dur. Onu frenleyecek,

ona ikazda bulunacak, onu utandıracak bir çevresi olmadığı için onların ve o gibilerin her kötülüğü yapma gibi bir özelliği vardır.

İTİN DÜ'ESİ KABIL OLSA GÖGDEN GEMİK YAĞAR.

Duaya kalkan her el, beklentileri ve ihtiyaçları için dua eder. Ama her insanın duası kabul olmaz.

İTİN DÜ'ESİ KABIL OLSA GÖGDEN KÜLİNÇE YAĞAR.

Duaya kalkan her el, beklentileri ve ihtiyaçları için dua eder. Ama her insanın duası kabul olmaz.

İTİN ETE MERHEMETİ OLMAZ :

Her insanın bir zaafı vardır, zaafıyla karşı karşıya gelen insan kendi yapısına, kişiliğine uygun olan davranışı gösterir.

İTİN KUYRIĞI KİLİBE GİRMEZ.

Bazı insanlar aldıkları terbiye nedeniyle ve yapı olarak kural tanımaz, kendilerine sınırsız özgürlük tanır, aklına eseni yapar. Ne yaparsak yapalım onlara kural ve sınır koyamayız.

İTNEN ÇUVALA GİRİLMEZ.

Kişi bir mücadeleye girdiği kişinin gücüne, cüssesine bakarak girmeli, toplumsal konumu pek de iyi olmayan insanlarla girişilecek mücadele kazanılsa da kendi adının da lekeleneyeceği unutulmamalı.

İTTEN DALAŞMA, SİYENCİ DOLAŞ :

Beladan uzak dur, bunun için gereken her tedbiri al, yolu uzatmayı ve kendini yormayı da göze al.

İTTEN DE ÖLEN KÂR, KURTTAN DA ÖLEN KÂR.

Kötü kişiler karşı karşıya geldiğinde iki tarafın da göreceği zarar ve kıyım, toplumun kendi halinde olan fertleri için kazançtır. Çünkü bu bir belanın eksilmesi anlamına gelir.

İTTEN YATAN BİREDEN KAĞAR.

Kötü kişilerle arkadaşlık eden insanlara o kötülerin zararı dokunur. Kötü kişilerle oturup kalkan kişilerin en azından adları kötüye çıkar.

K

KAÇAN SIÇANIN P..I SÉYREK DÜŞER .

Can korkusuyla bir yeri terk eden insanlardan bir hayır bekleme gibi bir anlamının yanı sıra acele eden kişinin yaptığı işten de bir hayır bekleme gibi bir anlamı daha vardır.

KAHACACAĞIY YÉRE OTIRMA :

Bir mecliste kendine uygun olan bir yer seç. Baş köşeye oturmaya kalkarsan oraya oturması gerekenler geldiğinde oradan kalkmak zorunda kalır ve küçük duruma düşersin.

KAHANIN YERİNİ, ÖLENİN ARVADINI ALILLAR.

Bazı insanlar fırsat kollamayı alışkanlık edinmişlerdir. Onlara fırsat vermemek için tedbirli davranmak gerekir.

KALANIN EV ÖĞİNDE, GİDENİN YOL ÖĞİNDE.

Bir yerde işine gelen kalır, işine gelmeyen oradan ayrılır.

KALAYLI PAKÇIR CENGER TUTMAZ (CENGERLENMEZ)

Asil, sütü temiz, aile eğitimi esaslı insanlar kolay kolay bozulmaz.

KALÇASI KIRIĞA ZİYARAT NE YAPSIN.

Her derdin bir çaresinin ve bu çareyi bulacak kişinin farklı olduğunu unutma gibi bir anlamının yanı sıra uslanmayan insanın çaresi yatır veya dua değil, ölümdür gibi bir anlamı da vardır.

KALIN İNCELENE ÇİĞ İNCENİN CANI ÇIHAR.

Bir kriz döneminde zenginler de para kaybeder amma yoksul kişiler bu kriz altında ezilerek ekmek parasına muhtaç olurlar.

KALIRSA ÉL BEGENSİN, ÖLİRSE YÉR BEGENSİN.

Çocuk için ana baba terbiyesi çok önemlidir. Terbiye edilmeden büyüyen çocuk, yaramazlıklarıyla hem kendini hem ailesini zor duruma düşürmektense genç yaşta ölüp gitmesi daha çok tercih

edilmelidir.

KAN KUSANA ALTIN SİLEPÇE TUTILMAZ .

Kan kusacak kadar ölüme yakın bir hastaya altın leğen tutsan bile hastanın gözünde o leğenin bir değeri yoktur, bu ikram onun için ilaç da değildir; çünkü o can pazarındadır, dünyalık peşinde değildir.

KAN KUSSAY, NAR ŞERBETİ İÇTİM DÉ.

Dile düşmek istemiyorsan kimseye sırrını söyleme, sırrını öğrenir gibi olurlarsa da inkâr et.

KANCIH İT KUYRIĞINI SALLAMAZSA ÉRKEK İT PÉŞİNDEN GÉTMEZ.

Dişi izin verip teşvik etmezse erkek onun peşinden gitmez. Suçlu arıyorsan bu konuda suç dışıdır.

KANI KANDAN YAĞAMAZLAR.

Yakınını bir cinayete kurban veren kişi intikam duygusuyla hareket ederse bu kanın sonu gelmez. Kurtuluş, bir yolunu bulup barışa gitmektedir.

KANI KANDAN YAĞAMAZLAR, SUDAN YAĞARLAR.

Yakınını bir cinayete kurban veren kişi intikam duygusuyla hareket ederse bu kanın sonu gelmez. Kurtuluş, bir yolunu bulup barışa git mektir.

KAPISINI KIRAN ODININI ÇOĞALDIR .

Utanma duygusunu kaybeden insanlar, sağa sola minnet ederek, adeta dilenerek gelirlerini arttırlar.

KAR EVEL BÖYİK DAĞA YAĞAR.

Yaşlılık işaretleri önce saçın ağarmasıyla kendini gösterir, gibi bir anlamının yanı sıra bir ailenin bütün sorumluluğu, bütün problem leriyle o ailenin büyüğü muhatap olur, sorumluluk sahibi olan bu kişi gelecek tehlikeleri göğüsler, gibi bir anlamı da vardır.

KARA DÜZEN EV YIĞMAZ.

Herhangi bir plan yapmadan da ev geçindirilir, idare edilir. Bu sa- yede hayal kırıklıkları da yaşanmamış olur.

KARAÇI KIZI ĖATIN OLMAZ.

İnsan ne kadar kendini gizlerse gizlesin beklenmeyen bir zaaf anın da bu gizli özellik ortaya çıkıverir gibi, bir anlamının yanı sıra insa-

nın genetik özellikleri aniden ortaya çıkabilir ve bu da sürpriz değildir gibi bir anlamı da vardır.

KAĞAÇ KIZI HATIN OLMAZ, DİLENMEZSE KARNI DOYMAZ.

İnsan ne kadar kendini gizlerse gizlesin beklenmeyen bir zaaf anında bu gizli özellik ortaya çıkıverir gibi, bir anlamının yanı sıra insanın genetik özellikleri aniden ortaya çıkabilir ve bu da sürpriz değildir gibi bir anlamı da vardır.

KARDAŞ KARDAŞI SEVSE ARVADINI ALMAZ.

Kardeş, kardeşi sevse de bu gerçek sevgi değildir. Asıl sevgi eş sevgisi olduğundan her kardeş, kardeşiyle değil; eşiyle evlenir.

KARIN KARDAŞTAN EVEL .

İnsanın kendi nefsi her şeyden herkesten önce gelir.

KARINÇA 'ECELİ YAHİN OLDI MI KANATLANIR.

Azan, azgınlaşan insanın ölümü yakındır ; ya kanun ya da birileri ona gerekeni yapar, gereken cezayı verir.

KARİY (KARAYI) KÜREKNEN ATALLAR, BAYAZI DİRHEMNEN SATALLAR.

Siyah olan kömürdür, elimize bulaşmasın diye kürek kullanırız. Beyaz olan pamuktur. Onu ölçü aletiyle okşayarak, kucaklayarak satarız. Ama bu sözün asıl anlamı eş seçerken esmerler yerine beyaz tenlilerin daha revaçta olması, tercih edilmesidir.

KARKA BÉSLE Kİ GÖZİY OYSIN.

Bazı insanlara yaptığımız iyilikler bize kötülük olarak döner.

KARKA YAVRILARINI SEVİYKEN NE PAMPAL YAVRILARIM VAR, DÉYİMİŞ.

Hiçbir anne çocuklarının kusurlarını, eksiklerini görmek istemez. Ona göre her çocuğu birbirinden güzel, her çocuğu birbirinden meziyetlidir.

KARKA YAVRILARI, ANA HANKIMIZ GÖZZELİH DÉMİŞLER; HANQIYIZA ÇİRKİN DÉYİM ELİ ÜZİ KARA YAVRILARIM, DÉMİŞ.

Hiçbir anne, çocuklarının kusurlarını, eksiklerini görmek istemez. Ona göre her çocuğu birbirinden güzel, her çocuğu birbirinden meziyetlidir.

KARQADAN GEZENİN BIRNI PİSTEN, ÉTTARDAN GEZENİN BIRNI

MİSTEN AYRILMAZ.

Kötü arkadaşla gezen kişiler başlarını bela ve kötülükten kurtarmadığı gibi kötü şöhret sahibi de olurlar. İyi arkadaşlarla oturup kalan kişiler hep iyiliklerle karşılaşacağı gibi iyi şöhret sahibi olurlar.

KARLAR ERİDİ Mİ P..LAR DA MÉYDANA ÇIĞAR.

Ayıplar ve suçlar sonsuza kadar saklanamaz, gün gelir birer birer ortaya çıkar, suçlular da belli olur.

KARNI TOH İT KÖLGEDE YATAR.

Bazı kişiler çevrelerine aldırmadan karınlarını doyurma ve keyif çatma peşindedir.

KARNİY DOYIRAMIYACAĞİY YERDE AC OLDIĞİY SÖLEME.

Bir kişi bir yerde ihtiyaçlarının karşılanamayacağını biliyorsa o ihtiyacından kimseye söz etmemeli. Çünkü hem ihtiyaçları karşılanmaz hem de küçük düşer, dilenci düzeyine düşer.

KARPIZİ YİYEN KURTILIR, KABİĞİNİ YİYEN KURTILMAZ.

Bir yerden, bir işten çıkar sağlayanlar kurnazlıklarıyla işin içinden sıyrılırlar. Ama onların artıklarından geçinenler başları hep eğri kalacağından suçlu olarak yakalanıp cezalandırılır ve suçlu olmaktan kendilerini kurtaramazlar.

KARPIZ KESMAHNAN ÜREK SAVUMAZ.

Kendisine kötülük yapan bir kişiyle kavga ve mücadele etmek yerine bir başkasıyla ufak hesaplar içinde kavgaya tutuşmak doğru olmadığı gibi intikam duygusunu da ortadan kaldırmaz.

KART GÂVUR MÜSİRMAN OLMAZ .

İnat insanlar kolay kolay yola gelmezler.

KASSABA MİNNET ÉTME . . .

Ne yaparsan, hangi fedakârlığı yaparsan yap, asla minnetle, minnet yüküyle yaşama.

KASARÇININ KIZINI TAĞAKÇI ALIR .

Evliliklerde denklik esastır.

KASSAP BAZARI BAŞTAN BAŞA, HERKEZ RİŞKİNİ YİR.

Aynı işi aynı yerde yapanların ticari kazançları değişik olabilir. Bu durum kıskançlığa, hasede neden olmamalıdır. Allah, herkesin rızkını farklı ölçülerde verir ve herkesi verdiği rızıktan sorumlu tutar.

KAŞAVİY AL, GİR AHİRA; YARASI OLAN ĞOCINIR.

Ortaya bir söz söylendiğinde muhatap gözetilmese bile o sözlerden alınan kişiler vardır. Çünkü o sözlerin ucu onlara dokunmuş tur.

KAŞNAN GÖZ, GERİSİ SÖZ.

Güzelliğinden başka marifeti olmayan kızları tercih edenler tarafından kullanılır.

ĖATIRA BABAY KİM, DÉMİŞLER; DAYIM ATTIR, DÉMİŞ.

Bazı insanlar çevrelerinden kusurlarını, kirli geçmişlerini saklamayı alışkanlık haline getirmiştir.

ĖATIRIN ARĖASI SIRA GÉTME.

Soyu belli olmayan, temiz sicilli olmayan insanların peşinden gitme, onların utanacak bir şeyleri olmadığı için onlardan her şey beklenir ve sen zarar görürsün.

ĖATIRIN ARĖASI SIRA GÉTME, BABASI EŞŞEKTİR.

Soyu belli olmayan, temiz sicilli olmayan insanların peşinden gitme, utanacak bir şeyleri olmadığı için onlardan her şey beklenir ve sen zarar görürsün.

ĖATRANI ĖAYNADIRSAN OLIR MI ŞEKER, CİNSİNE S..TİĞİM CİNSİ NE ÇEKER.

Ne yaparsan yap, kişiyi genetik özelliklerinden soyutlayamaz, bu özelliklerden ayrı değerlendiremezsin.

ĖAVUM, HİSİM ÇEKİŞMİŞ, BINA EĞMAĞ İNANMIŞ.

Akraba kişiler, kavga etseler bile kısa zamanda barışırlar; onların birbirine düşman olacağını aklına getirme.

ĖAVUMDAN İRAĞ, ĖEZADAN BELADAN İRAĞ.

İnsana ne yaparsa kendi akrabası yapar, bu yüzden onlardan uzak durmak, en azından onlarla mesafeli olmak gerekir.

ĖAVURĞADAN ĖARIN DOYMAZ :

Çerez karın doyurmaz. Boş söz karın doyurmaz gibi bir anlamının yanı sıra neşter vurulması gereken yara pansumanla iyileşmez gibi bir anlamı da vardır.

ĖAYIN ARVATLARI, ĖAYIN ARVATLARI.

Etiler birbirlerini çekemezler, birbirleriyle rekabet halindedir-

ler gizli veya açık bir düşmanlık güderler.

KAYNANAM BENİ KEYİRİR, ÇEKER BUDIMI AYIRIR.

Bazı kişiler beceriksizliklerinden dolayı iyilik yapayım derken kötülük yaparlar gibi bir anlamının yanı sıra bazı insanlar kişiye dostça yaklaşıp ona en büyük düşmanlığı yapar gibi bir anlamı da vardır.

KAYNIYAN KAZAN KAPAĞ TUTMAZ.

Huzur olmayan, her kafadan bir ses çıkan yerde bazen alınan tedbirler de boşa gider.

KAZ, KAZNAN; BAZ, BAZNAN; KEL TAVUĞ, KEL HORIZNAN.

Evlilikte, arkadaşlıkta temel esaslar denklik ve uyumdur.

KAZ, KAZNAN; DAZ, DAZNAN; KEL TAVUĞ, KEL HORIZNAN.

Evlilikte, arkadaşlıkta temel esaslar denklik ve uyumdur.

KAZAN DÉMİŞ GÜMİŞEM, ÇÖMÇE DÉMİŞ DİBİYDEN GELMİŞEM.

Herkesin yanında kendini olduğundan farklı gösterip övmeye kalkışma, içlerinde seni yakından bilen birisi veya birileri olabilir.

KAZAN DÉR, DELİGEM; ÇÖMÇE DER DİBİYDEN GELİYEM.

Sende olmayan bir özelliği o özellik varmış gibi gösterme, seni dinleyenler arasında seni yakından tanıyan, bilen birisi veya birileri bulunabilir.

KAZAN KAYNIYANDA ÇÖMÇENİN BAHASI OLMAZ.

En değersiz aracın bile lazım olduğunda gerçek değeri anlaşılır.

KAZAN YUVALANIR, KAPAĞINI BULIR, KÔR GÖZ ÇAPPAĞINI BULIR.

Farklı ortamlardan da gelseler sabıkları pek de temiz olmayan kişiler birbirlerini nasıl olsa bulur anlamının yanı sıra huysuz bir kadınla huysuz bir erkeğin evlenmesinde yapılan bir yakıştırma.

KEBEHET (KEBİHET) SIRMA 'EBA OLSA KİMSE ÇİNİNE ATMAZ (ALMAZ.)

Şimdiye kadar ben suçluyum, suç bendedir diyen kişi çıkmamıştır.

KEHVE KARADIR AMMA ÜZ AĞARDIR .

Kahve kara da olsa ev sahibinin misafire karşı yüzünü ağartır.

KEHVENİN ÜZİ KARADIR AMMA MÉYDANI PÂKTIR .

Kahve kara da olsa ev sahibinin misafire karşı yüzünü ağartır.

KELP KELBE KARŞIDIR.

Sevgi karşılıklıdır, bir kişi bir başkasını seviyorsa o başkası da ken-

dini seviyordur. Başka türlü sevgi, sevgi değil olsa olsa bu bir hoşlanmadır.

ŞELP NÉCE, 'ELEM ONCA.

Senin iç dünyanda hangi değerler yaşıyorsa, niyetin neyse çevrene ve dünyaya o niyetle, o gözle bakarsın.

ŞELPTEN ŞELBE YOL GİDER.

Sevgi karşılıklıdır, bir kişi bir başkasını seviyorsa o başkası da kendini seviyordur. Başka türlü sevgi, sevgi değil olsa olsa bu bir hoşlanmadır.

ŞERBİĞİT HALINI BİLSE HOŞTIR, YAĞMIR YAĞARSA KİŞTİR.

Kişi kendi bütçesine göre harcama yapmalı, başkalarıyla harcamada, eğlenmede, gezmede yarışmamalı, haddini aşmamalıdır.

ŞERİBE KIZ VÉRMEYİN, MELMEKETİ İKİDİR.

Yabancı bir adam kızınızı istediği zaman vermeyin, çünkü o yabancı adam, kızınızı er geç bir gün memleketine götürür. Hem kızınızdan olursunuz hem de kucağınıza alıp sevmeniz gereken torunlarınızdan olursunuz.

ŞERİNİN SÖZİ BİTMEZ, HALININ TOZI BİTMEZ.

Yaşlı kadınlar nedense daha çok konuşurlar.

ŞERİP İTİN ŞUYRIĞI ŞİNİDEDİR .

Bir olay esnasında, bir kriz döneminde ortamı ilk terk eden kişiler o ortama sonradan katılan yabancılarıdır.

ŞEZA GELDİ Mİ GÖZ KÖR OLIR.

Kaza geldiğinde alınacak tedbirlerin hepsi bitmiştir gibi, bir anlamının yanı sıra ne yaparsan yap kadere engel olamazsın gibi, bir anlamı da vardır.

ŞILAVUZI ŞARKA OLANIN BİRNI P.TAN EKŞİLMEZ.

Yol gösteren kişi, yolu yanlış gösterirse insanın başına gelmeyen iş kalmaz, başı dertten derde girer.

ŞİR ATIN YANINDA YATAN YA ŞHUYINDAN YA SUYINDAN.

Kötü kişilerle arkadaşlık eden insanlara kötülük ulaşır, o kötülerin zararı dokunur.

ŞİRŞ BACANAŞ Bİ YORĞANA GİRMİŞ, DAHA YOŞ MI DÉMİŞLER.

Kız kardeşlerle evlenen kişiler, yani bacanaklar birbirlerini çok se-

verler ve sevmelidirler.

ƘIRƘ İNNE Bİ ÇUVALDIZ OLMAZ.

Kırk vekil bir asil etmez gibi bir anlamının yanı sıra kırk çocuk bir babanın yerini tutamaz gibi bir anlamı da vardır.

KIRH SENE YAĞMIR YAĞSA KÂR ÉTMEZ MERMERE.

Dik duruşlu ve kişilikli insanları dış tehditler etkilemez.

ƘIRƘINDA AZANI TENEŞİR PÂKLAR.

İnsan alışkanlıklarını genç yaşta edinir, o alışkanlığın zararını göerek veya uyarılarak ileriki yaşlarda bu alışkanlıklarından vazgeçer. Oysa geçkin yaşlarda kötü alışkanlıklar edinenlerin bu alışkanlıklarını bırakmaya zamanları olmayabilir.

ƘIRƘINDA SAZ ÇALMAĞA BAŞLIYANI TENEŞİR PÂKLAR.

İnsan alışkanlıklarını genç yaşta edinir, o alışkanlığın zararını göerek veya uyarılarak ileriki yaşlarda bu alışkanlıklarından vazgeçer. Oysa geçkin yaşlarda kötü alışkanlıklar edinenlerin bu alışkanlıklarını bırakmaya zamanları olmayabilir.

ƘIRIƘ LEBLEBİDEN HECE GİDİLMEZ.

Bir işe kıt imkânlarla başlamak niyetindeyseniz bu niyetinizden vazgeçin. İleride karşılaşacağınız zorluklar ömrünüzden ömür alır.

ƘIRNAZDAN COMARDIN MALI BİR GİDER, ƘIRNAZINKİ Bİ ADIM ÖNDE GİDER.

Cimri olanla eli açık olan arasında bir fark vardır ki o da cimrilerin paralarının eli açıklerden bir adım önde harcanacağı, cimrinin gereksiz yere cimrilik ettiğidir.

ƘİSMET BİRDİR, İKİ OLMAZ.

Ne kadar çalışırsan çalış, ne kadar plan yaparsan yap Allah'ın sana kismet ettiğinden fazlasını ne kazanabilirsin ne de yiyebilirsin.

ƘİSMETİ KESİLMİŞ İTİN, ƘURBAN BAYRAMINDA YUHİSİ GELİR.

Bir insanın bir nimette hem de nimetin bol olduğu dönemde o nimette kismet yoksa birtakım nedenlerle o nimetten yararlanma fırsatını bulamaz.

ƘİŞ ƘİŞLİĞİNİ, PUŞT PUŞTLİĞİNİ YAPAR.

Herkesin kendi asaletinin, kendi karakterinin gereğini yapacağını aklından çıkarma.

KIŞ KIŞ OLA Kİ YAZ DA YAZ OLA.

Kış gerçekten soğuk olursa, yaz da o oranda sıcak geçer. O yıl da çok bereketli geçer.

KIŞIN AÇAN GÜLİN 'ÜMRİ AZ OLIR .

Zamansız ortaya çıkan kişi kısa zamanda silinir gider, zamansız ortaya çıkarılan bir ürünler para etmez, zamansız söylenen sözün de hiçbir etkisi olmaz.

KIZ EVİ, NAZ EVİ.

Kız evinin oğlan evinin işini zorlaştırmak için nazlanması doğaldır, buna kızmamak gerekir.

KIZ İSTEMAĞA GİDENİN YA Bİ ÇUVAL ALTINI OLIR YA Bİ ÇUVAL YALANI .

Her kız anası kızını zengin birine vermek ister. Bu yüzden kız istemeye gidenler ya zengin olmalı ya da zengin görünmelidir.

KIZ KISMI KÖPRİDİR.

Kızı herkes ister; bin kişi ister, bir kişi alır.

KIZ KIZIMIZ, OĞLAN KAZANCIMIZ.

Kızını evlendiren bazı aileler kızlarını vermediklerini, tam tersine bir damat değil de bir erkek evlat kazandıklarını savunurlar.

KIZI BİNİ İSTER, BİRİ ALIR.

Kızı herkes ister, bin kişi ister, bir kişi alır, kız bir kişiye kısmet olur.

KIZI KÉFİNE BİRAHTİY MI YA NAĞARAÇIYA VARIR YA ZURNAÇIYA.

Eş seçimi gelinlik çağa gelmiş kıza yaptırılırsa kız, isteyeninin ailesine, kazancına, mesleğine değil boyuna, bosuna, yakışıklılığına bakar ve yaşam boyu pişmanlık duygusuyla yaşar.

KIZI OLMİYAN KÔROCAHTIR.

Babaya, anaya yararlı olacak evlat kız evlattır. Kız evladı olmayan ana babanın evladı yok sayılır.

KIZI OSSIRIR, ANASI BASTIRIR .

Kızın ayıbı görülmesin, duyulmasın, adı çıkmasın diye annesi o ayıbı örtmek için çırpınır.

KIZIY ÇİRKİN, HEK VERGİSİ; GELİNİY ÇİRKİN KÔR MIDİY?

İnsanın kendi kızını seçme hakkı yoktur ama gelinini pekâla

seçebilir.

KOÇLAR DAĞDA YAYLIMDAKEN, KUZILAR KAZANDA KAYNAR :

Ecelin gence mi, yaşlıya mı geleceği pek belli olmaz. Herkes Allah'ın çizdiği çiz-gide, kaderini yaşar.

KONŞI KONŞININ BİTİNE MÜHTAÇ.

Komşular birbirlerine her bakımdan muhtaçtır. Komşularla iyi geçinmeli, iyi geçinmenin yollarını bulmalıyız.

KONŞI KONŞİY VAR İSTER; ADAM ARVADI SAĞ İSTER.

Komşu her zaman bir gün bana yararı olur düşüncesiyle varlıklı komşuyu tercih eder. Adam da evinde hizmetler aksamasın diye hanımının hastalanmasını istemez.

KORH MARDIN BÉŞİNDEN, ÖKİZİ AYIRIR ÉŞİNDEN .

Mart, bir bahar ayıdır ama martın yarısı kıştır ve şiddetli soğuktur vardır.

KORH ONDAN, KORHMAZ ALLAH'TAN.

Allah'tan korkmayan, ilahi adalete inanmayan, vicdanı olmayan, insan sevgisi taşımayan insanlardan her türlü kötülük beklenir.

KORHAH BEZİRGEN NE KÂR ÉDER NE ZERAR.

Kaybetme riskini göze alamayıp çekingen ve tedbirli davranan ticaret erbabı zarar etmez ama kâr da edemez.

KORHININ 'ECELE FAYDASI YOHTIR.

Olaylar karşısında korkak veya cesur davranmanın ecelle bir ilgisi yoktur. Allah'ın insana biçtiği ecelin günü saati değişmeyeceğine göre insanın cesur olması kendi adına olumlu bir harekettir.

KUDIRAN BAŞINA BULIR.

Haddini aşır azgınlaşan kişiler en büyük zararı kendilerine verirler.

KUL KİSMİ 'ARSIZ OLIR.

İnsan başına gelen şeylerden ders alsa hiç hata yapmaz ama her zaman insan hatalarını unutmayı tercih eder.

KUL KİSMİ ÉYYİ GÜNİ GÖTİRMEZ .

İnsan anılarını sayıp döktüğünde hep kötü anılarını hatırlar ve hayıflanır. Yaşadığı güzel günleri hatırlamak istemez. Bunun nedeni de insanın kendi kendini sevmesi ve kendi kendine acımasıdır, gibi bir anlamının yanı sıra insan kötü gününde her türlü taş

kınlığı gösterir ama iyi gününde hiç sesi çıkmaz, bunu kimseye duyurmak istemez , nazardan korkar gibi bir anlamı da vardır.

KUL KİSMİ ÉYİ GÜNİ GÖTÜRMEZ, KÖTİ GÜNİN 'EBDALIDIR.

İnsan anılarını sayıp döktüğünde hep kötü anılarını hatırlar ve hayıflanır. Yaşadığı güzel günleri hatırlamak istemez. Bunun nedeni de insanın kendi kendini sevmesi ve kendi kendine acımasıdır, gibi bir anlamının yanı sıra insan kötü gününde her türlü taşkınlığı gösterir ama iyi gününde hiç sesi çıkmaz, bunu kimseye duyurmak istemez, nazardan korkar gibi bir anlamı da vardır.

KUL SIHIŞMAZSA HIZIR İMDADA YETİŞMEZ.

İnsan sıkıştığı zaman bu durumdan kurtulmak için bir fırsat kollamak ister, bazı insanların aklına sıkıştıkları zaman Allah gelir, çok sıkışık durumlarda bazı dostlar Hızır gibi imdada yetişir gibi değişik anlamları vardır.

KULI TEFTİŞTE, GÖRELİM MEVLA'M NE İŞTE.

Allah her kulunu kontrol altında tutar ve her kulu için çeşitli sürprizler hazırlar. Bunların ne olacağını veya ne olduğunu kullar bilemez.

KULHÜVALLAHÜ EHED, KAYNANASIZ EV NE REHET.

Karışanı, görüşeni, izleyeni bulunmayan özgür ortamlar kişiyi daha bir mutlu eder.

KUMA KERVANI YÉRIYEBİLİR, ÉLTİ KERVANI YÉRİMEZ.

Kumalar birbirleriyle geçinemezler ve sürekli kavgaya ederler ama eltiler bu konuda kumalardan önce gelir.

KURDI KUZUYA YOHLATMAZLAR.

Kurdun olup olmadığını, gelip gelmediğini kontrol etme işini kuzuya yüklersen kuzuyu kurda yem etmiş olursun.

KURDA BOYNIY NİYE KALINT DÉMİŞLER; GENDİ İŞİMİ GENDİM YAPARAM, DÉMİŞ.

Kendi işini kendin görürsen kimsenin minneti altına girmezsin, başın her zaman dik olur.

KURT DUMANLI GÉCİY SEVER.

Kötü niyetli insanlar birilerine zarar vermek için onların en sıkıntılı günlerini seçer.

 KURT DUMANLI HAVİY SEVER.

K t  niyetli insanlar birilerine zarar vermek i in onların en sıkıntılı g nlerini se er.

 KURLARIN H RİNE e U LAR DA G  İNİR.

Toplumda bir i i kotaranlar kotardıkları i lerden nimetlendikleri gibi toplumdaki y zer gezer ki ilerin de nimetlenmelerini de sa -
larlar.

 KURTNAN  OYIN OLMAZ,  ILI NAN OYIN OLMAZ.

Kurt her zaman kuzuyu bir av, bir yem olarak g r r ve bu durum-
da her zaman kuzu kurda yem olur; insan da silahla oynadı ında
elinden bir kaza  ıkar.

 U I  U TAN TUTALLAR.

Bir insanı d   rme  isterseniz  nce onun zaaflarını ke fetmelisi-
niz.

 U TAN  ORHAN DARI EKMEZ.

İnsanlar bazı risklerden korkarak bir giri im i in cesaret g stere-
mezse hem o i i yapamaz hem de yapsa bile o korku psikoloji-
siyle yaptı ı i ten bir randıman alamaz.

 U TAN  ORHAN DARI EKMEZ, EKSE DE H RİNİ G RMEZ.

İnsanlar, bazı risklerden korkarak bir giri im i in cesaret g stere-
mezse hem o i i yapamaz hem de yapsa bile o korku psikolojisiyle
yaptı ı i ten bir randıman alamaz.

 UTLI G N DO I INDAN BELLİDİR.

Ya ama iyi ba lamayan ki ilerin iyi bir ya am ge irmelerini ummak
yanlı tır.

K

KÂR ÉDEN, 'AR ÉTMEZ.

Bir insan bir meslekten elde ettiği kazançla karnını doyuruyorsa mesleğinden utanmamalıdır. .

KÂR, ZERARIN ARHADAŞIDIR.

Bir işe girişenler o işin hem kârına hem zararına razı olmalıdır.

KÉF ÉDENİNDİR.

Keyif ve eğlencenin tadını onu neşeyle yaşayanlar çıkarır.

KÉFÇİ EĞMAKSA TÛTİNİNİ METHÉDER .

Kiş i kendi kiş isel ihtiyacı olan bir şey i överse herkes onu denemek ister ve kiş inin övdüğü şey kendi ihtiyacını karşı layamaz olur, hatta biter.

KEFİLİN YA SAÇI YA SEĞKELİ.

Bir alış veriş te zararlı olan ne alıcı ne satıcıdır. Sakın kimseye kefil olma, kefil kiş i her zaman zarardadır. Kefilin ya saçını yolarlar ya sakalını.

KEFİNE CÉP TİKMİYLER.

Dünyada mal veya para yığ anlar ölürken yanlarında bir şeyler götüremeyeceklerini unutmasınlar.

KEFİNİN CÉBİ YOHTIR.

Dünyada mal veya para yığ anlar ölürken yanlarında bir şeyler götüremeyeceklerini unutmasınlar.

KEKLİĞİ AVÇIYA AV ÉDEN SESİDİR.

Çok konuş an insan, her sözünün baş ında veya sonunda kendini ele verir.

KELİN DIRNAĞI OLSA GENDİ KAFASINI KAŞIR.

Kendisinde olmayan bir varlığı, bir yeteneğı, bir özelliğı aranan kiş i;

aslında kendisinde o varlık, o yetenek, o özellik olsa ancak kendine yarayacağından kendisinden başkasına sıra gelmez.

KELLEDE MEHSET BÉYİN.

Bir işte, bir olayda ayrıntılara takılmak doğru değildir, esasa bakılmalı ve hedefe odaklanılmalıdır.

KEM SÖZ SEHİBİNİN.

Sana söylenen kötü sözler senin moralini bozmasın. Kötü söz, söyleyenin karakterini ortaya çıkarır.

KERVAN YOLDA DÜZİLİR.

Kervanın dizildikten sonra hareket etmesi zaman kaybına yol açar, geç kalanların kervana sonradan katılması zaman kaybını önler, insanın geç kalması kervanın geç kalmasına tercih edilir. Bazı ihtiyaçlar da kervan yola çıktıktan sonra ortaya çıkar. Başka bir anlamı da tedbirli olmak her zaman doğru değildir, bazı şeyleri zamana bırakma doğrudur biçimindedir.

KİBİRE KİBİR SEDEKEDİR.

Kibir yani büyülenme Allah'a aittir ve kul için haramdır. Ama kibri li insana kibirli davranmak insana sadaka sevabını getirir.

KİMİ AŞA MÜHTAÇ, KİMİ İŞE.

Kimi insan zevkini tatmin etmek için çalışır, kimi insan da ekmek parasını çıkarmak için çalışır.

KİMİ AŞA MÜHTAÇ, KİMİ İŞE, KİMİ DE HEM AŞA HEM İŞE.

Kimi insan zevkini tatmin etmek için çalışır, kimi insan ekmek parasını çıkarmak için çalışır. Kimi insan da hem ekmek parasını çıkarır hem de zevkini tatmin eder.

KİMİN AHI KİME KALMIŞ.

Bir insana yaptığın haksızlık yanına kalmaz. Bir gün sen de bir haksızlığa uğrar ve acınacak duruma düşersin.

KİMSE ACINDAN ÖLMEZ.

Herkes rızıkla yaratılır ve kimse acından ölmez.

KİMSE BİLMEZ KİM KAZANIR KİM YİYER

EHMAK ODIR DÜNYA ÜÇÜN ĞEM ÇEKER

Kimin rızıkı nerededir, kimin elindedir ? Bunu bilen kimse yoktur.

Bilinen şey odur ki herkes rızıkla yaratılır ama o rızkın yerini, za-

manını, geliş biçimini, nasıl tüketileceğini ancak Allah bilir. Bunun için düşünmeye, meraklanmaya, üzölmeye yeltenenler ah maktır

KİMSE SİRFASINI YÉRE SERMEZ.

Herkes kendi çıkarını düşünür ve kimse boşuna yatırım yapmaz.

KİMSENİN AHI KİMSİYE KALMAZ.

Kimseye kötölük etme; sen de kötölük bulursun.

KİRAÇININ MİTİLİ ÇİNİNDEDİR :

Kiracı insanın bir yerde kalma süresi ya verdiği kiranın devamlılığına ya da ev sahibinin insafına kalmıştır.

KİRPİ YAVRILARINI SEVİYKEN NE PAMPAL YAVRILARIM VAR DÉRMİŞ.

Hiçbir ana baba çocuğunun çirkin olduğunu kabul etmez, hiçbir kusurunu görmek iştemez.

KÔR ATIN YANINDA YATAN, YA HUYINDAN YA SUYINDAN.

Kötü insanlarla oturup kalkan kişiler o insanların huy ve davranışlarından etkilenererek huy ve davranış bozukluğuna uğrarlar.

KÔR BAYKUŞIN KİSİMETİ AYAĞINA GELİR.

Allah herkesi rızkıyla yaratır ve kimse acından ölmez.

KÔR BAZARA VARMAZIN, BAZAR KÔRSIZ KALMASIN.

Maldan anlamayan kişileri pazara gönderirseniz her şeyin kötü sünü alır ve paranız boşa gider. Ama maldan anlamayanlar da olmasa pazarcı kötü malları kime satar?

KÔR GÖZ ÇAPPAĞINI BULIR.

Ne yaparsan yap her şey olacağına varır.

KÔR, KÔRA CİRT DÉMİŞ.

Kendi kusurunu görmeyip aynı kusuru başkasında görerek bunu diline dolayan kişiler gülünç duruma düşer.

KÔR KÔRA CİRT DÉMİŞ, KÔR DA SEN ‘EYİBİY ÖRT DÉMİŞ.

Kendi kusurunu görmeyip aynı kusuru başkasında görerek bunu diline dolayan kişiler gülünç duruma düşer.

KÔR KURDIN RIZKI AYAĞINA GELİR.

Allah herkesi rızkıyla yaratır, kimse de acından ölmez.

KÔR ÖLİR, SÜRME GÖZLİ OLIR.

Bir işte can, mal, para kaybı yaşanması doğaldır. Kayba uğrayan kişinin kaybettiği şeyi ballandıra ballandıra anlatarak kıymete bindirmesi ve bunun karşılığında kayba neden olan kişiden bunu fazlasıyla tazmin etmeye kalkması veya kayba neden olan kişiyi minnet altında tutması da doğaldır.

KÔR PAĞLANIN KÔR ALICISI OLIR.

Değersiz malın da maldan anlamayan bir müşterisi olur. Malım kötü, tarlam taşlı, kızım çirkin diye düşünme.

KÔR TUTTIĞINI BİLİR :

Her insanın bir özelliği, bir yeteneği vardır. Görme özürlü bir kişinin dokunarak algılama gücü gelişmiştir.

KÔRA DEMİŞLER : MALIN EYYİSİNİ NERDEN AYNİYSAN; FİYETİNDEN, DEMİŞ

Malın iyisi biraz da fiyatından anlaşılır.

KÔRDAN YATAN ŞAŞ KAĞAR.

Kötü insanlarla arkadaşlık eden, onunla oturup kalkan kişiler bu arkadaşlıktan zararlı çıkarlar.

KÔMİRSİZ KİŞİ DA GEÇER, CÉHÉZSİZ KIZ DA GİDER; YÉTER Kİ SAĞ LIH OLSIN.

Yoksulluğunu, eksiklerini dert etme, hayat bir şekilde devam ediyor, her şeyin başının sağlık olduğunu aklından çıkarma.

KÔTİ DÜŞÜN, ÉYYİ GELİR İHBALA :

Bir işin sonucunda üzülmemek istiyorsan en kötü ihtimali düşün, sonuç iyi gelirse onu da şanslılığın olarak değerlendir.

KÔTİ KÖNŞİ ADAMI ÉYYİ MAL SEHEBİ ÉDER.

Kötü komşudan kaçmak için başka bir eve taşınmadan önce başka kötü bir komşuyla karşılaşmamak için taşınacağı evin sağında, solunda kimlerin oturduğunu soruşturur ve sonuçta sıkıntısız bir yaşam süreceği iyi bir eve sahip olur.

KÔTİ KÖNŞİNİN YÉDDİ MEHLİYE ZERARI VARDIR.

Kötü bir ailenin zararı sadece komşu veya komşularına dokunmaz. Onun zararı yedi mahalleye hatta şehre zararı olur.

KÔTİ LAF İGİDİN KEMÇİSİDİR.

Kötü söz, yiğidi üzmemeli, onu başarı yolunda hırslandırmalıdır.

KÖTİ SÖZ SEHEBİNİNDİR.

Sana biri kötü sözler söylese, sana hakaret etse bile ona karşılık vermeye kalkma. Onun söylediği sözler seni küçültmez ama onun seviyesizliğini kanıtlayarak ancak onu küçültür.

KÖTİYE Bİ ŞÉ OLMAZ.

Kötü zaten kötüdür, onun düşeceği her durum onun kötülüğüne bir katkı veya eksiklik getirmeyecektir anlamına geldiği gibi genel kanı olarak iyilerin öldüğü kötülerin kaldığı dünyanın iyiler için bir albenisi de yoktur anlamına da gelir.

KÖTİYİ Bİ DERT TUTMAZ.

Kötü zaten kötüdür, onun düşeceği her durum onun kötülüğüne bir katkı veya eksiklik getirmeyecektir anlamına geldiği gibi genel kanı olarak iyilerin öldüğü kötülerin kaldığı dünyanın iyiler için bir albenisi de yoktur anlamına da gelir.

KÖVE GELİN GİDENİN KÜL BAŞINA, ŞEHERE GELİN GİDENİN GÜL BAŞINA .

Köyde yaşama şartları zor, şehirde kolaydır. Şehirden köye gelin gidene hanım kolay yaşam koşullarından zor yaşam koşullarına alışmaya kadar büyük sıkıntılar çeker. Köyden şehre gelen gelin ise zor yaşam koşullarından kolay yaşam koşullarını yakalayarak rahata kavuşur.

KÜÇİK KAĞAR, BÖYİGE BAĞAR.

Küçükler büyüklerin öğütlerine kulak asmak yerine hep onların davranışlarını örnek alırlar.

KÜFİR BAĞI KALIR, ZULİM BAĞI KALMAZ.

Allah'ın varlığını ve gerçeklerini kabul etmeyenler elbette kıyama kadar var olacaktır. Ama zalimin yaptıkları yanına kâr kalmayacak ve bir gün cezalarını bulacak, bu dünyaya kötü bir sonla veda edecektir.

KÜL O KERVANIN BAŞINA, PÉŞENGİ ÉŞŞEK OLIRSA.

Bir topluluk hakkında fikir sahibi olmak istiyorsan o gruba liderlik edip o grubu yönlendiren kişiyi göz önünde bulundur.

KÜRKEN, BÖRKEN ADAM OLINMAZ.

İnsan kişiliğiyle, davranışlarıyla, sözleriyle insandır. Güzel kıyafet

insan olmanın hiçbir zaman ölçüsü olmaz.

KÜSERSEY BARIŞACAḤ YÉR BIRAḤ.

Dünya tesadüflere gebedir. Bir gün yine karşı karşıya gelmek, yüz yüze bakmak ihtimali nedeniyle küstüğün insana fazla kırııcı davranma.

KÜSERSEY BARIŞACAḤ YÉR BIRAḤ, BARIŞIRSAY DA KÜSECAḤ YÉR BIRAḤ.

Dünya tesadüflere gebedir. Bir gün yine karşı karşıya gelmek, yüz yüze bakmak ihtimali nedeniyle küstüğün insana fazla kırııcı davranma. Barış halinde olduğun kişiyle de fazla içli dışlı olup ona sırrını verme. Unutma onunla bir gün gelir aran açılabilir.

L

LA REHETE FİD DÜNYA VEL TÜRKİYE İLLE URFA İLLE URFA .

Dünyada ve Türkiye’de rahat yoktur ama Urfa’da rahat hiç yoktur.

LAF, İGİDİN KALASIDIR.

Yiğitliğin koşullarından biri de sözünde durmaktır. Yiğit kişi her zaman sözünün arkasında olmalıdır.

LAF IN DORĞISI YA DELİDE YA ÇOCIHTA .

Bir olayın aslını, bir sözün doğruluğunu öğrenmek istersen onu çıkarını düşünmeyen bir deliden veya çocuktan öğrenmeye çalış. Diğer insanlar işlerine geldiği gibi konuşurlar.

LAFTAN PÉNDİR GEMİSİ YÉRİMEZ :

Kimsenin söylediğine kanma. Hiçbir iş sözle yapılmaz, işe emek vermek; işi eseri ortaya çıkarmak gerekir. Yaptığı işte başarılı olan kişilerin sözlerine itibar et.

LALİĞİN DİLİNDEN SEHEBİ AYNAR.

Bir insanın söz ve davranışlarının altında yatan anlamı ancak o insanın ailesi anlar.

LEGLEGİN ‘ÜMRİ LAKLAKTAN GÉÇER.

Birçok insan ömrünü üreterek, birtakım işler yaparak, kendisine ve çevresine yararlı olmak yerine bütün yaşamlarını sadece konuşarak geçirir.

LOHMA KARIN DOYIRMAZ, MÜHÜBBET ARTTIRIR.

Kimse kendi evinde aç kalmaz, herkes bir biçimde karnını doyurur. Bu yüzden ikramda bulunduğun kişinin karnını doyurmuş olmazsın. Onunla aranda sevgi köprüsünü kurar, o köprü varsa da o köprüyü çok sağlamlaştırmış olursun.

Tanıklarıyla Urfaca Urfalıca

LOLO K UŐI, EVEL  L ER; SOYRA YUDAR LO MAYI.

İnsan bir işe, bir konuşmaya başlamadan  nce işin b y kl  n , inceliklerini; konuşmanın nereye varaca ını, kimleri incitece ini veya kıraca ını hesap etmelidir.

M

MAHANANIN KİLESİ DOLMAZ.

Bir işi yapmak veya yapmamak için, bir hatanın nasıl, neden yapıldığını anlatmak için uydurulacak bahane sayısı sonsuzdur.

MAL GEVVAT OLIRSA MAL MÜDİRİ NE YAPSIN.

Bir çocuk ne yapılırsa yapılsın yola gelmiyorsa, kötü alışkanlıklarını terk etmiyorsa, ondan her türlü kötülük bekleniyorsa onunla ilgilenen kişilerin aldığı veya alacağı her türlü önlem boşa gider. Onların yapacakları her şey boştur.

MAL, MALAMAT ÖRTER.

Dünya malı geçicidir ama insanın ayıplarını örtmeye yarar. Çünkü varlıklı insanların ayıpları görmezlikten gelinir. Malı mülkü olmayan insanların yaptığı hatalar göze batar.

MAL, MALİKİN YANINDA ÇOĞALIR.

Mal ve para, o malı ve parayı çevirecek yetenekte olan insanların yanında para kazanır.

MALIMI VÉRİM Mİ REZZİL OLIM, VÉRMİYİM Mİ REZZİL OLIM.

Mal sahibi olmak hem sorumluluk gerektirir hem çaresizliği getirir. Versek malsız kalırız, vermesek gelirini alamayız.

MALIMIZI İT YİR, YAHAMIZI BİT YİR :

Kazandığımız malın, paranın hayırlı olması ve bize yararlı olması lazım.

MARDIN PÉNDİRİNİ, NİSANIN YAĞINI AL.

Her yiyeceğin, zahirenin ucuz ve kaliteli olduğu zamanlar vardır. Peynir martta, yağ nisanda alınır.

MAZLUMIN AHI, ÉNDİRİR ŞAHI.

Haksızlığa uğrayanların bedduaları Allah katında o kadar makbuldür ki Allah o beddualar nedeniyle şahların bile tacını tahtını de-

devirmiştir.

MECMEK; DAĞA, DAŞA EK.

Mercimek iklimin uygun gittiği yıllarda bire kırk, bire elli veren bir mahsuldür. Çok kâr etmek istiyorsan sahip olduğun topraklarda bir karış boş yer bırakma, oralara mercimek ek.

MECNUN'A DELİ DÉRLER; HEKEZ Bİ ÇÉŞİT DELİ.

Bir kişiye deli demek kolaydır ama unutulmamalıdır ki herkesin bir deli tarafı, bir zaafı, bir tutkusu vardır.

MEHLEY ÉNİŞ OLACAḤ, HULḤİY GÉNİŞ OLACAḤ.

Hayat, seni hiç yormamalı; etrafındaki insanlar canını sıkmamalı, evin kolay ulaşılabilir olmalı, sen de hoşgörülü olmalısın ki hayat çekilebilir olsun.

MEKÂNIN ŞEREFİ OTIRANA BAĞLIDIR.

Makam insana değer katınca o insan değersiz olur. Ama makam o insanla büyüyorsa o insan değerli olur.

MERAMIN ELİNDEN HÉÇ Bİ ŞÉ KURTILMAZ.

Bir işi bitirmeyi, yarı yolda bırakmamayı istiyorsan işi benimseyip bitirmek için engellerle yılmadan savaş.

MERAMIN ELİNDEN Bİ UÇAN KURTILIR, Bİ KAÇAN.

Bir işi bitirmeyi, yarı yolda bırakmamayı istiyorsan işi benimseyip bitirmek için o yoldaki engellerle yılmadan savaş. Elde olmayan şanssızlıklar, kaçan fırsatlar seni yıldırmasın.

MEREK, ADAMI MEZERE GÖTİRİR.

Meraklı olmak, her deliğe burun sokmak insanın başını belaya sokar.

MERḤEMET ÉTMİYEN MERḤEMET BULAMAZ.

Herkes ne yaparsa onun karşılığını nasıl buluyorsa, yapmadığı şeylerden de karşılık beklemesi doğal değildir. Acımadan zulmeden insana da kimse acımaz.

MERḤEMET MARAZ GETİRİR.

Merhamet en iyi ilaçtır ama herkese iyi gelmez. Bazı insanları zehirler ve zehirlenen kişi de etrafa kötülük saçar.

MERḤEMETTEN MARAZ DOĞAR(ÇİḤAR).

Merhamet en iyi ilaçtır ama herkese iyi gelmez. Bazı insanları

zehirler ve zehirlenen kişi de etrafa kötülük saçar.

MEZER DAŞINDAN İFTİHAR OLMAZ.

İnsan; kişiliğini, konumunu babasından, dedesinden almaz, ken dişi kazanır.

MIKIRIZIN MALINI İT YİR, YAHASINI BİT YİR.

Kazandığı parayı yemek istemeyen kişinin yakasını bir karış kir kaplar, saçına bit düşer, ölünce de parasını onun çocukları (e-nikleri) yer veya kapanın elinde kalır. İnsan kazandığı malı veya serveti ölçüsü ve çerçevesinde yiyebilmeli, o mal veya servetin gelirinden yararlanmalıdır.

MIKIRIZ YAŞIYKEN YAHASINI BİT YİR, ÖLDİ Mİ PARASINI İT YİR.

Kazandığı parayı yemek istemeyen kişinin yakasını bir karış kir kaplar, saçına bit düşer, ölünce de parasını onun çocukları (e-nikleri) yer veya kapanın elinde kalır. İnsan kazandığı malı veya serveti ölçüsü ve çerçevesinde yiyebilmeli, o mal veya servetin gelirinden yararlanmalıdır.

MILLA EVİNDEN AŞ, KÔR GÖZDEN YAŞ (UMMA) :

Bazı insanlardan beklenti içinde olmak yanıştır, boştur.

MISAFIR MISAFIRI SEVMEZ, EV SEHEBİ İKİSİNİ DE SEVMEZ.

Bazı durumlarda misafir misafiri sevmez çünkü kendisine yapılacak ikramın veya hizmetin ikiye bölünmesinden rahatsızlık du-yar. Böyle misafirleri olan ev sahibi de bu durumdan rahatsız olur.

MISAFIRIN AĞZI OLIR, DİLİ OLMAZ.

Misafir olduğu evde sana ikram edilen şeylerle yetin. Gereksiz isteklerde bulunarak ev sahibini zor duruma düşürme.

MISAFIRIN EHEMAĞI EV SEHEBİNİ AĞIRLAR.

Misafirin görevi kendisine ikram edilen şeyleri yiyip içmektir. Kendine yapılan ikramı ev sahibine ikram etmeye kalkışması ya deliliktir ya da ikramları beğenmemektir.

MISAFIRIN RISKI ONDIR; BİRİNİ YİR, DOĞKIZI KALIR.

Misafir evin bereketidir. Onu doyurmak için, ona ikram etmek için aldığı yiyeceklerin büyük bir çoğunluğu ev sahibine kalır. Bu yüzden misafirden çekinmek ve bir şey esirgemek doğru değildir.

Böyle bir hareket evin bereketini kaçıır.

MİFLÉS TÜCCAR ESKİ DEFTERLERİ YUHLAR.

Bir insan dar güne düştüğünde kendisine borçlu olan insanlardan medet ummaya başlar.

MİHEMMET DİNİ EŞKERE GEREK.

İnsanın kendini kontrol edebilmesinin yollarından biri de toplumca denetlenmesidir. Şeffaflıktan korkulmamalıdır.

MİNNETLİ AŞ BAŞ ARGİDİR.

Ne yaparsan yap, minnet yükünün altına girme; bir gün minnetle yediğin bir lokma bile başını ağrıtabilir.

MOT, BEKMEZ; FERÇ ÉTMEZ.

Bazı kavram veya cisimlerin amaç ve anlamları aynı kapıya çıkar. Bu yüzden kavramlara fazla takılmamalı, amaç ve hedef gözetilme lidir.

MÖHÖR KİMDESE SÜLÉMAN ODİR.

Bir toplumda yetki ve sorumluluk kimdeyse onun sözü geçer.

MI'ELLEKTE Bİ DAŞ VARMIŞ, 'EKLİNDAN RAZI OLMİYANIN KAFASINA DÜŞERMİŞ.

Herkes kendi aklını beğenir. Bu durum aslında insan aklına verilen bir ilahi cezadır.

MÜHÜBBET İKİ BAŞTAN.

Sevgi karşılıklı olursa bir anlam kazanır.

MÜMİNİN KİLBİ SE'ET.

Hayat alışkanlıklardan ibarettir. Müslüman saate bakmasa da namazının vakti geldiğini iyi bilir.

MÜRVETE ENDEZE OLMAZ :

İyiliğin ölçüsü yoktur. İyilik yapanın kesesine veya gönlüne göre değişir.

MÜSİRMAN DİNİ EŞKERE GEREK.

İnsanın kendini kontrol edebilmesinin yollarından biri de toplumca denetlenmesidir. Şeffaflıktan korkulmamalıdır.

MÜŞTERİDEN HIRHIZIN NE ZAMAN GELECAĞI BELLİ OLMAZ.

Müşteri ile hırsızın ne zaman ve nasıl geleceği ve ikisinin de neyi alıp neyi çalacağını kimse bilemez.

N

NACARIN KAPISI SIRIMNAN BAĞLI.

Ücret karşılığı başkasının işini yaparak ekmek parası kazanan esnaf, kendi evinin işlerini ihmal etmek zorunda kalır.

NAMAZ, DARDA KOMAZ.

Allah'a kulluk eden kişiyi Allah darda koymaz.

NAMAZ KILANA 'EBDES DAYANMAZ.

Namaz kılan kişiye abdest almak zor gelmez gibi bir anlamının yanı sıra bir işi yapmak ve bitirmek isteyen kişinin o işte hem parası hem emeği olmalı; harcamalı ve yorulmalı, bunun da ölçüsü olmalı gibi bir anlamı da vardır.

NE ŞÉYTANI GÖR NE KÜLHÜVALLAH OHİ:

Öyle insanlarla oturup kalk ki kötülüklerle karşı karşıya kalıp acına cak durumlara düşmeysin.

NE VÉRİRSEY ELİYNEN, O DA GİDER SENNEN.

Dünyada kendi elinle yaptığın iyilikler ve yardımlar seninle ahirete gelecektir. Hayrını kendi elinle yap.

NE YAVUZ OL ASIL NE MİSKİN OL BASIL.

İyi bir insan ne ezmeli ne ezilmeli. Ezersen cezasını çekersin, sünepe olursan da herkesin gücü her zaman sana yeter ve sen her zaman ezilirsin.

NÉRDE BİRLİK, ORDA DİRLİK.

Huzur, birlik olmaktan, ayrışmamaktan geçer.

NÉRDE ÇOHLIH, ORDA P..LIH.

Bir toplulukta her kafadan bir ses çıkarsa o toplumdan ya karar çıkmaz ya da en kötü karar çıkar anlamının yanı sıra bir topluluk sayıca ne kadar çoksa orada bir işin doğru yapılması ve buna karar verilebilmesi, düşünce birliği sağlanabilmesi o kadar zor olur.

NÉRDE HEREKET, ORDA BEREKET.

Tembellik, hareketsizlik olan yerde üretim de bereket de yoktur.

Çalışma ve hareket olan yerde bereket olur.

NE YAT NE KÖRÜLİ DİŞ GÖR :

Bir yerin, bir kişinin, bir topluluğun sana zarar vereceğini düşünüyorsan onlara yaklaşma anlamına geldiği gibi yaptığın işleri sonucuna, sonuçlarına katlanamıyorsan o işi yapmaya teşebbüs etme anlamını da taşır.

O

OĞLAN DAYIYA, KIZ BİBİYE.

Genetik özellikler bakımından oğlan çocuğu dayısına, kız çocuğu halasına çeker.

OĞLAN EVE İT GETİRİR, KIZ İGİT GETİRİR.

Oğlan evlenir, gelin eve gelir; gelin bizi kapmaya başlar. Kızım gelin gider evimize yiğit getirir. Bu söz gelinden şikâyet eden kaynanalar tarafından kullanılagelmıştır.

OĞLAN ÉDER, BABA ÖDER.

Erkek evladın yaptığı hatayı baba öder, erkek evladın yaptığı hata babasına mal olur, erkek evladın verdiği zararı baba ödemek zorunda kalır.

OĞLAN ÜREKTİR, DAMA DİREKTİR, HELBET Bİ GÜN GEREKTİR.

Oğlu olan kişi oğluna güvenerek cesaretlenir, korkmaz. Oğlu evlenir, torunları olur, kendisi ölünce kapısı kapanmaz. Oğlan çocuğu şu anda bu beklentileri karşılayamıyorsa elbet bir gün bu beklentileri karşılayacak duruma gelir.

OĞLAN YİR, OYINA GİDER; KIZ YİR, KOYINA GİDER.

Erkek evladın karnı doyarsa oyuna gider, kız evlat genelde gelin edilmek üzere beslenip büyütülür.

OĞLIM, KIZIM; ELİM, GÖZİM; ANAM, BACIM; TAHTIM, SACIM.

Belli bir yaştan sonra anam ve bacım benden yardım bekler, bana angarya işlerini yaptırmaya çalışırlar. Oğlum kızım ise bana yardım eder, benim angarya işlerimi yapar.

OLAN DÖRT BAĞLAR, OLMİYAN DERT BAĞLAR.

Varlıklı insan alacağı eşyayı çifter çifter alır, yoksul insan ise derdiy

le baş başa kalır.

OLANNAN ÖLENE ÇARA YOĞ.

Bir olay gerçekleştikten sonra alınacak her türlü tedbir, söylenecek her söz, duyulacak her türlü pişmanlık yok hükmündedir.

ON BşİNİ GÖÇEN KIZ, YA ERDEDİR YA DA KARA YİRDE.

Kızın ideal evlilik yaşı on beştir. On beşinde isteyeniyi çıkmayan kız ölse yeridir.

ON TİMİN BOSTAN, SEN YAN GEL OSMAN.

Varlığına, malına güvenip yan gelip yatanlar hüsrana uğrar.

ONA YAN, BINA YAN; UVALDAHİ UNA YAN.

Yanmayı, yakınmayı alışkanlık haline getirirsen yanacak yakınacak çok şey bulursun. Her şey bir yakınma konusu olup çıkar gibi bir anlamının yanı sıra ona, buna acıyıp uvaldaki ununu verirsen sonunda unsuz kalırsın gibi bir anlamı da vardır.

OSSIRĖAN G.. TBE TUTMAZ.

İnsan alışkanlıklarından defalarca tevbe etse bile kolay kolay sıyrılamaz.

OTI EK, KKİNE BAH.

İnsanın özelliği, yeteneği, huyu geçmişinde saklıdır. Bir kişiye iyi ve kötü demeden önce onun babasını, atasını tanı.

OYIN Ç, KÇAN PUşT (PİC).

Oyunda bir kere şans gülmekle, kazanmakla oyun bitmez. Üç defa oynanmayan oyundan kazandığı veya kaybettiği için kaçan kişi fırsatçı bir alçaktır.

OYINA KAHANIN BOYINI GRİLLER.

Hem bildiğimi yapayım, hem keyfime göre hareket edeyim diyor san kimse bunları yaparken beni görmesin diyemezsin.

OYNAşINA İNANAN ARVAT, HERİFSİZ KALIR.

Evli bir kadın aşığına güvenip de kocasına zıt gitmek, uyum göstermemek durumuna düşerse zoru gören aşığa güven olamayacağı için hem aşığından hem kocasından olur.

Ö

ÖKİZE DERİSİ YÜK DEĞİL.

İnsan kendi görevini yaptığı sürece işinden yakınmaya, sızlanmaya hakkı yoktur.

ÖKİZE BUYNIZI YÜK DEĞİL.

İnsanın yaşam boyu taşımak ve yapmak zorunda olduğu görevler ve yükümlülükler vardır. Bu görev ve yükümlülüklerinden insanın yakınmaya hakkı yoktur.

ÖKİZİN EYYİSİ ÇÜTTE BELLİ OLIR.

Kaliteli insan iş başında belli olur.

ÖLENDEN ÖLİNMEZ.

Herkes kendi kaderini yaşar. Yakınlarımızın ölümleriyle sarsılırız ama bu sarsılma, yaşamın akışına engel olmaz.

ÖLİ BİR, KERKEZ ÖLİSİNE AĞLAR.

Bir kişi öldüğünde orada bulunanların hepsi ağlar ama ağladıkları kişi o ölü değil, kendi ölüleridir.

ÖLİ G..İ BALLI OLIR.

Ölen kişinin arkasından onun hep iyi tarafları söylenir gibi bir anlam taşısa da asıl anlamı ölen kişinin yakınlarının onun ölümüne neden olan kişi yanında takındıkları tavrı anlatır. Ölenin yakınları, ölen kişinin hem olan iyi özelliklerini hem de onda bulunmayan iyi özellikleri sayıp dökerek ölenin sırtından ölüme neden olan kişiden birtakım çıkarlar koparmak isterler.

ÖLİM Bİ GÜN, AĞIT ÜÇ GÜN.

Ölenle ölünmez. Uzun süre yas tutmak doğru değildir. Zaman her acıyı unutturur bir ilaçtır.

ÖLİM HEK, MÉRAS HELAL :

Ölüm Allah'ın emri olduğundan haktır, ölenin malı da mirasçılara

helaldir.

ÖLİM PARADAN ALINSA KAÇ GİŞİ ALIR :

Kimse ölüm denen sonu istemez.

ÖLİMİ GÖREN BAYILMAĞA RAZI OLIR.

İnsan büyük bir belayla karşılaşırsa ondan kurtulmak için daha küçük bir belaya razı olur.

ÖLİMİ GÖREN HESTELENMAĞA RAZI OLIR.

İnsan büyük bir belayla karşılaşırsa ondan kurtulmak için daha küçük bir belaya razı olur.

ÖLİMNEN NİKEH GÜNİNİ ŞAŞIRMAZ.

İnsanın kaderinde olan şeylerin günü ve saati değişmez.

ÖLİNİN BORCI DİRİDEN TEHSİL OLIR(OLINIR).

Mirasçı ölenin nasıl mirasına sahip çıkıyorsa onun borcunu ödemeye de razı olmalıdır gibi bir anlamının yanı sıra borçlu kişi borcunu ödeyemiyorsa varlıklı olan yakınlarından bu borcun ödenmesi istenebilir gibi bir anlamı da vardır.

ÖLİRSE YÉR BEGENSİN, KALIRSA ÉL BEGENSİN.

Terbiye evlattan daha önemlidir. Yaşarsa terbiyesiyle yaşasın, yoksa genç yaşta ölüp gitsin

ÖLİYİ KÉFİNE BİRAHSAY TABIDA S..AR.

Sorumsuz davranan kişiler kontrol altında tutulmalı, bu kişilere serbesti verilmemeli, onlara göz kulak olunmalıdır.

ÖLMİŞ ÉŞŞEK KURTTAN KORIĞMAZ.

Olan olmuşsa, gelebilecek zarar gelmişse artık olacıklardan, geleceklerden korkmak gereksizdir.

ÖLMİŞ ÉŞŞEK NALINDAN KORIĞMAZ.

Gereken zararı görmüş bir insan bundan sonra gelecek zararlara aldırılmaz.

P

PADŞAHIN ARHASINDAN DA KILIÇ SALLIYAN ÇOH OLIR.

Birilerinin arkasından konuşmak kolaydır. Bu işi yapanlar arkasından konuştukları kinin konumuna bile bakmazlar.

PADŞAHIN DA ARHASINDAN KONIŞIRLAR.

Birilerinin arkasından konuşmak kolaydır. Bu işi yapanlar arkasından konuştukları kişinin konumuna bile bakmazlar.

PAKÇIRI ÇİHMİŞ TASIN AYRANI İÇİLMEZ.

Bir insanın adı bir defa kötüye çıkmışsa onunla kimse iş yapmaz, oyun oynamaz, yola çıkmaz.

PARA ADAMI ADAM ÉTMEZ.

Bir insan ne kadar zengin olursa olsun insanî değerlerden yoksunsa toplumda saygınlık kazanamaz.

PARA DÉDİĞİY EL KİRİ :

Para kalıcı bir şey değildir; harcanır ve biter. Onu hayatımızın amacı yapmak doğru değildir.

PARA DÉDİĞİY EL KİRİ; İTİN ÖĞİNE ATSAY İT YİMEZ.

İnsan biraz düşünse bir ömür boyu peşinde koştuğu paranın sadece bir ihtiyaç bedeli olduğunu, bundan başka bir işe yaramadığını, insana saygınlık kazandırmadığını, insanın mezara bile götürmeyeğini anlar.

PARA PARİY ÇEKER.

Piyasada parası olan iş yapar gibi bir anlamının yanı sıra para döner, dolaşır zenginin cebine gider gibi bir anlamı da vardır.

PARA VÉRMAH, CAN VÉRMAH.

Bazı insanlar kendi parasına kıymaz, harcama yapmaya gelemmez.

Onlar için para vermek ölmek kadar zor ve kaçınılacak bir durumdur.

PARASI 'EZİZ OLANIN GENDİSİ ZELİL OLIR.

Bir kişi kişiliğinden bir şeyler kaybetmek istemiyorsa parasına kıymalı, gerektiği zaman harcama yapmaktan kaçınmamalıdır.

PARASI OLAN YİR BORANI, PARASI OLMİYAN GEZER DOLANI DOLANI.

Paranın kıymeti bilinmeli, para uluorta harcanmamalıdır. Tutumlu kişiler bir gün en güzel, en pahalı yemekleri yeme imkânı bu lurken, müsrif insanlar çaresizce dolaşmaktan başka bir şey yapamazlar.

PARASI VEZİR OLANIN GENDİ REZZİLDİR.

Bir kişi kişiliğinden bir şeyler kaybetmek istemiyorsa parasına kıymalı, gerektiği zaman harcama yapmaktan kaçınmamalıdır.

PARASIZ ŞİMŞİT OLSA KİMSE BAĞMAZ ÜZİNE :

Parasız insanlar maddi değerlere değer veren toplumlarda değer ve saygıya layık olmazlar.

PARAY ÇOĞSA KEFİL OL, İŞİY YOĞSA ŞAHİT OL :

Paran çoksa kefil ol; borçlu nasıl olsa borcunu ödemez, kefil olduğun için sen ödemek zorunda kalırsın. İşin yok, zamanın çoksa şahit ol, şahit olduğun olay yüzünden mahke-melere gide gele nasıl olsa ömrünü tüketirsin.

PİLAVA TÖKİLEN YAĞ ZAY OLMAZ.

Yerinde yapılan harcama, yerinde yapılan masraf, yerinde verilen emek asla kaybolmaz.

PİSİGE CİGER AMANAT OLMAZ.

Kişiyi zaafı olan şeyler emanet edilmez.

PİSİĞİN ELİ ETE YÉTMEZSE BABASI HÉRİNE SAYAR.

İnsanlar istedikleri nimete ulaşamadıklarında bunu itiraf etmek yerine istemedim demeyi tercih ederler.

PİSİĞİN TERBİYESİ SIÇANI GÖRENE KEDER.

Bir insanı ne kadar eğitirsen eğit, onun zaafalarını gidermek ya çok zordur ya da imkânsızdır.

PİSİK MİMBARDAN BAĞLANMAZ.

Yetersiz ve düşünmeden alınan tedbir, tedbir alanı pişman eder, anlamının yanı sıra zaafı olan insanlara zaaf duyduğu şey emanet edilmez anlamı da vardır.

PİSİK P..İY DERMEN DÉMİŞLER, ÉŞMİŞ, YÉRE GÖMMİŞ.

Bazı kişiler kendilerine bir görev verildiğinde naza çekmeyi alışkanlık edinmişlerdir.

P.. AL, P.. SAT; P.. OĞLI P..A MÜHTAÇ OLMA.

Bu dünyada her işi, her yerde yap ama sakın hiçbir insana muhtaç olma.

P..LI YÉRİN KEMECİ ÇOH OLIR.

Gübreli tarlanın verimi fazla olur anlamında alay içerikli bir sözdür.

P..LI YÉRİN KEMECİ İRİ OLIR.

Gübreli tarlanın verimi fazla olur anlamında alay içerikli bir sözdür.

R

REBB'İN SİRİNİ SÖLİYEN BİLMEZ, BİLEN SÖLEMEZ.

Allah'ın sırları hiçbir zaman açığa çıkmaz, sır olarak kalır. Çünkü onu söyleyenler bunları bilmez, sırdır. Bilenler de söylemez. Bildiği ni söyleyenlere veya bu konuda bir şeyler söyleyenlere sakın inanma.

REHENDEN KISSASI YOH, YÉL VURMAZSA SALLANMAZ.

Bir rüzgâr estiği zaman doğadaki en küçük otlar da dahil her şey etkilenir, bir felaket meydana geldiğinde de toplumda bu felaketten etkilenmeyen kimse kalmaz.

RISK BİRDİR, İKİ OLMAZ.

Allah'ın insana verdiği rızık ne artar ne eksilir.

RISKIN KEFİLİ ALLAH'TIR.

Rızık için merak etme, gereğinden fazla çabalama; gereken çabayı göster ve rızık Allah'tan iste.

S

SABIRNAN KÖRİHHEVLA OLIR.

Sabır her şeyin ilacıdır. Sabredersen umulmadık durumlardan yine umulmadık iyi sonuçlar çıkar.

SAÇ SEFADAN, DIRNAĞ CEFADAN UZANIR.

Yaşanan hayatın keyfi insana saç kestirme fırsatını vermez. Cefa çeken insan da tırnak kesme fırsatını bulamaz.

SAĞ GÖZİN SOL GÖZE FAYDASI YOK.

Bu dünyada herkes nefsi için yaşıyor. Kardeşin bile kardeşe faydası yoktur.

SAĞIR EŞİTMEZ UYDIRIR, KÖR GÖRMEZ BENZEDİR.

Sağlam bilgi, çok önemli olduğu halde kimse bu bilgiye itibar etmez. Herkes olayı kendine göre yorumlar, kendince süsler.

SAĞIRLAR BİRBİRİNİ AĞIRLAR.

Birbirinden beter özellikleri olanlar birbirlerini övmeye başlarsa oradan kaçacaksın.

SARIŞININ ADI VAR, ESMERİN DADI .

Sarışın kadının her ne kadar adı iyiye güzele çıkmışsa da esmerin kendine özgü olan tadı vardır. Bu söz, daha çok esmer yavuklusu olan veya esmer kızı, esmer yeğeni, esmer komşusu olanlar tarafından söylenen bir sözdür.

SAY BENİ, SAYIM SENİ.

Bana saygı gösterirsen ben de sana saygı gösteririm.

SAYILI GÜN TÉZ GÉÇER.

Dünya birkaç gün kalınacak bir mekân olduğuna göre bu hayatın içindeki birkaç gün ve dönem de elbette çabuk geçecektir, sabırlı

ol.

SAYILI GÜN TÉZ GÉÇER, SAYILI KOZ TÉZ BİTER.

Sabırsızlıkla beklenen gün gelmez gibi görünse de çabuk gelir,tü kenmez sandığımız şeyler de çabuk tükenir.

SEBBEĞ OLA,HER OLA.

Yarının neler getireceğini ancak Allah bilir. Şu anda kötü görünen şeyi Allah, inşallah hayra tedbir eder, bekleyelim görelim anla mındadır.

SEBBEĞİN SEĞEBİ ALLAH.

Yarının neler getireceğini ancak Allah bilir.

SEBBEĞİN ŞERİ, GÉCENİN HERİNDEN ÉYYİDİR.

Acele edip yanlış karar veya yanlış iş yapmaktansa bekleyip so- ğukkanlı ve doğru karar vermek iyidir.

SEDEĞE KEDİY, BELİY DEĞF ÉDER.

Sadaka insanın başına gelebilecek kötülüklerden insanı uzak tu- tar.

SEĞEBİNİ KAPMIYAN İTİ MAKBUL SAYMAZLAR.

Sütü temiz olmayan insanlar kendilerine yapılan iyiliklere karşı nan körlük eder, kendilerine sahiplik eden kişilere zarar verir.

SEĞEN AŞTAN SICCAĞ DEĞİL.

İşin problemli olması durumunda işten birinci derecede etkile- necek olanlar sakin dururken başkalarının panik yapması doğal değildir. Çünkü onları ilgilendiren bir durum yoktur.

SEĞEPSİZİN SEĞEBİ ALLAH :

Sahipsiz kişilere gücüm yetiyor diye ilişmeye kalkma, onların sa- hibi Allah'tır. Allah da adama fena çarpar.

SEĞER SEBBEĞTEN EVEL :

Her şeyin bir sırası olduğunu unutma.

SEĞKEL BAŞA SEDEĞE.

Sakal insana bir saygınlık kazandırır ve sakallı kişi birçok beladan sakala gösterilen hürmet sayesinde kurtulur anlamının yanı sıra gelecek büyük bir felaketi önlemek için küçük bir masrafa kat lanmak ve fedakârlıkta bulunmak gerekir gibi bir anlamı da var- dır.

SELAVAT GETİRMAH DA KUVETTEN :

Güçsüz insanların konuşmaya hele hele selavat getirmeye cesaret edemediği toplumlarda yaşanmaz.

SEMİZ ETİN BAHASI OLMAZ.

Kaliteli mal elbette pahalı olur.

SEN AĞA, BEN AĞA; Bİ İNEGİ KİM SAĞA.

Herkesin sorumsuz davrandığı, işten kaçmak için bahane aradığı, kendini ağıra sattığı, yapılacak işi başkasından beklediği ortamlarda işler yolunda gitmez, hiçbir iş başarılamaz.

SEN DORĞI OL, EGRİ BULIR BELASINI.

Sen elinden geldiği kadar dürüst ol, dürüst olmayanlar er geç bir başka olay nedeniyle de olsa cezasını bulur.

SEN DORĞI OL, EGRİ BULIR ZEVALINI.

Sen elinden geldiği kadar dürüst ol, dürüst olmayanlar er geç bir başka olay nedeniyle de olsa cezasını bulur.

SEN ÉŞŞEK OLDİY MI SİYE PALAN VURAN ÇOH OLIR.

Toplumlarda bazı kişiler; alçak gönüllü, hamarat, dostu için hayatını, rahatını hiçe sayan birini gördüler mi o kişinin bu özelliklerini den yararlanmaya kalkıp onu istismar ederler.

SEN KÖTİ TUT, ÉYİY GELİRSE İHBALA.

Sen her ihtimale karşı en kötü sonu düşün, iyi bir sonla karşılaşsan sevincin iki kat artmış olur.

SEN SENİ REZZİL ÉDECAĞIYA PARAYI REZZİL ÉT.

Parayı harcamaktan çekinerek kendini ezdirme.

SEN DORĞI OL, EGRİ BULIR BELASINI.

Şartlar ne olursa olsun, kimle karşı karşıya gelmiş olursan ol, doğru luktan şaşma; o kötülerin cezasını Allah verir.

SERÇE KEDER ÇABA ÇABIYA DÜŞEN YOH; ONIN DA YİDİĞİ ÜÇ HEBBE TOHİM.

İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın kimse kismetinden fazlasını yi-yemez.

SERÇE NE Kİ ETİ BUDI NOLA .

Yapılan işin başarısı o işten alınan üründür. Az ürün alınan bir işe girmek boşuna yorulmaktan başka bir işe yaramaz.

SERÇİYE YAVRUSI ŞAHAN GÖRİNİR.

Her ana babaya çocuğu olağanüstü özellikleriyle görünmese de onlar yavrularını öyle görmek isterler. Her insan, kendi çocuğunu en akıllı, en güçlü olarak görmek ister.

SERHOŞA DEGME, GENDİ YİHİLSİN.

Bazı düşünün kişilere ceza vermeye, onları dövmeye kalkışma. Zaten o gereken cezayı kendi almıştır, gereken dayaağı da yemiştir. Kendini onun yüzünden yorma. Ondan, onun akraba ve arkadaşlarından gelecek tepkiden de kurtulmuş olursun.

SERMİYESİZ BEDE'E SEHEBİNİN.

Beddua haksız yere yapılmışsa döner, dolaşır, beddua eden kişiye gelir.

SEVİLMİYEN GELİNİN YERİŞİ ŞERP ŞÜRP ÉDER.

Sevilmeyen kişi ne yaparsa yapsın hareketleri göze batır, çıkardığı sesler kulağı tırmalar.

SEV SENİ SEVENİ, YER İLE YEKSAN İSE;

SEVME SENİ SEVMİYENİ, MISIR'A SULTAN İSE.

Seni seveni sen de sev; onun konumuna, görünümüne bakma. Aynı nedenlerle seni sevmeyeni de asla sevme.

SEV SENİ SEVENİ, BAŞI KÉÇEL DAZ İSE

SEVME SENİ SEVMİYENİ NE KÉDER ŞAHBAZ İSE

Seni seveni sen de sev; onun konumuna, görünümüne bakma. Aynı nedenlerle seni sevmeyeni de asla sevme.

SIÇANDAN OLAN, ÇUVAL DİBİ DELER.

İnsan soyuna çeker, soyunun özelliklerini gösterir. Ne yaparsanız yapın, hangi eğitimi verirsiniz verin, bu özellik bir gün bir yerde kendini gösterir.

SIFATI NÜHŞET, NEYİNDEN BEHŞÉT.

Bir insan çirkinse onun huyu da çirkindir. İnsanın fiziğı, insanın psikolojisine de yansır.

SIRFADA ELİYİ, MECLİSTE DİLİYİ KISSA TUT.

Sofrada fazla iştahlı olup sağa sola saldırma, bir toplulukta fazla konuşma. Birincisi yüzünden nefssiz ve görgüsüz, ikincisi yüzünden densiz olursun.

SIRFIY KURAN KALDIRIR.

Bir sofrayı toplama görevi o sofrayı açana aittir. Sofradan herkes yararlandığı halde sofrayı kaldırmayı yine kuran kişiye yüklemek adil olmadığı halde bu zahmetten kurtulmak isteyenlerin uydurduğu bir sözdür.

SİNEK BEKMESÇİSİNİ TANIR :

İnsan kız alacağı yeri bilir, kendi ailesine denk bir aileden kız ister. Bunu yapmayanlar küçük düşer anlamında kullanılır.

SİNEK BEKMESÇİSİNİ TANIR; KASARÇININ KIZINI TAKAKÇI ALIR :

İnsan kız alacağı ailede denklik aramalıdır.

SİNEK İFAHTIR AMMA ME'DE BULANDIRIR.

Çok önemli işlerde, çok büyük olaylarda ufacak bir aksama, bir söz; işin tavsamasına, yapanların tiksinesine yol açar.

SİZ BİRBİRİYİZİ AĞIRLAYIN Kİ ÉL DE SİZİ AĞIRLASIN.

Başkalarından saygı görmek istiyorsak önce bizler birbirimize saygılı olmalıyız.

SOĞIDIR SOĞAN YİMEZ, YİSE KABIĞINI BİRAHMAZ.

İnsan tatmadığı bir şeyin tadına bakıp da onu beğenirse onun tiryakisi olur.

SOĞAN YİMİYENİN AĞZI KOHMAZ.

Üstümüze şüphe düşürecek durumlara düşmemek için o işlerle, ve o işleri yapanlarla, o işlerin yapıldığı yerlerle ilişkimizi kesmeliyiz.

SOĞANI, BEHTENİZİ HİSSAP ÉDEN KİFTE YİYEMEZ.

Bazı nimetlerden yararlanmak istiyorsan para harcamayı göze alacaksın

SON SÖZİ EVEL SÖLEMEZLER.

İnsan önce karşındakini anlayışla, sükûnetle dinlemeli, pişman olmamak için, özür dilememek için söyleyeceği son sözü konuşma nın başında söylememelidir.

SORA SORA BAĞDAT BULINIR.

Bir insan bir yere gitmeye karar verdi mi yolu ve adresi bilip bilmemesi önemli değildir. İnsan sorarak yolu öğrenebilir.

SORA SORA HEC'E GİDİLİR.

Bir insan bir yere gitmeye karar verdi mi yolu ve adresi bilip bilmesi önemli değildir. İnsan sorarak yolu öğrenebilir.

SORMA GİŞİNİN ASLINI, SÜHBETİNDEN BELLİDİR.

Bir kişinin kalitesi konuştuklarında gizlidir. Onun soyunu sopununu araştırmak gerekmez.

SOYDIR, ÇEKER; P..TİR, KÖHAR.

B.. nasıl her durumda kokarsa, insan da her fırsatta soyunun bozuk özelliklerini sergiler.

SOYRADAN GÖRME, GÂVURDAN DÖNME.

Sonradan görme insanlar toplumsallaşamadıkları için çirkin ve şımarık hareketleriyle hemen göze çarparlar, itici olurlar, toplumda bir yer edinemezler.

SÖLEDİY Mİ FARŞ OLIRSAN, SÖLEMEZSEY DAŞ OLIRSAN.

Öyle durumlar vardır ki insanlar konuşup konuşmamakta büyük tereddütlere ve büyük açmazlara düşerler.

SÖZ AĞIZDAN ÇIĞAR, G..TEN ÇIĞMAZ.

Söz ağızdan çıktı mı insan, sözünün sahibi olmalıdır.

SÖZ DEDİĞİY YAŞ DERİDİR.

Söylenen sözden çok o sözü dinleyenlerin o sözden algıladıkları anlam önemlidir.

SÖZ İGİDİN KALASIDIR.

Delikanlı insan duruşuyla ve sözlerinde duruşuyla delikanlıdır.

SÖZ İGİDİN YIHILMAZ KALASIDIR.

Delikanlı insan duruşuyla ve sözlerinde duruşuyla delikanlıdır.

SÖZ VAR DAĞA ÇIĞADIR, SÖZ VAR DAĞDAN ÉNDİRİR.

Bazı sözler dinleyeni çileden çıkarır, öfkelenendir; bazı sözler de öfke kusan insanı sakinleştirir.

SÖZ VAR, HELK İÇİNDE; SÖZ VAR, HULH İÇİNDE.

Söz vardır, herkese söylersin; bazı sözler de vardır ki kimseye söyleyemez, kendi içinde saklarsın.

SÖZ VAR İŞ BİTİRİR, SÖZ VAR BAŞ İTİRİR.

Bir söz söylersin, düğümlenmiş bir işi çözersin. Bir söz söylersin kelle avcılarına yem olursun.

SÖZ VAR REĞMANİDİR, SÖZ VAR ŞÉYTANİDİR.

Bazı sözler yola getirir, bazı sözler yoldan çıkarır.

SÖZ VAR YOLA GETİRİR, SÖZ VAR YOLDAN ÇIĞADIR.

Konuşmanın içeriğı ve tonu onu dinleyenler üzerinde taban tabana zıt etkiler uyandırabilir.

SÖZİ SÖLE ALANA, KULAĞINDA KALANA.

Sözünü dikkate almayan, dinlemeyen kişiye boşuna boğaz patlatma. Aynı çabayı sözü dikkate alan, dinleyen kişiye sarf et.

SÖZİY SÖLE, KİLBİYİ SİL.

Bir sözü içinde tutarsan o söz sana dert olur; bu nedenle sen sözünü söyle o yükten kurtul. O sözleri kim yük edinirse edinsin.

SU AĞAR, YATAĞINI BULIR; KÖR GÖZ ÇAPPAĞINI BULIR.

Hangi planları yaparsan yap, kafanı ne kadar yorarsan yor, göreceksin ki her şey olacağına varır.

SU BAŞINDAN BULANIR.

Bir toplumdaki bozulma yukarıdan yani yöneticilerden başlar.

SU İÇENE İLAN BİLENE TOĞANMAZ.

Su içen kişi düşmanın bile olsa ona ilişme.

SU KÜÇİĞİN, SİRFA BÖYİĞİN.

İki kişi su içecekse önce küçük olan su içmeli, fakat yemeğe önce büyük olan başlamalıdır gibi bir anlamının yanı sıra suyu büyük olana küçük ikram eder, sofrayı kurmaksa büyük olana düşer gibi bir anlamı da vardır.

SUÇ ALTIN HAMAYLI OLSA KİMSE BOYNINA ASMAZ.

Hangi şartlar altında olursa olsun kimse işlenen suçun kabahatlisi olduğunu söylemez, itiraf etmez.

SUPPA DA BÖYİRSE ÉŞŞEK OLIR.

Bir toplumda panik olmaması için olayı olduğundan küçük gösterip üstünü örterseniz, o olay zamanla daha tehlikeli bir boyut alır.

SUYA KAZZİĞİ ÇAHILMAZ.

Yararsız ve sonuç alınamayacak işlerle uğraşanlar boşuna yorulurlar.

SUYIN YAVAŞ AĞANINDAN, ADAMIN YÉRE BAĞANINDAN KÖRÖ.

Hızlı ve şiddetli akan su bile derin bir yere geldiğinde yavaş akmaya başlar. Su sakın diye suya girersen boğulursun. Senin gözünün içine

bakmayıp yere bakan insandan da korkacaksın. Çünkü o adam gözündeki kini sana göstermemek, sinsî planlarını gizlemek için gözünü yere dikmiştir.

SÜKÛT LİSAN, SELAMAT İNSAN :

Dil rahat durursa insanın başı kolay kolay belaya girmez.

SÛRİDEN AYRILANI KURT KAPAR.

İnsanlar toplu halde ve dayanışma içinde yaşadığı sürece emniyet tedir. Bu birliği bozan ve toplumdan ayrı düşen kişi can emniyetini kaybeder.

Ş

ŞANSLIYA ÉL GETİRİR, YÉL GETİRİR, SÉL GETİRİR;

ŞANSSIZINKİNİ ÉL GÖTİRİR, YÉL GÖTİRİR, SÉL GÖTİRİR.

Başarı, bereket, ihtiyaç gibi olguların temelinde şans yatar. Şans ol mayınca girilen hiçbir işten başarı beklemek ham hayaldir.

ŞAŞ ŞAŞ DEYECAĞIYA KÔR DE.

Lafını eğip büğmeden konuş, kırılacak olan varsa da kırılsın; yeter ki sözün yalan olmasın.

ŞAŞKIN ÖRDEK SUYA G..TEN DALARMIŞ.

Bazı insanlar bazen yetenek olarak, bazen alışkanlık olarak, bazen de panikten bir işe, bir konuya, bir yola, bir oyuna adet olunan, bilinen şeklin tersiyle başlar. Bu gibiler hem başarısız olur, hem gülünç duruma düşer.

ŞEB DE BİR, ŞEKER DE.

Dış görünüş insanı aldatır. Şap da şeker de beyazdır ama unutulma malıdır ki biri zehirdir.

ŞEKER, PARİY CÉBDEN ÇEKER.

Tatlı yemek, dünya nimetlerini tatmak anlamındadır ama onu tatmak az veya çok paraya mal olur.

ŞERİ'ETE HÖR BAHAN HÖR OLIR.

Allah'ın koyduğu kanunlara ters bakan, onlara uymayan kişiler iki dünyada da rezil olur ve sıkıntı yaşarlar.

ŞERİ'ETİN KESTİĞİ BARMAH ACIMAZ.

Yasaların verdiği adil cezalar bizi incitmemelidir.

ŞERİ'ETİN SEHEBİ ALLAH.

Şeriatı Allah koymuştur, onun koruyucusu da Allah'tır.

ŞÉYTAN NE KEDER ŞÉYTAN OLSA, TOH NE'LET BOYNINDADIR.

Şeytan ne kadar yaman olursa olsun, Allah'ın lanet halkası onun boğazındadır ve bu yüzden iflah olmaz. Kötü kişilerin de iflah olduğu, rahat bir yaşama ulaştığı, mutlu olduğu görülmemiştir.

ŞİHİ OLMİYANIN ŞİHİ ŞÉYTANDIR.

İnsan nefis terbiyesini bir mürşitten almadıkça şeytan onu yoldan çok kolay çıkarır.

ŞİHLAR YIRILANA KEDER, HOCALAR KURTILANA KEDER.

Bazı şeyleri beklemek boşunadır.

ŞİRİN SEVMAH İMANDANDIR.

Tatlıyı severek bol bol yiyen kişiler tarafından uydurulmuş bir sözdür.

ŞİRİNNEN ŞOR, KEÇELNEN KÔR (OLMAZ).

Birbirine uymayan, aynı sofrada bulunmaması gereken yemekler vardır anlamına geldiği gibi birbirinden farklı yapı ve karakterde olan insanların dostluk kurmaları doğru değildir.

ŞİŞMAN NEZZELENE KEDER, ZE'İFİN CANI ÇIHAR.

Şişman zayıflasın diye sofraya az yemek indirildiğinde ve sofranın kurulmadığında o evdeki zayıflar açlıktan ölür. Piyasa darlığında kazançsızlıktan zengin, para kaybede kaybede yoksullaşınca ya kadar yoksullar açlıktan ölür.

T

TAHTA TAHTIYA UYMAZSA MIH ÇAHILMAZ.

Evli çiftler arasında bir uyum olmazsa, oluşturulmazsa o evlilik yürümez.

TARLADA İZİY VARSA HARMANDA ÜZİY OLIR.

Emek vermeden bir işten hayırlı bir sonuç veya kazanç bekleme.

TARLİY DAŞLI YÉRDEN, KIZI KARDAŞLI YÉRDEN (AL)

Aldığın mal çok değerli olmasın ki kimse o mala göz dikmesin. Alacağın kızın erkek kardeşleri olsun ki onlardan çekinerek kimse sana düşmanlık beslemesin gibi bir anlamının yanı sıra tarlayı taşlı yerden al ki bu taşları düşmanlarına karşı silah olarak kullanabilesin gibi bir anlamı da vardır. Bir başka yorumla da taşlı tarla aldığın zaman kimsenin o tarlada gözü olmaz anlamı çıkar.

TAVUĞ GİDER, ZİÇİ DE BİRABAR GİDER.

Tavuk pisliğiyle beraber gider derken bir toplumu rahatsız eden kişi oradan ayrılınca onun bozguncu tohumları, kötülükleri de o toplumdaki temizlenir,

TAVUĞ GİDER, ZİÇİ KALIR.

Tavuk, pisliğiyle beraber gider derken bir toplumu rahatsız eden kişi oradan ayrılınca onun bozguncu tohumları, kötülükleri o toplumdan kolay kolay temizlenmez.

TAVUĞTAN YAT, HORIZDAN KAĞ.

Erken yat, erken kalk ki ömrün bereketlensin.

TAVUĞ TAVUĞLIĞINNAN SU İÇTİ Mİ BAŞINI YUHARI KALDIRIR.

Tavuğu örnek al, her nimetten sonra şükretmeyi öğren.

TAVUHTAN KAZ BEHSE GİRİŞMİŞ, TAVUĞIN G..İ YIRTILMIŞ.

Herkes haddini bilmeli ve ona göre hareket et.

TAZIDAN ÇOH KAÇAN VAR MI, O BİLE RIZKI KEDER YİR.

Fazla çabalamak, kazanmak için her yola başvurmak; rızkın genişlemesini, bereketlenmesini sağlamaz.

TAZININ TEMBELİNİN AVA GİDENDE İŞEGİ GELİR.

Hangi koşullar altında olursa olsun tembelin bahanesi bitmez.

TEDBİRSİZ S..AN, DOMBALA DOMBALA DAŞ ARAR.

Gerekli tedbirleri almadan bir işe girişen kişiler büyük zorluklar yaşar.

TEK DAŞTAN DİVAR OLMAZ.

Bir toplumda birlik ve beraberlik varsa iyilikler yavaş yavaş yeşermeye başlar.

TEKDİR TEDBİRİ POZAR.

Tedbir almayı ihmal etme ama sonunda Allah'ın dediğinin olacağını unutma.

TEKDİR NEN YAZILAN TEDBİR NEN POZILMAZ.

Ne yaparsan yap Allah'ın dilediği olur.

TEKKİY (TEKKEYİ) BEKLİYEN ŞORBASINI İÇER.

Sabreden ve emek veren kişi, sabrının ve emeğinin karşılığını er geç alır.

TELEBENİN YALANI, ÊŞŞEGİN PALANI.

Öğrenci kendini kurtarabilmek, cezalardan sıyrılabilmek için öğretmenine, okul idarecilerine, ana ve babasına yalan söylemekte bir sakınca görmez.

TEMBELE İŞ BUYIR, SİYE 'EKİL ÖRGETSİN.

Tembel kişiler iş yapmamak, rahatlarını bozmamak için her türlü bahaneyi üretir, karşısındakini ikna için dil döker.

TEMBELE KAPİY ÖRT, DÉMİŞLER; HİNDİ YÉL ESER ÖRTER, DÉMİŞ.

Tembel kişiler iş yapmamak, rahatlarını bozmamak için her türlü bahaneyi üretir, karşısındakini ikna için dil döker.

TEMEH VARKEN FİLLÉZ ACINDAN ÖLMEZ.

Bu dünyada aç gözlü insanlar varken kimse açlık korkusu çekmesin. Çünkü aç gözlüler nasıl olsa bir gün büyük zararlara uğra

arak açgözlülüğün cezasını çeker.

TEMİZ İŞ ALTI AYDA ÇIĞAR.

Bazı zenaatkârların eli ağırdır. Bu yüzden işi daha önce yapmasını isteyen müşterisine bu cevabı verir.

TEREZİ VAR, DARTI VAR; HER ŞÉYİN Bİ VAHTI VAR.

Her işin başarıya ulaşması için zamanlama en önemli stratejidir.

TEREZİNİN TUHTI VAR, HER ŞÉYİN Bİ VAHTI VAR.

Her işin başarıya ulaşması için zamanlama en önemli stratejidir.

TERZİNİN ‘EYİBİ YÜZ, ÜTİ ÉDER DÜZ.

Her mesleğin bir ustalığı, her aracın bir özelliğı, her yanlşın bir düzeltme biçimi vardır.

TİLKİ TİLKİLİĞİNİ AYNADANA ÇİN POSTI BAZARA ÇIĞAR.

Zor duruma düşen kişi, anlayışsız kişiler, adalet duygusu taşımayanlar karşısında derdini ve suçsuzluğunu anlatıncaya kadar mezarı boylar.

TİLKİ VARDIR, BAŞ KESER; KURDIN ADI YAMANA ÇIĞMIŞ

Bir konuda bazı insanların adı çıkmış olabilir ama bu işi başkalarının da yapabileceğı ihtimalini akıldan uzak tutma.

TOĞ, ACIN HALINDAN AYNAMAZ.

Aç insanın çektiğı sıkıntıyı, karın gurultusunu tok insan anlamaz. Açlığın zorluğunu yaşamı boyunca en az bir kere açlık çeken insanlar bilir.

TOĞIN KARNINI DOYIRMAĞ ZORDIR :

Karnı tok olan bir adama yemek beğendirmek zordur. O, önüne konan her yemeğı bir bahane bulur ve o yemeğı yemez.

TOĞKEN YİMEK YİYEN MEZARINI DİŞİNNEN KAZAR.

Fazla yemek insan sağlığına zararlıdır.

TOPA ALIŞAN DEVE NAĞARADAN KORIĞMAZ.

Bir insan daha büyük belalar yaşamışsa küçük belalar gördüğünde onlardan asla korkmaz

TOYDIR, DÜĞİNDİR; Bİ DA Bİ GÜNDİR :

Böyle fırsatlar kolay kolay ele geçmez. Bugünün tadını çıkarmak gerekir.

TUMANDAN İMANIN KİMDE OLDIĞI BELLİ OLMAZ.

Kimin ne olduğu, nasıl olduğu dışına bakılarak anlaşılamaz.

TÜKİRECAĞIY ÜZE BAĞMA, BAĞACAĞIY ÜZE TÜKİRME.

İnsanlarla iyi geçin. Onlarla bozuştuğın zaman sonraki zamanları düşün. Bir gün onun yüzüne bakmaya mecbur kalacağın için haklı da olsan öfken kontrollü olsun. Öfkeni kontrol edemezsen bir daha onun yüzüne bakamayacağını aklından çıkarma.

U

UCUZ ETİN TİRİDİ OLMAZ.

İyi yemek yemek , iyi bir alışveriş yapmak, iyi bir mala sahip olmak isteyen masrafı göze almalı masraftan kaçınmamalıdır.

ULISININ SÖZİNİ DİNNEMİYEN ULİYA ULİYA ÖLİR.

Büyük lafı dinlemeyen zarara uğrar ve köpekten de rezil olur.

UMMADIĞIY DAŞ; GELİR YARAR BAŞ.

Karşındaki insanı sakın küçümseme.

URFALI, HEP Bİ HALLİ.

Urfalılar her bakımdan birbirine benzer, olaylar karşısında aynı duyarlılığı veya duyarsızlığı gösterirler. Önemsedikleri bir şey olduğunda“véée” diyerek hayretlerini, önemsemedikleri bir olayı duyduklarında ise “Kafayı yorma lo.” diyerek önemsizliği dile getirirler. Herkesin yaşamı gözler önündedir. Bu bakımdan herkes, herkes gibi yaşar.

URFALININ ÉŞŞEGİ BİLE MAKAMDAN ZIRLAR.

Urfa’da herkesin sesi güzel olduğundan güzel seslilik bir meziyet sayılmaz.

URFALININ TEREZİSİ URFALIYI HEFİF DARTAR.

Urfalı Urfalıya fazla değer vermez.

URFI’YA GELEN AĞLAR, GİDEN AĞLAR.

Urfa görmeyenin gözünde kötü bir yerdir, bu nedenle Urfa’ya gelen kişi şanssızlığına ağlar. Ancak Urfa’ya gelince yanıldığını anlar. Urfa’nın geleneksel manevi güzelliklerini, Urfa’daki dostluğu, misafirperverliği görünce onun gözünde insanî değerler tamamen değişir. Durum böyle olunca da Urfa’dan ayrılırken Urfalılardan ayrıldığı için ağlar.

USTANIN ÇEKİCİ BİN ALTIN.

Uсталık, uzun sürede emekle, meslek ahlakıyla kazanılan bir süreçtir. Bu yüzden işin gerçek ustasıyla pazarlık edilmez.

UŞAHSIZIN GÖZİ OYNAR, UŞAHLININ DİLİ OYNAR.

Çocuğu olmayan kişi evlat hasretiyle sağda solda oynayan çocuklara bakar ve üzölür. Çocuklu olan aileler ise çocuklarıyla oynayarak, şakalaşarak zaman geçirir. Bu sözün başka bir anlamı da çocuğu olan kişi çocuğunu yola getirmek için çok dil döker. Bu ikinci anlamıyla bu söz, hem çocuğu olmayan olmadığı için, çocuğu olduğu için dertlidir anlamına gelir.

UTANANIN OĞLI, KIZI OLMAZ.

Bir evlat, soy sop sahibi olmak isteyen kadın veya erkek evlilik şartlarını yerine getirmek zorundadır.

UYIZ ATIN YANINDA YATAN, YA HUYINDAN YA SUYINDAN.

Kişilik ve davranış özellikleri kişiden kişiye bulaşıcı bir özellik gösterir.

UZAHTAN BAHTIM, BOYI HOŞ; ELİMİ ATTIM, CÉBİ BOŞ.

Görüntü her zaman olmasa bile çoğunlukla bizi aldatır. Her yakışıklı, her güzel varlıklı değildir elbette. Özellikle genç kızlar, hem yakışıklı hem varlıklı biriyle evlenmek isterler ki genelde sonuç olarak hayal kırıklığı yaşarlar.

Ü

ÜÇ ÇEŞİT DELİ VAR : ZİR DELİ, ZİRZİRİ DELİ, HİNİZİRİ DELİ.

Deli deyip geçmeyin, her deliyi bir tutmayın.

ÜRİMESİNİ BİLMİYEN İT, SÜRİYE GETİRİR KURT.

Ölçmeden, biçmeden konuşanlar hem kendilerine düşman kazanırlar hem de ailelerine düşman kazandırırılar.

ÜSKEK UÇAN ALÇAĞ DÜŞER.

Büyük hayaller peşinde koşan, büyük oynayan; sonunu düşünmeyen kişilerin düşüşleri çok kötü olur.

ÜZ GÖZZELLİĞİ HEMAMDAN EVE ÇİN; HUY GÖZZELLİĞİ HELEP'TEN ŞAM'A ÇİN.

Yüz güzelliği bir yere kadardır, güzellik yolculuğunun yolu kısadır, bir bakarsın bıkıvermişsin. Huy güzelliğinin yolu uzundur ama yorgunluk çekmezsin. Bu ne-denle huyu gü-zel olan her zaman tercih nedeni olmalıdır.

ÜZ ÜZDEN UTANIR.

İnsan yüz yüze bakar, insanlarla yüz yüze bakamayacak duruma gelmeyelim.

ÜZ VÉRME, ÜZSİZ ÉDERSEN; AC KOYMA, HIRHIZ ÉDERSEN.

Çocuğu şımartma önünü alamazsın. Ceza olsun diyerek bile onu aç bırakma. Çocuk açlığının önüne geçmek için zorunlu olarak çalar, çalmaya alışınca da hırsız olup çıkar.

ÜZİ ETNEN KESMEZLER.

İnsan yüz yüze bakar, insanlarla yüz yüze bakamayacak duruma gelmeyelim.

ÜZİ GÖZZELDEN 'ECİZİLİR, HULHI GÖZZELDEN 'ECİZİLMEZ.

İnsan, aynı güzelliğe sürekli bakarsa göz yorulur ve insan bıkar.

Ama iyi huy her türlü güzelliğin üstündedir. Sadece duyumsandığı için de usanmak asla söz konusu olamaz.

ÜZİ GÖZZELE DOYIM OLIR, HUYI GÖZZELE DOYIM OLMAZ.

İnsan aynı güzelliğe sürekli bakarsa göz yorulur ve insan bıkar. Ama iyi huy her türlü güzelliğin üstündedir. Sadece duyumsandığı için de usanmak asla söz konusu olamaz.

ÜZİNE BAHTIM, ÜZİ HOŞ; ELİMİ ATTIM, CÉBİ BOŞ.

Güzel, albenili görüntüye sakın hemen aldanma. Her şey görüntüden ibaret değildir.

V

VAHİTSİZ AÇAN GÜLİN 'ÜMRİ KISSA OLIR.

Zamansız girişimlerde bulunanlar ile zamansız konuşanların yaptıkları ve söylediklerinin hiçbir değeri olmadığı için bunlar kalıcı da olmaz.

VAHİTSİZ ÖTEN HORIZİ KESELLER.

Kişi konuşacağı ortamı, ortamı oluşturan kişileri, onların özelliklerini ve özellikle zamanı iyi seçmezse konuştukları yüzünden zarar görebilir.

VAHİTSİZ ÖTEN HORIZİN BAŞINI TÉZ ÇEKELLER.

Zamansız ve düşünmeden konuşan insanlar bir gün hayatının gafını yapar ve başını büyük bir belaya sokar.

VAR EVİ, KEREM EVİ; YOH EVİ, VÉRAN EVİ.

Varlığı olan ve varlığını paylaşabilen kişinin evi muhtaçlar için bir sığınaktır. Varlığı olmayan veya varlığını, servetini harcamaya yanaşmayan ve öyle bilinen insanın evi bir harabedir, harabe evden de kimse bir şey beklemez.

VARIN ELİ, TİTREMEZ.

Parası olan kişi ne kendi için ne başkaları için harcarken param biter biçiminde bir düşünce, bir kaygı taşımaz.

VARINI VÉREN, 'AR ÉTMEZ.

İnsan, yardıma muhtaç insanlara yardım ederken yapabileceği yardım miktarı az diye vermekten çekinmemeli.

VARINI VÉREN UTANMAZ.

İnsan, yardıma muhtaç insanlara yardım ederken yapabileceği yardım miktarı az diye vermekten çekinmemeli.

VARİYDIR, 'ELEM SENİY YARİYDIR; YOĞİYDIR, KÜLHAN DAMI

YÉRİYDİR.

Zenginken herkes sana dosttur ve hepsi senden yararlanmak, bir şey koparmak peşindedir. Servetin, varlığın bittiği gün o kişiler etrafında kalmaz ve sen en olumsuz şartlarda en olumsuz yerlerde yaşamak zorunda kalırsın; arayanın soranın işte o zaman olmaz.

VARİYDIR, 'ELEM SENİY YARİYDIR; YOĞİYDIR, SALLAĖANA YÉRİYDİR.

Zenginken herkes sana dosttur ve hepsi senden yararlanmak, bir şeyler kopar-mak peşindedir. Servetin, varlığın bittiği gün o kişilerin hiçbirisi etrafında kalmaz ve sen en olumsuz şartlarda en olumsuz yerlerde yaşamak zorunda kalırsın; arayanın soranın işte o zaman olmaz.

VELİTTEN PALİT, PALİTTAN VELİT :

Çok kötü isim yapmış bir kişiden çok iyi bir evlat, çok iyi isim yapmış bir kişiden kötü bir evlat gelebilir. Bu söz olumsuz anlamda kullanıldığında kötü bir babadan iyi, olumlu anlamda kullanıldığında iyi bir babadan kötü evlat çıkmaz anlamı çıkar.

VÉRİRSEY DOYIR, VURİRSAY DUYIR.

İyiliği hak etmiş biri varsa, olanaklar da uygunsa o kişinin hem karınını hem gözünü doyur. Ama hak eden birini de döveceksen herkesin duyacağı ölçüde döv ki hem dayak yiyen kişi senden çekinsin bunu duyanlar adamın dayağı hak ettiğini bilerek seni takdir etsin.

VÉRMAĖ, DELİ İŞİ; ALABİLMAĞ 'EĞİLLİ İŞİ.

Birileri senin bir zaafını bularak bu zaaftan faydalanır ve vermemen gerektiği halde birine bir şey kaptrabilirsin. Ama, o verdiği geri almak için borçluyla kavga etmek yerine aklını kullanmak zorundasın.

VÉRMAĖ, DELİ KÂRİ; ALMAĞ 'EĞİLLİ KÂRİ.

Birileri senin bir zaafını bularak bu zaaftan faydalanır ve vermemen gerektiği halde birine bir şey kaptrabilirsin. Ama o verdiği geri almak için borçluyla kavga etmek yerine aklını kullanmak zorundasın.

VUR ALLAH'IN VURDİĞİNİ, SEV ALLAH'IN SEVDİĞİNİ.

"Allah için sev, Allah için düşmanlık besle." hadisinin eş anlamlısı-

dır. Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getiren insanları sev, getirmeyenlere verilmesi gereken cezaların verilmesine katkıda bulun.

Y

YA ALLAH'TAN KÖRÜ YA KÜLDAN UTAN.

Bir insan da iki özellik vardır ki birincisi Allah korkusu, ikincisi utanma duygusudur. Yaptığın işler, davranışlar, sarf ettiğin sözler senin insan olman için bunlardan en az birine uymalıdır.

YA PARAY VEZİR, SEN REZZİL; YA SEN VEZİR, PARAY REZZİL.

Gerektiği yerde harcama yapmaya gelemiyorsan herkesin huzurunda küçük düşersin. Paran değerliyse, onu harcamıyorsan bunun sonuç ve sonuçlarına katlanmak zorunda kalırsın

YAĞ YOH, YIMIRTA YOH; VAY TAVA, VAY TAVA.

Evde yemek yapacak malzeme olmayınca o yemeği pişirecek tava-ya da gerek kalmaz.

YAĞIN DURISINI, KÖMİRİN İRİSİNİ, ODININ KURISINI MARDA SAHLA.

Martın yarısı bahardır ama yarısı da şiddetli kıştır. Hazırlığını ona göre yap ki marta hazırlıksız yakalanmayasın.

YAĞIN ÉYYİSİ TULIĞIN KİLLİSİNDADIR.

Kötü kaliteli bir mal çoğunlukla iyi ambalaj içinde satılır. Bu yüzden dış görünüşe aldanma, iyi mal kötü ambalaj içinde olabilir.

YAĞMIR YAĞİYKEN KURBAĞA SUVARMAĞA NE VAR.

Bazı işler kolaydır ama o ölçüde de gereksizdir.

YAĞMIR YAĞİYKEN ORTALIĞ SUVARMAĞA NE VAR.

Bazı işler kolaydır ama o ölçüde de gereksizdir.

YAĞLI G..E KUYRIĞ SÜRTEN ÇOĞ OLIR.

Zenginin arkasında giden, ona yalakalık eden, yaranmaya çalışan kişinin haddi hesabı yoktur.

YAHUDI FİLLÉZ OLDI MI ESKİ DEFTERLERİ YUHLAR.

Bir kişi iflas ettiğinde, kötü duruma geldiğinde daha önce iyilik ettiğİ insanlardan, kendisine halen borcu bulunan insanlardan yardım umar.

YALANINI UNIDAN YALAN SÖLEMESİN.

Yalancılık zor iştir, söylediğİ yalanı unutan başka bir yerde başka bir biçimde söylerse yalancı olduğı anlaşılr.

YALAVUZ DAŞ, DUVAR OLMAZ.

Başarılı işler el birliğıyle yapılan işlerdir.

YAMAN KÖNŞİDAN KAÇ, YAMAN ARVADI AT, YAMAN ATI SAT.

Komşun yamansa taşın, hanımın yamansa boşa, atın yamansa sat. Onları bugün hoş görsen ve idare etsen de gün gelir, onlarla başa çıkamazsın.

YARA SİCCAHKEN SARILIR.

Bir problem meydana geldiğinde o probleme hemen müdahale edilmelidir. Müdahalede gecikmek daha büyük problemlere yol açabilir.

YARIM HÖCA DİNDEN, YARIM HEKİM CANDAN ÉDER.

Danışırsan bildiğinden emin olduğın bir kişiye danış, hastaysan uzmanlığından emin olduğın bir doktora tedavi ol.

YARININ SEHEBİ ALLAH.

Yarının neler getireceğini ancak Allah bilir.

YAŞ GİRMİ, 'EİL DEGİRMİ :

Yirmi yaş gibi tecrübesiz bir yaşta olan insanların akıllarıyla hareket edilmez.

YAŞ YÉTMİŞ, İŞ BİTMİŞ.

Bir insan artık tam yaşlanmışsa onun dünya işlerinden bir sorumluluğı kalmamış demektir.

YAŞA, BAŞA, DAŞA OTIRILMAZ.

Sağlık ve can emniyeti açısından gördüğün her boş yere oturmak sakıncalıdır.

YAŞA YAŞA, GÖR TAMAŞA.

İnsan yaşadıkça değişik şeylere tanıklık eder, değişik insanlar görür,

değişik tecrübeler kazanır.

YAŞIN YANINDA KURİ DA YANAR.

Karmaşa ortamında suçlularla beraber suçsuzlar da zarar görerilir.

YAŞIYACAĞI ÇOCUĞU P..INDAN BELLİ OLIR.

Boğazı yerinde olan, sindirim sistemi sağlıklı olan çocuk yaşar.

YAŞ KESEN, DAŞ KESEN, BAŞ KESEN UNMAZ.

Ağaç kesen, taş kesen, katil olan kişiler iflah olmaz.

YATAN DEĞİL YÉTEN ÖLİR.

Hastalanmak ölmek anlamına gelmez. Eceli gelen ölür.

YATAN İTİN KUYRIGINA BASILMAZ.

Bildiğimiz belaya davetiye çıkarmak, belanın üstüne gitmek, bela çıkaracak birini tahrik etmek doğru değildir.

YAVRI KUŞIN AĞZI BÖYÜK OLIR.

Yavrularımızın bizim kazandığımız parayla karın doyurduğunu ve isteklerinin de sonsuz olduğunu unutmayalım.

YAVUZ HIRHIZ EV SEHEBİNİ HIRHIZ ÇIĞADIR.

Suçlu, yaman olduğunda kendisini suçlayanları suçlu çıkartır.

YAZIN DAŞ DAŞI, KİŞİN Yİ AŞI.

Gençliğinde çalışıp para kazanan ve kazandığını tutumlulukla harcayan kişi yaşlılığında rahat eder.

YAZIN BAŞI BİŞENİN KİŞİN AŞI BİŞER.

Gençliğinde çalışıp para kazanan ve kazandığını tutumlulukla harcayan kişi yaşlılığında rahat eder.

YAZIN BAŞI YANANIN KİŞİN AŞI YANAR.

Gençliğinde çalışıp para kazanan ve kazandığını tutumlulukla harcayan kişi yaşlılığında rahat eder.

YÉL ATINA BİNENİ ÉL TÉZ ÉNDİRİR.

Her şeye hemen öfkelenen , bir bardak suda fırtına koparan kişilere birileri haddini bildirir.

YÉL ESİYKEN HARMANİY SAVUR.

Ortam elverişliken işini bitirmeye bak anlamında.

YÉL KAYADAN NE APARIR.

İnsan dik ve sağlam durursa ona kimse bir zarar veremez gibi bir

anlamının yanı sıra sağlam ve dik duran insanlar hakkında yapılan haksız dedikodular da o in-sanı lekelemeye yetmez.

YÉL KİMİN GELEN, SÉL KİMİN GİDER.

Nereden nasıl geldiği bilinmeyen ya da şüpheli olan paranın, servetin kısa zamanda nereye, nasıl gittiği bilinmez.

YÉRİNE DÜŞMİYEN GELİN, YÉRİNE YÉRİNE;

BOYINA DÜŞMİYEN ASBAP, SÜRİNE SÜRİNE ESKİR.

Her şey dengi dengine olmalıdır. Dengine, layığına düşmeyen kadın hep mutsuz yaşar ve adeta çürür. Güzel bir elbise de uygun bir beden tarafından giyilmediği için yerlerde sürüne sürüne eskir ve parçalanır.

YÉTİM MALI ATAŞTAN KÖYNEKTİR.

Yetim malı dünyada ve ahirette insanı yakar, kavurur.

YÉTİM HIRHIZLIĞA ÇIHANDA AY AŞŞAMDAN DOĞAR.

Şans, bir defa dönmeyegörsün, şanssızlıklar art arda gelmeye başlar.

YÉTİMİ KEYİREN ÇOH OLIR, SIHMASINI GÉYDİREN YOĞ OLIR.

Yardımseverlik sözde olunca herkes yardımseverdir. İş icraata gelince ortada kimse kalmaz.

YÉTİMİN AHI, ÉNDİRİR ŞAHI.

Yetim malını ve hakkını yemek büyük bir vebaldir. Bu vebale giren kişi padişah da olsa onun sonu kötü olur.

YÉTİMİN ŞÉYTANI YÉDDİDİR.

Yetim sahipsiz olduğu için onu yoldan çıkaran çok olur.

YÉTİMİN ŞEYTANI YÉDDİDİR, ARVADINKİ YETMİŞ YEDDİ.

Yetimi yoldan çıkarmaya çalışan kişiler çoktur ama kadını yoldan çıkarmaya, kocasına ve kocasının ailesine karşı kıskırtanlar daha çoktur.

YÉTİMİN ÜZİ GÜLSE KURBAN BAYRAMINDA KARNI ARGIMAZ.

Yetim kişinin bir türlü yüzü gülmez. Yemeğin, etin, yiyeceğin en bol olduğu zamanda bile aç kalır.

YEVMELE YEVME.

Dünü, yarını bırak, bugüne bak, bugünü yaşa; anlamının yanı sıra geçmişte söylenenler geçmişte kaldı, sen bugün söylenenlere bak

bak anlamı da vardır.

YİRTİCİ KUŞIN 'ÜMRİ AZ OLIR.

insan yaptıklarının bedelini ya kanun önünde ödeyerek ya da canını yaktıklarından birinin ahiyla veya silahıyla tez zamanda cezasını çeker ve ölür.

Yİ YAĞLIYI, İÇ SUYI DONARSA DONSIN;

Yİ DATLIYI İÇME SUYI, YANARSA YANSIN.

Sağlık kurallarına aykırı olan bu söz karnı doysa bile gözü doymayan kişilerin hayata ve kendi sağlıklarına meydan okuyan bakış açılarını gösterir.

Yİ YİDİR DİDAR GÖR, YİME YİDİRME DİVARGÖR.

Çağrıldığın ziyafete git, sen de ziyafet ver ki insan yüzüne hasret kalmayasın. Yemezsen, yedirmezsene insan yüzüne hasret kalır, insan yerine duvarlarla arkadaşlık edersin.

YİDİR, İÇİR, ADAM GÖR; YİDİRME İÇİRME DÖRT DİVAR GÖR.

Çağrıldığın ziyafete git, sen de ziyafet ver ki insan yüzüne hasret kalmayasın. Yemezsen, yedirmezsene insan yüzüne hasret kalır, insan yerine duvarlarla arkadaşlık edersin.

YİDİRDİY Mİ DOYIR, VURDİY Mİ ÖLDİR.

Bazı şeylerin şakası da olmaz, yarımı da. Yedirdiğin insanı doyurmazsan o insanın gözü yiyeceğin ekmekte olur. Vurduğun kişiyi öldürmezsen yaşamın bo-yunca iyi bir düşman kazanmış olursun.

YİMİYENİN MALINI YİLLER.

Kazandığını, servetini yemeyen kişinin parası başkalarına kismet olur. Ya çevre-sindeki insanlar birtakım bahanelerle onun parasını çeker ya da öldükten sonra o para varislerinin kismetidir.

YOHSILA SIRFA AÇMAH, ERGENE ARVAT BOŞAMAHHKOLAYDIR.

Sözde kalan, uygulamaya dökülmeyen şeyler kolaydır.

YOLDAN KAL, YOLDAŞTAN KALMA.

Yol arkadaşın ve gideceğin yol arasında bir tercih yapacaksan yol arkadaşını tercih et.

YORGANIM MİTİL OLSIN, SEVDİĞİM ŞİTİL OLSIN.

Her türlü sıkıntıya katlanırım, yoksulluğa da razıyım; yeter ki beni alan erkek genç ve yakışıklı olsun.

YÖRİK AT YİMİNİ ARTTIRIR.

Çalışan kişi hem kendi hakkı olan parayı hem de övgü ve saygı kazanır.

YUĞIRDIM KARADIR DÉYEN OLMAZ.

Kimse yaptığı işin, ürettiği şeyin kusurunu görmez, görse de söylemez, söyleyenlere de kızar.

YUHI DİŞTEN EVELDİR.

Rüya , uykuda görüldüğünden rüya görmek için önce uyumak gerekir. Kuru hayaller kurmak yerine önce bir çalışma sürecine girmek gerekir.

YUHI, YUHININ MAYASIDIR.

Yattıkça insanın yatası gelir gibi bir anlamının yanı sıra tembelliğin sürekliliğini anlatan bir anlamı da vardır.

YUVA YİHANIN YUVASI OLMAZ.

Hareketleriyle, sözleriyle bir ailenin dağılmasına neden olan kişilerin de gün gelir, yuvası dağılır.

Z

ZALIMIN ZULMINA BAĞMA, 'ÜMRİNİN KISSALIĞINA BAĞ.

Zalim kişi ne kadar zalim olursa olsun, zulüm konusunda ne kadar hünerli olursa olsun bunları dikkate alma. Zulüm uzun sürmez, çok kısa sürede zalim de belasını bulur.

ZAR YATARSA SEN DE YAT, ZAR KAĞARSA SEN DE KAĞ.

Şansın yerindeyse harekete geç veya atağa kalk, şansının yerinde olmadığını fark ettiğin an geri dur.

ZENGİN ADAM OLMAZ, ADAM ZENGİN OLMAZ.

Bir ömre sığmayacak kadar, bir ömürde kazanılamayacak servet sahibi olan olan kişilerin kazançları meşru değildir, kazancın içinde haram vardır, kul hakkı vardır, o kişide bazı insanî duygular körelmiştir. Kul hakkına, harama, helale riayet eden, insan halinden anlayan, merhametli olan, insanlara yardıma koşan kişiler de asla zengin olamaz.

ZENGİN, HEVARA DAŞ KİMİNDİR; YANINDA DURSAY SİYE KİRECİ BULAŞIR.

Zengin insanlarla oturup kalkarsan gün gelir sana bir yararı olur.

ZENGİNE YANAŞ, YAĞINA SUVAŞ.

Zengin insanlarla oturup kalkarsan gün gelir sana bir yararı olur.

ZENGİNDEN Bİ DE SİCCAHTAN ZERAR GELMEZ.

İnsan sıcaktan kolay kolay hastalanmaz, soğuk hava ise insanda her türlü solunum yolları hastalığına neden olur. Zengin kişi de sana muhtaç değildir, senden bir şey istemez. Yoksul kişiler ise senden ve çevrenden devamlı bir beklenti içindedir. Bu durum seni rahatsız eder.

ZENGİNİN GÖYNİ OLANA ÇİN FEKİRİN CANI ÇIHAR.

Zengin kişi yoksulun halini, sıkışık durumunu bilmediği için ya nazlanarak ya da gelecek bir parayı bekleyerek yardımı geciktirince yoksulun can yangını devam eder.

ZENGİNİN İTİ, FEKİRİN BİTİ YATMAZ.

Zengin kişi malını korumak amacıyla köpek besler. Bu köpek, sabaha kadar havlayarak zenginin mekânına kimseyi yaklaştırmaz. Yoksul kişi ise kafasında yuva yapan bitlerin kaşıntısı yüzünden sabahlara kadar uyuyamaz.

ZENGİNİN MALI ZÜGİRDİN DİLİNİ YORAR.

Zengin para kazanır, mal mülk sahibi olur, yoksula sermaye olarak ancak onun dedikodusu kalır.

ZENGİNİN TAVUĞI ÇÜT ÇÜT DOĞIRIR.

Yoksul insanın gözünde zengin her konuda şanslı yaratılmıştır.

ZENGİNİN YELLEHÇİSİ ÇOH OLIR.

Bazı insanlar zengin bir kişiden birtakım çıkarlar sağlamak için o kişiye yalakalık yapmaya meraklıdır.

ZER Mİ BİLİR, ZOR MI?

Bazı problemlerin hakkında para, bazı problemlerin hakkında da kaba kuvvet gelir.

ZERİ OLANIN ZORI OLIR.

Parası olan güçlüdür.

ZİYADA NAZ, 'AŞIK OSANDIRIR ('ECİZDİRİR).

Fazla naz, bıkkınlık meydana getirir ve nazlanan kişi kıymetinden çok şey kaybettirir.

ZOR MI YAMAN, ZER Mİ YAMAN?

Bazı problemlerin hakkında para, bazı problemlerin hakkında da kaba kuvvet gelir.

ZOR KAPIDAN GİRDİ Mİ HEK TAĞADAN ÇIHAR.

Kaba kuvvet asla hakkı tanımaz. Tanımadığı için de her zaman zulmeder. Zor hakkın yanında olamaz gibi anlamları vardır.

ZORA DAĞ DAYANMAMIŞ.

Zorun, haksızlığın, zulmün, kaba kuvvetin karşısında uzun süre direnecek kimse yoktur.

ZORDAN GÖZZELLİH OLMAZ.

Zorla hiçbir güzelliği ele geçiremezsiniz, önemli olan gönül rızalığıdır.

ZUVAH İTİ EVE GİRMEZ.

Gezmeye, dolaşmaya alışmış kişiler kendi evine yabancıdır. Eve gitmeyi akıllarından bile geçirmezler.

ZULIMDAN KAZANANIN 'AĞİBETİ BERBAT OLIR.

Birilerini ezerek mal, mülk, para sahibi olanlar kötü ve zahmetli bir ölümle karşı karşıya gelirler.

U R F A ' D A

K U L L A N I L A N

DEYİMLER (*)

(*) Bu bölümde Urfa'ya özgü deyimler yanında Urfa'da sıkça kullanılan deyimlere de yer verilmiş

A

ABU DELEP :

Cömert, sofrası açık kişiler içi

ABUZAMBAK OHİMAH :

Yalan yanlış bir şeyler söylemek, boş sözlerle oyalamak, kandırmak anlamlarında.

AC KĖABADAYI :

Yoksul olduğu halde bunu göstermemeye çalışan ve gururla dolaşan, kimseden bir şey istemeyen kişiler için.

AÇ GÖZİYN ÇAYIRINI BİYE BAH :

Kendine gel, ne yaptığına, ne konuştuğuna dikkat et, uyrılarımı cid diye al; yoksa sana vereceğim ders veya ceza senin hesap ettikleri nin çok ötesinde olur anlamında.

AÇ KARNINA ACI SAKKIZ

Aç karnına olan kişilere karın doyurmayan ve iştah kapatan şeyler sunulduğunda veya ağız tadını kaçıran sözler duyulduğunda söyle nir.

ACINDAN ÖLDİ, NİYE YİMEDİ, VAR MIDI YİMEDİ :

Parası ve yiyeceği olmadığı için acından ölen kişilere niye yemedi demek kadar saçma bir söz veya suçlama olamaz anlamında.

AÇILIP SAÇILMAH :

Açık saçık giyinmek.

AD 'ELİ'NİN, G.. VELİ'NİN.

Bir başkası yaptığı halde yapımında başka birinin adı geçmesi duru munda söylenir.

ADAM OLACAHTI, SEBBEH OLDI :

İnsanlıktan nasibini almamış kişilerle alay etmek için.

ADAM YİMİYE, İÇMİYE, ÜZİNE BAHA :

Birinin güzelliğini övmek veya birinin çirkinliğiyle alay etmek için.

ADAMDAN SAYILMAH :

Toplumda göze batmaya, dikkat çekmeye başlamak.

ADAM SAYDIH ÉŞŞEGİ, ALTINA SERDIH DÖŞŞEGİ.

Değeri olmayan bir kişiye farkında olmadan insan muamelesi yaptık ama o konuşmaları veya hareketleriyle adam olmadığını gösterdi anlamında.

ADAM SENDEN HAS YİYE, O DA KAR YAĞDIĞI GÜN :

Patavatsız konuşan veya sevimsiz olan kişilerle alay etmek için kullanılır.

ADAM YİMİYE İÇMİYE ÜZİYE BAHA :

Patavatsız konuşan veya sevimsiz olan kişilerle alay etmek için kullanılır.

ADI KULAĞINA DEGMAH :

Yaptığı ufak tefek bir iş, kazandığı küçük başarılarla şöhret olduğuna kendini inandırmak ve bununla böbürlenmek.

ADI VAR, SANI YOH :

Piyasada adı dolaştığı halde geçmişi belli olmayan kişiler için kullanıldığı gibi çoktandır piyasada görünmeyen kişiler için de kullanılır.

ADIMIZ ÇIHMIŞ DOKKIZA, ÉNMEZ SEKKİZE :

Toplumdan edindiği kötü şöhretinden yakınan kişiler veya şanssızlığından yakınan kişiler tarafından kullanılır.

ADINI DELİYE, G..İNİ ÇALIYA KOYMAH :

Kendi adını ve kişiliğini deli gibi gösterip bu yolla toplumda bir dokunulmazlık sağlamaya çalışmak.

ADINDAN SANINDAN :

Ayrıntılı ve inandırıcı olarak, isim vererek anlamında.

ADINI KOYMAH :

Fiyatlandırmak, bedelini söylemek.

AĞ KAZANI KOYIP KARA KAZANI MI ÉNDİRDİY :

Bizim için şimdiye kadar hangi işi yaptın, bizim için ne zaman yoruldu ki bizden bir şeyler isteme hakkını kendinde buluyorsun anlamında.

AĞA KELLE YİMİŞ :

Karnını doyurduktan sonra yan gelip uzanmış, etrafa kayıtsız ve

boş gözlerle bakan kişiler için.

AĞACA ÇIHSAM PABICIM (POSTALIM) YÉRDE KALMAZ :

Bu dünyada esirgeyecek malım, param, çocuğum karım olmadığı için kimseye minnet edecek bir durumum yok anlamında.

AĞCIL ÇARŞAF, KİRİ ARVAT :

Çok eskilerde kalmış bayat meseleler, olaylar ve meseleleri, olayları açmaya, yeniden gündeme getirmeye çalışan kişiler için.

AĞINA BOZINA BÖLEMAH :

Birinin ağzının payını vererek, hakaret ederek perişan etmek.

AĞINA P..INA BÖLENMAH :

Ağzının payını alarak toplum nazarında perişan olmak.

AĞIR ARMAĞAN :

Etrafında hiçbir ağırlığı, özelliği olmayan angaryası ve nazı bitmeyen misafirler için.

AĞIR BEZİRGEN :

Beklendiği yere geç kaldığı halde sallana sallana gelen kişiler için.

AĞIR BOYDAN, AĞIR SOYDAN :

Beklendiği yere geç kaldığı halde bunu umursamayarak sallana sallana gelen kişiler için.

AĞIR ENDAM :

Beklendiği yere geç kaldığı halde sallana sallana gelen kişiler için.

AĞIR BOYDAN, AĞIR SOYDAN :

Nihayet gelebildi anlamında.

AĞIZ DADI :

Huzur ve mutluluk içinde anlamında.

AĞIZ EGMAH :

Birinin konuşmasını taklit etmek anlamına geldiği gibi birilerinden yardım alabilmek için yalvarmak anlamına da gelir.

AĞIZDA DİL, GEL BINİ BİL:

İçimden ne geçiyor bil bakalım anlamında konuşan kişiler için.

AĞZA DAD, KARNA ŞIVAN VÉRMAH :

Sofraya gelen lezzeti muhteşem fakat az olan yemeğin uyandırdığı haz yanında duyulan doyumsuzluğu dile getirmek.

AĞZI AÇIĞ AYRAN DELİSİ :

Her işe girmeye, her söze karışmaya tez canlı davranan kişiler için.

AĞZI DOLISI :

Öfke nedeniyle ağzına geleni veya inandığını bildiği gibi söyleyen kişilerin sözleri için.

AĞZI ZİFİR :

Küfürbaz. Müstehcen sözler söylemeye alışmış kişiler için.

AĞZIMI YANDIRAN BAYRIM AŞ OLSA, KAFAMI KIRAN BAYRIM DAŞ OLSA :

Başına gelenleri yakınlara şanssızlığını dile getiren kişiler kullanır.

AĞZINA DAD DEGMİŞ :

Önceden çıkar sağladığı bir yerden yeniden bir çıkar umanlar için.

AĞZINA GELMAH :

Dilinin ucuna geldiği halde söylemekten vazgeçmek.

AĞZINA KİRA İSTEMAH :

Konuşmakta nazlanmak anlamında.

AĞZINDA MECMEK ISLANMIY:

Sır tutamayan veya geveze olan kişiler için.

AĞZINDA KAN OLSA TÜKİRMEZ :

Sırrını iyi saklamasını bilenler için.

AĞZINDAN DÜŞMEZ :

Gece gündüz beraber olan ve birbirinden hiç ayrılmayan kişiler için ana kuş - yavru kuş istiaresi yapılarak kullanıldığı gibi, aynı şeyi tekrarlayıp duran kişilerin sözleri için de kullanılır.

AĞZINDAN GİRİP BİR NİNDAN ÇIĞMAH :

Herhangi bir biçimde ikna etmek, kandırmak ve bu işte ustalık göstermek.

AĞZINI Bİ BATMAN PAMBIH KAPATMAZ:

Ne kadar suçlu olursa olsun onu susturmak mümkün değildir anlamında.

AĞZINI HAVIYA AÇMAH :

Bir işten, bir ticaretten gelecek kârı elde edememek.

AĞZINI ŞİRİN ÉTMAH :

Tatlı yedirmek anlamına geldiği gibi tasarlanan şeyin gerçekleşmesi halinde yapacak olan kişiye güzel şeyler vaat etmek anla

mına da gelir.

AHA BIRAMA GELDİ :

Sabırının taşıdığını belirtmek için.

AHİRİ KELAM :

Son söz.

AHMASA DA DAMLASIN :

Geliri yeterli miktarda olmasa bile kıt kanaat bizi geçindirmeye yetsin, ümidimiz hepten kesilmesin anlamında.

'AKIL VÉREN ÇOH, PARA VÉREN YOH:

Herkes akıllı olduğunu sanarak akıl veriyor, oysa bizim paraya ihtiyacımız var ama para vermek ya akıllarına gelmiyor ya da hesaplarına gelmiyor.

'AĞILLI ÜZİNE HESRET KALDIH, DELİ KOYACAĞ YÉR KALMADI:

Etrafında akıllıca hareket etmediğini ileri süren ve şanssızlığından yakınan kişiler tarafından söylenir.

'AĞLI GÖZİNDE :

Ancak bir şeyin olduğunu, yapıldığını gördükten sonra kavrayan, akli başına gelen anlamında.

'AĞLIY BAŞIYA DÖŞİR :

Saçma sapan düşünmeyi bırak, mantıklı ol anlamında.

AL ALLAH KULIYI, ZAPTÉYLE DELİYİ :

Bir defa öfkelenmi mi onun önünde durmak mümkün değildir anlamına geldiği gibi sevdiği yemeği sofrada görünce sevinçten çılgına dönen ve yemeğe saldıran kişilerin durumunu da anlatır.

ALA Bİ KAYA, NÉREYİ İSTERSEY ORAYI DAYA :

Patavatsız birinin söylediği söz üzerine söylenir.

ALAN RAZI, SATAN RAZI; ORTADA SİYE NOLİY :

Alışverişte iki tarafın memnuniyeti olduğu halde dışarıdan birinin alışverişi bozmaya çalışması durumunda söylenir.

AL VÉR ÉTMEMAĞ :

Dostluğu, samimiyeti veya alışverişi kesmek veya bunlara hiç girmemek anlamında.

ALACAĞIM KUŞTA OLSIN, O KUŞ DA HAVADA OLSIN :

Benim alacağım birinde olsun da alacağımı bir biçimde almayı

beceririm anlamında.

ALÇACIḤ DİVAR :

Alçak gönüllü olduğundan kimseyi kırmadığından herkesin yüklendiği, iş buyurduğu kişi anlamında.

ALÇAḤ DAĞLARI BEN YARATTIM DÉYİ :

Kendini beğenmiş kişiler için.

ALDİY İPEK, SATTİY İPEK; HANI KÂRİY HA KÖPEK :

Çok kıymetli iş yaptığını söyleyen fakat kılığı, kıyafeti, yaşam şartları bakımından çok kötü görüntü sergileyen kişilere söylenir.

ALĞIN ÇALĞIN OLMAḤ :

Aşırı korkmak anlamına geldiği gibi hastalık veya kaza sonucu tanınmayacak hale gelmek anlamında da kullanılır.

ALI AL, MORI MOR :

Nefes nefese, yüzü mosmor olarak bir yere zor şartlarda ulaşan kişilerin durumunu anlatmak için.

ALLAH BİYE VÉRSİN, BEN DE SİYE VÉRİM :

Aldığı borcu vermeye yanaşmayan kişiler kullanır.

ALLAH İRAĞ ÉDE :

Allah korusun, Allah göstermesin anlamında.

ALLAH KEDİYM ÉDE :

Hayırlı bir işin devamını dilemek için.

ALLAH'IN ZABANISI :

Acımasız kişiler için.

ALT YANI KİRAZ BAḤÇASI :

Çok yalan söyleyen, görüntüsünden başka bir özelliği olmayan, serveti olmadığı halde kendini zengin gösteren kişiler için.

ALTI AY BULANIḤ S..MAḤ :

Dayak yediği veya çok korktuğu için fiziksel veya ruhsal bozukluk geçirmek anlamında.

ALTI DOLMAM BÉŞ GELSİN, DOLI SEHENİM BOŞ GELSİN :

Ben ona iyilik yapayım, ikramda bulunayım; o, bu iyilik ve ikramların altında kalsın da yeter ki dili uzun olmasın, ben de minnet altın da kalmayayım anlamında.

ALTI KAB ÜSTİ ÇARDAḤ :

Mahiyetinin ne olduğu anlaşılmayan olaylar, yıllarca sürdüğü halde bir türlü sonuç alınamayan uğraşlar, sonunda ne olacağı bilinemeyen sorunlar hakkında söylendiği gibi göz boyayarak satılan hileli, defolu mallar için de söylenir.

ALTIN İKEN TUC OLDIM, SÉÇİLMEZ PİRİNÇ OLDIM :

Bir itibarım vardı, birilerinin yüzünden o itibardan oldum anlamında.

ALTİY DAŞ, ÜSTİY TOKAÇ MI :

Çok mu zor durumdasın sanki anlamında karşısındakinin sıkıntıları-
nı küçümsemek, azımsamak için.

ALTİY SAC, ÜSTİY TOKAÇ MI :

Çok mu zor durumdasın sanki anlamında karşısındakinin sıkıntıları-
nı küçümsemek, azımsamak için.

ANA KUCAĞI DEĞİL, 'ESKER OCAĞI :

Etraftakiler anan, baban olmadığı için burada sana acıyan, seni
esirgeyen kimse bulunmaz, başının çaresine bak anlamında.

ANADAN 'ÜRYAN :

Anadan doğma, çırlıçıplak.

ANALI DANALI :

Bütün ailesiyle birlikte anlamında.

ANAMIN AŞI, TANDIRIN BAŞI :

Yetişkin kişilerin sıkıntılı zamanlarında sıkıntılarından kurtulup ço-
cukluklarına dönme özlemini ifade etmek için.

ANAM MİSAN, BABAM MİSAN :

Bana ne karışyorsun anlamında.

ANASI MIYAM, BABASI MIYAM :

Beni ne ilgilendirir veya onlarla niye uğraşmak zorunda kalayım ki
anlamında.

ANAY SOĞAN, BABAY SAMSAH;SEN NÉRDEN ÇİHTİY 'ÖLBE ŞEKERİ:

Mensup olduğu ailesi, kapasitesi belli olduğu halde kendini bir şey
ler sanan kişiler ile kibarlık budalası olan kişiler için.

ANNİNİN DAMARI ÇATLADI :

Çok zorlandı anlamında

APIR SAPİR GÉTMAH :

Saçma sapan konuşmak anlamında.

ARA, BUL; YÉRİNİ SÖLİYİM :

Kaybettiği şeyi birilerinin görüp görmediğini soran kayıp sahibiyle alay etmek için.

ARAKÖRİYE ALMAH :

Bir köşeye sıkıştırmak, çaresiz düşürmek anlamında.

ARAMAHNAN BULINMAZ, İLLE RASGELE :

Nadir bulunan şeyler için kullanıldığı gibi yanında yetenezsiz birini çalıştıran birine . "Bu adamı nereden buldun?" sorusuna adamı çalıştıran kişinin hem soruyu soranla hem de adamıyla alay etmesi için de kullanılır.

ARDIYA 'EBDİLLA ÇAVUŞ'I MI GÖNDERDİH :

Seni biz mi buraya çağırdık sanki, sen kendin geldin anlamında.

ARHA AYAĞINDAN KULAĞINI KAŞİY :

Köpek gibi sağ, solu rahatsız eden; konuşmaları ve davranışlarıyla kırıcı olan, insana yakışmayacak davranışlar içinde bulunan kişiler için.

ARHASI KASALI, ÖĞİ MASALI OLMAH :

İyi bir iş adamı olmak.

ARHAY HERRAN, AT :

Yalan söyleyen kişiler için söylenen ve "Yalan söylemeye devam et, nasıl olsa inanan yok." anlamına gelen alay içerikli söz.

ARHAYA 'EBDİLLA ÇAVUŞI MI GÖNDERDİH :

Seni biz mi çağırdık, zaten kendi kendine geldin anlamında.

'ARI SATMIŞ, NAMMISI DELLALA VÉRMIŞ.

Utanma duygusu tükenmiş kişiler için.

'ARLI 'ARINDAN KORHİY, 'ARSIZ DÉYİ BENDEN KORHİY :

Kendinden utanan, kişiliğinin aşınmasından korkan insanlar, kişiliksiz ve utanmaz insanlarla kavgaya girmekten kaçınır. Bu nedenle, neden bu kavgayı veya mücadeleyi yapmadıklarını soran kişilere verilen onurlu bir cevaptır.

ARNAVUD'A DÉMİŞLER, CEHENNEME GİDER MİSEN; NE KEDER PARA VERİYSİZ, DÉMİŞ :

İşin ciddiyetine, zorluğuna, imkânsızlığına bakmadan işe sadece

kazanç gözüyle bakan kişiler için.

ARPA BUĞDA BİÇ DE GÖR :

Şimdiye kadar yaşamın zorluklarını çekmemişsin, hele çocuğun çocuğun ekmek parasını kazanmaya başla o zaman dünyanın kaç köşe, kaç bucak olduğunu anlarsın.

ARPA ÇARPA GİRMAH(GÉTMAH) :

Etrafındaki insanların hassasiyetine önem vermeden, onların kırılacaklarını düşünmeden ileri geri konuşmak.

ARPIY SAMANI GENDİ Yİ, KARŞINDAHKİNİ EŞŞEK ZANNÉDİY.

Kendi aptallığının farkında olmayarak, o özelliğini unutarak başkalarını aptal yerine koyan kişiler için.

ARPIY SAMANI GENDİ Yİ, TORBİY HAİN BOYNINA ASİY :

Kendi aptallığının farkında olmayarak, o özelliğini unutarak başkalarını aptal yerine koyan kişiler için.

'ARSIZIN ÜZİNE TÜKİRMİŞLER, DÉMİŞ YAĞMIR YAĞİY :

Yapılan hiçbir nasihatı dinlemeyen, düştüğü kötü durumlardan ders almayan, küçük düştüğünü bile bile aynı hatalara devam eden, utanma duygusunu kaybeden kişiler için.

ARVAT AĞIZLI :

Ağzında laf ve sır durmadığı için yanında bir şeyler konuşmakta sakınca görülen kişiler için.

ARVAT KÖVLİ :

Eşinin ailesini kendi ailesi bilerek onlara bağlanan, kendini eşinin memleketinden sayan erkekler için.

ASBAPLI ŞÉYTAN :

Konuştukları, yaptıkları, isteklerinin bitmemesi yüzünden erkekleri çileden çıkaran kadınlar için.

ASLUHU FASLUHU :

Kişinin soyunun sopunun önemli olduğunu ve soyuna çekeceğini anlatır.

AŞ BİŞTİ, KAŞŞIH TİKİLDİ :

Yapılması gereken her şeyi yaparak yorulan insanlara nispet yaparcasına son anda ortaya çıkan kişilerin durumunu anlatmak için.

'AŞIK ATMAH :

Boy ölçüşmeye kalkışmak.

AŞŞAĞI KAPIYA :

Benden beklediklerini asla alamazsın, başka insanlara git anlamında.

AŞŞAĞI TÜKİR SEKKELE, YUHARI TÜKİR BIYIH :

Çaresizliği dile getirmek için.

AT SURATLI :

Gülmeyi beceremeyen, yüzü gülmeyen kişiler için.

ATA ET, İTE OT VÉRMAH :

Ya beceriksizlik, tecrübesizlik yüzünden ya da kasıtlı olarak yapılması gerekenlerin tersini yapmak.

ATAŞ MI DÜŞTİ :

Paniğe kapılanlar için.

ATI SATTİY, 'ÜŞİRİY Mİ KALDI :

Haksız olduğu halde hak iddia edenler için.

ATIYA ÉŞŞEK Mİ DÉDIH :

Sana karşı en ufak bir kusurumuz mu oldu, seni kızdıracak bir söz mü söyledik sanki anlamında.

ATIYA ÉŞŞEK Mİ DÉDIH, DEVEYE KÜRRİŞ Mİ DÉDIH :

Sana karşı en ufak bir kusurumuz mu oldu, seni kızdıracak bir söz mü söyledik sanki anlamında.

ATLARIN YÉRİNE İTLERİ BAĞLAMISLAR :

Yetki, sorumluluk, ustalık ehil ellerden çıktı; meydan acemilere, ehliyetlilere kaldı anlamında.

ATTAN ÉNİP ÉŞŞEGE BİNDİ :

Yaptığı yanlış seçim, yanlış davranış veya hata sonucu eskisinden daha kötü bir konuma gelmek anlamında.

AVCUMI MI KOHLAMIŞAM :

Ben nereden bilebilirdim böyle olacağını anlamında.

AY GİRMİ DOĞKIZ ME'AŞ OTTIZ :

Aylık gelir endişesine düşmeyen, aylıkları garanti olan memurların rahatlığını anlatmak için.

AYA GÜNE SEN DOĞMA BEN DOĞIM DÉYİ :

Çok güzel bir kızı betimlemek için.

AYAĞI ÇUHİRDA :

Çok hasta veya çok yaşlı olduğu için ölümü yakın anlamında.

AYAĞI KARNINDA :

Sinsi ve tehlikeli kişi anlamında (akrep).

AYAĞI YANMIŞ İT :

Avare avare dolaşan kişiler için.

AYAĞIMA KÉÇE BAĞLADIM :

Bana bir zarar verme ihtimalin yok, istediğin kadar saldırabilir, iste diğini yapabilirsin anlamında. (eskiden yaya olarak yola çıkanlar yolda köpekler paçalarını kapmasın diye ayaklarının dizden aşağı bölüme keçe bağladıkları.)

AYAĞIMA YÉR ÉDİM, GÖR BAĞ SIYE NE ÉDİM :

İyi ve cana yakın davranışlarla bir yerde konumunu garanti ettikten sonra gerçek yüzünü gösteren ve elinden gelen her fenalığı yapmaya başlayan kötü niyetli kişiler için.

AYAĞIMI ÇİNİME Mİ ATIM :

Sıkışık olarak oturanların arasına oturabilmek için kendine yer açmak isteyenlere söylenir.

AYAĞIMIN ALTI BEKMEZ, YALA YALA BİTMEZ :

Yarıшта en sonda kalan çocukla alay etmek için yarıştaki çocukların söyledikleri tekerlemedir.

AYAĞINA DOLANMAH :

Köpek istiaresiyle iş yapanların işini yapmalarına engel olmak, yürüyenlerin hızını kesmek anlamlarında.

AYAĞINA GÉTMAH :

Bir işin yapılması rica etmek amacıyla rica edilen kişinin yanına giderek kendi izzeti nefsini ayaklar altına almak anlamında.

AYAĞINA KİRA İSTEMAH :

Bir yere gitmekte nazlanmak, küçücük bir emek için para talep etmek.

AYAĞINDA GÉTMAH :

İşin istediği biçimde, kıvamda devam ettiğini anlatmak amacıyla kullanıldığı gibi herhangi bir nedenle kötü şöhret kazanmış kişilerle oturup kalkmak, arkadaş olmak anlamında da kullanılır.

AYAĞINI KALDIRAN HER İT ÜSTİMİZE İŞİY :

O kadar kötü duruma düşmüşüz ki çok kalitesiz kişiler bile hakkımızda ileri geri konuşuyor, bizi ezmeye çalışıyor anlamında.

AYAĞINI KESMAH :

Devamlı olarak gittiği bir yere gitmemek, gitmekten vazgeçmek.

AYAH PÉLVANI :

Sürekli ayak başında durarak iş yapar gibi görünen, iş yapmayan kişiler için.

AYAH YAPMAH :

Birini kandırmak için oyun oynamak.

AYAHTA S..MAH :

Olmayacak yerde, olmayacak zamanda söylenmeyecek sözü söyleyerek kendi kendini küçük duruma düşürmek anlamında.

AYAHTA UYITMAH :

Gözbağcılık ederek karşısındakini gaflete düşürmek.

AYAHTA YATMAH :

Kendinde olmamak, gaflette bulunmak, etrafında olup bitenlerden haberdar olmamak.

AYAZA KALMAH :

Yaptığı iş veya ortaklık sonucu bir çıkar veya sağlayamayarak hayal kırıklığına uğramak.

AYIB'IN (EYYUP) SABRI VAR :

Çok sabırlı kişiler için.

AYIN GÜNİN KARASI, KARANNIĞ GÉCENİN ÇIRASI :

Güzel bir kızı betimlemek için kullanıldığı gibi çirkin bir kızın çirkinliğiyle alay etmek için de kullanılır.

AYRAN, BEN SİYE HÉYRAN :

Mantığa aykırı söz söyleyenlere söylenen alaycı tekerleme.

AYRAN İÇTİH, AYRI DÜŞTİH :

Uzun zamandır görmediğimiz, ayrı düşüğümüz kişilere sitem etmek için kullanılır.

AYRI BAŞ ÇEKMAH :

Bulunduğu toplumdan ayrı hareket ederek, başına buyruk davranarak topluma ters düşmek.

AYRI S.. Kİ P..İY BELLİ OLSIN :

Topluma uyum göstermek yerine tek başına hareket etmeyi tercih eden kişiler için.

AZ Yİ, Bİ HİZMEKER TUT :

Bütün işlerini, angaryalarını bana ve başkalarına yaptıracağına kendine bir hizmetçi bul anlamında.

B

BABAMIN ADI HİDİR, ELİMDEN GELEN BİDİR :

Benim kapasitem, yeteneğim bu kadar, daha fazlasını yapamam anlamında.

BABAMIN DİRDİNİ Yİ :

Kendisine verilen yemeği beğenmeyenlere söylenir.

BABASINI TANIMASAĞ DİR Kİ KİMİN OĞLIYAM.

Kendini ağıra satan, olduğundan farklı gösteren, toplumdan bu yollarla takdir toplamaya çalışan kişiler için.

BABAY DA DİYİ OĞLIM VAR :

Bir işe yaramayan, bir lafı doğru dürüst anlamayan, bir işin altından kalkamayan kişilerle alay etmek, onları kötülemek için söylenir.

BABAYIN HALISI MI SERİLMİŞ :

Olur olmaz yerlere oturan ve sere serpe yayılan kişilere söylenir.

BABAYIN MALI MI :

Malını israf eden kişilere malını israf etmemesi gerektiğini söyleyen kişilere müsrif kişinin verdiği cevap olarak kullanıldığı gibi başkasının emanet malını hor kullananlara yapılan uyarı karşısında hor kullanan kişinin cevabı veya savunması olarak da kullanılır.

BABAYIN OĞLI MI :

Sakin acıma, ona gereken dersi, gereken cezayı ver anlamında.

BABAYIZ GELDİ :

Bayram yerlerinde salıncakta sallanan kişilerin verdiği para karşılığı olarak salınma hakkının bittiğinin ilanıdır. Salıncak sahibi tarafından söylenir.

BABİL HAVA :

Havadar ve esinti alan yer anlamında.

BAĞ DAMI KİMİN :

Serin olan ve rüzgâr alan yerler için kullanıldığı gibi derme çatma yapılar için de kullanılır.

BAĞDAT BASRA :

Yolun açık olsun, nereye gidersen git anlamında kullanıldığı gibi git beni nereye şikâyet edersen et anlamında da kullanılır. Türkçeye de girmiş olan "Bağdat harabül Basra" sözünün kısaltılmış biçimi olması muhtemeldir.

BAĞDAT HARABA :

Karnım acıktı veya herkesin karnı acıktı anlamlarında.

BAĞMANÇI ÉŞŞEGİ :

Başka zamanlarda hatırlanmayan ancak yapılacak bir iş olduğunda hatırlanan kişiler için. (Yazın bağa çıkan aileler mutlaka bir eşek tedarik eder. Bağ zamanı bitince de o eşeği besleme masrafından kurtulmak için başlarından savmanın her yolunu dener.)

BAĞMANÇI İTİ :

Başka zamanlarda hatırlanmayan ancak başa bir bela geldiğinde, sıkışık durumlarda hatırlanan kişiler için. (Yazın bağa çıkan aileler kendilerini koruması için mutlaka bir köpek tedarik eder. Bağ zamanı bitince de o köpeği besleme masrafından kurtulmak için başlarından savmanın her yolunu dener.)

BAHAR KÔR :

Etrafına dikkatli bakmadığı için aradığı şeyi, kimseyi göremeyen veya dalgın kişiler için.

BAL PIÇAĞI, VALA (İPEK) MAKASI.

Zor durumlara gelemeyen, mukavemete karşı koyamayan ancak kolay işlerin altından kalkabilen, nazik yetiştirilmiş kişiler için.

BALCAN BEZİR OLDI, ... REZZİL OLDI :

Foyası meydana çıktı, kimsenin yüzüne bakacak hali kalmadı anlamında.

BALÇI AĞLAR, BEKMEZÇİ ŞİVAN ÉDER, YİRRE GİRSİN ŞEKERÇİ :

Bir toplumda en zengin olanlar ağlamaya, orta tabaka yüzünü gözünü yırtarak, uluyarak ağlarsa, yoksul kişilerin ölmekten başka bir

çareleri kalmaz anlamında.

BALDIRI ÇILPAH :

Kopuk, hırsız, uğursuz, şer satan kişiler için.

BALĞAM ATMAH :

Bir alışverişte alış veriş bozan sözler söylemek.

BAMYA KİMİN AÇIHTA KALDI :

Uyumsuzluğu nedeniyle toplumdan soyutlanarak yalnızlaşan kişiler için.

BAR BAĞLAMAH :

Köpüklenmek.

BARĞIMIZA BASTIH, DAŞ ÇIHTI :

Umulan randımanı vermeyen kişiler için kullanıldığı gibi arayıp sormayan dostlar için de kullanılır.

BARMAĞIY BAĞLA, ÇIH ZUVAĞA :

Halkın her çeşit dedikoduyu üretebilme yeteneğini anlatmak için.

BARUDI BEGLIH :

Çar çur edilen para, eşya, mal için.

BASTIH ÇAPIDI KİMİN YAYILIY :

Sere serpe veya yan gelerek oturmayı alışkanlık edinen kişiler için.

BASTON YUDMIŞ :

Dimdik yürüyen, yürürken eklemlerini fazla oynatmayan kişiler için.

BAŞ BAĞLAMAH :

Başını türlü aksesuarlarla örtmek anlamına geldiği gibi birine yardım etmek,onun derdine çare olmak anlamına da gelir.

BAŞ BULMAH :

Uymak, hesaba gelmek.

BAŞ KAHCINCI :

Yaptığı iyiliği başa kalkanların yaptığı münasebetsizlik anlamında.

BAŞA ÇIHATMAH :

Yaptığı işi başarıyla bitirmek.

BAŞA ÇIHMAH :

Bir girişimin başarıyla sonuçlanması anlamında.

BAŞI G..İBELLİ DEĞİL :

Nereden başlanacağı, nasıl bitirileceği bilinmeyen işler için kullanılır. Nıldığı gibi sözü geçenle sözü geçmeyenlerin belli olmadığı ortamlar ve topluluklar için de kullanılır.

BAŞI KABAĞ, YANAYAH :

Yalın, yoksul kişiler için kullanıldığı gibi üstüne vazife olmayan her işe karışan kişiler için de kullanılır.

BAŞI KESİK TAVUĞA DÖNMAĞ :

Şaşırp kalarak dönüp durmak.

BAŞIM GÖZİM SEDEKESİ :

Başına musallat olan bir kişiyi yanından uzaklaştırmak adına birtakım zararları göze alanlar tarafından kullanılır.

BAŞIMA NE KÜL KÖYİM :

Çaresiz insanların çaresizliğini anlatmak için kullanılır.

BAŞINA BULMAĞ :

Azdığı için sonunda bir belayla karşılaşarak zarar görmek anlamında.

BAŞINA ÇİĞMAĞ :

Şımararak şımarmasına izin veren kişiye zarar vermeye başlamak anlamında.

BAŞINDAN ÉNDİRMAĖ :

Gribe yakalanmak.

BAŞINI BAĞLAMAĞ :

Bir işin istenen nitelikte bir sona bağlanmasında rol oynamak anlamına geldiği gibi, masraflarına katlanarak bir kişiyi evlendirmek anlamına da gelir.

BAŞINI BEKLEMAĞ :

İşlenen bir suçta gözcülük ederek ortak olmak gibi bir anlamının yanı sıra bir ağır hastanın hizmetini görmek için hazırda beklemek anlamını da içerir.

BAŞINI TUTMAĞ :

Kötü bir işe suç ortaklığı yapmak anlamında.

BAŞINI YİMAĞ :

Birinin ölümüne veya büyük zarara uğramasına neden olmak.

BAŞİY SÉL, AYAĞİY GÖL :

Özgürsün ve istediğin yere gidebilirsin anlamında bir azarlama sözü.

BAŞKAHA ÉTMAH :

Yaptığı iyiliği sürekli iyilik yaptığı kişinin yüzüne söylemek.

BAŞŞIM ÜSTİNE :

Kendine verilen görev için "Elbette, memnuniyetle yaparım." anlamına geldiği gibi "güle güle" anlamında da kullanılır

BATMAN DÖGMAH:

Ağırbaşlı davranmak anlamına geldiği gibi kendini ağıra satmak anlamını da içerir.

BATMANI KAÇA :

Ne değeri var ki anlamında küçümseme sözüdür.

BAYRAH AÇMAH :

İsyan etmek, isyana yeltenmek.

BAYRAH OLMAH :

Dile düşmek, dedikodu konusu olmak.

BAZLAMAÇ KİMİN AÇTI :

Bir işin iç yüzünü ayrıntılı olarak anlatanlar için.

BECİS ADAM :

Şerrinden kaçınılan kişiler için.

BEDEN DAŞI KİMİN SÖZ :

Yerinde ve zamanında söylendiği için kimsenin itirazına yol açmayan, muhatabı cevapsız ve çaresiz düşüren söz.

BEDENİM SIHHETTE, CANIM CENNETTE OLSIN

Sıkıntıya hiç gelememek anlamında.

BEGDEN PENCER Mİ EKSİK :

Varlıklı kişilerde bulunan hiçbir şeye şaşmamalı, para gücüyle alılabilecek her şey varlıklı kişinin evinde bulunur anlamında.

BEHRİ TEVİR :

Tanınmayacak ve görülmemiş ve duyulmamış kişiler ve konuşmalar için.

BEHRİ 'UMMAN

Çok derin, çok ihatalı, çok zengin bilgi sahibi olanlar için.

BEHTİLİ BAŞINA :

Ne mutlu ona anlamında.

BEHTİYE DÜŞTİM :

Bu iş olursa senden olur, bu işin altından ancak sen kalkabilirsin anlamında.

BEHTİYE NAMMISIYA DÜŞTİM :

Bu iş olursa senden olur, bu işin altından ancak sen kalkabilirsin anlamında.

BÉL VÉRMAH :

Arka çıkmak, desteklemek anlamında.

BELA NÉRDEN GELİR; ÖLİMİN KÔRINDAN :

Belanın ne zaman ve nereden geleceği belli olmaz, hazırlıklı ol anlamında.

BELAYI BERZEK :

Defedilmesi çok zor belalı kişiler için.

BÉLE DOST VARKEN DÜŞMANA NE HECET :

Ne yaptığını bilmeyen ve etrafına zarar veren arkadaşlar için kullanıldığı gibi dostundan zarar gören kişiler tarafından da kullanılır.

BÉLE DÜ'EYE BÉLE AMİN :

Söylenen sözle, yapılan işle uyuşan karşılık anlamında.

BÉLE KÜŞİN BÉLE KUYRIĞI OLIR :

Bu insandan daha fazlasını beklemek yanlış olur anlamında kullanılmakla beraber çocuğun anaya babaya çektiğini anlatmak için de kullanılır.

BELEŞ MEZER BULSA ÖLİR :

Her işini, her ihtiyacını bedavaya getirmeyi seven insanları tanımlamak için.

BÉLİNİ KAYIYA DAYAMAH :

Sağlam bir kişiden destek almak anlamında.

BEN ÇEKEREM AHIRA, GENDİ GİDER NAHIRA :

Bir türlü yola getirilemeyen kişiler için.

BEN DÉYEM FEDEMEDEME, O DÉYİ DAMDAN DAMA.

Ben neden söz ediyorum o ne anlıyor veya ben neden söz ediyorum o neden söz ediyor anlamında.

BEN DÉYEM HADIMAM, O DÉYİ OĞLANDAN KIZDAN NEYİ VAR.

Karşısındakinin halinden anlamayan, ona gereksiz sorular yönelten kişiler için.

BEN DÉYEM SEKÇELİM YANİY; O DÉYİ DUR CIĞARAMI YANDIRIM.

Yaşadığı, tanık olduğu her olaya kendi çıkarı açısından yaklaşmayı alışkanlık edinmiş kişiler için.

BEN DÉYİM, SEN AYNA :

Doğru dürüst anlatamadığımı biliyorum ama sen yine de anlamaya çalış anlamında.

BEN İSTEDİM Bİ BİNECAH, ALLAH VÉRDİ APARACAH :

Ben işimi birine gördüreyim diye düşünürken başkasının işi bana yük oldu, işler bana kaldı anlamında.

BENDEN İRAĞ OL, MISIR'A SULTAN OL :

Senden hoşlanmıyorum, seninle arkadaşlık etmek istemiyorum, seni kendim için tehlikeli buluyorum, benden uzak dur da ne olur san ol, beni ilgilendirmes anlamında.

BENİ SEVMİY, BENSİZ (BENDEN) KALMIY :

Kendisini sevmediği halde beraber olma gereği duyduğu kişiler için kullanıldığı gibi geçinemeyen dostlar tarafından da kullanılır.

BÉNİ SULANMIŞ :

Aklından zoru var, saçmalıyor anlamında.

BÉNİNE GİRMAH :

Aklını çelmek anlamında.

BERDAN BERDAN :

Başbozuk, düzensiz anlamında.

BERDEN BERD OLMAH :

Düzeni her açıdan bozulmak, dağılacak, yıkılacak hale gelmek.

BÉŞ BARMAĞIN BÉŞİ BİR Mİ :

Herkes aynı olabilir mi, herkes aynı başarıyı gösterebilir mi anlamında.

BÉŞ ĞURİŞNAN AÇTIH, ON ĞURİŞTAN KAPADAMANIH :

Konuşma fırsatı bulduğunda susmayı bir türlü bilmeyen kişiler için.

BEŞERETİ BAĞLANMAH :

Basireti bağlanmak; yanlış doğruyu birbirinden ayıramaz, ne cevap vereceğini, ne yapacağını bilemez hale gelmek.

BETRESİ SÖNMAH :

Gözünün önünü bile görememek.

BÉYHUT DÜŞMAH :

Aşırı yorgun ve halsiz düşmek.

BÉYNE BÉYNALLAH :

Kimsenin duymadığı, bilmediği işlerin Allah'la kul arasında olduğunu anlatmak için.

BÉNİYE SİLEH Mİ DAYADILAR :

Sana bunu zorla mı yaptırdılar anlamında.

BI BAŞA BI TIRAŞ ÇOH BİLE :

Bir kişiye yapılan muamelenin o kişinin kişiliğine uygun düştüğünü anlatmak için.

BI BİYE, BI DA KÔR BACIMA :

Payına düşene razı olmayarak bazı bahaneler veya nedenler söyleyerek daha fazlasını koparmaya çalışan kişilerin durumunu anlatmak için.

BI DA HUVASI :

Bu da cabası, fazlası, bu da benden ikram anlamlarında.

BI DERTTEN Bİ GÂVUR KIZI ÖLMİŞ :

Hastalığını abartan kişiyle alay etmek için.

BI 'EKILDAN İKİ BAYRAMI BİR ÉDERSEN :

Birinin akıyla alay etmek için.

BI KEDA, BI BELA, BI DA Nİ'METİ HÜDA :

Bu deyimde kada bacı, bela anne, nimeti Hüda hanım olup eşine anasından, bacasından fazla değer veren kişiler için söylenir.

BI KEDER DAHA KALMADI YA :

Fazla merak etme, işin sonuna geldik anlamında teselli sözü.

BI KEDER KALDI :

Suçlu olduğu, haksızlığı meydana çıktığı için bir köşeye sıkışıp ezilip büzülenler için.

BI KÔRA HELBET Bİ GÜN Bİ ÖLİ DAHA DÜŞER :

Bu sefer bana yapacağını yaptın, kabul ediyorum ama elbet bir

gün bana bir işin düşer anlamında.

BI OĞLAN OĞIMAZ :

Başarıyla sonuçlanmasından ümit kesilen işler için.

BI PİRİNÇ DAHA ÇOH SU KALDIRIR:

Bu iş henüz bitmiş değil, tamamlanmasında birtakım engeller var, bu iş çok dedikodu kaldırır anlamında.

BI SIRIM NÉRDEN, BI YATAN GÖLDEN :

Yetiştği kötü ortama göre hareket eden, sağdan soldan otlakçılık eden, bedava yaşamaya çalışan, onun bunun hakkına tecavüz eden uygunsuz kişiler için.

BILDIR Bİ DAM YANDI, BI YIL KOHISI ÇİHTİ :

Eskiden meydana gelmiş ama yeni duyulmuş veya kasıtlı olarak gündeme getirilmiş bir olay için.

BINDAN ZİYADASI CAN SAĞLIĞI :

Yapılanları yeterli görenler tarafından kullanılır.

BIRALIĞ KALA DİBİ DEĞİL :

Bir yerde sürekli oturan ama bunun karşılığını vermeyen kişiler için.

BIRALIĞ KEHVE SEKKİSİ DEĞİL :

Bir yerde sürekli oturan kişileri bundan alıkoymak için.

BIRALIĞ SÖĞİT KÖLGESİ DEĞİL :

Burada oturmanın bir bedeli var, bu bedeli ödemezsen burada oturamazsın anlamında.

BIRINSIZA HIZMA, KULAHSIZA KÜPE VÉREN ALLAH.

Allah'ın verdiğiğine, nimetlerine akıl sır ermez. O verilenlerin hayır mı şer mi olduğunu da yine Allah bilir. Bunlar için fazla kafa yormak gerekmez.

BIRNI KAF DAĞINDAN SU İÇİY :

Kibirli kişiler için.

BIRNI KIRILDI :

Bir kişinin onurunun zedelendiğini bildirmek için kullanıldığı gibi yazın sıcakların, kışın soğukların sona ermek üzere olduğunu bildirmek için de kullanılır.

BIRNI YANMAMIŞ DAHA :

Şimdiye kadar kimse onuruyla oynamamış, onuru kırılmamış anlamında.

BIRNIMIZDAN GELDİ :

İşin veya eğlencenin tadına varamadık, birilerinin yaptığı melanetler yüzünden eğlenemedik, burada olduğumuz için pişmanlık duyuyoruz anlamında.

BIRNINI SÜRTMAH :

Haddini bildirmek.

BIRNINA KİL TAHMAH :

Bıktırmak.

BIRNININ DİREGİ SIZLAMAH :

Çok özlemek anlamında.

BIRNININ DİREGİ KIRILMAH :

İğrenç bir koku alarak tiksirmek anlamında.

BIRNININ TİKİNE GÉTMAH :

Söz veya öğüt dinlemeden kendi bildiğini yapmak.

BIRNININ YÉLİNDEN HARMAN SAVURMAH :

Çok öfkelenmek anlamında.

BIRNIYIN P..INA BEREKET :

Çok şey umup çok az şey elde eden kişinin onu veren kişiye yakıştırdığı söz.

BITIRLIH 'ELEMETİ :

Hiçbir mantıklı nedeni yok. Olsa olsa nedeni azmışlık, kudurmuşluk, deliliktir anlamında.

BIYIĞININ UCINI GÖRDİ :

Bıyıkları terlemeye başladığı zamanlarda kabadayılığa özenen ve kabadayılık yapan kişiler için.

Bİ ADAM LAZIM SİYE HE DÉMAĞA :

Çok konuşan ve sabrı taşıran sorular soran kişilere.

Bİ ATIMLIH BARUDI VAR :

Elinde sadece bir bahane kaldı anlamına geldiği gibi öfkesi çabuk geçer veya ciddi bir düşman olamaz anlamlarını da içerir.

Bİ BARMAH BAL OLMAH :

Herkesin diline düşmek.

Bİ BATMAN ET :

Kızı istenirken kızının özelliklerini veya varlığını öğrenmek isteyenlere ananın, babanın : "Kızım kız değil, bir et kütlesi; ister alın, ister almayın." anlamına gelen cevapları.

Bİ BİLMEDİĞİ NAMAZ, ONI DA ŞEYTAN KOMAZ :

Sözünü ve işini iyi bildiği için bir takdir etme sözü olduğu gibi hayatı boyunca bir kez işe yarayan kişilerle alay etmek için de kullanılır.

Bİ ÇEYNEM SAKKIZ OLMAH :

Toplumsal her kesimine dedikodu konusu olmak anlamında.

Bİ DAŞTA İKİ KUŞ VURDI :

Bir çıkarı gözetirken hem o çıkara kavuşan hem de tesadüfen ikinci bir çıkarı elde eden kişiler için.

Bİ DUDAĞI YERDE, Bİ DUDAĞI GÖGDE :

Kalın dudaklı, korkunç görüntülü kişiler için.

Bİ 'EBAM VAR ATARAM, NERDE OLSAM YATARAM.

Malım yok, endişem yok, sorumluluğum yok; nasıl olsa, nerede olursam yaşarım anlamında.

Bİ EKMEKTEN AÇ, Bİ EKMEKTEN TOH :

Gözü yükseklerde olmayan, kıt kanaat geçinen kişiler için.

Bİ EME YARAMADI :

Yapılanlar, verilenler, söylenenler bir işe yaramadı anlamadı.

Bİ GÖZİY KÔR; Bİ KULAĞİY SAĞIR ÉT :

Her şeyi görme, her şeyi duyma, hoşgörülü ol anlamında.

Bİ GÜNDE İKİ DE'VETE ÇIĞRILDIM MI ALLAH O GÜN CANIMI ALA :

Birbirinden varlıklı ailelerin yemeğe düşkün birini aynı gün yemeğe çağırmaları halinde yemeğe düşkün olan kişinin kararsızlık sonucu takındığı isyan durumunu dile getirir.

Bİ HIRHANA :

Bulunduğu ortama yük olan kalabalığı ifade ettiği gibi bakmakla yükümlü olduğu aile reisine ağır gelen kalabalık aile anlamına da gelir.

Bİ HARBİL SAMANI İKİ ÉŞŞEGE PÖLEMEZ :

Kafası çalışmadığı ve yeteneksiz olduğu ileri sürülen kişiler için.

Bİ İNNE Bİ İPLİGE DÖNMAH :

Aşırı zayıflamak.

Bİ İNNE (ÇUVALDIZ) BOYI VAR, TÜRİ TÜRİ HUYI VAR :

Cüssesi ufak olduğu halde her taşın altından çıkan kişiler için.

Bİ KAŞŞIH SUDA BOĞMAH :

Eline geçecek ilk ve en küçük bir fırsatta yapacağı kötülöklere kendini hazırlamış olmak.

Bİ KAŞŞIH SUDA BOĞILMAH :

Şanssızlığı dile getirmek için

Bİ KİRTİKNEN, Bİ KİRLİKNEN :

Kıt kanaat yaşayan kişiler için.

Bİ KİLPİNA ASILMAH :

İşin bir ucunu tutarak yardım ederek kazanç sağlamak anlamında.

Bİ KİTİ KİRBİT AL, SEN DERDİYE YAN :

Bu iş çoktan bitti, yapacak bir şey de kalmadı, git ne yaparsan yap anlamında.

Bİ KİLEK SİDDİ, TÖKİLDİ :

Bir kazadır oldu, yapılacak şey yok anlamında.

Bİ LOHMADAN AÇ, Bİ LOHMADAN TOH.

Gözü yükseklerde olmayan, kıt kanaat geçinen kişiler için.

Bİ GÖZİY KÖR, Bİ KİLAĞİY SAĞIR :

Her şeyi görür, her şeyi duyarsan insanlarla yüz göz olursun, orada yaşayamazsın, ben büyüğüm diyemezsin anlamında.

Bİ HARBİL SAMANİ İKİ ÉŞŞEGE PÖLEMEZ.

Çok beceriksiz ve deneyimsiz kişiler için.

Bİ HİRHANA :

Çok kalabalık aile anlamında.

Bİ KİTİ KİRBİT AL, DERDİYE YAN :

Olan oldu, biten bitti, git ne yaparsan yap anlamında.

Bİ MERTEK, KİRH ORTAH :

Çok ortaklı, az kâr getiren işler için.

Bİ MİHİ EKSİK :

Sağlıklı düşünemeyen, saçma sapan sözler sarf eden, saçma

sapan hareketler yapan kişiler için.

Bİ PARÇA EKMEK OLMAH :

Ortalıktan kaybolmak anlamında.

Bİ PIÇAHTA ÇİHATMAH :

Terim olarak kasapların hayvan derilerini yüzerken deriyi hasarsız olarak çıkarmalarıdır. Deyim olarak da bir işi çok kısa sürede başa rıyla tamamlamak anlamındadır.

Bİ P.. S..TI :

Yapmaması gereken işi yaparak, söylenmemesi gereken sözü söyleyerek hem kendini hem bizi çok kötü duruma düşürdü anlamında.

Bİ SIRĞA SÖZ :

Dinlenemeyecek kadar çok söz anlamında.

Bİ TAHTADA :

Peşin ödeme, bir defada anlamında.

Bİ TİKE ET ÜÇÜN Bİ ÖKİZ KESER :

Muradına ulaşmak için her fedakârlığı göze alır anlamında.

Bİ UCDAN YİMAH :

Obur kişilerin yeme biçimlerini tanımlamak için.

Bİ UÇAN KURTILIR ELİNDEN Bİ DE KAÇAN :

Çok yaman, mücadeleden çekinmeyen kişiler için.

Bİ ÜNİ YÉRDE, Bİ ÜNİ GÖGDE :

Canının ağrısından sürekli bağırın kişiler için.

Bİ YANI FIRIN, Bİ YANI CURIN:

Ateşler içinde yanarken bir yandan da tiril tiril titreyen kişiler için kullanıldığı gibi çok yemek yiyen ve çok su içen kişiler için de kullanılır.

Bİ YIMIRTA YİDİRDİ, DÜRTE DÜRTE ÖLDİRDİ :

Küçük bir ikramda bulundu ama bize ettiği eziyetten dolayı canımızdan bezdik anlamında.

BİLİYSEN G..İYİN HUYINI, NİYE İÇİYSEN EŞKİ KORIĞI SUYINI :

Sen kendi kapasiteni bildiğin halde niye boyundan büyük işlere kalkışıyorsun anlamında.

BİLMEM NE KEDER BOYI VAR, TÜRÜL TÜRÜL HUYI VAR :

Cüssesi ufak olduğu halde her taşın altından çıkan kişiler için.

BİNİ Bİ AYAHTA :

Aşırı kalabalık bir ortamı anlatmak için.

BİNİ Bİ PULA :

Değeri fazla olmayan, piyasada çokça bulunan anlamında.

BİNİN YARISI BÉŞ YÜZ, O DA BİZDE YOH.

Çözemeyeceğin sorunlar için boşuna üzülme anlamında.

BİRE BİR :

Derde derman, hastalığa iyi gelir anlamında.

BİRİ DAL BAŞI, BİRİ KIZIL EŞKİ :

Birbirinden yaman iki rakip için.

BİŞMİŞ AŞA SAVUH SU KATİY :

Başarılmış bir işi bozmaya çalışıyor anlamında.

BİTİ KANLANMAH :

Para kazanmaya başlamak anlamında.

BİYE DERT OLACAĞINA, SÖLİYİM SİYE DERT OLSIN :

Ben söyleyeyim kime dert olursa olsun, yeter artık anlamında.

BİYE GÖRE HAVA HOŞ :

Benim için bir şey fark etmez, zaten pek de önemli değil anlamında.

BİYE GÖRE HER YÉR TÉŞT :

Benim için yer önemli değil anlamında.

BİYE MİSEN DÉMEDİ :

Hiç etkilenmedi anlamında kullanıldığı gibi üç beş kişinin yiyeceği yemeği yediği halde hiç de rahatsız olmadı anlamında da kullanılır.

BİYE YOH, İÇİNE P. :

Bana yaramayan, kazanç sağlamayan hiçbir iş, hiçbir şey, hiçbir alışveriş beni ilgilendirmez anlamında.

BİZ EKSİLTİH, ALLAH ARTTIRSIN, SİRFİY KURAN KALDIRSIN :

Yemek yapmak, sofraya donatmak, sofraya artıklarını kaldırmak sizden, yemek yemek bizden anlamında bir sofraya sonu tekerlemesidir.

BİZ HAHAİN ÜZİNDEN UTANİYİH, HAHA BİZİM G..İMİZDEN UTANMIY.

Biz başkalarından utandığımız için yapmamız gerekenleri yapamıyoruz ama başkalarının utanmak gibi bir meziyetleri olmadığı için onlar bize hiçbir biçimde hoşumuza gitmeyen her türlü muameleyi yapıyor, her türlü sözü çekinmeden söylüyor anlamında.

BİZ KAYITSIZ KALDIĞIMIZ GECE KÖNŞİNİN EŞŞEĞİ KUYRIHSIZ Bİ SUPPA DOĞIRIR :

Biz her an merak edeceğimiz, acaba diyeceğimiz, oturup düşüneceğimiz bir dert bulmayı ne yapıp yapıp beceririz anlamında.

BİZ KÖTİ, MALIMIZ ÉYYİ :

Bize hep kötü gözle bakıyor, düşmanlık besliyor ama bizden yararlanmayı ve çıkar sağlamayı da ihmal etmiyor anlamında.

BİZDEN FERİĞ GEL :

Bizden uzak dur, bizden vazgeç, bize savaşıma anlamlarında.

BİZE GELDİ Mİ HEF HEF, HAHA GELDİ Mİ PİŞO PİŞO :

Bize gücü yettiği için bize hakaret ediyor ve bizi kapıyor, oysa yabancıardan çekindiği için onlara hep iyi muamele ediyor anlamında.

BİZE GELENİN GÜL BAŞINA, BİZDEN GİDENİN KÜL BAŞINA :

Bize gelen gelini mutlu etmeyi biliriz ama bizden çıkan gelin gittiği evde bu güzel ortamı bulamayacağı için ona gerçekten yazık olur anlamında.

BİZİ BULAN BİZDEN BÉTER:

Hayat boyu iyi ve mutlu insanlarla karşılaşma şansımız olmayacak mı anlamında.

BİZİ KAN DERTLİ ÉTTİ :

Canımızdan bezdirdi, bıktırdı anlamında.

BİZİM ATIMIZIN BAŞI YUMŞAH :

Siz inatçılık etmeye devam edin, biz her söze uyar, her sözü dinleriz anlamında.

BİZİM ÉŞŞEGİMİZ KANCIH:

Bizim yüzümüzden bir kavga çıkmasın, biz suçlu olmadığımız halde suçu biz üzerimize alırız anlamında.

BİZİM GELİN BİZDEN KAÇİY, BAŞINI ÖRTİY G..İNİ AÇİY:

Tutarsız davranışlar sergileyen kadınlar için.

BİZİM İT SİZE BALTA GETİRDİ Mİ :

Mahallede bir kişinin verdiği ziyafete kendi kendini davet ettirmek için davet sahibinin kapısını çaldığında ev sahibinin ziyaret sebebi- ni sormasıyla cevap bulamayan kişinin verdiği akıl dışı cevap.

BİZİM MIHİMİZ HAHIN DİVARINDA OLSIN.

Biz başkalarına borçlu olacağımıza başkaları bize borçlu olsun anlamında kullanıldığı gibi amiyane olarak bir aileye kız vermek yerine o aileden kız almayı yeğlemek anlamında da kullanılır.

BİZİM TAVUĞİMİZ Bİ YIMIRTA DOĞIRIR, SESİMİZ YÉDDİ MEHLİY TUTAR, HAHIN ATI Bİ KÜHELAN DOĞIRIR, SESLERİ SEDALARI ÇIHMAY :

Kendi ailesinin en küçük sevincini bile herkesle paylaştığı için gizli bir işlerinin olamayacağını, oysa başkalarının sevinçlerini paylaşmak gibi bir özelliklerinin olmadığını ifade eder.

BİZİM YAĞ, BİZİM TULIĞA :

Kârımız bizde kalsın, başkası bizden yararlanmamaya kalkmasın, malımıza ve varlığımıza kimse sahip çıkmasın gibi anlamlarının yanında amiyane olarak akraba evlilikleri için de kullanılır.

BOL G..TEN OSSIRMAH :

Cömert olmadığı halde sözleriyle cömert olduğunu göstermeye çalışmak anlamına geldiği gibi boş vaatlerde bulunmak anlamına da gelir.

BOR SÖKTİRİY :

Hükmünü yürüten, sözünü dinleten, zorla iş yaptırabilen kişiler için.

BORCI BOĞAZINDA :

Borçlarını ödeyemez duruma gelenler için.

BOŞ ATIP DOLI TUTMAH :

Gerçeği öğrenmek için ortaya bir yalan söylemek.

BOŞ BATTAL :

İşsiz, güçsüz anlamında.

BOŞ GEZENE 'EĞİL ÖRGEDİY :

Boş gezen kişileri nitelemek için.

BOŞ KÜPE OSSIRMAH :

Boyundan büyük sözler söyleyerek ilgi çekmeye çalışmak.

BOŞ SEHENİMİ Mİ DOLDIRDİY :

Bana şimdiye kadar ne iyiliğin dokundu anlamında.

BOŞA ÇİHAṬMAḤ :

Savmak, yalanlamak, inkâr etmek, hükmünü kaldırmak, yürürlükten çıkarmak gibi anlamları vardır.

BOY DÉMAḤ :

Bir işin kârını, zararını düşünmeden ani bir kararla o işe girmek.

BOYAḤANA MIDI, BATIRIP ÇİḤADAḤ :

Bu işler aceleye gelmez, sabırlı ol, biraz beklemen gerekiyor anlamında.

BOYDAN FİḲARA :

Kısa boylular için.

BÖĞİN HORASAN, YARIN TEVRİSEN :

Bugünü nasılsa yaşıyoruz, o yüzden önemli değil, sen asıl yarın ne olacağını düşün.

BÖKE Mİ KESİLDİY :

Yaptığı kötülükleri pervasızca tekrarlayanlara söylenir.

BÖYİK ḲAPI :

Zengin kapısı ve kayınpeder evi anlamlarında.

BÖYİK ḲAPIYA MI DE'VETLİSEN :

Kayınpeder seni yemeğe mi çağırırdı anlamında.

BÖYİK SÖZİME TÖBE :

Büyük konuşmak istemem ama anlamındadır. Ayrıca büyük konuştuysam Allah'ım senden af diler, sana sığınırım anlamını da içerir.

BULAMAÇ YİRKEN DİŞİMİZ KIRILIY.

Şanssızlığı ifade etmek için.

BULDI BEKMEZ KÜPİNİ, İTİRMESE ÉYYİ :

Aradığı ortama kavuşmuş ve bu ortamın nimetlerinden yararlanıyor anlamında.

BULMIŞ, BUNİY :

Aradığı, varmak istediği düzeye geldiği halde bunu etrafına sezdirmemek için yakınıp duran kişiler için söylendiği gibi bu durumda şımarıklık eden, hoşla gitmeyen davranışlarda bulunan kişiler için

Tanıklarıyla Urfaca Urfalıca

de kullanılır.

BULINMAZ BURSA KUMAŞI MI :

Bulunmaz bir eşya mı, bulunmaz bir insan mı sanki anlamında.

BULMIŞ BEKMEZ KÜPİNİ :

Aradığı ortama kavuşmuş ve bu ortamın nimetlerinden yararlanıyor anlamında.

BUYNIZ TİKMAH :

Namus konusunda duyarsız davranmak.

BUZA KESMAH :

Çok üşümek.

C

CABDA KALMAH :

Birilerini incitmemek için tarafsız görünmek, bir kenarda durmak.

CAN ŞÉNİĞİ :

Çocuklarını evlendirmiş ve evde yalnız kalmış erkek için hanımı, hanımı için erkeği ; can yoldaşı.

CANI KAŞINMAH :

Huysuzluk ederek dayak yemeye davetiye çıkarmak.

CANINA ATAŞ DÜŞMAH

Bir beddua sonucu yaptığı haksızlığın bedelini ödeme noktasında en sevdiği kişi veya kişileri kaybederek yanmak veya ateşle sınav vermek anlamında kullanıldığı gibi ağır bir hastalığa yakalanmak anlamında da kullanılır.

CANINA 'EDİ OLMAH :

Bir işi yaptırmaya zorlamak için ancak düşmanın yapabileceği kötülöklere başvurmak.

CANINDAN BULMAH :

Bedence bir belaya uğrayarak ölmek veya vücutça ağır hasara uğramak.

CANİY MI SIHİLİY :

Macera arayan, kendi başına iş açmaya çalışan kişiler için.

CANKÉŞ OLMAH :

Canının kıymetini bilmeyerek her tehlikeli işe atılıp canını tehlikeye atmak.

CARTİY ÇEKMAH :

Çok feci ve ibretlik bir biçimde ölmek.

CAZI K RİSİ :

Çok yaman yaşlı kadınlar için kullanıldığı gibi küçük kız çocuklarını sevmek ve onlara iltifat etmek için de kullanılır.

C BİNDE İLAN VAR :

Para harcamaya gelmeyen insanlar için.

CEDDİYE RE MET :

Yapılan bir iyili e, bir yardıma “ Dedene, babana, anana Allah rahmet eyleye.” anlamına gelen bir te ekk r s z .

CEFTTEN Çİ MI  K Bİ İNİ BEGENMİY :

Kibarlık taslayan, yapmacık hareketler sergileyen, mensup oldu u aileden utandı ı ve aileyi be enmedi i için o aileden oldu unu gizleyen, anasını, babasını, karde lerini, akrabalarını her konuda ele tiren ki iler için.

CEFTTEN NAR K Bİ İ Yİ :

 n ne konan yeme i be enmeyen ki ilere s ylenir.

CE ENNEME Z MERA :

Cehennemin en derin yerine kadar yolun var, nereye gidersen git anlamında.

CEMAZİYEL EVELİNE VUKUF OLMA 

Soyunu, ailesini,  z ge mi ini bilmek.

CENGER BASMA  :

Haksızlı ı ortaya  ıkınca ba ırıp  a ırarak haklı  ıkmaya  alı mak.

CENGİNE D  MA  :

Bir  eyi elde etmek için vazge ilmez bir m cadeleye girmek.

CEME’ETE ÇEKMA  :

Anla ma sa lanamayan konularda olayı   z mllemek, yenmeye  alı ılan hakkını korumak ve almak, haklı ve haksızı ortaya  ıkarmak amacıyla muhatabını bir hakem heyetine g t rmek.

CERME ÇEKMA 

Ceza  ekmek, bedel  demek anlamlarında.

CERP ÇEKMA  :

Hakaret ederek, s verek meydan okumak.

C YRAN KIRPIMINDA

Vadesi gelmeyecek,  denme niyeti taşımayan bor ların  denme

vaktini bildirmek için.

CIBIL 'İNNİK Mİ OLDİY :

Çok yiyen fakat doymak bilmeyen kişiler için.

CİFİT MEHLESİ :

Kötü niyetli, her olayı kötüye yorumlayan insanlar için.

CİRRİK ATMAH :

Kaybedeceğini anlayınca oyun bozanlık etmek, oyundan veya yaptığı ortaklıktan vazgeçmek.

CİVİH ATMAH :

Üstüne düşmeyen sözler söylemek, verdiği sözden caymak, oyun-bozanlık etmek gibi değişik anlamlar içerir.

CİZZİHTAN ÇİHMAH :

Toplumsal ahlak ve gelenekleri çiğneyerek, toplumsal kurallara baş kaldırarak azmak, dizginlenemez hale gelmek.

CİGERİ GÖZİKMAH :

Açlığı veya yoksulluğu kaldıramayacak hale gelmek.

CİNCİHLİ HEMAMA ÇEVİRMAH :

Topluluk halinde bağırıp çağırarak konuşup ortamı oturulamaz hale getirmek.

CİNGÂNADA GÜMİŞ MASAT BULINMIŞ :

Yaptığı bir iyiliği yaşamı boyunca anlatıp duran kişiler için

CİNİBİT KİMİN ADAM

Yerinde duramayan, her işi yapmaya hazır bekleyen, her işe burununu sokan kişiler için.

CİNKÜFİR OLMAH :

Öfkeden patlayacak hale gelmek.

CİNS TAVUĞIN YİMİRTASI :

Kendine özgü fakat yadırgatıcı davranışlarda bulunan veya konuşan kişiler için.

COĞAP ÉTMAH :

Red cevabını vermek.

CÜCİGİ GEVŞEMAH :

Yapılan bir cazip teklifle kuru inadından vazgeçerek söyleneni yapmaya razı olmak.

CÜM KARNINDA Bİ NOHTA :

Bu işin içinde bilinmeyen bir nokta, bir hile var anlamına geldiği gibi konuştuğunda dinleyenlerin kalbine bir şüphe düşürme anlamını da içerir.

Ç

ÇAĞALA, BAĞALA, HERKEZ EVİNE DAĞILA :

Bir tür paydos veya oyun bitti duyurusu.

ÇAMIRA BASTI, ÇALIYA ASTI :

Baştan savma iş yapan kişiler için.

ÇALMADAN OYNİY :

Bir işe zamanından önce kalkışanlar, ham hayaller kurup o hayaller peşinde koşanlar için.

ÇANAĞ YALAMAĞ :

Birine kötü işlerinde yardımcı olarak onun yediklerinin artıklarıyla geçinmek.

ÇANGALA ÇALINMAĞ :

Bir isteğinin yerine gelmesi için çok ısrarcı olmak, şirretlik etmek anlamında.

ÇAPIDI ÇEKMAĞ :

Öfkelenerek ağzını bozmak, sövmeye başlamak, çıkacak bir kavgayı göze almak.

ÇAPIDIYA ÇULIYA, 'AŞIKLIĞ SENİY NE HALİYA :

Yattığı yer ve giydiği giysiler bakımından perişan olduğu halde büyük hayaller kuran kişiler için.

ÇAPIT BAŞTA, ÇARPANA AYAĞTA :

Kıyafetini pek fazla dikkate almadan her fırsatta aklına gelen her adresi ziyaret ederek vaktini sokaklarda geçiren, çok gezen kadınlar için.

ÇARHINA OHİMAĞ

Rezil etmek.

ÇARHINA S..MAĞ

Rezil etmek.

ÇARIĞI ÇEKMAH :

Uzun bir aradan sonra mecbur kaldığı için her şeyi göze alarak bir işe girişmek.

ÇARPANA SIFATLI :

Çirkin bir yüzü betimlemek için.

ÇARPIP ÇALINDIRMAH :

Ettiği yalan yeminin, aldığı ahın etkisiyle kötü durumlara düşmek, Allah'ın gazabına uğramak.

ÇARŞAFA DOLAŞTIRMAH :

Düştüğü panikle ne yapacağını şaşırarak.

ÇARŞI GELİNİ :

Kadınsa ev işini sevmeyen, erkekse ekmek parası peşinde olmayan kişilerin giyim kuşamlarına ve gezmeye verdikleri önemi anlatmak için.

ÇARŞIDA Yİ, HANDA YAT, EV DE SENİY GEL DE GÉT :

Keyfince yaşayan ve evine arada sırada uğrayan özellikle bekâr erkekler için.

ÇAYI GÖRMEDEN ÇEMRENİY :

Sabırsız ve zamanından önce harekete geçen kişiler için.

ÇATAL AĞAÇ :

İlk çıktığı yıllarda pantolon giyen erkeklere yapılan bir yakıştırma.

ÇATAL ON BÉŞ :

Bir oyun terimi olup bir vuruşta iki hedefi devirmek anlamındadır. Deyim olarak da toplumda konuşurken o toplumu oluşturan kişileri dikkate almadan konuşarak yaptığı gafla bir veya birden fazla kişinin öfkelenmesine neden olmak anlamında kullanılır.

ÇAVUŞTAN TERFİ :

Kendi kendini ve üzerindeki yetkileri abartarak anlatan bir kişinin rütbesi, görevi sorulduğunda işin aslını bilenlerin söylediği alay amaçlı söz.

ÇAY AHİY DELİ BAHİY :

Tembel ve aylak kişilerin durumunu anlatmak için.

ÇEÇİY VÉR, KUCIMA GEL :

Yetişkin biri olduğu halde yaşını saklayan, çocukça hareketler, şaka lar yapan veya çocuk gibi konuşan, işten kaçmak için çocukça baha neler üreten kişiler için.

ÇEK ÇINDIR

Vücudunda yağ bulunmayan, kaslı ve çevik olan kişiler için.

ÇELBESSUK :

Sokak köpeği anlamında olup amaçsızca sokaklarda dolaşan avare kişiler için kullanılır.

ÇELPESENK OLMAH :

Şaşıarak bir işin içinden çıkamamak anlamında.

ÇEM BASMAH :

Bıkkınlık verecek veya duyulduğunda belaya sebep olacak bir konuyu kapatmak.

ÇEMBERDEN ÇIHEMAH :

Toplumsal çizgi veya sınırları aşarak aşırı veya yanlış davranışlar içine girmek, hoş gitmeyen sözler söylemek.

ÇEMBERİNDEN GÉÇMAH :

Birinin eğitiminden geçmek anlamında.

ÇEPÉREŞ OLMAH :

Eli, ayağı birbirine dolaşmak.

ÇETELE VÉRMEMAH:

Fırsat tanımamak.

ÇEVİR KAZ YANMASIN :

Bu konuyu kapat, duyan olursa birilerini kızdırırız, başımız belaya girer anlamında.

ÇIĞARI KAPININ MALDANI :

Uzak akraba anlamında kullanıldığı gibi kendisini ilgilendirmeyen konularla ilgilenmek hevesini gösteren kişiler için.

ÇIĞARKİ MEĞLE :

Varoş, şehrin merkezinde değil kenarında yer alan mahalle veya mahalleler anlamında.

ÇIĞMAZ AYIN SON ÉRBE'ESİ :

Hiç gelmeyecek bir vadede anlamında.

ÇINDIR PIR :

Herkes dağılsın, geldiği yere gitsin anlamında bir komut.

ÇIRNAH ÇEKMAH :

Şirretlik etmek anlamında.

ÇIZZIH ATMAH :

Borcuna veya alacağına saymak anlamında.

ÇIZZIH ÇEKMAH :

Bir alışverişe, bir ilişkiye son vermek, nokta koymak anlamında.

ÇIZZIHTAN ÇIHEMAH :

Azarak kuralları çiğnemek anlamında.

ÇİGLİ BİŞİKLİ :

Yarı pişmiş, yarı pişmemiş yemek anlamında.

ÇİMDİK ÇEKMAH :

Çimdiklemek, canını acıtarak uyarmak.

ÇİNİME KAR YAĞIY :

Üşüyorum, galiba hastalanacağım anlamında.

ÇİNİMİN ETİ :

Kişiyi zarar verdiği halde kişinin vazgeçemeyeceği kişi anlamında.

ÇİRİŞ KİMİN YAPIŞMAH :

Bir iş için birine musallat olup onun peşini bırakmamak.

ÇİRKİN SEN BIRDA DUR, BEN Bİ GÖZZEL BULANA KEDER :

Yapacağı bir seçimde “nolur, nolmaz” ihtiyatını elden bırakmayarak istediği sonuca ulaşamaması durumunda birilerini veya bir şeyleri yedekte bırakan kişilerin durumunu anlatmak için.

ÇİRPİSİ SEYREK :

Korkak, ürkek anlamlarında.

ÇİVİ KESMAH :

Çok üşümek, donacak hale gelmek anlamında.

ÇİVİSİ EKSİK :

Sağlıklı düşünemeyen, saçma sapan konuşan, dengesiz davranışlar sergileyen kişiler için.

ÇİZVİZ ‘EBDİL’EZİZ :

Uydurma, baştan savma iş yapanların çıkardıkları ürün için.

ÇOHTAN ÇOH, AZDAN AZ

Bir kriz sırasında zengin kişiler çok para kaybeder, parası az olanlar daha az kayba uğrar.

ÇÖMÇEDEN AT SUVARİY :

Yaptığı işte yeterince sermaye, yeterince eleman ve yeterli araç kullanmayan kişiler için.

ÇULINA OTIRMAH :

Birinin misafiri olmak veya birine sığınmak anlamlarında.

ÇULINI SUDAN ÇIĞATMAH :

Düştüğü veya bulunduğu kötü durumdan kurtularak para tutmak, zengin olmak, kimseye ihtiyacı kalmamak anlamında.

ÇUĞULATA ÇOCİĞİ :

Nazik yetiştirilmiş çocuk anlamında.

ÇÜRİK YIMIRTADAN SAĞLAM :

Güvenilmez kişiler için.

ÇÜT ADLI :

Toplumda kötü özellikleri nedeniyle kötü şöhret kazanmış kişiler anlamında.

D

DADANDİY DATLI ZAĞMIYA :

Kan alacak damarı, çıkar sağlayacak yeri buldun, sakın kaybetme anlamındaki alay içerikli söz.

DADIMLIĞ MI DOYIMLIĞ MI :

Sofraya gelen çok lezzetli ama az olan yemekler için.

DADI DAMAĞINDA KALDI

Doyamadı anlamında.

DADIMIZ DUZIMIZ KALMADI :

Yaşadığımızın, yediğimizizin, içtiğimizizin tadını alamıyoruz, huzurumuz kaçtı anlamında.

DADINI GETİRMAĞ :

Yediği yemeğin, yaptığı sohbetin, işin zevkini çıkarmak anlamında.

DAĞ AYISI :

Kaba saba, görgüsüz kişiler için.

DAĞ BELLİSİZ, MEYDAN ISSIZ :

Çok önemli bir olaydan sonra ortama hakim olan tuhaf sessizliği anlatmak için.

DAĞ KİMİN DURIP DUZ KİMİN ERİMAĞ :

Bütün gösterişine ve nüfuzuna rağmen olaylar karşısında eli kolu bağlı kalarak bir şey yapamaz duruma gelmek ve kahrılanmak anlamında.

DAĞ KİMİN DURMAĞ

Bütün gösterişine ve nüfuzuna rağmen olaylar karşısında eli kolu bağlı kalarak bir şey yapamaz duruma gelmek ve kahrılanmak anlamında.

DAHA ÇAPITLAR SARMAMIŞ :

Eşi, benzeri dünyaya henüz gelmemiş yaman kişiler için.

DAHA ÇOĞ DEMİR KÖMİR LAZIM :

Bu işin bitmesi için daha çok emek ve para gerekiyor anlamında.

DALABA GELMAH :

Kösnümek, şehvetlenmek, çiftleşme zamanı çatmak anlamında olup tek tırnaklı hayvanlar için kullanılır.

DALINA BİNMAH :

Birine düşmanlık besleyerek her fırsat bulduğunda ona kötülük etmeye çalışmak anlamında.

DAM DAMLIY, UŞAH AĞLIY, BORÇ KAPIYA GELMİŞ.

İnsanın yaşayabileceği en kötü durumlar için.

DAM DİREGİ, ÇADIR MERTEĞİ :

Çok uzun boylu kişiler için.

DAM KUŞI :

Damda vakit geçirerek komşu evleri dikizlemeye çalışan ahlaksız kişiler için.

DAM YİHİLİRSA SIÇAN DA ALTINDA KALIR YA :

İntikam duygusuyla ailesine zarar vermek isteyen kişilere kendisinin de zarar göreceğini söyleyerek onu uyarmak için.

DAMA DİVARA DIRMANİY :

Evlenme çağı geldiği halde evlendirilmeyen delikanlıların durumunu anlatmak için.

DAMIYA ÇIHMAH :

İşi bitik hale gelmek anlamında.

DAMAR DAMARA BİNDİ :

Ayak, kol, omuz ve bel tutulmalarını anlatmak için.

DAMDADA DURUP HEYADA S..TI :

Münasebetsizce konuşanlar için.

DAMKALI DAŞ :

Herhangi bir özelliğiyle tanınan kişiler için.

DAMKALI HUKKA :

Herhangi bir özelliğiyle tanınan kişiler için.

DAR GÜN DOSTI :

Sıkıntılı günlerde yardıma koşanlar için.

DARIN YÉTİŞMAH :

Son anda, güç şartlarda ulaşmak.

DAŞ ÇATLASA :

En fazla, azami anlamlarına geldiği gibi imkânsız anlamına da gelir.

DAŞ ÇİHTİ :

Umulan olmadı, emekler boşa gitti anlamında.

DAŞ DÖNİY, ŞİRİK AHİY :

Şimdilik nasıl olsa gelirleri iyi, harcama yapıp harcamanın keyfini çıkarıyorlar anlamında.

DAŞ ATTİY, KOLİY MI YORILDI:

Sen bu işe ne emek verdin, bu iş için ne kadar yoruldun ki anlamın da.

DAŞ, KAYIYA RASGELDİ:

Yaman bir kişinin daha yaman bir kişiyle karşılaşmasını anlatır.

DAŞÇI ÉŞŞEGİ :

Sürekli ve kara kara düşünen, hiç konuşmayan, ağır hareket eden kişiler için.

DAŞI KOYNINDA :

Dost görüldüğü halde her an düşmanlık etmeye hazır anlamına geldiği gibi kötü niyetini gizleyen kişi anlamında da kullanılır.

DAŞLAR BAĞLI, İTLER AÇIĞ :

Memlekette her türlü olumsuzluk yaşanırken, kötü insanlar hükümlerini yürütüp etrafa kötülük saçarken tedbir alması, suçluları yakalayıp cezalandırması gereken yetkililer, görevliler ortalıkta yok anlamında.

DAŞLAR BAĞLI, İTLER SEYYİP :

Memlekette her türlü olumsuzluk yaşanırken, kötü insanlar hükümlerini yürütüp etrafa kötülük saçarken tedbir alması, suçluları yakalayıp cezalandırması gereken yetkililer, görevliler ortalıkta yok anlamında.

DAŞLARI BAĞLAMIŞLAR İTLERİ AÇMIŞLAR :

Memlekette her türlü olumsuzluk yaşanırken, kötü insanlar hükümlerini yürütüp etrafa kötülük saçarken tedbir alması, suçluları yakalayıp cezalandırması gereken yetkililer, görevliler ortalıkta yok

anlamında.

D..... KEBABI YAPMAH :

Keyifle zaman geçirmek anlamında.

DAŞTAN ATLA, KURİYA BAS :

Bir evin bakımsızlıktan harap hale geldiğini anlatmak için.

D....INI DARTMAH :

Bir olayı önlemek için olayı çıkacak kişinin kıymetini bilir görüne-
rek vazgeçirmeye çalışmak veya bir şeyler koparabilmek için kıy
metini bilir görünmek anlamlarında.

DATLI ZAHMA :

Çoktandır umulan, beklenen ve varlıklı bir kişinin vereceği büyük
ziyafet.

DAZ DAYZAMIN OĞLI :

Hiçbir akrabalık bağım yok anlamında.

DEBBUS VURMAH :

Dervişlerin çalınan def ve icra edilen müziğin etkisiyle trans ha-
lindeyken vücutlarının çeşitli yerlerini şişlemeleri anlamında.

DECCAL MÉT :

Ölüm saçan, acımasız, zalim anlamında.

DÉDİĞİM DÉDİH, ÇALDİĞİM DÜDİK :

Mutlaka benim dediğim olacak diyenlerin durumları için.

DEGENEĞİN UCINI GÖRSTETMAH : Tehdit etmek anlamında.

DEĞİL KÜRSİYE VE'EZ, 'ERŞE ÇİHSA ADAM OLMAZ :

Adam olacağına, insanî değerleri yükleneyeğine inanılmayan kişi-
ler için.

DEĞİRMENİN ÜST DAŞI DURİY, ALT DAŞI ÇABA ÇABIYA DÜŞMİŞ :

Bir işin olması, bir kötülüğün ortaya çıkması halinde zarar görecekt
olanlar yerine çıkacak sonuçlardan en az etkilenecek veya hiç etki-
lenmeyecek birinin çırpınarak olay veya olayları engellemeye çalı-
şıp didinmesi durumunu anlatmak için.

DEĞİRMENİN ÜST DAŞI REHET, ALT DAŞINA NOLİY :

Bir işin olması, bir kötülüğün ortaya çıkması halinde zarar görecekt
olanlar yerine çıkacak sonuçlardan en az etkilenecek veya hiç etki-
lenmeyecek birinin çırpınarak olay veya olayları engellemeye ça-

Işması durumunu anlatmak için.

DEĞİŞİK ÉTMIŞ:

Başlık parası yüzünden evlenemeyen gençler başlık parası yerine kendi kız kardeşini kızın kardeşine, birinci derecedeki yakınına vermesi durumunda söylenir.

DEH DÜŞMAH :

Farkına varmak, o anda algılamak anlamında.

DELEME KİMİN DÖNMAH :

Durmadan, dinlenmeden bir işi veya işleri bitirmek için çırpınanlar için kullanıldığı gibi bir darbe etkisiyle devrilen kişiler için de kullanılır.

DELİ DELİYE UYDI, DELİ KENGERE UYDI :

Birbirini baştan çıkaran akli başında olmayan insanlar için.

DELİ DÉYENDE DAMARINA YAYILIY :

Yaptığı çılgınlıklara son verme uyarıları aldığı halde bir türlü bu çılgınlıklara son vermeyen kişiler için.

DELİ 'ELİ'NİN SON FASLI :

Kimin emir verdiği, kimin emir aldığı, kimin ne yaptığı, kimin ne söylediği anlaşılmayan karışık ortamlar için.

DELİ 'ELİ'NİN SON FASLI, NE ÇALAN BELLİ NE SÖLİYEN :

Kimin emir verdiği, kimin emir aldığı, kimin ne yaptığı, kimin ne söylediği anlaşılmayan, her kafadan bir sesin çıktığı karışık ortamlar için.

DELİ OLA DERMEN YİYE:

Zaten öfkeli olan birinin bir etki sonucu daha da öfkelenmesini, çılgına dönmesini anlatır.

DELİ PARÇA PARÇA:

Tutulacak bir tarafı kalmayan, akli başından gitmiş, her an her çılgınlığı yapabilecek kişiler için.

DELİ SÖLEDİ, 'EKİLLİ İNANDI :

Bu sözün ne bir gerçekliği var, ne de akla yatkın, deli saçması bir söz anlamında.

DELİDİR MALIDIR :

Eşyasını, malını kimseye inanmayan ve sürekli gözü önünde bulun-

duran kişiler için.

DELİK BÖYİK, YAMALIĞ KÜÇİK :

Masrafı çok, geliri az olan aileler için kullanıldığı gibi borcu ödene-meyecek kadar çok işletmeler ve kişiler için de kullanılır.

DELİĞ PARANAN PULNAN MI :

Deli olmanın, saçmalamanın, çılgınca hareket etmenin zor olmadığı; bu yüzden herkesin bunu yapabileceğini, asıl zor ve pahalı olanın akıllıca hareket olduğunu anlatmak için.

DELİNİN ELİNE DEGENEK VÉRİY :

Aklı başında olmayan, kendini kontrol etmekten aciz kişilere yol göstererek eğlenen veya onun eliyle birilerinden intikam almayı planlayan kötü niyetli kişiler için.

DELLALI ÉYYİ ÇİĞİRİY :

Piyasada hep iyiliğinden söz edilen şanslı insanlar için

DELLALIN DEVESİ YİTİNİMİŞ :

Başkasının devesini bulmak için sabahtan akşama sokak sokak gezip bağırarak biri kendi devesi kaybolduğunda acaba ne yapar anlamındaki bu deyim panik içinde sağa sola saldırarak bağırıp çağıran kişiler için kullanılır.

DEMİR LEBLEBİ :

Kolay lokma olmayan kişiler için.

DENGİZDE KUM ONDA PARA :

Çok zengin kişiler için.

DENSİZ DEVE :

Bir sözü nerede, nasıl, kimlere söyleyeceğini bilmeyen kişiler için.

DENSİZ DEVE, GİRMEZ EVE; KES BAŞINI GİRSİN EVE :

Ortalıkta avare avare dolaşırken yaptığı hareketler, söylediği sözler nedeniyle küçük düşen, ailesini küçük düşüren kişiler için.

DENSİZ DEVE KUYRIĞI, HOP DÉMEDEN SALLANİY :

Aceleci, maymun iştahlı, duyduğu şeye duyar duymaz iştahlanan, zamanından çok önce harekete geçen kişiler için.

DERDİ DÜMİĞİ :

Bütün meramı, temel amacı anlamında.

DERDİY ÇEKEN NE KÉRİR NE KOCALIR :

Hep kapris yapan, nazlanan, istekleri bitmeyen kişilere söylenen
bu söz, bu gibi kişilere katlanan insanların bu kahırdan ötürü
fazla yaşamayacaklarını, genç yaşta öleceklerini anlatır.

DERDİYE YAN :

Olanlar oldu, yapacak bir şey de yok, git kafanı nereye vurursan
vur, otur ağla anlamında.

DEREDEKİ MILLA, TEZZE BİSMİLLA :

Karnı doyduğu halde aç gözlülüğünden yemeğe yeniden başlamış
gibi bir şeyler atıştırmaya çalışanlar için.

DERİNE DÜŞMAH :

Yarada içten içe işleyerek derinleşmek anlamında.

DERİSİ KALIN :

Duyarsız kişiler için.

DERYAYI 'ÜMMAN

Derin bilgisi olan kişiler için.

DESTE BAŞI :

En önde gelen kişi anlamında.

DESTESİ Bİ MANĞIRA :

Piyasada çok olduğu için fazla alıcı bulamayarak değersiz duruma
düşen eşyalar için kullanıldığı gibi elindeki malı çok değerli ve çok
pahalı gösteren kişileri yalancı duruma düşürmek için de kullanılır.

DÉŞT ÉTMAH :

Alt üst etmek anlamında.

DEVİY HENDEKTEN Mİ ATLATTİY :

Çok önemli bir iş mi yaptın, işimize çok mu yaradın anlamında bir
küçümseme sözü.

DE'VA DARABA :

Kavga, gürültü anlamında.

DEVE Bİ PULA :

Bende para olmadıktan sonra malın ucuzluğu benim için pek de
önemli değil anlamında.

DEVE Bİ PULA, PUL OLMAZSA NE YAPIM :

Bende para olmadıktan sonra malın ucuzluğu benim için pek de
önemli değil anlamında.

DEVE DAMA ÇIHANDA : Asla olmayacak işler için.

DEVE DEVE, GEL BENİ Yİ :

Tehlikeye davetiye çıkarmak çabasında olanlar için.

DEVE DEVENİN YÉRİNE ÇÖKMEZ Mİ :

Yetkili ve hoyrat birinin görevinden herhangi bir şekilde ayrılması sonucu onun yerine gelen kişinin de aynı hoyrat davranışlar içinde olduğunu belirtmek için.

DEVE SÜDİĞİ KİMİN GERİ GERİ GİDİY :

Doğal olarak ileriye gitmesi gerekirken gerileyen, kazanılması gereken paralar varken zarar eden işler; giderek başarılı olması gerekirken sürekli başarısızlığı artan öğrenciler için.

DEVEDE KULAĞ :

Çok önemsiz oranda veya miktarda anlamında.

DEVEDEN DÜŞMİŞ HOPHOPTAN KALMIY :

Yoksul duruma düştüğü, oturduğu makamdan olduğu halde bunun farkına varmamış gibi davranan, eski debdebmesini yürütmeyen çalışan, nüfuzunu da kaybettiğinin farkında olmayan kişiler için.

DEVESİ (ÉŞŞEGİ) DÜZE ÇİHTİ :

İşini düzeltti, para kazanmaya başladı anlamında.

DEVİY HEVUDINDAN YİMAĞ :

Bir görev üstlendiğinde küçük şeyler yemeye tenezzül etmeyip haram helal demeden büyük avların peşine düşüp onları kendi uhdesine geçirmek, rüşvet veya komisyon adıyla almak anlamında.

DEVİY KULAĞINDAN AHSATMAĞ :

Küçük bir ayrıntı yüzünden işlerin yürümesini aksatmak anlamında.

DEVİYE DÉMİŞLER BOYNİY NİYE EGİRİ, HÉÇ Bİ YÉRİM DORĞI DEĞİL Kİ DÉMİŞ :

Kusuru örtülemeyecek kadar çok olan kişilerin düştüğü kötü durumu anlatmak için.

DEVŞAN DAĞA KÜSMİŞ, DAĞIN HEBERİ YOH :

Konum olarak aşağıda olan kişilerin yukarıda olan kişilere küs

mesi ve yukarıdakilerin bu durumu umursamamalarını anlatmak için.

DEVŞANA KAÇ, TAZIYA TUT :

Birine kaç diyerek iyilik yapar gibi görünüp, birine tut diyerek yardım eder gibi görünüp sonraki zamanlarda iki taraftan da çıkar elde etme hesabı yapanlar için.

DEZGÂH KURMAH :

Bir işin bitirilmesi için ayak başı teşkilatlandırma yapmak, grup kurmak, işini yürütmek için planlar yapmak, işyeri açmak gibi birbirine yakın ve uzak anlamlar içerir.

DIRNAHTAN ATMA :

Ele avuca sığmaz, ne zaman ne yapacağı belli olmayan kişiler için.

DİBİ DOLIDIR :

Böyle parasız görüldüğüne bakma, çok parası var anlamında.

DİBİ TUTTI :

İşin berbat hale geldiğini, bitse bile bir işe yaramayacağını belirtmek için.

DİBİNE DARI EKMAH :

Bir daha iflah olmayacak hale getirmek anlamında.

DİBİNE DÖGME Mİ DÜŞTİ :

Ateşin azlığından veya malzemenin kötülüğünden dolayı bir türlü pişirilip sofraya getirilemeyen yemekler için.

DİBİNE YANDIRMAH :

Başarıyla bitirilecek bir işi biraz daha uzun bir zamana aydı için başarısızlıkla bitirmek anlamında kullanıldığı gibi alışverişlerde akıl almaz ölçüde çok aşağı veya çok yukarı fiyatlar okumak anlamında da kullanılır.

DİBİNE YÉTMAH :

Bir olayı, o olayın nedenini, o olayda adı geçen kişileri bütün ayrıntılarıyla öğrenme isteği taşımak.

DİBİNİ BULMAH :

Bir işin erişilebilecek en son noktasına ulaşmak anlamında.

DİBİNİ DOLDIRMAH :

İleride harcamak veya mal mülk edinmek için meşru veya gayri meşru demeden edindiği paraları biriktirmek anlamında.

DİL OTI YİMİŞ

Çok konuşan, konuşarak karşısındakini ikna eden kişiler için.

DİL USTASI, İŞ HESTESİ :

İş yapmak, iş bitirmek yerine konuşmayı tercih eden kişiler için.

DİLİ Bİ KERİŞ ÇIĞARDA :

Yaptığı kötülüğün keyfini yaşayan kişiler için kullanıldığı gibi aşırı yorgunluğu ve susamışlığı da ifade eder.

DİLİ Bİ KERİŞ :

Kendinde söz söyleme, etrafının düştüğü durumla alay etme, etrafını azarlama hakkı olduğunu sanan kişiler için.

DİLİM DURMİY, DİRLİGİM OLMİY

Etrafıma iyiliğın yolunu gösterdiğim, yanlışları söylediğim, yapılması gerekenleri anlattığım halde, kimse beni beğenmiyor, takdir etmiyor, ciddiye almıyor, hatta söylediklerimden rahatsız oluyor anlamında.

DİLİM YANDI

Bu işten zarar gördüm ve almam gereken dersi aldım, bir daha böyle işlere girmem, bi daha böyle durumları ve sözleri ağızıma bile almam anlamında.

DİLİNE KİRA İSTEMAĞ :

Konuşmakta nazlanmak veya biriyle konuşması gereken şeyleri konuşmamak anlamında.

DİLİNİ DİŞLEMAĞ

Hayret etmek, şaşırma anlamında.

DİLİNİ KİSSA ÉTMAĖ :

Utandırmak anlamında.

DİLİY DE OLMAZSA GÖZİY KARKALAR OYAR :

Konuşmasından başka bir meziyeti olmayan, konuşarak kendini şaibe taşıyan, toplumun kötü yönde dikkatini çeken olaylardan söyledikleriyle kendini sıyıran kişilere söylenir.

DİLLİ DÜDİK

Geveze kişiler için.

DİNİYE Mİ ZERAR :

Bu işi yapmak veya yapmaktan vazgeçmek sana ne zarar verir, yap-san imanından mı olursun, canından mı olursun anlamında.

DİPSİZ KİLE, BOŞ 'EMBAR :

Sonucunun ne olduğu bilinmeyen işlerle, sonunda kâr mı, zarar mı edildiği belli olmayan girişimler anlamına geldiği gibi bu kadar çabaya rağmen ortada bir şey görünmüyor anlamında da kullanılır.

DİRHEMİNİ YİYEN İT KUDIRIR:

Azarlanan kişinin düştüğü durumu anlatmak ve azarlanmanın şiddetini belirtmek için.

DİŞİNİ ÇEKMAH :

Gereken cezayı vererek haddini bildirmek

DİŞ KİRASI İSTEMAH :

Kendisini doyuran kişiden doyduğu yetmezmiş gibi bir de para sızdırmaya çalışmak.

DİŞ KİRASI VERMAH:

Varlıklı bir kişinin yoksul insanları sofrasında doyurduktan sonra onları incitmeden onları hediye ve paralarla uğurlamak anlamında.

DİŞ YOHKEN DAMAH VARDI :

Her şeyin bir öncelik sırası vardır ve bu sıraya saygı duyulmalı ve riayet edilmelidir anlamında

DİVİŞ KİVİŞ ÉTMAH :

Bir köşeye çekilip bir şeyler fısıldaşmak, gizlice plan kurmak anlamlarında.

DOĞIR HIRA HIRA, DÜZ SIRA SIRA :

Arka arkaya doğum yapan kadınların durumunu tanımlamak için.

DOĞMAZ AYIN BAŞINDA :

Olmayacak işlerin, ödenmeyecek borçların bir türlü gelmeyecek vadesi anlamında

DOLİ SEHENİY BOŞ MI GELDİ :

Yaptığın hangi iyiliğin altında kaldım anlamında.

DOLİYA KOSAM ALMAZ, BOŞA KOSAM DOLMAZ :

Çaresizlik durumunu anlatır.

DONĞIZDAN Bİ KİL ÇEKMAH :

Cimri kişiden bir şeyler koparmak anlamında.

DONĞIZ TOPI :

Çok şiddetli darbe anlamında.

DORĞI SÖLESE DİNİNE ZERAR :

Yalancılığı alışkanlık haline getirmiş kişiler için.

DOST ARIYKEN DÜŞMAN KOLTIĞIMIZDAN ÇIHTI :

Sürpriz durumlarda sürpriz kişiler tarafından gelen bir kötülük durumunda.

DOST BAZARDA GÖRSİN

Öyle olmadığı halde öyle görünmesinde yarar var anlamına geldiği gibi gösteriş olsun anlamına da gelir.

DOSTA HEBERE, HESTİYE İLACA :

Ağırkanlı insanlar için kullanılır. Onlarla alay etmek için :”Ne kadar tez canlısın insan seni dosta bir acil haber ulaştırmak için ya da can vermek üzere olan bir hastaya ilaç getirmek için kullansın.” anlamındadır.

DOSTLIHNAN DÜŞMAN CANI ALİY :

Dost gibi görünerek karşısındakine düşman gibi davranıp eziyet eden kişiler için.

DÖL CANIM :

Tuhaf hareketler yapan, tuhaf konuşan insanlar için.

DÖRT AYAĞI HAVIYA KAĞMAH :

Bir hayvan gibi ölmek.

DÖRT AYAĞI ÜSTİNE DÜŞMAH :

Bir beladan şans eseri kurtulmak, girdiği işlerden şansıylay kazançlı çıkmak.

DÖRT GÖZNEN AĞLİY :

Halinden yoğun biçimde şikâyet ediyor, çok mutsuz görünüyor, dünyada en mutsuz kişilerden biri olduğunu söylüyor anlamında.

DÖVLET KÖRİ :

Kendisine verilen hediye veya bağışların değerinden habersizmiş gibi davranarak kıymetini bilmeyen kişiler için.

DUMAN OLMAH :

Mahvolmak, bitik duruma gelmek anlamında.

DUR BEN ÇATLIYIM, SOYRA SEN PATLA

Önce ben derdimi söyleyeyim, sonra sen de söylersin anlamında.

DURDI, DURDI; DÉDİ, DEVE :

Münasebetsiz laflar eden kişiler için.

DUYAN ÉŞİDEN GELMİŞ :

Herkes başımıza toplandı anlamında.

DUZ EKMEK OLMAH :

Aynı sofrada yemek yedikleri için ileride karşı karşıya gelme, rakip olma, herhangi bir kavgaya neden olma olasılığını ortadan kaldırmak.

DUZI KOHTI ARTIH :

İşi bitti, tutulacak tarafı kalmadı anlamında.

DUZLIYA OTIRMAH :

Para ve emek bakımından pahalıya mal olmak anlamında.

DUZLIYIM, KOHMIYASAN :

Tuhaf çareler üreten, tuhaf laflar eden, tuhaf davranışlarda bulunan kişilerle alay etmek için.

DUZSIZ EKMEKSİZ :

Kendisine yapılan iyiliği çabuk unutan nankör kişiler için

DUZSIZ HEVLA KİMİN DAĞILMAH:

Kuvvetten düşmek, mecali tükenmek.

DÜĞİN EVİNDE KAŞŞIH DEĞİŞMAH :

Her fırsattan bir çıkar sağlamayı düşünen ve bunu adet ederek uygulayan kişiler için.

DÜĞİN EVİNDE SEHENİNİ TANIMAH :

En olmaz yerde, en olmaz zamanda kendi malını sahiplenme gü-lünçlüğüne düşmek.

DÜĞİN EVİNİN ZILĞITÇISI, ÖLİ EVİNİN AĞITÇISI :

Aynı gün ölü evinde ağlar gibi yaparak ölüyü sahiplenmeye, düğü ne giderek düğünü sahiplenmeyi alışkanlık eden samimiyetsiz kişi lere.

DÜKENÉ BEKÔ, DÜ KİLİP SABIN :

Sermayesi kıt, satacak malı fazla olmayan dükkânlar veya iş yapar gibi görünen insanlar için.

DÜNYİYA DİREK Mİ KALACAHSAN :

Kimsenin ölümüne sevinme, her ölümden bir ibret al, sen de bir gün öleceksin anlamında.

DÜNYİYA KAZZIH MI ÇAHMIŞSAN :

Kimsenin ölümüne sevinme, her ölümden bir ibret al, sen de bir gün öleceksin anlamında.

DÜRMİK ÇEKMAH :

Yemeği dürüm yaparak iştahla yemek.

DÜŞKONAH OLMAH :

Bir anlamı beklemekten usanmak olan bu deyimın bir anlamı da varlıklı bir eve uzun süre misafir olarak o evden geçinmeye çalışmaktır.

DÜŞMANA GÖSTERT, GÉRİ ÇEK

Tek özelliği iri yarı cüssesi olan kof kişiler için.

DÜŞTİĞİ YÉRDEN Bİ AVUÇ TORPAHTAN KAHTI :

Kötü duruma düştükten sonra kendi imkânlarıyla ayağa kalkmayı başarabilen kişiler için.

DÜZ BOĞAZ :

Sözünü kimseden esirgemeyen kişiler için.

E

EBE SAHLAMBA(Ç) :

Saklambaç oyunu anlamında.

EBE SAHLAMBA MI OYNIYIḤ :

Oyun oynamıyoruz, bu işin şaka kaldıran tarafı yok, ciddi ve dik-
katli ol anlamında.

EBEMİN DÉDİĞİ :

Benden önce konuşanın görüşüne ve dediklerine aynen katılıyo-
rum anlamında.

EFİN TEFİN OLMAḤ :

Mahvolmak, altı üstüne gelmek.

EGRİ ḤİTTİ :

Bir tarafına eğilerek yürüyen kişiler için.

EGRİ ḤİTTILAR İÇİNDE KILAVUZ ḤİTTİ ARİY :

Kötüsünün içinden iyilerini bulmaya çalışmak anlamına geldiği gibi
aradığı şeyi veya kişiyi yanlış yerde aramak anlamında da kullanılır.

EGRİ Mİ GİDER :

Olmaz mı yani, niye olmasın ki anlamlarında.

EḤİRVENİ GEZDİRDİḤ, ŞİḤA ḤOCİYA YAZDIRDİḤ, DAHA BÉTER AZ- DİRDİḤ :

Çare bulalım derken daha beter bir duruma getirilen kişiler veya
işler için.

EḤRET BACISI :

Birbirlerini hiçbir çıkar gözetmeden çok sevdikleri için bu dünyada
kardeş olamamanın acısını ahirette çıkarmak isteğinde olan kadın-
lar. (Kadının erkek ahret kardeşi de olabilir.)

EḤRET KARDAŞI :

Birbirlerini hiçbir çıkar gözetmeden çok sevdikleri için bu dünyada

kardeş olamamanın acısını ahirette çıkarmak isteğinde olan erkekler. (Erkeğin kadın ahret bacısı olabilir.)

ELFAS PARÇALAMAḤ :

Söylenmesi ve anlaşılması zor sözler söyleyerek muhataplarının kafalarını karıştırmaya çalışmak akıl karıştırmak, edebiyat yapmak anlamında

EGRİ MELLEḤ, KÔR ŞELLEḤ :

Tipi ve yaptığı iş, söylediği söz beğenilmeyen, bakışları özürlü.

EḤBERİN DÜZLİĞİ KİMİN :

Geniş ve havadar damlar için kullanıldığı gibi dar ve havasız yerleri tanımlarken alay etmek için de kullanılır.

EḤİRVEN SUYI KİMİN :

Kanalizasyon suyu kadar kirli anlamında olup tadı ve rengi beğenilmeyen çaylar için kullanılır.

EKİNTİYE GETİRMAḤ :

Yol arkadaşını bir yalan veya oyunla bırakmak, terk etmek.

EKE TÖKE :

Döke saç a anlamında.

EKMEGİ DİZİNDE :

Vefa duygusu taşımayan kişiler için.

EKMEGİ KIRILMAḤ :

İşleri ters gittiği için geçim zorluğu çekmek anlamında.

EKMEGİ YOḤ YİMAĞA, ATTAN GİDER S..MAĞA :

Haline elverişli olmayan bir yaşam süren, bütçesine uygun olmayan harcamalarda bulunan kişiler için.

EKMEGİMİZDE DUZ YOḤ :

İyiliğimizi gören, ekmeğimizi insanlar bizi ya unutuyor ya da bize nankörlük ediyor anlamında.

EKMEGİNİ KIRMAḤ :

Birinin sofrasına oturmak anlamına geldiği gibi birinden bir defalığına iyilik görmek anlamında da kullanılır.

EKMEGİY SACDA MI KALDI : Ne acelen var anlamında.

EKMEGİY SACDA MI YANİY :

Ne acelen var, hemen gitmekte neden bu kadar ısrarcısın anla-

mında.

EKMEK ATLI, BEN YAYAN :

Ekmek parası kazanmak oldukça zor, ben de o parayı zor kazandım anlamında.

EKMEKÇİ TÜKENİ :

Gireni çıkanı çok olan, çok iyi alışveriş yapan işyerleri için.

EKSİK ETEK :

Kadın anlamında.

EL ALTILIH ÉTMAH :

Birine yaptığı işte çömezlik etmek, o işe bağlı ayak işlerini yapmak, haber getirip götürmek.

EL ELDE, EL BAŞTA :

Ne kâr ne zarar edilen iş anlamında.

EL KİRİ :

Para anlamında.

ELCE DEĞİLSEN, KOLCA DEĞİLSEN :

Neyin eksik, istersen yaparsın, kimseye hesap vermek zorunda da değilsin, istesen yapabilirsin, yapabiliirdin anlamında.

ELE, ELE; KEPEGİNE KAT :

Boşuna yorulmak ve gereksiz işleri sürekli tekrarlamak anlamında.

ELENİP ELENİP GELMAH :

Avare avare uzun süre dolaşıp sürekli olarak kaldığı yere dönmek, gidecek başka yeri olmadığından dönmeye mecbur olmak anlamında.

ELİ AĞIR, İŞİ PÂK :

İşi ustaca ve özenli yapan ama çok az iş çıkartan kişiler için.

ELİ ARTIMLI :

Tutumlu kişiler, özellikle kadınlar için.

ELİ BAYRAHLI :

Kavgacı kadın anlamında.

ELİ BOŞ, ÜZİ KARA :

Yapması gereken ödev veya görevleri yapmadığı için mahcup anlamında.

ELİ TEREZİ :

Eli ölçülü, ağırlık ölçülerine duyarlı kişiler için.

ELİ ÜZİ PÂK :

Görüntüsü iyi izlenim bırakan kişi için.

ELİ ÜZİNDE, DİRSEĞİ DİZİNDE :

Büyük üzüntü ve merak içinde çaresizce düşüncelere dalanlar için.

ELİF YILDIZ ATMAH :

Yazı tura atmak, kura çekmek.

ELİFİ GÖRSE MERTEK ZANNÉTMAH :

Bir kişinin cehaletini, okuma yazma bile bilmediğini söylemek anlamında.

ELİNE DAĞ BASMAH:

Dediğim doğru değilse ben bu eli yakarım, canımı acıtmaya hazırım anlamında.

ELİNE GÉÇMİŞ, KİLLİDİR :

Eline geçen şeylerde kusur bulmaya çalışan kişiler için.

ELİNİ ALTINA ATMAH :

Affedilmeyecek derecede çirkin bir hata yapmak.

ELİNİ YAĞAMAĞ :

Bir işin kârından, zararından veya bir kişiden vazgeçmek anlamında.

ELİNİ YÉDDİ KAT YAĖAMAĖ :

Bir işten veya bir kişiden vazgeçmek anlamında.

ELİ İŞTE, GÖZİ OYNAŞTA :

Yaptığı işe kendini veremeyen, etrafıyla ilgilenen, bunu da huy edinen kişiler için.

ELİME MENDİLİ VÉRİY, NAĞARAÇIYA DUR DÉYİ :

Beni bir iş yapmaya teşvik ediyor gibi görünse de iş yapma imkânlarını ortadan kaldırıyor, adeta ya kuyumu kazıyor ya da benimle alay edip beni gülünç durumlara düşürüyor.

ELİNİ YÉRE VÉRMAH :

Yaşlanarak, hastalanarak ya da yoksul duruma düşerek bakı-

ma, yardıma muhtaç hale gelmek anlamında.

ELİNİN ALTINDA KÉŞİRİ VAR :

Mutlaka sakladığı bir sır, şimdilik gizleyip de sonra yapmak istediği bir oyun var, böyle görüldüğüne bakma anlamında.

ELİY DURIR, AYAĞİY DURMAZ; AYAĞİY DURIR, ELİY DURMAZ :

Uslu uslu oturmayı huy edinmemiş, hareketli kişiler için.

ELİYDEN GELENİ KUSIR ÉTME :

Elinden gelen her türlü kötülüğü esirgeme , yap anlamında.

ELİYİP ELİYİP KEPEGİNE KATTI :

Yaptığı işten bir ekmek parası çıkaramadığı için ne yapacağını şaşırان kişiler tarafından söylenir.

ELİYİZİN ARTIĞI :

Yediğı yemeğın adını, lezzetini anlatırken kimsenin nefsi çekme-sin diye önceden söylenen söz.

ELLİ SEKKİZ 'EYAR :

Eline, beline, diline güvenilmez kişiler için.

EN 'EĞİLLİSİ ÖGDE GİDEN ZENCİRLİ :

Birbirinden beter insanlardan oluşan bir topluluğı anlatmak için.

ENGİNARIN NARINDAN, OĞLIM BİLMEDİ DİRDİMDEN :

Oğlunun kendi istekleri doğrultusunda hareket etmemesi nede-niyle oğulları için kullandıkları sitem sözü.

EPRİYİP ÇÜRİMİŞ :

Bozulup çürüyerek kullanışsız hale gelen eşyalar ile iş yapabilme yeteneğini kaybeden kişiler için.

ERENK PERENK ÉTMAH :

Darmadağın etmek.

ESKİ KULAĞI KESİKLERDEN :

Eskiden sabıkası olan köpek anlamında olup kopuk takımına ait kişiler için kullanılır.

EŞKİMİŞİY Mİ VAR :

Geçmişte onunla veya benimle halledemediğın bir problem veya beslediğın gizli bir düşmanlığın mı var.

ET DÉYE SEGİRTTİ, BALCAN BAŞI ÇİHTİ :

Çok ve güzel şeyler umarken umduğunu bulamadı anlamında-

ETEGİ BÉLİNDE :

Evin her türlü işini yapan veya yapmaya hazır hamarat ev kadını anlamında.

ETEGİNE YAPIŞMAH :

Yardım istemek ve yardım için yalvarmak.

ETEGİNİ BAŞINA GÉÇİRMAH :

Öfkelenerek veya çok üzülerək ne yaptığının bilincinde olmayan kadınlar için.

ETEGİNİ SİRKELEMAH :

Bir işin kârından, zararından vazgeçerek o işi bırakmak anlamında.

ETİNİ YİSE GEMİGİNİ ATMAZ :

O kadar da merhametsiz değildir anlamında.

ETLİ LOTLİ :

Eti, kuyruğu, malzemesi bol ve yerinde olan lezzetli yemek anlamında.

EV BİZE, HEYAT UŞAHLARA KALDI:

Çok kalabalık ailelerde zaman zaman gerçekleşen tenhalaşmalarda evde kalanlar tarafından söylenir.

EV EV Mİ OYNIYIḤ :

Burada ciddi bir iş yapıyoruz, evcilik oyunu oynamıyoruz anlamında.

EVİ BAŞINA YİHİLMAH :

Dünyası kararmak, bütün ümitlerini kaybederek çok kötü hale gelmek anlamında.

EVİ ÇİNİNDE :

Evsiz barksız kişiler için.

EVİME ET GELDİ, DİZİME TEKET GELDİ :

Yoksulluğu yüzünden et yüzü görmeyen ailelerin eve et girme si halinde yaptıkları sevinç gösterisi.

EVİLİ EVİNE, KÖVLİ KÖVİNE, EVİ OLMİYAN BEDEN DİBİNE:

Herkesin zamanı geldiğinde sığınacak, konaklayacak bir yeri vardır ve şimdi oralara gitme zamanıdır, herkes gitmesi gereken yere

gitsin, burada kimse kalmasin anlamında.

EZ SUYINI İÇ :

Bana gereği kalmadı, sen onu ne yaparsan yap anlamında.

EZİM EZİM EZİLİY, SÜZİM SÜZİM SÜZİLİY.

Nazlanıp bir köşeye büzüşen, naza çeken kişi anlamına geldiği gibi gerçek yüzünü veya niyetini gizlemeye çalışarak masum, ilgisiz görünmeye çalışan kişiler için de kullanılır.

'E

'EBDILLA ÇAVUŞ HİYAR EKMIŞ :

Olmayacak yerlerde abdest bozan kişilere söylenir.

'EBÉTARAN MI VAR :

Herkese cazip gelen bir özelliği mi var anlamında.

'ECİYAN TAĞIMI :

Çevreye zarar veren çocuk çetesi anlamında.

'EĖIL DÉDİĖİY PİRÇİKLİ DEĞİL :

Bir insanda akıl yoksa ona ne kadar akıl verirsen ver, ne yaparsan yap, boşunadır, akıl havuç değil anlamında.

'EKILDAN FIKARA :

Düşünme yeteneklerinden yoksun anlamında.

'EĞILLAR DAĞILANDA GES Mİ YAĞİYDİY :

Niye hep yanlış düşünüyorsun, yanlış kullanıyorsun, kafan çalışmıyor anlamındadır.

'EĞILLI ÜZİNE ĖESRET KALDIĞ :

Çevresindeki kişilerin sağlıklı düşünemediğini, akıl hastası olduğunu ileri süren ve bu durumdan sürekli yakınan kişiler tarafından kullanılır.

'EĞILLI ÜZİNE ĖESRET KALDIĞ, DELİ KÖYACAH YÉR KALMADI :

Çevresindeki kişilerin sağlıklı düşünemediğini, akıl hastası olduğunu ileri süren ve bu durumdan sürekli yakınan kişiler tarafından kullanılır.

'EĞLI P..INA KARIŞMAĞ :

Baskı ve korku nedeniyle şaşırıp kafası karışmak.

'EĞLIMA GELMİYEN BAŞIMA GELDİ :

Kötü bir sürprizle karşılaşan kişiler tarafından söylenir.

‘EKLİMİZDA KALACAĞINA KARNİMİZDA KALSIN :

Daha sonra yenmesi gereken bir yiyeceğin bir an önce önüne gelmesini isteyen kişiler tarafından söylenir.

‘EKLİNİ PÉNDİR EKMEKTEN YİMAH :

Akılsızca hareket etmek anlamında.

‘ELLEBEŞİ KAĦMAĦ :

Ani bir psikolojik dürtüyle inat, intikam, gazez duygularının harekete geçmesiyle tepki vermek anlamında.

‘ELEM ELİNDE, KELEM ELİNDE :

Bütün yetkileri elinde bulunduran ve kimseye hesap vermeyi düşünmeyen kişiler için.

‘ELİ KIRAN, BAŞ KESEN :

Sorumsuzca hareket ederek sağa sola saldıran, insanlara eziyet eden, onları dövmeye kalkarak etrafını yıldırmayı başaran kişiler için.

‘EMEL OLMAZ :

Güven vermeyen kişiler için.

‘ENTEB’İN ALAY P..LIĞI :

Ortaya çıkan olumsuzluğun baş müsebbibi anlamında.

‘ENTEP İTİ KİMİN YAN YAN GİDİY :

Giriştiği işte hüsrana uğrayan kişilerin yıkılmış biçimdeki yürü yürüşlerini tanımlamak için.

‘ENTEP P..I S..MAĦ :

Kimsenin tamir edemeyeceği, örtemeyeceği büyük bir münasebetsizlik yapmak.

‘ERAP BAZAR :

Herhangi bir pazarlığa meydan verilmeden yapılan alışveriş anlamına geldiği gibi alınacak malı veya eşyayı görmeden yapılan alışveriş anlamına da gelir.

‘EREFİY GÖRİP BAYRAMI GÖRMEMAĦ :

Sevinci kursağında kalmak anlamındadır.

‘ÉRZİ KİRİH :

Namussuz veya namusla ilgili yargılara değer vermeyen anlamlarına geldiği gibi çocukları sevmek ve onlara iltifat etmek

için de kullanılır.

‘ESKER BAHOLİ KİMİN :

Dökük saçık anlamındadır. Saklaması gereken sırları saklamak yerine olur olmaz yerlerde herkese söyleyen kişilerin söyledikleri için kullanılır.

‘EŞİR AŞINA ÇEVİRMAH :

İşleri iyice karıştırarak içinden çıkılmaz bir hale getirmek anlamında.

‘ETELE ‘ÜTELE :

Ayak takımı, değersiz kişiler anlamında.

‘EYARINA S..MAH :

Birinin gururunu kırmak anlamında.

‘EYİPTİR SÖLEMAĞI :

Edebe aykırı bir söze başlamadan önce kullanıldığı gibi yediği yemekleri saymaya, anlatmaya başlamadan önce görgüsüz olarak sayılmaması bu bahisten önce de kullanılır.

‘EYNESİ AÇIH :

Manzarası iyi, damdan veya pencereden bakıldığında görüşe takılacak bir engel taşımayan evler için.

É

ÉL AĞZINDAN ŞORBA İÇİY :

Kendi çıkarı yerine başkasının çıkarını düşünen kişiler için kullanıldığı gibi başkasının ağızıyla, başkalarının çıkarları doğrultusunda konuşanlar için de kullanılır.

ÉL DELİYE HESRET, BİZ 'EKİLLİYA :

Çevresindeki kişilerin sağlıklı düşünemediğini, akıl hastası olduğunu ileri süren ve sürekli olarak bu durumdan yakınan kişiler tarafından kullanılır.

ÉL ÉYİSİ, EV DELİSİ :

Kendi evine ve ev halkına, yakın akrabalarına bir hayrı olmayan, ev ve aile ilişkileri bozuk ama dış ilişkileri yapıcı olan, çevresine iyilik yapmasıyla tanınan kişiler için.

ÉLDEN ÉLE HÜKMÉDER.

Etki alanı geniştir ve her yerde sözü geçerlidir anlamında.

ÉLDEN GÜNDEN ÇIHARI :

Yapılan davranışın, söylenen sözün, bitirilen işin genel eğilimlere uymadığını belirtmek için.

ÉLE BALABAN YAĞANDA BİZE ÇALAĞAN YAĞAR.

Şanssızlıktan ve şanssızlığının sürekliliğinden yakınan kişiler tarafından kullanılır. (Balaban etli, iri bir av kuşu, çalağan karga anlamındadır.)

ÉLE LUĞKIM, BİZE GELDİ Mİ ZUĞKIM :

Yararı başkasına, zararı bize anlamında.

ÉLİN D....I ŞİŞİY, KEYİTİ BİZE DÜŞİY :

Başkasının dertleriyle uğraşmak, o dertlere çözüm bulmak işi hep

bize düşüyor; oysa başkasının bizim derdimizle hiç ilgilendiği yok anlamında.

ÉNERSEN GÖYİL ÉNERSEN, ATTAN ÉŞŞEGE BİNERSEN :

Kendine bu kadar güvenme, hiç belli olmaz, her çıkışın bir inişi olduğunu aklından çıkarma anlamında.

ÉNİNİ UZININI BİLMAH :

Bir şeyin girdisine, çıktısına; inceliğine, kusurlarına hakim olmak anlamında.

ÉNİŞTE, BOYNIYA BİNİM LOKİŞTA :

Eniştelere takılmak için.

ÉRKEK ARI KİMİN; Yİ, İÇİY, PÉTEGE S..İY :

Yiyip içip yatan ve kimseye yararı olmayan kişiler için.

ÉRKEK TEKKE :

Erkeklik taslıyan, her dediğinin, her emrinin yerine getirilmesini isteyen kişiler için.

ÉRMİ HASIL :

Seni gidi seni anlamında.

ÉŞŞEGE Bİ SUPPAY OLDI DÉMİŞLER, GENE YÜK BENİM YÜKİM
DÉMİŞ :

Çocuğun hiçbir zaman babasının yükünü kaldıramayacağı, bazı işlerin yine baba tarafından yapılmaya devam edeceği anlamında.

ÉŞŞEGE ÇO DÉMAHTAN YORILDIH.

Birinin veya birilerinin sorumluluğunu üstlenmekten, onları yönlendirmekten usandık anlamında.

ÉŞŞEGE GÜCİ YÉTMİY, PALANA SEGİRDİY.

Kendisine kötülük yapan kişiye gücü yetmediği için hıncını gücünün yeteceğini sandığı suçu olmayan bir başkasından alan kişiler için.

ÉŞŞEGE GÜCİ YÉTMİY, PALANDAN ÇEKİŞİY :

Kendisine kötülük yapan kişiye gücü yetmediği için hıncını gücünün yeteceğini sandığı suçu olmayan bir başkasından alan kişiler için.

ÉŞŞEGE TERS BİNDİRMAH :

Birini istediği gibi yönetmek anlamında.

ÉŞŞEGİ SATTIḤ, ÇO DÉMAḤTAN KURTILAḤ, GÉTTİ Bİ SUPPASIN
DAN GÉRİ GELDİ :

Gelin ettikleri kızlarının kocasıyla geçinemediği için çocukla-
rıyla beraber baba evine dönmesi durumunda.

ÉŞŞEGİMİ ÇALANA DA KALMAZ AMMA BEN ÉŞŞEKSİZ KALDIḤTAN
SOYRA :

Bana bu kötülüğü yapan insan eninde sonunda cezasını bulur
ama bu cezanın bana faydası olamaz, olan bana olur anlamın
da.

ÉŞŞEGİMİZ KANCIḤ :

Suçsuz olduğu halde beladan kaçmak için suçlu olduğunu söyle-
mek zorunda kalan kişiler tarafından söylenir.

ÉŞŞEGİMİZ KANCIḤ, YÜKİMİZ YAŞ :

Suçsuz olduğu halde beladan kaçmak için suçlu olduğunu söyle-
mek zorunda kalan kişiler tarafından söylenir.

ÉŞŞEGİN BÖYİGİNİ AḤIRDA UNITTİḤ:

Ayrıntılarla uğraşırken asıl önemli olan şey veya şeyleri unuttuk,
ihmal ettik anlamında.

ÉŞŞEK GENE O ÉŞŞEK, YALAVUZ ÇULINI DEĞİŞMİŞ :

Kıyafetini değiştirdiği için toplumda yeni bir imaj kazanacağını
uman kişiler için.

ÉŞŞEKTEN DÜŞMİŞ KARPIZA DÖNDİ :

Kendi yaptığı hata nedeniyle perişan ve acınacak duruma düştü
anlamında.

ÉŞŞEK KAÇTI, PALAN DÜŞTİ :

Olan oldu, bir olay meydana geldi ve ortalık karıştı, insanlar bir-
birine girdi anlamında.

ÉYYİ YÉRDE TÜKEN AÇTIḤ :

Giden ve gelenler yüzünden bir türlü kendi işini yapamayan kişi-
ler tarafından kullanıldığı gibi bir nedenle haksız şikâyetlerin he-
defi olan kişiler tarafından da kullanılır.

ÉYYİSİ BİZİ BULMAZ, KÖTİSİ BİZDEN KALMAZ :

Ne kadar işe yaramaz adam varsa etrafımıza toplanmış, işe yara-

yan bir kişiyle karşılaşmadık, bu da bizim şanssızlığımız anlamında.

F

FARAŞLIĞİY MI VÉRİLİY :

Çok mu sıkışık durumdasın, nedir bu telaş anlamında.

FARŞI MALAMAT OLMAH :

Yaptığı bir iş veya söylediği bir söz nedeniyle dedikodu konusu haline gelerek rezil olmak.

FARZ SÜNNETİ BASTIRDI :

Diğer konu ve problemler çok önemli olsa da bu sonuncusu öncekilerden daha önemli görünüyor anlamında.

FASULYA DA GENDİNİ NE'METTEN ZANNÉDİY :

Kendini bir şey sanan kişiler için.

FAŞA KESMAH :

Kontrolün elden çıkması halinde kaosa girmek anlamında.

FAYIZLI PARA :

Masraf kapısı açık olan, sürekli masraf gerektiren araç, gereç, binekler için.

FEHEMİ AÇIĞ :

Zeki, ferasetli, çabuk kavrayan anlamlarında.

FEKİR HERCİ :

Ancak yoksul kişilere yarayacak nitelikte anlamında.

FEKİR P..I :

Yemek yerken, bir nimet veya av peşindeyken, önemli bir işi takip ederken doğal bir ihtiyaçtan doğan sıkıntı nedeniyle yemek yemekten ve nimetten yararlanamayan birinin o doğal ihtiyacı; olmayacak zamanlarda sıkıştıran tuvalet ihtiyacı anlamında.

FELHEN KALDIRMAH :

Tarlayı ekime hazır hale getirmek için sürmek.

FERİĞ GELMAH :

Vazgeçmek, ferağat etmek anlamında.

FESİNİ HAVIYA ATMAH :

Ortaya çıkan veya çıkacak bir sonuçtan mutlu olmak anlamında.

FEŞELLEH KİMİN AÇILMAH :

Toplumsal kuralları hiçe sayarak açık saçık giyinmek anlamına geldiği gibi içine kapanık durumdan kabuğunu kırıp anormal derecede açılan kişiler için de kullanılır.

FIKARA TAVUĞI KİMİN TEK TEK YIMIRTLIY :

Geliri tatmin edici olmayan, kıt kanaat geçinmeye zorlayan işler için.

FIRFIR KİMİN DÖNİY :

Eli tez ve çok çalışkan kişiler için.

FIRI ÉNMAH :

Öfkesi geçmek anlamında.

FIRSANDINA GETİRMAH :

Uzun süredir kolladığı anı yakalamak ve bu fırsatı değerlendirmek.

FIRT ÉTMAH :

Iskalamak anlamında.

FIS ÇİHMAH :

Birinden veya bir işten aradığını bulamamak.

FISBOĞMIYA GETİRMAH :

Birini zor duruma düşürerek ona istediklerini yaptırmak anlamında.

FISTIĞI İÇ ÉTMİŞ :

Çok istediği hayırlı bir sonuca ulaşan ve böylece mutlu olan insanların halini anlatır.

FISTIĞ TÖKMAH :

Müzik eşliğinde oynarken müziğin ritmine uygun olarak kollarını ve omuzlarını titreterek, ince figürler göstererek oynamak.

FİĞANI BASMAH :

Uluyarak ağlamaya başlamak.

FİRENK SUYI KİMİN HER YİMEGE GİRMAH :

Kendisini ilgilendirmese bile her işe müdahale etmek.

FİRENK SUYI KİMİN HÉRE ŞERE KARİŞMAH :

Kendisini ilgilendirmese bile her işe müdahale etmek.

FİRENK ZEĞMETİ ÇEKMAH :

Birine çektirilen zahmet ve eziyeti dile getirmek için kullanıldığı gibi; iltihaplı, ateşlendirici bir tür çıbanın dayanılmaz ağrısını çekmek anlamında da kullanılır.

FİRK ÉTMAH :

Bir sözü sürekli tekrarlayarak karşısındakini bıktırmak, bir işin yapılması için işi yapanları gereğinden fazla zorlamak.

FİT VÉRMAH :

Fitne çıkararak kıskırtmak, arabozuculuk yapmak.

FİT YİMAH :

Birinin fitnessine alet olmak.

FUZUL DUMAN KÖPTİ :

Tarafların öfkelenerek kavga aşamasına gelmelerini anlatır.

G

GÂVUR GÜVEĞİSİ KİMİN :

Şık bir biçimde ortalıkta avare avare dolaşan, ne kendisine ne başkasına yararı olan kişiler için.

GÂVUR HERCİ :

Kimseyi dinlemeyen, laftan anlamayan, kendi başına hareket eden, uslanmayan kişiler için.

GÂVUR PARASINNAN BÉŞ ĞURİŞ ÉTMEZ :

Kalite ve yetenek bakımından düşük kimseler için.

GÂVURA GÖRE MÜSİRMAN :

Aranılan evsafa olmasa bile diğer mevcutlara göre daha az kusuru olan kişiler için söylenir.

GÂVURA GÖSTER, GERİ ÇEK :

İri yarı cüssesinden başka bir özelliği olmayan kişiler için.

GÂVURDAN YANA MİSAN, ‘ELİ’DEN YANA MİSAN :

Bir mücadelede , bir iddialaşmada tarafını belli etmeyen veya karşı taraftanmış gibi görünen kimselere söylenir.

GÉCE K ABARI :

Dudakta veya gözde meydana gelen yara ve uçuklar için.

GÉCE K U I, G ND Z LE  I :

Yaşamını ters çevirerek geceyi uyumadan, günd z  de uyuyarak ge iren veya ge  uyuyup ge  uyanan ki ilere söylenir.

G  E M T LDE YATAR,G ND ZL YN  ALIM SATAR :

Yoksul oldu u halde g steri i seven ki iler için.

G   ER AMMA DELER G   ER :

Bir hastalığın bir g n iyile ece ini, bir sorun veya problemin bir g n c z le e ini ama iz bırakaca ını anlatmak için.

GÉÇİ KİMİN G..MİZ AÇIHTA

Yaptığımız her hata, konuştuğumuz her söz herkesin diline düşüyor; içimizden biri bunları herkese yayıyor, bizde sır diye bir şey yok anlamında.

GÉÇİ KİMİN PÖÇİGİMİZ AÇIHTA :

Yaptığımız her hata, konuştuğumuz her söz herkesin diline düşüyor, içimizden biri bunları herkese yayıyor, bizde sır diye bir şey yok anlamında.

GÉÇİ OLSADI Bİ YÜK KIĞ KIĞLARDI :

Bir keçi kadar bile olamadınız, yaptığınız bir şey yok, elinizden de hiç bir şey gelmiyor anlamında.

GÉÇİNİN KUYRIĞI KİMİN, HER ŞEMİZ AÇIHTA :

Yaptığı her iş, işlediği bir hata, söylediği her söz duyulan kişiler tarafından söylenir.

GÉÇİNİN KUYRIĞI KİMİN, NE UZANIR NE KISSALIR

Hem gelişip güçlenmeyen hem de ümit kesilecek hale düşmeyen kişi ve işler için.

GÉÇİYİ GÖRDİ BAYILDI, KOYINI GÖRSE NE YAPAR :

Küçük bir şansa veya sürprize karşı bu kadar seviniyorsa daha büyük şansa veya surprise kimbilir ne kadar sevinir.

GELDİ GİŞİ, GÉTTİ TÉŞİ :

Hamaratlığı, ev ve el işlerine yatkınlığı, güleryüzlülüğü bir koca buluncaya kadar süren, bulunca tembelleşip yatan genç kızlar ve gelinler için.

GELEN AĞAM, GİDEN PAŞAM :

Kimseyi kızdırmak istemediği, herkese şirin görünmek istediği, bir gün onlardan çıkar beklediği için kimseyi kızdırmamaya çalışan, onların gönlünü okşayan kişiler için.

GELENE KAPIM AÇIHTA, GİDENE YOLIM AÇIHTA :

Kimseye gel demem, kimseye de git demem. Kimseye minnetim de yok. Herkes keyfine göre hareket etsin. Ne kimse kaldığı için benden teşekkür beklesin ne de kimse gitmesine izin verdiğim için bana kızsın.

GELENİN EV ÖĞİNDE, GİDENİN YOL ÖĞİNDE :

Kimseye gel demem, kimseye de git demem. Kimseye mine-

tim de yok. Herkes keyfine gore hareket etsin. Ne kimse kaldığı için benden teşekkür beklesin ne de kimse gitmesine izin verdiğim için bana kızsın.

GELİN ÇIHATMAH (GETİRMAH) :

Oğlunu veya birinci dereceden akrabasını evlendirmek.

GELİN, GELİN, GETİRİN; GEÇİN GEÇİN OTIRIN; NE YİYİN NE GÖTİRİN :

Herkes gelsin, herkes buraya elini kolunu doldurup gelsin, kimse buraya getirdiklerini yemesin, buradan götürmesin, buraya gelen her şey benimdir, bu-rada kalsın anlamında.

GELİN KAHTI, KÖVİ YİHTİ :

Sakar kişilerin bir işi yapmaya kalktıklarında verdikleri zarar ve hasarı anlatmak için.

GELİN SENİ AŞŞAHTA DA GÖRDIH, YUĞHARDA DA :

Yaptığı işin kusurlarını, yapamadığı işin mazeretini örtmek için kendini savunan kişiler için.

GELİNİMİZ GÖZZELDİ, ÇİÇEK ÇIHATTI DAHA GÖZZEL OLDI :

Zaten olumsuz tavır sergileyen birinin belli bir olaydan sonra daha da kötü tavır sergilemesi durumunda.

GELİNİN DİLİ YOĞ, KAYNANANIN İMANI YOĞ :

Yapılan her haksızlığa sessiz kalan, boyun eğen kişilere haksızlık yapan kişinin baskı ve zulmünü arttırması durumunda.

GELMAH ELİYİZDE, GÉTMAH ELİYİZDE DEGİL :

Ev sahibinin misafirperverlik örneği göstererek misafirlerini bırakmak istememelerini anlatmak için.

GEMİK TORBASI :

Cılız kişiler için.

GENDİ BAŞINI BAĞLADI, TOYDA GELİN BAŞI KALDI :

Kendi işini görmekten aciz, beceriksiz kişilerin başkalarının işini yapmaya kalkışması durumunu anlatmak için.

GENDİ GENNİNE GELİN GÜVEĞİ OLİY :

Kendi hayal dünyasında yaşıyor, ilişki kurmak istediği kişiler onun varlığından bile habersiz anlamında.

GENDİ GENNİNE HÜLYA PİLAVI BİŞİRİY :

Oturmuş ve derin hayallere dalmış anlamında kullanıldığı gibi büyük ve altından kalkamayacağı projelerin hayallerini kurarak yaşıyor, onlarla teselli olmaya çalışıyor anlamında.

GENDİ GENNİNİ DEV 'EYNESİNDE GÖRİY :

Kendi kendini olduğundan büyük ve önemli görerek kibirlik örneği gösteriyor anlamında.

GENDİ GÖZİNDAHKİ MERTEĞİ GÖRMEZ, HAHİN GÖZİNDAHKİ ÇÖPİ GÖRİR :

Kendi büyük kusurlarını görmezlikten gelerek, hatta umursamayarak başkasının küçük kusurlarını diline dolamak.

GESİY TÉŞTTE Mİ KALDI :

Ne acelen var, otur oturduğun yerde anlamında.

GÉT BABAYI ŞAM'DA GÖR :

Başına bütün bunlar geldikten sonra git, ne yaparsan yap anlamında.

GÉT BİLDİĞİY (GÖRDIĞİY) KİMİN NEKLÉT :

Başına bütün bunlar geldikten sonra git, kime şikâyet edersen et anlamında.

GÉTTİĞİY 'ENTEP, YİDİĞİY BEKMEZ :

Yaptığı yolculuğu, yolculukta yediği yemekleri hiçbir özelliği olmadığı halde ballandıra ballandıra ve tekrar tekrar anlatan veya başından geçen sıradan bir olayı her ortamda, her fırsatta anlatan kişilere söylenir.

GÉTTİĞİY YOLDAN GELİYEM :

Senin gitmeye çalıştığın yerlerden ben de geçtim, senin kafandan geçenleri iyi biliyorum, seni senin tahmininden daha çok biliyor, tanıyorum anlamında.

GİDİM BİRİNİN EVİNE, BENİ GÖRE SEVİNE :

Ben ancak beni sevenlerin, beni gördüğünde sevenlerin yanına giderim, onlarla mutlu olurum; istenmediğim yere gitmem, gitmiş olsam bile orada durmam anlamında.

GİRENİ ÇIHANI ELİYİZDE :

Bütün yetkiler sizde, hesaplar sizing kontrolünüzde anlamında.

GİŞİ KIZI :

Çektiği sıkıntılara aldırmadan eşine, çocuklarına sahip çıkan kadınlar için.

GİŞİ OĞLI :

Çektiği geçim sıkıntısına, kadın ve kaynana baskılarına göğüs gererek ailesine, çocuklarına sahip çıkan erkekler için.

GİZZİĞİNİ BATIRMAH :

Yaptığı bir ince hakaretle, üstü kapalı bir dokundurma ile karşısındakinin huzurunu kaçırmak.

GÖBEGİ ÇATLAMAH:

Birine veya birilerine laf anlatmak veya bir işi bitirmek amacıyla oldukça fazla zorlanmak.

GÖBEGİNDEN İ..MİŞ :

Kendinden umulmayam bir fedâkârlıkta bulunmuş anlamında kullanıldığı gibi cimri kişilerin paraya kıymaları durumunda da kullanılır.

GÖBEGİNİ Mİ KESMİŞEM :

Ben onun yaşını nereden bileyim anlamında.

GÖGDEN Bİ DAŞ DÜŞSE BENDEN BİLİRSEN :

Beni bir defa düşman diye karşına almışsın ve bu yanılgından da vazgeçmeyerek sana gelen her kötülüğü benden biliyorsun anlamında.

GÖGDEN NE YAĞDI DA YÉR KABİL ÉTMEDİ :

Şimdiye kadar bana ne iyilik yaptın da ben kabul etmedim, hangi iyiliğini inkâr ettim anlamında.

GÖGDEN ZEMBİLDEN Mİ ÉNMIŞSEN :

Ne üstün özelliğin var ki bizden anlamında.

GÖRDIĞINDAN GÖZ KİRASI İSTEMAH :

Her işe çıkar gözüyle bakmak, kendisini ilgilendirmeyen işlerden bir çıkar elde etmeye çalışmak, fırsat kollamak.

GÖRDİLER Mİ BENEM, GÖRMEDİLER Mİ HIRHIZAM :

Tanıdık kişilerin evine, köyüne hırsızlığa giden kişilerin durumunu anlatmak için.

G.. ALTI ÉTMAH :

Saklamak, saklayarak unutturmaya çalışmak anlamında.

G.. ALTINA GÉTMAH :

Yapılan bir hata, işlenen bir suç sonucu suçsuz yere cezalandırılmak anlamında.

G.. ÜSTİ OTIRMAH :

Başarısız olmak, hüsrana uğramak.

G.. YARASI :

Duyulmasından ve dedikodu çıkarılmasından korkulan kişi veya sorun için.

G.. YARASI, NE AÇABİLİRSEN NE SÖLİYEBİLİRSEN :

Duyulmasından ve dedikodu çıkarılmasından korkulan kişi veya sorun için.

G..E BARMAH OYNAMAH :

Ast-üst, büyük - küçük ilişkilerini hiçe sayarak laubali hareketlerde bulunmak.

G..İNE BAHA BAHA GÉTMAH :

Aradığını, umduğunu bulamayıp bir yerden hüsrana ayrılmak anlamında.

G..İNE Mİ DÜŞMİŞ :

Hiç cesaret edebilir mi anlamında.

G..İ YÉR GÖRMEMİŞ :

İşlerin çokluğu nedeniyle oturacak zaman bulamayan kişiler için.

G..İNİ GÖRDİH :

Ne çapta olduğunu, kapasitesini, yeteneğini anladık anlamında.

G.. İNİ YIRTMAH :

Öfkelenerek bağırarak veya bir işi yapmak için aşırı çaba göstermek anlamlarında.

G..İNİ YIRTIP BAŞINA GÉÇİRMAY :

Öfkelenerek bağırarak anlamında.

G..İYE KINA YAH :

Düşmanın, rakibinin düştüğü duruma sevinmek anlamında.

GÖZ DEĞİL, GÖN DELİĞİ ZANKİM :

Baktığı halde göremeyen kişilerle alay etmek için.

GÖZ ÉTMAH :

Kaş göz işaretiyle birilerini yönlendirmek anlamına geldiği gibi, nazarı değmek anlamında da kullanılır.

GÖZ HIRHIZLIĞI ÉDİY :

Çaktırmadan bakanlar için.

GÖZDEN GÖYİLDEN İRAH :

Çoktandır görmediğimiz ve yavaş yavaş unutmaya başladığımız kişiler için.

GÖZİ GÖYNİ TOH :

Cömert, paraya kıyan anlamında.

GÖZİ KAPIDA KALDI :

Arayanı, soranı yok; bekledikleri bir türlü gelmiyor anlamında kullanıldığı gibi sabırsızlıkla beklemek anlamına da gelir.

GÖZİ KÖR OLSIN :

Şansı yürümeyen kişilerin yokluğundan yakındıkları şeyler için.

GÖZİ KUŞ UÇIRIY :

Aklı bir karış havada olduğundan kendisine söylenen sözleri ve yapılan öğütleri dinlemeyen, akli başka yerlerde olan kişiler için.

GÖZİ KÜLLİ :

Zavallı anlamında.

GÖZİ SUVANMIŞTIR :

Zaten onun gözü baksa da görmez anlamında.

GÖZİ TORPAĞA BAHIY :

Ölümü yakındır anlamında.

GÖZİ YASSI :

Duyarsız, etrafında olup bitenlerden etkilenmeyen, zararı ken disine dokunsa bile bu zararı umursamayan kişi.

GÖZİ YİMEDİ :

Cesaret edemedi anlamında.

GÖZİMİN YAĞINI Yİ :

Dile benden ne dilersem anlamında.

GÖZİNE KARA İLAN OLMAH :

Yaptığı bir hareketten, söylediği bir sözden dolayı birilerinin gözüne çirkin, korkunç görünmek.

GÖZİNE KARA SU ÉNMAH :

Gözüne katarakt gelmek.

GÖZİNİN ELİFİ SÖNMİŞ :

Gözü kör olmuş, gerçekleri görmüyor anlamında.

GÖZİNİN KURDINI KIRMAH :

Birinin cesaretinin tükenmesine neden olmak.

GÖZİNİN KUYRIĞINDAN BAHIY :

Gizli gizli bakmak, göz ucuyla bakmak anlamında.

GÖZİNNEN KUŞ UÇIRİY :

Etrafındaki kişilerle ve söylenen sözlerle ilgilenmeden başka yerlere bakarak hayaller kuran kişiler için.

GÖZİY BİZDE Mİ AÇILIY :

Herkese karşı sesin çıkmıyor, sana yapılan haksızlıkları sineye çekiyorsun, herkese yardım ediyorsun; bize gelince senin onlara yaptıklarını sen bizden bekli-yorsun anlamında.

GÖZİYE DİZİYE DURA :

Sana yaptığımız iyiliklere karşı yaptığın nankörlük nedeniyle hayatın boyunca huzur bulmayasın anlamında.

GÖZİYİ DİZİYİ TUTA :

Sana yaptığımız iyiliklere karşı yaptığın nankörlük nedeniyle hayatın boyunca huzur bulmayasın anlamında.

GÖZİYİN KUYISI MI VAR :

Senin gözün doymaz, aç gözlüsün anlamında.

GÖZİYİN URĞI KURIKEN :

Sana bir zarar gelmeden hemen buralardan uzaklaş anlamındaki tehdit sözü.

GÖZİY AVCUMA MI DÜŞTİ :

Kör müydün, niye görmedin anlamındadır.

GÖZLERİ VEL FECRİ OHİMAH :

Çok zeki bakışlarla etrafı dikkatlice incelemek.

GÖZZELİH DAĞIDILIYKEN, BEN BEHT ARİYDİM :

Şanslı olduğu için çevresi tarafından kıskanılan kişinin çevresine hava atmak için kullandığı deyim.

GÖZZİM ÜSTİNE :

Emriniz benim için değerlidir anlamında.

GÜL AYINDA DOĞMIŞ :

Güleryüzlülüğünü kaybetmeyen kişiler için.

GÜLİM GÜLİM, BİYE GÉYDİRİR KİLİM :

Değer verdiğim insanlar bana en büyük kötülüğü yapan insan

lar oldu anlamına geldiği gibi beni tatlı sözlerle kandırarak bu yük zararlara girmeme neden oldu anlamında da kullanılır.

GÜMBİR GÜMBİR ÉDİY :

Kısa zamanda çok zengin olan kişiler veya müşterisi çok olan işyerleri için kullanılır.

GÜN BATTI, GÂVUR YATTI :

Akşam olunca hemen uykusu gelen kişilere söylenir.

GÜN DOĞDI MI KOHİSİ ÇIHAR :

Günü gelir her şey açığa çıkar anlamında.

GÜN GÖRDİ, MIRAZ ALDI :

Güzel bir hayat sürdü, mutlu yaşadı, dünyanın tüm lezzetlerini tattı, dünyada yapacağı, yaşayacağı bir şey kalmadı anlamında.

GÜN GÖRMAH :

Mutlu bir hayat sürmek anlamında.

GÜN GÖRMEMİŞ BABADAN, ÖĞİT ALMAMIŞ ANADAN :

Babasının yaşattığı hayatta yüzü gülmemiş, mutlu olamamış; anasından da güler yüzle bir söz işitmemiş kişiler için söylenir.

GÜN GÖRMEMİŞ ANADAN, ÖĞİT ALMAMIŞ DANADAN :

Anasından herhangi bir iyi davranış öğrenmemiş, hocasından hiç öğüt almamış kişiler için söylenir.

GÜN GÖRMEZ PADŞAHI :

Dört duvar arkasında yaşayan, gezip eğlenmesine izin verilmeyen, baskılar altında yaşayan kişiler için kullanıldığı gibi kendinden daha mutsuz biri yoktur anlamında da kullanılır.

GÜN YÉRİNE BUN YİDİRMAH :

Beraber yaşadığı insanları sürekli sıkıntıya sokmak.

GÜNDİZ KÜLLEHLİ, GÉCE SİLEHLİ :

Gündüz masum ve sade bir yaşam sürdürürken gece akla gelmeyen, kendisinden umulmayan bir yaşam sürdüren kişiler için.

GÜNİ GÜNE SATMAH :

Bazı bahaneler öne sürerek sürekli ertelemek.

Tanıklarıyla Urfaca Urfalica

GÜNİ GÜNİNDEN :

Eskiden beri anlamındadır.

H

HA SİYE ÉYYİLİH ÉTMAH, HA SUYA KAZZİH ÇAHMAH :

Senin yanında iyiliğe geçecek hiçbir şey düşünemiyorum, çünkü nasıl olsa hepsini inkâr edeceksin, unutacaksın anlamında.

HA TERES HA DÖYYİS :

İkisi de aynı kapıya çıkar anlamında.

HA ÜZİY HA ÜZİM :

Yüz yüze geldik işte, hakkımda ne düşünüyorsan, beni neden dolayı suçluyor, suçlu görüyorsan bunları hiç çekinmeden yüzüme söyle anlamında.

HAHO ÇAĞIRMAH :

Bir acı veya eziyet altında çaresiz kalarak çok yüksek sesle imdat istemek.

HAHO ELİYDEN :

Senden çektiklerim yeter anlamında.

HAVADA VURIP TAVADA YİMAH :

Belirli bir mesleği veya kazancı olmadan, bedavadan para kazanmaya çalışmak; bunda da zaman zaman başarılı olmak.

HAVANÉ CAVANÉ MEHLEDE SUHRA SAVANÉ :

Kendi ihtiyaçlarını, ailesinin ihtiyaçlarını göz ardı ederek sağda solda onun bunun işini yaparak bir uğraş içinde olduğunu göstermeye çalışan kişiler için.

HAVAS GÜVES :

Büyük bir hevesle anlamında.

HAVASINI ALDI :

Beklediği fırsatı yakaladığı halde fırsattan yararlanamadı anlamında.

HAVURI KAĞMAĞ :

Bire bir anlamıyla Ŗehvetlenmektir. Ancak deyim olarak anlamı nedeni olsun olmasın sağa sola saldırmak, çevresine hakaretler yağdırmaktır.

HAVURI BAĞINA VURMAĞ

Bire bir anlamıyla Ŗehvetlenmektir. Ancak deyim olarak anlamı nedeni olsun olmasın sağa sola saldırmak, çevresine hakaretler yağdırmaktır.

HAYDİDANA :

Hadisenize anlamındaki teŖvik sözü.

HE HE, YOĞ YOĞ :

Fazla içli dışlı olunması durumunda zararlı olacak kişilerle küsmeden mesafeli olma durumu.

HE HÜM ÉTMAĖ

Samimiyeti keserek sorulan sorulara zorunlu olarak evet veya hayır gibi kısa cevaplar vermek anlamında.

HELBET O KAĞKA BİZİM DE AVCUMIZA Bİ GÜN S..AR :

Ŗans hep size veya onlara gülecek değil ya, bir gün olur Ŗans bize de güler anlamında.

HELE BAĞ ÇİHARDA YAĞMİR YAĞİY Mİ :

Çocukların olduğu bir ortamda çocuğun duymaması gereken bir olayı anlatmak için çocukların ortamdaki uzaklaŖmasını sağlamak amacıyla bir bahane üretmek için onlara yöneltilen bir emirdir.

HELE GÉT BAĞ, ĖERRAĖMAN'DA SU VAR Mİ :

Çocukların olduğu bir ortamda çocuğun duymaması gereken bir olayı anlatmak için çocukların ortamdaki uzaklaŖmasını sağlamak için bir bahane üretmek için onlara yöneltilen bir emirdir.

HEM G.. HEM TÜKRİK :

Elde ettiği çıkarları yeterli görmeyerek daha fazla çıkar elde etmeye çalışan insanların halini anlatmak için.

HEM TEĞELLİ HEM TESELLİ :

Etrafı eğlendireceğim, herkesin karnını doyuracağım görüntü sünü vererek kendisi eğlenen, kendi kendini doyuran kişiler

için.

HER AYAGINI KALDIRAN İT ÜSTİMİZE İŞİY :

Toplumda hiçbir değeri, hiçbir karşılığı olmayan kişiler bile bize haksızlık ediyor, bize hakaret ediyor anlamında.

HER BABIGİDİN KÂRI DEĞİL :

Bunu benim diyen kimse başaramaz, gerçekten zor bir iş anlamında.

HER BOYAĞI BOYADIĞI, FISTIĞI YÉŞİL KALDI :

Yapılması gereken asıl işleri bitirdik de sıra bu önemsiz işlere mi geldi sanki anlamında kullanıldığı gibi bu işler bize göre değil anlamında da kullanılır.

HER DAĞDAN Bİ KESEK :

Konuşmasını toparlayamayan, konuşmasında birbiriyle ilgisi olmayan şeylerden söz eden, konuyu dağıtan insanların konuşmaları için.

HER GELEN ANAMIZI SORİY :

Kimsenin iyiliği bize dokunmuyor, gelen herkes bizden kendileri için bir şeyler yapmamızı istiyor anlamında.

HER KAFADAN Bİ SES :

Herkes konuşuyor, kimse kimseyi dinlemiyor anlamında.

HER KİFTİYE BEHTENİZ OLMAH :

Kendisini ilgilendirmese bile her işe müdahale etmeye çalışmak .

HER TİKESİ Bİ DAĞDA KALDI :

Gurbet ellere giderek kendisinden ölü veya diri haber alınamayan kişiler için.

HERDE HÖRDE :

Sıradan, adı anılmaya değmez anlamında.

HERKESE LOLO, BİZE DE Mİ LOLO :

Herkesi bir şekilde kandırdın, sıra bize mi geldi artık anlamında.

HER ŞÉDE ŞANSIMIZ KARADIR, KARPIZDA BAYAZ :

Şansımız asla bize yar olmuyor, her durum ve şartta olumsuzluklar bizi buluyor anlamında.

HER ŞÉMİZ ÉLDEN GÜNDEN ÇIHARI :

Yaptığımız hiçbir iş başkasının yaptığı işe benzemiyor anlamında

bir yakınma sözüdür.

HEYBELİ ÇALİY, TORBALI VURİY :

Gelen, giden mutlaka bizden bir şeyler götürüyor, hep zarardayız;
hiç kâr ettiğimiz yok anlamında.

HOP OTIRIP HOP KAĞMAH :

Heyecanla ve sabırsızlıkla beklemek.

HOPPACIYA KALDIRMAH :

Provoke yapmak, kışkırtarak insanları kavgalı hale getirmek.

ḤASILI KELAM :

Sözün kıyası anlamında.

ḤEB YAPMAḤ :

Parmaklarıyla burnunu karıştırmak.

ḤEBBİY KUBBE YAPMAḤ :

Abartmak anlamında.

ḤEBİL AḤTARMAḤ :

Hayal kurmak anlamında.

ḤEC LEGLEGİ HAVADA GÖRDİ :

Çokça yolculuk yapan insanlar için.

ḤEC LEGLEG GENE HAVADA :

Aklı bir karış yukarıda olan kişiler için.

ḤEC MEDNE'NİN İNEGİ :

Yaşlanmış ve yatmaktan başka bir şey yapmayan, etrafına bön bön bakan kişiler için.

ḤEC MEMİŞ, HÉÇ Bİ ŞÉ GÖRMEMİŞ :

Görgüsüz kişiler için.

ḤEDEMLİ ḤEŞEMLİ :

Tadını çıkarmak için her ayrıntısıyla birlikte hazırlık yapnak anlamında.

ḤEFT 'AKIL :

Çabuk etki altında kalan, kararsız, durmadan fikir değiştiren kişiler için.

ḤEHḤALTI ŞAKKILTI :

Büyük neşe ve kahrkaha ortamları için.

HEK NAHAĞ :

Hak olsa da olmasa da bu iş olmalı anlamında.

HEKET SÖLEMAH :

Birilerini aldatmak veya oyalamak için yalan söylemek, ilginç senaryolar çizmek.

HEKÇİMİ YİYEN S..TIĞIMI YİSİN :

Hakkını yiyen kişiye ulaşamayıp çaresizce ona hakaretle yetinen kişiler tarafından söylenir.

HELINA BAHMİY, HESAN DAĞI'NA ODINA GİDİY :

Haddini bilmeyen kişiler için.

HEMAM OĞLANI :

Homo seksüel olup yaşamını bu yolla sürdüren kişi.

HEMAM PARASINI YİTİRMAH :

Uğursuz olduğuna inandığı kişiyle karşılaşan kişiler tarafından söylenir.

HEMAM PARAY OLSIN :

Bizi zaten yeterince zarara uğrattın, o da fazladan kârın olsun anlamında.

HEMAMÇIDAN KÜLHANÇI :

Birbirlerinin çıkarına dokunmayan, dokunmayacak olan birbirine şahit olmaya hazır kişiler için.

HEMAMIN HAZNA ÖĞİ :

Çok sıcak, bunaltan, terleten ortamlar için.

HEMAMIN SUYI KESİLDİ :

Çok gürültülü bir ortamda ortada hiçbir neden yokken gürültünün aniden kesilmesi durumunda söylenir..

HEMÉ ŞAZÉYİN ODASI :

Gireni çıkanı belli olmayan mekânlar için.

HEMUDIN UCI EGİLDİ Mİ :

Bir bahane bulabildin mi anlamında.

HENEK MENEK :

Şakadan anlamında.

HERAM OLSIN, KAT KAT KATRAN OLSIN :

Kazandığından, yediğinden bir hayır görmesin, zehirlensin

anlamında.

HERAMA HİLLE KARIŞTIRİY :

Aklına gelen her türlü oyunu , hileyi yaparak kazanmaya çalışsan kişiler için.

HERBE ZERBE GELMAH :

Sıkıntılı durumlara katlanabilmek.

HERRAĖMANI YAĞ, 'ENZİLĖIYI BAL ÉTTİ :

İyimser bir tablo çizip herkese ümit aşıladı anlamında.

HERF ATMAH :

Karşısındakini kıskırtmak için laf söylemek.

HESANKÉŞİ G..İNDEN Mİ KILIÇLADIY :

Bu kadar yiğitlik taslıyorsun ama şimdiye kadar hiç yiğitlik yapmadın anlamında.

HESANPAŞA'DA DİLENİY, BAZAR CAMISINDA ZEKÂT VÉRİY :

Birilerinden güç bela edindiği parayı har vurup harman savuran, ona buna iyilik eden kişiler için.

HESSİR ALTI 'EKĖRABI :

Sinsi ve zararlı kişiler için.

HESİTLİĞİ TUTMAH :

Kıskançlık damarı kabarmak anlamında.

HESPE TÖKESEN :

Bütün bedenini yara bere içinde kalsın anlamında.

HESPİR ÇİÇEGİ KİMİN, KOĞLIYANIN BIRNI DÜŞER :

Görüntüsüyle iyi izlenim bıraktığı halde, tanıdıkça çirkin özellikleri ortaya çıkan kişiler için.

HESSÉ TIRAŞA, FATÉ OYNAŞA :

Evde oturmayan, hep gezen çiftler için.

HESSİR ALTI 'EKĖRABI :

Gizli ve tehlikeli düşmanlar için.

HESSİR ALTI ÉTMAH :

Saklamak, unutturmaya çalışmak anlamında.

HESSİR ÇÜRİTMAH :

Misafirliğe gittiği yerden bir türlü kalkmak bilmeyen kişiler için.

HESSO CELLO :

Sıradan, adının anılması gereksiz kişiler için.

HESSİR ÇÜRİDEN :

Misafirliğe gittiği evden bir türlü kalkmayı bilmeyen kişiler için.

HEŞŞE CEME'ETTEN :

Bir toplulukta konuşurken yaptığı suçlamaların, ayıplamaların, hakaretlerin o toplumla ilgili olmadığını, sözlerin meclisin dışındaki kişilere yönelik olduğunu bildirmek için söylenir.

HEŞŞE KEMALİYDAN :

Biriyle konuşurken hakaret veya amiyanelik taşıyan bir söz veya örnek sunmadan önce "bu sözü senin dışındaki herkes için söylüyorum, sadece sen muafsin." anlamında olup karşısındakini tenzih etme sözü.

HEŞTİR KİMİN :

İri yarı bir deve gibi anlamına gelen bu deyim çok iri cüsseli kişiler için kullanılır.

HEVUTTAN YİMAH :

Para kazanmak yerine daha önce kazanılmış parayı, babadan kalma veya önceden kazanılmış malları tüketerek geçimini sürdürmek.

HEYAT EGRİ, İNEK SAĞILMIY :

Bir işi yapmamak için bahane üreten kişilerin ürettiği bahaneler için.

HEYLIĞA DÜŞMAH :

Trans durumuna geçerek bağırmak.

HEYİF SAHLAMAH :

İntikam duygusu beslemek.

HEZ KÖŞESİ :

Memnuniyet verici bir durum anlamında.

HEZIRA HENNİK :

Hazıra konan, işin zahmetine gelemeyen kişiler için.

HİSSABA GELMAH :

Yapılan planlamaya uygun olmak.

ḤİSSABA GETİRMAḤ :

İş bitirmenin, hesabı kapatmanın makul bir yolunu bulmak.

ḤÜMÉLE, HER GÜN ḤALIMIZ BÉLE :

Değişen bir şey yok, bizim kim olduğumuzu, yaptığımız işlerin ne olduğunu herkes biliyor anlamında.

ḤÜR OLMAḤ :

Kendi düşüncesine göre hareket etmek anlamının yanı sıra geçmişinde kötü bir sabıkası olmamak gibi bir anlamı da vardır.

ḤÜRT ÉTMAḤ :

Verdiği sözden vazgeçmek ve borcunu ödemekten caymak gibi iki ayrı anlamı vardır.

ḤÜSNİ ḤULḤİNA YATIRMAḤ :

Bir çaresini bularak işi tatlıya bağlamak.

H AÇI KOYNINDA ÇİHTİ :

Kötü niyeti sonradan anlaşıldı anlamında.

H AHA TAMAŞA GEREK :

Ele keyif lazım, el isterki bir olay olsun kendisi de seyretsin, onlara bu keyfi yaşatmamak lazım anlamında.

H AHIN YALANÇISI :

Kendi bilgisinde olmadığı halde başkasının söylediği biçimde bir olayı anlatan kişiler için.

H AM İŞ :

Yanlış muamele anlamında.

H AM YAPMAH :

Birine karşı hatalı davranmak.

H AMIRIMIZDA DUZ YOH :

Yaptığımız iyilikler boşa gitti, iyilik yaptıklarımız iyiliklerimizi inkâr etmekle kalmadı, bize nankörlük etti anlamında.

H AMIRIMIZDA FETİRİMİZ YOH :

Niyetimizde bir bozukluk, yaptıklarımızda bir hata yok anlamında.

H AMPARA YUVALAMAH :

Münasebetsiz münasebetsiz konuşmak.

H AN GÖRMEMİŞ HANADAN, İZ'ANI YOH ANADAN :

Aile terbiyesi almamış görgüsüz kişiler için.

H ANA ALMA GETİRMİŞ :

Yorgunluğu olmadığı halde yorgunmuş gibi yan gelip uzanmak.

H ANAY HART HART ÉDE :

Evin yeşermesin, mutluluk görmesin anlamında.

ḤANÉYİN MAĞARASI :

Girip çıkını belli olmayan mekânlar için kullanılır.

ḤAPAN KALMAH :

Bayılacak kadar acıkmak, günlerce ağzına bir şey koymamak.

ḤAPHAPÇI KESERİ KİMİN HEPPİ GENDİ GENDİNE :

Her zaman kendi çıkarını ön planda tutan kişiler için.

HARABA İLANI :

Çok tehlikeli ve sinsî kişiler için.

ḤARBILIM SARRATIM MI VAR :

Ben kimseyi hesaba almam, doğru bildiğimi her yerde söylerim anlamında.

ḤARMANINA YÉL DEGMİŞ :

Şansı iyi giden kişiler için.

ḤASSASI TEMİZ :

Sütü temiz, mayası sağlam, iyi terbiye almış, kendisinden bir kö-tülük çıkmamış, terbiyesi bozulmamış kişiler için.

HATIN ÉTTİ, HÉR OLA; HALAYIH ÉTTİ KÔR OLA :

Aynı hatayı yapan, aynı suçu işleyen kişilere verilecek tepki kişiden kişiye değişir. Konumu iyi olanlara verilecek tepki hoşgörüyken, konumu nisbeten altta olanlara verilecek tepki, en azından azardır.

ḤATINIM SELAM ÉTTİ :

Bir eve misafirliğe gittiği halde o evde üç beş dakika oturmakla yetinerek kalkmaya davranan kadınların durumunu anlatmak için.

ḤATINLAR ḤATINI, 'ÉYNİM REŞAT ALTINI :

Erkeğin eşinin gönlünü almak için veya bir işini yaptırmak için kullandığı bir iltifat biçimi.

ḤEBERÇİ ḤECCE :

Dedikodu yapan, haber yayan kadınlar için.

ḤELLO'YIN ḤENÇERİ VAR :

Desinler anlamında.

HENÇERLİ HECO :

Kavgacı kadınlar için.

HER ÉTTİY, BAŞA ÇİHAT :

Bir iyilik ettin bari sonunu getir anlamında.

HERİY KAPIDA KALA :

Senden gelecek hiçbir iyiliği kabul etmiyorum anlamında.

HERLİ NEHFİLİ :

Hayırlısıyla anlamında.

HERRAN GÜRAN :

Kavgalı, gürültülü ortamları betimlemek için.

HERRAN KÉŞAN :

Bir hatanın neden yapıldığını veya bir işin neden yapılmadığını anlatmak için bahane üreten kişileri sözleri için.

HERSİZ HETEP AĞACI :

İnsanlara hiçbir yararı olmayan kişiler için.

HESTE GÖYNYİ NAR İSTİY Mİ :

Birilerinin yapacağı ikrama çoktan gönüllü ve hazır olan kişilerin durumunu anlatmak için.

HÉTİ KESİLMAH :

Çok korkmak.

HETİR ALMAH :

Yakını ölen bir kişinin acısına ortak olmak ve onu teselli etmek için ziyarete gitmek.

HEZVEL ATAŞI KİMİN :

Çabuk öfkelenen ama öfkesi çabuk geçen kişileri anlatmak için.

HİRA TAVUH, HER GÜN FÉRİK :

Bir türlü büyümeyen, hep çocuk kalan kişileri anlatmak için.

HİRP KESEN :

Etkisini çabuk gösteren ilaçlar için.

HİŞ OLMAH :

Perişan hale gelmek.

HONT ÉTMAH :

Tenezzül etmek. Bu deyim her zaman cümlede olumsuz olarak kullanılır.

HORHOR BEĞİN OĞLI :

Mirasyedi anlamında.

HULHİ GÉNİŞ :

Çabuk kızmayan, sabırla yaptığı işi sürdüren, bıkkınlık göstermeyen kişiler için.

HULHİM SEVDAM YOH :

Bu işi yapmaya ne halim var ne gönlüm var, sıkıntıya gelemem anlamında.

HULHİNİ DAR ÉTMAH :

Sinirlenerek iş yapma hevesini kaybetmek.

HURP YİMAH :

Sarsıcı bir darbeye maruz kalmak.

HUVARDALIHTA YİDİH, YOHSAM HEREMÎ SOYMADI BİZİ :

Cömert olmadığı halde cömert olduğunu iddia eden kişiler tarafından söylenir.

HÜLYA PİLAVİ BİŞİRİY :

Kendi kendine hayal kuran, akli ve imkânları yeterli olmadığı halde büyük projeler peşinde koşan kişiler için.

İCİĞİNİ CİCİĞİNİ ÇİĞATMAĞ :

Soruşturarak bir olayın en ince ayrıntılarını ortaya çıkarmak anlamında.

İĞBALI KÔR :

Şanssız anlamında.

‘İLLİĞİNİ BILLİĞİNİ ÇİĞATMAĞ :

Soruşturarak bir olayın en ince ayrıntılarını ortaya çıkarmak anlamında.

İBRAHAM ĖELULLAH BEREKETİ :

Urfa’da açılan her sofrada var olduğuna inanılan Hz. İbrahim AS’den geldiğine inanılan bereket.

İÇ ÉTMAĖ :

Bir işten veya bir kişiden sağladığı çıkarı kimseye hissettirmeden uhdesine geçirmek.

İÇİ GÉTMAĖ :

Bir şeyi çok istemek anlamında.

İÇİ KARA, ÜZİ KARA :

Yüzünün karası içine vurmuş, hem niyeti hem kendisi çirkin kişiler için.

İÇİNDE KİRİĞİ VAR :

Geçmişte kalmış bir hesabı, kapanmamış bir davası, bir yarası olanlar için.

İÇİNDE NEYİM VAR :

Ne kârı ne zararı bana yarıyor; bu yüzden üzölmeme, çaba harcamama gerek yok anlamında.

İÇİNDEN KAN GÉTMAĖ :

Hem çok istemek, isterken içinden ağlamak hem de çok üzölmek anlamlarında.

İÇİNE ATMAH :

Derdini kimseye söylemeyerek içinde tutmak anlamında.

İÇİNE DERT OLMAH :

Gerçekleşmeyen arzusunu veya arzularını hep içinde tutarak unutmamak anlamında.

İÇİNE ZÉHÉR GİRE :

Olmaz olsun anlamında.

İKİ AYAHLI GÉÇİ OYNADIY :

İnsanları istediğı gibi yönlendiren, kendi çıkarları doğrultusunda kullanan kişiler için.

İKİ BACAĞI ARASINDA İŞ BİTİRMAH :

Kimseye duyurmadan, hissettirmeden bir işi bitirmek anlamında.

İKİ CANLI :

Hamile anlamında.

İKİ ÇİNİ YANINA DÜŞMAH :

Büyük şaşkınlığa veya hayal kırıklığına uğramak.

İKİ DAŞ ARASINDA :

Fırsatını bulmuşken, birkaç saniye içinde veya hiç de zamanı değilken anlamlarında.

İKİ DİN DAŞIMAH :

Herkese ayrı muamele yapmak, herkese farklı fiyat söylemek anlamında.

İKİ DİŞ ÉNDİRMAH :

Dediklerinden bir nebze de olsa ödün vermek.

İKİ EL, Bİ BOĞAZ :

Boğazı doyurmak çalışmaya bağı anlamında.

İKİ ELİNİN KİRASINI ÜZİNE SÜRTTİ :

Başkasını rezil edeyim derken, kendi kendini küçük duruma düşüren kişiler için.

İKİ ELİY YAĞLI KİARA :

Her an bana da bir kötölük yapıp beni de lekeleyebilirsin an-

lamında.

İKİ GÉÇİLİ AĞA:

Fazla varlıklı olmadığı halde varlıklı insanlar gibi yayılıp oturan, onlar gibi konuşan ve davranan kişiler için.

İKİ HEBBE :

Biraz anlamında hem miktar hem zaman anlamındaki ölçü deyimidir.

İKİ KAPININ İTİ :

İki ayrı kanaldan beslenen, iki ayrı aileden terbiye ve görgü alan; bu nedenle tutarsız davranışlar sergileyen kişiler için.

İKİ ÖKSİZDEN Bİ MAĞARADA MI KALDIY :

O kadar çok mu sıkıntı içindesin sanki, bu kadar yakınacak ne var anlamında.

İKİ SİLLE Bİ TEPPİK, KURBAN OLSIN Bİ KÉFE :

Bu eğlenceyi sürdürmek, böyle güzel bir ortamda biraz daha kalabilmek için her cezaya razıyım anlamında.

İKİ UCI P..LI DEGENEK:

Ne tarafından bakarsan bak sakıncalı, sakıncaları en masum insanı bile lekelemeye yeter anlamında.

İKİ YAPRAH ÉTMEDİLER :

Kendi halimize ve keyfimize bizi bırakmayarak mutlu, mesut ve müreffeh yaşamamıza engel oldular anlamında.

İKİ YORĞAN Bİ DÖŞŞEK, NE HOŞ OYNAR Bİ ÉŞŞEK :

Oynamayı bilmediği halde oyuna kalkan kişilerin oynayıp biçimlerini betimleyerek onlarla alay etmek.

İKİRCİLİH ÉTMAH :

Herkese farklı muamele yapmak, herkese farklı fiyat söylemek anlamında.

İKİYİ ÜÇ ÉTMİŞ :

Yaşlandığı için baston taşımaya başlamış kişiler için.

İLAN AT ÜSTİNE :

Yılan üstüne gelse de umursayıp yerinden kımıldamaz anlamına gelen bu deyim tembel insanları nitelemek için kullanılır.

İLAN HEKETİ :

Çözümü çok uzun süren, buna rağmen bir türlü bitmeyen konu ve sorunlar için kullanılır.

İLAN KİMİN; EZİLİR, BÜZİLİR, DELİĞİNE SÜZİLİR.

O, işini bilir; ne yapar, eder bu işten de nasıl olsa kendini sıyırmayı bilir anlamında.

İLAN KİMİN SAĞILDI :

Ortam ve koşullar işine gelmediği için birdenbire sessizce ortadan kayboldu anlamında.

İLANIM SENİ SOHAR :

Yediğinde içtiğinde benim de göz hakkım var, bu nedenle yediğin içtiğin şeyler sana zarar verir, göz hakkımı ver anlamında.

İLK BEHTİM ALTIN TAHTIM, SON BEHTİM SUYA AHTIM :

İlk evliliğini özlemle ve bi,raz da evliliğin kıymetini bilmediği için yakınmak , fakat ikinci evliliğinden hiç de memnun olmadığını belirtmek için .

İLLİĞİNİ ÇIHATMAH:

Canını burnundan çıkarmak, ölecek derecede zorlamak.

İMAN TAHTASI :

Göğüs kafesi anlamında.

İMANA GELMAH :

İnsaf ve merhamet duyguları uyanmak anlamında.

İMANINI GEVRETMAH :

Zorlamak anlamında.

İNCE DERDE DÜŞMAH :

Verem olmak anlamında.

İNCE YİMENİ, İNCİTME BENİ, ÇİHTİM ÇARDAĞA, ÉNDİRTME BENİ

: Hem tembel hem çıtkırıldım olan kişilerle alay etmek için.

İNNE ATSAY YÉRE DÜŞMEZ :

Çok aşırı bir kalabalığı betimlemek için.

İNNE TUTMAH :

Mani söyleyen kadınların yanında bir kadının söylenecek maninin sözleri üzerinden niyet tutması, bir tür fala bakması anlamındadır.

İNNEDEN İPLİGE :

Akla gelebilecek her şey anlamında.

İNNEDEN KUYI KAZİY :

Terzilik mesleğinin zorluğunu anlatmak için.

İNNELİ BÉŞİK :

Huzursuz ortam anlamında olup diken üstünde yaşayan veya yaşadığını savunan kişilerce kullanılır.

İP KAÇKINI :

Ölümü çoktan hak etmiş, cezasız kalmış kötü niyetli olan ve kötü davranışlar sergileyen kişiler için .

İPE GELESİCCE :

Asılasın anlamında bir beddua.

İPE SAPA GELMEZ :

Saçma sapan anlamında.

İPİN UCI İT OĞLI İTİN ELİNDE :

Yetki sahibi olan kişi iyi niyetli değil anlamında.

İPTEN SAPTAN KOPMA :

Uğursuz, hiçbir işe yaramayan kişiler için.

‘İSA SENDEN ÜZ ÇEVİRDİ, MEHMET SENİ TANIMAZ :

Yaptığı iş veya işlerle kimseye yaranamayan, kimseyi memnun edemeden göçüp giden kişiler için.

İŞKATIYA DEVROLA :

Bu parayı yemek sana nasip olmasın, bu para senin ölümünden sonra ihtiyacı olanlara kalsın anlamında.

İŞ DÉYENDE İŞEGİ GELİY :

Tembel kişiler için.

İŞE GELDİ Mİ KUŞ, UÇMAĞA GELDİ Mİ DEVE :

Teklif edilen bir işi yapmamak için her durumda bir bahane üreten kişiler için.

İŞE GELENDE HESTE, KONIŞMAĞA GELENDE USTA :

İş yapmak yerine sadece konuşmayı tercih eden, iş yapmama inadında başarılı olan kişiler için kullanılır.

başarılı olan kişiler için.

İŞEDİĞİ YÉRDE OT BİTMEZ :

Uğursuzun biridir anlamında.

İŞİĞİ GÖREN ÇİHİY :

Çocuğu çok olan ana babaların başındaki yükü ve kalabalığı anlatmak için.

İŞİM İŞ DEĞİL, ELİM BOŞ DEĞİL :

Bir şeylerle uğraştığımı sanıyorum ama ortaya çıkan bir iş de yok, boş durmuyorum ama ne yaptığımı ben de bilmiyorum anlamlarında.

İŞİNİ SAĞLAM KAZZIĞA BAĞLAMIŞ :

Sağlamcı kişiler için.

İŞİY ÇÜRİK :

Bu iş olacak gibi görünmüyor anlamında.

İŞTİHARA GEÇMAH :

Nazlanmak, nazlanmaya yol açmak.

İT AĞASI :

Köpeklerle meraklı olduğu için onlarla zaman geçirmeyi seven kişiler için.

İT AŞI :

Tadı tuzu yerinde olmayan veya kıvamında pişmemiş yemekler için.

İT AYAĞI :

Yanlış, toplum ve yasa dışı yol anlamında.

İT AZDIRMAH :

Köpeği yaşadığı ortamdan çok uzak bir yere götürerek serbest bırakmak anlamında olup bağ mevsiminden sonra köpeği bir kış boyu besleme masrafını göze alamayanlar tarafından sıkça başvuru-
lan bir yoldur. Köpek çok uzak bir yere götürülmezse köpeğin ço-
ğunlukla geri dönüp geldiği gözlemlenmiştir.

İT ÇEHRELİ, AĞA ME'DELİ :

Tipi bir şeye benzemese de önüne konan her yemeği beğen-
meyen, yemek seçen kişiler için.

İT DE KÜLİNÇEDEN PAY UMİY :

Haddini ve hakkını bilmeyerek başkalarının yaptığı işlerden,
alışverişlerden bir çıkar beklemek anlamında.

İT DİŞİ, DONGİZ DERİSİ :

Kapışan taraflardan hangisi kaybetse onu kârdan sayalım anlamında.

İT DOYDI, HEYDER Mİ KALDI :

Asıl doyması gerekenler doymadan başkalarını doyurmaya kalışan kişilere söylenir.

İT ELİMİZDEN EKMEK ALMIY :

Çok zor durumlara düştük, herkese rezil olduk, öyle ki itler bile bizi beğenmiyor anlamında.

İT İTE, İT DE KUYRIĞINA :

İşi yapması gerekenler işi yapmak yerine başkalarına havale ettiklerinde o işin bitmemesi durumunu anlatmak için.

İT NALLIYIP GEZMAH :

Amaçsızca sokaklarda dolaşmak.

İT OLA, ET OLA :

Bazı kişiler ne yaparlarsa yapsınlar zaaflarını bir türlü yenemezler.

İT OLA, GEMİK OLA :

Bazı kişiler ne yaparlarsa yapsınlar zaaflarını bir türlü yenemezler.

İT OLALI HEZE Bİ AV AVLADI :

İlk defa bir işe yaradı anlamında.

İT P..İ EME YARADI, S..TİĞİ GÖNE YARADI :

Dar bir zamanda veya yerde olsak bile kendisinden herhangi bir iyilik görülmeyen ve kötü kişilerle oturup kalkan kişiler için

İT S..İ DEHRE BÉLİNDE, BAĞ BUDAR 'ENTEP ÉLİNDE :

Çevresinde yapmak zorunda olduğu işler olduğu halde sürekli dolaşan ve olmaz olmaz yerlerde görülen kişiler için.

İT SİNEGİ :

İşini yaptırmak, sözünü dinletmek için birine tebelleş olanlar için.

İT SİNEGİ KİMİN SUVAŞTI :

İşini yaptırmak, sözünü dinletmek için birine tebelleş olanlar için.

İT TULIĞINDA YAĞ :

Kötü olduğu kesin olduğundan denemeye bile değmez anlamında.

İT ÜLEŞİ :

Köpek leşi anlamında olup uykudan çok geç uyanan kişiler için kullanılır.

İT YALASA DOYAR :

Çok kirli anlamında.

İT YATMIŞ KESİLE DÖNMİŞ :

Darmadağınık ortamlar için.

İT YİSİN CİGERİ :

Ne kadar kötü olursa olsun sonuçta evlattan vazgeçmek mümkün değil anlamında.

İTE Bİ GEMİK ATTIĞI, TAMAMDIR ARTIĞI :

Kopuk bir kişiye verilen ufak bir meşgale , onu uzun süre meşgul eder, biz de bu arada rahat ederiz anlamında.

İTE KÖPEGE GÜLİNÇ OLMAĞI :

Bir hata nedeniyle değersiz kişilerin dedikodularına muhatap olmak.

İTİ AY, DEGENEĞİ ELİYE AL :

Kopuk kişiler adının anıldığı her yere bir bakmışsın çıkagelmiş anlamında.

İTİ İTE KIRDIRMAĞI :

Yapılan bir planla kötü kişileri kötü kişilerle karşı karşıya getirmek.

İTİN DIRNAĞINI DAŞTAN MI ESİRGİYSEN :

Kopuk takımı her türlü bela ile karşılaşmaya müstahaktır, onu bu belalardan ayrı düşünemeyiz, varsın o belalarla cedelleşsin anlamında.

İTİN KÖPEĞİN HİSSABI NE :

Piyasada uğursuz, hayırsız kişiden çok başka bir şey yok anlamında.

İTTEN AC, İLANDAN ÇILPAH :

Bir kişinin düşebileceği en kötü durumu anlatmak için.

İTTEN ÇUVALA GİRMAH :

Değersiz kişilerle kavga ederek kendi değerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmak anlamında.

İTTEN REZİL :

Yaşam şartları bakımından oldukça kötü durumlara düşen kişiler için.

K.

KAÇACAĞI DELİK ARAMAĞI :

Korkuyla ne yapacağını şaşırmak, ne tarafa gideceğine, nereye saklanacağına karar verememek anlamında.

KAÇIN KUR'ESİ :

Kandırılmayacak kadar usta, görmüş geçirmiş, kurt kişiler için.

KAÇMAHTAN KUVALAMAĞA FIRSANT MI KALİY :

Üstümüze düşen görevleri yapmaktan, üstümüze gelen belalardan kurtulmaya çalışırken, yapmak istediğimiz, yapmaktan zevk aldığımız işleri yapmaya zaman bulamıyoruz anlamında.

KAFA DENGİ :

Değer yargıları aynı olan kişiler için.

KAFA ŞİŞİRMAĞI :

Gereğinden çok konuşarak karşısındakini bezdirmek anlamında.

KAFA ÜTİLEMAĞI :

Gereğinden çok konuşarak karşısındakini bezdirmek anlamında.

KAFASI HED DAŞINA DEGDİ :

Birisi ona haddini bildirdi veya zaman ona öyle bir ders verdi ki asıl zarara uğrayanın sonunda kendisi olduğunu anladı anlamında.

KAFASINA KOMIŞ Bİ KERE :

Ne yapılırsa yapılsın, ne söylenirse söylensin düşüncesinden, yapacağından caymayan kişiler için.

KAFASINI GÖZİNİ YARMAĞI :

Bir yazıyı yanlış ve eksik okumak anlamında.

KAFAYI YORMA LO :

Kafana takmana, dert edinmene gerek yok, senin de benim

de boyumu aşar anlamında olup Urfa kültüründe yediden yetmiş kullanılan bire düşünce biçimidir.

KALADAN HENDEGE Mİ ATLADIY :

Çok önemli bir iş mi başardın sanki anlamında.

KALAYÇI ŞEGİRDİ KİMİN :

Yüzü gözü kir pas içinde olan çocuklar için.

KALÇASI KIRIĞA ZİYARAT NE YAPSIN :

Kötü özelliklerini bir türlü bırakmayan, öğüt dinlemeyen, uslanmayan kişiler için.

KAMBİR ÜSTİNE ZAMBİR :

Bu kadar bela yetmezmiş gibi anlamında.

KAMKA KİMİN BOĞAZINA ÇAHILMAH :

Kuru bir yiyecek nedeniyle boğazında kalıp yutamamak.

KAN AĞLIYIP KARA BAĞLAMAH :

Çok ağlayarak yas tutmak.

KAN AHİY, 'ELEM BAHIY :

Ortaya çıkıp birine veya birilerine meydan okuyanlar tarafından kullanılır.

KAN ALACAĞ DAMARI YOH :

Kendisinden hiçbir şey beklenemeyecek kadar yoksul kişiler için.

KAN ÇİHATMAH :

Birinin canına kıyarak kan davası çıkmasına neden olmak.

KAN ÉDİP KAPISINA DÜŞMAH :

Birisini öldürüp güçlü birine sığınmak anlamına geldiği gibi öldürdüğü kişinin sahiplerine sığınarak onlardan af ve aman dilemek anlamında.

KAN ÉTMAH :

Birinin canına kıyarak kan davası çıkmasına neden olmak.

KAN KUSANA ALTIN SİLEPÇE TUTMAH :

Derdi büyük olan, can derdine düşmüş olan kişilere dünya malından, servetinden söz ederek umut aşılama çalışmak anlamında.

KAN S..IRTMAH :

Hayatından bezdirmek anlamında.

KAANA KAN DÜŞMAN :

Birbirinin kanını dökecek kadar birbirine düşman.

KANI İÇİNE AĞMAH :

Olanlara, yapılanlara çaresiz kalarak susmayı tercih etmek anlamında.

KANINA EKMEK DORĞAMAH :

Aşırı bir düşmanlık gütmek anlamında.

KANINA P..INA PÖLENMAH :

Yaptığı bir hata, söylediği bir söz yüzünden azarlanarak rezil olmak anlamında.

KANLAR SU OLMİŞ :

İnsana kıymak, insan öldürmek gündelik olaylar haline geldi, kolaylaştı anlamında.

KANLI EVİNDE KANLI CİGERİM Mİ KALDI :

Benim onlarla kavgalık bir ilişkim yok, onlar benim babamı öldürmedi, onlarla çözümlenecek bir problemim yok, intikam gibi bir derdim de yok, beni hiç ilgilendirmiyor gibi anlamlar içerir.

KANLI KÉNLİ OLMAH :

Birbirinin kanını dökecek kadar düşman haline gelmek.

KANLI KİMİN YARVALMAH :

Aşırı bir şekilde, gözyaşı dökerek affını istemek veya yalvardığı kişiden isteklerinin karşılanmasını istemek.

KAPI TAÇA KIRMAH :

Herhangi bir yerden herhangi bir yolla para kopararak ihtiyaçlarını karşılamak veya yiyip içerek eğlenmek.

KAPILARA BİTMİYESEN :

Fazla yaşamayasın, rahat yüzü görmeyesin, hiçbir yerde barına mayasın anlamında.

KAPISIZ YÉRDEN Mİ ÇİHTİY :

Bir yere girerken veya bir yerden çıkarken kapıyı kapatmayı aklına getiremeyenlere söylenir.

KARA ÇARPANA :

Esmer benizli ve çok çirkin kişiler için.

ĞARA FATÉ'YİN ĞARARTMASI :

Felaket tellallığı yapan kişilerin söyledikleri sözler için.

ĞARAGÜN DOSTI :

En sıkışık anımızda yanımızda olmayı tercih eden kişiler için.

ĞARA GÜN ÉTMAH :

Yaşadığı günleri yas tutarak geçirmek.

ĞARAKOYIN MALI :

Cılız, yaşlı, terk edilmiş binek hayvanları için.

ĞARA MESTUFAN :

Esmer benizli ve çok çirkin kişiler için.

ĞARA MOR OLA :

Haram olsun anlamında.

ĞARA ÜZİME BENK DÜŞTİ :

Beklediğimiz sonuç için ümit ışığı belirdi anlamında.

ĞARA YAZILI :

Şansı bir türlü gülmeyen, felaketten felakete uğrayan anlamındadır.

ĞARA YÉR YÉRIY OLA :

Bu dünyada sana uygun bir yer yok, öl ve sonsuza kadar toprakta kal anlamında.

ĞARAÇI KIZI SAĞKIZ ÇÉYNER AMMA O DADINI GETİRİR :

Yaptığı işin, söylediği sözün, yaşadığı anın, sürdürdüğü keyfin tadını doya doya çıkaran kişiler için.

ĞARADA ÖLİM YOĞ :

Artık bize kimse zarar veremez anlamında.

ĞARDA GEZER, İZİNİ BELLİ ÉTMEZ :

İşlerini ustalıkla ve gizlice yapan kişiler için.

ĞARIN ĞARIN DEĞİL; ĖARIN :

Çok fazla yemek yiyen kişiler için.

ĞARINÇA DÜ'ESİ KİMİN :

Kargacık burgacık yazılar için.

ĞARINÇANIN ĞAVUMI ÇİĞTI, Bİ AYAĞI TOPPAL ÇİĞTI :

Toplumca hor görülmüş, ezilmiş bir kişinin suçlandığı bir olay sırasında umulmayan ve yine ezik bir kişi tarafından savunul-

ması durumunda söylenir.

KAİNÇIYA BİNSE BİLİNİ İNCİTMEZ :

O kadar ustadır ki, yapacağını yapar, istediği kötülüğü yapar ama kimseye hissettirmez anlamında.

KAİNÇIYA CAN VÉREN ALLAH :

Ümitsizce çırpınan kişileri teselli etmek için söylenen “ Allah’tan umut kesilmez; O, her şeye kadirdir.” anlamındaki söz.

KARLANĞUÇ HEÇ LEGLEGİ YALDADIY :

Düşünme yeteneği kıt iki insandan birinin karşısındakini kandırmaya çalışması durumunda söylenir.

KARNI ARGİSA BENDEN BİLİR :

Bana o kadar düşmandır ki başına gelen veya gelecek her kötülüğü benim yaptığımı sanır anlamında.

KARNI BIRNINDA :

Hamile olup doğumu yakın kadınlar için.

KARNIM KAZAN, AĞZIM OZAN OLDI :

İçimde tuta tuta içim kazan gibi kaynamaya başladı. Bu yüzden söylemek zorunda kaldım, söyleye söyleye ben bıktım ama siz yine de bana aldırmadınız anlamındadır.

KARNINA DAŞ BAĞLAMAH :

Açlık hissini bastırmaya çalışmak anlamında.

KARNINA VURMIŞLAR, DÉMİŞ AH BÉLİM :

Toplumda sahipsiz insanların hep ezildiğini, arkası olan kişilere kimsenin ilişemeyeceğini anlatmak için.

KARNIYA ‘ÜM ÜMLER Mİ GİRDİ :

Konuşması gerektiği halde konuşmayan, yutkunmakla yetinen kişiler için.

KARNIYA YİYİCİLER Mİ GİRDİ :

Çok fazla yemek yiyenler için.

KARPIZI YÉRE VURIM MI :

Karşısındaki insana sırlarını herkese duyurayım mı, suçunu veya suçlarını söyleyeyim mi anlamında.

KARŞIMA KARŞI :

Karşı karşıya gelmek, rakip olmak anlamında.

KARŞISINA GETİRMAH :

Kendi yaptığı iyilik veya kötülüğe günün birinde muhatap olmak.

KART KAZIHI :

Belirli bir yaşa geldiği halde hala çocuk gibi davranan kişiler için.

KASSAP ET DİRDİNDE, GİÇİ CAN DİRDİNDE :

Birilerinin yaptığı hesaplar birilerinin zararı veya hayatı üzerine kurulabilir anlamında.

KASSAP ET KEYTİNDE, KÖYİN CAN KEYTİNDE :

Birilerinin yaptığı hesaplar birilerinin zararı veya hayatı üzerine kurulabilir anlamında.

KASSAP PİSİĞİ :

Bir çıkar umarak ayaklar altında dolaşan kişiler için.

KAŞINA KAŞINA, ÇİHTİ OCAH BAŞINA :

Hatalarına göz yumularak şımartılan, her şımarıklığı yapmaya gözü kesen ve kendini bir şey sanmaya başlayan kişiler için.

KAŞŞIH DÜŞMANI (DÜŞMANLARI):

Ev halkı, ekmek bekleyen evdeki hanım ve çocuklar.

KAŞŞIĞIN SAPINDAN GÖZİNİ ÇİHATMAH :

İyilik yapar gibi görünerek kötülük yapmak, zarar vermek.

KAŞŞIH DEĞİŞTİRMAH :

Tutumunu değiştirmek, taktik değiştirmek, daha önce söyledikleriyle uyuşmayan sözler söylemek.

KAŞŞIHANAN TOPLIYIH, ÇÖMÇEDEN DAĞIDIYIH :

Kuruş kuruş kazandığımız paralar herhangi bir nedenle toplu olarak elimizden çıkıyor, kazancımızı yiyemiyoruz anlamında.

KAVUN MIDI, G..İNDEN KOHLIYIM :

Nasıl bilebilirdim ki anlamında.

KAYA, Bİ DA SİYE Bİ PAYA :

Gün senin günün, hadi biraz övün, sevin, gururlan anlamında.

KAYNAMAĞA ÖKİZ ETİ :

Pişmeyen etler için kullanıldığı gibi söylenenleri anlamayan ve ya zor anlayanlar için de kullanılır.

KAYNANA, BAŞİY KAYNARDA (TANDIRDA) YANA :

Kaynanasıyla yıldızı bir türlü barışmayan gelinler tarafından söylenir.

ĞAYNANALAR ZABANIKEN GELİN, GELİNLER ZABANIKEN ĞAYNANA OLDIĞ :

“Genç bir gelinken de, yaşlı bir kaynana iken de zulme uğradım, ezilen hep ben oldum, yüzüm gülmedi.” anlamındaki bir yakınma sözüdür.

ĞAYNANAM BENİ ĞEYİRDİ, ÇEKTİ BUDIMI AYIRDI
Yakınlarım beni kayırmak, korumak adına farkında olmadan bana zarar veriyorlar anlamında.

ĞAYNANAY SENİ SEVİY :

Bir yerde yemek yenirken içeri giren kişilere söylenir.

ĞAYNIMIN ĞARDAŞI :

Kocam anlamındadır. Kadının “kocam” demesi halinde alay konusu olacağı büyüklerinin bulunduğu ortamlarda, kadın bunun yerine ya “kaynımın kardaşı” ya da “uşağların babası” gibi sözler kullanmayı tercih eder.

ĞAZ MI UÇIRIYIĞ, ĞUŞ MI :

Söylenen sözü dinlemeyen veya söyleyenin tekrarlamasını isteyen kişilere cevap olarak söylenir.

ĞAZZIĞA ÇEKMAĞ :

Aşırı biçimde cezalandırmak, bir işi yaptırmak için şiddet kullanmak gibi iki ayrı anlamı vardır.

ĞEBİR SUVALI :

Muhatabını cevap vermekte zorlayan sorular için.

ĞEDASINI ALMAĞ :

Ona gelecek derdin, kötülüğün kendisine gelmesini dilemek.

ĞEDAY BELAY CANIMA :

Senin başına gelecek dertler benim başıma gelsin, sana kıyamam anlamında.

ĞEDDİ ĞEDER :

Yeteri kadar anlamında.

ĞEHET OLDI HA :

Göğre mi çekildi, birden ortadan kayboldu, nedense piyasa-

dan çekildi anlamında.

KEHİR ÜZİNDEN LÜTFE URĞAMAḤ :

Gördüğü kötülük, haksızlıktan sonra şansı açılmak, yükselmek, kazancı artmak anlamında.

KELBİ CİFİT MEHLEŚİ :

İyi niyetli olmayan, karamsar, kötümser, şüpheli kişiler için.

KELBİ ḤÜLḤÜLLİ :

İyi niyetli olmayan, karamsar, kötümser, şüpheli kişiler için.

KELBİNE ALMAḤ :

Bir sözünden, bir davranışından dolayı birini sevimsiz bulmak, ona düşman olmak.

KELBİNE GÖRE VÉRMAḤ :

İyi niyetlilerin iyiliklerle, kötü niyetlilerin kötülüklerle karşılaşması durumunda söylenir.

KELEMİNDEN KAN DAMLİY :

Bir anlamı yazmakta üşengeç davranmak olan bu deyimini daha çok kullanıldığı anlam yazarken etkili bir dil kullanmaktır.

KELEMİNİ KIRMAḤ :

Birinin ölüm veya öldürme kararını vermek.

KELEBE ÇEKMAḤ :

Terbiye etmeye, eğitmeye çalışmak.

KELEBE KOYMAḤ :

Hizaya getirmek, terbiye etmek, eğitmek, istediği duruma getirmek.

KELESİ BİR :

Çıkarları aynı noktalarda kesişiyor anlamında.

KEENDİ BENT OLMAḤ :

İçinde bulunduğu şartlara esir düşmek, çaresiz kalmak, eli ayağı bağlanmak anlamlarında.

KENERE BOĞAZI :

Havadar olan ve bol rüzgâr alan yer.

KERBİĞİT 'EKLİ :

Yoksul kişinin bulup söylediği itibar edilmeyen çözüm yolu

anlamında.

KERİ KEYZAZ :

Kötü huylarından vazgeçmeyen yaşlı kadınlar için.

KERİ KIZ 'EKLİ :

Evlenemediği, evde kaldığı için bunalım geçirdiğine kanaat getirilen kızın bulduğu itibar edilmeyen çözüm yolu anlamında.

KERİ KIZIN DİRDİ VAR, İÇERSİNDE KURDI VAR :

Çoktandır sakladığı bir sırrının veya derdinin olduğunu hissettirecek sözler söyleyen kişiler için.

KERİP YELLEHÇİSİ :

Hemşehrilerinden çok yabancılara değer verip şirin görülmeye çalışan kişiler için.

KEZAYI KUDRET :

Şans eseri anlamında.

KİCİH (KİCİT) VERMAH :

Söz ve davranışlarıyla sevimsiz bulduğu veya düşmanlık ettiği kişi veya kişileri kızdırmak anlamında.

KİL KEDEH :

Topaç çevirme terimi olarak kullanılmakla beraber iyi giyimli, iyi görüntü veren kişiler için de kullanılır.

KİLİ KIRH PÖLİY :

Çok dikkatli davranan, ince eleyip sık dokuyan kişiler için.

KİLİCİNİ SINAMAH :

Gücünün ve etkisinin kimlere veya hangi çevrelere tesir ettiğini öğrenmek için deneme yapmak anlamında.

KİLİÇ KİMİN DORĞİ :

Zorluklar ve baskılar karşısında eğilmeyen, doğruluktan şaşmayan kişiler için.

KİNA YAHHMAH :

Başkasını acısına, felaketine sevinmek anlamında.

KİNCİFİR KUTISI :

Çok hareketli ve şuh davranan kadınlar için.

KİNCİFİRLİH ÉTMAH :

Bir düşüncede kalmamak, işine geldiği için fikir değiştirmekte sakınca görmemek anlamında.

KİNYAN KINAMDAN YAHSIN :

Benim başıma gelenler beni kınayanların da başına gelsin anlamında.

KIRACA ÇEKMAH :

Kendisine verilen işi yapmamak için bahane ve mazeret üreterek yapmamaya, tavsatmaya çalışmak.

KIRAN SÜPİRMAH :

Bulaşıcı ve kitle halinde ölümlere neden olan bir hastalıktan ölmek.

KIRANDAN KIRH EKSİK :

Sayısı çok mu önemli, sayılamayacak kadar çok anlamında.

KIRDIĞI CEVİZ KIRHI GÉÇTİ :

İşlediği suçların sayısı bir hayli oldu, artık iyi bir cezayı hak etti anlamında.

KIRH DELİLER :

Delice işler yapan, bu yüzden garipsenen arkadaş toplulukları veya akrabalık bağı taşıyan kişiler için.

KIRH KAPININ İTİ :

Yaşamını sürdürmek için her kapıdan geçim sağlamayı, herkese köpeklik etmeyi yeğleyen kişiler için.

KIRH KATIR MI, KIRH SATIR MI :

Cezayı hak ettin, kurtuluşun yok. Ölümünden ölüm beğen anlamında.

KIRH KAPI ETBE'ESİ :

Yaşamını sürdürmek için her kapıdan geçim sağlamayı, herkese köpeklik etmeyi yeğleyen kişiler için.

KIRH KAZZIĞA ÇEKMAH :

Bıkmadan, usanmadan sürekli zorluk çıkarmak veya bir işi yapmak için durmadan şart ileri sürmek anlamında.

KIRH ÖKSİZZEN Bİ MAĞARADA MI KALDIY :

İçinde bulunduğu sıkıntıyı abartarak anlatan kişilere söylenir.

KIRH TÉLLİ :

Herkesin nabzına göre şerbet veren, göze girmeyi bu yolla sağlamaya çalışan, ortama ve kişiye göre hareket etmeye çalışan, herkesi alkışlayan kişiler veya rengini belli etmeyen kişiler için.

ƘIRƘ TEPPIK VURMIŞ :

Çoktan sınırları aşmış, azgınlıkta herkesi geçmiş kişiler için.

ƘIRƘ YAŞADIƘ, ALTIMIZA İŞEDIƘ

Bu kadar yıl yaşadıkdan, bu kadar zorluk çektikten, bu kadar yıl-özlem duyduktan sonra elimize zorla bu fırsat geçti, bunu da bize çok görmeyin anlamında.

ƘIRƘ YILIN BAŞI :

Çok nadir olarak anlamında.

ƘIRƘIY ÇIHTI MI :

Sen de büyüdün bize laf mı yetiştiriyorsun, akıl mı veriyorsun, bize göre bebek sayılırsın veya sıran geldi mi, müddetin doldumu anlamlarında.

ƘIRƘLILARNAN ƘUNDAƘLANIY :

Hiç büyümeyen çocuklara hatta bebekler özgü hareketler ve şımarıklıklar yapanlar için.

ƘIRƘAN ÉDEN HALAYIƘ :

Bir evde sözü ve hükmü geçmediği halde söz götürüp getirerek, dedikodu yaparak aile fertlerini birbirine düşüren, olayı kavga boyutuna kadar taşıyan kişiler için.

ƘIRMIZI MÉŞİN, PARA PÉŞİN :

Bu alışveriş para peşin olursa gerçekleşir anlamında.

ƘIRNAVA GELMAƘ :

Aslında kediler için kullanılan bu deyim, şehveti zirve yapmış kişiler için de kullanılır.

ƘIRRÉTE ƘALMAƘ :

Sona kalmak anlamında.

ƘİSMETİNE TEPPIK VURIY :

Yaptığı hareketler, söylediği sözlerle kendisine yapılacak bütün yardımlara farkında olmadan engel olmak.

ƘİSSİY YOLLADIM HAMIRA, UZINI SERDİM ƘESSİRE :

Herkesin kapasitesine göre bir iş olduğu anlamına geldiği gibi kısa

boyluların uzun boylulardan daha çok işe yaradığını, becerikli olduğunu anlatmak için.-

KIŞ KİYAMAT :

Kışın en soğuk, en zorlu günleri anlamında.

KITLIHTA BAŞIMI MI YAĞLADIY :

Bana şimdiye kadar ne iyiliğin dokundu, en zor günlerde benim için ne yaptın ki anlamında.

KITLIYAMUT :

Ölmeyecek kadar kıt imkânlarla anlamında.

KİYAMAT KAZZİĞİNDAN KOPTI :

Büyük bir olay ve olay sonucunda büyük bir kavga çıktı anlamında.

KIZ EVİNİN ÇIRASI :

Bir evde, bir odada lambaların veya ampullerin sönük yandığını anlatmak için kullanılan bir benzetme.

KIZIM SİYE SÖLİYEM, GELİN SEN AYNA :

Bir sözü başkasına yönelterek başka birine veya birilerine söz anlatmaya veya dokundurmaya çalışmak anlamında.

KIZKEN KIZDIRASAN :

Daha gençken ateşli bir hastalığa düşüp ölesin, dünyadan mura-dını almayasın anlamında bir bed dua.

KOHI ÇİHATMAH :

Cuma gecelerinde ve diğer kandil gecelerinde konu komşuya , fu-karaya dağıtılmak üzere evlerde yemek yapmak. Bu gelenek a-partman kültürüyle unutulur gibi olmuşsa da hala yaşatılmakta-dır. Genelde içli köfte, ağzı açık, ağzı yumuk gibi ara sıcak yemek-ler kızartılarak sıcak sıcak dağıtılır. En yoksul aileler bile en azın dan “bişe” denen açılmış sade hamuru kızartarak konu komşuya dağıtır ve bu geleneğe katkı sunarlar.

KOHİSİ ÇİHTİ :

Gizli tutulan bir olayın, saklanan sırrın ortaya çıkması, duyulması durumunda.

KOHLİYANIN BİRNI DÜŞER

Yanlış bir dostun, bir insanın kusurları onunla samimi olunca anla-

şılır.

KOL YÉTMEZ, KERVAN GÉTMEZ :

Çok uzak ve ıssız diyarlar için.

KOMADİYİZ İKİ YARPAH OLAH :

Mutlu olmamıza engel oldunuz anlamında.

KONŞIYA KIZMIŞ, ETİNİ PİSİGE YİDİRİY :

Birilerine kızdığı için kendi rızkını bile feda ederek başkalarının önüne atmak anlamında.

KUCAĞIMIZDA OTIRİY, SEKŞELİMİZİ YOLİY :

Bizim sayemizde yaşamına devam ediyor, sayısız nimetlerimizden yararlanıyor ama diğer taraftan bize kötülük etmeyi bir marifet sayıyor anlamında.

KUCAĞINA OTIRMAH :

Bazı nedenlerden dolayı birine teslim olmak, onun her dediğini yapmaya kendini mecbur hissetmek.

KULAĞI DELİK :

Toplumda söylenen her sözden, çıkan her olaydan haberdar olan meraklı kişiler için.

KULAĞI DOLISI :

Sabrı ve dayanma gücünü tüketecek ölçüde söz kalabalığı anlamında.

KULAĞIMA TEZZEK ASARAM (ASIP OYNARAM) :

Olmasına inanmadığı bir işin olması, gerçekleşmesi durumunda gülünç bir duruma düşmeyi göze alarak alacağı tavrı açıklamak için söylenen bir alay sözü anlamında kullanıldığı gibi bir işin olmayacağına kendince güvence vermek anlamında da kullanılır.

KULAĞINA KURKURŞIN AHMIŞ :

Söylenen sözleri duymayan kişiler için.

KULAĞINA SU KAÇIRMAH :

Bir şeyler bildiğini veya olacağını vehmettirerek, üstü kapalı haber vererek karşısındaki insanı huzursuz etmek.

KULAĞINI TUT, KELLESİ ELİYE GELSİN :

Cılız kişilerin durumunu betimlemek için.

KULAĞININ ÜSTİNE YATMAH :

Acilen yapılması gereken bir işi yapmak veya bunun için yorulmak işine gelmediğinden duymazlıktan gelmek veya ertelemek.

ḲULAH ASMAMAH :

Ciddiye almamak, aldırış etmemek anlamında.

ḲULBİYE ḲARŞI :

Kuzey rüzgârlarına kapalı olduğundan kışı sıcak olan evler için kul-lanıldığı gibi, dua veya beddua eden kişilerin kibleye dönerek Al-lah'a yönelmelerini anlatmak için de kullanılır.

ḲULHÜVALLAH OHİMAH :

Belayı kendinden uzak tutmaya çalışmak, belaya bulaşmamak için yakarılarda bulunmak anlamında.

ḲULINCI ḲAḤMAH :

Uzun süre eğilerek iş yapmak zorunluluğundan doğan omuz tutul-ması.

ḲULP TAḤMAH :

Bir şeyi beğenmemek için o şeyde bulunmayan kusurlar icat et-mek.

ḲURADA BUḤÇASI :

Parça kumaşlardan dikilip içine yine kumaş artıkları doldurulan bohçadır. Deyim olarak her konudan her sözden bölük pörçük haberdar olan, her şeyden haberdar olduğunu sanan ama hiçbir şeyden haberdar olmayan kişiler için kullanılır.

ḲURBAN OLDIĞIM BEKMEZ, OLAN BALI BEGENMEZ :

Kendinden üstün nitelikleri bulunan kişileri beğenmeyerek onlar-da kusur bulmaya çalışan kompleksli kişilerle alay etmek için.

ḲURBAN OLIM O DE'VIYA, SEBBEḤE ḲALA SAVIYA :

Bir olayın çözümü geciktikçe o olayın çözülmesi zorlaşır, olayı çözmesi gerekenler de olması gereken duyarlılıklarını kaybeder anlamında.

ḲURBANA ḤUDÉ :

Kürtçeden dilimize girmiş, Allah'ına kurban anlamında hem takdir hem alay anlamı içeren söz.

ḲURBANAM SEḲḲELİYE, NOLİY İZ GETİRME BİYE :

Sakalina, saçına, yoluna kurban olurum ama ne olur bize söz getirme, bize sakın bir bela gelmesine izin ve meydan verme anlamında bir rica.

ĞURDA ĞUŐA AMANAT :

Önlem almadan geride bırakılan çoluk çocuk, akraba ve mal, servet için kullanılır.

ĞURDA ĞUŐA YİM OLMAĞ :

Sahipsizlikten, ilgisizlikten veya sonu bilinmeyen bir serüvene atılmak gibi nedenlerle bilinmeyen bir biçimde yok olmak, ortadan kalkmak.

ĞURDI ĞUZIYA BOĞDIRMAĞ :

Toplumsal ve doğal dengeleri bozmak, insanları galeyana getirmek adına haksızlıklara hız ve yön vermek.

ĞURDIN BOĞAZINA ĞUYRIĞ ASİY :

Güvenilmez bir kişiyi emanetçi olarak seçen kişiler için.

ĞURDINI TÖKMAĞ :

Doyasıya eğlenmek anlamında.

ĞURI AĞACA ĞAN, YIMIRTIYA CAN VÉREN ALLAH :

Allah'tan ümit kesilmez anlamında.

ĞURI BÜHTAN :

Aslı astarı olmayan iftira veya dedikodu anlamında.

ĞURI ĞALABALIĞ :

Bir işe yaramayan topluluk anlamında.

ĞURICA ĞURBANİY OLIM, AĞÇA KESEME TOHANMA :

Söze gelince sana canımı bile veririm ancak cebimden beş kuruş çıkmamak şartıyla.

ĞURIŞA TAĞLA ATMAĞ :

Parasız kalmak anlamında.

ĞURĞA YATMAĞ :

Kuluçkaya yatmak anlamında olan bu deyim yerinden kalkmaya üşenen kişiler için kullanılır.

ĞURKINI SAVUTMAMAĞ :

Kuluçkaya yatmak anlamında olan bu deyim yerinden kalkmaya üşenen kişiler ile evde oturmayı tercih edip işi gücü, eşi dostu ih-

mal eden kişiler için kullanılır.

ĞURSAĞI DAR :

Sır tutamayan, sözünü kendine saklayamayan, geveze kişiler için.

ĞURSAĞI GÉNİŞ :

Sır tutabilen, ketum, sözünü kendine saklayabilen, çabuk kızmayan, sabırlı kişiler için.

ĞURT DÜŞE SİYE :

Yerinde duramayan, hareketli, zapt edilemeyen kişiler için kullanıldığı gibi gevezelik eden, ortamı karıştırmaya çalışan kişiler için de kullanılır.

ĞURT DÜŞMAH :

Hem şüphelenmek hem de yerinde duramayacak kadar hareketli olmak anlamlarını taşır.

ĞURT ĞAYNAMAH :

Yerinde duramayacak kadar hareketli olmak.

ĞURT ĞURT, GEL BENİ YUT :

Söylediğı sözlerle belayı üstüne çekmek, belaya davetiye çıkarmak anlamında.

ĞURTTAN ĞİYAMATA GÉTMAH :

Sonu bilinmeyen bir serüvene atılmak.

ĞURTTAN ĞİYAMATA ĞALASAN :

Ölmeyesin, kıyamete kadar yaşıyasın, başına gelmeyen şey kalmasın, kahrolarak yaşa, ölüm ara, ölüm eline geçmesin anlamında beddua.

ĞURTTAN YİR, ĞUZIDAN ŞİVAN ÉDER :

Suç işleyen, birilerini mağdur edenlerden biri olduğu halde bunu yapmamış gibi görünerek mağdur olanlarla beraber ağlayan iki yüzlü, çıkarıcı kişiler için.

ĞUSIRIYA DELLEKLER BAHSİN :

Kusuru çok büyük olduğu halde bunu küçük bir özür dilemeyle geçiştirmeye çalışan kişilere söylenir.

ĞUŞ DAŞA RASGELDİ :

Büyük bir rastlantı eseri olarak anlamında.

ĞUŞ ĞEFESE GİRDİ :

İstenen sonuca ulaşıldı, kurulan tuzak başarılı oldu, istediğimiz kişi elimize düştü gibi anlamlar içerir.

KUŞ SÜDİ, CAN DERMENİ :

Sofra mükellef bir sofraydı, sofranın hiçbir eksiği yoktu anlamında.

KUŞ UÇMAZ, KOLAN GÖÇMEZ :

Çok uzak, ıssız bir yer anlamında.

KUTI KURIMAH :

Çok korkmak anlamında.

KUVET VÉRMAH :

Çiftçiye harmanda ödemesi koşuluyla borç vererek çiftçinin geliri-ne ortak olmak.

KUYISINI KAZMAH :

Düşmanlık güttüğü bi,rinin düşmesi için tuzak hazırlamak ve düşmanın bu tuzağa düşmesi için elinden geleni yapmak anlamında.

KUYRIĞI KAPTIRMAH :

Birinin tuzağına düşmek anlamına geldiği gibi ciddiyetini ve ağırlığını kaybederek çevresiyle yüz göz olmak anlamına da gelir.

KUYRIĞINA BAHA BAHA GÉTMAH :

Umdüğünü bulamayarak hüsrarla bir yerden ayrılmak anlamında.

KUYRIĞINA GELMAH :

İşin son fakat en zahmetli, en ustalık isteyen aşamasına gelmek anlamında.

KUYRIĞINA TENKE BAĞLAMAH :

Karşısındakini mağlup ve mahcup duruma düşürerek onun meydanı terk etmesine neden olmak.

KUYRIĞINNAN OYNİY :

Hatalı davranışlarda bulunarak, hatalı sözler söyleyerek, takılması gereken kişilere takılarak dengesizleşen, köpekçe hareketler yapan kişiler için.

KUYRIH ACISI :

Geçmişte yaşanan bir olaydan zarar gören ve bunun acısıyla yaşayan kişilerin içinde bulundukları ruh hali anlamında.

 UYRIHLI YALAN :

Ger ek olmadı ı ayan beyan belli olan yalan s zler i in kullanıldı ı gibi s slenerek akla b r nd r lmeye  alı ılan ustaca s ylenmi  yalanlar i in de kullanılır.

 UZILARDAN  IRPIL Y :

Ya ına uygun olmayan gen lerle oturup kalkan, gezen ya lı ki iler i in.

K

KÂĞIT YAPMAH :

Muska yazmak.

KÂR KUDIRDI, SERMİYEYİ BATIRDI:

Bir işten zarar eden ve batan kişinin “Niçin böyle oldu?” diye soranlara kendi kendisiyle alay eder biçimde verdiği cevap.

KÂRI PİSİGE YÜKLEMAH :

İflas etmek anlamında.

KÂTİBİ HÜRÜF :

Okuması yazması zayıf kişilerle alay etmek için.

KÉF BİZİM KÉFİMİZ, HESAN AĞIYA NE :

Bizim mutluluğumuz, eğlencemiz başkasını ilgilendirmez anlamında.

KÉF DÉDİĞİY SERÇE P.I :

Mutlu olmak için, eğlenmek için fazla bir neden gerekmez, bu anlar çok kısa sürse de bunun tadı çıkarılmalı anlamında.

KÉFÇİLİĞİ ÖLDİRMAH :

Mutluluğunu aşırı bir biçimde göstererek çevresini rahatsız eden kişiler için.

KEFİN HIRHIZI :

Başkalarının dar zamanlarında onların bu durumlarından yararlanmakta hiç tereddüt etmeyecek kişiler için.

KEFİN PARAM OLSIN :

Hiç param yok veya bundan başka param yok anlamında bir tür yemin.

KÉFİNİ YÉRİTMAH :

Etrafını kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak mutlu olmayı

tercih etmek anlamında.

KEFİNİ YIRTTI :

Geçirdiği kazadan aldığı yaralardan veya geçirdiği ağır hastalıktan kurtulup, ölüm tehlikesini atlatıp yaşama dönen kişiler için.

KEL BAŞA GEMİK DARAH

Gereksiz harcamalar için kullanıldığı gibi soruna çözüm olma niteliği taşımayan sadece masraf kapısı açan harcamalar için de kullanılır. .

KEL BAŞA ŞİMŞİR DARAH :

Gereksiz harcamalar için kullanıldığı gibi soruna çözüm olma niteliği taşımayan sadece masraf kapısı açan harcamalar için de kullanılır.

KELEMEN, BEN Bİ İŞE GELEMEM :

İşine gelmeyen, kendisini sıkıntıya ve masrafa sokacak işlere girişmek istemeyen kişiler tarafından kullanılır.

KELEŞ, ÖPİŞİ BELEŞ :

Saçı olmayan kişilerle alay etmek için.

KELLE Mİ OLDI :

Bir türlü pişip sofraya gelemeyen, gelmekte geciken yemekler için..

KELLENİN KEFİ GELDİ, AĞANIN KÉFİ GELDİ :

Ocakta kelle pişmeye yakın hale gelince tatlı bir sabırsızlık içine girmek anlamını taşıyan bu deyim, istenen sonuca ulaşmaya yakın olduğunu anlayan ve tatlı bir sabır ve heyecan içinde bekleyen kişiler için kullanılır.

KEM 'EYAR :

Kişiliği bozuk, verdiği sözde durmayan, her an hata yapmaya müsait, güven vermeyen kişiler için kullanılmakla beraber küçük çocuklara iltifat olarak da kullanılır.

KEMENİN OTI GÖZİKTİ :

İşin gerçekleşmesi, sonuçlanması için bir ümit ışığı belirdi anlamında.

KEMMİN, BEKLE SİYE SU GELİY :

Boş ümitlerle yaşamayı, bu yüzden yapacağı işleri hep erteleme-

yi alışkanlık alışkanlık haline getirenlere söylenir.

KEPEK YİMİŞ :

Mecali ve dengesi yeterli olmadığı için yürürken veya koşarken sık sık düşen çocuklar için.

KEPİR KESMAH :

Bir yere kestirme bir yoldan gitmek.

KERMELİ İLAN :

Kendi kendini gizlemeyi başaran yaşlı ve tehlikeli kişiler için.

KERRAT KESMAH :

Çokça, hesapsızca para kazanmak.

KESİM KESMAH :

Evlenme ritüellerinden biridir. Kız tarafının, oğlan tarafına kızı vermek için isteklerini, şartlarını bildirmek amacıyla göndereceği listeyi hazırlamak.

KESMİK ALAVİ (ATAŞI) KİMİN :

Çabuk parlayan fakat çabuk geçen öfkeler için.

KESTİM ÇİHTİM :

Bir işi, bir oyunu işine gelmediği için yarıda bırakan kişiler tarafından söylenir.

KÊŞİR SEHEBİ :

Bildiğini merak uyandırmak amacıyla saklayarak kendini ağıra satan kişiler için.

KÊŞİR SAHLAMAH :

Bildiğini merak uyandırmak amacıyla saklamak.

KÊŞİŞİN BORCINI VÉRİY :

Küçük abdestini yapıyor anlamında.

KETEN KÖYNEGİ :

Değerli olması bakımından kendi türünün lezzetli ve pahalı olan fıstık ve incir cinsi.

KİFTİ KİREÇ OLMAH :

Korkudan rengi atmak, sararmak.

KİFTİ LEHT OLMAH :

Yorgunluktan bitkin hale gelmek.

KİLİT ÇEKME :

Hepsi birden, herhangi birini ayırmadan anlamında.

KİM İTİRDİ, KİM BULA :

Ortadan kaybolan, uzun süre ortalıkta görünmeyen kişiler için.

KİRLİ ÇİHİN :

Her zaman bir para tedariki olduğu halde bunu çevresine hissettirmemeye çalışan kişiler için.

KİRMEN'DE HALI TOHİNİY AMMA ÉNİNE Mİ UZININA MI :

Ustalığıyla veya aldığı eğitimle değil duyduklarıyla bir iş yapmaya çalışan ve başarısız olan kişiler için.

KÔR ÇİHİN :

Her zaman cebinde veya yanında ihtiyaten para bulundurduğu halde bunu gizlemeyi başaran kişiler için.

KÔR KIZ MISAN:

Elinden hiçbir iş gelmeyen veya hiçbir işe girişmeye cesaret edemeyen kişiler için kullanıldığı gibi kabiliyetsiz anlamında da kullanılır.

KÔR KÔRA CIRT DÉMİŞ :

Kendi kusurunu görmeyip aynı kusuru bir başkasında görünce o kusuru diline dolayıp eğlenen kişiler için.

KÔR NENEM BİLE BİLİR (YAPAR) :

Verilen cevabı, yapılan işi küçümsemek için.

KÔR PAĞLA :

Değersiz veya defolu eşya anlamında.

KÔRA FEHEM OLMAH:

Basireti bağlanmak, heyecan veya korkudan ne yapacağını, ne söyleyeceğini şaşırarak tepkisiz kalmak.

KÔR OCAH:

Çocuğu olmayan çiftler için kullanılır.

KÔR 'ÜMER, BINI SENDEN KİM UMAR :

Kendisinden bir şey umulmayan kişinin umulmayan bir başarı göstermesi durumunda kullanılır.

KÔRA 'EYNE SATİY :

Bir malı alıcısı olmayana pazarlayan, bir işi ilgisi olmayan birine söyleyen, yanlış yerde yanlış işler yapan, işini bilmeyen, işin

acemisi olan ve bunların sonucunda başarısız olan kişiler için.

KÔRA GÖRE ŞAŞI :

Fazla kusurlu olanlara göre kusuru daha az olan kişiler veya yapılan işler anlamında.

KÔRI GÖZLENDİRİY :

Görmeyenin görmesini sağlayarak karşı tarafa fırsat kazandırmak anlamında.

KÔRI GÖZLENDİRİY, SAĞIRI KÜLAHLANDIRİY :

Görmeyenin görmesini, duymayanın duymasını sağlayarak karşı tarafa fırsat kazandırmak anlamında.

KÔRİN ELİNE DEGENEK VÉRİY .

Görmeyenin görmesini sağlayarak karşı tarafa fırsat kazandırmak ve hamle şansı vermek anlamında.

KÔRIYA GÖTİR :

Kendi parasını harcamaya kıymayan kişilere söylendiği gibi, başkasından haksız yere aldığı paranın harcanamaması için para sahibinin "Öl ve bu parayı harcamaya zaman kalmasın." anlamındaki bedduası olarak da kullanılır.

KÖKİ SUDA, VÉREN HÜDA :

Bolluk ve bereket anlamında.

KÖLGE YÉRİN BEHTENİZİ :

Çabuk yorulduğu için işe dayanamayan, nazik yetiştirildiği için nazlı ve alingan olan kişiler için.

KÖSTEGİNİ KIRMAH :

Yürümeye geç başlayan çocukları yürütmek için, yarış kazanamayan atlar için bir totem yapmak anlamında.

KÖŞELERDE KALMAH :

Arayanı, soranı olmamak, yalnız kalmak anlamında.

KÖVİNE GÖRE KÜLLİĞİ :

Yetiştigi ve yaşadığı yere uygun düşen kişiler, o yöreye uygun davranışlar ve gelenekler, kendi karakterine uygun konuşan kişiler için.

KÛS KÛS GÉTMAH:

İstediği sonucu alamadığı için bir yerden pis pis ayrılmak anlamında

olup “kûs kûs” ikilemesiyle köpek istiaresi yapılmıştır. “ kuyruğu-
na baka baka gitmek” deyiimiyle aynı anlamı taşır.

KÜLHANDA YATİY, PADŞAHIN KIZINI DİŞİNDE GÖRİY :

Para ve konum bakımından müsait olmadığı halde büyük hayal-
ler kuran kişiler için.

KÜLLER BAŞIYA.

Öi de kurtul anlamında olan bu deyim çaresiz veya çok kötü bir durum
da kalan, bir skandala neden olan, skandalın ortasında kalan in
sanlara söylenir.

KÜMBETİ ÇOĞ, KEREMETİ YOĞ :

Görüntüsünden başka bir özelliğı olmayan kişiler için.

KÜP UÇIRAN :

Çok yaman, her türlü hileyi yapmaya, her türlü yalanı söylemeye müsa-
it kadınlar için kullanılır.

KÜPE SIÇAN DÜŞTİ :

Gelini hamile kalan kaynananın olayı tanıdıklarına haber verme
biçimidir.

KÜTOĞLI HEVUZİ KİMİN :

Musluk suyunun damla damla veya çok az akması durumuyla alay
etmek için.

L

LAF OLA, BERİ GELE :

Bu sözün belli bir amacı, hedefi yoktu, lafın gelişi öyle söylendi anlamında.

LAF OLSIN PADŞAHIM :

Boş ve amaçsız konuşma anlamında.

LAFI KULAĞINDAN TUTMAH :

Kendisine söylenen sözü işine geldiği gibi anlamak, yorumlamak.

LAL ÉTMAH :

Canını acı sözlerle acıtarak veya ağzının payını vererek karşısındakini konuşamaz hale getirmek.

LAL OLMAH :

Canının acısından veya moralinin bozulmasından konuşamaz hale gelmek.

LEB DÉMEDEN LEBLEBİY AYNİY :

Lafın başlangıcından, gelişinden lafın sonunu tahmin eden zeki kişiler için.

LEBLEBİ KIRMAH :

Soğuktan dişleri birbirine vurmak anlamında.

LEBLEBİÇİLİH ÉTMAH:

Oynanan oyunun içinde olduğu halde kâra ve zarara ortak olmak anlamında.

LEC YAPMAH :

Kendi ayıbını örtmek veya başkasını zor duruma düşürmek için oyun oynamak.

LEFİR LEFİR ÉTMAH :

Büyük bir iştahla beklemek, sonu gelmez bir istekle aramak.

LEGLEGİ AYAHTA GÖRMAH :

Durmadan yolculuk halinde olmak.

LEHME LEHME KÖNİŞİY :

Sinir bozacak ölçüde ağzını eğip bükerek iri yarı laflar etmek anlamında.

LEM ELİF LA YÉ :

Nihayet bitti bu iş anlamında.

LÖ'ÖP YAPMAH :

Birini kandırmak için aldatıcı söz söylemek veya yanıltıcı davranışlarda bulunmak.

M

MABAL ATMAH :

Vebaline bırakmak, emanetini veya sözünü esirgemesi için bir tür yemin verdirmek.

MABALI BOYNIYA :

Vebali senindir, ben karışmam anlamında.

MADAM ÉLE, İŞTE BÉLE :

Madem öyle dedin, madem böyle yaptın, bunun hesabını senden soracağım, benden çekeceğin var anlamında

MADAR BÉYGİRİ KİMİN :

Gözü kapalı olarak gün boyu veya ömür boyu belli bir amaç gütmeyen aynı davranışları tekrarlamak; aynı işin, aynı yerin, aynı sözün etrafında dönüp durmak.

MAHANA GEZMAH :

Bahane aramak anlamında.

MAHANASI ELİNİN ALTINDA :

Bahanesi hazır.

MAHANIYA BAĞMAH :

Bir işten caymak için bahane aramak.

MAL BULMIŞ MEĞRİBİ :

Her şeyden yoksun bir kişinin birçok nimetin ortasında kalması durumunda o nimetlerden yararlanma, onları alıp götürme için sergileyeceği panik hali anlamında.

MALINNAN MALAMAT OLMAH :

Kendi mülkiyetindeki malın, gayri menkulün oluşturduğu dertlerle uğraşarak dünyaya geldiğine pişman olmak anlamında.

MARAŞ'I KÖV Mİ ZANNÉTİY :

Bu insanları, bu mekânı küçümsemekle, bir ön yargıyla büyük hatayı yaptın ve başına geleni de gördün, artık aklını başına topla, bundan böyle görünüşe de aldanma anlamında.

MECDİYİ OTTIZDAN MI SAYDIY :

Bu işe fazla para mı harcadın, çok mu zarar ettin sanki ; bu üzüntün ve yakınman niye anlamında. (mecdiye : 20 kuruş)

MECREFE SIFATLI :

Yüzü ince uzun olanları betimlemek için. (mecrefe : su kanalı açmak için kullanılan uzun saplı bir tür çapa)

MEÇMEÇE SIFATLI :

Yüzü küçük insanları betimlemek için. (meçmeçe : ilaç kaşığı)

ME'DE DEGİL CE'DE :

Her yemeği tadına tuzuna aldırmandan oburca atıştıran insanlar için.

MEDİNE FİKARASI :

Herhangi bir yerde ip gibi sırayla dizilmiş insanlar için.

MEHKEMEDE DAYISI VAR :

Birilerine güveniyor diye dilediği her şeyi yapıyor, şımarıklığı bitmiyor, herkesi kendi kaprislerine alet ediyor anlamında.

MEHKEMEY KALABALIĞ OLIR :

O kadar çok insana haksızlık yaptın ki onların hakkını ödemeye kalkarsan ödeyemezsin, bu yüzden ahretteki helalleşmen epey zaman alacak, onlarla çok uğraşmak zorunda kalacaksın anlamında.

MEHLE MAÇI MI YAPIYIĞ :

Ciddi bir iş yapıyoruz, oyun veya espri yapmanın yeri yok, lütfen ciddi olalım anlamında bir uyarı.

MEHLE ŞENİĞİ :

Mahalle halkından olan, aynı mahallede oturanların her biri anlamında.

MÉLİĞİN EYVANI KİMİN :

Rüzgâr alan yerler için.

ME'MELİYE VÉRMAH:

Süt veren hayvanlarla uğraşan kişilere para vererek veya hayvan

olarak işin kârına ortak olmak, hayvandan alınan süt, yağ, yoğurt, peynir ve yüne veya bunlardan elde edilecek gelire ortak olmak..

MEHSEDİ HEMAMDA ÇIMMAH DEĞİL, DELLEGİ DÖGMAH.

Asıl amacını gizleyerek kötü niyetini uygulamaya çalışan ve bu uygulama için sudan bahaneler üretenler için.

MESEBİ (MEZHEBİ) GÉNİŞ.

Ahlaki konulara, namusa veya toplumun inanç değerlerine, geleneklerine duyarsız kalan kişiler için.

METELİGE KIRH TAKLA ATMAH :

En küçük bir çıkar için aklınıza gelecek her türlü şaklabanlılığı yapan kişiliksiz biridir anlamında.

METELİGE KURKURŞIN ATMAH :

Parasızlıktan dolayı para bulmak için her yolu denemek anlamında.

METHİLİL'DE DİLENİR, HESANPAŞA'DA ZEKÂT VÉRİR :

Yaptıkları birbirini tutmadığı için insanları şaşırtan veya başkasının parasıyla geçindiği halde etrafa cömert görünmeye çalışan kişiler için.

MÉTİ KAHEMAH :

Ölmek, cenazesi kalkmak.

MEYVALARDAN TURPI BEGENDİ :

Birçok örnek arasında en kötüsünü seçen ve bu yolla genel beğeniye ters düşen zevksiz kişiler için.

MEZER KAÇKINI :

Yüzü çok çirkin veya bedeni çok zayıf kişiler için.

MEZERİNDE TİK OTIRMAH :

Bu dünyada yaptıklarından, işlediği suçlardan, rahatsız ettiği insanlardan dolayı öldükten sonra kıyamete kadar bunun acısını yaşasın, mezarına bile rahat yüzü görmesin anlamında.

MEZZATEL İCRA :

Mezata düşmüş mal anlamına geldiği gibi gelinlik çağa gelmiş kız anlamına da gelir.

MIĞAL ALMAH :

Semeresini görmek, yetiştirdiği bağ bahçenin meyvasını yemek,

gelirinden geçinmek, büyütüp beslediği evladın hayrını görmek anlamlarında.

MIHS..TI :

Çok cimri kişiler için.

MILLA ‘ELİ TETİRBESİNDEN YOL ÇIĞMAZ :

Bu işin çıkar yolu bu yol değil, farkında olmadan işi çıkmaza sürüklüyorsunuz anlamında bir uyarı sözü olduğu gibi bu işi çözecek adam bu adam değil anlamında da kullanılır.

MIRAD’A GÉTSEM, MIRAT KURIR.

Kişinin kendi şanssızlığını belirtmek için.

MIRAZ VÉREN HÜDA :

Allah’ın muradı olursa olmaz dediğimiz şeyler de olur. Yeter ki iyi niyetle iste anlamında kullanıldığı gibi oğlan çocuğu uzun süre olmayan, olması için her çareye başvuran ailelerin oğlan çocuklarının doğup büyüdükten sonra hayırsız olması durumunda birilerinin “Allah elbette kullarının muratlarını yerine getirir, kula düşen görev hayır- ılsını istemektir. İstediler ama hayırlısı olsun demediler.” anlamında da kullanılır.

MIRAZ VÉRMİYEN ZİYARAT :

Hem yeteneksiz hem de iş görmekten kaçınan, dolayısıyla çevre sine faydası olmayan kişiler için.

MİNARA KIRIĞI :

İnce ve uzun boylu kişiler için.

MÜNÜS MÜTÜH OLMAH :

Cana yakınlığıyla ve gelin gittiği evdeki kurallara gösterdiği uyumla kendini ve çevresini mutlu etmek anlamında.

MÜRDİ MÜLEVES OLMAH :

Beceriksizlik veya kasıt yüzünden bir işin veya yemeğin düzeltilemeyecek ölçüde berbat olması anlamında.

MÜSİRMANA GÂVUR EZİYETİ :

İnsanlara yapamayacakları işleri yüklemek, yapamadıkları için de zulmetmek.

MÜTÜH OLMAH :

Gelin gittiği evdeki kurallara uyarak uyumlu bir yaşam sürdürmek,

kendini ve çevresini mutlu etmek anlamında.

N

NAHIRÇI EKMEĞİ KİMİN :

Her kapıdan toplanmış, çeşit çeşit anlamında.

NAKİŞ TAHTASI :

Teneşir tahtası anlamında.

NALINA MIHINA VURMAH :

Kimseyi kızdırmamak, itici olmamak için konuyu yuvarlak laflarla geçiştirmek anlamında.

NALİY MIHİY GERMIÇ DAĞINDA KALA :

Benden uzak ol, başına her türlü bela gelsin de ölün, dirin kaybolsun anlamında bir beddua.

NALLI KATIR :

Ayakkabısında nalçalar veya takunyaları nedeniyle yürürken fazla gürültü yapan kişiler için.

NAMMIS LEKKESİ :

Namusla ilgili sabıka anlamında.

NAMMIS TAĞASI :

Urfa'nın Gaziantep eski yolundaki Akabe Boğazı mevkiinde bulunan küçük kaya oyuğu olup gençler arasında gurbete gidenlerin namuslarını bıraktıkları, memlekete dönüşte de geri aldıkları yer. (Geniş açıklama için bkz. Sözlük bölümü.)

NAMMISA BOĞILMAH :

Utandığı için ses çıkarmamak, itiraz etmemek.

NAMMISI OLANA ÇOH BİLE :

Kanaat eden kişi için bu kadarının yeterli olduğunu ama kanaat etmeyen kişiye ise ne kadar olsa yetmeyeceğini anlatmak için.

NAMMISIMIZ YOĞ Kİ :

Yaşadığımız hiçbir olaydan ders almadığımız için her zaman aynı hataya düşüyor, aynı zorluklarla karşılaşırız anlamında.

NANA MÜHTAÇ :

Ekmeğe muhtaç, yoksul anlamında.

NAR DÉR, NARDAN DÉMEZ :

Çok inatçıdır, dediği sözden geri adım atmaz anlamında.

NE AŞINDAYI NE İŞİNDE(EKMEGİNDE) :

Kimsenin ekmeğiyle, işiyle uğraşmak bize düşmez anlamında.

NE ATİY NALLAMIŞ PÉŞİMİZE DÜŞMİŞSEN :

Bizden ne istiyorsun, bize ne garezin var ki peşimizi bırakmıyor ve hep bizimle uğraşıyorsun anlamında.

NE BALİY NE BELAY :

Senin bana yapacağın iyilik, senin bana vereceğin kötülüğün yanında çok küçük kalır, benden uzak dur anlamında.

NE BİYE NE SİYE :

Ne sen yararlan ne de ben yararlanayım anlamında.

NE BİZİ SEVİY NE BİZDEN OLİY :

Birlikte bulunduğu insanlarla iyi geçinmeye çalışır gibi görüldüğü halde o toplumu oluşturan kişilerle iyi bir bağı olmayan kişiler için.

NE DEFÉ NE ZURNÉ:

Hiçbir hayra, hiçbir şerre yanaşmayan kişiler için.

NE EME GELİR NE GÜME :

Hiçbir hayra, hiçbir şerre yanaşmayan kişiler için.

NE FİLÉ NE GERGEDANÉ BÜLBİLÉ TERKİ KEFESANÉ :

Mahiyetinin ve ne olduğunu kestirilemeyen olay veya varlıklar hakkında verilen saçma sapan kararlar anlamında.

NE GÜLİR GÜLESEN NE AĞLAR AĞLIYASAN :

Oturduğu toplumda konuşulanlara ilgisiz kalan, tepki vermeyen, ses çıkarmayan kişiler için.

NE 'İSA'YA YARADIĞI, NE MUSA'YA :

Bir iş yaptık ama kimseye yaranamadık anlamında.

NE İSTİYSEN BACİYDAN, BACİY ÖLİY ACINDAN :

Sen ondan bir şeyler bekliyorsun ama onun sana verecek bir şeyi

yok ki, onun durumu senden beter anlamında.

NE KEDER HOŞSAN, ADAM SENİ DÜRMİĞİNE KOYA :

Kendi çıkarı için başkasını kandırmaya çalışan insanlara söylenir.

NE KÜL KOYIM BAŞIMA :

Olumsuz bir durum karşısında çaresizliği belirtmek için.

NE'NELİ MAL :

Çabuk alınan, küsen kişiler için.

NE NENNİ NE HOPPI, KALDIR KALDIR YÉRE VUR.

Ne dinlenmekten ne eğlenmekten ne de gezmeden anlayan biri ancak dayak harcıdır anlamında.

NE SİYE NE BİYE :

Ne sana kalsın ne bana anlamında.

NE ŞİŞ YANSIN NE KEBAP :

Hiç kimse zarar görmesin diye orta bir yol bulalım anlamında.

NE TÉZ CİN OLDİY NE TÉZ ADAM ÇARPIYSAN :

Ne çabuk öğrendin bu işleri de bize bile oyun yapmaya kalkışı yorsun, ayıp olmuyor mu anlamında.

NE ÜÇTE ALACAĞIM VAR NE BÉŞTE, SEN VÉRECAĞİY VÉR :

Bana olan borcun için vade vermeye kalkışma, borcunun ne kadar olduğu da benim için önemli değil, ne kadar paran varsa çıkar ver, o kadarına da razıyım anlamında.

NE 'ÜM DÉYİ NE GÜM DÉYİ

Olanlara, söylenenlere karşı evet demiyen, öfkelenip kavgaya meydan verip, tepkisiz kalan kişiler için.

NE VERİYEM NE İNKÂR ÉDİYEM :

Aldığı eşyayı veya parayı vermek istemeyen kişinin verdiği kaçamak cevap.

NE YÜKE GELİY NE TİKE :

Yapılan hiçbir teklife yanaşmıyor anlamına geldiği gibi bir işin ne külfetine katlanıyor ne nimetinden faydalanmak istiyor anlamında da kullanılır.

NÉRDE Bİ YUĞIRDIN BOLLIĞI :

Bonkörlük yapan veya bonkörlük isteyen kişilere karşı söylenen ve harcamalar-da ölçülü olma gereğini hatırlatan bir de

yimdir.

NÉRDE KIRILIYSA ORDA KALSIN :

Biz bu işe bütün varlığımızı veya canımızı koyduk, işin bitmesi yönünde güçlü bir irade ortaya koyduk. Bu saatten sonra şunun bunun etkisiyle, şunun bunun korkusuyla , tehdidiyle yolumuz dan dönmemiz söz konusu olamaz anlamında.

NÉRDE TUMBILTI, ORDA BULINTI :

Nerde bir düşün, eğlence, ziyafet varsa çağrılmasa bile orada hazır bulunan kişiler için.

NE SERDEN GÉÇİY NE YARDAN :

Bir şeyi ısrarla isteyen fakat fedakârlık yapmaya yanaşmayan kişiler için.

NEYDİM, NOLDIM :

Huzura ve refaha kavuşan kişilerin geldikleri duruma şükürlerini anlatmak için.

NEYİM VARSA AVCUMA KOY :

Ne suçum varsa çekinmeden söyle anlamında.

NEYİMİZ HAHA BENZİY :

Kendi ailesinin veya arkadaşlarının davranış veya durumların dan yakınan kişiler tarafından söylenir.

NIRH KOYMAH :

Son noktayı koyarak karara bağlamak.

NİKEHİYE Mİ ZERAR GELİR :

Sana ne zararı olacak ki, yapsan ölür müsün, bu iyiliği yap anlamında.

NİKKİL VURMAH :

Başkaları için yaptığı işten pay koparmaya, yaşamını para vermeden sürdürmeye, yaptığı alışverişte fazladan bir şeyler koarmaya çalışmak.

NİŞE BULAMACI KİMİN :

Halsizliği ve yorgunluğu anlatmak için.

NIYE KAR YAĞA Kİ NIYE ELİM ÜŞİYE :

Niye ben bu hallere düştüm de niye bu değersiz, kıymet ve vefa bilmeyen insanlara muhtaç oldum, anlamında

NİYTE YATMAH:

Yapacağı işin sonucunun olumlu veya olumsuz olacağını öğrenmek için istihareye yatmak.

NİYETİ HEMAMDA ÇİMMAH DEĞİL DELLEGİ DÖGMAH :

Asıl amacını gizleyerek kötü niyetini uygulamaya çalışan ve bu uygulama için sudan bahaneler üretenler için.

NİYETİ ÉYYİ, 'EMELİ POZİH :

Bütün iyi niyetine karşın yaptığı işi beceremeyen, ters yapan, suçlu duruma düşen kişiler için.

NİZANIM, REHET CANIM :

Bilmiyorum, diyerek bir işi yapmaktan kurtulmaya, kaytarmaya çalışan kişiler tarafından söylenir.

NOLDIM DEĞİL, NOLACAĞAM DÉSİN :

Eriştiği nimet ve mevki nedeniyle kendi kendini kaybederek şımaran ve sorumsuzca davranan kişiler için.

NOLDIM DELİSİ :

Eriştiği nimet ve mevki nedeniyle kendi kendini kaybederek şımaran ve sorumsuzca davranan kişiler için.

NUHI NEBİDEN KALMA :

Çok eski ve modası geçmişeşya ve giysiler için kullanıldığıgibi eski kafalı, çağa ayak uyduramayan kişiler için de kullanılır.

NÜGİ DAŞI KİMİN :

Hem yenen yemeğin boğazda kaldığını anlatmak için hem de söylenen sözün ağırlığını ve bıraktığı etkiyi, yaptığı yıkımı anlatmak için kullanılır.

O

O MADARIN BÉĠİRİ DEĠLSEN Kİ :

Sen bu işi becerebilecek, bu sorumluluğu üstlenecek biri değilsin
ki sana güvenelim anlamında.

O ZAMAN SİYE Bİ HUKKA KINA GÖNDERREM :

Dediklerin gerçekleşir de ben o durumlara düşersem sen de o zaman göndereceğim kınayı büyük bir sevinçle istediğin yerine sü-rersin anlamında.

OCAĞINA DÜŞMAH :

Birinden aman dilemek.

OCAĞINA İNCİR AĞACI TIKMAH :

Mahvetmek, bir aileyi yok etmek veya aileye büyük zarar vermek.

ODININI ÇİNİNDE GÖTİRMAH :

Bilerek veya bilmeyerek günah işlemek ve cehennem ateşinde
yanmaya mahkûm olmak.

ODIR BIDİR :

O günden beri, o olaydan sonra anlamında.

OH YAYDAN ÇIHTI Bİ KERE :

Olan oldu, bunun geri dönüşü yok anlamında.

OLMAMIŞ UŞAĞA TUMAN TİKİY :

Hayal kurmakla meşgul anlamında.

OLMIYAN DÜ'EYE AMİN DÉMEZ:

Kendisine faydası olmayacağını sezdiği işlere girmez anlamının yanı sıra kafasına yatmayan işlere evet demeyen, onay vermeyen
sağlamcı kişiler için.

ON ĞURIŞNAN KAPATMAH :

Birini susturmak için her fedakârlığı göze almak anlamında.

ONIN BININ ÇOCİĞİ :

Babası belli olmayan, nesebi şüpheli kişiler için.

ORTA KATI KİRİYA VÉRMİŞ :

Kadının hamile olduğunu ifade etmek için.

ORTA PAKLASI :

Kendi kendini göstermek için sürekli ortalıkta dolaşan kişiler için.

ORTALIĞA DÜŞMAH :

Kapı kapı dolaşarak derdine derman aramak anlamına geldiği gibi rezil olmak dile düşmek anlamında da kullanılır.

ORTIYA ATILMAH :

Cesaret ederek ortaya çıkmak, gönüllü olmak anlamına geldiği gibi bir konunun açılması anlamında da kullanılır.

OSSIRA OSSIRA YATMAH :

Her şeyden habersiz bir köşede oturmak veya yatmak anlamına geldiği gibi sorumluluk üstlenmek istemeyen kişiler için de kullanılır

OSSIRİHTAN BOYAH BOYAMAH :

İşi baştan savma yapmak.

OTIRIR ŞADI KİMİN, ÉMRÉDER KADI KİMİN :

Konumunu, haddini bilmeyerek sağa sola emretmeye kalkışmak, herkesi kendisinin hizmetinde sanmak.

OTTIZ İKİ DİŞE SAZ ÇALDIRMAH :

Çok soğuk bir içecek nedeniyle dişleri sızlamak.

OTTIZ İKİ 'EZASI OYNİY :

Kırtarak yürüyenler için.

OTTIZ İKİ DİŞİNİ GÖSTERTMAH :

Sevindiğini gizlememek anlamında.

Ö

‘ÖB SEHEBİ :

Her türlü oyunu oynamaya, her numarayı çevirmeye yatkın kişiler için.

‘ÖB SEHEBİ TİRİNTAZ :

Her türlü oyunu oynamaya, her numarayı çevirmeye yatkın kişiler için.

‘ÖCİK ÇİHATMAH :

Bahane uydurmak, işi yapmamak veya işin bitmesini engellemek için mazeret üretmek anlamında.

‘ÖCİNE GİRMAH :

Bahse tutuşmak, iddiaya girmek anlamında.

ÖDİ PATLAMAH :

Korkmak anlamında.

ÖGDE GİDEN ZENCİRLİ :

En akıllısı bile adamakıllı deli olan, sorumsuz hareket eden arka daş grupları için.

ÖGDEN KAPİY, ARHADAN TEPIY.

Eşek benzetmesi üzerine kurulmuş bir deyimdir. Ağzıyla yerken, arka ayağıyla sağı solu tekmeleriyle, kötülükleriyle rahatsız eden kişiler için.

ÖGİDİNİ ANADAN ALMIŞ :

Kendini akıllı sanan, kimseden akıl almaya yanaşmayan kişiler için.

ÖGİNDE DURMAH :

Talip olduğu gelinlik çağa gelmiş bir kızın başkalarına verilmesini

engellemek, kızın ve taliplinin ailesini tehdit etmek.

ÖĞİNE GEMİK ATMAH :

Birini susturmak için ona ufak tefek hediyeler vermek veya bir işin yapılması için işi yapana rüşvet vermek.

ÖĞİNE PABICI TİKTİ :

Öyle şeyler söyledi, öyle şeyler yaptı ki karşısındakini şaşkına çevirdi, onun ümitlerini bitirdi anlamında.

ÖĞİNİ ARDINI BOŞ BULMIŞ :

Fırsat eline düşmüş, ortada korkacağı kimse de yok; istediğini söylüyor, dilediğini yapıyor anlamında.

ÖĞİY TETİRBE Mİ ÇİHTİ :

Ne oldu, niye vazgeçtin; yanlış yola saptın, saptığının yeni mi farkına vardın anlamında.

ÖKİZ ÖLDİ, KANI DİNDİ:

Ortaklık bitti, başının çaresine bak, benden de bir şey bekleme anlamında.

ÖLEN BENMİŞEM :

Sonunda asıl zarar görenin kendisi olduğunu söylemek veya itiraf etmek.

ÖLİ BİZİM ALLAH REHMET ÉTSİN :

Bir felaketti, başımıza geldi, yapacak bir şey yok; önemli olan bundan sonra ne yapacağımız anlamında.

ÖLİLER ZANNÉDİY, DİRİLER HER GÜN HEVLA Yİ :

Tok kişi aç kişinin halinden anlamaz da aç kişiler de tok kişilerin her zaman refah içinde yaşadıklarını sanırlar anlamında.

ÖLİYİ YİYE YİYE DİRİYE BAŞLAMAH :

Yaptığı kötülüklerin cezasını çekmediği, cezalandırılmadığı için kötülüğün boyutlarını, kötülük yapmaması gereken yakınlarına kadar genişletmek.

ÖLME ÉŞŞEGİM YAZ GELİY, ÇARŞIYA PİVAZ GELİY :

Beklemekten bıkan veya ümidini kesen kişiler tarafından söylendiği gibi beklemekten vazgeçmeyen kişilere de söylenir.

ÖLMİŞ ÉŞŞEK GEZİY Kİ NALINI ÇEKE:

Eli darda olan kişilerin mallarını ucuza kapatmak için fırsat kol

layan kişiler için kullanıldığı gibi her felaketten bir çıkar arayan kişiler için de kullanılır.

ÖLMİŞEM AĞLIYANIM YOH :

Başına nelerin geldiğini sonradan fark eden kişiler tarafından söylenir.

ÖLMİYEN ÖGİNSİN (SEVİNSİN)

Nasıl olsa bir gün herkes ölecek, bu yüzden başkasının ölümüne sevinilmez anlamında.

ÖP BABAYIN ELİNİ :

Bu iş burada biter anlamında.

ÖRNEK OLMAH :

İbret alınacak duruma düşmek anlamında.

‘ÖZRİ KEBEHETİNDEN BÖYİK :

Özür dileme biçimi yaptığı ayıptan daha çirkin anlamında.

P

PABICININ TEKİ BIRDA KALMIŞ ZANKİM :

Bir yere sürekli gelen ve oradakilerin bu yüzden hoşuna gitme
yen kişilerin durumlarını anlatmak için.

PABICI ÖĞİNE TIKMAH :

Çaresiz ve ümitsiz bırakmak anlamında.

PAĞLA KESADI :

İş alanlarının az olması nedeniyle işsizliğin çok olduğu zamanlar
ve yerler için.

PAĞLAVA KİMİN KÖNİŞMİŞ :

Benim işime gelen, hoşuma giden biçimde konuşmuş anlamın
da bir benzetme.

PAMPAL PİŞO :

Beyaz ve tombul çocuklar için.

PARA BASMAH :

Çok para kazanmak anlamında.

PARA VÉRMAH, CAN VÉRMAH :

Para vermektense canını vermeyi yeğlemek anlamında.

PARADAN ALIP DAŞTAN ÖLDİRESEN :

Bazı insanların yaptıkları her hareket, söyledikleri her söz çev
relerine zarar verir. Böyle insanların ne yapıp yapıp ortadan
kaldırılması gerektiğini anlatan bir deyimdir.

PARAMI ÉL ALİY, DUMANIMI YÉL ALİY:

O kadar uğraşmama rağmen elimde kalan bir şey yok; ne kâr
ettiğim belli ne zarar ettiğim belli anlamında.

PARANIN ALTIN OLDIĞINI AYNAMAH :

Paranın kıymetli ve zor kazanılan bir şey olduğunu anla

mak anlamında.

PARANIN PARA ZAMANI :

Kimsede fazla para olmadığı, paranın zor kazanıldığı eski zamanlarda anlamında.

PARANIN TUCINA, ZAMANIN (ZAMANENİN) PİCİNE KALDIĞI :

Paranın alım gücünün, gerçek insan değerinin olmadığı şimdiki zaman için .

PARÇA GÖSTERTMAH :

Yapacağı kötülükleri, uygulayacağı planları hissettiren hareketler yapmak, sözler söylemek anlamında.

PARÇA PİRTİK OLMAH :

Küçük ve düzensiz parçalara ayrılmak anlamında.

PARÇA TİKE OLMAH :

Küçük parçalara ayrılmak anlamında.

PARPARA KUBBEŞİ :

Süslü, takılı, iyi giyimli ve kurumlu kişiler için.

PATPAT KİMİN AÇILMIŞ :

Vücudu kaplayan yara berenin veya çok iyi pişmiş kıyma kebabın durumunu anlatmak için.

PEDERİM DÉRKEN ZEKERİM DÉYİ :

Ağızdan çıkan kulağı duymuyor, cahilce konuşuyor, kaş yapayım derken göz çıkarıyor, ne dediğinin farkında bile değil gibi anlamlar içerir.

PEHLE KURMAH :

Dengi olmayan biriyle mücadele etmek anlamında.

PEL PEL BAĞMAH :

Boş ve manasız gözlerle bakmak.

PELESENK ÇALMAH

Sürekli olarak tekrarlamak anlamında.

PÉNDİR EKMEK :

Yapılması kolay iş anlamında.

PEPE HEMMİ, YUHI NENNİ :

Yemeğimi verin de uyuyayım anlamında olup tembel insanlar

için kullanılır.

PERK BASMAH :

Dediğinde ve tutumunda ısrar etmek anlamında.

PÉST E BEKLEMAH :

İyi bir zamanlama yaparak fırsat kollamak.

PEŞKÉŞ ÇEKMAH :

Dalkavukluk olsun diye hediye etmek anlamında.

PIÇAĞ GÉTTİ, USTIRA GELDİ :

Eskiden zaten sinirli ve hırçındı, oradan geldiğinde daha sinirli, daha hırçın hale geldiğinigördük anlamında.

PIÇAĞ SAPI KİMİN ELDE KALDI:

Suçu kendisi işlemediği halde suç üzerinde kalan kişiler için.

PİLİY PIRTİY TOPLA :

Eşyalarını topla ve buradan defol anlamında.

PİCİ BABASINA KEDER SORMAH :

Akla gelmeyecek sorularla karşısındakini canından bezdirmek.

PİLAVDAN DÖNENİN KAŞŞIĞI (KAŞŞIĞININ SAPI) KIRILSIN:

Madem bu işin sonunda bir nimet var, bu yoldan dönmek olmaz anlamında.

PİRÇİKLİ KİMİN YERDEN ÇIHMADI YA :

Elbette bu adamın da bir anası, babası, bir sahibi var anlamında.

PİSİĞİ MİMBARDAN BAĞLAMIŞ :

Gerekli tedbirleri yeterince almayan, almayı akıl edemeyen kişiler için.

PİSİĞİN BOYNINA CİGER ASİY :

Bir malın emanet edilmemesi gereken kişilere emanet edildiğini anlatmak için.

PİSİK ‘ERZELEDEN DÜŞTİ, DÉDİ BEE’ :

Mekâna, zamana, toplumda bulunanlara aldırış etmeden pata vatsızca konuşanlar için.

PİSİK KİMİN MİMBARI BELLEDİ :

Aynı konuda aynı şeyleri söyleyen kişiler için söylendiği gibi, fayda gördüğü bir işten tekrar tekrar yaralanmayı isteyen kişiler için ve hoşlandığı bir yemeği tekrar tekrar yemek isteyenler

için de kullanılır.

PİSİK P..İY DERMEN DÉSEY ÉŞER, YÉRE GÖMER :

İyilik yapmak elinden geldiği halde o iyiliği yapmaya yanaşmayan, yapsa da bin bir nazla yapan kişiler için.

PİSKİVİT ÇOCİĞİ :

İyi şartlarda, nazik şartlarda yetiştiği için zorluklara katlanamayan, göğüs geremeyen çocuklar ve gençler için.

PİŞO PİŞO ÉTMAH :

Birini hoş tutarak, birine iltifat ederek kandırmaya çalışmak.

PİYARIN GÖZİNE İ..MAH :

Hatayı veya gafı son yapması gereken hatta hiç gerekmeyen yerde yaparak en üst düzeydeki insanların tepkisini çekmek.

P.. NOHIDI :

Hiçbir işe yaramayan kişilere hakaret etmek için.

P.. YİMAH :

Çok büyük bir edepsizlik yapmak, patavatsız laflar etmek, yapılmaması gerekeni alenen yapmak anlamında.

P.. Yİ, İŞİYE KARIŞ :

Sen kendi işine bak, kimsenin hele hele benim işime hiç karışma, bu senin haddin de değil, işin de anlamında.

P..I GÖKSİNDE :

Kibirli kişiler için.

P..I YOĞIN :

Tuvalette çok zaman geçirenler için kullanıldığı gibi kibirli kişiler için de kullanılır.

P..INDA BONCIH BULINMIŞ :

Naza çekmeyi, kendini ve malik olduğu şeyleri çok değerli görmeyi alışkanlık haline getirmiş kişiler için.

P..INDAN GÜLLE OYNİY :

Evi kir pas içinde, darmadağınık, çok pasaklı kişiler için.

P..INI BALTA (SATIR) KESMİY :

Geldiği bir mevkiden dolayı kibirlenmeye başlamak, etrafındakileri alelade insanlar olarak görmeye başlamak anlamında.

P..INI ÇİHATMAH :

Bir şeyi çok inceleyerek, çok evirip çevirerek, bir konuyu gereksiz yere derinleştirerek tiksinti verecek duruma getirmek.

P..ININ SARISI ÜZİNE VURMIŞ :

Korku nedeniyle rengi atmak, sararmak anlamında.

P..LI ÇAMIRLIYA GÜLİY :

Kendinde var olan daha büyük ayıbı görmezlikten gelerek başkasının küçük ayıplarını diline dolayan kişiler için.

POSTALINI ÇÜTLEMAH :

İçinden misafirin bir an önce gitmesini dilemek veya misafire aksi davranarak, aksi sözler söyleyerek bir an önce misafirin gitmesine neden olmak, misafiri kaçırmak anlamında.

POSTI DELDİRMAH :

Yaralanarak ölmek anlamında kullanıldığı gibi adı kötüye çıkmak anlamında da kullanılır.

POSTI SERMAH :

Müsait gördüğü bir yerde konaklamak ve orada sürekli olarak orada kalmaya karar vermek anlamında.

POZ VÉR ÖRDEK, KAZ OLASAN :

Kasıntı yapan, burnu havada yürüyen insanlarla alay etmek için arkasından bağırılarak söylenen bir alay sözü.

PUÇ TUTMAH :

Yok saymak.

PUT KESİLMAH :

Şaşıarak veya suçlu olduğunu bilerek hareketsiz kalmak, ses çıkaramaz hale gelmek gibi anlamlarının yanı sıra hazırol durumunda beklemek gibi bir anlamı da vardır.

R

RAFA SEHEN Mİ DÜZECAHSAN :

Belli bir yaşa geldikten sonra dünya malına meyil veren, para kazanma hırsı taşıyan kişilere söylenir.

RAYINA BIRAHEMAH :

Bir seçimi kişinin özgür iradesine bırakmak.

REBBİL BÉT HEKİKİ ÜÇÜN :

Allah'ın evinin Kâbe'nin hakkı için anlamındaki tipik yemin.

RE'BİL ALMAH :

Kaparo almak anlamında.

REHET BATTI GENDİNE :

Rahat durmayan, macera arayanlar için.

REHET ÜZİ GÖRMEDİ :

Hayatı boyunca mutlu bir gün yaşamadı anlamında.

RENK ÉTMAH :

Şamata çıkarmak anlamında.

RENK OLMAH :

Şamata, karışıklık olmak anlamında.

REŞAT ALTINI :

Çok değerli birini veya işinin düştüğü birini övmek için yapılan benzetmedir.

REZZİLLİĞİN BİNİ Bİ PARA :

Ortaya çıkan rezaletlerin sayısını bilmek mümkün değil anlamında.

REZZİLLİĞİNİ GEZİY :

Şansını çok zorluyor ama sonunda rezil olacağının farkında değil anlamında.

REZZİLLİH ‘EBA ‘EBA :

Gereğinden fazla rezil duruma düştük anlamında.

RİK ATMAH :

Hakkından gelebileceği birine kötülük etmeye karar vermek anlamında.

RİK BAĞLAMAH :

Düşmanlık beslemek, kin gütmek anlamında.

ROSTAR ÇEKMAH :

Dayak atmak anlamında.

ROSTAR YİMAH :

Dayak yemek anlamında.

S

SACA GÉT GEL, İDARA ÉT :

Birilerini oylamak için herhangi bir sonuca varmadan durumu idare etme anlamında bir tavsiye.

SAÇ ÖPİMİ :

Evlenme ritüellerinden biridir. Oğlan tarafı kızı ister, kız tarafı bu isteğe rıza gösterir. Şartlarda anlaşılır. Bunun üzerine oğlan tarafının kadınları, kızları çok yakın akraba ve komşularla birlikte kız evini hediyelerle ziyaret eder. Kız evi de kendi olanakları ölçüsünde ikramlarda bulunur. Amaç iki tarafın yakınlaşması ve kaynaşmasıdır.

SAÇ SAÇA BAŞ BAŞA :

Şiddetli geçen ve fiziksel anlamdaki kadın kavgasını betimlemek için.

SAÇI UZIN, 'EKLİ KISSA :

Yüzyılların getirdiği bir anlayışla mantık tarafı zayıf, duygusal tarafı güçlü kadın cinsiyetli anlamında.

SAÇIYA S..İM FATÉ BACÉ :

Birine hem saygı gösterme hem hakaret etme gibiçelişkili bir durumu anlatır.

SAÇLI ŞİHA MÜRİT OLMİŞ :

Evlenmiş, evine bağlanmış, hanımının isteklerini yerine getiren, sağda solda dolaşmak yerine evine gitmeyi tercih eden kişilere bekârlık arkadaşlarının yaptığı yakıştırma.

SADA NEŞE :

Her sözü, her hareketi hoş a giden, güldüren kişilere yapılan yakıştırma.

SAĞ AYAĞABI DEĞİL :

Güvenilecek bir insan değil anlamında.

SAĞIRLAR, BİRBİRİNİ AĞIRLAR :

Kusurları olmasına rağmen karşısındakinin kusurlarını görmeyip onu yere göğe sığdıramayan ve aynı şekilde karşılık gören iki kişinin durumunu anlatmak için.

SAĞLAM KAZZIĞA BAĞLAMAH:

Garantiye almak, gereken tüm tedbirleri almak anlamında.

SAKKAVI OLMAH :

Böbrekleri üşüterek sık sık abdeste çıkmak anlamında.

SAKIZI UZIN :

Sözü bitmeyen, hep konuşan kişiler için.

SAL KEYİRMEZ :

Umursamaz, olanlardan etkilenmez, kimsenin derdiyle dertlenmez, gamsız gibi anlamları vardır.

SALLAHANA MI BIRA :

Toplumu veya kişiyi rahatsız eden kişilere söylenir. “Sallahana” hayvan kesme ve yüzme yeridir. Bu yüzden orada köpek bol olur. Bu sözü söyleyen kişi, kendisini veya çevresini rahatsız den kişiye “Burada köpeklerin işi yok, köpeklik etme” anlamında hem hakarette hem de uyarıda bulunmaktadır.

SALTA DURMAH :

Emrine hazır olmak kaydıyla el bağlayıp durmak anlamında.

SAMAN MI YİMİŞSEN :

Kuvveti yerinde olmayan, yürürken düşen veya sık sık sendele-yen kişilere söylenir.

SAMAN SENİY DEGİLSE SAMANLIH DA MI SENİY DEGİL:

Onların başına gelen felaket veya felaketlere sakın sevinme, farkında değilsin ama asıl zararı sen görüyorsun anlamında.

SANDA BANDA :

Bir yörenin kaba saba, görgüsüz insanları için.

SAP YİR, SAMAN S..AR :

Konuşmasından ve davranışlarından ne kadar aptal olduğu anlaşılan kişiler için.

SARI 'EKRAP :

Etrafına şer ve tehlike saçan, her an kötülük yapmak için fırsat kollayan kişiler için. (Yaptığımız alan çalışmasında bu deyimın sarışın kişiler için kullanıldığını söyleyenler oldu.)

SAVUH NESNE :

Sevimsiz kişiler, soğuk nükte yapanlar için.

SEBBEH OLA HER OLA :

Elbet bir çözüm bulunur anlamında.

SEBBEHİN KÖRİNDA :

Günün en erken saatleri anlamında.

SEBBEHİN ZOTTIĞI :

Günün en erken saati anlamında.

SEBEP OLAN KEBAP OLA :

Başımıza bu işi getirenler ateşlerde yansın anlamında.

SEHEN AŞTAN SİCCAĞI DEĞİL :

Onlar kendi dertlerine yanmıyorlarsa bizim o dert için yanmamızın, onlardan fazla çabalamamızın ne anlamı var, bize ne oluyor anlamında.

SEHEN AŞTAN SİCCAĞI MI :

Onlar kendi dertlerine yanmıyorlarsa bizim o dert için yanmamızın, onlardan fazla çabalamamızın ne anlamı var, bize ne oluyor anlamında.

SEHENİY DOLİ GİDİP BOŞ MI GELDİ :

Bana bir iyilik yaptın mı şimdiye kadar, yaptığın iyilik varsa hangisinin karşılığını vermedim, bedelini ödemedim anlamında.

SEKEMETLİH ÇİHATMAH :

Bilerek veya bilmeyerek yapılan bir hatayla birçok olumsuzluklara yol açmak anlamında.

SEKKEKEL BAŞA SEDEKE :

Başının, gözünün sadakası olsun, ver, fedakârlıkta bulun, başını bu beladan kurtar anlamında.

SEKKEKEL ÖPİMİ :

Evlenme ritüellerinden biridir. Oğlan evi kızı ister, kız evi bu isteği kabul eder. Şartlarda anlaşma sağlanır. Haftanın herhangi bir günü yatsı namazından sonra oğlan tarafının erkekleri hediyelerle kız

evinin erkeklerini ziyarete gider. Kız evi misafirlere çiğ köfte, tatlı, meyva ikram eder. Çaylar, kahveler içilir. Amaç iki tarafın erkeklerinin tanışması, yakınlaşması ve kaynaşmasıdır.

SEKKELDEN KOPADIP BIYIĞA YAPIŞTIRIYIḤ :

Ayıplarımızı, eksiklerimizi kendi çabamız ve kendi imkânlarımız öl çüsünde gidermeye çalışıyoruz anlamında.

SEKKELE GÖRE DARAH VURMAḤ:

Her konuştuğu kişiyle o kişinin özelliklerini bilerek onun hoşuna giden sözler söylemek anlamında.

SEKKELE S., SEDİRE GEÇ.

Bazı kişilere hakaret edersen onlardan hürmet görürsün anlamında.

SEKKELE ELE VÉRMAḤ :

Karar verme erkini başkasına kaptırmak anlamında.

SEKKELEMİZE SOĞAN DORĞİY :

Usulen veya alay etmek, küçümsemek için yardım veya iş tekli finde bulunmak.

SEKKELE YÉTİM (ÖKSİZ) :

Bakıma muhtaç yaşlılar için.

SEKKELEMİZ YOḤ Kİ SÖZİMİZ TUTILA :

Bizi ciddiye almadıkları, adam gözünde görmedikleri için öğüt ve uyarılarımızı da dikkate almıyorlar anlamında.

SELAM VÉRSEY BORÇLI ÇIHARSAN :

Her an, her nedenle karşısındaki insanların boşluğundan yararlanmayı huy edinmiş insanlar için.

SELAMI SEBBEḤİ KESMAḤ :

Bir ilişkiyi, bir dostluğu bitirmek anlamında.

SELAMINI EGRİ Mİ ALİY :

Sana karşı ne kusuru oldu ki anlamında.

SELAMİY EGRİ VÉR DE GÖR:

Sen iyi olduğun, iyi davrandığın için onlar da sana iyi davranıyor. Hele bir küçük hata yap da onların senin başına neler getireceğini görürsün.

SELASI OHINMAḤ :

Ölmek anlamında.

SELEDE Bİ EKMEK; YİSEM KURTILIR, YİMESEM KARNIM AÇ KALIR:

Maddi sıkıntı çeken kişilerin açlıkla yokluk arasındaki çaresizliğini anlatmak için.

SELLUM SELAMAT :

İki ayağından, iki kolundan tutarak fırlatmak anlamında.

SEN AC, BEN AC, HOŞ GELDİY HELLAC :

Herkesin birbirine muhtaç olduğu fakat ihtiyacı giderecek kişinin bulunmadığı ortamlar için.

SEN SAĞ, BEN SELAMAT :

Senin canın sağ olsun, benim de başım selamette olsun, bundan böyle herkes kendi işine baksın, kendi yoluna gitsin anlamında.

SEN, SEN; BEN, BEN :

Sen kendi işine ve çıkarına bak, ben de kendi işime ve çıkarıma bakayım, birbirimize karışmayalım anlamında

SEN SİYE GEL :

Kendine hakim ol, kendine gel anlamlarında.

SENDEN İRAH, KEZADAN BELADAN İRAH :

Seninle birlikte olduğum zamanlar başım kazadan, beladan kurtulmuyor, bu yüzden senden uzak durmakta yarar var anlamında.

SENİ GÖRİR SENCE, BENİ GÖRİR BENCE :

Her konuştuğu kişiyle o kişinin özelliklerini bilerek onun hoşuna giden sözler söyleyen kişiler için.

SENİNKİ CAN, BİZİMKİ BALCAN MI :

Böyle bir olay sonucu senin canın yanacak diye olaya katılmıyorsun, peki ben katılsam bu olaya canım yansa bana yazık olmayacak mı anlamında.

SENİNKİ SENDE, BENİMKİ BENDE (KALSIN) :

Şu andan itibaren seninle olan her türlü ilişkimi kesiyorum anlamında.

SENİY DERDİY ÇEKEN NE KERİR NE KOCALIR:

Senin çektiğin kişiler senin kahrından genç yaşta öleceği için o zavallılar asla yaşlanmazlar anlamında.

SERÇE KÉFİ :

Kısa süren ve mutluluk veren eğlence ve eğlentiler için.

SERÇE NOLA, BUDI (ETİ BUDI) NOLA :

Kapasitesiz kişilerden bir hayır umanlara, maddi durumu fazla iyi olmayanlardan bir yardım bekleyenlere söylenir.

SERF GÉÇMAH :

Dalgınlıkla bir konuyu atlamak anlamında.

SERHOŞ MASASINA MEZE OLMAH :

Toplumun bazı kesimlerinin dedikodularına konu olmak anlamında.

SERMİYESİNE ĞURIŞ MI SAYDIY :

Bu işte ne hiç emeğin veya paran yok, bu kadar hırs niye anlamında.

SERT KAYIYA RASLAMAH :

Mücadele edemeyeceği bir belayla karşı karşıya gelmek.

SESİ KARNINA DÜŞTİ :

Sesi soluğu kesildi anlamında.

SESİ KIZDIRMA GÖRMEMİŞ :

Tiz ve yüksek sesle bağırان kişiler için.

SEVMEDİĞİM OT, BIRNIMIN DİBİMDE BİTİY :

Bu adamı hiç sevmediğim halde gittiğim her yerde ne hikmetse bu adamla karşılaşıyorum anlamındaki yakınma sözüdür. Burada sözü söyleyen kişi kendini yılanı, sevmediği kişiyi de yılanın sevmediği ota benzetmiştir.

SICCAH AHİR, SALLAMA YÉM :

Yatacak sıcak bir ortam, hazır yiyecek anlamında olup çalışmayı sevmeyen kişilere söylenir.

SIÇAN DELİĞİ ARAMAH :

Haksızlığı ortaya çıkınca korkusundan veya utancından gizlenecek bir yer bulamamak anlamında.

SIÇAN DÜŞSE KAFASI KIRILIR:

Sergisi ve eşyası olmayan yoksul kişilerin evlerini anlatmak için.

S..MAZ Kİ KARNI ACIHA :

Cimri kişiler için.

S..IRTMAZ AYIYA ÇEVİRMAH :

Cevap veremez, hareket edemez hale getirmek anlamında.

SIFAT SALLAMAḤ:

Somurtmak, suratını asmak anlamında.

SIFATI MEḤKEME DİVARI :

Yüzü sürekli asık olan, hiç gülmeyen kişiler için.

SIFATINDAN DÜŞEN BİN PARÇA :

Morali bozuk olduğu yüzünden belli olan kişiler için.

SIFATINI GÖREN ḤEMAM PARASINI İTİRİY :

Her gördüğünde başına bir kaza geldiğini düşünen kişinin uğursuz gördüğü kişi için.

SITARASI YARAMIŞ :

Bir defa şansı yürümüş, adı iyiye çıkmış, göze girmiş kişiler için.

SITKI SIYRILMAḤ:

Birine duyduğu güveni kaybetmek, ondan soğumak.

SIYRIḤ ÜZLİ :

Utanma duygusu olmayan kişiler için.

SİKKE KESMAḤ :

Çokça para kazanmak.

SİLDİM SİPİRDİM, ḤÜTTİ GELDİ OTIRDI :

Evi tertemiz yaptım, birileri gelip oturunca bütün emeklerim boşa gitti anlamında bir deyim olup yine Urfa'da cevabı"mangal" olan bir bilmececi.

SİNE SİNE GEZİY, SİNEGİN BARĞINI EZİY :

Kendinden bir şey umulmadığı halde gizliden çok şey beceren kişiler için.

SİNEGİN KANADINDAN ALİY :

Alınan kişiler için.

SİNEK YAYLASI MİBAREK :

Oturduğu evin küçüklüğüyle alay eden kişiler tarafından söylenir.

SİNEKTEN SAZ ALİY :

Çok alınan kişiler için.

SİNEKTEN SÖZ ALİY :

Dedikoduya meraklı, kulağı dedikoduya açık kişiler için.

SİNİ SÜRMAḤ :

Evlenme ve sünnet törenlerinde töreni düzenleyen kişilere onun yükünü azaltacak hediyeler vermek anlamında.

SİRİ PERK :

Sırrını kimseyle paylaşmayan kişiler için.

SİYE BİŞMİŞSE BİYE SAVUMIŞ:

Bu iş seni doğrudan ilgilendirdiği halde işin seni ilgilendirmediğini söylüyorsan beni hiç mi hiç ilgilendirmez.

SİYE 'EMEL OLMAZ :

Sana güvenilmez, ne zaman ne yapacağın belli değil anlamında.

SİYE DE KALMAZ :

Bu yaptığın kötülüklerin, haksızlıkların hiçbir yanına kâr kalmayacak, bunların acısı bir gün çıkacak ve sen acınacak duruma düşeceksin anlamında.

SİYE SELAM DÉYEN 'ELEYKİMİ ZERAR ÉDER :

Seninle oturup kalkan, alışveriş eden kişi her zaman zarardadır, senden uzak durmak gerekir anlamında.

SİZ EMRÉDİN, BEN CEVİZ KABİĞİNA GİRİM :

Siz yeter ki isteyin, sizin için her şeyi yaparım anlamında olup kendisinden zor bir iş yapması istenen kişinin iş buyuran kişi veya kişilerle alay etmek için kullandığı bir deyimdir.

SİZDE YİYAḤ İÇAḤ, BİZDE GÜLAḤ OYNIYAḤ :

Ben masrafa gelemem, masrafı sen yap, masrafsız olan kısmı ben yaparım anlamında.

SİZDEN İRAḤ, ALLAH'A YAHİN.

Sizinle beraber olduğumda beladan yakamı kurtaramıyorum, sizden uzak durursam kötülüklerden yakamı kurtarır, Allah'a daha yakın bir kul olurum anlamında.

SİZDEN İRAḤ; KEDADAN, BELADAN İRAḤ:

Sizinle beraber olduğumda beladan yakamı kurtaramıyorum, sizden uzak durursam kötülüklerden yakamı kurtarırım anlamında.

SOĞAN YİMEDİM Kİ AĞZIM KÖHSİN :

Bu suçu ben işlemedim ki korkayım, bu suçu işleyenler korksun anlamında.

SONINI SAYMAH :

Sonunda olacakların hesabını yaparak hareket etmek anlamında.

SORAN ANAMIZI SORİY :

İşi her düşen bize gelip iş buyuruyor, bir işi yapma görevi yüklüyor anlamında.

SORAN ANAMIZI SORİY, BABAMIZI SORAN YOH :

İşi her düşen bize gelip iş buyuruyor, bir işi yapma görevi yüklüyor getir biz senin işini yapalım, senin için biz yorulalım diyen yok anlamında.

SOYDAN SOYTARI ÇİHTİ:

Çok asil bir ailenin yaptığı her hareketle, söylediği her sözle gülünç duruma düşen çocuğunu anlatmak için.

SOYHAY KALA :

Ölesin, şahsi eşyaların kapanın elinde kala anlamındaki bir beddua.

SÖGİT KÖLGESİ :

Bedavadan vakit geçirilen yer anlamında.

SÖLE SÖLE Bİ SÖZ YUVALA YUVALA Bİ KÖZ :

Günlerdir, aylardır aynı konuda aynı sözleri söyleyip duruyoruz, artık bıkkınlık geldi anlamında.

SÖLESEM FAŞ OLIRAM, SÖLEMESEM DAŞ OLIRAM :

Söylesem rezil olurum, söylemesem içime sığmaz, çaresizim anlamında.

SÖLESEM SÖZ OLIR, SÖLEMESEM BİYE DERT OLIR :

Bildiklerimi söylesem alay konusu olurum, söylemesem içime dert olur, çaresizim anlamında.

SÖLİYEN GÉTTİ :

Madem sözümü tutmuyorsunuz, ısrarla yanlış anlıyor ve bana tepki gösteriyorsunuz, kendimi bunları söylememiş sayıyor, bu düşünceden vazgeçiyorum anlamında.

SÖZ BİR, ALLAH BİR :

Söz ağızdan bir kere çıkar, ben sözümün sahibiyim, arkasındayım anlamında.

SÖZ OLSIN :

Belli bir amaca yönelik yapılmayan konuşmalar için.

SÖZ S....TİRMAH :

Söz götürüp söz getirerek ortalığı bulandırmak anlamında.

SÖZİ KOZ AYNAMAH :

Sözü bilerek veya bilmeyerek yanlış anlamak anlamında.

SÖZİMİ SÖLEREM, KEBİMİ SİLEREM :

Sakladığım söz ve sırlar bende kalıp bana dert olacağına, söyle-
rim daha iyi. Ben içimi temizlerim, el ne yaparsa yapsın, umu
rumda değil anlamında.

SÖZİMİZE SÖZ, ELİMİZE KOZ :

Her konuştukça, bize cevap vermeye kalkıştıkça batıyor, farkın-
da olmadan bize koz veriyor anlamında.

SU AHIY, DELİ BAHIY :

Eline geçen imkân ve fırsatları değerlendirmeyi aklına bile ge-
tirmeyen kişiler için.

SU BEDİRİN, EKMEK HİDIRIN, YİYİN KUDIRIN :

Yiyeceği, içeceği ve diğer masrafları başkası tarafından sağla-
nan ve keyfince yaşayan kişilere söylenir.

SU TÖKESİ :

Küçük abdest bozma, işeme.

SU YOLU PİSİĞİ KİMİN:

Saçı ıslak gezen kişiler için yapılan benzetme.

SUBAT KERİSİ :

Çocukları korkutmak için uydurulan hayali ve çirkin yaratık.

SUHRA SAVMAH :

Baştan savma iş yapmak anlamında.

SULAH YERDE BÖYİMİŞ :

Uzun ve oldukça gelişmiş bir cüsseye sahip olanlar için.

SUYI BAŞTAN KESMAH :

Yapılan veya yapılacak oyunu sezerek önceden pazarlığını ya-
pıp işi garantiye almak anlamında.

SUYINI BULDIRMAH :

Karşısındakinin zaaflarını öğrenerek sürekli olarak ondan ya

rarlanmak anlamında.

SUYININ SUYI :

Uzaktan akraba anlamında.

SÜD YANGINI :

Cüsse olarak gelişmemiş, cılız kalmış çocuklar ve gençler için.

SÜDDE LEKKE VAR, SENDE LEKKE YOH :

Suçlu olduğu halde her ortamda suçsuzluğunu savunan kişilerle alay etmek için.

SÜDİ PÂK :

Helal süt emmiş, temiz karakterli anlamında.

SÜDİ SÜMİĞİ MIRDAR :

Her an, her yerde kendisinden kötülük beklenen kişiler için.

SÜDLİ ÇANAĞI KİMİN DÜZİLMAH :

Yan yana sıralanmış kişileri betimlemek için.

SÜMİĞİ SÜRME OLMUŞ :

Ölümünün üzerinden çok zaman geçmiş anlamında.

SÜMİĞİNİN İÇİNDE İLİĞİ MIRDAR :

Zarar verme, onun bütün vücuduna hatta iliklerine kadar işlemiş bir özelliktir anlamında.

SÜMİĞİNİN İÇİNDE İLİĞİNİ SOMIRMAH :

Bir kişinin bütün varlığını, servetini ele geçirmek.

SÜRME ÇEKİM DÉRKEN GÖZİMİZİ ÇİHADACAḤ :

İyilik yapmak, yardım etmek niyetiyle yaklaşıp daha önceki bir hesabın intikamını almaya çalışan kişiler için.

SÜRMİY GÖZDEN ÇALIR (ALIR):

Kötülük yapmada ve zararda vermede ustadır anlamında.

Ş

ŞAH BUDAĞIN BAĞI VAR; ÜZİMİ YOH, YARPAĞI VAR :

Gösterişi olan fakat bir verimi, bir faydası olmayan işler ve kişiler için.

ŞAHMARAN HEKETİ :

Uzun bir zaman geçmesine rağmen kapanmayan bir dava, bitmeyen dedikodu anlamında.

ŞAHTI, ŞAHBAZ OLDI :

Zaten huysuzdu, bu olaydan sonra daha da huysuz oldu anlamında.

ŞAM ŞARMITASI :

Utanma duygusu taşımayan ahlaksız kadınlar için.

ŞANSIMIN EVİ YIHILA :

Şansım yüzüme hiç gülmez anlamında.

ŞAPŞAH (ŞAMŞAH) ATMAH :

Bir işi yapması için birilerinin ağzına bir parmak bal çalmak, vaatlerde bulunmak anlamında.

ŞAŞ ŞAŞ DÉYECAĞIYA KÔR DÉ, BİTSİN:

Diyeceğin sözü eğip büğüp bize oyun oynama, dümdüz söyle sözü; hem bizi hem kendini kurtar anlamında.

ŞATIR OLMİŞ :

Ustalaşan kişiler için kullanıldığı gibi yapılan şakalara alışıarak karşılık vermeye başlayan, şakalara eskisi kadar kızmayan kişiler için de kullanılır.

ŞEB DE BAYAZ, ŞEKER DE :

Dış görünüşe bakanların her zaman aldanacağını anlatmak için.

ŞEBDEN ŞEKERİ AYIRAMAZ :

Ne bilgisi ne tecrübesi ne de yeteneği bir iş yapmaya yeter, hiçbir işin altından kalkamaz

ŞER SATIYAM, ALİY MİSAN :

Birilerini kendisiyle kavga etmesi için kışkırtmak.

ŞERKEN DERE, GERBEN ENĞERE :

Çok geniş araziler için kullanıldığı gibi, başkasının arazisini ekip biçmeye kalkarak sınırları zorlayan gaspçı kişilerin uhdelerindeki arazinin sınırlarını anlatmak için kullanılan kinayeli söz.

ŞERTİ PİÇAĞ :

Kesmece, garantili anlamında.

ŞERTİNE GİRMAĞ :

Bahse girmek, iddialaşmak.

ŞEŞ DE BİR, BEŞ DE.

Hangi sonuç ortaya çıkarsa çıksın fark etmez anlamında.

ŞEŞİ BEŞ GÖRMAĞ :

Girdiği şok nedeniyle görüntüyü yanlış algılamak.

ŞÉYTAN DÜRTTİ :

Hiç gereği yokken yanlış bir söz söyledi, yanlış bir hareket yaptı ve rezil oldu anlamında.

ŞÉYTAN KÔR GÖZİYE NE'LET :

Yanlış bir iş yapmak üzereyken yanlışının farkına vararak son anda yanlışından dönmesi durumunda söylediği deyim olmakla beraber karşısındaki kişi cezayı hak ettiği halde öfkesini son anda yenmeyi başaran kişiler tarafından da kullanılır.

ŞÉYTANA PABIÇ TİKİY :

Aşırı derecede zeki olduğu halde zekâsını sürekli kötü işlerle yoran kişiler için.

ŞÉYTAN KULAĞINA KURKURŞIN :

Bir durumun artık düzeldiğini, yanlışlığın sona erdiğini, bir kişinin uslandığını nazar değmesin diye söylemekten çekinmek anlamında.

ŞİHLİĞA DÜŞMAĞ :

Trans hale gelerek, kendinden geçerek bağırıp çağırarak bayılmak.

ŞIKŞIKI DEZGÂH :

Alle acele kurulduğu için riski fazla olan fakat kolay ve bol para kazanan iş veya işyerleri için.

ŞILLIK BULAMACI (HAMIRI) KİMİN :

Cıvık davranışlarda bulunan, şımarıklık eden, geveze kişiler için.

ŞIRLOP YİMAH :

Bir eşyayı, bir mekânı, bir miktar parayı, bir yiyeceği karşılığını vermeden almak anlamında.

ŞIRLOP YOH :

Bunu sana bedavadan yedirmem, mutlaka bedelini ödemelisin anlamında.

ŞİFASINI BULMAH :

Hastalanmak anlamına geldiği gibi belaya uğramak anlamına da gelir.

ŞİNDİ BEN NE P. YİYİM:

Çaresizliği dile getirmek için.

ŞİRİN ŞİRİN GEL :

Ara sıra gel ki kıymetini bilelim, yoksa bizi bıktırırsın anlamında.

ŞOM AĞIZLI :

Uğursuz sözler söyleyen, kötü hayallerini dile getiren kişiler için.

ŞOR ŞORDAN DATLI GELDİ:

Sofraya art arda getirilen yemeklerin bir sonrakini bir öncekinden daha lezzetli olduğunu anlatmak için.

ŞORLAH MESELE :

Karı, kız konulu sohbet.

ŞÖRİĞİ AHMAH :

İştahı çekerek ağzının suyu akmak.

ŞÖRİĞİNİ AHITMAH :

İştahından ötürü salyalarını akıtmak.

ŞUMBILO ŞİRKETİ :

Girdisi, çıktısı; gireni çıkanı belli olmayan işyerleri için, ne iş yaptığı belli olmayan insanların oluşturdukları topluluklar için, uyurma ortaklıklar için, bazı insanların birileriyle yaptığı ortaklıkla alay etmek için.

ŞURIP ÉTMAH :

Bir işi, bir konuyu sulandırmak.

T

TAHTA ÇUVALDIZ :

Değersiz ve işe yaramayan kişiler için.

TAHTA ÇUVALDIZ, NE İTİREN MEREK ÉDER NE BULAN SEVİNİR :

Değersiz ve işe yaramayan insanların ortalıkta görünmemesi durumunda söylenir.

TAHTA KANAT KALMAH :

Bütün yakınlarını, koruyucularını kaybederek sahipsiz kalmak anlamında.

TAHTADAN SACA YÉTİŞMEZ :

Kendini olduğundan daha nazik göstermeye çalışan kişiler için kullanıldığı gibi hassaslık isteyen ince işler için de kullanılır.

TAHTALI KÖVİ BOYLAMAH :

Kötü bir nedenle ölmek anlamında.

TAHTASI MIH GÖTİRDİ :

Nihayet aklına yattı, ona mantıklı görünmeye başladı , işin inceliğini yeni yeni kavramaya başladı, akli başına geldi anlamlarında bir rahatlama sözüdür.

TAKKIL HENEK :

Şakacı kişiler için.

TAKLAÇI KUŞ

Verdiği sözde durmayan kişiler için. Almaya çok iştahlı, taşıyabileceğinden daha fazla alan kişiler için.

TALANDAN MAL KAÇIRİY :

Bedava bir şeyler bulduğunda herkesten daha atik davranarak

onları ele geçirmek için olağan dışı bir çaba harcar anlamındadır.

TAPI KILMAH :

Oturduğu yerde uyuklamak.

TAR ELDEN GÉTTİ :

Otoriteyi kaybettik, kaybetti anlamında.

TARIF BIRINLI :

Kanatları geniş bir burna sahip olan kişilerle alay etmek için.

TASI SEHENE VURMAH :

Evlenmek istediği için baba evinde huzursuzluk çıkarmak anlamında.

TATI TATI YÉRİMAH :

Bir bebek gibi yavaş yavaş yürümek anlamında kullanıldığı gibi ağır aksak yürüyen, randıman tutmayan işlerin durumunu anlatmak için de kullanılır.

TAVUĞI ÇÜT ÇÜT YIMIRTLAMAH :

Her zaman şanslı olmak.

TAVUĞI GERMEÇTE KUZLAMAH :

Bir anlamıyla şanslı, bir anlamıyla şanssız olmak.

TAY GELME :

Çocuklu dul bir kadının ikinci evliliğini yapması durumunda ikinci kocasının evine getirdiği çocuğu veya çocukları için.

TAY OLMAH :

Boy ölçüşmek, rekabete girmek, yarışmak anlamında.

TAZI 'EYNİ TAZI, YALAVUZ ÇULINI DEĞİŞMİŞ :

Giyilen elbisenin insanı hiçbir açıdan değiştirmeyeceğini, değiştiremeyeceğini anlatmak için.

TAZI OLALI Bİ AV AVLADI :

Nihayet bir işe yaradı anlamında.

TEB DÉMEDEN TEBAREKİY AYNAR :

Sözün nereye varacağını önceden doğru tahmin eden ve ona göre davranış sergileyen kişiler için.

TEHŞİ NEHS OLMAH :

Bir hastalık nedeniyle aşırı zayıflamak, yüz renginde değişim yaşamak anlamında.

TEKERİNE DAŞ KÖMAH :

Yürüyen bir işin yürümesini engellemek anlamında.

TÉL TAY ÉTMAH :

Toparlamak.

TÉLDEN ALMAH :

Alınganlık göstermek.

TÉLİNCE GÉTMAH :

Karşısındakinin hoşuna giden tarzda konuşmak, hareket etmek anlamında.

TÉLİNE TOHANMAH :

En kızdığı, en üzüldüğü, en alındığı konudan söz etmek anlamında.

TEMBEL TENKE :

Tembel kişilerle alay etmek için.

TENGE YATIRMAH:

Heyecanın geçmesi, gerilimin azalması için olayı soğutmaya çalışmak.

TENGİ TEREZİ, LIKLIKI MAZI :

Her şeyin bir zamanı var, olanlar mazide kaldı, geçmişte olanlarla yaşanmaz, artık geleceğe bakmak lazım anlamında.

TEPPEDEN DIRNAĞA :

Hiçbir noktasını, hiçbir yerini bırakmadan iyice süzmek anlamına geldiği gibi katışıksız bir durumu (teppeden dirnağa efendi, tep peden dirnağa ahlaksız...) anlatmak için de kullanılır.

TEPPESİNDE GEZDİRMAH :

Birine değer vermek.

TEPPESİNE BİNMAH :

Czasını vermek, dövmek, işkence yapmak anlamlarında.

TEPPESİNE ÇİHMAH :

Aldığı tavizler sonucu eziyetini arttırarak karşısındakini canından bezdirmek anlamında.

TEPPESİNE VUR, ELİNDEN EKMEGİNİ AL :

Kendi hakkını korumaktan yoksun zavallı kişileri betimlemek için.

TEPPİK VURMAH :

Söz götürüp getirerek, sakıncalar ve kusurlar ortaya sürerek, dedi-kodu çıkararak bir işin, bir alışverişin gerçekleşmesini engellemek anlamına geldiği gibi kendisine düşen kismette kusur bularak kısmeti reddetmek anlamına da gelir.

TEREZİ, OLDI BİREZİ.

Yazın doğduğuna inanılan bir yıldız kümesi olup doğduğunda kavun, karpuz, incir, üzüm, nar gibi yaz meyvaların olgunlaşmaya başladığı söylenir. Deyim olarak bitmeye yüz tutan, sonuç alınmaya yakın işler için kullanılır.

TERSİNDEN KAĞMAH :

Sinirli olarak uyanmak anlamında.

TESLİM BAYRAĞINI ÇEKMAH :

Nazlanmaktan, mücadele etmekten, reddetmekten vazgeçerek ortaya çıkan koşullara razı olmak.

TEŞKELE YAPMAH :

Kandırmak amacıyla plan hazırlamak anlamında.

TEŞRİ'AM OLMAH :

Yaptığı bir yanlışla, söylediği bir sözle dile düşerek topluma rezil olmak anlamında.

TEZZE CAB, TEZZE NAHIR :

Başarısız sonuçlanan bir işi unutarak yeni şartlarla yeni bir yerde başka bir girişimde bulunan kişiler ve işler için.

TIKI ÇİHMADI :

Hiç itiraz etmedi anlamında.

TIRRO DA BI TIRRO :

Amma da yaramaz, beş para etmez bir adam ha anlamında.

TIRRO DA BI TIRRO, HEÇKÂMULLARDAN KIZ İSTİY :

Masrafa gelemediği halde masraflı işlere kalkan kişiler için.

TIRŞ GELMAH :

Hoşa gitmemek anlamında.

TIRTIRI GÉTMIŞ, VIRVIRI KALMIŞ :

Yaşlanmış anlamında.

TIZZİGE KAĞMAH :

Öfkelenmek anlamında.

TİĞİ TEBER, ŞAHI MERDAN :

Yiğit, civanmert anlamına geldiği gibi kanlı bıçaklı olanların hepsinin birbirinden yaman olduğunu belirtmek için kullanılır. Bir defalığına sık giyinen, takıp takıştıran kişilerin görünümünü betimlemek için de kullanıldığına rastlanmıştır.

TİK ATMAH :

Dolambaçlı yollara sapmadan, sözü uzatmadan direkt atış yapmak.

TİLKİ GENDİ SİĞDİ, KUYRIĞINDAĞKİ TENKE KALDI :

Kendisi rica minnet, zor şartlarla bir yere kabul edilen bir kişinin o yere arkasındaki birini de sokmaya çalışan ve açığüz geçinen kişiler için.

TİLKİYE DÉMİŞLER, TAVUĞ YAYAR MISAN; NE DÉDİYİZ DE YAPMADIM, DÉMİŞ

Bazı kişiler kendilerine ömür boyu kurdukları hayalin gerçekleşmesine ilişkin bir teklif geldiğinde şoka girer; sevinçten sadece ben her zaman emrinize hazırım demekle yetinir..

TİLKİYE DÉMİŞLER, TAVUĞ YAYAR MISAN; OTIRIP ŞİNDİ AĞLARAM HA , DÉMİŞ

Bazı kişiler kendilerine ömür boyu kurdukları hayalin gerçekleşmesine ilişkin bir teklif geldiğinde şoka girer; sevinçten gülmekle ağlamak arasında bocalar.

TİVİ KANLANDI :

Para kazanmaya başladı veya zengin oldu anlamında.

TİVİ POZİĞ :

Sarışınlar için.

TOĞIMI BAĞDAT'TAN MI GELMİŞ :

Hiçbir özelliğı olmadığı halde kendini ağıra satan, özel sayan, insanları kendine hizmet etmek için yaratılmış sayan kişilere duyulan öfkeyi anlatmak için.

TOĞIMI TÖKİLMAĞ :

Bereketini kaybetmek anlamına geldiğı gibi üreme yeteneğini

kaybetmek anlamına da gelir.

TOHİMLİH MI BÉSLİYİH :

Ekmeğimizi yediği, sırtımızdan geçindiği halde bize hiçbir katkısı, emeği olmayan kişilere duyulan öfkeyi anlatmak için.

TOP ATMAH :

İflas etmek, borçlarını ödeyemez duruma düşmek.

TOPPAL KARINÇANIN KÔR KAVUMI ÇİHTİ.

Özürlü birine başka bir özürünün arka çıkmasını anlattığı gibi, toplumda adı kötüye çıkmış birine yine toplumda adı kötüye çıkmış birinin sahip çıktığını da anlatır.

TOR DÜŞMİŞ :

Bir kere bu işin içine düşmüş bulunduk anlamına geldiği gibi işin neredeyse sonuna geldik anlamına da gelir.

TORBA GENDİNİN BOYNINDA, KARŞINDAKİNİ ÉŞŞEK ZANNÉDİY :

Bütün hataları, salaklıkları kendi yaptığı halde bunun farkında ol- olmayıp karşındakileri salak yerine koyup açıkgozlüğünü kanıt- lamaya çalışan kişiler için.

TORINA DÜŞMAH :

Birinin kendisi için kazdığı tuzağa düşmek.

TORTOP OLMAH :

Üşüme veya korkma sonucu ayaklarını karna çekerek, başı göğse indirerek pozisyon almak anlamında.

TOSPAĞA, KURBAĞA GELİRSE KORHMA HA :

İkiniz de aynı özellikleri taşıdığınıza ikinizin de birbirinize söyleye- cek lafınız olmamalı anlamında.

TOTABALİH ÉTMAH :

Birilerine bedava veya karın tokluğuna uşaklık etme alışkanlığını taşımak anlamında.

TOYDIM ŞAŞTIM, KÔRDİM DÜŞTİM :

Gençtim, acemiymdim, şaşkınlıktan ne yaptığımı bilemedim; gö- züm sanki kördü o zaman tehlikenin farkına varmadım, olan oldu anlamında.

TÖKİLİP SAÇILMAH :

Gerekli sermayeyi veya masrafı karşılamak için zorlanarak da olsa ödemelerde bulunmak, masrafa girmek anlamında.

TUT KELİN KEKİLİNDEN :

Söylediği sözlerde herhangi bir mantıksal taraf bulunmayan kişilerin sözleri için kullanıldığı gibi içinden çıkılamayan karmaşık işler için de kullanılır.

TUTTIĞIM DAL ELİMDE KALİY :

Başvurduğum hiçbir tedbir işe yaramadı, güvendiğim hiçbir insandan yardım görmedim anlamındaki bir yakınma sözü.

TÜHPE ÇİÇEĞİ :

Kendi kendini bir şeyler sayarak ağıra satmaya çalışan, hakkı olmadığı şeyleri isteyen kişilerle alay etmek için.

TÜKRİGE BOĞMAH :

Herkesin nefretini bir kişiye yöneltmek anlamında.

TÜKRİK KURITMAH :

Karşısındakilerin ustalığı veya kendisinin haksızlığı nedeniyle yutkunup durmak, konuşmaya cesaret edememek.

TÜRLİ OYIN BAZ SEHEBİ :

Her zaman ayrı bir hile yaparak insanları kandırmayı başaran, bu yüzden toplumca makbul olmayan kişiler için.

U

UCI DEĞMAH :

Bu işin bir tarafı bize de ulaşıyor, o adam uzaktan da olsa akrabam olduğu için onun hakkında söylenenler beni de etkiliyor, bu alışverişten uğranacak zarar beni de etkiliyor anlamlarında.

UCI TOHANMAH :

Bu işin bir tarafı bize de ulaşıyor, o adam uzaktan da olsa akrabam olduğu için onun hakkında söylenenler beni de etkiliyor, bu alışverişten uğranacak zarar beni de etkiliyor anlamlarında.

UCINDA Bİ KERTİK DAHA VAR :

Elindekilerle yetinmeyip daha fazlasını isteyenlere, “Daha yok mu?” diyenlerle alay etmek için.

UCINI GÖRSTETMAH :

Olacakları hissettirerek tehdit etmek anlamında.

UÇAN KUŞA BORÇLI :

Borcu, ödeme imkânlarının dışına taşmış kişiler için.

‘UD BAZARI :

Ortada dönen işin bir utanma ve utanmama sorunu olduğunu belirtmek anlamında.

‘UDA BOĞILMAH :

Bir işi istemeye istemeye sadece birilerinden utandığı için yapmak.

UHÇIRI ÉNDİRMAH :

Teklif ve ortama uyma kararı almak.

UHÇIRI GEVŞEK :

Karı, kız konularına fazla meraklı ve ilgili kişiler için.

UHÇIRINA SEHEP ÇIHMAH :

Karı, kız konularında nefesine hakim olmak.

UMDIH, UMDIH; MUMA DÖNDİH :

Bekleye bekleye ömrümüzü tükettik ama yine de bir sonuç alamadık.

UMI KÜSİ ÇIHATMAH :

Sudan bahanelerle küsmek.

UN İFAH OLMAH :

Parça parça olmak, küçücük parçalara ayrılmak anlamında.

UNIMI ELEDİM:

Yapmam gerekenlerin hepsini yaptım ve bitirilmesini gereken işlerimi bitirdim. Bu yaştan sonra da yeni bir işe başlama isteğim yok, anlamında.

UNIMI ELEDİM, ELEGİMİ DİVARA ASTIM:

Yapmam gerekenlerin hepsini yaptım ve bitirilmesini gereken işlerimi bitirdim. Bu yaştan sonra da yeni bir işe başlama isteğim yok, anlamında.

URĞINA DÜŞMAH :

Birine önderlik, rehberlik, sahiplik etmek

URIBA VÉRMAH :

Verimli tarlaları gelirin dörtte biri karşılığında kiraya vermek.

URIP EFE :

Yiğitlik taslayanlar için.

USTA 'ESKER :

Sözleriyle, yaptığı oyunlarla, ortaya çıkardığı ürünlerle takdir toplayan kişiler için.

USTIBINA GETİRMAH :

Olması veya yapılması gerekeni düzenli bir biçimde anlatarak itiraza yer bırakmadan anlatmak, ikna etmek.

USTIFIL OLMAH :

Anlaşmaya varmak anlamında.

UŞACIH BAŞI DELİ 'ÜMER :

Kimin ne yaptığı, kimin ne söylediği belli olmayan karışık ortamlar için.

UŞAĞIM YOH, ETEGİM P. :

Bazı dertlerden, zahmetlerden kurtulduğumu zannederken hala zahmet çektiğini ve bunun nedenini bilmediğini söyleyen kişiler tarafından kullanılır.

UŞAHLARIN ANASI :

Geleneklerde hanımının adını ağzına alıp alay konusu olmamak için erkeğin kendi hanımını anmak için yaptığı bir adlandırma.

UŞAHLARIN BABASI :

Geleneklerde kocasının adını ağzına alıp alay konusu olmamak için kadının kendi kocasını anmak için yaptığı bir adlandırma.

UYAR OĞLI :

Başı yumuşak kişiler için.

UYDIRIP YİYENE HELAL OLSIN :

O kadar sıkı tedbirler uygulandığı, o kadar kişinin gözünün önünde olduğu halde rüşvet yiyenlerin akıllarına hayran olmamak elde değil anlamında.

UZAĞ OLA :

Bize bulaşmasın, bizi etkilemesin , bizden uzak dursun anlamında.

Ü

ÜÇ DEĞİL, BÉŞ DEĞİL, Bİ HALIMIZ HOŞ DEĞİL:

Yinelenen bu olumsuzluklar iyi yolda olduğumuzu gösteremediğinden bizi mutlu etmiyor anlamında.

ÜÇ URIP ARŞIN UZANMAH :

Boylu boyunca sırt üstü yatmak.

ÜÇE BAHMAMA :

Bir işin gerçekleşmesi noktasında işin sonuna gelindiğini tahmin etmek.

ÜÇE BÉŞE BAHMAMA :

Ederinin ne olduğuna aldırmaz etmeden satmak veya almak.

ÜÇTEN DOKKIZA BOŞAMA :

Üç talakla nikahından vazgeçmek anlamında.

‘ÜLÜM SEHEBİ :

Her türlü oyunu, hileyi, yanlış, kötülüğü bilen ve çevresindekileri tahrik edip yoldan çıkaran kişiler için.

ÜREGİ AĞZINDA :

Korkak ve ürkek kişiler için.

ÜREGİ BAYILMA :

Çok acıkmak, içi ezilmek, canı tuzlu bir yiyece istemek anlamlarında kullanıldığı gibi sıkıcı bir konuşmadan bıkkınlık duymak anlamında da kullanılır.

ÜREGİ BUZ KİMİN OLMA :

Birileri veya sevmedikleri zarar gördüğü için sonuçtan sınırsız bir zevk almak.

ÜREGİ TELESMAH :

Heyecan duymak.

ÜREK SAVUTMAH :

Başkasının düştüğü kötü duruma yürekten sevinmek anlamında.

ÜSKEKTEN ATMAH :

Abartılı sözler söylemek, abartılı vaadlerde bulunmak, büyük konuşmak anlamlarında.

ÜST VÉRMAH :

Aldığı mal veya eşyayla verdiği mal veya eşyanın piyasa farkını ödemek.

ÜSTİ KABALTI ÇARDAH :

Altının boş olduğu bilinen abartılı sözler, yalanlar, vaatler için.

ÜSTİ KALAYLI, ALTI VAYVAYLI :

Dış görüntüsü güzel ama hatalı veya arızalı olan eşya ve mekanlar için.

ÜSTİNE AĞLAMAH :

Ölen biri için ağlamak anlamında.

ÜSTİNE Bİ TAS SU İÇ :

Olan oldu, biten bitti, giden gitti; artık bunları unut, bunlara umut bağlama anlamında.

ÜSTİNE İLAN AT:

Ne yaparsan yap onu bu tembellikten vazgeçiremezsin anlamında.

ÜSTİNE KİRİDİ :

Birden fazla kişi tarafından işlenen bir suçun o topluluk içinde bir kişiye yüklenmesi anlamında kullanıldığı gibi kötü veya arızalı bir malın son alıcısı olması anlamında da kullanılır.

ÜSTİNE KÜL ELENMİŞ:

Bir yerin veya kişinin yaşama coşkusunu kaybettiğini anlatmak için.

ÜSTİNE YATMAH :

Aldığı bir borcu, ödünç olarak aldığı bir eşya veya giysiyi iade etmemek için elinden geleni yaparak unutturmaya çalışmak anlamında.

ÜSTTEN GELMAH :

Bilmezmiş, habersizmiş gibi davranmak.

ÜZ VÉRSEY ASTAR İSTER :

Bulduğundan veya aldığından fazlasını isteyen şımarık kişiler için.

ÜZBAR OLMAH :

Yüzleşmek.

ÜZ BE ÜZ :

Yüzüne karşı, yüz yüze anlamında.

ÜZ BULDI, ASTAR İSTER :

Verilen tavizler artık kendisine yetersiz gelmeye başladı, daha büyük tavizler koparmak istiyor anlamında.

ÜZ GÖZ OLMAH :

Verilen tavizler veya sık sık karşılaşılan olumsuz durumlar yüzünden düzeyli bir ilişkiyi düzeysiz bir hale getirmek anlamında

ÜZ VÉRDİH 'ELİ'YE, 'ELİ S..TI HALIYA :

Şımarttık ama şimdi de bize verdiği eziyetlerin, bize getirdiği, ettiği hakaretleri kaldıramaz olduk anlamında bir yakınma sözüdür.

ÜZ VÉRMAH :

Yanlış söz veya davranışlarını hoş görerek, hak etmediği halde ödüllendirerek şımartmak anlamında

ÜZDEN HOŞ, İÇTEN BOŞ :

Güzel görüntüsünden başka hiçbir özelliği, yeteneği olmayan kişiler için.

ÜZDEN HOŞ, KĖLBİ HAYIN :

İçi dışı bir olmayan, dost görüldüğü halde içinde düşmanlık besleyen, kin tutan kişiler için.

ÜZE GELMAH :

Sabrı taşarak isteklerini veya şikâyetlerini yüzüne söylemek anlamında.

ÜZİ GÖZİ AÇILMAH :

Eski ahlakını ve içe kapanık durumunu terk ederek dışa dönük davranışlar sergileyen, toplumsal ve kişisel ilişkilerini beklenmedik kadar kısa bir zamanda gerçekleştirmek.

ÜZİ HEDİK SUYINNAN YAĞANMIŞ :

Utanma gibi bir meziyeti olmayan kişiler için.

ÜZİ PERK :

Israrlara direnç gösteren, çabuk gevşemeyen kişiler için kullanılır
dığı gibi hatır gönül tanımayan, utanmayan kişiler için de kullanılır.

ÜZİ YUMŞAH :

Israrlara direnç gösteremeyen, çabuk gevşeyen kişiler için kullanılır
nıldığı gibi hatırdan geçemeyen, utanan kişiler için de kullanılır.

ÜZİM KULBİYE :

Yüzümü kibleye döndüm, sana değil Allah’a söylüyorum anlamın
da.

ÜZİNE GELMAĞ :

Birinin hakkında düşündüklerini düşüncede kalmasından vazgeçerek
o kişinin yüzüne söylemek.

ÜZİNE GÖZİNE DURSUN :

Ona yaptığım iyilikler ve üzerinde olan hakkım ona haram olsun,
Allah onun cezasını versin anlamında.

ÜZİNİ ÇIRNAĞLAMAĞ :

İstekleri yerine gelmediği için istediği kişiye zarar vermeye başlamak.

ÜZİNİN KİRİNDEN Bİ İT DOYAR :

Üstü başı, yüzü gözü kir içindeki kişiler için.

ÜZİY AĞ OLA :

Yaptığı bir hata bir ceza vermeyi gerektirirken ceza vermek yerine
kullanılan ve asıl anlamı “Yüzün kara olsun, bu utanç sana yeter.”
olan kinayeli sözdür ama dua anlamında da kullanıldığı duyulur.

ÜZİY GÖREN ĖECİ OLİY :

Çok seyrek görüşen veya uzun süredir görüşmeyen dostların karşılaştıkları sırasında karşılıklı kullanılan ve “ Görmeyeli epey zaman oldu, seni özledim.” anlamını içeren söz.

ÜZİY ÜZİME BAĞAR, ATAŞİY BENİ YAĞAR :

Seni sevmesine seviyorum ama senden bir şey çıkmayacağını da iyi biliyorum anlamında.

ÜZİYE BAĖAN ĖEMAM PARASINI ĖEYBÉDİY:

Tanıklarıyla Urfaca Urfalıca

Sen bana uğursuzluk getiriyorsun, senin yüzünden işlerim rast gitmiyor anlamındadır.

ÜZİYE GÜL SUYI :

Müstehcen veya necis bir söz söylemeye giriş sözüdür. Dinleyenleri iğrendirmemek için kullanılır.

ÜZLİ BÉZLİ :

Suçlu olduğu halde suçu üstlenmeyen kendini üste çıkarmaya çalışmak.

V

VAH VAH VAH, OTIRIP AĞLIYAH :

Ortada üzülecek bir durum olmadığı halde şikâyet ederek, yakına rak ağlayan kişilerle alay etmek için.

VAVİ İNCE BAŞINDAN OHİDİR :

O kadar ustadır ki karşısındakini şaşırtarak onun işe ters başlama başlamasına bile neden olur anlamında.

VAZ VAZ KILI AĞARMIŞ :

Yaşlandığı ve bedenindeki bütün kıllar ağardığı halde kötü huylarından, huysuzluğundan vazgeçmeyen kişiler için.

VEHVEH ÇİÇEGİ KİMİN AÇILMAH :

Çevresine, yetiştigi ortama ters düşen davranışlar göstererek çirkin bir görüntü çizmek anlamının yanı sıra kısa zamanda açık saçık çizgiler içeren frapan renklerde giyinmek anlamında da kullanılır.

VÉRDİ VÉRAN OLMAH :

Terk edildiği için harap olmak.

VÉRİN YÉRİDİR :

Yardıma muhtaç kişiler için yardım toplayanların yardım verenlere kullandıkları güvence sözü.

VÉRİN, YİYİM; ÖRTİN, YATIM :

Bana karışmayın, iş yaptırmayın; beni besleyin, barındırın yeter anlamında.

VİŞ HERİF, GÖZİY KÔR MIDI?

Eve eli boş giren adamın karısı tarafından baştan beri var olan kusurlarının yüzüne vurulmasını anlatır.

VUR AŞŞAĞI, TUT YUHARI :

En azı budur, en çoğu odur derken orta bir noktada buluşarak alışverişi olumlu bir biçimde noktalamak anlamında.

VUR TUT Kİ ÉLE :

Gerçek öyle değil ama diyelim ki öyle anlamında.

VURSAY ÖLİY, VURMAZSAY EKMEĞİY ELİYDEN ALİY:

Ona zarar vermeyi, onu ortadan kaldırmayı pek de istemiyoruz ama onun varlığı bize zarar veriyor ve ekmeğimize mani oluyor anlamında çaresizliği anlatan bir deyimdir.

Y

YA Bİ KİŞLİH YA Bİ KUŞLİH :

Bir hevestir, çabuk geçer anlamında.

YA HERRO YA MERRO :

Ölüm kalım meselesi, ya olur ya ölür anlamında.

YA KIRILIR KAZZİH YA ÇİHAR ÇİGDEM :

Bu iş mutlaka olmalı, gereken her türlü risk alınmıştır, vazgeçmek söz konusu değildir anlamında.

YA SEN YA KARA HEBERİY :

Gönderildiği yerden gelmeyen ya da geç gelen kişiler için.

YA TEPER YA TAPAR :

Ya döver ya sever, ikisinin ortası bu adamda yoktur anlamında.

YAĞ İÇİNDE BÖGREK :

Çok iyi koşullar altında yaşıyor, geçim sıkıntısı nedir bilmez anlamında.

YAĞ İÇMİŞ :

Çevresinde olup biten olaylara, yapılan haksızlıklara duyarsız kalan kişiler için

YAĞDAN KIL ÇEKER KİMİN :

Sessiz ve ustalıkla yapılan iş anlamında.

YAĞ MI YUĞIRTTAN ÇIHAR, YUĞIRT MI YAĞDAN :

Neyin nereden geldiği, kaynağının ne olduğu, öncelik sırasının hangisinde olduğu bir türlü çözülemeyen soru veya sorunlar için.

YAĞ TÖK, BAL YALA :

Tertemiz ortamlar için.

YAĞ YOĞ, YIMIRTA YOĞ, VAY TAVA, VAY TAVA :

Evde yağ yok, yumurta yoksa tava ne yapsın, tavanın tek başına bir anlamı olmaz ki anlamına geldiği gibi elde imkân yokken bir şeyler yapabilmenin de imkânı yoktur anlamına da gelir.

YAĞDAN, BALDAN YİNMEZ :

Geçimsiz kişiler için.

YAĞDAN YUĞIRTTAN MI GELDİY :

Ağır lanmak istiyorsun ama bunun karşılığında bize hiçbir yararın, getirin olmadığına göre bunu istemeye hakkın yok anlamında.

YAĞINI, YUĞIRDINI YİDİ; GENE DÉDİ HIRPO :

Yedirdik, içirdik, yine de iyiliğe geçmedi, bizi enayi yerine koydu anlamında.

YAĞLI G..E KUYRIH SÜRTİY :

Zengin adamlara yalakalık ediyor anlamında.

YAĞLI KAPI :

Zengin evi anlamında.

YAĞLI YÜZLİ :

Malzemesi bol, hazırlanması, tadı, tuzu yerinde olan yemekler için.

YAĞMASSA DA GÜRLER :

Pek bir faydası olmasa da, pek bir hayrı dokunmasa da konuşması, bağırıp çağırması, reklamı çoktur anlamında.

YAĞMIR NÉRDE, TARLA ORDA :

Her zaman kendi çıkarını koruyan, gerekirse taraf değiştirmekte bir sakınca görmeyen kişiler için.

YAĞMIRDAN KAÇTIĞI, DOLİYA TUTILDIĞI :

Biz o kötülükten, zulümden kaçalım derken geldik, daha büyük kötülüklerle karşı karşıya kaldık anlamında.

YAĞSIZ KELLE :

Kendisinden bir şeyler koparılması imkânsız kişiler için.

YAĞA YIRTMAGI :

Bıkmak, illallah demek, sabrı taşmak, dayanamaz hale gelmek, çaresiz kalmak anlamlarında.

YAĞASINA YAPIŞMAGI :

Şikayetçi olmak, hesap sormak anlamlarında.

YAĞASINDAN DÜŞMAGI :

Birisine tebelleş olmaktan vazgeçmek anlamında.

YAĞUTTAN 'ENGUT OLSA TEMEHİM KALMADI:

Bana hesaba kitaba sığmayan bir gelir de getirse, bana çok faydası da olsa ben artık bu işte yokum anlamında.

YALAN YÉRTENE :

Hiç yoktan, gereksiz yere anlamında.

YAN GELMAH :

Sere serpe uzanmak, dinlenmeye çekilmek, karnı doyup işi bittikten sonra keyifle uzanmak anlamlarında.

YAN YATTI, ÇAMIRA BATTI :

İşi yapmamak için anlaşmaya uymamak için, mazeret üretmek için elinden gelen her türlü hüneri göstermek anlamında.

YANDI DÖNDİ :

Sözünde durmayan, durmadan taraf değiştiren kişiler için.

YANDIM ALLAH KOMPANYASI :

Toplum tarafından benimsenmeyen, adı kötüye çıkmış, kaba saba hareket eden, sorumsuz, yıkıcı kişilerin meydana getirdiği arkadaş grubu anlamında.

YANĞIN OLMAH :

Bir oyuna, bir işe akıl erdiremeyeceğimiz kadar tutkun olmak anlamında.

YANI YÉRE GELMAH :

Yaşlanmak veya hastalanmak; acınacak ve bakıma muhtaç hale gelmek anlamında.

YANINDA ADAM KES :

Sır saklamasını bilen kişiler için.

YARALI BARMAĞA İŞEMEZ:

Başkasının çıkarı olan bir işe, başkasına ait bir probleme yardımcı olmaya çalışmayan kişiler için.

YARIYA VÉRMAH :

Tarla veya bağ sahibinin masrafları yükleniciye ait olmak üzere brüt gelirinin yarısına başkasına kiralamak.

YAT KAĞ BURĖIL AĞI :

Her gün aynı, her Ŗet aynı, her gün konuşulanlar aynı, artık bıktık anlamında.

YATAN İTİN KUYRIĞINA BASTI :

Bir hata yaparak kötölüğe davetiye çıkardı, kaşındı adeta anlamında.

YATIYA BIRAĞMAĞ :

Sürekli ertelemek anlamında.

YATIYA KALMAĞ :

Misafir olarak gittiğ yerden ayrılmayarak geceyi orada geçirmek veya orada uyumak.

YATTI, YATTI, YARMALADI; KAÇTI, YÉRİ DIRMALADI :

Bir olayın vehametini, kendine verdiği zararı zamanı geçtikten sonra anlayan ve işi lehine çevirmek için telaşlanan kişiler için.

YAZ DİVARA, KALSIN BAHARA :

Sana olan borcumu sonra öderim ama sana bu konuda kesin bir tarih veremem anlamında.

YAZ VAR, GÜZ VAR; ĖEKĖİYA NE SÖZ VAR :

Haksız veya suçlu olduğu halde haklılığını, suçsuzluğunu savunan kişilerle alay etmek için .

YAZZIĞI GELMAĞ :

Acımak anlamında.

YAZZIḤ SİYE GİDEN ḤÖLLİGE :

Sana verilen emeği, sana yapılan masrafı bir tarafa bırak, küçük-
ken senin altına serilen ve kirlettiğin için sık sık değiştirilen
elenmiş pis toprağa bile yazık anlamında bir hakarettir.

YÉDDİ GÖBEK :

Yedi kuşak, yaklaşık 200 – 250 yıl anlamında.

YÉDDİ KÖYNEK ÇIḤARI :

Çok uzak akraba anlamında.

YÉDDİVEREN Mİ OLDI :

Bu ne bitmez bir sözmüş, sohbetmiş; bu ne bitmez bir işmiş an-
lamında.

YEKLİ YAḤALI GÉYDİRMAḤ :

Bire bir karşılığı; kollu, yakalı giydirmek anlamına gelen bu de-
yim; birisine onun yaşamına uygun olduğu ve pek de mantıksız
olmadığı için akla yatkın iftira atmak.

YÉL ATINA BİNDİ :

Öfkesine yenilerek akla gelmez delilikler yaptı anlamında.

YÉL ESSİN, ḲOHİSİ GELSİN :

Evladı tarafından pek de fazla aranmayan, ihtiyaçları karşılanma-
yan ana ve babalar tarafından söylenir; evladımızın yaşadığı ha-
beri bize ulaşsın, bu bizim için yeterlidir anlamındadır.

YÉL GELEN DELİGİ TANIR.

Çıkarının nereden ve kimden ve hangi yolla geleceğini bilen insan

lar için.

YÉL GİRMAH :

Soğuk alınlığı nedeniyle insan uzuvlarından birinde tutulmalar
veya sancılar oluşmak.

YÉL OLSA HARMANIN HETİRİ ÜÇÜN ESMEZ :

İşe yaradığını anlayıp yardımını esirgemeyi huy edinen kişiler
için.

YÉL ÜFİRDİ, SU GÖTİRDİ :

Nerede ve neden kaybolduğu bilinmeyen eşyalar için.

YÉLLE, Bİ HIRPO DAHA DÜŞTİ :

Oyunumuza, atacak kazığımıza uygun biri daha tuzağımıza düştü,
çaktırmamaya çalış anlamında.

YÉLLE, Bİ KAZ DAHA DÜŞTİ :

Oyunumuza, atacak kazığımıza uygun biri daha tuzağımıza düştü,
çaktırmamaya çalış anlamında.

YÉRE BAHAN, ÜREK YAHAN :

Boynunu büktüğüne, fukara görüldüğüne bakma çok yaman bir
adamdır anlamına geldiği gibi, taliplerine yumuşak başlı ve terbi-
yeli olduğunu göstermeye çalışan yaman genç kızlar için de kulla-
nılır.

YÉRİ YUHA :

Fazla ısrar etme, onda para yok, yoksul bir adam, kıt kanaat geçi-
niyor anlamında bir uyarma sözüdür.

YÉRIK YÉRİMAH :

Aşermek, hamile olduğunda canı bir şeyler istemek.

YÉRİN ALTINDA MI, DAĞIN ARDINDA MI :

Sevdiklerinden nasıl olsa bir gün ayrılacaksın, bu yüzden ya onun ayrılık acısına katlanacaksın ya da ölümüne ağlayacaksın; birinden birini tercih et anlamında.

YÉRİNİ YAPMAH :

Uygun bir ortam hazırlamak, yapacağı işin mantığını savunarak çevredekileri bu işe razı etmek anlamında.

YÉRİŞİP YÉTMİYESİCCE :

Gençlik ve olgunluk dönemlerine erişmeden ölesin anlamında bir beddua.

YÉRİŞİP YÉTMİYESİCCE, GÖGERİP BİTMİYESİCCE:

Gençlik ve olgunluk dönemlerine erişmeden ölesin anlamında bir beddua.

YÉRİY KENNE KIRIĞI OLA :

Rahat yüzü görmeyesin, bulunduğun ortam hep canını acıtsın anlamında.

YÉRİYE SU MI ÇIHTI :

Oturduğu yerden kalkıp başka bir yere oturmak veya yerini başkasıyla değiştirmek isteyenleri azarlamak için.

YÉRLİ YÉRİNCE :

Anlatımda bütün ayrıntılarını söyleyerek inandırıcı bir yol izleyen kişilerin tarzı anlamında.

YİHİLACAĞI KAPI ARAMAĞI :

Bir kurnazlık yaparak yemek yiyeceği veya kalıp geceledebileceği bir yer aramak anlamında.

YIL AĞIR :

Geçimin zor, piyasanın dar, kazancın kıt; masrafların ise altından kalkılamaz olduğu yıl anlamında.

YIL UĞIRSIZIN, VÉRGİ ALLAH'IN :

Allah'ın insanlara neyi, ne zaman kısmet edeceği belli olmaz ama piyasada kazanan ve sözü geçen kişiler harama, helale, kul hakkına riayet etmeyen kişiler anlamında.

YILDIZI HEFİF :

Çabuk korkan, çabuk ürken kişiler için kullanıldığı gibi nazara çabuk geldiğine inanılan kişiler, özellikle çocuklar için kullanılır.

YIMIRTA KAPIYA GELDİ :

Hep ertelenen bir işin, bir vaadin yerine getirilmesi için zaman sıkıştı, kalmadı anlamında.

YIRTIH TUMANDAN ÇIĞAR KİMİN :

Hiç umulmayan bir yerde, umulmayan bir zamanda patavatsızca laflar etmek anlamında.

YİDİĞİ KABA S..MAH :

İyilik gördüğü kapıya veya kişiye kötülük ederek o kapının kendisi ne kapanmasına neden olmak, nankörlük etmek.

YİDİĞİ URĞINDA, YİMEDIĞİ ARDINDA :

Yaşamak için çalışmak, kazanmak zorunda değil; yarın endişesi taşıyor, tuzu kuru anlamlarında.

YİDİH, İÇTİH, GÖZDEN DÜŞTİH :

Gittiği yemekli ziyafetten ayrılma zamanı gelmiş kişiler tarafından söylenen bu söz, aynı zamanda her türlü ikramı gördük, artık başka ikram olmadığına göre kalkabiliriz anlamına gelen bir şaka olarak kullanılır.-

YİDİ, İÇTİ, MIRAZINA GÉÇTİ :

Muradına kavuştu ve hep mutlu yaşadı anlamındaki bu deyim māsalların (hekət) sonunda söylenen klişe bir sözdür. Bu deyim aynı zamanda bir kişinin nerede olduğunu, ne iş yaptığını öğrenmek isteyenlere verilen; bilmiyorum veya bilmek istemiyorum, bana sorma anlamına gelen kestirme bir cevap olarak da kullanılır.

YİMEDIH AŞINDAN, KÔR OLDİH YAŞINDAN :

Bize şimdiye kadar hiçbir çıkarı dokunmadığı, bize hiçbir faydası olmadığı halde, ettiği şikâyetlerden, yakınmalarından bıktık anlamında.

YİMİN ÉTME, KARNİYDAHKİNE YAZZİH :

Hem yalan söyleyen hem de yalan yere yemin eden kişilerle alay etmek ve bu yalanlara itibar edilmediğini belirtmek için .

YİRRE GİRESEN :

Ölesin dileğinde bulunan bir beddua.

YİMİRTA KAPIYA GELDİ :

İşin bitirilmesi için tanınan süreni sonuna gelindiği zaman harekete geçenlerin durumunu anlatmak için.

YİMİRTADAN ÇİHMİŞ, KABIĞINI BEGENMİY :

Kendisini donanımlı olarak belirli bir yaşa getiren insanları ve kendi ailesine hor bakıp beğenmeyenlerin durumunu anlatmak için.

YİMİRTIYA KULP TAĞAR :

İşinin erbabı olan zanaatkarlar için kullanılır.

YİDİĞİY İÇTİĞİY SENİY OLSIN, GÖRDİĞİY AYNAT :

Yolculuktan dönenlerden alınmak istenen ifadeye yol açacak klişeleşmiş ifade.

YİDİĞ KAZ ETİNDEN, DOYDİĞ LEZZETİNDEN :

Yedik de ne oldu, ne faydasını gördük, artık gına geldi, bıktık anımlarında.

YİRRE GİRMAĞ :

Ölmek anlamında.

YOĞ DEVENİN NALI :

Söylenen abartılı sözler ve yalanlar; anlatılan olağın dışı serüven-serüvenlere karşı söylenen ve “Yok, daha neler.” anlamına gelen bir deyimdir.

YOL ERKÂN BİLMAĞ :

Bir işin başarılması için nasıl bir yol izlenmesini bilmek anlamına geldiği gibi, görgü kurallarını bilmek anlamına da gelir.

YOL PACİ VÉRMAĖ :

Bir yerden geçmek için birilerine hakkı olmadığı halde yol geçiş parası ödemek. Yörede sadece gelin alayının geçmesi sırasında verilir.

YOLA GELMAH :

İnadından vazgeçerek istenen düzeye veya noktaya gelme anlamına geldiği gibi ortama uyum sağlamak, söz dinler hale gelmek anlam-
larında da kullanılır.

YOLA (YOLIMA)YUĞIRT MI AHTTIY :

Bir işe hiç masraf yapmadığı veya az masraf yaptığı halde çok zarar ettiğini savunan kişilerle alay etmek için.

YOLINA GELMAH :

Kendi yaptığı kötülüklerle bir zaman sonra karşı karşıya gelmek.

YOLIH ATMAH :

Birilerini kandırmak için ona vaatlerde bulunmak, bir şeyler vereceğini vaat etmek hatta ağzına bir parmak bal çalmak.

YOLINI BİLMAH :

İşini çok bilmek anlamına geldiği gibi bir işin başarılabilmesi için gereken her türlü yolu bilmek anlamına da gelir.

YOLINI BULMAH :

Kendisini uzaktan yakından ilgilendirmeyen bir işten gereken çıkarı sağlayarak yaşamını sürdürmek anlamında.

YOLLI OLMAH :

Cinsel istismara açık bir görüntü vermek anlamında.

YUĞIRTTAN AĞZIMIZ YANMIŞ :

Yaşadıklarımızla en ummadığımız zamanlarda, en ummadığımız kişilerden darbe yedik anlamında.

YUHA ÜREKLİ :

Merhametli, çabuk etkilenen anlamlarında.

YUHUŞ MECNUN :

Uykudan uyanma sonrası insanda meydana gelen yarı sarhoşluk, mahmurluk anlamında.

YULARI BOYNINDA :

Ailesi veya sorumluları tarafından kontrol altında tutulmayan, her yere girip çıkan, aklına her geleni yapan kişiler için.

YULARINI BOYNINA DOLAMIŞLAR :

Ailesi veya sorumluları tarafından kontrol altında tutulmayan, her yere girip çıkan, aklına her geleni yapan kişiler için.

YÜKİM HİTTİ, İŞİM BİTTİ :

Benim bu andan itibaren veya bu yaştan itibaren ne sizin için ne kendim için yapacak bir şeyim yok, siz kendi başınızın çaresine bakarsınız artık anlamında.

YÜKİNİ TUTTI :

Kazanması gereken paraları hatta daha fazlasını kazandı anlamında.

YÜKİNİ, PACINI TUTTI :

Kazanması gereken paraları hatta daha fazlasını kazandı anlamında.

YÜZE YÜZE KUYRIĞINA GELDİ : İ

İşin son kısmına ama ustalık isteyen kısmına geldi, ya bitirip başanlı olur ya da işi yüzüne gözüne bulaştırıp rezil olur, emekleri boşa gider anlamında.

Z

ZAĞ VÉRMAH :

Birini teşvik için ona bir takım vaatlerde bulunmak, destek vermek, cesaret aşılacak, dolduruşa getirmek gibi birbirine hem yakın hem uzak anlamlarda kullanılır.

ZAĞA GELMAH :

Birileri tarafından teşvik edilmek, vaatler alarak ikna olmak, cesaretlendirilmek, dolduruşa getirilmek gibi birbirine hem yakın hem uzak anlamlarda kullanılır.

ZAĞIT VURMAH :

Birine bir işi yaptırmak için zorlamak, onun canını yakmak anlamıyla eşek benzetmesi (İstiaresi) yapmak için kullanılır. Bakınız : Zakıt (Sözlük bölümü)

ZALIM CENGİNE DÜŞMAH :

Acımasız insanların eline düşerek her türlü zulme uğramak.

ZANKİM KONDİRAMDAN Bİ ÇİVİ DÜŞTİ :

Olanların hiçbiri beni etkilemedi, hiçbir üzüntü duymadım, umurumda bile olmadı anlamında.

ZANZALAH AĞACI :

Hiç kimseye, hatta kendine hiçbir biçimde yararı olmayan kişiler için.

ZARDAN MI, ZORDAN MI :

Bu iş şansa mı olur, zor kullanarak mı gerçekleşir anlamına geldiği gibi “zar” , ağlamak anlamında kullanılırs ağlayıp sızlayarak, acındırarak mı yoksa zor kullanarak mı yaptırılır anlamına da elir.

ZARI YATMAH :

Şansı kötüye dönmek anlamında.

ZAYA GÉTMAH :

Boşuna geçmek, değerlendirmeden kaybetmek , kaybolmak, kaybolmasına neden olmak anlamlarında.

ZAY OLMAH :

Kaybolmak, telef olmak, boşa gitmek anlamlarında.

ZÉHÉR ELAYIN YİYESEN :

“Elayın” sözcüğünün anlamı belirgin olmasa da bu deyim en etkili zehiri yiyesin anlamındadır. Kolay kolay yemek beğenmeyen kişilere söylenir.

ZÉHÉR ZIKNABUT YİYESEN :

“Zıknabut” sözcüğünün anlamı belirgin olmasa da bu deyim zehrin her türlüünü, en tehlikelisini yiyesin anlamındadır. Yemek beğenmeyen kişilere söylenir.

ZEMHERİ ÇİÇEĞİ :

Güzel olduğunu ve eşi bulunmadığını sanan kişiler için kullanıldığı gibi zamansız olarak ortaya çıkan, davranışlarıyla fazla yaşayaca-

ğa da benzemeyen kişiler için de kullanılır.

ZEMHERİ SİNEGİ :

Sürekli konuştuğu halde sözleri duyulmadığı için anlaşılmayan kişiler için.

ZENGİN HERCİ :

Zenginlere yakışır biçimde anlamında.

ZENGİN YELLEHCİSİ :

Varlıklı insanlara yaranmak ve onlardan çıkar sağlamak için yalakalık etmek.

ZERAR GÂVURA DÜŞTİ :

Bir alışverişte haksız olarak birine yüklenen tazminattan hoşnut kalmayan, kendisinin bu işle ilgisi olmadığı halde ödemek zorunda bırakıldığından yakınan kişiler tarafından kullanılır.

ZÉT İÇMİŞ :

Çevresinde olup bitenlere duyarsız kalan, yapması gereken hiçbir işi yapmayan, çekinmeden savsaklayan kişiler için.

ZÉT KİMİN ÜSTE ÇIĞMAĞINI BİLİR :

O adam haklı da olsa, haksız da olsa ne yapar ne eder kendini haklı, başkasını veya başkalarını haksız çıkarmayı becerir anlamında.

ZİBİL DAĞITMAH :

Yanlış konuşarak veya yanlış hareket ederek tepkileri üzerine toplamak, ayıp etmek.

ZİNGİL DATLISI KİMİN EZDİ :

Konuşması dinleyenlerin üzerinde iyi etki bırakmayan, dinleyen-

lerin uykusunu getiren kişiler için kullanılır.

ZİNGİLLİ ZİYARAT :

Bulduğu renk renk, çeşit çeşit giysileri birbirine uymasa bile giymekte sakınca görmeyen kadınlar için.

ZUĞKIM Yİ, GÜNEŞE KARŞI YAT :

Yemek beğenmeyen kişilere söylenen bu deyimde zıkkım ye, zehirlenerek bir daha da uyanma, öl anlamı vardır.

ZURNANIN ZİRT DÉDİĞİ YÉR :

Olayın veya işin en can alıcı noktası anlamında.

ZÜLİF VÉRMAH :

İşin yapılmasına razı görünerek işi yapacak olana taviz vermek müsaade etmek hatta onu kışkırtmak, teşvik etmek.

URFA'DA KULLANILAN DUALAR (ALKIŞLAR)

ADİY SENDEN ÖGDE GİDE.
AĞAM OLASAN.
AĞBATI SİYE OLA.
ALLAH ADINDAN YAŞADA.
ALLAH ANALI BABALI BÖYİDE.
ALLAH ATAŞIYI ANAYA, BABAYA GÖRSTETMİYE.
ALLAH AYAĞIYI DAŞA DEĞDİRMİYE.
ALLAH BİRİY BİN ÉDE.
ALLAH DADIYI, DUZIYI KAÇIRMIYA.
ALLAH DÜ'ELERİY KABIL ÉTSİN.
ALLAH DÜŞMANİY ZE'İF ÉDE.
ALLAH DÜŞMANLARIYA ZABINLIH VÉRE.
ALLAH HEKŞIYI HEK ÉDE, HEKŞIYI PÂK ÉDE.
ALLAH HELAL RİŞK NESİP ÉDE.
ALLAH HÉR GÖSTERE.
ALLAH HÉRİY BARİY ANAYA YİDİRE.
ALLAH HÉRİY VÉRE.
ALLAH İŞİY RASGETİRE.
ALLAH KAPIYI AÇIĞ ÉDE.
ALLAH KAZANCIYI ANAYA, BABAYA YİDİRE.
ALLAH KEZAYI BELAYI DEHFÉDE.
ALLAH KISMETİY GÉNIŞ ÉDE.
ALLAH MIRAZİY VÉRE
ALLAH MU'İNİY OLA.
ALLAH SEBAP DEFTERİY KAPATMIYA.
ALLAH SENDEN RAZI OLA.
ALLAH SENİ BEHTİYDEN GÜLDİRE.
ALLAH SENİ ÇOLİĞIYIN ÇOCİĞIYIN BAŞINDAN EKSİK ÉTMİYE.
ALLAH SENİ DOST GÖZİKEN DÜŞMANLARIYDAN ESİRGİYE.
ALLAH SENİ DÜNYADA DA EHRETTE DE YORMIYA.
ALLAH SENİ ELE AYAĞA BİRAHMIYA.
ALLAH SENİ EV BARH ÉDE.
ALLAH SENİ HEÇ'E NESİP ÉDE.

ALLAH SENİ KEZADAN, BELADAN SITAR ÉDE.
ALLAH SENİ QIYMATIYI BİLENE DÜŞİRE.
ALLAH SENİ KİMSİYE MÜHTAÇ ÉTMİYE.
ALLAH SENİ MİHENNETE MÜHTAÇ ÉTMİYE.
ALLAH SENİ 'ÜMİRLİ ÉDE.
ALLAH SENİ SALİH KULLARINDAN ÉYLIYE.
ALLAH SENİ VAR ÉDE.
ALLAH SENİ ZALIM CENGİNDEN HİFSİ EMİN ÉDE.
ALLAH SITAR ÉDE.
ALLAH SİYE AĞ BEHT VÉRE.
ALLAH SİYE AĞ BEHT, ALTIN TAHT VÉRE.
ALLAH SİYE 'AĞIL FİKİR VÉRE.
ALLAH SİYE EMEGİY YİDİRE.
ALLAH SİYE HÉRLİ EVLAT VÉRE.
ALLAH SİYE KÖTİ GÜN GÖRSTETMESİN.
ALLAH SİYE SABIR VÉRE.
ALLAH ŞİFASINA ĞERĞ ÉYLIYE.
ALLAH UŞAĞLARIYI SİYE BAĞIŞLIYA.
ALLAH SİYE UŞAĞLARIYI MÜNÜS MÜTÜH ÉDE.
ALLAH 'ÜMRİYİ KEVİ ÉDE.
ALLAH YARDIMÇİY OLA.
ALLAH YUVAYI DAĞITMAYA.
ALLAH'A AMANAT OLASAN.
ANAYA, BABAYA REHMET.
AYAĞİY DAŞA DEGMİYE.
AZ AŞIYIN DADINI ÇOH ALASAN.
AZ KAZANCIYIN ÇOH HÉRİNİ GÖRESEN.

BABAYA REHMET.
BABAYIN KÔRINA NUR YAĞA.
BEHTİYDEN GÜLESEN.
BEN SENDEN RAZIYAM, ALLAH DA SENDEN RAZI OLA.

BEN SENDEN RAZIYAM, YÉR GÖG SENDEN RAZI OLA.
BENİ MEMNUN ÉTTİY, ALLAH DE SENİ MEMNUN ÉDE.
BERHÜDAR OLASAN.
BİRİY BİN OLA.

CANİY ARĞI SIZI GÖRMİYE.
CANIYIN HÉRİNİ GÖRESEN.

ÇÜT ÇUBİH SEHEBİ OLASAN.

DARLIH ÇEKMİYESEN, DARA DÜŞMİYESEN.
DARLIH ÜZİ GÖRMİYESEN.
DEFTERİY SAĞ TEREFYDEN GELE.
DIRNAĞİY DAŞA DEGMİYE
DİRLİK BULASAN.
DİŞ DIRNAH TUTASAN.
DÜNYA DURDIHÇA DURASAN.

ÉL 'ELEM SİYE PEH DÉYE.
ELİY TORPAĞA ATASAN ALTIN OLA.
ELİY EKMEK TUTA.
ELİYE SAĞLIH.
ELMASLAR, İNCİLER TAHASAN, SERAYLARDA OTIRASAN.
EVLADİYDAN GÜLESEN.
EVLAT ATAŞINA YANMIYASAN.

GÜN GÖRESEN, DEVRAN SÜRESEN.
GÜNAHLARIYA KEFARET OLA.

HANAY ME'MUR OLA.
HİSSABİY KOLAY OLA.
HOCAYI HIZIR YARDIMÇİY OLA.
HOCAYI HIZIR YOLDAŞİY OLA.

İFLEH OLASAN.
İFLEH BERHUDAR OLASAN.
İŞİY, GÜCİY RASGELE.
İTİN KÖPEGİN DİLİNE DÜŞMİYESEN.

KAZANCIYI GÜLE GÜLE YİYESEN.
KAZANCIYI YİMAH SİYE NESİP OLA.
KAZANCIYIN DADINI ALASAN.
KAZANCIYIN HÉRİNİ GÖRESEN.
KEDAY BELAY DEHFOLA.
KÉFİY YARIM KALMIYA.
KÔRIYA NUR YAĞA.

MÜNÜS MÜTÜH OLASAN.

O GÜN OLA HEÇ ŞERBETİY İÇAĞ.
OĞLIYDAN OBA, KIZIYDAN KONŞI OLASAN.

ÖGİY MASALI, ARHAY KASALI OLA.
ÖGİYE ÇÜTEM ÇÜTEM HİZMEKERLER DÖNE.

PAŞA OLASAN.

RESULLAH'A KÖNŞİ OLASAN
RİSKİY KAPIYDAN EKSİLMİYE.

SONİY GELE.
SONİY ÉYYİ GELE.
SU KİMİN 'EZİZ OLASAN.

ŞE'BENİY ŞE'BEN, REMEZANİY REMEZAN OLA.

TABITIM ÇİNİYDE OLA.
TÉLİYDEN, DUVAĞİYDAN GELİN GİDESEN.
TUTTIĞİY ALTIN OLA.

UN İFAH OLASAN.

YÉDDİ DÜVELE NAM SALASAN.
YÉDDİ OĞLAN BABASI OLASAN.
YÉRİŞİP YÉTESEN, GÖGERİP BİTESEN.
YÉRİY CENNET OLA.
YUĞARDA OTIRASAN, AŞŞAĞI BUYIRASAN.
YURT, YUVA TUTASAN.

URFA'DA KULLANILAN BEDDUALAR (KARGIŞLAR)

A

ACİYDAN NEFESİY KOHA.
AÇ KURTLAR YİYE SENİ.
ADİY BATA.
AĞ GİDESEN, KARA GELESEN.
AĞ GÜNİYE AĞLIYASAN.
AĞZİYA DAD, KARNIYA ŞİVAN DÜŞE.
AH ÉDESEN, KAN KUSASAN.
AL DUVAH GÖRMİYESEN.
AL KIZIL KANIYA BÖLENESEN.
ALİY, YÉŞİLİY ÜSTİYE ATILA.
ALLAH BELAYI VÉRE.
ALLAH BELAYI AVUCIYA KOYA.
ALLAH BENİ SİZİN ELİYİZE DÜŞİRMİYE.
ALLAH BEŞERETİY BAĞLIYA.
ALLAH CANİY ALA.
ALLAH DIRNAĞİY UZATMIYA.
ALLAH HEKİKİYDAN GELE.
ALLAH KİMSİY SİZİN ŞERRİYİZE DÜŞİRMİYE.
ALLAH SENİ ALA, DELİGİYE KOYA.
ALLAH SENİ ÇARPIP ÇALINDIRA.
ALLAH SENİ DERGÂHINDAN SÜRE.
ALLAH SENİ ELİMDEN ALA.
ALLAH SENİ SIZLADA.
ALLAH SENİ VURA.
ALLAH SİYE DERT VÉRE, DERMAN VÉRMİYE.
ALLAH'IN SİLLESİNE GELESEN.
ALLAH'IN TUFANINA GİDESEN.
ALTİY AHA, GÖZİY BAHA, DÖRT AYAĞİY HAVIYA KAHA.
ALTİY ÜSTİYE GELE.

AMAN DÉYESEN, AMAN BULAMIYASAN.
AMANİY AĞZİYDA KALA.
ANAYDAN EMDİĞİY SÜT BİRNIYDAN GELE.
ATAŞ DÜŞE SİYE.
ATAŞ OLA CANIYA YAPIŞA.
ATIYA, İTİYE NE'LET.
AYAĞINI KALDIRAN İT ÜSTİYE İŞİYE.
AYAĞABIYIN ÜSTİ OLA; ALTI OLMİYA:

B

BABAY GELE, YERİY BOŞ GÖRE.
BALIHLARA YÉM OLASAN.
BAŞI KESİLMİŞ TAVUĞA DÖNESEN.
BAŞIYA BİT DÜŞE.
BAŞIYA BOMBA DÜŞE.
BAŞIYA BOMBA DÜŞE, GÜLLEY AVCUMA DÜŞE.
BAŞIYA BULASAN.
BAŞİY DURİYKEN DIRNAĞİY DAŞA DEGMİYE.
BÉMIRAT GİDESEN.
BENİ KINIYAN KINAMDAN YAHA.
BENİ KINIYAN Bİ AVUÇ DA ZİYADA KINAMDAN YAHA.
BENİ LAL ÉTTİY, SEN DE LAL OLASAN.
BENİ ŞAŞIRANI ALLAH ŞAŞIRA.
BENİ UNIDIP CANIYIZIN DİRDİNE DÜŞESİZ.
BENİ VURANI ALLAH VURA.
BENİ YİDİYİZ, ALLAH DA SİZİ YİYE.
BENİM KİMİN OLASIZ.
BEŞERETİY BAĞLANA.
BEŞERETİY BAĞLANA, ELİY AYAĞİY BİRBİRİNE DOLANA.
BÉTERİN DERTLERE DÜŞESEN.

BETREY SÖNE.
BÉYİNİ TÖKİLE.
BÉYİNİ TÖKİLE, TORBIYA GİRE, BİYE GELE.
BÉYİNİYE MIH ÇAHILA.
BÉYİNİYE ŞİŞ ÇAHILA.
BİRİNİDAN GELE.
BİRİNİDAN FİTİL FİTİL GELE.
Bİ BİNİDAN KAN, Bİ BİRİNİDAN HİCRAN GELE.
Bİ KÖR KURŞINA GELESEN.
Bİ MEMEMDEM EMDİĞİY KAN, Bİ MEMEMDEN EMDİĞİY HİCRAN
OLA.
Bİ PARÇA EKMEGE MÜHTAÇ OLASAN.
Bİ SUDA, Bİ SABINDA KAHASAN.
BİNİY BİN İZARDASERİP DURASAN.
BİNİY OLA, BİRE MÜHTAÇ OLASAN.
BOYNİY ALTİYDA KALA.
BÖĞİNDEN GÉRI KALASAN.
BÖĞİNLERİ ARIYASAN, BULAMIYASAN.

C

CAN YATAĞIYDA SU VÉRENİY OLMİYA.
CANIYA ATAŞ DÜŞE.
CANIYA ÇAKKIL TİKENİ BATA.
CANIYA KÉRİYM OLA.
CANIYIN BEDENİYİN ÜSTİNE İNGİLDİYESEN.
CANIYA KÉRİYM OLA.
CANIYIN CENGİNE DÜŞESEN
CANIYIN DERDİNE DÜŞESEN.
CANİYDAN, BEDENİYDEN BULASAN.
CANİYDAN, BEDENİYDEN HÉR GÖRMİYESEN.

CANIYDAN BÉZAR OLASAN.
CANIYDAN BULASAN.
CEFTNEN NAR KABIĞI YİYESEN.
CEHENNEM ATAŞINA YANASAN
CENEZEYİ TOZÇILAR KALDIRA.
CENNET ÜZİ GÖRMİYESEN.
CİGERİY AĞZIYA GELE.
CİGERİY EL EL TÖKİLE.
CİGERİY CAZIR CAZIR YANA

Ç

ÇEGİRDEKKEN ÇATLIYASAN.
ÇENGEY ÇEKİLE.
ÇIRA KİMİN SÖNESEN.
ÇIRNAĞA ÇALINASAN.
ÇİFTE PIÇAHLARA GELESEN.
ÇOLIH ÇOCIH HESRETİNDE KALASAN.

D

DAĞ CÉYRANI OLASAN.
DAĞ CÉYRANI OLASAN, DAĞA DÜŞESEN.
DAĞ KİMİN DURASAN, DUZ KİMİN ERİYESEN.
DAM DİBİNDE KALASAN.
DAR DİYAR BULAMIYASAN.
DATLI BİŞİRESEN, ACI YİYESEN.
DELİ OLASAN, DAĞLARA DÜŞESEN.
DELİ OLASAN, DERMEN BULAMIYASAN.
DERBEDER OLASAN.
DERDE TUTILASAN, DERMEN ARIYASAN.
DERDİYE DÜŞESEN, BENİ UNIDASAN.

DERMENSİZ DERDE DÜŞESEN.
DERT BULASAN, DERMEN BULAMIYASAN.
DERT ÇEKESEN, ÖLMİYESEN.
DERT TUTA SENİ.
DIRNAĞIYIN DİBİNDEN BULASAN.
DİLENMEZ DİLENÇİ OLASAN.
DİLİY AĞIR, KULAĞIY SAĞIR OLA.
DİPSİZ HARALLARDAN DÜŞESEN.
DİRLİK DÜZEN TUTMIYASAN.
DIŞ DIRNAH BULMIYASAN.
DUMAN OLASAN, DAĞA ÇIHASAN.
DIRNAĞIY OLA, BAŞIY KAŞIYAMIYASAN.
DİLİY KISSA OLA, UZANMIYA.
DIŞ DIRNAH BULAMIYASAN.
DİVAR DİBİNDE KALASAN.
DOLİ SEHENİY BOŞ GELE.
DÖRT GİŞİNİN ÇİNİNDE GİDESEN.
DÜNYANIN KEYTİ, KEDERİ SENİ BİRAHMIYA.
DÜNYIYA KÔR BAHASAN.

E

EFİN TEFİN OLASAN.
'EKLİYDAN GÉÇE , ÖĞİYE GELMİYE.
EKMEGİYE DUZ OLMIYA.
EKMEK ATLI, SEN YAYAN OLASAN.
EKMEK DEVŞAN OLA, SEN TAZI; ARDINDAN KAÇASAN KAÇASAN
YÉTİŞEMİYESEN.
EKMEK EKMEK DİLENESEN.
ÉL 'ELEM SÉRİYE DURA.
'ELEME 'EBRET OLASAN.

ELİM ET YAĞAYDA ĖALA.
ELİY ATTİĞİY DAL, ELİYDE KALA.
ELİY ĖIRILA.
ELİY ÜREGİYDE ĖALA, REĞET ÜZİ GÖRMİYESEN.
EMEGİM CANIYA ĖERİYM OLA.
EMEGİM SİYE ĖERAM OLA.
EMEGİY HÉĖ OLA.
EPRİYESEN, ĖÜRİYESEN, FRENK ZEĞMETİ TÖKESEN.
EPRİYESEN, ĖÜRİYESEN, LAP LAP TÖKİLESEN.
‘EREFİY GÖRESEN, BAYRAMI GÖRMİYESEN.
ERENK PERENK OLASAN.
ESKİ DERDİYE DÜŞESEN, EVEL DERMEN BULDİY,
HİNDİ BULAMIYASAN.
ETEGİYE ATAŞ DÜŞE.
ETEGİYE OĞLAN SÜDİĞİ DEĞMİYE.
ÉTTİĖİY ĖEDER BULASAN.
ÉTTİĖİY YOLİYA GELE.
EV BARĖ TUTMIYASAN.
EVİY YİĞILA.
EVİY BAŞIYA YİĞILA.
EVLADİYİN ĖÉRİNİ GÖRMİYESEN.
EVLADİYDAN ĖEKESEN.
‘EVLIYASAN, ÖĞİYE GEMİK ATAN OLMİYA.

F

FARŞ OLASAN.
FARŞI MALAMAT OLASAN.
FERC OLIP YÉRDE ĖALASAN.

G

GENÇLIĞIYA DOYMIYASAN.
GENDİ DERDİYE DÜŞESEN.
GENDİ DERDİYE DÜŞESEN, BENİ UNIDASAN.
GÉTİĞİY BÉT SENİ ÇARPA.
GİDESEN, Bİ ZALIMIN ELİNE DÜŞESEN, CİGERİY, ÜREGİY
HESTAHA SİLEPÇESİNİ DOLDIRA.
GİDESEN, DÖNMİYESEN.
GİDİŞİY OLA, DÖNİŞİY OLMİYA.
GÖRDİĞİY GÜN BENDEN OLA.
G..İY TAHTTA, GÖZİY HAHTA KALA.
G..İY YÉR TUTMIYA.
G..İY YÉRDE, GÖZİY KAPIDA KALA.
GÖZİY AVCUMA DÜŞE.
GÖZİY GÖRE, AĞZİY GÖRMİYE.
GÖZİY KARKALAR OYA.
GÖZİYİN ELİFİ SÖNE.
GÖZİYİN GÜLLESİ AVCUMA DÜŞE, HEMAMIN ÖGİNDE GÜLLE OY-
NIYIM.
GÜN GÖRMİYESEN.
GÜN GÖRMİYESEN, MIRAZ ALMIYASAN.
GÜN YÉRİNE BUN YİYESEN.

H

HAHIN AĞZINA Bİ BARMAH BAL OLASAN.
HAMİRİY TAHTADAN SACA YÉTIŞMİYE.
HAN EVİY VÉRAN OLA.
HANAY HARABA OLA.
HANAY HART HART ÉDE.

HARMANIYA YÉL DEGMİYE.
HAVASİY KURSAĞIYDA KALA.
HECİY GÂVURIN OLA.
HEKİM DEDE SİPİRGESİNNEN SİPRİLESEN.
HEKİM SİYE HERAM İT KANI OLA.
HEKİM SİYE HERAM OLSIN, KAT KAT KATRAN OLSIN.
HER BAR GÖRMİYESEN
HER Bİ ŞÉDEN MEHRİM KALASAN.
HER TİKEY Bİ DAĞDA KALA.
HERİY KABİL OLMİYA.
HERİY KAPIDA KALA.
HESPE TÖKESEN.
HESPE TÖKESEN, HESPİR YİYESEN.
HESRETİY KARNİYDA KALA.
HEYİFİM SİYE KALMIYA.
HEYİFİMİ SENDEN ALLAH ALA.
HEZRETİ 'ELİ'NİN KILICINA GELESEN.

i

İŞİĞİY SÖNE.
İFLEH OLMİYASAN.
İKİ ÇİNİY YANIYA DÜŞE.
İKİ ELİY YANIYA DÜŞE.
İKİ GÖZİY AVCUMA DÜŞE.
İKİ KANLI ELİM İKİ YAĞAYDA OLA.
İKİ MEMEMDEN EMDİĞİY SÜDİN BİRİ KAN, BİRİ HİCRAN OLA.
İKİ YAĞAY Bİ ARIYA GELMİYE.
İKİ YARPAH OLMİYASAN.
İNCE ARĞIYA DÜŞESEN.
İNNE İPLİGE DÖNESEN.
İPE GELESEN.

İŞKATIYA DEVROLA.
İ..DİĞİY YÉRDE OT BİTMİYE.
İŞİY RASGÉTMİYE.
İT ELİYDEN EKMEK ALMIYA.
İTTEN AÇ, İLANDAN ÇILPAH OLASAN.

K

KAFA YA DAŞ DÜŞE.
KAFA YA DAŞ YAĞA.
KAN AĞLIYASAN, KARA BAĞLIYASAN.
KAN DERTLİ OLASAN.
KAN KUSASAN.
KAN KUSASAN, İRİN AHTARASAN.
KAN S..ASAN.
KAN S..ASAN, KAN İŞİYESEN.
KANIYA EKMEK DORĞİYALAR.
KANIYA P..IYA PÖLENESEN.
KANİY HERAM İT KANI OLA.
KANİY İÇİYE AHA.
KANİY KURIYA.
KANİY P..İY Bİ DELİKTEN GELE.
KAPI KAPI DİLENESEN.
KAPILARA BİTMİYESEN.
KAPILARDA KALASAN.
KAPİY KUŞ P..INDAN SUVANA.
KAPİY KİLİTLİ KALA.
KAPİY KİLİTLİ KALA, KÖR BAYKUŞ TAĞAYDA YUVA YAPA.
KARA HEBERİY GELE.
KARA YÉR YERİY OLA.
KARA YÉR YERİY OLA, CEHENNEM DELİĞİY OLA.
KARNİY EKMEGE DOYMIYA.

KAZANASAN, YİMİYESEN.
KAZANCİY YİMİYESEN, ALTIN SİLEPÇİYE KUSASAN.
KAZANCİY DOHTORLAR YİYE.
KAZANCİY SİYE KISMET OLMİYA.
KEFİN PARAY BENDEN OLA.
KEFİN PARAY OLA.
KEREZİY SİYE MARAZ OLA.
KİNIYAN KINAMDAN YAHA.
KİRAN SÜPİRE.
KİRİ KAPIDAN DİLENESEN, DOYMIYASAN.
KİRİ KAZZIĞA GELESEN.
KİRİ ÖKSİZDEN Bİ MAĞARADA KALASAN.
KİRİİY ÇİHMIYA.
KİRİİYDA MEVLÜT OHINMIYA.
KİRİİYDA MEVLÜT OHİYİM.
KİZDIRMALARA GELESEN.
KİZKEN KİZDIRASAN.
KİZKEN KİZDIRASAN, KİZAMIHLAR TÖKESEN.
KİZKEN KİZDIRASAN, KÖRİK ÇEKESSEN.
KOLİY K..İY KIRILA.
KÔR OCAH KALASAN.
KÔR PIÇAHLARA GELESEN.
KÖKİY KURİYA.
KÖKİY KÖMÇEGİY KURİYA.
KÖŞELERDE KALASAN.
KULAĞIYA KURKURŞIN AHA.
KURDA KUŞA YİM OLASAN.
KURİ BÜHTANLARA GELESEN.
KURSAĞİY KURİYA.
KURSAĞİYDA KALA.
KURT DÜŞE SİYE.
KURT DÜŞE, ÖLİM SİYE YOH OLA.
KURTTAN KİYAMATA GİDESEN.

KUZZULKURT.
KÜLİM ZİBİLİM BAŞIYA.
KÜLLER BAŞIYA.

L

LAL OLASAN.

M

MALİYNAN MALAMAT OLASAN.
MARAZ GÖTİRE SENİ.
MARISTAN DELİGİY OLA.
MEHKEMEY KALABALIĞ OLA.
MERHEMET DAMARIY KURIYA.
MÉTİY KAHA.
MEZERİY OLA, SEN OLMİYASAN.
MEZERİYDE TİK OTIRASAN.
MEZİN MIRAZ ALMIYASAN.
ME'ZUL OLIP DUVAR DİBİNDE KALASAN.
MIRAZIYA KAVUŞMIYASAN.
MIRDAR SULARDA GİDESEN.
MITİLİY ÇİNİYDE GÖTİRESEN.

N

NAKIŞ TAHTASINA GELESEN.
NAKIŞ TAHTASINDAN DÜŞESEN.
NALİY MIHİY GERMİÇ DAĞI'NDA KALA.
NAMMİSİYDAN BULASAN.

NAMMİSİYDAN BULASAN, MELMEKET MELMEKET GEZESEN.
NASIL YAĞDAN KIL ÇEKİLİR, ALLAH DA BENİ İÇİYİZDEN ÉLE ÇEKE.
NAZLILARIYIN ÖLİSİNİ GÖRESEN.
NEYİ TUTSAY UCI ELİYDE KALMIYA.
NUTKİY KURİYA.
NUTKİY TUTILA.

O

O BOYDA KALASAN.
O GÜNİ GÖRMİYESEN.
OCAĞİY SÖNE.
ORTALIĞ SENSİZ KALA.

Ö

ÖLESEN, ÜSTİYE AĞLIYIM.
ÖLİM APARA SENİ.
ÖLMİYESEN ÖRNEK OLASAN.

P

PARAYI İT YİYE, YAHAYI BİT YİYE.
PARÇA PİRTİK OLASAN.
PARÇA TİKE OLASAN.
P..İYDAN GÜLLE OYNIYASAN.
POSTALİYİN ALTI OLA, ÜSTİ OLMİYA.
POSTİY BAZARA ÇIHA.

R

REHET ÜZİ GÖRMİYESEN.
REZZİL RÜSVAY OLASAN.

S

SABIR, SELAM BULMIYASAN.
SALACALARA GELESEN.
SEBBEHE ÇİHMİYASAN.
SEBEP OLAN KEBAP OLA.
SEN OLASAN, AĞ BEHT GÖRMİYESEN.
SEN OLASAN, Bİ DERİ Bİ GEMİK KALASAN.
SEN OLASAN, DÖRT ÖKSİZNEN Bİ MAĞARADA KALASAN.
SEN OLASAN, NOLDIM DELİSİ OLASAN.
SEN OLASAN, PARÇA PİRTİK OLASAN.
SEN OLASAN PARÇA TİKE OLASAN.
SERSİZ, SEHİPSİZ KALASAN.
SESİY KARNIYA DÜŞE.
SESİY KESİLE.
SESİY SOLIĞİY KESİLE.
SESİY SÖNE.
SICCAH YATASAN, SAVUH KAHAHAN.
SIFATIYA NE'LET GELE.
SON HEMAMİY OLA.
SOYHAY KALA.
SOYİ SOPİY KESİLE.
SOYİ SOPİY KURİYA.
SOYIYA SÜLBİYE KIRAN GİRE.
SÜDİM SİYE HERAM OLA.

Ş

ŞAHANLARA YÉM OLASAN.
ŞAŞIM ŞAŞIM ŞAŞIRASAN.
ŞİTİLKEN DEVRİLESEN.
ŞİTİLKEN GİDESEN.

T

TAHTA KANAT KALASAN.
TAHTAY MIH TUTMIYA.
TAHTİY TACİY DEVRİLE.
TAHTİY TACİY DÖNE.
TAKAYDA BAYKUŞLAR ÖTE.
TAKAYDA KÔR BAYKUŞ YUVA YAPA.
TALAN OLASAN.
TALANLARA GELESEN.
TEBE'ETİY BATA.
TEHŞİ NEHŞ OLASAN.
TÉLIYNEN, DUVAĞIYNAN GÖMİLESEN.
TEŞRİ'AM OLASAN.
TIFIL GİDESEN.
TİKE TİKE OLASAN.
TÖREMİYESEN.
TUFANA GELESEN.
TUTTIĞİY AĞAÇ KURIYA.
TUTTIĞİY DAL ELİYDE KALA.

Ü

ÜMRİY ÇÜRİYE
ÜNİY YERİ GÖĞİ TUTA.
ÜREGİY AĞZIYA GELE.
ÜSTİYE AĞLIYIM.

ÜZİY BATA.
ÜZİY ÇÜRİYE.
ÜZİYE GÖZİYE DURA.

V

VÉRDİ VÉRAN OLASAN.
VİCDANİY BATA
VİCDANİY MERHEMETİY KURİYA.

Y

YARAYA KIZIL KURLAR DÜŞE.
YAŞİY YERDE SAYILA.
YATASAN KAHHMIYASAN.
YAZZİĞİY YAZIN ÇIHA.
YÉR UCIZKEN, YÉRE GİRESEN.
YÉRİŞİP YÉTMİYESEN.
YÉRİŞİP YÉTMİYESEN, GÖGERİP BİTMİYESEN.
YÉRIY KENNE KIRIĞI OLA.
YILDIRIM BAŞIYZA DÜŞE.
YİDİĞİY BIRNİYDAN GELE.
YİDİĞİY EKMEK, GÉYDİĞİY KÖYNEK Bİ KAPIDA KALA.
YİDİĞİY HEKİMLER ÇIHADA.
YİDİĞİY HERAM İT KANI OLA.
YİDİĞİYİN HÉRİNİ GÖRMİYESEN.
YİMİYESEN, HERAM OLA; KAT KAT KATRAN OLA.
YİRRE GİRESEN.
YİYESEN, S..MIYASAN.
YURDİY YUVAY DAĞILA.

YURDİYDA BAYKUŞLAR ÖTE.
YURT YUVA BULMIYASAN, MIRAZ ALMIYASAN.
YURT YUVA TUTMIYASAN.

Z

ZALIM CENGİNE DÜŞESEN.
ZARİY YATA, KAĞMIYA.
ZÉHÉR ELAYIN YİYESEN.
ZÉHÉR ZİKNABUT YİYESEN.
ZİRİ ZEBER OLASAN.
ZUĞKIMIN KÖKİNİ Yİ.
ZUĞKIMIN KÖKİNİ Yİ, GÜNEŞE KARŞI YAT.

URFA'DAN MANİLER VE HOYRATLAR

A

ADAM AĞLADAN OLDIM
CİGER DAĞLADAN OLDIM
EVEL BAŞ BAĞLAR İDİM
ŞİNDİ BAĞLADAN OLDIM

AĞ ÇUHA MAVİ ÇUHA
ÇUHA KENARI YUHA
NE DEDİM DE HULANDİY
VAY BENİM GÖZİM ÇIHA

AĞA SİZ
HİZMEKER BİZ AĞA SİZ
ÖLİRSE KULLAR ÖLSİN
KUL KALMASIN AĞASIZ

AĞAÇ AŞILANIR MI
HUMAR GÖZ YAŞLANIR MI
KÜÇİKTEN SEVİLEN YAR
ÉLE BAĞIŞLANIR MI

AĞAÇLARDA SARI KIZ
GEL GÖYNİMİN YARI KIZ
BEN SENİ ÇOH SEVİYEM
İSTER HULAN İSTER KIZ

AĞAM BENİM
BIRDAMIŞ AĞAM BENİM
BENİM MEHLE ŞENİGİM
DERDİM DAĞDAĞAM BENİM

AĞAM Çİ KİFTE OLDI
PAŞAM BADELER DOLDI
VUR SAZIYIN TÉLİNE
BİLMEM SİYE NE OLDI

AĞASI VAR
BEGİ VAR AĞASI VAR
ÉLLERE KAZAN VÉRDİ
BİZDE YAĞ TAVASI VAR

AĞIDI
KES ARTIH Bİ AĞIDI
İSTE BENİ BABAMDAN
GELSİN KESİM KÂĞIDI

AĞLA GÜL
İSTER AĞLA İSTER GÜL
YARI KÖYİP GİDENİN
BAŞINA ELENİR KÜL

AĞLAĞANDIR
HUMAR GÖZ AĞLAĞANDIR
TOPLANSIN ERGEN KIZLAR
BAHİN KİM AĞLAĞANDIR

AĞLAMA NAÇAR AĞLAMA
GÜNDİR GEÇER AĞLAMA
Bİ KAPİY ÖRTEN MEVLA'M
Bİ GÜN AÇAR AĞLAMA

AĞLAMA YAR AĞLAMA
KARA YAZMA BAĞLAMA
GİDEREM TÉZ GELİREM
ÉLE GÖYİL BAĞLAMA

AĞLAMAHTAN
KÔR OLDIM AĞLAMAHTAN
TÜCCARDA BÉZ KALMADI
YARAMI BAĞLAMAHTAN

AĞLARAM AĞLAR KİMİN
DERDİM VAR DAĞLAR KİMİN
ÜREGİM DELİK DÉŞİK
GEZEREM SAĞLAR KİMİN

AĞLARAM BEN AĞLARAM
KARALARI BAĞLARAM
ÉLLER ANA DÉDİHÇA
KÖŞELERDE AĞLARAM

AĞLARAM GÜLENİM YOH
GÖZYAŞIM SİLENİM YOH
BAŞIMI ALIP GÉTSEM
DUR GÉTME DÉYENİM YOH

AH BENİM BEHTİ YARIM
GÖYİLDE TAHTI YARIM
ÜZİYE GÖZ İZİ VAR
SİYE KİM BAHTI YARIM

AH DÉMEDEN
DERT ÇEKTİM AH DÉMEDEN
GÖZYAŞIM SÉLE DÖNDİ

AĞLIYIP AĞ D  MEDEN

A  SAM ARADA   ALDI
F  T  L YARADA   ALDI
AY   ZL  M C  YRAN G  ZL  M
'ECEP NEREDE   ALDI

A  SAM OLDI   ARALDI
SEDEF BENZ  M SARALDI
YAR   ULBETE G  DEL  
D  NYA B  YE DARALDI

A  SAMIN ARASINIG  R
A   BARG  MİN YARASINI G  R
BEN   S  YE YAR   TMEZLER
G  T BA  YIN   ARASINI G  R

A   AMLAR AY A   AMLAR
AY DO  AR AY A   AMLAR
EV   EV  NE G  DER
BEK  R N  RDE A   AMLAR

A   AMLAR OLDI GENE
  IRALAR YANDI GENE
AY   ZL  M C  YRAN G  ZL  M
F  KR  ME D   T   GENE

AL ALMA D  RD OLADI
Y  YENE DERD OLADI
BI ALMANIN SE  EB  
S  Z  NE MERD OLADI

AL ELİYE KELEMİ
YAZ BAŞIYA GELENİ
‘ECEP NÉRE GÖMELLER
YAR YOLINA ÖLENİ

AL BENDEN
YÉŞİL SENDEN AL BENDEN
SİNEM ‘ETTAR TÜKENİ
NE İSTERSEY AL BENDEN

AL ELİYE KELEMİ
YAZ BAŞIYA GELENİ
BÉLE Mİ KARŞILALLAR
UZAĞ YOLDAN GELENİ

ALDADIY
DÜNYA BİZİ ALDADIY
ALTINA ZÉHÉR KÖMİŞ
ÜSTİ VÉRİR BAL DADI

ALIÇ KÖDİM SEPETE
YAR OTIRMIŞ TEPEDE
SEVGİLİMİN NAMI VAR
ŞAN VÉRMIŞ MELMEKETE

ALLA BENİ
AL GÉYDİR ALLA BENİ
SİNEY BÉŞİK BEN BALA
NENNİ ÇAL SALLA BENİ

ALMA YANI
KIZARMIŞ ALMA YANI
NASIL KEBRE KÖYALLAR

MIRAZIN ALMAYANI

ALMADAN AL OLASAN
SEVLİYE DAL OLASAN
BİYE GÖRE YAR MI YOŖ
BEN DÉDİM SEN OLASAN

ALMALARIY AL ÇALAR
GÖZİY MAVIYA ÇALAR
ÇIŖMA KAPI ÖĞİNE
SENİ Bİ AVÇI ÇALAR

ALMANIN ALINA BAŖ
EGİLMİŞ DALINA BAŖ
GÜL ÜZLİM HUMAR GÖZLİM
GEL DE Bİ HALIMA BAŖ

ALMANIN ALINA BAŖ
EGİLMİŞ DALINA BAŖ
SEN BIRADAN GİDELİ
GEL DE Bİ HALIMA BAŖ

ALMAYA AL OLADIM
SEVLİYE DAL OLADIM
ELA GÖZLİ YARIMIN
ATINA HAL OLADIM

ALMAYI DÖRDE PÖLDİM
PIÇAĞI GÜLE SÜRDİM
NİYE O GÜN ÖLMEDİM
YAR SÖLEDİ BEN GÜLDİM

ALMAYI KUÇAHLADIM

PUŞIMI SAÇAHLADIM
HER FİKRİME GELENDE
YASTIĞI KUCAHLADIM

ALOĞLIYAM NAÇARAM
ÖRTİK KAPIY AÇARAM
NÉRDE Bİ GÖZZEL GÖRSEM
POSTAL ÇÜTLER KAÇARAM

ALTIN İKEN TUC OLDIM
SEÇİLMEZ PİRİNÇ OLDIM
FELEK MIRAZİY OLSIN
‘ELEM GÜLİNÇ OLDIM

ALTIN KEFES ALTIN TAS
ALTIN NASIL TUTAR PAS
SENİ ARZULIYANDA
GÖREMEZSEM TUTIM YAS

ALTIN TASIN KENARI
İÇİNE KIRDIM NARI
DÜNEGİN YOLA VÉRDİM
SIRMA BIYIHLI YARI

ALTIN TASIN KENARI
İÇİNE KIRDIM NARI
NE DÉDİM DE KÜSTİRDİM
SEDEF GERDANLI YARI

ALTIN TASIN KENARI
İÇİNE KIRDIM NARI
TUTTİM ‘ECELE VÉRDİM

SIRMA BIYIHLI YARI

ALTIN ÜZİK BARMAHTA
KARA BENKLER YANAHTA
BENİM SEVGİLİ YARIM
Bİ KARŞIKİ KONAHTA

ALTIN ÜZİK BOZ OLIR
YÉRE DÜŞER TOZ OLIR
GÖZZEL YARIN KOYNINDA
HELBET SEBBEĞ TÉZ OLIR

ALTIN ÜZİK HETEM YAR
ÉNDİR KOLİY YATAM YAR
SAÇLAR GERDANA DÜŞMİŞ
BİLMEM NÉRDEN ÖPEM YAR

ALTIN ÜZİK PASLANIR
YÉRE DÜŞER SESLENİR
ÇÜT MEMEY ARASINDA
ÇİFTE CÉYRAN BÉSLENİR

ALTIN ÜZİĞİN KAŞI
YANDI CİGERİM BAŞI
Bİ ESMERE VURILDIM
NE ÇETİNİMİŞ ATAŞI

ALTIN ÜZİK BOZ OLMAZ
YÉRE DÜŞER TOZ OLMAZ
GÖZZEL YARIN YANINDA
NİYE SEBBEĞ TÉZ OLMAZ

ALTINI POZDIRAYIM

GERDANA DÜZDİREYİM
SEN Bİ İFACIH ELMAS
KOYNIMDA GEZDİREYİM

ALTINI POZDIRAYIM
GERDANA DÜZDİREYİM
İPEK MENDİL DEĞİLTSEN
CÉBİMDE GEZDİREYİM

AMAN DÉRSEM
ADINA YAMAN DÉRSEM
KES BAŞIM TERKİYE AL
NAMERDE AMAN DÉRSEM

ARAHCINIY TORAMA
Bİ OĞ VURDİY YARAMA
MADAM TEBİP DEĞİLDİY
NİYE BAHTİY YARAMA

ARAHCINI BİÇMİŞEM
BAŞIYA ANT İÇMİŞEM
BÜTİN DÜNYA İÇİNDE
SENİ BİYE SÉÇMİŞEM

ARAHCINI BİÇMİŞEM
BAŞIYA DAR TİKMİŞEM
YÉDDİ MEĖLE ÜÇ KÖŞE
SENİ İPTEN SÉÇMİŞEM

ARAHCINIY KURAMA
SEFA GELDİ ODAMA
ĖEĖİYĖETLİ YAR İSEY
DÜĞİR GÖNDER BABAMA

ARAHCINIY TORAMA
SEN HOŞ GELDİY ODAMA
MADAM TEBİP DEĞİLDİY
NİYE BAHTİY YARAMA

ARIDIM BALA GELDİM
BÜLBİLDİM DALA GELDİM
ÇEVİR ÜZİY BİYE BAH
TANINMAZ HALA GELDİM

ARILAR BALA GELİR
BÜLBİLLER DALA GELİR
SEN SİYE ÇOH GÜVENME
DEVİRAN NE HALA GELİR

ARMUT DALDA DAL YERDE
BÜLBİL ÖTMEZ HER YERDE
FELEK BİZİ AYIRDI
HER BİRİMİZ Bİ YERDE

ARPALAR DİZE KEDER
KAH GİDAH BİZE KEDER
MEVLA'M GÖZZEL YARATMIŞ
TOPPIHTAN GÖZE KEDER

ARPALAR KARA KILÇIH
DAMA ÇIHMA BAŞ AÇIH
EGER GÖYNIY BENDESE
AL ÇARŞAFİY YOLA ÇIH

ASLIM BENİM DAĞLIDIR
BAŞIM YARA BAĞLIDIR

TEBİP YARAM ELLEME
YAR ELİNDEN BAĞLIDIR

‘AŞIK AĞLAR
YAR SÖLER ‘AŞIK AĞLAR
‘AŞIKIN KÂRI NEDİR
HER SEHER KAHAAR AĞLAR

‘AŞK ATAŞI SERİMDE
AH ÉTMİYİM BEN NÉDİM
DERDİMİN DERMANI SEN
LOKMAN’A GİDİM NÉDİM

‘AŞK ODINA
YANARAM ‘AŞK ODINA
MEVLAM BENİ KAVUŞTIR
YANMIŞAM ‘AŞK ODINA

ATAŞ KODIM MANĞALA
KUŞLAR KONMIŞ ÇANĞALA
SEN ORDA BEN BIRADA
NASIL BENDE CAN KALA

ATAŞA KODIM SACI
BI ACI YAMAN ACI
AYRILDIM KAVUŞMADIM
NEDİR BININ ‘İLACI

ATIMIN BOYNI KARA
BİNDİM ÇİHTİM DAĞLARA
YA GELİREM YA GELMEM
AĞLAMA BEHTİ KARA

AY DOĞAR AŞMAH İSTER
TOP KEKİL YAŞMAH İSTER
BENİM Bİ DELİ GÖYNİM
YARA KAVUŞMAH İSTER

AY DOĞAR AYAZLANIR
GÜN DOĞAR BAYAZLANIR
GELİN OLACAĞIZLAR
HEM GİDER HEM NAZLANIR

AY DOĞAR AYAZLANIR
GÜN DOĞAR BAYAZLANIR
SEVLİ BOYLI SEVDİĞİM
KONIŞMAĞA NAZLANIR

AY DOĞAR BEDİR ALLAH
Bİ SEVDA NEDİR ALLAH
YA BENİM MIRAZIM VÉR
YA BENİ ÖLDİR ALLAH

AY DOĞAR BEDİR ALLAH
Bİ SEVDA NEDİR ALLAH
YA YARA Bİ MERHEMET
YA BİYE SABIR ALLAH

AY DOĞAR KAPI KİMİN
YILDIZLAR TAPI KİMİN
NE KARŞIMDA DURIYSAN
KAZMANIN SAPI KİMİN

AY DOĞAR MİNARADAN
ÖLMİŞEM Bİ YARADAN
BENİ YARA KAVUŞTIR

YÉRİ GÖĞİ YARADAN

AY DOĞAR SİNİ KİMİN
SALLANIR SEVLİ KİMİN
YARIN KOHISI GELİR
MİHEMMED GÜLİ KİMİN

AY DOĞAR SİNİ SİNİ
SEVMİŞEM BİRİSİNİ
CELLAT BOYNIMI VURSA
SÖLEMEM DORĞISINI

AY DOĞDI DİZE DÜŞTİ
TOP KEKİL ÜZE DÜŞTİ
FELEK GÖZLERİY AYDIN
AYRILIĞ BİZE DÜŞTİ

AY DOĞDI GÜLE DÖNDİ
GÜL BENZİM KÜLE DÖNDİ
BEN SENDEN AYRILALI
HAN EVİM ÇÖLE DÖNDİ

AY DOĞDI KEMERİNDEN
İNCE BÉL KEMERİNDEN
DİLİMDEN KAN ALADIM
GERDANIN KENARINDAN

AY DOĞDI KIRCA KALDI
GÖZİM ARDIYCA KALDI
GENÇ 'ÜMRİM POLAT CANIM
ERİDİ KILCA KALDI

AY DOĞDI MÉŞESİNDEN

SERAYIN KÖŞESİNDEN
DİLİMDEN KAN ALADIM
MEMEYİN ŞÜŞESİNDEN

AY DOĞDI MİLE DÖNDİ
GÜL BENZİM KÜLE DÖNDİ
SEN BİRADAN GİDELİ
HANAMIZ ÇÖLE DÖNDİ

AY DOĞMIŞ AVLAH AVLAH
DÖNDER ÜZİ BİYE BAĞ
BEN SENDEN ÜZ ÇEVİRMEM
SEN Bİ HE DEMAĞA BAĞ

AY NE GÖZZEL
ÜZ GÖZZEL 'AYNE GÖZZEL
OTIRMIŞ ZİLFİN DARAR
DİZİNDE 'AYNE GÖZZEL

AYA DAMLAR
YILDIZLAR AYA DAMLAR
ŞEHİR ÜZİNİ AÇTI
SEBBEHTİR AY ADAMLAR

AYA DEĞER
HÜSNİY YÜZ AYA DEĞER
AY VAR Bİ GÜNE DEĞMEZ
GÜN VAR YÜZ AYA DEĞER

AYAĞINDA KONDIRA
YAR GELİR DURA DURA
GENÇ 'ÜMRİMİ ÇÜRİTTİM
SİNEME VURA VURA

AYAZA KODIM TÉŞTİ
AYAZ BULIDI GÉÇTİ
ZALIM HECİNİN KIZI
BÉLİMİ KIRDI GÉÇTİ

AYRILDIM GÜLİM SENDEN
SAÇI SÜMBİLİM SENDEN
ARIYA DAĞLAR GİRDİ
KESİLDİ YOLIM SENDEN

AYRILDIM MEHEMET'TEN
İÇERİM DOLİ DERTTEN
BEN SENDEN KAÇAR İDİM
KORHARAM HÜKÜMETTEN

AYRILDIM MEHEMET'TEN
İÇERİM DOLİ DERTTEN
BEN SENDEN VAZGÉÇMEZDİM
EMİR GELDİ DÖVLETEN

AYRILDIM ÖZLERİYDEN
O ŞİRİN SÖZLERİYDEN
BİLEYDİM AYRILIĞ VAR
ÖPERDİM GÖZLERİYDEN

AYRILDIM YUSIB'IMDAN
KÂRIMDAN KİSİBİMDEN
ELİMİ NEYE ATSAM
O GİDER NESİBİMDEN

AYRILMIŞAM GÜLİMDEN
GÜLİMDEN BÜLBİLİMDEN

ÖPMİŞEM GÖZLERİYDEN
DADI GÉTMEZ DİLİMDEN

B

BAD GELE
HORIZ ÇIĞMIŞ BADGELE
BEN BIRDA DOST ARIYAM
KORHARAM Kİ YAD GELE

BAĞ BİYE
BAHÇA BİYE BAĞ BİYE
DEGME ZENCİR KÂR ÉTMEZ
ZÜLFİN TELİ BAĞ BİYE

BAĞ DEĞİL
BAHÇA DEĞİL BAĞ DEĞİL
EGER GÖYNIY BENDESE
GEL EVİM İRAH DEĞİL

BAĞ ÉDİM
DAĞ ÜSTİNE BAĞ ÉDİM
YARAM 'AŞK YARASIDIR
GÖNDER ZÜLFİY BAĞ ÉDİM

BAĞDAT'TA HURMA DALI
ALTINDA İPEK HALI
BENİ SİYE VÉRSİNLER
İSTEMEM DÜNYA MALI

BAĞDAT'TAN GELİR SEPET
İÇİ DOLIDIR KEBBAT
İSTEDİM ĞEMDEN KAÇIM
ĞEM GELDİ BABAT BABAT

BAĞDAYAM
BAHÇA DEĞİL BAĞDAYAM
BEN FELEGE NÉYLEDİM
Bİ ÇÉZİLMEZ BAĞDAYAM

BAĞDAYAM
BAHÇA DEĞİL BAĞDAYAM
ÇARHI GİRDABA DÜŞTİM
Bİ ÇÉZİLMEZ BAĞDAYAM

BAĞIMIZDA ÜZİM VAR
BAH NE KARA GÖZİM VAR
URFALI KIZ DUR GÉTME
SİYE Bİ ÇÜT SÖZİM VAR

BAĞİY BAĞIMA KARŞI
BAĞİYDAN ATMA DAŞI
ALLAH MIRAZIM VÉRSİN
DOSTA DÜŞMANA KARŞI

BAĞİY BAĞIMCA VAR MI
BAĞİYDA YONCA VAR MI
DORĞI SÖLE SEVDİĞİM
SEVDİĞİY BENCE VAR MI

BAĞLARINDA MAYANA
SUYI VÉRDİM OYANA
DEMİRDEN ÜREK İSTER

BI SÖZİME DAYANA

BAHÇA AÇTIM NAR ÜÇÜN
GÜL KOPATTIM YAR ÜÇÜN
ANAM BENİ SAHLADI
Bİ URFALI YAR ÜÇÜN

BAHÇA BAHÇA GEZEREM
İNCİ MERCAN DÜZEREM
SEVDİĞİM BAH ÜZİME
BEN HERKESTEN GÖZZELEM

BAHÇA BAR VÉRENDE GEL
HEYVA NAR VÉRENDE GEL
HESTE DÜŞTİM GELMEDİY
BAYRIM CAN VÉRENDE GEL

BAHÇA BARSIZDIR GÜLER
HEYVA NARSIZDIR GÜLER
İÇİM KARALAR GÉYMIŞ
ÜZİM 'ARSIZDIR GÜLER

BAHÇA YANI KEBERLER
PİYAR BAŞI DİLBERLER
KERİBE KIZ VÉRMEYİN
ALIP ALIP GİDERLER

BAHÇADA ĞEZEL OLMAZ
HER YÉRDE GÖZZEL OLMAZ
EGİL EGİL Bİ ÖPİM
YOLÇIYAM DURMAH OLMAZ

BAHÇADA NARI GÖRDİM
EGİLDİM YARI GÖRDİM
KÉŞKE GÖRMEZ OLADIM
RENGİNİ SARI GÖRDİM

BAHÇADA ÖTEN KUŞLAR
MEYVA VÉRİR AĞAÇLAR
FERMANIM YAR ELİNDE
ŞİRİN CANIM BAĞIŞLAR

BAHÇADA SARI ERİK
CİGERİM DELİK DELİK
SEN BAŞİY ALIP GÉTTİY
BENİ KODİY TEBERİK

BAHÇADA SESİY ALDIM
EGİLDİM FESİY ALDIM
ÉLLER NE DÉRSE DÉSİN
SENDEN HEVESİM ALDIM

BAHÇADA YÉŞİL ERİK
CİGERİM BAŞI DELİK
YARIMI TERK ÉDERSEM
KİME KALIR TEBERİK

BAHÇADA YÉŞİL HİYAR
BOYI BOYIMA UYAR
BEN SEVDİM ÉLLER ALDI
ÜREGİM ONA YANAR

BAHÇADA YÉŞİL HİYAR
BOYI BOYIMA UYAR
BEN SENİ GİZLİ SEVDİM

ÉL 'ARIFTIR TÉZ DUYAR

BAHÇALAR ÇİÇEKLENDİ
KÖK VÉRİP KÖMÇEKLENDİ
AĞLA GÖZLERİM AĞLA
AYRILIĞ GERÇEKLENDİ

BAHÇALARDA BAR OLSIN
HEYVA OLSIN NAR OLSIN
YARIMDAN AYIRANIN
İKİ GÖZİ KÖR OLSIN

BAHÇALARDA ENGİNAR
ENGİNARIN DENGİ VAR
BEN YARIMI TANIRAM
YANAĞINDA BENİ VAR

BAHÇALARDA 'ERZELE
BENZİM DÖNDİ GEZELE
NE YAMAN Bİ DERT İMİŞ
TUTILDIM Bİ GÖZZELE

BAHÇALARDA İBO ŞAH
BOYI İFAH GENDİ ŞAH
İKİ GÖYİL BİR OLSA
AYIRAMAZ PADİŞAH

BAHÇALARDA KEREVİZ
YARPAĞINI DELERİZ
BİZE URFALI DÉRLER
GÖZZELLERİ SEVERİZ

BAHÇALARDA MELEME

KIZ GÖKSİY DÜGMELEME
ÖLİRSEM KANLIM SENSEN
GÖZLERİY SÜRMELEME

BAHÇALARDA MOR MENİ
VEREM ÉTTİY SEN BENİ
NASIL VEREM OLMİYİM
ÉLLER SARACAĞ SENİ

BAHÇALARDA NAR TENE
BENİM YARIM Bİ TENE
SENİ BİYE VÉRSELER
KURBANAM YARADANA

BAHÇALARDA NELER VAR
ARHAMIZDAN GELEN YAR
YÉNGİ YAR BÉLE DURSIN
ESKİ YARDAN HEBER VAR

BAHÇALARDA SARMAŞIĞ
BEN 'AŞIK OĞLAN 'AŞIK
HER 'EKLİMA GELENDE
ELİMDEN DÜŞER KAŞŞIĞ

BAHÇALARDA SEPET YAR
ÖLİYEM BEN MEDET YAR
BEN Bİ DERTTEN ÖLİRSEM
ÖLİMİME SEBEP YAR

BAHÇALARDA VAR BARI
VAR GÉT ÉLLERİN YARI
SEN BİYE YAR OLMAZSAN
ÜZİME GÜLME BARI

BAHÇALARI YONCADAN
ĞAYET BÉLİ İNCEDEN
BEN SENİ ESİRGEREM
YÉRDEKİ KARINÇADAN

BAHÇALIHLAR BAĞLIHLAR
SUDA GEZER BALIHLAR
NE BÉLE SEVGİ LAZIM
NE BÉLE AYRILIHLAR

BAHÇAMIZDA Bİ KUYI
ÉLE DATLI Kİ SUYI
BENİ GÖRMAH İSTERSEY
EDRESEM BAMYASUYI

BAHÇAMIZDAN NAR GELDİ
İPEK 'EYZEM DAR GELDİ
KAPIMA KÖLGE DÜŞTİ
ŞİNDİ DUYDIM YAR GELDİ

BAHÇAYDA HAS OLADIM
BAŞIYDA FES OLADIM
EGİLİP SU İÇENDE
ELİYDE TAS OLADIM

BAHÇAYIN SUYI OLSAM
Bİ BOŞALSAM Bİ DOLSAM
ÜÇ BÉŞ TÉL SAÇIM KALDI
ONNARI BİR BİR YOLSAM

BAHÇIYA BAR DÜŞENDE
TUD İLE NAR DÜŞENDE

GÉCELER YUHIM GELMEZ
‘EKLİMA YAR DÜŞENDE

BAHÇIYA KUZİ GİRDİ
TİVİ KIRMIZI GİRDİ
SENİ SEVDİM SEVELİ
İÇİME SIZI GİRDİ

BAHÇIYA SERDİM HALI
BOYI KİNİFİR DALI
GÖREN MAŞALLAH DÉSİN
KİMİN VAR BÉLE YARI

BAHÇIYA SERDİM KİLİM
GEL OTIR BENİM GÜLİM
NE DÉDİM NE SÖLEDİM
LAL OLSIN BENİM DİLİM

BALA BEN
DÜŞTİM HALDAN HALA BEN
ÇÖP YIĞDIM YUVA YAPTIM
UÇIRMADIM BALA BEN

BALA SERHOŞ
BÉŞİKTE BALA SERHOŞ
TUTADIM YAR ELİNDEN
DÜŞEDİM YOLA SERHOŞ

BAŞIMIN TACI KARDAŞ
HALIMA ACI KARDAŞ
DOSTA DÜŞMANA KARŞI
GEL OLAH BACI KARDAŞ

BAŞINA TAĞMIŞ PANAZ
GERDANI ĖARDAN BAYAZ
‘ELEMİ CANDAN ÉTTİ
İKİ ĖEBBE CİLVE NAZ

BAYAZ Bİ ATA BİNDİM
GELDİM ŞEHERE ÉNDİM
O GÜN DİLİM ĖOPADI
BEN SİYE BACIM DÉDİM

BAYAZ OĞIL BALIYAM
BABO BEN URFALIYAM
CANIM ÇİĞSA VAZĞÉÇMEM
O YARA SEVDALIYAM

BAYTAR BEĞİN ĖIZIYAM
ALMADAN ĖIRMIZIYAM
GÜLTEKİN ABÉ ĖULANMA
BEN İBO’DAN RAZIYAM

BEGLİĞ MARTİN DİVARDA
Bİ YAR SEVDİM ĖUVARDA
MEVLA’M BİZİ ĖAVUŞTIR
SU BAŞINDA PİYARDA

BEĞTENİZ BAĞLADILAR
YARAMI DAĞLADILAR
İSTEDİĞİM O ĖIZIN
BAŞINI BAĞLADILAR

BEĞTENİZ ĖODIM AŞA
NE’LET GELSİN OYNAŞA
EVELİ ŞİRİN ŞİRİN

SOYNA KAĞALLAR BAŞA

BEHTENİZ MAŞARASI
TERLEMİŞ KAŞ ARASI
İKİ KIRPIK BİR OLMİŞ
NEDİR BININ ÇARASI

BEHTENİZ OT DEGİL Mİ
YARPAĞI DÖRT DEGİL Mİ
O YARDAN HEBER GELMEZ
Bİ DA Bİ DERT DEGİL Mİ

BEKLEREM ÉRKEN SENİ
GÜLLER AÇARKEN SENİ
GEL GİDELİM BAĞCIYA
SEN GÜL TOPLA BEN SENİ

BEKMEZ BAĞDA SÜZİLİR
SÖZ AĞIZDA BÜZİLİR
MEREK ÉTMİYİN DOSTLAR
KERVAN YOLDA DÜZİLİR

BÉL VÉRDİ
ORTA DİREK BÉL VÉRDİ
NE KEDER DOSTIM VARSA
DÜŞMANIMA BÉL VÉRDİ

BÉLE BAĞLAR
YAR BAŞIN BÉLE BAĞLAR
GÜL AÇMAZ BÜLBİL ÖTMEZ
YIHILSIN BÉLE BAĞLAR

BÉLE BAĞLAR

YAR BAŞIN BÉLE BAĞLAR
KUŞ UÇMAZ KERVAN GÖÇMEZ
YIHIL SIN BÉLE BAĞLAR

BÉLE YAZ
BÉLE BAHAR BÉLE YAZ
AL Bİ HUKKA Bİ KELEM
KÂTIP SEN GEL BÉLE YAZ

BÉLE YAZ
BELE BAHAR BÉLE YAZ
KÂTIP ELİY KIRIL SIN
BEN DÉMEDİM BÉLE YAZ

BÉLE YÜZ
BÉLE GERDAN BÉLE YÜZ
DÉDİM GÖZİY NE KARA
DÉDİ SOYCAH BÉLEYİZ

BÉLEYEM
ÉLE DEĞİL BÉLEYEM
CANI YOLIH İSTEMİŞ
BÉLE KUŞA BÉLE YÉM

BEN Bİ ALTIN YAZIDIM
BİLEGİYE YAZILDIM
ELİY ELİMDE OLSA
SÜRGİNLİĞA RAZIDIM

BEN Bİ ALTIN YAZIYAM
KOLLARİYDA BAZIYAM
ELİY ELİMDE OLSA
DİLENMAĞA RAZIYAM

BEN Bİ ALTIN FENEREM
YANA YANA DÖNEREM
MENENDİME DÜŞMEDİM
HALA ONA YANARAM

BEN Bİ DEMET KEMİŞEM
KAPİYDA ÇÖMELMİŞEM
İSTER AL İSTER ALMA
ALNIYA YAZILMIŞAM

BEN Bİ İPEK HALIYAM
HALININ DÖRT DALIYAM
BENDEN ALIP VÉRMEYİN
BEN Bİ İGİT MALIYAM

BEN Bİ KARABİBEREM
AĞZİY ACI ÉDEREM
KES KAYNANA DİLİYİ
OĞLIY ALIR GİDEREM

BEN Bİ KÜÇÜK KUŞ İDİM
GÖKSİYE KONMIŞ İDİM
NİYE BENİ ÜRKİTTİY
BEN SENİY OLMUŞ İDİM

BEN Bİ KÜÇÜK MIŞMIŞEM
ELDEN ELE DÜŞMİŞEM
EHBAPLAR KINAMAYIN
YÉNGİ 'AŞKA DÜŞMİŞEM

BEN Bİ SARI KEMİŞEM
DİVARA DAYANMIŞAM

ÉLLER YAVRU KUŞ OLDI
BEN ZARINÇI KALMIŞAM

BEN DAYANIM
AÇ GÖKSİY BEN DAYANIM
KEREM YANDI KÜL OLDI
KOMADI BEN DE YANIM

BEN DE YÉTİM
SEN ÖKSİZ BEN DE YÉTİM
BİNMIŞSEN 'AŞK ATINA
YAVAŞ SÜR BEN DE YÉTİM

BEN KURBAN BI GELENE
ZÜLFİNDEN TER GELENE
MEZARIM ÜSKEK ÉDİN
YAR GELE KÖLGELENE

BENDE GÜLİM
AÇILMIŞ BENDE GÜLİM
GÖYİNİ ŞAD OLAN GÜLİR
GÜN GELSİN BEN DE GÜLİM

BI ALMA KIZIL ALMA
YOLLARA DÜZİL ALMA
O YAR BIRDAN GÉÇERSE
CÉBİNE SÜZİL ALMA

BI BAĞ BİZİM OLADI
KORIH ÜZİM OLADI
ORTAHLIĞ MALI NÉDİM
HEPSİ BİZİM OLADI

BI BAĞÇANIN YAZINA
TUDINA KİRAZINA
CAHALKEN GÖYİL VÉRDİM
Bİ BAĞÇAÇI KIZINA

BI DAĞDA MARAL ÇOHTIR
ÜREGE DEGEN OHTIR
SENİ BİYE VÉRSELER
KİMSEDE GÖZİM YOHTIR

BI DAĞDA MARAL GEZER
ZÜLFİNİ DARAR GEZER
DAĞ BİZİM MARAL BİZİM
BIRDA AVÇI NE GEZER

BI DAĞDA MARAL GEZER
ZÜLFİNİ DARAR GEZER
BI DAĞLAR BİZİM DAĞLAT
BIRDA YADLAR NE GEZER

BI DAĞI DELEMEDİM
YOL BULIP GELEMEDİM
ÖRİGİM ÉL ELİNDE
BIRAHIP GELEMEDİM

BI DAĞI İNCİ TUTAR
DOLANIR GENCİ TUTAR
Bİ CAN Bİ CANI SEVSE
‘ELEMİ SANCİ TUTAR

BI DAĞIN ADI NEDİR
YAR YOHTIR DADI NEDİR
BEN FELEGE NÉYLEDİM

BİLMEM MIRADI NEDİR

BI DAĞIN ARDI BUTTIM
EGİL PERÇEMİY ÖRTİM
ELİY ELİME GÉÇSE
ON BÉŞ GÜN ORİÇ TUTIM

BI DAĞIN ARDI EKİN
BATIRDIY ELİMDEKİN
HERKES ÇIHARI BAĞAR
BİLEMEZ İÇİMDEKİN

BI DAĞIN ARDI MÉŞE
GÜN AÇA KÖLGE DÜŞE
BENİ YARDAN ÉDENİN
EVİNE ŞİVAN DÜŞE

BI DAĞIN ARDI YÉŞİL
DİBİNDE KEĞVE BİŞİR
SENİ BİYE VÉRMEZLER
‘EKLIY BAŞIYA DÖŞİR

BI DAĞIN ARĖASINDAN
ÖLDİM YAR SEVDASINDAN
BİLEYDİM AYRILIĞ VAR
GİDERDİM ARĖASINDAN

BI DAĞIN BUTTIMIYAM
Bİ KIZIN MEFTUNİYAM
ĖAĖA LOĖMA ÉTMİYİN
KILAVUZ ĖITTI MIYAM

BI DAĞIN DUDI BENDEN

GÉTMEZ 'AŞK ODI BENDEN
GÖRDİ YARAM SAĞALMAZ
TEBİP EL YUDI BENDEN

BI DAĞIN ENSESİNE
OYANDIM YAR SESİNE
YARIM KEKLİK BEN ŞAHİN
DÜŞMİŞEM ENSESİNE

BI DAĞIN KARI BENEM
GÜN VURSA ERİMENEM
YÉDDİ YIL YÉRDE YATSAM
'AŞIKAM ÇÜRİMENEM

BI DAĞIN MAZILARI
ÇÜT GEZER KUZILARI
FELEK ANNIMA YAZMIŞ
BI KARA YAZILARI

BI DAĞIN SİRDAŞINI
TOPLA ÇAĞIL DAŞINI
ÉLE Bİ ÖKSEMİŞEM
KAYNIMIN KARDAŞINI

BI DAĞLAR ATILANDA
GÜNAHLAR DARTILANDA
MEVLA'M BİZİ 'EFFÉLE
MÉYDANA ATILANDA

BI DAĞLAR ÉNSİZ OLMAZ
ÇAYIR ÇEMENSİZ OLMAZ
YARIM NÉREDE DURSA
BAŞI BELASIZ OLMAZ

BI DAĞLAR KÖMİRDENDİR
GEÇEN GÜN 'ÜMİRDENDİR
FELEGİN Bİ KUŞI VAR
DIRNAĞI DEMİRDENDİR

BI DAĞLAR KUŞTAN AĞLAR
HUMAR GÖZ YAŞTAN AŞLAR
BEN DİRDİMİ SÖLESEM
CEME'ET BAŞTAN AĞLAR

BI DAĞLAR MAVLI KALDI
KUŞ UÇTI YAVRI KALDI
ANAHTAR ELE GİRMEZ
GÖYNİM BİHAVLI KALDI

BI DAĞLAR MÉŞE DAĞLAR
ÇATMIŞ BAŞ BAŞA DAĞLAR
BÜLBİL ÖTMEZ GÜL AÇMAZ
YİHİLSİN BÉLE DAĞLAR

BI DAĞLAR MÉŞE DAĞLAR
DÖRT YANI KÖŞE DAĞLAR
Bİ YANIM YAR KOYNINDA
BI YANIM BOŞA DAĞLAR

BI DAĞLAR MEZE DAĞLAR
YAR GELE GEZE DAĞLAR
SERİNÇLER DOLİ BADE
ÇİÇEKLER MEZE DAĞLAR

BI DAĞLAR OLMASADI
SARARIP SOLMASADI

ÖLİM ALLAH'IN EMRİ
AYRILIĞ OLMASADI

BI DAĞLAR ULI DAĞLAR
ETRAFI SULI DAĞLAR
BEN DERDİMİ SÖLESEM
GÖĞ DURIR BULID AĞLAR

BI DAĞLAR ULI DAĞLAR
MÉŞESİ SULI DAĞLAR
YAR HULANIP GÉTTİ Mİ
KOMAYIN 'EKİS DAĞLAR

BI DAĞLARDAN GÉÇTİĞİM
SAVUĞ SULAR İÇTİĞİM
GÜVEĞİ DE SEN MİSEN
SEKKEKİNE S..TİĞİM

BI DAĞLARI BUZ BAĞLAR
ETRAFI NERKİS BAĞLAR
BENİ Bİ GELİN VURDI
YARAMI Bİ KIZ BAĞLAR

BI DAĞLARIN EKİNİ
VÉRDİM ELİMDAĞKİNİ
HERKEZ ÇIĞARI BAĞAR
BİLMEZ İÇİMDAĞKİNİ

BI DEMDE
YARAM SIZLAR BI DEMDE
MEVLA'M BİZİ 'EFFÉYLE
AĞIR NEFES SON DEMDE

BI DERDİ ATAMADIM
NÉTTİMSE SATAMADIM
YANMIŞAM YAR 'AŞKINA
HÉÇ REHET YATAMADIM

BI DERE BUZ BAĞLASIN
DİBİ NÉRKİS BAĞLASIN
BENİ Bİ GELİN VURDI
YARAMI KIZ BAĞLASIN

BI DERE DERİN DERE
SULARI SERİN DERE
HEM KUL HEM KURBAN OLIM
GÖYİLDEN SEVENLERE

BI DERE DERİN DERE
KÖLGESİ SERİN DERE
TAHT KURDIM ÇIĞI ÇEKTİM
BEKLEREM Kİ YAR GELE

BI DEREDE ÇALIYAM
ÇALININ DÖRT DALIYAM
BENDEN AL VÉR ÉTMİYİN
BEN BİRİNİN MALIYAM

BI DEREDE HALIYAM
HALININ DÖRT DALIYAM
FELEK BİYE EL VURMA
BEN BİRİNİN YARIYAM

BI DERENİN ALICI
KINALI BARMAH UCI
YAR ÜSTİNE YAR SEVEN

KAİL OLMAZ ORICI

BI DERENİN BAŞINI
TOPLA ÇAĞIL DAŞINI
ÉLE Bİ ÖKSEMİŞEM
KAYNIMIN KARDASINI

BI DERENİN GEVENİ
GEVEN SARMIŞ BEDENİ
PAŞADAN FERMAN GELMİŞ
SEVEN ALSIN SEVENİ

BI DERT DEĞİL Bİ AFAT
BI DEDİ GEL SEN KAPAT
BENDEN DERT Mİ SORİYSAN
BENDE DERT BAFAT BAFAT

BI GÉCE
NÉCE GÉCE Bİ GÉCE
BENİ YARDAN ÉDENİN
MÉTİ KAHA Bİ GÉCE

BI GÉCE BIRALIYAM
NE BEHTİ KARALIYAM
DOHTOR BİYE İLİŞME
CİGERDEN YARALIYAM

BI GÉCE BIRALIYAM
NE BEHTİ KARALIYAM
CERREH VURMA PIÇAĞI
CİGERDEN YARALIYAM

BI GÉCE NE GÉCEDİR

BAŞ YASTIHTAN YÜCEDİR
YASTIHXURBANİY OLIM
YAR YATIŞI NÉCEDİR

BI GÉCE UYIMADIM
YUHİMA DOYAMADIM
KİPRİK SENİ KESEREM
YAR GÉTTİ DOYAMADIM

BI GÉCE UYMAMIŞAM
YUHİMA DOYMAMIŞAM
KİPRİK SENİ KESEREM
YAR GELMİŞ DUYMAMIŞAM

BI GELEN AYIP MIDİR
ŞAL 'EBA GÉYİP MİDİR
ÉL 'ELEM YAR SEVER DE
BEN SEVSEM 'EYİP MİDİR

BI GELEN 'ELİ MİDİR
SALLANAN KOLİ MIDİR
MEHLEMİZİ YOL ÉTMİŞ
BI OĞLAN DELİ MİDİR

BI GELEN ÜÇ ATLIDIR
ÜÇİ DE ÇÜT ADLIDIR
BEN YARIMI TANIRAM
ÖGDAHKİ KİR ATLIDIR

BI GELEN YARA BENZER
BOYI ÇINARA BENZER
İÇMİŞ 'AŞK ŞARABINI
GÖZİ HUMARA BENZER

BI GELEN YARA BENZER
ELİNDE NARA BENZER
İKİMİZE Bİ KÖYNEK
YAĞASI DARA BENZER

BI GELİN MAYA GELİN
BENZİYYİ AYA GELİN
DESTİYİ BİZDEN DOLDIR
YORILMA ÇAYA GELİN

BI GÖZLER HUNİ GÖZLER
AY DOĞMIŞ GÜNİ GÖZLER
BEN O YARI GÖZLEREM
BİLMEM YAR KİMİ GÖZLER

BI HİNDAN
KERVAN İŞLER BI HİNDAN
KES ZÜLFİY HERAC ÉYLE
KURTAT BENİ BI HİNDAN

BI HEYAT NAZLI HEYAT
ÖRDEKLİ KAZLI HEYAT
BI HEYADA CAN KURBAN
GELİNLİHKIZLI HEYAT

BI KALA NE KALADIR
ETRAFI KERBELA'DIR
ÖLİM ALLAH'IN EMRİ
AYRILIĞ NE BELADIR

BI KAPI BÖYİK KAPI
ELİMDE KAZMA SAPI

SORAN HERKEZE SÖLE
MEHLEMİZ HERRANÇAPI

BI ÇAPI DERİN ÇAPI
YAPISI PEHKEM ÇAPI
BENİ YARDAN AYIRAN
DİLENE ÇAPI ÇAPI

BI ÇAPIDAN YÉL GELİR
REHEN EKTİM SÉL GELİR
BÉLE YARI KİM NÉTSİN
AYDA YILDA BİR GELİR

BI KUYI DERİN KUYI
SULARI SERİN KUYI
GENE YARDAN HEBER YOH
YATARAM ÜZİN KUYI

BI PİYAR ÉŞME PİYAR
DERDİMİ DÉŞME PİYAR
O YAR BIRDAN GÉÇERSE
BENSİZ SÖLEŞME PİYAR

BI URFA'MA GİDEYİM
KARDAŞIMI GÖREYİM
FELEGE GÜCİM YÉTMEZ
KİME ŞİKÂT ÉDEYİM

BI VATANDA
ĞERİBEM BI VATANDA
ĞERİPLİH YAMAN OLIR
BAŞ YASTIĞA YÉTENDE

BI YARA NE YARADIR
CİGER PARA PARADIR
DOHTOR BAHTI AĞLADI
DÉDİ CİGER YARADIR

BI YOL DİREKLİ YOLI
FISTIHLİH SAĞI SOLI
YAR YOLI BEKLEMAHTAN
GÖZLERİM DOLI DOLI

BI YOL URFI'YA GİDER
Bİ HIZMALI KIZ GİDER
O KIZ YOLI ŞAŞIRMIŞ
İŞALLAH BİZE GİDER

BI YOLLAR UZIN YOLLAR
YAR BİZE ÜZİM YOLLAR
BEN BÉLE YARI NÉDİM
MEKTİBİ GÜZİN YOLLAR

BİRAH ARTIH YALANI
İTE VURMA PALANI
YALANDAN Bİ ŞE ÇİHMAZ
SAY ELİYE KALANI

BİRAHTAKİ SİNİLER
EL VURMAZDAN İNİLER
KULBETTE YARI OLAN
SAĞ KULAĞI ÇİNİLER

BİRASI KARAPİYAR
NE VARSA BİRAHTA VAR
KİM GELDİ KİMLER GÉÇTİ

KİMSİYE OLMADI YAR

BIRDAN Bİ AĞA GÉÇTİ
AL GÉYMIŞ SAĞA GÉÇTİ
FELEK BİYE OĞ VURDI
Bİ UCI DAĞA GÉÇTİ

BIRDAN Bİ ATLI GÉÇTİ
ÇAĞMAĞI ÇAĖTI GÉÇTİ
HER GÜN SELAM VÉRIYKEN
BÖĞİN SELAMSIZ GÉÇTİ

BIRDAN Bİ ATLI GÉÇTİ
YARAMA BAĖTI GÉÇTİ
TEBİP YARAM ELLEME
YARAMIN VAĖTI GÉÇTİ

Bİ AY DOĞAR KÖŞEDEN
YARIM ÇIĞTI KÖŞEDEN
RENGİNİ GÜLDEN ALMIŞ
KOĞSİN MENEVŞEDEN

Bİ AY DOĞDI BÉLEDEN
İKİNDİDEN ÖLEDEN
HEPPİ SEN DEĞİL MİSEN
BENİ BÉLE SÖLEDEN

Bİ AY DOĞDI KARŞIMDAN
‘AKLIM ALDI BAŞIMDAN
NE SEN DAMDAN EKSİK OL
NE BEN KÖŞE BAŞINDAN,

Bİ AY DOĞDI KENARSIZ

BI DELİ GÖYL 'ARSIZ
DÜŞMİŞEM AHÜ ZARA
SİZ DÜŞMEYİN YANARSIZ

Bİ AY DOĞMIŞ HİLALLI
YARIN YANAĞI BALLI
ÜSTİNDAKİ ASBABI
HEM MAVILI HEM ALLI

BI DALDA BÉŞ GÜLİM VAR
NAÇARAM MÜŞKİLİM VAR
YAR BENİ 'EBDAL ÉTTİ
ELİMDE KEŞKÜLİM VAR

BI DALDA İKİ PAYAM
GÉTTİĞİY GÜNİ SAYAM
HANKI YOLDAN GELİYSEN
ORA ÇÜT BÜLBİL KOYAM

BI DALDA İKİ PAYAM
GİDEN GELENİ SAYAM
KESİLDİ GELİP GİDEN
SELAMI KİMDEN ALAM

BI DAŞ ATTIM KAZLARA
GÉTTİ DEGDİ SAZLARA
İPEK OLSAM DOLAŞSAM
İNCE BÉLLİ KIZLARA

BI DAŞ ATTIM TAKIYA
GÉTTİ DÜŞTİ RAKKI'YA
ON BÉŞ KIZI KANDIRDIM
BI ŞÜŞE 'ERAKIYA

Bİ DAŞ ATTIM ZEYTİNE
ZEYTİNİN İRİSİNE
ANÉ BENİ ÇOBAN YAP
KIZLARIN SÜRİSİNE

Bİ GÜL VÉRDİM BAĞ DÉYE
AL GÖKSİYE TAĞ DÉYE
GÉCELERİ YATAMAM
YAR KOYNIMDA YOH DÉYE

Bİ HÉRİ
TOHANMADI Bİ HÉRİ
KAPISI ÇALINMIYA
HÉÇ TÜTMİYE BİHÉRİ

Bİ İNCE FİDAN OLDIM
HER SÖZİ YUDAN OLDIM
GÜNDİZ FİKRİ HEYALİ
GÉCE YUHİDAN OLDIM

Bİ KIZ BİZDEN SU İÇTİ
MENDİLİ YERE DÜŞTİ
EGİLDİM KALDIRMAĞA
CAHİLEM GÖYNİM DÜŞTİ

Bİ KIZ GÖRDİM KARAÇI
TOPPIĞA DEĞİY SAÇI
ÇÜT MEME TOKIŞANDA
BEN OLADIM ARAÇI

Bİ SEN SÖLE Bİ DE BEN
ŞEKER EZDİM DİLDE BEN

GÉÇTİ CAHALLİH ÇAĞIM
GENCELEMEN DAHA BEN

Bİ TEGELE
KIRH İNNE Bİ TEGELE
UÇTI GÖYNİMİN KUŞI
ÜMİT VAR Bİ DE GELE

Bİ TENEM ÇİHTİ YOLA
GENDİNE UĞIR OLA
GÜNEŞ DOĞAR TERLEDİR
AZACIH BULIT OLA

Bİ YARAM VAR KOLIMDA
SAĞDA DEĞİL SOLIMDA
KARDAŞLAR HELAL ÉDİN
Bİ DA VARMIŞ YOLIMDA

Bİ YÉL ESMİŞ DELİK TEN
FERMAN GELMİŞ MÉLİK TEN
FERMANINDAN NE ÇIHAR
YAR ÜREGİ ÇELLİK TEN

BİLMEM KİMEDİR KESTİY
BENİ ZÜLFİYE ASTİY
SİYE KÖLE Mİ OLIM
BÉLE Mİ FERMAN KESTİY

BİNDİM KERPIÇ DİVARA
EL ÉTTİM YÉNGİ YARA
ESKİ YAR HELE MELE
CAN KURBAN YÉNGİ YARA

BİRDE VAY
İKİDE VAY ÜÇTE VAY
BÖĞİN Bİ DERDE DÜŞTİM
DÉSEM VAY DÉMESEM VAY

BİRECİK KARŞIYAHA
ÖLDİRDİY BAHA BAHA
YOĞ MI BIRDA MÜSİRMAN
ELİY ELİME TAHA

BİZİM BAĞLAR BIRADIR
GÜLLER SIRA SIRADIR
ALANLAR HÉRİY GÖRMEZ
GÖZİM ARHAY SIRADIR

BİZİM BAĞLAR BIRADIR
GÜLLER SIRA SIRADIR
GÉTTİY Kİ TÉZ GELESEN
GÖZİM ARHAY SIRADIR

BİZİM BAĞLAR BUDANDI
GÜLE BÜLBİL DADANDI
ESKİ YARAM ÜSTİNE
YÉNGİLERİ KADANDI

BİZİM BAĞLAR BUDANDI
BÜLBİL GÜLE DADANDI
ESKİ YARAM ÜSTİNE
YÉNGİ MIHLAR KADANDI

BOŞA KOYSAM HÉÇ DOLMAZ
DOLİYA KOYSAM ALMAZ

BEN DÜĞİNDE YOĞMIŞAM
KEMBERSİZ DÜĞİN OLMAZ

BOY UZIN ÇUĖA YÉTMEZ
YOL UZIN MEKTİP GÉTMEZ
YARIN ÉTTİĖLARINI
MAZMAZI GÂVUR ÉTMEZ

BÖĞİN AYIN ON DÖRDİ
KIZ SAÇIYI KİM ÖRDİ
ÖRDİSE YARIM ÖRDİ
AY KARANNIĞ KİM GÖRDİ

BÖĞİN AYIN ONIDIR
YÜKİM BUĞDA UNIDIR
EVLİYE GÖYİL VÉRME
EVE GİDER UNIDIR

BÖĞİN AYIN OTTIZI
‘EMERİKAN SÜTTOZI
MUĞTAR YAĞI SAHLAMIŞ
EĞRETTE YİR TOPPIZI

BÖĞİN BAZAR GÜNİDİR
DERDİM AZAR GÜNİDİR
ZUVAĞLAR SİPİRİLSİN
YARIM GEZER GÜNİDİR

BÖĞİN SEP YARIN BAZAR
SEVDİĞİM KULBET GEZER
EGMİŞ FESİ Bİ YANA
KEKİLİ BARĞIM EZER

BÖĞİNLER NE GÜNİDİR
BÜLBİLLER DÜĞÜNİDİR
‘ELEME BAYRAM GELSE
BİYE MATEM GÜNİDİR

BU DALA
KONMA BÜLBİL BU DALA
OĞLANI ETE SALDIH
KORHARAM Kİ BUD ALA

BUDA BENİ
MAKAS AL BUDA BENİ
ZÜLİFİY İLAN OLMİŞ
KORHARAM YUDA BENİ

BULIT BULIT ÜSTİNE
BULIT YAĞMIR ÜSTİNE
YAĞMIR KURBANİY OLIM
YAĞMA YARIN ÜSTİNE

BÜLBİL DAŞTA NE GEZER
KELEM KAŞTA NE GEZER
YARI GÖZZEL OLANIN
‘EKLI BAŞTA NE GEZER

BÜLBİLE BAH BÜLBİLE
KONIPTIR ĞONCA GÜLE
KAPIYIZDAN GÉÇERKEN
KAPIYIZ GELDİ DİLE

BÜLBİLİ HAR AĞLADIR
‘AŞIKI YAR AĞLADIR
BEN FELEGE NÉYLEDİM

BENİ HER BAR AĞLADIR

BÜLBİLLER DÜĞİN ÉYLER
BİMEM Kİ NE GÜN ÉYLER
BEN FELEGE NÉYLEDİM
BİYE BİLDİĞİN EYLER

BÜLBİLLER DÜĞİN ÉYLER
BİLMEM Kİ NE GÜN ÉYLER
İSTER AĞLA İSTER GÜL
FELEK BİLDİĞİN ÉYLER

BÜLBİLLER HAVADADIR
EL VURMA YUVADADIR
Bİ ELİM YAR KOYNINDA
Bİ ELİM DÜ'EDEDİR

C

CAMA VURDIM CAM TİTRER
ELİMDE FİLCAN TİTRER
YARIMLA GÖRİŞİRKEN
CAN DURIR RÜHİM TİTRER

CEMO GÜL AÇANDA GEL
BAHÇİYİ DOLAN DA GEL
BAHÇADAN GELEMEZSEY
ART KAPIDAN KAÇ DA GEL

CÉYRAN DÜZDE NE GEZER
ZÜLİF ÜZDE NE GEZER
CANIMI SİYE VÉRDİM
BENDE CAN AH NE GEZER

CÉYRAN OYNAR DÜZİNDE
ÇAYIN ÖTE ÜZİNDE
BEN O YARI TANIRAM
ÇİFTE BENK VAR ÜZİNDE

CIĞARAMIN DUMANI
YOHTIR YARIN İMANI
ALTINDAN KÖŞK YAPTIRDIM
GÜMİŞTEN MERDİVANI

CIĞARANIN İNCESİ

GÖYNİMİN EĞLENÇESİ
DOLANA DOLANA GEL
BÖĞİN CÜM'E GECESİ

Ç

ÇADIR KURDIM DÜZLERE
TİKEN OLDIM GÖZLERE
AHA BEN DE GİDİYEM
URFA KALSIN SİZLERE

ÇADIRLAR DÜZE DÜŞTİ
ZÜLİF GERDANA DÜŞTİ
AĞLAYIN ARHADAŞLAR
AYRILIĞ BİZE DÜŞTİ

ÇADIRA DOLI DÜŞTİ
AĞLADIM GÖZİM ŞİŞTİ
BEN Bİ DOHTOR KIZIDIM
HEMBALA GÖYNİM DÜŞTİ

ÇAĞIRDI SENEM SENEM
SES VÉRDİ BENEM BENEM
LEBLERİY KİMLER EME
SES VÉRDİ SEN EM SEN EM

ÇAĞIRDIM ÇAY İÇİNDE
KALMIŞAM YAY İÇİNDE
YARABBİ SEN KAVUŞTIR
GELECEK AY İÇİNDE

ÇAĞIRDIM DAĞ İÇİNDE
KAVRULDIM YAĞ İÇİNDE

‘ELEM SÉYRANA ÇIHMİŞ
BENİMKİ YOĞ İÇİNDE

ÇAĞIRIN ANAM GELSİN
DERDİME YANAN GELSİN
ÜZDEN YANANI NÉDİM
CİGERDEN YANAN GELSİN

ÇAḤMAḤ ÇAḤMAĞA GELDİḤ
KİNA YAḤMAĞA GELDİḤ
‘EŞŞE DAYZÉ AÇ KAPİY
KİZİY ALMAĞA GELDİḤ

ÇAPIDA SERDİĤ BASTİĤ
ON BÉŞ YAŞINA BASTİĤ
HER GİŞİYE VARMANİĤ
BİZ KUR’EN’E EL BASTİĤ

ÇARŞAF GÉYMiŞ ZİLKARA
CİGERİM PARA PARA
BÉŞ SENEDİR BEKLİYEM
KORHİYAM ÉL APARA

ÇAY AHAR ÇİMEN BAḤAR
USTASI NELER YAPAR
SEN ORDA BEN BIRADA
REBBİMİZ NELER YAPAR

ÇAY BAŞI ÇAḤMAḤ DAŞI
YANAR ÜREGİM BAŞI
DÉSELER YARİY GELMiŞ
YIHARAM DAĞI DAŞI

ÇAY İÇİNDE ADALAR
SAĞI DOLDIR BADELER
ŞİRİN CANIMA GELSİN
SİYE GELEN KEDALAR

ÇAY İÇİNDE BEDEN YAR
‘EKLİM BAŞTAN ALAN YAR
EVEL BÉLE DEGİLDİY
SENİ Bİ ÖRGEDEN VAR

ÇAY İÇİNDE ÉŞME ÇOH
TEBİP YARAM DÉŞME ÇOH
BEN DÉDİM SEN OLASAN
BİYE GÖRE AŞNA ÇOH

ÇAY İÇİNDE YARPIZLAR
VURILDIM YARAM SIZLAR
GÉYİNMIŞ TOYA GİDER
ALMA YANAHLI KIZLAR

ÇAY İÇİNDEN GÉÇTİM YAR
GÖZLERİYDEN SÉÇTİM YAR
SEN BENDEN VAZGÉÇMİŞSEN
BEN SENDEN VAZGÉÇMEM YAR

ÇAYIN ADI MIRAT’TIR
SÖZE GELMEZ ‘İNATTIR
BÖGİNLER BÉLE GÉÇSİN
GELEN AY SELAMATTIR

ÇEKMECEMİ ÇEKEMEM
TÜLDEN KÖYNEK TİKEMEM

PADŞAH TAHTINI VÉRSE
BEN SENDEN VAZGÉÇMENEM

ÇEKMECENİN KİLİDİ
ÜSTİNİ TOZ BÜRİDİ
YOLİYİ BEKLEMAHTAN
OLAN ‘ÜMRİM ÇÜRİDİ

ÇİHTİM KÖŞE BAŞINA
PULİS ÇİHTİ KARŞIMA
ÇİHAT DÉDİ ÇARŞAFİY
NE KÜL KÖYİM BAŞIMA

Çİ KİFTENİN BURĞILI
BOĞAZDAN GÉÇMEZ KÜRİ
BACI AYRANİY DURİ
İSTER CANIM Çİ KİFTE

Çİ KİFTİYİ YUĞIRAN
KİMDİR SENİ DOĞIRAN
BOL AYRAN TEZZE SOĞAN
İLLE CANIM Çİ KİFTE

ÇİÇEK ALDIM KEBBATTAN
YAR ÜREGİ POLATTAN
BEN YARA ÇOH YARVALDIM
YAR GÉÇMEDİ ‘İNATTAN

ÇİĞ SÜDDEN KAYMAH OLMAZ
GÖZZELDEN DOYMAH OLMAZ
EGİL Bİ ÖPİŞ ALIM
YOLÇİYAM DURMAH OLMAZ

D

DAĞ ADAMI
YANDIRIR DAĞ ADAMI
MECLİSE AYI GİRSİN
GİRMESİN DAĞ ADAMI

DAĞ ADAMI
YANDIRIR DAĞ ADAMI
YÉNGİ DOHTORLAR ÇIHMİŞ
ÖLDİRİR SAĞ ADAMI

DAĞ BAŞI DUMAN OLDI
HALIMIZ YAMAN OLDI
İNİM İNİM İNLERİH
İÇİMİZ KEMAN OLDI

DAĞ İLANI
DOLANIR DAĞ İLANI
KEKİLİN BEKÇİSİYEM
BEKLEREM DAĞILANI

DAĞDA BUTTIM AĞACI
ÇÜT GEZER İKİ BACI
EVDE KALMIŞ KIZLARIN
EHİRVENDİR ‘İLACI

DAĞDA BÜLBİL ÖTİYİ
YAR GÖZİMDE TÜTİYİ
NE VEFASIZ YAR İMİŞ

HER DEM BENİ ÜZİYİ

DAĞDA DARI HARMANI
İÇİNDE DEGİRMENİ
EVDE KALMIŞ KIZLARIN
EHİRVENDİR DERMENİ

DAĞDA DUMAN OLIR MI
BEGDE FERMAN OLIR MI
CİGERİM PARÇA PARÇA
DERDE DERMAN OLIR MI

DAĞDA DUMAN OLIR MI
BEGE FERMAN OLIR MI
BEN YANDIM KÜLE DÖNDİM
KÜLDE DERMAN OLIR MI

DAĞDA DUMAN YERİ VAR
KAŞTA KEMAN YERİ VAR
KIZ GÖKSİY DÜGMELEME
SENDE GÜMEN YERİ VAR

DAĞDA FISTIĞ AĞACI
ÇÜT GEZER İKİ BACI
BÖYİĞİ HELE MELE
KÜÇİĞİ SERHOŞ HERCİ

DAĞDA FISTIĞ OLIR MI
ATAŞ YASTIĞ OLIR MI
BEN BIRADA SEN ORDA
BÉLE DOSTLIĞ OLIR MI

DAĞDA HARMAN OLIR MI
BEGE FERMAN OLIR MI
BEN YANDIM KÜLE DÖNDİM
KÜLE DERMAN OLIR MI

DAĞDA KALDI
YAVRI KUŞ DAĞDA KALDI
İĞİTLER GÉÇTİ GÉTTİ
NAMERT MÉYDANDA KALDI

DAĞDAN ÉNDİM DÜZE BEN
TİKEN OLDIM GÖZE BEN
DAR YERİYİZ GÉNİŞ OLSIN
DAHA GELMEM SİZE BEN

DAĞDAN KESTİM DEGENEK
MENDİLİM BENEK BENEK
DÜN GÉCE BİRABARDIĞ
BÖĞİN AYIRDI FELEK

DAĞDAN KESTİM KELESTE
KUŞ BÉSLEDİM KEFESTE
DÉDİLER YARIY HESTE
YÉRIŞTİM SON NEFESTE

DAĞDAYAM
BAĞDA DEĞİL DAĞDAYAM
FELEK ÇARHIY KIRILSIN
GEL GÖR BEN NE HALDAYAM

DAĞI BÉLE
DOLAN GEL DAĞI BÉLE
ÜREKTEN YARALIYAM

VUR YANSIN DAĞI BÉLE

DAĞI DUMAN OĞLANIN
HALI YAMAN OĞLANIN
GÉCE YUHİSİ GELMEZ
YARI ESMER OĞLANIN

DAĞI DUMAN OLANIN
HALI YAMAN OLANIN
GÉCE YUHİSİ GELMEZ
YARI GÖZZEL OLANIN

DAĞIDIR
SİNEMDE YAR DAĞIDIR
Bİ KİRTİK 'EKLİM VARDI
ONİ DA YAR DAĞIDIR

DAĞIDIR
BİRA TEKTEK DAĞIDIR
FELEK ÇARHIY KIRIRSA
VURIR TEK TEK DAĞIDIR

DAĞITTI
DUMAN ÇÖKTİ DAĞITTI
BEN Bİ YUVALI KUŞTIM
FELEK VURDI DAĞITTI

DAĞITTI
DUMAN ÇÖKTİ DAĞITTI
BİZ DE Bİ OYMAH İDİH
FELEK VURDI DAĞITTI

DAĞLAR AĞARDI KARDAN
HEBER GELMEDİ YARDAN
SEN GEL YA MEKTİP GÖNDER
KURTAT BENİ Bİ DARDAN

DAĞLAR BAŞI MAYANA
KÜL OLDIM YANA YANA
NÉÇE Bİ YARVALIM BEN
ALLAH'TAN OLMAYANA

DAĞLAR BAŞINDA BAĞLAR
Bİ BÜLBİL NÉÇE AĞLAR
NAZLI YARDAN AYRILAN
HEM ÇİĞİRİR HEM AĞLAR

DAĞLAR DAĞIMDIR BENİM
ĞEM ORTAĞIMDIR BENİM
İNCİTMEYİN AĞLARAM
DERTLİ ÇAĞIMDIR BENİM

DAĞLAR DAĞLADI BENİ
GÖREN AĞLADI BENİ
AYIRDI ZALIM FELEK
DERDE BAĞLADI BENİ

DAĞLAR DAĞLADI BENİ
GÖREN AĞLADI BENİ
BEN FELEGE NÉYLEDİM
ÇARPAZ BAĞLADI BENİ

DAĞLAR YÉŞİL BOYANDI
KİM YATTI KİM OYANDI
KELBİME ATAŞ DÜŞTİ

İÇİNDE YAR DA YANDI

DAĞLARA EKTİM EKİN
GİDEREM BARGİMDE KİN
Bİ DAHA DÖNMEZ İDİM
YARIM VAR BIRDA LAKİN

DAĞLARA SALDIM EKİM
BİLME İÇİMDEKİ KİM
NE DOSTIM NE DÜŞMANIM
OLMASIN BENİM TEKİM

DAĞLARDA KAR KALMADI
GÖZİMDE FER KALMADI
DAHA ÇOH YAZACAHTIM
KÂĞITTA YÉR KALMADI

DAĞLARDA MÉŞELERDE
GÜLYAĞI ŞÜŞELERDE
HERKEZ EVİNE GÉTTİ
BEN KALDIM KÖŞELERDE

DAĞLARDA MÉŞELERDE
GÜL SUYI ŞÜŞELERDE
YARIMI ÉLLER ALDI
BEN KALDIM KÖŞELERDE

DAĞLARDAN AÇAN SÉLLER
TÖKİLMİŞ SIRMA TÉLLER
ÜREGİY DAŞTAN MIDIR
BİYE BAĞ AĞLİY ÉLLER

DAĞLARIN BAŞI KARDIR

ĞEMLİ ÜREGİM DARDIR
ADAM DERTSİZ OLIR MI
HERKESİN DERDİ VARDIR

DAĞLARIN DADI BENDEN
GÉTMEZ 'AŞK ODI BENDEN
BAHTI YARAM SAĞALMAZ
TEBİP EL YUDI BENDEN

DALDA YÉRİ
BÜLBİL OL DALDA YÉRİ
FELEK Bİ YERİ YIĞSA
BIRAĖMAZ DALDA YÉRİ

DAM ÜSTİNDE UN ELER
TUMBIL TUMBIL MEMELER
TERZİ ELİY KIRILSIN
KAVUŞMAZ Bİ DÜGMELER

DAĞLAR DAĞLADI BENİ
GÖREN AĞLADI BENİ
AYIRDI ZALIM FELEK
DERDE BAĞLADI BENİ

DALDA YÉRİ
BÜLBİL OL DALDA YÉRİ
FELEK Bİ YERİ YIĞSA
BIRAĖMAZ DALDA YÉRİ

DALDALANIM
DALIM YOĞ DALDALANIM
BEN FELEGE NÉYLEDİM
KOMADI SEVDALANIM

DALĞASINA
DAL VURMIŞ DALĞASINA
LE'NET GELSİN NAMERDE
GENDİNE DALDASINA

DAM ÜSTİNE DAM YAPTIM
ÇİHTİM ETRAFA BAHTIM
DÉDİLER YARİY GELİY
ÇİFTE ÇIRALAR YAHTIM

DAM ÜSTİNDE FOTHIRAF
GELİN KIZLAR OTIRAH
OTIRMAHTAN NE ÇIHAR
GELİN OLAH KURTILAH

DAM ÜSTİNDE TİYARA
HEBER ÉDİN O YARA
KİMSELER GÖZ KOMADAN
GELE BENİ APARA

DAMA ÇIHMA GÖRİRLER
SAÇİY UZIN ÖRİRLER
SAÇİY 'ECEM İPEGİ
ÜSTİNE GÜL SÜRİRLER

DAMA ÇIHMIŞ Bİ GÖZZEL
DAMIN ETRAFIN GEZER
ELİNDE Bİ DESTE GÜL
GENDİ GÜLİNDEN GÖZZEL

DAMA ÇIHMIŞ EL ÉDER
GÖZLERİ GEL GEL ÉDER

TERES DÖYYÜSİN KIZI
HERKESTEN HENEK ÉDER

DAMA ÇIHMİŞ K AR ATİY
KIZLARA ÇALIM SATİY
ÇALIMI Bİ HOŞ AMMA
MİTİL YORĞANDA YATİY

DAMA ÇİHTİM KİŞ İDİ
 ELEMİM  EMİŞ İDİ
BEN SİYE  OH YAZARDIM
YOLLAR  APANMIŞ İDİ

DAMA ÇİHTİM YAZ İDİ
ETRAF BEMBAYAZ İDİ
İSTEDİM MEKTİP YAZIM
M REKKEBİM AZ İDİ

DAMA  ODIM LEGENİM
G KSİMDE VAR TİKENİM
 LE Bİ S Z S LEDİY
DERDİM TEPRENDİ BENİM

DAMBİRAM REBAB OLDI
CİGERİM KEBAP OLDI
İSTEDİM V RMEDİLER
Bİ ZALIM SEBEP OLDI

DAMDA KİLER
BAŞ AÇI  DAMDA KİLER
BEN SİZE N TTİM B LE
 URBANAM DAMDA KİLER

DAMDAHKİ DAR
AL İDİ DAMDAHKİ DAR
KES SAÇİY KEMENT ÉYLE
AS BENİ DAMDAHKİ DAR

DAŞLAR BENİ
HER GELEN DAŞLAR BENİ
GÉCELERİ YATAMAM
‘AŞKİY ATAŞLAR BENİ

DAŞLIHTA EKİN OLMAZ
Bİ SEVDA SAKİN OLMAZ
GELECAHSAY BÖGİN GEL
BINDAN ÉYYİ GÜN OLMAZ

DAVULLAR GÜMBİR GÜMBİR
Bİ NE GÖZZEL Bİ DÜGİN
LORKE OYNİY BAŞ ÇEKİY
HESRETİNDEN ÖLDİĞİM

DEĞİRMEN DERTLİ OLIR
KIZ SEVEN DERTLİ OLIR
SEVERSEY GELİNİ SEV
GELİN MOR BENKLİ OLIR

DEĞİRMENDE UNIM VAR
MEVLA’DAN UMIDIM VAR
OYAR BENİM OLIRSA
ŞİH BEKİR’E MUMIM VAR

DELBİKE ÇALA ÇALA
ÇİHTİM EN İNCE DALA
Bİ NE BİÇİN KANUNDIR

BEN SEVİM ÉLLER ALA

DELBİKE ÇALA ÇALA
ÇİHTİM EN İNCE DALA
KORHARAM DÜŞİM ÖLİM
YARIMI ÉLLER ALA

DELİ KOYIN
DELİ KURT DELİ KOYIN
DÜNYADA SEVMİYENİN
ADINI DELİ KOYIN

DELİ KOYIN
DELİ KURT DELİ KOYIN
YARINDAN AYRILANIN
ADINI DELİ KOYIN

DENGİZ ÜSTİ SERAYIM
YAR SENİ KİMDEN SORIM
YARSIZ GEÇEN 'ÜMRİMİ
YAŞADIM DA MI SAYIM

DENGİZDE ÜZER BALIĞ
OLMAZ BÉLE AYRILIĞ
İKİ SENE SEKKİZ AY
ÜZİYE HESRET KALDIĞ

DENGİZE GİDECAĞAM
Bİ BALIĞ TUTACAĞAM
KIZ SENİY KEREZİYE
ORICI YİYECAĞAM

DERDE KEREM

TUTILDI DERDE KEREM
TARLAM ĞEM ÇÜTİM HİCRAN
SÜRDİAÇA DERD EKEREM

DERDE KEREM
DÜŞİPTİ DERDE KEREM
KOŞMIŞAM ĞEM ÇÜTÜNÜ
SÜRDİHÇA DERD EKEREM

DERDİ BİLE
TEBİP YOH DERDİ BİLE
TEBİP DERMENE GELDİ
GETİRDİ DERDİ BİLE

DERDİ TANI
TEBİP OL DERDİ TANI
KALIP GÖRSEM SÖLEREM
ÜSTİME DERD ATANI

DERDİ YARA
SÖLEYİN DERDİ YARA
CEFA CANA KÂR ÉTİ
SÖLEYİN DERDİ YARA

DERDİM AÇSAM DAĞ YANAR
BÜLBİL ÖTER BAĞ YANAR
BEN SENDEN AYRILALI
FİTİL İŞLER YAĞ YANAR

DERT SİNEMİ
ÇÜRİTTİ DERT SİNEMİ
FELEK TAHTİY YİHİLSİN
HER İŞİY TERSİNE Mİ

DERTLİ DOĞDIM ANAMDAN
DERT ÇEKTİM Bİ ZAMANDAN
BİLEDİM SONIM BIDİR
HÉÇ DOĞMAZDIM ANAMDAN

DERTLİYEM DERMANIM YOĞ
KÖVLİYEM ĖARMANIM YOĞ
İSTEREM SİYE GELİM
ELİMDE FERMANIM YOĞ

DERTLİYEM DEVA BİLMEM
BÜLBİLEM NEVA BİLMEM
Bİ SEVDİYA DÜŞMİŞEM
BAŞIMDAN SAVABİLMEM

DERTLİYEM DEVA BİLMEM
OĞIRAM NEVA BİLMEM
DÜŞTİM Bİ MÜŞKİL DERDE
BAŞIMDAN SAVABİLMEM

DERTLİYEM ELEMİM VAR
GÜMİŞTEN KELEMİM VAR
YOLA GİDEN YOLÇILAR
YARIMA SELAMIM VAR

DERYADA YÜZER BALIĞ
BÉLEDİR ĖUVARDALIĖ
BİZE Bİ ĖOYRAT SÖLE
DÉYAĖ DİLİYE SAĞLIĞ

DERYADAN GEMİ GELDİ
GÖYNİMİN ĖEMİ GELDİ

AĞLA GÖZLERİM AĞLA
AYRILIĞ DEMİ GELDİ

DERYALAR DOLAR ŞİNDİ
BOŞALIR DOLAR ŞİNDİ
BEN BIRDA ÇOH EĞLEŞTİM
YAR SAÇIN YOLAR ŞİNDİ

DERYADAN GEMİ GELDİ
GÖYNİMİN GEMİ GELDİ
AĞLA GÖZLERİM AĞLA
AYRILIĞ DEMİ GELDİ

DEVELER KATAR GİDER
BAŞBAŞA ÇATAR GİDER
BÉLE YARMI OLIRMIŞ
HEP BENİ ATAR GİDER

DEVİYİ DÜZDE GÖRDİM
MOR ZÜLFİ YÜZDE GÖRDİM
ON İKİ GÖZZEL SEVDİM
SEVDAYI KIZDA GÖRDİM

DİL MEZE
DUDAĞ MEZE DİL MEZE
KÔR OLDIM GÖYİL VERDİM
KEDİR KİYMET BİLMEZE

DİLE GEL
GÜN DOĞMAZDAN DİLE GEL
ESİRGEMEM CANIMI
NE İSTERSEY DİLE GEL

DİŞTE GÖR
HEYALDA GÖR DİŞTE GÖR
DÜŞENİN DOSTI OLMAZ
İNANMAZSAY DÜŞ DE GÖR

DİVARA ASTIM SACI
ACI İSODİM ACI
Bİ KAYNANAM KUDIRMIŞ
MARİSTANDIR 'İLACI

DOLABA KODİM DATLI
YİYEN YAPANDAN DATLI
KURBAN OLSIN Bİ CANIM
NİŞANNİM BALDAN DATLI

DOLABIN BAŞI MIYAM
HEREZE DAŞI MIYAM
BENİ BABAMDAN İSTE
ON ALTI YAŞIMDAYAM

DOLAN CAMI
DOLAN GEZ DOLAN CAMI
KERPİÇTEN EV YAPARSAY
YİHİLİR SON ENCAMI

DOLAN GÖZ
DOLAN KİPRİK DOLAN GÖZ
BİYE DÉRLER AĞLAMA
HÉÇ DURIR MI DOLAN GÖZ

DÖĞİN DÖGDİM DİİZME
YUHI GİRMEZ GÖZİME
DİZ DİZE OTIRIRKEN

HEŞRET KALDIM ÜZİNE

DUMAN ALDI YOLIMI
FELEK KIRDI KOLIMI
YARIMA SELAM EDİN
BEKLEMESİN YOLIMI

DÜMBELEK ÇALA ÇALA
ÇIHTIM EN İNCE DALA
Bİ NE BİÇİN KANUNDIR
BEN SEVİM ÉLLER ALA

DÜN GÉCE UYMAMIŞAM
YUHİMA DOYMAMIŞAM
KİPRİK SENİ KESEREM
YAR GELMİŞ DUYMAMIŞAM

DÜNYASINA
GÜVENME DÜNYASINA
DÜNYA BENİM DÉYENİN
BİZ GÉTTİH DÜN YASINA

DÜZ OLSIN
DARA ZÜLFİY DÜZ OLSIN
DOĞZAN DOĞKIZ YARAM VAR
Bİ DE SEN VUR YÜZ OLSIN

E, É, ‘E

EḤMET PAŞA LEGLEGİ
GÉYMIŞ KETEN KÖYNEGİ
KETEN KÖYNEK DİZİNDE
GÖYİNİ VEZİR KIZINDA

EKİN EKTİM ḤASSIRA
MEKTİP GÉTMEZ MISIR’A
POST GÉYİP ‘EBDAL OLDIM
O YARIN ARDI SIRA

EKMEKLER SELLE SELLE
HERKEZDEN YİDİM SİLLE
DERDİYDEN ḤESTE OLDIM
Bİ GÜN GEL BENİ BELLE

EL ÉDER
KÖTİLİĞİ EL ÉDER
GEÇER KAPI ÖĞİNDEN
GÜLİR GÜLİR EL ÉDER

ELDE FİLCAN GEZDİRİR
KOLDA MERCAN GEZDİRİR
NAZ LISINDAN AYRILAN
KURİ Bİ CAN GEZDİRİR

ELDE FİLCANA KURBAN
BAĞDA MERCANA KURBAN
ÉLLER MALA MALİKTİR

BEN DE Bİ CANA KURBAN

ÉLE KALMA
ÉLE KAL BÉLE KALMA
ÖZİM ÖZİYE KURBAN
BÉLE KAL ÉLE KALMA

ELİY ELİMDE DEĞİL
KOLİY BOYNIMDA DEĞİL
İSTEREM SİZE GELİM
EMİR ELİMDE DEĞİL

ÉLLERE YAR ÉLLERE
BÜLBİL KONMIŞ GÜLLERE
NÉÇE Kİ CANIM SAĞDIR
VÉRMEM SENİ ÉLLERE

ÉNDİM HEVUZ BAŞINA
SABIN KODIM DAŞINA
SEVDA NEDİR BİLMEZDİM
SEN GETİRDİY BAŞIMA

ÉNDİM KUYIN DİBİNE
BAHTIM SUYIN RENGİNE
ANALAR KIZ BÉSLEMİŞ
VERMİYOR SEVDİĞİNE

‘ENTERİSİ CENGİRİ
CENK ÉTTİM ALDIM YARI
CENK ÉTTİĞİMA DEGDİ
YAR DEGER DÜNYA MALI

‘ENZİLHA ALA DİBİ
YAR SEVDİM DELİ GİBİ
GÖZZELLERİN İÇİNDE
YOHTIR BENİMKİ GİBİ

ERİKLER SIRA SIRA
YARIM GÉTMIŞ MISIR’A
OYIN OLSAM MELESEM
YARIN ARHASI SIRA

ESTİR GÖZZELİM ESTİR
GÖZELLİH SİYE HASTIR
BİRİNİYDAHKİ HİZMADAN
TABIDIMA MIH KESTİR

ET ALDIM DİRHEM İLE
ÖLDİRDİM MELHEM İLE
BÉLE MÜHÜBBET OLMAZ
AYDA Bİ SELAM İLE

EVİMİZ İKİ ATLI
YAR HER GÜN GÉÇER ATLI
BÜTÜN IZLAR ATLASIN
YARIM BALDAN DA DATLI

EVİNİN BIDIR YOLI
MARHAMAM YİMİŞ DOLI
MEKTEPLİ Bİ IZ SEVDİM
MESKENİM PAPORYOLI

EVİYZDE VAR DELEME
AŞİY BENZER ELEME
BEN SENİ GİZLİ SEVDİM

SEN DUYIRDİY 'ELEME

EVLER GİDER NARLIĞA
GÜVENMEYİN VARLIĞA
GÜN OLIR DEVRAN DÖNER
BAŞIYZ DÜŞER DARLIĞA

EVLERİ GÖRİNİYİ
GÖYİLDİR VERİLİYİ
ÇEKİLECAĞ DERT DEĞİL
MEVLA'M SABIR VERİYİ

EVLERİ SEKKİLİDİR
TOPREHEN EKİLİDİR
EGER BABASI YOĞSA
DAYISI VEKİLİDİR

EVLERİ TETİRBEDE
ÖRDEK ÜZER DEREDE
AZ KALDI ÇOH KORHARAM
BI DERT BENİ ÇÜRİDE

EVLERİ TETİRBELİ
DERDİYDEN OLDIM DELİ
SAĞ GELDİM MEHLEYİZE
NASIL GİDİM YARALI

EVİYZDE VAR DELEME
KAŞİY BENZER KELEME
BEN SENİ GİZLİ SEVDİM
SEN DUYIRDİY 'ELEME

EVİ ZUVAĞIN BAŞI

AHİDİR GÖZDEN YAŞI
O YAR HE DÉSE DÉMEZ
DÖRT BACI BEŞ KARDAŞI

EVİMİZDE 'ÖTİRE
MEVLAM BENİ YÉTİRE
ÉLE Bİ KAYNANAM VAR
ÖLİM GELE GÖTİRE

'EYNE ATTIM ÇAYIRA
GÜNEŞ VURDI BAYIRA
BİZİ KUL AYIRAMAZ
ANCA ÖLİM AYIRA

EYVANA SERDİM KÉÇE
NÉÇE Bİ 'ÜMRİM GÉÇE
'ECEP O GÜN OLIR MI
ELİY ELİME GÉÇE

F

FELEGİN ALTIN TÉŞTİ
GENÇ 'ÜMRİM BÉLE GÉÇTİ
GEL FELEK İSPAT ÉYLE
HANKI GÜNİM BOŞ GÉÇTİ

FELEGİ BULDIRADIM
HALIMI BİLDİREDİM
YAZIMI YANNIŞ YAZMIŞ
KELEMİN KIRDIRADIM

FELEGİN ALTIN TÉŞTİ
GENÇ 'ÜMRİM BÉLE GÉÇTİ
GEL FELEK İKRAR ÉYLE
HANKI GÜNİM BOŞ GÉÇTİ

FELEGİN ALTIN TÉŞTİ
GENÇ 'ÜMRİM BÉLE GÉÇTİ
FELEK GÖZİY KÖR OLA
HANKI GÜNİM HOŞ GÉÇTİ

FELEGİN Bİ KÖŞKİ VAR
KÖŞKİNDE DÜĞİNİ VAR
ŞÜKRÉDELİM MEVLA'YA
BİZDEN DE DÜŞKİNİ VAR

FELEK SEN NE FELEKSEN
ÉTTİY BARGİM ELEK SEN
ALDİY GÜL ÜZLİ YARI
DAHA NEME GEREKSEN

FELEK VURDI DAŞ İLE
GÖZİM DOLDI YAŞ İLE
SENSİZ BEN NÉRE GİDİM
BU BELALİ BAŞ İLE

G, Ğ

GÉCELER YARIM OLDI
AĞLAMAĞ KÂRIM OLDI
HER DERTTEN YIHILMAZDIM
SEBEBİM ZALIM OLDI

GÉCENİN ARASIN GÖR
AÇ BARĞIM YARASIN GÖR
BEN SİYE MAL OLMAZAM
BAŞIYIN ÇARASIN GÖR

GEL BENİ Bİ HAL ÉYLE
KES DİLİMİ LAL ÉYLE
ARIYA DAĞLAR GİRDİ
DUZ EKMEK H ELAL ÉYLE

GEL BENİ Bİ HAL ÉYLE
KES DİLİMİ LAL ÉYLE
YOLÇIYAM DURMAĞ OLMAZ
DUZ EKMEK H ELAL ÉYLE

GEL BENİM AĞA YARIM
SENİ SİNEME SARIM
S LE SE EBİY KİMDİR
GİDİM ONA YARVALIM

GEL BENİM DATLI YARIM
G KSİ BERATLI YARIM
G CENİN ÉR VAHTINDA

YUHIYA YATTI YARIM

GEL BENİM DELİ BEĞİM
KİYMAM HETRİYE DEĞİM
ALLAH'TAN REVA MIDIR
HERKEZE BOYIN EGİM

GEL BENİM FENER GÖYNİM
MUM KİMİN YANAR GÖYNİM
GEH DE Bİ ALAVLANIR
GEH DE Bİ SÖNER GÖYNİM

GEL BENİM HATINIM YAR
BOYNINDA ALTINIM YAR
BINCA SENELER GEÇTİ
SORMADIY HETİRİM YAR

GEL GİDAH DAŞ EYVANA
NAKİŞİ HOŞ EYVANA
SEN SÖLE BEN AĞLIYIM
TÖKİLSİN YAŞ EYVANA

GELİN ÇARDAHTAN ÉNER
ZİLLİ HAPHABA BİNER
BENİM ZALIM KAYNANAM
BİZİ DELİKTEN DİNNER

GELİR GEÇER
‘ÜMİRDİR GELİR GEÇER
DÜNYA TAM Bİ BAZARDIR
YÜZ BİN CAN GELİR GEÇER
HESRET DEDİĞİY ATAŞ
ADAMI DELİR GEÇER

ĞEM DAĞIDIR
SİNEMİ ĞEM DAĞIDIR
O YAR SAĞI OLMIŞTIR
‘ELEME ĞEM DAĞIDIR

ĞEM DELER
ĞEM DELER ĞEMZE DELER
SİNEMİ OĞ DELMEZDİ
ŞİNDİ Bİ ĞEMZE DELER

ĞEM HANAMI
ÇÜRİTTİ ĞEM HANAMI
FELEK EVİY YIĞILSIN
CAN EVİM ĞEMHANA MI

ĞEMDE GÜL
ĞEMDE BÜLBİL ĞEMDE GÜL
NADANLAR HER GÜN GÜLER
İĞİT İSEY ĞEMDE GÜL

GEMİ GELİR AHESTE
BÜLBİL ÖTER KEFESTE
DÉDİLER YARIY HESTE
YÉRİŞTİM SON NEFESTE

ĞEMZEDELER
ĞEM ÇEKER ĞEMZEDELER
SİNEMİ KILIÇ KESMEZ
ŞİNDİ Bİ ĞEMZE DELER

GENE DOĞDI GÜNEŞLER
YARAMA FİTİL İŞLER
DOST BAŞINA GELMESİN
BAŞIMA GELEN İŞLER

GENE OLDI AHŞAMLAR
SUYA ÉNDİ DEVŞANLAR
ELA GÖZLİ SEVDİĞİM
‘ECEP NÉRDE AHŞAMLAR

GERDANİYDA YAZIYAM
MECNUN OLDIM GEZİYEM
ALLAH MIRAZIM VÉRSE
BEN BI HALA RAZIYAM

ĞERİBEM BI VATANDA
ĞERİP BÜLBİL ÖTENDE
ĞERİPLİH YAMAN OLIR
BAŞ YASTIĞA YÉTENDE

ĞERİBEM YOHTIR ARHAM
KANADIM YOHTIR KAHAM
ÇIHIM BEN ŞIH MAHSUD’A
URFI’YA DORĞI BAHAM

ĞERİBEM YOLIM BIDIR
BAŞIMA ZULIM BIDIR
KONŞILAR KINAMAYIN
‘ECELSİZ ÖLİM BIDIR

ĞERİPSEY YOLİY BIDİR
BAŞIYA ZULİM BIDİR
GÉTTİY Kİ TÉZ GELESEN
TÉZ GELDIĞİY Bİ MIDİR

ĞERİPTİM TUTTI BENİ
OYNADI UTTI BENİ
HEKİKETSİZ YAR İMİŞ
GÉTTİ UNITTI BENİ

ĞERİPTİM TUTTI BENİ
OYNADI UTTI BENİ
ÜÇ BÉŞ GÜNİN İÇİNDE
GÉTTİ UNITTI BENİ

GES YAHIYDIM DURITTİM
GERMEÇLERDE KURITTİM
Bİ CAHALLİHTİR ÉTTİM
SENİ ORDA UNITTİM

GÉTME GÉTME DAYANDIR
SENSİZ HALİM YAMANDIR
VARLIĞIYA CAN KURBAN
YOHLIĞİY NE YAMANDIR

GÉTTİ KİŞ GELDİ BAHAR
CEVRE DAYANDI DAĞLAR
ÜÇ AY ALLI YÉŞİLLİ
DOĞKIZ AY VÉRAN BAĞLAR

GÉYDİ YÉŞİLİ ALI
BOYI KİNİFİR DALI
ÉL NE DÉYERSE DÉSİN

YAR DEGER DÜNYA MALI

GÉYİKLER DAŞA GELİR
KİPRİKLER KAŞA GELİR
TELAŞ ÉTME HA GÖYİL
Bİ GÜN BAŞ BAŞA GELİR

GİDENLERİ
KOMAYIN GİDENLERİ
KÔRAFEHEM OLMİŞLAR
GÖRMİYLER GİDENLERİ

GİDEREM BEN DE BEN DE
Bİ ARZUM KALDI SENDE
HEYVA KİMİN SARALDIM
DİN İMAN YOĞ MI SENDE

GİDEREM BIRDAN ARTIĞ
BAŞ AÇIĞ YAĞA YIRTIĞ
İSTEREM ĖEMSİZ GİDİM
ĖEM GELİR BENDEN ARTIĞ

GİDEREM DUR DÉYEN YOĞ
KEBAP OLDIM YİYEN YOĞ
AYRILIĞ KÖYNEGİNİ
BENDEN BAŞKA GÉYEN YOĞ

GİDEREM GİDİŞİMDİR
'AŞKI ĖAK BİLİŞİMDİR
ÇEVİR ÜZİ Bİ ÖPİM
BELKİ SON GİDİŞİMDİR

GİDEREM YOLIM BIDİR
BAŞIMA ZULİM BIDİR
YA GELİREM YA GELMEM
‘ECELSİZ ÖLİM BIDİR

GİDEREM YOLIM DAĞDIR
SİNEM MEYVALI BAĞDIR
KAZANDIĞIM YAR YİSİN
NÉÇE Kİ CANIM SAĞDIR

GİDEREM YOLIM DAĞDIR
SİNEM BAĞÇALIĞI BAĞDIR
BEN SENDEN VAZGEÇMENEM
NÉÇE Kİ CANIM SAĞDIR

GİDERKEN BİZE URĞA
KEBABI KÖZE DORĞA
BENDEN BAŞKA SEVERSEY
DERMENSİZ DERDE URĞA

GİDERSEY UĞIR OLA
HER GÜN Bİ MEKTİP YOLLA
BENDEN BAŞKA SEVERSEY
İKİ GÖZİY KÖR OLA

GİDERSEY UĞIR OLSIN
DAŞ KAYA YOLİY OLSIN
BENDEN KEYRİ YAR SEVSEY
İKİ GÖZİY KÖR OLSIN

GİDİN BULITLAR GİDİN
YARIMA SELAM EDİN
YARIM ŞİRİN YUHIDA

YUHİSİN HĖRAM ĖDİN

GİDİYEM BEN AĞLAMA
KARALARI BAĞLAMA
SAÇLARIYDAN Bİ TÉL VÉR
‘İLAÇ ĖDİM YARAMA

GİDİYEM ELİYİZDEN
KURTILIM DİLİYİZDEN
YÉŞİL BAŞ ÖRDEK OLSAM
SU İÇMEM GÖLİYİZDEN

GİŞİM HİYAR GETİRDİ
CANA KİYAR GETİRDİ
ÉLLER ÉŞŞEGE VÉRİY
GENDİ MİBAR GETİRDİ

GÖGDE UÇAR TİYARA
HEBER ĖDİN O YARA
BENİ BAŞKASI İSTİY
GELE BENİ APARA

GÖGDE YILDIZ AL OLIR
SAKİ BÜLBİL LAL OLIR
YARINDAN AYRILANLAR
POST GÉYER ‘EBDAL OLIR

GÖGDE YILDIZ BİN TENE
SARILMIŞ MOR MİNTANA
SENİY KİMİN GÖZZELE
BENİM KİMİN Bİ TENE

GÖGDE YILDIZ ELLİDİR
ELLİSİ DE BELLİDİR
Bİ CAN Bİ CANI SEVSE
BAHIŞINDAN BELLİDİR

GÖGDE YILDIZ KÖMESİ
AĞZIYDA KIZ MEMESİ
YÉDDİ YILDIR SEVMİŞEM
YÉNGİ DUYDI ANASI

GÖGDE YILDIZ MAH GİDER
GEH SALLANIR GEH GİDER
EGER Bİ ÖPİŞ ALSAM
İŞİM GÜCİM RAS GİDER

GÖGDE YILDIZ MAH GİDER
GEH SALLANIR GEH GİDER
EGER Bİ ÖPİŞ ALSAM
ÜSTİMDEN Bİ DAĞ GİDER

GÖGDE YILDIZ MAVIDİR
KIZ OĞLANIN AVIDİR
ERGEN KIZIN MEMESİ
YANGIN ÜREK SAVUDIR

GÖGDE YILDIZ MELEME
KIZ GÖKSİY DÜGMELEME
ÖLİRSEM KANLIM SENSEN
GÖZLERİY SÜRMELEME

GÖGDE YILDIZ MELEME
KIZ GÖKSİY DÜGMELEME
SE'ET BÉŞTE GELİREM

KAPIYI SÜRMELEME

GÖGDE YILDIZ SARIDIR
GEÇEN 'ÜMRİM YARIDIR
PEÇİYİ ÖRTMİŞ GİDER
'ECEP KİMİN YARIDIR

GÖGDE YILDIZ SAYILMAZ
ÇİĞ YIMIRTA SOYILMAZ
O YARIN GÖZZELLİĞİ
HEÇ Bİ KIZDA BULINMAZ

GÖGDE YILDIZ YÜZ ATMIŞ
GÜLİ REHENE KATMIŞ
KURBAN OLDIĞIM ALLAH
SENİ ŞİRİN YARATMIŞ

GÖGDE YILDIZ YÜZ ATMIŞ
KELEM KAŞLARI ÇATMIŞ
MEVLAM BİZİ TORPAHTAN
SENİ NURDAN YARATMIŞ

GÖGER BOSTANIM GÖGER
YARPAĞIY YERE DEGER
BEN BIRDA KERİP MİYEM
HER GELEN BENİ DÖGER

GÖGERCİN VURDIM KAĞMAZ
KANI GÖL OLMİŞ AĞMAZ
BEN Bİ DERDE DÜŞELİ
ÜZİME KİMSE BAĞMAZ

GÖZİM GÖRİPTİR KUĞLAR
GÖRMİYEN HER DEM AĞLAR
KÜL O YARIN BAŞINA
HER GELENE BÉL BAĞLAR

GÖZİM KALDI
TİYEKTE GÖZİM KALDI
O YARIN YANAĞINDAN
ÖPMEDİM GÖZİM KALDI

GÖZİM YANİY
AĞLIYAM GÖZİM YANİY
SİYE 'AŞIK OLMİŞAM
GÖRMESİN GÖZİM YANİY

GÖZİM YARI
GÖRMESİN GÖZİM YARI
GÖRİP DERTLİ OLMAHTAN
GÖRMESİN GÖZİM YARI

GÖZİMDE
YUHI YOHTIR GÖZİMDE
DÜNYA DOLİ YAR OLSA
HÉÇBİRİ YOĞ GÖZİMDE

GÖZLER KARA
SÜRMELİ GÖZLER KARA
SÜRMESİZ GÖZLER GÖRDİM
SÜRMELİ GÖZDEN KARA

GÖZLERİYDE CADI VAR
BAHTIĞÇA DİLİM BAĞLAR
KÜL O YARIN BAŞINA

VEFASIZA BÉL BAĞLAR

GÖZZEL AYAZ
HOŞ BULIT GÖZZEL AYAZ
KURBAN OLDIĞIM ALLAH
BENİ Bİ GÖZZELE YAZ

GÖZZEL AYLAR
GÖZZEL GÜN GÖZZEL AYLAR
ÜZİNE HESRET OLDIM
GÉÇTİ O GÖZZEL AYLAR

GÖZZEL YAĞLIĞİY HANI
DURMAZ BARMAĞIM KANI
BENİM SEVDİĞİM SENSEN
SENİY SEVDİĞİY HANI

GÖZZELDEN
DOYMAH OLMAZ GÖZZELDEN
ÉL ÜÇÜN AĞLANIRSA
AHIR GİDER GÖZ ELDEN

GÖZZELE
DOYAMADIM GÖZZELE
KAVUŞMADIH Bİ YAZDA
BEKLE GELSİN GÜZ HELE

GÖZZELE BAH GÖZZELE
GELMİŞ BİZDEN SÖZ ALA
BENİM Bİ MARALIM VAR
DEĞİŞMEM YÜZ GÖZZELE

GÖZZELE
DOYIM OLMAZ GÖZZELE
GÖZZEL ÜÇÜN AĞLARSAY
DAHA GİRMEZ GÖZ ELE

GÜL AÇAR
BÜLBİL ÖTER GÜL AÇAR
Bİ ZALIM DERDE DÜŞTİM
EM DERMEN BENDEN KAÇAR

GÜL AÇAR
BÜLBİL ÖTER GÜL AÇAR
YARIM KULBETE GÉTTİ
BARĞIMA YARA AÇAR

GÜL BENDE
DALI BENDE GÜL BENDE
ÉLE VARIP AĞLAMA
GEL YANIMA GÜL BENDE

GÜL DÜGİMİ
ÇÉZİLMEZ GÜL DÜGİMİ
BINCA BAYRAMLAR GÉÇTİ
KİM GÖRDİ GÜLDÜGİMİ

GÜL DÜGİMİ
ÇÉZİLMEZ GÜL DÜGİMİ
YARIMDAN AYRILALI
KİM GÖRDİ GÜLDÜGİMİ

GÜL MEMEYDEN
GÜL KOHAN GÜL MEMEYDEN
EMLEK KUZU OLADIM

EMEYDİM GÜL MEMEYDEN

GÜL TİKTİM TALAN OLDI
YAR SEVDİM YALAN OLDI
Bİ MIRAZ ALAMADIM
ZALIMLAR SEBEP OLDI

GÜL ELLER
NAZİK BARMAĞI GÜL ELLER
Bİ İĞİT 'AŞIK OLSA
SÖLEDİLLER GÜLELLER

GÜL ESER
BÜLBİL ÖTER GÜL ESER
BAĞMANÇI KURBAN OLIM
YAR YATAĞIN YÉLE SER

GÜL HANI
BÜLBİL HANI GÜL HANI
YARI TEHNA GÖRENDE
SÖLEMAĞA DİL HANI

GÜL OLIM Kİ DER BENİ
KUCAH KUCAH SAR BENİ
HESRETİYDEN ÖLİRSEM
KABİL ÉTMEZ YÉR BENİ

GÜL TİKENE
SARILMIŞ GÜL TİKENE
GÜL OLDI KOHLAMADAN
FELEK AYIRDI GENE

GÜL TİKENE
SARILMIŞ GÜL TİKENE
REHET DÖŞŞEGİ BATSIN
YARIMA GÖZ TİKENE

GÜL TİKENİ
KİM SEVMEZ GÜL TİKENİ
İSTEDİM Bİ YAR SEVİM
BİYE BATTI TİKENİ

GÜL EKTİM OCAH OCAH
TOPLADIM KUCAH KUCAH
HERKESİN GÜLİ AÇMIŞ
BENİM GÜLİM TOMIRÇA

GÜL HANI
BÜLBİL HANI GÜL HANI
YARI TEHNA GÖRENDE
SÖLEŞMAĞA DİL HANI

GÜL İDİM FİDAN OLDIM
ÉL KEHRİ YUDAN OLDIM
GÜNDİZ HEYALIMDASAN
GÉCE YUHİDAN OLDIM

GÜL MİYEM
NERKİS MİYEM GÜL MİYEM
ÇEKTİĞİMİ KİM ÇEKTİ
BEN DERDİMDEN GÜLMİYEM

GÜLE DAMLAR
GÖZYAŞI GÜLE DAMLAR
BÜLBİLLERİN GÖZYAŞI

HER SE'ET GÜLE DAMLAR

GÜLE DAMLAR
GÖZYAŞI GÜLE DAMLAR
YAHTI BENİ KÜL ÉTTİ
SEVLİ BOY GÜL ENDAMLAR

GÜLE NAZ
BÜLBİLE NAZ GÜLE NAZ
GİRDİM YARIN BAĞINA
AĞLIYAN ÇOH GÜLEN AZ

GÜLE YAZZIH
KIZARMIŞ GÜLE YAZZIH
BAHARDA DAL BAŞINDA
ÖTEN BÜLBİLE YAZZIH

GÜLE YAZZIH
TOMIRÇAĞ GÜLE YAZZIH
BEN SİYE ÇOH ÉTMİŞEM
SEN ETME BİYE YAZZIH

GÜLİM GÜLİ NÉYLEREM
GÜLİ TİMAR ÉYLEREM
BENİM TEK Bİ GÜLİM VAR
ĞEYRİ GÜLİ NÉYLEREM

GÜLİM UNITMAM SENİ
SUDA ÇÜRİTMEM SENİ
YÉTMİŞ İKİ YAR OLSA
GENE UNITMAM SENİ

GÜLLER AÇTI BAHARDAN
FERMAN ÇIĞMAZ SARAYDAN
KAŞIY GÖZİY MEHFÉTTİ
ÖLDİM SENİY YARAYDAN

GÜLLER BAĞDA TIĞLANIR
‘AŞK İÇERDE BUĞLANIR
ÉL SÖZİ GELİR GEÇER
YAR SÖZİ SANDIHLANIR

GÜLMEYDEN
BÉZARAM GÜLMEYDEN
YAVRI Bİ KUZU OLIP
EMEYDİM GÜL MEMEYDEN

GÜMİŞ ÜZİĞİN KAŞI
DELDİ ÜREGİM BAŞI
Bİ ESMERE VURILDIM
NE ÇETİNDİR ATAŞI

GÜNE DÜŞTİM
KÖLGEDEN GÜNE DÜŞTİM
FELEK DEDIĞİY OLDI
DEDİĞİY GÜNE DÜŞTÜM

GÜNEŞEM
BEN AY DEĞİL GÜNEŞEM

YÉL VURDI BULIT GELDİ
AMMA DA BEHTİREŞEM

GÜVENGEZ
DAĞDA AÇAR GÜVENGEZ
GÜVENME MALA MÜLKE
ALLAH'İYA GÜVEN GEZ

H, H, H

HADÉ GİDAH ÇİFTİYE
PALZA YUVALAH KİFTİYE
ON İKİ KIZ SÖZ VÉRMIŞ
LOHKÉŞ OĞLI MÜFTİYE

HADÉ GİDAH İKİMİZ
GÜL YAĞIDIR YÜKİMİZ
AL YORĞAN İPEK DÖŞŞEK
GEL SARILAH İKİMİZ

HALA BENİ
DÜŞİRDİY HALA BENİ
REBBİME ÇOH YARVALDIM
ALA KURTADA BENİ

HALHALA
TOPPIH DEGER HALHALA
BENİ SİNEY ÜSTİNDE
DERYA KİMİN ÇARHALA

HANA Bİ GÜN
HANA MEYHANA Bİ GÜN
Bİ EVLER Bİ SERAYLAR
KALIR VÉRANA Bİ GÜN

HANA VAR
MEYHANA VAR HANA VAR
ŞEVLİY BARABAR GÖTİR

ORDA ZİNDANĤANA VAR

ĤANA VAR MEYĤANA VAR
BIRDA ZİNDANĤANA VAR
AT OYNAR KILIÇ KAĤAR
İĞİTSEY MÉYDANA VAR

ĤAPHABI AYAĞINDA
GÜL AÇAR YANAĞINDA
ZÜLİFLER TÉL TÉL OLMİŞ
SAVRULIR YANAĞINDA

ĤASA DAMLAR
GÜL SUYI ĤASA DAMLAR
ÉYYİLER ÇOĤTAN GÉTİ
KALMADI ĤAS ADAMLAR

HAVADA BULIT BENEM
DOLANIRAM GÉTMENEM
GÖKSİYDE GÖK OT BİTSE
BEN SENİ UNITMANAM

HAVALAR KARALANDI
CİGERLER YARALANDI
YARIMDAN AYRI DÜŞTİM
SİNEM SED PARALANDI

HELE ZEMZEM
GEL OTIR GÖREM ZEMZEM
ANAY Bİ KÖLE GEZİY
BEN SİYE KÖLE ZEMZEM

HELEP YOLI DÜZ GİDER
Bİ HIZMALI KIZ GİDER
O KIZ YOLI ŞAŞIRMIŞ
İŞALLAH BİZE GİDER

HER AYINDAN
HER YILIN HER AYINDAN
GÜNDE Bİ KERPiÇ DÜŞER
GÖYNİMİN SERAYINDAN

HER GELENE
ZÜLFİNDEN TER GELENE
MEZARIM YÜCE YAPIN
HER GEÇEN KÖLGELENE

HERPTEN DÖNDİM YURDA BEN
OLDIM HURDA HURDA BEN
BEN URFA ÇOBANİYAM
KÖYİN VÉRMEM KURDA BEN

HERRAN ÖĞİ YABANI
SAÇI DÖGER DABANI
Bİ GÜN YANİYDA KALIM
BİN YIL ÇEKİM ZINDANI

HESRET KALDIM SUYA BEN
DALDIM Bİ YUHIYA BEN
DIŞİMDE Bİ SU GÖRDİM
İÇTİM DOYA DOYA BEN

HESTEDİR ARĞIR BAŞIM

YASTIĞA DAMLAR YAŞIM
TABITIM KALDIRMAYIN
ALTINDA YOHKARDAŞIM

HEVEK'İN YOLLARINDA
ÇİMEYDİM GÖLLERİNDE
Bİ ÇÜT PEZVENT OLADIM
O YARIN KOLLARINDA

HEVUZIN BAŞI TORPAH
SER DÖŞŞEGİ KURILAĞ
KÂTİP KURBANİY OLIM
AT Bİ NİKEH KURTI LAĞ

HEYALIDIR
AY GÜNDEN HEYALIDIR
ENDİM DOST BAĞÇASINA
GÖRDİM YAR HEYALIDIR

HEYALIDIR
GÜN AYDAN HEYALIDIR
ENDİM CENNET KÖŞKİNE
ÜÇ HÜRİ DAYALIDIR
BİRİ DİN BİRİ İMAN
BİRİ YAR HEYALIDIR

HEYATLARI DEĞİRMİ
Bİ GELEN YAR DEĞİL Mİ
SAKIPLARDAN ÜÇ GÖZZEL
BİRİ EŞREF DEĞİL Mİ

HOPAN OLDI Bİ BAĞLAR
Bİ GÖZLERİM KAN AĞLAR

BEN DERDİMİ SÖLESEM
KÜL OLIR KARŞI DAĞLAR

HÜNI GÖZLER
AY BATMIŞ GÜNI GÖZLER
BEN O YARI GÖZLEREM
BİLMEM YAR KİMİ GÖZLER

HURMIYI FELLEĞ BİLİR
YARIYI CERREĞ BİLİR
SİYE OLAN SEVGİMİ
ANCAĞ Bİ ALLAH BİLİR

HÜVEK YOLI Bİ MIDIR
ARHI DOLI SU MIDIR
GÉTTİY Kİ TÉZ GELESEN
TÉZ GELDİĞİY Bİ MIDIR

I, i

IRMAḤ GÉÇTİM DAŞI YOH
ÜZİK BULDIM KAŞI YOH
BIRDA Bİ BÜLBİL ÖTİY
BENİM KİMİN ÉŞİ YOH

IRMAḤTA YÉŞİL DAŞLAR
MIĞAL VÉRMİŞ AĞAÇLAR
SENİY O AĞA BABAY
NE VÉRİR NE BAĞIŞLAR

İKİ TAHTA ÇAHALLAR
ARASINDAN BAHALLAR
DAHA YAŞIM KÜÇİKKEN
BİYE NİŞAN TAḤALLAR

İKİMİZ ‘EMMİ KIZI
SEN KOYIN OL BEN KUZU
ÇİHAḤ DAĞIN BAŞINA
SÖLİYAḤ DERDİMİZİ

İLANA BAḤ İLANA
DAĞ BAŞINI DOLANA
BEN HÉYRAN CANIM KURBAN
SIRMA KEKİLLİ YARA

İNCİ BENEM

SEDEF SEN İNCİ BENEM
BAŞ KOYIP YAR DİZİNE
CAN VÉRSEM İNCİMENEM

İNCİ SERDİM HESSİRE
MEKTİP GÉTMEZ MISIR'A
DEMİRDEN ÇARIH GÉYİM
GİDİM BEN ARDI SIRA

İNCİLER KİLELENDİ
TİMİNLER SİLELENDİ
BEN SENDEN AYRILALI
BENZİME KÜL ELENDİ

İNNE ATTIM TARLIYA
PARIL PARIL PARLIYA
OĞLAN KIZIN KOYNINDA
AH DEDIHÇA TERLİYE

İPEK SERDİM DARAĞA
KUŞLAR KONMIŞ ÇANĞALA
BEN DÉDİM YAĞIN OLSIN
FELEK ATTI İRAĞA

İPİN UCI BENDEDİR
Bİ UCI BEDEDEDİR
ÉL BİLİR 'ELEM BİLİR
BENİM GÖYNİM SENDEDİR

İRAĞA DÜŞTİ YOLIM
YAY ÇEKMEZ OLDI KOLIM
KESİLDİ GELİP GİDEN
BEN SENİ KİMDEN SORIM

İSTAMBUL'DA Bİ ODA
BAH AY GİRDİ BULIDA
BEN BÉLE YARI NÉDİM
GİDE BENİ UNIDA

Q, K

KAH GEZELİM ODAYI
BAŞA SARDIM SEVDAYI
ÉLE Bİ YAR SEVDİM Kİ
HUVARDA KABADAYI

KAH GİDELİM
FENERİ YAH GİDELİM
GÖZZELDEN DOYMAH OLMAZ
ÜZİNE BAH GİDELİM

QALA ALTI MAĞARA
İPEK SARDIM DARAĞA
BEN DÉDİM YAHİN OLSIN
FELEK SALDI İRAĞA

QALABOYNI QIRH AYAQ
QIRHINA VURDIM DAYAQ
ÉŞİTTİM YAR GELİYMİŞ

Bİ FİRLADIM YANAYAH

ĞALA ĞALA
YİHİLSİN BÉLE KALA
CAHAL ‘ÜMRİM ÇÜRİDİ
DAR YÉRDE KALA KALA

ĞALA ĞALIYA ĞARŞI
ĞALADAN ATMA DAŞI
GEL BİZ SARILIP YATAH
DOSTA DÜŞMANA ĞARŞI

ĞALA ĞAPISI ĞAYA
EGİLDİM BAHTIM AYA
GENÇ ‘ÜMRİMİ ÇÜRİTTİM
GÜNLERİ SAYA SAYA

ĞALA YÉRDE
SUR YÉRDE ĞALA YÉRDE
ĞORĞARAM ĞERİP ÖLİM
CENEZEM ĞALA YÉRDE

ĞALA YÉRI
YİHİLSİN ĞALA YÉRI
BEN BÉLE YARI NÉDİM
O GİDE ĞALA YÉRI

ĞALABOYNI ĞIRH AYAH
ĞIRHINA VURDIM DAYAH
EVEL BÉLE DEGİLDİY
HİNDİ GÖYİLDEN İRAH

ĞALADA İLAN ÖTER

BAĞDAT'TA HURMA BİTER
ERGEN KIZIN KOYNINDA
YAPRAHSIZ MEYVA BİTER

KALADAN ATIN BENİ
'ESKERE KATIN BENİ
'ESKER BENİ NÉYLESİN
KIZLARA SATIN BENİ

KALADAN ÉNDİM ANCAH
ELİMDE YÉŞİL SANCAH
NE KIZ ALDIM NE GELİN
ATAŞA YANDIM ANCAH

KALADAN ÉNDİM ATLI
MENDİLİM DOLI DATLI
MÜFTİ FETVA ÇİHATMIŞ
HERAM HELALDAN DATLI

KALADAN ÉNDİM ATLI
MENDİLİM DOLI DATLI
PAŞA FERMAN ÇİHATMIŞ
GENE YAR BALDAN DATLI

KALADAN ÉNDİM ÇAYA
ADIMIM SAYA SAYA
ELİNDE İPEK MENDİL
O YAR GİRDİ SERAYA

KALADAN ÉNDİM DÜZE
SU BAĞLADIM NERKİZE
YÉDDİ YIL HİZMET ÉTTİM

Bİ ELA GÖZLİ KIZA

KALADAN ÉNDİM YAYAN
MARHAMAM DOLI PAYAM
ALLAH MIRADIM VÉRSİN
YAPARAM HER GÜN BAYRAM

KALADAN ÉNDİRİRLER
KARALAR GÉYDİRİRLER
Bİ NASIL MEHLE İMİŞ
ALMADAN SÜRDİRİRLER

KALADAN ÉNDİRDİLER
PAYTONA BİNDİRDİLER
HECCE DAYZÉ AÇ KAPIY
GELİNİY GETİRDİLER

KALADAN ÉNEN 'EKRAP
AĞZINDA YÉŞİL YARPAH
GEL SARILAH Bİ YATAH
SONIMIZ KARA TORPAH

KALADAN ÉNEREM BEN
ÇIĞIRSAY DÖNEREM BEN
DERDİYDEN KİRBİT OLDIM
ÜFİRSEY YANARAM BEN

KALADAN ÉNİŞ M'OLIR
HAM DEMİR GÜMİŞ M'OLIR
YAR O GÉCE SÖZ VÉRSE
SEBBEHE DÖNİŞ M'OLIR

KALADAN ÉNİŞELİM

KUŞ KİMİN EMİŞELİM
ÜÇ AYDIR AYRILALI
TÉZ GEL Kİ GÖRİŞELİM

KALALIYAM KALALI
BAŞI BAYAZ VALALI
DERMENSİZ DERDE DÜŞTİM
SİYE GÖYİL VÉRELİ

KALANIN ALTI PİYAR
ELİMİ KOSAM DONAR
BEN YARIMI ALIRAM
ATAŞ O ZAMAN YANAR

KALANIN BEDENLERİ
ÇIĞIRIN GİDENLERİ
VURIN VURIN ÖLDİRİN
YARI TERK ÉDENLERİ

KALANIN BURCI MIYAM
DİL BİLMEZ GÜRCİ MİYEM
FELEK GÖZİY KÔR OLSIN
BEN ÇİRKİN HERCİ MİYEM

KALASIZ
URFA OLMAZ KALASIZ
HA BEN BIRDAN GİDİYEM
SİZ SAĞLIHNAN KALASIZ

KALASIZ
URFA OLMAZ KALASIZ

BEN YANDIM 'AŞK NARINA
SİZ DÜŞMEYİN YANARSIZ

KAN DURMAZ
YARA DERİN KAN DURMAZ
İÇİMDE Bİ ATAŞ VAR
DERYA İÇSEM KANDIRMAZ

KANAD AĞLAR
KUŞ UÇAR KANAD AĞLAR
AHİTTİĞİM YAŞLARDAN
BOYANDI KANA DAĞLAR

KAPIDAN GEL KAPIDAN
CAHİL 'EKLİM AHIDAN
BIYIĞINA YAĞ SÜRTMİŞ
DURAMADIM KOHIDAN

KAPIYI ÇALAN KİMDİR
AÇ BAĞIM GELEN KİMDİR
YARAM DERİNE DÜŞMİŞ
BELKİM GELEN TEBİPTİR

KAPIYIZDAN GÉÇEREM
RAKİ VÉRSEY İÇEREM
SENİ BİYE VÉRSELER
OYMAĞIMDAN GÉÇEREM

KAR ÜSTİNE
KAR YAĞAR KAR ÜSTİNE
HER GÜN ME'Nİ SÖLEREM
HEPSİ DE YAR ÜSTİNE

ƆARA BAĞLAR
ƆAN AĞMIŞ ƆARA BAĞLAR
ÉLLER BAYRAM ÉDERKEN
ANALAR ƆARA BAĞLAR

ƆARA BAĞLAR
ƆAR YAĞMIŞ ƆARA BAĞLAR
ÉLİNKİ AL BAĞLARKEN
BENİMKİ ƆARA BAĞLAR

ƆARA BEN
ELİ ÜZİ ƆARA BEN
YARALI CÉYRAN KİMİN
SAPLANMIŞAM ƆARA BEN

ƆARA BEN
İZ BİRAHTIM ƆARA BEN
YAR ELLERİ PAMBIHTAN
GÖZİ ÇİFTE ƆARA BEN

ƆARA BENİ
AĞ GERDAN ƆARA BENİ
HOCALAR KÂĞİT ÉTSİN
YAZSINLAR SİYE BENİ

ƆARA BENİ
ÜZİNDE ƆARA BENİ
ATAŞ BENİ YANDIRMAZ
YAHTI Bİ ƆARA BEN
GÉCE GÜNDİZ YANARAM
YATIRIN ƆARA BENİ

ƆARA ÇADIRIN KIZI

FERMANASI KIRMIZI
GEH GÉYER GEH ALLANIR
HEP KIRAR BÉLİMİZİ

KARA DAŞ BOYANIR MI
ÖPSEM YAR OYANIR MI
YARIMDAN AYRI DÜŞTİM
BINA CAN DAYANIR MI

KARA GÖZ
KARA KİPRİK KARA GÖZ
ATAŞ BENİ YAĞMAZDI
YAHTI BENİ KARA GÖZ

KARA GÖZLER
HUNIDIR KARA GÖZLER
FELEK YİHMIYAN YÉRİ
YİHIPTIR KARA GÖZLER

KARA GÖZLER
KARA KAŞ KARA GÖZLER
YARINI KEYBÉDENLER
OTIRIR KARA GÖZLER

KARA GÖZLER
HUMARDIR KARA GÖZLER
YAR BİYE GÜMEN ÉTMİŞ
YAŞLIDIR KARA GÖZLER
GEMİ DERYADA KALDI
KAPTANI KARA GÖZLER

KARA GÖZLER

HUNIDIR KARA GÖZLER
GEMİM DERYADA KALDI
KAPTANIM KARA GÖZLER

KARA GÖZLER
SÜRMELİ KARA GÖZLER
HÉÇ Bİ DERDİM OLMAZSA
ÖLDİRİR KARA GÖZLER

KARA KARA KAZANLAR
KARA YAZI YAZANLAR
CENNET ÜZİ GÖRMESİN
ARAMIZI POZANLAR

KARA KARA BAŞLARI
ALAĞARSON SAÇLARI
KEMAN YAYINA BENZER
SEVGİLİMİN KAŞLARI

KARA NÉÇEK SAÇAĞI
ÇEKTİM PALİY PIÇAĞI
Bİ SEBBEĞ GEL Bİ AĞŞAM
Bİ DE ÖLE SICCAĞI

KARA SANDIĞ KİLİDİ
ÜSTİNİ TOZ BÜRİDİ
BEN BIRDA SEN ORADA
OLAN 'ÜMRİM ÇÜRİDİ

KARA YÉRE
KAR YAĞMIŞ KARA YÉRE
BEN DÉDİM SEN OLASAN
OLMADIY KARA YÉRE

KARA YERDE
KALMIŞAM KARA YERDE
ÖLDİM YOŖ KAN ALANIM
KALDI KAN ARA YERDE

KARAÇILAR
OTIRMIŞ FAL AÇIYLAR
DÉDİYİZ YARIY GELİY
HANI YA YALANÇILAR

KARADIR KAŞİY ÖRDEK
YÉŞİLDİR BAŞİY ÖRDEK
ÇÜT GÉTTİY TEK GELİYSEN
HANI YOLDAŞİY ÖRDEK

KARAKÖPRİ HEP BOSTAN
ETRAFINDA GÜLİSTAN
KÔR OLSIN HAYIN GÖZİ
BENİ AYIRDI DOSTTAN

KARAKÖPRİ HEP NARLIH
HELBET GÉÇER Bİ DARLIH
YAR OLMADI MI NÉYNİM
OLMASIN BÉLE VARLIH

KARAKÖPRİ NARLIHLAR
‘ENZİLHA’DA BALIHLAR
İSTEREM YAHİN OLSIN
OLMASIN AYRILIHLAR

KARAKÖPRİ NARLIHTIR
GÖZZELLİH Bİ VARLIHTIR

ŞAL 'EBA GÉYİNENLER
SEVDİĞİNE SADIKTIR

KARAKÖPRI'NİN NARI
O YAR GÖYNİMİN VARI
BINA CAN MI DAYANIR
BÖĞİN GÖRMEDİM YARI

KARALIYAM
AĞ DEĞİL KARALIYAM
YARIM ÇOH GÖZZEL AMMA
'ELEME KARALIYAM

KARAYAM BİBER KİMİN
KOHARAM 'EMBER KİMİN
ALLAH SABIRLAR VÉRSİN
AYIP PEYHEMBER KİMİN

KARLANGUCAM UÇARAM
DAR ZUVAHTAN GÉÇEREM
SENİ BİYE VÉRSELER
OYMAĞIMDAN GÉÇEREM

KARŞI DAĞDA TALAN VAR
BENİ DERDE SALAN VAR
ÇEK BAYRAHTAR BAYRAĞI
GÖZİ YOLDA KALAN VAR

KARŞI DAĞDA TALAN VAR
BENİ DERDE SALAN VAR
BI SÖZLER SENDEN DEĞİL

SİYE 'EKİL KOYAN VAR

ĞARŞIDA ĞARA ĞAPI
MALDANI YÉNGİ ĞAPI
BENİ YARDAN AYIRAN
DİLENE ĞAPI ĞAPI

ĞARŞIDA ĞOYIN ĞUZI
ĞOYINA VÉRİN DUZI
MALIN FAYDASI OLMAZ
İĞİDE VÉRİN ĞIZI

ĞARŞIDA OTIRANLAR
AZ DERDİM ARTIRANLAR
BAŞINA ÇELENK TAHSİN
BI DERTTEN ĞURTILANLAR

ĞARŞIDA OTIRIRSAN
ĞAŞ GÖZİY OYNADIRSAN
ĞAŞ GÖZİ YİRRE GİRE
ÜREGİM ÇARPTIRIRSAN

ĞARŞIYDA DURDIM YÉTER
CEMALIM GÖRDİY YÉTER
İSTER AL İSTER ALMA
SEFAYI SÜRDİY YÉTER

ĞAŞIN ĞELEMİ GÖZZEL
YAHTİY 'ELEMİ GÖZZEL
DİZ DİZE OTIRIRKEN
SELAMİY KESTİY GÖZZEL

KAŞIYA TUTKIN BENEM
GÖZİYE VURĞIN BENEM
ÜÇ GÜN SENİ GÖRMEZSEM
DİVANA MECNUN BENEM

KAŞLARI PAYIM OLSIN
HULHİ MÜLAYİM OLSIN
UZAHLIĞI GÖZETMEM
İHVANIM KAVUM OLSIN

KAŞLARIM KARALIPTIR
GÜL BENZİM SARARIPTIR
Bİ KİRTİK 'EKLİM VARDI
ONİ DA YAR ALIPTIR

KAŞLARIN KARASINA
MİL ÇEKMiŞ ARASINA
BEN Bİ DERDE DÜŞMiŞEM
BİLMİYEM ÇARASI NE

KAŞLARIN KARASINA
MİL ÇEKMiŞ ARASINA
SENİ MELHEM Mİ ÉDİM
GÖYNİMİN YARASINA

KAŞLARIY ÇAKI MAKI
GÖZLERİN PARLAR AKI
BENİ YARDAN AYIRAN
DİLENE KAPI KAPI

KAŞLARIY ÇARHI MARHI
GÖZLERİY MISIR ARHI
BENİ SİYE VÉRSİNLER

NÉYLiYİM EVİ BARHI

KAŞLARIY EBRİM EBRİM
KALMAZ KĖRARIM SABRİM
ÇÜT MEMEY ARASINDA
KAZILSIN BENİM KEBRİM

KAŞLARIY HİLALİDİR
GÖZLERİY BELALİDİR
SEVDİM MIRAZ ALMADİM
CİGERİM YARALIDIR

KAŞLARIY İNCE MİNCE
ÖLİREM GÖRMEYİNCE
BEN SENDEN VAZGÉÇMENEM
ÜZ ÜZE GELMEYİNCE

KAŞLARIY KARADANDIR
HAĞĞ BİZİ YARADANDIR
ANCAĞ 'ARIFLAR BİLİR
Bİ SÖZLER NÉREDENDİR

KAŞLARIY KAŞLAR BENİ
'AŞKIY ATAŞLAR BENİ
NİYE BEN KĖRİP MİYEM
HER GELEN DAŞLAR BENİ

KAŞLARIY KARALIDIR
GÖZLERİY BELALİDİR
GÉÇME KAPIM ÖĞİNDEN
CİGERİM YARALIDIR

KAŞLARIY KAŞLAR BENİ
‘AŞKIY ATAŞLAR BENİ
YÉNGİLE Bİ YAR SEVDİM
HER GELEN DAŞLAR BENİ

KAŞLARIY KEMAN SENİY
ELİYDEN AMAN SENİY
SEN BENİ MECNUN ÉTTİY
NÉREDE LEYLA’Y SENİY

KAŞLARIY MİLDİR OĞLAN
GEL BENİ GÜLDİR OĞLAN
KÖVİMİZ BİR DEGİLSE
GÖYNİMİZ BİRDİR OĞLAN

KAŞLARIY MİLDİR YARIM
GEL BENİ GÜLDİR YARIM
KELBİMİZ BİR DEGİLSE
REBBİMİZ BİRDİR YARIM

KAŞLARIY YAY ÉDEREM
KİPRİGİY PAY ÉDEREM
Bİ GÜN SENİ GÖRMEZSEM
‘EKLİMİ ZAY ÉDEREM

KAVRULDIM YAĞ İÇİNDE
ÇAĞIRDIM BAĞ İÇİNDE
ÉLLERİN YARI GELDİ
BENİMKİ YOĞ İÇİNDE

KAUVUŞTIRA

YÉL ESE KAVUŞTIRA
YUSIP ZELİHA KİMİN
HAĞ BİZİ KAVUŞTIRA

KAYALAR KÖLGELENDİ
HUMAR GÖZ SÜRMELENDİ
SEVLİ BOY CÉYRAN GÖZE
GÖYİLLER MÖHÖRLENDİ

KAZAN AĞLAR
OD YANAR KAZAN AĞLAR
BIRDA Bİ ĞERİB ÖLMİŞ
MEZARI KAZAN AĞLAR

KEBABI KÖZ ÖLDİRİR
SÜRMEYİ GÖZ ÖLDİRİR
İGİDİ KILIÇ KESMEZ
Bİ KÖTİ SÖZ ÖLDİRİR

KEHVE BİŞTİĞİ YÉRDE
BİŞİP DAŞTİĞİ YÉRDE
GÖZZEL ÇİRKİN ARANMAZ
GÖYİL DÜŞTİĞİ YÉRDE

KEHVE GÜMGÜMDE KAYNAR
KEKLİK KEFESTE OYNAR
BENİM SEVGİLİ YARIM
TOYLARDA MENDİL SALLAR

KEHVE KAYNAR DAŞMAZ MI
YOL GEDİKTEN AŞMAZ MI

MEREK ÉTME SEVDİĞİM
AYRILAN KAVUŞMAZ MI

KEHVE YİMEN'DEN GELİR
BÜLBİL ÇEMENDEN GELİR
YARI GÖZZEL OLANIN
HER GÜN HEMAMDAN GELİR

KEHVEÇİYEM ZARIM YOH
BEN AĞLARAM YARIM YOH
YARIMI ÉLLER ALMIŞ
SERHOŞAM HEBERİM YOH

KEHVİYİ KAYNADILLAR
FİLCANA DAMLADILLAR
SEHEPSİZ 'AŞIKLARI
SÖLEDİP AĞLADILLAR

KEKİL BAŞTA İLANDIR
SAR BOYNIMA DOLANDIR
SEVERSEY DULINI SEV
KIZLARINKİ YALANDIR

KEKİL TOHIDAN OLDIM
BÜLBİL OHIDAN OLDIM
YARIM SENİY ELİYDEN
ŞİRİN YUHIDAN OLDIM

KEKLİGEM AVLA BENİ
GÜMİŞE KABLA BENİ
GÉCELER YAR KOYNINDA
GÜNDİZ MUHAVLA BENİ

ELBİM AĞLAR
Z GÜLER ELBİM AĞLAR
BENİ YARA AVUŐTIR
BAŞI DUMANLI DAĞLAR

ELEMI AŐTA ODİY
GÖZİMİ YAŞTA ODİY
SEN BAŞİY ALIP ĖTTİY
BENİ ATAŞTA ODİY

ELEMI AŐTA ODİY
GÖZİMİ YAŞTA ODİY
SEN SENİ Bİ YAN ĖTTİY
BENİ ATAŞTA ODİY

ELEMİN UCI ARA
ELBİMİN UCI YARA
ĖBERİY TÉZ YÉRIŐTİ
GEL AĞLAMA BÉARA

KEMAN AĞLAR
YAY EKER KEMAN AĞLAR
YARINDAN AYRILANIN
GÖZLERİ YAMAN AĞLAR

KEMEND ATTIM DALA BEN
DÜŞTİM HALDAN HALA BEN
P YİĞDIM YUVA YAPTIM
UIRMADIM BALA BEN

KEMER AĞIR AĞMIYI
YAR ZİME BAĞMIYI

YAR ÜSTİNE YAR SEVİY
HÉÇ ALLAH'TAN ҚORҲMIYI

KERKÜK'E ŞİRAZ DÉRLER
AĞ ÖRDEGE ҚAZ DÉRLER
HER KİME DERDİM DÉSEM
Bİ DA SİYE AZ DÉRLER

ҚERULYANIN DEMİRİ
O YAR BENİM DEĞİL Mİ
O YAR BENİM OLMAZSA
ÖLDİRİREM GENDİMİ

KERVANLAR DAĞI GÉÇTİ
BAҲÇIYI BAĞI GÉÇTİ
GEL AÇIL GÖYNİM ARTIҲ
BAҲ BAHAR VAҲTI GÉÇTİ

KÉŞKE BÜLBİL OLADIM
UÇIP DALA ҚONADIM
GELİP GÉÇEN YOLÇIDAN
NAZLI YARI SORADIM

ҚINALADI ELİNİ
ALIP GÉTTİ GELİNİ
İSTEDİM VÉRMEDİLER
SAÇININ Bİ TÉLİNİ

ҚINİFİR ALDAN OLIR
BÖYİRSE DALDAN OLIR
BEN AYRILIĞI BİLMEM

OLIRSA SENDEN OLIR

KINİFİR AŞLANIR MI
TASLARDA HAŞLANIR MI
KÜÇÜKTEN SEVİLEN YAR
ÉLE BAĞIŞLANIR MI

KINİFİR BAYAZIYAM
SEBBEHİN AYAZIYAM
KEREZ ÉTTİM FELEGE
O SİLİY BEN YAZIYAM

KINİFİR BED RENK OLIR
‘AŞKA DÜŞEN DENK OLIR
UMARAM BAŞIYA GELE
GÖRESEN NE RENK OLIR

KINİFİR EZENİM YOĞ
TASLARA SÜZENİM YOĞ
YIHILSIN BABAM EVİ
İÇİNDE GEZENİM YOĞ

KINİFİR HER RENG OLIR
‘AŞKA DÜŞEN DENG OLIR
UMARAM BAŞIYA GELE
GÖRESEN NE RENG OLIR

KINİFİR BOYNIN EGDİ
DALI GÖKSİME DEGDİ
NİYE O GÜN ÖLMEDİM
ELİY ELİME DEGDİ

KINİFİR DESTE GİDER

ꞐOHISI DOSTA GİDER
SENİ GÖREN İGİTLER
EVİNE HESTE GİDER

ꞐİNİFİR ESTİ NÉYNİM
ꞐOHISIN KESTİ NÉYNİM
ÜZİ DOST ꞐELBİ DÜŞMAN
BEN BÉLE DOSTI NÉYNİM

ꞐİNİFİR EVLEK EVLEK
DADANDI ꞐARA LEGLEK
İSTEDİM MIRAZ ALIM
ꞐOMADI ZALIM FELEK

ꞐİNİFİR EZENİM YOÂ
TASLARA SÜZENİM YOÂ
YİÂILSIN BABAM EVİ
İÇİNDE GEZENİM YOÂ

ꞐİNİFİR İÇİN İÇİN
ÖLİREM SENİY ÜÇÜN
BEN YATAHTAN ꞐAHTIM MI
AĞLARAM YARIM ÜÇÜN

ꞐİNİFİR ꞐOꞐA İLE
YAR SEVDİM SAFA İLE
BENİ YARDAN AYIRAN
CAN VÉRSİN CEFA İLE

ꞐİNİFİR ꞐURITMADIM
YAR SENİ UNITMADIM

HETİRİYİ ÇOH SAYDIM
ÜSTİYE YAR TUTMADIM

KİNİFİR KUTIDADIR
YAR ŞİRİN YUHİDADIR
TELESME DELİ GÖYİL
MIRAZ VÉREN HÜDA'DIR

KİNİFİR OLACAHSAN
SARALIP SOLACAHSAN
FALÇILAR FALA BAHTI
SEN BENİM OLACAHSAN

KİNİFİR OLACAHSAN
SARALIP SOLACAHSAN
BEN KADIYA DANIŞTIM
SEN BENİM OLACAHSAN

KİNİFİR OYIM OYIM
YOLIM KOYNIMA KOYIM
YAĞMIR YAĞAR YÉR DOYMAZ
BEN SİYE NASIL DOYIM

KİNİFİR OYLIM OYLIM
BAH GELDİ SEVLİ BOYLIM
SEVLİ BOYLIM GELDİ Mİ
ŞÉN OLIR DELİ GÖYNİM

KİNİFİRDİM EZELDEN
GÖYNİM GÉÇMEZ GÖZZELDEN
BİLEYDİM AYRILIĞ VAR
HÉÇ SEVMEZDİM EZELDEN

KINİFİREM BİBEREM
YARDAN MIRAZ DİLEREM
BENDEN ALIP VÉRMEYİN
BAŞIM ALIP GİDEREM

KINİFİREM DESTHEYEM
BÜLBİLEM KEFESTEYEM
BEN O YARIN KARŞINDA
ÖLMEMİŞEM HESTEYEM

KINİFİREM EK BENİ
Bİ SAHSIYA TİK BENİ
EGER ĞONÇA AÇARSAM
AL GÖKSİYE TİK BENİ

KINİFİREM EZ BENİ
ALTIN TASA SÜZ BENİ
LEYLAYI MECNUN KİMİN
BAŞ DEFTERE YAZ BENİ

KINİFİREM EZ BENİ
ALTIN TASA SÜZ BENİ
MEHMUDIYA ALTINAM
AL GERDANA DÜZ BENİ

KINİFİREM TÜTEREM
HER SAHSIDA BİTEREM
ÉLLER YAR YAR ÉDENDE
BEN BOYNIMI BÜKEREM

KINİFİRİM AÇTI GEL
KOHISINI SAÇTI GEL
YALAVUZAM KORHIYAM
YUHILARIM KAÇTI GEL

KINİFİRİM BAD OLDI
ÇOH SEVDİĞİM YAD OLDI
YADLIĞIM KEYİRME DEN
DÜŞMAN DÉYE ŞAD OLDI

KINİFİRİ DERENDE
İNSAF SENİY NÉREYDE
KEBİHET SENDE DEĞİL
SİYE GÖYİL VÉRENDE

KINİFİRİM BAD OLDI
ÇOH SEVDİĞİM YAD OLDI
YADLIĞIM KEYİRME DEN
DÜŞMANLARIM ŞAD OLDI

KINİFİRİM BUDAMA
SAFA GELDİY ODAMA
EGER GÖYNİY BENDESE
ÉLÇİ GÖNDER BABAMA

KINİFİRİM KARALI
DELİ GÖYNİM YARALI
SAĞALMAĞA BAŞLADI
SEN YARAMI SARALI

KINİFİRİM SAHSIDA
DALI SALLANIR SUDA

İŞALLAH KAVUŞIRÎ
YARIN GÉCE YASSIDA

KİNİFİRİM SÜD BAYAZ
AYRI DÜŞTİH BİZ Bİ YAZ
HEDİYEYİ İSTEMEM
MEKTİBİYİ SIHÇA YAZ

KİNİFİRİN BUHARI
EVLERİ BAŞ YUHARI
Bİ GÜN EVİNE GÉTTİM
DÉMEDİ ÇIH YUHARI

KİNİFİRİN MORINA
ÖLİYEM BEN YOLINA
ÇİFTE KURBAN NEZRÉTTİM
SEVDİĞİMİN URĞINA

KİNİFİRİN TOHIMI
İTİRMİŞEM YUHIMI
AÇ YORĞANIN UCINI
ALIM SEHER YUHIMI

KİNİFİRİY HAS MIDIR
SAHSI MIDIR TAS MIDIR
DAR YÉRE DÜŞTİM BÖĞİN
KEDER MİDİR YAS MIDIR

KİNİFİRSEN DARÇINSAN
KIZ SEN BENİM HERCİMSEN
İSTEREM ALIM KAÇIM

NİKEH DÜŞMEZ BACIMSAN

KIRH İNNE Bİ TEGELE
TETİRGİN OLDIM GENE
UÇTI GÖYNİMİN KUŞI
UMUT VAR Bİ DE GELE

KIRMIZI GÜL BARANDA
FİTİL İŞLER YARAMDA
KÂFİR İMANA GELDİ
BEN SİYE YARVALANDA

KIRMIZI GÜL LEGENDE
DALI YÉRE DEGENDE
İKİ KURBAN EHTİM VAR
YAR URFI'YA GELENDE

KIRMIZI GÜL TAĞARSAN
BİYE TİK TİK BAĞARSAN
Bİ KAŞ Bİ GÖZ SENDEKEN
NÉÇE CANLAR YAĖARSAN

KIŞLALAR DOLDI BÖGİN
DOLDI BOŞALDI BÖGİN
GEL KARDAŞ GÖRİŞELİM
AYRILIĞ OLDI BÖGİN

KIZ ADİYDIR ASİYE
KURBAN OLIM SESİYE
KEKİLİYDEN ÜÇ TEL VÉR
PÜSKİL ÉDİM FESİYE

KIZ ADİY FATMA DURSIN

GÜNEŞ BATSIN AY GELSİN
AL YANAĞIYDAN ÖPİM
ZÜLFİY Bİ YANA DURSUN

KIZ ADİY FATMA HANIM
DAMLATMA YERE KANIM
AÇ KOYNIYI Bİ GİRİM
SİHASAN HESTE CANIM

KIZ ADİY HEVVA MIDIR
DERTLERE DEVA MIDIR
BEN SEVDİM ÉLLER ALDI
ALLAH'TAN REVA MIDIR

KIZ ADİY İSMİHAN'DIR
GÖZLERİY EV YIHANDIR
EGİL Bİ ÖPİŞ ALIM
CİGERİM DOLİ KANDIR

KIZ ADİY SEVDA MIDIR
DERTLERE DEVA MIDIR
BEN SEVİM ÉLLER ALA
ALLAH'TAN REVA MIDIR

KIZ SAÇLARIY İLANDIR
AT BOYNIMA DOLANDIR
BENDE OLAN MÜHÜBBET
SENDE YOHTIR YALANDIR

KIZ SERHOŞ ANA SERHOŞ
BÉŞİKTE BALA SERHOŞ
TUTMIŞLAR YAR ELİNDEN

GİDELLER YOLA SERHOŞ

KIZ ZÜLFİY EBRİM EBRİM
KALMADI BENİM SABRİM
ÇÜT MEMEY ARASINDA
KAZILA BENİM KEBRİM

KIZ ZÜLFİY TENE TENE
TETİRGİN OLDIM GENE
BİZLERİ AYIRANIN
OLAN 'ÜMRİ TÜKENE

KIZIN ADI 'ENZİLHA
ATAŞI DÜŞMİŞ HAHA
AĞ SAYAY ÇAMIR OLMİŞ
GEL BİZİM EVDE YAHA

KIZIN ADI KARAÇI
TOPPIĞA DEĞİY SAÇI
ÇÜT MEME TOKIŞANDA
BEN OLADIM ARAÇI

KİME GİDİM
KİMİM VAR KİME GİDİM
Bİ DERDİ SENDEN ALDIM
DERMANA KİME GİDİM

KİRLİĞİ MAVİ BEZDEN
ATAŞI KÖMİR KÖZDEN
ÉLLER NE DÉRSE DÉSİN
AYAĞİY KESME BİZDEN

KİŞE TAVUĞIM KİŞE
BAŞIYA BİTLER DÜŞE
FİRANSIZ KUYI EŞMİŞ
İŞALLAH GENDİ DÜŞE

KOYINLAR KUZLIYANDA
YARALAR SIZLIYANDA
MEVLA’M BİZİ KAVUŞTIR
GÖYİL ARZULIYANDA

KÖMİR KODIM KAYILDI
MANĞALA DA YAYILDI
GELİN SUDA ÇİMENDE
KAYNANASI BAYILDI

KÖMİR KODIM KÖZ OLDI
YARALAR GÖZ GÖZ OLDI
ÉL SEVDİ MIRAZ ALDI
Bİ BEN SEVDİM SÖZ OLDI

KÖŞKE KURDIM İLİNÇAĞ
YAR GELİP SALLANACAĞ
FALÇILAR FALA BAHTI
O YAR BENİM OLACAĞ

KÖŞKİN ÖĞİ YABANI
SAÇİY DÖGER DABANI
Bİ GÜN KOYNIYDA YATIM
YÜZ YIL ÇEKİM ZİNDANI

KÖŞKİY KÖŞKİME KARŞI
KÖŞKİYDEN ATMA DAŞI

İŞALLAH KAVUŞIRIH
DOSTA DÜŞMANA KARŞI

KULA BEN
KUL OLMİŞAM KULA BEN
SEN BENDEN EL ÇEKERSEY
DEGMEM Kİ Bİ PULA BEN

KULİYAM
KURBANİYAM KULİYAM
MEVLA'M KULIM DÉMEZSE
YA BEN KİMİN KULİYAM

KURBAN KARA KAŞINA
TAC YAKIŞIR BAŞINA
Bİ GÜN ONI GÖRMEZSEM
YANARAM ATAŞINA

KURBAN OLIM Bİ BAŞA
Bİ BAŞ GÉTMİŞ TIRAŞA
BERBER DÉSE KÉÇELDİR
P..I BERBERE REÇELDİR

KURBANAM 'EYNESİNE
TUTKINAM GENDİSİNE
YAR SEVDİM MIRAZ ALDIM
AĞBATI CÜMLESİNE

KURBANAM HER GELENE
ZÜLFİNDEN TER GELENE
MEZARIM YUCA YAPIN
NAZLI YAR KÖLGELENE

ĞURBANAM YAR ĞAŞINA
TAC YAĞIŞIR BAŞINA
Bİ GÜN ONI GÖRMEZSEM
YANARAM ATAŞINA

ĞURDA BEN
OLDIM ĞURDA ĞURDA BEN
BEN YARIN BEĞİSİYEM
VÉRMEM ĞOYIN ĞURDA BEN

KURDA KUŞA
YİM HERAM KURDA KUŞA
CANIM FEDADIR SİYE
YİDİRMEM KURDA KUŞA

ĞURT DÜŞECAĞ
YARADIR ĞURT DÜŞECAĞ
BEN SENİ ALACAĞAM
‘ELEME ĞURT DÜŞECAĞ

ĞUŞ YAVRILAR
AĞAÇTA ĞUŞ YAVRILAR
ÉLLERİN DERDİ BİTER
BENİM DERDİM YAVRILAR

KUŞBAŞI VAR
CİGER VAR KUŞBAŞI VAR
YADLARA ÜZ Mİ VÉRİR
DOSTI VAR OYNAŞI VAR

ĞUŞLARA SEPTİM DARI
DİŞİMDE GÖRDİM YARI

KAPlSINA GELMİŞKEN
DÉMEDİ ÇİH YUĞARI

KUY KAZDIM DERİN OLDI
HAVALAR SERİN OLDI
GÉTTİM YARIN EVİNE
DÉDİLER GELİN OLDI

ĖUYI BAŞI ĖEREZE
Bİ İŞ GELMEZ ĖEREZE
BİZE ĖEREZİ OLAN
URĖASIN BİN MARAZA

ĖUZISI
ĖOYIN İLEN ĖUZISI
BENİ DERBEDER ÉDEN
Bİ ANANIN ĖUZISI

KÜLEGE ĖOYDIM BERSİM
BEKLEREM YARIM GELSİN
ÜSTİNE YAR SEVERSEM
İKİ GÖZİM KÖR OLSIN

KÜP İÇİNDE UNIM VAR
MEVLA'DAN UMIDIM VAR
OYAR BENİM OLIRSA
ŞİH BEKİR'E MUMIM VAR

KÜRK İKEN RİŐVAN OLDIM
DOST İKEN DÜŞMAN OLDIM
ÉL SEVDİ MIRAZ ALDI
BEN SEVDİM PİŞMAN OLDIM

KÜSME DİLBER UNIM VAR
MEVLA'DAN UMIDIM VAR
O YAR BENİM OLIRSA
ŞİH MAHSUD'A MUMIM VAR

KÜSTİ GÉTTİ KÔR OLIM
KIZ GÉTME KEDAY ALIM
EVİYİ TEHNA ÉYLE
GELİP KALAN BEN OLIM

KÜSTİRDİM BARIŞAMAM
AYRILDIM KAVUŞAMAM
GÖZ AÇTIM SENİ GÖRDİM
YAD İLEN KONIŞAMAM

L

LAL DEĞİL
BÜLBİL DİLİY LAL DEĞİL
Bİ YAZ DA BÉLE GÉÇTİ
Bİ HALIMIZ HAL DEĞİL

LEBLEBİ
ALTIN TASTA LEBLEBİ
YANAHLAR AL AL OLMİŞ
ÖPMİYELİ LEB LEBİ

LEBLEBİ KODIM TASA
EL VURDIM BASA BASA
HER ŞÉYİNİ BEGENDİH
AZACIH BOYI KISSA

LEYLA DAĞI
SİNEMDE LEYLA DAĞI
CÜMLE YARA SAĞALDI
SAĞALMAZ LEYLA DAĞI

LEYLASI VAR
GÖYNİMİN LEYLASI VAR
BÉLE MECNUN GEZENİN
HELBETTE LEYLASI VAR

LİVERİMİN KEYTANI
SEN GELDİY AĞAM HANI
SENİ SEVEN ÇOĞ OLIR
CANDAN SEVENİY HANI

M

MANĞAL KÜLİNİ BEKLER
BÜLBİL GÜLİNİ BEKLER
Bİ CAN Bİ CANI SEVSE
KIRH YIL YOLINI BEKLER

MARHAMAM AL DEGİRMİ
DALINI SAYDIM GİRMİ
MEHLEDE ÜÇ GÖZZEL VAR
BİRİ BENİM DEĞİL Mİ

MARHAMAM PARA PARA
KORHARAM YÉL APARA
SEN ORDA BEN BIRADA
SELAMIM KİM APARA

MARHAMAMDA KARA VAR
ÜREGİMDE YARA VAR
NE BEN ÖLDİM KURTILDIM
NE Bİ DERDE ÇARA VAR

MASA ÜSTİNDE BEKMEZ
Bİ BEKMEZ BİZE YÉTMEZ
MEHLEMİZİN KIZLARI
HIŞIRSIZ GELİN GÉTMEZ

MASA ÜSTİNDE BEKMEZ
Bİ BEKMEZ BİZE YÉTMEZ
MEHLEMİZİN KIZLARI

TAŞSİZ GELİN GÉTMEZ

MAŞARAYDA NE'NE VAR
SÖZLERİYE ME'NA VAR
ELİYDEN ÇOH ÇEKMiŞEM
ÜZ ASTİY GENE NE VAR

MAVİ ÇUHA BENDE VAR
BENZİM DÖNDİ KÜLE YAR
ADIYI VÉRMAH OLMAZ
GÖYNİMİN LEVENDİ YAR

MEKTİP YAZDIM BİLESEN
OHİYASAN GÜLESEN
MEKTİP MEKTİBE KARŞI
DURMIYASAN GELESEN

MEKTİP YAZDIM KARADAN
DAĞLAR ÇIHMAY ARADAN
BEN KÜÇİK YARIM KÜÇİK
KAVUŞTIRA YARADAN

MELES KÖYNEK BENDE DİR
Bİ UCI BEDE NDEDİR
CENNETTEN HÜRİ ÇI HSA
GENE GÖYNİM SENDE DİR

MENDİLİM YÉDDİ DALLI
SEVDİĞİM DELİKANLI
ÉLE Bİ YAR SEVDİM Kİ
HEM GÖZZEL HEM 'ÜNVANLI

MERDİNE
ZAMANANIN MERDİNE
NAMERDİ Bİ KELEM GEÇ
MÜHTAÇ OLMA MERDİNE

MERDİVAN BASAḤ BASAḤ
ÇİḤMA YUḤARI YASSAḤ
ALAYDAN EMİR GELMİŞ
KIZLARA SUBAY YASSAḤ

MERDİVAN ÜSTİNDEYEM
Bİ ZALIM KESTİNDEYEM
CEME'ET AMİN DÉMİŞ
Bİ MEZER ÜSTİNDEYEM

MERDİVANA
SARIL ÇİĞ MERDİVANA
YAR SEVMAĞ İGİT KĖRI
NE BİLSİN HER DİVANA

MERDİVANIM KIRḤ AYAḤ
KIRḤINA VURDIM DAYAḤ
AYRILIḤ YAMAN OLDI
Bİ GÜNİ KAÇ YIL SAYAḤ

MERDİVANIM KIRḤ AYAḤ
AYAĞA VURDIM DAYAḤ
HANKİ YOLDAN GELİYE
GİDAḤ ORA OTIRAḤ

MERḤABA GELEN YARIM
GÜLİ SOLDIRAN YARIM
SENİ 'AŞKİY DEGİL Mİ

BENİ ÖLDİREN YARIM

MÉY HOŞTIR
MEZE DATLI MÉY HOŞTIR
İÇERSEY DOSTIYDAN İÇ
YADIN ÜZİ MÉYHOŞTIR

MEZARIM DERİN ÉDİN
SU SEPİN SERİN ÉDİN
DÜNYADAN KÂM ALMADIM
EHRETTE GELİN ÉDİN

MERDİNE
ZAMANANIN MERDİNE
NAMERDİ Bİ KELEM GÉÇ
MÜHTAÇ OLMA MERDİNE

ME'REGE VURDIM ATA
GEL GİDAH PAYITAHTA
Bİ GENÇ 'ÜMRİM ÇÜRİDİ
MEHPUSTA YATA YATA

MEZZEKLENME
KİMSEDEN MEZZEKLENME
ÉL DE ALLAH'IN KULI
AMAN HA MEZZEKLENME

MIRADI BÉLE
AĞAR GİDER MIRADI BÉLE
FELEGİN NE SUÇI VAR
HEKĖKİN MIRADI BÉLE

MIRADI BÉLE
AḤAR GİDER MIRADI BÉLE
DERDİM FELEKTEN SORDIM
DÉDİ MIRADI BÉLE

MIRAT GİDER
ÇALHANIR MIRAT GİDER
KİMİSİ MIRAT ALIR
KİMİ BÉMIRAT GİDER

MOR KINİFİR ÜSTİNE
TÖKİLMİŞ YOL ÜSTİNE
YAR BENDEN ÜZ ÇEVİRMİŞ
Bİ DESTE GÜL ÜSTİNE

N

NAHANA MI
YARPIZ MI NAHANA MI
HESTE HEBERİ GELDİ
ESSEH Mİ MAHANA MI

NAMERDE MERT
KİM SÖLER NAMERDE MERT
KİYAMAT ORDA KOPAR
BAŞ EGER NAMERDE MERT

NAR GÜLİYEM
AÇILMIŞ NAR GÜLİYEM
Bİ YANDAN KAPI KONŞİY
BİYANDAN SEVGİLİYEM

NARIN ÇALAR
AL GÉYMIŞ NARIN ÇALAR
Bİ YANIM KURTLAR YİDİ
Bİ YANIM KARINÇALAR

NE DÉYE
ÜZİY ASTİY NE DÉYE
HANKI LOĞATTA YAZİY
FEKİR SEVEMEZ DÉYE

NE MAVIDİR
KIZ GÖZİY NE MAVIDİR
AVUDIRSAY SEN AVUT
ÉL BENİM NEM AVUDİR

NÉRDE KALDI KERVANIM
YOĞ DİZİMDE DERMANIM
SEVDA KÜL ÉTTİ BENİ
YAR ELİNDE FERMANIM

NÉRE GİDİM
NÉREM VAR NÉRE GİDİM
SEN BENİ DERTLİ ÉTTİY
DERMENE KİME GİDİM

NÉY İNLER
KEMAN AĞLAR NÉY İNLER
‘AŞKIMA SEN GÜLERKEN
BENİMDEN HER ŞÉ İNLER

O

O KIZI GÖRDİM BÖĞİN
BARMAĞINDA MOR DÖĞİN
BEN O KIZI ALIRSAM
YAPARAM ÜÇ GÜN DÜĞİN

O YAR
BENİM SEBEBİM O YAR
BÉLE SEBEP OLANIN
FELEK GÖZİNİ OYAR

O YARAM
GÖZ GÖZ OLDI O YARAM
GÖZİM YARA HÖR BAĞMA
VALLAH SENİ OYARAM

O YARIM BIRDAN GÉÇTİ
GELMEDİ BAHTI GÉÇTİ
HER Bİ DERDİ BELAYI
BOYNIMA TAHTI GÉÇTİ

ODA HEYATTIR CANA
SÜHPET GEREK İNSANA
KEHVE MANGĖALDA KAYNAR
MIRRA DOLDIR FİLCANA

ODA SENİY
DÖŞENMİŞ ODA SENİY
Bİİ CANIM VAR HEK VÉRMIŞ
DİLERSEY O DA SENİY

ODA SENİY
SERİLMİŞ ODA SENİY
KURI Bİ CANIM KALMIŞ
İSTESEY O DA SENİY

ODA YANSIN
OD DÜŞSİN ODA YANSIN
ETİMİ KEBAP ÉYLE
CİGERİM ODA YANSIN

OĞLAN ADİY 'ELLOŞ'TIR
TOP KEKİLİY NE HOŞTIR
HER GÜN GEL BIRDAN SAVIŞ
KOY DÉSİNLER SERHOŞTIR

OĞLAN ADİY REŞİT'TİR
GÜL ANNIYA DÜŞİPTİR
GÉCE VÉRDİĞİY HETEM
BARMAĞIMDAN DÜŞİPTİR

OĞLAN BİYE KAR GETİR
MARHAMAYA SAR GETİR
EGER MARHAMAY YOŖSA
KEKİLİYE SAR GETİR

OĞLAN OĞLAN GEL OĞLAN
YANAĞI TUMBIL OĞLAN
GERDANİY GÜMİŞ KİMİN

KAŞLARIY MİLDİR OĞLAN

OĞLAN SEN UŞAĞ MISAN
PAMBIHTAN YUMŞAĞ MISAN
HER GELEN SENİ SORIR
İBRİŞİM KUŞAĞ MISAN

OĞ ATTİY BİYE Bİ GÜN
OĞ DEĞDİ BİYE Bİ GÜN
GÜNLER BOŞ GELDİ GEÇTİ
GELMEDİY BİYE Bİ GÜN

OĞ BİYE
KİPRİKLERİY OĞ BİYE
KÔR TALİHİM SÖLETMEZ
Bİ GÜN OLSIN OĞ BİYE

OĞI YARA
AÇ KİTAP OĞI YARA
SİNEMDE YÉR KALMAMIŞ
MEGER OĞ OĞI YARA

OĞLAVI VAR BAZI VAR
ANNIMDA Bİ YAZI VAR
BEN SEVDİM ÉLLER ALDI
BİYE Bİ KEREZİ VAR

OĞLAVIYAM BAZIYAM
AL GERDANDAN RAZIYAM
SENİ BİYE VÉRSELER
DİLENMAĞA RAZIYAM

OY POTIRA POTIRA
‘EMMİM KIZI OTIRA
OTIRMAHTAN NE ÇIĞAR
GELİN OLA KURILA

OYAĞ GELDİM
YATMADIM OYAĞ GELDİM
‘ÜMİR DÉR YÜZ YAŞADIM
GÖYİL DÉR BAYAĞ GELDİM

OYAN URFA’M
YARAMI OYAN URFA’M
GÜN ÇIHTI ÉL OYANDI
SEN DE Bİ OYAN URFA’M

OYAN YÉRI
SEĖERDE OYAN YÉRI
YÜZ YIL SÉL GELSE OYMAZ
Bİ GÜN ĖEM OYAN YÉRI

OYNADIY UTTİY BENİ
TUTTIY KURITTIY BENİ
SENİ ZALIMIN OĞLI
GÉTTİY UNITTIY BENİ

Ö

ÖKSİZEM ANAM YOHTIR
KİŞ GELDİ 'EBAM YOHTIR
ÖKSİZLİĞİ KINAMAM
BÉSLİYEN BABAM YOHTIR

ÖRDEK SUYA DAL DA GEL
YARDAN HEBER AL DA GEL
EGER YARIM GELMEZSE
TUT KOLINDAN AL DA GEL

ÖTİŞİNE
BÜLBİLİN ÖTİŞİNE
Bİ DE YARIM KONİŞSİN
BÜLBİLİN ÖTİŞİ NE

P

PÉŞTİMAL İŞLE YOLLA
UCIN GÜMİŞLE YOLLA
İÇİNE ÜÇ ALMA KOY
BİRİNİ DİŞLE YOLLA

PEMPE KİNİFİR ALDIM
YARIMA HEBER SALDIM
ÉL GÉTTİ NÉRE VARDI
BEN BIRDA YAYAN KALDIM

PÉŞTİMAL UÇTI BAŞTAN
KİPRİK VAR UZIN KAŞTAN
O SENİY KARA GÖZİY
‘EKLİMİ ALDI BAŞTAN

PIYAR BAŞI MİLLİDİR
GÖZZEL SEVEN DİLLİDİR
GÖZZEL SEVEN İGİTLER
YERİŞİNDEN BELLİDİR

PORTAĞALI OYALLAR
İÇİNE KİNA KOYALLAR
EVEL ADIM FATMA’DI
ŞİNDİ GELİN KOYALLAR

PORTAĞALIN İRİSİ

GÉÇTİ KIZLAR SÜRİSİ
SÜRİSİNDEN FAYDA YOĞ
YAĞTI BENİ BİRİSİ

POTİNİYİN BAĞIYAM
ĖEBRİYİN TORPAĞIYAM
GÖKSİYDE Bİ GÜL BİTMİŞ
BEN ONIN YARPAĞIYAM

R

RAFTA ALTIN SİNİLER
EL DEGME DEN İNİLER
KULBETTE YARI OLAN
İNİM İNİM İNİLER

RAHTI BIDİR
TİFENK Bİ RAHTI BIDİR
GÉTTİY AMMA GELMEDİY
AYRILIH VAHTI BIDİR

REHEN EKTİM BAYIRA
DALINI YÉL AYIRA
BEN SENDEN AYRILAMAM
ANCA ÖLİM AYIRA

REHEN EKTİM BİTMİYE
YARA SELAM GÉTMİYE
BENİ YARDAN AYIRAN
MIRAZINA YÉTMİYE

REHEN EKTİM BİTTİ Mİ
SELAM SALDIM YÉTTİ Mİ
SEVDİĞİM GELİN OLMİŞ
MIRAZINA YÉTTİ Mİ

REHEN EKTİM DENGİZE
BİTMEDİ KALDI GÜZE
İŞALLAH KAVUŞIRIH

YA BAHARA YA GÜZE

REHEN EKTİM DİVARA
KİMSEM YOHTIR SUVARA
BEN KÜÇİK YARIM KÜÇİK
ANCA MEVLA'M SUVARA

REHEN EKTİM DİVARA
KİM GELE KİM SUVARA
EVELDEN TURP KİMİNDİY
ŞİNDİ DÖNDİY HİYARA

REHEN EKTİM GÖRESEN
SU VÉRDİM GÖGERESEN
MEKTİP BENİM DİLİMDEN
DURMIYASAN GELESEN

REHENİ EKER MİSEN
BAL İLE ŞEKER MİSEN
BENİM BI ÇEKTİĞİMİ
SEN OLSAY ÇEKER MİSEN

REHENLER 'ÖLBELERDE
'ÖLBELER KÖLGELERDE
BENİM GÖYNİM SENDEDİR
SENİNKİ NÉRELERDE

S

SAÇIMDA SİYAHIM VAR
BÜLBİL KİMİN AHIM VAR
GÖZ GÖRDİ GÖYİL SEVDİ
BENİM NE GÜNAHIM VAR

SAÇİY ÖRENE KURBAN
ÇÉZİP ÖRENE KURBAN
BEN ÜZİYİ GÖRMEDİM
ÜZİY GÖRENE KURBAN

SAÇİY ÖRENE KURBAN
ÇÉZİP ÖRENE KURBAN
SENDEKİ GÖZZELLİĞİ
SİYE VÉRENE KURBAN

SAHSIDA BİTER REHEN
İÇİM DOLIDIR TİKEN
ŞİNDİ 'AŞK FASLINDAYI
Bİ SEN SÖLE Bİ DE BEN

SAKİ FİLCANA KURBAN
KOLDA MERCANA KURBAN
ÉLLER MALA MALİKTİR
BEN DE Bİ CANA KURBAN

SANDIHTA HURMA MISAN
KERGEFTE SIRMA MISAN

BEN BIRDA AH ÇEKERKEN
SEN ORDA DUYMİY MİSAN

SARALDIM KUMAŞ OLDIM
ZİNDANLARA DAŞ OLDIM
ÉLLER ŞİRİN YUHIDA
BEN ZARINÇI KUŞ OLDIM

SARI ÇUHA BENDE YAR
BENGZİM KÜLE DÖNDİ YAR
ADİYİ DÉMAH OLMAZ
GÖYNİMİN LEVENDİ YAR

SARI ERİK ÇAĞALA
BAH Kİ YARAM SAĞALA
HANÇI KİTAPTA YAZİY
BEN SEVİM Kİ ÉL ALA

SARI 'EZYE ZENENE
BAH ÇARDAHTAN ÉNENE
DÖRT KİTAP KERİYM OLSIN
İKRARINDAN DÖNENE

SARI VALAM YÉL AÇTI
İNCE BÉLE DOLAŞTI
SEN BENİMSEN BEN SENİY
FALÇI BİYE FAL AÇTI

SATIR SATIR
HEBER YOH İKİ SATIR
BENDEN BAŞKA SEVERSE
DORĞANA SATIR SATIR

SAVUŞTIRA
YÉL VURA SAVUŞTIRA
YUSIP ZELİHA KİMİN
HEK BİZİ KAVUŞTIRA

SEBBEĞİ OLA HÉR OLA
HÉRLER SELAMAT OLA
HER KİM SİZİ SEVMEZSE
FARŞI MALAMAT OLA

SEBBEĞİN İLK EZANI
ÇİĞİR MEKTİP YAZANI
HANASI HARAP OLIR
YARDAN ARİY POZANI

SEBBEĞTEN KESTELE GEL
ZÜLİFİY DESTELE GEL
EGER ANAY KOYMAZSA
SEN SENİ HESTELE GEL

SEBBEĞTİR EZANA BAĞ
KEBRİMİ KAZANA BAĞ
‘EZRAİL’İN SUÇI NE
DEFTERE YAZANA BAĞ

SEHEPSİZLER
SERSİZLER SEHEPSİZLER
BEN BIRDA Bİ GERİBEM
BİYE DE SEHEP SİZLER

SEHER OLDI OYAN YAR
BARGİMA KAN KOYAN YAR
BENİ DERBEDER ÉTTİY

ÉL SÖZİNE UYAN YAR

SEHER OLDI VAHTOLDI
SİNEM YARA TAHT OLDI
ÖTME BÜLBİLİM ÖTME
YAR GELECAĞ VAHTOLDI

SEHER OYANAN AĞLAR
'AŞKA BOYANAN AĞLAR
İKİ BAŞ Bİ YASTIHTA
EVEL OYANAN AĞLAR

SEHER SEBBEĞ EZANI
ÇIĞIR MEKTİP YAZANI
YARABBİ SEN VÉRESEN
Bİ GÖYNİMDE GEZENİ

SEHER SEBBEHTİR YARIM
GÖZİY KEDEHTİR YARIM
Bİ ÖPİŞ DAHA ALIM
İNSAN TEMEHTİR YARIM

SEHERDE OYANASAN
BENİM KİMİN YANASAN
YARALI BÜLBİL KİMİN
DALDAN DALA KONASAN

SEHERDEN ÉNDİM BAĞA
GÜL SARILMIŞ YARPAĞA
MIRAZINI ALMIYAN
NASIL GİRER TORPAĞA

SEHERDEN GİRDİM BAĞA

BAŞIM DEĞER YARPAĞA
SEN ORDA BEN BİRADA
NASIL GİRİM TORPAĞA

SEHERDİR İNTİZARDIR
GÜL GÖNCASIN KIZARDIR
BEN SEVDİM ÉLLER ALDI
Bİ NE BİÇİN BAZARDIR

SEHERİN Bİ VAHTINDA
YAR OTIRMIŞ TAHTINDA
BAŞIMDAN NELER GÉÇTİ
Bİ CAHALLİH ÇAĞINDA

SEHERİN İLK EZANI
ÇİĞİR MEKTİP YAZANI
HANASI HARAP OLIR
YARDAN ARİY POZANI

SEHERİN VAHTI GÉÇTİ
Bİ GÖZZEL BAHTI GÉÇTİ
ZÜLFİNİ KEMENT ÉTMİŞ
BOYNIMA TAHTI GÉÇTİ

SÉL BAŞI ÇAKIL DAŞI
BEN İSTEMEM ONBAŞI
OLIRSA ÇAVUŞ OLSIN
DOSTA DÜŞMANA KARŞI

SENE DAĞLAR
KAR YAĞMIŞ SENE DAĞLAR
Bİ ELİMDE 'ERZİHAL
Bİ ELDE SENED AĞLAR

SENE DAL
BÜLBİL KÖNMAZ SENE DAL
ESKİ DOST DÜŞMAN OLMAZ
YÉNGİ YARDAN SENED AL

SENEM SESE Mİ GELDİY
KEDEM BASA MI GELDİY
HESTE DÜŞTİM GELMEDİY
ÖLDİM YASA MI GELDİ

SERİN AYAZ
SERİN KİŞ SERİN AYAZ
YARDAN GELEN CEFAYI
KÂTIP SEVİN SEVİN YAZ

SESİME
SES VÉREN YOĞ SESİME
HEYRİYE'M KÜSMİŞ GÉTMIŞ
KULAH VÉRMEZ SESİME

SESİYE
HEYRANAM BEN SESİYE
HOYRATI BAŞTAN OHİ
BEREKET NEFESİYE

SEVDA SERBESER OLDI
DİLİMDE EZBER OLDI
Bİ REKİBİN KEM SÖZİ
KÉFİME KEDER OLDI

SEVDİĞİM ALLAR GÉYMIŞ

BEN DE GÉYSEM K ARALAR
B LB LE G L G L STAN
BAY U A V RANALAR

SEVDIĞIM BAHTI G  T 
C GER M YAHTI G  T 
TEB P DERMEN  YLEME
YARAMIN VAHTI G  T 

SINA BEN 
B  G L V R SINA BEN 
HERKEZ V RD  SINADI
SEN DE V R SINA BEN 

SIRADAYAM
BI G CE SIRADAYAM
AĞAMI EVERD LER
HER ALDA SIRADAYAM

S NES NDE
G L A AR S NES NDE
B LB L M  TSEY NOLIR
YARIMIN S NES NDE

S NES NE
G L K MI  S NES NE
K   LD M YUMA  OLDIM
K P YDA S NE S NE

S VEREK ASMASIYAM
S MER' N BASMASIYAM
AN  DO TOR GET RME
ESMERLER  ESTES YEM

SOLİH GÜL
SOLİH BAĞÇA SOLİH GÜL
BENİ HER GÜN AĞLATTIY
DÉMEDİY Bİ SOLİH GÜL

SON DEMDE
YARAM SIZLAR SON DEMDE
MEVLA’M BİZİ ‘EFFÉYLE
AHİR NEFES SON DEMDE

SOYINA YAR
KURBANAM SOYINA YAR
GÜNDİZLER ÇARŞAF GÉYE
GÉCELER SOYINA YAR

SÖLEREM OZAN KİMİN
KELP KAYNAR KAZAN KİMİN
ELİY ELİME GÉÇSE
İŞLEREM HIZAN KİMİN

SU AĞAR DAŞA DEGER
KİPRİK VAR KAŞA DEGER
BENİM SEVGİLİ YARIM
OTIRAN PAŞA DEGER

SU AĞAR GÜL KÖKİNDEN
İÇEMEM KÖPPİGİNDEN
CELLAT BOYNIMI VURSA
GÉÇEMEM SEVDİGİMDEN

SU ÇİMENDE
-1454-

SU ÇIHAR SU ÇİMENDE
YARA PÉŞTİMAL OLIM
SOYINIP DA ÇİMENDE

SU ÇİMENDEN
SU ÇIHAR SU ÇİMENDEN
MEVLA'M BENİ 'EFFÉTSE
KİM SORAR SUÇI MENDEN

SU GELİR HILDIR HILDIR
MARHAMAM DOLİ GÜLDİR
ÜÇ GÜNDİR GÖRMEMİŞEM
ZANKİM TAM YÉDDİ YILDIR

SU GELİR ÜLE ÜLE
YAR GELİR GÜLE GÜLE
ELİNDE İPEK MENDİL
TERİNİ SİLE SİLE

SU İÇEREM DESTİDEN
SENSEN BENİ MEST ÉDEN
AHŞAMI HÉRLİ OLSIN
SENİ BİYE DOST ÉDEN

SU KODIM SU TASINA
GÜL KODIM ORTASINA
BİZ GELİNİ GETİRDİH
AĞAMIN ODA SINA

SUDA BALIH YAN GİDER
AÇMA YARAM KAN GİDER
BINA TEBİP NÉYLESİN
'ECEL GELMİŞ CAN GİDER

SUDA BALIḤ YAN OYNAR
CİGERİME KAN DOLAR
YAR GELMİŞ DUYMAMIŞAM
ÜREGİM ONA YANAR

SULAR COŞANDA MEGER
BÜLBİL GÜLŞENDE MEGER
DOST DOSTIN KEDRİN BİLMEZ
AYRI DÜŞENDE MEGER

SULARI AŞLIYAḤ MI
ME'NİYE BAŞLIYAḤ MI
YANANI ALLAH GÖRİY
'ELEMİ DAŞLIYAḤ MI

SULTANI GÜL
AÇILMIŞ SULTANI GÜL
KIZLAR TOMIRÇAḤ GÖZLİ
GELİNLER SULTANI GÜL

SUYA DÜŞTİ GÜLİMİZ
ÖTMİYOR BÜLBİLİMİZ
BİR VEFASIZ YAR ÜZİNDEN
ZAYA GÉTTİ 'ÜMRİMİZ

SUYA ḤESRET
SUSIZLAR SUYA ḤESRET
İÇERDEN BARĞIM YANIḤ
DUDAĞIM SUYA ḤESRET

SUYI TASTA AŞLADIM
DÜZMELERE BAŞLADIM
SESİ KAPIDAN GELDİ
TİTREMAĞA BAŞLADIM

SÜRİ NE
MADAM ÇOBAN DEGİLSEN
ARDİYDAHKİ SÜRİ NE
BEN Bİ EMLEK KUZİYAM
AL KAT BENİ SÜRİNE
BENİ YARDAN ÉDENİN
ÜSTİNE KAN SÜRİNE
BENİ BÉLE YANDIRAN
SÜRİM SÜRİM SÜRİNE

SÜRİNEN
KOYIN KUZİ SÜRİNEN
MADAM ÇOBAN DEGİLSEN
NE GEZİYSEN SÜRİNEN

SÜRME BENİ
ÇEK GÖZE SÜRME BENİ
KAPIYA KUL OLMİŞAM
NAÇARAM SÜRME BENİ

SÜRME GÖZE
YAKIŞIR SÜRME GÖZE
SÜRMEYE MABAL ATTIM
AMAN HA SÜRME GÖZE

SÜRME MENİ
NAÇARAM SÜRME MENİ
BALA BÉŞİKTE AĞLAR

AĞZINA SÜR MEMENİ

SÜRMEĞENLİH AL OLIR
ÖTER BÜLBİL LAL OLIR
SEVDİĞİNDAN AYRILAN
POST GÉYER ‘EBDAL OLIR

SÜRMEĞENLİH KUMAŞTAN
GÖZLERİM DOLDI YAŞTAN
SENİ BENDEN AYIRAN
KÖYNEK GÉYSİN ATAŞTAN

SÜRMEĞENLİH MİLİYEM
BAŞIYIN MOR GÜLİYEM
Bİ YANDAN KAPI KONŞİY
Bİ YANDAN SEVGİLİYEM

Ş

ŞEFTELİ ŞİTİL ÉTTİM
YARAMA FİTİL ÉTTİM
ÉLLER YARIMI ALDI
BEN REBB'İME ŞÜKRÉTTİM

ŞEKER EZDİM DİLDE BEN
Bİ SEN SÖLE Bİ DE BEN
GÖKSİNDE GÜLLER AÇMIŞ
Bİ SEN KOHLA Bİ DE BEN

ŞEKERDİR DADIY URFA
TARIHTİR ADİY URFA
NİYE BÉLE DURİYSAN
NEDİR MEREKİY URFA

ŞÉN OLA
GEL Kİ DÜĞİN ŞÉN OLA
DÜĞİNDE BAŞ ÇEKENİN
DÜĞİNİ DE ŞÉN OLA

ŞÉN URFA ĞEMİ NÉYLER
GELEN MIRAZIN ÉYLER
GELEN AĞLIYIP GELİR
GİDEN AĞLIYIP GİDER

ŞILLIKI ÇARŞAF GÉYER
KÜHÉLAN ATA BİNER
GÜVEĞİNİN EVİNE
HEM AĞLAR HEMİ GİDER

ŞİRAZ'DIR
ISFAHAN'DIR ŞİRAZ'DIR
BALA BÉŞİKTE AĞLAR
MEME BÖYİK ŞİR AZDIR

ŞİRİN SENİ
SEVEREM ŞİRİN SENİ
BEN SEVMEZSEM KÔR OLIM
GÖZİMDEN ŞİRİN SENİ

ŞÜŞEDE RAKIMIZ VAR
NE GÖZZEL SAKİMİZ VAR
DÉDİH MÜHÜBBET OLSIN
YOĞSA NE HEKĖKİMİZ VAR

T

TAHTASINA
FELEGİN TAHTASINA
ALLAH MIRAZIM VÉRSİN
BI HEFTA ORTASINA

TÉL SIZLAR
MIZRAP VURIR TÉL SIZLAR
YÉTER ARTIH SÖLEME
CİGER YARA TEN SIZLAR

TELİSTE HURMA MISAN
KERGEFTE SIRMA MISAN
BEN BIRDA AH ÇEKEREM
SEN ORDA DUYMİY MISAN

TEPSİDE NAR İSTEREM
DÖŞŞEGİ DAR İSTEREM
DAR DÖŞŞEGİN İÇİNDE
CİLVELİ YAR İSTEREM

TEPSİYE KIRDIM NARI
AĞLADIM ZARI ZARI
KULBET ÉLE YOLLADIM
TOP KEKİL ESMER YARI

TEREZİNİN RAHTI VAR
HER ŞÉYİN Bİ VAHTI VAR
EVİM BARHİM YOĞ AMMA
PADİŞAHIN TAHTI VAR

TORPAĞ SIZLAR
GÖG HÜSER TORPAĞ SIZLAR
YİHİLİR DAŞ DİVARLAR
ALTINDA TORPAĞ SIZLAR

TÜLGÖREN ASMASIYAM
SÜMER'İN BASMASIYAM
ANÉ DOĞTOR GETİRME
O YARIN ĖESTESİYEM

TÜRKİ SÖLE
TÜRKİ BUL TÜRKİ SÖLE
ÉYYİ Bİ HOYRAT ÇİĞİR
ARDINDAN TÜRKİ SÖLE

U

UR FAYDADIR
DÜŞMANİY VUR FAYDADIR
SEN İĞİT Mİ ARIYSAN
MENBE'İ URFA'YDADIR

URFA Bİ DAĞ İÇİNDE
GÜLİ BARDAH İÇİNDE
URFA'YI HEKİK SAHLASIN
Bİ YARIM VAR İÇİNDE

URFA Bİ DAĞ İÇİNDE
KAVRULDIM YAĞ İÇİNDE
ÉLLERİN YARI GELMİŞ
BENİMKİ YOH İÇİNDE

URFA Bİ YANA DÜŞER
ZÜLİF GERDANA DÜŞER
Bİ NASIL BAŞ BAĞLAMAH
HER GÜN Bİ YANA DÜŞER

URFA BÖYİK ALINMAZ
DİBİ MERMER DELİNMEZ
URFA'NIN GÖZZELLERİ
HÉÇ Bİ YÉRDE BULINMAZ

URFA HER ZAMAN BAHAR
GÖYNİM GÖZZELİ ARAR
SEVİP DE ALMIYANIN
YANAR ÜREGİ YANAR

URFA URFA ÖVERLER
GÖZZELLERİ SEVERLER
BİZDE ‘EDET BÉLEDİR
HEM ÇALAR HEM SÖLERLER

URFA YOLI BI MIDIR
DESTİ DOLI SU MIDIR
HEKİYKETLİ SEVDİĞİM
HEKİYKETİY BI MIDIR

URFA’DA AÇTI BAĞLAR
BÜLBİL GÜL ÜÇÜN AĞLAR
BENİ ZENCİR ZAPT ÉTMEZ
Bİ VEFASIZ YAR BAĞLAR

URFA’DA İNCİ TUTAR
DOLANIR GENÇİ TUTAR
Bİ CAN Bİ CANI SEVSE
‘ELEMİ SANCİ TUTAR

URFA’DA KERPİÇ YAPI
İÇİNDE BUĞDA SAPI
BENİ YARDAN ÉDENLER
DİLENE KAPI KAPI

URFALI KIZ GÖZ SÜZER
SOYRA DUDAĞI BÜZER
URFA'DAN KIZ ALANLAR
VALLA CANINDAN BÉZER

URFALIYAM AĞAM BEN
DERTLERE ORTAĞAM BEN
HEBER ÉDİN YARIMA
ÖLMEMİŞEM SAĞAM BEN

URFALIYAM ATIM YOĞ
ATIM VAR DA RAĞTIM YOĞ
GERDANA SİNEK KÖNMIŞ
SİNEK KÉDER BEĞTİM YOĞ

URFALIYAM BEN ÖZİM
KULAĞ VÉR DİNNE SÖZİM
URFA BİZ SİYE KURBAN
EVEL BAŞTA BEN ÖZİM

URFALIYAM DAĞLIYAM
BAĞÇALIYAM BAĞLIYAM
BEN ÜREKTEN VURILMIŞ
CİGERİMDEN DAĞLIYAM

URFALIYAM EZELDEN
GÖYNİM GÉÇMEZ GÖZZELDEN
GÖYNİMİN GÖZİ ÇIĞSIN
SEVMİYEYDİM EZELDEN

URFALIYAM ĖEM YÉMEM
ÉLLERE SIRRIM DÉMEM
SAZ BENİM SİRDAŞIMDIR

HOYRATSIZ ÉDEMENEM

URFALIYAM TAHTIM YOĞ
TİFENGİM VAR RAHTIM YOĞ
YAR GÖKSİNE GÜL DÜZMİŞ
Bİ GÜL KEDER BEHTİM YOĞ

URFA’MIZ KAÇ MİNARA
BÜLBİL KONMIŞ ÇİNARA
BEN KURBAN ELİM KURBAN
PEMPE ‘EGÂLLI YARA

URFA’NIN BEDENLERİ
ÇEVİRİN GİDENLERİ
TUTIN TUTIN ÖLDİRİN
YARI TERK ÉDENLERİ

URFA’NIN MENŞUR NARI
GÖRDİM KOYNIMDA YARI
OYANDIM Kİ DİŞ İMİŞ
AĞLADIM ZARI ZARI

URFA’NIN MERMER DAŞI
YARIN ÇATIHTIR KAŞI
BEN ONDAN AYRILALI
DİNMEZ GÖZİMİN YAŞI

URFA’NIN NEMRUT TAHTI
YAĞMIR YAĞDI SÉL AHTI
URFA’NIN GÖZZELLERİ
BENİ DERDE BIRAHTI

URFA'NIN YAŞ ÜZİMİ
YAŞ DOLDIRIR GÖZİMİ
ÉŞİTTİM YAR GELİYMiŞ
AÇTIM BAĞLI GÖZİMİ

URFA'NIN YOLI BURMA
BOŞA KURINTI KURMA
GÖZLERİY EV YIHANDIR
SÖZİY BAL DİLİY HURMA

URFA'NIN YOLI DAĞDIR
SİNEM FISTIHLİH BAĞDIR
BEN SENDEN VAZGÉÇMENEM
NÉÇE Kİ CANIM SAĞDIR

URFA'YA PAŞA GELDİ
HAH DA TAMAŞA GELDİ
Bİ ELİM YAR KOYNINDA
Bİ ELİM BOŞA GELDİ

UY AHŞAMLAR AHŞAMLAR
GENE OLDI AHŞAMLAR
EVLi EVİNE GİDER
BÉKÂR NÉRDE AHŞAMLAR

UY DÉSİNLER DÉSİNLER
O DİLLERİ YİSİNLER
HELEPLİ BAHÇASI'NDA
NESİME'M OYNAR DÉSİNLER

UY KIZLAR KIZLAR KIZLAR
OTIRMIŞ PÉNDİR DUZLAR
Bİ TAVUĞ SİZDEN ÉYYİ

HER GÜN YIMIRTA KUZLAR

UY NİYE NİYE NİYE
BEN DE VURĞINAM SİYE
GÉCELER GEL YANIMA
NENNİ SÖLEREM SİYE

UY REZİNE REZİNE
BUĞDANIN FİREZİNE
HADÉ Bİ ZILĞIT ÇALAH
KIZLARIN KEREZİNE

UZAHLAR SÉÇİLMİYİ
GÖYİLDİR GÉÇİLMİYİ
GÖYİL Bİ TOP İBRİŞİM
DOLAŞMIŞ AÇILMIYI

UZIN UZIN ÇARŞILAR
BABAM BENİ KARŞILAR
YÉDDİ SENE YAR SEVDİM
YÉNGİ DUYDI KONŞILAR

UZIN UZIN KEMİŞLER
UCINI BOYAMIŞLAR
BENİM KÜÇÜK YARIMI
‘ESKERE YOLLAMIŞLAR

UZINSAN SIRIĞ KİMİN
EŞKİSEN KORİĞ KİMİN
NE KARŞIMDA DURİYSAN
YOLINMIŞ TAVUĞ KİMİN

Ü

ÜREGİM DAŞA GELDİ
KİPRİKLER KAŞA GELDİ
GÖZLERİM DURMAZ AĞLAR
AYRILIĞ BAŞA GELDİ

ÜZE KURBAN
TERLEMİŞ ÜZE KURBAN
YA BENİ SİZE GÖNDER
YA SEN GEL BİZE KURBAN

ÜZİ GÜLDİR
GÖZ NERKİZ ÜZİ GÜLDİR
DÖNDER ÜZİY BİYE BAĞ
AĞLIYAN ÜZİ GÜLDİR

ÜZİM KARA
TİYEK YÉŞİL ÜZİM KARA
ÇİHSAM HEKİK DİVANINA
ELİM BOŞ ÜZİM KARA

V

VUR BENİM KANIM AHSIN
GÖZZELLER DURIP BAHSIN
DOST DÉR Kİ YAZZIH OLDI
DÜŞMAN DÉR CANI ÇIHSIN

VIŞ VIŞ ELİYE
SARILAYIM BÉLİYE
GEL HER GÜN BIRDAN SAVUŞ
TAHILAYIM TÉLİYE

Y

YADA YÉİ
ÖT BÜLBİL YADA YÉİ
Bİ DİYAR MEZER OLSIN
KALMASIN YADA YÉİ

YAĞ DOLANIR
MUM YANAR YAĞ DOLANIR
AVÇI Bİ MARAL ÜÇÜN
GÜNDE YÜZ DAĞ DOLANIR

YAĞMIR YAĞAR SÉL AĞAR
GÖGDE ŞİMŞEKLER ÇAĞAR
YARIN ŞEHLA GÖZLERİ
BARĞIMA OĞLAR SAÇAR

YAĞAYDIR
YAY CİHANDIR YAĞAYDIR
YARIN MEĞŞER YÉRİNDE
TUTACAĞIM YAĞAYDIR

YANAN AĞLAR
DERDE BOYANAN AĞLAR
İKİ BAŞ Bİ YASTIĞTA
EVEL OYANAN AĞLAR

YAPILARDA
DAŞ VARDIR YAPILARDA
BENİ YARDAN AYIRAN
DİLENSİN KAPILARDA

YAR AĞAMDİR
YAR PAŞAM YAR AĞAMDİR
BENSİZ GEÇEN GÜNLERİ
HELBETTE YARA ĞAMDİR

YAR BENİ UNIDIPTIR
İLİGİM KURIDIPTIR
GÖZİMDEN AÇAN YAŞLAR
İÇERİM ÇÜRİDİPTİR

YAR BENİ UNIDIPTIR
KANIMI KURIDIPTIR
GÖZİMDEN AÇAN YAŞLAR
YAĞAMI ÇÜRİDİPTİR

YAR BENİM ÖZİMDESEN
‘ELEMİN GÖZİNDESEN
VARACAH BİN KIZ OLSA
YALAVUZ GÖZİMDE SEN

YAR ÇEVİRDİ ÜZ BENDEN
BI DERTLİ ÖKSİZ BENDEN
ĞEM YARDAN VEFALIDIR
HEÇ ÇEVİRMEZ ÜZ BENDEN

YAR DAĞIDIR
SİNEMDE YAR DAĞIDIR
DÜNYACA ĞEMİM OLSA

O YAR GELİR DAĞIDIR

YAR DAĞINA
GÜL KOYMIŞ BARDAĞINA
YAR BENİ DE'VET ÉTMİŞ
‘EYNELİ ÇARDAĞINA

YAR DAYANDI
SİNEME YAR DAYANDI
İÇİME ATAŞ DÜŞTİ
İÇERDE YAR DA YANDI

YAR GÖZZELİM GÖZZELİM
SİYE VARMADI ELİM
GÜL ÜZİYİ GÖRENDE
BAĞLANIR AĞZIM DİLİM

YAR İÇERDEN
KES BARĞIM YAR İÇERDEN
GÖZİM KAPIDA KALDI
ÇIHMADI YAR İÇERDEN

YARA BENDEN
OH SENDEN YARA BENDEN
YOLÇI YOLİYA KURBAN
SELAM ÉT YARA BENDEN

YARA BENDEN
SELAM ÉT YARA BENDEN
BEN GÉTMEM O DA GELMEZ
GÉTMEZ BI YARA BENDEN

YARA DÉDİM GEL HİNDİ
BAHTIM KAPI ÇALINDI
ORTA BOY BAYAZ GERDAN
GÖRDİM 'EKLİM ALINDI

YARA DERDİM
SÖLEDİM YARA DERDİM
Bİ MÜNASIP YAR OLSA
GENDİME YAR ÉDERDİM

YARA GELSİN
DERDİME ÇARA GELSİN
BEN SENDEN AYRILIRSAM
BAYRAMIM KARA GELSİN

YARA SIZLAR
OH DEGMİŞ YARA SIZLAR
YARALININ HALINDAN
NE BİLSİN YARASIZLAR

YARA VARDIR
SİNEMDE YARA VARDIR
HEKİK'A 'ERZİHAL ÉTTİM
BENİ TÉZ YARA VARDIR

YARA YÉRİ
SAĞALMAZ YARA YÉRİ
ÉL GÉTTİ MENZİL ALDI
BEN DÉREM YARA YÉRİ

YARA YOLLAR
CİGERİM YARA YOLLAR
AĞLIYIP GÖZDEN OLDIM

KİM BENİ YARA YOLLAR

YARADAN
TEBİP AYNAR YARADAN
SENİ NE HOŞ YARATMIŞ
YERİ GÖĞİ YARADAN

YARADAN
YERİ GÖĞİ YARADAN
BENİ YARA KAVUŞTIR
YERİ GÖĞİ YARADAN

YARADANA
SİĞİNDİM YARADANA
‘AŞKIN ODINA DÜŞTİM
KÜL OLDIM YANA YANA

YARADIR
DELİ GÖYNİM YARADIR
İSTERSEY HEK’TAN İSTE
YOHTAN VARI YARADIR

YARALANDIM YATMADIM
YARAM AÇIP BAHMADIM
HESRETİM KIYAMATA
BOYNINA EL ATMADIM

YARALARIM OYILDI
GÖZ GÖZ OLDI SOYILDI
ESKİ YARAM ÜSTİNE
YENGİLERİ KOYILDI

YARALIYAM YARALI
YAR ELİNDEN YARALI
GÉTTİM TEBİP YANINA
TEBİP BENDEN YARALI

YARAM VAR YARABİLMEM
YARAMI SARABİLMEM
KORHARAM SÖZ ÉDERLER
YARA YARVALABİLMEM

YARI YOLDA
KİM GÖRMİŞ YARI YOLDA
ÉL GÉTTİ MENZİL ALDI
BEN KALDIM YARI YOLDA

YARI YOLDA
KİM GÖRMİŞ YARI YOLDA
YAR HESRETİ OLMAZSA
KALIRDIM YARI YOLDA

YARI YOLLADIM YOLA
HAQQ'A AMANAT OLA
GÜNEŞ VURIR KARALDIR
AZACIÂ BULIT OLA

YARIM YARIM
DOLDIR VÉR YARIM YARIM
ÇIHIM DAĞIN BAŞINA
ÇİĞIRAM YARIM YARIM

YARIM YARIM
DOLDIR VÉR YARIM YARIM

HERKESİN YARI GELDİ
GELMEDİ BENİM YARIM

YAŞLARIM DÖNDİ SÉLE
SÉLDEN DÖNDİ Bİ GÖLE
HOYRAT SÖLİYENLERE
DÉRLER Kİ ANAY ÖLE

YATAN AĞLAR
YATIP OYANAN AĞLAR
İKİ BAŞ Bİ YASTIHTA
EVEL OYANAN AĞLAR

YATANLAR OYANIHLAR
KAHİN BARĞI YANIHLAR
ŞİNDİ Bİ AH ÇEKERSEM
SUDA YANAR BALIHLAR

YATARAM YORĞAN DÖŞŞEK
RAHTIMDA YOHTIR FİŞENK
KERVAN O ESKİ KERVAN
PÉŞENK O ESKİ PÉŞENK

YATARAM YUĞİM GELMEZ
KİMSE HALIMI BİLMEZ
CİGERDEN YARALIYAM
ÖRTİKTİR KİMSE GÖRMEZ

YATIHLAR UYANIHLAR
KAHİN BARĞI YANIHLAR
HİNDİ Bİ AH ÇEKEREM
SUDA YANAR BALIHLAR

YAVRILAR
ANAÇ KUŞLAR YAVRILAR
ANAÇLAR UÇTI GÉTTİ
YÉRDE KALDI YAVRILAR

YAVRILAR
HÉY OYNIYAN YAVRILAR
ÉLLERİN DİRDİ BİTER
BENİM DİRDİM YAVRILAR

YAVRUSUNA
KURBANAM YAVRUSUNA
YAR KOYNINDA BÉSLENİR
İKİ TEK YAVRU SUNA

YAZ BAĞDA
YARA MEKTİP YAZ BAĞDA
O YARNAN KÖNİŞADIM
KİŞ HEMAMDA YAZ BAĞDA

YAZ BÉLE
BAHAR BÉLE YAZ BÉLE
KÂTİP ELİY KIRILSIN
BEN Mİ DÉDİM YAZ BÉLE

YAZ BİYE
BAHAR SİYE YAZ BİYE
GİDİP HEBER SALMADIY
Bİ SELAMİY YAZ BİYE

YAZ EYVANI SERİNCE
KÉÇELER SERİLİNCE
KÉFİM ÇARDAĞA ÇIHAR

BI MIRRIYI İÇİNCE

YAZ GÜNİ
AL KELEMİ YAZ GÜNİ
BEN YARNAN KONIŞADIM
KİŞ GÉCESİ YAZ GÜNİ

YAZ YOLLA
BAHAR YOLLA YAZ YOLLA
Çİ KİFTE HAMIR OLDI
KARDAŞ BİZE DUZ YOLLA

YAZ YOLLA
BAHAR YOLLA YAZ YOLLA
KEBAP YANDI KÖZ OLDI
KARDAŞ BİZE DUZ YOLLA

YAZAN AĞLAR
OHİYİP YAZAN AĞLAR
BIRDA Bİ GERİP ÖLMİŞ
MEZERİN KAZAN AĞLAR

YAZAN AĞLAR
OHİYİP YAZAN AĞLAR
YARINDAN AYRILANIN
GÖZLERİ YAMAN AĞLAR

YAZI BENİM HAT
BENİM YAZI BENİM
ELİYDEN ÇOH ÇEKMiŞEM
BI KARA YAZI BENİM

YAZI BİLMEM
OHIRAM YAZI BİLMEM
KİŞİ BIRDA KİŞLADIM
GELECAĞ YAZI BİLMEM

YAZI YAZDIM DAŞLARA
YOLLADIM KARDASLARA
SENEDE İKİ BAYRAM
O DA GÖYİNİ HOŞLARA

YAZI YAZDIM KARADAN
DAĞLAR ÇİHSİN ARADAN
BENİ YARA KAVUŞTIR
YERİ GÖĞİ YARADAN

YAZI YAZDIM KARADAN
OSANDIM Bİ YARADAN
İSTEREM SİYE GELİM
DAĞLAR ÇİHMAY ARADAN

YAZI YAZDIM KARASIZ
DERDE DÜŞTİM ÇARASIZ
BEN DÜŞTİM Bİ ATAŞA
SİZ DÜŞMEYİN YANARSIZ

YAZI YAZDIM YAZ İDİ
KELEMİM KİRAZ İDİ
DAHA ÇOĞ YAZACAĞTIM
MİREKKEBİM AZ İDİ

YAZIN GÜL
NE HOŞ AÇAR YAZIN GÜL
KİŞ BAHAR SIFAT ASTİY

HÉÇ OLMAZSA YAZIN GÜL

YAZIN GÜL
NE HOŞ AÇAR YAZIN GÜL
KİŞİMİZ MEHSUN GEÇTİ
HÉÇ OLMAZSA YAZIN GÜL

YAZIYAM
KELEMİM YOĞ YAZIYAM
TEK ELİMDEN ALMASIN
MEHKÛMLIĞA RAZIYAM

YÉRDE YANIM
ÇÜRİDİ YÉRDE YANIM
EMRÉYLE FERMAN ÉYLE
KARŞIYDA ODA YANIM

YÉRDE YANIM
ÇÜRİDİ YÉRDE YANIM
KEREM YANDI KÜL OLDI
KORHARAM BEN DE YANIM

YÉRİ MARALIM YÉRİ
KAŞI HİLALIM YÉRİ
UMARAM ERİY ÖLE
SENİ DUL ALIM YÉRİ

YÉŞİL BUĞÇA BAĞIYAM
GÜMİŞTEN OHLAVIYAM
YARIM Bİ TOMIRÇAĞ GÜL
BEN ONIN YARPAĞIYAM

YOLA YOLLADIM SENİ
YOLLAR YORMIYA SENİ
‘ECEP O GÜN OLIR MI
Bİ DAHA GÖRİM SENİ

YOLLARI DOLAM DOLAM
YARA YOLLADIM SELAM
BİZİM KAVUŞMAĞIMIZ
GENE KALDI VESSELAM

Z

ZÜLFİY OYNAR AY İLE
‘ÜMRİM GEÇTİ VAY İLE
BEN İGİT KEMANKÉŞEM
BENİ VURMA YAY İLE

ZÜLFİY ÖREN DELİDİR
ÇÉZİP GÖREN DELİDİR
SEN KİMİM VEFASIZA
GÖYİL VÉREN DELİDİR

ZÜLFİY ÖRMAĞA GELDİM
ÇÉZİP GÖRMAĞA GELDİM
BENİM BIRDA NEYİM VAR
ÜZİY GÖRMAĞA GELDİM

ZÜLFİY TUTIŞTI BİYE
GÖZİY ALIŞTI BİYE
DİLBER SENİY ÜZİYDEN
KIZLAR GÜLİŞTI BİYE

ZÜLFİY UCI GÜMİŞTİR
AT BOYNIMA İLİŞTİR
‘AŞIK SENDEN SORARAM
YARPAHSIZ NE YİMİŞTİR

ZÜLFİYİ DARAMADIM
GERDANA SARAMADIM
ÉL 'ELEM YARIN ALDI
BEN SENİ ALAMADIM

ZÜLİF KISSA ÜZ ÖRTMEZ
SEVDA BAŞIMDAN GÉTMEZ
İSTEREM SENİ ALIM
FEKİREM GÜCİM YÉTMEZ

ZÜLİFİY TENE TENE
TETİRGİN OLDIM GENE
GÜL OLDIM KOHLAMAĞA
FELEK AYIRDI GENE

1927 URFA SALNAMESİ'NE GÖRE URFA MERKEZ İLÇEYE BAĞLI KÖY İSİMLERİ (KÖY ADLARI TOPONOMİSİ)

A

Abbas Fevkani, **Abbas Tahtani**, Abdurrahman Dede, **Ağcamescit**, Ağmeşhed, **Ağviran**, Ağviran Çello, **Ağviran Hacıbişar**, Ağviran Haciban, **Ağviran Hessébişar**, Ağviran Mecrihan, **Ağviran Pisiyan**, Akçahisar Bazın, **Akharaba**, Akpınar, **Akziyaret**, Anaz, 'Anzeli, 'Alibar, 'Araboğlu, 'Araboku, 'Aşık, Atşana, **Avrat**, Ayneberk, **Aynihalil**, Azdik.

B

Bağdişan Birağı, **Bahri**, Bahşiş, **Başmakçı**, Başvéran, **Battal**, Beşik, **Beyso**, Bezirci, **Bidin**, Birağıl, **Biso Kebir**, Sağır, **Bozdoğan**, Bozsarmıye, **Boztepe Tammah**, Bozik, **Bulduk**, Burcikevtan.

C

Cabir el Ensar, **Cafir Kebir**, Cafir Sağır, **Cana Kebir**, Cana Sağır, **Cideyde**, Cüleyhan, **Cibbil Hayat**, Cülmen.

Ç

Çafir Kebir (*), **Çafir Sağır(*)**, Çakmak, **Çamlıca**, Çamurlu, **Çarık**, Çay Koyu Fevkani, **Çay Kuyu Tahtani**, Çekçek, **Çekmeoruç**, Çelle Kebir, **Çelle Sağır**, Çıngıravi, **Çiftlik Çamkerten**, Çiftlik Hasan Güli, **Çölmekçi**, Çukurdoruç.

(*) Kayıtlarda ayrı ayrı geçmesine karşın bu köyle Cafir Kebir ve Cafir Sağır köyleriyle aynı köyler olduğu bellidir.

D

Darik, **Deli Kulu**, Demircik, **Devecik Fevkani**, Devecik Tahtani, **Dezik**, Dibe, **Dikme**, Diphisar, **Dodaş**, Dolaplı, **Donali**, Donguz, **Duderi**, Düger.

E

Edene, **Egrice**, Ekmeği Kırık, **Elgiran**, Esem Kulu.

F

Fatik, **Fiyan**.

G

Gildin, **Germüş**, Göbekli, **Göktepe**, Gölpınar, **Gülek**,
Güneş, **Güzelkuyu**.

H

Hacı Ali Fevkani, **Hacı Ali Tahtani**, Hacı Bedir Burcu,
Hacı Hasan, Halilhavi(Hayhoy), **Hamurkesen**, Hanik,
Hancığaz, Harabakevir, **Harabeyi Sitto**, Harabeyi Şi-
ran, **Harapreş**, Harapsor, **Haraptar**, Hırabayı Gevre,
HirbetelHasan, HirbetilYahya, **Hayat**, Hasak, **Hasan-**
kent, Hasan Kum, **Havşanlı**, Hayrettin, **Hemedanı**
Fevkani, Hemedanı Tahtani, **Hemedanı Vestani**,
Heştiran, **Hingilavi**, Hirim, **Horoz**, Horzum, **Hud**.

İ

İbrik, **İçkara Fevkani**, İçkara Tahtani, **İki Ağız**, İkizce,
İlhan, İncirli, **İrdik (Erdik)**, İrice, **İvede (Eyvet)**.

K

Kab, **Kabacık**, Kabacık Tamah, **Kabaklı**, Kabamescit, **Kahraman**, Kalecik, **Kanoğlu**, Kantara, **Kapaklı**, Kara Ali, **Kara Harabe**, Karaköprü, **Karapınar**, Kara Şadı, **Karacaviran**, Karakolik, **Karakuş**, Karaoğlan, **Karatepe**, Karpuzlu, **Keberli**, Keçikıran, **Keçili**, Kengerli, **Kesendede**, Keşişlik Kebir, **Keşişlik Sağır**, Kezene, **Kırkpınar**, Kısas, **Kızılhöyük**, Kızlar, **Kızılburç**, Kızılkuyu, **Kızılpınar**, Koçviran Eyyubi, **Kôrta**, Koşma, **Kotek Hacı Ali**, Kotek Tahtani, **Koymat Fevkani**, Koymat Tahtani, **Köprülük**, Körkuyu, **Körşeviti**, Köse, **Köşker**, Kötüviran, **Kudeyme Fevkani**, Kudeyme Tahtani, **Kulegör** Kurucuk, **Küfri Hasan**, Küfri Hüseyin, **Külaflı**, Küllü (Göllü), **Külünçe**, Küpegiran.

M

Mağara, **Mağarcık**, Malviran, **Mamuca**, Maşuk, **Mecrihan**, Mehemedi Han, **Melikviran**, Melkiş, **Mendik**, Mersavı Kantarası, **Meşrefe**, Mihraplı, **Mineyçir**, Modanlı Kantarası, **Molla Süluk**, Mucipli, **Mustafacık**.

N

Nacar, **Nakıphan**, Nalçıkan, **Nekretel Rumi**.

O

Ortaviran, **Osmanbey**.

Ö

Ördek, Özbek.

P

Payamlı, **Pırpır**, Pisik.

R

Recolar, **Resmel Halule**, Resmel Hamar, **Resmel Sağır**, Resmel Kebir, **Resulayn (Akziyaret)**.

S

Salkım Kebir, **Salkım Sağır**, Sancak, **Sarık**, Sarışih, **Savaş**, Seksanviran, **Selman**, Semsek, **Serreşk**, Sırrın, **Sultantepe**, Susek, **Süleyman Fakir**, Sülüklü.

Ş

Şahmurat, Şavaş, **Şemsik**, Şihçoban, **Şihhatap**, Şihhatap Korta, Şihrih, **Şih Zeliha**, Şorice.

T

Taşlıca, **Tatburcu**, Tavşan, **Tel Anbar**, Tel Avar, **Tel Bağdat**, Tel Hamır, **Tileyli**, Tel Muhris, **Tel Eşeb**, Tezharap, **Tülmen Kebir**, Tülmen Sağır

U

Ulubağ, **Uyuzpınar**.

Ü

Üzümkara.

V

Vaiz Kantarası.

Y

Yarık Curun, **Yarımtepe**, Yaylacık, **Yenice**, Yeniköy,
Yoğunburç, Yunus, **Yunus Keberli**, Yusufbeg, **Yusuf-**
kuyu

Z

Zengulek, **Zeynep**, Zince, **Zivink**, Zobik, **Zoncik**.

1938 URFA İL YILLIĞI'NDA YER ALAN MERKEZE BAĞLI KÖY ADLARI VE BU KÖYLERİN BAĞLI OLDUĞU NAHİYE (BUCAK) ADLARI

AKZİYARET NAHİYESİ :

Akziyaret, **Akçahisar**, Akpınar, **Ağızhan (Azığhan)**, Aşağı Çiftlik, **Aynıbirlik**, Başveran, **Bezirci**, Büyük Çölmekçi, **Büyük Ördek**, Büyük Salkım, **Büyük Sülüklü**, Cülmen, **Çakmak**, Düger, **Esemkulu**, Gildik, **Gölpınar**, Hamırkesen, **Hasik**, Hekice, **Horzum**, İlham, **İsavéran**, Kalacak, **Karakolik**, Kızılhöyük, **Kırkpınar**, Kızlar, **Konak**, Kördük, **Külaflı**, Küçük Çölmekçi, **Küçük Ördek**, Küçük Salkım, **Küçük Sülüklü**, Mustafacık, **Resulayn**, Sancak, Şahmurat, **Şavaş**, Şemsik, **Şeyhzeliha**, Tezharap, **Tülmen**, Uzuncuk, **Vezirkantarası**. (46)

KABAHAYDAR NAHİYESİ :

Adana (Edene), Ağveran Hassebişar, **Ağveran Pisiyan**, Anzeli, **Aşağı Abbasiye**, Aşağı İçkara, **Aşağı Koymat**, Başmakçı, **Buğdişen**, Çatalok, **Çamlıca**, Delikulu, **Diphisar**, Dodaş, **Erdik**, Eyvet, **Hayrettin**, Kabaklı, **Kalacık**, Kantara, **Kanoğlu**, Kengerli, **Kepez**,

Kızılpınar, **Masumiye**, Mil, **Ortaveran**, Özbek, **Sarı-
şih**, Sumaklı, **Süleyman Fakir**, Şikeftik, **Tekeli**, Tutak,
Üzümkara, Yenice, **Yeniköy**, Yukarı Abbasiye, **Yukarı
Haciali**, Yukarı İçkara, **Yukarı Koymat**. (41)

MECRİHAN NAHİYESİ :

Ağveran Çello, **Ağveran Haciban**, Ağveran Mecrihan,
Aşağışebek, Bahri, **Beşik**, Birağı, **Bozdoğan**, Bozsar-
miye, **Boztammah**, Cüleyhan, **Çarık**, Çekçek, **Çekme-
oruç**, Çingiravi, **Çukurdoruç**, Darik, **Egrice**, Ekmegiki-
rık, **Göllü (Küllü)**, Harabeti Sitto, **Hasankent**, Havşan
lı, **Hingilavi**, Ilgiran, **İkiağız**, İncirli, **İrice**, Kabacık, **Kan
tara**, Karacaveran, **Karaman**, Karatepe, **Karpuzlu**,
Kestentaş, **Kısas**, Kortaşihhatap, **Köse**, Kösecik, **Kü-
lünçe**, Mağaracık, **Malveran**, Mecrihan, **Mehemedi-
han**, Mineyçir, **Nacar**, Nalçığan, **Osmanbey**, Pırpır,
Pisik, Sarık, **Sillesor**, Şihhatap, **Tileyli**, Yarıkcurun,
Yukarışebek, Zince. (57)

MERKEZ NAHİYESİ

Abdurrahmandede, Akçamescit, **Aşık**, Cideyde, Ça-
murlu, Çüreybe, **Demirci**, Dörtmağara, **Eyyübiye**,
Fiyan, **Germüş**, Göktepe, **Hacıeyyuplar**, Hancığaz,
Harapsor, Hamiş, **İkizce**, İsolat, **Kadikendi**, Karaoğ-
lan, **Karapınar**, Karaköprü, **Karaharabe**, Kazani, **Ki-
lolar**, Koçveran, **Köprülük**, Küçükler, **Maşuk**, Melik-

veran, **Mersavikantarası**, Meşrefe, **Nokta**, Recolar, **Sallukuyu**, Sarımağara, **Sırrın**, Şihçoban, **Taşbasan**, Ulubağ, **Uyuzpınar**, Yenice , **Yusufkuyu**. (42)

PAYAMLI NAHİYESİ :

Akharaba, **Aşağıazdik**, Aşağıbeyso, **Aşağıçarkuyu**, Aşağı Demircik, **Aşağıgöbekli**, Aşağıkoşma, **Aşağıkubik**, Aşağımüzipli, **Azdik**, Bahşiş, **Bedin**, Bazin, **Bıldırıç**, Birömer, **Buğdışen**, Burucıkotan, **Büyükkeşişlik**, Cembel, **Çarh**, Dikme, **Donguz**, Düderi, **Güzelkuyu**, Hacedirburcu, **Harabeyigevir**, Harapbayır, **Harabeyiışik**, Harapreş, **Haraptar**, Harapzer, **Hasan göm**, Hanik, **Hayhoy**, Héştıran, **Hurma**, Hut, **İkiağız**, İncirli, **Kantara**, Kaplan, **Karakuş**, Keberli, **Keşişlik**, Kırhmağara, **Kifri**, Kızılburç, **Kızılkuyu**, Koçvéran, **Ko lik**, Kumbelli, **Kurtharabası**, Kurunca, **Ma ğaracık**, Melkiş, **Mendik**, Mercanik, **Mikat**, Mulasülük, **Mücit**, Ortahemedan, **Payamlı**, Sarım, **Serket**, Serreşk, **Sey feddin**, Sumaklı, **Takık**, Vizik, **Yaylacık**, Yeniköy, **Yoğun**

burç, Yukarıbeyzo, **Yukarıçarkuru**, Yukarıçiftlik, **Yukarıdemircik**, Yukarıgöbekli, **Yukarıhemedan**, Yukarıkubik, **Yukarıkoşma**, Yukarımüzipli, **Yukarı Yunus**, Zengolik, **Zeytoğlu**, Zivik. (84)

SUMATAR NAHİYESİ :

Akmeşhet, Akveranbulduk, **Akveranhacıhasan**, Ali-bar, **Araboğlu**, Arapoku, **Arvat**, Atşana, **Aynihalil**,

Bozik, **Bulduk**, Büyükçana, **Büyükçafır**, Büyükçelle, **Büyükkrüsüm**, Cabirülensar, **Cübbülhayat**, Çerbeşli, **Çobanik**, Dibe, **Donali**, Eskikudeyme, **Fatık**, Gelincik, **Gorta**, Güneş, **Hacıhasan**, Herbetülhasani, **Herbetülyahya**, Horoz, **Kabacık**, Kap, **Karaali**, Karaşadı, **Keçikıran**, Keserdede, **Korucuk**, Köşker, **Kötüveran**, Küçükcafir, **Küçükcana**, Küçükkrüsüm, **Küçükçelle**, Külünçe, **Mamuca**, Mihraplı, **Mizyet**, Nakıphan, **Nekretelrumi**, Resmelhalule, **Resmelhamar**, Seksenveran, **Selman**, Sultantepe, **Şıhrıh**, Şoğruca, **ŞümeYTE**, Taşlıca, **Telambar**, Telbağdat, **Telavvar**, Telhammar, **Telmıhrız**, Yeni Kudeyme, **Yunuskeberli**, Zeynep. (66)

1927 Urfa Salnamesi'nde geçen köy sayısı 299 iken, 1938 Urfa İl Yılığında geçen köy sayısı 336 olmuştur. Bunun nedenleri; nüfusun artması, aşiret, aile, miras kavgaları, yıllarca kuraklıktan hasılat kaldıramayan toprak sahiplerinin yoksullaşarak köylerini parça parça da olsa elden çıkarmaları köy sayısını arttırmıştır.

SOYADI KANUNU ÇIKMADAN ÖNCE URFA'DAKİ BAZI AİLE İSİMLERİ

A

Abamor, **Abo**, Ağcan, **Ağziaçık**, Ağziğri, **Ağzıkabalalık**, Alay, **Alaybey**, Aloğlu, **Altıbarmaç**, Anahtar Ağası, **Arzılı**, Aso, **Ataşbey**, Azabistan Ağası.

B

Babamecnun, Babnadé, **Badıllı**, Bağmançı, **Bakçal**, Balmadé, **Balyimez**, Bamyä, **Barut**, Barmahsız, Barutçı, Basmaçı, **Başıaçık**, Başıbüyük, **Bayoğlu**, Bayrahtar, **Beden**, Bedırağa, **Bedirzaman Şihı**, Bedran Ağa, **Begler**, Begzo, , **Behram**, Bekçi, **Bekmez**, Bekmezçi, **Bekmezoğlu**, Belengez, **Bekmezçi**, Beyaz Beg, **Bezirgân**, Bezzaz Yeħye, **Binbaşı**, Boz, **Boz Ayıp**, Bozé, **Bozo**, Bozzik, **Bulıntı**.

C

Canbaz, **Canbaz Bedir**, Cennetkuşu, **Cevheri**, Cızmaçı, **Cindan**, Cincih, **Cindoğlu**, Cingil, **Cudi** , Cülhe, **Cüm'e Çavuş**.

Ç

Çadırçı, **Çakallı**, Çalğın, **Çam**, Çarçuval, **Çarhoğlu**, Çarşıağası, **Çeçen**, Çenge, **Çepoğlu**, Çerkez, **Çırıhçı**, Çızığ-oğlu, **Çirpi**, Çolah, **Çolo**, Çulçı.

D

Dabbah, **Dahar**, Dambıraçı, **Damğalı**, Danagözi, **Daşçı**, De'bil, **Dedé**, Dedeher, **Dedeşah**, Dedeyıldız, **Değirmençi**, Dehlan, **Deli**, Delihuyulı, **Dellal Mehmet**, Delloş, **Demirkol**, Dertkazan, **Deveçi**, Dikko, **Direkçi**, Direkli, **Dişikırık**, Dişo, **Dodanlı**, Doné, **Dögençi**, Dördayah, **Dörtkala**.

E

‘Ebaçı, ‘Ebalı, ‘Ebbavé, Ebe, ‘Ebiş, ‘Ebişaga, ‘Eboş, ‘Ebo Şükrü, ‘Ecem, Efkâr, Efneş Bozo, ‘Eğaba, ‘Eliaga Hüsén, ‘Eli Fazo, ‘Elikekli, ‘Eliker, ‘Elikös, ‘Elizer, ‘Elizerli, ‘Embarçı, Emiré, Emlik, ‘Ennepçi, ‘Erabi, ‘Erabizada, ‘Eriş, Eskici, Esmer, ‘Eşşé Salih, Eşkô, Éşşekçekmez, ‘Eşşuné, ‘Etra, ‘Ettar, ‘Ettuné, Evliya, ‘Eyneli, ‘Ezem, ‘Eziz Ağa.

F

Farız, Fatışto, Felek, Fındıhpasa, Fener, Fenerçi, Fennno, Fennuş, Féruz Beg, Fesadı, Fesçi, Fesli, Fettané, Ferso, Filcan, Fino, Fiş.

G

Gelcirit, **Ğemsiz**, Genco, **Genç**, Ğerip, **Ğeyberi**, Gergerli, **Geylani**, Gişioğlu, **Gönçi**, Gümik, **Gülağacı**, Güli, **Güllü**

H

Ḥalıçı, Ḥartavı, Havatuté, Ḥazınoğlu, Ḥec Abzer, Ḥec **Ayıp**, Ḥec Bedi' Efendi, Ḥec **Bedir Ağa**, Ḥec Bekir Ağa, **Heccel 'Emmar**, Ḥec Cüm'e, Ḥeci **Çavuş**, Ḥec Davut, Ḥeci **Dolo**, Ḥec 'Ebo Ḥelfe, **Hec Dolo**, Ḥec 'Eli Efendi, **Hec 'Elloş**, Ḥec Es'et Efendi, Ḥec **Evliya**, Ḥec Fazlo, Ḥec **Fetteḥ**, Ḥec Firdevs, Ḥeci Ḥefız, Ḥec Ḥelil, Ḥec **Hıdır**, Ḥec Ḥüsén Ağa, **Hec 'İsa**, Ḥec Kaffar, Ḥec **Kahraman 'Elloş**, Ḥec Kâmul, Ḥec **Kara Ağa**, Ḥec Kermo, Ḥec **Kû-çé**, Ḥec Legen, Ḥec **Musa**, Ḥec Nabı, Ḥec **Nuri Ḥefız**, Ḥec Oğlu, Ḥeci **oğlu**, Ḥeci Paşa, Ḥec **Se'it Ağa**, Ḥec Velo, Ḥeciban, Ḥelepli, Ḥelep **Mıllası**, Ḥelfe, Ḥelil **Beg**, Ḥelil Ḥefız, Ḥellé **Hoca**, Ḥembal Durah, Ḥembal **Mihé**, Ḥemalı, Ḥemamçı, Ḥemavı, Ḥemmadé, Hemé 'Eşşé, Ḥeremi, Ḥerrahman, Ḥerranağası, Ḥerran Şıhı, Ḥérsiz, Ḥesirçi, Ḥetip, ḤetipŞıho, Ḥéştir, Ḥevlaçı, Ḥev-**laçı 'Eli**, Ḥimés, Ḥımhim, Ḥışvaçı, Ḥoca, Ḥocazada, Ḥulısı, Ḥülübi, Ḥümiş.

i

ihraç, ihtiyar, **inayet**, incirkuşu, **iplikçi**, ishakağa,
itağası, izollı.

K

Kabaltı, **Ķabançı**, Ķablama, **Kâhya**, Ķako, **Ķala Ağası**,
Ķalatopçı, **Ķalayçı**, Ķantarçı, **Ķara**, Ķarabayram, **Ķara**
Bedir, Ķara Cızmalı, **Ķara EĶmet**, Ķaragöz, **Ķara He-**
kim, Ķarakapıçı, **Ķarakaş**, Ķaralök, **Ķaramehiş**, Ķara-
şihli, **Ķara Yusip**, Ķapahlı, **Ķapı Ağası**, Karka, **Ķarpız**,
Ķaşşihçı, **Ķatırçı**, Katrançı, **Ķatrano**, Ķarka, **Ķaz**, Ķa-
zançı, **Ķecer**, Keçeçi, **Kefyeli**, Ķehveçi, **Keklik**, Keklik
Şihé, **Kel 'Eziz**, Kelleçi, **Kemançı**, Kendirçi, **Keppuş**,
KerĶefil, **Ķeyiş**, Ķeyme, **Ķeysi**, Ķezzaz, Ķınaçı, Ķini
fir, **Kileçi**, Kilép, **Kilisiye Sıçan**, Kilo, **Ķit**, Ķoca, **Ķol-**
ağası, Ķondıraçı, **Kôr 'Eşşe**, Kôr İmam, **Kôroğlı**, Kôr
Şihé, **Kömirçi**, Köse, **Ķubur**, Ķulah, **Ķulağinoğlı**, Ķur-
rik, **Ķuyıçı**, KülĶhan Ağası, **KülleĶli**, Küncili, **Künnik**,
Küp, **Küpeçi**, Küpoğlı, **Kürkçi**, Kürt Ķec 'Eli Efendi,
Kütir.

L

Lalik Mehemet, Leblebiçi, Leyliçi, Lohkéş, Lüllekirıği.

M

Madarçı, **Mahsut**, Mamo, **Mancé**, Mavuş, **Marhut-lar**, Mehemedi Mılla, **Meşiş**, Mehmudoğlu, **Meşoş**, Mehyeddin, **Mekki**, Melek, **Mélik**, Meméler, **Menzil-çi**, Merdivanlı, **Mesçi**, Methelil Şıhı, **Mevlayı**, Mıkkım, **Misirli**, Mibarek, **Miftehi**, Mılla Bayram, **Mılla Beg**, Mılla Musa, **Mılla Osman**, Mıllazade, **Moré**, Mor Sekkkelli, **Möhörçi**, Muhtar, **Musa Ağa**, Musullı, **Müderriş**, Müftüzada, **Müşsilbaşı**, Mühtesip, **Müsel-lim**.

N

Nacar, Nacar Şıho, **Nahya**, Nakışçı, **Nebo**, Ne'letoglı, **Ne'metoğlu**, Nohitağası.

O

Ocaḥ, **Ocağoğlu**, Onbaşı, **Otır**ḥçı.

Ö

Öli, Ölioğlu, ‘**Ömer Ağa**, ‘Ömiro.

P

Paçoğlu, Pabiççi, **Pambıḥ**çı, Paşo, **Peltek**, P..ıyoğın,
Portakal, Postaçı.

R

Rasgeldi, Remmavé, **Reş**, Rizo.

S

Sakkaçı, **Sakıp Efendi**, Sakkızcı, **Salé**, Sallak, **Saraç**, Sarıbay, **Sarıcızmalı**, Sarışıl, **Sarraç**, Satoğlu, **Sazoğlu**, Sebilçi, **Se'ed Ağa**, Se'etçi, **Sekkelli**, Se'ö, **Serçe**, Serseri, **Seyyit Balcan**, Seyyid Efendi, **Sikkeli**, Simosallak, **Simsar**, Sofi, **Subaşı**, Su İti, **Suvaççı**, Sünnetçi, **Sürmeli**, Sürur, **Süsli**, Süvarı.

Ş

Şahap, Şahvérdi, **Şamlı**, Şaço, **Şe'ban**, Şefteli, **Şekerçi**, Şelli, **Şéytan**, Şih Ağa, **Şih Biliğ**, Şih Efendi, **Şih'Ezem**, Şih'iys, **Şih 'İsa**, Şih Mehemedi Bozzik, **Şihö Yusıp**, **Şih Salih**, Şiddo, **Şişli**, Şor, **Şorbalı**, Şoşo.

T

Tacir, **Tahta**, Tahtamehé, **Tahtasız**, Takka Şihı, **Taplamaçı**, Tatar, **Tato**, Tayaro, **Tayyar Paşa**, Təcir Hemé, **Tekke**, Tekke Şihı, **Tenkeçi**, Temir, **Teppirağa**, Terzi, **Tirnik**, Tırşık, **Tırşo**, Tikayah, **Topçı**, Tumbıl.

U - Ü

Ustakara, 'Üryan.

V

Vavéyli, Vehit, **Vesle**, Vesves.

Y

Yağlıcı, **Yehli**, Yéngice Ağası, **Yéşil Pabıç**, Yimen 'Es-keri

Z

Zabit, Zaza, **Zéhér**, Zehter, **Zülfo**.

**URFA'DA
İCRA EDİLEN
MESLEKLER
VE
GÖREVLER**

A

ABĖAT, ACANTAĞI, AĖĖI, AĞIĞI(1), AVĖI, AZAP(2).

- (1) AĞağlara ağı yapan kiği.
- (2) Ev ve Ėiftliklerde boğaz tokluğuna veya az bir ücretle ĖalıĖtırılan kiği.

B

BAĖMANĖI, BAĖĖAĖI, BAĖĖAL, BALTAÇI, BARUTĖI, BASMAÇI, BEĖĖI, BEKMEZĖI, BELEDİYE ĖAVUĖI, BENNA(1), BENZİNĖI, BERBER, BERSİMĖI(2), BÉSLEME, BEZİRGÂN, BEZZAZ, BİLEVİĞI(3), BİYANĖI(4), BUDAMĖI, BUĖĖAĖI, BUZĖI.

- (1) Marangoz, dülgere.
- (2) Otobur evcil hayvanlar için taze ot satan kiği.
- (3)BıÇak keskinleyici.
- (4)Fırınlarda yakılan meyan otunu toplayıp satan kiği.

C

CAMBAZ, CELEP, CIZMAÇI, CİGERĖI, CİVELEK(1),CÜLĖE.

- (1) Köyde yağayıp Ėifti ĖubuĖu olmayan, harman zamanı geÇici işlerde ĖalıĖan tarım işĖisi

Ç

ÇADIRÇI, **ÇAYÇI**, ÇEŞMEÇİ(1), **ÇEVİRÇİ**(2), ÇİĞÇİ, **ÇIHİÇİ**, ÇIRIHÇI, **ÇİÇEKÇİ**, ÇİFÇİ(3), **ÇOBAN**, ÇULÇI, **ÇÜTÇİ**(4).

- (1) Kanalizasyonun olmadığı dönemlerde foseptikleri ücret karşılığında temizleyen kişi.
- (2) Fırınlarda hamurla uğraşan işçi.
- (3) Herhangi bir iş yapmayıp toprağının geliriyle geçinen kişi.
- (4) Çift sürme işiyle uğraşan geçici işçi.

D

DABBAH, **DAM DELLALI**(1), DAMBIRAÇI, **DARAHÇI**, DARIÇI, **DAŞÇI**, DATLIÇI, **DEĞİRMENÇİ**, DİBEKÇİ, **DELBİKEÇİ**, DELLAL, **DELLEK**, DEMİRÇİ, **DEVEÇİ**, DIRNAHÇI(2), **DİLENÇİ**, DİREKÇİ(3), **DOLAPÇI**(4), DOLDIRMAÇI(5), **DORĞAMÇİ**(6), DÖGENÇİ (7), **DUVALTUN**(8), DUZÇI.

- (1) Seyyar emlak komisyoncusu.
- (2) Tırnaklı pideye tırnakla nakış veren fırın işçisi.
- (3) Toprak damlı evlerin tavan kısmında ve kırsalda çadır kurarken kullanılan direklerin alışverişini yapan kişi.
- (4) Bayramlarda dönme dolap çeviren kişi.
- (5) Dondurmacı.
- (6) Yaprak tütün doğrayan esnaf.
- (7) Harmanda buğdayı sapından ayıran döven imalatçısı esnaf.
- (8) Atlara ve diğer binek hayvanlarına yapılan koşum takımlarının deri aksamını diken esnaf.

E

‘EBAÇI, **EBE**, ‘ELLEF, ‘**EMBARÇI(1)**, ‘EMELE, ‘**ENNEPÇİ**, ‘ERASA
HİMBALI **ESKİÇİ**, ÉŞŞEK HİMBALI , **ÉŞŞEKÇİ** , ETBE’E(2),
‘**ETTAR**,

- (1) Ağaç ambarı çalıştıran esnaf.
- (2) Erkek hizmetçi.

F

FARAŞ(1), FE’EL(2), FENERÇİ, FESÇİ, **FIRIN**

- (1) Camilerde temizlik işlerine bakan görevli.
- (2) İnşaat işçisi.

G

GERGİCİ(1), **GEVENDE**, GÖNÇİ.

- (1) Cülha tezgahlarında ip germe işini yapan esnaf.

H

HALIÇI, HAMIRKÂR, HAMPÂ, HANÇI, HAPHAPÇI(1), HEBBAZ
(2), HEDEME, HELFE, HELLAÇ, HEMAMÇI, HEMBAL, HESSİRÇİ,
HEVLAÇI, HEYYAT(3), HIŞVAÇI(4), HIZAN(5), HIZARÇI, HİZME-
KER, HOCA.

- (1) Takunya yapan esnaf.
- (2) Ekmekçi
- (3) Terzi
- (4) İpek ve pamuk karışımı baş örtüsü dokumacısı.
- (5) Tarım işçisi.

i

İMAM,İNDEKÇİ(1), İNNEÇİ, İPEKÇİ, İPLİKÇİ, İSKATÇI(2),
İZCİ(3).

- (1) Haberci, düğünlere misafir çağıran görevli.
- (2) Ölülerin namaz ve oruç borçları nedeniyle yapılan iskat töre
ninde bulunan, iskat parasından pay alanlar, bu parayla geçi-
nenler.
- (3) Kırsal kesimde istihdam edilen özel dedektif.

K

KABANÇI, KAFAF, KALAYÇI, KANTARÇI, KARDİYAN, KARSON,
KASNAHÇI, KASSAP, KAŞŞIHÇI, KÂTİP, KASARÇI(1), KATIR-
ÇI, KAZANÇI, KAZATAÇI, KEBAPÇI, KÉÇEÇİ, KEDEYİFÇİ, KEHKE-
Çİ(2), KEHVEÇİ, KEKLİKÇİ(3), KELLEÇİ, KELLENDAR, KEMANÇI

(4), **KENDİRÇİ**, **KEYME**(5), **KEZZAZ**, **KİNAÇI**, **KİLEÇİ**(6), **KOKAÇI**, **KOLÇI**(7), **KONDIRAÇI**, **KÖMİRÇİ**, **KÖŞKER**, **KUŞÇI**, **KUYIÇI**, **KUYIMÇI**, **KÜLEKÇİ**(8), **KÜLHAN AĞASI**, **KÜLHANÇI**, **KÜLZİBİLÇİ**, **KÜPÇİ**, **KÜPEÇİ**, **KÜPFELHENÇİ**, **KÜREKÇİ**(9), **KÜRKÇİ**.

- (1) Dokumadan çıkmış beze ağartma işlemini yapan esnaf.
- (2) Simitçi.
- (3) Dağlarda canlı keklik yakalayıp bunun ticaretini yapan kişi.
- (4) Avcılar için yay yapan kişi.
- (5) Kadın hamamlarında çalışan kadın hizmetli.
- (6) Deriden tuluk, kova gibi eşyaları diken kişi.
- (7) Kaçakçıları, özellikle tütün satan ve taşıyanları bulup onları kolluk kuvvetlerine ihbar eden kişi.
- (8) Tahtadan yoğurt, peynir, su taşımak için yapılan oval kapları yapan esnaf.
- (9) İnşaatlarda sadece kürekle doldurma işlerini yapan diğer işçi lere göre biraz daha yaşlı olan inşaat işçisi olmakla beraber son yıllarda pamuk tarlalarında suyun geçmesi için ufak ve geçici arklar açan tarım işçilerine de du ad verilmektedir.

L

LEBLEBİÇİ, **LEBİNÇİ**(1), **LEHİMÇİ**, **LÉYLiÇİ**(2), **LOĞÇI**(3).

- (1) Ağaç diplerindeki toprağı belle alt üst edip havalandıran gündelikçi tarım işçisi.
- (2) Bayramda çocuklara salıncak kurarak para kazanan kişiler.
- (3) Yağmurdan sonra toprak damı bastırıp damın akmasını önleyici bir görevi vardır. Ancak mali defterlere kayıtlı olup kale içinde maaşla çalışan bir meslek erbabı olduğu da görülüyor.

M

MADARÇI, **MAĞAZAÇI**, MEHŞEREÇİ(1), **MENGENEÇİ**(2), ME' MUR, **MESTÇİ**, MEVLÜTÇİ, **MÉYDANÇI** (3), MEZERÇİ, **MEZİN (Müezzin)**, MÖHÖRÇİ, **MUHTAR**, MUTAF (4), **MÜBAŞIR**, MÜ DİR."

- (1) Madar" denilen yerde çalışan veya madar sahibi olan kişi anl amında olup kaynamış buğdayı değirmen taşı yardımıyla dö ven, susamdan ve zeytinden yağ çıkaran meslek erbabı.
- (2) Kaynamış ve dövülmüş buğdayı bulgur haline getiren makineyi çalıştıran kişi
- (3) Açık hava kahvelerinde garson.
- (4) Keçi kılıyla dokuma yapan esnaf.

N

NACAR, **NAĞARAÇI**, NAHIRÇI, **NAKIŞÇI**(1), NAKKAŞ, NAL- BANT, **NALÇAÇI** ,NATIR(2),**NOHİTÇİ**.

- (1) Nakış işlerinde kullanılan incik boncuk, dantel ve kanaviçe ipi, tığ gibi malzemeleri satan esnaf.
- (2) Kadın hamamında ayak işlerini yapan kadın görevli.

O

ODAÇI, **ODINÇI**, **OKÇI**, **ONDÉLEÇİ**, **OTÇI**, **OTIRAÇI**.

Ö

ÖLBEÇİ, **ÖRETMEN**.

P

PABIÇÇI, **PAKÇIRÇI**, **PAMBIHÇI**, **PANĞAÇI**, **PANSIMANÇI**,
PAYTONÇI, **PIÇAÇI**, **POSTAÇI**, **POSTALÇI**.

R

RADYOÇI, **RESİMÇİ**(1).

(1) Fotoğrafçı.

S

SAKATÇI (1), **SAKKAÇI**, **SAKÇIZÇI**, **SARIHÇI** (2), **SARRAÇ** (3),
SÉBİLÇİ , **SEDEFÇİ** (*SedefKâr*), **SE'ETÇİ**, **SÉYİS**, **SIRIHÇI** (4), **Sİ-**
HÉRÇİ, **SUVAÇI**, **SÜLİKÇİ**, **SÜNNETÇİ**.

(1) Debbağların deri temizlerken kullandıkları köpek dışkısını toplayan ve debbağ esnafına satan kişiler.

(2) Kalıp yardımıyla sarık saran ve bu yolla geçimini sağlayan kişiler.

- (3) Atlara ve diğer binek hayvanlarına koşumtakımı diken esnaf.
- (4) Yorgan diken (sırıyan) kadın veya erkek.

Ş

ŞAHNA(1), **ŞAKAFÇI**(2), **ŞATIR**, **ŞEGİRT**, **ŞEKERÇİ**, **ŞERBETÇİ**,
ŞE'REÇİ (3) **ŞİFER**,**ŞİREÇİ**, **ŞİVANÇI**(4).

- (1) Harman bekçisi
- (2) Kürklere yüz diken esnaf.
- (3) Kesilmiş şehriyeyi kavuran seyyar esnaf.
- (4) Kadınların ölü evinde gelenleri ağlatmak için parayla tutulan ağıtçılar.

T

TAKAKÇI(1),**TAPÇI**(2),**TAPLAMAÇI**, **TEHSİLDAR**, **TE'MİRÇİ**,
TENKEÇİ, **TEPPİRÇİ**, **TERZİ**, **TİFENKÇİ**, **TOTABA**(3), **TOZÇI**(4),
TÖSPEHÇİ, **TÜTİNÇİ**,

- (1) Dokumadan çıkan bezi tokmakla sertleştiren esnaf.
- (2) Fırında topak hamuru açan işçi.
- (3) Kadın hizmetçi.
- (4) Çöpçü.

U

UNLIHÇI.

Ü

ÜZLEMEÇİ(1).

(1) Kürklere yüz geçiren, diken.

V

VEKİL, VEZNEDAR.

Y

YAĞLIÇI, YANBALIÇI, YAPIÇI ,YAYÇI, YONIÇI, YORĞANCI,
YUĞIRTÇI.

Z

ZAKİR, ZURNAÇI.